MĂRTURII

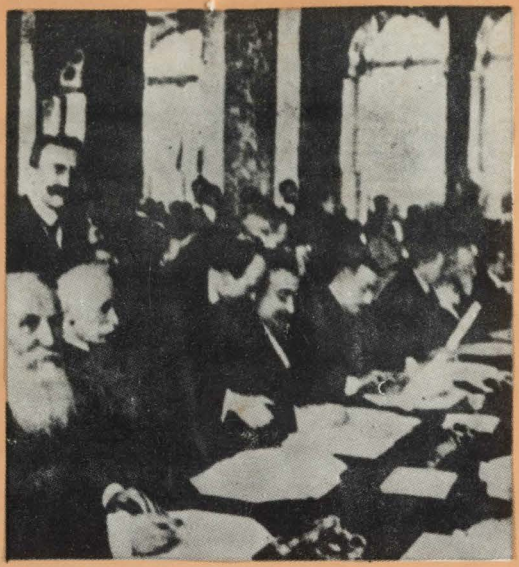

DESĂVÎRȘIREA UNITĂȚII NAȚIONAL-STATALE A POPORULUI ROMÂN. RECUNOAȘTEREA EI INTERNAȚIONALĂ.

1918

V

EDITURA
ȘTIINȚIFICĂ ȘI
ENCICLOPEDICĂ

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

V

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

DIRECŢIA GENERALĂ A ARHIVELOR STATULUI

EDIŢIE DE DOCUMENTE ÎNTOCMITĂ DE:

VARVARA AIOANEI
ALECSENIA ANDONE
ION ARDELEANU
VASILE ARIMIA
CONSTANTIN BOTORAN
TUDOR BUCUR
VALENTINA COSTAKE
IELIŢA GĂMULESCU
MIRCEA MUŞAT
RODICA MUŞETOIU
IOAN OPRIŞ
EMILIA POŞTĂRIŢĂ

COLECTIV DE COORDONARE:

ION ARDELEANU
VASILE ARIMIA
MIRCEA MUŞAT

REFERENŢI ŞTIINŢIFICI:

VASILE ALEXANDRESCU
VASILE VESA

AU MAI TRADUS ŞI TRANSCRIS DOCUMENTE:

Eugenia Ciocan, Ileana Chirtu, Emilia Cohn, Elena Moisuc, Viorica Oancea, Ioan Puşcaş, Eleonora Rădulescu, Sabina Spermezan, Margareta Szabó, Silvia Vătafu-Găitan. Constantin Vlad

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

DESĂVÎRŞIREA UNITĂŢII NAŢIONAL-STATALE A POPORULUI ROMÂN. RECUNOAŞTEREA EI INTERNAŢIONALĂ

1918

Documente interne şi externe

noiembrie 1919 — ianuarie 1920

VOL. V

EDITURA ŞTIINŢIFICĂ ŞI ENCICLOPEDICĂ
BUCUREŞTI, 1986

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Desăvîrşirea unităţii naţional-statale a poporului român.
Recunoaşterea ei internaţională

●

Documente interne şi externe

Achievement of the Romanian people's state-national unity.
Its international recognition

●

Home and foreign records

Accomplissement de l'unité nationale d'Etat roumain.
Sa reconnaissance internationale

●

Documents intérieurs et étrangers

●

Die Vollendung der national-staatlichen Einheit des rumänischen Volkes.

Ihre internationale Anerkennung

●

Interne und auswärtige Dokumente

Supracoperta şi coperta: ADRIAN IONESCU

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

CUPRINS

Lista documentelor VII
List of documents XIV
Documente 1

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

772. *1919 noiembrie 2, ⟨Bucureşti⟩.* Notă verbală a guvernului român adresată Consiliului Suprem Aliat, redînd poziţia părţii române faţă de cererile formulate de Aliaţi în legătură cu frontierele româ no-ungare semnarea Tratatului de pace cu Austria şi reglementarea sit uaţiei din Ungaria.

773. *1919 noiembrie 4, Budapesta.* Raport al lui George Clerk, însărcinatul Marii Britani cu misiune specială la Budapesta, adresat Consiliului Suprem Aliat, relativ la propunerea de retragere a trupelor române din Budapesta şi înlocuirea lor cu forţe interaliate pentru a reprezenta o forţă morală.

774. *1919 noiembrie 9, Budapesta.* Telegramă trimisă de George Clerk, însărcinatul Marii Britanii cu misiune specială la Budapesta, adresată Consiliului Suprem Aliat, privind evacuarea trupelor române din Budapesta şi intrarea forţelor amiralului Miklos Horthy în Budapesta.

775. *1919 noiembrie 9, ⟨Paris⟩.* Scrisoare a generalului Constantin Coandă adresată ministrului de externe, Nicolae Mişu, privind discuţia purtată cu Raymond Poincaré, preşedintele Franţei, în legătură cu evacuarea Ungariei de către trupele române. Scrisoarea este remisă de Victor Antonescu, ministrul plenipotenţiar al României la Paris.

776. *1919 noiembrie 9, Budapesta.* Scrisoare a primăriei oraşului Budapesta ⟨adresată generalului Mărdărescu, comandantul şef al armatei române din Transilvania⟩, prin care mulţumeşte pentru sprijinul acordat de armata română în aprovizionarea cu lemne a populaţiei din Budapesta, solicitînd sprijin în transportul lor.

777. *1919 noiembrie 9, Budapesta.* Referat al şefului Biroului informaţii al armatei române din Budapesta despre intervenţia ministrului Pekar pentru punerea în libertate a lui Garbai Sándor, internat de armata română; cererea lui Garbai de a nu fi predat autorităţilor ungare, ci trimis împreună cu familia sa la Sibiu.

778. *1919 noiembrie 10, Budapesta.* Notă informativă referitoare la vizita plenipotenţiarului român Constantin Diamandy la Budapesta, promovarea unor bune relaţii comerciale şi economice cu Ungaria, preocupări pentru constituirea unei confederaţii dunărene în care să intre Italia şi Ungaria.

779. *1919 noiembrie 11, Budapesta.* Telegramă a lui C. Diamandy către Ministerul de Externe al României, însoţită de Proclamaţia semnată de generalul Mărdărescu, comandantul trupelor române, şi de înaltul comisar al guvernului român la Budapesta cu ocazia plecării trupelor române din Budapesta.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

780. *1919 noiembrie 11.* Telegramă a generalului Franchet d'Espérey către ministrul de război al Franței prin care se face cunoscut că imediat după semnarea Tratatului de pace de către Bulgaria, batalionul francez menținut în Dobrogea de sud va fi retras întrucît teritoriul va trece sub autoritatea României, fără restricții.

781. *1919 noiembrie 12, Budapesta.* Adresă a Comisiei militare interaliate către Înaltul Comandament Român la Budapesta, prin care își exprimă mulțumirea față de hotărîrea Înaltului Comandament al Trupelor române din Transilvania de a distribui produse și articole populației sărace din Budapesta.

782. *1919 noiembrie 12, Budapesta — Kőbanyá.* Adeverință dată de S. A. Fabrica de bere a Capitalei, prin care se atestă comportamentul exemplar al Companiei 3 din Regimentul 3 vînători român, cantonat în fabrică

783. *1919 noiembrie 12, ⟨Paris⟩.* Scrisoare a ministrului de externe, Nicolae Mișu, adresată lui Victor Antonescu, ministru plenipotențiar la Paris și generalului Constantin Coandă privind importanța restabilirii calmului politic în România pentru a menține România ca un element de ordine în sud-estul Europei.

784. *1919 noiembrie 12.* Studiu întocmit de Marele Cartier General român privind retragerea trupelor române la est de Tisa.

785. *1919 noiembrie 13, Budapesta.* Adresă de mulțumire a Fabricii de rom, lichioruri și coniac din Budapesta, S.A. Gottschlig Agoston, către Comandamentul Trupelor române din Budapesta pentru comportamentul trupelor române din Kőbanyá.

786. *1919 noiembrie 13, Kispest.* Proces-verbal semnat de primarul și notarul comunei, prin care se atestă comportamentul corect al trupelor române din Brigada 3 vînători.

787. *1919 noiembrie 14, Oradea.* Știre privind cantitatea de alimente distribuite de Comandamentul Trupelor române din Budapesta pentru aprovizionarea populației.

788. *1919 noiembrie 15, București.* Confirmare a telegramei generalului Pétin către ministrul de război francez și către generalul comandant al Armatelor Aliate de la Constantinopol, prin care face cunoscut că generalul Prezan i-a expus punctul de vedere al guvernului român de a nu evacua teritoriul cuprins între Tisa și viitoarea frontieră.

789. *1919 noiembrie 15.* Notă trimisă de Consiliul Suprem Aliat guvernului român, în legătură cu evacuarea teritoriului ungar, constituirea Comisiei interaliate de control al rechizițiilor și semnarea Tratatului de pace cu Austria.

790. *1919 noiembrie 22, Szarvas.* Certificat al primăriei comunale asupra comportamentului corect al Regimentului 8 vînători, în timpul cantonamentului în comună.

791. *1919 noiembrie 23, 25—26, București.* Telegrame ale lui Henry Cambon referitoare la ultimatumul remis guvernului român.

792. *1919 noiembrie 24.* Raport al șefului Marelui Cartier General al Armatei Române, general Cihoski, către Ministerul de Război, referitor la modul de desfășurare a operațiunilor de evacuare a trupelor române din Ungaria.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

793. *1919 noiembrie 26, Bucureşti.* Telegramă trimisă de Frank Rattigan, însărcinatul cu afaceri al Marii Britanii la Bucureşti, lui E. A. Crowe, reprezentantul britanic la Conferinţa de Pace, informînd că Iuliu Maniu şi partidul său înclină să facă unele concesii pentru a evita ruptura cu Aliaţii, dar pentru aceasta cere prelungirea termenului la care expira ultimatumul adresat de Conferinţă.

794. *1919 noiembrie 26, Bucureşti.* Telegramă trimisă de Frank Rattigan, însărcinatul cu afaceri al Marii Britanii la Bucureşti, lui E. A. Crowe, reprezentantul britanic la Conferinţa de Pace, privind atitudinea lui Iuliu Maniu faţă de „drepturile minorităţilor" şi de retragerea trupelor româneşti din Ungaria.

795. *1919 noiembrie 27, Neuilly-sur-Seine.* Tratatul de pace între Puterile Aliate şi Asociate şi Bulgaria. Protocolul.

796. *1919 noiembrie 27.* Raport trimis de Frank Rattigan, însărcinatul cu afaceri al Marii Britanii la Bucureşti, lordului Curzon de Kedleston, secretar de stat pentru afaceri externe al Marii Britanii, privind discuţia purtată cu I. Maniu în legătură cu tratamentul maghiarilor din Transilvania.

797. *1919 noiembrie 28, Paris.* Instrucţiuni ale Ministerului de Externe al Franţei către însărcinatul cu afaceri al Franţei la Bucureşti şi ambasadorii francezi de la Londra şi Roma în legătură cu răspunsul guvernului român la nota pe care i-a adresat-o Consiliul Suprem Aliat privind semnarea Tratatului de pace cu Bulgaria.

798. *1919 noiembrie 28, Bucureşti.* Telegramă a însărcinatului cu afaceri al Franţei în România, Henri Cambon, către ministrul afacerilor externe al Franţei asupra situaţiei politice din România; demisia guvernului Văitoianu şi formarea unui nou guvern condus de Al. Vaida-Voievod; incertitudinea asupra semnării tratatului; luptele dintre partidele politice, reacţia familiei regale, atitudinea Legaţiei Italiei.

799. *1919 noiembrie 28.* Răspuns al guvernului român la Nota Consiliului Suprem Aliat din 15 noiembrie 1919.

800. *1919 noiembrie 29, Paris.* Telegramă a generalului Berthelot către ambasadorii francezi de la Londra şi Roma şi ministrul Franţei la Bucureşti, conţinînd textul scrisorii adresate de regele Ferdinand al României preşedintelui Republicii Franceze, Raymond Poincaré, referitoare la stipulaţiile, contrare intereselor României, stabilite de Conferinţa de Pace.

801. *1919 noiembrie 29.* Raport înaintat de George R. Clerk, însărcinat cu misiune specială la Budapesta, preşedintelui Consiliului Suprem Aliat privind situaţia politică din Ungaria şi retragerea armatei române din Budapesta.

802. *1919 noiembrie 30.* Telegramă a ataşatului militar al Franţei în România, generalul Pétin, către ministrul de război al Franţei asupra reacţiei politice din România la nota Consiliului Suprem Aliat prin care invită guvernul român să semneze, fără restricţii, într-un interval de opt zile, Tratatul de pace cu Austria.

803. *1919 noiembrie 30.* Telegramă a preşedintelui Consiliului de Miniştri şi ministru al afacerilor externe al Franţei, Georges Clemenceau, către însărcinatul cu afaceri al Franţei la Bucureşti, prin care

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

transmite o scrisoare a președintelui Republicii Franceze, Raymond Poincaré, adresată regelui României, asigurînd România de sentimentele de prietenie pe care le manifestă Franța și exprimînd dorința ca aceasta să semneze Tratatul de pace.

804. *1919 ⟨înainte de decembrie⟩*. Răspuns al delegației Greciei, României și al Regatului Sîrbo-Croato-Sloven la memoriul delegației bulgare referitor la crimele comise de către autoritățile și trupele bulgare în timpul primului război mondial.

805. *1919 decembrie 1, București*. Scrisoare a ataşatului militar al Italiei în România, generalul Luciano Ferigo, prin care face cunoscut colonelului Antonio Isnaldi că a primit medalia de aur pe care el și foștii colaboratori i-au oferit-o drept recunoștință pentru eforturile depuse în organizarea Legiunii române.

806. *1919 decembrie 2, Viena*. Raport al lui Iohann Röser, director al Societății „Agricola", înaintat Ministerului de Externe al Germaniei, relativ la atitudinea germanilor din România față de Marea Unire din 1918 și la statutul politic al minorității germane în cadrul statului român reîntregit.

807. *1919 decembrie 2—3, 6, București*. Telegrame ale lui Henri Cambon, prin care relatează întrevederile avute cu Al. Vaida-Voievod, I. Maniu și problemele dezbătute privind formarea noului guvern român, semnării Tratatului cu Austria și asigurarea României de către Puterile Aliate împotriva unui nou atac ungar.

808. *1919 decembrie 5, Paris*. Raport al ambasadorului Belgiei la Paris, Gaiffier d'Hestroy, către ministrul de externe al Belgiei, Hymans, în legătură cu ultimatumul trimis de Conferința de Pace României, prin care este somată să semneze, pînă la 8 decembrie, Tratatul de la St. Germain.

809. *1919 decembrie 5*. Extras dintr-un raport al Foreign Office-ului privind acceptarea de către Aliați a modificărilor propuse de România la textul proiectului Tratatului de pace cu Austria, referitor la situația naționalităților conlocuitoare.

810. *1919 decembrie 9, Paris*. Tratatul asupra minorităților încheiat între principalele Puteri Aliate și Asociate și România.

811. *1919, decembrie 9, București*. Memoriu al senatorilor și deputaților din Maramureș, Ugocea și Sătmar în legătură cu fixarea granitei de nord a României.

812. *1919 decembrie 11*. Cuvîntare a lui Iancu Melic Melichson rostită, în ședința Adunării Deputaților, în numele naționalităților din Basarabia.

813. *1919 decembrie 11*. Declarație a lui Gheorghe Hrabovski, reprezentant al slovacilor, în ședința Adunării Deputaților cu privire la unirea cu România a ținuturilor locuite de ei, dar stăpînite de Ungaria.

814. *1919 decembrie 13*. Declarație a lui Orestie Ilniczki, reprezentant al rutenilor din Maramureș, făcută în ședința Adunării Deputaților.

815. *1919 decembrie 13*. Declarație a lui Mustafa Mehmet Fehim, reprezentant al musulmanilor din Dobrogea, făcută în ședința Adunării Deputaților.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

816. *1919 decembrie 16.* Discurs rostit de Ion I. C. Brătianu la şedinţa Adunării Deputaţilor, în care prezintă un istoric al intrării României în război, politica României în timpul războiului şi la Conferinţa de Pace.

817. *1919 decembrie 17.* Declaraţie făcută de R. Brandsch în Adunarea Deputaţilor, în numele „naţiunii germane din România Mare".

818. *1919 decembrie 17.* Discurs al lui G. Gârda la şedinţa Adunării Deputaţilor în care a prezentat, şi o declaraţie în numele deputaţilor bănăţeni.

819. *1919 decembrie 17.* Telegrame adresate Marelui Cartier General român în legătură cu faptul că ungurii, susţinuţi de englezi, vor adopta poziţia de nesemnare a Tratatului de pace, continuînd să se înarmeze în vederea reluării operaţiunilor militare.

820. *1919 decembrie 18, Viena.* Raport al lui Johann Röser, director al Societăţii „Agricola" din Budapesta, despre propunerile delegaţiei ungare la tratativele de pace de la Paris; ideea unei autonomii pentru Transilvania şi Banat; relaţiile autorului cu Al. Vaida-Voievod, I. Maniu şi V. Goldiş.

821. *1919 decembrie 19, Paris.* Telegramă către primul-ministru al României, în care se relatează despre interpelarea în Camera Comunelor a primului-ministru al Marii Britanii asupra relaţiilor României cu Aliaţii.

822. *1919 decembrie 22, Paris.* Scrisoare trimisă de G. Clemenceau, preşedintele Conferinţei de Pace, preşedintelui Consiliului de Miniştri al României, prin care îi transmite hotărîrea Conferinţei de Pace în ce priveşte Bucovina.

823. *1919 decembrie 22.* Discurs rostit de Iuliu Maniu, în Adunarea Deputaţilor, referitor la semnarea Tratatului de pace de către România şi la consecinţele sale economice şi politice.

824. *1919 decembrie 30, Bucureşti.* Adresă telegrafică privind situaţia parcului de vagoane de la începutul războiului pînă la sfîrşitul anului 1919.

825. *1919 decembrie 31.* Tabel întocmit de Biroul operaţiilor din cadrul Marelui Cartier General al Armatei Române, pe baza presei oficiale ungare şi a actelor emise de organele administrative, în legătură cu mulţumirile aduse armatei române de către autorităţile şi populaţia ungară, pentru sprijinul acordat în alimente, stabilirea ordinii şi siguranţei publice.

826. *1919 decembrie 31.* Tabel întocmit de Biroul operaţiilor din cadrul Marelui Cartier General al Armatei Române pe baza dărilor de seamă, a rapoartelor înaintate de Comandamentul Trupelor române din Transilvania şi a presei oficiale ungare, în legătură cu situaţia în care se găsea Ungaria în privinţa alimentaţiei la intrarea trupelor române.

827. *1919 ⟨decembrie⟩, Cluj.* Extras din buletinul de informaţii al Biroului de presă, din cadrul Consiliului Dirigent, în legătură cu relaţiile româno-ungare şi perspectiva acestora; poziţia unor cercuri ungare faţă de încheierea Tratatului de pace.

828. *1919, Sibiu.* Fragment din memoriul întocmit de Consiliul Dirigent în legătură cu drepturile legitime ale românilor asupra Transilvaniei;

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

combaterea unor încercări ale capilor bisericii maghiare de a acuza guvernul român că ar duce o politică naţional-şovină faţă de naţionalitatea maghiară.

829. *1919*. Telegramă a regelui Ferdinand adresată regelui Angliei prin care îi solicită sprijin faţă de atitudinea Consiliului Suprem Aliat în problemele României.

830. *1919*. Studiu intitulat *Atacul ungurilor*, referitor la acţiunile întreprinse de Ungaria contra Cehoslovaciei şi României, precum şi atitudinea armatelor aliate, faţă de aceste atacuri.

831. *1919*. Scrisoare adresată de preşedintele Partidului Naţional Slovac, Gh. Hrabovski, preşedintelui Conferinţei de Pace, G. Clemenceau, prin care comunică hotărîrea poporului slovac din cîmpia Crişului de a se uni cu România.

832. *1919*. Memoriu al delegaţiei române înaintat Conferinţei de Pace privind atitudinea Puterilor Antantei faţă de România în timpul întregului curs negocierilor.

833. ⟨*1919*⟩. Memoriu al delegaţiei române la Conferinţa de Pace cuprinzînd revendicările teritoriale ale României.

834. ⟨*1919*⟩. Memoriu destinat Conferinţei de Pace, despre situaţia etnică din Transilvania, însoţit de date statistice.

835. ⟨*1919*⟩. Memoriu prezentat de Ion I. C. Brătianu în numele delegaţiei române, la Conferinţa de Pace, cuprinzînd revendicările româneşti asupra teritoriului situat în nord-vestul Transilvaniei.

836. ⟨*1919*⟩. Memoriu al delegaţiei române prezentat la Conferinţa de Pace privind Banatul.

837. ⟨*1919*⟩. Studiu prezentat de delegaţia română la Conferinţa de Pace, în care este fundamentat dreptul de legitimă recunoaştere internaţională a statului unitar român.

838. *1920 ianuarie 2*. Raport al Marelui Cartier General al armatei române, către Preşedenţia Consiliului de Miniştri, în legătură cu acţiunile ostile siguranţei şi ordinii, de care le intreprind ungurii din Transilvania ca urmare a indicaţiilor primite de la guvernul din Budapesta.

839. *1920 ianuarie 2*. Articol din ziarul *Deutsche Allgemeine Zeitung*, intitulat *O şedinţă istorică la Camera Deputaţilor din România*, referitor la entuziasmul cu care au fost primite decretele regale emise cu ocazia făuririi statului naţional unitar român.

840. *1920 ianuarie 2, Roma*. Telegramă a generalului de brigadă Luciano Ferigo, comandant al Legiunii române din Italia, trimisă colonelului Antonio Isnaldi, în legătură cu sosirea în ţară a ultimelor batalioane româneşti ale Legiunii.

841. *1920 ianuarie 4, Bucureşti*. Telegramă a ministrului plenipotenţiar al Franţei în România, Saint-Aulaire, prin care relatează convorbirea avută cu regele Ferdinand privind stadiul raporturilor dintre România şi Antantă şi retragerea trupelor române în frontiera fixată de Conferinţă.

842. *1920 ianuarie 7, Bucureşti*. Raport al lui Saint-Aulaire în care se relatează despre presiunea economică exercitată asupra României de către S.U.A., pentru a provoca o ruptură între Antantă şi România.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

843. *1920 ianuarie 11.* Raport al Marelui Cartier General român, semnat de generalul Prezan, către Preşedinţia Consiliului de Miniştri, în care se propun unele măsuri contra acţiunilor complotiste ale autorităţilor civile şi militare din Ungaria.

844. *1920 ianuarie 12, Bucureşti.* Telegramă a ministrului plenipotenţiar al Franţei în România, Saint-Aulaire, adresată generalului Franchet d'Espérey, în legătură cu rezultatul intervenţiei pe lîngă guvernul român pentru deschiderea frontierei româneşti trupelor lui Denikin şi refugiaţilor ruşi.

845. *1920 ianuarie 16, Bruxelles.* Rezumat al unui raport al Legaţiei Belgiei în România, din 29 nov. 1919, întocmit de Direcţia Politică din Ministerul Afacerilor Externe al Belgiei, în legătură cu reacţia opiniei publice din România privind nota ultimativă adresată de Aliaţi României în vederea semnării tratatelor de la St. Germain şi Neuilly; situaţia politică internă a României.

846. *1920 ianuarie 20, Bucureşti.* Telegramă a ministrului plenipotenţiar al Franţei în România, Saint-Aulaire, adresată Ministerului de Externe al Franţei, cu privire la opinia reprezentanţilor aliaţi asupra condiţiilor puse de guvernul român la intrarea trupelor ruse ale lui Denikin şi a refugiaţilor ruşi pe teritoriul său.

847. *1920 ianuarie 22, Paris.* Memoriu al delegaţiei române la Conferinţa de Pace, adresat Consiliului Suprem Aliat, prin care se solicită garanţii privind protecţia populaţiei române şi slovace din Ungaria după retragerea trupelor române în limitele stabilite de Conferinţă.

848. *1920 ianuarie 23.* Articol din ziarul *The Times*, intitulat *Preţul Păcii*, relativ la noile frontiere ale Ungariei.

849. *1920 ianuarie 24, Paris.* Telegramă a Ministerului Afacerilor Externe al Franţei semnată de Millerand, adresată lui Saint-Aulaire şi ambasadorilor francezi de la Londra, Roma şi Washington, în legătură cu demersurile făcute de preşedintele Consiliului de Miniştri al României, Al. Vaida-Voievod, pe lîngă Consiliul Suprem Aliat, cu privire la Basarabia şi la problema evacuării trupelor române din Ungaria.

850 *1920 ianuarie 30. Londra.* Articol din ziarul *The Times* privind întîlnirea dintre premierul român, Al. Vaida-Voievod, şi premierul britanic, Lloyd George la Londra.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

772. *1919. November 2. Bucharest.* Verbal note of the Romanian Government to the Allied Supreme Council, expressing the stand of the Romanian side as to the demands made by the Allies in connection with the Romanian-Hungarian frontiers, the signing of the Peace Treaty with Austria and the settlement of the situation in Hungary.

773. *1919. November 4. Budapest.* Report by George Clerk, British chargé d'affaires on a special mission in Budapest, to the Allied Supreme Council on the proposition to withdraw the Romanian troops from Budapest and replace them with Inter-Allied forces as a moral support.

774. *1919. November 9. Budapest.* Cable by George Clerk, British chargé d'affaires on a special mission to Budapest, sent to the Allied Supreme Council, in conection with the evacuation of the Romanian troops in Budapest and Admiral Miklos Horthy's forces entering Budapest.

775. *1919. November 9. ⟨Paris⟩.* Letter by General Constantin Coandă, sent from Paris to the Minister for Foreign Affairs, Nicolae Mişu, bearing on the discussion with Raymond Poincaré, France's President, in relation with the Romanian troops' evacuating Hungary. The letter is presented by Victor Antonescu, Romania's Minister Plenipotentiary in Paris.

776. *1919. November 9. Budapest.* Letter by the mayoralty of Budapest ⟨to General Mărdărescu, Commander-in-Chief of the Romanian army in Transylvania⟩, thanking for the assistance granted by the Romanian army in the supply with wood of the Budapest population and requesting support in transportation thereof.

777. *1919. November 9. Budapest.* Note by the Head of the Intelligence Office of the Romanian forces in Budapest on Minister Pekar's interference in the sense of setting free Garbai Sándor, interned by the Romanian forces; petition requiring Garbai not to be yielded to the authorities, but sent to Sibiu, together with his family.

778. *1919. November 10. Budapest.* Intelligence on the visit by the Romanian Minister Plenipotentiary, C. Diamandy, in Budapest, on the promotion of goods trade and economic relations with Hungary, on the preoccupation to institute a Danube Confederation, including Italy and Hungary.

779. *1919. November 11. Budapest.* Cable by C. Diamandy to Romania's Ministry for Foreign Affairs accompanied by the Proclamation signed by General Mărdărescu, Commander of the Romanian troops and by the High Commissar of the Romanian Government in Budapest occasioned by the Romanian troops' leaving Budapest.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

780. *1919. November 11.* Cable by General Franchet d'Espérey to the French Minister of War informing that immediately after the signing of the Peace Treaty by Bulgaria, the French battalion maintained in south Dobrudja will be withdrawn as the territory will go under Romania's unrestricted authority.

781. *1919. November 12. Budapest.* Address from the Inter-Allied military Commission to the Romanian High Command in Budapest expressing satisfaction at the resolution of the Romanian High Command of the troops in Transylvania to hand out products and various foodstuff to the poor population in Budapest.

782. *1919. November 12. Budapest-Köbánya.* Certificate issued by the Beer Factory Ltd. in the Capital, bearing witness to the exemplary behaviour of the 3rd Company belonging to the 3rd Romanian Mountain Corps Regiment, billetted in the factory.

783. *1919. November 12.* ⟨*Paris*⟩. Letter by Minister for Foreign Affairs Nicolae Mişu, to Victor Antonescu, Minister Plenipotentiary in Paris and General Constantin Coandă, bearing on the necessity to regain political order in Romania and maintain Romania as a factor of order in South-Eastern Europe.

784. *1919. November 12.* Study drawn up by the General Staff on the Romanian troops' withdrawal east of the Tisa.

785. *1919. November 13. Budapest.* Thank-you address of the Rhum, Cordials and Brandy Factory in Budapest S.A. Gottschlig Agoston Ltd., to the Command of the Romanian Troops in Budapest for the behaviour of the Romanian troops in Köbánya.

786. *1919. November 13. Kispest.* Official report signed by the mayor and notary of the commune attesting to the excellent behaviour of the 3rd Romanian Mountain Corps Brigade.

787. *1919. November 14. Oradea.* Briefing concerning the quantity of victuals distributed for the supply of the population by the Command of the Romanian troops in Budapest.

788. *1919. November 15. Bucharest.* Confirmation of the coded cable by General Pétin to the French Minister of War and the Commander General of the Allied Armies in Constantinople, informing that General Prezan has imparted the standpoint of the Romanian Government, i.e. not to evacuate the territory between the Tisa and the future frontier.

789. *1919. November 15.* Note sent by the Allied Supreme Council to the Romanian Government in connection with the evacuation of the Hungarian territory, the institution of the Inter-Allied Control Commission of requisitioning and the signing of the Peace Treaty with Austria.

790. *1919. November 22. Szarvas.* Certificate by the communal mayoralty on the behaviour of the 8th Mountain Corps Regiment while they were billetted in the commune.

791. *1919. November 23. 25—26 Bucharest.* Cables by Henry Cambon, referring to the ultimatum presented to the Romanian Government.

792. *1919. November 24.* Report by General Cihoski, Chief of the General Staff of the Romanian army, to the Minister of War referring to the

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

unfolding of the evacuation operations of the Romanian troops in Hungary.

793. *1919. November 26. Bucharest.* Cable by Frank Rattigan, British chargé d'affaires, to Sir E. A. Crowe, British representative at the Peace Conference, informing that Iuliu Maniu and his Party tend to make some concessions in order to avoid a rift with the Allies but for this he requires the prolongation of the ultimatum term extended by the Conference.

794. *1919. November 26. Bucharest.* Cable by Frank Rattigan, British chargé d'affaires in Bucharest, to Sir E. A. Crowe, British representative at the Peace Conference regarding I. Maniu's stance on the "minority question" and the withdrawal of the Romanian troops from Hungary.

795. *1919. November 27. Neuilly-sur-Seine.* Peace Treaty between the Allied and Associated Powers and Bulgaria. The Protocol.

796. *1919. November 27.* Report by Frank Rattigan, British chargé d'affaires in Bucharest, to Lord Curzon de Kedleston, Secretary of State for Foreign Affairs, on the discussion with I. Maniu bearing on the treatment of Magyars in Transylvania.

797. *1919. November 28. Paris.* Instructions by French Minister for Foreing Affairs to the French chargé d'affaires in Bucharest and to the French ambassadors in London and Rome in relation with the Romanian Government's reply to the note sent by the Peace Conference in connection with the signing of the Peace Treaty with Bulgaria.

798. *1919. November 28. Bucharest.* Cable by the French chargé d'affaires in Romania, Henri Cambon, to the French Minister for Foreign Affairs on the political situation in Romania; the resignation of the Văitoianu government and the institution of a new government led by Al. Vaida-Voievod; doubt as to the signing fo the treaty; the struggle between political parties, the reaction of the Royal House, the attitude of Italy's Legation.

799. *1919. November 28.* Reply by the Romanian Government to the Note of the Allied Supreme Council of November 15, 1919.

800. *1919. November 29. Paris.* Cable by General Berthelot to the French ambassadors in London and Rome and the French Minister in Bucharest, containing the text of the letter King Ferdinand of Romania sent to the President of the French Republic, Raymond Poincaré, in connection with the stipulations of the Peace Conference, running counter to Romania's interests.

801. *1919. November 29.* Report by Sir George Clerk, British chargé d'affaires on a special mission to Budapest, to the President of the Allied Supreme Council, in connection with the political situation in Hungary, as well as on the withdrawal of the Romanian troops from Budapest.

802. *1919. November 30.* Cable by the French military attaché in Romania, General Pétin, to the French Minister of War on the political reaction in Romania at the note from the Allied Supreme Council inviting the Romanian Government to sign, unrestrictedly, the Peace Treaty with Austria, within eight days.

803. *1919. November 30.* Cable by the President of the Council of Ministers, Minister for Foreign Affairs of France, George Clemenceau, to the French chargé d'affaires in Bucharest, conveying a letter of the President of the French

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Republic, Raymond Poincaré, to Romania's king, assuring the latter of the friendly feelings France fosters for Romania and entreating the Romanian King to sign the Peace Treaty.

804. *1919 (before December)*. Reply by the delegations of Greece, of Romania and of the Serbo-Croatian-Slovenian Kingdom to the note of the Bulgarian delegation, concerning the crimes perpetrated by the Bulgarian authorities and troops during World War I.

805. *1919. December 1. Bucharest.* Letter by Italy's military attaché in Romania, General Luciano Ferigo, informing General Antonio Isnaldi that he has received the gold medal which he and his former collaborators awarded him in gratitude for the efforts made to organize the Romanian Legion.

806. *1919. December 2. Vienna.* Note by Johann Röser, Director of "Agricola" Society, forwarded to the German Ministry of Foreign Affairs concerning the stand of the Germans in Romania as to the Great Union of 1918 and as to the political situation of the German minorities within the newly accomplished Romanian state.

807. *1919. December 2—3,6, Bucharest.* Cables by Henri Cambon, commenting on the meetings with Al. Vaida-Voievod, and Iuliu Maniu and the topics discussed as regards the institution of a new Romanian government; the signing of the Treaty with Austria and the Allied Powers' assurance to Romania against a fresh Hungarian attack.

808. *1919. December 5. Paris.* Report by Belgium's ambassador in Paris, Gaiffier d'Hestroy, to the Belgian Minister for Foreign Affairs, Hymans, in connection with the ultimatum sent to Romania by the Peace Conference, summoning it to sign the Treaty of St. Germain, by December 8.

809. *1919. December 5.* Excerpt from a report of the Foreign Office in connection with the acceptance by the Allies of the alteration suggested by Romania in the draft of the Peace Treaty with Austria, relative to the situation of the nationalities.

810. *1919. December 9. Paris* . Treaty on the minorities, concluded between the main Allied and Associated Powers and Romania.

811. *1919.December 9. Bucharest.* Memorial by senators and deputies from Maramureş, Ugocea and Sătmar counties in connection with tha establishment of Northern border of Romania.

812. *1919. December 11.* Speech of Iancu Melic Melicsohn held at the Deputy Assembly meeting, on behalf of the nationalities in Bessarabia.

813. *1919. December 11.* Statement by Gheorghe Hrabovski, representative of the Slovaks in the Deputy Assembly meeting, regarding the union with Romania of the regions they inhabited, but under Hungarian rule.

814. *1919. December 13.* Statement by Orestie Ilniczki, representative of the Ruthenians in Maramureş, made at the Deputy Assembly meeting.

815. *1919. December 13.* Statement by Mustafa Mehmet Fehim at the Deputy Assembly meeting, in the name of the Muslims in Dobrudja.

816. *1919. December 16.* Speech by Ion I. C. Brătianu at the meeting of the Deputy Assembly, making a brief review of Romania's entering the war, on Romania's policy during the war and at the Peace Conference.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

817. *1919. December 17.* Statement by R. Brandsch at the Deputy Assembly in the name of the "German nation in Greater Romania".

818. *1919. December 17.* Dr. G. Gârda's speech at the meeting of the Deputies' Assembly and his declaration in the name of the deputies from Banat.

819. *1919. December 17.* Cables addressed to the General Romanian Headquarters referring to the fact that the Hungarians, supported by the British, were not going to sign the Treaty of Peace, and to go on intensely preparing for further military operations.

820. *1919. December 18. Vienna.* Report by Johann Rõser, director of the "Agricola" Society in Budapest, to the German Embassy in Vienna, on the propositions of the Hungarian delegation at the Peace Negotiations in Paris; the idea of autonomy for Transylvania and Banat; his relations with Al. Vaida-Voievod, I. Maniu, V. Goldiș.

821. *1919. December 19. Paris.* Cable to the Romanian Premier relating about the question posed in the House of Commons by the British Premier regarding Romania's relations with the Allies.

822. *1919. December 22. Paris.* Letter sent by Georges Clemenceau, Chairman of the Peace Conference, to Romania's President of the Council of Ministers, conveying the decision of the Peace Conference on Bukovina.

823. *1919. December 22.* Speech by Iuliu Maniu at the Deputies' Assembly, referring to the signing of the Peace Treaty by Romania, and its economic and political consequences.

824. *1919. December 30. Bucharest.* Cable address on the situation of the waggon yard from the beginning of the war to the end of 1919.

825. *1919. December 31.* List drawn up by the Operation Office of the Romanian Forces' General Headquarters, concerning the attacks and crimes perpetrated against the Romanian troops on Hungary's territory.

826. *1919. December 31.* List drawn by the Operation Office of the Romanian Forces' General Headquarters, mentioning instances of the Hungarian authorities and populations' gratitude for the Romanian army, as they were recorded in the official Hungarian press and in acts issued by administrative bodies, due to the fact that they had received support in point of victuals and of public order and security.

827. *1919. December 31.* List drawn up by the Operations Office of the Romanian Forces' General Headquarters, recording the reports forwarded by the Command of the Troops in Transylvania and the official Hungarian press in connection with the situation of Hungary as to her food supply at the time when the Romanian troops entered that country.

828. *1919.* ⟨*December*⟩. *Cluj.* Excerpt from the informative bulletin of the Press Office belonging to the Dirigent Council, concerning the Romanian-Hungarian relations and their prospects; the position of certain Hungarian political circles as to the conclusion of the peace treaty.

829. *1919.* ⟨*Sibiu*⟩. Excerpt from the memorial drawn up by the Dirigent Council concerning the Romanian legitimate rights over Transylvania;

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

combatting of attempts made by heads of the Magyar church to accuse the Romanian government of leading a nationalist-chauvinistic policy towards the Magyar nationality.

830. *1919.* Cable by King Ferdinand to the King of Great Britain, requesting assistance as to the attitude of the Allied Supreme Council towards Romania's problems.

831. *1919.* Study titled *The Hungarians' Attack*, referring to the actions performed by Hungary against Czechoslovakia and Romania and the attitude of the Allied Armies as to these attacks.

832. *1919.* Letter addressed by the President of the Slovakian National Party, Gh. Hrabovski, to the President of the Peace Conference, G. Clemenceau, conveying the decision of the Slovakian people inhabiting the Criş Plain to unite with Romania.

833. *1919.* Memorial of the Romanian delegation, forwarded to the Peace Conference in Paris, concerning the position of the Entente Powers as to Romania all along the negociations.

834. ⟨*1919*⟩. Memorial of the Romanian delegation at the Peace Conference, concerning Romania's claims.

835. ⟨*1919*⟩. Memorial addressed to the Peace Conference on the ethnic situation of Transylvania, comprising statistical data.

836. ⟨*1919*⟩. Memorial forwarded by Ion I. C. Brătianu on behalf of the Romanian delegation at the Peace Conference comprising Romania's claims on the territory in North-Western Transylvania.

837. ⟨*1919*⟩. Memorial of the Romanian delegation presented at the Peace Conference in Paris, concerning the Banat.

838. ⟨*1919*⟩. Study forwarded by the Romanian delegation at the Peace Conference, stating the right to international acknowledgement of the unitary Romanian state.

839. *1920. January 2*, Rome. Brigade General Luciano Ferigo, Commander of the Romanian Legion in Italy, dispatches to Colonel Antonio Isnaldi a duplicate of the cable received from Bucharest, concerning the arrival of the last Romanian batallions of the Legion in Romania.

840. *1920. January 2.* Article published in *Deutsche Allgemeine Zeitung*, entitled *A Historic Meeting of Romania's Deputy Chamber*, describing the enthusiastic response to the royal decrees issued on the occasion of the foundation of the Romanian unitary national state.

841. *1920. January 4. Bucharest.* Cable of the French Minister Plenipotentiary, Saint-Aulaire, recording his talk with King Ferdinand on the stage of Romania's relations with the Entente, and on the withdrawal of the Romanian troops within the borders established by the Conference.

842. *1920. January 7. Bucharest.* Saint-Aulaire's note on the economic pressure exerted against Romania by the U.S.A., so as to bring about a separation between Romania and the Entente.

843. *1920. January 11.* Note of the General Headquarters, signed by General Prezan, addressed to the Chairman of the Council of Ministers, making several proposals of measures to be taken against the anarchist actions of the civil and military authorities in Hungary.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

844. *1920. January 12. Bucharest.* Cable by Saint-Aulaire, French Minister Plenipotentiary in Romania, addressed to General Franchet d'Espérey, on the result of the intervention to the Romanian government in favour of opening the Romanian frontiers to let in Denikin's troops and the Russian refugees.

845. *1920. January 16. Bruxelles.* Summary of a report of Belgium's legation in Bucharest, drawn up by the Belgian Ministry of Foreign Affairs on 29 November 1919, concerning the Romanians' public opinion on the ultimative note received by their country from the Allies, to the effect of signing the Treaties of St. Germain and Neuilly; Romania's political situation.

846. *1920. January 20. Bucharest.* Cable by Saint-Aulaire, Minister Plenipotenitary of France in Romania, concerning the opinion of the allied repressentatives on the conditions imposed by the Romanian government on the entering into Romania's territory of Denikin's Russian forces and of the Russian refugees.

847. *1920. January 22. Paris.* Memorial of the Romanian delegation at the Peace Conference, addressed to the Supreme Allied Council, claiming guarantees as to the protection of the Romanian and Slovakian population in Hungary after the withdrawal of the Romanian troops within the area settled by the Conference.

848. *1920. January 23. The Price of Peace* (Hungary's New Frontiers; Territories lost by Hungary), an article published in *The Times*.

849. *1920 January 24. Paris.* Cable by the Ministry of Foreign Affairs of France, signed by Millerand, addressed to Saint-Aulaire and to the French ambassadors in London, Rome and Washington, regarding the insistent requirements made by the Chairman of Romania's Council of Ministers, Al. Vaida-Voievod from the Supreme Allied Council, as to Bessarabia and the problem of the Romanian forces' withdrawal from Hungary.

850. *January 30. London.* Article issued by *The Times* regarding the conference in London, between the Romanian Premier Al. Vaida-Voevod and Lloyd George, the British Prime Minister.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1919 noiembrie 2, ⟨București⟩. **Notă verbală a guvernului român adresată Consiliului Suprem Aliat, redînd poziția părții române față de cererile formulate de Aliați în legătură cu frontierele româno-ungare, semnarea Tratatului de pace cu Austria și reglementarea situației din Ungaria.**

Note verbale

Le Gouvernement roumain est reconnaissant au Conseil Suprême pour les sentiments d'amitié et de confiance qu'il veut bien lui exprimer et qui répondent à la ferme volonté de la Roumanie de maintenir et de développer ses relations d'alliance et d'intime collaboration.

Il ne néglige rien afin de faire accorder en toute circonstance les intérêts de la Roumanie avec ceux que représente la Conférence.

A cet effet, soucieux d'éviter des retards, qui, dans l'état actuel de la Hongrie, pourraient rendre la situation plus difficile, il s'empresse de répondre aux propositions de la Conférence relatives à l'institution et au fonctionnement des Commissions interalliées à Budapest. Il croit opportun de ne pas ajourner leur fonctionnement jusqu'à la solution des deux autres points qui ont fait l'objet de la dernière note du Conseil Suprême concernant les frontières roumaino-hongroises et le Traité de Paix avec l'Autriche sur lequel il croit de son devoir d'attirer de nouveau la bienveillante attention de la Conférence par un exposé du point de vue roumain qu'il aura l'honneur de lui faire parvenir par la suite.

Le Gouvernement roumain est également heureux de voir que le Conseil Suprême, après avoir reçu et examiné le point de vue roumain présenté par Monsieur Bratiano, a constaté qu'il n'y a pas actuellement de divergence de vue sur le principe général, conformément auquel on doit resoudre la question des réquisitions faites par l'armée roumaine en Hongrie.

Quant à l'application de ces principes, la Roumanie accepte avec empressement la proposition du Conseil Suprême d'instituer une Commission interalliée à Budapest et est prête à désigner un représentant roumain dans cette Commission.

Il accepte de même — quoique n'en voyant pas la nécessité — l'établissement sans retard, aux points de Szolnok et de Csongrad, d'organisations interalliées ayant pour but de pointer et de vérifier les lettres de voiture des trains traversant ces points à destination de la Roumanie. Mais il serait inopportun de donner à ces Commissions d'autres attributions que celles-ci et notamment de leur donner des pleins-pouvoirs pour faire décharger les marchandises.

En ce qui concerne la mauvaise application des instructions générales relatives aux réquisitions, le Gouvernement roumain regrette de voir que le Conseil Suprême a pu leur attribuer un caractère et une importance qui ne correspondent pas ni à l'esprit d'ordre, ni à la discipline de l'armée roumaine.

Les cas isolés signalés au Commandement roumain seront l'objet d'enquêtes et les abus constatés seront réparés et punis. Toutefois, donner à la Sous-Commission des réparations ⟨la⟩ qualité pour recevoir les plaintes pour requisitions abusives, serait soumettre les autorités militaires roumaines à un traitement international, auquel les autres armées alliées d'occupation n'ont pas été astreintes. Ainsi, il est notoire que l'armée serbe s'est refusée d'admettre de pareilles mesures dans le Banat, lorsque le Commandement

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

français en fit la proposition et les représentants de la Conférence n'ont pas cru devoir l'imposer au Gouvernement de Belgrade, malgré les nombreuses plaintes des intéressés.

Le Gouvernement roumain partage entièrement le point de vue du Conseil Suprême relativement au caractère du Gouvernement hongrois et aux conditions qu'il doit remplir. Ayant déjà livré les munitions destinées à la police et à la gendarmerie hongroise, les forces roumaines reçoivent l'ordre d'évacuer la Hongrie jusqu'à la Theiss. Elles n'ont ajourné cette opération jusqu'ici qu'à la demande des représentants alliés. Elles quitteront aussi le territoire compris entre la Theiss et les nouvelles frontières, dès que le Gouvernement hongrois sera en mesure de donner des garanties nécessaires pour la sécurité de celle-ci.

A la suite de l'entente établie entre le haut Commandement roumain et le représentant de la Conférence à Budapest, la retraite des troupes roumaines commencera le 10 Novembre prochain, avec une marge de trois jours en plus ou en moins, selon les nécessités du moment.

La préoccupation du Gouvernement roumain est maintenant de se consacrer entièrement à l'œuvre de reconstitution des pays roumains pressurés et appauvris par les exactions sans nombre effectuées pendant leur occupation par les armées allemandes et austro-hongroises.

Général Vaitoianu

2 Novembre 1919

■ Arh. St. Bucureşti, col. Xerogr. Elveţia pach. 9, doc. 2; Societatea Naţiunilor — Secretariatul general, Geneva, cutia 562, dosar 1982, act 2010.

Notă verbală

Guvernul român este recunoscător Consiliului Suprem pentru sentimentele de prietenie şi încredere pe care i le-a exprimat şi care corespund voinţei ferme a României de a menţine şi dezvolta relaţiile ei de alianţă şi strînsă colaborare.

El face tot ceea ce-i stă în putere spre a pune de acord în orice împrejurare interesele României cu cele pe care le reprezintă Conferinţa.

În acest scop, preocupat de a evita întîrzieri care, în actuala situaţie din Ungaria, ar putea face situaţia mai dificilă, el se grăbeşte să răspundă propunerilor Conferinţei referitoare la instituirea şi funcţionarea comisiilor interaliate la Budapesta. El consideră oportun de a nu amîna funcţionarea lor pînă la soluţionarea celorlalte două puncte care au făcut obiectul ultimei note a Consiliului Suprem, privind frontierele româno-ungare şi Tratatul de pace cu Austria, în legătură cu care el crede că este de datoria lui să atragă din nou atenţia binevoitoare a Conferinţei printr-o expunere a punctului de de vedere românesc, ⟨expunere⟩ pe care va avea onoarea de a o face să-i parvină ulterior.

Guvernul român este totodată fericit să vadă cum Consiliul Suprem, după ce a primit şi examinat punctul de vedere românesc prezentat de dl Brătianu, a constatat că în prezent nu există deosebiri de vederi în ceea ce priveşte principiul general conform căruia trebuie rezolvată chestiunea rechiziţiilor făcute de armata română în Ungaria.

În legătură cu aplicarea acestor principii, România acceptă imediat propunerea Consiliului Suprem de a institui o Comisie interaliată la Budapesta şi este gata să desemneze un reprezentant român în această comisiei

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Se acceptă, de asemenea — deşi nu se vede necesitatea — stabilirea neîntîrziată, în punctele Szolnok şi Csongrád, a unor organisme interaliate avînd ca scop de a marca şi verifica actele de circulaţie ale trenurilor care traversează aceste puncte cu destinaţia România, dar ar fi inoportun să se dea acestor comisii alte atribuţii în afara celor menţionate, mai exact de a li se da depline puteri spre a descărca mărfurile.

În ceea ce priveşte reaua aplicare a instrucţiunilor generale referitoare la rechiziţii, guvernul român vede cu regret cum Consiliul Suprem a putut să le atribuie un caracter şi o importanţă care nu corespund nici spiritului de ordine şi nici disciplinei armatei române.

Cazurile izolate semnalate Comandamentului român vor face obiectul unor anchete, iar abuzurile constatate vor fi reparate şi pedepsite. Totodată, a acorda Subcomisiei pentru reparaţii calitatea de a primi reclamaţiile privind rechiziţiile abuzive ar însemna ca autorităţile militare române să fie supuse unui tratament internaţional la care celelalte armate aliate de ocupaţie nu au fost constrînse. Este notoriu că armata sîrbă a refuzat să admită astfel de măsuri în Banat, atunci cînd Comandamentul francez a făcut propunerea, iar reprezentanţii Conferinţei nu au considerat că trebuie să o impună guvernului din Belgrad, în ciuda numeroaselor plîngeri ale celor interesaţi.

Guvernul român împărtăşeşte în întregime punctul de vedere al Consiliului Suprem referitor la caracterul guvernului ungar şi la condiţiile pe care acesta trebuie să le îndeplinească. După ce au livrat deja puştile şi muniţiile destinate poliţiei şi jandarmeriei ungare, forţele române au primit ordinul de a evacua Ungaria pînă la Tisa. Ele nu au amînat această operaţie decît la cererea reprezentanţilor aliaţi. Ele vor părăsi şi teritoriul cuprins între Tisa şi noile frontiere, de îndată ce guvernul ungar va fi în măsură să dea garanţiile necesare pentru securitatea acestuia.

În urma înţelegerii stabilite între Înaltul Comandament Român şi reprezentantul Conferinţei la Budapesta, retragerea trupelor române va începe la 10 noiembrie viitor, cu o marjă de 3 zile în plus sau în minus, conform necesităţilor momentului.

Preocuparea guvernului român este acum de a se consacra în întregime operei de reconstituire a provinciilor româneşti exploatate şi secătuite prin jafurile fără număr efectuate în timpul ocupării lor de către armatele germane şi austro-ungare.

General Văitoianu

2 noiembrie 1919

773

1919 noiembrie 4, Budapesta. **Raport al lui George Clerk, însărcinatul Marii Britanii cu misiune specială la Budapesta, adresat Consiliului Suprem Aliat, relativ la propunerea de retragere a trupelor române de la Budapesta şi înlocuirea lor cu forţe interaliate pentru a reprezenta o forţă morală.**

No 3 Budapest, November 4th, 1919

Monsieur Diamandy came to see me this afternoon to tell me officially that Roumaian troops would begin their evacuation from Budapest November 9th and finish on November 11th. He was immediately followed by Count Somssich, Minister for Foreign Affairs, who told me that Friedrich was abso-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

lutely defiant; that if Allies insisted on his giving up post of Minister President he would go into opposition with nine of his present ministers and that after all it was not Hungary but Allies who wanted peace.

I told Count Somssich that I still hoped that wiser counsels would prevail but that if Friedrich maintained this short-sighted attitude I could do no more and should have to leave when Roumanians withdrew. I was not here to turn out Friedrich governemnt and set up Opposition as a government; I was only here to ask Hungarians to form a temporary coalition government with whom Allies could deal.

I still hope that Friedrich may be induced to see reason but it is all the more necessary that I should have authority to recognise coalition government immediately on its formation if that proves to be possible.

■ *Documents on British Foreign Policy, 1919—1939*, vol. II, p. 213.

Nr. 3 Budapesta, 4 noiembrie 1919

Dl Diamandy a venit să mă vadă în după-masa aceasta pentru a-mi spune în mod oficial că trupele române vor începe evacuarea lor din Budapesta la 9 nov. şi se va termina la 11 nov. El a fost urmat imediat de către contele Somssich, ministrul pentru afacerile străine, care mi-a spus că Friedrich este absolut provocator; că dacă Aliaţii insistă ca el să renunţe la postul de preşedinte al Consiliului de Miniştri, el va trece în opoziţie cu nouă dintre miniştrii săi actuali şi că în definitiv nu Ungaria, ci Aliaţii sînt cei care doresc pacea.

I-am spus contelui Somssich că eu încă mai sper că vor prevala sfaturi mai înţelepte, dar dacă Friedrich îşi menţine această atitudine mărginită eu nu pot face mai mult şi va trebui să plec cînd se retrag românii. Eu nu eram aici pentru a răsturna guvernul Friedrich şi să aduc opoziţia la guvern; sînt aici numai să cer ungurilor să formeze un guvern de coaliţie, temporar, cu care Aliaţii ar putea trata.

Încă mai sper că Friedrich ar putea fi determinat să fie rezonabil, dar este necesar ca eu să am autoritatea de a recunoaşte guvernul de coaliţie, imediat după formarea lui dacă aceasta se dovedeşte a fi posibil.

774

1919 noiembrie 9 (Budapesta). **Telegramă trimisă de George Clerk, însărcinatul Marii Britanii cu misiune specială la Budapesta, adresată Consiliului Suprem Aliat, privind evacuarea trupelor române din Budapesta şi intrarea forţelor amiralului Miklos Horthy în Budapesta.**

No. 6
With reference to telegrams No. 3 and 4.

I venture to express my sincere opinion that decisons of Supreme Council in regard to evacuation by Roumanians, Czechs and Serbians and to action to be taken at Prague on question of coal will greatly help situation here. Atmosphere generally is much better than it was a fortnight ago and much uneasiness and mistrust has been dissipated. Most significant sign is that

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Admiral Horthy and leaders of extreme left met in my house two days ago and Admiral Horthy's declaration of impartiality and discipline of his army was fully accepted. There will always be a certain risk of incidents when Roumanians evacuate Budapest and Hungarians take over control but I had made up my mind as soon as I came here that such risk must be taken as nothing can really be done until Roumanians have left and I feel today danger is immeasurably less. Inter-Allied Mission of Generals, Admiral Troubridge and I have complete confidence in Admiral Horthy's loyalty and sincerity and there is every reason to believe his hold over army is really effective.

Question of police and gendarmerie is somewhat different. I had already discussed matter with Inter-Allied Mission and I feel that their authority over police and gendarmerie is a guarantee against latter abusing their power. It is scarcely possible for Allies to send troops or even police in sufficient numbers and my considered opinion is that we must trust to our influence over Hungarian troops, gendarmerie and police.

Inter-Allied Mission of Generals agree but we would suggest immediate despatch of 20 Allied officers, rank of major and captain, to be attached to various armies and police units would be valuable safeguard and assistance.

Political situation is developing satisfactorily though there are still many obstacles to be overcome before complete solution can be reached. It must be realised great bulk of opinion, mostly ignorant, in country stands behind Friedrich. Pendulum has swung violently from left to right but is now beginning to come slowly towards centre. But allowance must be made for present state of populace and to some extent to natural prejudice, and changes of Government must be effected with as little disturbance of populace as possible.

All responsible politicians, even these in Friedrich's cabinet, now realise that coalition government must come and idea is becoming familiar to masses. Difficulties now are mainly reconciliation of personal interests and private political ambitions. I am not without hope of overcoming these difficulties, only patience is required.

General sentiment of political leaders in country today so clearly recognises lines on which solution must be found and general atmosphere is so much better than it was a fortnight ago that I am fairly confident that law and order will be maintained. Impartiality of my mission is I think universally recognised as well as desire of Allies to help Hungary and confidence felt in mission of Generals and Admiral Troubridge is a moral factor of immense value.

It may take a little time to get satisfactory solution and Friedrich may resign and talk big but I am now much less anxious about internal peace and quiet here and Hungarian forces being used for reaction and oppression. While we are all here Hungarians will behave soberly.

Mission of Generals and Admiral Troubridge agree with terms of this telegram.

■ *Documents on British Foreign Policy, 1919— 1939*, vol. II, p. 300— 301.

Nr. 6
Cu referire la telegramele nr. 3 şi 4.

Îndrăznesc să exprim părerea mea sinceră că hotărîrile Consiliului Suprem relativ la evacuarea de către români, cehi şi sîrbi şi la acţiunea ce trebuie

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

întreprinsă la Praga în chestiunea cărbunelui, vor ajuta în mare măsură situația de aici. Atmosfera este în general mult mai bună decît a fost cu 2 săptămîni înainte și s-a înlăturat mult îngrijorarea și neîncrederea. Semnul cel mai important este că amiralul Horthy și conducătorii extremei stîngi s-au întîlnit în casa mea cu 2 zile înainte și declarația amiralului Horthy privitoare la imparțialitatea și disciplina armatei sale a fost pe deplin acceptată. Va exista totdeauna un anumit risc, ⟨de a se isca⟩ incidente cînd românii vor părăsi Budapesta, iar ungurii vor prelua controlul, dar eu mi-am dat seama de cînd am venit aici că ⟨Aliații⟩ trebuie să-și asume un asemenea risc, deoarece nimic nu se poate face realmente pînă cînd românii n-au plecat și simt că astăzi pericolul este infinit mai mic. Misiunea Interaliată a Generalilor, amiralul Troubridge și cu mine avem deplină încredere în loialitatea și sinceritatea amiralului Horthy și există toate motivele să se creadă că autoritatea sa asupra armatei este realmente efectivă.

Chestiunea poliției și jandarmeriei este oarecum diferită. Am discutat deja chestiunea cu Misiunea interaliată și cred că autoritatea ei asupra poliției și jandarmeriei este o garanție împotriva abuzului de putere din partea lor. Nu este prea posibil pentru Aliați să trimită trupe sau chiar poliție în număr suficient și, după părerea mea personală, ar trebui ca noi să avem încredere în influența noastră asupra trupelor, jandarmeriei și poliției ungare.

Misiunea Interaliată a Generalilor este de acord, dar am sugera să se trimită numaidecît 20 de ofițeri aliați cu rangul de maior sau căpitan, pentru a fi atașați la diferite unități de armată și poliție, ceea ce ar constitui un ajutor și sprijin eficient.

Situația politică evoluează satisfăcător, deși mai sînt încă numeroase obstacole ce trebuie depășite înainte de a se ajunge la rezolvarea definitivă. Trebuie să ne dăm seama că marea parte a opiniei publice din țară, în majoritate ignorantă, vine în sprijinul lui Friedrich. Echilibrul a oscilat violent de la stînga la dreapta, dar acum se restabilește. Dar trebuie să se țină seama de actuala stare de spirit a populației și într-o anumită măsură de o prejudiciere firească, iar schimbările de guvern trebuie să se efectueze cu cît mai puțină tulburare posibilă a populației.

Toți oamenii politici conștienți, chiar și cei din cabinetul lui Friedrich consideră acum că guvernul de coaliție este necesar, iar ideea este în curs de a deveni familiară maselor. Dificultățile constau acum îndeosebi în reconcilierea intereselor personale și a ambițiilor politice particulare. Nu sînt lipsit de speranța că voi depăși aceste dificultăți; se cere numai răbdare.

Opinia publică generală a liderilor politici din țară astăzi admite atît de clar direcțiile pe care trebuie să se găsească soluția și atmosfera generală este cu atît mai bună decît era acum 2 săptămîni, încît am toată încrederea că legea și ordinea se vor menține. Imparțialitatea misiunii mele este, cred, universal recunoscută, ca și voința Aliaților de a ajuta Ungaria, iar încrederea în Misiunea generalilor și în cea a amiralului Troubridge constituie un factor moral de mare valoare.

Este nevoie încă de puțin timp pentru a obține o soluție satisfăcătoare și Friedrich poate demisiona și vocifera, dar eu sînt acum mai puțin îngrijorat de pacea internă și de liniștea de aici și că forțele ungare ar putea fi folosite de reacțiune și ⟨de forțele de⟩ oprimare. Cît timp sîntem toți aici, ungurii vor fi ponderați.

Misiunea generalilor și amiralul Troubridge sînt de acord cu conținutul acestei telegrame.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1919 noiembrie 9 ⟨Paris⟩. **Scrisoare a generalului Constantin Coandă adresată ministrului de externe, Nicolae Mişu, privind discuţia purtată cu Raymond Poincaré, preşedintele Franţei, în legătură cu evacuarea Ungariei de către trupele române. Scrisoarea este remisă de Victor Antonescu, ministrul plenipotenţiar al României la Paris.**

C. G.

Légation de Roumanie — No. 1512 du 9 Novembre 1919

Excellence Misu
Bucarest

Dans la journée d'hier, 7 Novembre, j'ai rendu visite, accompagné de Monsieur Antonescu, au Président de la République. Monsieur Poincaré nous a fait très bon accueil et dans le courant de la conversation, il nous a assuré de son appui personnel pour toutes les questions touchant les intérêts du pays. Il a exprimé son espoir que nous allons bientôt quitter la Hongrie pour faciliter la solution d'un Gouvernement amical à l'Entente.

Le même jour j'ai vu le Maréchal Foch, qui est toujours bienveillant pour nous. Il m'a dit, avec la franchise qui le caractérise, que du moment que nous allons avoir un Gouvernement expression du Parlement, nous pouvons attendre pour donner notre réponse à la note du 12 Octobre; que nous devons garder notre calme puisqu'on ne peut rien nous faire si nous refusons la signature du Traité de St. Germain.

En me séparant du Maréchal il m'a répété que le pays doit avoir du calme et que nous pouvons compter sur son attachement à la Roumanie.

Concernant les transports militaires il a disposé de suite de faire nouvelle intervention auprès de la Conférence, pour que les chars d'assaut et les avions soient laissés à prendre leur route pour la Roumanie, attendu que c'est la France, dans le cas contraire, qui supportera les conséquences facheuses.

Général Coanda

Victor Antonesco

■ Arh. I.S.I.S.P., fond 103, dosar 17.

Legaţia României — C. G.
Nr. 1 512/9 noiembrie 1919

Excelenţei sale Mişu,
Bucureşti

În cursul zilei de ieri, 7 nov., am făcut, însoţit de dl Antonescu, o vizită preşedintelui Republicii. Dl Poincaré mi-a făcut o foarte bună primire şi în cursul conversaţiei ne-a asigurat de sprijinul său personal pentru toate chestiunile privind interesele ţării. El şi-a exprimat speranţa că vom părăsi curînd Ungaria, pentru a facilita rezolvarea unui guvern favorabil Antantei

În aceeaşi zi l-am văzut pe mareşalul Foch, care este întotdeauna binevoitor faţă de noi. El mi-a spus cu francheţea ce-l caracterizează că din moment ce vom avea un guvern reprezentativ pentru parlament vom putea aştepta pentru a da răspunsul la nota din 12 oct.; că trebuie să ne păstrăm

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

calmul deoarece nu ni se poate face nimic dacă refuzăm semnarea Tratatului de la St. Germain.

Plecînd de la mareşal, el mi-a repetat că ţara trebuie să menţină calmul şi că noi putem conta pe ataşamentul său faţă de România.

Privitor la transporturile militare, el a dispus numaidecît să se facă o nouă intervenţie pe lîngă Conferinţă, pentru ca tancurile şi avioanele să fie lăsate să plece spre România, înţelegînd că, în caz contrar, Franţa este aceea care va suporta urmările neplăcute.

General Coandă

Victor Antonescu

776

1919 noiembrie 9, Budapesta. **Scrisoare a primăriei oraşului Budapesta ⟨adresată generalului Gheorghe Mărdărescu, comandantul şef al armatei române din Transilvania⟩, prin care mulţumeşte pentru sprijinul armatei române în aprovizionarea cu lemne a populaţiei din Budapesta, solicitînd sprijin în transportul lor.**

Budapest Szekésfövaros Polgarmestere

Budapesta, 9 noiembre 1919

Către
Comandantul Trupelor române din Transilvania
în Budapesta

Domnule General!

Cu mulţămiturile prea sincere am luat la cunoştinţă in numele capitalei ⟨de⟩ rescrisul Excelenţei sale⟨sic!⟩ cu nr. 1 323 din 1 nov. a.c., în care să dă nouă de ştire, că s-a intervenit la Ministerul de Industrie şi Comerţ prin Marele Cartier General, că să permite primăriei să importe din judeţile: Sătmar, Arad şi Bihor cantitatea de 4 000 vagoane lemne pentru nevoile spitalelor, institutelor sanitare şi uzinelor de interes public.

Cînd înştiinţez cu stimă, ca 4 000 vagoane de lemne în judeţile amintite stau deja de la noi cumpărate la dispoziţia noastră, în interesul al efectuării grabnice a transportării vă rog Excelenţa sa ⟨sic!⟩, binevoiţi a împărtăşi cu mine, că delegaţii împuterniciţi cînd au să călătorească apoi unde au să se înfăţoşeze.

La transportarea lemnelor însă binevoiţi a le dispune precum aceasta s-a întîmplat şi la livrarea grînelor, că să se aducă lemnele pe vagoane şi locomobile române pînă la Szolnok, petrecute de soldaţi români.

Direcţiunea C.F.U. dispune astăzi numai asupra ⟨a⟩ foarte puţine vagoane cele ⟨lalte⟩ încă sînt ocupate cu transporturi în alte locuri. de aceia este lipsa de dispunerea de sus, apoi în interesul asigurării a transportării avem o mare lipsă şi de însoţirea soldaţilor români pînă la locul predării.

Primiţi domnule general exprimarea stimei mele profunde

Cu deosebită stimă,
primar

■ Arh. St. Bucureşti, fond Preşed. Consil. Min., dosar nr. 3/1919, f.4, fotocopie.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

777

1919 noiembrie 9, Budapesta. **Referat al şefului Biroului informaţii al armatei române din Budapesta despre intervenţia ministrului Pekar pentru punerea în libertate a lui Garbai Sándor, internat de armata română; cererea lui Garbai de a nu fi predat autorităţilor ungare, ci trimis împreună cu familia sa la Sibiu.**

1919 noiembrie 9, la Budapesta

REFERAT

Ministrul ungar Pekar a intervenit ca să punem în libertate pe Garbai Sandor, fost ministru comunal, internat în hotelul Ungaria.

Numitul a fost internat de Divizia 1 vînători pentru a da lămuriri asupra celor petrecute în timp de 4 luni ale dictaturii. El cere să nu fie predat autorităţilor ungare, ci să fie trimis în Transilvania, eventual la Sibiu, cu familia sa.

A dat în acest sens şi o declaraţie în care cere acest lucru şi în care mulţumeşte de modul cum a fost tratat de români.

Comandamentul Grupului Moşoiu este de părere să i se aprobe cererea.

Şeful biroului informaţiilor
maior
⟨indescifrabil⟩

■ Arh. M.A.N., fond Comandamentul Trupelor din Transilvania, dosar nr. 275/1919, f. 118

778

1919 noiembrie 10, Budapesta. **Notă informativă referitoare la vizita plenipotenţiarului român C. Diamandy la Budapesta, promovarea unor bune relaţii comerciale şi economice cu Ungaria, preocupări pentru constituirea unei confederaţii dunărene în care să intre Italia şi Ungaria.**

Geheim!
Informatorische Aufzeichnung Nr. 59
vom 10. November 1919

Budapest, 6 November 1919

„Der neuerding wieder hier eingetroffene *rumänische Gesandte Diamandi* hat einem Mitarbeiter des „Világ" eine Unterredung gewährt, als deren Ergebnis folgendes Résumé veröffentlicht wird:

Das gegenwärtige rumänische Kabinett unter dem Vorsitz des Generals Vaitoano bestehe zwar grösstenteils aus Generalen; man könne deshalb aber noch nicht von einer Militärdiktatur sprechen, denn es seien auch Zivilisten darin vertreten; so sei das Ministerium des Äussern in den Händen des früheren Gesandten in London, Misu; ferner seien bürgerliche Minister der Justizminister Milescu und der Finanzminister Angelescu.

Aufgabe dieses Kabinetts sei die Vorbereitung der Nationalversammlung; zu diesem Zweck sei die Bildung eines derartigen Ministeriums erforderlich gewesen, da nur ein über den Parteien stehendes Kabinett die Freiheit der

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Wahlen verbürgen könne. Nach Konstituierung der Nationalversammlung würde eine den Wünschen des Parlaments entsprechende Regierung gebildet werden.

Die staatsrechtliche Stellung der Juden in Rumänien sei bereits geregelt, und zwar durch eine Verordnung mit Gesetzkraft, die durch die Nationalversammlung zu bestätigen sei, nach welcher allen in Rumänien geborenen Personen und rumänischen Untertanen ohne jede Rücksicht auf Konfession und Rau...[1] die volle bürgerliche und staatsbürgerliche Gleichberechtigung zugesichert sei.

Sehr vorsichtig äussert sich Herr Diamandi über die Frage der Donauföderation. Er erklärt: „Ich weiss nicht, ob diese Gedanke völlig durchführbar ist. Rumänien hat die Absicht, mit seinen Nachbarn, und in erster Linie mit Ungarn, die besten Beziehungen zu unterhalten und insbesondere auf wirtschaftlichen und kommerziellen Gebiete eine möglichst innig Gemeinschaft zu schaffen. Rumänien und Ungarn sind gleichmässig Donaustaaten".

Der Gedanke einer engeren politischen Union scheint vorläufig völlig zurückgestellt zu sein. Die rumänische Diplomatie arbeitet vielmehr gegenwärtig auf eine grosse Koalition hin, die neben der lateinischen Schwester Italien unter Fro...[2] reichs Führung auch Ungarn mit einbegreifen soll"

■ Arh. St. Bucureşti, col. Microf. R.D.G., r. 87, c. 437—438; Deutsches Zentralarchi v Sächs. Landeshauptarchiv Dresden, Aussenministerium Nr. 2080.

Secret !
Notă informativă nr. 59
din 10 noiembrie 1919

Budapesta, 6 noiembrie 1919

Plenipotenţiarul român Diamandy, care a sosit din nou aici, a avut o convorbire cu un colaborator al ziarului *Világ*, al cărei rezultat a fost publicat, cu următorul rezumat:

Actualul cabinet român, de sub preşedinţia generalului Văitoianu, este compus în cea mai mare parte din generali; însă nu s-ar putea vorbi totuşi de o dictatură militară, căci în acest cabinet sînt reprezentaţi şi civili; aşa este situaţia la Ministerul de Externe, care este condus de fostul plenipotenţiar la Londra, Mişu; pe lîngă aceasta, mai sînt miniştri civili, Milescu la Ministerul Justiţiei şi Angelescu la Ministerul de Finanţe.

Misiunea acestui cabinet este pregătirea Adunării Naţionale; în acest scop a fost necesară constituirea unui astfel de guvern, pentru că numai un guvern alcătuit în afara partidelor politice ar putea garanta libertatea în alegeri. După constituirea Adunării Naţionale se va forma, la dorinţa parlamentului, un guvern corespunzător.

A fost deja reglementată, din punct de vedere juridic, situaţia evreilor în România, şi anume, printr-o hotărîre cu putere de lege, care urmează să fie aprobată de Adunarea Naţională, potrivit căreia tuturor persoanelor născute în România şi supuşilor străini le este asigurată deplina egalitate în drepturi, fără nici o deosebire de confesiune şi...[1]

Domnul Diamandy s-a exprimat foarte precaut în problema Confederaţiei dunărene: „Nu ştiu dacă această idee este pe deplin realizabilă. România are intenţia să întreţină cele mai bune relaţii cu vecinii săi, şi în primul rînd cu Ungaria şi îndeosebi să dezvolte, pe cît posibil, relaţii strînse în domeniul economic şi comercial. România şi Ungaria sînt în mod egal state dunărene".

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Ideea unei mai strînse uniuni politice pare să fie pentru moment cu totul pe planul al doilea. Diplomația română lucrează foarte mult, în prezent, pentru o mare coaliție, care pe lîngă sora ei latină, Italia, sub conducerea ...[2] urmează să includă și Ungaria.

779

1919 noiembrie 11, Budapesta. **Telegramă a lui C. Diamandy către Ministerul de Externe al României, însoțită de Proclamația semnată de generalul Mărdărescu, comandantul trupelor române, și de înaltul comisar al guvernului român la Budapesta cu ocazia plecării trupelor române din Budapesta.**

Budapesta, 11 noiembrie 1919

Telegramă

Ministerului de Externe București

Cu rugămintea a transmite această proclamație dată mai jos, domnului Petrescu Comnen ca prin îngrijirea sa să apară în presa străină și să fie comunicată biroului de presă român.

C. Diamandy.

PROCLAMATION

Les armées roumaines se retirent. Budapest sera evacuée. En quittant la Capitale de la Hongrie, la Roumanie tient à affirmer qu'après avoir été attaqué sur la Theiss, attaque, qui a motivé son action, elle n'a été conduite que par la légitime défense ainsi que des necesités militaires. Toute idée de persécution ou de revanche lui ont été complètement étrangère. L'armée roumaine s'est efforcée d'adoucir le plus possible le régime d'occupation pendant la présence des troupes roumaines en Hongrie et tous les efforts ont été faits pour rendre la vie plus facile à la population malheureuse.

Avec la conviction d'avoir exercé son droit et d'avoir accompli un devoir d'humanité, l'armée roumaine tient à affirmer de nouveau qu' elle a toujours considéré que les affaires intérieures de Hongrie apartenaient au seul peuple hongrois à qui elle souhaite le retablissement de l'ordre en évitant toutes persécutions politiques, sociales ou religieuses. Ces conditions sont necéssaires à un gouvernement durable qui exprimera la volonté du peuple hongrois qui rendra possible l'oubli du passé et donnera la paix désirée par la Roumanie et ses alliés. L'armée roumaine remercie la population de la Capitale pour l'attitude correcte qu'elle a eu pendant tout le temps de l'occupation.

Commandant des troupes roumaines

Général Mardărescu

Haut commissaire du gouvernement

Ministre Diamandy

■ Arh. M.A.E., fond Problema E 2, partea I, vol. 151, f. 41—43.

---

[1] Omisiune în textul original.

[2] Omisiune în textul original. Probabil *Frankreich* = *Franța*.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Budapesta, 11 noiembrie 1919

PROCLAMAŢIE

Armatele române se retrag. Budapesta va fi evacuată. Părăsind capitala Ungariei, România ţine să afirme că după ce a fost atacată pe Tisa, atac care a motivat acţiunea sa, ea nu a fost condusă decît de legitima apărare ca şi de necesităţi militare. Orice idee de persecuţie sau de revanşă i-a fost complet străină. Armata română s-a străduit să îndulcească cît mai mult cu puţinţă regimul de ocupaţie pe timpul prezenţei trupelor române în Ungaria şi toate eforturile au fost făcute pentru a uşura viaţa populaţiei nefericite. Cu convingerea de a fi exercitat un drept al său şi de a fi îndeplinit o datorie de umanitarism, armata română ţine să afirme din nou că ea a considerat întotdeauna că afacerile interne ale Ungariei aparţineau doar poporului ungar căruia ea îi urează restabilirea ordinii, evitîndu-se orice persecuţii politice, sociale sau religioase. Aceste condiţii sînt necesare unei guvernări durabile care să exprime voinţa poporului ungar, care va face posibilă uitarea trecutului şi va da pacea dorită de România şi de Aliaţii săi. Armata română mulţumeşte populaţiei capitalei pentru atitudinea corectă pe care a avut-o în tot timpul ocupaţiei.

Comandantul trupelor române,
General Mărdărescu

Înaltul comisar al guvernului,
Ministru Diamandy

780

1919 noiembrie 11. **Telegramă a generalului Franchet d'Espérey către ministrul de război al Franţei, prin care se face cunoscut că imediat după semnarea Tratatului de pace de către Bulgaria, batalionul francez menţinut în Dobrogea de sud va fi retras, întrucît teritoriul va trece sub autoritatea României fără restricţii.**

(11 novembre 1919) Copie

Télégramme chiffré
Constantinople sans date
G-ral Franchet d'Espérey à Guerre Paris

No. 3308
9354/3

1°) Conformément à autorisation donnée par note 6247 BS/3 du 24 Juin, j'ai décidé que aussitôt signature traité de paix par Bulgarie bataillon français maintenu en Dobroudja du Sud sera retiré ainsi que commandement mer d'Azov français. Territoire passera alors sous autorité Roumaine sans restrictions.

2°) Bataillon français sera dirigé sur Thrace où se trouve son régiment.

3°) Vous aviserez dates de ces opérations.

Fin

■ Arh. St. Bucureşti, col. Microf. Franţa, r. 176, c. 20; Archives Historiques Militaires Vincennes, Ministère de la Guerre, Etat Major de l'Armée, 16 N 3071.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

(11 noiembrie 1919). Copie

Telegramă cifrată
Constantinopol, fără dată
General Franchet d'Espérey
către ⟨Ministerul de⟩ Război, Paris

Nr. 3 308
9354/3

1) Conform autorizației date prin nota 6247 BS/3 din 24 iunie am decis ca, imediat după semnarea tratatului de pace de către Bulgaria, batalionul francez menținut în Dobrogea de sud va fi retras ca și comandamentul francez de la Marea de Azov. Teritoriul va trece atunci sub autoritatea României fără restricții.

2) Batalionul francez va fi îndreptat spre Thrace unde se găsește regimentul său.

3) Veți aviza datele acestor operațiuni.

Sfîrșit

781

1919 noiembrie 12, Budapesta. **Adresă a Comisiei Militare Interaliate către Înaltul Comandament Român la Budapesta prin care își exprimă mulțumirea față de hotărîrea Înaltului Comandament al Trupelor române din Transilvania de a distribui produse și articole populației sărace din Budapesta.**

Commission Militaire Interalliée — Budapest, le 12 Novembre 1919
No 840
Urgent

Haut Commandement Roumain
Budapest

La Comission Militaire Interalliée vient de prendre connaissance de l'avis paru dans les journaux de ce matin, et par lequel Le Haut Commandement des Troupes de Transylvanie fait connaître qu'il a décidé la distribution d'une série de denrées et d'articles pour venir en aide à la population pauvre de Budapest.

La Commission ne peut qu'applaudir à cette note d'humanité. Elle pense que pour que les denrées aillent vraiment aux plus nécessiteux, il convient de laisser le soin de les distribuer uniquement aux autorités hongroises énumérées dans l'avis, c est-à-dire aux délégués du Ministère Hongrois du Ravitaillement et de la municipalité de Budapest.

Elle tient à faire connaître de suite cette manière de voir au Haut Commandement Roumain.

Le président du jour,
Grazziani

Conform cu originalul,
Șeful Biroului Adjutanturii
Lt.-col. T. Dumitrescu

■ Arh. M.A.E., fond Probleme E_2, partea a II-a, vol. 48, p. 581.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Comisia Militară Interaliată
Nr. 840
Urgent

Budapesta, 12 noiembrie 1919

Înaltului Comandament Român
Budapesta

Comisia Militară Interaliată a luat cunoştinţă de anunţul apărut în gazetele de azi-dimineaţă, prin care Înaltul Comandament al trupelor din Transilvania face cunoscut că a hotărît să distribuie o serie de produse şi articole pentru a veni în sprijinul populaţiei sărace din Budapesta.

Comisia nu poate decît să aplaude acest gest de umanitarism. Ea crede că, pentru ca alimentele să ajungă cu adevărat la cei mai nevoiaşi, distribuirea lor trebuie lăsată numai în grija autorităţilor ungare enumerate în anunţ, adică delegaţilor Ministerului ungar al Aprovizionării şi municipalităţii Budapestei.

Ţinem să facem imediat cunoscut acest punct de vedere Înaltului Comandament Român.
Preşedintele zilei,
Grazziani

782

1919 noiembrie 12, Budapesta — Kőbánya. **Adeverinţă dată de S. A. Fabrica de bere a capitalei, prin care se atestă comportamentul exemplar al Companiei 3 din Regimentul 3 vînători român, cantonat în fabrică.**

Fővárosi Sörfőző R.T.
Kőbányán

Budapest — Kőbnáya, 1919. november 12

IGAZOLVÁNY

Ezennel igazoljuk, hogy a Serbu Viktor kapitány úr parancsnoksága alatt alló román kir. 3-ik Vadászezredbeli, 3-ik század, —amely mult hó 26-ika óta gyártelepünkön volt elszallasolva—minden tekintetben példás magaviseletet tanusitott, amiből kifolyólag, úgy a kapitány úrnak es az összes tiszturaknak, valamint a légenységnek is őszinte elismerösünket és köszönetünket fejezzuk ki.

Fővárosi Sörfőző Részvénytársaság, Kőbányán
Vezérigazgató

Arh. St. Bucureşti, fond Preşed. Consil. Min., dosar nr. 3/1919, f. 11, fotocopie.

S.A. Fabrica de bere a Capitalei
Kőbánya

Budapesta — Kőbánya, 12 noiembrie 1919

ADEVERINŢĂ

Prin aceasta adeverim că Compania a 3-a de sub comanda dlui căpitan Victor Sîrbu din Regimentul 3 vînători român, care a fost cantonată în fabrica noastră din ziua de 26 a lunii trecute, s-a purtat exemplar din toate punctele de vedere, pentru care exprimăm atît dlui căpitan, cît şi

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

tuturor dlor ofiţeri, ca şi trupei recunoştinţa noastră sinceră şi mulţumirile noastre.

S.A. Fabrica de bere a Capitalei, Köbánya
Director General,

783

1919 noiembrie 12 ⟨Paris⟩. **Scrisoare a ministrului de externe Nicolae Mişu adresată lui ⟨Victor Antonescu⟩, ministru plenipotenţiar la Paris, şi generalului Constantin Coandă, privind importanţa restabilirii calmului politic în România pentru a menţine România ca un element de ordine în sud-estul Europei.**

Légation de Roumanie C.G

No. 1527 du 12 Novembre 1919

Bucharest 6 novembre 1919

Pour vous et Gén Coanda.

La Conférence est informée d'une manière tendancieuse et hostile sur la situation en Roumanie. Tout Gouvernement roumain ne peut pas ne pas tenir compte du sentiment public très vif et très général contre une atteinte portée à la dignité, à l'indépendance du pays. Les partisans les plus engagés à une politique de concession n'osent pas en faire l'aveu devant les masses. Les minorités même, en dehors de quelques meneurs, comprennent les suites détestables qu'entraineraient un caractère international de leurs statuts. Les efforts et les menaces exercées du dehors pour emmener la Roumanie à des concessions plus grande que celles contenues dans vos dernières instructions, n'aboutissent qu'à un conflit dans lequel la conférence ne pourrait sortir victorieuse que si son action entraînait les succès des éléments bolchévistes ou autres... prêts à profiter de toutes les difficultés. Les gouvernements alliés ont un intérêt supérieur pour ne pas encourager ces éléments subversifs et contribuer notablement à affaiblir l'élément d'ordre que représente la Roumanie pour toute cette région de l'Europe. L autorité du Roi en Roumanie à l'heure actuelle, ne représente pas seulement la contribution au principe monarchique, nécessaire à ce pays, mais aussi le plus sûr appui pour arrêter et supprimer les procès susanarchiques si menaçants dans le centre et l'est de l'Europe. Ne négligez rien, tant vous que le Gen. Coanda, pour agir aussi bien au rez du Gouvernement français, que par les moyens que vous pourrez trouver, auprès du Gouvernement anglais et américain afin de leur faire comprendre la situation et de les éclairer contre les informations fausses, dont le caractère est si nettement apparu dans votre conversation avec Sir Eyre Crowe. L'impuissance de ceux qui ont voulu saboter les élections, l'échec des tentatives de désordre et de grève générale ont prouvé le vrai sentiment public et sont faits pour décourager les entreprises de ce genre qui ne pourraient retrouver un espoir que dans les complications extérieures.

Misu 16377 du 5 Novembre 1919

■ Arh. ISISP., fond 103, dosar 17.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Legația României ⟨Paris⟩ C.G.
Nr. 1 527/12 noiembrie 1919
București, 6 noiembrie 1919

Pentru dv. și generalul Coandă

Conferința este informată într-o manieră tendențioasă și dușmănoasă în privința situației din România. Orice guvern român nu poate să nu țină seama de opinia publică foarte vie și foarte generală îndreptată împotriva jignirii aduse demnității și independenței țării. Partizanii cei mai angajați ai unei politici de concesii nu îndrăznesc s-o mărturisească în fața maselor. Chiar minoritățile, în afară de cîțiva instigatori, înțeleg urmările detestabile care ar decurge dintr-un caracter internațional al statutului lor. Eforturile și amenințările exercitate din afară pentru a aduce România la concesii mai mari decît cele cuprinse în ultimele dv. instrucțiuni nu duc decît la un conflict din care Conferința nu ar putea ieși victorioasă decît dacă acțiunea sa ar antrena succesele elementelor bolșevice sau altele...[1] gata să profite de toate dificultățile. Guvernele aliate au un interes major să nu încurajeze aceste elemente subversive ce contribuie în mod esențial la slăbirea elementului de ordine pe care-l reprezintă România pentru întreaga această parte a Europei. Autoritatea regelui în România nu reprezintă la ora actuală numai contribuția la principiul monarhic necesar pentru această țară, dar și sprijinul cel mai sigur pentru a opri și suprima evoluția anarhică atît de amenințătoare în centrul și estul Europei. Nu neglijați nimic, atît dv. cît și generalul Coandă, pentru a acționa atît pe lîngă guvernul francez cît și, prin căile ce le veți putea găsi, pe lîngă guvernul englez și american, pentru a le face să înțeleagă situația și a-i lămuri contra informațiilor false al căror caracter a apărut atît de clar în conversația dv. cu sir Eyre Crowe. Neputința celor care au voit să saboteze alegerile, eșecul încercărilor de a provoca dezordine și greva generală au dovedit adevăratul sentiment public și sînt menite să descurajeze acțiunile de acest fel, care nu ar putea restabili speranța decît în crearea de dificultăți externe.

Mișu, 16 377/5 noiembrie 1919

784

1919 noiembrie 12. **Studiu întocmit de Marele Cartier General român privind retragerea trupelor române la est de Tisa.**

Marele Cartier General
Biroul Operațiilor
Cauzele pentru care trupele noastre au fost menținute pînă acum în Ungaria

1. La 7 sept. s-a dat trupelor ordinul nr. 3 446 prin care se ordona să evacueze toată Ungaria de la vest de Tisa.

Ordinul a fost determinat de dificultățile pe care ni le făceau generalii aliați la Budapesta și a pornit din inițiativa Marelui Cartier General Român.

2. Cum însă la această dată Ungaria nu dispunea de nici o unitate polițienească capabilă de a asigura ordinea după retragerea trupelor noastre,

[1] Suspensie în textul original.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

s-au făcut numeroase interveniri cu scopul de a ne determina să revenim la măsura luată sub motivul că anarhia ar începe din nou în Ungaria.

Guvernul cedînd acestor stăruinţi, ordinul nr. 3 446 a fost revocat.

3. În luna octombrie poliţia ungurească fiind pe cale de organizare şi dată fiind natura dificultăţilor care ni se făceau de către toţi în Ungaria s-a hotărît din nou a se retrage trupele la est de Tisa.

În acest scop s-a dat ordinul nr. 3 982 din 7 oct.

4. Cum însă nici la această dată forţele militare şi poliţieneşti ungureşti nu erau complet organizate şi armate s-a dat să se înţeleagă că lăsarea Ungariei în astfel de condiţiuni ar putea fi intrepretată ca un act de ostilitate a adresa statelor care erau reprezentate la Budapesta.

Cum nu era aceasta în intenţia guvernului român s-au luat dispoziţiuni să se amîne din nou retragerea pînă ce poliţia ungurească va fi complet organizată.

În acest scop, pe de o parte, s-a revocat ordinul nr. 3 982 (capitolul 3 de mai sus) iar pe de altă parte, s-au luat dispoziţiuni a se da în timpul cel mai scurt posibil tot armamentul cerut de colonelul Yatess pentru poliţia ungară (vezi ordinul nr. 4 435, aci anexat în copie).

5. La 15 şi 24 oct. Misiunea militară aliată trimite Comandamentului nostru de la Budapesta 2 note scrise prin care face următoarele cereri:

a) trupele noastre să se retragă la 50 km depărtare de Budapesta;

b) o divizie de infanterie şi una de cavalerie să rămînă la 30 km de Budapesta pentru ca prin prezenţa lor acolo să se facă o presiune morală asupra acelora care ar dori să provoace din nou anarhia în Ungaria; şi

c) să dăm concursul să se organizeze o a treia divizie ungurească.

6. La aceste cereri am dat Comandamentului nostru de la Budapesta ordinul nr. 4 490 din 28 oct. prin care îi prescriam textual: „Interesul nostru fiind de a ne retrage la est de Tisa înainte de venirea timpului rău şi cum începerea acestei operaţiuni este în funcţiune de predarea completă şi în perfectă stare de funcţionare a armelor cerute pentru organizarea poliţiei, vă rog a accelera această operaţiune.

În consecinţă trebuie ca Misiunea militară aliată să fie încunoştinţată, că nu vom putea amîna retragerea trupelor noastre la est de Tisa pînă la organizarea noii divizii ungureşti".

7. În acelaşi timp guvernul a trimis Congresului ⟨Consiliului⟩ Suprem nota nr. 15 043 din 16 X prin care i s-a făcut cunoscut că trupele noastre trebuie să fie neapărat retrase la est de Tisa înainte de venirea iernii, însă pentru a evita eventualele dificultăţi care s-ar putea ivi în Ungaria în urma retragerii noastre, doreşte să ia această dispoziţie „în perfectă înţelegere cu Aliaţii".

8. În acest scop de îndată ce Sir Clerk a sosit la Budapesta, dl ministru Diamandy a avut instrucţiuni să stabilească de comun acord cu dînsul data cînd trupele noastre pot începe evacuarea Ungariei.

Conformîndu-se acestor instrucţiuni, dl. Diamandy a comunicat la 1 XI că, „de acord cu Sir Clerk, a stabilit ca trupele române să înceapă a evacua Ungaria la 13 XI curent".

În consecinţă, la 2 XI s-a dat comandamentului frontului ordin să retragă trupele la est de Tisa.

Retragerea începe miercuri 13 curent iar la 23 curent evacuarea Ungariei de la vest de Tisa va fi complet terminată.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Atît comandantul frontului cît şi înaltul comisar al guvernului au părăsit Budapesta astăzi la ora 13.

Şeful Biroului Operaţiilor,
Lt.-colonel,

12 XI 1919

■ Arh. St. Bucureşti fond Preşed. Consil. Min., Miscellanea, dosar nr. 9/1916, f. 224—226, copie.

785

1919 noiembrie 13, Budapesta. **Adresă de mulţumire a Fabricii de rom, lichioruri şi coniac din Budapesta, S. A. Gottschlig Ágoston, către Comandamentul Trupelor române din Budapesta pentru comportamentul trupelor române din Kőbánya.**

Gottschlig Ágoston r. t.
Csász. és kir. udvari szállító
Tea nagykereskedés, rum, likör és cognac-gyár
Budapest

Budapest, 1919. november 13-án

Román Kir. Csapatok kőbányai parancsnokságának]

Budapest — Kőbánya

Alulirott cég, melynek iródájában a kőbányai román parancsnokság annakidején elhelyezkedett, ezennel a legnagyobb előzékenységgel kijelenti, hogy az itt működött parancsnoksággal az érintkezése mindenkor a legelőzékenyebb és legkellemesebb volt, az általuk a gyárunkban vásárolt minden néven-nevezendő áruért mindenkor készpenzzel fizettek és tőlunk absolute semmit el nem rekviráltak.

A velünk szemben tanusitott rendkivül szives és jóindulatu magatartásukért, ugy a magunk, mint igazgatóságunk nevében is legőszintébb köszönetünket fejezzük ki.

Kiváló tisztelettel
Gottschlig Ágoston r. t.

■ Arh. St. Bucureşti, fond Preşed. Consil. Min., dosar nr. 3/1919, f. 13, fotocopie.

Gottschlig Ágoston s. p. a.
Furnizori ai Curţii imperiale
şi regale. Magazin en-gros.
Fabrică de rom, lichioruri şi coniac, Budapesta.

Budapesta, 13 noiembrie 1919.

Către
Comandamentul Trupelor regale române

Budapesta — Kőbánya

Subsemnata fabrică, în biroul căreia s-a stabilit Comandamentul român din Kőbánya, prin aceasta declarăm cu cea mai mare plăcere că totdeauna contactul cu comandamentul care a funcţionat aci a fost cît se poate de prevenitor şi plăcut, că au plătit totdeauna prin bani lichizi toate mărfurile cum părate de la fabrica noastră şi că nu a rechiziţionat absolut nimic de la noi.-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Pentru ţinuta sa faţă de noi, extraordinar de binevoitoare şi amabilă, îi exprimăm atît în numele nostru, cît şi al direcţiunii noastre cele maisincere mulţumiri.

Cu deosebită stimă
Gottschlig Ágoston s. a.

786

1919 noiembrie 13, Kispest. Proces-verbal semnat de primarul şi notarul comunei, prin care se atestă comportamentul corect al trupelor române din Brigada 3 vînători.

12151/1919 sz. Kispest köség elöljáróságától

Szóbeli tárgyalás

Mi a 3-ik vadász dandár Parancsnoka Ignát Michael ezredes együtt a frjegyző urral, Brandtner Pál és biró urral, Orichel György a Kispest község elöljárói a jelen szóbeli tárgyalást lefolytatták, amelyből az alábbiak megállapitotak:

Azon idő alatt, amig a román királyi hadsereg Kispesten tartózkodott a községben a legnagyobb rend uralkodott, a község lakóssága meg volt elégedve és nem fordult elő semmi panasz a román hadsereg ellen.

Nem háborgatta a hadsereg a lakosságot semmiféle requirálással, a dandár Parancsnoksággal együtt működött, a községi elöljáróssággal arra nézve, hogy a lakosság vagyonés életbiztonsága megőriztessék.

Azt a helyiséget, ahol a dandár Parancsnokság székelt a legnagyobb rendben adta át az elöljáróságnak.

Ezen viselkedésért az elöljáróság a román hadsereg Kispesten tartozkodott csapatainak meleg köszönetét és hálaját fejezi ki.

Minek okáért a jelen szóbeli tárgyalást senkitöl nem kényszeritve és önként lefolytattuk, melyröl a jelen jegyzőkönyvet a román királyi hadseregnek okmányként kiszolgáltatjuk.

Kispest, 1919. évi november hó 13-án.

Főjegyző — biró
a 3-ik vadász dandár parancsnoka — ezredes.

■ Arh. St. Bucureşti, fond Preşed. Consil. Min., dosar nr. 3/1919, f. 89, fotocopie.

Nr 12 151
1919

Primăria comunei Kispest

Proces-verbal

Astăzi, anul una mie nouăsute nouăsprezece, noiembrie 13.

Noi comandantul Brig. 3 vînători, colonel Ignat Mihail, împreună cu dl Brandtner Pál, prim-notar şi dl Orichel György, primar al comunei

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Kispest, am încheiat prezentul proces-verbal din care se constată următoarele:

Cît timp a staţionat armata regală română în această comună a fost cea mai mare ordine, populaţia a fost foarte mulţumită şi nu a avut nici o reclamaţie în contra armatei române.

N-au făcut nici o rechiziţie, de nici un fel. Comandantul Brig. 3 vînători a lucrat de comun acord cu autorităţile noastre, pentru protejarea vieţii şi avutului tuturor locuitorilor din această comună.

A lăsat localul primăriei unde a fost Comandantul în cea mai perfectă ordine.

Pentru această purtare a armatei regale române din localitate, primăria n-are decît cuvinte de mulţumire şi de recunoştinţă.

Drept care am încheiat prezentul proces-verbal neforţaţi de nimeni şi de bunăvoie, pentru a servi ca act armatei regale române.

Prim-notar,
Brandtner Pál

Primar
Orichel György

Comand. Brig. 3 vînători,
col. M. Ignat

787

1919 noiembrie 14, Oradea. **Ştire privind cantitatea de alimente distribuite de Comandamentul Trupelor române din Budapesta pentru aprovizionarea populaţiei.**

Comandamentul român din Budapesta a publicat următorul anunţ:

Comandamentul Suprem al Trupelor transilvănene, avînd în vedere penuria de alimente pentru populaţia săracă din Budapesta, a ordonat distribuirea în luna septembrie a.c., pentru această populaţie a 150 000 kg carne sărată, 400 000 kg sare şi 50 000 kg sare industrială.

Condus fiind de aceleaşi sentimente, Comandamentul Suprem al Trupelor transilvănene, cu nr. 1 470, a mai ordonat distribuirea următoarelor: 32 700 kg mazăre, 284 400 kg ovăz, 17 700 kg făină de grîu, 2 850 kg sămînţă de in, 2 700 kg cafea frank, 800 kg secară, 85 300 kg făină de cartofi, 200 kg oţet din cartofi, 3 700 kg sare, 36 800 kg grîu, 1 775 kg porumb, 223 300 kg făină, 350 kg griş, 61 200 kg seminţe de cînepă, 17 250 kg sfeclă, 2 860 kg lupin, 3 600 kg foi de dafin, 100 kg linte, 18 650 vesce cultivate, 11 100 kg sorocin, 11 800 kg sfeclă de zahăr, 112 350 kg sămînţă Dourah, 12 450 kg hrană pentru păsări, 40 800 kg orz, 1 750 saci goi, 300 kg castane, 9 200 kg făină din castane, 1 200 kg pesmeţi, 155 700 kg cartofi pentru porci, 189 200 kg hrană pentru cai, 600 kg sare gemă, 24 100 kg păsat porumb, 131 200 kg făină de porumb, 500 kg sămînţă de lucernă, 31 400 kg seminţe diverse, 15 000 kg tărîţe, 13 000 kg rapiţă, 600 kg mere uscate, 12 000 kg morcovi, 600 kg conserve din fructe, 7 100 kg ceapă, 1 300 kg hrană pentru cai, 4 800 kg varză, 300 maşini diverse, 800 butoaie goale.

Aceste alimente şi alte produse vor fi distribuite începînd din 11 nov. a.c., din magaziile „Băncii Escompte", sub controlul comun al reprezentanţilor Ministerului Ungar al Alimentaţiei, al primarului Budapestei, precum şi al nostru, locotenentul contabil Iliescu Virgil. Şeful Comandaturii: general Şerbescu, intendent: lt.-col. Roman.

Nagyvarad (Oradea), 49, nr. 255, 14 noiembrie 1919, p. 1.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1919 noiembrie 15, Bucureşti. **Confirmare a telegramei generalului Pétin către ministrul de război al Franţei şi către generalul comandant al Armatelor Aliate de la Constantinopol, prin care face cunoscut că generalul Prezan i-a expus punctul de vedere al guvernului român de a nu evacua teritoriul cuprins între Tisa şi viitoarea fro ntieră.**

Le Général Attaché Militaire en Roumanie

Bucarest, le 15 Novembre 1919

Confirmation de Télégramme chiffré
Le Général Pétin, Attaché Militaire Bucarest
à Ministre Guerre 2° Bureau — Missions Paris
et à Général Commandant Armées Alliées
No. 1314 Constantinople

I. J'ai vu le Général Presan. Il m'a dit que le désir dú Conseil Suprême de voir les Roumains évacuer immédiatement le territoire compris entre Theiss et la future frontière était absolument inexécutable. La Theiss constitue une frontière de sécurité militaire qu'il serait folie d'abandonner, tant que le futur Gouvernement hongrois n'aura pas donné des gages de sa vitalité, de sa bonne foi et de son énergie.

II. Le Général m'a dit que cette manière de voir était celle du Gouvernement roumain et qu'il n'en était auprès de moi que l'écho. Mais il est certain qu'il en est l'inspirateur.

III. Je vous détaille cette conversation par dépêche qui sera mise au courrier du 17 Novembre.

Fin

P.O. Le Chef d'Etat Major

■ Arh. St. Bucureşti, col. Microf. Franţa, r. 176, c. 222; Archives Historiques Militaires Vincennes, Ministère de la Guerre, Etat Major de l'Armée, 16 N 3171.

Generalul Ataşat militar în România

Bucureşti, 15 noiembrie 1919

Confirmare telegramă cifrată
Generalul Pétin, ataşat militar Bucureşti, către
Ministrul de război — Biroul 2 — Misiuni Paris
şi către generalul comandant al Armatelor Aliate
Nr. 1314 Constantinopol

I. L-am văzut pe generalul Prezan. El mi-a spus că dorinţa Consiliului Suprem de a-i vedea pe români evacuînd imediat teritoriul cuprins între Tisa şi viitoarea frontieră era absolut nerealizabilă. Tisa constituie o frontieră de securitate militară pe care ar fi o nebunie să o abandonăm, atîta timp cît viitorul guvern ungar nu va putea da garanţii asupra vitalităţii sale, asupra bunei sale credinţe şi asupra energiei sale.

II. Generalul mi-a spus că acest punct de vedere este cel al guvernului român şi că el nu reprezintă decît ecoul acestuia. Este însă sigur că el este inspiratorul lui.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

III. Vă voi detalia această conversaţie prin depeşă care va fi trimisă prin curier la 17 nov.

Sfîrşit.

P.O. Şeful Statului Major
⟨indescifrabil⟩

789

1919 noiembrie 15. **Notă trimisă de Consiliul Suprem Aliat guvernului român, în legătură cu evacuarea teritoriului ungar, constituirea Comisiei interaliate de control al rechiziţiilor şi semnarea Tratatului de pace cu Austria**[1]

Nota aliaţilor

Consiliul Suprem a luat cunoştinţă de răspunsul României, datat din 2 nov. şi semnat de generalul Văitoianu. El n-a putut decît să constate că această notă nu dă nici o satisfacţie Puterilor Aliate şi Asociate. Acest fapt compromite în chipul cel mai serios relaţiile României cu Aliaţii, care se văd constrînşi să ceară guvernului român un răspuns definitiv.

De la începutul lui august, adică din momentul cînd trupele româneşti au ocupat Budapesta, Conferinţa de Pace n-a încetat de a cere României de a lua în Ungaria o atitudine conciliabilă cu principiile comune Aliaţilor şi cu angajamentele care îi leagă între ei.

Cu o neobosită răbdare, inspirată de respectul ce Aliaţii îl au unii pentru alţii şi în speranţa că guvernul român va sfîrşi prin a-şi da socoteală că nu poate ignora nepedepsit principiile şi să dea înapoi de la angajamentele reciproce ale Aliaţilor, Conferinţa s-a sforţat a menţine legăturile care unesc Aliaţii cu România şi a obţine ca această putere să se refere deciziilor Consiliului Suprem de la 4 aug., 5 aug., 6 aug., 7 aug., 14 aug., 23 aug., 25 aug., 5 sept., 12 oct., 3 nov., 4 nov., stăruitoare cereri au fost adresate în acest scop guvernului din Bucureşti.

Pentru a arăta importanţa ce Conferinţa punea ca să obţină răspunsul României, ea a însărcinat chiar pe un delegat special, sir George Clerk de a merge la Bucureşti.

Atîtea liniştite sforţări n-au ajuns decît la răspunsul de la 2 nov., împăciuitor în formă, dar negativ în fapt, asupra celor 3 chestiuni puse: acceptarea frontierelor fixate de către Consiliul Suprem, semnarea Tratatului de pace cu Austria şi a Tratatului minorităţilor, reglementarea situaţiei în Ungaria.

Nota amînă pe cele două dintîi şi nu răspunde decît la a treia. În această chestiune nici una din satisfacţiile cerute nu este în realitate consimţită. Principiul încetării rechiziţiilor este admis. Tot astfel instituirea unei comi-

[1] Apărută în ziarul *Viitorul*, din 4 dec. 1919, sub titlul *Consiliul Suprem şi România*.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

siuni interaliate la Budapesta ca să aplice aceste principii, dar România a făcut această concesiune fără a accepta nici ca comisiunea să poată descărca mărfurile strînse, chiar astăzi în vagoanele ungureşti, şi fără ca el să fi trecut încă punctele de verificare, nici că ea ar avea calitatea să primească plîngeri şi chiar anchete asupra abuzurilor comise de autorităţile militare române.

Retragerea trupelor române n-a fost acceptată decît pînă la Tisa, fără ca România să se conforme deciziunii Puterilor care prevede evacuarea întregului teritoriu ungar şi retragerea îndărătul frontierelor care i-au fost fixate, definitiv, deciziune care a fost imediat acceptată de celelalte state vecine, cehii şi sîrbii.

În rezumat, guvernul român continuă de 3 luni şi jumătate să negocieze cu Conferinţa ca de la putere la putere, fără să ţie seamă de alte drepturi sau interese decît ale sale şi refuzînd să accepte sarcinile solidarităţii, voind totuşi să beneficieze de avantajii.

Conferinţa face un ultim apel la înţelepciunea guvernului şi poporului român, înainte de a lua grava rezoluţie de a rupe orice legături cu România.

Dreptul ce Conferinţa are de a fi ascultată se reazemă esenţial pe faptul că România datoreşte victoriei Aliaţilor serviciul inapreciabil de a-şi fi reconstituit unitatea naţională, dublîndu-şi teritoriul şi populaţia. Fără sacrificiile imense ale Aliaţilor, România ar fi astăzi decimată, ruinată şi robită fără nici o speranţă. România a intrat în luptă pentru libertatea sa la sfîrşitul celui de al doilea an al războiului punîndu-şi condiţiile sale; ea a făcut, ce-i dreptul, mari sacrificii şi a suferit cele mai grele încercări, dar în cele din urmă ea a consimţit să trateze separat cu inamicul şi să se supuie voinţei sale; libertatea şi victoria sa, ca şi viitorul său de altminteri, sînt datorite Aliaţilor.

Cum e posibil ca o astfel de situaţie să fie pierdută din vedere şi aşa de repede uitată de oamenii politici români?

În orice caz, Consiliul Suprem nu mai poate aştepta multă vreme şi invită România să se supuie fără discuţie, fără rezerve şi fără condiţii, rezoluţiunilor următoare:

1. Să evacueze în întregime teritoriul ungar retrăgîndu-se în frontierele definitive fixate de conferinţă.

2. Să accepte constituirea Comisiunii interaliate pentru a opri, controla şi aprecia rechiziţiile făcute în Ungaria de la începutul ocupaţiei române.

3. Să semneze Tratatul cu Austria şi Tratatul cu minorităţile, în condiţiunile indicate prin nota Consiliului Suprem de la 12 oct.

Consiliul Suprem va aştepta 8 zile răspunsul negativ sau pozitiv al guvernului român.

Dacă acest răspuns nu va da satisfacţie Consiliului Suprem al Puterilor Aliate, acestea sînt hotărîte să notifice României că aceasta s-a separat de Aliaţi. Ele o vor invita ca să-şi recheme imediat delegaţii de la Conferinţa Păcii şi vor retrage misiunile lor diplomatice de la Bucureşti. În ceea ce priveşte reglementarea asupra frontierelor, România va fi astfel, prin propria sa acţiune, despuiată de orice titlu de sprijin din partea Puterilor, precum şi de recunoaşterea drepturilor sale din partea Conferinţei.

Consiliul Suprem se va vedea, cu cel mai profund regret, constrîns de a rupe cu România, dar acesta are conştiinţa de a fi împins răbdarea pînă la cele din urmă margini.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Comentariile *Viitorului*:

După publicarea acestui ultimatum, opinia publică va putea judeca dacă o asemenea notă putea rămîne fără răspuns de apărare a drepturilor şi demnităţii ţării.

■ Arh. St. Bucureşti, Col. documente privind mişcarea muncitorească, dosar nr. 57/1918—1921, f. 1—4, copie.

790

1919 noiembrie 22, Szarvas. **Certificat al primăriei comunale asupra comportamentului corect al Regimentului 8 vînători, în timpul cantonamentului în comună.**

Igazolvány

Szarvas kőzség eloljárósága részéről ezennel igazoljuk, hogy a 8 román királyi vadászezred részéről az itteni beszállás alkalmával semmiféle viszaélést nem kővettet el, illetőleg a polgárság részéről nevezett ezred ellen reklamalást nem jelenttet be.

Szarvas 1919 november 22

főjegyző biró

■ Arh. St. Bucureşti, fond Preşed. Consil., Min. dosar nr. 3/1919, f. 85, fotocopie.

Certificat

În numele primăriei comunei Szarvas, certificăm prin aceasta că Regimentul 8 vînători regal român în timpul cantonării sale în această comună nu a comis nici un abuz, respectiv din partea populaţiei nu s-a primit nici o reclamaţie împotriva regimentului sus-numit.

Szarvas, 1919 noiembrie 22

notar primar

791

1919 noiembrie 23, 25—26, Bucureşti. **Telegrame ale lui Henri Cambon referitoare la ultimatumul Consiliului Suprem Aliat remis guvernului român.**

Affaires Etrangères Duplicata bis
En clair
No. 860

Télégramme à l'arrivée
H C
Bucarest, le 23 Novembre 1919 — s.h.
reçu par courrier le 27 à 17 heures.

Suite à mon télégramme No 851—852.

Le tronçon manquant de la note du Conseil Suprême est enfin arrivé et a pu être déchiffré hier. Le Président du Conseil, le Ministre des Affaires

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

étrangères et le chef d'Etat-Major général qui, pendant la journée, avaient accompagné le Roi à Sinaia pour s'entretenir de la situation au cours du trajet, sont revenus la nuit dernière. Le Ministre d'Amérique, notre doyen, est en possession de la note et de la lettre d'envoi collective des quatre représentants. Il a insisté pour qu'elle soit remise par les quatre signataires réunis et seulement demain, lundi soir, d'abord parce que le dimanche, les administrations sont fermées, ensuite parce que le Parlement n'entre en fonctions que demain, enfin parce que son courrier arrivant le lundi, il préfère attendre les instructions de Monsieur Polk au cas où ce courrier en contiendrait. Je n'ai pas manqué d'attirer l'attention de Monsieur Vopicka sur l'éventualité de la démission du Ministère au cours de la journée de demain, ce qui aurait pour effet de nous priver d'interlocuteur.

La coïncidence de la remise de l'ultimatum avec la période de constitution du Parlement rend. il faut le connaître, la situation extrêmement difficile pour le Gouvernement roumain. En y mettant le maximum de diligence, les validations ne peuvent être complétées avant mardi soir. Mercredi aurait lieu la constitution des bureaux, jeudi ou vendredi la formation du nouveau Cabinet. Donc même en comptant au plus juste, le Gouvernement ne disposerait que de trois jours pour prendre une décision à l'égard de la note et élaborer sa réponse. Si, en effet, l'ultimatum est, suivant les dispositions prises par le Ministre d'Amérique remis lundi en fin de journée, le délai de huit jours imparti au Gouvernement roumain expirerait le mardi 2 Décembre à la même heure.

J'ai eu ce matin une longue conversation au Ministère des Affaires étrangères avec le général Coanda, Monsieur Diamandy et Monsieur Misu qui se trouvaient réunis dans le Cabinet de ce dernier. Il m'ont paru encore assez éloignés d'une décision ferme. J'ai dû sans cesse les empêcher de se disperser dans des considérations sur le passé et l'avenir et les ramener à l'unique objet en question, la signature du traité avec l'Autriche et du traité des minorités dans les conditions indiquées par la note du Conseil Suprême du 12 Octobre. J'ai fait valoir qu'au point où en étaient les choses, c'était une chance inespérée pour la Roumanie que de pouvoir pour ainsi parler saisir la perche que lui tendait la Conférence en lui offrant d'examiner de concert avec elle des modifications aux clauses qui l'intéressent particulièrement. Qu'en prenant acte de cette assurance elle ne formulerait pas une réserve, mais donnerait au contraire au Conseil Suprême une marque de confiance, tandis que par ailleurs la possibilité d'une révision partielle des clauses du traité fournirait à son amour propre la satisfaction qu'il réclamait.

Monsieur Misu m'a répété comme il y a quelques jours (voir télégramme No. 851—852) qu'il était disposé à orienter sa réponse dans ce sens. Mais il faut compter avec le manque de fermeté de son caractère qui le rend sensible à toutes les influences.

En admettant qu'il trouve une formule qui serait admise par le Conseil Suprême, que cette formule soit adoptée sans restriction par le Cabinet de demain, il resterait encore à recevoir l'acquiescement de tous les chefs de groupes dans les Chambres pour être assuré de la ratification ultérieure du traité par le Parlement. Je crois que cette influence parlementaire s'exercera dans le sens de la conciliation. Mais tant d'éléments entrent en jeu, et en dernier lieu l'effet du réquisitoire contenu dans l'ultimatum qui blessera

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

profondément certains roumains parmi les mieux disposés, qu'il m'est impossible d'affirmer avec certitude que le Gouvernement roumain cèdera.

Henri Cambon

Affaires Etrangères
Déchiffrement
No. 862

Duplicata bis

Télégramme à l'arrivée
H
Bucarest, le 25 Novembre 1919 — 1 h. 30
reçu le 26 à 21 heures.

Extrême urgence

L'ultimatum a été remis au Gouvernement roumain ce soir, 24 Novembre, à 6 heures. Les quatre représentants se sont réunis au Ministère des Affaires étrangères où se trouvaient le Président du Conseil et Monsieur Misu.

Le Président du Conseil a lu le document à haute voix, en s'arrêtant souvent car il paraissait fort ému. La lecture terminée, il a seulement ajouté:

„Je n'(ajoute), pour l'instant, foi qu'(à) un passage de cette communication, celui où il est dit que la Roumanie a fait de grands sacrifices et subi (de) dures épreuves. Je vais remettre la note au Roi le plus tôt possible."

Mon télégramme 860 a indiqué à Votre Excellence les difficultés résultant de la situation gouvernementale et parlementaire. Mes collègues pensent, comme moi, que le délai de 8 jours, très libéralement calculé (pour le) temps normal, est vraiment un peu court, étant donné les circonstances, (et même) en admettant une bonne volonté générale des éléments qui, constitutionnellement, doivent entrer en jeu.

(à suivre)

Henri Cambon

Affaires Etrangères
Déchiffrement
No. 863

Duplicata bis

Télégramme à l'arrivée
H C
Bucarest, le 25 Novembre 1919 — 15 h. 30
reçu le 26 à 18 h. 15

Extrême urgence

Suite du No précédent.

Le Ministre d'Italie a suggéré à son Gouvernement de porter le délai de 8 à 20. Mon collègue d'Angleterre a proposé au Sien une prolongation de 2 ou 3 jours. Peut-être serait-il préférable de maintenir le délai de 8 jours, mais en spécifiant qu'il ne commencerait à courir qu'au moment de la formation du Ministère Constitutionnel appelé à signer. De la sorte, le Conseil Suprême ne reviendrait pas sur l'étendue du délai qu'il a fixé, mais en modifierait seulement la date de départ.

Quel que soit le moyen adopté, je crois qu'il serait équitable d'élargir, dans une certaine mesure, le délai imparti au Gouvernement roumain.

Henri Cambon

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Affaires Etrangères
Déchiffrement
No. 864

Duplicata bis

Télégramme à l'arrivée
C
Bucarest, le 26 novembre 1919 — 11 h.
reçu le 27 novembre à 13 h. 30

Comme je l'ai indiqué à Votre Excellence dans mes télégrammes 860, 862 et 863, j'ai l'espoir que la Roumanie cèdera à l'injonction du Conseil Suprême et que la rupture sera évitée. Mais ce n'est pas une certitude.

Dès lors que l'ultimatum envisage l'éventualité d'une rupture, mes collègues et moi serions très désireux de savoir en quoi elle consisterait. S'il s'agit, non seulement du rappel des représentants diplomatiques, mais de celui de tout le personnel civil et militaire rattaché à leurs délégations, il y aurait à prendre des dispositions matérielles que les circonstances rendent compliquées. Pour les Français, qui compteraient plus de 100 personnes, la voie ferrée vers l'Europe paraît un moyen de transport bien précaire étant donnée la pénurie de matériel roulant, de machines et de charbon, si l'on songe aux difficultés qu'éprouvent les voyageurs même dans un train de luxe régulier et international comme le Simplon (express) (l gr. tronqué).

(A suivre)

Henri Cambon

Affaires Etrangères
Déchiffrement
No. 866

Duplicata bis

Télégramme à l'arrivée
S
Bucarest, le 26 Novembre 1919, 18 h 5
reçu le 27 à 16 h. 25

J'ai essayé, ainsi que mon Collègue anglais, de connaître les intentions des chefs du parti de la Transylvanie à l'égard des demandes du Conseil Suprême. J'ai vu Monsieur Vaida Vo(e)vod, contrairement à ce que j'attendais de cet ami de Monsieur Bratiano, il m'a paru personnellement (plein) de bonnes dispositions. Mais il a ajouté que son action sur son groupe était moins efficace qu'on ne le croyait, que le bloc de la Transylvanie n'était pas assez uni pour qu'on pût l'orienter tout entier dans un sens ou dans l'autre et qu'il pouvait ménager des surprises.

Mon collègue anglais (qui) (possède) bien la langue allemande a eu cette nuit une longue conversation (avec) Monsieur Maniu de 9 heures du soir à 2 heures du matin. Elle n'est guère satisfaisante et confirme l'impression qui m'avait été rapportée sur (l')état (d')esprit du Ministre de Roumanie Transylvaine.

Monsieur Maniu m'a dit que le Cabinet actuel qui était un Gouvernement de circonstance ne pouvait pas engager l'avenir du (pays) par sa signature.

(à suivre)

Henri Cambon

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Afaires Etrangères
Déchiffrement
No. 867

Duplicata bis

Télégramme à l'arrivée
M
Bucarest, le 26 novembre 1919 à 18 h.
reçu le 27 à 16 h. 25

Suite du numéro précédent.

... que si l'on faisait appel aux Transylvains aucun d'eux ne consentirait à souscrire aux demandes de la Conférence (telles) qu'elles étaient formulées. Malgré les pressantes objurgations de mon collègue, Monsieur Maniu s'est maintenu en ce qui concerne les principales (questions) sur les positions suivantes:

1. Minorités: il serait disposé à (admettre) le principe des droits des (minorités), mais non les clauses afférentes à la protection (de ces) droits.

2. Evacuation de la Hongrie: l'armée roumaine se fixerait momentanément sur la Theiss et ne se retirerait sur la future frontière que lorsque la Hongrie aurait signé la paix.

3. Réquisitions: Une commission mixte serait nommée par l'Entente et la Roumanie sous la présidence d'un membre de l'Entente pour procéder à un règlement général (de ces) questions.

Ces déclarations de Monsieur Maniu sont très décevantes. Sans être aussi pessimiste que mon collègue anglais qui considère le refus de signer comme probable, je crois qu'il serait prudent d'envisager cette éventualité.

Henri Cambon

■ Arh. St. Bucureşti, col. Microf. Franţa, r. 176, c. 233—241; Archives Historiques Militaires Vincennes, Ministère de la Guerre, Etat Major de l'Armée.

Afacerile Externe
În clar
Nr. 860

Duplicat bis
Telegramă la sosire
H C
Bucureşti, 23 noiembrie 1919, fără oră
primită prin curier în 27, ora 17

Urmare telegramei mele nr. 851—852.

Partea lipsă din nota Consiliului Suprem a sosit, în sfîrşit, şi a putut să fie descifrată ieri. Preşedintele Consiliului, ministrul afacerilor externe şi şeful Statului Major general, care l-au însoţit pe rege la Sinaia în timpul zilei, pentru a discuta situaţia în timpul drumului, s-au întors noaptea trecută. Ministrul Americii, decanul nostru, este în posesia notei şi a scrisorii de trimitere colectivă a 4 reprezentanţi. El a insistat ca ea să fie trimisă de cei 4 semnatari reuniţi şi aceasta numai mîine, luni seara, mai întîi pentru că duminica administraţiile sînt închise, apoi pentru că Parlamentul nu intră în funcţie decît mîine, în sfîrşit pentru că sosind curierul său lunea, el preferă să aştepte instrucţiunile dlui Polk în cazul în care acest curier le-ar avea.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

N-am omis să atrag atenția dlui Vopicka asupra eventualității demisiei guvernului în cursul zilei de mîine, ceea ce ar avea drept rezultat faptul de a ne priva de interlocutor.

Coincidența remiterii ultimatumului cu perioada de constituire a Parlamentului face, trebuie să recunoaștem, situația extrem de dificilă pentru guvernul român.

Punînd aici maximum de sîrguință, validările nu pot fi completate înainte de marți seara. Miercuri va avea loc constituirea birourilor, joi sau vineri formarea noului cabinet. Deci, chiar socotind foarte exact, guvernul nu va dispune decît de 3 zile pentru a lua o hotărîre în privința notei și elaborarea răspunsului. Dacă, într-adevăr, ultimatumul va fi transmis, conform ultimelor dispoziții luate de ministrul Americii, luni, la sfîrșitul zilei, intervalul de opt zile acordat guvernului român va expira marți, 2 dec. la aceeași oră.

În această dimineață, am avut o conversație lungă la Ministerul Afacerilor Externe cu generalul Coandă, dl Diamandy și dl Mișu, care se aflau adunați în cabinetul acestuia din urmă. Mi-au părut încă destul de departe de o decizie fermă. A trebuit continuu să-i împiedic să nu se piardă în considerații asupra trecutului și viitorului și să-i aduc la unicul obiect în discuție, semnarea Tratatului cu Austria și a Tratatului minorităților în condițiile indicate de nota Consiliului Suprem din 12 oct. Am pus în valoare faptul că la nivelul la care erau lucrurile, era o șansă nesperată pentru România, ca să spun așa, de a accepta mîna pe care i-o întindea Conferința, oferindu-i să analizeze de acord cu ea modificările clauzelor care o interesau în special. Că luînd act de această asigurare să nu formuleze rezerve, ci din contră să dea o dovadă de încredere Consiliului Suprem, în timp ce, pe altă cale, posibilitatea unei revizuiri parțiale a clauzelor tratatului va măguli vanitatea Consiliului Suprem.

Dl Mișu mi-a repetat că mai erau cîteva zile (vezi telegrama nr. 851—852) pînă cînd era pregătit să-și orienteze răspunsul în acest sens. Dar trebuie ținut seama de lipsa de fermitate a caracterului său care îl face sensibil la toate influențele.

Admițînd că va găsi o formulă care va fi admisă de Consiliul Suprem, că această formulă va fi adoptată fără restricție de cabinetul de mîine, mai rămîne de primit confirmarea tuturor șefilor de grupuri din Camere pentru a fi sigur de ratificarea ulterioară a tratatului de către Parlament. Cred că această influență parlamentară se va exersa în sensul concilierii. Dar atîtea elemente intră în joc, și în ultimul rînd efectul rechizitoriului conținut de ultimatum care va răni profund pe unii români printre cei mai buni, încît îmi e imposibil să afirm cu certitudine că guvernul român va ceda.

Henri Cambon

Afacerile Externe
Descifrat
862

Duplicat bis

Telegramă la sosire
H
București, 25 noiembrie 1919, ora 1,30
primită în 26, ora 21

Extremă urgență

Ultimatumul a fost remis guvernului român în această seară, 24 nov., la ora 6. Cei 4 reprezentanți s-au reunit la Ministerul Afacerilor Externe unde se aflau președintele Consiliului și dl Mișu.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Președintele Consiliului a citit documentul cu voce tare, oprindu-se des fiindcă părea foarte emoționat. După ce a terminat lectura, el a adăugat numai:

«Nu acord, pentru moment, încredere decît unui fragment din această comunicare, aceluia unde se spune că România a făcut mari sacrificii și a suportat încercări grele. Voi remite nota regelui, cît mai curînd posibil».

Telegrama mea 860 a semnalat Excelenței voastre dificultățile care rezultă din situația guvernamentală și parlamentară. Colegii mei gîndesc, ca și mine, că perioada de 8 zile strict calculată (pentru) timp normal, este într-adevăr prea scurtă, date fiind circumstanțele, (și chiar) admițînd o bună-voință generală a elementelor, care, din punct de vedere constituțional, trebuiau să intre în joc.

(urmează) Henri Cambon

Afacerile Externe
Descifrat
Nr. 863

Duplicat bis

Telegramă la sosire
H C
București, 25 noiembrie 1919, ora 15,
primită în 26, ora 18,15

Extremă urgență
Urmarea numărului precedent.

Ministrul Italiei a sugerat guvernului său de a mări termenul de la 8 la 20. Colegul meu din Anglia a propus și el (guvernului său) prelungirea cu 2 sau 3 zile. Poate ar fi preferabil să se mențină termenul de 8 zile, dar specificîndu-se că el nu va începe decît în momentul formării guvernului constituțional chemat să semneze. Prin urmare, Consiliul Suprem nu va reveni asupra întinderii termenului pe care l-a fixat, ci modificînd numai data de plecare.

Oricare ar fi mijlocul adoptat, cred că ar fi echitabil să se lărgească, într-o oarecare măsură, termenul acordat guvernului român.

Henri Cambon

Afacerile Externe
Descifrat
Nr. 864

Duplicat bis

Telegramă la sosire
C
București, 26 noiembrie 1919, ora 11
primită în 27 noiembrie, ora 13,30

După cum am indicat Excelenței voastre în telegramele mele 860, 862 și 863, am speranța că România va ceda ordinului categoric al Consiliului Suprem și că ruptura va fi evitată. Dar aceasta nu este o certitudine.

De cînd ultimatumul presupune eventualitatea unei rupturi, colegii mei și cu mine sîntem foarte dornici să știm în ce constă ea. Dacă este vorba, nu numai de rechemarea reprezentanților diplomatici, ci a întregului personal civil și militar alăturat delegațiilor lor, vor trebui luate dispoziții materiale pe care împrejurările le vor face complicate. Pentru francezi, care numără mai mult de 100 de perscane, calea ferată spre Europa pare un mijloc foarte

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

precar, din cauza penuriei de material rulant, de mașini și de cărbune, dacă se au în vedere dificultățile pe care le resimt călătorii chiar într-un tren de lux internațional permanent ca Simplonul (expres) (lipsește).

(urmează)

Henri Cambon

Afacerile Externe
Descifrat
Nr. 866

Duplicat bis

Telegramă la sosire
S
București, 26 noiembrie 1919, ora 18,5
primită în 27, ora 16,25

La fel ca și colegul meu englez, am încercat să cunosc intențiile șefilor partidului din Transilvania față de cerințele Consiliului Suprem. L-am văzut pe dl Vaida-Voievod și, contrar a ceea ce așteptam de la acest prieten al dlui Brătianu, personal mi s-a părut (plin) de disponibilități. Dar a adăugat că acțiunea sa asupra grupului său era mai puțin eficientă decît se credea, că blocul Transilvaniei nu era suficient de unit pentru a-l putea orienta în totalitate într-un sens sau în altul și că putea oferi surprize.

Colegul meu englez, care (cunoaște) (bine) limba germană, a avut în această noapte o conversație lungă (cu) dl Maniu de la ora 9 seara la 2 dimineața. Ea n-a fost satisfăcătoare și confirmă impresia care mi-a fost transmisă despre starea (de) spirit a ministrului transilvănean al României.

Dl Maniu mi-a spus că actualul guvern care era de circumstanță nu putea angaja viitorul (țării) prin semnătura sa.

(urmează)

Henri Cambon

Afacerile Externe
Descifrat
Nr. 867

Duplicat bis

Telegramă la sosire
M
București, 26 noiembrie 1919, ora 18
primită în 27, ora 16,25

Urmare a numărului precedent.

... că dacă s-ar face apel la transilvăneni nici unul dintre ei n-ar subscrie pretențiilor Conferinței (așa) cum sînt formulate. În ciuda dezaprobărilor presante ale colegului meu, dl Maniu s-a menținut în privința problemelor principale pe următoarele poziții:

1. Minoritățile: ar fi dispus să (admită) principiul drepturilor minorităților, dar nu și clauzele aferente de ocrotire a (acestor) drepturi.

2. Evacuarea Ungariei: armata română se va fixa pentru moment pe Tisa și nu se va retrage pe viitoarea frontieră decît cînd Ungaria va semna pacea.

3. Rechizițiile: va fi numită o comisie mixtă de către Antantă și România sub președinția unui membru al Antantei pentru a trece la o reglementare generală (a acestor) probleme.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Aceste declarații ale dlui Maniu sînt foarte decepționante. Fără a fi la fel de pesimist ca și colegul meu englez care consideră refuzul de a semna ca posibil, eu cred că ar fi prudent să avem în vedere și această eventualitate.

Henri Cambon

792

1919 noiembrie 24. **Raport al șefului Marelui Cartier General al armatei române, general Cihoski, către Ministerul de Război, referitor la modul de desfășurare a operațiunilor de evacuare a trupelor române din Ungaria.**

Marele Cartier General
Secția Operațiilor

Nr. 5 245 din 24 noiembrie 1919
Marele Cartier General

Către

Ministerul de Război
Cabinetul Ministrului

La nr. 8 038 din 19 XI 1919

1. Evacuarea Ungariei s-a început la 12 nov. și s-a terminat astăzi 23 nov.

Datele au fost fixate de comun acord între dl ministru Diamandy și sir Clerk.

Planul s-a executat fără nici un incident.

2. Efectivele ținute mobilizate pe frontiera de vest, din cauza agresiunii ungurilor, în luna ianuarie au fost de 695 ofițeri și 13 950 oameni trupă.

Acest efectiv a crescut treptat în raport cu nevoile operative, astfel încît în luna septembrie a ajuns la 4 600 ofițeri și 148 500 oameni trupă.

3. În intervalul de la ianuarie și pînă în prezent, am avut următoarele pierderi:

a) Oameni:

Ofițeri	Morți	29	Trupă	Morți	602
	Răniți	72		Răniți	2 300
	Dispăruți	5		Dispăruți	763

b) Cai 2 100 morți

c) Materiale: 7 tunuri de 75 mm, 4 mitraliere, 26 carabine, 89 arme, 5 puști-mitraliere, 1 avion, 120 lănci, 1 camion automobil, 7 revolvere, 22 lopeți lineman.

4. În privința uzării materialelor, consumarea muniției — costul aproximativ — s-au cerut datele necesare de la Inspectoratul Artileriei și le voi comunica dv. de îndată ce le vom primi.

5. Pentru cheltuieli — hrană și soldă; cheltuieli de întreținerea echipamentului, harnașament, Marele Cartier General neavînd date, rog adresați-vă Dir. echipamentului din minister.

p. Șeful Marelui Cartier General
General Cihoski [1]

Șeful Bir. Operațiilor
Lt.-col. Antonescu

■ Arh. St. București, fond Președ. Consil. Min., Miscellanea, dosar nr. 9/1916, f. 307, copie.

[1] Henri Cihoski, general în armata română, ulterior inspector general al armatei.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1919 noiembrie 26, ⟨București⟩. **Telegramă trimisă de Frank Rattigan, însărcinatul cu afaceri al Marii Britanii,** la București, **lui E. A. Crowe, reprezentatul britanic la Conferința de Pace, informînd că Iuliu Maniu și partidul său înclină să facă unele concesii pentru a evita ruptura cu Aliații, dar pentru aceasta cere prelungirea** termenului la care expiră **ultimatumul adresat de Conferință.**

Bucharest, November 26, 1919

No. 12

I am sending following telegram in two parts for quicker transmission.

Part I. Mr. Maniu came to see me to-night after dinner. He told me that in the present condition acceptance of the ultimatum was practically a physical impossibility. Could nothing be done to prolong the term? I replied that the patience of conference was at an end and that the latter was determined to be played with no longer. I told Mr. Maniu that the deciding voice was admittedly his own and I implored him at this fateful juncture to exert it in the right direction and save his country from the catastrophe into which policy of Mr. Bratiano was leading it. I recapitulated all the arguments to prove that the minorities clause is a harmless and necessary measure and reviewed the (? many enormously) [1] disastrous consequences of break with the Allies many of which appear to have escaped the notice of the Rumanian statesmen.

Mr. Maniu admitted the truth of what I said but repeated that ⟨the⟩ new Government could not with the best possible good will accept the ultimatum within the term at present fixed. Present Government had been installed merely with a view to securing free elections. They had no parliamentary majority or standing of any kind and could not possibly assume responsibility of decision involved. Parliament would be constituted by Friday, Government would then resign and President of the Chamber and Senate would on Saturday advise King whom he should summon.

Admitting the hypothesis that Transylvanian party were called on, Mr. Maniu said they would require at least 2 or 3 days to form Government. They would then need at least 1 day for deliberation. That would take us till Tuesday, day on which the term expired. He would make the following suggestion which must necessarily be regarded as hypothetical as the Party had not yet been summoned by the King.

His policy was different from that of M. Bratiano in so far as the latter refused to discuss minorities clause. He himself and his party would go to all possible lenghts to avoid break with the Allies. I had told him some weeks ago that the Conference would probably make certain concessions of form to the new government which showed desire to meet the wishes of the Allies. Sir G. Clerk had confirmed this. Would the Conference therefore grant short extension of time to send delegates to Paris to explain the Roumanian objections to the actual form of the clauses? I replied that I was afraid that the moment for discussion was past. I said that I could hold out no hope that the Conference would agree to any delay whatsoever but if proposal were prefaced with definitive acceptance of the principle involved in the minorities clause and of the Allied demands regarding evacuation and requisitions it

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

was just possible that the Conference would agree to hear the new Roumanian delegates regarding the objections to actual form of the clauses.

⟨Fr. Rattigan⟩

■ *Documents on British Foreign Policy, 1919—1939*, vol. VI, p. 417—418.

București, 26 noiembrie 1919

Nr. 12

Trimit telegrama următoare în două părți pentru o mai rapidă transmitere.

Partea I. Dl Maniu a venit să mă vadă seara aceasta după cină. Mi-a spus că în situația prezentă acceptarea ultimatumului era practic o imposibilitate fizică. Nu se poate face nimic pentru a prelungi termenul? am răspuns că răbdarea Conferinței ajunsese la capăt și că ea era hotărîtă să nu mai aștepte. I-am spus dlui Maniu că cuvîntul hotărîtor îi aparține evident chiar lui și l-am implorat ca în această conjunctură hotărîtoare să se pronunțe într-un sens just și să salveze țara sa de la catastrofa în care o condusese politica dlui Brătianu. Am recapitulat toate argumentele pentru a dovedi că clauza minorităților este o măsură inofensivă și necesară și am evocat consecințele (? multe/ sau deosebit de) dezastruoase [1] ale ruperii ⟨relațiilor⟩ cu Aliații, dintre care multe par a fi scăpat atenției politicienilor români.

Dl Maniu a admis realitatea celor spuse de mine, dar a repetat că noul guvern nu ar putea, cu oricîtă bunăvoință, să accepte ultimatumul în cadrul termenului fixat în prezent. Actualul guvern a fost instalat doar în vederea asigurării de alegeri libere. El nu are o majoritate parlamentară sau un sprijin de orice fel și n-ar putea fi posibil să-și asume responsabilitatea hotărîrii implicate. Parlamentul se va constitui vineri, apoi guvernul va demisiona, iar președinții Camerei și Senatului vor recomanda regelui, duminică, pe cine trebuie să însărcineze.

Admițînd ipoteza că ar fi chemat partidul transilvănean, dl Maniu spune că ei ar cere cel puțin 2 sau 3 zile pentru a forma guvernul. Ar avea nevoie apoi de cel puțin o zi pentru discuții. Aceasta ne-ar reține pînă joi, ziua în care termenul expiră. El ar face următoarea sugestie care trebuie considerată în mod necesar ca ipotetică, deoarece partidul încă nu fusese convocat de către rege.

Politica sa este diferită de aceea a dlui Brătianu în măsura în care acesta din urmă refuză să discute clauza minorităților. El însuși și partidul său vor face tot posibilul pentru a evita ruptura cu Aliații. Eu îi spusesem cu cîteva săptămîni înainte că Conferința ar face probabil anumite concesii de formă față de noul guvern care ar arăta dorința de a veni în întîmpinarea dorințelor Aliaților. Sir G. Clerk a confirmat aceasta. Ar acorda pentru aceasta Conferința o scurtă prelungire a termenului pentru trimiterea delegaților la Paris ca să explice obiecțiunile românești la actuala formă a clauzelor? I-am replicat că mi-era teamă că a trecut momentul pentru discuții. Am spus că n-aș putea nutri nici o speranță că Conferința va fi de acord cu o amînare, dar dacă propunerea ar fi precedată de acceptarea definitivă a principiului implicat în clauza minorităților și în cererile aliate referitoare la evacuare și revendicări, ar fi posibil ca Conferința să consimtă să asculte pe noii delegați români privitor la obiecțiunile față de forma actuală a clauzelor.

⟨Fr. Rattigan⟩

[1] Așa în original.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1919 noiembrie 26, București. **Telegramă trimisă de Frank Rattigan, însărcinatul cu afaceri al Marii Britanii la București, lui E.A. Crowe, reprezentantul britanic la Conferința de Pace, privind atitudinea lui Iuliu Maniu față de „drepturile minorităților" și de retragerea trupelor românești din Ungaria.**

Bucharest, November 26, 1919

No. 13

Part 2 of my telegram No. 12 to Astoria.

Mr. Maniu replied that he would be glad to accept principle of rights of minorities. He had already gone further than this in his public declaration and in Alba Iulia resolution.[1] (I pressed him strongly to substitute 'minorities clauses' for 'rights of minorities' in this undertaking, but he said he could not (? bind) his party so far though he hoped they would agree). He would however, ask that signature might be deferred pending examination of Roumanian objections to actual form used. He would at once accept mixed commission under Allied president to enquire into requisitions. Regarding evacuation he would propose Roumanian troops should provisionaly retire to line of Theiss and withdraw to line now proposed immediatelly after acceptance by Hungary of allied peace terms. He begged me to do my utmost to obtain acceptance of this proposal as it was most that he could do if party were called to power and it was only hope of avoiding catastrophe of break with the allies. He pointed out that if such a catastrophe resulted in submersion of Roumania in Bolshevism and anarchy this would have a disastrous reaction on Bulgaria and Serbia.

He begged me to say that he had just held conference with leaders of all the democratic parties, and they had unanimously expressed their amazement that great democratic powers should act in such a manner as to make it impossible for Parliamentary government to be heard in the matter at issue.

He appealed most earnestly to conference to give him this last chance- I repeated that I could hold out no hope but that I would telegraph at once to you and use what small influence I had to secure short extension of term with a view to hearing Roumanian objections to form of clauses subject to definite previous acceptance by Roumania of principle involved therein and of allied demands regarding evacuation and requisitions. As to evacuation conference's demands were categorical and though I knew allies had no wish to be unjust to Roumania I did not know if they could possibly agree to his proposal. He replied that it was matter of life and death for Roumania and line proposed would leave her utterly defenceless. Allies' own military authorities could not but confirm this. Once Hungary had signed peace terms danger would be over.

I feel in my duty to recommend Mr. Maniu's proposal may be accepted if made provided undertaking is (? given) as proposed by me viz (? clause)

---

[1] On December 1, 1918, a Transylvanian national assembly at Alba Julia had passed a resolution in favour of the union of all Rumanians in a single state. Another resolution affirmed, in particular, full civil liberties for all minorities in Rumania.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

relied on rights under consideration.[2] As to evacuation I think difficulty might be met by Allies guaranteeing Roumania against attack by Hungary by retirement to frontier line though (? on my) suggesting this to Mr. Maniu he said such guarantee would be no protection. Similar guarantee had been made before and (? have not) protected Roumania against Hungarian Bolshevick attack. Allies would never send troops to enforce their guarantee. I replied that his suggestion as to provisional retirement to line of Theiss would never be accepted. Conversation (in German) began at 9 p.m. and Mr. Maniu has just left me at 2.30 a.m. after I had read to him in German literal translation of above which he passed as correct. Used every possible argument to convince him of necessity of unconditional acceptance of ultimatum but failed to get more from him than stated above. I laid great stress on danger from...[3] if Roumania breaks with allies as I know this consideration has great weight with Transylvanians.[4]

■ *Documents on British Foreign Policy, 1919—1939*, vol. VI, p. 418—419.

București, 26 noiembrie 1919

Nr. 13

Partea a doua din telegrama mea nr. 12 către Astoria.

Dl Maniu a răspuns că el ar fi bucuros să accepte principiul drepturilor minorităților. El a mers deja mai departe decît aceasta în declarația sa publică și în rezoluția de la Alba Iulia [1]. (Am stăruit insistent pe lîngă el să înlocuiască „clauzele minorităților" cu „drepturile minorităților" în această acceptiune, dar a spus că n-ar putea (? obliga) partidul său atît de mult deși *spera* că va fi de acord). Ar cere totuși ca acea semnare să poată fi amînată pînă la examinarea obiecțiilor române la forma prezentă. El ar accepta numaidecît o comisie mixtă sub un președinte aliat care să ancheteze revendicările. Referitor la evacuare, el ar propune ca trupele românești să fie retrase provizoriu pe linia Tisei și să se retragă la linia propusă acum, imediat după acceptarea de către Ungaria a condițiilor de pace. M-a rugat să fac tot ce pot pentru a obține acceptarea acestei propuneri, deoarece este tot ce-ar putea face dacă partidul său ar fi chemat la putere și era singura speranță de a evita catastrofa unei rupturi cu Aliații. El a pus în evidență că dacă o astfel de catastrofă ar

---

[2] The latter part of this sentence read in the confirmatory copy of this telegram sent by bag to the Foreign Office: '...provided undertaking is amended as proposed by me viz. "clause" for "rights".'

[3] The telegraphed text is here uncertain. The text by bag here read "danger from Hungary".

[4] In his immediately following telegram, No. 14 of November 25, 1919, to the British Peace Delegation, Mr. Rattigan further reported that General Averescо had just visited him and had informed him that if the King of Rumania were to ask him, General Averesco, to form a government "he would agree to do so. In that case he would at once give Allied representatives confidential assurance that he accepted terms of ultimatum without reserve, and would, if conference insisted, give immediate official acceptance." Mr. Rattigan also reported in this telegram that General Averesco was stated to have informed M. Maniu that "he would support Transylvanians in accepting Allied demands either morally or by actual inclusion of some of his supporters in Ministry on one condition viz. dissolution of present Parliament after short session for transaction of most urgent affairs and for ratification of treaty. French chargé d'affaires has been informed by Editor of a leading paper that Italian Minister has asked him to publish article to the effect that Italy only associated herself in ultimatum after desperate struggle and that his own sympathies are entirely with Roumania."

[1] La 1 decembrie 1918, Adunarea națională transilvăneană de la Alba Iulia a votat o rezoluție în favoarea unirii tuturor românilor într-un singur stat. O altă rezoluție a afirmat, în special, libertăți civile complete pentru toate minoritățile din România.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

avea ca urmare aruncarea României în anarhie şi bolşevism, aceasta ar avea un efect dezastruos şi asupra Bulgariei şi Serbiei.

M-a rugat să spun că el tocmai ţinuse o întrunire cu fruntaşii tuturor partidelor democratice şi că aceştia şi-au exprimat în unanimitate uimirea lor că mari puteri democratice ar putea să acţioneze de aşa manieră încît să facă imposibil ca un guvern parlamentar să se facă ascultat în problema la ordinea de zi.

El a făcut un apel foarte ferm la Conferinţă să-i dea această ultimă şansă. Am repetat că eu n-aş putea să nutresc nici o speranţă, dar că vă voi telegrafia numaidecît şi voi face uz de puţina influenţă ce-aş avea pentru a obţine o scurtă amînare a termenului în scopul de a asculta obiecţiile române cu privire la forma clauzelor, în funcţie de acceptarea fermă în prealabil de către România a principiului inclus în ele şi a cererilor aliate privind evacuarea şi revendicările. În ce priveşte evacuarea, cererile Conferinţei sînt categorice şi, deşi ştiam că Aliaţii nu doresc să fie nedrepţi cu România, nu ştiu dacă pentru ei ar fi posibil să consimtă la propunerile sale. A replicat că era chestiune de viaţă şi de moarte pentru România şi că linia propusă ar lăsa-o absolut fără apărare. Propriile autorităţi militare ale Aliaţilor n-ar putea decît să confirme aceasta. De îndată ce Ungaria va fi semnat condiţiile de pace, primejdia ar fi înlăturată.

Socotesc că e de datoria mea să recomand ca propunerea dlui Maniu să poată fi acceptată, cu condiţia ca acţiunea prevăzută, aşa cum am propus-o, şi anume o (? clauză) bazată pe drepturile luate în considerare [2], cît despre evacuare cred că dificultatea ar putea fi înlăturată. Aliaţii asigurînd România de un atac din partea Ungariei prin retragerea la linia de frontieră deşi la sugestia (? mea) către dl Maniu, el a spus că o astfel de garanţie n-ar constitui o protecţie. O garanţie similară se făcuse înainte şi ea (nu a) protejat România contra atacului bolşevic ungar. Aliaţii nu vor trimite niciodată trupe pentru a-şi întări garanţia. Am răspuns că sugestia sa privitoare la retragerea provizorie pe linia Tisei nu va fi niciodată acceptată. Conversaţia (în limba germană) a început la ora 9 seară şi dl Maniu m-a părăsit la 2,30 dimineaţa după ce i-am citit în traducere germană cele de mai sus, pe care le-a găsit corecte. Am folosit orice argument posibil pentru a-l convinge de necesitatea acceptării necondiţionate a ultimatumului, dar n-am reuşit să obţin mai mult din partea lui decît am arătat mai sus. Pun un mare accent pe primejdia din... [3] dacă România rupe cu Aliaţii, după cum ştiu că această apreciere are o mare influenţă printre transilvăneni [4].

---

[2] Ultima parte a acestei fraze se citeşte în copia confirmatoare a acestei telegrame trimisă prin curier ministerului britanic: „...cu condiţia ca acţiunea să fie amendată cum am propus-o eu, punîndu-se «clauză» în loc de «drepturi».“

[3] Textul telegrafiat este nesigur aici. Textul prin curier se citeşte aici „primejdie din partea Ungariei“.

[4] În telegrama imediat următoare, nr. 14, din 25 nov. 1919, către delegaţia de pace britanică, dl Rattigan relatează mai departe că generalul Averescu tocmai îl vizitase şi că l-a informat că dacă regele României ar fi să-l cheme pe el, generalul Averescu, să formeze un guvern, „el ar consimţi să facă aşa. În acest caz el ar da imediat reprezentanţilor Aliaţi asigurare confidenţială că acceptă termenii ultimatumului fără rezervă şi că dacă Conferinţa insistă şi-ar da imediat acceptarea „oficială“. Dl Rattigan raportează, de asemenea, în această telegramă că generalul Averescu a declarat că l-a informat pe dl Maniu că „va susţine pe transilvăneni în acceptarea cererilor aliate, fie moral, fie prin includerea reală a unuia dintre partizanii săi în minister, cu condiţia dizolvării actualului parlament după o scurtă sesiune pentru soluţionarea afacerilor celor mai urgente şi pentru ratificarea tratatului. Însărcinatul cu afaceri francez a fost informat de către editorul unui ziar important că ministrul italian i-a cerut să publice articole în sensul că Italia s-a asociat la ultimatum numai după o luptă desperată şi că propriile sale simpatii sînt în întregime pentru România“.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1919 noiembrie 27. Neuilly-Sur-Seine. **Tratatul de pace între Puterile Aliate şi Asociate şi Bulgaria. Protocolul.**

LES ÉTATS-UNIS D'AMÉRIQUE L'EMPIRE BRITANNIQUE, LA FRANCE, L'ITALIE et LE JAPON,

Puissances désignées dans le présent Traité comme les Principales Puissances alliées et associées;

LA BELGIQUE, LA CHINE, CUBA, LA GRÈCE, LE HEDJAZ, LA POLOGNE, LE PORTUGAL, LA ROUMANIE, L'ÉTAT SERBE-CROATE-SLOVÈNE, LE SIAM, ET LA TCHÉCO-SLOVAQUIE,

Constituant, avec les Principales Puissances ci-dessus, les Puissances alliées et associées,

d'une part;

ET LA BULGARIE,

d'autre part;

Considérant qu'à la demande du Gouvernement royal de Bulgarie, un armistice a été accordé à la Bulgarie le 29 septembre 1918 par les Principales Puissances alliées et associées afin qu'un Traité de Paix puisse être conclu;

Que les Puissances alliées et associées sont également désireuses que la guerre, dans laquelle certaines d'entre elles ont été successivement entraînées directement ou indirectement contre la Bulgarie, et qui a son origine dans la déclaration de guerre adressée le 28 juillet 1914 par l'Autriche-Hongrie à la Serbie et dans les hostilités ouvertes par la Bulgarie contre la Serbie le 11 octobre 1915 et conduites par l'Allemagne, alliée de l'Autriche-Hongrie, de a Turquie et de la Bulgarie, fasse place à une paix solide, juste et durable;

A cet effet, les HAUTES PUISSANCES CONTRACTANTES ont désigné pour leurs Plénipotentiaires, savoir:

LE PRÉSIDENT DES ÉTATS-UNIS D'AMÉRIQUE:

L'Honorable Frank Lyon Polk, Sous-Secrétaire d'État;

L'Honorable Henri White, ancien Ambasadeur extraordinaire et plénipotentiaire des États-Unis à Rome et à Paris;

Le Général Tasker H. Bliss, Représentant militaire des États-Unis au Conseil supérieur de Guerre;

SA MAJESTÉ LE ROI DU ROYAUME-UNI DE GRANDE-BRETAGNE ET D'IRLANDE ET DES TERRITOIRES BRITANNIQUES AU DELÀ DES MERS, EMPEREUR DES INDES:

M. Cecil Harmsworth, M. P., Sous-Secrétaire d'État pour les Affaires étrangères;

Sir Eyre Crowe K. C. B., K. C. M. G., Ministre plénipotentiaire, Sous-Secrétaire d'État adjoint pour les Affaires étrangères;

Et:

pour le DOMINION du CANADA:

L'Honorable Sir George Halsey Perley, K. C. M. G., Haut Commissaire pour le Canada dans le Royaume-Uni;

pour le COMMONWEALTH d'AUSTRALIE:

Le Très Honorable Andrew Fisher, Haut Commissaire pour l'Australie dans le Royaume-Uni;

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

pour l'UNION SUD-AFRICAINE:

M Reginald Andrew Blankenberg, O. B. E., faisant fonctions de Haut Commissaire pour l'Union Sud-Africaine dans le Royaume-Uni;

pour le DOMINION de la NOUVELLE-ZÉLANDE:

L'Honorable Sir Thomas Mackenzie, K. C. M. G., Haut-Commissaire pour la Nouvelle-Zélande dans le Royaume-Uni;

pour l'INDE:

Sir Eyre Crowe, K. C. B., K. C. M. G.;

LE PRÉSIDENT DE LA RÉPUBLIQUE FRANÇAISE:

M. Georges Clemenceau, Président du Conseil, Ministre de la Guerre;
M. Stephen Pichon, Ministre des Affaires étrangères;
M. Louis-Lucien Klotz, Ministre des Finances;
M. André Tardieu, Commissaire général aux Affaires de guerre franco-américaines;
M. Jules Cambon, Ambassadeur de France;

SA MAJESTÉ LE ROI D'ITALIE:

L'Honorable Maggiorino Ferraris, Sénateur du Royaume;
L'Honorable Guglielmo Marconi, Sénateur du Royaume;
M. Giacomo de Martino, Envoyé extraordinaire et Ministre plénipotentiaire;

SA MAJESTÉ L'EMPEREUR DU JAPON:

M. K. Matsui, Ambassadeur extraordinaire et plénipotentiaire de S. M. l'Empereur du Japon à Paris;

SA MAJESTÉ LE ROI DES BELGES:

M. Jules van den Heuvel, Envoyé extraordinaire et Ministre plénipotentiaire, Ministre d'État;
M. Rolin-Jaequemyns, Membre de l'Institut de droit international privé, Secrétaire Général de la Délégation belge;

LE PRÉSIDENT DE LA RÉPUBLIQUE CHINOISE:

M. Vikyuin Wellington Koo;
M. Sao-ke Alfred Sze;

LE PRÉSIDENT DE LA RÉPUBLIQUE CUBAINE:

Le Docteur Rafael Martinez Ortiz, Envoyé extraordinaire, Ministre plénipotentiare de la République cubaine à Paris;

SA MAJESTÉ LE ROI DES HELLÈNES:

M. Eleftherios Venisélos, Président du Conseil des Ministres;
M. Nicolas Politis, Ministre des Affaires étrangères;

SA MAJESTÈ LE ROI DU HEDJAZ:

M. Rustem Haidar;
M. Abdul Hadi Aouni;

LE PRÉSIDENT DE LA RÉPUBLIQUE POLONAISE:

M. Ladislas Grabski;
M. Stanislas Patek, Ministre plénipotentiaire;

LE PRÉSIDENT DE LA RÉPUBLIQUE PORTUGAISE;

Le Docteur Affonso da Costa, ancien Président du Conseil des Ministres;
M. Jayme Batalha Reis, Ministre plénipotentiaire;

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

SA MAJESTÉ LE ROI DE ROUMANIE:

M. Victor Antonesco, Envoyé extraordinaire et Ministre plénipotentiaire de S. M. le Roi de Roumanie à Paris;

Le Général Constantin Coanda, Général de Corps d'Armée, Aide de Camp Royal, ancien Président du Conseil des Ministres;

SA MAJESTÉ LE ROI DES SERBES, DES CROATES ET DES SLOVÈNES:

M. Nicolas P. Pachitch, ancien Président du Conseil des Ministres;

M. Ante Trumbic, Ministre des Affaires étrangères;

M. Ivan Zolger, Docteur en droit;

SA MAJESTÉ LE ROI DE SIAM:

Son Altesse le Prince Charoon, Envoyé extraordinaire et Ministre plénipotentiaire de S. M. le Roi de Siam à Paris;

LE PRÉSIDENT DE LA RÉPUBLIQUE TCHÉCO-SLOVAQUE:

M. Eduard Benes, Ministre des Affaires étrangères;

M. Stephen Osuski, Envoyé extraordinaire et Ministre plénipotentiaire de la République tchéco-slovaque à Londres;

LA BULGARIE:

M. Alexandre Stambolinski, Président du Conseil des Ministres, Ministre de la Guerre;

LESQUELS, après avoir échangé leurs pleins pouvoirs reconnus en bonne et due forme, ONT CONVENU DES DISPOSITIONS SUIVANTES:

A dater de la mise en vigueur du présent Traité, l'état de guerre prendra fin.

Dès ce moment et sous réserve des dispositions du présent Traité, il y aura relations officielles des Puissances alliées et associées avec la Bulgarie.

[...][1]

Partie II

FRONTIÈRES DE BULGARIE

Article 27

Les frontières de la Bulgarie seront fixées comme il suit (*voir* la carte annexée):

1° *Avec l'État serbe-croate-slovène*:

Du confluent du Timok et du Danube, point commun aux trois frontières de la Bulgarie, de la Roumanie et de l'État serbe-croate-slovène, vers le Sud et jusqu'à un point à choisir sur le cours de la rivière Timok, situé près de la cote 38 à l'Ouest de Bregovo:

le cours de la Timok vers l'amont;

de là, vers le Sud-Ouest et jusqu'au point à l'Est de Vk. Izvor, où l'ancienne frontière entre la Serbie et la Bulgarie rencontre la rivière Bezdanica:

une ligne à déterminer sur le terrain passant par les cotes 274 et 367, suivant d'une façon générale la ligne de partage des eaux entre les bassins de la Timok au Nord-Ouest et de la Delejna et de la Topolovitsa au Sud-Est, tout en laissant à l'État serbe-croate-slovène les localités de Kojilovo, Sipi-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

kovo et Halovo (ainsi que la route réunissant ces deux localités) et à la Bulgarie les localités de Bregovo, Rakitnica et Kosovo;

de là, vers le Sud et jusqu'à la cote 1720 à 12 kilométres environ à l'Ouest-Sud-Ouest de Berkovitsa:

l'ancienne frontière entre la Bulgarie et la Serbie:

de là, vers le Sud-Est pour une distance d'environ 1 kilom. 500 et jusqu'à la cote 1929 (Srebrena gl):

une ligne à déterminer sur la crête du Kom Balkan;

de là vers le Sud-Sud-Ouest et jusqu'à la cote 1909 (sur le Vidlic Gora au Sud de Vlkovija):

une ligne à déterminer sur le terrain passant par les cotes 1602 et 1344 et à l'Est de Grn. Krivodol et coupant la rivière Komstica à 1 kilomètre 500 environ en amont de Dl. Krivodol;

de là, et jusqu'à un point de la route Tsaribrod-Sofiya immédiatement à l'Ouest de la bifurcation de la route de Kalotina:

une ligne à déterminer sur le terrain passant à l'Est de Mözgos, à l'Ouest de Staninci, à l'Est de Brebevnica et par la cote 738 au Nord-Est de Lipinci;

de là, vers l'Ouest-Sud-Ouest et jusqu'à un point à choisir sur le cours de la rivière Lukavica à 1 kilom. 100 environ au Nord-Est de Slivnica:

une ligne à déterminer sur le terrain;

de là, vers le Sud et jusqu'au confluent à l'Ouest de Visan de la Lukavica avec la rivière sur laquelle est situé le village de Dl. Nevlja:

le cours de la Lukavica vers l'amont;

de là, vers le Sud-Ouest et jusqu'au confluent d'un ruisseau avec la rivière Jablanica, à l'Ouest de Vrabca:

une ligne à déterminer sur le terrain passant par la cote 879 et coupant la route de Trn à Tsaribrod immédiatement au Sud de la bifurcation de cette route avec la route directe de Trn à Pirot;

de là, vers le Nord et jusqu'au confluent de la Jablanica et de la rivière Jerma (Trnska):

le cours de la Jablanica;

de là, vers l'Ouest et jusqu'à un point à choisir sur l'ancienne frontière au saillant près de Descani Kladenac:

une ligne à déterminer sur le terrain suivant la crête de Ruj Planina et passant par les cotes 1199, 1466 et 1706;

de là, vers le Sud-Ouest et jusqu'à la cote 1516 (Golema Rudina), à 17 kilomètres environ à l'Ouest de Trn:

l'ancienne frontière bulgaro-serbe;

de là, vers le Sud et jusqu'à un point à choisir sur la rivière Jerma (Trnska) à l'Est de Strezimirovici:

une ligne à determiner sur le terrain;

de là, vers le Sud et jusqu'à la rivière Dragovishtitsa immédiatement en aval du confluent de rivières près de la cote 672:

une ligne à déterminer sur le terrain passant à l'Ouest de Dzincovci, par les cotes 1112 et 1329, suivant la crête du partage des eaux entre les bassins des rivières Bozicka et Meljanska et passant par les cotes 1731, 1671, 1730 et 1058;

de là, vers le Sud-Ouest et jusqu'à l'ancienne frontière bulgaro-serbe à la cote 1333, à 10 kilomètres environ au Nord-Ouest du point où la route de Kriva (Egri)-Palanka à Kyustendil coupe cette frontière:

une ligne à déterminer sur le terrain suivant la ligne de partage des eaux entre la Dragovishtitsa au Nord-Ouest, la Lomnica et la Sovolstica au Sud-Est;

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

de là, vers le Sud-Est et jusqu'à la cote 1445 sur le Males Planina au Sud-Ouest de Dobrilaka;

l'ancienne frontière bulgaro-serbe;

de là, vers le Sud-Sud-Ouest, jusqu'au mont Tumba (cote 1253) sur la Belashitza Planina, point de jonction des trois frontières de la Grèce, de la Bulgarie et de l'État serbe-croate-slovène;

une ligne à déterminer sur le terrain passant par la cote 1600 sur la Ograjden Planina, passant à l'Est de Stinek et Badilen, à l'Ouest de Bajkovo, coupant la Strumitsa à 3 kilomètres environ à l'Est de la cote 177 et passant à l'Est de Gabrinovo.

2° *Avec la Grèce*:

Du point ci-dessus défini et jusqu'au point où la frontière de 1913 quitte la ligne de partage des eaux entre les bassins de la Mesta-Karasu au Sud et de la Maritsa (Marica) au Nord, aux environs de la cote 1587 (Dibikli):

la frontière de 1913 entre la Bulgarie et la Grèce.

3° *Au Sud, avec des territoires qui seront attribués ultérieurement par les Principales Puissances alliées et associées*:

De là, vers l'Est jusqu'à la cote 1295 située à 18 kilomètres environ à l'Ouest de Kuchuk-Derbend:

une ligne à déterminer sur le terrain suivant la ligne de partage des eaux entre le bassin de la Maritsa au Nord, et au Sud les bassins de la Mesta Karasu, puis des rivières se jetant directement dans la mer Égée;

de là, vers l'Est, jusqu'en un point à choisir de l'ancienne frontière de 1913 entre la Bulgarie et la Turquie à environ 4 kilomètres au Nord de Kuchuk-Derbend:

une ligne à déterminer sur le terrain suivant autant que possible la ligne de crêtes qui limite au Sud le bassin de l'Akcehisar (Dzuma) Suju;

de là, vers le Nord jusqu'au point où elle rencontre la rivière Maritsa:

la frontière de 1913;

de là, jusqu'en un point à choisir à 3 kilomètres environ en aval de la gare de Hadi-K. (Kadikoj):

le cours principal de la Maritsa vers l'aval:

de là, vers le Nord et jusqu'en un point à choisir sur le sommet du saillant que forme la frontière du Traité de Sofia de 1915 à environ 10 kilomètres à l'Est-Sud-Est de Jisr Mustafa Pacha:

une ligne à déterminer sur le terrain;

de là, vers l'Est et jusqu'à la mer Noire:

la frontière du Traité de Sofia de 1915, puis la frontière de 1913.

4° *La mer Noire.*

5° *Avec la Roumanie*:

De la mer Noire jusqu'au Danube:

la frontière telle qu'elle existait au 1er août 1914;

de là jusqu'au confluent du Timok et du Danube:

le chenal principal de navigation du Danube vers l'amont.

Article 28

Les frontières décrites par le présent Traité sont tracées pour leurs parties définies, sur une carte au 1/1 000 000 annexée au présent Traité. En cas de divergences entre le texte et la carte, c'est le texte qui fera foi.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Article 29

Des Commissions de délimitation, dont la composition est ou sera fixée par le présent Traité ou par tout autre Traité entre les Principales Puissances alliées et associées et les ou l'une quelconque des Puissances intéressées, auront à tracer ces frontières sur le terrain.

Elles auront tout pouvoir, non seulement pour la détermination des fractions définies sous le nom de „ligne à déterminer sur le terrain", mais encore si une des Puissances intéressées en fait la demande et si la Commission en approuve l'opportunité, pour la revision des fractions définies par des limites administratives (sauf pour les frontières internationales existant en août 1914, où le rôle des Commissions se bornera au récolement des poteaux ou de bornes). Elles s'efforceront, dans ces deux cas, de suivre au plus près les définitions données dans les Traités, en tenant compte autant que possible des limites administratives et des intérêts économiques locaux.

Les décisions des Commissions seront prises à la majorité de voix et seront obligatoires pour les parties intéressées.

Les dépenses de Commissions de délimitation seront supportées, par parties égales, par les deux États intéressés.

Article 30

En ce qui concerne les frontières définies par un cours d'eau, les termes „cours" ou „chenal" employés dans les descriptions du présent Traité signifient: d'une part, pour les fleuves non navigables, le ligne médiane du cours d'eau ou de son bras principal, et d'autre part, pour les fleuve navigables, la ligne médiane du chenal de navigation principal. Toutefois, il appartiendra aux Commissions de délimitation, prévues par le présent Traité, de spécifier si la ligne frontière suivra dans ses déplacements éventuels, le cours ou chenal ainsi défini, ou si elle sera determinée d'un manière définitive par la position du cours ou de chenal au moment de la mise en vigueur du présent Traité.

Article 31

Les diverses Puissances intéressées s'engagent fournir aux Commissions tous documents nécessaires à leurs travaux, notamment des copies authentiques des procès-verbaux de délimitation des frontières actuelles ou anciennes, toutes les cartes à grande échelle existantes, des données géodesiques, les levés exécutés et non publiés, les renseignements sur les divagations des cours d'eau frontières.

Ils s'engagent, en outre, à prescrire aux autorités locales de communiquer aux Commissions tous documents, notamment les plans, cadastres et livres fonciers, et de leur fournir sur leur demande tous renseignements sur la propriété, les courants économiques et autres informations nécessaires.

Article 32

Les diverses Puissances intéressées s'engagent à prêter assistance aux Commissions de délimitation, soit directement, soit par l'entremise des autorités locales, pour tout ce qui concerne le transport, le logement, la main d'œuvre, les matériaux (poteaux, bornes) nécessaires a l'accomplissement de leur mission.

Article 33

Les diverses Puissances intéressées s'engagent à faire respecter les repères trigonométriques, signaux, poteaux ou bornes frontières placés par les Commissions.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Article 34

Les bornes seront placées à distance de vue l'une de l'autre ; elles seront numérotées et leur emplacement et leur numéro seront portés sur un document cartographique.

Article 35

Les procès-verbaux définitifs de délimitation, les cartes et documents annexés seront établis en triple original, dont deux seront transmis aux Gouvernements des États limitrophes, et le troisième sera transmis au Gouvernement de la République française, qui en délivrera des expéditions authentiques aux Puissances signataires du présent Traité.

Partie III.

CLAUSES POLITIQUES

Section I

État Serbe-Croate-Slovène

Article 36

La Bulgarie reconnaît, comme l'ont déjà fait les Puissances alliées et associées, l'État serbe-croate-slovène.

Article 37

La Bulgarie renonce, en faveur de l'État serbe-croate-slovène, à tous droits et titres sur les territoires de la monarchie bulgare situés au delà des frontières de la Bulgarie, telles qu'elles sont décrites à l'article 27, Partie II (Frontières de la Bulgarie) et reconnus par le présent Traité, ou par tous autres Traités, conclus en vue de régler les affaires actuelles, comme faisant partie de l'Etat serbe-croate-slovène.

Article 38

Une Commission composée de sept membres, dont cinq seront nommés par les Principales Puissances alliées at associées, un par l'État serbe-croate-slovène et un par la Bulgarie, sera constituée dans les quinze jours qui suivront la mise en vigueur du présent Traité, pour fixer sur place le tracé de la ligne frontière décrite à l'article 27—1°, Partie II (Frontières de la Bulgarie).

Article 39

La nationalité serbe-croate-slovène sera acquise de plein droit, à l'exclusion de la nationalité bulgare, aux ressortissants bulgares établis sur les territoires attribués à l'État serbe-croate-slovène.

Toutefois, les ressortissants bulgares qui se seraient établis sur ces territoires postérieurement au 1-er janvier 1913, ne pourront acquérir la nationalité serbe-croate-slovène qu'avec une autorisation de l'État serbe-croate-slovène.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Article 40

Dans le délai de deux ans à dater de la mise en vigueur du présent Traité, les ressortissants bulgares âgés de plus de 18 ans et établis dans les territoires attribués à l'État serbe-croato-slovène en vertu du présent Traité, auront la faculté d'opter pour leur ancienne nationalité. Les Serbes-Croates-Slovènes, ressortissants bulgares âgés de plus 18 ans et établis en Bulgarie, auront de même la faculté d'opter pour la nationalité serbe-croate-slovène.

L'option du mari entraînera celle de la femme et l'option des parents entraînera celle de leurs enfants âgés de moins de 18 ans.

Les personnes ayant exercé le droit d'option ci-dessus prévu devront, dans les douze mois qui suivront, transporter leur domicile dans l'État en faveur duquel elles auront opté.

Elles seront libres de conserver les biens immobiliers qu'elles possèdent sur le territoire de l'autre État où elles auraient eu leur domicile antérieurement à leur option. Elles pourront emporter leurs biens meubles de toute nature. Il ne leur sera imposé, de ce fait, aucun droit soit de sortie, soit d'entrée.

Dans le même délai, les Serbes-Croates-Slovènes ressortissants bulgares se trouvant en pays étranger auront, à moins de dispositions contraires de la loi étrangère et s'ils n'ont pas acquis la nationalité étrangère, le droit d'acquérir la nationalité serbe-croate-slovène, à l'exclusion de la nationalité bulgare, en se conformant aux prescriptions qui seront édictées par l'État serbe-croate-slovène.

Article 41

La proportion et la nature des charges financières de la Bulgarie que l'État serbe-croate-slovène aura à supporter en raison du territoire placé sous sa souveraineté, seront fixées conformément à l'article 141, Partie VIII (Clauses financières), du présent Traité.

Des conventions ultérieures règleront toutes questions qui ne seraient pas réglées par le présent Traité et que pourrait faire naître la cession du dit territoire.

Section II

Grèce

Article 42

La Bulgarie renonce, en faveur de la Grèce, à tous droits et titres sur les territoires de la monarchie bulgare situés au delà des frontières de la Bulgarie, telles qu'elles sont décrites à l'article 27, Partie II (Frontières de la Bulgarie) et reconnus par le présent Traité ou par tous autres Traités conclus en vue de régler les affaires actuelles, comme faisant partie de la Grèce.

Article 43

Une commission composée de sept membres, dont cinq seront nommés par les Principales Puissances alliées et associées, un par la Grèce et un par la Bulgarie, sera constituée dans les quinze jours qui suivront la mise en vi-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

gueur du présent Traité, pour fixer sur place le tracé de la ligne frontière décrite à l'article 27—2°, Partie II (Frontières de la Bulgarie).

Article 44

La nationalité hellénique sera acquise de plein droit, à l'exclusion de la nationalité bulgare, aux ressortissants bulgares établis sur les territoires attribués à la Grèce.

Toutefois, les ressortissants bulgares qui se seraient établis sur ces territoires postérieurement au 1er janvier 1913 ne pourront acquérir la nationalité hellénique qu'avec l'autorisation de la Grèce.

Article 45

Dans le délai de deux ans à dater de la mise en vigueur du présent Traité les ressortissants bulgares âgés de plus de 18 ans et établis dans les territoires attribués à la Grèce conformément au présent Traité, auront la faculté d'opter pour la nationalité bulgare.

L'option du mari entraînera celle de la femme et l'option des parents entraînera celle de leurs enfants âgés de moins de 18 ans.

Les personnes ayant exercé le droit d'option ci dessus prévu devront, dans les douze mois qui suivront, transporter leur domicile dans l'État en faveur duquel elles auront opté.

Elles seront libres de conserver les biens immobiliers qu'elles possèdent sur le territoire de l'autre État où elles auraient eu leur domicile antérieurement à leur option. Elles pourront emporter leurs biens meubles de toute nature. Il ne leur sera imposé, de ce fait, aucun droit soit de sortie, soit d'entrée.

Article 46

La Grèce accepte, en agréant l'insertion dans un Traité avec les Principales Puissances alliées et associées, les dispositions que ces Puissances jugeront nécessaires pour protéger en Grèce les intérêts des habitants qui diffèrent de la majorité de la population par la race, la langue ou la religion.

La Grèce agrée également l'insertion dans un Traité avec les Principales Puissances alliées et associées des dispositions que ces Puissances jugeront nécessaires pour protéger la liberté de transit et un régime équitable pour le commerce des autres Nations.

Article 47

La proportion et la nature des charges financières de la Bulgarie que l'État grec aura à supporter en raison du territoire placé sous sa souveraineté, seront fixées conformément à l'article 141, Partie VIII (Clauses financières) du présent Traité.

Des conventions ultérieures régleront toutes questions qui ne seraient pas réglées par le présent Traité et que pourrait faire naître la cession du dit territoire.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Section III

Thrace

Article 48

La Bulgarie renonce en faveur des Principales Puissances alliées et associées à tous ses droits et titres sur les territoires de la Thrace qui appartenaient à la Monarchie Bulgare et qui, situés au delà des nouvelles frontières de la Bulgarie telles qu'elles sont décrites à l'article 27—3°, Partie II (Frontières de la Bulgarie), ne sont actuellement l'objet d'aucune attribution.

La Bulgarie s'engage à reconnaître les dispositions que les Principales Puissances alliées et associées prendront relativement à ces territoires, notamment en ce qui concerne la nationalité des habitants.

Les Principales Puissances alliées et associées s'engagent à ce que la liberté des débouchés économiques de la Bulgarie sur la mer Egée soit garantie.

Les conditions de cette garantie seront fixées ultérieurement.

Section IV

Protection des minorités

Article 49

La Bulgarie s'engage à ce que les stipulations contenues dans la présente Section soient reconnues comme lois fondamentales, à ce qu'aucune loi, aucun règlement ni aucune action officielle ne soient en contradiction ou en opposition avec ces stipulations et à ce qu'aucune loi, aucun règlement ni aucune action officielle ne prévalent contre elles.

Article 50

La Bulgarie s'engage à accorder à tous les habitants de la Bulgarie pleine et entière protection de leur vie et de leur liberté sans distinction de naissance, de nationalité, de langage, de race ou de religion.

Tous les habitants de la Bulgarie auront droit au libre exercice, tant public que privé, de toute foi, religion ou croyance, dont la pratique ne sera pas incompatible avec l'ordre public ou les bonnes mœurs.

Article 51

La Bulgarie reconnaît comme ressortissants bulgares, de plein droit et sans aucune formalité, toutes les personnes domiciliées sur le territoire bulgare à la date de la mise en vigueur du présent Traité et qui ne sont pas ressortissants d'un autre État.

Article 52

La nationalité bulgare sera acquise de plein droit, par le seul fait de la naissance sur le territoire bulgare, à toute personne ne pouvant se prévaloir d'une autre nationalité de naissance.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Article 53

Tous les ressortissants bulgares seront égaux devant la loi et jouiront des mêmes droits civils et politiques sans distinction de race, de langage ou de religion.

La différence de religion, de croyance ou de confession ne devra nuire à aucun ressortissant bulgare en ce qui concerne la jouissance des droits civils et politiques, notamment pour l'admission aux emplois publics, fonctions et honneurs ou l'exercice des différentes professions et industries.

Il ne sera édicté aucune restriction contre le libre usage pour tout ressortissant bulgare d'une langue quelconque soit dans les relations privées ou de commerce, soit en matière de religion, de presse, ou de publications de toute nature, soit dans les réunions publiques.

Nonobstant l'établissement par le Gouvernement bulgare d'une langue officielle, des facilités appropriées seront données aux ressortissants bulgares de langue autre que le bulgare, pour l'usage de leur langue, soit oralement, soit par écrit devant les tribunaux.

Article 54

Des ressortissants bulgares, appartenant à des minorités ethniques, de religion ou de langue, jouiront du même traitement et des mêmes garanties en droit et en fait que les autres ressortissants bulgares. Ils auront notamment un droit égal à créer, diriger et contrôler à leurs frais des institutions charitables, religieuses ou sociales, des écoles et autres établissement d'éducation, avec le droit d'y faire librement usage de leur propre langue et d'y exercer librement leur religion.

Article 55

En matière d'enseignement public, le Gouvernement bulgare accordera dans les villes et districts où réside une proportion considérable de ressortissants bulgares de langue autre que la langue bulgare, des facilités appropriées pour assurer que dans les écoles primaires, l'instruction sera donnée dans leur propre langue, aux enfants de ces ressortissants bulgares. Cette stipulation n'empêchera pas le Gouvernement bulgare de rendre obligatoire l'enseignement de la langue bulgare dans les dites écoles.

Dans les villes et districts, où réside une proportion considérable de ressortissants bulgares appartenant à des minorités ethniques, de religion ou de langue, ces minorités se verront assurer une part équitable dans le bénéfice et l'affectation des sommes qui pourraient être attribuées sur les fonds publics par le budget de l'État, les budgets municipaux ou autres, dans un but d'éducation, de religion ou de charité.

Article 56

La Bulgarie s'engage à n'apporter aucune entrave à l'exercice du droit d'option, prévu par le présent Traité ou par les Traités conclus par les Puissances alliées et associées avec l'Allemagne, l'Autriche, la Hongrie, la Russie ou la Turquie ou entre les dites Puissances elles-mêmes et permettant aux intéressés de recouvrer ou non la nationalité bulgare.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

La Bulgarie s'engage à reconnaître les dispositions que les Principale Puissances aliées et associées jugeront opportunes relativement à l'émigration réciproque et volontaire des minorités ethniques.

Article 57

La Bulgarie agrée que, dans la mesure où les stipulations des articles précédents de la présente Section affectent des personnes appartenant à des minorités de race, de religion ou de langue, ces stipulations constituent des obligations d'intérêt international et seront placées sous la garantie de la Société des Nations. Elles ne pourront être modifiées sans l'assentiment de la majorité du Conseil de la Société des Nations. Les Puisssances alliées et associées représentées dans le Conseil s'engagent respectivement à ne pas refuser leur assentiment à toute modification des dits articles, qui serait consentie en due forme par une majorité du Conseil de la Société des Nations.

La Bulgarie agrée que tout Membre du Conseil de la Société des Nations aura le droit de signaler à l'attention du Conseil toute infraction ou danger d'infraction à l'une quelconque de ces obligations, et que le Conseil pourra procéder de telle façon et donner telles instructions qui paraîtront appropriées et afficaces dans la circonstance.

La Bulgarie agrée en outre qu'en cas de divergence d'opinion, sur des questions de droit ou de fait concernant ces articles, entre le Gouvernement bulgare et l'une quelconque des Principales Puissances alliées et associées ou toute autre Puissance membre du Conseil de la Société des Nations, cette divergence sera considérée comme un différend ayant un caractère international selon les termes de l'article 14 du Pacte de la Société des Nations. Le Gouvernement bulgare agrée que tout différend de ce genre sera, si l'autre partie le demande, déféré à la Cour permanente de Justice internationale. La décision de la Cour permanente sera sans appel et aura la même force et valeur qu'une décision rendue en vertu de l'article 13 du Pacte.

Section V.

Dispositions générales

Article 58

La Bulgarie s'engage à reconnaître la pleine valeur de tous les Traités ou arrangements que les Puissances alliées et associées passeraient avec les États qui se sont constitués ou se constitueront sur tout ou partie des territoires de l'ancien Empire de Russie, tel qu'il existait au 1er août 1914, et à reconnaître les frontières de ces États, telles qu'elles seront ainsi fixées.

La Bulgarie reconnaît et s'engage à respecter, comme permanente et inaliénable, l'indépendance des dits États.

Conformément aux dispositions insérées à l'article 143, Partie VIII (Clauses financières) et à l'article 171, Partie IX (Clauses économiques), du présent Traité, la Bulgarie reconnaît définitivement l'annulation des Traités de Brest-Litovsk, ainsi que de tous autres traités, accords ou conventions passées par elle avec le Gouvernement maximaliste en Russie.

Les Puissances alliées et associées réservent expressément les droits de la Russie à obtenir de la Bulgarie toutes restitutions et réparations basée sur les principes du présent Traité.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Article 59

La Bulgarie déclare dès à présent reconnaître et agréer les frontiéres de l'Autriche, de la Grèce, de la Hongrie, de la Pologne, de la Roumanie, de l'Etat serbe-croate-slovène et de l'État tchécoslovaque, telles que ces frontieres auront été fixées par les Principales Puissances alliées et associées.

Article 60

Le Bulgarie s'engage à reconnaître la pleine valeur des traités de paix et conventions additionnelles qui sont ou seront conclus par les Puissances alliées et associées, avec les Puissances ayant combattu aux côtés de la Bulgarie, à agréer les dispositions qui ont été ou seront prises concernant les territoires de l'ancien Empire allemand, de l'Autriche, de la Hongrie et de l'Empire ottoman, et à reconnaître les nouveaux Etats dans les frontières qui leur sont ainsi fixées.

Article 61

Aucun des habitants des territoires cédés par la Bulgarie en conformité du présent Traité ne pourra être inquiété ou molesté, en raison de son attitude politique depuis le 28 juillet 1914 ou en raison du réglement de sa nationalité en vertu du présent Traité.

Article 62

La Bulgarie déclare reconnaître le protectorat de la France sur le Maroc et s'engage à ne réclamer pour elle ni pour ses nationaux le bénéfice d'aucun avantage ou immunité dérivant du régime des capitulations au Maroc. Tous traités, conventions, arrangements ou contrats conclus par la Bulgarie avec le Maroc sont considérés comme caducs à dater du 11 octobre 1915.

Les marchandises marocaines jouiront à l'entrée en Bulgarie du régime appliqué aux marchandises françaises.

Article 63

La Bulgarie déclare reconnaître le protectorat déclaré sur l'Égypte par la Grande-Bretagne le 18 décembre 1914 et s'engage à ne réclamer pour elle ni pour ses nationaux le bénéfice d'aucun avantage ou immunité dérivant du régime des capitulations en Égypte. Tous traités, conventions, arrangements ou contrats conclus par la Bulgarie avec l'Égypte sont réputés abrogés à dater du 11 octobre 1915.

Les marchandises égyptiennes jouiront à l'entrée en Bulgarie du régime appliqué aux marchandises britanniques.

Partie IV

CLAUSES MILITAIRES, NAVALES ET AÉRIENNES

En vue de rendre possible la préparation d'une limitation générale des armements de toutes les Nations, la Bulgarie s'engage à observer strictement les clauses militaires, navales et aériennes ci-après stipulées.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Section I

Clauses militaires

Chapitre I

Clauses générales

Article 64

Dans les trois mois qui suivront la mise en vigueur du présent Traité, les forces militaires de la Bulgarie devront être démobilisées dans la mesure prescrite ci-après.

Article 65

Le service militaire obligatoire pour tous sera aboli en Bulgarie. L'armée bulgare ne sera, à l'avenir, constituée et recrutée que par engagements volontaires.

Chapitre II

Effectifs et cadres de l'armée bulgare

Article 66

Le nombre total des forces militaires dans l'armée bulgare ne devra pas dépasser 20.000 hommes, y compris les officiers et les troupes des dépôts.

Les formations composant l'armée bulgare seront déterminées, au gré de la Bulgarie, mais sous les réserves suivantes:

1° Que les effectifs des unités formées seront obligatoirement compris entre le chiffre maximum et le chiffre minimum portés au tableau IV annexé à la présente Section;

2° Que la proportion des officiers, y compris le personnel des États-Majors et des Sérvices, ne dépassera pas 1/20e de l'effectif total en service et celle des sous-officiers 1/15e également de l'effectif total en service;

3° Que le nombre des mitrailleuses, canons et obusiers ne dépassera pas ceux fixés pour mille hommes de l'effectif total en service, au tableau V annexé à la présente Section.

L'armée bulgare devra être exclusivement employée au maintien de l'ordre dans l'étendue du territoire de la Bulgarie et à la police des frontières.

Article 67

En aucun cas, il ne sera formé de grandes unités supérieures à la Division, telle qu'elle est prévue dans les tableaux I, II et IV annexés à la présente Section. Les forces maxima des États-Majors et de toutes les formations sont données dans les tableaux annexés à la présente Section; ces chiffres pourront ne pas être suivis exactement, mais, en tous cas, ils ne devront pas être dépassés.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Le maintien ou la formation de tout autre groupe de forces de même que toute autre organisation intéressant le commandement de la troupe ou la préparation à la guerre, sont interdits.

Chacune des unités suivantes pourra avoir un dépôt:

Régiment d'infanterie;
Régiment de cavalerie;
Régiment d'artillerie de campagne;
Bataillon de pionniers.

Article 68

Toutes mesures de mobilisation ou ayant trait à la mobilisation sont interdites.

Les formations, les services administratifs et les Etats-Majors ne devront, en aucun cas, comprendre des cadres supplémentaires.

Il est interdit d'exécuter des mesures préparatoires en vue de la réquisition d'animaux ou d'autres moyens de transports militaires.

Article 69

Le nombre de gendarmes, douaniers, gardes forestiers, agents de la police locale ou municipale ou autres fonctionnaires analogues, sera établi par la Commission militaire interalliée de contrôle prévue à l'article 98 et ne devra pas dépasser le nombre d'hommes exerçant une fonction semblable en 1911, dans les limites territoriales de la Bulgarie fixées en conformité du présent Traité. Le nombre de ceux de ces fonctionnaires, qui seront armés du fusil, ne devra, en aucun cas, dépasser le chiffre de 10.000.

Le nombre de ces fonctionnaires ne pourra, à l'avenir, être augmenté que dans une proportion correspondant à celle des augmentations de la population dans les localités ou municipalités qui les emploient.

Ces employés et fonctionnaires, y compris ceux du service des chemins de fer, ne pourront pas être réunis pour participer à un exercice militaire quelconque.

En outre, la Bulgarie pourra constituer un corps de garde-frontières, qui devra être recruté par engagements volontaires et ne pas dépasser 3.000 hommes de façon que le nombre total des fusils en service en Bulgarie n'excède pas 33.000.

Article 70

Toute formation de troupe non prévue par les articles ci-dessus est interdite. Celles qui existeraient en plus de l'effectif fixé seront supprimées dans le délai prévu à l'article 64.

Chapitre III

Recrutement et instruction militaire

Article 71

Tous les officiers, y compris les officiers de gendarmerie, du service des douanes, des forêts ou autres services, devront être des officiers de carrière.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Les officiers actuellement en services, qui sont retenus dans l'armée, dans la gendarmerie ou les services susindiqués, devront s'engager à servir au moins jusqu'à l'âge de 40 ans. Les officiers actuellement en service qui ne s'engageront pas dans la nouvelle armée, la gendarmerie ou les services susindiqués, seront libérés de toute obligation militaire; ils ne devront pas prendre part à un exercice militaire quelconque, théorique ou pratique.

Les officiers nouvellement nommés devront s'engager à servir dans l'armée dans la gendarmerie ou les services susindiqués pendant au moins vingt ans consécutifs.

La proportion des officiers quittant le service pour quelque cause que ce soit, avant l'expiration du terme de leur angagement, ne devra pas dépasser, chaque année, 1/20e de l'effectif total des officiers prévu par l'article 66. Si cette proportion est dépassée pour cause de force majeure, le déficit qui en résultera dans les cadres ne pourra pas être comblé par des nominations nouvelles.

Article 72

La durée totale de l'engagement des sous-officiers et hommes de troupe ne devra pas être inférieure à douze années consécutives de service sous les drapeaux.

La proportion des hommes renvoyés avant l'expiration de la durée de leur engagement, pour des raisons de santé ou par mesure disciplinaire ou pour toute autre raison quelconque, ne dévra pas dépasser 1/20e par an de l'effectif total fixé par l'article 66. Si cette proportion est dépassée pour cause de force majeure, le déficit qui en résultera ne devra pas être comblé par de nouveaux engagements.

Chapitre IV

Écoles, établissementss d'enseignement, sociétés et associations militaires

Article 73

A l'expiration du délai de trois mois à dater de la mise en vigueur du présent Traité, il ne subsistera en Bulgarie qu'une école militaire au plus, strictement destinée au recrutement des officiers des unités autorisées.

Le nombre des élèves à suivre les cours de la dite école sera strictement proportionné aux vacances à pourvoir dans les cadres des oficiers. Les élèves et les cadres compteront dans les effectifs fixés dans l'article 66.

En conséquence, et dans le délai ci-desuss fixé, toutes académies de guerre ou institutions similaires en Bulgarie, ainsi que les différents écoles d'officiers, élèves officiers, cadets, sous-officiers ou élèves sous-officiers autres que l'école ci-dessus prévue, seront supprimées.

Article 74

Les établissements d'enseignement, autres que ceux visés par l'article 73 ci-dessus, les universités, les sociétés de soldats démobilisés, les cercles de tourisme, les sociétés de *boy-scouts* et les associations ou cercles de toutes sortes, ne devront pas s'occuper d'affaires militaires. Ils ne seront, sous aucun

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

prétexte, autorisés à instruire ou à exercer leurs élèves ou membres dans le maniement des armes.

Ces établissements d'enseignement, ces societés, cercles, ou autres associations n'auront aucune relation avec le Ministère de la Guerre ou toute autre autorité militaire.

Article 75

Dans les écoles et établissements d'enseignement de toutes sortes, placés sous le contrôle de l'État ou sous une direction particulière, l'enseignement de la gymnastique ne devra comprendre aucun enseignement, aucune pratique dans le maniement des armes et dans la préparation à la guerre.

Chapitre V

Armement, Munitions, Matériel et Fortifications

Article 76

A l'expiration des trois mois qui suivront la mise en vigueur du présent Traité, l'armement de l'armée bulgare ne devra pas dépasser les chiffres fixés pour 1.000 hommes dans le tableau V annexé à la présente Section.

Les excédents, par rapport aux effectifs, serviront uniquement aux remplacements qui pourraient éventuellement être nécessaires.

Article 77

Les approvisionnements de munitions à la disposition de l'armée bulgare ne devront pas dépasser ceux fixés dans le tableau V annexé à la présente Section.

Dans les trois mois qui suivront la mise en vigueur du présent Traité, le Gouvernement bulgare déposera le surplus de l'armement et des munitions existant actuellement, dans les lieux qui lui seront notifiés par les Principales Puissances alliées et associées.

Aucun autre approvisionnement, dépôt ou réserve de munitions ne sera constitué.

Article 78

Le nombre et le calibre des pièces d'artillerie, constituant l'armement fixe normal des places fortes existant actuellement en Bulgarie, seront immédiatement portés à la connaissance des Principales Puissances alliées et associées et constitueront des maxima qui ne devront pas être dépassés.

Dans les trois mois après la mise en vigueur du present Traité, l'approvisionnement maximum de munitions pour ces pièces sera réduit et maintenu au taux uniforme de:

1 500 coups par pièce pour celles dont le calibre est égal ou inférieur à 105 millimètres;

500 coups par pièce pour celles dont le calibre est supérieur à 105 millimètres.

Aucune place forte ou fortification nouvelle ne pourront être construites en Bulgarie.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Article 79

La fabrication d'armes, de munitions et de tout le matériel de guerre n'aura lieu que dans une seule usine au plus. Celle-ci sera gérée par l'État, qui en aura la propriété et sa production sera strictement limitée aux fabrications qui seraient nécessaires aux effectifs militaires et aux armements visés dans les articles 66, 69, 77 et 78.

Dans les trois mois après la mise en vigueur du présent Traité, tous autres établissements ayant pour objet la fabrication, la préparation, l'emmagasinage ou l'étude des armes, des munitions ou de tout autre matériel de guerre seront supprimés ou transformés pour un usage purement commercial.

Dans cette même période, tous les arsenaux seront également supprimés, à l'exception de ceux qui serviront de dépôts pour les stocks de munitions autorisés, et leur personnel sera licencié.

L'outillage des établissements ou arsenaux, dépassant les besoins de la fabrication autorisée, devra être mis hors d'usage ou transformé pour usage purement commercial, conformément aux décisions de la Commission militaire interalliée de contrôle prévue à l'article 98.

Article 80

Dans les trois mois qui suivront la mise en vigueur du présent Traité, toutes les armes, toutes les munitions et tout le matériel de guerre, y compris le matériel quel qu'il soit de défense contre avions, qui existent, de toutes origines, en Bulgarie, et qui sont en excédent de la quantité autorisée, seront livrés aux Principales Puissances alliées et associées.

Cette livraison sera effectuée sur tels points du territoire bulgare qui seront déterminés par les dites Puissances, lesquelles décideront également de la destination à donner à ce matériel.

Article 81

L'importation en Bulgarie d'armes, de munitions et de matériel de guerre de toute sorte est formellement interdite.

Il en sera de même de la fabrication d'armes, de munitions et de matériel de guerre de toutes sortes à destination de l'étranger et de leur exportation.

Article 82

L'emploi des lance-flammes et celui des gaz asphyxiants, toxiques ou similaires, ainsi que de tous liquides, matières ou procédés analogues étant prohibé, la fabrication et l'importation en sont rigoureusement interdites en Bulgarie.

Il en est de même du matériel spécialement destiné à la fabrication, à la conservation ou à l'usage des dits produits ou procédés.

Sont également prohibées la fabrication et l'importation en Bulgarie des chars blindés, tanks, ou de tout autre engin similaire pouvant servir à des buts de guerre.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

TABLEAU I

Composition et effectifs maxima d'une division d'infanterie

UNITÉS	Effectifs maxima de chaque unité	
	Officiers	Hommes
État-major de la Division d'infanterie	25	70
État-major de l'Infanterie divisionnaire	5	50
Etat-major de l'Artillerie divisionnaire	4	30
3 régiments d'infanterie[1] (à l'effectif de 65 officiers et 2.000 hommes)	195	6.000
1 escadron	6	160
1 bataillon d'artillerie de tranchée (3 compagnies)	14	500
1 bataillon de pionniers[2]	14	500
1 régiment d'artillerie de campagne[3]	80	1200
1 bataillon cycliste à 4 compagnies	18	450
1 détachement de liaison[4]	10	330
Service de Santé divisionnaire	28	550
Parcs et convois	14	940
Total pour une division d'infanterie	414	10780

[1] Chaque régiment comprend trois bataillons d'infanterie. Chaque bataillon comprend trois compagnies d'infanterie et une compagnie de mitrailleuses.

[2] Chaque bataillon comprend: un état-major, deux compagnies de pionniers, une section de pontonniers et une section de projecteurs.

[3] Chaque régiment comprend: un état-major, trois groupes d'artillerie de campagne ou de montagne, comprenant ensemble huit batteries ayant chacune quatre canons ou obusiers de campagne ou de montagne.

[4] Ce détachement comprend: un détachement de téléphonistes et télégraphistes, une section d'écoute, une section de colombiers.

TABLEAU II

Composition et effectifs maxima d'une division de cavalerie

UNITÉS	Nombre maximum de ces unités dans une même division	Effectif maximum de chaque unité	
		Officiers	Hommes
État-major d'une division de cavalerie	1	15	50
Régiment de cavalerie[1]	6	30	720
Groupe d'artillerie de campagne (3 batteries)	1	30	430
Groupe d'autos mitrailleuses et d'autos-canons[2]	1	4	80
Services divers	„	30	500
Total pour la division de cavalerie à 6 régiments		259	5 380

[1] Chaque régiment comprend 4 escadrons.

[2] Chaque groupe comprend 9 voitures de combat portant chacune 1 canon, 1 mitrailleuse et 1 mitrailleuse de rechange, 4 voitures de liaison, 2 camionnettes de ravitaillement, 7 camions dont 1 camion-atelier, 4 motos.

NOTE. — Les grandes unités de cavalerie peuvent comprendre un nombre variable de régiments et même être constituées en brigades indépendantes dans la limite des effectifs ci-déssus.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

TABLEAU III

Composition et effectifs maxima d'une brigade mixte

UNITÉS	Effectif maximum de chaque unité	
	Officiers	Hommes
État-major de la brigade	10	50
2 régiments d'infanterie [1]	130	4.000
1 bataillon cycliste à 3 compagnie	18	450
1 escadron de cavalerie	5	100
1 groupe d'artillerie de campagne ou de montagne à 3 batteries	20	400
1 compagnie d'artillerie de tranchée	5	150
Services (détachements de liaison compris)	10	200
Total pour une brigade mixte	198	5.350

[1] Chaque régiment comprend 3 bataillons d'infanterie. Chaque bataillon comprend 3 compagnies d'infanterie et 1 compagnie de mitrailleuses.

TABLEAU IV

Effectif minimum des unités quelle que soit l'organisation adoptée (Division, brigades mixtes, etc.)

UNITÉS	Effectiv maximum (pour mémoire)		Effectif minimum	
	Officiers	Hommes	Officiers	Hommes
Division d'Infanterie	414	10.780	300	8.000
Division de Cavalerie	259	5.380	180	3.650
Brigade mixte	198	5.350	140	4.250
Régiment d'Infanterie	65	2.000	52	1.000
Bataillon d'Infanterie	16	650	12	50
Compagnie d'Infanterie ou du mitrailleuses	3	160	2	120
Groupe cycliste	18	450	12	300
Régiment de Cavalerie	30	720	20	450
Escadron de Cavalerie	6	160	3	100
Régiment d'Artillerie	80	1.200	60	1.000
Batterie d'Artillerie de campagne	4	150	2	120
Compagnie d'Artillerie de tranchée	3	150	2	100
Bataillon de Pionniers	14	500	8	300
Batterie d'Artillerie de montagne	5	320	3	200

TABLEAU V

Maximum d'armement et d'approvisionnement et munitions autorisés

MATÉRIEL	Quantité pour 1.000 hommes	Quantité de munitions pour armes (fusils, canons, etc.)
Fusil ou carabine [1]	1.150	500 coups
Mitrailleuse lourde ou légère	15	10.000 coups
Mortiers de tranchée légers	2	1.000 coups
Mortiers de tranchée moyens		500 coups
Canons ou obusiers de campagne ou de montagne	3	1.000 coups

[1] Les fusils ou carabines automatiques sont comptés comme mitrailleuses légères.

Note. — Aucun canon lourd, c'est-à-dire d'un calibre supérieur à 105 millimètres, n'est autorisé, en dehors de ceux constituant l'armement normal des places fortes.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Section II

Clauses navales

Article 83

A dater de la mise en vigueur du présent Traité, tous les bâtiments de guerre bulgares, y compris les sous-marins, sont déclarés définitivement livrés aux Principales Puissances alliées et associées.

Toutefois, la Bulgarie aura le droit de maintenir sur le Danube et le long de ses côtes, pour la police et la surveillance de la pêche, quatre torpilleurs et six canots automobiles au maximum ; toutes ces unités seront démunies de torpilles et d'appareils lance-torpilles. Ces unités seront choisies par la Commission visée à l'article 99.

Les équipages de ces unités devront être constitués sur des bases absolument civiles.

Les bateaux que la Bulgarie est autorisée à conserver ne doivent être remplacés que par des patrouilleurs légèrement armés, ne déplaçant plus de cent tonnes et de caractère non militaire.

Article 84

Tous les bâtiments de guerre, y compris les sous-marins, actuellement en construction en Bulgarie, seront démolis. Le travail de démolition de ces navires devra commencer aussitôt que possible après la mise en vigueur du présent Traité.

Article 85

Tous objets, machines et matériaux provenant de la démolition des bâtiments de guerre bulgares, quels qu'ils soient, bâtiments de surface ou sous-marins, ne pourront être utilisés que dans un but purement industriel ou commercial.

Ils ne pourront être ni vendus, ni cédés à l'étranger.

Article 86

La construction et l'acquisition de tous bâtiments sous-marins, même de commerce, sont interdites en Bulgarie.

Article 87

Toutes les armes, toutes les munitions et tout le matériel naval de guerre, y compris les mines et les torpilles, qui appartenaient à la Bulgarie lors de la signature de l'Armistice du 29 septembre 1918, sont déclarés définitivement livrés aux Principales Puissances alliées et associées.

Article 88

Pendant les trois mois qui suivront la mise en vigueur du présent Traité, la station de télégraphie sans fil à grande puissance de Sofia ne devra pas être employée sans l'autorisation des Principales Puissances alliées et associées, pour transmettre des messages relatifs aux questions d'ordre naval,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

militaire ou politique, intéressant la Bulgarie ou un État quelconque allié à la Bulgarie pendant la guerre. Cette station pourra transmettre des télégrammes commerciaux, mais seulement sous le contrôle des dites Puissances, qui fixeront les longueurs d'onde à employer.

Pendant le même délai, la Bulgarie ne devra pas construire des stations de télépraphie sans fil à grande puissance, tant sur son propre territoire que sur celui de l'Allemagne, de l'Autriche, de la Hongrie ou de la Turquie.

Section III

Clauses concernant l'Aéronautique militaire et navale

Article 89

Les forces militaires de la Bulgarie ne devront comporter aucune aviation militaire ni navale.

Aucun ballon dirigeable ne sera conservé.

Article 90

Dans le délai de deux mois à dater de la mise en vigueur du présent Traité, le personnel de l'Aéronautique, figurant actuellement sur les contrôles des armées bulgares de terre et de mer, sera démobilisé.

Article 91

Jusqu'à la complète évacuation du territoire bulgare par les troupes alliées et associées, les appareils d'aéronautique des Puissances alliées et associées auront en Bulgarie liberté de passage à travers les airs, liberté de transit et d'atterrissage.

Article 92

Pendant les six mois qui suivront la mise en vigueur du présent Traité, la fabrication, l'importation des aéronefs, pièces d'aéronefs, ainsi que des moteurs d'aéronefs et pièces de moteurs d'aéronefs, seront interdites dans tout le territoire de la Bulgarie.

Article 93

Dès la mise en vigueur du présent Traité, tout le matériel de l'Aéronautique militaire et navale devra être livré par la Bulgarie, et à ses frais, aux Principales Puissances alliées et associées.

Cette livraison devra être effectuée dans tels lieux que désigneront les Gouvernements des dites Puissances; elle devra être achevée dans un délai de trois mois.

Dans ce matériel sera compris, en particulier, le matériel qui est ou a été employé ou destiné à des buts de guerre, notamment:

Les avions et hydravions complets, ainsi que ceux en cours de fabrication en réparation ou en montage;

Les ballons dirigeables en état de vol, en cours de fabrication, en réparation ou en montage;

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Les appareils pour la fabrication d'hydrogène;

Les hangars des ballons dirigeables et abris de toute sorte pour aéronefs.

Jusqu'à leur livraison, les ballons dirigeables seront, aux frais de la Bulgarie, maintenus gonflés d'hydrogène; les appareils pour la fabrication de l'hydrogène ainsi que les abris pour les ballons dirigeables pourront, à la discrétion des dites Puissances, être laissés à la Bulgarie jusqu'à la livraison des ballons dirigeables;

Les monteurs d'aéronefs;

Les cellules;

L'armement (canons, mitrailleuses, fusils-mitrailleurs, lance-bombes lance-torpilles, appareils de synchronisation, appareils de visée);

Les munitions (cartouches, obus, bombes chargées, corps de bombes, stocks d'explosifs ou matières destinées á leur fabrication);

Les instruments de bord;

Les appareils de télégraphie sans fil et les appareils photographiques ou cinématographiques utilisés par l'Aéronautique;

Les pièces détachées se rapportant à chacune des catégories qui précèdent.

Lé matériel ci-dessus visé ne devra pas être déplacé sans une autorisation spéciale des dits Gouvernements.

Section IV

Commissions interalliées de contrôle

Article 94

Toutes les clauses militares, navales et aéronautiques, qui sont contenues dans le présent Traité et pour l'exécution desquelles une limite de temps a été fixée, seront exécutées par la Bulgarie sous le contrôle des Commissions interalliées nommées à cet effet par les Principales Puissances alliées et associées.

Les Commissions susmentionnées représenteront auprès du Gouvernement bulgare les Principales Puissances alliées et associées, pour tout ce qui est relatif à l'exécution des clauses militaires, navales ou aéronautiques. Elles feront connaître aux autorités de la Bulgarie les décisions que les Principales Puissances alliées et associées se sont réservé de prendre ou que l'exécution des dites clauses pourrait nécessiter.

Article 95

Les Commissions interalliées de contrôle pourront installer leurs services à Sofia et auront la faculté, aussi souvent qu'elles le jugeront utile, de se rendre sur un point quelconque du territoire bulgare, ou d'y envoyer des sous-commissions ou de charger un ou plusieurs membres de s'y transporter.

Article 96

Le Gouvernement bulgare devra donner aux Commissions interalliées de cotrôle tous les renseignements et documents qu'elles jugeront nécessaires pour l'accomplissement de leur mission, et tous les moyens, tant en personnel

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

qu'en matériel, dont les susdites Commissions pourraient avoir besoin pour assurer la complète exécution des clauses militaires, navales ou aéronautiques.

Le Gouvernement bulgare devra assigner un représentant qualifié auprès de chaque Commission interalliée de contrôle, avec mission de recevoir de celle-ci les communications qu'elle aurait à adresser au Gouvernement bulgare et de lui fournir ou procurer tous renseignements ou documents demandés.

Article 97

L'entretien et les frais des Commissions de contrôle et les dépenses occasionnées par leur fonctionnement seront supportés par la Bulgarie.

Article 98

La Commission militaire interalliée de contrôle aura notamment pour mission:

1° de fixer le nombre des gendarmes, douaniers, gardes, forestiers, agents de la police locale et municipale et autres fonctionnaires analogues, que la Bulgarie sera autorisée à conserver conformément à l'article 69;

2° de recevoir du Gouvernement bulgare les notifications relatives à l'emplacement des stocks et dépôts de munitions, à l'armement des ouvrages fortifiés, forteresses et places fortes, à l'emplacement des usines ou fabriques d'armes, de munitions et de matériel de guerre et à leur fonctionnement.

Elle recevra livraison des armes, munitions, matériel de guerre, outillage destiné aux fabrications de guerre, fixera les lieux où cette livraison devra être effectuée, surveillera les destructions mises hors d'usage ou transformations prévues par le présent Traité.

Article 99

La Commission navale interalliée de contrôle aura notamment pour mission de recevoir livraison des armes, munitions et matériel naval de guerre et de contrôler les destructions ou démolitions prévues à l'article 84.

Le Gouvernement bulgare devra fournir à la Commission navale interalliée de contrôle tous les renseignements et documents qu'elle jugera nécessaires pour s'assurer de la complète exécution des clauses navales, notamment les plans des navires de guerre, la composition de leurs armements, les caractéristiques et les modèles des canons, munitions, torpilles, mines, explosifs, appareils de télépraphie sans fil, et, en général, tout ce qui concerne le matériel naval de guerre ainsi que tous les documents législatifs, administratifs ou réglementaires.

Article 100

La Commission aéronautique interalliée de contrôle aura notamment pour mission de recenser le matériel aéronautique qui se trouve actuellement entre les mains du Gouvernement bulgare, et d'inspecter les usines d'avions, de ballons et de moteurs d'aéronefs, les fabriques d'armes, munitions et explosifs pouvant être employés par les aéronefs, de visiter tous aérodromes, hangars, terrains d'atterrissage, parcs et dépôts se trouvant sur le territoire bulgare et d'exercer, s'il y a lieu, le déplacement du matériel prévu et d'en prendre livraison.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Le Gouvernement bulgare devra fournir à la Commission aéronautique interalliée de contrôle tous les renseignements et documents législatifs, administratifs ou autres, qu'elle jugera nécessaires pour s'assurer de la complète exécution des clauses aéronautiques, notamment un état numérique du personnel appartenant à tous les services aéronautiques de la Bulgarie, ainsi que du matériel existant, en fabrication ou en commande, une liste complète de tous les établissements travaillant pour l'aéronautique, de leurs emplacements et de tous les hangars et terrains d'atterrissage.

Section V

Clauses générales

Article 101

A l'expiration d'un délai de trois mois à dater de la mise en vigueur du présent Traité, la législation bulgare devra avoir été modifiée et devra être maintenue par le Gouvernement bulgare en conformité de la présente Partie du présent Traité.

Dans le même délai, toutes les mesures administratives ou autres relatives à l'exécution des dispositions de la présente Partie du présent Traité devront avoir été prises par le Gouvernement bulgare.

Article 102

Les dispositions suivantes de l'armistice du 29 septembre 1918, savoir: les paragraphes 1, 2, 3, 6 restent en vigueur, en tant qu'ils ne sont pas contraires aux stipulations du présent Traité.

Article 103

La Bulgarie s'engage, à partir de la mise en vigueur du présent Traité, à n'accréditer en aucun pays étranger aucune mission militaire, navale ou aéronautique, et à n'en envoyer et laisser partir aucune; elle s'engage, en outre, à prendre les mesures apropriées pour empêcher les ressortissants bulgares de quitter son territoire pour s'enrôler dans l'armée, la flotte ou le service aéronautique d'aucune Puissance étrangère, ou pour lui être attaché en vue d'aider à son entraînement ou, en général, de donner un concours à l'instruction militaire, navale ou aéronautique dans un pays étranger.

Les Puissances alliées et associées conviennent, en ce qui les concerne, qu'à partir de la mise en vigueur du présent Traité, elles ne devront pas enrôler dans leurs armées, leur flotte ou leurs forces aéronautiques, ni y attacher aucun ressortissant bulgare en vue d'aider à l'entraînement militaire, ou, en général, d'employer un ressortissant bulgare comme instructeur militaire, naval ou aéronautique.

Toutefois, la présente disposition ne porte aucune atteinte au droit de la France de recruter la Légion étrangère conformément aux lois et règlements militaires français.

Article 104

Aussi longtemps que le présent Traité restera en vigueur, la Bulgarie s'engage à se prêter à toute investigation que le Conseil de la Société des Nations, votant à la majorité, jugerait nécessaire.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Partie V

PRISONNIERS DE GUERRE ET SÉPULTURES

Section I

Prisonniers de guerre

Article 105

Le rapatriement des prisonniers de guerre et internés civils ressortissants de l'Etat bulgare aura lieu aussitôt que possible après la mise en vigueur du présent Traité et sera effectué avec la plus grande rapidité.

Article 106

Le rapatriement des prisonniers de guerre et internés civils bulgares sera, dans les conditions fixées à l'Article 105, assuré par les soins d'une commission composée de représentants des Puissances alliées et associées d'une part et du Gouvernement bulgare d'autre part.

Pour chacune des Puissances alliées et associées, une souscommission composée uniquement de représentants de la Puissance intéressée et de délégués du Gouvernement bulgare règlera les détails d'exécution du rapatriement des prisonniers de guerre.

Article 107

Dès leur remise aux mains des autorités bulgares, les prisonniers de guerre et internés civils devront, par les soins de ces dernières, être sans délai renvoyés dans leurs foyers.

Ceux d'entre eux, dont le domicile d'avant-guerre se trouve sur les territoires occupés par les troupes des Puissances alliées et associées, devront également y être renvoyés, sous réserve de l'agrément et du contrôle des Autorités militaires des armées d'occupation alliées et associées.

Article 108

Tous les frais résultant de ce rapatriement, à partir de la mise en route, seront à la charge du Gouvernement bulgare, lequel sera tenu de fournir les moyens de transport, ainsi que le personnel technique, qui seront considérés comme nécessaires par la Commission prévue à l'article 106.

Article 109

Les prisonniers de guerre et internés civils, soit passibles, soit frappés de peines pour fautes contre la discipline, seront rapatriés, sans qu'il soit tenu compte de l'achèvement de leur peine ou de la procédure engagée contres eux.

Cette disposition ne s'applique pas aux prisonniers de guerre et internés civils qui seraient punis pour faits postérieurs au 15 octobre 1919.

Jusqu'à leur rapatriement, tous les prisonniers de guerre et internés civils restent soumis aux règlements en vigueur, notamment au point de vue du travail et de la discipline.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Article 110

Les prisonniers de guerre et internés civils, qui sont passibles ou frappés de peines pour des faits autres que des fautes contre la discipline, pourront être maintenus en détention.

Article 111

Le Gouvernement bulgare s'engage à recevoir sur son territoire tous les individus rapatriables sans distinction.

Les prisonniers de guerre ou les nationaux bulgares, qui désireraient ne pas être rapatriés, pourront être exclus du rapatriement; mais les Gouvernements alliés et associés se réservent le droit, soit de les rapatrier, soit de les conduire dans un pays neutre, soit de les autoriser à résider sur leur territoire.

Le Gouvernement bulgare s'engage à ne prendre contre ces individus ou leurs familles aucune mesure d'exception, ni à exercer à leur encontre, pour ce motif, aucune répression ou vexation, de quelque nature qu'elle soit

Article 112

Les Gouvernements alliés et associés se réservent le droit de subordonner le rapatriement des prisonniers de guerre et des ressortissants bulgares qui sont en leur pouvoir, à la déclaration et à la mise en liberté immédiate par le Gouvernement bulgare de tous les prisonniers de guerre et autres ressortissants des Puissances alliées et associées qui se trouveraient encore retenus contre leur gré en Bulgarie.

Article 113

Une Commission interalliée d'enquête et de contrôle sera instituée pour procéder:

1° à la recherche des nationaux alliés et associés non rapatriés;

2° à l'identification de ceux qui ont manifesté le désir de rester en territoire bulgare.

3° à la constatation des actes criminels passibles des sanctions prévues à la Partie VI (Sanctions) du présent Traité, commis par des Bulgares sur la personne de prisonniers de guerre ou de ressortissants alliés et associés durant leur captivité.

Cette Commission comprendra un Représentant de chacune des Puissances suivantes: Empire britannique, France, Italie, Grèce, Roumanie, État serbe-croate-slovène.

Le résultat de ces enquêtes sera transmis à chacun des Gouvernements intéressés.

Le Gouvernement bulgare s'engage:

1° à donner libre accès à la Commission interalliée, à lui fournir tous les moyens de transport utiles, à la laisser pénétrer dans les camps, prisons, hôpitaux, et tous autres locaux, à mettre à sa disposition tous documents d'ordre public ou privé, qui peuvent l'éclairer dans ses recherches;

2° à prendre des sanctions contre les fonctionnaires ou particuliers bulgares qui auraient dissimulé la présence d'un ressortissant d'une Puissance alliée ou associée, ou qui auraient négligé d'en révéler la présence après en avoir eu connaissance.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Article 114

Le Gouvernement bulgare s'engage à restituer sans délai, dès la mise en vigueur du présent Traité, tous les objets, valeurs ou documents ayant appartenu à des ressortissants des Puissances alliées ou associées et qui auraient été retenus par les autorités bulgares.

Article 115

Les Hautes Parties Contractantes déclarent renoncer au remboursement réciproque des sommes dues pour l'entretien des prisonniers de guerre sur leurs territoires respectifs.

Section II

Sépultures

Article 116

Les Gouvernements alliés et associés et le Gouvernement bulgare feront respecter et entretenir les sépultures des soldats et marins inhumés sur leurs territoires respectifs.

Ils s'engagent à reconnaître toute Commission chargée par l'un ou par l'autre des Gouvernements d'identifier, enregistrer, entretenir ou élever des monuments convenables sur les dites sépultures et à faciliter à cette Commission l'accomplissement de ses devoirs.

Ils conviennent en outre de se donner réciproquement, sous réserve des prescriptions de leur législation nationale et des nécessités de l'hygiène publique, toutes facilités pour satisfaire aux demandes de rapatriement des restes de leurs soldats et de leurs marins.

Article 117

Les sépultures des prisonniers de guerre et internés civils ressortissants des différents Etats belligérants, décédés en captivité seront convenablement entretenues, dans les conditions prévues à l'article 116 du présent Traité.

Les Gouvernements alliés et associés d'une part et le Gouvernement bulgare d'autre part s'engagent en outre à se fournir réciproquement:

1° la liste complète des décédés avec tous renseignements utiles à leur identification:

2° toutes indications sur le nombre et l'emplacement des tombes de tous les morts enterrés sans identification.

Partie VI

SANCTIONS

Article 118

Le Gouvernement bulgare reconnaît aux Puissances alliées et associées la liberté de traduire devant leurs tribunaux militaires les personnes accusées d'avoir commis des actes contraires aux lois et coutumes de la guerre. Les

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

peines prévues par les lois seront appliquées aux personnes reconnues coupables. Cette disposition s'appliquera nonobstant toutes procédures ou poursuites devant une juridiction de la Bulgarie ou de ses alliés.

Le Gouvernement bulgare devra livrer aux Puissances alliées et associées, ou à celle d'entre elles qui lui en adressera la requête, toutes personnes qui, étant accusées d'avoir commis un acte contraire aux lois et coutumes de la guerre, lui seraient désignées soit nominativement soit par le grade, la fonction ou l'emploi auxquels ces personnes auraient été affectées par les autorités bulgares.

Article 119

Les auteurs d'actes contre les ressortissants d'une de Puissances alliées et associées seront traduits devant les tribunaux militaires de cette Puissance.

Les auteurs d'actes commis contre des ressortissants de plusieurs Puissances alliées et associées seront traduits devant des tribunaux militaires composés de membres appartenant aux tribunaux militaires des Puissances intéressées.

Dans tous les cas, l'accusé aura droit à désigner lui-même son avocat.

Article 120

Le Gouvernement bulgare s'engage à fournir tous documents et renseignements, de quelque nature que ce soit, dont la production serait jugée nécessaire pour la connaissance complète des faits incriminés, la recherche des coupables et l'appréciation exacte des responsabilités.

Partie VII

RÉPARATIONS

Article 121

La Bulgarie reconnait qu'en s'associant à la guerre d'agression que l'Allemagne et l'Autriche-Hongrie ont engagée contre les Puissances alliées et associées elle a causé à ces dernières des pertes et des sacrifices de toutes sortes dont elle devrait assurer la complète réparation.

D'autre part, les Puissances alliées et associées reconnaissent que les ressources de la Bulgarie sont insuffisantes pour lui permettre d'effectuer cette complète réparation.

En conséquence, la Bulgarie s'engage à payer et les Puissances alliées et associées s'engagent à accepter la somme de deux milliards deux cent cinquante millions (2 250 000 000) de francs or comme représentant la réparation dont la Bulgarie est capable d'assumer la charge.

Le règlement de cette somme s'effectuera, sous réserve des dispositions ci-après, au moyen de payements semestriels venant à échéance le 1er janvier et le 1re juillet de chaque année. La première échéance aura lieu le 1er juillet 1920.

Les payements effectués les 1er juillet 1920 et 1er janvier 1921 comprendront un intérêt annuel de 2% (deux pour cent) calculé à dater du 1er janvier 1920 sur le montant global de la somme due par la Bulgarie. Chacun des

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

payements semestriels ultérieurs comprendra, outre le versement des intérêts au taux de 5% l'an (cinq pour cent), le payement de la dotation nécessaire pour assurer l'amortissement en 37 années, à dater du 1er janvier 1921, de la somme globale due par la Bulgarie.

Ces sommes seront versées, par l'intermédiaire de la Commission interalliée prévue à l'article 130, à la Commission des réparations créée par le Traité avec l'Allemagne du 28 juin 1919, telle qu'elle est composée d'après le Traité avec l'Autriche du 10 septembre 1919, Partie VIII, Annexe II, § 2; cette Commission est désignée dans les articles ci-après sous le nom de Commission des réparations. Cette dernière en assurera l'affectation conformément aux règles précédemment établies.

Les payements qui doivent être effectués en espèces en vertu des dispositions ci-dessus pourront à tout moment être acceptés par la Commission des réparations sur la proposition de la Commission interalliée, sous forme de biens mobiliers et immobiliers, de marchandises, droits et concessions en territoire bulgare ou en dehors de ce territoire, de navires, obligations, actions ou valeurs de toute nature ou monnaie de la Bulgarie ou d'autre États; leur valeur de remplacement par rapport à l'or étant fixée à un taux juste et loyal par la Commission des réparations elle-même.

La Commission des réparations aura le droit à tout moment de mettre en vente ou d'employer de toute autre manière des bons-or gagés sur les payements à effectuer par la Bulgarie. En fixant le montant nominal de ces bons, elle tiendra compte des dispositions des articles 122, 123 et 129 de la présente Partie, prendra l'avis de la Commission interalliée et ne pourra en aucun cas dépasser le montant des sommes en capital encore dues par la Bulgarie.

La Bulgarie s'engage en pareil cas à remettre à la Commission des réparations par l'intermédiaire de la Commission interalliée, les quantités de bons nécessaires dans telles conditions de forme, de nombre, de montant et de modes de payement que fixera la Commission des réparations.

Ces bons constitueront une obligation directe de la part du Gouvernement bulgare; mais toutes les dispositions relatives à leur service seront fixées par la Commission interalliée. Cette dernière prélèvera sur les versements semestriels dus par la Bulgarie en exécution du présent article les sommes nécessaires au payement des intérêts et de l'amortissement des bons et de toutes autres charges les concernant. Le solde éventuel continuera d'être versé au compte de la Commission des réparations.

Ces bons seront libres de toutes taxes et charges de toute nature établies ou pouvant être établies en Bulgarie.

Article 122

La Commission interalliée devra, de temps à autre, procéder à l'examen des ressources et capacités de la Bulgarie, et, après avoir donné à ses représentants l'équitable faculté de se faire entendre, elle aura tous pouvoirs pour proposer à la Commission des réparations soit une réduction d'un des payements à effectuer par la Bulgarie, soit le report de ce payement, soit la réduction de la somme globale due par la Bulgarie.

La Commission des réparations aura le droit, par un vote à la majorité, et dans la limite des propositions de la Commission interalliée de procéder à toute réduction ou à tout report de dette.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Article 123

La Bulgarie aura la faculté, à toute époque, d'effectuer en plus de ses versements semestriels, des payements qui viendront en déduction du montant global de sa dette en capital.

Article 124

La Bulgarie reconnaît la validité du transfert aux Puissances alliées et associées de toutes créances de l'Allemagne, de l'Autriche, de la Hongrie et de la Turquie sur la Bulgarie tel qu'il a été prévu à l'article 261 du Traité de Paix avec l'Allemagne et aux articles correspondants des Traités avec l'Autriche, la Hongrie et la Turquie.

Toutefois, les Puissances alliées et associées ayant tenu compte de ces créances pour fixer le montant des sommes à payer par la Bulgarie en exécution de l'article 121, s'engagent à ne plus formuler de ce chef aucune réclamation à son encontre.

Article 125

En sus des payements prévus à l'article 121, la Bulgarie s'engage à restituer, dans les conditions établies par la Commission interalliée, les objets de toute sorte et les valeurs enlevés, saisis ou séquestrés dans les territoires envahis de la Grèce, de la Roumanie ou de la Serbie, lorsqu'il sera possible de les identifier sur le territoire de la Bulgarie, excepté pour le bétail au regard duquel il sera procédé conformément à l'article 127.

A cet effet, les Gouvernements de la Grèce, de la Roumanie et de l'État serbe-croate-slovène feront connaître à la Commission interalliée, dans le délai de quatre mois, à dater de la mise en vigueur du présent Traité, la liste des objets et valeurs identifiables, au sujet desquels ils pourront justifier qu'ils ont été enlevés des territoires envahis et qui peuvent être retrouvés sur le territoire bulgare; ils communiqueront en même temps tous renseignements de nature à en permettre la découverte et l'identification.

Le Gouvernement bulgare s'engage à faciliter, par tous moyens en son pouvoir, la recherche des dits objets et valeurs, et à promulguer dans les trois mois, à dater de la mise en vigueur du présent Traité, une loi obligeant, sous les peines prévues pour le recel, les ressortissants bulgares à faire la déclaration de tous objets et valeurs de cette provenance se trouvant en leur possession.

Article 126

La Bulgarie s'engage à rechercher et à restituer sans délai et respectivement à la Grèce, a la Roumanie et à l'État serbe-croate-slovène, tous documents ou archives et tous objets présentant un intérêt archéologique, historique ou artistique qui ont été enlevés des territoires de ces pays, au cours de la guerre.

Tous conflits nés entre les Puissances ci-dessus visées et la Bulgarie au sujet de la propriété de ces divers biens, seront déférés à un arbitre, qui sera désigné par la Commission interalliée et dont la décision sera définitive.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Article 127

La Bulgarie s'engage, en outre, à livrer à la Grèce, à la Roumanie, et à l'État serbe-croate-slovène dans les six mois qui suivront la mise en vigueur du présent Traité, les catégories et les quantité de bétail énumérées ci-après:

	Grèce	Roumanie	État serbe-croate-slovène
Taureaux (18 mois à 3 ans)	15	60	50
Vaches laitières (2 à 6 ans)	1.500	6.000	6.000
Chevaux et juments (3 à 7 ans)	2.250	5.250	5.000
Mules	450	1.050	1.000
Bœufs de trait	1.800	3.400	4.000
Moutons	6.000	15.000	12.000

La livraison de ces animaux s'effectuera en tels lieux que les Gouvernements respectifs auront désignés. Ils seront soumis, préalablement à leur remise, à une inspection par des agents désignés par la Commission interalliée, lesquels devront s'assurer que les animaux sont de santé et de condition normales.

Aucune somme un sera créditée à la Bulgarie de ce chef. Les animaux seront considérés comme remis en restitution des animaux enlevés par la Bulgarie, au cours de la guerre, des territoires des pays ci-dessus désignés.

En sus des livraisons ci-dessus prévues, la Commission interalliée aura la faculté, si elle en reconnaît la possibilité, d'accorder à la Grèce, à la Roumanie et à l'État serbe-croate-slovène, dans les deux ans qui suivront la mise en vigueur du présent Traité, telles quantités de bétail qui lui paraîtront justifiées; la valeur de ces livraisons sera portée au crédit de la Bulgarie.

Article 128

A titre de compensation spéciale pour les destructions opérées dans les mines de charbon situées en territoire serbe occupé par les armées bulgares, la Bulgarie s'engage, sous réserve de la disposition finale du présent article, à livrer à l'État serbe-croate-slovène, pendant cinq ans, à dater de la mise en vigueur du présent Traité, 50 000 tonnes de charbon par an, prélevées sur la production des mines de l'État bulgare à Pernik. Ces livraisons seront effectuées franco sur wagon à la frontière serbe-croate-slovène sur la ligne Pirot-Sofia.

La valeur de ces livraisons ne sera pas portée au crédit de la Bulgarie et ne sera pas imputé sur la dette prévue à l'article 121.

Toutefois, ces livraisons ne seront effectuées qu'après l'approbation de la Commission interalliée, qui appréciera souverainement si, et dans quelle mesure, elles seraient de nature à entraver à excès la vie économique de la Bulgarie.

Article 129

Sont portées au crédit de la Bulgarie, au titre de ses obligations de réparer: toutes sommes dues, que la Commission des Réparations jugerait devoir être portées au crédit de la Bulgarie aux termes de la Partie VIII (Clauses financières), de la Partie IX (Clauses économiques), de la Partie IX (Ports, voies d'eau et voies ferrées) du présent Traité.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Article 130

Afin de faciliter l'exécution par la Bulgarie des obligations qu'elle assume en exécution du présent Traité, une Commission interalliée sera constituée à Sofia dans le plus bref délai après la mise en vigueur du présent Traité.

La Commission sera composée de trois membres nommés respectivement par les Gouvernements de l'Empire britannique, de la France et de l'Italie. Chacune des Puissances représentées à la Commission aura le droit de s'en retirer après un préavis de six mois notifié à la Commission.

La Bulgarie sera représentée auprès d'elle par un commissaire qui sera convoqué aux séances de la Commission, toutes les fois que celle-ci le jugera nécessaire, mais qui n'aura pas le droit de vote.

Cette Commission sera constituée en la forme et possèdera les pouvoirs stipulés par le présent Traité, y compris l'Annexe à la présente Partie.

La Commission subsistera tant que n'auront pas été acquittées toutes les sommes dues par la Bulgarie en exécution de la présente Partie du présent Traité.

Les membres de la Commission jouiront des mêmes droits et immunités diplomatiques, dont jouissent en Bulgarie les agents diplomatiques dûment accrédités des Puissances amies.

Le Gouvernement bulgare s'engage à promulguer, dans les six mois qui suivront la mise en vigueur du présent Traité, une loi prévoyant tous pouvoirs nécessaires au fonctionnement de cette Commission. Le texte de cette loi devra être préalablement approuvé par les Puissances représentées à la Commission. Il devra être rédigé en conformité avec les principes et les règles formulées dans l'Annexe à la présente Partie ainsi qu'avec toutes autres dispositions, y ayant trait, insérées au présent Traité.

Article 131

La Bulgarie s'engage à adopter, à faire promulguer et à maintenir en vigueur toute législation, tous règlements et décrets qui pourraient être nécessaires pour assurer la complète exécution des stipulations de la présente Partie.

Annexe

1° La Commission élira chaque année un Président choisi parmi ses membres ; elle fixera elle-même ses méthodes de travail et sa procédure.

Chacun de ses membres aura le droit de désigner un suppléant chargé de le remplacer en son absence.

Les décisions seront prises à la majorité sauf au cas où le présent Traité prévoirait expressément un vote unanime. L'abstention est considérée comme un vote contre la proposition en discussion.

La Commission nommera tels agents et employés qu'elle estimera nécessaires à l'exécution de sa tâche.

Les frais et dépenses de la Commission seront acquittés par la Bulgarie ; ils seront prélevés en première ligne sur les sommes qui doivent être versées à la Commission. Les traitements des membres de la Commission seront établis sur des bases raisonnables par des ententes à intervenir de temps à autre entre les Gouvernements représentés à la Commission.

2° La Bulgarie s'engage à donner aux membres, représentants et agents de la Commission, tous pouvoirs nécessaires pour visiter et inspecter, toutes les fois qu'il sera utile, tous lieux, tous travaux et entreprises publics situés en Bulgarie, et à fournir à la dite Commission tous documents et renseignements qu'elle pourrait demander.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

3° Le Gouvernement bulgare s'engage également à mettre à la disposition de la Commission, lors de chaque versement semestriel, des sommes suffisantes en francs or, ou toute autre monnaie que la Commission déterminera, pour lui permettre d'effectuer en temps utile les payements nécessaires pour faire face à son obligation de réparer ainsi qu'aux autres obligations encourues par la Bulgarie en vertu du présent Traité.

La loi relative au fonctionnement de la Commission contiendra la liste des impôts, revenus (existant ou à créer) estimés suffisants en vue de fournir les sommes ci-dessus mentionnées. Cette liste comprendra tous revenus ou recettes à provenir de concessions qui ont été ou seraient accordées sur le territoire bulgare en vue de l'exploitation de mines, minières ou carrières, de l'exécution de travaux publics ou de tous monopoles de fabrication ou de vente de tous articles en Bulgarie. Elle pourra être modifiée de temps à autre avec le consentement unanime de la Commission.

Si, à une époque quelconque, les revenus ainsi affectés à la Commission apparaissent insuffisants, le Gouvernement bulgare s'engage à lui affecter d'autres revenus. Si, dans un délai de trois mois après la demande qui lui sera adressée à cet effet par la Commission, le Gouvernement bulgare ne lui affecte pas des revenus suffisants, la Commission aura le droit d'inscrire, sur cette liste,des revenus supplémentaires existant ou à créer, et le Gouvernement bulgare s'engage à promulguer toutes lois nécessaires à cet effet.

Au cas de manquement par la Bulgarie à l'exécution des obligations prévues par les articles 121 et 130 et par la présente Annexe, la Commission aura le droit d'assurer, dans la mesure et pour la durée qu'elle fixera, le contrôle, la gestion et la perception de ces impôts et revenus, d'en détenir et d'en acquitter le produit et, déduction faite des frais d'administration et de perception, d'en verser le produit net au crédit du compte des réparations de la Bulgarie, sous réserve de tous droits de priorité stipulés au présent Traité.

La Bulgarie s'engage dans l'éventualité de cette intervention de la Commission, à reconnaître les droits et pouvoirs de celle-ci, à se conformer à ses décisions et à suivre ses instructions.

4° La Commission aura le droit d'assumer, d'accord avec le Gouvernement bulgare et indépendamment de tout manquement par ce dernier à l'exécution de ses obligations, le contrôle, l'administration et la perception de tous impôts.

5° La Commission assurera également l'exécution de toutes autres tâches qui pourraient lui être assignées par le présent Traité.

6° Aucun membre de la Commission ne sera responsable, si ce n'est vis-à-vis du Gouvernement qui l'a désigné, de tout acte ou omission dérivant de sa fonction. Aucun des Gouvernements alliés ou associés n'assume de responsabilité pour le compte d'aucun autre Gouvernement.

Partie VIII

CLAUSES FINANCIÈRES

Article 132

Sans qu'il soit porté atteinte aux dispositions de l'article 138 et sous réserve des dérogations qui pourront être accordées à la suite d'une décision prise à l'unanimité par la Commission interalliée prévue à l'article 130, Partie

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

VII (Réparations) du présent Traité, un privilège de premier rang est établi sur tous les biens et ressources de la Bulgarie, pour le règlement des réparations et autres charges résultant du présent Traité ou de traités et conventions complémentaires ou des arrangements conclus entre la Bulgarie et les Puissances alliées et associées pendant l'armistice signé la 29 septembre 1918.

Jusqu'au 1er mai 1921, le Gouvernement bulgare ne pourra exporter de l'or ou en disposer, et il interdira que de l'or soit exporté ou qu'il en soit disposé sans autorisation préalable de la Commission interalliée.

Article 133

Le coût total d'entretien de toutes les armées alliées et associées dans les territoires occupés de la Bulgarie, telles que les limites en sont définies au présent Traité, sera à la charge de la Bulgarie à partir de la signature de l'Armistice du 29 septembre 1918 et jusqu'à la mise en vigueur du présent Traité. L'entretien des armées comprend la subsistance des hommes et animaux, le logement et le cantonnement, les soldes et accessoires, les traitements et salaires, le couchage, le chauffage, l'éclairage, l'habillement, l'équipement, le harnachement, l'armement et le matériel roulant, les services de l'aéronautique, le traitement des malades et blessés, les services vétérinaires et de la remonte, les services des transports de toute nature (tels que par voie ferrée, maritime ou fluviale, camions automobiles), les communications et correspondances, et en général tous les services administratifs et techniques, dont le fonctionnement est nécessaire à l'entraînement des troupes, au maintien de leurs effectifs et de leur puissance militaire.

Le remboursement de toutes dépenses rentrant dans les catégories ci-dessus, en tant qu'elles correspondent à des achats ou réquisitions effectués par les Gouvernements alliés et associés dans les territoires occupés, sera payé par le Gouvernement bulgare aux Gouvernements alliés et associés en toute monnaie ayant cours légal en Bulgarie.

Dans tous les cas où un Gouvernement allié ou associé aura acquitté ces achats ou ces réquisitions en territoire occupé dans une monnaie autre que la monnaie bulgare, ces dépenses lui seront remboursées en monnaie bulgare au taux du change généralement admis à la date de ce remboursement ou à un taux convenu.

Tous les autres dépenses ci-dessus énumérées seront remboursées dans la monnaie du pays créancier.

Article 134

En raison de l'acquisition de territoires ottomans, cédés en vertu du Traité de Constantinople de 1913, ou de territoires dont la cession est confirmée par le présent Traité, la Bulgarie s'engage à prendre en charge une part de la Dette publique ottomane extérieure d'avant-guerre et elle s'engage à payer, à valoir sur les sommes nécessaires pour assurer le service de cette part de la Dette ottomane, et pour le temps où les territoires cédés ont été ou demeurent placés sous sa souveraineté, telles sommes que pourra fixer ultérieurement une Commission qui sera nommée pour déterminer dans quelle mesure la cession de territoires ottomans entraînera l'obligation de contribuer à cette dette.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Article 135

L'ordre de priorité dans lequel la Bulgarie fera face aux obligations financières qui résultent pour elle des articles 132, 133 et 134 de la présente Partie est fixé comme suit:

1° le coût des armées d'occupation tel qu'il est défini à l'article 133 de la présente Partie;

2° le service de la part de la Dette publique ottomane extérieure d'avant-guerre qui pourra être attribuée à la Bulgarie par le présent Traité ou par des traités et conventions complémentaires du fait des cessions à la Bulgarie de territoires ayant appartenu à l'Empire ottoman;

3° le montant des réparations résultant du présent Traité ou de traités et de conventions complémentaires.

Article 136

La Bulgarie confirme la reddition de tout le matériel livré ou à livres par elle aux Puissances alliées et associées en exécution de l'Armistice du 29 Septembre 1918 et reconnaît le droit des Puissances alliées et associéer sur ce matériel.

Sera portée au crédit de la Bulgarie, en déduction des sommes dues pour réparation aux Puissances alliées et associées, la valeur, appréciée par la Commission des réparations, prévue à l'article 121, Partie VII (Réparations) du présent Traité, agissant par l'intermédiaire de la Commission interalliée, du matériel désigné ci-dessus, dont la Commission des réparations estimerait qu'à raison de son caractère non militaire, la valeur doit étre portée au crédit de la Bulgarie.

Ne seront pas portés au crédit de la Bulgarie les biens appartenant aux Gouvernements alliés et associés ou à leurs ressortissants rendus ou livrés à l'identique en exécution de la Convention d'Armistice.

Article 137

Les dispositions qui précèdent ne portent pas atteinte au droit de chacune des Puissances alliées et associées de disposer des actifs et propriétés ennemis se trouvant sous leur juridictionvau moment de la mise en vigueur du présent Traité.

Article 138

Les droits et affections spéciales institués pour les emprunts contractés par l'Etat bulgare ou garantis par lui antérieurement au 1er août 1914 sont maintenus sans aucune modification.

Article 139

Quant à l'emprunt contracté par la Bulgarie en Allemagne en juillet 1914, la Commission des réparations pourra se faire céder, conformément aux articles 235 et 260 du Traité de paix avec l'Allemagne, signé le 28 juin 1919, et aux articles correspondants des Traités avec l'Autriche et la Hongrie, tous les droits, intérêts et titres de toute nature concédés à des ressortissants allemands, autrichiens et hongrois par les contrats et conventions relatifs à cet emprunt. Le Gouvernement bulgare s'engage à employer tous

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

moyens en son pouvoir pour faciliter cette cession. Il s'engage, en outre, à tansférer à la Commission des réparations, dans un délai de six mois après la mise en vigueur du présent Traité, tous les droits, intérêts et titres de toute nature détenus par des ressortissants bulgares, en vertu des mêmes contrats et conventions d'emprunt. La valeur de tous les droits, intérêts et titres détenus par des ressortissants bulgares sera fixée par la Commission des résparations et portée par elle au crédit de la Bulgarie, à valoir sur les sommes dues au titre des réparations. La Bulgarie prendra la charge d'indemniser ses ressortissants dépossédés en exécution du présent article.

Au cas où aurait lieu le transfert des droits, intérêts et titres, dont il est fait mention ci-dessus, et nonobstant les dispositions de l'article précédent, la Commission des réparations aura tout pouvoir de modifier les termes des contrats et conventions relatifs à l'emprunt et de conclure toutes conventions complémentaires qui lui paraîtraient nécessaires; à condition, toutefois, qu'il ne sera porté aucun préjudice: 1° à ceux des droits qui ont été accordés par les contrats et conventions d'emprunt à toutes personnes autres que des ressortissants allemands, autrichiens, hongrois ou bulgares; 2° à tous les droits des porteurs de bons du Trésor bulgare émis en France, en 1912 et 1913 et remboursables sur le produit de la première opération financière à effectuer par la Bulgarie. Après accord entre les parties, les divers intéressés pourront être remboursés soit en espèces, soit au moyen de titres de l'emprunt.

Aucun arrangement touchant à l'emprunt et aux contrats et conventions complémentaires y relatifs ne pourra être conclu sans que la Commission interalliée ait été consultée. La Commission interalliée agira comme représentant de la Commission des réparations pour tout ce qui concerne l'emprunt, chaque fois que cette dernière en aura ainsi décidé.

Article 140

Les dispositions insérées dans la présente Partie ne peuvent affecter en aucune manière les gages ou hypothèques régulièrement constitués au profit des Puissances alliées et associées ou de leurs ressortissants par le Gouvernement bulgare ou par ses ressortissants sur les biens et revenus leur appartenant, dans tous les cas où la constitution de ces gages et hypothèques serait anterieure à l'existence de l'état de guerre entre la Bulgarie et chacune de Puissance intéressées, sauf dans la limite où les modifications de ces gages et l'hypothèques sont expressément prévues aux termes du présent Traité ou des traités et conventions complémentaires.

Article 141

Les Puissances cessionnaires de territoires bulgares, en conformité du présent Traité, s'engagent à assumer la charge d'une part de la Dette publique bulgare telle qu'elle existait au 11 octobre 1915 y compris la portion de la Dette publique ottomane extérieure d'avant-guerre prise en charge par la Bulgarie dans les conditions fixées à l'article 134.

La Commission des réparations agissant par l'intermédiaire de la Commission interalliée déterminera le montant de la Dette publique bulgare au 11 octobre 1915 en tenant compte pour la dette contractée après le 1er août 1914, de la seule fraction de cette dette qui n'aurait pas été employée par la Bulgarie à préparer la guerre d'agression.

La part de la dette publique bulgare dont la charge est à assumer par chaque Puissance cessionnaire sera celle que les Principales Puissances alliées

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

et associées, agissant par l'intermédiaire de la Commission interalliée, jugeront équitable, en tenant compte du rapport qui existe entre les revenus de territoires cédés et la totalité des revenus de la Bulgarie pour la moyenne des trois années financières complètes précédant immédiatement la guerre des Balkans (1912).

Article 142

Les Puissances cessionnaires de territoires bulgares, en conformité du présent Traité, acquerront tous biens et propriétés appartenant au Gouvernement bulgare et situés dans les dits territoires. La valeur des biens et propriétés acquis sera fixée par la Comissions des réparations, et portée par elle au crédit de la Bulgarie, ou de la Turquie s'il s'agit de biens et propriétés cédés à la Bulgarie par le Traité de Constantinople de 1913, et au débit de la Puissance qui acquiert.

Au sens du présent article, les biens et propriétés du Gouvernement bulgare seront considérés comme comprenant toutes les propriétés de la Courronne.

Article 143

La Bulgarie renonce à tout bénéfice résultant pour elle des stipulations insérées dans les Traités de Bucarest et de Brest-Litovsk de 1918 et dans les traités et conventions complémentaires. Elle s'engage, en outre, à transférer respectivement, soit à la Roumanie, soit aux Principales Puissances alliées et associées suivant le cas, tous instruments monétaires, espèces, valeurs et instruments négociables ou marchandises, qu'elle peut avoir reçus en exécution des dits Traités.

Les sommes en espèces qui doivent être payées et les instruments monétaires, valeurs et marchandises quelconques qui doivent être livrés ou transférés en vertu des stipulations du présent article, seront employés par les Principales Puissances alliées et associées suivant les modalités à déterminer ultérieurement par les dites Puissances.

Article 144

Le Gouvernement bulgare s'engage à ne mettre aucun obstacle à l'aquisition par les Gouvernements allemand, autrichien, hongrois ou turc, de tous droits et intérêts des ressortissants allemands, autrichiens, hongrois ou turcs dans toute entreprise d'utilité publique ou dans toute concession en Bulgarie, qui pourront être réclamés par la Commission des réparations aux termes des Traités de paix, passés entre les Gouvernements allemand, autrichien, hongrois ou turc et les Puissances alliées et associées.

Article 145

La Bulgarie s'engage à transférer à la Commission des réparations toutes les créances ou droits à réparation de la Bulgarie, ou de ses ressortissants ayant agi pour son compte, sur l'Allemagne, l'Autriche, la Hongrie ou la Turquie, ou leurs ressortissants et notamment toutes les créances ou droits à réparation, qui résultent ou résulteront pour elle de l'exécution des engagements qui ont été pris entre elle et ces Puissances pendant la guerre.

Toute somme que la Commission des réparations pourra recouvrer au titre de ces créances ou droits à réparations, sera portée au crédit de la Bulgarie à valoir sur les sommes dues au titre des réparations.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Article 146

Toute obligation de payer en espèces, en exécution du présent Traité, sera considérée comme étant libellée en or et, à moins de stipulation contraires insérées dans le présent Traité ou les traités et conventions complémentaires, elle sera payable aux choix des créanciers, en livres sterling payables à Londres, dollars or des États-Unis d'Amérique payables à New-York, francs or payables à Paris ou lires or payables à Rome.

Aux fins du présent article, les monnaies or ci-dessus sont convenues être du poids et du titre légalement établis au 1er janvier 1914 pour chacune d'entre elles.

Partie IX

CLAUSES ÉCONOMIQUES

Section I

Relations commerciales

Chapitre I

Réglementation, taxes et restrictions douanières

Article 147

La Bulgarie s'engage à ne pas soumettre les marchandises, produits naturels ou fabriqués de l'un quelconque des États alliés ou associés, importés sur le territoire bulgare, quel que soit l'endroit d'où ils arrivent, à des droits ou charges y compris les impôts intérieurs, autres ou plus élevés que ceux auxquels sont soumis les mêmes marchandises, produits naturels ou fabriqués d'un autre quelconque des dits États ou d'un autre pays étrange quelconque.

La Bulgarie ne maintiendra ou n'imposera aucune prohibition ou restriction à l'importation sur le territoire bulgare de toutes marchandises, produits naturels ou fabriqués des territoires de l'un quelconque des États alliés ou associés de quelque endroit qu'ils arrivent, qui ne s'étendra pas également à l'importation des mêmes marchandises, produits naturels ou fabriqués d'un autre quelconque des dits États ou d'un autre pays étranger quelconque.

Article 148

La Bulgarie s'engage, en outre, à ne pas établir en ce qui concerne le régime des importations, de différence au détriment du commerce de l'un quelconque des États alliés ou associés par rapport à un autre quelconque des dits États, ou par rapport à un autre pays étranger quelconque, même par des moyens indirects, tels que ceux résultant de la réglementation ou de

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

la procédure douanière, ou des méthodes de vérification ou d'analyse, ou des conditions de payement des droits, ou des méthodes de classification ou d'interprétation des tarifs, ou encore de l'exercice de monopole.

Article 149

En ce qui concerne la sortie, la Bulgarie s'engage à ne pas soumettre les marchandises, produits naturels ou fabriqués exportés du territoire bulgare vers les territoires de l'un quelconque des États alliés ou associés, à des droits ou charges, y compris les impôts intérieurs, autres ou plus élevés que ceux payés pour les mêmes marchandises exportées vers un autre quelconque des dits États ou vers un pays étranger quelconque.

La Bulgarie ne maintiendra ou n'imposera aucune prohibition ou restriction à l'exportation de toutes marchandises expédiées du territoire bulgare vers l'un quelconque des États alliés ou associés qui ne s'étendra pas également à l'exportation des mêmes marchandises, produits naturels ou fabriqués expédiés vers un autre quelconque des dits États ou vers un autre pays étranger quelconque.

Article 150

Toute faveur, immunité concernant l'importation, l'exportation ou le transit de marchandises, qui serait concédé par la Bulgarié à l'un quelconque des États alliés ou associés ou à un autre pays étranger quelconque, sera simultanément et inconditionnellement, sans qu'il soit besoin de demande ou de compensation, étendu à tous les États alliés ou associés.

Article 151

Pendant un délai d'un an à dater de la mise en vigueur du présent Traité, les taxes imposées par la Bulgarie aux importations des Puissances alliées et associées ne pourront être supérieures aux taxes les plus favorables qui étaient en application pour leurs importations en Bulgarie à la date du 28 juillet 1914.

Le payement au taux de l'or des taxes douanières pourra être appliqué à leurs importations, sous réserve de l'article 150, dans tous les cas où, en vertu de la loi bulgare, ce payement en or était exigible à la date du 28 juillet 1914, à la condition que le taux de conversion des billets or soit périodiquement fixé par la Commission des réparations.

Chapitre II

Traitement de la navigation

Article 152

En ce qui concerne la pêche, le cabotage et le remorquage maritimes, les navires et bateaux des États alliés et associés bénéficieront en Bulgarie, même dans les eaux territoriales bulgares, du traitement qui sera accordé aux navires et bateaux de la nation la plus favorisée.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Article 153

Dans le cas de navires et bateaux appartenant à des États alliés et associés, toutes espèces de certificats ou de documents ayant rapport aux navires et bateaux, qui étaient reconnus comme valables par la Bulgarie avant la guerre, ou qui pourront ultérieurement être reconnus comme valables par les principaux États maritimes, seront reconnus par la Bulgarie comme valables et comme équivalents aux certificats correspondants octroyés à des navires et bateaux bulgares.

Seront reconnus de la même manière les certificats et documents délivrés à leurs navires et bateaux par les Gouvernements des nouveaux États qu'ils aient ou non un littoral maritime, à condition que ces certificats et documents soient délivrés en conformité avec les usages généralement pratiqués dans les principaux États maritimes.

Les Hautes Parties Contractantes s'accordent à reconnaître le pavillon des navires de toute Puissance alliée ou associée qui n'a pas de littoral maritime, lorsqu'ils sont enregistrés en un lieu unique déterminé situé sur son territoire; ce lieu constituera pour ces navires leur port d'enregistrement.

Chapitre III

Concurrence déloyale

Article 154

La Bulgarie s'engage à prendre toutes les mesures législatives ou administratives nécessaires pour garantir les produits naturels ou fabriqués originaires de l'une quelconque des Puissances alliées ou associées contre toute forme de concurrence déloyale dans les transactions commerciales.

La Bulgarie s'oblige à réprimer et à prohiber, par la saisie et par toutes autres sanctions appropriées, l'importation et l'exportation ainsi que la fabrication, la circulation, la vente et la mise en vente à l'intérieur, de tous produits ou marchandises portant sur eux-mêmes, ou sur leur conditionnement immédiat, ou sur leur emballage extérieur, des marques, noms, inscriptions ou signes quelconques, comportant, directement ou indirectement, de fausses indications sur l'origine, l'espèce, la nature ou les qualités spécifiques de ces produits ou marchandises.

Article 155

La Bulgarie, à la condition qu'un traitement réciproque lui soit accordé en cette matière, s'oblige à se conformer aux lois, ainsi qu'aux décisions administratives ou judiciaires prises conformément à ces lois, en vigueur dans un Pays allié ou associé et régulièrement notifiées à la Bulgarie par les autorités compétentes, déterminant ou réglementant le droit à une appellation régionale pour les vins ou spiritueux produits dans le pays auquel appartient la région, ou les conditions dans lesquelles l'emploi d'une appellation régionale peut être autorisé; et l'importation, l'exportation, ainsi que la fabrication, la circulation, la vente ou la mise en vente des produits ou marchandises portant des appellations régionales contrairement aux lois ou décisions précisées, seront interdites par la Bulgarie et réprimées par les mesures prescrites à l'article qui précède.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Chapitre IV

Traitement des ressortissants des Puissances alliées et associées

Article 156

La Bulgarie s'engage:

a) à n'imposer aux ressortissants des Puissances alliées et associées en ce qui concerne l'exercice des métiers, professions, commerces et industries, aucune exclusion qui ne serait pas également applicable à tous les étrangers sans exception;

b) à ne soumettre les ressortissants des Puissances alliées et associées à aucun règlement ou restriction, en ce qui concerne les droits visés au paragraphe *a)* qui pourraient porter directement ou indirectement atteinte aux stipulations du dit paragraphe, ou qui seraient autres ou plus désavantageux que ceux qui s'appliquent aux étrangers ressortissants de la nation a plus favorisée;

c) à ne soumettre les ressortissants des Puissances alliées et associées, leurs biens, droits ou intérêts, y compris les sociétés ou associations dans lesquelles ils sont intéressés, à aucune charge, taxe ou impôts directs ou indirects, autres ou plus élevés que ceux qui sont ou pourront être imposés à ses ressortissants ou à leurs biens, droits ou intérêts, ou aux nationaux de toute Puissance plus favorisée, ou à leurs biens, droits ou intérêts;

d) à ne pas imposer aux ressortissants de l'une quelconque des Puissances alliées et associées une restriction quelconque qui n'était pas applicable aux ressortissants de ces Puissances à la date du 1er juillet 1914, à moins que la même restriction ne soit également imposée à ses propres nationaux.

Article 157

Les ressortissants des Puissances alliées et associées jouiront sur le territoire bulgare, d'une constante protection, pour leur personne, leurs bien, droits et intérêts et auront libre accès devant les tribunaux.

Article 158

La Bulgarie s'engage à reconnaître la nouvelle nationalité qui aurait été ou serait acquise par des ressortissants d'après les lois des Puissances alliées ou associées et conformément aux décisions des autorités compétentes de ces Puissances, soit par voie de naturalisation, soit par l'effet d'une clause d'un traité et à dégager à tous les points de vue ces ressortissants, en raison de cette acquisition de nouvelle nationalité, de toute allégeance vis-à-vis de leur État d'origine.

Article 159

Les Puissances alliées et associées pourront nommer des consuls généraux, consuls, vice-consuls et agents consulaires dans les villes et ports de Bulgarie. La Bulgarie s'engage à approuver la désignation de ces consuls généraux, consuls, vice-consuls et agents consulaires, dont les noms lui seront notifiés, et à les admettre à l'exercice de leurs fonctions conformément aux règles et usages habituels.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Chapitre V

Clauses générales

Article 160

Les obligations imposées à la Bulgarie par le Chapitre I, et par l'article 152 du Chapitre II ci-dessus, cesseront d'être en vigueur cinq ans après la date de la mise en vigueur du présent Traité, à moins que le contraire résulte du texte ou que le Conseil de la Société des Nations décide, douze mois au moins avant l'expiration de cette période, que ces obligations seront maintenues pour une période subséquente avec ou sans amendement.

L'article 156 du Chapitre IV restera en vigueur après cette période de cinq ans, avec ou sans amendement, pour telle période, s'il en est une, que fixera la majorité du Conseil de la Société des Nations, et qui ne pourra dépasser cinq années.

Article 161

Si le Gouvernement bulgare se livre au commerce international, il n'aura à ce point de vue, ni ne sera considéré avoir aucun des droits, privilèges et immunités de la souveraineté.

Section II

Traités

Article 162

Dès la mise en vigueur du présent Traité et sous réserve des dispositions qui y sont contenues, les traités, conventions et accords plurilatéraux, de caractère économique ou technique, énumérés ci-après et aux articles suivants, seront seuls appliqués entre la Bulgarie et celles des Puissances alliées et associées qui y sont Parties:

1° Convention du 11 octobre 1909, relative à la circulation internationale des automobiles;

2° Accord du 15 mai 1886, relatif au plombage des vagons assujettis á la douane et Protocole du 18 mai 1907;

3° Accord du 15 mai 1886, relatif à l'unité technique des chemins de fer;

4° Convention du 5 juillet 1890, relative à la publication des tarifs de douane et à l'organisation d'une Union internationale pour la publication des tarifs douaniers;

5° Convention du 20 mai 1875, relative à l'unification et au perfectionnement du système métrique;

6° Convention du 29 novembre 1906, relative à l'unification de la formule des médicaments héroïques;

7° Convention du 7 juin 1905, relative à la création d'un Institut international agricole à Rome;

8° Arrangement du 9 décembre 1907 pour la création de l'Office international d'hygiène publique à Paris.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Article 163

Dès la mise en vigueur du présent Traité, les Hautes Parties Contractantes appliqueront de nouveau les conventions et arrangements ci-après désignés, en tant qu'ils les concernent, sous condition de l'application, par la Bulgarie des stipulations particulières contenues dans le présent article.

Conventions postales :

Conventions et arrangements de l'Union postale universelle, signés à Vienne, le 4 juillet 1891;

Conventions et arrangements de l'Union postale, signés à Washington, le 15 juin 1897;

Conventions et arrangements de l'Union postale signés à Rome, le 26 mai 1906;

Conventions télégraphiques :

Conventions télégraphiques internationales, signées à Saint-Pétersbourg, le 10/22 juillet 1875;

Règlements et tarifs arrêtés par la Conférence télégraphique internationale de Lisbonne, le 11 juin 1908.

La Bulgarie s'engage à ne pas refuser son consentement à la conclusion avec les nouveaux États des arrangements spéciaux prévus par les conventions et arrangements relatifs à l'Union postale universelle et à l'Union télégraphique internationale, dont les dits nouveaux États font partie ou auxquels ils adhèrent.

Article 164

Dès la mise en vigueur du présent Traité, les Hautes Parties Contractantes appliqueront de nouveau, et tant qu'elle les concerne, la Convention radio-télégraphique internationale du 5 juillet 1912, sous condition de l'application par la Bulgarie des règles provisoires, qui lui seront indiquées par les Puissances alliées et associées.

Si, dans les cinq années qui suivront la mise en vigueur du présent Traité, une nouvelle convention réglant les relations radio-télégraphiques internationales vient à être conclue en remplacement de la convention du 5 juillet 1912, cette nouvelle convention liera la Bulgarie, même au cas où celle-ci aurait refusé soit de participer à l'élaboration de la convention, soit d'y souscrire.

Cette nouvelle convention remplacera également les règles provisoires en vigueur.

Article 165

Jusqu'à la conclusion d'une nouvelle convention relative à la pêche dans les eaux du Danube et destinée à remplacer la Convention du 29 novembre 1901, le régime transitoire à instituer sera fixé par un arbitre désigné par la Commission européenne du Danube.

Article 166

La Bulgarie s'engage, avant l'expiration d'un délai de douze mois à partir de la mise en vigueur du présent Traité:

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1° à adhérer, dans les formes prescrites, à la Convention internationale de Paris du 20 mars 1883 pour la protection de la propriété industrielle, revisée à Washington le 2 juin 1911 ainsi qu'à la Convention internationale de Berne du 9 septembre 1886 pour la protection des œuvres littéraires et artistiques, revisée à Berlin le 13 novembre 1908 et au Protocole additionnel de Berne du 20 mars 1914;

2° à reconnaître et à protéger la propriété industrielle, littéraire et artistique des ressortissants des Pays alliés et associés par des dispositions législatives effectives prises en conformité des principes des dites conventions.

De plus et indépendamment des obligations susvisées, la Bulgarie s'engage à continuer d'assurer la reconnaissance et la protection de toute propriété industrielle, littéraire ou artistique des ressortissants de chaucun des Pays alliés ou associés d'une manière au moins aussi étendue qu'à la date du 28 juillet 1914 et dans les mêmes conditions.

Article 167

La Bulgarie s'engage à adhérer aux conventions ou accords énumérés ci-après ou à les ratifier:

1° Conventions du 14 mars 1884, du 1er décembre 1886 et du 23 mars 1887 et Protocole de clôture du 7 juillet 1887, relatifs à la protection des câbles sous-marins;

2° Convention du 31 décembre 1913, relative à l'unification des statistiques commerciales;

3° Conventions du 23 septembre 1910, rélative à l'unification de certaines règles en matière d'abordage, d'assistance et de sauvetage maritimes;

4° Convention du 21 décembre 1904, relative à l'exemption pour les bâtiments hospitaliers des droits et taxes dans les ports;

5° Convention du 26 septembre 1906 pour la suppression du travail de nuit pour les femmes;

6° Convention du 26 septembre 1906 pour la suppression de l'emploi du phosphore blanc dans la fabrication des allumettes;

7° Conventions des 18 mai 1904 et 4 mai 1910, relatives à la répression de la traite des blanches;

8° Convention du 4 mai 1910, relative à la suppression des publications pornographiques;

9° Conventions sanitaires du 30 janvier 1892, du 15 avril 1893, du 3 avril 1894, du 19 mars 1897 et du 3 décembre 1903;

10° Conventions des 3 novembre 1881 et 15 avril 1889, relatives aux mesures à prendre contre le phylloxera;

11° Convention du 19 mars 1902 relative à la protection des oiseaux utiles à l'agriculture.

Article 168

Chacune des Puissances alliées ou associées, s'inspirant des principes généraux ou des stipulations particulières du présent Traité, notifiera à la Bulgarie les conventions bilatérales de toute nature, dont elle exigera la remise en vigueur avec elle.

La notification prévue au présent article sera faite soit directement soit par l'entremise d'une autre Puissance. Il en sera accusé réception par écrit par la Bulgarie; la date de la remise en vigueur sera celle de la notification.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Les Puissances alliées ou associées s'engagent entre elles, à ne remettre en vigueur avec la Bulgarie que les conventions ou traités qui sont conformes aux stipulations du présent Traité.

La notification mentionnera éventuellement celles des dispositions de ces conventions ou traités qui, n'étant pas conformes aux stipulations du présent Traité, ne seront pas considérées comme remises en vigueur.

En cas de divergence d'avis, la Société des Nations sera appellée à se prononcer.

Un délai de six mois, qui courra depuis la mise en vigueur du présent Traité, est imparti aux Puissances alliées ou associées pour procéder à la notification.

Les Conventions bilatérales et Traités bilatéraux, qui auront fait l'objet d'une telle notification, seront seuls remis en vigueur entre les Puissances alliées ou associées et la Bulgarie; tous les autres sont et demeureront abrogés.

Les règles ci-dessus sont applicables à toutes conventions bilatérales ou traités bilatéraux existant entre toutes Puissances alliées et associées et la Bulgarie, même si les dites Puissances alliées et associées n'ont pas été en état de guerre avec elle.

Article 169

La Bulgarie reconnaît comme étant et demeurant abrogés par le présent Traité tous les traités, conventions ou accords qu'elle a conclus avec l'Allemagne, l'Autriche, la Hongrie ou la Turquie depuis le 1-er août 1914 jusqu'à la mise en vigueur du présent Traité.

Article 170

La Bulgarie s'engage à assurer de plein droit aux Puissances alliées et associées ainsi qu'aux fonctionnaires et ressortissants des dites Puissances, le bénéfice de tous les droits et avantages de quelque nature que ce soit qu'elle a pu concéder à l'Allemagne, à l'Autriche, à la Hongrie ou à la Turquie, ou concéder aux fonctionnaires et ressortissants de ces États, par traités, conventions ou accords, conclus avant le 1-er août 1914, aussi longtemps que ces traités, conventions ou accords resteront en vigueur.

Les Puissances alliées et associées se réservent le droit d'accepter ou non le bénéfice de ces droits et avantages.

Article 171

La Bulgarie reconnaît comme étant et demeurant abrogés tous les traités, conventions ou accords qu'elle a conclus, avant le 1-er août 1914 ou depuis cette date jusqu'à la mise en vigueur du présent Traité, avec la Russie ou avec tout État ou Gouvernement dont le territoire constituait antérieurement une partie de la Russie ainsi qu'avec la Roumanie, après le 15 août 1916, jusqu'à la mise en vigueur du présent Traité.

Article 172

Au cas où, depuis le 1-er août 1914, une Puissance alliée ou associée, la Russie ou un État ou Gouvernement dont le territoire constituait antérieurement une partie de la Russie, aurait été contraint à la suite d'une occupation militaire, par tout autre moyen ou pour toute autre cause, d'accorder

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ou de laisser accorder par un acte émanant d'une autorité publique quelconque des concessions, privilèges et faveurs de quelque nature que ce soit à la Bulgarie ou à un ressortissant bulgare, ces concessions, privilèges et faveurs sont annulés de plein droit par le présent Traité.

Toutes charges ou indemnités pouvant éventuellement résulter de cette annulation ne seront en aucun cas supportées par les Puissances alliées et associées, ni par les Puissances, États, Gouvernements ou autorités publiques que le présent article délie de leurs engagements.

Article 173

Dès la mise en vigueur du présent Traité, la Bulgarie s'engage à faire bénéficier de plein droit les Puissances alliées et associées, ainsi que leurs ressortissants, des droits et avantages de quelque nature que ce soit qu'elle a concédés depuis le 1-er août 1914 jusqu'à la mise en vigueur du présent Traité, par traités, conventions ou accords, à des États non belligérants ou ressortissants de ces États, aussi longtemps que ces traités, conventions ou accords resteront en vigueur.

Article 174

Celles de Hautes Parties Contractantes qui n'auraient pas encore signé ou qui, après avoir signé, n'auraient pas encore ratifié la Convention sur l'opium, signée à la Haye le 23 janvier 1912, sont d'accord pour mettre cette Convention en vigueur, et, à cette fin, pour édicter la législation nécessaire aussitôt qu'il sera possible et au plus tard, dans les douze mois qui suivront la mise en vigueur du présent Traité.

Les Hautes Parties Contractantes conviennent, en outre, pour celles d'entre elles qui n'ont pas encore ratifié la dite Convention, que la ratification du présent Traité équivaudra, à tous égards, à cette ratification et à la signature du Protocole spécial ouvert à la Haye conformément aux résolutions de la troisième Conférence sur l'opium, tenue en 1914 pour la mise en vigueur de la dite Convention.

Le Gouvernement de la République française communiquera au Gouvernement des Pays-Bas une copie certifiée conforme du procès-verbal de dépôt des ratifications du présent Traité et invitera le Gouvernement des Pays-Bas à accepter et recevoir ce document comme dépôt des ratifications de la Convention du 23 janvier 1912 et comme signature du Protocole additionnel de 1914.

Article 175

Les immunités et privilèges des sujets étrangers ainsi que les droits de juridiction et de protection consulaires attribués en Bulgarie aux Puissances alliées et associées, en vertu des capitulations et usages ainsi que des traités, pourront faire l'objet de conventions spéciales entre chacune des Puissances alliées et associées intéressées et la Bulgarie.

En ce qui concerne les avantages mentionnés ci-dessus, les Principales Puissances alliées ou associées bénéficieront du traitement de la nation la plus favorisée, en Bulgarie.

Les Puissances alliées et associées intéressées s'engagent entre elles à ne conclure que des conventions conformes aux stipulations du présent Traité. En cas de divergence d'avis entre elles, la Société des Nations sera appelée à se prononcer.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Section III

Dettes

Article 176

Seront réglées par l'intermédiaire d'Offices de vérification et de compensation qui seront constitués par chacune des Hautes Parties Contractantes dans un délai de trois mois à dater de la notification prévue à l'alinéa *e)* ci-après, les catégories suivantes d'obligations pécuniaires:

1° Les dettes exigibles avant la guerre et dues par les ressortissants d'une des Puissances Contractantes, résidant sur le territoire de cette Puissance, aux ressortissants d'une Puissance adverse résidant sur le territoire de cette Puissance:

2° Les dettes devenues exigibles pendant la guerre, et dues aux ressortissants d'une des Puissances Contractantes résidant sur le territoire de cette Puissance et résultant des transactions ou des contrats passés avec les ressortissants d'une Puissance adverse résidant sur le territoire de cette Puissance, dont l'exécution totale ou partielle a été suspendue du fait de la déclaration de guerre;

3° Les intérêts échus avant et pendant la guerre, et dus à un ressortissant d'une des Puissances Contractantes, provenant des valeurs émises ou reprises par une Puissance adverse, pourvu que le payement de ces intérêts aux ressortissants de cette Puissance ou aux neutres n'ait pas été suspendu pendant la guerre;

4° Les capitaux remboursables avant et pendant la guerre, payables aux ressortissants d'une des Puissances Contractantes, représentant des valeurs émises par une Puissance adverse, pourvu que le payement de ce capital aux ressortissants de cette Puissance ou aux neutres n'ait pas été suspendu pendant la guerre.

Les produits des liquidations des biens, droits et intérêts ennemis visés dans la Section IV et son Annexe, seront pris en charge dans la monnaie et au change prévus ci-après à l'alinéa *d)*, par les Offices de vérification et de compensation et affectés par eux dans les conditions prévues par les dites Section et Annexe.

Les opérations visées dans le présent article seront effectuées selon les principes suivants et conformément à l'Annexe de la présente Section:

a) Chacune des Hautes Parties Contractantes interdira, dès la mise en vigueur du présent Traité, tous payements, acceptions de payements et généralement toutes communications entre les parties intéressées, relativement au règlement des dites dettes, autrement que par l'intermédiaire des Offices de vérification et de compensation sus visés;

b) Chacune des Hautes Parties Contractantes sera respectivement responsable du payement des dites dettes de ses nationaux, sauf dans le cas où le débiteur était, avant la guerre, en faillite, en déconfiture ou en état d'insolvabilité déclarée ou si la dette était due par une société, dont les affaires ont été liquidées pendant la guerre conformément à la législation exceptionnelle de guerre. Néanmoins les dettes des habitants des territoires envahis ou occupés par l'ennemi avant l'Armistice ne seront pas garanties par les États dont ces territoires font partie;

c) Les sommes dues aux ressortissants d'une des Puissances Contractantes par les ressortissants d'une Puissance adverse seront portées au débit

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

de l'Office de vérification et de compensation du pays du débiteur et versées au créancier par l'Office du pays de ce dernier;

d) Les dettes seront payées ou créditées dans la monnaie de celle des Puissances alliées et associées (y compris les colonies et protectorats des Puissances alliées, les Dominions britanniques et l'Inde), qui sera intéressée. Si les dettes doivent être réglées dans toute autre monnaie, elles seront payées ou créditées dans la monnaie de la Puissance alliée ou associée intéressée (colonie, protectorat, Dominion britannique ou Inde). La conversion se fera au taux du change d'avant-guerre.

Pour l'application de cette disposition, on considère que le taux du change d'avant guerre est égal à la moyenne des taux des transferts télégraphiques de la Puissance alliée ou associée intéressée pendant le mois précédant immédiatement l'ouverture des hostilités entre la dite Puissance intéressée et la Bulgarie.

Dans le cas où un contrat stipulerait expressément un taux fixe de change pour la conversion de la monnaie, dans laquelle l'obligation est exprimée, en la monnaie de la Puissance alliée ou associée intéressée, la disposition ci-dessus, relative aux taux du change, ne sera pas applicable.

En ce qui concerne les nouveaux États de Pologne et de Tchéco-Slovaquie, la monnaie de règlement et le taux du change applicables aux dettes à payer ou à créditer seront fixés par la Commission des réparations prévue par la Partie VII (Réparations), à moins que les Etats intéressés ne soient au préalable parvenus à un accord réglant les questions en suspens.

e) Les prescriptions du présent article et de l'Annexe ci jointe ne s'appliqueront pas entre la Bulgarie d'une part et, d'autre part, l'une quelconque des Puissances alliées ou associées, leurs colonies et pays de protectorat, ou l'un quelconque des Dominions britanniques, ou l'Inde, à moins que, dans un délai d'un mois, à dater du dépôt de la ratification du présent Traité par la Puissance en question ou de la ratification pour le compte de ce Dominion ou de l'Inde, notification à cet effet ne soit donnée à la Bulgarie par les Gouvernements de telle Puissance alliée ou associée, de tel Dominion britannique, ou de l'Inde, suivant le cas.

f) Les Puissances alliées et associées qui ont adhéré au présent article et à l'Annexe ci-jointe, pourront convenir entre elles de les appliquer à leurs ressortissants respectifs établis sur leur territoire, en ce qui concerne les rapports entre ces ressortissants et les ressortissants bulgares. Dans ce cas, les payements effectués par application de la présente disposition feront l'objet de règlement entre les Offices de vérification et de compensation alliés et associés intéressés.

Annexe

§ 1er

Chacune des Hautes Parties Contractantes créera, dans un délai de trois mois, à dater de la notification prévue à l'article 176, § *c*, un «Office de vérification et de compensation» pour le payement et le recouvrement des dettes ennemies.

Il pourra être créé des Offices locaux pour une partie des territoires des Hautes Parties Contractantes. Ces Offices agiront sur ces territoires comme les Offices centraux; mais tous les rapports avec l'Office établi dans le pays adverse auront lieu par l'intermédiaire de l'Office central.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

§ 2

Dans la présente Annexe, on désigne par les mots „dettes ennemies" les obligations pécuniaires visées au premier paragraphe de l'article 176, par „débiteurs ennemis" les personnes qui doivent ces sommes, par „créanciers ennemis" les personnes à qui elles sont dues, par „Office créancier" l'Office de vérification et compensation fonctionnant dans le pays du créancier et par „Office débiteur" l'Office de vérification et compensation fonctionnant dans le pays du débiteur.

§ 3

Les Hautes Parties Contractantes sanctionneront les infractions aux dispositions du paragraphe *a)* de l'article 176 par les peines prévues actuellement dans leur législation, pour le commerce avec l'ennemi. Elles interdiront également sur leur territoire toute action en justice relative au payement des dettes ennemies, en dehors des cas prévus par la présente Annexe.

§ 4

Le garantie gouvernementale prévue au paragraphe *b)* de l'article 176 s'applique, lorsque le recouvrement ne peut être effectué, pour quelque cause que ce soit, sauf dans le cas où, selon la législation du pays débiteur, la dette était prescrite au moment de la déclaration de guerre ou si, à ce moment, le débiteur était en faillite, en déconfiture ou en état d'insolvabilité déclarée ou si la dette était due par une société dont les affaires ont été liquidées conformément à la législation exceptionnelle de guerre. Dans ce cas, la procédure prévue par la présente Annexe s'appliquera au payement des répartitions.

Les termes « en faillite, en déconfiture » visent l'application des législations qui prévoient ces situations juridiques. L'expression « en état d'insolvabilité déclarée » a la même signification qu'en droit anglais.

§ 5

Les créanciers notifieront, à l'Office créancier, dans le délai de six mois, à dater de sa création, les dettes qui leur sont dues et fourniront à cet Office tous les documents et renseignements qui leur seront demandés.

Les Hautes Parties Contractantes prendront toutes mesures utiles pour poursuivre et punir les collusions qui pourraient se produire entre créanciers et débiteurs ennemis. Les Offices se communiqueront toutes les indications et renseignements pouvant aider à découvrir et à punir de semblables collusions.

Les Hautes Parties Contractantes faciliteront autant que possible la communication postale et télégraphique, aux frais des parties et par l'intermédiaire des Offices, entre débiteurs et créanciers désireux d'arriver à un accord sur le montant de leur dette.

L'Office créancier notifiera à l'Office débiteur toutes les dettes qui lui auront été déclarées. L'Office débiteur fera, en temps utile, connaître à l'Office, créancier les dettes reconnues et les dettes contestées. Dans ce dernier cas, l'Office débiteur mentionnera les motifs de la non-reconnaissance de la dette.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

§ 6

Lorsqu'une dette aura été reconnue, en tout ou partie, l'Office débiteur créditera aussitôt du montant reconnu l'Office créancier qui sera, en même temps, avisé de ce crédit.

§ 7

La dette sera considérée comme reconnue pour sa totalité et le montant en sera immédiatement porté au crédit de l'Office créancier, à moins que, dans un délai de trois mois à partir de la réception de la notification qui lui aura été faite (sauf prolongation de ce délai acceptée par l'Office créancier), l'Office débiteur ne fasse connaître que la dette n'est pas reconnue.

§ 8

Dans le cas où la dette ne serait pas reconnue, en tout ou partie, les ceux Offices examineront l'affaire d'un commun accord et tenteront de concilier les parties.

§ 9

L'Office créancier payera aux particuliers créanciers les sommes portée à son crédit en utilisant à cet effet les fonds mis à sa disposition par le Gouvernement de son pays et dans les conditions fixées par ce Gouvernement en opérant notamment toute retenue jugée nécessaire pour risques, frais ou droits de commission.

§ 10

Toute personne qui aura réclamé le payement d'une dette ennemie dont le montant n'aura pas été reconnu en tout on en partie devra payer à l'Office, à titre d'amende, un intérêt de 5 p. % sur la partie non reconnue de la dette. De même, toute personne qui aura indûment refusé de reconnaître tout ou partie d'une dette à elle réclamée devra payer, à titre d'amende, un intérêt de 5 p. % sur le montant au sujet duquel son refus n'aura pas été reconnu justifié.

Cet intérêt sera dû à partir du jour de l'expiration du délai prévu au paragraphe 7 jusqu'au jour où la réclamation aura été reconnue injustifiée ou la dette payée.

Les Offices, chacun en ce qui le concerne, poursuivront le recouvrement des amendes ci-dessus visés et seront responsables dans le cas où ces amendes ne pourront pas être recouvrées.

Les amendes seront portées au crédit de l'Office adverse, qui les conservera à titre de contribution aux frais d'exécution des présentes dispositions.

§ 11

La balance des opérations entre les Offices sera établie tous les trois mois et le solde réglé par l'État débiteur dans un délai d'un mois et par versement effectif de numéraire.

Toutefois, les soldes pouvant être dus par une ou plusieurs Puissances alliées ou associées seront retenus jusqu'au payement intégral des sommes

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

dues aux Puissances alliées ou associées ou à leurs ressortissants du chef de la guerre.

§ 12

En vue de faciliter la discussion entre les Offices, chacun d'eux aura un Représentant dans la ville où fonctionnera l'autre.

§ 13

Sauf exception motivée, les affaires seront discutées autant que possible dans les bureaux de l'Office débiteur.

§ 14

Par application de l'article 176, paragraphe *b)*, les Hautes Parties Contractantes sont responsables du payement des dettes ennemies de leurs ressortissans débiteurs.

L'Office débiteur devra donc crediter l'Office créancier de toutes les dettes reconnues, alors même que le recouvrement sur le particulier débiteur aurait été impossible. Les Gouvernements devront néanmoins donner à leur Office tout pouvoir nécessaire pour poursuivre le recouvrement des créances reconnues.

Exceptionnellement, les dettes reconnues qui sont dues par des personnes ayant subi des dommages de guerre ne seront inscrites au crédit de l'Office créancier que lorsque l'indemnité qui pourrait leur être due pour ce dommages aura été payée.

§ 15

Chaque Gouvernement garantira les frais de l'Office installé sur son territoire, y compris les appointements du personnel.

§ 16

En cas de désaccord entre deux Offices sur la réalité de la dette ou en cas de conflit entre le débiteur et le créancier ennemis ou entre les Offices, la contestation sera ou soumise à un arbitrage (si les parties y consentent et dans les conditions fixées par elles d'un commun accord), ou portée devant le Tribunal arbitral mixte prévu dans la Section VI ci-après.

La contestation peut toutefois, à la demande de l'Office créancier, être soumise à la jurisdiction des Tribunaux de droit commun du domicile du débiteur.

§ 17

Les sommes allouées par le Tribunal arbitral mixte, par les Tribunaux de droit commun ou par le Tribunal d'arbitrage seront recouvrées par l'intermédiaire des Offices comme si ces sommes avaient été reconnues dues par l'Office débiteur.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

§ 18

Les Gouvernements intéressés désigneront un agent chargé d'introduire les instances devant le Tribunal arbitral mixte pour le compte de son office. Cet agent exercera un contrôle général sur les mandataires ou avocats des ressortissants de son pays.

Le Tribunal juge sur pièces. Il peut toutefois entendre les parties comparaissant en personne ou représentées, à leur gré, soit par des mandataires agrées par les deux Gouvernements, soit par l'agent visé ci-dessus, qui a pouvoir d'intervenir aux côtés de la partie comme de reprendre et soutenir la demande abandonnée par elle.

§ 19

Les Offices intéressés fourniront au Tribunal arbitral mixte tous renseignements et documents qu'ils auront en leur possession, afin de permettre au Tribunal de statuer rapidement sur les affaires qui lui sont soumises.

§ 20

Les appels de l'une des parties contre la décision conjointe des deux Offices entraînent à la charge de l'appelant, une consignation qui n'est restituée que lorsque la première décision est réformée en faveur de l'appelant et dans la mesure du succès de ce dernier, son adversaire devant, en ce cas, être, dans une égale proportion, condamné aux dommages et dépens. La consignation peut être remplacée par une caution acceptée par le Tribunal.

Un droit de 5 p. % sur le montant de la somme en litige sera prélevé pour toutes les affaires soumises au Tribunal. Sauf décision contraire du Tribunal, le droit sera supporté par la partie perdante. Ce droit se cumulera avec la consignation visée ci-dessus. Il est également indépendant de la caution.

Le Tribunal peut allouer à l'une des Parties des dommages et intérêt. à concurrence des frais du procès.

Toute somme due par application du présent paragraphe sera portée au credit de l'Office de la partie gagnante et fera l'objet d'un compte séparé.

§ 21

En vue de l'expédition rapide des affaires, il sera tenu compte, pour la désignation du personnel des Offices et du Tribunal arbitral mixte, de la connaissance de la langue du pays adverse intéressé.

Les Offices pourront correspondre librement entre eux et se transmettre des documents dans leur langue.

§ 22

Sauf accord contraire entre les Gouvernements intéressés, les dettes porteront intérêt dans les conditions suivantes:

Aucun intérêt n'est dû sur les sommes dues à titre de dividendes, intérêts ou autres payements périodiques représentant l'intérêt du capital.

Le taux de l'intérêt sera de 5p.% par an sauf si, en vertu d'un contrat, de la loi ou de la coutume locale, le créancier devait recevoir un intérêt d'un taux différent. Dans ce cas, c'est ce taux qui sera appliqué.

Les intérêts courront du jour de l'ouverture des hostilités ou du jour de l'échéance si la dette à recouvrer est échue au cours de la guerre, et jusqu'au jour où le montant de la dette aura été porté au crédit de l'Office créancier.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Les intérêts courront du jour de l'ouverture des hostilités ou du jour de l'échéance si la dette à recouvrer est échue au cours de la guerre, et jusqu'au jour où le montant de la dette aura été porté au crédit de l'Office créancier.

Les intérêts, en tant qu'ils sont dus, seront considérées comme des dettes reconnues par les Offices et portés, dans les mêmes conditions, au crédit de l'Office créancier.

§ 23

Si, à la suite d'une décision des Offices ou du Tribunal arbitral mixte une réclamation n'est pas considérée comme rentrant dans les cas prévus dans l'article 176, le créancier aura la faculté de poursuivre le recouvrement de sa créance devant les tribunaux de droit commun ou par toute autre voie de droit.

La demande adressée à l'Office est interruptive de prescription.

§ 24

Les Hautes Parties Contractantes conviennent de considérer les décisions du Tribunal arbitral mixte comme définitives et de les rendre obligatoires pour leurs ressortissants.

§ 25

Si un Office créancier se refuse à notifier à l'Office débiteur une réclamation ou à accomplir un acte de procédure prévu à la présente Annexe pour faire valoir, pour tout ou partie, une demande qui lui aura été dûment notifiée, il sera tenu de délivrer au créancier un certificat indiquant la somme réclamée et ledit créancier aura la faculté de poursuivre le recouvrement de la créance devant les tribunaux de droit commun ou par toute autre voie de droit.

Section IV

Biens, droits et intérêts

Article 177

La question des biens, droits et intérêts privés en pays ennemis recevra sa solution conformément aux principes pasés dans la présente Section et aux dispositions de l'Annexe ci-jointe.

a) Les mesures exceptionnelles de guerre et les mesures de disposition, telles qu'elles sont définies dans l'Annexe ci-jointe, paragraphe 3, prises par la Bulgarie, concernant les biens, droits et intérêts des ressortissants des Puissances alliées ou associées, y compris les sociétés et associations dans lesquelles ces ressortissants étaient intéressés, seront immédiatement levées ou arrêtées lorsque la liquidation n'en aura pas été terminée, et les biens, droits et intérêts, dont il s'agit, seront restitués aux ayants droit , qui en auront la pleine jouissance dans les conditions fixées par l'article 178. Le Gouvernement bulgare rapportera toutes les dispositions législatives ou régle-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

mentaires qu'il aurait prises pendant la guerre pour interdire aux sociétés de nationalité alliée ou associée, ou dans lesquelles des ressortissants alliés ou associés sont intéressés, de bénéficier de concessions ou de contrats en Bulgarie.

b) Sous réserve des dispositions contraires qui pourraient résulter du présent Traité, les Puissances alliées ou associées se réservent le droit de retenir et de liquider tous les biens, droits et intérêts des ressortissants bulgares ou des sociétés contrôlées par eux sur leur territoire, dans leurs colonies, possessions et pays de protectorat, y compris les territoires qui leur ont été cédés en vertu du présent Traité.

La liquidation aura lieu conformément aux lois de l'État allié ou associé intéressé et le propriétaire bulgare ne pourra disposer de ces biens, droits et intérêts, ni les grever d'aucune charge, sans le consentement de ces État.

Ne seront pas considérés, au sens du présent paragraphe, comme ressortissants bulgares, les ressortissants bulgares qui acquièrent de plein droit la nationalité d'une Puissance alliée ou associée, par application du présent Traité.

c) Les prix ou indemnités résultant de l'exercice du droit visé au paragraphe *b)* seront fixés d'après les modes d'évaluation et de liquidation déterminés par la législation du pays dans lequel les biens ont été retenus ou liquidés.

d) Dans les rapports entre les Puissances alliées ou associées ou leurs ressortissants d'une part, et la Bulgarie ou ses ressortissants d'autre part, seront considérées comme définitives et opposables à toute personne, sous les réserves prévues au présent Traité, toutes mesures exceptionnelles de guerre ou de disposition mises en application par les Puissances alliées et associées, ou actes accomplis ou à accomplir en vertu de ces mesures, telles qu'elles sont définies dans les paragraphes 1 et 3 de l'Annexe ci-jointe. Néanmoins, si dans les États visés au paragraphe *i)* du présent article, des mesures portant préjudice aux biens, droits et intérêts des ressortissants bulgares et non conformes à la législation locale, ont été prises, l'ayant droit bulgare aura droit à une indemnité pour le préjudice qui lui a été causé. Cette indemnité sera fixée par le Tribunal arbitral mixte prévu à la Section VI. Les mêmes mesures et toutes autres affectant les biens, droits et intérêts des ressortissants des Puissances alliées et associées, notamment les actes de réquisition ou de saisie effectués ou bien par les autorités civiles ou militaires, les populations ou les troupes bulgares en quelque lieu que ce soit, ou bien en Bulgarie par les autorités civiles ou militaires ou les troupes des Puissances alliées de la Bulgarie prendra toutes les mesures nécessaires en vue de la restitution de ces biens, droits et intérêts.

e) Les ressortissants des Puissances alliées ou associées auront droit à une indemnité pour les dommages ou préjudices causés à leurs biens, droits ou intérêts, y compris les sociétés ou associations dans lesquelles ils étaient intéressés sur le territoire bulgare, tel qu'il existait au 20 septembre 1915, par l'application, tant des mesures exceptionnelles de guerre que des mesures de disposition qui font l'objet des paragraphes 1 et 3 de l'Annexe ci-jointe. Les réclamations formulées à ce sujet par ces ressortissants seront examinées et le montant des indemnités sera fixé par le Tribunal arbitral mixte prévu par la Section VI ou par un arbitre désigné par le dit Tribunal; les indemnités seront à la charge de la Bulgarie et pourront être prélevées sur les biens des ressortissants bulgares, existant sur le territoire ou se trouvant sous le contrôle de l'État du réclamant. Ces biens pourront être constitués en gage des obligations ennemies, dans les conditions fixées par le paragra-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

phe 4 de l'Annexe ci-jointe. Le payement de ces indemnités pourra être effectué par la Puissance alliée ou associée et le montant porté au débit de la Bulgarie.

f) Toutes les fois que le ressortissant d'une Puissance aliée ou associée, propriétaire d'un bien, droit ou intérêt qui a fait l'objet d'une mesure de disposition sur le territoire bulgare en exprimera le désir, il sera satisfait à la réclamation prévue au paragraphe *e)*, lorsque le bien existe encore en nature, par la restitution dudit bien.

Dans ce cas, la Bulgarie devra prendre toutes les mesures nécessaires pour remettre le propriétaire évincé en possession de son bien, libre de toutes charges ou servitudes dont il aurait été grévé après la liquidation, et indemniser tout tiers lésé par la restitution.

Si la restitution visée au présent paragraphe ne peut être effectuée, des accords particuliers, négociés par l'intermédiaire des Puissances intéressées ou des Offices de vérification et de compensation visés à l'Annexe jointe à la Section III, pourront intervenir pour assurer que le ressortissant d'une Puissance alliée ou associée soit indemnisé du préjudice visé au paragraphe *e)* par l'attribution d'avantages ou d'équivalents, qu'il consent à accepter en représentation du bien, des droits ou des intérêts dont il a été évincé.

En raison des restitutions effectuées conformément au présent article, les prix ou indemnités fixés par application du paragraphe *e)* seront diminués de la valeur actuelle du bien restitué, compte tenu des indemnités pour privation de jouissance ou détérioration.

g) La faculté prévue au paragraphe *f)* est réservée aux propriétaires ressortissants des Puissances alliées au associées sur le territoire desquels des mesures législatives, ordonnant la liquidation générale des biens, droits ou intérêts ennemis, n'étaient pas en application avant la signature de l'Armistice.

h) Sauf le cas où, par application du paragraphe *f)*, des restitutions en nature ont été effectuées, le produit net des liquidations de biens, droits et intérêts ennemis où qu'ils aient été situés, faites soient en vertu de la législation exceptionnelle de guerre, soit par application du présent article et généralement tous les avoirs en numéraire des ennemis recevront l'affection suivante:

1° En ce qui concerne les Puissances adoptant la Section III et l'Annexe jointe, lesdits produits et avoirs seront portés au crédit de la Puissance dont le propriétaire est ressortissant, par l'intermédiaire de l'Office de vérification et de compensation institué par lesdites Section et Annexe; tout solde créditeur en résultant en faveur de la Bulgarie sera traité conformément à l'article 129 Partie VII (Réparations), du présent Traité.

2° En ce qui concerne les Puissances n'adoptant pas la Section III et l'Annexe jointe, le produit des biens, droits et intérêts et les avoirs en numéraires des ressortissants des Puissances alliées ou associées, detenus par la Bulgarie sera immédiatement payé à l'ayant droit ou à son Gouvernement. Chaque Puissance alliée ou associée pourra disposer du produit des biens, droits et intérêts et des avoirs en numéraire des ressortissants bulgares qu'elle a saisis conformément à ses lois et règlements et pourra l'affecter au payement des réclamations et créances définies par le présent article ou par le paragraphe 4 de l'Anexe ci-jointe. Tout bien, droit ou intérêt ou produit de la liquidation de ce bien ou tout avoir en numéraire, dont il n'aura pas été disposé conformément à ce qui est dit ci-dessus, peut être retenu par ladite

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Puissance alliée ou associée, et, dans ce cas, sa valeur en numéraire sera traitée conformément à l'article 129, Partie VII (Réparations), du présent Traité.

i) Dans le cas des liquidations effectuées soit dans les nouveaux États signataires du présent Traité comme Puissances alliées et associées, soit dans les États auxquels une partie du territoire bulgare est transférée par le présent Traité, soit dans les États qui ne participent pas aux réparations à payer par la Bulgarie, le produit des liquidations effectuées par le Gouvernement desdits États devra être versé directement aux propriétaires sous réserve des droits de la Commission des réparations en vertu du présent Traité, notamment de l'article 121, Partie VII (Réparations). Si le propriétaire établit devant le Tribunal arbitral mixte prévu par la Section VI de la présente Partie, ou devant un arbitre désigné par ce Tribunal, que les conditions de la vente ou que des mesures prises par le gouvernement de l'État, dont il s'agit, en dehors de sa législation générale, ont été injustement préjudiciables au prix, le Tribunal ou l'arbitre aura la faculté d'accorder à l'ayant droit une indemnité équitable qui devra être payée par ledit État.

j) La Bulgarie s'engage à indemniser ses ressortissants en raison de la liquidation ou de la rétention de leurs biens, droits ou interêts en Pays alliés ou associés.

k) Le montant des taxes et impôts sur le capital qui ont été levés ou pourraient être levés par la Bulgarie sur les biens, droits et intérêts des ressortissants des Puissances alliées ou associées depuis le 29 septembre 1918 jusqu'à l'expiration de trois mois après la mise en vigueur du présent Traité ou s'il s'agit des bien, droits et intérêts qui ont été soumis à des mesures exceptionnelles de guerre, jusqu'à la restitution conforme aux disposition du présent Traité, sera reversé aux ayants droit.

Article 178

La Bulgarie s'engage, en ce qui concerne les biens, droits et intérêts restitués, par application de l'article 177, aux ressortissants des Puissances alliées ou associées, y compris les sociétés et associations dans lesquelles ces ressortissants étaient intéressés:

a) à placer et maintenir, sauf les exceptions expressément prévues dans le présent Traité, les biens, droits et intérêts des ressortissants des Puissances alliées ou associées dans la situation de droit où se trouvaient, du fait des lois en vigueur avant la guerre, les biens, droits et intérêts des ressortissants bulgares;

b) à ne soumettre les biens, droits ou intérêts des ressortissants des États alliés ou associés à aucune mesure portant atteinte à la propriété qui ne soient pas appliquées également aux biens, droits ou intérêts des ressortissants bulgares et à payer des indemnités convenables dans le cas où ces mesures seraient prises.

Article 179

Les réclamantions diplomaliques ou consulaires formulées par les représentans ou agents des Puissances alliées ou associées et concernant les biens, droits et intérêts privés des ressortissants de ces Puissances, seront à la demande de ces Puissances, soumises au Tribunal arbitral mixte, prévu par la Section VI.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

§ 1

Aux termes de l'article 177 paragraphe *d)*, est confirmée la validité de toutes mesures attributives de propriété, de toutes ordonnances pour la liquidation d'entreprises ou de sociétés ou de toutes autres ordonnances, règlements, décisions ou instructions rendues ou données pour tout tribunal ou administration d'une des Puissances alliées ou associées ou réputées avoir été rendues ou données par application de la législation de guerre concernant les biens, droits ou intérêts ennemis. Les intérêts de toutes personnes devront être considéré comme ayant valablement fait l'objet de tous règlements, ordonnaces, décisions on instructions concernant les biens dans lesquels sont compris les intérêts dont il s'agit, que ces intérêts aient été ou non expressément visés dans lesdits ordonnances, règlements, décisions ou instructions. Il ne sera soulevé aucune contestation relativement à la régularité d'un transfert de biens, droits ou d'intérêts effectué en vertu des règlements, ordonnances, décisions ou instructions susvisés. Est également confirmée la validité de toutes mesures prises à l'égard d'une propriété, d'une entreprise, ou société, qu'il s'agisse d'enquête, de séquestre, d'administration forcée, d'utilisation, de réquisition, de surveillance ou de liquidation, de la vente, ou de l'administration des biens, droits et intérêts, du recouvrement et du payement des dettes, du payement des frais, charges, dépenses ou de toutes autres mesures quelconques effectuées en exécution d'ordonnances, de règlements, de décisions ou d'instructions rendues, données ou exécutées par tous tribunaux ou administration d'une des Puissances alliées et associées ou réputées avoir été rendues, données ou exécutées par application de la législation exceptionnelle de guerre concernant les biens, droits ou intérêts ennemis, à condition que les dispositions de ce paragraphe ne portent pas préjudice aux droits de propriété précédemment acquis de bonne foi et à un juste prix, conformément à la loi de la situation des biens, par les ressortissants des Puissances alliées et associées.

§ 2

Aucune réclamation ni action de la Bulgarie ou de ses ressortissants, en quelque lieu qu'ils aient leur résidence, n'est recevable contre une Puissance alliée et associée ou contre une personne quelconque agissant au nom ou sous les ordres de toute juridiction ou administration de ladite Puissance alliée et associée, relativement à tout acte ou toute omission concernant les biens, droits ou intérêts des ressortissants bulgares et effectués pendant la guerre ou en vue de la préparation de la guerre. Est également irrecevable toute réclamation ou action contre toute personne à l'égard de tout acte ou omission résultant des mesures exceptionnelles de guerre, lois et règlements de toute Puissance alliée ou associée.

§ 3

Dans l'article 177 et la présente Annexe, l'expression «mesures exceptionnelles de guerre» comprend les mesures de toute nature, législatives, administratives, judiciaires ou autres prises ou qui seront prises ultérieurement à l'égard de biens ennemis et qui ont eu ou auront pour effet, sans notamment les mesures de surveillance, d'administration forcée, de séquestre,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ou les mesures qui ont eu ou auront pour objet de saisir, d'utiliser ou de bloquer les avoirs ennemis, et cela pour quelque motif, sous qulque forme et en quelque lieu que ce soit. Les actes accomplis en exécution de ces mesures sont tous les arrêtés, instructions, ordres ou ordonnances des administrations ou tribunaux appliquant ces mesures aux biens ennemis, comme tous les actes accomplis par toute personne commise à l'administration ou à la surveillance des biens ennemis tels que payements de dettes, encaissements de créances, payements de frais charges ou dépenses, encaissements d'honoraires.

Les „mesures de disposition" sont celles qui ont affecté ou affecteront la propriété des biens ennemis en en transférant tout ou partie à une autre personne que le propriétaire ennemi et sans son consentement, notamment les mesures ordonnant la vente, la liquidation, la dévolution de propriété des biens ennemis, l'annulation des titres ou valeurs mobilières.

§ 4

Les biens, droits et intérêts des ressortissants bulgares dans les territoires d'une Puissance alliée ou associée, ainsi que le produit net de leur vente, liquidation ou autres mesures de disposition, pourront être grevés par cette Puissance alliée ou associée: en premier lieu, du payement des indemnités dues à l'occasion des réclamations des ressortissants de cette Puissance concernant leurs biens, droits et intérêts y compris les sociétés ou associations dans lesquelles ces ressortissants étaient intéressés en territoire bulgare ou des créances qu'ils ont sur les ressortissants bulgares ainsi que du payement des réclamations introduites pour des actes commis par le Gouvernement bulgare ou par toute autorité bulgare postérieurement au 11 octobre 1915 et avant que cette Puissance alliée ou associée ne participât à la guerre.

Le montant de ces sortes de réclamations pourra être fixé par un arbitre désigné par M. Gustave Ador, si celui-ci y consent, ou, à défaut, par le Tribunal arbitral mixte prévu à la Section VI. Ils pourront étre grevés en second lieu, du payement des indemnités dues à l'occasion des réclamations des ressortissants de la Puissance alliée ou associée concernant leurs biens, droits et intérêts sur le territoire des autres Puissances ennemies, en tant que ces indemnités n'ont pas été acquittées d'une autre manière.

§ 5

Nonobstant les dispositions de l'article 177 lorsque, immédiatement avant le début de la guerre une sociétée autorisée dans un État allié ou associé avait, en commun avec une société contrôlée par elle et autorisée en Bulgarie, des droits à l'utilisation dans d'autres pays, de marques de fabrique ou commerciales, ou lorsqu'elle avait la jouissance avec cette société de procédés exclusifs de fabrication de marchandises ou d'articles pour la vente dans d'autres pays, la première société aura seule le droit d'utiliser ces marques de fabrique dans d'autres pays, à l'exclusion de la société bulgare; et les procédés de fabrication communs seront remis à la première société nonobstant toute mesure prise en application de la législation de guerre bulgare à l'égard de la seconde société ou de ses intérêts, propriétés commerciales ou actions. Néanmoins, la première société, si demande lui en est faite, remettra à la seconde société des modèles permettant de continuer la fabrication de marchandises qui devront être consommées en Bulgarie.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

§ 6

Jusqu'au moment où la restitution pourra être effectuée conformément à l'article 177, la Bulgarie est responsable de la conservation des biens, droits et intérêts des ressortissants des Puissances alliées ou associées, y compris les sociétés et associations dans lesquelles ces ressortissants étaient intéressés, qui ont été soumis par elle à une mesure exceptionnelle de guerre.

§ 7

Les Puissances alliées ou associées devront faire connaître, dans le délai d'un an, à la date de la mise en vigueur du présent Traité, les biens, droits et intérêts sur lesquels ils comptent exercer le droit prévu à l'article 177, paragraphe *f)*.

§ 8

Les restitutions prévues par l'article 177 seront effectuées sur l'ordre du Gouvernement bulgare ou des autorités qui lui auront été substituées. Des renseignements détalliés sur la gestion des administrateurs séront fournis aux intéressés pas les autorités bulgares, sur demande qui peut être adressée dès la mise en vigueur du présent Traité.

§ 9

Les biens droits et intérêts des ressortissants bulgares continueront, jusqu'à l'achèvement de la liquidation prévue à l'article 177, paragraphe *b)*, à être soumis aux mesures exceptionnelles de guerre prises ou à prendre à leur égard.

§ 10

La Bulgarie remettra, dans un délai de six mois à dater de la mise en vigueur du présent Traité, à chaque Puissance alliée ou associée, tous les contrats, certificats, actes et autres titres de propriété, se trouvant entre les mains de ses ressortissants et se rapportant à des biens, droits et intérêts situés sur le territoire de ladite Puissance alliée ou associée, y compris les actions, obligations ou autres valeurs mobilières de toutes sociétés autorisées par la législation de cette Puissance.

La Bulgarie fournira à tous moments, sur la demande de la Puissance alliée ou associée intéressée, tous renseignements concernant les biens, droits et intérêts des nationaux bulgares dans ladite Puissance alliée ou associée, ainsi que sur les transactions qui ont pu être effectuées depuis le 1er septembre 1915 en ce qui concerne lesdits biens, droits ou intérêts.

§ 11

Dans le terme « avoir en numéraire », il faut comprendre tous les dépôts ou provisions constitués avant ou après la déclaration de guerre, ainsi que tous les avoires provenant de dépôts, de revenus ou de bénéfices encaissés par les administrateurs, séquestres ou autres, de provisions constituées en banque ou de toute autre source, à l'exclusion de toute somme d'argent appartenant aux Puissances alliées ou associées, ou à leurs États particuliers, provinces ou municipalités.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

§ 12

Seront annulés les placements effectués, où que ce soit, avec les avoirs en numéraire des ressortissants des Hautes Parties Contractantes, y compris les sociétés et associations dans lesquelles ces ressortissants étaient intéressés, par les personnes responsables de l'administration des biens ennemis ou contrôlant cette administration, ou par l'ordre de ces personnes ou d'une autorité quelconque; le règlement de ces avoirs se fera sans tenir compte de ces placements.

§ 13

La Bulgarie remettra respectivement aux Puissances alliées ou associées, dans le délai d'un mois à dater de la mise en vigueur du présent Traité, ou sur demande, à n'importe quel moment par la suite, tous les comptes ou pièces compatibles, archives, documents et renseignements de toute nature qui peuvent se trouver sur son territoire et qui concernent les biens, droits et intérêts des ressortissants de ces Puissances, y compris les sociétés ou associations dans lesquelles ces ressortissants étaient intéressés qui ont fait l'objet d'une mesure exceptionnele de guerre ou d'une mesure de disposition, soit en Bulgarie, soit dans les territoires qui ont été occupés par la Bulgarie ou ses alliés.

Les contrôleurs, surveillants, gérants, administrateurs, séquestres, liquidateurs et curateurs seront, sous la garantie du Gouvernement bulgare personnellement responsables de la remise immédiate au complet et de l'exactitude de ces comptes et documents.

§ 14

Les dispositions de l'article 177 et de la présente Annexe, relatives aux biens, droits et intérêts en pays ennemis et au produit de leur liquidation, s'appliqueront aux dettes, crédits et comptes, la Section III ne réglant que les méthodes de payement.

Pour le règlement des questions visées par l'article 177 entre la Bulgarie et les Puissances alliées et associées. leurs colonies ou protectorats ou l'un des Dominions britanniques ou l'Inde, par rapport auxquels la déclaration n'aura pas été faite qu'elles adoptent la Section III et entre leurs nationaux respectifs, les dispositions de la Section III relatives à la monnaie dans laquelle le payement doit être fait et au taux de change et aux intérêts seront applicables, à moins que le Gouvernement de la Puissance alliée ou associée intéressée ne notifie à la Bulgarie, dans les six mois à dater de la mise en vigueur du présent Traité, qu'une ou plusieurs desdites clauses ne seront pas applicables.

§ 15

Les dispositions de l'article 177 et de la présente Annexe s'appliquent aux droits de propriété industrielle, littéraire ou artistique qui sont ou seront compris dans la liquidation de biens, droits, intérêts, sociétés ou entreprises, effectuée par application de la législation exceptionnelle de guerre par les Puissances alliées ou associées ou par application des stipulations de l'article 177, paragraphe *b)*.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Section V

Contrats, prescriptions, jugements

Article 180

a) Les contrats conclus entre ennemis seront considérés comme ayant été annulés à partir du moment où deux quelconques des parties sont devenues ennemies, ou en ce qui concerne les dettes et autres obligations pécuniaires résultant de l'exécution d'un acte ou payement prévu par ces contrats et sous réserve des exceptions et des règles spéciales à certains contrats ou catégories de contrats prévues ci-après ou dans l'Annexe ci-jointe.

b) Seront exceptés de l'annulation, aux termes du présent article, les contrats dont, dans un intérêt général, les Gouvernements des Puissances alliées ou associées, dont l'une des parties est un ressortissant, réclameront l'exécution, dans un délai de six mois à dater de la mise en vigueur du présent Traité.

Lorsque l'exécution des contrats ainsi maintenus entraîne, pour une des parties, par suite du changement dans les conditions du commerce, un préjudice considérable, le Tribunal arbitral mixte prévu par la Section VI pourra attribuer à la partie lésée une indemnité équitable.

c) En raison des dispositions de la Constitution et du droit des États Unis d'Amérique, du Brésil et du Japon, le présent article ainsi que l'article 183 et l'Annexe ci-jointe ne s'appliquent pas aux contrats conclus par des ressortissants de ces États avec des ressortissants bulgares, et de même, l'article 189 ne s'applique pas aux États-Unis d'Amérique ou à leurs ressortissants.

d) Le présent article ainsi que l'Annexe ci-jointe ne s'appliquent pas aux contrats dont les parties sont devenues ennemies du fait que l'une d'elle était un habitant d'un territoire qui change de souveraineté, en tant que cette partie aura acquis, par application du présent Traité, la nationalité d'une Puissance alliée ou associée, ni aux contrats conclus entre ressortissants des Puissances alliées ou associées entre lesquelles le commerce s'est trouvé interdit du fait que l'une des parties se trouvait dans un territoire d'une Puissance alliée ou associée occupé par l'ennemi.

e) Aucune disposition du présent article et de l'Annexe ci-jointe ne peut être regardée comme invalidant une opération, qui a été effectuée légalement en vertu d'un contrat passé entre ennemis avec l'autorisation d'une des Puissances belligérantes.

Article 181

Les transferts de territoires effectués en exécution du présent Traité ne porteront aucune atteinte aux droits privés visés dans les Traités de Constantinople de 1913, d'Athènes de 1913 et de Stamboul de 1914.

Tous transferts de territoires effectués par ou à la Bulgarie en exécution du présent Traité comporteront également et aux mêmes conditions le respect de ces droits privés.

En cas de désaccord relatif à l'application du présent article, le différend sera soumis à un arbitre nommé par le Conseil de la Société des Nations.

Article 182

En cas d'exploitation anormale ou de dépossession résultant de faits ou de mesures de guerre, les concessions sur le territoire bulgare tel qu'il

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

résulte du présent Traité et les garanties de recettes et formules d'exploitation concernant des ressortissans des Puissances aliées ou associées ou des sociétés ou associations contrôlées par ces ressortissants pourront, sur la demande de l'intéressé, laquelle devra être présentée dans un délai de trois mois aprés la mise en vigueur du présent Traité, être prolongées pour une durée déterminée par le Tribunal arbitral mixte qui tiendra compte de la période de dépossession ou d'exploitation anormale.

Les diverses conventions approuvées ou les accords intervenus antérieurement à l'entrée en guerre de la Bulgarie entre les autorités bulgares et les sociétés ou associations contrôlées par des groupes financières alliés, sont confirmés; toutefois les délais, prix et conditions seront revisés en tenant compte des nouvelles circonstances économiques. En cas de désaccord, le Tribunal arbitral mixte statuera.

Article 183

a) Sur le territoire des Hautes Parties Contractantes, dans les rapports entre ennemis, tous délais quelconques de prescriptions, péremtion ou forclusion de procédure seront suspendus pendant la durée de la guerre, qu'ils aient commencé à courir avant le début de la guerre ou après; ils recommenceront à courir au plus tôt trois mois après la mise en vigueur du présent Traité. Cette disposition s'appliquera aux délais de présentation de coupons d'intérêts ou de dividendes, et de présentation, en vue du remboursement, des valeurs sorties au tirage ou remboursables à tout autre titre.

b) Dans le cas où, en raison du non-accomplissement d'un acte ou d'une formalité pendant la guerre, des mesures d'exécution ont été prises sur le territoire bulgare, portent préjudice à un ressortissant des Puissances alliées ou associées, la réclamation formulée par le ressortissant d'une Puissance alliée ou associée sera portée devant le Tribunal arbitral mixte prévu par la Section VI, à moins que l'affaire ne soit de la compétence d'un Tribunal d'une Puissance alliée ou associée.

c) Sur la demande du ressortissant intéressé d'une Puissance alliée ou associée, le Tribunal arbitral mixte prononcera la restauration des droits lésés par les mesures d'exécution mentionnées au paragraphe *b)*, toutes les fois qu'en raison des circonstances spéciales de l'affaire cela sera équitable et possible.

Dans le cas où cette restauration serait injuste ou impossible, le Tribunal arbitral mixte pourra accorder à la partie lésée une indemnité qui sera à la charge du Gouvernement bulgare.

d) Lorsqu'un contrat entre ennemis a été invalidé, soit en raison du fait qu'une des parties n'en a pas exécuté une clause, soit en raison de l'exercice d'un droit stipulé au contrat, la partie lésée pourra s'adresser au Tribunal arbitral mixte pour obtenir réparation. Le Tribunal aura, dans ce cas, les pouvoirs prévus au paragraphe *c)*.

e) Les dispositions des paragraphes précédents du présent article s'appliqueront aux ressortissants des Puissances alliées et associées qui ont subi un préjudice en raison de mesures ci-dessus prévues, prises par la Bulgarie en territoire envahi ou occupé, s'ils n'en ont été indemnisés autrement.

f) La Bulgarie indemnisera tout tiers lésé, par les restitutions ou restaurations de droit prononcées par le Tribunal arbitral mixte, conformément aux dispositions des paragraphes précédents du présent article.

g) En ce qui concerne les effets de commerce, le délai de trois mois, prévu au paragraphe *a)*, partira du jour où auront pris fin définitivement

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

les mesures exceptionnelles appliquées dans les territoires de la Puissance intéressée relativement aux effets de commerce.

Article 184

Dans les rapports entre ennemis, aucun effet de commerce passé avant la guerre ne sera considéré comme invalidé par le seul fait de n'avoir pas été présenté pour acceptation ou pour payement dans les délais voulus, ni pour défaut d'avis aux tireurs ou aux endosseurs de non-acceptation ou de non-payement, ni en raison du défaut de protêt, ni pour défaut d'accomplissement d'une formalité quelconque pendant la guerre.

Si la période pendant laquelle un effet de commerce aurait dû être présenté à l'acceptation ou au payement ou pendant laquelle l'avis de non-acceptation ou de non-payement aurait dû être donné au tireur ou aux endosseurs ou pendant laquelle l'effet aurait dû être protesté, est échue pendant la guerre, et si la partie qui aurait dû présenter ou protester l'effet ou donner avis de la non-acceptation ou du non-payement ne l'a pas fait pendant la guerre, il lui sera accordé au moins trois mois après la mise en vigueur du présent Traité pour présenter l'effet, donner avis de non-acceptation ou de non-payement ou dresser protêt.

Article 185

Les jugements rendus par les tribunaux d'une Puissance alliée ou associée, dans le cas où ces tribunaux sont compétents d'après le présent Traité, seront considérés en Bulgarie comme ayant l'autorité de la chose jugée et y seront exécutés sans qu'il soit besoin d'exequatur.

Si, en quelque matière qu'ils soient intervenus, un jugement a été rendu ou une mesure d'exécution a été ordonnée, pendant la guerre, par un tribunal bulgare contre un ressortissant des Puissances alliées ou associées ou une société ou association dans laquelle un de ces ressortissants était intéressé, dans une instance où soit le ressortissant, soit la société n'ont pas pu se défendre, le ressortissant allié ou associé qui aura subi, de ce chef, un préjudice, pourra obtenir une réparation qui sera déterminée par le Tribunal arbitral mixte prévu par la Section VI.

Sur la demande du ressortissant de la Puissance alliée ou associée, la réparation ci-dessus pourra être, sur l'ordre du Tribunal arbitral mixte et lorsque cela sera possible, effectuée en replaçant les parties dans la situation où elles se trouvaient avant le jugement rendu par le tribunal bulgare.

La réparation ci-dessus pourra être également obtenue devant le Tribunal mixte, par les ressortissants des Puissances alliées et associées qui ont subi un préjudice du fait des mesures judiciaires prises dans les territoires envahis ou occupés, s'ils n'ont pas été dédommagés autrement.

Article 186

Toute Société, constituée conformément à toute loi autre que la loi bulgare et possédant des biens, droits ou intérêts en Bulgarie, qui est ou sera contrôlée par des ressortissants des Puissances alliées et associées, aura, pendant cinq ans à dater de la mise en vigueur du présent Traité, le droit de transférer ses biens, droits et intérêts à toute autre Société constituée en conformité de la loi bulgare ou de la loi de l'un des États alliés ou associés dont les ressortissants la contrôlent, et la Société, à qui les biens sont

Aldea Constantin
Bibliotecă personală
Nr. FA-181
https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

transférés, continuera à jouir des mêmes droits et privilèges, dont jouissait la Société précédente sous la loi bulgare et aux termes du présent Traité. Cette Société ne sera soumise à aucune taxe spéciale du fait de ce transfert.

Article 187

Au sens des Sections III, IV, V et VII, l'expression « pendant la guerre» comprend, pour chaque Puissance alliée ou associée, la période s'étendant entre le moment où l'état de guerre a existé entre la Bulgarie et cette Puissance et la mise en vigueur du présent Traité.

Annexe

I. *Dispositions générales*

§ 1

Au sens des articles 180, 183 et 184, les personnes parties à un contrat sont considérées comme ennemies lorsque le commerce entre elles aura été interdit ou sera devenu illégal en vertu des lois, décrets ou règlements auxquels une de ces parties étaient soumise, et ce à dater, soit du jour où ce commerce a été interdit, soit du jour où il est devenu illégal de quelque manière que ce soit.

§ 2

Sont exceptés de l'annulation prévue à l'article 180, et restent en vigueur, sans préjudice des droits prévus à l'article 177, paragraphe *b)*, de la Section IV, et sous réserve de l'application des lois, décrets et règlements internes pris pendant la guerre par les Puissances alliées ou associées, ainsi que les clauses des contrats:

a) Les contrats ayant pour but le transfert de propriétés, de biens et effets mobiliers ou immobiliers, lorsque la propriété aura été transférée ou l'objet livré avant que les parties ne soient devenues ennemies;

b) Les baux, locations, et promesses de location;

c) Les contrats d'hypothèque, de page et de nantissement;

d) Les concessions concernant les mines, minières, carrières ou gisements;

e) Les contrats passés entre des particuliers et des États, provinces municipalités et autres personnes juridiques administratives analogues et les concessions données par lesdits États, provinces, municipalités ou autres personnes juridiques administratives analogues y compris les contrats et concessions conclus ou accordés par le Gouvernement turc dans les territoires cédés à la Bulgarie par l'Empire ottoman, avant l'entrée en vigueur du présent Traité.

§ 3

Si les dispositions d'un contrat sont en partie annulées, conformément a l'article 180 et si la disjonction peut être effectuée, les autres dispositions de ce contrat subsisteront, sous réserve de l'application des lois, décrets et

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

règlements internes prévus au paragraphe 2 ci-dessus. Si la disjonction ne peut être effectuée, le contrat sera considéré comme annulé dans sa totalité.

II. *Dispositions particulières à certaines de contrats. Positions dans les Bourses de valeurs et de commerce*

§ 4

a) Les règlements faits pendant la guerre par les bourses de valeur ou de commerce reconnues, stipulant la liquidation des positions de bourse prises avant la guerre par un particulier ennemi, sont confirmés par les Hautes Parties Contractantes, ainsi que les mesures prises en application de ces règlements, sous réserve:

1° Qu'il ait été prévu expréssément que l'opération serait soumise au règlement desdites bourses;

2° Que ces règlements aient été obligatoires pour tous;

3° Que les conditions de la liquidation aient été justes et raisonnables.

b) Le paragraphe précédent ne s'applique pas aux mesures prises, pendant l'occupation dans les bourses des régions qui ont été occupées par l'ennemi.

Gage

§ 5

Sera considérée comme valable, en cas de nonpayement, la vente d'un gage constitué pour garantie d'une dette due par un ennemi, alors même qu'avis n'a pu être donné au propriétaire, si le créancier a agi de bonne foi et en prenant les soins et précautions raisonnables et, dans ce cas, le propriétaire ne pourra formuler aucune réclamation en raison de la vente du gage.

Cette disposition ne s'applique pas aux ventes de gage faites par l'ennemi pendant l'occupation dans les régions envahies ou occupées par l'ennemi.

Effets de commerce

§ 6

En ce qui concerne les Puissances qui ont adhéré à la Section III et à l'Annexe jointe, les obligations pécuniaires existant entre ennemis et résultants de l'émission d'effets de commerce, seront réglées conformément à ladite Annexe par l'intermédiaire des Offices de vérification et de compensation qui sont subrogés dans les droits du porteur en ce qui concerne les différents recours que possède ce dernier.

§ 7

Si une personne s'est obligée, soit avant, soit pendant la guerre, au payement d'un effet de commerce, à la suite d'un engagement pris envers elle par une autre personne devenue ennemie, celle-ci reste tenue, malgré l'ouverture des hostilités, de garantir la première des conséquences de son obligation.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

§ 8

Les contrats d'assurances conclus entre une personne et une autre devenue par la suite ennemie seront réglés conformément aux articles suivants.

Assurances contre l'incendie

§ 9

Les contrats d'assurance contre l'incendie, concernant des propriétés, passé entre une personne ayant des intérêts dans cette propriété et une personne devenue par la suite ennemie, ne seront pas considérés comme annulés par l'ouverture des hostilités ou par le fait que la personne est devenue ennemie ou parce qu'une des parties n'a pas accompli une clause du contrat pendant la guerre ou pendant une période de trois mois après la guerre, mais seront annulés à partir de la première échéance de la prime annuelle survenant trois mois après la mise en vigueur du présent Traité.

Un règlement sera effectué pour les primes non payées, échues pendant la guerre, ou pour les réclamations pour les pertes encourues pendant la guerre.

§ 10

Si, par suite d'un acte administratif, ou législatif, une assurance contre l'incendie, conclue antérieurement à la guerre, a été pendant la guerre transférée de l'assureur primitif à un autre assureur, le transfert sera reconnu et la responsabilité de l'assureur primitif sera considérée comme ayant cessé à partir du jour du transfert. Cependant, l'assureur primitif aura le droit d'être sur sa demande, pleinement informé des conditions du transfert, et s'il apparaît que ces conditions n'étaient pas équitables, elles seront modifiés pour autant que cela sera nécessaire pour les rendre équitables.

En outre, l'assuré aura droit, d'accord avec l'assureur primitif de retransférer le contrat à l'assureur primitif à dater du jour de la demande.

Assurance sur la vie

§ 11

Les contrats d'assurance sur la vie passés entre un assureur et une personne devenue par la suite ennemie ne seront pas considérés comme annulés par la déclaration de guerre ou par le fait que la personne est devenue ennemie.

§ 12

Toute somme devenue exigible pendant la guerre, aux termes d'un contrat qui, en vertu du paragraphe 11, n'est pas considéré comme annulé, sera recouvrable après la guerre. Cette somme sera augmentée des intérêts à 5 p. % l'an depuis la date de son exigibilité jusqu'au jour du payement.

Si le contrat est devenu caduc pendant la guerre par suite du non-payement des primes, ou s'il est devenu sans effet par suite du non-accomplissement des clauses du contrat, l'assuré ou ses représentants ou ayants droit

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

auront droit à tout moment, pendant douze mois à dater du jour de la mise en vigueur du présent Traité, de réclamer à l'assureur la valeur de la police au jour de sa caducité ou de son annulation.

Lorsque le contrat est devenu caduc pendant la guerre, par suite du non-payement des primes par application des mesures de guerre, l'assuré ou ses représentants, ou ayants droit, ont le droit, dans les trois mois qui suivront la mise en vigueur du présent Traité, de remettre le contrat en vigueur moyennant le payement des primes éventuellement échues, augmentées des intérêts de 5 p. % l'an.

§ 13

Si des contrats d'assurance sur la vie ont été conclus par une succursale d'une Compagnie d'assurance établie dans un pays devenu, par la suite, ennemi, le contrat devra, en l'absence de toute stipulation contraire contenue dans le contrat lui-même, être régi par la loi locale, mais l'assureur aura le droit de demander à l'assuré ou à ses représentants le remboursement des sommes payées sur des demandes faites ou imposées, par application de mesures prises pendant la guerre, contrairement aux termes du contrat lui-même, et aux lois et traités existant à l'époque où il a été conclu.

§ 14

Dans tous les cas où, en vertu de la loi applicable au contrat, l'assureur reste lié par le contrat nonobstant le non-payement des primes, jusqu'à ce que l'on ait fait part à l'assuré de la déchéance du contrat, il aura le droit là où, par suite de la guerre, il n'aurait pu donner cet avertissement, de recouvrer sur l'assuré les primes non payées, augmentées des intérêts à 5 p.% l'an.

§ 15

Pour l'application des paragraphes 11 à 14, seront considérés comme contrats d'assurances sur la vie les contrats d'assurances qui se basent sur les probabilités de la vie humaine, combinés avec le taux d'intérêt, pour le calcul des engagements réciproques des deux parties.

Assurances maritimes

§ 16

Les contrats d'assurance maritime, y compris les polices à temps et les polices de voyage passées entre un assureur et une personne devenue par la suite ennemie, seront considérés comme annulés au moment où cette personne est devenue ennemie, sauf dans le cas où, antérieurement à ce moment, le risque prévu dans le contrat avait commencé à être couru.

Dans le cas où le risque n'a pas commencé à courir, les sommes payées au moyen de primes ou autrement seront recouvrables sur l'assureur.

Dans le cas où le risque a commencé à courir, le contrat sera considéré comme valable bien que la partie soit devenue ennemie, et les payements des sommes dues aux termes du contrat, soit comme prises, soit comme sinistres, seront exigibles après la mise en vigueur du présent Traité.

Dans le cas où une convention sera conclue pour le payement d'intérêts pour des sommes dues antérieurement à la guerre, ou par des ressortis-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

sants des États belligérants, et recouvrées après la guerre, cet intérêt devra, dans le cas de pertes recouvrables en vertu de contrat d'assurance maritime, courir à partir de l'expiration d'une période d'un an à compter du jour de ces pertes.

§ 17

Aucun contrat d'assurance maritime avec un assuré devenu par la suite ennemi ne devra être considéré comme couvrant les sinistres causés par des actes de guerre de la Puissance dont l'assureur est ressortissant, ou des alliés ou associés de cette Puissance.

§ 18

S'il est démontré qu'une personne qui, avant la guerre, avait passé un contrat d'assurance maritime avec un assureur devenu par la suite ennemi, a passé après l'ouverture des hostilités un nouveau contrat couvrant le même risque avec un assureur non ennemi, le nouveau contrat sera considéré comme substitué au contrat primitif à compter du jour où il aura été passé, et les primes échues seront réglées sur le principe que l'assureur primitif n'aura été responsable du fait du contrat que jusqu'au moment où le nouveau contrat aura été passé.

Autres assurances

§ 19

Des contrats d'assurances passés avant la guerre entre un assureur et une personne devenue par la suite ennemie, autres que les contrats dont il est question dans les paragraphes 9 à 18, seront traités, à tous égards, de la même manière que seraient traités, d'après lesdits articles, les contrats d'assurances contre l'incendie entre les mêmes parties.

Réassurances

§ 20

Tous les traités de réassurance passés avec une personne devenue ennemie seront considérés comme abrogés par le fait que cette personne est devenue ennemie, mais sans préjudice, dans le cas de risque sur la vie ou maritime, qui avait commencé à être couru antérieurement à la guerre, du droit de recouvrer après la guerre le payement des sommes dues en raison de ces risques.

Toutefois, si la partie réassurée a été mise, par suite de l'invasion, dans l'imposibilité de trouver un autre réassureur, le traité subsiste jusqu'à l'expiration d'une période de trois mois après la mise en vigueur du présent Traité.

Si un traité de réassurance est annulé en vertu de cet article, un compte sera établi entre les parties en ce qui concerne à la fois les primes payées et payables et les responsabilités pour pertes subies, au sujet des risques sur la vie ou maritimes qui auraient commencé à être courus avant la guerre. Dans le cas de risques autres que ceux mentionnés aux paragraphes 11 à

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

18, le règlement des comptes sera établi à la date à laquelle les parties sont devenues ennemies, sans tenir compte des réclamations pour pertes subies depuis cette date.

§ 21

Les dispositions du paragraphe précédent s'étendent également aux réassurances existant au jour où les parties sont devenues ennemies, des risques particuliers acceptés par l'assureur dans un contrat d'assurance, autres que les risques sur la vie ou maritimes.

§ 22

La réassurance d'un contrat d'assurance sur la vie, faite par contrat particulier et non comprise dans un traité général de réassurance, restera en vigueur.

§ 23

Dans le cas d'une réassurance effectuée avant la guerre, d'un contrat d'assurance maritime, la cession du risque cédé au réassureur restera valable si ce risque a commencé à être couru avant l'ouverture des hostilités, et le contrat restera valable malgré l'ouverture des hostilités. Les sommes dues en vertu du contrat de réassurance, en ce qui concerne soit des primes, soit des pertes subies, seront recouvrables après la guerre.

§ 24

Les dispositions des paragraphes 17 et 18 et le dernier alinéa du paragraphe 16 s'appliqueront aux contrats de réassurances de risques maritimes

Section VI

Tribunal arbitral mixte

Article 188

a) Un Tribunal arbitral mixte sera constitué entre chacune des Puissances alliées ou associées d'une part et la Bulgarie d'autre part, dans un délai de trois mois à dater de la mise en vigueur du présent Traité. Chacun de ces Tribunaux sera composé de troix membres. Chacun des Gouvernements intéressés désignera un de ces membres. Le Président sera choisi à la suite d'un accord entre les deux Gouvernements intéressés.

Au cas où cet accord ne pourrait intervenir, le Président du Tribunal et deux autres personnes susceptibles l'une et l'autre, en cas de besoin, de le remplacer, seront choisies par le Conseil de la Société des Nations et jusqu'au moment où il sera constitué, par M. Gustave Ador, s'il y consent. Ces personnes appartiendront à des Puissances qui sont restées au cours de la guerre.

Si, en cas de vacance, un Gouvernement ne pourvoit pas, dans un délai d'un mois, à la désignation ci-dessus prévue d'un membre du Tribunal, ce membre sera choisi par le Gouvernement adverse parmi les deux personnes mentionnées ci-dessus, autres que le Président.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

La décision de la majorité des membres sera celle du Tribunal.

b) Les Tribunaux arbitraux mixtes créés par application du paragraphe *a)* jugeront les différends qui sont de leur compétence, aux termes de Section III, IV, V, VII et VIII.

En outre, tous les différends, quels qu'ils soient, relatifs aux contrats conclus avant la mise en vigueur du présent Traité, entre les ressortissants des Puissances alliées et associées et les ressortissants bulgares, seront réglés par le Tribunal arbitral mixte, à l'exception toutefois des différends qui, par application des lois des Puissances alliées, associées ou neutres, sont de la compétence des tribunaux nationaux de ces dernières Puissances. Dans ce cas, ces différends seront réglés par ces tribunaux nationaux, à l'exclusion du Tribunal arbitral mixte. Le ressortissant intéressé d'une Puissance alliée ou associée pourra toutefois porter l'affaire devant le Tribunal arbitral mixte à moins que sa loi nationale ne s'y oppose.

c) Si le nombre des affaires le justifie, d'autres membres devront être désignés pour que chaque Tribunal arbitral mixte puisse se diviser en plusieurs sections. Chacune de ces sections devra être composée ainsi qu'il est dit ci-dessus.

d) Chaque tribunal arbitral mixte établira lui-même sa procédure en tant qu'elle ne sera pas réglée par les dispositions de l'Annexe au présent article. Il aura pouvoir pour fixer les dépenses à payer par la partie perdante pour frais et débours de procédure.

e) Chaque Gouvernement payera les honoraires du membre du Tribunal arbitral mixte qu'il nomme et de tout agent qu'il désignera pour le représenter devant le Tribunal. Les honoraires du Président seront fixés par accord spécial entre les Gouvernements intéressés et ces honoraires ainsi que les dépenses communes de chaque Tribunal seront payés par moitié par les deux Gouvernements.

f) Les Hautes Parties Contractantes s'engagent à ce que leurs tribunaux et autorités prêtent directement aux Tribunaux arbitraux mixtes toute l'aide qui sera en leur pouvoir, spécialement en ce qui concerne la transmission des notifications et la réunion des preuves.

g) Les Hautes Parties Contractantes conviennent de considérer les décisions du Tribunal arbitral mixte comme définitives, et de les rendre obligatoires pour leurs ressortissants.

Annexe

§ 1

En cas de décès ou de démission d'un membre du Tribunal, ou si un membre du Tribunal se trouve, pour une raison quelconque, dans l'impossibilité de remplir ses fonctions, la procédure, qui a été suivie pour sa nomination, sera employée pour pourvoir à son remplacement.

§ 2

Le Tribunal adoptera pour sa procédure des règles conformes à la justice et à l'équité, Il décidera de l'ordre et des délais dans lesquels chaque partie devra présenter ses conclusions et réglera les formalités requises pour l'administration des preuves.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

§ 3

Les avocats et conseils des deux parties seront autorisés à présenter oralement et par écrit au Tribunal leur argumentation pour soutenir ou défendre leur cause.

§ 4

Le Tribunal conservera les archives des procès et causes qui lui seront soumis et de la procédure y relative avec mention des dates.

§ 5

Chacune des Puissance intéréssées pourra nommer un secrétaire. Ces secrétaires constitueront le Secrétariat mixte du Tribunal et seront sous ses ordres. Le Tribunal peut nommer et employer un ou plusieurs fonctionnaires qui seront nécessaires pour l'assister dans l'accomplissement de sa tâche.

§ 6

Le Tribunal décidera de toutes questions et espèces qui lui seront soumises, d'après les preuves, témoignages et informations qui pourront être produits par les parties intéressées.

§ 7

La Bulgarie s'engage à donner au Tribunal toutes facilités et informations nécessaires pour poursuivre ses enquêtes.

§ 8

La langue dans laquelle la procédure sera poursuivie, sera, à défaut de convention contraire l'anglais, le français ou l'italien, selon ce qui sera décidé par la Puissance alliée ou associée intéressée.

§ 9

Le lieu et date des audiences de chaque Tribunal seront déterminés par le Président du Tribunal.

Article 189

Si un tribunal compétent a rendu ou rend un jugement dans une affaire visée par les Sections III, IV, V, VII ou VIII et si ce jugement n'est pas conforme aux dispositions des dites Sections, la partie qui aura subi, de ce chef, un préjudice aura droit à une réparation qui sera déterminée par le Tribunal arbitral mixte. Sur la demande du ressortissant d'une Puissance alliée ou associée, la réparation ci-dessus visée pourra être effectuée, lorsque cela sera possible, par le Tribunal arbitral mixte en replaçant les parties dans la situation où elles se trouvaient avant le jugement rendu par le tribunal bulgare.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Section VII

Propriété industrielle

Article 190

Sous réserve des stipulations du présent Traité, les droits de propriété industrielle, littéraire ou artistique, telle que cette propriété est définie par les Conventions internationales de Paris et de Berne visées à l'article 166, seront rétablis ou restaurés, à partir de la mise en vigueur du présent Traité dans les territoires des Hautes Parties Contractantes, en faveur des personnes qui en étaient bénéficiaires, au moment où l'état de guerre a commencé d'exister, ou de leurs ayants droit. De même les droits qui, si la guerre n'avait pas eu lieu, auraient pu être acquis pendant la durée de la guerre, à la suite d'une demande formée pour la protection de la propriété industrielle ou de la publication d'une œuvre littéraire ou artistique, seront reconnus et établis en faveur des personnes qui y auraient des titres, à partir de la mise en vigueur du présent Traité.

Toutefois, les actes faits en vertu des mesures spéciales qui auront été prises pendant la guerre, par une autorité législative, exécutive ou administrative d'une Puissance alliée ou associée à l'égard des droits des ressortissants bulgares, en matière de propriété industrielle, littéraire ou artistique, demeureront valables et continueront à avoir leurs pleins effets.

Il n'y aura lieu à aucune revendication ou action de la part de la Bulgarie ou des ressortissants bulgares contre l'utilisation qui aura été faite pendant la durée de la guerre, par le Gouvernement d'une Puissance alliée ou associée ou par toute personne, pour le compte de ce Gouvernement ou avec son assentiment, de droits de propriété industrielle, littéraire ou artistique, ni contre la vente, la mise en vente ou l'emploi de produits, appareils, articles ou objets quelconques auxquels s'appliquaient ces droits.

Si la législation d'une des Puissances alliées ou associées n'en a pas disposé autrement, les sommes dues ou payées, par application de tout acte et de toute opération effectués en exécution des mesures spéciales visées à l'alinéa 2 du présent article, recevront la même affectation que les autres créances des ressortissants bulgares, conformément aux dispositions du présent Traité et les sommes produites par des mesures spéciales prises par le Gouvernement bulgare en ce qui concerne les droits de propriété industrielle, littéraire ou artistique des ressortissants des Puissances alliées ou associées, seront considérées et traitées comme toutes les autres dettes des ressortissants bulgares.

Chacune des Puissances alliées ou associees se réserve la faculté d'apporter aux droits de propriété industrielle, littéraire ou artistique (à l'exception des marques de fabrique ou de commerce) acquis avant la guerre, ou pendant sa durée, ou qui seraient acquis ultérieurement suivant sa législation par des ressortissants bulgares, soit en les exploitant, soit en accordant des licences pour leur exploitation, soit en conservant le contrôle de cette exploitation, soit autrement, telles limitations, conditions ou restrictions qui pourraient être considérées comme nécessaires pour les besoins de la défense nationale, ou dans l'intérêt public, ou pour assurer un traitement équitable par la Bulgarie des droits de propriété industrielle, littéraire ou artistique possédés sur le territoire bulgare par ses ressortissants, ou pour garantir l'entier accomplissement de toutes les obligations contractées par la Bulgarie en vertu du présent Traité. Pour les droits de propriété industrielle, littéraire ou artistique

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

qui seraient acquis après la mise en vigueur du présent Traité, la faculte ci-dessus réservée aux Puissances alliées ou associées, ne pourra être exercée que dans le cas où les limitations, conditions ou restrictions pourraient être considérées comme nécessaires pour les besoins de la défense nationale ou de l'intérêt public.

Dans le cas où il serait fait application par les Puissances alliées ou associées des dispositions qui précèdent, il sera accordé des indemnités ou des redevances raisonnables, qui recevront la même affectation que toutes les autres sommes dues à des ressortissants bulgares, conformément aux dispositions du présent Traité.

Chacune des Puissances alliées ou associées se réserve la faculté de considérer comme nulles et de nul effet toute cession totale ou partielle, et toute concession de droits de propriété industrielle, littéraire ou artistique, qui auraient été effectuées depuis le 1er août 1914 ou qui le seraient à l'avenir et qui auraient pour résultat de faire obstacle à l'application des dispositions du présent article.

Les dispositions du présent article ne sont pas applicables aux droits de propriété industrielle, littéraire ou artistique compris dans les Sociétés ou entreprises, dont la liquidation a été effectuée par les Puissances alliées ou associées conformément à la législation exceptionnelle de guerre, ou sera effectuée en vertu de l'article 177, paragraphe *b)*.

Article 191

Un délai minimum d'une année, à partir de la mise en vigueur du présent Traité sans surtaxe ni pénalité d'aucune sorte, sera accordé aux ressortissants de chacune des Hautes Parties Contractantes pour accomplir tout acte, remplir toute formalité, payer toute taxe et généralement satisfaire à toute obligation prescrite par les lois et règlements de chaque État pour conserver ou obtenir les droits de propriété industrielle déjà acquis au 1er août 1914 ou qui, si la guerre n'avait pas eu lieu, auraient pu être acquis depuis cette date, à la suite d'une demande faite, avant la guerre ou pendant sa durée, ainsi que pour y former opposition. Toutefois, cet article ne pourra conférer aucun droit pour obtenir aux États-Unis d'Amérique la reprise d'une procédure d'interférence dans laquelle aurait été tenue l'audience finale.

Les droits de propriété industrielle qui auraient été frappés de déchéance par suite du défaut d'accomplissent d'un acte, d'exécution d'une formalité ou de payement d'une taxe seront remis en vigueur, sous la réserve toutefois en ce qui concerne les brevets et dessins, que chaque Puissance alliée ou associée pourra prendre les mesures qu'elle jugerait équitablement nécessaires pour la sauvegarde des droits des tiers qui auraient exploité ou employé des brevets ou des dessins pendant le temps où ils étaient frappés de déchéance. De plus, les brevets d'invention ou dessins appartenant à des ressortissants bulgares et qui seront ainsi remis en vigueur, demeureront soumis aux prescription qui leur auraient été applicables pendant la guerre ainsi qu'à toutes les dispositions du présent Traité.

La période comprise entre le 1er août 1914 et la date de la mise en vigueur du présent Traité n'entrera pas en ligne de compte dans le délai prévu pour la mise en exploitation d'un brevet ou pour l'usage de marques de fabrique ou de commerce ou de dessin et il est convenu en outre qu'aucun brevet, marque de fabrique ou de commerce ou dessin qui était encore en vigueur au 1er août 1914, ne pourra être ferapp de déchéance ou d'annulation du seul

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

chef de non-exploitation ou de nonusage avant l'expiration d'un délai de deux ans à partir de la mise en vigueur du présent Traité.

Article 192

Aucune action ne pourra être intentée ni aucune revendication exercée, d'une part, par des ressortissants bulgares, ou par des personnes résidant ou exerçant leur industrie en Bulgarie, et d'autre part, par des ressortissants des Puissances alliées ou associées ou des personnes résidant ou exerçant leur industrie sur le territoire de ces Puissances ni par les tiers auxquels ces personnes auraient cédé leurs droits pendant la guerre, à raison de faits qui se seraient produits sur le territoire de l'autre Patrie, entre la date de l'état de guerre et celle de la mise en vigueur du présent Traité et qui auraient pu être considérés comme portant atteinte à des droits de propriété industrielle ou de propriété littéraire ou artistique ayant existé à un moment quelconque pendant la guerre ou qui seront rétablis conformément à l'article 191.

Aucune action ne sera également recevable de la part des mêmes personnes, pour infraction aux droits de propriété industrielle ou artistique, à aucun moment, à l'occasion de la vente ou de la mise en vente, pendant un an à dater de la signature du présent Traité sur les territoires des Puissances alliées ou associées, d'une part, ou de la Bulgarie, d'autre part, de produits ou articles fabriqués, ou d'œuvres littéraires ou artistiques publiées durant la période comprise entre la date de l'état de guerre et celle de la signature du présent Traité, ni à l'occasion de leur acquisition et de leur emploi ou usage, étant entendu toutefois que cette disposition ne s'appliquera pas lorsque les possesseurs des droits avaient leur domicile ou des établissements industriels ou commerciaux situés dans les régions occupées par la Bulgarie au cours de la guerre.

Cet article ne sera pas applicable aux rapports entre les États-Unis d'Amérique, d'une part, et la Bulgarie d'autre part.

Article 193

Les contrats de licence d'exploitation de droits de propriété industrielle ou de reproduction d'œuvres littéraires ou artistiques conclus avant l'état de guerre entre des ressortissants des Puissances alliées ou associées ou des personnes résidant sur leur territoire ou y exerçant leur industrie d'une part et des ressortissants bulgares d'autre part, seront considérés comme résiliés, à dater de l'état de guerre entre la Bulgarie et la Puissance alliée ou associée. Mais, dans tous les cas, le bénéficiaire primitif d'un contrat de ce genre aura le droit, dans un délai de six mois à dater de la mise en vigueur du présent Traité, d'exiger du titulaire des droits la concession d'une nouvelle licence, dont les conditions à défaut d'entente entre les parties, seront fixées par le tribunal duement qualifié à cet effet dans le pays sous la législation duquel les droits ont été acquis, sauf dans le cas de licences obtenues en vertu de droits acquis sous la législation bulgare; dans ce cas, les conditions seraient fixées par le Tribunal arbitral mixte prévu par la Section VI de la présente partie. Le Tribunal pourra, s'il y a lieu, fixer alors le montant des redevances qui lui paraîtraient justifiées, en raison de l'utilisation des droits pendant la durée de la guerre.

Les licences relatives à des droits de propriété industrielle, littéraire ou artistique qui auront été concédés suivant la législation spéciale de guerre d'une Puissance alliée ou associée ne pourront se trouver atteintes par la

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

continuation d'une licence existant avant la guerre, mais elles demeureront valables et continueront à avoir leurs pleins effets, et dans le cas où une de ces licences aurait été accordée au bénéficiaire primitif d'un contrat de licence passé avant la guerre, elle sera considérée comme s'y substituant.

Lorsque des sommes auront été payées pendant la guerre, en vertu de contrat ou licence quelconques intervenus avant la guerre pour l'exploitation des droits de propriété industrielle on pour la reproduction ou la représentation d'œuvres littéraires, dramatiques ou artistiques, ces sommes recevront la même affectation que les autres dettes ou créances des ressortissants bulgares, conformément au présent Traité.

Cet article ne sera pas applicable aux rapports entre les États-Unis d'Amérique, d'une part, et la Bulgarie d'autre part.

Article 194

Les habitants des territoires séparés de la Bulgarie en vertu du présent Traité, conserveront, nonobstant cette séparation et le changement de nationalité qui en résultera, la pleine et entière jouissance en Bulgarie, de tous les droits de propriété industrielle et de propriété littéraire et artistique, dont ils étaient titulaires suivant la législation bulgare, au moment de cette séparation.

Les droits de propriété industrielle, littéraire et artistique en vigueur sur les territoires séparés de la Bulgarie, conformément au présent Traité; au moment de la séparation de ces territoires d'avec la Bulgarie ou qui seront rétablis ou restaurés par application de l'article 190 seront reconnus par l'État auquel sera transféré ledit territoire et demeureront en vigueur sur ce territoire, pour la durée qui leur sera accordée suivant la législation bulgare.

Article 195

Une convention spéciale règlera toutes questions concernant les archives, registres et plans relatifs au service de la propriété industrielle, littéraire et artistique ainsi que leur transmission ou communication éventuelle par les Offices de la Bulgarie aux Offices des États cessionnaires des territoires de la Bulgarie.

Section VIII

Dispositions spéciales aux territoires transférés

Article 196

Parmi les personnes physiques et morales, précédemment ressortissantes de la Bulgarie, celles qui acquièrent de plein droit, par application du présent Traité, la nationalité d'une Puissance alliée ou associée, sont désignées, dans les stipulations qui vont suivre, par l'expression „anciens ressortissants bulgares". L'expression „ressortissants bulgares" désigne les mêmes personnes qui conservent la nationalité bulgare.

Article 197

La Bulgarie remettra sans délai les anciens ressortissants bulgares en possession de leurs biens, droits et intérêts situés sur le territoire bulgare.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Ces biens, droits et intérêts seront restitués libres de toute charge ou taux, créées ou augmentées depuis le 29 septembre 1918.

Le montant des taxes et impôts sur le capital qui ont été levés ou augmentés sur les biens, droits et intérêts des anciens ressortissants bulgares depuis le 29 septemvre 1918, ou qui pourraient être levés ou augmentés jusqu'à la restitution conforme aux dispositions du présent Traité ou, s'il s'agit de biens, droits et intérêts qui n'ont pas été soumis à des mesures exceptionnelles de guerre, jusqu'à l'expiration de trois mois après la mise en vigueur du présent Traité, sera reversé aux ayants droit.

Les biens, droits et intérêts restitués ne seront soumis à aucune taxe imposée à l'égard de tout autre bien ou de toute autre entreprise appartenant à la même personne, dès l'instant que ces biens auront été retirés de Bulgarie, ou que ces entreprises auront cessé d'y être exploitées.

Si des taxes de toute nature ont été payées par anticipation pour les biens, droits et intérêts retirés de Bulgarie, la proportion de ces taxes payées pour toute période postérieure au retrait de ces biens, droits et intérêts, sera reversée aux ayants droit.

Les legs, donations, bourses, fondations de toutes sortes fondés ou créés en Bulgarie et destinés aux anciens ressortissants bulgares seront mis par la Bulgarie, en tant que ces fondations se trouvent sur son territoire, à la disposition de la Puissance alliée ou associée, dont lesdits anciens ressortissants bulgares sont actuellement ressortissants, dans l'état où ces fondations se trouvaient à la date du 20 septembre 1915 compte tenu du payement régulièrement effectué pour l'objet de la fondation.

Article 198

Sont maintenus tous contrats conclus avant le 29 septembre 1918 et qui étaient en vigueur à cette date entre anciens ressortissants bulgares, d'une part, et le Gouvernement ou les ressortissants bulgares, d'autre part.

Toutefois seront annulés les contrats ci-dessus visés dont, dans un intérêt général, le Gouvernement de la Puissance alliée ou associée dont l'ancien ressortissant bulgare a acquis la nationalité, aurait notifié la résiliation à la Bulgarie dans un délai de six mois à dater de la mise en vigueur du présent Traité, sauf en ce qui concerne les dettes et autres obligations pécuniaires résultant de l'exécution d'un acte ou payement prévu à ces contrats.

L'annulation ci-dessus visée ne pourra être prononcée lorsque le ressortissant bulgare aura été autorisé à résider sur le territoire cédé à la Puissance alliée ou associée intéressée.

Article 199

Si l'annulation prévue à l'article 198 entraîne pour une des Parties un préjudice considérable, le Tribunal arbitral mixte prévu par la Section VI de la présente Partie pourra accorder à la partie lésée une indemnité calculée uniquement sur le capital engagé et sans tenir compte du manque à gagner.

Article 200

En matière de prescription, forclusion et déchéance, dans les territoires détachés de la Bulgarie seront applicables les dispositions prévues aux articles 183 et 184 de la présente Partie étant entendu que l'expression „début de la guerre" doit être remplacée par l'expression „date, qui sera fixée admi-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

nistrativement par chaque Puissance alliée et associée à laquelle les rapports entre les Parties sont devenus impossibles en fait ou en droit", et que l'expression „durée de la guerre" doit être remplacée par celle „période entre la date ci-dessus visée et celle de la mise en vigueur du présent Traité".

Article 201

La Bulgarie s'engage à reconnaître, en tant qu'ils peuvent la concerner, tous accords ou conventions conclus ou à conclure entre les Puissances alliées ou associées dans le but de sauvegarder les droits et intérêts de ressortissants de ces Puissances, engagés dans des Sociétés ou associations constituées d'après les lois bulgares et déployant une activité quelconque dans les territoires détachés de la Bulgarie. Elle s'engage à faciliter tous transferts, à restituer tous documents ou valeurs, à fournir tous renseignements et généralement à accomplir tous actes ou formalités afférent auxdits accords ou conventions.

Article 202

Le règlement des questions concernant les dettes contractées avant le 29 septembre 1918, entre la Bulgarie ou les ressortissants bulgares résidant en Bulgarie, d'une part, et les anciens ressortissants bulgares, d'autre part, sera effectué conformément aux dispositions de l'article 176 et de son annexe, étant entendu que l'expression „avant la guerre" doit être remplacée par l'expression „avant la date, qui sera fixée administrativement par chaque Puissance alliée et associée, à laquelle les rapports entre Parties sont devenus impossibles en fait ou en droit".

Si les dettes étaient exprimées en monnaie bulgare elles seront payées dans cette monnaie; si la dette était exprimée en toute autre monnaie que la monnaie bulgare elle sera réglée dans la monnaie stipulée.

Article 203

Sans préjudice des autres stipulations du présent Traité, le Gouvernement bulgare s'engage à remettre à la Puissance à laquelle des territoires bulgares sont transférés, telle fraction des réserves accumulées par le Gouvernement ou les administrations de la Bulgarie ou par des organismes publics ou privés opérant sous leur contrôle, destinée à faire face au fonctionnement, dans ces territoires, de toutes assurances sociales et assurances d'État.

Les Puissances auxquelles ces fonds seront remis devront nécessairement les affecter à l'exécution des obligations résultant de ces assurances.

Les conditions de cette remise seront réglées par des conventions spéciales, conclues entre le Gouvernement bulgare et les Gouvernements intéressés.

Dans le cas où ces conventions spéciales ne seraient pas conclues conformément à l'alinéa précédent dans les trois mois de la mise en vigueur du présent Traité, les conditions du transfert seront, dans chaque cas, soumises à une Commission de cinq membres, dont un sera nommé par le Gouvernement bulgare et un par l'autre Gouvernement intéressé et trois nommés par le Conseil d'Administration du Bureau international du Travail parmi les ressortissants des autres États. Cette Commission votant à la majorité des voix, devra dans les trois mois de sa constitution adopter des recommandations à soumettre au Conseil de la Société des Nations; les décisions du Conseil devront être immédiatement considérées par la Bulgarie et par l'autre État intéressé comme définitives.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

PARTIE X

NAVIGATION AÉRIENNE

Article 204

Les aéronefs ressortissant aux Puissances alliées ou associées auront pleine liberté de survol et d'atterrissage sur le territoire et les eaux territoriales de la Bulgarie et jouiront des mêmes avantages que les aéronefs bulgares, notamment en cas de détresse à terre ou en mer.

Article 205

Les aéronefs ressortissant aux Puissances alliées ou associées en transit pour un pays étranger quelconque jouiront du droit de survoler sans atterrir, le territoire et les eaux territoriales de la Bulgarie, sous réserve des règlements que la Bulgarie pourra établir, qui seront également applicables aux aéronefs de la Bulgarie et à ceux des Pays alliés et associés.

Article 206

Les aérodromes établis en Bulgarie et ouverts au trafic public national seront ouverts aux aéronefs ressortissant aux Puissances alliées et associées qui seront traités sur un pied d'égalité avec les aéronefs bulgares, en ce qui concerne les taxes de toute nature, y compris les taxes d'atterrissage et d'aménagement.

Article 207

Sous réserve des présentes dispositions, le droit de passage, de transit et d'atterrissage, prévu aux articles 204, 205 et 206 est subordonné à l'observation des règlements que la Bulgarie pourra juger nécessaire d'édicter, étant entendu que ces règlements seront appliqués sans distinction aux aéronefs bulgares et à ceux des Pays alliés et associés.

Article 208

Les certificats de nationalité, de navigabilité, les brevets de capacité et les licences délivrés ou reconnus valables par l'une quelconque des Puissances alliées et associées, seront admis en Bulgarie comme valables et équivalents aux certificats, brevets et licences délivrés par la Bulgarie.

Article 209

Au point de vue du trafic commercial aérien interne, les aéronefs ressortissants aux Puissances alliées et associées jouiront en Bulgarie du traitement de la nation la plus favorisée.

Article 210

La Bulgarie s'engage à mettre en vigueur des mesures propres à assurer que tout aéronef bulgare survolant son territoire se conformera aux règles sur les feux et signaux, règles de l'air et règles sur le trafic aérien sur ou dans

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

le voisinage des aérodromes, tels que ces règles sont fixées par la Convention passée entre les Puissances alliées et associées relativement à la navigation aérienne.

Article 211

Les obligations imposées par les dispositions de la présente Partie resteront en vigueur jusqu'au 1er janvier 1923, à moins qu'auparavant la Bulgarie ait été admise dans la Société des Nations ou ait été autorisée, du consentement des Puissances alliées et associées, à adhérer à la Convention passée entre lesdites Puissances, relativement à la navigation aérienne.

PARTIE XI

PORTS, VOIES D'EAU ET VOIES FERRÉES.

Section I

Dispositions générales

Article 212

La Bulgarie s'engage à accorder la liberté du transit à travers son territoire sur les voies les plus appropriées au transit international, par chemin de fer, par cours d'eau navigable ou par canal, aux personnes, marchandises, navires, bateaux, wagons et services postaux en provenance ou à destination des territoires de l'une quelconque des Puissances alliées et associées limitrophes on non ; et, à cet effet, la traversée des eaux territoriales sera permise.

Les personnes, marchandises, navires, bateaux, wagons et services postaux ne seront soumis à aucun droit de transit, ni à aucun délai ou restriction inutiles, et ils auront droit, en Bulgarie, au traitement national, en tout ce qui concerne les taxes et les facilités, ainsi qu'à tous autres égards.

Les marchandises en transit seront exemptes de tous droits de douane ou autres droits analogues.

Toutes taxes ou charges, grevant le transport en transit, devront être raisonnables, eu égard aux conditions du trafic. Nulle redevance, facilité ou restriction ne devra dépendre, directement ou indirectement, de la qualité du propriétaire ou de la nationalité du navire ou autre moyen de transport qui aurait été ou qui devrait être employé sur une partie quelconque du parcours total.

Article 213

La Bulgarie s'engage à n'imposer ni maintenir un contrôle quelconque sur les entreprises de transport, en transit aller et retour, des émigrants à travers son territoire, en dehors des mesures nécessaires pour constater que les voyageurs sont réellement en transit ; elle ne permettra à aucune compagnie de navigation ni à aucune autre organisation, société ou personne privée intéresée au trafic, de participer d'une façon quelconque à un service administratif organisé dans ce but, ni d'exercer une influence directe ou indirecte à cet égard.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Article 214

La Bulgarie s'interdit d'établir une distinction ou une préférence directe ou indirecte, en ce qui concerne les droits, taxes et prohibitions relatifs aux importations dans son territoire ou aux exportations de son territoire et, sous réserve de stipulations particulières contenues dans le présent Traité, en ce qui concerne les conditions et le prix du transport des marchandises ou des personnes à destination ou en provenance de son territoire, en raison soit de la frontière d'entrée ou de sortie, soit de la nature, de la propriété ou du pavillon des moyens de transports employés (y compris les transports aériens), soit du point de départ primitif ou immédiat du navire ou bateau, du wagon, de l'aéronef ou autre moyen de transport, de sa destination finale ou intermédiaire, de l'itinéraire suivi ou des points de transbordement, soit du fait que les marchandises sont importées ou exportées directement par un port bulgare ou indirectement par un port étranger, soit du fait que les marchandises sont importées ou exportées par mer, par terre ou par voie aérienne.

La Bulgarie s'interdit notamment d'établir, au préjudice des ports, navires ou bateaux de l'une quelconque des Puissances alliées et associées, aucune surtaxe, aucune prime directe ou indirecte à l'exportation ou l'importation par les ports ou par les navires ou bateaux bulgares, ou par ceux d'une autre Puissance, en particulier sous forme de tarifs combinés, et de soumettre les personnes ou les marchandises, passant par un port ou utilisant un navire ou bateau d'une quelconque des Puissances alliées ou associées, à des formalités ou à des délais quelconques, auxquels ces personnes ou ces marchandises ne seraient pas soumises, si elles passaient par un port bulgare ou par le port d'une autre Puissance, ou si elles utilisaient un navire ou bateau bulgare ou un navire ou bateau d'une autre Puissance.

Article 215

Toutes les dispositions utiles devront être prises, au point de vue administratif et technique, pour abréger, autant que possible, la pénétration des marchandises par les frontières de la Bulgarie et pour assurer, à partir desdites frontières, l'expédition et le transport de ces marchandises sans distinguer selon qu'elles sont en provenance ou à destination des territoires des Puissances alliées ou associées, ou en transit de ou pour ces territoires, dans des conditions matérielles, notamment au point de vue de la rapidité et des soins de route, identiques à celles dont bénéficieraient les marchandises de même nature, voyageant sur le territoire Bulgare dans des conditions semblables de transport.

En particulier, le transport des marchandises périssables sera effectué avec promptitude et régularité et les formalités douanières auront lieu de façon à permettre la continuation directe du transport des marchandises par les trains en correspondance.

Article 216

Les ports maritimes des Puissances alliées et associées bénéficieront de toutes les faveurs et de tous les tarifs réduits accordés, sur les voies ferrées ou les voies navigables de la Bulgarie, au profit des ports bulgares ou d'un port quelconque d'une autre Puissance.

La Bulgarie ne pourra refuser de participer aux tarifs ou combinaisons de tarifs qui auraient pour objet d'assurer aux ports d'une des Puissances

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

alliées et associées des avantages analogues à ceux qu'elle aurait accordés à ses propres ports ou à ceux d'une autre Puissance.

Article 217

Nonobstant toute stipulation contraire des conventions existantes, la Bulgarie s'engage à accorder, sur les lignes les plus appropriées au transit international et conformément aux tarifs en vigueur, la liberté du transit aux correspondances télégraphiques et communications téléphoniques en provenance ou à destination de l'une quelconque des Puissances alliées et associées, limitrophe ou non. Ces correspondances et communications ne seront soumises à aucuni délai ni restriction inutiles ; elles jouiront en Bulgarie du traitement national en tout ce qui concerne les facilités et notamment la célérité des transmissions. Nulle redevance, facilité ou restriction ne devra dépendre directemant ou indirectement de la nationalité de l'expéditeur ou du destinataire.

Section II

Navigation

Chapitre I

Liberté de navigation

Article 218

Les ressortissants des Puissances alliées et associées, ainsi que leurs biens, navires et bateaux, jouiront, dans tous les ports et sur les voies de navigation intérieure de la Bulgarie d'un traitement égal, à tous égards, à celui des ressortissants, des biens et des navires et bateaux bulgares.

En particuler, les navires et bateaux de l'une quelconque des Puissances alliées et associées seront autorisés à transporter des marchandises de toute nature et des passagers à destination ou en provenance de tous ports ou localités situés sur les territoires de la Bulgarie auxquels les navires et bateaux bulgares peuvent avoir accès, à des conditions qui ne seront pas plus onéreuses que celles appliquées dans le cas de navires et bateaux nationaux ; ils seront traités sur le pied d'égalité avec les navires et bateaux nationaux, en ce qui concerne les facilités et charges de ports et de quai de toute sorte, y compris les facilités de stationnement, de chargement et de déchargement, les droits et charges de tonnage, de quai, de pilotage, de phare, de quarantaine et tous droits et charges analogues, de quelque nature qu'ils soient, perçus au nom et au profit du Gouvernement, de fonctionnaires publics, de particuliers, de corporations ou d'établissements de quelque espèce que ce soit.

Au cas où la Bulgarie accorderait à l'une quelconque des Puissances alliées et associées ou à toute autre Puissance étrangère, un traitement préférentiel, ce régime sera étendu sans délai et sans conditions à toutes les Puissances alliées et associées.

Il ne sera apporté à la circulation des personnes et des navires et bateaux d'autres entraves que celles résultant des dispositions relatives aux douanes,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

à la police, aux prescriptions sanitaires, à l'émigration ou à l'immigration, ainsi qu'à l'importation ou à l'exportation des marchandises prohibées. Ces dispositions, raisonnables et uniformes, ne devront pas entraver innutilement le trafic.

Chapitre II

Clauses relatives au Danube

1° Dispositions communes aux réseaux fluviaux déclarés internationaux

Article 219

Est déclaré international: le Danube depuis Ulm, ensemble toute partie navigable de ce réseau fluvial servant naturellement d'accès à la mer à plus d'un État, avec ou sans transbordement, d'un bateau à un autre, ainsi que les canaux latéraux et chenaux qui seraient établis, soit pour doubler ou améliorer des sections naturellement navigables dudit réseau fluvial, soit pour réunir deux sections naturellement navigables du même cours d'eau.

Un accord conclu entre les États riverains pourra étendre le régime international à toute partie de réseau fluvial susnommé, qui ne sera pas comprise dans la définition générale.

Article 220

Sur le voies déclarées internationales à l'article précédent, les ressortissants, les biens et les pavillons de toutes les Puissances, seront traités sur le pied d'une parfaite égalité, de telle sorte qu'aucune distinction ne soit faite, au détriment des ressortissants, des biens et du pavillion d'une quelconque de ces Puissances, entre ceux-ci et les ressortissants, les biens et le pavillon de l'État riverain lui-même ou de l'État dont les ressortissants, les biens et le pavillon jouissent du traitement le plus favorable.

Article 221

Les bateaux bulgares ne pourront exécuter le transport, par lignes régulières de voyageurs et de marchandises, entre les ports d'une Puissance alliée et associée qu'avec une autorisation spéciale de celle-ci.

La Bulgarie s'engage à maintenir en faveur des Puissances alliées et associées et de leurs ressortissants toutes les facilités dont ceux-ci bénéficiaient avant la guerre dans les ports bulgares.

Article 222

Des taxes, susceptibles de varier avec les différentes sections du fleuve, pourront être perçues sur des bateaux empruntant la voie navigable ou ses accès, à moins de dispositions contraires d'une convention existante. Elles devront être exclusivement destinées à couvrir d'une façon équitable les frais d'entretien de la navigabilité ou d'amélioration du fleuve et de ses accès ou à subvenir à des dépenses faites dans l'intérêt de la navigation. Le tarif en sera calculé d'après ces dépenses et affiché dans les ports. Ces taxes

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

seront établies de manière à ne pas rendre nécessaire un examen détaillé de la cargaison, à moins qu'il n'y ait soupçon de fraude ou de contrevention.

Article 223

Le transit des voyageurs, bateaux et marchandises s'effectuera conformément aux conditions générales fixées à la Section I.

Lorsque les deux rives d'un fleuve international font partie d'un même État, les marchandises en transit pourront être mises sous scellés ou sous la garde des agents des douanes. Lorsque le fleuve forme frontière, les marchandises et les voyageurs en transit seront exempts de toute formalité douanière; le chargement et le déchargement des marchandises, ainsi que l'embarquement et le débarquement de voyageurs, ne pourront s'effectuer que dans les ports désignés par l'État riverain.

Article 224

Sur le parcours comme à l'embouchure des voies navigables susmentionnées, il ne pourra être perçu de redevances d'aucune espèce, autres que celles prévues à la présente Partie.

Cette disposition ne fera pas obstacle à l'établissement, par les Etats riverains, de droits de douane, d'octroi local ou de consommation non plus qu'à la création de taxes raisonnables et uniformes prélevées dans les ports d'après des tarifs publics, pour l'usage des grues, élévateurs, quais, magasins et autres installations analogues.

Article 225

À défaut d'une organisation spéciale relative à l'exécution des travaux d'entretien et d'amélioration de la partie internationale d'un réseau navigable, chaque État riverain sera tenu de prendre, dans la mesure convenable, les dispositions nécessaires à l'effet d'écarter tous obstacles ou dangers pour la navigation et d'assurer le maintien de la navigation dans de bonnes conditions.

Si un État néglige de se conformer à cette obligation, tout État riverain ou représenté à la Commission internationale, pourra en appler à la juridiction instituée, à cet effet, par la Société des Nations.

Article 226

Il sera procédé, de la même manière, dans le cas où un État riverain entreprendrait des travaux de nature à porter atteinte à la navigation dans la partie internationale. La juridiction visée à l'article précédent pourra prescrire la suspension ou la suppression de ces travaux, en tenant compte, dans ses décisions, des droits relatifs à l'irrigation, à la force hydraulique, aux pêcheries et aux autres intérêts nationaux, qui, en cas d'accord de tous les États riverains ou de tous les États représentés à la Commission internationale, auront la priorité sur les besoins de la navigation.

Le recours à la juridiction de la Société des Nations ne sera pas suspensif.

Article 227

Le régime formulé par les articles 220 et 222 à 226 ci-dessus sera remplacé par celui qui serait institué dans une Convention générale établie par les Puis-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

sances alliées et associées et approuvée par la Société des Nations, relativement aux voies navigables dont ladite Convention reconnaîtrait le caractère international. Cette Convention pourra s'appliquer notamment à tout ou partie du réseau fluvial du Danube ci-dessus mentionné, ainsi qu'aux autres éléments de ce réseau fluvial, qui pourraient y être compris dans une définition générale.

La Bulgarie s'engage, conformément aux dispositions de l'article 248, à adhérer à ladite Convention générale.

Article 228

La Bulgarie cédera aux Puissances alliées et asociées, dans le délai maximum de trois mois après la notification qui lui en sera faite, une partie des remorqueurs et des bateaux qui resteront immatriculés dans les ports des réseaux fluviaux visés à l'article 219, après les prélèvements à opérer à titre de restitution ou de réparation. La Bulgarie cédera de même le matériel de toute nature nécessaire aux Puissances alliées et associées intéressées pour l'utilisation de ces réseaux.

Le nombre des remorqueurs et bateaux et l'importance du matériel cédés, ainsi **que** leur répartition, seront déterminés par un ou plusieurs arbitres désignés par les États-Unis d'Amérique, en tenant compte des besoins légitimes des parties en cause, et en se basant notamment sur le trafic de la navigation dans les cinq années qui ont précédé la guerre.

Tous les bâtiments cédés devront être munis de leurs agrès et apparaux, être en bon état, capables de transporter des marchandises, et choisis parmi les plus récemment construits.

Lorsque les cessions prévues au présent article nécessiteront l'acquisition de la propriété qui, au 15 octobre 1918 ou depuis cette date, appartenait à une personne privée, l'arbitre ou les arbitres fixeront les droits des anciens propriétaires ainsi que le montant de l'indemnité à payer aux dits propriétaires, et, dans chaque cas particulier, le mode de règlement de cette indemnité. Si l'arbitre ou les arbitres reconnaissent que tout ou partie de cette indemnité doit revenir directement on indirectement à des Puissances tenues à des réparations, ils détermineront la somme à porter de ce chef au crédit desdites Puissances.

En ce qui concerne le Danube, sont également soumises à la décision de l'arbitre ou des arbitres susmentionnés, toutes questions ayant trait à la réparation permanente des navires, dont la propriété ou la nationalité donneraient lieu à un différend entre États, et aux conditions de ladite réparation.

Une Commission formée des Représentants des États-Unis d'Amérique, de l'Empire britannique, de la France et de l'Italie sera investie, jusqu'à la réparation définitive, du contrôle de ces navires. Cette Commission fera provisoirement le nécessaire pour assurer l'exploitation de ces navires dans l'intérêt général par un organisme local quelconque, ou, sinon, elle l'entreprendra elle-même sans cependant porter atteinte à la réparation définitive.

Cette exploitation provisoire sera, dans la mesure du possible, établie sur des bases commerciales, et les recettes nettes perçues par la dite Commission pour la location des navires seront employées de la manière qui sera indiquée par la Commission des réparations.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

2° Dispositions spéciales au Danube

Article 229

La Commission européenne du Danube exercera de nouveau les pouvoirs qu'elle avait avant la guerre. Toutefois et provisoirement, les représentants de la Grande-Bretagne, de la France, de l'Italie et de la Roumanie feront seuls partie de cette Commission.

Article 230

À partir du point où cesse la compétence de la Commission européenne, le réseau du Danube visé à l'article 219 sera placé sous l'administration d'une Commission internationale composée comme suit:

2 représentants des États allemands riverains;

1 représentant de chacun des autres États riverains;

1 représentant de chacun des États non riverains représentés à l'avenir à la Commission européenne du Danube.

Si quelques-uns de ces représentants ne peuvent être désignés au moment de la mise en vigueur du présent Traité, les décisions de la Commission seront néanmoins valables.

Article 231

La Commission internationale prévue à l'article précédent se réunir a aussitôt que possible après la mise en vigueur du présent Traité et assumera provisoirement l'administration du fleuve en conformité des dispositions des articles 220 et 222 à 226, jusqu'à ce qu'un statut définitif du Danube soit établi par les Puissances désignées par les Puissances alliées et associées.

Les décisions de cette Commission internationale seront prises à la majorité des voix. Les appointements des commissaires seront fixés et payés par leurs pays respectifs.

Provisoirement, tout déficit qui se produirait dans les dépenses d'administration de la Commission internationale sera supporté à parts égales par les États représentés à la Commission.

La Commission sera chargée notamment de réglementer l'attribution des licences des pilotes, les frais de pilotage et de surveiller le service des pilotes.

Article 232

La Bulgarie s'engage à agréer le régime qui sera établi pour le Danube par une Conférence des Puissances désignées par les Puissances alliées et associées; cette Conférence, à laquelle des représentants de la Bulgarie pourront être présents, se réunira dans le délai d'un an après la mise en vigueur du présent Traité.

Article 233

Il est mis fin au mandat donné par l'article 57 du Traité de Berlin du 13 juillet 1878 à l'Autriche-Hongrie et cédé par celle-ci à la Hongrie, pour l'exécution des travaux aux Portes-de-Fer. La Commission chargée de l'administration de cette partie du fleuve statuera sur le règlement des comptes,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

sous réserve des dispositions financières du présent Traité. Les taxes qui pourraient être nécessaires ne seront, en aucun cas, perçues par la Hongrie.

Article 234

Au cas où l'État serbo-croate-slovène ou la Roumanie entreprendraient, après autorisation ou sur mandat de la Commission internationale, des travaux d'aménagement, d'amélioration, de barrage ou autre sur une section du réseau fluvial formant frontière, ces États jouiraient sur la rive opposée, ainsi que sur la partie du lit située hors de leur territoire, de toutes les facilités nécessaires pour procéder aux études, à l'exécution et à l'entretien de ces travaux.

Article 235

La Bulgarie sera tenue, vis-à-vis de la Commission européenne du Danube, à toutes restitutions, réparations et indemnités pour les dommages subis pendant la guerre par cette Commission.

Section III

Chemins de fer

Chapitre I

Clauses relatives aux transports internationaux

Article 236

Les marchandises en provenance des territoires des Puissances alliées et associées et à destination de la Bulgarie, ainsi que les marchandises en transit par la Bulgarie et en provenance ou à destination des territoires des Puissances alliées ou associées, bénificieront de plein droit sur les chemins de fer bulgares, au point de vue des taxes à percevoir (compte tenu de toutes ristournes et primes), des facilités et à tous autres égards, du régime le plus favorable appliqué aux marchandises de même nature transportées sur une quelconque des lignes bulgares, soit en trafic intérieur, soit à l'exportation, à l'importation ou en transit, dans des conditions semblables de transport, notamment au point de vue de la longueur du parcours. La même règle sera appliquée sur la demande d'une ou plusieurs Puissances alliées ou associées, aux marchandises nommément désignées par ces Puissances, en provenance de la Bulgarie et à destination de leurs territoires.

Des tarifs internationaux, établis d'après les taux prévus à l'alinéa précédent et comportant des lettres de voiture directes, devront être créés lorsqu'une des Puissances alliées et associées le requerra de la Bulgarie.

Article 237

À partir de la mise en vigueur du présent Traité, les Hautes Parties Contractantes renouvelleront, en ce qui les concerne et sous les reserves indiquées au second paragraphe du présent article, les conventions et arrange-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ments signés à Berne le 14 octobre 1890, le 20 septembre 1893, le 16 juillet 1895, le 16 juin 1898 et le 19 septembre 1906, sur le transport des marchandises par voies ferrées.

Si, dans un délai de cinq ans après la mise en vigueur du présent Traité, une nouvelle convention pour le transport par chemin de fer des voyageurs, des bagages et des marchandises est conclue pour remplacer la Convention de Berne du 14 octobre 1890 et les additions subséquentes visées ci-dessus, cette nouvelle convention, ainsi que les conditions complémentaires régissant le transport international par voie ferrée qui pourront être basées sur elle, feront la Bulgarie, même si cette Puissance refuse de prendre part à la préparation de la convention ou d'y adhérer. Jusqu'à la conclusion d'une nouvelle convention, la Bulgarie se conformera aux dispositions de la Convention de Berne et aux additions subséquentes visées ci-dessus, ainsi qu'aux conditions complémentaires.

Article 238

La Bulgarie sera tenue de coopérer à l'établissement des services avec billets directs pour les voyageurs et leurs bagages, qui lui seront demandés par une ou plusieurs Puissances alliées et associées pour assurer, par chemin de fer les relations de ces Puissances entre elles ou avec tous autres pays, en transit à travers le territoire bulgare; la Bulgarie devra notamment recevoir, à cet effet, les trains et les voitures en provenance des Puissances alliées et associées et les acheminer avec une célérité au moins égale à celle de ses meilleurs trains à long parcours sur les mêmes lignes. En aucun cas, les prix applicables à ces services directs ne seront supérieurs aux prix perçus, sur le même parcours, pour les services intérieurs bulgares effectués dans les mêmes conditions de vitesse et de confort.

Les tarifs applicables, dans les mêmes conditions de vitesse et de confort, au transport des émigrants sur les chemins de fer bulgares à destination ou en provenance de ports des Puissances alliées et associées, ne pourront jamais ressortir à une taxe kilométrique supérieure à celle des tarifs les plus favorables, compte tenu de toutes primes ou ristournes, dont bénéficieraient, sur lesdits chemins de fer, les émigrants à destination ou en destination en provenance d'autres ports quelconques.

Article 239

La Bulgarie s'engage à n'adopter aucune mesure technique, fiscale ou administrative, telle que la visite en douane, les mesures de police générale, de police sanitaire ou de contrôle, qui serait spéciale aux services directs prévu, à destination ou en provenance des ports des Puissances alliées et associées et qui aurait pour effet d'entraver ou de retarder ces services.

Article 240

En cas de transport, partie par chemin de fer et partie par navigation intérieure, avec ou sans lettre de voiture directe, les stipulations qui précèdent seront applicables à la partie du trajet effectuée par chemin de fer.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Chapitre II

Matériel roulant

Article 241

La Bulgarie s'engage à ce que les wagons bulgares soient munis de dispositifs permettant:

1° de les introduire dans les trains de marchandises circulant sur les lignes de celles Puissances alliées et associées, qui sont parties à la Convention de Berne du 15 mai 1866, modifiées le 18 mai 1907, sans entraver le fonctionnement du frein continu qui pourrait, dans les dix ans qui suivront la mise en vigueur du présent Traité, être adopté dans ces pays;

2° d'introduire les wagons de ces Puissances dans tous les trains de marchandises circulant sur les lignes bulgares.

Le matériel roulant des Puissances alliées et associées jouira, sur les lignes bulgares, du même traitement que le matériel bulgare en ce qui concerne la circulation, l'entretien et les réparations.

Chapitre III

Transfert de lignes de chemins de fer

Article 242

Sous réserve de stipulations particulières, relatives au transfert des ports, voies d'eau et voies ferrées situés dans les territoires transférés en vertu du présent Traité, ainsi que des dispositions financières concernant les concessionnaires et le service des pensions de retraite du personnel, le transfert des voies ferrées aura lieu dans les conditions suivantes:

1° Les ouvrages et installations de toutes les voies ferrées seront livrés au complet et en bon état;

2° La fraction à livrer du matériel existant sur le réseau sera déterminée par des Commissions d'experts désignés par les Puissances alliées et associées, dans lesquelles la Bulgarie sera représentée. Ces Commissions devront prendre en considération l'importance du matériel immatriculé sur ces lignes, d'après le dernier inventaire avant le 29 septembre 1918, la longueur des voies, y compris les voies de service, la nature et l'importance du trafic; elles désigneront également les locomotives, voitures et wagons à transférer dans chaque cas, fixeront les conditions de réception et régleront les arrangements provisoires nécessaires pour assurer leur réparation dans les ateliers bulgares;

3° Les approvisionnements, le mobilier et l'outillage seront livrés dans les mêmes conditions que le matériel roulant.

Article 243

L'établissement de toutes les nouvelles gares frontière entre la Bulgarie et les États alliés ou associés limitrophes, ainsi que l'exploitation des lignes entre ces gares, seront réglés par un arrangement conclu entre les administrations de chemins de fer intéresées. Au cas où ces administrations ne parvien-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

draient pas à se mettre d'accord sur les conditions de cet arrangement, les conflits seraient tranchés par des Commissions d'experts constituées, comme il est dit ci-dessus.

Chapitre IV

Dispositions transitoires

Article 244

La Bulgarie exécutera les instructions qui lui seront données en matière de transport, par une autorité agissant au nom des Puissances alliées et associées :

1° Pour les transports de troupes effectués en exécution du présent Traité, ainsi que pour le transport du matériel, de munitions et d'approvisionnements à l'usage des armées ;

2° Et provisoirement, pour le transport du ravitaillement de certaines régions pour le rétablissement aussi rapide que possible des conditions normales des transports et pour l'organisation des services postaux et télégraphiques.

Section IV

Jugement des litiges et révision des clauses permanentes

Article 245

Les différends qui pourront s'élever entre les Puissances intéressées au sujet de l'inteprétation et de l'application des dispositions de la présente partie du présent Traité, seront réglés ainsi qu'il sera prévu par la Société des Nations.

Article 246

À tout moment la Société des Nations pourra proposer la révision de deux des articles ci-dessus qui ont trait à un régime administratif permanent.

Article 247

À l'expiration d'un délai de trois ans à dater de la mise en vigueur du présent Traité, les dispositions des articles 212 à 218, 221, 236, 238 à 240 pourront, à tout moment être revisées par le Conseil de la Société des Nations.

À défaut de revision, le bénéfice d'une quelconque des stipulations contenues dans les articles énumérés ci-dessus ne pourra, à l'expiration du délai prévu au paragraphe précédent, être réclamé par une des Puissances alliées et associées en faveur d'une portion quelconque de ses territoires pour laquelle la réciprocité ne serait pas accordée. Le délai de trois ans, pendant lequel la réciprocité ne pourra être exigée, pourra être prolongé par le Conseil de la Société des Nations.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Section V

Disposition particulière

Article 248

Sans préjudice des obligations particulières qui lui sont imposées par le présent Traité au profit des Puissances alliées et associées, la Bulgarie s'engage à adhérer à toute Convention générale concernant le régime international du transit, des voies navigables, des ports et des voies ferrées qui pourrait être conclue entre les Puissances alliées et associées, avec l'approbation de la Société des Nations, dans un délai de cinq années à dater de la mise en vigueur du présent Traité.

[...][2]

PARTIE XIII

CLAUSES DIVERSES

Article 290

La Bulgarie s'engage à reconnaître et agréer les conventions passées ou à passer par les Puissances alliées ou associées ou certaines d'entre elles avec toute autre Puissance, relativement au commerce des armes et des spiritueux ainsi qu'aux autres matières traitées dans les Actes généraux de Berlin du 26 février 1885 et de Bruxelles du 2 juillet 1890, et les conventions qui les ont complétées ou modifiées.

Article 291

Les Hautes Parties Contractantes, tout en reconnaissant les garanties stipulées en faveur de la Suisse par les Traités de 1815 et notamment l'Acte du 20 novembre 1815, garanties qui constituent des engagements internationaux pour le maintien de la paix, constatent cependant que les stipulations de ces traités et conventions, déclarations et autres actes complémentaires relatifs à la zone neutralisée de Savoie, telle qu'elle est déterminée par l'alinéa 1 de l'article 92 de l'Acte final du Congres de Vienne et par l'alinéa 2 de l'article 3 du Traité du Paris du 20 novembre 1815, ne correspondent plus aux circonstances actuelles. En conséquence, les Hautes Parties Contractantes prennent acte de l'accord intervenu entre le Gouvernement français et le Gouvernement suisse pour l'abrogation des stipulations relatives à cette zone qui sont et demeurent abrogées.

Les Hautes Parties Contractantes reconnaissent de même que les stipulations des traités de 1815 et des autres actes complémentaires relatifs aux zones franches, de la Haute-Savoie et du Pays de Gex ne correspondent plus aux circonstances actuelles et qu'il appartient à la France et à la Suisse de régler entre elles, d'un commun accord, le régime de ces territoires, dans les conditions jugées opportunes par les deux pays.

Annexes

I

Le Conseil fédéral suisse a fait connaître au Gouvernement français en date du 5 mai 1919, qu'après avoir examiné dans un même esprit de sin-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

cère amitié, la disposition de l'article 435 des Conditions de Paix présentées à l'Allemagne par les Puissances alliées et associées, il a été assez heureux pour arriver à la conclusion qu'il lui était possible d'y acquiescer sous les considérations et réserves suivantes:

1° Zone neutralisée de la Haute-Savoie:

a) Il sera entendu qu'aussi longtemps que les Chambres fédérales n'auront pas ratifié l'accord intervenu entre les deux Gouvernements concernant l'abrogation des stipulations relatives à la zone neutralisée de Savoie, il n'y aura rien de définitif de part ni d'autre à ce sujet.

b) L'assentiment donné par le Gouvernement suisse à l'abrogation des stipulations susmentionées présuppose, conformément au texte adopté, la reconnaissance des garanties formulées en faveur de la Suisse par les Traités de 1815 et notamment par la Déclaration du 20 novembre 1815.

c) L'accord entre les Gouvernements français et suisse pour l'abrogation des stipulations susmentionnées ne sera considéré comme valable que si le Traité de Paix contient l'article tel qu'il a été rédigé. En outre, les Parties contractantes du Traité de Paix devront chercher à obtenir le consentement des Puissances signataires des Traités de 1815 et de la Déclaration du 20 novembre 1915, qui ne seront pas signataires du Traité de Paix actuel.

2° Zone franche de la Haute-Savoie et du pays de Gex:

a) Le Conseil fédéral déclare faire les réserves les plus expresses en ce qui concerne l'interprétation à donner à la déclaration mentionnée au dernier alinéa de l'article ci-dessus à insérer dans le Traité de Paix, où il est dit que „les stipulations des Traités de 1815 et des autres actes complémentaires relatifs aux zones franches de la Haute-Savoie et du Pays de Gex ne correspondent plus aux circonstances actuelles". Le Conseil fédéral ne voudrait pas, en effet, que de son adhésion à cette rédaction il put être conclu qu'il se rallierait à la suppression d'une institution ayant pour but de placer des contrées voisines au bénéfice d'un régime spécial approprié à leur situation géographique et économique et qui a fait ses preuves. Dans la pensée du Conseil fédéral, il s'agirait non pas de modifier la structure douanière des zones, telle qu'elle a été instituée par les traités susmentionnées, mais uniquement de régler d'une façon mieux appropriée aux conditions économiques actuelles les modalités des échanges entre les régions intéressées. Les observations qui précèdent ont été inspirées au Conseil fédéral par la lecture du projet de convention relatif à la constitution future des zones, qui se trouvait annexé à la note du Gouvernement français datée du 26 avril. Tout en faisant les réserves susmentionnées, le Conseil fédéral se déclare prêt à examiner dans l'esprit le plus amical toutes les propositions que le Gouvernement français juge à propos de lui faire à ce sujet.

b) Il est admis que les stipulations des Traités de 1815 et autres actes complémentaires concernant des zones franches resteront en vigueur jusqu'au moment où un nouvel arrangement sera intervenu entre la Suisse et la France pour régler le régime de ces territoires.

II

Le Gouvernement français a adressé au Gouvernement suisse, le 18 mai 1919, la note ci-après en réponse à la communication rapportée au paragraphe précédent:

Par une note en date du 5 mai dernier, la Légation de Suisse à Paris a bien voulu faire connaître au Gouvernement de la République française l'adhésion du Gouvernement fédéral au projet d'article à insérer dans le

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Traité de Paix entre les Gouvernements alliés et associés, d'une part, et l'Allemagne d'autre part.

Le Gouvernement français a pris très volontiers acte de l'accord ainsi intervenu, et, sur sa demande, le projet d'article en question, accepté par les Gouvernements alliés et associés, a été inséré sous le N° 435 dans les Conditions de Paix présentées aux Plénipotentiaires allemands.

Le Gouvernement suisse a formulé, dans sa note du 5 mai sur cette question, diverses considérations et réserves.

En ce qui concerne celles de ces observations qui sont relatives aux zones franches de la Haute-Savoie et du Pays de Gex, le Gouvernement français a l'honneur de faire remarquer que la stipulation qui fait l'objet du dernier alinéa de l'article 435, est d'une telle clarté qu'aucun doute ne saurait être émis sur sa portée, spécialement en ce qui concerne le désintéressement qu'elle implique désormais à l'égard de cette question de la part des Puissances autres que la France et la Suisse.

En ce qui le concerne, le Gouvernement de la République, soucieux de veiller sur les intérêts des territoires français dont il s'agit et s'inspirant à cet égard de leur situation particulière, ne perd pas de vue l'utilité de leur assurer un régime douanier approprié, et de régler d'une façon répondant mieux aux circonstances actuelles les modalités des échanges entre ces territoires et les territoires suisses voisins, en tenant compte des intérêts réciproques.

Il va de soi que cela ne saurait en rien porter atteinte au droit de la France d'établir dans cette région sa ligne douanière à sa frontière politique, ainsi qu'il est fait sur les autres parties de ses limites territoriales et ainsi que la Suisse l'a fait elle-même depuis longtemps sur ses propres limites dans cette région.

Le Gouvernement de la République prend très volontiers acte à ce propos des dispositions amicales dans lesquelles le Gouvernement suisse se déclare prêt toutes les propositions françaises, faites en vue de l'arrangement à substituer au régime actuel des dites zones franches, et que le Gouvernement français entend formuler dans le même esprit amical.

D'autre, le Gouvernement de la République ne doute pas que le maintien provisoire du régime de 1815, relatif aux zones franches, visé par cet alinéa de la note de la Légation de Suisse du 5 mai, et qui a évidemment pour motif de ménager le passage du régime actuel au régime conventionnel ne constituera en aucune façon une cause de retard à l'établissement du nouvel état de choses reconnu nécessaire par les deux Gouvernements. La même observation s'applique à la ratification par les Chambres fédérales prévue à l'alinéa *a)* du primo de la note suisse du 5 mai, sous la rubrique „zone neutralisée de la Haute-Savoie".

Article 292

Les Hautes Parties Contractantes reconnaissent avoir pris connaissance et donnent acte du Traité signé par le Gouvernement de la République française le 17 juillet 1918 avec Son Altesse Sérénissime le Prince de Monaco en définissant les rapports de la France et de la Principauté.

Article 293

Les Hautes Parties Contractantes conviennent qu'en l'absence de stipulations ultérieures contraires, le Président de toute Commission établie

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

par le Présent Traité aura droit, en cas de partage des voix, à émettre un second vote.

Article 294

Les Puissances alliées et associées conviennent que, lorsque des missions religieuses chrétiennes étaient entretenues par des sociétés ou par des personnes bulgares sur des territoires leur appartenant ou confiés à leur Gouvernement en conformité du présent Traité, les propriétés de ces missions ou sociétés de missions, y compris les propriétés des sociétés de commerce dont les profits sont affectés à l'entretien des missions, devront continuer à recevoir une affectation de mission. À l'effet d'assurer la bonne exécution de cet engagement, les Gouvernements alliés et associés remettront lesdites propriétés à des Conseils d'administration, nommés ou approuvés par les Gouvernements et composés de personnes ayant les croyances religieuses de la mission dont la propriété est en question.

Les Gouvernements alliés et associés, en continuant d'exercer un plein contrôle en ce qui concerne les personnes par lesquelles ces missions sont dirigées, sauvegarderont les intérêts de ces missions.

La Bulgarie, donnant acte des engagements qui précèdent, déclare agréer tous arrangements passés ou à passer par les Gouvernements alliés et associés intéressés pour l'accomplissement de l'œuvre desdites missions ou sociétés de commerce et se désiste de toute réclamation à leur égard.

Article 295

Sous réserves des dispositions du présent Traité, la Bulgarie s'engage à ne présenter directement ou indirectement, contre aucune des Puissances alliées et associées, signataires du présent Traité, aucune réclamation pécuniaire, pour aucun fait antérieur à la mise en vigueur du présent Traité.

La présente stipulation vaudra désistement complet et définitif de toutes réclamations de cette nature, désormais éteintes, quels qu'en soient les intéressés.

Article 296

La Bulgarie accepte et reconnaît comme valables et obligatoires toutes décisions et tous ordres concernant les navires bulgares et les marchandises bulgares ainsi que toutes décisions et ordres relatifs au payement des frais et rendus par l'une quelconque des juridictions de prises des Puissances alliée et associées et s'engage à ne présenter au nom de ses nationaux aucune réclamation relativement à ces décisions ou ordres.

Les Puissances alliées et associées se réservent le droit d'examiner, dans telles conditions qu'elles détermineront, les décisions et ordres des juridictions bulgares en matière de prises, que ces décisions et ordres affectent les droits de propriété des ressortissants desdites Puissances ou ceux des ressortissants neutres. La Bulgarie s'engage à fournir des copies de tous les documents constituant le dossier des affaires, y compris les décisions et ordres rendus, ainsi qu'à accepter et à exécuter les recommandations présentées après ledit examen des affaires.

Afin de réduire au minimum les pertes résultant du coulage de navires et de cargaisons au cours de la guerre, et afin de faciliter la récupération des navires et des cargaisons qui peuvent être sauvés ainsi que le règlement

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

des réclamations privées s'y rapportant, le Gouvernement bulgare s'engage à fournir tous les renseignements en sa possession qui pourraient être utiles aux Gouvernements des Puissances alliées et associées ou à leurs ressortissants en ce qui concerne les navires coulés ou endommagés par les forces navales bulgares pendant la période des hostilités.

Le présent Traité, rédigé en français, en anglais et en italien, sera ratifié. En cas de divergence le texte français fera foi, excepté dans la Partie I (Pacte de la Société des Nations) et la Partie XII (Travail) dans lesquelles les texte français et anglais auront la même valeur.

Le dépôt des ratifications sera effectué à Paris le plus tôt qu'il sera possible.

Les Puissances, dont le Gouvernement a son siège hors d'Europe, auront la faculté de se borner à faire connaître au Gouvernement de la République française, par leur représentant diplomatique à Paris, que leur ratification a été donnée, et dans ce cas elles devront en transmettre l'instrument aussitôt que faire se pourra.

Un premier procès-verbal de dépôt des ratifications sera dressé dès que le Traité aura été ratifié par la Bulgarie, d'une part, et par trois des Principales Puissances alliées et associées, d'autre part.

Dès la date de ce premier procès-verbal, le Traité entrera en vigueur entre les Hautes Parties Contractantes, qui l'auront ratifié. Pour le calcul de tous délais prévus par le présent Traité cette date sera la date de mise en vigueur.

À tous autres égards le Traité entrera en vigueur pour chaque Puissance, à la date du dépôt de sa ratification.

Le Gouvernement français remettra à toutes les Puissances signataires une copie certifiée conforme des procès-verbaux de dépôt des ratificatio ns

EN FOI DE QUOI, les Plénipotentiaires susnommés ont signé le présent Traité.

FAIT à Neuilly-sur-Seine, le vingt-sept novembre mil neuf cent dix-neuf, en un seul exemplaire qui restera déposé dans les archives du Gouvernement de la République française et dont les expéditions authentiques devront être remises à chacune des Puissances signataires.

(L. S.) FRANK L. POLK.
(L. S.) HENRY WHITE.
(L. S.) TASKER H. BLISS.
(L. S.) CECIL HARMSWORTH.
(L. S.) EYRE A. CROWE.
(L. S.) GEORGE H. PERLEY.
(L. S.) ANDREW FISHER.
(L. S.) THOMAS MACKENZIE.
(L. S.) R. A. BLANKENBERG.
(L. S.) G. CLEMENCEAU.
(L. S.) S. PICHON.
(L. S.) L.-L. KLOTZ.
(L. S.) ANDRÉ TARDIEU.
(L. S.) JULES CAMBON.
(L. S.) GUGLIELMO MARCONI.
(L. S.) G. DE MARTINO.
(L. S.) K. MATSUI.
(L. S.) J. VAN DEN HEUVEL.
(L. S.) ROLIN-JAEQUEMYNS.
(L. S.) VIKYUIN WELLINGTON KOO.
(L. S.) RAFAEL MARTINEZ ORTIZ.
(L. S.) ELEFTHÉRIOS VENIZELOS.
(L. S.) N. POLITIS.
(L. S.) M. RUSTEM HAÏDAR.
(L. S.) AOUNI ABDUL-HADI.
(L. S.) L. GRABSKI.
(L. S.) ST. PATEK.
(L. S.) AFFONSO COSTA.
(L. S.) JAYME BATALHA REIS.
(L. S.) NIK. P. PACHITCH.
(L. S.) DR. ANTE TRUMBIC.
(L. S.) DR. IVAN ZOLGER.
(L. S.) CHAROON.
(L. S.) DR. EDVARD BENES.
(L. S.) STEFAN OSUSKY.
(L. S.) AL. STAMBOLIISKI.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

En vue de préciser les conditions dans lesquelles devront être exécutées certaines clauses du Traité signé à la date de ce jour, il est entendu entre les HAUTES PARTIES CONTRACTANTES que:

1° La liste des personnes que, conformément à l'article 118, alinéa 2, la Bulgarie devra livrer aux Puissances alliées et associées, sera adressée au Gouvernement bulgare dans le mois qui suivra la mise en vigueur du Traité;

2° Des poursuites seront exercées contre les personnes qui auraient commis des actes délictueux en ce qui concerne la liquidation des biens bulgares, et les Puissances alliées et associées recevront les renseignements et preuves que le Gouvernement bulgare pourra fournir à ce sujet.

FAIT en français, en anglais et en italien, le texte français faisant foi en cas de divergence, à Neuilly-sur-Seine, le vingt-sept novembre mil neuf cent dix-neuf.

FRANK L. POLK.
HENRY WHITE.
TASKER H. BLISS.
CECH. HARMSWORTH.
EYRE A. CROWE.
GEORGE H. PERLEY.
ANDREW FISHER.
THOMAS MACKENZIE.
R. A. BLANKENBERG.
EYRE A. CROWE.
G. CLEMENCEAU.
S. PICHON.
L.-L. KLOTZ.
ANDRÉ TARDIEU.
JULES CAMBON.
GLUGLIELMO MARCONI.
G. DE MARTINO.
K. MATSUI.

J. VAN DEN HEUVEL.
ROLIN-JAEQUEYNS.
VIKYUIN WELLINGTON KOO.
RAFAEL MARTINEZ ORTIZ.
ELEFTHERIOS VENIZELOS.
N. POLITIS.
M. RUSTEM HAÏDAR.
AOUNI ABDUL HADI.
L. GRABSKI.
ST. PATEK.
AFFONSO COSTA.
JAYME BATALHA REIS.
NIK. P. PACHITCH.
DR. ANTE TRUMBIC.
DR. IVAN ZOLGER.
CHAROON.
DR. EDVARD BENES.
STEFAN OSUSKY.
AL. STAMBOLIISKI.

STATELE-UNITE ALE AMERICII, IMPERIUL BRITANIC, FRANŢA, ITALIA şi JAPONIA,

Puteri desemnate în Tractatul de faţă ca Principalele Puteri aliate şi asociate,

BELGIA, CHINA, CUBA, GRECIA, HEDJAZ, POLONIA, PORTUGALIA, ROMÂNIA, STATUL SERBO-CROATO-SLOVEN, SIAMUL şi CEHO-SLOVACIA,

Constituind, împreună cu Principalele Puteri de mai sus, Puterile aliate şi asociate,

de o parte;

şi BULGARIA,

de altă parte;

Considerând că, în urma cererii guvernului regal al Bulgariei, un armistiţiu a fost acordat Bulgariei la 29 Septemvrie 1918, de către Principalele Puteri aliate şi asociate, pentru ca un Tractat de pace să poată fi încheiat;

Considerând că Puterile aliate şi asociate sunt de asemenea doritoare ca războiul, în care unele dintre ele au fost tîrîte pe rând, în mod direct sau indirect, contra Bulgariei, şi care îşi are originea în declaraţiunea de război

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

adresată la 28 Iulie 1914 de către Austro-Ungaria Serbiei şi în ostilităţile deschise de către Bulgaria contra Serbiei la 11 Octomvrie 1915 şi conduse de Germania, aliata Austro-Ungariei, a Turciei şi a Bulgariei să facă loc unei păci temeinice, drepte şi durabile;

Spre acest sfârşit, ÎNALTELE PĂRŢI CONTRACTANTE au desemnat ca Plenipotenţiari ai lor următorii:

PREŞEDINTELE STATELOR-UNITE ALE AMERICEI:

Onorabilul Frank Lyon POLK, sub-Secretar de Stat;

Onorabilul Henry WIHTE, fost Ambasador extraordinar şi plenipotenţiar al Statelor-Unite la Roma şi la Paris:

Generalul Tasker H. BLISS, reprezentant militar al Statelor-Unite la Consiliul superior de războiu;

MAIESTATEA SA REGELE REGATULUI UNIT AL MAREI BRITANII ŞI IRLANDEI ŞI AL TERITORIILOR BRITANICE DE PESTE MĂRI, ÎMPĂRAT AL INDIILOR:

D. Cecil Harmsworth, M. P., Sub-Secretar de Stat pentru afacerile streine;

Sir Eyre Crowe K. C. B., K. C. M. G., Ministru plenipotenţiar, Sub-Secretar de Stat, ajutor pe lângă afacerile streine;

Şi:

pentru DOMINIONUL CANADEI:

Onorabilul Sir George Halsey PERLEY, K. C. M. G., Înalt Comisar pentru Canada în Regatul-Unit;

pentru COMMONWEALTH-UL AUSTRALIEI:

Prea Onorabilul Andrew FISHER, Înalt Comisar pentru Australia în Regatul-Unit;

pentru UNIUNEA SUD-AFRICANĂ:

D. Reginald Andrew BLANKENBERG, O. B. E., îndeplinind funcţiunea de Înalt Comisar pentru Uniunea Sud-Africană în Regatul-Unit;

pentru DOMINIONUL NOUEI ZELANDE:

Onorabilul Sir Thomas MACKENZIE K. C. M. G., Înalt Comisar pentru Noua Zelandă în Regatul-Unit;

pentru INDIA:

Sir Eyre Crowe, K. C. B., K. C. M. G.

PREŞEDINTELE REPUBLICEI FRANCEZE:

D. Georges CLEMENCEAU, Preşedinte al Consiliului, Ministru de Războiu;

D. Stephen PICHON, ministru al Afacerilor Străine;

D. Louis Lucian KLOTZ, Ministru al Finanţelor;

D. André TARDIEU, Comisar General al Afacerilor de războiu franco-americane;

D. Jules CAMBON, Ambasador al Franţei;

MAIESTATEA SA REGELE ITALIEI:

Onorabilul Maggiorino FERRARIS, Senator al Regatului;

Onorabilul Guglielmo MARCONI, Senator al Regatului;

D. Giacomo de MARTINO, Trimis extraordinar şi Ministru plenipotenţiar;

MAIESTATEA SA ÎMPĂRATUL JAPONIEI:

D. K. MATSUI, Ambasador extraordinar şi plenipotenţiar al M. S. Împăratului Japoniei la Paris;

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

MAIESTATEA SA REGELE BELGILOR:

D. Jules van den HEUVEL, Trimis extraordinar şi Ministru plenipotenţiar, Ministru de Stat;

D. ROLIN-JAEQUEMYNS, Membru al Institutului de drept internaţional privat, Secretar General al Delegaţiunii belgiene;

PREŞEDINTELE REPUBLICEI CHINEZE:

D. Vikyuin Wellington KOO;

D. Sao-Ke Alfred SZE;

PREŞEDINTELE REPUBLICEI CUBANE:

Doctorul Rafael Martinez ORTIZ, Trimis extraordinar, Ministru plenipotenţiar al Republicei cubane, la Paris;

MAIESTATEA SA REGELE ELENILOR:

D. Eleftherios VENIZELOS, Preşedintele Consiliului Miniştrilor;

D. Nicolas POLITIS, Ministrul Afacerilor Străine;

MAIESTATEA SA REGELE HEDJAZULUI:

D. Rustem HAIDAR;

D. Abdul Hadi AOUNI;

PREŞEDINTELE REPUBLICEI POLONE:

D. Ladislas GRABSKI;

D. Stanislas PATEK, Ministru plenipotenţiar;

PREŞEDINTELE REPUBLICEI PORTUGHEZE, prin:

Doctorul Affonso DA COSTA, fost Preşedinte al Consiliului de Miniştri;

D. Jayme BATALHA REIS, Ministru plenipotenţiar;

MAIESTATEA SA REGELE ROMANIEI:

C. Victor ANTONESCU, Trimis extraordinar şi Ministru plenipotenţiar al M. S. Regelui României la Paris;

Generalul Constantin COANDĂ, General de Corp de Armată, Adjunct Regal, fost preşedinte al Consiliului de Miniştri;

MAIESTATEA SA REGELE SÂRBILOR, CROAŢILOR ŞI SLOVENILOR:

D. Nicolas P. PACHITCH, fost Preşedinte al Consiliului de Miniştri;

D. Ante TRUMBIC, Ministru al Afacerilor Străine;

D. Ivan ZOLGER, Doctor în drept;

MAIESTATEA SA REGELE SIAMULUI:

Alteţa Sa Principele CHAROON, Trimis extraordinar şi Ministru Plenipotenţiar al M. S. Regelui Siamului la Paris;

PREŞEDINTELE REPUBLICEI CEHOSLOVACE:

D. Eduard BENES, Ministrul Afacerilor străine;

D. Stephen OSUSKY, Trimis extraordinar şi Ministru plenipotenţiar al Republicei ceho-slovace la Londra;

BULGARIA:

D. Alexandru STAMBOLÜSKY, Preşedintele Consiliului de Miniştri, Ministru Răsboiului;

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

CARI, după ce au schimbat deplinele lor puteri recunoscute în bună şi cuvenită formă, S-AU ÎNŢELES ASUPRA DISPOZIŢIUNILOR URMĂTOARE:

Dela data punerii în vigoare a Tractatului de faţă, starea de răsboi va lua sfârşit.

Din acest moment şi sub rezerva dispoziţiunilor Tractatului de faţă, Puterile aliate şi asociate vor relua relaţiunile oficiale cu Bulgaria.

[...][1]

Partea II

FRUNTARIILE BULGARIEI

Articolul 27

Fruntariile Bulgariei vor fi fixate după cum urmează (a se vedea şi harta anexată):

1° Cu Statul Serbo-Croat-Sloven:

De la confluenţa Timokului cu Dunărea, punct comun celor trei fruntarii a Bulgariei, a României şi a Statului Serbo-Croat-Sloven, spre sud, şi până la un punct de ales pe cursul râului Timok, aproape de cota 38 la Vest de Bregovo:

Cursul Timokului în amont;

de acolo, spre Sud-Vest, şi până la un punct la Est de Vk. Izvor, unde vechia fruntarie dintre Serbia şi Bulgaria întâlneşte râul Bezdanica;

o linie de determinat pe teren trecând prin cotele 274 şi 367, urmând în mod general linia de despărţire a apelor între basinurile Timokului, la Nord-Vest şi al Delejnei şi Topoloviţei la Sud-Est, lăsând Statului Serbo-Croat-Sloven, localităţile Kojilovo, Sipikovo şi Halovo (precum şi drumul ce uneşte aceste două localităţi) şi Bulgariei localităţile Bregovo, Rakituica şi Kosova;

de aci, spre Sud, şi până la cota 1720, cam la 12 kilometri, la Vest — Sud-Vest de Berkovitza;

vechea fruntarie între Bulgaria şi Serbia;

de aci, spre Sud-Est, pe o distanţă de aproape 1 kilometru 500 şi până la cota 1927 (Serebrena gl.);

o linie de determinat pe coasta Kom-Balkan;

de aci, spre Sud — Sud-Vest şi până la cota 1109 (pe Vialic-Gora la Sud de Vlkovija);

o linie de determinat pe teren trecând prin cotele 1602 şi 1344 şi la Est de Grn.-Krivodol, tăind râul Kornstica, aproximativ la 1 kilometru 500 mai la deal de Dl. Krivodol;

de aci şi până la un punct al drumului Tsaribrod-Sofiya imediat la Vest de bifurcaţia drumului de la Kalotina;

o linie de determinat pe teren trecând la Est de Mözgos, la Vest de Stanici, la Est de Brebevnica, şi prin cota 738 la Nord-Est de Lipinci;

de aci către Vest — Sud-Vest şi până la un punct de ales pe cursul râului Lucavika cam la 1 kilometru 100 la Nord-Est de Slivnica:

o linie de determinat pe teren;

de aci către Sud şi până la confluenţa, la Vest de Visan a Lukavitzei cu rîul pe care este aşezat satul Dl. Nevlja: cursul Lukavitzei în amonte;

de aci către Sud-Vest şi până la confluenţa unui pârîu cu râul Jablanica, la Vest de Vrabca:

[1] Partea I - a cuprinzînd Pactul Societăţii Naţiunilor se găseşte în tratatul cu Germania.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

o linie de determinat pe teren trecând prin cota 879, şi tăind drumul dela Trân la Tzari-Crod, imediat la Sud de bifurcaţia acestui drum cu drumul direct dela Trân la Pirot;

de aci spre Nord şi până la confluenţa Iablaniţei cu râul Jerma (Trnska): cursul Iablanitzei;

de aci spre Vest şi până la un punct de ales pe fosta fruntarie la ieşindul de lângă Descani Kladenac:

o linie de determinat pe teren urmând creasta „Ruj Planina" şi trecând prin cotele 1199, 1466 şi 1706; de acolo spre Sud-Vest şi până la cota 1516 (Golema Rudina), cam la 17 kilometri la Vest de Trn:

vechia fruntarie Bulgaro-Sârbă;

de acolo spre Sud şi până la un punct de ales pe râul Jerma (Trnska) şi Est de Strezimirovci:

o linie de determinat pe teren;

de acolo spre Sud şi până la râul Dragoviştiţa imediat în aval de confluenţa râurilor de lângă cota 672:

o linie de determinat pe teren trecând la Vest de Dzincovci, prin cotele 1112 şi 1329, urmând linia de separaţie a apelor între basinurile râurilor Bozicka şi Meljanska, şi trecând prin cotele 1731, 1671, 1730 şi 1058;

de aci spre Sud-Vest şi până la vechia fruntarie Bulgaro-Sârbă la cota 1333, cam la 10 kilometri Nord-Vest de punctul unde drumul dela Kriva (Egri-Palanka), la Kyustendil, taie această fruntarie:

o linie de determinat pe teren urmând linia de separaţiune a apelor între Dragovistitza la Nord-Vest, Lomnica şi Sovolstica la Sud-Est;

de aci spre Sud-Est şi până la cota 1445 pe Males Planina la Sud-Vest de Dobrilaka:

vechia fruntarie Bulgaro-Sârbă;

de aci spre Sud — Sud-Vest până la muntele Tumba (cota 1253) pe Belashiţa-Planina, punct de joncţiune a celor trei fruntarii ale Greciei, Bulgariei şi Statului sârb-croat-sloven:

o linie de determinat pe teren trecând prin cota 1600 pe Ograplen-Planina, trecând la Est de Stinek şi Badilen, la Vest de Bajkovo, tăind Strumitza cam la 3 kilometri la Est de cota 177 şi trecând la Est de Gabri-Novo.

2° *Cu Grecia:*

Dela punctul mai sus definit şi până la punctul unde fruntaria din 1913 părăseşte linia de separaţie a apelor între basinurile Mesta-Karasu-lui la Sud şi a Maritsei (Marica) la Nord, în împrejurimile cotei 1587 (Dibikli):

fruntaria din 1913 între Bulgaria şi Grecia.

3° *La Sud cu teritorii cari vor fi ulterior atribuite de către Principalele Puteri aliate şi asociate:*

de aci spre Est până la cota 1295, situată cam la 18 kilometri la Vest de Kuchuk-Derbend:

o linie de determinat pe teren urmând linia de separaţie a apelor între basinul Mariţei la Nord, şi la Sud basinurile Mesta-Karasu-lui, apoi a râurilor cari se varsă deadreptul în Marea Egee;

de aci spre Est până la un punct de ales pe vechea fruntarie din 1913 între Bulgaria şi Turcia, cam la 4 kilometri la nord de Kuchuk Derbend:

o linie de determinat pe teren urmând cât mai cu putinţă linia crestei care mărgineşte la Sud basinul râului Akcehisar (Dzuma) Sud;

de aci spre Nord până la punctul unde întâlneşte râul Mariţa:

fruntaria din 1913;

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

de aci până la un punct de ales la 3 kilometri în aval de gara Hadi-K. (Kadikoj):
cursul principal al Mariței în aval;
de aci spre nord și până la un punct de ales pe vârful ieșindului pe care îl face fruntaria Tractatului dela Sofia din 1915, cam la 10 kilometri de Est-Sud-Est de Jisr Mustafa Pașa:
o linie de determinat pe teren;
de aci spre Est și până la Marea Neagră:
fruntaria Tractatului dela Sofia din 1915, apoi fruntaria din 1913.

4° *Marea Neagră.*

5° *Cu România:*

dela Marea Neagră până la Dunăre:
fruntaria astfel cum exista la 1 August 1914;
De aci până la confluența Timokului cu Dunărea:
Principalul șenal navigabil al Dunării în amont.

Articolul 28

Fruntariile descrise prin prezentul Tractat sunt trase, pentru părțile determinate, pe o hartă la scara 1/1 000 000 anexată la prezentul Tractat. În caz de divergență între text și hartă, textul va face deplină credință.

Articolul 29

Comisiunea de delimitare a căror alcătuire este sau va fi fixată prin prezentul Tractat sau prin oricare alt Tractat între Principalele Puteri aliate și asociate și Puterile interesate, sau una dintre ele, vor avea să însemne aceste fruntarii pe teren.

Vor avea deplină putere, nu numai pentru determinarea fracțiunilor definite sub numele de „linie de determinat pe teren", dar și, în caz când una din Puterile interesate face cerere, și comisiunea aprobă oportunitatea acestei cereri, pentru revizuirea fracțiunilor definite prin limite administrative (afară de fruntariile internaționale cari existau în August 1914, unde rolul comisiunilor se va mărgini la verificarea stâlpilor și movilelor).

Ele se vor sili în ambele cazuri să urmeze cât mai de aproape determinările date în Tractate, ținând seamă pe cât se poate de limitele administrative și interesele economice locale.

Hotărârile vor fi luate cu majoritate de voturi, și vor fi obligatorii pentru părțile interesate.

Cheltuielile Comisiunilor delimitare vor fi suportate în părți egale de ambele State interesate.

Articolul 30

În ceeace privește fruntariile determinate de un curs de apă, cuvintele «curs sau șenal» întrebuințate în descripțiunile Tractatului de față înseamnează: pe de o parte pentru fluviile nenavigabile, linia mediană a cursului de apă sau a brațului său principal, și pe de altă parte, pentru fluviile navigabile, linia mediană a șenalului navigabil principal. Totuși va fi de competința Comisiunilor de delimitare prevăzute prin Tractatul de față de a specifica dacă linia fruntarie va urma în eventualele ei schimbări cursul sau șenalul astfel definit, sau de va fi determinată în chip definitiv prin poziționca cursului sau șenalului în momentul punerii în vigoare a prezentului Tractat.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Articolul 31

Diversele Puteri interesate își iau angajamentul să procure Comisiunilor toate documentele necesare lucrărilor, în special copii autentice de pe procesele-verbale de delimitare a frontierelor actuale sau vechi, toate hărțile existente la scară mare, datele geoderice, ridicările executate și nepublicate, lămuririle asupra divagațiunilor cursurilor de apă fruntarii.

Se angajează, în afară de aceasta, să recomande autorităților locale să comunice Comisiunilor toate documentele, în special planurile, cadastrele și registrele judiciare, și să le procure în urma cererii lor toate lămuririle asupra proprietății, curentelor economice, și alte informațiuni necesare.

Articolul 32

Diversele Puteri interesate își iau angajamentul să dea ajutor Comisiunilor de delimitare, fie direct, fie prin intermediul autorităților locale, pentru tot ce privește transportul, găzduirea, brațe de muncă, materiale (stâlpi, instalare de movile) necesare îndeplinirii misiunii lor.

Articolul 33

Diversele Puteri interesate își iau angajamentul să asigure respectarea reperelor trigonometrice, semnalelor, stâlpilor sau movilelor de frontieră, așezate de Comisiuni.

Articolul 34

Movilele vor fi așezate la o distanță care să permită să se vadă una de alta; ele vor fi numerotate, și locul și numărul lor vor fi raportate pe un document cartografic.

Articolul 35

Procesele-verbale definitive de delimitare, hărțile și documentele anexate vor fi făcute în triplu original, dintre cari două vor fi transmise Guvernelor Statelor limitrofe, iar al treilea va fi transmis Guvernului Republicei Franceze, care va libera copii autentice Puterilor semnatare ale prezentului Tractat.

Partea III

CLAUZE POLITICE

Secțiunea I

Statul Sârbo-Croato-Sloven

Articolul 36

Bulgaria recunoaște, precum au făcut-o deja Puterile aliate și asociate, Statul sârbo-croato-sloven.

Articolul 37

Bulgaria renunță, în favoarea Statului sârbo-croato-sloven, la toate drepturile și titlurile asupra teritoriilor fostei monarchii bulgare situate dincolo de fruntariile Bulgariei, astfel cum sunt descrise la articolul 27, Partea II (Fruntariile Bulgariei), și recunoscute de prezentul Tractat sau de ori care alt Tractat încheiat în scop de a lămuri chestiunile actuale, ca făcând parte din Statul sârbo-croato-sloven.

Articolul 38

O comisiune compusă din șapte membri, dintre cari cinci vor fi numiți de către Principalele Puteri aliate și asociate, unul de către Statul sârbo-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

croato-sloven şi unul de către Bulgaria, va fi constituită în primele cincisprezece zile cari vor urma punerii în vigoare a prezentului Tractat, în scop de a fixa la faţa locului traseul liniei fruntarie descrisă la articolul 27 — 1°, Partea II (Fruntariile Bulgariei).

Articolul 39

Supuşii *(ressortissants)* bulgari stabiliţi pe teritoriile atribuite Statului sârbo-croato-sloven vor dobândi de plin drept naţionalitatea sârbo-croato-slovenă, pierzând naţionalitatea bulgară.

Totuşi supuşii *(ressortissants)* bulgari cari se vor fi stabilit pe aceste teritorii după 1 Ianuarie 1913 nu vor putea dobândi naţionalitatea sârbo-croato-slovenă de cât cu o autorizaţiune a Statului sârbo-croato-sloven.

Articolul 40

Într'un termen de doi ani începând de la punerea în vigoare a prezentului Tractat, supuşii *(ressortissants)* bulgari cari au împlinit vârsta de 18 ani şi cari sunt stabiliţi pe teritoriile atribuite de prezentul Tractat Statului sârbo-croato-sloven, vor avea facultatea de a opta pentru fosta lor naţionalitate.

De asemenea Sârbii-Croaţii-Slovenii supuşi bulgari cari au împlinit vârsta de 18 ani şi sunt stabiliţi în Bulgaria vor avea facultatea de a opta pentru naţionalitatea sârbo-croato-slovenă.

Opţiunea soţului va atrage după sine opţiunea femeei, şi opţiunea părinţilor pe aceea a copiilor cari n'au împlinit 18 ani.

Persoanele cari au exercitat dreptul de opţiune prevăzut mai sus vor trebui să-şi transporte domiciliul în Statul în favoarea căruia vor fi optat în cursul celor douăsprezece luni cari urmează.

Vor fi libere să păstreze bunurile imobiliare pe cari le posedă pe teritoriul Statului in care îşi aveau domiciliul înainte de opţiune. Vor putea lua cu dânsele bunurile mobiliare de orice natură. Nici un drept de intrare sau de ieşire nu le va fi impus de pe urma aceasta.

În acelaş termen Sârbii-Croaţii-Slovenii supuşi *(ressortissants)* bulgari cari se află într'o ţară străină vor avea dreptul, dacă aceasta nu e oprit de vre-o dispoziţiune a legii străine şi dacă n'au dobândit naţionalitatea străină, de a dobândi naţionalitatea sârbo-croato-slovenă, pierzând naţionalitatea bulgară, conformându-se dispoziţiunilor cari vor fi luate de către Statul sârbo-croato-sloven.

Articolul 41

Proporţia şi natura sarcinilor financiare ale Bulgariei cari urmează a fi suportate de către Statul sârbo-croato-sloven de pe urma teritoriului trecut sub suveranitatea sa vor fi fixate conform articolul 141, partea VIII (Clauze financiare), a prezentului Tractat.

Convenţiuni ulterioare vor lămuri toate chestiunile cari nu vor fi lămurite prin prezentul Tractat şi cari ar putea lua naştere din cedarea zisului teritoriu.

Secţiunea II

Grecia

Articolul 42

Bulgaria renunţă, în favoarea Greciei, la orice drepturi şi titluri asupra teritoriilor monarhiei bulgare aşezate dincolo de fruntariile Bulgariei, astfel cum sunt descrise la articolul 27, partea II (Fruntariile Bulgariei), şi recunos-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

cute de prezentul Tractat, sau de oricare alt Tractat încheiat în scop de a lămuri chestiunile actuale, ca făcând parte din Grecia.

Articolul 43

O comisiune compusă din şapte membri, dintre cari cinci vor fi numiţi de către Principalele Puteri aliate şi asociate, unul de către Grecia şi unul de către Bulgaria, va fi constituită în primele cincisprezece zile cari vor urmà punerea în vigoare a prezentului Tractat, în scop de a fixa la faţa locului traseul liniei fruntariei descrisă la articolul 27—2° partea II (Fruntariile Bulgariei).

Articolul 44

Supuşii *(ressortissants)* bulgari stabiliţi pe teritoriile atribuite Greciei, vor dobândi deplin drept naţionalitatea greacă, perzând naţionalitatea bulgară.

Totuş supuşii *(ressortissants)* bulgari cari se vor fi stabilit pe aceste teritorii după 1 Ianuarie 1913 nu vor putea dobândi naţionalitatea elenă decât cu autorizaţiunea Greciei.

Articolul 45

Într'un termen de doi ani începând dela punerea în vigoare a prezentului Tractat; supuşii *(ressortissants)* bulgari cari au împlinit vârsta de 18 ani şi cari sunt stabiliţi pe teritoriile atribuite Greciei conform prezentului Tractat vor avea facultatea de a opta pentru naţionalitatea bulgară.

Opţiunea soţului va atrage după sine opţiunea femeii şi opţiunea părinţilor, pe acea a copiilor cari n'au împlinit 18 ani.

Persoanele cari au exercitat dreptul de opţiune prevăzut mai sus vor trebui să-şi transporte domiciliul în Statul în favoarea căruia vor fi optat, în cursul celor douăsprezece luni următoare.

Vor fi libere să păstreze bunurile imobiliare pe cari le posedă pe teritoriul Statului în care îşi aveau domiciliul înainte de opţiune. Vor putea lua cu dânsele bunurile mobiliare de orice natură. Nici un drept de intrare sau de eşire nu le va fi impus de pe urma aceasta.

Articolul 46

Grecia acceptă, admiţând înscrierea lor într'un Tractat cu Principalele Puteri aliate şi asociate, dispoziţiunile pe cari aceste Puteri le vor socoti necesare pentru a apăra în Grecia interesele locuitorilor cari se deosibesc de majoritatea populaţiunii prin rasă, limbă sau religiune.

Grecia admite deasemenea înscrierea într'un Tractat cu Principalele Puteri aliate şi asociate a dispoziţiunilor pe cari aceste Puteri le vor socotì necesare pentru a asigura libertatea transitului şi un regim echitabil comerţului celorlalte naţiuni.

Articolul 47

Proporţia şi natura sarcinelor financiare ale Bulgariei, cari urmează a fi suportate de Statul grec de pe urma teritoriului trecut sub suveranitatea sa vor fi fixate conform articolului 141, partea VIII (Clauze financiare) a prezentului Tractat.

Convenţiuni ulterioare vor lămuri toate chestiunile cari nu vor fi lămurite prin prezentul Tractat şi cari ar putea lua naştere din cedarea zisului teritoriu.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Secţiunea III

Tracia

Articolul 48

Bulgaria renunţă în favoarea Principalelor Puteri aliate şi asociate la toate drepturile şi titlurile sale asupra teritoriilor Traciei cari aparţineau monarhiei Bulgare şi cari, situate dincolo de nouile fruntarii ale Bulgariei astfel cum au fost descrise la art. 27—3°, partea II (Fruntariile Bulgariei), au rămas până în prezent neatribuite.

Bulgaria se obligă a recunoaşte dispoziţiunile pe cari Principalele Puteri aliate şi asociate le vor lua cu privire la aceste teritorii, în deosebi din punctul de vedere al naţionalităţii locuitorilor.

Principalele Puteri aliate şi asociate se obligă a garanta Bulgariei un acces liber la Marea Egee pentru trebuinţele sale economice.

Condiţiunile acestei garanţii vor fi ulterior stabilite.

Secţiunea IV

Protecţiunea minorităţilor

Articolul 49

Bulgaria se obligă ca stipulaţiunile cuprinse în prezenta secţiune să fie recunoscute ca legi fundamentale, ca nici o lege, nici un regulament şi nici un act oficial să nu se afle în contrazicere sau în opoziţie cu aceste stipulaţiuni, şi ca nici o lege, nici un regulament sau acţiune oficială să nu treacă înaintea lor, să nu aibă precădere faţă de ele.

Articolul 50

Bulgaria se obligă a acorda tuturor locuitorilor Bulgariei deplină protecţiune asupra vieţii şi libertăţii lor, fără deosebire de naştere, de naţionalitate, de limbă, de rasă sau de religiune.

Toţi locuitorii Bulgariei vor avea dreptul la liberul exerciţiu atât public cât şi privat al oricărei confesiuni, religiuni sau credinţe, atât timp cât între exerciţiul acestora şi ordinea publică şi bunele moravuri nu va exista incompatibilitate.

Articolul 51

Bulgaria recunoaşte drept supuşi *(ressortissants)* bulgari, deplin drept şi fără vreo altă formalitate, pe toate persoanele domiciliate pe teritoriul bulgăresc la data punerei în vigoare a prezentului Tractat, şi cari nu sunt supuse unui alt Stat.

Articolul 52

Naţionalitatea bulgară se va dobândi deplin drept, prin simplul fapt al naşterii pe teritoriul bulgar, de către oricare persoană care n'ar fi supusă, prin naştere, unei alte naţionalităţi.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Articolul 53

Toţi supuşii *(ressortissants)* bulgari vor fi egali înaintea legii şi se vor bucura de aceleaşi drepturi civile şi politice, fără deosebire de rasă, de limbă sau de religiune.

Deosebirea de religiune, de credinţă sau de confesiune nu va putea micşora întru nimic drepturile civile şi politice ale fiecărui supus *(ressortissant)* bulgar, în special în ceeace priveşte admiterea în serviciile publice, în funcţiuni şi onoruri sau la exercitarea diferitelor profesiuni şi industrii.

Nici o restricţiune nu va fi adusă libertăţii, recunoscute fiecărui supus bulgar, de a întrebuinţa orice limbă fie în relaţiunile private sau comerciale, fie în materie de religiune, de presă, sau de publicaţiuni de orice natură, fie în întruniri publice.

Cu toată stabilirea de către guvernul bulgar, a unei limbi oficiale, se vor face înlesniri raţionale supuşilor *(ressortissants)* bulgari de altă limbă decât cea bulgară pentru întrebuinţarea limbii lor înaintea tribunalelor, fie verbal, fie în scris.

Articolul 54

Supuşii *(ressortissants)* bulgari aparţinând unor minorităţi etnice, din punctul de vedere al limbii sau al religiunii, se vor bucura de acelaş tratament şi de aceleaşi garanţii, în drept şi în fapt, ca şi ceilalţi supuşi *(ressortissants)* bulgari. Vor avea în special un drept egal de a înfiinţa, de a conduce şi a controla, pe socoteala lor instituţiuni de binefacere, religioase sau sociale, şcoli şi alte stabilimente de educaţie cu dreptul de a întrebuinţa în libertate propria lor limbă şi de a exercita în libertate religiunea lor.

Articolul 55

În materie de învăţământ public, guvernul bulgar va face, în oraşele şi districtele în cari locuesc, într'o mare proporţiune, supuşi bulgari vorbind o altă limbă decât limba bulgară, înlesnirile cuvenite pentru a asigura ca în şcolile primare instrucţiunea să fie dată copiilor acelor supuşi *(ressortissants)* bulgari în propria lor limbă.

Această stipulaţiune nu va împiedica guvernul bulgar de a lua măsurii pentruca în zisele şcoli învăţământul limbii bulgare să fie obligator.

În oraşele şi districtele în cari locuesc o proporţie considerabilă de supuşi *(ressortissants)* bulgari aparţinând unor minorităţi etnice, din punctul de vedere al limbii sau al religiunii, se va asigura acestor minorităţi o parte echitabilă din beneficiul şi afectarea sumelor cari ar putea fi atribuite, din fondurile publice, prin bugetul Statului, bugetele primăriilor sau alte bugete într'un scop de educaţiune, de religiune sau de binefacere.

Articolul 56

Bulgaria se obligă a nu împiedica întru nimic exerciţiul dreptului de opţiune prevăzut prin prezentul Tractat sau prin Tractatele încheiate între Puterile aliate şi asociate şi Germania, Austria, Ungaria, Rusia sau Turcia, sau între zisele Puteri ele însăşi şi permiţând interesaţilor de a redobândi sau nu naţionalitatea bulgară.

Bulgaria se obligă a recunoaşte dispoziţiunile pe cari Principalele Puteri aliate şi asociate le vor socoti necesare cu privire la emigrarea reciprocă şi voluntară a minorităţilor etnice.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Articolul 57

Bulgaria acceptă ca, în măsura în care stipulațiunile articolelor precedente din prezenta secțiune privesc persoane aparținând unor minorități de rasă, de limbă sau de religiune, aceste stipulațiuni să constituie obligațiuni de un interes internațional și să fie puse sub garanția Societății Națiunilor. Ele nu vor putea fi modificate fără asentimentul majorității Consiliului Societății Națiunilor. Fiecare din Puterile aliate și asociate reprezentate în Consiliu se obligă a'și da consimțământul oricărei modificări a ziselor articole, care ar fi încuviințată, în mod formal de către majoritatea Consiliului Societății Națiunilor.

Bulgaria admite ca oricare membru al Consiliului Societății Națiunilor să aibă dreptul de a semnala Consiliului oricare infracțiune, sau primejdie de infracțiune, la vreuna din aceste obligațiuni, și ca Consiliul să poată proceda în chip așa, și să dea astfel de instrucțiuni, cari vor părea cele mai nemerite și mai eficace în acea împrejurare.

În afară de aceasta, Bulgaria admite ca în caz de divergență de opinii între guvernul bulgar și vreuna din principalele Puteri aliate și asociate sau oricare altă Putere membră a Consiliului Societății Națiunilor, asupra unor chestiuni de drept sau de fapt privitoare la aceste articole, această divergență să fie considerată ca o neînțelegere având un caracter internațional potrivit termenelor articolului 14 al Pactului Societății Națiunilor. Guvernul bulgar admite ca orice neînțelegere de felul acesta să fie adusă la cererea celeilalte părți, înaintea Curții permanente de Justiție internațională. Deciziunea Curții permanente va fi fără apel și va avea aceeaș forță și valoare ca o deciziune dată în vîrtutea articolului 13 al Pactului.

Secțiunea V

Dispozițiuni generale

Articolul 58

Bulgaria se obligă a recunoaște deplina valoare a Tractatelor sau a aranjamentelor pe cari Puterile aliate și asociate le-ar încheia cu Statele cari s'au constituit sau se vor constitui în total sau în parte în teritoriile fostului Imperiu al Rusiei, în limitele pe cari le avea la 1 August 1914 și a recunoaște fruntariile acelor State astfel cum vor fi fixate.

Bulgaria recunoaște și se obligă a respecta, ca permanentă și inalienabilă, independența ziselor State.

Conform dispozițiunilor inserate în articolul 143, Partea VIII (Clauze financiare) și ale articolului 171, Partea IX (Clauze economice) ale prezentului Tractat, Bulgaria recunoaște în mod definitiv anularea Tractatelor dela Brest-Litovsk, precum și a oricăror alte tractate, acorduri sau convențiuni încheiate de către dânsa cu Guvernul maximalist în Rusia.

Puterile aliate și asociate rezervă Rusiei în mod formal drepturile de a obține din partea Bulgariei toate restituțiunile și reparațiunile întemeiate pe principiile prezentului Tractat.

Articolul 59

Bulgaria declară de pe acum că recunoaște și acceptă fruntariile Austriei, ale Greciei, ale Ungariei, ale Poloniei, ale României, ale Statului sârbo-croato-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

sloven şi ale Statului ceho-slovac, astfel cum aceste fruntarii vor fi fixate de către Principalele Puteri aliate şi asociate.

Articolul 60

Bulgaria se obligă a recunoaşte deplina valoare a Tractatelor de pace şi a convenţiunilor adiţionale cari sunt sau vor fi încheiate de către Puterile aliate şi asociate cu Puterile cari au combătut alături de Bulgaria, a accepta dispoziţiunile cari au fost sau vor fi luate cu privire la teritoriile fostului Imperiu German, ale Austriei, ale Ungariei sau ale Imperiului Otoman, şi a recunoaşte nouile State în fruntariile cari le sunt astfel fixate.

Articolul 61

Nici unul din locuitorii de pe teritoriile cedate de Bulgaria, în conformitate cu prezentul Tractat, nu va putea fi supus unor neajunsuri de pe urma atitudinei lor politice dela 28 Iulie 1914 încoace sau de pe urma naţionalităţii obţinute în virtutea prezentului Tractat.

Articolul 62

Bulgaria declară că recunoaşte protectoratul Franţei asupra Marocului şi se obligă a nu reclama pentru dânsa sau pentru naţionalii ei beneficiul vreunui avantaj sau vreunei imunităţi rezultând din regimul capitulaţiunilor în Maroc. Toate tractatele, convenţiunile, aranjamentele sau contractele încheiate de către Bulgaria cu Marocul sunt considerate ca ne mai fiind în fiinţă dela data de 11 Octomvrie 1915.

Mărfurile marocane vor beneficia la intrarea lor în Bulgaria de regimul aplicat mărfurilor franceze.

Articolul 63

Bulgaria declară că recunoaşte protectoratul asupra Egiptului declarat de Marea Britanie la 18 Decemvrie 1914, şi se obligă a nu reclama pentru dânsa sau pentru naţionalii ei beneficiul vreunui avantaj sau vreunei imunităţi rezultând din regimul capitulaţiunilor în Egipt. Toate tractatele, convenţiunile, aranjamentele sau contractele încheiate de către Bulgaria cu Egiptul sunt considerate ca fiind abrogate de la data de 11 Octomvrie 1915.

Mărfurile egiptene vor beneficia la intrarea lor în Bulgaria de regimul aplicat mărfurilor britanice.

Partea IV

CLAUZE MILITARE, NAVALE ŞI AERIENE

În scop de a face posibilă prepararea unei limitări generale a armamentelor tuturor Naţiunilor, Bulgaria se obligă a observa cu stricteţă clauzele militare, navale şi aeriene stipulate mai jos.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Secţiunea I

Clauze militare

Capitolul I

Clauze generale

Articolul 64

În cursul celor trei luni cari vor urma punerea în vigoare a prezentului Tractat, forţele militare ale Bulgariei vor trebui să fie demobilizate în măsura prescrisă mai jos.

Articolul 65

Serviciul militar obligator pentru toţi va fi desfiinţat în Bulgaria. Armata bulgară nu va fi constituită şi recrutată de acum înainte decât prin angajări voluntare.

Capitolul II

Efectivele şi cadrele armatei bulgare

Articolul 66

Numărul total al forţelor militare ale armatei bulgare nu va trebui să depăşească 20.000 de oameni, inclusiv ofiţerii şi trupele de depozit.

Bulgaria va determina formaţiunile cari vor compune armata bulgară după placul ei, dar sub următoarele rezerve:

1° Efectivele unităţilor formate vor trebui să fie compuse între cifra maximă şi cifra minimă indicate în tabloul IV anexat prezentei secţiuni.

2° Proporţiunea ofiţerilor, inclusiv şi personalul statelor-majore şi al diferitelor servicii, nu va trebui să depăşească a $^1/_{23}$-a parte din efectivul total în serviciu, iar efectivul subofiţerilor a $^1/_{15}$-a parte din efectivul total în serviciu.

3° Numărul mitralierelor, al tunurilor şi al obuzierelor nu va depăşi cele fixate pentru o mie de oameni din efectivul total în serviciu, prin tabloul V anexat prezentei Secţiuni.

Armata bulgară va trebui să fie exclusiv întrebuinţată pentru menţinerea ordinei în întinderea teritoriului Bulgariei şi pentru poliţia fruntariilor.

Articolul 67

În nici un caz nu vor fi formate unităţi superioare diviziei, astfel cum e prevăzută în tablourile I, II şi IV anexate prezentei Secţiuni. Efectivele maxime ale statelor-majore şi ale tuturor formaţiunilor sunt prevăzute în tablourile anexate prezentei Secţiuni; aceste cifre nu vor putea fi exact observate, dar în nici un caz nu vor trebui să fie depăşite.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Menţinerea sau formaţiunea oricărui alt grup de forţe, precum şi a oricărei alte organizaţiuni privitoare la comandamentul trupei sau la pregătirea războiului sunt interzise.

Fiecare din următoarele unităţi va putea avea un depozit:

Regimentul de infanterie,
Regimentul de cavalerie,
Regimentul de artilerie de câmp,
Batalionul de pioneri.

Articolul 68

Toate măsurile de mobilizare sau privitoare la mobilizare sunt interzise.

Formaţiunile, serviciile administrative şi statele-majore nu vor trebui să cuprindă, în nici un caz, cadre suplimentare.

E interzis de a executa măsuri pregătitoare în scop de a rechiziţiona animale sau oricare alte mijloace de transporturi militare.

Articolul 69

Numărul jandarmilor, al agenţilor vamali, al pădurarilor, al agenţilor poliţiei locale sau municipale sau al oricăror altor funcţionari de felul acesta va fi stabilit de către comisiunea militară interaliată de control, prevăzută prin articolul 98, şi nu va trebui să depăşească numărul de oameni cari îndeplineau o asemenea funcţiune în 1911, în limitele teritoriale ale Bulgariei fixate în conformitate cu prezentul Tractat. Numărul acelor funcţionari cari vor fi înarmaţi cu puşcă nu va trebui în nici un caz să depăşească cifra de 10.000.

Numărul acelor funcţionari nu va putea fi sporit de acum înainte decât într'o proporţiune corespunzătoare acelei în care a sporit populaţiunea în localităţile sau municipalităţile cari îi întrebuinţează.

Aceşti impiegaţi şi funcţionari, inclusiv şi acei cari sunt în serviciul căilor ferate, nu vor putea fi întruniţi spre a lua parte la un exerciţiu militar oarecare.

În afară de acestea, Bulgaria va puteà să constitue un corp de grăniceri care va trebui să fie recrutat prin agajări voluntare şi să nu depăşească 3.000 de oameni, astfel încât numărul total al puştilor în serviciul Bulgariei să nu treacă de 33.000 de oameni.

Articolul 70

Orice formaţiune de trupă neprevăzută prin articolele de mai sus este interzisă. Acelea cari ar exista peste efectivul fixat vor fi desfiinţate în termenul prevăzut prin art. 64.

Capitolul III

Recrutare şi instrucţiune militară

Articolul 71

Toţi ofiţerii, inclusiv ofiţerii de jandarmerie, acei din serviciul vămurilor, ai pădurilor sau ai oricăror alte servicii, vor trebui să fie ofiţeri de carieră. Ofiţerii cari sunt actualmente în serviciu şi cari sunt reţinuţi în armată, în

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

jandarmerie sau în sus zisele servicii, vor trebuí să se oblige a serví cel puţin până la vârsta de 40 de ani. Ofiţerii actualmente în serviciu cari nu se vor angaja în armata cea nouă, în jandarmerie ori în sus zisele servicii, vor fi liberaţi de oricare obligaţiune militară; ei nu vor trebuí să ia parte la nici un fel de exerciţiu militar, teoretic sau practic.

Ofiţerii noui numiţi vor trebuí să se angajeze a serví în armată, în jandarmerie sau în sus zisele servicii timp de cel puţin 20 de ani în ir.

Proporţiunea ofiţerilor cari, pentru oricare cauză ar fi, ar părăsí serviciul înainte de expirarea termenului de angajare, nu va trebuí să depăşească, în fiecare an, a douăzecea parte din efectivul total al ofiţerilor prevăzut prin art. 66. Dacă, din cauză de forţă majoră, această proporţiune ar fi depăşită, deficitul care se va putea produce în cadre nu va putea fi acoperit prin noui nominaţiuni.

Articolul 72

Durata totală a angajamentului subofiţerilor şi a oamenilor de trupă nu va putea fi mai mică de doisprezece ani consecutivi de serviciu sub drapele.

Proporţiunea oamenilor licenţiaţi înainte de expirarea termenului angajării, din cauză de sănătate, sau printr'o măsură disciplinară, sau pentru oricari alte cauze, nu va trebuí să depăşească anual a douăzecea parte din efectivul total fixat la art. 66. Dacă, din cauză de forţă majoră, această proporţiune ar fi depăşită, deficitul care se va produce nu va putea fi acoperit prin noui angajări.

Capitolul IV

Şcoli, stabilimente culturale, societăţi şi asociaţiuni militare

Articolul 73

La expirarea unui termen de 3 luni, începând dela punerea în vigoare a prezentului Tractat, nu va mai fi în Bulgaria decât cel mult o singură şcoală militară, destinată exclusiv recrutării ofiţerilor unităţilor autorizate.

Numărul elevilor admişi a urma cursurile zisei şcoli va fi strict proporţionat locurilor rămase vacante în cadrele ofiţerilor. Elevii şi cadrele vor avea efectivele fixate la art. 66.

În consecinţă, vor fi suprimate, în termenul mai sus fixat, toate academiile de războiu sau instituţiunile similare din Bulgaria, precum şi diferitele şcoli de ofiţeri, de elevi ofiţeri, de cadeţi, de subofiţeri sau de elevi subofiţeri, altele decât şcoala prevăzută mai sus.

Articolul 74

Stabilimentele culturale, afară de cele menţionate în art 73 de mai sus, universităţile, societăţile de soldaţi demobilizaţi, cercurile de turism, societăţile de „boy-scout" şi asociaţiunile sau cercurile de tot felul nu vor trebuí să se ocupe de afaceri militare. Nu vor fi autorizate, sub nici un cuvânt, să instruească, să exerseze elevii sau membrii lor la mânuirea armelor.

Aceste stabilimente culturale, aceste societăţi, cercuri sau oricari alte asociaţiuni nu vor avea nici o legătură cu Ministerul de Războiu sau cu oricare altă autoritate militară.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Articolul 75

În şcolile şi stabilimentele culturale de orice fel, plasate sub controlul Statului sau sub o direcţiune particulară, studiul gimnasticei nu va trebui să conţie nici un învăţământ, nici un exerciţiu practic privitor la mânuirea armelor şi la preparaţiunea războiului.

Capitolul V

Armament, muniţiuni, material şi fortificaţiuni

Articolul 76

La expirarea celor trei luni cari vor urma după punerea în vigoare a prezentului Tractat, armamentul armatei bulgare nu va trebui să depăşească cifrele fixate pentru 1.000 de oameni în tabloul V anexat prezentei secţiuni.

Excedentele, în raport cu efectivele, vor fi întrebuinţate exclusiv pentru înlocuirile cari ar putea deveni eventual necesare.

Articolul 77

Aprovizionările de muniţiuni de cari va dispune armata bulgară nu vor trebui să întreacă cele fixate în tabloul V anexat prezentei secţiuni.

În cursul celor trei luni cari vor urma punerea în vigoare a prezentului Tractat, guvernul bulgar va depune excedentul de armament şi de muniţiuni cari există actualmente, în locurile cari îi vor fi indicate de principalele Puteri aliate şi asociate.

Nici o altă aprovizionare, depozit sau rezervă de muniţiuni nu va fi constituită.

Articolul 78

Numărul şi calibrul pieselor de artilerie, constituind armamentul fix normal al cetăţilor existând actualmente în Bulgaria, va trebui adus imediat la cunoştinţa principalelor Puteri aliate şi asociate şi vor constitui un maximum care nu va trebui să fie depăşit.

În cursul celor trei luni cari vor urma punerea în vigoare a prezentului Tractat, aprovizionarea maximă în muniţiuni pentru acele piese va fi redusă şi menţinută la cifra uniformă de:

1.500 de lovituri pentru piesele de un calibru egal sau inferior de 105 milimetri;

500 de lovituri pentru acele al căror calibru e superior de 105 milimetri;

Nici o cetate sau fortificaţiune nouă nu va putea fi construită în Bulgaria.

Articolul 79

Fabricaţiunea de arme, de muniţiuni sau de oricare material de războiu nu va putea avea loc decât într'o singură uzină cel mult. Aceasta va fi pusă sub conducerea Statului, a cărui proprietate va fi, şi producţiunea ei va fi strict limitată la fabricaţiunile cari ar fi necesare efectivelor militare sau armamentelor vizate prin articolele 66, 69, 77 şi 78.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

În cursul celor trei luni cari vor urma după punerea în vigoare a prezentului Tractat, toate celelalte stabilimente având drept scop fabricarea, preparațiunea, magazinajul sau studiul armelor, a muniținnilor sau a oricărui alt material de războiu vor fi desființate sau transformate într'un scop pur comercial.

În acelaș termen toate arsenalele vor fi de asemenea desființate, afară de acelea cari vor servi drept depozite pentru stocurile de muniținni autorizate și personalul lor va fi licențiat.

Utilajul stabilimentelor sau al arsenalelor care depășește necesitățile fabricațiunii autorizate va trebui scos din serviciu sau transformat într'un scop pur comercial, conform deciziunilor comisiunii militare interaliate de control prevăzută la articolul 98.

Articolul 80

În cursul celor trei luni cari vor urma după punerea în vigoare a prezentului Tractat, toate armele, toate muniținnile și tot materialul de războiu inclusiv și materialul de orice natură servind la apărarea contra aeroplanelor aflător în Bulgaria, de oriunde ar proveni și care ar întrece cantitatea autorizată, va fi predat principalelor Puteri aliate și asociate.

Această predare va fi efectuată în punctele de pe teritoriul bulgar cari vor fi determinate de către zisele Puteri, cari vor hotărî de asemenea destinațiunea care va trebui dată acelui material.

Articolul 81

Importațiunea în Bulgaria a armelor, a muniținnilor și a materialului de războiu de orice natură e formal interzisă.

E de asemenea interzisă fabricarea armelor, a muniținnilor și a materialului de războiu de orice natură destinat străinătății, precum și exportarea lor.

Articolul 82

Întrebuințarea aruncătoarelor de flăcări și aceea a gazelor asfixiante, toxice sau altele de felul acesta, precum și a oricăror lichiduri, materii sau procedee asemănătoare este interzisă, și fabricarea sau importațiunea lor sunt strict oprite în Bulgaria.

Aceleași dispoziținni se aplică materialului special destinat fabricațiunii, conservării sau întrebuințării ziselor produse sau procedee.

Sunt de asemenea interzise fabricarea și importațiunea în Bulgaria a carelor blindate, a tankurilor sau a oricăror alte mașini asemănătoare putând a fi întrebuințate în scopuri de războiu.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

TABELA 1

Compunerea şi efectivele maxime ale unei divizii de infanterie

UNITĂŢI	Efectivele maxime ale fiecărei unităţi	
	Ofiţeri	Oameni
Statul-major al diviziei de infanterie	25	70
Statul-major al infanteriei divizionare	5	50
Statul-major al artileriei divizionare	4	30
3 regimente de infanterie [1] cu efectivul de 65 ofiţeri şi 2.000 de oameni	195	6.000
1 escadron	6	160
1 batalion de artilerie de tranşee (3 companii)	14	500
1 batalion de pionieri [2]	14	500
1 regiment de artilerie de cîmp [3]	80	1.200
1 batalion de ciclişti a 3 companii	18	450
1 detaşament de legătură [4]	11	330
Serviciul sanitar divizionar	28	550
Parcul şi convoiurile	14	940
Totalul unei divizii de infanterie	414	10.780

[1] Fiecare regiment cuprinde trei batalioane de infanterie. Fiecare batalion cuprinde trei companii de infanterie şi o companie de mitraliere.

[2] Fiecare batalion cuprinde un stat-major, două companii de pionieri, o secţiune de pontonieri şi o secţiune de proeictoare.

[3] Fiecare regiment cuprinde: un stat-major, trei grupuri de artilerie de cîmp sau de munte, cuprinzînd cu totul opt baterii, avînd fiecare patru tunuri sau obuziere de cîmp sau de munte.

[4] Acest detaşament cuprinde: un detaşament de telefonişti şi de telegrafişti, o secţiune de observatori, o secţiune de porumbei călători.

TABELA II

Compunerea şi efectivele maxime ale unei divizii de cavalerie

UNITĂŢI	Numărul maxim al acestor unităţi în aceeaşi divizie	Efectivul maxim al fiecărei unităţi	
		Ofiţeri	Oameni
Statul major al unei divizii de cavalerie	1	15	50
Regiment de cavalerie [1]	6	30	720
Grup de artilerie de cîmp (3 baterii)	1	30	430
Grup de auto-mitraliere şi de auto-tunuri [2]	1	4	80
Servicii diverse	—	30	500
Totalul pentru divizia de cavalerie de 6 regimente	—	259	5.380

[1] Fiecare regiment cuprinde 4 escadroane.

[2] Fiecare grup cuprinde 9 trăsuri de luptă, purtînd fiecare un 1 tun, 1 mitralieră şi 1 mitralieră de schimb, 4 trăsuri de legătură, 2 camionete de aprovizionare, 7 camioane din cari 1 camion-atelier, 4 motociclete.

NOTĂ. — Marile unităţi de cavalerie pot cuprinde un număr variabil de regimente şi pot fi chiar constituite în brigăzi independente în limita efectivelor de mai sus.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

TABELA III

Compunerea şi efectivele maxime ale unei brigăzi mixte

UNITĂŢI	Efectivul maxim al fiecărei unităţi	
	Ofiţeri	Oameni
Statul-major al brigăzii[9]	10	50
2 regimente de infanterie [10]	130	4.000
1 batalion ciclist a 3 companii	18	450
1 escadron de cavalerie	5	100
1 grup de artilerie de câmp sau de munte a 3 baterii	20	400
1 companie de artilerie de tranşee[9]	5	150
Servicii (inclusiv detaşamentele de legătură)	10	200
Totalul pntru o brigadă mixtă	198	5.350

[1] Fiecare regiment cuprinde 3 batalioane de infanterie. Fiecare batalion cuprinde 3 companii de infanterie şi 1 companie de mitraliere.

TABELA IV

Efectivul minim de unităţi oricare ar fi organizarea adoptată în armată (Diviziuni, brigăzi mixte etc.)

UNITĂŢI	Efectiv maxim (pro memoria)		Efectiv minim	
	Ofiţeri	Oameni	Ofiţeri	Oameni
Divizia de infanterie	414	10.780	300	8.000
Divizia de cavalerie	259	5.380	180	3.650
Brigada mixtă	198	5.350	140	4.250
Regiment de infanterie	65	2.000	52	1.300
Batalion de infanterie	16	650	12	500
Companie de infanterie sau de mitraliere	3	100	2	120
Grup ciclist	18	450	12	300
Regiment de cavalerie	30	720	20	450
Escadron de cavalerie	6	160	3	100
Regiment de artilerie	80	1.200	60	1.000
Baterii de artilerie de cîmp	4	150	2	120
Companie de artilerie de tranşee	3	150	2	100
Batalion de pionieri	14	500	8	300
Baterie de artilerie de munte	5	320	3	200

TABELA V

Maximum de armament şi de muniţiuni autorizate

MATERIALE	Cantitatea pentru 1.000 oameni	Cantitatea de muniţiuni pe armă (puşti, tunuri etc.)
Puşcă sau carabină [1]	1.150	500 lovituri
Mitraliere grele sau uşoare	15	10.000 lovituri
Mortiere de tranşee uşoare	2	1.000 lovituri
Mortiere de tranşee mijlocii	2	500 lovituri
Tunuri sau obuziere de câmp sau de munte	3	1.000 lovituri

[1] Puştile sau carabinele automatice sînt socotite ca mitraliere uşoare.

Nici un tun greu, adică de un calibru superior lui 105 mm nu este autorizat, în afară de acelea cari constituiesc armamentul normal al cetăţilor.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Secţiunea II

Clauze navale

Articolul 83

Cu începere de la punerea în vigoare a Tractatului de faţă, toate vasele de răsboi bulgare, inclusiv submarinele, sunt declarate ca fiind predate în mod definitiv Principalelor Puteri aliate şi asociate.

Bulgaria va avea totuşi dreptul de a menţine pe Dunăre şi dealungul coastelor sale, pentru poliţia şi supravegherea pescuitului, patru torpiloare şi şase canouri automobile cel mult; nici una din aceste unităţi nu va fi prevăzută cu torpile sau cu aparate pentru aruncarea torpilelor. Aceste unităţi vor fi desemnate de către Comisiunea menţionată în articolul 99.

Echipajurile acestor unităţi vor trebui constituite pe baze pur civile.

Vasele pe cari Bulgaria e autorizată să le păstreze nu vor trebui să fie înlocuite decât prin patrulioare uşor înarmate, deplasând o sută de tone cel mult şi fără nici un caracter militar.

Articolul 84

Toate vasele de răsboi, inclusiv submarinele, actualmente în construcţiune în Bulgaria, vor fi distruse. Lucrarea de distrugere a acestor vase va trebui să înceapă cât mai curând posibil, după punerea în vigoare a prezentului Tractat.

Articolul 85

Toate obiectele, orice maşini şi materiale provenind din distrugerea bastimentelor de răsboi bulgare, oricare ar fi ele, bastimente de suprafaţă sau submarine, nu vor putea fi întrebuinţate decât într'un scop exclusiv industrial sau comercial.

Ele nu vor putea fi nici vândute, nici cedate în străinătate.

Articolul 86

Construcţiunea sau procurarea oricăror bastimente submarine, chiar de comerţ, sunt interzise în Bulgaria.

Articolul 87

Toate armele, toate muniţiunile şi orice material naval de răsboi, inclusiv minele şi torpilele, cari aparţineau Bulgariei în momentul semnării armistiţiului dela 29 Septemvrie 1918, sunt declarate ca predate în mod definitiv Principalelor Puteri aliate şi asociate.

Articolul 88

În timpul celor trei luni cari vor urma dela punerea în vigoare a prezentului Tractat, staţiunea austriacă de telegrafie fără fir, foarte puternică, din Sofia, nu va putea fi întrebuinţată, fără autorizarea Principalelor Puteri aliate şi asociate, pentru a transmite mesagii privitoare la chestiunile de ordin naval, militar sau politic interesând Bulgaria sau orice alt Stat care a fost aliat al Bulgariei în timpul răsboiului. Această staţiune va putea transmite telegrame

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

comerciale, dar numai sub controlul ziselor Puteri, cari vor fixa lungimea undei de întrebuinţat.

În timpul aceluiaş termen, Bulgaria nu va putea construi staţiuni de telegrafie, fără fir puternice, atât pe propriul său teritoriu, cât şi pe acela al Germaniei, al Austriei, al Ungariei sau al Turciei.

Secţiunea III

Clauze privitoare la Aeronautica militară şi navală

Articolul 89

Forţele militare ale Bulgariei nu vor putea cuprinde nici o aviaţiune militară sau navală.

Nici un balon dirigiabil nu va putea fi păstrat.

Articolul 90

În termen de două luni dela punerea în vigoare a prezentului Tractat, personalul Aeronauticei, care figurează actualmente în controalele armatelor bulgare de uscat şi de mare, va fi demobilizat.

Articolul 91

Până la completa evacuare a teritoriului bulgar de trupele aliate şi asociate, aparatele de aeronautică ale Puterilor aliate şi asociate vor avea în Bulgaria libertatea de trecere prin aer, libertatea de transit şi de aterisaj.

Articolul 92

În cursul celor şase luni dela punerea în vigoare a Tractatului de faţă, fabricarea şi importaţiunea aeronavelor, a pieselor de aeronave, precum şi a motoarelor de aeronave şi a pieselor de motoare de aeronave vor fi interzise în tot teritoriul Bulgariei.

Articolul 93

Dela punerea în vigoare a Tractatului de faţă, tot materialul Aeronauticei militare şi navale va trebui să fie predat de Bulgaria şi pe cheltueala ei Guvernelor Principalelor Puteri aliate şi asociate.

Această predare va trebui făcută în locurile pe cari le vor indica Guvernele ziselor Puteri; ea va trebui să fie terminată într'un termen de trei luni.

În acest material se va cuprinde, în special, materialul care este sau a fost întrebuinţat sau destinat pentru scopuri de războiu, şi anume:

Avioanele şi hidroavioanele complete, precum şi cele în curs de fabricaţiune, în reparaţiune sau pe cale de a fi montate;

Baloanele dirijabile în stare de a sbura în curs de fabricaţiune, în reparaţiune sau pe cale de a fi montate;

Aparatele pentru fabricarea hidrogenului;

Hangarele baloanelor dirijabile şi adăposturile de tot felul pentru aeronave.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Până la predarea lor, baloanele dirijabile vor fi menținute, pe cheltueala Bulgariei, umflate cu hidrogen; aparatele pentru fabricarea hidrogenului, precum și adăposturile pentru baloanele dirijabile vor putea, după hotărîrea ziselor Puteri, să fie lăsate Bulgariei până în momentul predării baloanelor dirijabile;

Motoarele de aeronave;

Celulele;

Armamentul (tunuri, mitraliere, puști mitraliere *(fussils-mitrailleurs)*, aruncătoare de bombe *(lance-bombes)*, aruncătoare de torpile *(lance-torpilles)*, aparate de sincronisațiune, aparate de vizat);

Muniținile (cartușe, obuze, bombe încărcate, corpuri de bombe, stocuri de explozive sau materii destinate la fabricarea lor);

Instrumentele de bord;

Aparatele de telegrafie fără fir și aparatele fotografice sau cinematografice întrebuințate de Aeronautică;

Piesele detașate ce se referă la fiecare din categoriile ce preced.

Materialul mai sus arătat nu va putea fi deplasat fără o autorizare specială a ziselor Guverne.

Secțiunea IV

Comisiuni interaliate de control

Articolul 94

Toate clauzele militare, navale și aeronautice cari sunt conținute în prezentul Tractat și pentru executarea cărora s'a fixat un anumit termen, vor fi executate de Bulgaria sub controlul Comisiunilor interaliate numite în acest scop de Principalele Puteri aliate și asociate.

Comisiunile sus menționate vor reprezenta pe lângă Guvernul bulgar Principalele Puteri aliate și asociate pentru tot ce privește executarea clauzelor militare, navale sau aeronautice. Ele vor face cunoscut autorităților Bulgariei deciziunile pe cari Principalele Puteri aliate și asociate și-au rezervat dreptul de a le lua sau cari ar putea fi necesare pentru executarea ziselor clauze.

Articolul 95

Comisiunile interaliate de control vor putea instala serviciile lor la Sofia și vor avea facultatea, ori de câte ori vor crede folositor, de a se duce la orice punct de pe teritoriul bulgar, sau de a trimite acolo subcomisiuni, sau de a însărcina pe unul sau pe mai mulți din membrii lor să se transporte acolo.

Articolul 96

Guvernul bulgar va trebui să dea Comisiunilor interaliate de control toate informațiunile și documentele ce ele vor socoti necesare pentru îndeplinirea misiunilor lor, precum și toate mijloacele, atât în ce privește personalul, cât și materialul de cari sus zisele Comisiuni ar putea avea nevoie pentru a asigura completa executare a clauzelor militare, navale și aeronautice.

El va trebui să desemneze un reprezentant calificat pe lânga fiecare Comisiune interaliată de control, cu misiunea de a primi dela aceasta comunică-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

rile ce ea ar avea de adresat Guvernului bulgar, şi de a-i da sau procura toate lămuririle sau documentele cerute.

Articolul 97

Întreţinerea şi cheltuelile Comisiunilor de control şi cheltuelile ocazionate prin funcţionarea lor vor cădea în sarcina Bulgariei.

Articolul 98

Comisiunea militară interaliată de control va avea în special misiunea:

1) de a stabili numărul jandarmilor, al agenţilor vamali, al guarzilor silvici, al agenţilor poliţiei locale şi municipale şi al altor funcţionari de acelaş fel, pe cari Bulgaria va fi autorizată a-i păstra conform art. 69;

2) de a primi dela Guvernul bulgar notificările privitoare la locul de aşezare a stocurilor şi depozitelor de muniţiuni, la armamentul lucrărilor fortificate, al fortăreţelor şi cetăţilor la locul unde urmează a fi stabilite uzine sau fabrice de arme, de muniţiuni şi de material de războiu şi la funcţionarea lor.

Ea va lua în primire armele, muniţiunile şi materialul de războiu, uneltele destinate fabricaţiunilor de războiu, va fixa locul unde această predare va trebui efectuată, va supraveghea distrugerile, scoaterile din uz sau transformările prevăzute prin prezentul Tractat.

Articolul 99

Comisiunea navală interaliată de control va avea în special misiunea să ia în primire armele, muniţiunile şi materialul naval de războiu şi să controleze distrugerile sau dărâmările prevăzute prin art. 84.

Guvernul bulgar va trebui să dea Comisiunii navale interaliate de control toate lămuririle şi documentele ce le va socoti necesare pentru a se asigura de completa executare a clauzelor navale, în special planurile vaselor de războiu, compoziţia armamentului lor, caracteristicele şi modelele de tunuri, muniţiunile, torpilele, minele, explozibilele, aparatele de telegrafie fără fir şi în general tot ce priveşte materialul naval de războiu, precum şi toate documentele legislative, administrative sau regulamentare.

Articolul 100

Comisiunea aeronautică interaliată de control va avea în special misiunea de a inventaria materialul aeronautic, ce se găseşte actualmente în mâinile Guvernului bulgar şi de a inspecta uzinele de avioane, de baloane şi de motoare de aeronave, fabricele de arme, muniţiuni şi explozibile ce pot fi întrebuinţate de aeronave, de a vizita toate aerodromurile, hangarele, terenurile de aterisaj, parcurile şi depozitele cari se găsesc pe teritoriul bulgar şi de a dispune, dacă e nevoie, strămutarea materialului prevăzut şi de a-l lua în primire.

Guvernul bulgar va trebui să dea Comisiunii aeronautice interaliate de control toate lămuririle şi documentele legislative, administrative sau altele, ce le va socoti necesare pentru a se asigura de completa executare a clauzelor aeronautice, în special un stat numeric al personalului aparţinând tutulor serviciilor aeronautice ale Bulgariei, precum şi al materialului existent

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

în fabricaţiune sau în comandă, o listă completă de toate stabilimentele lucrând pentru aeronautică, a locurilor unde se găsesc şi a tutulor hangarelor şi terenurilor de aterisaj.

Secţiunea V

Clauze generale

Articolul 101

La expirarea unui termen de 3 luni, cu începere dela punerea în vigoare a Tractatului de faţă, legislaţia bulgară va trebui să fi fost modificată şi va trebui să fie menţinută de către Guvernul bulgar, în conformitate cu prezenta Parte a Tractatului de faţă.

În acelaş termen, toate măsurile administrative sau altele, relative la executarea dispoziţiunilor Părţii de faţă, din prezentul Tractat, vor trebui să fi fost luate de către Guvernul bulgar.

Articolul 102

Dispoziţiunile următoare ale armistiţiului de la 29 Septemvrie 1918, şi anume: paragrafele 1, 2, 3, 6 rămân în vigoare întrucât aceste dispoziţiuni nu sunt contrarii stipulaţiunilor din prezentul Tractat.

Articolul 103

Bulgaria se obligă, cu începere dela punerea în vigoare a prezentului Tractat, să nu acrediteze în nici o ţară străină nici o misiune militară, navală sau aeronautică, şi să nu trimită, nici să lase să plece vreo asemenea misiune; se obligă, în afară de aceasta să ia măsurile cuvenite pentru a împiedica pe supuşii *(ressortissants)* bulgari de a părăsi teritoriul ei spre a se înrola în armata, flota sau serviciul aeronautic al vreunei Puteri străine, sau spre a fi ataşaţi la o asemenea Putere în scopul de a o ajuta la pregătirea ei sau, în general, de a da vreun concurs la instrucţia militară, navală sau aeronautică într'o ţară străină.

Puterile aliate şi asociate convin, în ceeace le priveşte, că, dela punerea în vigoare a prezentului Tractat, ele nu vor putea să înroleze în armatele, flotele sau forţele lor aeronautice, nici să ataşeze acestora vreun supus *(ressortissant)* bulgar în scopul de a ajuta la pregătirea lor militară, sau, în general, să întrebuinţeze vreun supus *(ressortissant)* bulgar ca instructor militar, naval sau aeronautic.

Totuş, prezenta dispoziţie nu aduce nici o atingere dreptului Franţei de a recruta Legiunea străină conform cu legile şi regulamentele militare franceze.

Articolul 104

Atâta timp cât Tractatul de faţă va rămâne în vigoare, Bulgaria se obligă a se supune oricărei cercetări pe care Consiliul Societăţii Naţiunilor, votând-o cu majoritate, ar socoti-o necesară.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Partea V

PRIZONIERI DE RĂZBOI ŞI MORMINTE

Secţiunea I

Prizonieri de răsboi

Articolul 105

Repatrierea prizonierilor de răsboi şi internaţilor civili supuşi *(ressortissants)* ai Statului bulgar va avea loc cât mai curând posibil, după punerea în vigoare a Tractatului de faţă şi se va efectua cât mai neîntârziat.

Articolul 106

Repatrierea prizonierilor de răsboi şi internaţilor civili bulgari se va asigura în condiţiunile fixate la articolul 105, prin îngrijirea unei Comisiuni compusă din Reprezentanţii Puterilor aliate şi asociate, de o parte, şi ai guvernului bulgar, de altă parte.

Pentru fiecare dintre Puterile aliate şi asociate, o Subcomisiune, compusă numai din Reprezentanţii Puterii interesate şi Delegaţii Guvernului bulgar, va regula amănuntele executării repatrierii prizonierilor de răsboi.

Articolul 107

Îndată după predarea lor în mânile autorităţilor bulgare, prizonierii de răsboi şi internaţii civili vor trebui să fie trimişi fără întârziere la vetrele lor, prin îngrijirea acelor autorităţi.

Acei dintre ei, al căror domiciliu dinainte de răsboi se găseşte pe teritorii ocupate de trupele Puterilor aliate şi asociate, vor trebui de asemenea să fie trimişi acolo, sub rezerva aprobării şi controlului autorităţilor militare ale armatelor de ocupaţiune aliate şi asociate.

Articolul 108

Toate cheltuelile rezultând din această repatriere vor fi, cu începere din momentul pornirii prizonierilor, în sarcina Guvernului bulgar, care va fi ţinut să puie la dispoziţie transporturile pe uscat şi pe mare şi personalul tehnic, după cum va crede necesar Comisiunea prevăzută la articolul 106.

Articolul 109

Prizonierii de răsboi şi internaţii civili, fie pasibili, fie loviţi de pedepse pentru greşeli contra disciplinei, vor fi repatriaţi, fără să se ţie socoteală de terminarea pedepsei lor sau a acţiunii deschise contra lor.

Această dispoziţiune nu se aplică prizonierilor de răsboi şi internaţilor civili cari ar fi pedepsiţi pentru fapte posterioare zilei de 15 Octomvrie 1919.

Până la repatrierea lor, toţi prizonierii de răsboi şi internaţii civili rămân supuşi regulamentelor în vigoare, în special din punct de vedere al muncii şi al disciplinei.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Articolul 110

Prizonierii de războiu şi internaţii civili, cari sunt pasibili sau loviţi de pedepse pentru alte fapte decât greşeli contra disciplinei vor putea fi menţinuţi în detenţiune.

Articolul 111

Guvernul bulgar se obligă a primi pe teritoriul său pe toţi indivizii repatriabili fără distincţiune.

Prizonierii de războiu sau supuşii bulgari cari n'ar dori să fie repatriaţi, vor putea fi excluşi dela repatriere; însă Guvernele aliate şi asociate îşi rezervă dreptul, fie de a-i repatria, fie de a-i conduce într'o ţară neutră, fie de a-i autoriza să locuească pe teritoriul lor.

Guvernul bulgar se obligă de a nu lua împotriva acestor indivizi sau a familiilor lor nici o măsură de excepţiune, nici a exercita împotriva lor, pentru acest motiv, vreo represiune sau a lua vreo măsură jignitoare de orice natură.

Articolul 112

Guvernele aliate şi asociate îşi rezervă dreptul de a subordona repatrierea prizonierilor de războiu şi a supuşilor *(ressortissants)* bulgari cari se găsesc în puterea lor, declaraţiunii şi punerii în libertate imediată de către Guvernul bulgar a tuturor prizonierilor de războiu şi alţi supuşi *(ressortissants)* ai Puterilor aliate sau asociate, cari s'ar mai găsi încă reţinuţi contra voinţei lor în Bulgaria.

Articolul 113

O Comisie interaliată de anchetă şi de control va fi instituită în scop de a proceda:

1° la căutarea supuşilor aliaţi şi asociaţi nerepatriaţi;

2° la identificarea acelor cari au manifestat dorinţa de a rămâne în teritoriul bulgar;

3° la constatarea actelor criminale pasibile de sancţiunile prevăzute la Partea VI (Sancţiuni) al prezentului Tractat, comise de către bulgari în contra prizonierilor de războiu sau supuşilor *(ressortissants)* aliaţi şi asociaţi în timpul captivităţii lor.

Această Comisiune cuprinde un reprezentant al fiecărei din următoarele Puteri: Imperiul britanic, Franţa, Italia, Grecia, România, Statul sârbo-croato-sloven.

Rezultatul acestor anchete va fi transmis fiecăruia din Guvernele interesate.

Guvernul bulgar se obligă:

1° a da liber acces Comisiunii interaliate, de a-i procura toate mijloacele utile de transport, a o lăsa să pătrundă în lagăre, închisori, spitale şi în oricare alte locale, a-i pune la dispoziţie oricari documente de ordin public sau privat, cari ar putea să-i fie de folos în cercetările pe cari le vor face;

2° a lua sancţiuni în contra funcţionarilor sau particularilor bulgari cari ar fi ascuns prezenţa vreunui supus *(ressortissant)* al unei Puteri aliate sau asociate, sau cari nu i-ar fi declarat prezenţa după ce au avut cunoştinţă de ea.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Articolul 114

Guvernul bulgar se obligă să restituie fără întârziere, după punerea în vigoare a Tractatului de faţă, toate obiectele, valorile sau documentele ce au aparţinut supuşilor *(ressortissants)* Puterilor aliate sau asociate şi cari ar fi fost reţinute de autorităţile bulgare.

Articolul 115

Înaltele Părţi contractante declară că renunţă la rambursarea reciprocă a sumelor datorite pentru întreţinerea prizonierilor de războiu pe teritoriile lor respective.

Secţiunea II

Morminte

Articolul 116

Guvernele aliate şi asociate şi Guvernul bulgar vor face să se respecte şi să se întreţină mormintele soldaţilor şi marinarilor îngropaţi pe teritoriile lor respective.

Ele se obligă să recunoască orice Comisiune însărcinată de unul sau altul dintre Guverne, de a identifica, înregistra, întreţine sau ridica monumente convenabile pe zisele morminte şi de a înlesni acestei Comisiuni îndeplinirea sarcinelor sale.

Ele mai convin de a-şi da reciproc, sub rezerva prescripţiunilor legislaţiunilor naţionale şi a necesităţilor igienei publice, toate înlesnirile pentru a satisface cererile de repatriere a rămăşiţelor soldaţilor şi marinarilor lor.

Articolul 117

Mormintele prizonierilor de războiu şi internaţilor civili, supuşi *(ressortissants)* ai diferitelor State beligerante, morţi în captivitate, vor fi întreţinute în mod cuviincios în condiţiunile prevăzute la articolul 116 al Tractatului de faţă.

Guvernele aliate şi asociate, de o parte, şi Guvernul bulgar, de altă parte, se mai obligă să-şi procure reciproc:

1° lista completă de morţi cu toate informaţiunile necesare pentru identificarea lor;

2° toate indicaţiunile asupra numărului şi locului mormintelor tuturor morţilor, îngropaţi fără identificare.

Partea VI

SANCŢIUNI

Articolul 118

Guvernul bulgar recunoaşte puterilor aliate şi asociate libertatea de a trimite înaintea tribunalelor lor militare persoanele acuzate de a fi comis acte contrarii legilor şi obiceiurilor războiului. Pedepsele prevăzute de legi

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

vor fi aplicate persoanelor găsite vinovate. Această dispoziţiune se va aplica chiar dacă vor exista acţiuni sau urmăriri înaintea unei jurisdicţiuni a Bulgariei sau a aliaţilor ei.

Guvernul bulgar va trebui să predea Puterilor aliate şi asociate, sau aceleia dintre cele care îi va adresa cererea, orice persoane cari, fiind acuzate de a fi comis un act contrariu legilor şi obiceiurilor războiului, i-ar fi indicate fie nominativ, fie prin gradul, funcţiunea sau întrebuinţarea ce li se va fi dat de autorităţile bulgare.

Articolul 119

Autorii unor fapte criminale în contra supuşilor *(ressortissants)* uneia din Puterile aliate şi asociate vor fi chemaţi înaintea tribunalelor militare ale acestor Puteri.

Autorii unor fapte criminale comise contra supuşilor *(ressortissants)* mai multor Puteri aliate şi asociate vor fi chemaţi înaintea tribunalelor militare compuse din membrii aparţinând tribunalelor militare ale Puterilor interesate.

În tot cazul acuzatul va avea dreptul să indice el însuş pe avocatul său.

Articolul 120

Guvernul bulgar se obligă să procure orice documente şi informaţiuni, de orice natură ar fi, a căror prezentare va fi socotită necesară pentru cunoaşterea completă a faptelor încriminate, căutarea vinovaţilor şi aprecierea exactă a responsabilităţilor.

Partea VII

REPARAŢIUNI

Articolul 121

Bulgaria recunoaşte că asociindu-se la războiul de agresiune pe care Germania şi Austro-Ungaria l-au întreprins în contra Puterilor aliate şi asociate, a pricinuit acestora din urmă pierderi şi sacrificii de tot felul a căror completă reparaţiune ea ar trebui să o asigure.

Pe de altă parte, Puterile aliate şi asociate recunosc că resursele Bulgariei nu sunt îndestulătoare pentru a o pune în măsură de a asigura o completă reparaţiune.

În consecinţă, Bulgaria se obligă a plăti şi Puterile aliate şi asociate se obligă a accepta suma de două miliarde două sute cincizeci de milioane (2.250.000.000) de franci în aur, ca reprezentînd reparaţiunea a cărei sarcină Bulgaria este capabilă de a o lua asupra ei.

Plata acestei sume se va face, sub rezerva dispoziţiunilor de mai jos, prin plăţi semestriale a căror scadenţă va fi la 1 Ianuarie şi la 1 Iulie a fiecărui an. Prima scadenţă va fi la 1 Iulie 1920.

Plăţile făcute la 1 Iulie 1920 şi la 1 Ianuarie 1921 vor cuprinde o dobândă anuală de 2% (doi la sută) calculată dela 1 Ianuarie 1920 asupra totalului sumei datorită de Bulgaria. Fiecare din plăţile semestriale ulterioare va cuprinde, în afară de vărsământul dobânzilor de 5% (cinci la sută) pe an, plata

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

dotațiunii necesară pentru a asigura amortizarea în 37 de ani, cu începere dela 1 Ianuarie 1921 a sumei totale datorită de Bulgaria.

Aceste sume vor fi vărsate, prin mijlocirea Comisiunii interaliate prevăzută la articolul 130, Comisiunii de reparațiuni înființată prin Tractatul cu Germania din 28 Iunie 1919, astfel cum ea este compusă prin Tractatul cu Austria din 10 Septemvrie 1919, partea VIII, Anexa II, § 2; această Comisiune este desemnată în articolele de mai jos cu numele de Comisiunea de reparațiuni și va asigura întrebuințarea acestor sume conform regulelor stabilite mai înainte.

Plățile cari trebuesc făcute în numerar în baza dispozițiunilor de mai sus, vor putea fi oricând primite de către Comisiunea de reparațiuni în urma propunerii Comisiunii interaliate, sub formă de bunuri mobiliare și imobiliare, de mărfuri, de drepturi și concesiuni în teritoriu bulgar sau în afară de acest teritoriu, de vase, obligațiuni, acțiuni sau valori de orice natură sau monedă a Bulgariei sau a altor State; valoarea lor de înlocuire față de aur va fi fixată de către însăși Comisiunea de reparațiuni în mod just și drept.

Comisiunea de reparațiuni va avea dreptul în orice moment de a pune în vânzare sau de a întrebuința în orice alt mod bonuri-aur puse în gaj asupra plăților de făcut de către Bulgaria. Stabilind totalul nominal al acestor bonuri, ea va ține seamă de dispozițiunile articolelor 122, 123 și 129 ale prezentei părți, va lua avizul Comisiunii interaliate și nu va putea depăși în nici un caz totalul sumelor în capital datorite încă de către Bulgaria.

Bulgaria se obligă în acest caz de a remite Comisiunii de reparațiuni prin mijlocirea Comisiunii interaliate, cantitățile de bonuri necesare în anumite condițiuni de formă, de număr, de capital și de mijloace de plată ce vor fi fixate de Comisiunea de reparațiuni.

Aceste bonuri vor constitui obligațiune directă din partea Guvernului bulgar; dar toate dispozițiunile relative la destinația lor vor fi fixate de către Comisiunea interaliată. Aceasta din urmă va percepe asupra vărsămintelor semestriale, datorite de către Bulgaria pentru executarea prezentului articol, sumele necesare la plata dobânzilor și la amortizarea bonurilor precum și a oricăror alte sarcini ce decurg din ele. Soldul eventual va continua să fie vărsat în contul Comisiunii de reparațiuni.

Aceste bonuri vor fi libere de orice taxe și sarcini de orice natură aplicate sau cari ar putea fi aplicate în Bulgaria.

Articolul 122

Comisiunea interaliată va trebui, din când în când să procedeze la examinarea resurselor și a capacității de producțiune a Bulgariei și, după ce va fi dat reprezentanților acesteia dreapta facultate de a fi ascultați, ea va avea toate puterile de a propune Comisiunii de reparațiuni, fie o reducere a vreuneia din plățile de efectuat de către Bulgaria, fie reportul acestei plăți, fie reducerea sumei globale datorită de Bulgaria.

Comisiunea de reparațiuni va avea dreptul, în urma unui vot luat cu majoritate, și în limita propunerilor Comisiunei interaliate, de a proceda la orice reducere sau la orice report al datoriei.

Articolul 123

Bulgaria va avea facultatea, ca peste vărsămintele ei semestriale, să efectueze, la orice epocă, plăți ce vor trebui să fie deduse din suma totală a datoriei sale consistând în capital.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Articolul 124

Bulgaria recunoaşte validitatea transfertului către Puterile aliate şi asociate, a tuturor creanţelor Germaniei, Austriei, Ungariei şi Turciei asupra Bulgariei, astfel după cum s'a prevăzut la articolul 261 al Tractatului de Pace cu Germania şi în articolele corespunzătoare ale Tractatelor cu Austria, Ungaria şi Turcia.

Totuşi fiind dat că Puterile aliate şi asociate au ţinut seama de aceste creanţe pentru a fixa totalul sumelor ce urmează a fi plătite de către Bulgaria pentru executarea articolului 121, se obligă să nu mai formuleze în această privinţă nici o reclamaţiune faţă de ea.

Articolul 125

În afară de plăţile prevăzute la articolul 121, Bulgaria se obligă să restitue, în condiţiunile stabilite de către Comisiunea interaliată, obiectele de orice fel şi valorile ridicate, confiscate şi sechestrate din teritoriile invadate ale Greciei, României sau Serbiei, când identificarea lor pe teritoriul Bulgariei va fi posibilă, exceptându-se vitele pentru care se va proceda, conform articolului 127.

În acest scop, Guvernele Greciei, României şi al Statului Serbo-Croato-Sloven vor face cunoscut Comisiunei interaliate, în termen de patru luni, cu începere dela punerea în vigoare a prezentului Tractat, lista obiectelor şi valorilor ce pot fi identificate, pentru care vor putea face dovada că au fost ridicate din teritoriile invadate, şi care pot fi regăsite pe teritoriul bulgar; vor comunica în acelaş timp toate lămuririle de natură să permită descoperirea şi identificarea lor.

Guvernul bulgar se obligă să înlesnească, prin toate mijloacele ce-i stau în putere, căutarea ziselor obiecte şi valori, şi să promulge în cele trei luni ce vor urma punerei în vigoare a prezentului Tractat, o lege obligând, sub pedepsele prevăzute pentru tăinuire, pe supuşii *(ressortissants)* bulgari să declare toate obiectele şi valorile având această provenienţă şi cari se găsesc în posesiunea lor.

Articolul 126

Bulgaria se obligă să regăsească şi să restitue fără întârziere, şi în mod respectiv Greciei, României şi Statului serbo-croato-sloven, toate documentele sau arhivele şi toate obiectele prezentând un interes arheologic, istoric sau artistic, cari au fost ridicate din teritoriile acestor ţări în cursul războiului.

Toate conflictele născute între Puterile mai sus arătate şi Bulgaria cu privire la proprietatea acestor diferite bunuri vor fi supuse unui arbitru, care va fi desemnat de Comisiunea interaliată şi a cărui hotărîre va fi definitivă.

Articolul 127

Bulgaria se mai obligă să predea Greciei, României şi Statului serbo-croato-sloven în cele şase luni cari vor urma după punerea în vigoare a prezentului Tractat, categoriile şi cantităţile de vite enumerate mai jos.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

	Grecia	România	Statul Serbo-Croato-Slovea
Tauri (18 luni la 3 ani)	15	60	50
Vaci cu lapte (2 la 6 ani)	1.500	6.000	6.000
Cai şi epe (3 la 7 ani)	2.250	5.250	5.000
Catâri	450	1.050	1.000
Boi de jug	1.800	3.400	4 000
Oi.....	6.000	15.000	12.000

Predarea acestor animale se va efectua în locurile pe care Guvernele respective le vor fi desemnat. Animalele vor fi supuse, înaintea predării lor, la inspecţiunea unor agenţi desemnaţi de către Comisiunea interaliată, cari vor trebui să se asigure că ele sunt în stare normală de sănătate şi de condiţiune.

Nici o sumă nu va fi creditată Bulgariei din această cauză. Animalele vor fi considerate ca date drept restituire pentru animalele ridicate de Bulgaria, în cursul războiului, din teritoriile ţărilor mai sus arătate.

În afară de predările mai sus prevăzute, Comisiunea interaliată va avea facultatea, dacă întrevede posibiliatea, de a acorda Greciei, României şi Statului Serbo-Croato-Sloven, în cei doi ani ce vor urma după punerea în vigoare a prezentului Tractat, cantitatea de vite ce-ar socoti-o justificată; valoarea acestor predări va fi trecută în creditul Bulgariei.

Articolul 128

Drept compensaţiune specială pentru distrugerile făcute în minele de cărbuni situate în teritoriul sârb, ocupat de către armatele bulgare, Bulgaria se obligă, sub rezerva dispoziţiunii finale a prezentului articol, să predea Statului serbo-croato-sloven, în timp de cinci ani, cu începere dela punerea în vigoare a prezentului Tractat, câte 50.000 de tone de cărbuni pe an, prelevate asupra producţiunii minelor Statului bulgar dela Pernik. Aceste predări vor fi efectuate franco pe vagon la fruntaria serbo-croato-slovenă pe linia Pirot—Sofia.

Valoarea acestor predări nu va fi trecută în creditul Bulgariei şi nu va fi imputată asupra datoriei prevăzute la articolul 121.

Totuş, aceste predări nu vor fi efectuate decât după aprobarea Comisiunii interaliate, care va aprecia în mod suveran în ce măsură ele ar fi de natură să stânjenească vieaţa economică a Bulgariei.

Articolul 129

Sunt trecute în creditul Bulgariei, la titlul obligaţiunilor sale de reparaţiune:

Ori ce sume datorite, pe care Comisiunea de reparaţiuni va socoti că trebuesc trecute în creditul Bulgariei conform Părţii VIII (Clause financiare), a Părţii IX (Clause economice), a Părţii XI (Porturi, căi pe apă şi căi, ferate) a prezentului Tractat.

Articolul 130

Spre a înlesni Bulgariei executarea obligaţiunilor ce cad în sarcina ei, conform dispoziţiunilor prezentului Tractat, o Comisiune interaliată va fi constituită la Sofia în cel mai scurt timp după punerea în vigoare a Tractatului de faţă.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Comisiunea va fi compusă din trei membri numiți în mod respectiv de către Guvernele Imperiului Britanic, al Franței și al Italiei. Fiecare din Puterile reprezentate în Comisiune va avea dreptul de a se retrage din ea după un preavis de șase luni notificat Comisiunii.

Bulgaria va fi reprezentată printr'un comisar care va fi convocat la ședințele Comisiunii, ori de câte ori aceasta o va crede necesar, dar care nu va avea dreptul de vot.

Această Comisiune va fi constituită în forma și va avea puterile stipulate prin prezentul Tractat, inclusiv Anexa prezentei Părți.

Comisiunea va avea ființă atâta timp cât nu vor fi fost achitate toate sumele datorite de Bulgaria drept executare a prezentei Părți a Tractatului de față.

Membrii Comisiunii se vor bucura de aceleași drepturi și imunități diplomatice, de care se bucură în Bulgaria agenții diplomatici acreditați în regulă de Puterile amice.

Guvernul bulgar se obligă să promulge, în cele șase luni ce vor urma după punerea în vigoare a prezentului Tractat, o lege prevăzând toate puterile necesare funcționării acestei Comisiuni. Textul acestei legi va trebui să fie aprobat în mod prealabil de către Puterile reprezentate în Comisiune. El va trebui să fie redactat conform cu principiile și regulele formulate în Anexa prezentei Părți precum și cu ori ce alte dispoziții, ce s'ar referi la această chestiune, înserate în prezentul Tractat.

Articolul 131

Bulgaria se obligă să adopte, să promulge și să menție în vigoare ori ce legislație, regulament sau decret ce ar putea fi necesare pentru a asigura completa executare a stipulațiunilor prezentei Părți.

Anexă

1°. Comisiunea va alege în fiecare an un președinte dintre membrii ei: ea își va fixa singură normele de lucru și modul de procedare.

Fiecare din membrii ei va avea dreptul să desemneze un supleant însărcinat să-l înlocuiască în absența sa.

Hotărârile vor fi luate cu majoritate, afară de cazul când prezentul Tractat ar prevedea în mod expres un vot unanim. Abținerea este considerată ca un vot dat contra propunerii în discuțiune.

Comisiunea va numi agenți și funcționari pe cari îi va socoti necesari pentru executarea sarcinei sale.

Cheltuielile Comisiunii vor fi achitate de Bulgaria; ele vor fi preluate în primul rând asupra sumelor cari trebuesc vărsate Comisiunii. Lefurile membrilor Comisiunii vor fi stabilite pe baze drepte în urma unor înțelegeri cari vor avea loc din când în când între Guvernele reprezentate în Comisiune.

2°. Bulgaria se obligă să dea membrilor, reprezentanților și agenților Comisiunii, toate puterile necesare pentru a vizita și inspecta, de câte ori va fi nevoie, toate locurile, toate lucrările și întreprinderile publice situate în Bulgaria, și să procure zisei Comisiuni toate documentele și lămuririle pe care aceasta le-ar putea cere.

3°. Guvernul bulgar se mai obligă de a pune la dispoziținea Comisiunii, cu ocazia fiecărui vărsământ semestrial, sumele necesare în franci aur, sau orice altă monedă pe care o va hotărî Comisiunea, spre a o pune în măsură de a efectua la timp plățile necesare pentru a face față obligațiunii ei de a

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

repara precum şi celorlalte obligaţiuni ce cad asupra Bulgariei în virtutea prezentului Tractat.

Legea relativă la funcţionarea Comisiunii va conţine lista impozitelor, veniturilor (existente sau de creat), socotite ca îndestulătoare pentru acoperirea sumelor mai sus arătate. Această listă va cuprinde toate veniturile sau încasările ce vor proveni din concesiunile cari au fost sau cari vor fi acordate pe teritoriul bulgar în vederea exploatării minelor, zăcămintelor sau carierelor şi din executarea de lucrări publice sau din toate monopolurile de fabricaţiune sau de vânzare a tuturor articolelor în Bulgaria. Ea va putea fi modificată din când în când cu consimţământul unanim al Comisiunii.

Dacă, la o epocă oarecare, veniturile puse la dispoziţia Comisiunii sunt găsite insuficiente, Guvernul bulgar se obligă să-i pună la dispoziţie alte venituri. Dacă, într'un termen de trei luni după cererea care îi va fi adresată în acest scop de către Comisiune, Guvernul bulgar nu-i pune la dispoziţie venituri suficiente, Comisiunea va avea dreptul de a înscrie pe această listă venituri suplimentare existente sau de înfiinţat, şi Guvernul bulgar se obligă să promulge în acest scop toate legile necesare.

În caz de neîndeplinire de către Bulgaria a obligaţiunilor prevăzute de articolele 121 şi 130 şi prin prezenta Anexă, Comisiunea va avea dreptul de a asigura, în măsura şi pentru durata pe care ea o va fixa, controlul, gestiunea şi perceperea acestor impozite şi venituri, de a deţine şi de a achita produsul lor, şi, după ce se va fi scăzut cheltuielile de administrare şi de percepere, de a vărsa produsul net în creditul comptului de reparaţiuni al Bulgariei, sub rezerva tuturor drepturilor de prioritate stipulate în prezentul Tractat.

Bulgaria se obligă în cazul eventual al acestei intervenţiuni a Comisiunii, de a recunoaşte drepturile şi puterile acesteia, de a se conforma hotărârilor ei şi de a-i urma instrucţiunile.

4°. Comisiunea va avea dreptul de a lua asupra ei, de acord cu Guvernul bulgar şi independent de orice îndeplinire de către acesta din urmă, a executării obligaţiunilor sale, controlul administrarea şi perceperea oricăror impozite.

5°. Comisiunea va asigura de asemenea executarea ori căror alte însărcinări cari ar putea să-i fie atribuite prin prezentul Tractat.

6°. Nici un membru al Comisiunii nu va fi responsabil, decât numai faţă de Guvernul care l'a desemnat, pentru orice act sau omisiune decurgând din funcţiunea sa. Nici unul din Guvernele aliate sau asociate nu-şi ia nici o răspundere pentru comptul vreunui alt Guvern.

Partea VIII

CLAUSE FINANCIARE

Articolul 132

Fără a se aduce vre-o atingere dispoziţiunilor articolului 138 şi sub rezerva derogaţiunilor cari vor putea fi acordate în urma unei hotăriri luate în unanimitate la articolul 130, Partea VII (Reparaţiuni) a prezentului Tractat, un privilegiu de primul rang va fi stabilit asupra tuturor bunurilor şi veniturilor Bulgariei, pentru regularea reparaţiunilor şi celorlalte sarcini rezultând din prezentul Tractat sau din Tractatele şi Convenţiunile complimentare sau din înţelegerile încheiate între Bulgaria şi Puterile aliate şi asociate în timpul Armistiţiului semnat la 29 Septemvrie 1918.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Până la 1 Mai 1921, Guvernul bulgar nu va putea exporta aur sau să dispună de el, şi va interzice ca aurul să fie exportat sau să se dispună de el fără autorizarea prealabilă a Comisiunii interaliate.

Articolul 133

Costul total al întreţinerii tuturor armatelor aliate şi asociate în teritoriile ocupate ale Bulgariei, după cum sunt delimitate în prezentul Tractat, va fi în sarcina Bulgariei cu începere dela semnarea Armistiţiului din 29 Septemvrie 1918 şi până la punerea în vigoare a prezentului Tratat. Întreţinerea armatelor cuprinde subsistenţa oamenilor şi animalelor, locuinţa şi cantonamentul, soldele şi accesoriile, lefurile şi salariile, încazarmarea, încălzitul, îmbrăcămintea, echipamentul, harnaşamentul, armamentul şi materialul rulant, serviciile aeronauticei, tratamentul bolnavilor şi răniţilor, serviciile veterinare şi ale remontei, serviciile de transporturi de orice natură (precum pe cale ferată, maritimă sau fluvială, camioane, automobile), comunicaţiunile şi corespondenţele, şi în general toate serviciile administrative şi technice, a căror funcţionare este necesară la prepararea trupei, la menţinerea efectivelor lor şi puterii lor militare.

Rambursarea tutulor cheltuielilor cari intră în categoriile de mai sus, intrucât ele corespund unor cumpărături sau rechiziţiuni făcute de Guvernele aliate şi asociate în teritoriile ocupate, va fi plătită de Guvernul Bulgar, Guvernelor aliate şi asociate în orice monedă care are curs legal în Bulgaria. În toate cazurile în care un Guvern aliat sau asociat va fi achitat aceste cumpărături sau rechiziţiuni în teritoriu ocupat într'o altă monedă decât cea bulgară, aceste cheltuieli îi vor fi rambursate în monedă bulgară pe cursul schimbului admis în genere la data acestei rambursări sau pe un curs convenit.

Toate celelalte cheltuieli enumerate mai sus vor fi rambursate în moneda ţării creditoare.

Articolul 134

Prin faptul dobândirii de teritorii otomane cedate în virtutea Tractatului dela Constantinopole din 1913, sau de teritorii a căror cedare este confirmată prin Tractatul de faţă, Bulgaria se obligă a lua în sarcina ei o parte din datoria publică otomană externă din înainte de răsboi şi îşi ia îndatorirea de a plăti, în comptul sumelor necesare pentru asigurarea plăţii acestei părţi din datoria otomană şi pentru timpul cât teritoriile cedate au fost puse sau rămân sub suveranitatea ei, anumite sume pe cari le va putea fixa în urmă o Comisiune ce va fi numită pentru a determina în ce măsură cedarea de teritorii otomane va atrage obligaţiunea de a contribui la această datorie.

Articolul 135

Ordinea de prioritate în care Bulgaria va trebui să facă faţă obligaţiunilor financiare cari rezultă pentru dânsa din articolele 132, 133 şi 134 din această parte este fixată după cum urmează:

1°. Costul armatelor de ocupaţie astfel cum e definit la articolul 133 din Partea de faţă;

2°. Plata părţei din datoria publică otomană externă dinainte de răsboi care va putea fi atribuită Bulgariei prin Tractatul de faţă sau prin Tractate şi Convenţiuni complimentare prin faptul cedării Bulgariei a teritoriilor cari au aparţinut Imperiului Otoman;

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

3°. Suma la care se urcă reparaţiunile ce rezultă din Tractatul de faţă sau din Tractate şi Convenţiuni complimentarii.

Articolul 136

Bulgaria confirmă predarea întregului material predat sau care urmează a fi predat Puterilor aliate şi asociate ca executare a Armistiţiului din 29 Septemvrie 1918 şi recunoaşte dreptul Puterilor aliate şi asociate asupra acestui material.

Se va trece în creditul Bulgariei, scăzându-se din sumele datorate pentru reparaţiuni Puterilor aliate şi asociate, valoarea preţuită de Comisiunea reparaţiunilor, prevăzută la articolul 121, Partea VII (Reparaţiuni) din Tractatul de faţă, lucrând prin mijlocirea Comisiunei interaliate, a materialului arătat mai sus, în privinţa căruia Comisiunea reparaţiunilor ar socoti că din cauza caracterului său nemilitar, valoarea lui să fie trecută în creditul Bulgariei.

Nu se vor trece în creditul Bulgariei bunurile aparţinînd Guvernelor aliate şi asociate sau supuşilor lor *(ressortissants)*, înapoiate sau predate astfel cum erau *(à l'identique)*, pentru executarea Convenţiunei de Armistiţiu.

Articolul 137

Dispoziţiunile precedente nu aduc nici o ştirbire dreptului pe care îl au fiecare din Puterile aliate şi asociate de a dispune de activurile şi de proprietăţile inamice cari se găsesc sub jurisdicţiunea lor în momentul punerii în vigoare a Tractatului de faţă.

Articolul 138

Drepturile şi afectările speciale instituite pentru împrumuturile contractate de Statul bulgar sau garantate de el înainte de 1 August 1914 sunt menţinute fără nici o modificare.

Articolul 139

În ceeace priveşte împrumutul contractat de Bulgaria în Germania în Iulie 1914, Comisiunea de reparaţiuni va putea cere să i se cedeze, conform articolelor 235 şi 260 din Tractatul de pace cu Germania, semnat la 28 Iunie 1919, şi articolelor corespunzătoare din Tractatele cu Austria şi Ungaria, toate drepturile, interesele şi titlurile de orice fel cari au fost concedate unor supuşi *(ressortissants)* germani, austriaci şi ungari prin contractele şi convenţiunile privitoare la acest împrumut. Guvernul bulgar îşi ia îndatorirea de a întrebuinţa toate mijloacele ce-i stau în putere spre a înlesni această cedare. Pe lângă aceasta, el se obligă de a transfera Comisiunei de reparaţiuni, într'un termen de şase luni după punerea în vigoare a Tractatului de faţă, toate drepturile, interesele şi titlurile de orice fel deţinute de supuşii *(ressortissants)* bulgari, în virtutea aceloraşi contracte şi convenţiuni de împrumut. Valoarea tuturor drepturilor, intereselor şi titlurilor deţinute de supuşi *(ressortissants)* bulgari va fi fixată de Comisiunea de reparaţiuni şi trecută de ea în creditul Bulgariei, socotind-o asupra sumelor datorite ca reparaţiuni. Bulgaria va lua sarcina de a indemniza pe supuşii *(ressortissants)* ei deposedaţi prin executarea articolului de faţă.

În cazul când s'ar face transferarea drepturilor, intereselor şi titlurilor, menţionată mai sus, indiferent de dispoziţiunile articolului precedent, Comi-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

siunea de reparațiuni va avea dreptul de a modifica termenii contractelor și convențiunilor privitoare la împrumut și de a încheia ori ce convențiuni complimentare cari ar părea necesare, cu condițiunea, însă, de a nu se aduce nici un prejudiciu: 1°. acelora din drepturi cari au fost acordate prin contractele și convențiunile de împrumut altor persoane decât supușilor *(ressortissants)* germani, austriaci, unguri sau bulgari; 2°. tuturor drepturilor ale purtătorilor de bunuri de Tezaur bulgare emise în Franța, în 1912 și 1913 și rambursabile din produsul primei operațiuni financiare pe care o va face Bulgaria. În urma acordului între părți, diferiții interesați vor putea fi rambursați fie în bani, fie prin titluri ale împrumutului.

Nici o învoială privitoare la împrumut și la contractele și convențiunile complimentare nu va putea fi încheiată fără ca Comisiunea interaliată să fi fost consultată. Comisiunea interaliată va lucra în calitate de reprezentant al Comisiunii de reparațiuni în tot ceeace privește împrumutul, ori de câteori acesta din urmă va fi hotărît astfel.

Articolul 140

Dispozițiunile cuprinse în Partea de față nu pot atinge în nici un mod gajurile sau ipotecile constituite în mod regulat, în folosul Puterilor aliate și asociate sau al supușilor *(ressortissants)* lor, de către Guvernul bulgar sau de către supușii *(ressortissants)* săi asupra bunurilor și veniturilor ce le aparțin, în toate cazurile în cari constituirea acestor gajuri și ipoteci ar fi anterioare stării de războiu între Bulgaria și fiecare din Puterile interesate, afară de cele în cari modificările acestor gajuri și ipoteci sunt prevăzute în mod expres în dispozițiunile Tractatului de față sau ale Tractatelor și Convențiunilor complimentare.

Articolul 141

Puterile cesionare de teritorii bulgare, în conformitate cu Tractatul de față, se obligă de a-și lua asupra lor sarcina unei părți din Datoria publică bulgară astfel cum ea exista la 11 Octomvrie 1915, împreună cu partea din Datoria publică otomană externă dinainte de războiu luată de Bulgaria în sarcina sa, în condițiunile fixate de articolul 134.

Comisiunea reparațiunilor, lucrând prin mijlocirea Comisiunei interaliate, va determina suma Datoriei publice bulgare la 11 Octomvrie 1915, ținând seamă pentru datoria contractată după 1 August 1914, numai de partea din această Datorie care nu a fost întrebuințată de Bulgaria pentru a pregăti războiul de agresiune.

Partea din datoria publică bulgară a cărei sarcină trebuie să și-o însușască fiecare Putere cesionară va fi acea pe care Principalele Puteri aliate și asociate, lucrând prin mijlocirea Comisiunei interaliate, o vor socoti echitabilă, ținând seamă de raportul ce există între veniturile teritoriilor cedate și totalul veniturilor Bulgariei pentru media celor trei ani financiari completi, cari au precedat războiul balcanic (1912).

Articolul 142

Puterile cesionare de teritorii bulgare, în conformitate cu Tractatul de față, vor dobândi toate bunurile și proprietățile cari aparțin Guvernului bulgar și sunt situate în zisele teritorii.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Valoarea bunurilor şi proprietăţilor dobândite va fi fixată de Comisiunea reparaţiunilor şi trecută de ea în creditul Bulgariei, sau în al Turciei dacă e vorba de bunuri şi proprietăţi cedate Bulgariei prin Tractatul dela Constantinopole din 1913, şi în debitul Puterei care le dobândeşte.

În înţelesul articolului de faţă, se vor socoti ca bunuri şi proprietăţi ale Guvernului bulgar toate proprietăţile Coroanei.

Articolul 143

Bulgaria renunţă la orice beneficiu ce ar rezulta pentru ea din stipulaţiunile înscrise în Tractatele din Bucureşti şi dela Brest-Litowsk din 1918 şi în Tractatele şi Convenţiunile complimentarii.

Pe lângă aceasta, ea îşi ia îndatorirea de a transfera, în mod respectiv, fie României, fie Principalelor Puteri aliate şi asociate, după cum va fi cazul, toate instrumentele monetare, bani, valori şi instrumente, negociabile sau produse, pe cari le-a primit spre executarea ziselor Tractate.

Sumele în bani cari trebuiesc plătite şi instrumentele monetare, valorile şi produsele de orice fel cari trebuiesc predate sau transferate în virtutea stipulaţiunilor articolului de faţă, vor fi întrebuinţate de către Principalele Puteri aliate şi asociate conform cu modalităţile ce se vor determina ulterior de către zisele Puteri.

Articolul 144

Guvernul bulgar se obligă de a nu pune nici un obstacol dobândirii, de către guvernele german, austriac, ungar sau turc, oricăror drepturi şi interese pentru supuşii *(ressortissants)* germani, austriaci, unguri sau turci, în orice întreprindere de utilitate publică sau în orice concesiune din Bulgaria, care ar putea să fie reclamate de comisiunea de reparaţiuni conform Tractatelor de pace încheiate între Guvernele german, austriac, ungar sau turc şi Puterile aliate şi asociate.

Articolul 145

Bulgaria îşi ia îndatorirea de a transfera Comisiunii de reparaţiuni toate creanţele sau drepturile de reparaţiuni ale Bulgariei, sau pe ale supuşilor *(ressortissants)* sau cari au lucrat în numele său, asupra Germaniei, Austriei, Ungariei sau Turciei, ori asupra supuşilor *(ressortissants)* lor şi în deosebi toate creanţele sau drepturile la reparaţiuni cari rezultă sau vor rezulta pentru ea din executarea angajamentelor ce au fost luate între ea şi aceste Puteri în timpul războiului.

Orice sumă pe care Comisiunea de reparaţiuni o va putea percepe pe baza acestor creanţe sau drepturi la reparaţiuni, va fi trecută în creditul Bulgariei şi socotită asupra sumelor datorate ca reparaţiuni.

Articolul 146

Orice obligaţiune de a plăti în numerar, spre executarea Tractatului de faţă, se va considera că trebuie plătită în aur şi, în lipsa unor stipulaţiuni contrarii inserate în Tractatul de faţă sau în Tractatele şi Convenţiunile complementarii, se va plăti după alegerea creditorilor, în livre sterline plătibile la Londra, în dolari aur ai Statelor Unite ale Americei plătibili la New-York, în franci aur plătibili la Paris sau în lire aur plătibile la Roma.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

În vederea executării dispoziţiunilor articolului de faţă, s'a convenit ca monedele de aur de mai sus să aibă greutatea şi titlul legalmente stabilite la 1 Ianuarie 1914 pentru fiecare din ele.

Partea IX

Secţiunea I

Relaţiuni comerciale

capitolul I

CLAUZE ECONOMICE

Regulamentare, Taxe şi Restricţiuni vamale

Articolul 147

Bulgaria îşi ia îndatorirea de a nu supune mărfurile, produsele naturale sau fabricate ale vreunuia din Statele aliate sau asociate, importate pe teritoriul bulgar, oricare ar fi locul de unde sosesc, la drepturi vamale sau sarcini, inclusiv impozitele interne, altele sau mai ridicate decât acelea la cari sunt supuse aceleaşi mărfuri, produse naturale sau fabricate ale oricăruia din zisele State sau ale unei alte ţări străine.

Bulgaria nu va menţine sau nu va impune nici o prohibire sau restricţiune la importul pe teritoriul bulgar a oricăror mărfuri, produse naturale sau fabricate ale teritoriilor oricărui Stat aliat sau asociat, ori din ce loc ar sosi ele, dacă acele prohibiri sau restricţiuni nu se aplică şi la importul aceloraşi mărfuri, produse naturale sau fabricate ale oricăruia din zisele State sau ale vreunei alte ţări străine.

Articolul 148

Bulgaria se mai obligă ca, în ceeace priveşte regimul de import, să nu stabilească diferenţe în detrimentul comerţului vreuneia din Statele aliate sau asociate faţă de vreun altul din zisele State, sau faţă de vreo altă ţară străină, nici chiar prin mijloace indirecte, precum sunt acelea cari rezultă din regulamentarea sau procedura vamală, sau din metodele de verificare şi de analiză, sau din condiţiunile de plata drepturilor vamale, sau din metodele de clasificare sau de interpretare a tarifelor, sau din exerciţiul monopolului.

Articolul 149

În ceeace priveşte ieşirea, Bulgaria îşi ia îndatorirea de a nu supune mărfurile, produsele naturale sau fabricate exportate din teritoriul bulgar în teritoriile oricăruia din Statele aliate sau asociate, la drepturi de vamă sau sarcini, inclusiv pentru impozite interne, altele, sau mai urcate decât acelea plătite pentru aceleaşi mărfuri exportate în oricare din zisele State sau în vreo ţară străină.

Bulgaria nu va menţine sau nu va impune nici o prohibire sau restricţiune pentru exportul oricăror mărfuri expediate din teritoriul bulgar vreunuia din

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Statele aliate sau asociate care nu s'ar aplica şi exportului aceloraşi mărfuri produse naturale sau fabricate expediate în vreun altul din zisele State sau în vreo ţară străină oarecare.

Articolul 150

Orice favoare, imunitate sau privilegiu cu privire la import, export sau transit de mărfuri, care ar fi acordat de Bulgaria vreuneia din Statele aliate sau asociate, sau vreunei alte ţări străine, vor fi simultan şi în mod necondiţional întinse la toate Statele aliate sau asociate, fără ca pentru aceasta să fie nevoie de vreo cerere sau compensaţiune.

Articolul 151

Într'un termen de un an, începând dela punerea în vigoare a Tractatului de faţă, taxele impuse de Bulgaria importaţiunilor Puterilor aliate şi asociate nu vor putea fi superioare taxelor celor mai favorabile cari erau aplicate pentru importaţiunile în Bulgaria la data de 28 Iulie 1914.

Plata în valoarea aurului a taxelor vamale se va putea aplica importaţiunilor lor, sub rezerva articolului 150, în toate cazurile în cari, în virtutea legii bulgare, această plată în aur era exigibilă la data de 28 Iulie 1914, cu condiţiunea ca valoarea conversiunii biletelor aur să fie fixată în mod periodic de comisiunea de reparaţiuni.

capitolul II

Tratamentul navigaţiunii

Articolul 152

În ceeace priveşte pescuitul, cabotajul şi remorcarea maritimă, vasele şi bastimentele Statelor aliate şi asociate vor beneficia în Bulgaria, chiar în apele teritoriale bulgare, de tratamentul ce va fi acordat vaselor şi bastimentelor naţiunii celei mai favorizate.

Articolul 153

În ce priveşte vasele şi bastimentele cari aparţin unor State aliate şi asociate, certificatele şi documentele de orice fel privitoare la vase şi bastimente, cari erau recunoscute valabile de Bulgaria înainte de războiu, sau cari vor putea fi în urmă recunoscute valabile de principalele State maritime, vor fi recunoscute de Bulgaria ca valabile şi ca echivalente certificatelor corespunzătoare liberate vaselor şi bastimentelor bulgare.

În acelaş mod vor fi recunoscute certificatele şi documentele liberate vaselor şi bastimentelor lor de Guvernele noilor State, fie că ele au ori nu un litoral maritim, cu condiţiunea ca aceste certificate şi documente să fie liberate conform uzurilor în genere întrebuinţate în principalele State maritime.

Înaltele Părţi Contractante se învoesc a recunoaşte pavilionul vaselor oricărei Puteri aliate sau asociate care nu are litoral maritim, când vasele sunt înregistrate într'un anume loc determinat situat pe teritoriul ei; acest loc va constitui portul de înregistrare pentru aceste vase.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Capitolul III

Concurența neleală

Articolul 154

Bulgaria se îndatorează să ia toate măsurile legislative sau administrative necesare pentru a garanta produsele naturale sau fabricate originare din vreuna din Puterile aliate sau asociate în contra oricărei forme de concurență neleală în tranzacțiile comerciale.

Bulgaria se obligă să reprime și să oprească prin sechestrare, sau prin orice alte sancțiuni potrivite, importul și exportul, precum și fabricarea, circulațiunea, vinderea și punerea în vânzare în interiorul țării a tuturor produselor sau mărfurilor cari poartă pe ele, sau pe învelitoarea lor imediată, sau pe ambalajul lor exterior, mărci, nume, inscripțiuni sau orice semne, comportând, în mod direct sau indirect, indicațiuni false asupra originei, speței, naturei sau calităților specifice ale acestor produse sau mărfuri.

Articolul 155

Bulgaria, cu condițiunea ca un tratament reciproc să-i fie acordat, în această materie, se obligă să se conformeze legilor, precum și deciziunilor administrative și judiciare luate în conformitate cu aceste legi, în vigoare într'o țară aliată sau asociată și notificate în mod regulat Bulgariei de către autoritățile competente, determinând sau reglementând dreptul la o denumire regională pentru vinurile sau spirtoasele produse în țara căreia aparține regiunea, sau condițiunile în cari întrebuințarea unei denumiri regionale poate fi autorizată; de asemenea importul, exportul, precum și fabricațiunile circulațiunea, vânzarea sau punerea în vânzare a produselor sau mărfurilor având denumiri regionale contrarii legilor sau deciziunilor sus amintite, vor fi interzise de Bulgaria și reprimate prin măsurile prescrise în articolul precedent.

capitolul IV

Tratamentul supușilor *(ressortissants)* Puterilor aliate și asociate

Articolul 156

Bulgaria își ia îndatorirea:

a) să nu impună supușilor *(ressortissants)* Puterilor aliate și asociate, în ceeace privește exercitarea meseriei, profesiunii, comerțului și industriei, nici o excludere care n'ar fi de asemenea aplicabilă turilor străinilor fără excepțiune;

b) să nu supună pe supușii *(ressortissants)* Puterilor aliate și asociate, în ceeace privește drepturile arătate la paragraful *a*, la nici un regulament sau restricțiune care în mod direct sau indirect ar putea atinge stipulațiunile zisului paragraf, sau cari ar fi diferite sau mai puțin avantajoase decât acele cari se aplică străinilor supuși *(ressortissants)* ai națiunii celei mai favorizate;

c) să nu supună pe supușii *(ressortissants)* Puterilor aliate și asociate, precum și bunurile, drepturile și interesele lor, inclusiv societățile sau asociațiunile în cari ei sunt interesați, la nici o sarcină, taxă ori impozite directe sau indirecte, altele sau mai urcate decât cele cari sunt sau cari vor putea fi

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

impuse supuşilor *(ressortissants)* săi ori bunurilor, drepturilor sau intereselor lor sau naţionalilor vreunei Puteri mai favorizate, ori bunurilor, drepturilor sau intereselor acestora;

d) să nu impună supuşilor *(ressortissants)* vreuneia din Puterile aliate şi asociate vreo restricţiune care nu era aplicabilă supuşilor *(ressortissants)* acestor Puteri la 1 Iulie 1914, afară numai dacă aceeaş restricţiune n'ar fi impusă şi propriilor săi naţionali.

Articolul 157

Supuşii *(ressortissants)* Puterilor aliate şi asociate se vor bucura pe teritoriul bulgar de o protecţiune constantă pentru persoana lor, bunurile, drepturile şi interesele lor şi vor avea acces liber în faţa tribunalelor.

Articolul 158

Bulgaria îşi ia îndatorirea să recunoască noua naţionalitate care ar fi fost sau va fi dobândită de supuşii *(ressortissants)* săi potrivit legilor Puterilor aliate sau asociate şi conform deciziunilor autorităţilor competinte ale acestor Puteri, fie pe cale de naturalizare, fie prin efectul unei clauze a unui Tractat precum şi să desfacă din toate punctele de vedere pe aceşti supuşi *(ressortissants)*, în virtutea acestei dcbândiri de naţionalitate nouă, de orice legământ faţă de Statul lor de origină.

Articolul 159

Puterile aliate şi asociate vor putea numi consuli generali, consuli, vice-consuli şi agenţi consulari în oraşele şi porturile Bulgariei. Bulgaria se îndatorează să aprobe numirea acestor consuli generali, consuli, vice-consuli şi agenţi consulari ale căror nume îi vor fi notificate şi să-i admită a-şi îndeplini funcţiunile conform regulelor şi uzanţelor obişnuite.

Capitolul V

Clauze generale

Articolul 160

Obligaţiunile impuse Bulgariei prin capitolul I, şi prin articolul 152 din capitolul II de mai sus vor înceta de a mai avea tărie cinci ani după data punerii în vigoare a Tractatului de faţă, afară dacă nu rezultă contrariul din text sau dacă Consiliul Societăţii Naţiunilor nu decide, cu cel puţin douăsprezece luni înainte de expirarea acestei perioade, că aceste obligaţiuni vor fi menţinute pentru o perioadă următoare cu sau fără modificări.

Articolul 156 din Capitolul IV va rămîne în vigoare după această perioadă de cinci ani, cu sau fără modificări, pentru o perioadă, dacă e cazul, pe care eventual o va fixa majoritatea Consiliului Societăţii Naţiunilor şi care nu va putea depăşi cinci ani.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Articolul 161

Dacă Guvernul bulgar va face comerț internațional, nu va avea, din acest punct de vedere, nici nu va fi considerat ca avînd vreunul din drepturile, privilegiile sau imunitățile suveranității.

Secțiunea II

Tractate

Articolul 162

Îndată după punerea în vigoare a Tractatului de față și sub rezerva dispozițiunilor ce el cuprinde, tractatele, convențiunile și acordurile multilaterale cu caracter economic sau tehnic, enumerate mai jos și în articolele cari urmează, vor fi singurele ce se vor aplica între Bulgaria și acele din Puterile aliate și asociate cari figurează ca părți:

1° Convențiunea de la 11 Octomvrie 1909, privitoare la circulațiunea internațională a automobilelor;

2° Acordul de la 15 Maiu 1886, relativ la plumbuirea vagoanelor supuse vămii, și Protocolul din 18 Maiu 1907;

3° Acordul din 15 Maiu 1886, privitor la unitatea tehnică a drumurilor de fier;

4° Convențiunea de la 5 Iulie 1890, relativă la publicarea tarifelor vamale și la organizarea unei Uniuni internaționale pentru publicarea tarifelor vamale;

5° Convențiunea din 20 Maiu 1875, privitoare la unificarea și perfecționarea sistemului metric;

6° Convențiunea din 29 Noemvrie 1906, relativă la unificarea formulei medicamentelor eroice;

7° Convențiunea din 7 Iunie 1905, privitoare la crearea unui institut internațional agricol la Roma;

8° Înțelegerea din 9 Decemvrie 1907, pentru crearea Oficiului internațional de igienă publică la Paris.

Articolul 163

Îndată după punerea în vigoare a Tractatului de față, Înaltele Părți Contractante vor aplica din nou Convențiunile și învoirile arătate mai jos, atît cît îi privesc, Bulgaria luîndu-și angajamentul să observe stipulațiunile particulare conținute în articolul de față:

Convențiuni poștale:

Convențiunile și înțelegerile Uniunii poștale universale, semnate la Viena, la 4 Iulie 1891.

Convențiunile și înțelegerea Uniunii poștale semnate la Washington, la 15 Iunie 1897.

Convențiunile și înțelegerile Uniunii poștale semnate la Roma, la 26 Maiu 1906.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Convenţiuni telegrafice:

Convenţiunile telegrafice internaţionale semnate la Petersburg, la 10/22 Iulie 1875.

Regulamentele şi tarifele hotărîte de Conferinţa telegrafică internaţională de la Lisabona din 11 Iunie 1908.

Bulgaria se obligă să nu refuze consimţământul său la încheierea cu nouile State a înţelegerilor speciale prevăzute de convenţiunile şi înţelegerile privitoare la Uniunea poştală universală şi la Uniunea telegrafică internaţională din care fac parte sau la care aderă nouile State.

Articolul 164

Îndată după punerea în vigoare a Tractatului de faţă, Înaltele Părţi Contractante vor aplica din nou, întrucît aceasta le priveşte, Convenţiunea radio-telegrafică internaţională din 5 Iulie 1912, Bulgaria luîndu-şi angajamentul să observe regulele provizorii cari îi vor fi indicate de către Puterile aliate şi asociate.

Dacă, în cursul celor cinci ani ce vor urma după punerea în vigoare a Tractatului de faţă, s'ar încheia o convenţiune pentru regularea relaţiunilor radio-telegrafice internaţionale care să înlocuiască convenţiunea din 5 Iulie 1912, noua convenţiune va lega Bulgaria, chiar în cazul cînd ea ar fi refuzat, fie să ia parte la întocmirea convenţiunii, fie să o semneze.

Această nouă convenţiune va înlocui de asemenea regulele provizorii în vigoare.

Articolul 165

Pînă la încheierea unei noui convenţiuni privitoare la pescuitul în apele Dunărei, destinată a înlocui Convenţiunea din 29 Noemvrie 1901, regimul tranzitoriu ce se va institui va fi fixat de un arbitru desemnat de comisiunea europeană a Dunărei.

Articolul 166

Bulgaria se obligă ca, înainte de expirarea unui termen de douăsprezece luni de la intrarea în vigoare a Tractatului de faţă:

1° să adere cu formele prescrise la Convenţiunea internaţională de la Paris din 20 Martie 1883 pentru protecţiunea proprietăţii industriale, revizuită la Washington, la 2 Iunie 1911, precum şi la Convenţiunea internaţională de la Berna din 9 Septemvrie 1886 pentru protecţiunea operelor literare şi artistice, revizuită la Berlin, la 13 Noemvrie 1908, şi la Protocolul adiţional dela Berna din 20 Martie 1914;

2° să recunoască şi să protejeze proprietatea industrială, literară şi artistică a supuşilor *(ressortissants)* Ţărilor aliate şi asociate prin dispoziţiuni legislative efective luate în conformitate cu principiile ziselor convenţiuni.

În afară de aceasta şi în mod independent de obligaţiunile prevăzute mai sus, Bulgaria se obligă a asigura mai departe recunoaşterea şi protecţiunea tuturor proprietăţilor industriale, literare sau artistice ale supuşilor *(ressortissants)* fiecăreia din Ţările aliate sau asociate într-un mod cel puţin tot atît de larg ca pînă la data de 28 Iulie 1914 şi în aceleaşi condiţiuni.

Articolul 167

Bulgaria îşi ia îndatorirea de a adera la convenţiunile sau acordurile enumerate mai jos sau de a le ratifica:

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1° Convenţiunile din 14 Martie 1884, din 1 Decemvrie 1886 şi din 23 Martie 1887 şi Protocolul de închidere din 1 Iulie 1887 relative la protecţiunea cablurilor submarine;

2° Convenţiunea din 31 Decemvrie 1913 privitoare la unificarea statisticelor comerciale;

3° Convenţiunile din 23 Septemvrie 1910 relative la unificarea unor anumite regule în materie de abordaj, de asistenţă şi de salvare maritimă;

4° Convenţiunea din 21 Decemvrie 1904 privitoare la scutirea pentru vasele spitale de drepturile şi taxele din porturi;

5° Convenţiunea din 26 Septemvrie 1906 relativă la suprimarea muncii de noapte pentru femei;

6° Convenţiunea din 26 Septemvrie 1906 privitoare la suprimarea întrebuinţării fosforului alb la fabricarea chibriturilor;

7° Convenţiunile din 18 Mai 1904 şi din 4 Mai 1910 privitoare la represiunea comerţului de carne vie;

8° Convenţiunea din 4 Mai 1910 privitoare la suprimarea publicaţiunilor pornografice;

9° Convenţiunile sanitare din 30 Ianuarie 1892, din 15 Aprilie 1893, din 3 Aprilie 1894, din 19 Martie 1897 şi din 3 Decemvrie 1903;

10° Convenţiunile din 3 Noemvrie 1881 şi 15 Aprilie 1889, privitoare la măsurile de luat în contra filoxerei;

11° Convenţiunea din 19 Martie 1902 relativă la protecţiunea pasărilor folositoare agriculturii.

Articolul 168

Fiecare din Puterile aliate sau asociate, călăuzindu-se după principiile generale sau după stipulaţiunile particulare ale Tractatului de faţă, va notifica Bulgariei convenţiunile bilaterale de orice natură a căror intrare în vigoare, faţă de dînsa, o va cere Bulgariei.

Notificarea prevăzută în articolul de faţă va fi făcută fie direct, fie prin mijlocirea unei alte puteri. Se va răspunde de primire de către Bulgaria în scris. Data reintrării în vigoare va fi aceea a notificării.

Puterile aliate sau asociate îşi iau între ele îndatorirea de a nu face să reintre în vigoare cu Bulgaria decît convenţiunile sau tractatele cari sunt conforme cu stipulaţiunile Tractatului de faţă.

Notificarea va menţiona eventual acele dispoziţiuni din aceste convenţiuni sau tractate cari, nefiind în conformitate cu stipulaţiunile Tractatului de faţă, nu vor fi considerate ca reintrate în vigoare.

În caz de divergenţă de păreri, Societatea Naţiunilor va fi chemată să se pronunţe.

Se acordă Puterilor aliate sau asociate un termen de şase luni dela punerea în vigoare a Tractatului de faţă, pentru a proceda la notificare.

Nu vor fi reintrate în vigoare între Puterile aliate şi asociate de o parte şi Bulgaria de alta, decât numai convenţiunile şi tractatele bilaterale cari vor face obiectul unei asemenea notificări; toate celelalte sunt şi vor rămâne abrogate.

Regulele de mai sus sunt aplicabile tuturor convenţiunilor bilaterale sau tractatelor bilaterale existente între toate Puterile aliate şi asociate şi Bulgaria, chiar dacă zisele Puteri aliate şi asociate nu au fost în stare de războiu cu ea.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Articolul 169

Bulgaria recunoaşte că sunt şi rămîn abrogate prin Tractatul de faţă toate tractatele, convenţiunile sau acordurile ce a încheiat cu Germania, Austria, Ungaria sau Turcia dela 1 August 1914 până la punerea în vigoare a Tractatului de faţă.

Articolul 170

Bulgaria se obligă a asigura de plin drept Puterilor aliate şi asociate, precum şi funcţionarilor şi supuşilor *(ressortissants)* ziselor Puteri, folosinţa tuturor drepturilor şi avantajelor de orice natură pe cari ea le-a putut conceda Germaniei, Austriei, Ungariei sau Turciei, sau funcţionarilor şi supuşilor *(ressortissants)* acestor State, prin tractate, convenţiuni sau acorduri, încheiate înainte de 1 August 1914, atâta timp cât aceste tractate, convenţiuni sau acorduri vor fi în vigoare.

Puterile aliate şi asociate îşi rezervă dreptul de a primi sau nu folosinţa acestor drepturi şi avantaje.

Articolul 171

Bulgaria recunoaşte ca fiind şi rămânând abrogate toate tractatele, convenţiunile sau înţelegerile ce a încheiat, înainte de 1 August 1914 sau dela această dată până la punerea în vigoare a Tractatului de faţă, cu Rusia sau cu orice Stat ori Guvernământ al cărui teritoriu constituia mai înainte o parte a Rusiei, cât şi cu România, după 15 August 1916, până la punerea în vigoare a Tractatului de faţă.

Articolul 172

În cazul când, dela 1 August 1914, o Putere aliată sau asociată, Rusia, sau un Stat ori Guvern al cărui teritoriu constituia mai înainte o parte a Rusiei, ar fi fost constrâns în urma unei ocupaţiuni militare, prin orice alt mijloc sau pentru orice altă cauză, să acorde sau să se lase să se acorde printr'un act emanat dela o autoritate publică oarecare, concesiuni, privilegii şi favoruri de orice natură ar fi, Bulgariei sau unui supus *(ressortissant)* bulgar, aceste concesiuni, privilegii şi favoruri sunt anulate de plin drept prin Tractatul de faţă.

Toate sarcinile sau indemnizările ce ar putea eventual rezulta din această anulare nu vor fi suportate, în nici un caz, de către Puterile aliate şi asociate, nici de Puterile, Statele, Guvernele sau autorităţile publice pe cari articolul de faţă le desleagă de angajamentele lor.

Articolul 173

Îndată după punerea în vigoare a Tractatului de faţă, Bulgaria se obligă de a face ca Puterile aliate şi asociate, precum şi supuşii *(ressortissants)* lor să beneficieze de plin drept de drepturile şi de foloasele de orice natură concedate de ea, dela 1 August 1914 şi până la punerea în vigoare a Tractatului de faţă, prin tractate, convenţiuni sau înţelegeri, unor State nebeligerante sau supuşilor *(ressortissants)* acestor State, atâta timp cât aceste tractate, convenţiuni sau înţelegeri vor rămîne în vigoare.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Articolul 174

Acele din Înaltele Părți Contractante cari n'ar fi semnat încă, sau cari, după ce au semnat, n'ar fi ratificat încă Convenţiunea asupra opiumului, semnată la Haga, în 23 Ianuarie 1912, se învoiesc spre a pune această Convenţiune în vigoare şi în acest scop a face legislaţia necesară îndată ce va fi cu putinţă şi, cel mai târziu, în cele 12 luni cari vor urma după punerea în vigoare a Tractatului de faţă.

În afară de acestea, Înaltele Părți contractante mai convin, ca acelea dintre ele cari n'au ratificat încă zisa Convenţiune, ratificarea Tractatului de faţă să echivaleze în toate privinţele cu această ratificare şi cu semnarea Protocolului special deschis la Haga în conformitate cu hotărîrile Conferinţei a treia asupra opiumului, ţinută în 1914 pentru punerea în vigoare a zisei Convenţiuni.

Guvernul Republicei franceze va comunica Guvernului Ţărilor-de-Jos o copie certificată conformă cu procesul-verbal de depunerea ratificărilor Tractatului de faţă şi va invita Guvernul Ţărilor-de-Jos să accepte şi să primească acest document drept depunere a ratificărilor Convenţiunii din 23 Ianuarie 1912 şi drept semnare a Protocolului adiţional din 1914.

Articolul 175

Imunităţile şi privilegiile supuşilor străini, precum şi drepturile de jurisdicţiune şi de protecţiune consulare atribuite în Bulgaria Puterilor aliate şi asociate, în virtutea capitulaţiunilor şi uzanţelor, precum şi în virtutea tractatelor, vor putea face obiectul unor convenţiuni speciale între fiecare dintre Puterile aliate şi asociate interesate şi Bulgaria.

În ceeace priveşte avantajele menţionate mai sus, Principalele Puteri aliate sau asociate vor beneficia în Bulgaria de tratamentul naţiunii celei ma favorizate.

Puterile aliate şi asociate interesate îşi iau între ele îndatorirea de a nu încheia decât convenţiuni conforme cu stipulaţiunile Tractatului de faţă. În caz de divergînţă de păreri între ele, Societatea Naţiunilor va fi chemată să se pronunţe.

Secţiunea III

Datorii

Articolul 176

Se vor reglementa prin mijlocirea oficiilor de verificare şi compensare, cari vor fi constituite de fiecare din Înaltele Părți contractante într'un termen de trei luni, cu începere dela data notificării prevăzută la aliniatul *e* de mai jos, următoarele categorii de obligaţiuni pecuniare:

1° Datoriile exigibile înainte de războiu şi datorate de supuşii *(ressortissants)* uneia din Puterile Contractante, cari îşi au reşedinţa pe teritoriul acestei Puteri, către supuşii unei Puteri adverse având reşedinţa pe teritoriul acestei Puteri;

2° Datoriile devenite exigibile în cursul războiului, şi datorite supuşilor *(ressortissants)* uneia din Puterile contractante având reşedinţa pe teritoriul acestei Puteri şi rezultând din transacţiuni sau din Contracte încheiate cu

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

supuşii *(ressortissants)* unei Puteri adverse având reşedinţa pe teritoriul acestei Puteri, a căror executare totală sau parţială a fost suspendată prin faptul stării de războiu;

3° Dobânzile exigibile înainte şi în cursul războiului, şi datorite unui supus *(ressortissant)* al uneia din Puterile Contractante, provenind din valori emise sau retrase de o Putere adversă, cu condiţia ca plata acestor dobânzi către supuşii *(ressortissants)* acestei Puteri sau către neutri să nu fi fost suspendată în timpul războiului;

4° Capitalurile rambursabile înainte şi în cursul războiului, plătibile supuşilor *(ressortissants)* uneia din Puterile Contractante, reprezentând valori emise de o Putere adversă, cu condiţia ca plata acestui capital către supuşii *(ressortissants)* acestei Puteri sau către neutrii să nu fi fost suspendată în cursul războiului.

Tot ce va rezulta din lichidările bunurilor, drepturilor şi intereselor inamice arătate în Secţiunea IV şi în Anexa sa vor fi comptate în moneda şi pe cursul prevăzute mai jos la aliniatul *d*, de către oficiile de verificare şi compensare şi vor fi întrebuinţate de către aceste oficii în condiţiunile prevăzute de zisa Secţiune şi Anexă.

Operaţiunile de cari se vorbeşte în acest articol vor fi efectuate după următoarele principii şi în conformitate cu Anexa Secţiunii de faţă:

a) Fiecare din Înaltele Părţi contractante va interzice, îndată după punerea în vigoare a Tractatului de faţă, toate plăţile, acceptabile de plăţi şi în general toate comunicările între părţile interesate, cu privire la lichidarea ziselor datorii, în alt mod decât prin mijlocirea oficiilor de verificare şi de compensare arătate mai sus;

b) Fiecare din Înaltele Părţi contractante va fi respectiv răspunzătoare de plata ziselor datorii ale naţionalilor săi, afară de cazul când debitorul era, înainte de războiu, în stare de faliment, în deconfitură sau în stare de insolvabilitate declarată sau dacă datoria era în sarcina unei societăţi ale cărei afaceri au fost lichidate în cursul războiului conform legislaţiei excepţionale de războiu. Cu toate acestea datoriile locuitorilor din teritoriile invadate sau ocupate de inamic înainte de armistiţiu nu vor fi garantate de Statele din cari fac parte aceste teritorii;

c) Sumele datorite supuşilor *(ressortissants)* uneia din Puterile contractante de către supuşii *(ressortissants)* unei Puteri adverse vor fi puse în debitul oficiului de verificare şi de compensare al ţării debitorului şi vărsate creditorului de către oficiul căreia aparţine acesta din urmă;

d) Datoriile vor fi plătite sau creditate în moneda aceleia dintre Puterile aliate şi asociate (inclusiv coloniile şi protectoratele Puterilor aliate, Dominion-urile britanice şi India), care va fi interesată. Dacă datoriile vor trebui să fie regulate în orice altă monedă, ele vor fi plătite sau creditate în moneda Puterii aliate sau asociate interesate (colonie, protectorat, Dominion britanic sau India). Conversiunea se va face pe cursul schimbului dinaintea războiului.

Pentru aplicarea acestei dispoziţiuni, se consideră că cursul schimbului dinaintea războiului este egal cu media cursurilor transporturilor telegrafice ale Puterii aliate sau asociate interesate în cursul lunii ce a precedat imediat deschiderea ostilităţilor dintre zisa Putere interesată şi Bulgaria.

În cazul când un contract ar stipula în mod expres un curs fix pentru conversiunea monedei, în care obligaţiunea este exprimată în moneda Puterei aliate sau asociate interesate, dispoziţiunea de mai sus, relativă al cursul schimbului, nu va fi aplicabilă.

În ceeace priveşte Polonia şi Statul Ceho-Slovac, Puteri noui create, moneda de plată şi cursul schimbului, aplicabile la datoriile de plătit sau de

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

creditat se vor fixa de către Comisiunea de reparaţiuni prevăzute în Partea VII (Reparaţiuni), afară numai dacă Statele interesate nu vor fi ajuns mai dinainte la o înţelegere pentru regularea chestiunilor în suspensie;

e) Prescripţiunile articolului de faţă şi ale Anexei aci alăturate nu se vor aplica între Bulgaria de o parte şi oricare din Puterile aliate sau asociate, dinainte la o înţelegere pentru regularea chestiunilor în suspensie;

e) Prescripţiunile articolului de faţă şi ale Anexei aci alăturate nu se vor aplica între Bulgaria de o parte şi oricare din Puterile aliate sau asociate, coloniile lor şi ţările de protectorat, sau vreunul din Domninion-urile britanice, sau India de altă parte, afară numai dacă într'un termen de o lună dela data depunerii ratificării Tractatului de faţă de către Puterea respectivă sau a Buldepunerii ratificării pe seama acestui Dominion sau a Indiei, nu se va fi făcut gariei o notificare în acest scop de către Guvernele vreunei Puteri aliate sau asociate, Dominion britanic sau al Indiei după cum va fi cazul;

f) Puterile aliate şi asociate cari au aderat la acest articol şi la Anexa aci alăturată, se vor putea înţelege între ele ca acestea să se aplice supuşilor *(ressortissants)* lor respectivi stabiliţi pe teritoriul lor, în ceeace priveşte raporturile dintre aceşti supuşi *(ressortissants)* şi supuşii *(ressortissants)* bulgari. În acest caz plăţile făcute prin aplicarea dispoziţiunii de faţă vor face obiectul schimbului de plăţi dintre oficiile de verificare şi compensare aliate şi asociate interesate.

Anexă

§ 1

Fiecare din Înaltele Părţi Contractante va crea într'un termen de trei luni, cu începere dela data notificării prevăzută la articolul 176, § *e*, un „Oficiu de verificare şi compensare" pentru plata şi acoperirea datoriilor inamice.

Se vor putea creia Oficii locale pentru o parte din teritoriile Înaltelor Părţi Contractante. Aceste Oficii vor lucra în aceste teritorii ca şi Oficiile centrale; însă toate raporturile cu Oficiul stabilit în ţara adversă vor avea loc prin mijlocirea Oficiului central.

§ 2

În Anexa de faţă prin cuvintele „datorii inamice" se înţeleg obligaţiunile pecuniare arătate la întâiul paragraf al articolului 176; prin „debitori inamici" persoanele cari datoresc aceste sume; prin „creditori inamici" persoanele cărora ele sunt datorite; prin „Oficiu creditor" Oficiul de verificare şi compensare care funcţionează în ţara creditorului, şi prin „Oficiu debitor" Oficiul de verificare şi de compensare care funcţionează în ţara debitorului.

§ 3

Înaltele Părţi Contractante vor sancţiona infracţiunile la dispoziţiunile paragrafului *a* ale articolului 176 cu pedepsele prevăzute actualmente, în legislaţiunea lor, pentru comerţul cu inamicul. Ele vor interzice de asemenea pe teritoriul lor orice acţiune în justiţie privitoare la plata datoriilor inamice, în afară de cazurile prevăzute în Anexa de faţă.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

§ 4

Garanţia guvernamentală prevăzută la paragraful *b* al articolului 176 se aplică, atunci când acoperirea nu poate fi, pentru orice cauză ar fi, afară de cazul cînd după legislaţia ţării debitorului datoria ar fi fost prescrisă în momentul declarării războiului sau dacă în acel moment debitorul se găsea în stare de faliment, în deconfitură sau în stare de insolvabilitate declarată sau dacă datoria era în sarcina unei societăţi ale cărei afaceri au fost lichidate conform legislaţiei excepţionale de război. În acest caz, procedura prevăzută de Anexa de faţă se va aplica la plata repartiţiunilor.

Termenele „în stare de faliment, în deconfitură" se referă la aplicarea legislaţiunilor cari prevăd aceste situaţiuni juridice. Expresiunea „în stare de insolvabilitate declarată" are aceeaşi semnificare ca în dreptul englez.

§ 5

Creditorii vor notifica Oficiului creditor, în termen de 6 luni dela data înfiinţării sale, sumele ce-i sunt datorite şi vor procura acestui Oficiu toate documentele şi deslușirile ce li se vor cere.

Înaltele Părţi Contractante vor lua toate măsurile de cari va fi nevoie pentru a urmări şi pedepsi înţelegerile frauduloase *(collusions)* cari s'ar putea stabili între creditorii şi debitorii inamici. Oficiile îşi vor comunica toate indicaţiunile şi informaţiunile ce ar putea ajuta la descoperirea şi pedepsirea unor asemenea înţelegeri frauduloase.

Înaltele Părţi Contractante vor înlesni pe cât va fi posibil comunicarea poştală şi telegrafică, pe cheltueala părţilor şi prin mijlocirea Oficiilor, între debitorii şi creditorii dornici de a ajunge la o înţelegere asupra sumei datoriei lor.

Oficiul creditor va notifica Oficiului debitor toate datoriile cari îi vor fi fost declarate. Oficiul debitor va face cunoscut, în timp util, Oficiului creditor datoriile recunoscute şi datoriile contestabile. În acest din urmă caz, Oficiul debitor va menţiona motivele nerecunoaşterii datoriei.

§ 6

Când o datorie va fi fost recunoscută, în întregime sau în parte, Oficiul debitor va credita îndată cu suma recunoscută pe Oficiul creditor, care va fi, în acelaş timp, înştiinţat despre acest credit.

§ 7

Datoria va fi considerată ca recunoscută în întregimea ei, iar suma va fi imediat trecută în creditul Oficiului creditor, afară numai dacă într'un termen de trei luni dela primirea notificării ce i-a fost făcută (afară de o prelungire a acestui termen acceptată de Oficiul creditor), Oficiul debitor n'ar înştiinţa că datoria nu este recunoscută.

§ 8

În cazul când datoria nu va fi recunoscută, în total sau în parte, ambele Oficii vor examina chestiunea, de comun acord, şi vor încerca să împace părţile.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

§ 9

Oficiul creditor va plăti particularilor creditori sumele puse în creditul său, întrebuinţând în acest scop fondurile puse la dispoziţiunea sa de către Guvernul ţării sale şi în condiţiunile fixate de acest Guvern, operând în special orice reţinere socotită trebuincioasă pentru acoperirea riscurilor, a cheltuelilor sau drepturilor de comision.

§ 10

Orice persoană care va fi reclamat plata unei datorii inamice a cărei sumă nu va fi fost recunoscută în întregime sau în parte va trebui să plătească Oficiului, drept amendă, o dobîndă de 5% asupra părţii nerecunoscute a datoriei. Asemenea, orice persoană care va fi refuzat pe nedrept să recunoască în întregime sau în parte o datorie ce i se reclamă va trebui să plătească, drept amendă, o dobândă de 5% asupra totalului pentru care refuzul său nu va fi fost recunoscut ca justificat.

Această dobândă va fi datorată cu începere din ziua expirării termenului prevăzut la paragraful 7 până în ziua în care reclamaţiunea va fi fost recunoscută ca nejustificată sau datoria va fi fost plătită.

Oficiile, fiecare în ceeace îl priveşte, vor urmări incassarea amenzilor arătate mai sus şi vor fi răspunzătoare în cazul când aceste amenzi nu vor putea fi incassate.

Amenzile vor fi puse în creditul oficiului advers, care le va păstra drept contribuţiune la cheltuielile de executare ale dispoziţiunilor prezente.

§ 11

Bilanţul operaţiunilor dintre Oficii se va stabili la fiecare trei luni, iar soldul va fi regulat de Statul debitor în termen de o lună şi printr'un vărsământ efectiv în numerar.

Totuş, soldurile ce ar fi datorate de una sau de mai multe Puteri aliate sau asociate vor fi reţinute până la plata integrală a sumelor datorate Puterilor aliate sau asociate ori supuşilor *(ressortissants)* lor, în urma şi din pricina războiului.

În vederea înlesnirii discuţiunii între Oficii, fiecare din ele va avea un Reprezentant în oraşul în care va funcţiona celălalt.

§ 13

Afară de o excepţiune motivată, afacerile se vor disctua pe cât va fi cu putinţă în biurourile Oficiului debitor.

§ 14

Prin aplicarea articolului 176, paragraful *b*, Înaltele Părţi Contractante sunt răspunzătoare de plata datoriilor inamice ale supuşilor *(ressortiassnts)* lor debitori.

Oficiul debitor va trebui deci să crediteze Oficiul creditor pentru toate datoriile recunoscute, chiar atunci cînd incassarea dela particularul debitor ar fi fost imposibilă. Guvernele vor trebui totuş să dea Oficiului lor toată puterea necesară spre a urmări incasarea creanţelor recunoscute.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

În mod excepţional, datoriile recunoscute datorate de persoane cari au suferit pagube de răsboi nu vor fi înscrise în creditul Oficiului creditor decât atunci cînd li se va fi plătit îndemnitatea ce le-ar putea fi datorată pentru aceste pagube.

§ 15

Fiecare Guvern va garanta cheltuielile Oficiului instalat pe teritoriul său, inclusiv lefurile personalului.

§ 16

În caz de dezacord între cele două Oficii asupra realităţii datoriei sau în caz de conflict între debitorul şi creditorul inamici sau între Oficii, contestaţia va fi supusă unui arbitraj (dacă părţile consimt la aceasta şi în condiţiunile fixate de ele de comun acord) sau adusă înaintea tribunalului arbitral mixt prevăzut la Secţiunea VI de mai jos.

Contestaţiunea poate fi totuş supusă jurisdicţiunii Tribunalelor de drept comun ale domiciliului debitorului în urma cererii Oficiului creditor.

§ 17

Sumele atribuite de Tribunalul arbitral mixt, de Tribunalele de drept comun sau de Tribunalul de arbitraj vor fi acoperite prin mijlocirea Oficiilor, ca şi cum aceste sume ar fi fost recunoscute ca datorate de către Oficiul debitor.

§ 18

Guvernele interesate vor desemna un agent însărcinat să introducă cererile la Tribunalul arbitral mixt în contul oficiului său. Acest agent va exercita un control general asupra mandatarilor sau avocaţilor supuşilor *(ressortissants)* ţării sale.

Tribunalul judecă pe temeiul documentelor. El poate totuşi să asculte părţile cari se vor înfăţişa în persoană sau reprezentate, după dorinţa lor, ie prin mandatari admişi de ambele Guverne, fie prin agentul arătat mai sus, fare are puterea de a interveni asistând ca parte, precum şi de a redeschide ci susţine cererea la care dânsa ar fi renunţat.

§ 19

Oficiile interesate vor da Tribunalului arbitral mixt toate informaţiunile şi documentele ce le vor avea în posesiunea lor, pentru a permite Tribunalului să decidă repede asupra afacerilor ce-i sunt supuse.

§ 20

Apelurile uneia din părţi contra deciziunii unite a celor două Oficii atrag după sine în sarcina apelantului consemnarea unei sume, care nu se restituie decât atunci când prima deciziune este reformată în favoarea apelantului şi pe măsura câştigului de cauză al acestuia din urmă, adversarul său trebuind în acest caz să fie condamnat într'o egală proporţiune la daune şi cheltuieli. Consemnaţiunea poate fi înlocuită printr'o cauţiune acceptată de Tribunal.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Pentru toate afacerile supuse Tribunalului se va percepe o taxă de 5% asupra sumelor în litigiu. Afară de o hotărîre contrară a Tribunalului, obligaţia de mai sus va fi în sarcina părţii care pierde. Această obligaţiune se va cumula cu consemnarea arătată mai sus. Ea este de asemenea independentă de cauţiune.

Tribunalul poate atribui uneia din Părţi daune şi interese până la suma la care se ridică cheltuielile procesului.

Orice sumă datorată prin aplicarea paragrafului de faţă va fi trecută în creditul Oficiului părţii care a câştigat şi va face obiectul unui cont separat.

§ 21

În vederea unei grabnice rezolviri a afacerilor, se va ţine seamă, la numirea personalului oficiilor şi tribunalului arbitral mixt, de cunoaşterea limbii din ţara adversă interesată.

Oficiile vor putea să corespundă în mod liber între ele şi să-şi transmită documente scrise în limba fiecăruia.

§ 22

Afară de un acord contrariu între Guvernele interesate, datoriile vor produce dobânzi în condiţiunile următoare:

Nu se va plăti nici o dobîndă pentru sumele datorate ca dividende, dobânzi sau alte plăţi periodice reprezentînd dobânda capitalului.

Cuantumul dobânzii va fi de 5% pe an, afară numai dacă, în virtutea unui contract, a legii sau a uzurilor locale, creditorul ar trebui să primească o altă dobândă. În acest caz se va aplica această dobândă.

Dobânzile vor curge din ziua deschiderii ostilităţilor sau din ziua scadenţei, dacă datoria de incassat a devenit exigibilă în cursul războiului, şi până în ziua în care suma datorată va fi fost trecută în contul Oficiului creditor.

Dobânzile, încrucât sunt datorate, vor fi considerate ca datorii recunoscute de Oficii şi vor fi trecute, în aceleaşi condiţiuni, în contul Oficiului creditor.

§ 23

Dacă, în urma unei deciziuni a Oficiilor sau a Tribunalului arbitral mixt, o reclamaţiune nu este considerată ca intrând în cazurile prevăzute la articolul 176, creditorul va avea facultatea de a urmări acoperirea creanţei sale înaintea Tribunalelor de drept comun sau pe orice altă cale de drept.

Cererea adresată Oficiului întrerupe prescripţiunea.

§ 24

Înaltele Părţi Contractante consimt să considere deciziunile Tribunalului arbitral mixt ca definitive şi să le facă obligatorii pentru supuşii *(ressortissants)* lor.

§ 25

Dacă un Oficiu creditor refuză să notifice oficiului debitor o reclamaţiune sau să îndeplinească un act de procedură prevăzut în Anexa de faţă, pentru

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

a se ţine seamă pentru tot sau în parte de o cerere care îi va fi fost notificată în regulă, el va fi ţinut să libereze creditorului un certificat indicând suma reclamată, iar zisul creditor va avea facultatea de a urmări acoperirea creanţei în faţa Tribunalelor de drept comun sau pe orice altă cale de drept.

Secţiunea IV

Bunuri, drepturi şi interese

Articolul 177

Chestiunea bunurilor, drepturilor şi intereselor private în ţară inamică va fi rezolvată în conformitate cu principiile stabilite în Secţiunea de faţă şi cu dispoziţiunile Anexei aci alăturate.

a) Măsurile excepţionale de război şi măsurile de dispoziţie, astfel cum sunt definite în Anexa aci alăturată, paragraful 3, luate de Bulgaria, cu privire la bunurile, drepturile şi interesele supuşilor *(ressortissants)* Puterilor aliate şi asociate, inslusiv societăţile şi asociaţiunile în cari aceşt isupuşi *(ressortissants)* erau interesaţi, vor fi imediat ridicate sau oprite, aceasta în ipoteza cînd lichidarea lor nu va fi fost terminată, iar bunurile, drepturile şi interesele în chestiune vor fi restituite celor în drept, cari vor avea deplina lor folosinţă în condiţiunile fixate de articolul 178. Guvernul bulgar va reveni asupra tuturor dispoziţiunilor legislative sau regulamentare ce ar fi luat în timpul războiului pentru a interzice societăţilor de naţionalitate aliată sau asociată, sau în cari sunt interesaţi supuşii *(ressortissants)* aliaţi sau asociaţi, de a beneficia de concesiuni ori de contracte în Bulgaria;

b) Sub rezerva dispoziţiunilor contrarii cari ar putea să rezulte din Tractatul de faţă, Puterile aliate sau asociate îşi rezervă dreptul de a reţine şi de a lichida toate bunurile, drepturile şi interesele supuşilor *(ressortissants)* bulgari sau societăţilor controlate de ei şi cari se găsesc pe teritoriul lor, în coloniile, posesiunile şi ţările lor de protectorat, precum şi în teritoriile cari le-au fost cedate în virtutea Tractatului de faţă.

Lichidarea va avea loc conform legilor Statului aliat sau asociat interesat, iar proprietarul bulgar nu va putea dispune de aceste bunuri, drepturi şi interese şi nici să le greveze cu vreo sarcină, fără consimţământul acestui Stat.

Nu vor fi consideraţi, în spiritul acestui paragraf, ca supuşi *(ressortissants)* bulgari supuşii *(ressortissants)* bulgari cari dobândesc de plin drept naţionalitatea unei Puteri aliate sau asociate, prin aplicarea Tractatului de faţă;

c) Preţurile sau indemnizările rezultând din exerciţiul dreptului arătat la paragraful *b* vor fi fixate după modul de evaluare şi de lichidare determinat de legislaţia ţării în care bunurile au fost reţinute sau lichidate;

d) În raporturile dintre Puterile aliate sau asociate sau supuşii *(ressortissants)* lor, de o parte şi Bulgaria sau supuşii *(resortissants)* săi, de altă parte, vor fi considerate ca definitive şi opozabile oricărei persoane, sub rezervele prevăzute în Tractatul de faţă, orice măsură excepţională de război sau de dispiziţiune puse în aplicare de Puterile aliate şi asociate, sau actul îndeplinit sau cari vor fi de îndeplinit în virtutea acestor măsuri, astfel cum sunt definite în paragrafele 1 şi 3 din Anexa aci alăturată. Totuş, dacă în Statele arătate la paragraful *i* din acest articol s'au luat măsuri cari să aducă

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

un prejudiciu bunurilor, drepturilor şi intereselor supuşilor *(ressortissants)* bulgari şi cari să nu fie în conformitate cu legislaţia locală, supusul bulgar prejudiciat va avea dreptul la o îndemnitate pentru prejudiciul care i s'a cauzat. Această indemnitate va fi fixată de Tribunalul arbitral mixt prevăzut la Secţiunea VI. Aceleaşi măsuri şi oricari altele cari ating bunurile, drepturile şi interesele supuşilor *(ressortissants)* Puterilor aliate şi asociate, în special actele de rechiziţiune sau de confiscare făcute de autorităţile civile sau militare, de populaţia sau de trupele bulgare în orice loc ar fi, ori în Bulgaria de către autorităţile civile sau militare sau de trupele Puterilor aliate ale Bulgariei, vor fi recunoscute ca nule şi Guvernul bulgar va lua toate măsurile necesare în vederea restituirii acestor bunuri, drepturi şi interese.

e) Supuşii *(ressortissants)* Puterilor aliate sau asociate vor avea dreptul la o indemnizare pentru pagubele şi prejudiciile cauzate bunurilor, drepturilor sau intereselor lor, inclusiv societăţile sau asociaţiunile în cari ei erau interesaţi, pe teritoriul bulgar, astfel cum acest teritoriu se găsea la 20 Septemvrie 1915, prin aplicarea atât a măsurilor excepţionale de războiu, cât şi a măsurilor de dispoziţiune cari fac obiectul paragrafelor 1 şi 3 din Anexa aci alăturată.

Reclamaţiunile formulate în această privinţă de aceşti supuşi *(ressortissants)* vor fi examinate şi valoarea indemnizărilor va fi fixată de Tribunalul arbitral mixt prevăzut de Secţiunea VI sau de un arbitru desemnat de zisul Tribunal; indemnizările vor fi în sarcina Bulgariei şi vor putea fi percepute asupra bunurilor supuşilor *(ressortissants)* bulgari şi cari se găsesc pe teritoriul Statului reclamant sau sub controlul său.

Aceste bunuri vor putea fi constituite în gaj pentru indeplinirea obligaţiunilor inamicilor în condiţiunile fixate de paragraful 4 din Anexa alăturată. Plata acestor indemnizări va putea fi făcută de Puterea aliată sau asociată, iar valoarea lor trecută în debitul Bulgariei;

f) Ori de câte ori supusul *(ressortissants)* unei Puteri aliate sau asociate, proprietar al unui bun, drept sau interes care a format obiectul unei măsuri de dispoziţiune pe teritoriul bulgar, îşi va exprima dorinţa, va fi satisfăcut în reclamaţiunea sa prevăzută la paragraful *e* prin restituirea bunului, dacă el există încă în natură.

În acest caz, Bulgaria va trebui să ia toate măsurile necesare pentru a repune pe proprietarul deposedat în posesiunea bunului său, liber de orice sarcini sau servituţi cu cari ar fi fost grevat după lichidare şi să indemnizeze pe oricare terţiu păgubit prin restituire.

Dacă restituirea arătată în paragraful de faţă nu se poate face, vor putea interveni înţelegeri particulare negociate prin mijlocirea Puterilor interesate sau a Oficiilor de verificare şi compensare arătate la Anexa alăturată la Secţiunea III care să asigure pe supusul *(ressortissant)* unei Puteri aliate sau asociate că va fi indemnizat pentru prejudiţiul arătat la paragraful *e* prin acordarea de avantaje sau de echivalente, pe cari el consimte să le primească în schimbul bunului, drepturilor sau intereselor din cari a fost privat.

În vederea restituirilor făcute conform articolului de faţă, preţurile sau indemnizările fixate prin aplicarea paragrafului *e* vor fi micşorate cu valoarea actuală a bunului restituit, ţinându-se seamă de indemnizările cuvenite pentru lipsa de folosinţă sau pentru deteriorare:

g) Facultatea prevăzută la paragraful *f* este rezervată proprietarilor supuşi *(ressortissants)* ai Puterilor aliate sau asociate pe teritoriul cărora nu se aplicase înainte de semnarea Armistiţiului măsuri legislative, cari ordonau lichidarea generală a bunurilor, drepturilor şi intereselor inamice;

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

h) Afară de cazul cînd, prin aplicarea paragrafului *f*, s'au făcut restituiri în natură, produsul net al lichidărilor de bunuri, drepturi şi interese inamice ori unde ar fi fost ele situate, făcute în virtutea legislaţiunii excepţionale de răsboiu, fie prin aplicarea articolului de faţă, şi în general toate averile în numerar ale inamicilor, vor primi destinaţia următoare:

1° În ceea ce priveşte Puterile cari adoptă Secţiunea III şi Anexa alăturată, zisele produsuri şi averi vor fi trecute în creditul Puterii al cărei supus *(ressortissant)* este proprietarul prin mijlocirea Oficiului de verificare şi compensare instituit prin zisa Secţiune şi Anexă; orice sold creditor ce rezultă în favoarea Bulgariei va fi tratat conform articolului 129. Partea VII (Reparaţiuni), din Tractatul de faţă;

2° În ceeace priveşte Puterile cari nu ar adopta Secţiunea III şi Anexa alăturată, produsul bunurilor, drepturilor şi intereselor şi averile în numerar ale supuşilor *(ressortissants)* Puterilor aliate sau asociate, deţinute de Bulgaria, va fi de îndată plătit celui în drept sau Guvernului său. Fiecare Putere aliată sau asociată va putea dispune de produsul bunurilor, drepturilor şi intereselor şi averile în numerar ale supuşilor *(ressortissants)* bulgari pe cari le-a confiscat conform legilor şi regulamentelor sale şi-l va putea întrebuinţa pentru plata reclamaţiunilor şi creanţelor arătate în acest articol sau în paragraful 4 din Anexa aci alăturată. Orice bun, drept sau interes ori produs al lichidării acestui bun şi orice avere în numerar care nu se va fi întrebuinţat după cum se arată mai sus poate fi reţinut de zisa Putere aliată sau asociată, şi în acest caz valoarea sa în numerar va fi tratată conform articolului 129, Partea VII (Reparaţiuni) din Tractatul de faţă;

i) În cazul lichidărilor făcute fie în nouile State semnatare ale Tractatului de faţă ca Puteri aliate şi asociate, fie în Statele cărora li s'au transferat prin Tractatul de faţă o parte din teritoriul bulgar, fie în Statele cari nu iau parte la reparaţiunile ce trebuie să plătească Bulgaria, produsul lichidărilor făcute de Guvernul ziselor State va trebui vărsat deadreptul proprietarilor sub rezerva drepturilor Comisiunii reparaţiunilor în virtutea Tractatului de faţă şi în special a articolului 121, Partea VII (Reparaţiuni). Dacă proprietarul stabileşte înaintea Tribunalului arbitral mixt prevăzut de Secţiunea VI din această Parte sau înaintea unui arbitru desemnat de acest Tribunal, că condiţiunile vânzării sau că măsuri luate de guvernul Statului în chestiune, în afară de legislaţia sa generală, au prejudiciat preţul în mod nedrept, Tribunalul sau arbitrul va avea facultatea de a acorda celui în drept o despăgubire echitabilă care va trebui plătită de Statul în chestiune.

j) Bulgaria se obligă să indemnizeze pe supuşii *(ressortissants)* săi pentru lichidarea sau reţinerea bunurilor, drepturilor sau intereselor lor în Ţările aliate sau asociate;

k) Cuantumul total al taxelor şi impozitelor asupra capitalului cari au fost impuse sau ar fi trebuit impuse de Bulgaria asupra bunurilor, drepturilor şi intereselor supuşilor *(ressortissants)* Puterilor aliate sau asociate, dela 29 Septemvrie 1918 până la expirarea a trei luni după punerea în vigoare a Tractatului de faţă, sau dacă e vorba de bunuri, drepturi şi interese cari au fost supuse la măsuri excepţionale de răsboi, până la restituire, conform dispoziţiunilor Tractatului de faţă, va fi restituit persoanelor în drept.

Articolul 178

Bulgaria se obligă, în ceeace priveşte bunurile, drepturile şi interesele restituite prin aplicarea articolului 177, supuşilor *(ressortissants)* Puterilor

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

aliate sau asociate, inclusiv societăţile şi asociaţiunile în cari aceşti supuşi *(ressortissants)* erau interesaţi;

a) să pună şi să menţină, în afară de excepţiunile prevăzute în mod expres în Tractatul de faţă, bunurile, drepturile şi interesele supuşilor *(ressortissants)* Puterilor aliate sau asociate, în situaţiunea de drept în care se găseau, conform legilor în vigoare, înainte de războiu, bunurile, drepturile şi interesele supuşilor *(ressortissants)* bulgari;

b) să nu supună bunurile, drepturile sau interesele supuşilor *(ressortissants)* Statelor aliate sau asociate la nici o măsură care să aducă vreo atingere proprietăţii, şi care să nu fie aplicată deopotrivă bunurilor, drepturilor sau intereselor supuşilor *(ressortissants)* bulgari şi să plătească indemnităţi potrivite în cazul cînd aceste măsuri ar fi luate.

Articolul 179

Reclamaţiunile diplomatice sau consulare formulate de reprezentanţii sau agenţii Puterilor aliate sau asociate şi privitoare la bunurile, drepturile şi interesele private ale supuşilor *(ressortissants)* acestor Puteri vor fi supuse, după cererea acestor Puteri, Tribunalului arbitral mixt, prevăzut la secţiunea VI.

Anexă

§ 1

În spiritul articolului 177, paragraful *d*, este confirmată validitatea oricăror măsuri atributive de proprietate, a oricăror ordonanţe pentru lichidarea de întreprinderi sau de societăţi, sau a oricăror alte ordonanţe, regulamente, deciziuni sau instrucţiuni pronunţate ori date de oricare tribunal sau administraţiune a uneia din Puterile aliate sau asociate, sau considerate ca fiind pronunţate ori date prin aplicarea legislaţiei de războiu referitoare la bunurile, drepturile sau interesele inamice. Interesele oricăror persoane vor trebui să fie considerate că au făcut în mod valabil obiectul regulamentelor, ordonanţelor, deciziunilor sau instrucţiunilor privitoare la bunurile în cari se cuprind interesele în chestiune, fie că aceste interese au fost sau nu avute în vedere în mod expres în zisele ordonanţe, regulamente, deciziuni sau instrucţiuni. Nu se va putea ridica nici o contestaţiune cu privire la regularitatea unui transfert de bunuri, drepturi sau interese, făcut în virtutea regulamentelor, ordonanţelor, deciziunilor sau instrucţiunilor sus arătate. Este de asemenea confirmată validitatea oricăror măsuri luate în privinţa unei proprietăţi, unei întreprinderi sau societăţi, fie că e vorba de acte de anchetă, de sechestru, de administraţiune forţată, de utilizare, de rechiziţiune, de supraveghere sau de lichidare, de vânzarea sau de administrarea bunurilor, drepturilor şi intereselor, de acoperirea sau plata datoriilor, de plata speselor, sarcinilor, cheltuielilor sau a oricăror altor măsuri luate pentru executarea de ordonanţe, de regulamente, de deciziuni sau de instrucţiuni pronunţate, date sau executate de orice tribunale sau administraţiune a uneia din Puterile aliate şi asociate sau considerate că au fost pronunţate, date sau executate ca aplicare a legislaţiei excepţionale de războiu cu privire la bunurile, drepturile sau interesele inamice, cu condiţiunea ca dispoziţiunile acestui paragraf să nu aducă

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

vătămare drepturilor de proprietate dobândite mai înainte *(précédemment)* de bună credinţă şi cu preţ just, în conformitate cu legea regiunii în care sunt situate bunurile, de supuşii *(ressortissants)* Puterilor aliate şi asociate.

§ 2

Nici o reclamaţiune sau acţiune, fie din partea Bulgariei sau a supuşilor *(ressortissants)* săi, oriunde aceştia şi-ar avea reşedinţa, nu poate fi primită în contra unei Puteri aliate şi asociate sau în contra unei persoane oarecare, lucrând în numele sau sub ordinele vreunei jurisdicţiuni sau administraţiuni a zisei Puteri aliate şi asociate, cu privire la orice act sau omisiune, relativă la bunurile, drepturile sau interesele supuşilor *(ressortissants)* bulgari şi făcute în timpul războiului sau în vederea pregătirii războiului. Deasemenea nu se primeşte nici o reclamaţiune sau acţiune în contra vreunei persoane cu privire la vreun act sau omisiune ce ar rezulta din măsurile excepţionale de război, din legile şi regulamentele vreunei Puteri aliate sau asociate.

§ 3

În articolul 177 şi în Anexa de faţă, expresiunea „măsuri excepţionale de război" cuprinde măsurile de orice natură, legislative, administrative, judiciare sau altele luate sau cari vor fi luate în urmă în privinţa bunurilor inamicului şi cari au avut sau vor avea ca efect, fără a atinge proprietatea, să ridice proprietarilor dispoziţiunea bunurilor lor, îndeosebi măsurile de supraveghere, de administraţiune forţată, de sechestru, sau măsurile cari au avut sau vor avea ca scop de a lua averile inamice, de a le utiliza sau bloca şi aceasta pentru orice motiv, sub orice formă ar fi şi în orice loc. Actele îndeplinite pentru executarea acestor măsuri sunt toate hotărîrile, instrucţiunile, ordinele sau ordonanţele administraţiunilor sau tribunalelor cari aplică aceste măsuri bunurilor inamice, precum şi toate actele îndeplinite de orice persoană însărcinată cu administrarea, sau cu supravegherea bunurilor inamice, precum plata de datorii, incassări de creanţe, plăţi de spese, de sarcini sau de cheltuieli sau incassări de onorarii.

„Măsurile de dispoziţiune" sunt acelea cari au atins sau vor atinge proprietatea bunurilor inamice, transferînd-o în totul sau în parte asupra unei alte persoane decât proprietarul inamic, dar fără consimţământul său, îndeosebi măsurile ordonând vânzarea, lichidarea, transmiterea de proprietate a bunurilor inamice, anularea titlurilor şi a valorilor mobiliare.

§ 4

Bunurile, drepturile şi interesele supuşilor *(ressortissants)* bulgari în teritoriile unei Puteri aliate sau asociate, precum şi produsul net al vânzării, lichidării sau al altor măsuri de dispoziţie, vor putea fi grevate de către această Putere aliată sau asociată: în prim rând, cu plata indemnizaţiilor datorate cu prilejul reclamaţiunilor supuşilor *(ressortissants)* acestei Puteri privitoare la bunurile, drepturile şi interesele lor, inclusiv societăţile sau asociaţiunile în cari aceşti supuşi *(ressortissants)* erau interesaţi în teritoriul bulgar sau cu creanţele ce au asupra supuşilor *(ressortissants)* bulgari, precum şi cu plata reclamaţiunilor făcute pentru acte comise de Guvernul bulgar sau de orice autoritate bulgară după 11 Octomvrie 1915 şi înainte de participarea la război a acestei Puteri aliate sau asociate.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Cuantumul total al acestor feluri de reclamaţiuni va putea fi fixat de un arbitru desemnat de D. Gustave Ador, dacă acesta consimte sau în caz contrariu de tribunalul arbitral mixt prevăzut la secţiunea VI. În al doilea rând vor putea fi grevate, cu plata indemnizărilor datorate cu prilejul reclamaţiunilor supuşilor *(ressortissants)* Puterii aliate sau asociate privitoare la bunurile, drepturile şi interesele lor pe teritoriul celorlalte Puteri inamice, întrucât aceste indemnizări nu au fost achitate în alt mod.

§ 5

Cu toate dispoziţiunile articolului 177, atunci când imediat înaintea începutului războiului o societate autorizată într'un Stat aliat sau asociat avea, în comun cu o societate controlată de ea şi autorizată în Bulgaria, drepturi să întrebuinţeze în alte ţări mărci de fabrică sau comerciale sau când avea folosinţe împreună cu această societate a unor procedee exclusive de fabricare de mărfuri sau de articole pentru a fi vândute în alte ţări, prima societate va avea singură dreptul să întrebuinţeze aceste mărci de fabrică, în alte ţări, cu excluderea societăţii bulgare; iar procedeele comune de fabricaţie vor fi remise primei societăţi cu toate că s'ar fi luat măsuri pentru aplicarea legislaţiei de război bulgară în contra celei de a doua societăţi sau a intereselor sale, proprietăţilor comerciale sau acţiunilor lor. Totuş, prima societate dacă i s'a făcut cerere, va preda celei de a doua societăţi modele permiţând continuarea fabricaţiunei de mărfuri cari vor trebui să fie întrebuinţate exclusiv în Bulgaria.

§ 6

Până în momentul în care restituirea va putea fi făcută conform articolului 177, Bulgaria este responsabilă de conservarea bunurilor, drepturilor şi intereselor supuşilor *(ressortissants)* Puterilor aliate sau asociate, inclusiv societăţile şi asociaţiunile în cari aceşti supuşi *(ressortissants)* erau interesaţi, şi cari au fost supuse de ea unei măsuri excepţionale de război.

§ 7

Puterile aliate sau asociate vor trebui să facă cunoscut, în termen de un an, cu începere dela data punerii în vigoare a Tractatului de faţă, bunurile, drepturile şi interesele asupra cărora ei înţeleg să exercite dreptul prevăzut la articolul 177, paragraful *f*.

§ 8

Restituirile prevăzute de articolul 177 vor fi făcute după ordinul Guvernului bulgar sau al autorităţilor cari îi vor fi fost substituite. Autorităţile bulgare vor da persoanelor interesate deslușiri amănunţite asupra gestiunii administratorilor, în urma unei cereri care poate fi făcută din momentul punerii în vigoare a Tractatului de faţă.

§ 9

Bunurile, drepturile şi interesele supuşilor *(ressortissants)* bulgari vor continua să fie supuse măsurilor excepţionale de război luate sau cari vor fi luate în privinţa lor, până la terminarea lichidării prevăzute în articolul 177, paragraful *b*.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

§ 10

Bulgaria va remite într'un termen de şase luni dela punerea în vigoare a Tractatului de faţă, fiecărei Puteri aliate sau asociate, toate contractele, certificatele, actele şi alte titluri de proprietate cari se găsesc în mâinile supuşilor *(ressortissants)* săi şi cari se referă la bunuri, drepturi şi interese situate pe teritoriul zisei Puteri aliate sau asociate, inclusiv acţiunile, obligaţiunile sau alte valori mobiliare ale oricăror societăţi autorizate de legislaţia acestei Puteri.

Bulgaria va da în orice moment, în urma cererii Puterei aliate sau asociate interesată, orice lămuriri privitoare la bunurile, drepturile şi interesele naţionalilor bulgari aflate pe teritoriul zisei Puteri aliate sau asociate, precum şi asupra transacţiunilor cari s'au putut face cu începere dela 1 Septemvrie 1915 şi cari privesc zisele bunuri, drepturi sau interese.

§ 11

Prin termenul „avere în numerar" trebuie să se înţeleagă toate depozitele sau proviziunile constituite inainte sau după declararea războiului, precum şi toate averile provenind din depozite, din venituri sau din beneficii incassate de administratori, sechestri sau alţii, din proviziuni constituite în bancă sau din orice altă sursă, excluzîndu-se orice sumă de bani care aparţine Puterilor aliate sau asociate, ori Statelor lor particulare, provincii sau municipalităţi.

§ 12

Vor fi anulate plasamentele făcute, ori unde ar fi, cu averile în numerar ale supuşilor *(ressortissants)* Înaltelor Părţi contractante, inclusiv societăţile şi asociaţiunile, în cari aceşti supuşi *(ressortissants)* erau interesaţi, de către persoanele răspunzătoare de administraţiunea bunurilor inamice sau carl controlează această administraţiune, sau din ordinul acestor persoane sau ai unei autorităţi oarecare; în dispoziţiunile ce se vor lua asupra acestei averi nu se va ţine seamă de aceste plasamente.

§ 13

Bulgaria va remite respectiv fiecăreia din Puterile aliate sau asociate, în termen de o lună dela data punerii în vigoare a Tractatului de faţă, sau după cerere, la orice dată ulterioară, toate compturile sau actele de comptabilitate, arhivele, documentele şi deslusirile de orice natură cari se pot găsi pe teritoriul ei şi cari privesc bunurile, drepturile şi interesele supuşilor *(ressortissants)* acestor Puteri, inclusiv societăţile şi asociaţiunile în cari aceşti supuşi *(ressortissants)* erau interesaţi, cari au făcut obiectul unei măsuri excepţionale de război sau unei măsuri de dispoziţiune, fie în Bulgaria, fie în teritoriile cari au fost ocupate de ea sau de aliaţii săi.

Controlorii, supraveghetorii, geranţii, administratorii, sechestrii, lichidatorii şi curatorii vor fi sub garanţia Guvernului bulgar, personal răspunzători de predarea imediată în întregime cum şi de exactitatea acestor compturi şi documente.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

§ 14

Dispoziţiunile articolului 177 şi ale Anexei de faţă, privitoare la bunuri, drepturi şi interese în ţări inamice şi la produsul lichidării lor, se vor aplica la datorii, credite şi compturi, Secţiunea III nereglementând decît metodele de plată.

Pentru reglementarea cestiunilor arătate la articolul 177 între Bulgaria şi Puterile aliate şi asociate, coloniile ori protectoratele lor sau vreunul din Dominion-urile britanice sau India, în privinţa cărora nu va fi fost făcută declaraţia că se adoptă Secţiunea III şi între naţionalii lor respectivi, se vor aplica dispoziţiunile din Secţiunea III privitoare la moneda în care trebuie făcută plata şi la cursul schimbului şi al dobânzilor, afară numai dacă Guvernul Puterii aliate sau asociate interesate nu notifică Bulgariei, în termen de şase luni dela data punerii în vigoare a Tractatului de faţă, că una sau mai multe din zisele clauze nu vor fi aplicabile.

§ 15

Dispoziţiunile articolului 177 şi ale Anexei de faţă se aplică la drepturile de proprietate industrială, literară sau artistică cari sunt sau vor fi cuprinse în lichidarea de bunuri, drepturi, interese, societăţi sau întreprinderi, făcută prin aplicarea legislaţiei excepţionale de războiu, de către Puterile aliate sau asociate sau prin aplicarea stipulaţiunilor articolului 177, paragraful *b*.

Secţiunea V

Contracte, prescipţiuni, judecăţi

Articolul 180

a) Contractele încheiate între inamici vor fi considerate ca fiind anulate din momentul în care două din părţi, oricari ar fi ele, au devenit inamice, afară de ceeace priveşte datoriile şi alte obligaţiuni băneşti cari rezultă din executarea unui act sau unei plăţi prevăzute de aceste contracte şi sub rezerva excepţiunilor şi regulelor cari sunt speciale unor anumite contracte sau categorii de contracte prevăzute mai jos sau în Anexa aci alăturată:

b) Vor fi exceptate dela anulare, potrivit dispoziţiunilor acestui articol, contractele pentru cari într'un interes general Guvernele Puterilor aliate sau asociate cărora una din părţile contractante le este supus *(ressortissant)* vor cere, într-un termen de şase luni dela data punerii în vigoare a prezentului Tractat, executarea.

Când executarea contractelor astfel menţinute atrage, pentru una din părţi, în urma schimbării condiţiunilor comerţului un prejudiţiu considerabil, Tribunalul arbitral mixt prevăzut de secţiunea VI va putea să acorde părţii lezate o indemnizare echitabilă;

c) Din cauza dispoziţiunilor Constituţiunii şi a legislaţiei Statelor-Unite ale Americii, Braziliei şi Japoniei, articolul de faţă, precum şi articolul 183 şi anexa aci alăturată nu se aplică contractelor încheiate de către supuşii *(ressortissants)* ai acestor State cu supuşii *(ressortissants)* bulgari, şi tot astfel, articolul 189 nu se aplică Statelor-Unite ale Americei sau supuşilor *(ressortissants)* lor;

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

d) Articolul de faţă, precum şi Anexa aci alăturată nu se aplică la contractele ale căror părţi au devenit inamice prin faptul că una din ele locuia un teritoriu care îşi schimbă suveranitatea, cât timp această parte va fi dobîndit, prin aplicarea Tractatului de faţă, naţionalitatea unei Puteri aliate sau asociate, şi nici la contractele încheiate între supuşii *(ressortissants)* ai Puterilor aliate sau asociate între cari comerţul a fost impiedicat prin faptul că una din părţi se găsea într-un teritoriu al unei Puteri aliate sau asociate ocupat de inamic;

e) Nici o dispoziţiune a articolului de faţă şi a Anexei aci alăturate nu poate fi privită ca invalidând o operaţiune, care a fost efectuată în mod legal în virtutea unui contract încheiat între inamici cu autorizaţiunea uneia din Puterile beligerante.

Articolul 181

Transferările de teritorii făcute spre executarea Tractatului de faţă nu vor aduce nici o atingere drepturilor private arătate în Tractatele dela Constantinopol din 1913 dela Atena din 1913 şi dela Stambul din 1914.

Toate transferările de teritorii făcute de către Bulgaria sau Bulgariei, spre executarea Tractatului de faţă, vor cuprinde de asemenea şi în aceleaşi condiţiuni respectarea acestor drepturi private.

În caz de neînţelegere cu privire la articolul de faţă, diferendul va fi supus unui arbitru numit de Consiliul Societăţii Naţiunilor.

Articolul 182

În caz de exploatare anormală sau de deposedare rezultând din fapte sau din măsuri de răsboi, concesiunile pe teritoriu bulgar astfel cum rezultă din Tractatul de faţă şi garanţiile incassărilor şi formulelor de exploatare privind pe supuşii *(ressortissants)* Puterilor aliate sau asociate sau pe societăţi ori asociaţiuni controlate de aceşti supuşi *(ressortissants)* vor putea, în urma cererii interesatului, cerere ce va trebui prezentată într-un termen de trei luni dela punerea în vigoare a Tractatului de faţă, să fie prelungite pentru o durată determinată de Tribunalul arbitral mixt, care va ţine seamă de perioada de deposedare sau de exploatare anormală.

Diferitele convenţiuni aprobate sau acordurile intervenite înainte de intrarea în răsboi a Bulgariei între autorităţile bulgare şi societăţile sau asociaţiunile controlate de grupări financiare aliate, sunt confirmate; totuş, termenele, preţurile şi condiţiunile vor fi revizuite, ţinând seamă de noile circumstanţe economice. În caz de neînţelegere, Tribunalul arbitral mixt va hotărî.

Articolul 183

a) Pe teritoriul Înaltelor Părţi Contractante, în raporturile dintre inamici, orice termene de prescripţiune, perempţiune sau anulare de procedură vor fi suspendate în tot timpul răsboiului, fie că au început să curgă înaintea sau după isbucnirea răsboiului; ele vor începe din nou să curgă, cel mai curînd, trei luni după punerea în vigoare a Tractatului de faţă. Această dispoziţiune se va aplica termenelor pentru prezentare de cupoane de dobânzi sau de dividende şi pentru prezentarea, în vederea rambursării, a valorilor ieşite la sorţi sau rambursabile în orice alt mod;

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

b) În cazul când, din cauza neîndeplinirii unui act sau unei formalităţi în timpul războiului, s'au luat, pe teritoriul bulgar, măsuri de execuţiune cari aduc un prejudiţiu unui supus *(ressortissant)* al Puterilor aliate sau asociate, reclamaţiunea formulată de supusul *(ressortissant)* unei Puteri aliate sau asociate va fi adusă înaintea Tribunalului arbitral mixt prevăzut la Secţiunea VI, afară numai dacă afacerea nu este de competenţa unui Tribunal al unei Puteri aliate sau asociate;

c) În urma cererii supusului *(ressortissant)* interesat al unei Puteri aliate sau asociate. Tribunalul arbitral mixt va pronunţa restaurarea drepturilor lezate prin mijloacele de execuţiune menţionate la paragraful *b*, ori de câte ori în vederea circumstanţelor speciale ale afacerii aceasta va fi drept şi posibil.

În cazul cînd această restaurare ar fi nedreaptă sau imposibilă, Tribunalul arbitral mixt va putea acorda părţii lezate o indemnizare care va fi în sarcina Guvernului bulgar.

d) Dacă un contract între inamici a fost invalidat, fie prin faptul că una din părţi nu a executat o clauză, fie prin exercitarea unui drept stipulat în contract, partea lezată se va putea adresa Tribunalului arbitral mixt spre a obţine o reparaţiune. Tribunalul, în acest caz, va avea puterile prevăzute la paragraful *c)*.

e) Dispoziţiunile paragrafelor precedente ale articolului de faţă se vor aplica supuşilor *(ressortissants)* Puterilor aliate şi asociate cari au suferit un prejudiciu din cauza unor măsuri ca cele prevăzute mai sus, luate de Bulgaria în teritoriul invadat sau ocupat, dacă ei nu vor fi fost indemnizaţi într'alt mod;

f) Bulgaria va indemniza pe oricare terţiu lezat, prin restituţiunile sau restaurările de drept pronunţate de Tribunalul arbitral mixt, în conformitate cu dispoziţiunile paragrafelor precedente ale articolului de faţă;

g) În ceeace priveşte efectele de comerţ, termenul de trei luni prevăzut la paragraful *a* va începe din ziua în care vor fi luat sfîrşit în mod definitiv măsurile excepţionale aplicate în teritoriile Puterii interesate cu privire la efectele de comerţ.

Articolul 184

În raporturile dintre inamici, nici un efect de comerţ, emis înaintea războiului, nu va fi considerat ca invalidat prin simplul fapt că nu a fost prezentat pentru acceptare sau pentru plată în termenele hotărîte, nici pentru faptul că nu s'a făcut înştiinţare traşilor *(tireurs)*, sau giranţilor de neacceptare sau de neplată, nici din cauza lipsei de protest, nici pentru lipsa de îndeplinire a vreunei formalităţi oarecare în timpul războiului.

Dacă perioada în care un efect de comerţ ar fi trebuit să fie prezentat pentru acceptare sau pentru plată sau în timpul cărei perioade avizul de neacceptare sau de neplată ar fi trebuit să fie dat trasului sau giranţilor, sau în cursul căreia efectul ar fi trebuit să fie protestat, a ajuns la scadenţă în timpul războiului, şi dacă partea care ar fi trebuit să prezinte sau să protesteze efectul, sau să dea aviz de neacceptare sau de neplată, nu a făcut aceasta în timpul războiului, i se va acorda cel puţin trei luni după punerea în vigoare a prezentului Tractat, pentru a prezenta efectul, a da avizul de neacceptare sau de neplată, sau pentru a face protest.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Articolul 185

Hotărîrile date de tribunalele unei Puteri aliate sau asociate în cazul cînd aceste tribunale sunt competinte după prezentul Tractat, vor fi considerate în Bulgaria ca având autoritate de lucru judecat şi vor fi executate acolo fără să fie nevoie de exequatur.

Dacă în timpul războiului s'a pronunţat o sentinţă sau s'a luat o măsură de execuţiune, în orice materie ar fi, de un tribunal bulgar împotriva unui supus *(ressortissant)* al Puterilor aliate sau asociate, sau împotriva unei societăţi sau asociaţiuni în care era interesat unul din aceşti supuşi *(ressortissants)* într-o instanţă în faţa căreia supusul *(ressortissant)* în chestiune ori societatea sau asociaţiunea nu s'au putut apăra, supusul *(ressortissant)* aliat sau asociat care va fi suferit din această cauză un prejudiţiu va putea obţine o reparaţiune, care va fi determinată de Tribunalul arbitral mixt prevăzut de Secţiunea VI.

După cererea supusului *(ressortissant)* Puterii aliate sau asociate, reparaţiunea de mai sus va putea fi efectuată în urma hotărîrii Tribunalului arbitral mixt şi cînd aceasta va fi posibil, repunându-se părţile în situaţia în care se găseau înaintea hotărîrii date de tribunalul bulgar.

Reparaţiunea de mai sus va putea fi de asemenea obţinută înaintea Tribunalului mixt, de supuşii *(ressortissants)* Puterilor aliate sau asociate cari au suferit un prejudiţiu din cauza măsurilor judiciare luate în teritoriile invadate sau ocupate, dacă nu au fost despăgubiţi în alt mod.

Articolul 186

Orice Societate, constituită în conformitate cu oricare altă lege decât cea bulgară şi care posedă bunuri, drepturi sau interese în Bulgaria şi care este sau va fi controlată de supuşi *(ressortissants)* ai Puterilor aliate sau asociate, va avea, timp de cinci ani dela data punerii în vigoare a Tractatului, de faţă dreptul de a transfera bunurile, drepturile şi interesele sale oricărei alte societăţi constituite în conformitate cu legea bulgară sau cu legea unuia din Statele aliate sau asociate ai cărui supuşi *(ressortissants)* au controlul asupra ei, iar Societatea căreia sunt transferate bunurile va continua să se bucure de aceleaşi drepturi şi privilegii de cari se bucură Societatea precedentă sub legea bulgară şi conform dispoziţiunilor Tractatului de faţă. Această Societate nu va fi supusă la nici o taxă specială din cauza acestei transferări.

Articolul 187

Prin expresiunea „în timpul războiului" din Secţiunile III, IV, V şi VII se înţelege, pentru fiecare Putere aliată sau asociată, perioada cuprinsă între momentul în care a existat starea de război dintre Bulgaria şi această Putere şi punerea în vigoare a prezentului Tractat.

Anexă

I. Dispoziţiuni generale

§ 1

În spiritul articolelor 180, 183 şi 184, persoanele părtaşe la un contract sunt considerate ca inamice, când comerţul dintre ele va fi fost interzis

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

sau va fi devenit ilegal, în virtutea legilor, decretelor sau regulamentelor, cărora una din aceste părți era supusă, și aceasta cu începere fie din ziua cînd acest comerț a fost interzis, fie din ziua cînd a devenit ilegal din orice împrejurare.

§ 2

Sunt exceptate dela anularea prevăzută la articolul 180, și rămîn în vigoare, fără prejudițiu pentru drepturile prevăzute la articolul 177, paragraful *b* al Secțiunii IV, și sub rezerva aplicării legilor,,decretelor și regulamentelor interne, întocmite în timpul războiului de Puterile aliate sau asociate, precum și fără prejudițiu pentru clauzele contractelor:

a) Contractele având de scop transfertul proprietății, bunurilor și efectelor mobiliare, sau mobiliare, când proprietatea va fi fost transferată sau obiectul predat înainte ca părțile să fi devenit inamice;

b) Arendările, închirierile și promisiunile de locațiune;

c) Contractele de ipotecă, de gaj și de amanet *(hantissement)*;

d) Concesiunile privitoare la mine, la mine în exploatare, cariere și zăcăminte;

e) Contractele încheiate între particulari și State, provincii, municipalități sau alte persoane juridice administrative analoage și concesiunile date de zisele State, provincii, municipalități sau alte persoane juridice, administrative analoage, cuprinzîndu-se și contractele și concesiunile încheiate sau acordate de Guvernul turc, în teritoriile cedate Bulgariei de Imperiul Otoman, înainte de punerea în vigoare a Tractatului de față.

§ 3

Dacă dispozițiunile unui contract sunt în parte anulate, în conformitate cu articolul 180 și dacă se poate face disjoncțiunea, celelalte dispoziții ale acestui contract vor rămîne în ființă sub rezerva aplicării legilor, decretelor și regulamentelor interne, revăzute la paragraful 2 de mai sus. Dacă disjoncțiunea nu se poate face, contractul se va considera anulat în întregime.

II. Dispoziții speciale unor anume categorii de contracte

Operațiuni în bursele de valoare și de comerț

§ 4

a) Operațiunile făcute în timpul războiului de bursele de valori sau de comerț recunoscute, stipulând lichidarea pozițiunilor de bursă luate înaintea războiului de un particular dușman, de asemenea și măsurile luate în vederea aplicării acestor operațiuni, sunt confirmate de către Înaltele Părți contractante, sub următoarele rezerve:

1. Să fi fost prevăzut în mod expres că operațiunea va fi supusă competinței ziselor burse;

2. Ca aceste operațiuni să fi fost obligatorii pentru toți;

3. Ca condițiunile lichidării să fi fost juste și raționale.

b) Paragraful precedent nu se aplică măsurilor luate în timpul ocupației în bursele din regiunile cari au fost ocupate de inamic.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Gaj

§ 5

În caz de neplată se va socoti ca valabilă, vânzarea unui gaj constituit drept garanţie a unei datorii contractate de un inamic, chiar atunci când proprietarul nu a putut fi avizat, dacă creditorul a lucrat cu bună credinţă şi a luat precauţiunile cuvenite, şi, în acest caz, proprietarul nu va putea formula nici o reclamaţiune pentru vânzarea gajului.

Această dispoziţiune nu se aplică la vânzările obiectelor în gaj făcute de inamic în timpul ocupaţiei în regiunile invadate sau ocupate de inamic.

Efecte de comerţ

§ 6

În ceea ce priveşte Puterile cari au aderat la Secţiunea III şi la Anexa alăturată, obligaţiunile băneşti existând între inamici şi cari ar rezulta din emisiunea de efecte de comerţ, vor fi regulate potrivit zisei Anexe, prin mijlocirea oficiilor de verificare şi compensare cari sunt subrogate în drepturile purtătorului în ce priveşte diferitele căi de recurs de cari dispune acesta din urmă.

§ 7

Dacă o persoană s'a obligat, fie înainte, fie în timpul războiului, la plata unui efect de comerţ, ca urmare a unui angajament luat faţă de ea de către o altă persoană devenită inamică, aceasta din urmă este ţinută, independent de începerea ostilităţilor, să fie garantată celei dintâiu pentru consecinţele obligaţiunii sale.

III. Contracte de asigurare

§ 8

Contractele de asigurare încheiate între o persoană şi o alta devenită în urmă inamică vor fi regulate potrivit paragrafelor următoare;

Asigurări în contra incendiului

§ 9

Contractele de asigurare în contra incendiului, referitoare la proprietăţi, încheiate între o persoană având interese în această proprietate şi o persoană devenită în urmă inamic, nu vor fi considerate anulate prin deschiderea ostilităţilor sau prin faptul că persoana a devenit inamică sau pentrucă una din părţi n'a îndeplinit o clauză a contactului, în timpul războiului, sau în o perioadă de trei luni după război, dar vor fi anulate cu începere dela cea dintâi scadenţă de primă anuală, scadenţă care va veni după trei luni dela punerea în vigoare a Tractatului de faţă.

Un regulament va fi întocmit pentru primele neachitate ajunse la scadenţă în timpul războiului, sau pentru reclamaţiunile relative la pierderi suferite în timpul războiului.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

§ 10

Dacă, în urma unui act administrativ sau legislativ, o asigurare în contra incendiului făcută înaintea războiului a fost transferată în timpul războiului dela primul asigurător la un altul, transfertul va fi recunoscut, iar responsabilitatea primului asigurător va fi considerată ca încetată din ziua transfertului. Cu toate acestea, primul asigurător va avea dreptul, la a sa cerere, să fie pe deplin informat de condiţiunile transfertului, şi dacă se va vedea că aceste condiţuni nu erau echitabile, ele vor fi modificate pe cît va fi nevoie spre a le face echitabile.

Pe lîngă aceasta, asiguratul va avea dreptul ca, în înţelegere cu primul asigurător, să transfere contractul acestuia din urmă cu începere din ziua cererii.

Asigurări pe vieaţă

§ 11

Contractele de asigurări pe vieaţă încheiate între un asigurător şi o persoană devenită în urmă inamică nu se vor considera anulate prin declaraţia de războiu sau prin faptul că persoana a devenit inamică.

/ 12

Orice sumă devenită exigibilă în timpul războiului pe baza unui contract, care, în virtutea paragrafului 11, nu se consideră anulat va putea fi incassată după războiu. La această sumă se vor adăoga dobânzile de 5% pe an dela data exigibilităţii ei până în ziua plăţii.

Dacă contractul a devenit caduc în timpul războiului în urma neachitării primelor, sau dacă a devenit fără efect în urma neîndeplinirii clauzelor contractului, asiguratul sau reprezentanţii săi, sau persoanele în drept, vor avea dreptul în orice moment, timp de douăsprezece luni, începând din ziua punerii în vigoare a Tractatului de faţă, să ceară asigurătorului valoarea poliţei din ziua caducităţii sau anulării ei.

În cazul cînd contractul a devenit caduc în timpul războiului, ca urmare a neachitării primelor din cauza aplicării măsurilor de războiu, asiguratul sau reprezentanţii săi, sau persoanele în drept, au dreptul în cele trei luni ce urmează după punerea în vigoare a Tractatului de faţă, de a pune din nou în vigoare contractul, achitând primele ajunse eventual la scadenţă, la cari se vor adăoga dobânzile de 5%pe an.

§ 13

Dacă contracte de asigurare pe vieaţă au fost încheiate de o sucursală a unei Societăţi de asigurare stabilită într'o ţară devenită în urmă inamică, contractul va trebui ca, în lipsa vreunei stipulaţiuni contrarii să fie supus legii locale, iar asigurătorul va avea dreptul de a cere asiguratului sau reprezentanţilor săi rambursarea sumelor plătite în urma unor cereri făcute sau impuse, ca aplicare a măsurilor luate în timpul războiului, şi contrare condiţiunilor contractului însuşi şi a legilor sau Tractatelor existente la epoca la care a fost încheiat.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

§ 14

În toate cazurile când, în virtutea legii aplicabile contractului, asigurătorul rămâne legat prin contract, cu toată neplata primelor, el va avea dreptul ca, atunci când din cauza războiului n'a putut face notificare asiguratului despre caducitatea contractului să incasseze dela asigurat primele neplătite, sporite cu dobânzi de 5% pe an; acest drept îl are asigurătorul până în momentul când a înştiinţat pe asigurat de caducitatea contractului.

§ 15

Pentru aplicarea paragrafelor 11 până la 14 vor fi considerate ca contracte de asigurări pe vieaţă contractele de asigurări cari se bazează pe probabilităţile vieţii omeneşti, combinate cu anuităţile *(taux d'intérêt)*, în ce priveşte calculul angajamentelor reciproce ale ambelor părţi.

Asigurări maritime

§ 16

Contractele de asigurare maritimă, precum şi poliţele cu termen şi poliţele de călătorie, încheiate între un asigurător şi o persoană devenită în urmă inamică, se vor considera anulate în momentul în care acea persoană a devenit inamică, afară de cazul în care anterior acestui moment riscul prevăzut în contract începuse să curgă.

În cazul când riscul nu a început să curgă, sumele plătite drept primă sau altfel vor putea fi reincassate dela asigurător.

În cazul când riscul a început a curge, contractul se va considera ca valabil, chiar dacă una din părţi ar fi devenit inamică, iar plăţile sumelor datorite conform contractului, fie ca prime, fie în urma sinistrelor, vor fi exigibile după punerea în vigoare a Tractatului de faţă.

În cazul când se va încheia o convenţiune pentru plata de dobânzi la sume datorite înainte de războiu, unuia sau de către unii supuşi *(ressortissants)* ai Statelor beligerante, şi acoperite după războiu, aceste dobînzi, în caz de pierderi susceptibile de a fi acoperite pe baza unui contract de asigurare maritimă, vor trebui să curgă dela expirarea unei perioade de un an dela ziua acestor pierderi.

§ 17

Nici un contract de asigurare maritimă încheiat cu un asigurat devenit în urmă inamic nu va avea efect când este vorba de sinistre cauzate prin acte de războiu săvârşite de puterea al cărei supus *(ressortissant)* este asigurătorul, sau de aliaţii sau asociaţii acestei Puteri.

§ 18

Dacă este dovedit că o persoană care înaintea războiului încheiase un contract de asigurare maritimă cu un asigurător devenit în urmă inamic, a încheiat după deschiderea ostilităţilor, cu un asigurător ce nu e inamic un nou contract pentru acoperirea aceluiaş risc, noul contract se va considera substituit celui dintâi, cu începere din ziua în care va fi fost încheiat, iar pri-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

mele scăzute se vor regula pe baza principiului că primul asigurător nu va rămâne legat prin contract decât până în momentul în care noul contract va fi fost încheiat.

Alte asigurări

§ 19

Contractele de asigurare încheiate înaintea războiului între un asigurător şi o persoană devenită în urmă inamică, altele decât contractele de cari este vorba în paragrafele 9 până la 18, vor fi tratate, în toate privinţele, în acelaş mod în care ar fi tratate, potrivit ziselor articole, contractele de asigurări în contra incendiului între aceleaşi părţi.

Reasigurări

§ 20

Toate contractele de reasigurare încheiate cu o persoană devenită inamică se vor considera abrogate, prin faptul că acea persoană a devenit inamică, însă fără prejudiţiul dreptului de a redobândi după războiu plata sumelor datorite pentru risc pe vieaţă, sau risc maritim, în cazul când aceste riscuri începuseră să se producă înaintea războiului.

Totuş, dacă partea reasigurată a fost pusă, din cauza invaziunii, în imposibilitatea de a găsi un alt asigurător, contractul subsistă până la expirarea unei perioade de trei luni, după punerea în vigoare a Tractatului de faţă.

Dacă un contract de reasigurare este anulat în virtutea acestui articol, se va întocmi între părţi un cont care ar cuprinde tot deodată primele achitate şi exigibile şi responsabilităţile pentru pierderile suferite, în ceeace priveşte riscurile pe vieaţă sau maritime cari ar fi început să se producă înaintea războiului. În cazul altor riscuri decât cele menţionate la paragrafele 11 până la 18, regularea socotelilor se va face pe ziua în care părţile au devenit inamice, fără a se ţine seamă de reclamaţiunile pentru pierderile suferite cu începere dela acea dată.

§ 21

Dispoziţiunile paragrafului precedent se întind de asemenea şi la reasigurările existente în ziua în care părţile au devenit inamice, pentru riscurile particulare acceptate de asigurător într'un contract de asigurare, altele decât cele pe vieaţă şi maritime.

§ 22

Reasigurarea unui contract de asigurare pe vieaţă, făcută printr'un contract special şi care nu ar fi cuprinsă într'un contract general de reasigurare, va rămâne în vigoare.

§ 23

În cazul unei reasigurări făcute înaintea războiului, a unui contract de asigurare maritimă, cesiunea riscului cedat reasigurătorului va rămâne valabilă dacă acest risc a început să curgă înaintea deschiderii ostilităţilor.

Aldea Constantin
Bibliotecă personală
Nr. .....

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

iar contractul va rămîne valabil cu toată deschiderea ostilităţilor. Sumele datorite în virtutea contractului de reasigurare, privitoare fie la prime, fie la pierderi suferite, vor putea fi incasate după răsboi.

§ 24

Dispoziţiunile paragrafelor 17 şi 18 şi ultimul alineat din paragraful 16 se vor aplica contractelor de reasigurări pentru riscuri maritime.

Secţiunea VI

Tribunalul arbitral mixt

Articolul 188

a) Se va constitui un Tribunal arbitral mixt între fiecare din Puterile aliate sau asociate, de o parte, şi Bulgaria, de altă parte, într'un termen de trei luni, cu începere dela punerea în vigoare a prezentului Tractat. Fiecare din aceste Tribunale va fi compus din trei membri. Fiecare din Guvernele interesate va desemna pe unul din aceşti membri. Preşedintele va fi ales în urma unei înţelegeri între cele două Guverne interesate.

În cazul când acest acord nu ar putea interveni, Preşedintele Tribunalului şi două alte persoane, în condiţiune una şi alta să-l înlocuiască, în caz de nevoie, vor fi alese de Consiliul Societăţii Naţiunilor, şi până în momentul când va fi constituit, de d. Gustave Ador, dacă consimte. Aceste persoane vor aparţine Puterilor cari au rămas neutre în cursul răsboiului.

Când un Guvern nu se va îngriji, într'un termen de o lună, de desemnarea prevăzută aci mai sus a unui membru al Tribunalului, în acest caz acest membru va fi ales de către Guvernul advers dintre cele două persoane menţionate mai sus, altele decât Preşedintele.

Tribunalul hotărăşte cu majoritatea de voturi a membrilor ce-l compun.

b) Tribunalele arbitrale mixte create prin aplicarea paragrafului *a* vor judeca diferendele ce sunt în competinţa lor, în înţelesul Secţiunilor III, IV, V, VII şi VIII.

Afară de aceasta, toate diferendele, oricari ar fi ele, relative la contractele încheiate, înainte de punerea în vigoare a Tractatului de faţă, între supuşii *(ressortisants)* Puterilor aliate şi asociate şi supuşii *(ressortissants)* bulgari, vor fi regulate de Tribunalul arbitral mixt, cu excepţiunea diferendelor cari, prin aplicaţiunea legilor Puterilor aliate, asociate sau neutre, sunt de competenţa tribunalelor naţionale ale acestor din urmă Puteri. În acest caz, aceste diferende se vor regula de către aceste tribunale naţionale cu excluderea Tribunalului arbitral mixt. Supusul *(ressortissant)* interesat al unei Puteri aliate sau asociate va putea totuş aduce afacerea înaintea Tribunalului arbitral mixt, afară numai dacă legea sa naţională nu se opune la aceasta.

c) Dacă afacerile vor fi numeroase, va trebui să fie desemnaţi şi alţi membri, pentru ca fiecare Tribunal arbitral mixt să poată să se împartă în mai multe secţiuni. Fiecare din aceste secţiuni va trebui compusă după cum este arătat mai sus.

d) Fiecare Tribunal arbitral mixt îşi va stabili el însuş procedura sa întrucât aceasta nu va fi stabilită prin dispoziţiunile Anexei dela articolul de faţă. El va avea căderea de a fixa sumele pe cari partea care a pierdut va trebui să le plătească drept cheltuieli şi spese de procedură.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

e) Fiecare Guvern va plăti onorariile membrului Tribunalului arbitrar mixt pe care îl numeşte şi ale oricărui agent pe care îl va desemna pentru a-l reprezenta înaintea Tribunalului. Onorariile Preşedintelui se vor fixa prin acord special între Guvernele interesate şi, aceste onorarii, precum şi cheltuielile comune ale fiecărui Tribunal, se vor plăti pe jumătate de către cele două Guverne.

f) Înaltele Părţi contractante se obligă ca Tribunalele şi autorităţile lor să dea Tribunalelor arbitrale mixte orice ajutor ce stă în puterea lor, în special în ceeace priveşte transmiterea notificărilor şi strângerea dovezilor.

g) Înaltele Părţi Contractante consimt să considere hotărîrile Tribunalului arbitrar mixt ca definitive şi să le facă obligatorii pentru supuşii *(ressortissants)* lor.

Anexă

§ 1

În caz de deces sau de demisiune a unui membru al Tribunalului, sau dacă un membru al Tribunalului se găseşte, pentru un motiv oarecare, în imposibilitate de a îndeplini funcţiunile sale, aceeaş procedură, care a fost urmată la numirea sa, va fi observată şi la înlocuire.

§ 2

Tribunalul va adopta pentru procedura sa reguli conforme cu dreptatea şi cu echitatea. El va decide ordinea şi termenele în cari fiecare parte va trebui să prezinte concluziunile sale şi va regula formalităţile cerute pentru administrarea dovezilor.

§ 3

Avocaţii şi consilierii celor două părţi vor fi autorizaţi să prezinte în mod oral şi în scris Tribunalului concluziunile pentru susţinerea sau apărarea cauzei lor.

§ 4

Tribunalul va conserva arhivele proceselor şi cauzelor ce-i vor fi supuse şi ale actelor de procedură respective, cu menţiunea datelor.

§ 5

Fiecare dintre Puterile interesate va putea numi un secretar. Aceşti secretari vor constitui Secretariatul mixt al Tribunalului şi vor fi sub ordinele sale. Tribunalul poate numi şi întrebuinţa unul sau mai mulţi funcţionari ce vor fi necesari pentru a-l asista în îndeplinirea sarcinii sale.

§ 6

Tribunalul va decide asupra tuturor chestiunilor şi materiilor ce-i vor fi supuse, după dovezile, mărturiile şi informaţiunile ce vor putea fi produse de către părţile interesate.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

§ 7

Bulgaria se obligă să dea Tribunalului toate înlesnirile şi informaţiunile necesare pentru facerea anchetelor.

§ 8

Limba în care se va urma procedura, va fi, în lipsa unei convenţiuni contrare, engleza, franceza sau italiana, după cum se va hotărî, de către Puterea aliată sau asociată interesată.

§ 9

Locul şi data şedinţelor fiecărui Tribunal se va determina de către Preşedintele Tribunalului.

Articolul 189

Dacă un tribunal competent a dat sau dă o hotărîre într'o afacere prevăzută de secţiunile III, IV, V, VII sau VIII şi dacă această hotărîre nu este conformă dispoziţiunilor ziselor Secţiuni, partea care va fi suferit din această pricină o pagubă, va avea dreptul la o reparaţiune care va fi determinată de Tribunalul arbitral mixt. După cererea supusului *(ressortissant)* unei Puteri aliate sau asociate, reparaţiunea sus amintită va putea fi efectuată, când va fi posibil, de către Tribunalul arbitral mixt, repunând părţile în situaţiunea în care se găseau înainte ca hotărîrea să fi fost dată de tribunalul bulgar.

Secţiunea VII

Proprietatea industrială

Articolul 190

Sub rezerva stipulaţiunilor Tractatului de faţă, drepturile de proprietate industrială, literară sau artistică, astfel cum această proprietate este definită de Convenţiunile Internaţionale din Paris şi din Berna, arătate la articolul 166, vor fi restabilite sau restaurate, cu începere dela punerea în vigoare a Tractatului de faţă, pe teritoriile Înaltelor Părţi Contractante, în favoarea persoanelor cari beneficiau de ele, în momentul când starea de războiu a încetat să existe, în favoarea celor în drept de a-i reprezenta. Deasemenea, vor fi restabilite sau restaurate în folosul persoanelor, cari ar avea căderea de a benificia de ele drepturile cari, dacă războiul n'ar fi intervenit, le-ar fi putut fi consfinţite în timpul acelei perioade pe baza unei cereri ce ar fi fost făcută în scopul protejării proprietăţii industriale sau a publicării unei opere literare sau artistice; această restabilire sau restaurare de drepturi va avea loc cu începere dela punerea în vigoare a prezentului Tractat.

Cu toate acestea, actele făcute în virtutea măsurilor speciale ce ar fi fost luate în cursul războiului de către o autoritate legislativă, executivă sau administrativă a unei Puteri aliate sau asociate cu privire la drepturile supuşilor *(ressortissants)* bulgari, în materie de proprietate industrială, literară sau artistică, vor rămâne valabile şi vor continua să aibă efectele lor depline.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Nu va da loc la nici o revendicare sau acțiune fie din partea Bulgariei, sau a supușilor *(ressortissants)* săi, fie din partea supușilor *(ressortissants)* Bulgariei sau în numele lor contra utilizării ce ar fi fost făcută în cursul duratei războiului, de către Guvernul unei Puteri aliate sau asociate sau de către orice persoană, în contul acestui Guvern sau cu consimțământul său, a drepturilor de proprietate industrială, literară sau artistică, nici contra vânzării, punerii în vânzare sau întrebuințării de produse, aparate, articole sau oarecari obiecte, cărora aceste drepturi le erau aplicate.

Dacă legislația uneia din Puterile aliate sau asociate, nu a dispus altfel, sumele datorate sau plătite, prin aplicarea oricărui act și oricărei operațiuni efectuate în executarea măsurilor speciale arătate la alineatul 2 al articolului de față, vor primi aceeaș întrebuințare ca și celelalte creanțe ale supușilor *(ressortissants)* bulgari în conformitate cu dispozițiunile prezentului Tractat, iar sumele strânse ca urmare a măsurilor speciale luate de Guvernul bulgar în ce privește drepturile de proprietate industrială, literară sau artistică a supușilor *(ressortissants)* Puterilor aliate sau asociate, vor fi considerate și tratate întocmai ca toate celelalte datorii ale supușilor *(ressortissants)* bulgari.

Fiecare din Puterile aliate sau asociate își rezervă facultatea de a aduce drepturilor de proprietate industrială, literară sau artistică (exceptând mărcile de fabrică sau de comerț) dobândite înainte de război, sau în cursul duratei lui, sau cari ar fi dobândite ulterior de către supuși *(ressortissants)* bulgari, conform cu legislația ei, fie exploatându-le, fie acordând licențe pentru exploatarea lor, fie conservând controlul acestei exploatări, fie în alt mod, toate acele limitări, condițiuni sau restricțiuni cari ar putea să fie considerate ca necesare pentru trebuințele apărării naționale, sau pentru interesul public, sau pentru a asigura un tratament echitabil din partea Bulgariei a drepturilor de proprietate industrială, literară sau artistică, posedate pe teritoriul bulgar de către supușii *(ressortissants)* săi, sau pentru a garanta întreaga îndeplinire a tuturor obligațiunilor contractate de Bulgaria în virtutea Tractatului de față. Pentru drepturile de proprietate industrială, literară sau artistică, cari ar fi dobândite după punerea în vigoare a Tractatului de față, facultatea de mai sus, rezervată Puterilor aliate și asociate, nu va putea fi exercitată decât în cazul când limitațiunile, condițiunile sau restricțiunile ar putea fi considerate ca necesare pentru trebuințele apărării naționale sau ale interesului public.

În cazul când s'ar aplica de către Puterile aliate și asociate dispozițiunile ce preced, se vor acorda indemnizări sau redevențe raționale, cari vor fi afectate întocmai ca și toate celelalte sume datorite supușilor *(ressortissants)* bulgari, potrivit dispozițiunilor Tractatului de față.

Fiecare din Puterile aliate sau asociate își rezervă facultatea de a considera ca nulă și de nul efect orice cesiune totală sau parțială, și orice concesiune de drepturi de proprietate industrială, literară sau artistică, cari ar fi fost efectuate dela 1 August 1914 încoace sau cari vor fi efectuate pe viitor și cari ar avea ca rezultat de a pune piedică la aplicarea dispozițiunilor acestui articol.

Dispozițiunile articolului de față nu sunt aplicabile drepturilor de proprietate industrială, literară sau artistică cuprinse în societățile sau întreprinderile a căror lichidare a fost efectuată de către Puterile aliate sau asociate, în conformitate cu legislația excepțională de război, sau care va fi efectuată în virtutea articolului 177, paragraful *b*.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Articolul 191

Un termen minim de un an, cu începere dela punerea în vigoare a Tractatului de faţă, fără de nici un fel de suprataxă sau penalitate, se va acorda supuşilor *(ressortissants)* fiecăreia din Înaltele Părţi Contractante, pentru a îndeplini orice act, a îndeplini orice formalitate, a plăti orice taxă şi în genere pentru a satisface orice obligaţiune prescrisă de legile şi regulamentele fiecărui Stat, pentru a conserva sau obţine drepturile de proprietate industrială deja dobândite la 1 August 1914 sau cari, dacă războiul n'ar fi avut loc, ar fi putut fi dobândite dela această dată încoace, în urma unei cereri făcute, înainte de război sau în cursul duratei lui, cât şi pentru a face opoziţiune la aceste drepturi. Totuş acest articol nu va putea conferi nici un drept pentru a obţine în Statele-Unite ale Americii redeschiderea unei proceduri de micşorare a drepturilor *(d'interférence)*, când această procedură a avut loc în ultima instanţă *(l'audience finale)*.

Drepturile de proprietate industrială cari ar fi fost lovite de decădere din lipsa de îndeplinire a unui act, a unei executări de formalitate sau de plata unei taxe, vor fi puse din nou în vigoare, sub rezerva că, în ceeace priveşte brevetele şi desenurile, fiecare Putere aliată sau asociată va putea lua măsurile pe cari ea le va socoti în mod echitabil necesare pentru salvarea drepturilor terţilor, cari ar fi exploatat sau întrebuinţat brevete şi desenuri în timpul când acestea erau lovite de decădere. Pe lângă aceasta, brevetele de invenţiune sau desenurile aparţinând unor supuşi *(ressortissants)* bulgari şi cari vor fi puse din nou în vigoare vor rămâne supuse prescripţiunilor cari le-ar fi fost aplicabile în cursul războiului, precum şi tuturor dispoziţiunilor Tractatului de faţă.

Perioada coprinsă între 1 August 1914 şi data punerii în vigoare a Tractatului de faţă nu va fi socotită în termenul prevăzut pentru punerea în exploatare a unui brevet sau pentru întrebuinţarea mărcilor de fabrică sau de comerţ, sau desenuri, şi este convenit că nici un brevet, marcă de fabrică sau comerţ, sau desen care era încă în vigoare la 1 August 1914, nu vor putea fi lovite de decădere sau de anulare din simplul fapt al neexploatării sau neîntrebuinţării lor, înainte de expirarea unui termen de doi ani cu începere dela punerea în vigoare a Tractatului de faţă.

Articolul 192

Nici o acţiune nu va putea fi intentată şi nici o revendicare nu va putea fi exercitată, pe de o parte, de către supuşii *(ressortissants)* bulgari sau de persoane locuind sau exercitând industria lor în Bulgaria, şi pe de altă parte, de către supuşi *(ressortissants)* ai Puterilor aliate sau asociate sau de persoane locuind sau exercitând industria lor pe teritoriul acestor Puteri, nici de către terţii cărora aceste persoane le-ar fi cedat drepturile lor în cursul războiului, din cauza unor fapte ce s'ar fi produs pe teritoriul celeilalte părţi, între data declarării războiului şi data punerii în vigoare a Tractatului de faţă şi cari fapte ar fi putut fi considerate că le aduce o atingere drepturilor de proprietate industrială sau de proprietate literară sau artistică ce au existat într'un moment oarecare în cursul războiului şi cari vor fi restabilite conform articolului 191.

Nici o acţiune nu va putea fi de asemenea primită din partea aceloraşi persoane, pentru infracţiune la drepturile de proprietate industrială sau artistică, la nici un moment, cu ocazia vânzării sau a punerii în vânzare, în curs de un an dela data semnării prezentului Tractat, pe teritoriile Puterilor aliate

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

sau asociate, pe de o parte, sau ale Bulgariei, pe de altă parte, a unor produse sau articole fabricate, sau a unor opere literare sau artistice publicate în perioada coprinsă între data stării de război şi aceea a semnării Tractatului de faţă, nici cu ocazia dobândirii lor şi a întrebuinţării sau folosinţei lor, înţelegându-se totuş că această dispoziţiune nu se va aplica când posesorii drepturilor aveau domiciliul lor sau stabilimente industriale sau comerciale situate în regiunile ocupate de Bulgaria în cursul războiului.

Acest articol nu va fi aplicabil raporturilor dintre Statele-Unite ale Americii, pe de o parte, şi Bulgaria, de altă parte.

Articolul 193

Contractele de licenţă, de exploatare de drepturi de proprietate industrială sau de reproducere de opere literare sau artistice, încheiate înainte de starea de război între supuşi *(ressortissants)* ai Puterilor aliate sau asociate sau persoane locuind pe teritoriul lor, sau exercitând acolo industria lor, pe de o parte, şi supuşi *(ressortissants)* bulgari, de altă parte, vor fi considerate ca reziliate, cu începere dela starea de război între Bulgaria şi Puterea aliată sau asociată. Însă, în toate cazurile beneficiarul primitiv al unui contract de acest fel va avea dreptul, într'un termen de şase luni dela punerea în vigoare a Tractatului de faţă, să ceară dela titularul drepturilor concesiunea unei noui licenţe, ale cărei condiţiuni, în lipsa unei înţelegeri între părţi, se vor fixa de către tribunalul competent din ţara sub a cărei legislaţiune drepturile fuseseră dobândite, afară de cazul unor licenţe obţinute în virtutea drepturilor dobândite sub legislaţia bulgară; în acest caz, condiţiunile ar urma să se fixeze de Tribunalul arbitral mixt prevăzut de Secţiunea VI a părţii de faţă. Tribunalul va putea, dacă va fi cazul, să fixeze cu acea ocaziune cuantumul redevenţelor ce i s'ar părea justificate, în vederea utilizării acelor drepturi în cursul războiului.

Licenţele relative la drepturi de proprietate industrială, literară sau artistică cari vor fi fost concedate conform cu legislaţia specială de război a unei Puteri aliată sau asociată nu vor putea să se găsească atinse prin continuarea unei licenţe care exista înainte de război, dar ele vor rămâne valabile şi vor continua să aibă deplinele lor efecte; în cazul când una din aceste licenţe ar fi fost acordată beneficiarului primitiv al unui contract de licenţă încheiat înainte de război, ea va fi considerată ca înlocuind-o.

Când în timpul războiului vor fi fost plătite sume, în virtutea unui contract sau unei licenţe oarecare intervenite înainte de război pentru exploatarea unor drepturi de proprietate industrială sau pentru reproducerea sau reprezentarea unor opere literare, dramatice sau artistice, aceste sume vor primi aceeaş întrebuinţare ca şi celelalte datorii sau creanţe ale supuşilor *(ressortissants)* bulgari potrivit Tractatului de faţă.

Acest articol nu va fi aplicabil raporturilor dintre Statele-Unite ale Americei, pe de o parte, şi Bulgaria, pe de altă parte.

Articolul 194

Locuitorii teritoriilor despărţite de Bulgaria în virtutea prezentului Tractat vor păstra, cu toată această despărţire şi cu toată schimbarea de naţionalitate ce va rezulta din acest fapt, deplina şi întreaga folosinţă în Bulgaria a tuturor drepturilor de proprietate industrială şi de proprietate literară şi artistică de cari se bucurau conform legislaţiei bulgare, în momentul acestei despărţiri.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Drepturile de proprietate industrială, literară şi artistică cari erau în vigoare pe teritoriile despărţite de Bulgaria, conform prezentului Tractat, în momentul despărţirii lor sau cari vor fi restabilite sau reînfiinţate prin aplicarea art. 190, vor fi recunoscute de Statul căruia va fi transferat zisul teritoriu şi vor rămâne în vigoare pe acest teritoriu pentru termenul ce le va fi acordat conform legislaţiunii bulgare.

Articolul 195

O convenţiune specială va regula toate chestiunile privitoare la arhivele, registrele şi planurile relative la serviciul proprietăţii industriale, literare şi artistice, precum şi transmisiunea sau comunicarea lor eventuală de către Oficiile din Bulgaria, Oficiilor Statelor cesionare de teritorii ale Bulgariei.

Secţiunea VIII

Dispoziţiuni speciale pentru teritoriile cedate

Articolul 196

Dintre persoanele fizice şi morale, cari erau mai înainte supuse Bulgarie *(ressortissants)*, acelea cari dobândesc de plin drept, prin aplicarea Tractatului de faţă, naţionalitatea unei Puteri aliate sau asociate, sunt desemnate în stipulaţiunile de mai jos prin expresiunea „foşti supuşi *(ressortissants)* bulgari". Prin expresiunea „supuşi *(ressortissants)* bulgari" sunt desemnate persoanele cari păstrează naţionalitatea bulgară.

Articolul 197

Bulgaria va reintegra fără întârziere pe supuşii bulgari *(ressortissants)* în posesiunea bunurilor, drepturilor şi intereselor lor situate pe teritoriul bulgar. Aceste bunuri, drepturi şi interese vor fi restituite, libere de orice sarcini sau taxă înfiinţate sau mărite dela 29 Septembrie 1918.

Suma taxelor şi impozitelor pe capital cari au fost percepute sau mărite, asupra bunurilor, drepturilor şi intereselor supuşilor *(ressortissants)* bulgari dela 29 Septemvrie 1918 sau cari ar putea fi percepute sau mărite până la restituire conform dispoziţiunilor Tractatului de faţă, sau dacă este vorba de bunuri, de drepturi şi interese cari nu au fost supuse la măsuri excepţionale de răsboi, până la expirarea unui termen de trei luni dela intrarea în vigoare a Tractatului de faţă, va fi restituită celor în drept.

Bunurile, drepturile şi interesele restituite nu vor fi supuse la nici o taxă impusă oricărui alt bun sau întreprindere aparţinând aceleeaş persoane, din momentul în care aceste bunuri vor fi fost retrase din Bulgaria, sau aceste întreprinderi au încetat de a fi exploatate în Bulgaria.

Dacă s'au plătit cu anticipaţie taxe de orice natură, pentru bunurile, drepturile şi interesele retrase din Bulgaria, proporţia acestor taxe, plătită pentru o perioadă de timp posterioară retragerii bunurilor, drepturilor şi intereselor, va fi restituită celor în drept.

Legatele, donaţiunile, bursele, fondaţiunile de orice fel făcute sau înfiinţate în Bulgaria şi destinate foştilor supuşi *(ressortissants)* bulgari vor fi

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

puse de Bulgaria, întru cât se află pe teritoriul său, la dispoziția Puterei aliate sau asociate ai cărei supuși *(ressortissants)* au fost înainte supuși *(ressortissants)* bulgari, în aceeaș stare în care se aflau aceste fondațiuni la data de 20 Septemvrie 1915, ținându-se socoteală de plata regulat făcută pentru obiectul fondațiunii.

Articolul 198

Sunt menținute toate contractele încheiate înainte de 29 Septemvrie 1918 și cari erau în vigoare la această dată între foști supuși *(ressortissants)* bulgari de o parte și guvernul sau supușii *(ressortissants)* bulgari de altă parte.

Totuș vor fi anulate contractele mai sus menționate despre rezilierea cărora Guvernul Puterei aliate sau asociate, a cărei naționalitate a fost dobândită de fostul supus *(ressortissant)* bulgar, ar fi într'un interes general încunoștiințat Bulgaria, într'un termen de șase luni cu începere dela punerea în vigoare a prezentului Tractat, cu excepția datoriilor și celorlalte obligațiuni pecuniare rezultând din executarea unui act sau plăți prevăzute în acele contracte.

Anularea mai sus menționată nu se va pronunța când supusul *(ressortissant)* bulgar va fi fost autorizat să locuiască pe teritoriul cedat Puterii aliate sau asociate interesată.

Articolul 199

Dacă anularea arătată la art. 198 atrage pentru una din Părți un prejudiciu considerabil, Tribunalul arbitral mixt, arătat la secția VI a prezentei părți va putea să acorde Părții lezate o indemnitate calculată exclusiv pe capitalul investit și fără a se ține socoteală de lipsa de câștig.

Articolul 200

În materie de prescripțiune, de limitarea dreptului de acțiune *(forclusion)* și de pierderea unui drept *(déchéance)*, vor fi aplicabile, în teritoriile transferate dispozițiunile prevăzute în articolele 183 și 184 ale Părții de față, fiind stabilit că expresiunea „începutul războiului" trebuie înlocuită cu expresiunea „data care va fi fixată pe cale administrativă de fiecare Putere aliată sau asociată, căreia raporturile între părți i-au devenit imposibile de fapt și de drept " și că expresiunea „durata războiului" trebuie înlocuită cu aceea de „perioada între data prevăzută mai sus și aceea a intrării în vigoare a Tractatului de față".

Articolul 201

Bulgaria se obligă a recunoaște, întru cât o privesc, orice acorduri sau convențiuni încheiate sau cari se vor încheia între Puterile aliate sau asociate în scopul de a ocroti drepturile și interesele supușilor *(ressortissants)* acestor Puteri, angajate în societăți sau în asociațiuni constituite după legile bulgare și desfășurând o activitate oarecare în teritoriile despărțite de Bulgaria. Ea se obligă să înlesnească orice transferturi, să restitue orice documente sau valori, să procure orice informațiuni și în genere să îndeplinească orice acte sau formalități referitoare la zisele acorduri sau convențiuni.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Articolul 202

Regularea chestiunilor privitoare la datoriile contractate înainte de 29 Septemvrie 1918, între Bulgaria sau supuşii *(ressortissants)* bulgari cu reşedinţa în Bulgaria, pe de o parte, şi foştii supuşi *(ressortissants)* bulgari, pe de altă parte, se va face conform cu dispoziţiile articolului 176 şi a anexei sale, convenindu-se că expresiunea: „înainte de războiu" urmează a fi înlocuită cu acea de „înainte de data care va fi fixată în mod administrativ de către fiecare Putere aliată şi asociată şi la care raporturile între părţi au devenit cu neputinţă de fapt sau de drept".

Dacă datoriile erau exprimate în monedă bulgară, ele vor fi plătite în această monedă; în cazul însă cînd datoria va fi fost exprimată în orice altă monedă decât moneda bulgară, ea va fi plătită în moneda stipulată.

Articolul 203

Fără prejudiţiul celorlalte stipulaţiuni ale Tractatului de faţă, Guvernul bulgar îşi ia îndatorirea de a preda Puterii căreia i s'a încorporat teritorii bulgare partea din rezervele adunate de Guvernele sau administraţiunile Bulgariei sau de instituţiile publice ori private de sub controlul lor, destinată a face faţă, în acele teritorii, asigurărilor sociale sau asigurărilor de Stat.

Puterile cărora li se vor preda aceste fonduri vor trebui neapărat să le întrebuinţeze la executarea obligaţiunilor rezultând din aceste asigurări.

Condiţiunile predării vor fi stabilite prin convenţiuni speciale, încheiate între Guvernul bulgar şi Guvernele interesate.

În cazul când aceste convenţiuni speciale nu s'ar încheia conform alineatului precedent, în timp de trei luni dela intrarea în vigoare a Tractatului de faţă, condiţiunile predării vor fi supuse, pentru fiecare caz în parte, unei comisiuni de cinci membri, dintre cari unul va fi numit de Guvernul bulgar, unul de celălalt Guvern interesat şi ceilalţi trei de Consiliul de Administraţiune al Biuroului internaţional al Muncei aleşi dintre supuşii *(ressortissants)* celorlalte State. Această Comisiune, hotărînd cu majoritate de voturi, va trebui, în termen de trei luni dela înfiinţarea ei, să facă propuneri pe cari să le supună Consiliului Societăţii Naţiunilor; hotărîrile Consiliului vor trebui să fie imediat considerate, de către Bulgaria şi de celălalt Stat interesat, ca definitive.

Partea X

NAVIGAŢIA AERIANĂ

Articolul 204

Aeronavele cari aparţin *(ressortissant)* Statelor aliate şi asociate vor avea deplină libertate de a sbura deasupra teritoriului Bulgariei şi de a aterisa pe acest teritoriu şi ape şi se vor bucura de aceleaşi avantaje ca şi aeronavele bulgare, mai cu seamă în caz de pericol pe uscat sau pe Mare.

Articolul 205

Aeronavele aparţinând *(ressortissant)* Puterilor aliate şi asociate, în transit spre o ţară străină oarecare, se vor bucura de dreptul de a trece în sbor fără

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

a aterisa pe teritoriul şi apele teritoriale ale Bulgariei, sub rezerva regulamentelor pe cari Bulgaria le va putea stabili şi cari de asemenea vor fi aplicabile aeronavelor Bulgariei şi acelora ale ţărilor aliate şi asociate.

Articolul 206

Aerodromurile stabilite în Bulgaria şi deschise traficului public naţional vor fi deschise aeronavelor aparţinând *(ressortissant)* Puterilor aliate şi asociate, cari vor fi tratate pe picior de egalitate cu aeronavele bulgare în ceeace priveşte taxele de orice natură, inclusiv taxele de aterisaj şi de acomodare *(aménagement)*.

Articolul 207

Sub rezerva dispoziţiunilor de faţă, dreptul de trecere, de transit şi de aterisaj prevăzut la articolele 204, 205 şi 206 este subordonat îndeplinirii regulamentelor pe cari Bulgaria le va putea socoti necesare ca să fie întocmite, rămânând stabilit că aceste regulamente vor fi aplicate fără distincţiune aeronavelor bulgare şi celor ale ţărilor aliate şi asociate.

Articolul 208

Certificatele de naţionalitate, de navigabilitate, brevetele de capacitate şi licenţele liberate sau recunoscute ca valabile de către vreuna dintre Puterile aliate şi asociate, vor fi admise în Bulgaria ca valabile şi echivalente cu certificatele, brevetele şi licenţele date de Bulgaria.

Articolul 209

Din punctul de vedere al traficului comercial aerian intern, aeronavele aparţinând *(ressortissant)* Puterilor aliate şi asociate se vor bucura în Bulgaria de tratamentul naţiunii celei mai favorizate.

Articolul 210

Bulgaria se obligă să pue în vigoare măsurile necesare pentru a asigura ca orice aeronavă bulgară, care va sbura peste teritoriul său, să se conformeze regulilor asupra focurilor şi semnalelor, regulilor aerului şi regulilor asupra traficului aerian pe deasupra sau în vecinătatea aerodromurilor, aşa precum sunt fixate aceste reguli în convenţiunea încheiată între Puterile aliate şi asociate privitoare la navigaţia aeriană.

Articolul 211

Obligaţiunile impuse prin dispoziţiunile Părţii de faţă vor rămîne în vigoare până la 1 Ianuarie 1923, afară numai dacă Bulgaria nu a fost admisă mai înainte în Societatea Naţiunilor sau nu a fost autorizată, cu consimţământul Puterilor aliate şi asociate, să adere la Convenţia încheiată între zisele Puteri, privitoare la navigaţia aeriană.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Partea XI

PORTURI, CĂI DE APĂ ŞI CĂI FERATE

Secţiunea I

Dispoziţiuni generale

Articolul 212

Bulgaria se obligă să acorde libertatea transitului prin teritoriul ei pe căile cele mai apropiate pentru transitul internaţional, pe căi ferate, pe cursuri de apă navigabile sau pe canaluri, persoanelor, mărfurilor, năvilor, bastimentelor, vagoanelor şi serviciilor postale venind din sau mergând spre teritoriile oricăreia din Puterile aliate şi asociate, limitrofe sau nu; şi în acest scop se va permite traversarea apelor teritoriale.

Persoanele, mărfurile, năvile, bastimentele, trăsurile, vagoanele şi serviciile postale nu vor fi supuse nici unui drept de transit, nici unui termen sau restricţiuni nefolositoare, şi vor avea dreptul, în Bulgaria, la tratamentul naţional, în tot ce priveşte taxele şi înlesnirile, precum şi în orice altă privinţă.

Mărfurile în transit vor fi scutite de orice drepturi de vamă sau alte drepturi analoage.

Orice taxe sau sarcini, grevând transportul în transit, vor trebui să fie echitabile, ţinându-se seamă de condiţiunile traficului. Nici o redevenţă, înlesnire sau restricţiune nu va trebui să depindă, direct sau indirect, de calitatea proprietarului sau de naţionalitatea năvei sau a altui mijloc de transport, care ar fi fost sau ar trebui să fie întrebuinţat pe o parte oarecare a parcursului total.

Articolul 213

Bulgaria se obligă să nu impună, nici să menţină vreun control asupra întreprinderilor de transport, în transit de dus şi întors, ale emigranţilor, prin teritoriul ei, în afară de măsurile necesare pentru a constata dacă călătorii sunt în adevăr în transit; ea nu va permite nici unei companii de navigaţie şi nici unei alte organizaţiuni, societate sau persoană particulară interesată la trafic, să participe într'un mod oarecare la un serviciu administrativ organizat în acest scop, nici să exercite o influenţă directă sau indirectă în această privinţă.

Articolul 214

Bulgaria nu va putea stabili nici o deosebire sau preferinţă, directă sau indirectă, în ce priveşte drepturile, taxele şi prohibiţiunile relative la importaţiuni în teritoriul ei sau la exportaţiuni din teritoriul ei şi, sub rezerva stipulaţiunilor particulare conţinute în prezentul Tractat, în ce priveşte condiţiunile şi preţul transportului mărfurilor sau al persoanelor cu destinaţie sau provenind din teritoriul ei, fie din cauza fruntariei de intrare sau de ieşire, fie a naturii, a proprietăţii sau a pavilionului mijloacelor de transport întrebuinţate (inclusiv transporturile aeriene), fie din cauza punctului de plecare iniţial sau imediat al vasului sau bastimentului, vagonului, aeronavei sau al altui mijloc de transport, a destinaţiei sale finale sau intermediare,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

a itinerarului urmat sau a punctelor de transbordare, fie din faptul că mărfurile sunt importate sau exportate direct printr'un port bulgar sau indirect printr'un port străin oarecare, fie din faptul că mărfurile sunt importate sau exportate pe uscat sau pe cale aeriană.

În special, Bulgaria nu va putea înființa în prejudițiul porturilor, vaselor sau bastimentelor vreuneia din Puterile aliate și asociate, nici o supratașă, nici o primă directă sau indirectă la exportul sau la importul prin porturile sau prin vasele sau bastimentele bulgare, sau prin acelea ale unei alte Puteri, în special sub formă de tarife combinate, și nici să supună persoanele și mărfurile, trecând printr'un port sau întrebuințând un vas sau bastiment al vreuneia din Puterile aliate și asociate, la formalități sau termene oarecari, la cari aceste persoane sau mărfuri nu ar fi supuse, dacă ar trece printr'un port bulgar sau prin portul unei alte Puteri, sau dacă ar întrebuința un vas sau un bastiment bulgar sau un vas sau bastiment al unei alte Puteri.

Articolul 215

Se vor lua toate dispozițiunile necesare, din punct de vedere administrativ și tehnic, pntru a se micșora, pe cât va fi cu putință, pătrunderea mărfurilor prin fruntariile Bulgariei și pentru a se asigura, începând dela zisele fruntarii expedierea și transportul acestor mărfuri, fără a se face deosebire dacă vin din sau merg spre teritoriile Puterilor aliate și asociate, sau în transit din sau pentru aceste teritorii, în condițiuni materiale identice, mai ales din punctul de vedere al iuțelii și al îngrijirilor în timpul drumului, cu acelea de care ar beneficia mărfurile de acelaș fel, călătorind pe teritoriul bulgar în condițiuni asemănătoare de transport.

În special, transportul mărfurilor supuse stricăciunii se va face cu iuțeală și regularitate, iar formalitățile vamale vor avea loc în așa fel încât să permită continuarea directă a transportului mărfurilor cu trenurile de legătură.

Articolul 216

Porturile maritime ale Puterilor aliate și asociate vor beneficia de toate dispozițiunile favorabile și de toate tarifele reduse acordate, pe căile ferate sau pe căile navigabile ale Bulgariei în profitul vreunui port bulgar sau al unei alte Puteri. Bulgaria nu va putea refuza de a participa la tarifele sau la combinațiunile de tarife, cari ar avea ca obiect să asigure porturile uneia din Puterile aliate și asociate avantaje analoage cu acelea ce ea ar fi acordat propriilor sale porturi sau acelora ale unei alte Puteri.

Articolul 217

În afară de orice stipulațiune contrară a convențiunilor existente, Bulgaria se obligă a acorda, pe liniile cele mai apropiate tranzitului internațional și în conformitate cu tarifele în vigoare, libertatea transitului corespondențelor telegrafice și comunicațiunilor telefonice de proveniență sau destinate vreuneia dintre Puterile aliate și asociate, limitrofe ori nu. Aceste corespondențe și comunicațiuni nu vor fi supuse la nici o întârziere sau restricțiune inutile; ele se vor bucura în Bulgaria de tratamentul național în tot ce privește înlesnirile și mai cu seamă iuțeala transmisiunilor. Nici o taxă, înlesnire sau restricție nu va putea depinde direct sau indirect de naționalitatea expeditorului sau destinatarului.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Secţiunea II

Navigaţiunea

Capitolul 1

Libertatea de navigaţiune

Articolul 218

Supuşii *(ressortissants)* Puterilor aliate şi asociate, precum şi bunurile, vasele şi bastimentele lor se vor bucura, în toate porturile şi pe toate căile de navigaţie internă ale Bulgariei, de un tratament egal, în toate privinţele, cu acela al supuşilor *(ressortissants)*, bunurilor, vaselor şi bastimentelor bulgare.

În special, vasele şi bastimentele vreuneia din Puterile aliate şi asociate vor fi autorizate să transporte mărfuri de orice natură, precum şi călători, mergând spre sau venind din porturi sau localităţi situate pe teritoriul Bulgariei, în care pot să ancoreze vasele şi bastimentele bulgare, în condiţiuni cari nu vor fi mai oneroase decât cele aplicate vaselor şi bastimentelor naţionale; ele vor fi tratate pe un picior de egalitate cu vasele şi bastimentele naţionale în ce priveşte înlesnirile şi sarcinile de porturi şi de cheiu de orice fel, inclusiv înlesnirile de staţionare, de încărcare şi descărcare, drepturile şi sarcinile de tonaj, de cheiu, de pilotaj, de far, de carantină şi orice drepturi şi saicini analoage, de orice natură ar fi, percepute în numele şi în profitul Guvernului, funcţionarilor publici, particularilor, corporaţiunilor sau stabilimentelor de orice fel.

În cazul când Bulgaria ar acorda vreouneia dintre Puterile aliate şi asociate sau oricărei alte Puteri străine un tratament de favoare *(préférentiel)*, acest regim se va extinde fără termen şi fără condiţiuni asupra tuturor Puterilor aliate şi asociate.

Nu se va aduce circulaţiunii persoanelor, vaselor şi bastimentelor alte piedici decât cele rezultând din dispoziţiile relative la vamă, la poliţie, la prescripţiile sanitare, la emigrare sau la imigrare, precum şi la importul sau exportul mărfurilor prohibite. Aceste dispoziţiuni, raţionale şi uniforme, nu vor trebui să împiedice în mod inutil traficul.

Capitolul II

Clauze relative la Dunăre

1. Dispoziţiuni comune la reţelele fluviale declarate internaţionale

Articolul 219

Se declară internaţională: Dunărea dela Ulm împreună cu toată partea navigală a acestei reţele fluviale, servind în mod natural de ieşire la Mare la mai multe State, cu sau fără transbordare dela un vapor la altul, precum şi canalele laterale şi şenalele cari ar fi stabilite fie pentru a dubla sau ameliora secţiuni natural navigabile ale zisei reţele fluviale, fie pentru a reuni două secţiuni natural navigabile ale aceluiaş curs de apă.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

În urma unui acord încheiat de Statele riverane regimul internaţional va putea fi întins la orice parte a reţelei fluviale sus numite, care nu va fi cuprinsă în definiţia generală.

Articolul 220

Pe căile declarate internaţionale la articolul precedent, supuşii *(ressortissants)*, bunurile şi pavilioanele tuturor Puterilor vor fi tratate pe piciorul unei perfecte egalităţi, astfel ca nici o deosebire să nu fie făcută în paguba supuşilor *(ressortissants)*, bunurilor şi pavilionului uneia din aceste Puteri, între aceştia şi supuşii *(ressortissants)*, bunurile şi pavilionul Statului riveran însuş sau ai Statului ai cărui supuşi *(ressortissants)*, bunuri şi pavilion se bucură de tratamentul cel mai favorabil.

Articolul 221

Bastimentele bulgare nu vor putea executa transportul, pe linii regulate de călători şi de mărfuri, între porturile unei Puteri aliate şi asociate, decât cu autorizarea specială a acesteia.

Bulgaria se obligă a păstra în favoarea Puterilor aliate şi asociate şi a supuşilor *(ressortissants)* toate înlesnirile de cari aceştia se bucura înainte de războiu în porturile bulgare.

Articolul 222

Taxe, variabile după diversele secţiuni ale fluviului, vor putea fi percepute dela bastimentele cari utilizează calea navigabilă şi accesele sale, afară de dispoziţiunile contrarii ale vreunei convenţiuni în vigoare. Ele vor trebui să fie destinate exclusiv la acoperirea într'o măsură egală a cheltuelilor de întreţinere a navigabilităţii sau de ameliorare a fluviului şi a acceselor sale sau să facă faţă cheltuielilor făcute în interesul navigaţiunii. Tariful va fi calculat pe baza acestor cheltueli şi va fi afişat în porturi. Taxele vor fi stabilite în aşa mod încât să nu fie nevoie de o examinare minuţioasă a încărcăturii, afară numai dacă nu ar fi bănueală de fraudă sau de contravenţiune.

Articolul 223

Transitul călătorilor, năvilor şi mărfurilor va avea loc conform condiţiunilor stabilite în Secţiunea I.

Când cele două ţărmuri ale unui fluviu internaţional fac parte din acelaş Stat, mărfurile în transit vor putea fi puse sub sigiliu şi sub paza agenţilor vamali. Când fluviul formează fruntaria, mărfurile şi călătorii în transit vor trebui să fie scutiţi de orice formalitate vamală. Încărcarea şi descărcarea mărfurilor, îmbarcarea şi debarcarea călătorilor vor putea fi făcute numai în porturile desemnate de Statul riveran.

Articolul 224

Pe parcursul şi la îmbucătura sus ziselor căi navigabile nu vor putea fi percepute drepturi de nici un fel, afară de acelea prevăzute în această parte a prezentului Tractat.

Această dispoziţiune nu va împiedica impunerea de drepturi de vamă, taxe locale sau de consum din partea Statelor riverane, nici înfiinţarea de

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

taxe raţionale şi uniforme prelevate în porturi, după tarifele publice, pentru uzul macaralelor, elevatoarelor, cheiurilor, magaziilor şi a altor asemenea instalaţiuni.

Articolul 225

În lipsa unei organizaţiuni speciale relative la executarea lucrărilor de întreţinere şi de ameliorare a părţii internaţionale a unei reţele navigabile, fiecare Stat riveran va fi obligat să ia, într'o măsură convenabilă, dispoziţiunile necesare în scopul de a depărta obstacolele sau pericolele pentru navigaţiune şi să asigure menţinerea navigaţiunii în bune condiţiuni.

Dacă un Stat nu se conformează acestei obligaţiuni, orice Stat riveran sau reprezentat în Comisiunea internaţională va putea să apeleze la jurisdicţiunea înfiinţată în acest scop de Societatea Naţiunilor.

Articolul 226

Se va proceda, în acelaşi mod, în cazul în care un Stat riveran ar întreprinde lucrări de natură a aduce atingere navigaţiunii în partea internaţională. Jurisdicţiunea arătată în articolul precedent va putea prescri suspendarea sau suprimarea acestor lucrări, ţinând socoteală, în hotărîrile sale, de drepturile relative la irigaţie, la forţa hidraulică, la pescării şi la alte interese naţionale, cari, în caz de acord al tutulor Statelor riverane sau al tutulor Statelor reprezentate în Comisiunea internaţională, vor avea prioritatea asupra trebuinţelor navigaţiunii.

Recursul la jurisdicţiunea Societăţii Naţiunilor nu va fi suspensiv.

Articolul 227

Regimul formulat de articolele 220 şi 222 până la 226 de mai sus va fi înlocuit de acela care ar fi instituit într'o Convenţie generală stabilită de Puterile aliate şi asociate şi aprobată de Societatea Naţiunilor, relativ la căile navigabile al căror caracter internaţional s'ar recunoaşte de zisa Convenţiune. Această Convenţiune va putea să se aplice mai ales la toată sau la o parte din reţeaua fluvială a Dunărei menţionată mai sus, precum şi la celelalte elemente ale acestei reţele fluviale, cari ar putea să fie cuprinse într'o definiţie generală.

Bulgaria se obligă, conform dispoziţiunilor articolului 248, să adere la zisa Convenţie generală.

Artıcolul 228

Bulgaria va ceda Puterilor aliate şi asociate interesate, în termen de maximum trei luni după notificarea ce li se va face, o parte din remorcherele şi vapoarele cari vor rămâne imatriculate în porturile reţelelor fluviale arătate la articolul 219, după prelevările de operat ca restituire sau reparaţie. Bulgaria va ceda de asemenea materialul de orice fel necesar Puterilor aliate şi asociate interesate pentru utilizarea acestor reţele.

Numărul remorcherelor şi vapoarelor şi importanţa materialului cedat, precum şi repartiţia lor, vor fi determinate de unul sau mai mulţi arbitri desemnaţi de Statele-Unite ale Americei, ţinându-se socoteală de trebuinţele legitime ale părţilor în cauză şi bazându-se mai ales pe traficul navigaţiunii în cei cinci ani cari au precedat războiul.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Toate vasele cedate vor trebui să fie prevăzute cu toate accesoriile şi aparatele lor, să fie în bună stare, capabile de a transporta mărfuri şi alese dintre cele mai de curând construite.

Când cesiunile prevăzute în prezentul articol vor necesita dobândirea proprietăţii care la 15 Octomvrie 1918 sau după acea dată aparţinea unei persoane particulare, arbitrul sau arbitrii vor fixa drepturile foştilor proprietari, precum şi indemnizarea ce li se datoreşte, precum şi modul de plată al acestei indemnizări în fiecare caz particular. Dacă arbitrul sau arbitrii recunosc că toată sau o parte din această indemnizare trebuie să revină direct sau indirect Puterilor obligate la reparaţiuni, ei vor trebui să determine suma ce va trebui să fie pusă în creditul ziselor Puteri.

În ce priveşte Dunărea, sunt de asemenea supuse la deciziunea arbitrului sau arbitrilor susmenţionaţi chestiunile privitoare la repartiţia permanentă a năvilor, a căror proprietate sau naţionalitate ar da loc la un diferend între State, şi la condiţiile zisei repartiţiuni.

O comisiune formată din reprezentanţii Statelor-Unite ale Americei, Imperiului Britanic, Franţei şi Italiei este însărcinată, până la repartiţia definitivă, cu controlul acestor nави. Această Comisiune va face, în mod provizoriu, tot ce va trebui pentru a asigura exploatarea acestor nави în interesul general de un organism local oarecare sau, dacă nu, va întreprinde ea însăş aceasta, fără ca totuş să aducă vreo atingere repartiţiei definitive.

Această exploatare provizorie va fi stabilită, pe cât posibil, pe baze comerciale şi veniturile nete percepute de zisa Comisiune pentru locaţia năvilor vor fi întrebuinţate în modul ce se va arăta de Comisiunea de reparaţiuni.

3. Dispoziţiuni speciale Dunărei

Articolul 229

Comisiunea europeană a Dunărei îşi va exercita din nou puterile ce avea înaintea războiului. Cu toate acestea şi în mod provizoriu, numai singurii reprezentanţi ai Marei Britanii, Franţei, Italiei şi României vor face parte din această Comisiune.

Articolul 230

Din momentul când încetează competinţa Comisiunii europene, reţeaua Dunărei la care se referă articolul 219 va fi pusă sub administraţia unei Comisiuni internaţionale compusă precum urmează:

2 reprezentanţi ai Statelor germane riverane;

1 reprezentat de fiecare din celelalte State riverane;

1 reprezentant de fiecare din Statele neriverane, reprezentate pe viitor în Comisiunea europeană a Dunărei.

Dacă vreunii din aceşti reprezentanţi nu pot fi desemnaţi în momentul punerii în vigoare a Tractatului de faţă, hotărîrile Comisiunii vor fi cu toate acestea valabile.

Articolul 231

Comisiunea internaţională prevăzută la articolul precedent se va întruni cât mai curînd posibil după punerea în vigoare a Tractatului de faţă şi va

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

lua asupra ei în mod provizoriu administrarea fluviului în conformitate cu dispoziţiunile articolelor 220 şi 222 până la 226 până cînd se va stabili un statut definitiv al Dunărei de către Puterile desemnate de către Puterile aliate şi asociate.

Deciziunile acestei Comisiuni internaţionale vor fi luate cu majoritate de voturi. Remuneraţiile comisarilor vor fi fixate şi plătite de ţările lor respective.

În mod provizoriu orice deficit care s'ar produce în cheltuielile de administraţie ale Comisiunii internaţionale va fi suportat în părţi egale de Statele reprezentate în Comisiune.

Comisiunea va fi însărcinată mai ales să reglementeze atribuţiunea licenţelor piloţilor, cheltuielile de pilotaj şi să supravegheze serviciile piloţilor.

Articolul 232

Bulgaria se obligă să primească regimul ce se va stabili pentru Dunăre de către o Conferinţă a puterilor desemnate de către Puterile aliate şi asociate; această Conferinţă, la care vor putea fi de faţă reprezentanţi ai Bulgariei, se va întruni în termen de un an după punerea în vigoare a Tractatului de faţă.

Articolul 233

Mandatul dat prin articolul 57 al Tractatului din Berlin din 13 Iulie 1878 Austro-Ungariei şi cedat de către aceasta Ungariei, pentru executarea lucrărilor dela Porţile de Fier, încetează. Comisiunea însărcinată cu administrarea acestei părţi a râului va statornici asupra lichidării socotelilor, sub rezerva dispoziţiunilor financiare ale Tractatului de faţă. Taxele ce ar putea fi necesare nu vor fi în nici un caz, percepute de Ungaria.

Articolul 234

În cazul când Statul ceho-slovac, Statul serbo-croato-sloven sau România ar întreprinde, cu autorizarea sau pe temeiul unui mandat al Comisiunii internaţionale, lucrări de amenajament, de îmbunătăţire, de baraj sau altele, pe o secţiune a reţelei fluviale ce ar forma fruntaria, aceste State se vor bucura pe malul opus cât şi pe partea albiei situată în afară de teritoriul lor, de toate înlesnirile necesare pentru a proceda la studiile, la executarea în întreţinerea acestor lucrări.

Articolul 235

Bulgaria va fi ţinută, faţă de Comisiunea Europeană a Dunărei, la toate restituirile, reparaţiunile şi indemnizările pentru pagubele suferite în timpul războiului de către această Comisiune.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Secţiunea III

Căi ferate

Capitolul I

Clause relative la transporturile internaţionale

Articolul 236

Mărfurile de proveniență din teritoriile Puterilor aliate şi asociate şi cu destinaţiune pentru Bulgaria, precum şi mărfurile în transit prin Bulgaria şi de proveniență din sau cu destinaţiunea pentru teritoriile Puterilor aliate şi asociate, vor beneficia de plin drept pe căile ferate bulgare, din punct de vedere al taxelor de perceput (ţinându-se seamă de toate refacţiile şi primele *(ristournes et primes)*, al înlesnirilor şi în toate privinţele, de regimul cel mai favorabil aplicat mărfurilor de aceeaş natură transportate pe oricare din liniile bulgare, fie în trafic interior, fie în exportare, importare sau transit în condiţiuni asemănătoare de transport, în special din punctul de vedere al lungimii drumului. Aceeaş regulă se va aplica, la cererea uneia sau mai multor Puteri aliate sau asociate, mărfurile desemnate nominal de către aceste Puteri provenind din Bulgaria şi cu destinaţie pentru teritoriile lor.

Tarifuri internaţionale, stabilite după taxele prevăzute la alineatul precedent şi privind scrisori de trăsură directe, vor trebui să se creeze când una din Puterile aliate şi asociate le va cere Bulgariei.

Articolul 237

Cu începere dela punerea în vigoare a Tractatului de faţă, Înaltele Părţi Contractante vor reînnoi, în ceeace le priveşte şi sub rezervele indicate la paragraful al doilea al articolului de faţă, convenţiunile şi înţelegerile semnate la Berna la 14 Octomvrie, 1890, 20 Septemvrie 1893, 16 Iulie 1895, 16 Iunie 1898 şi la 19 Septembrie 1906, privitoare la transportul mărfurilor pe căile ferate.

Dacă într-un termen de cinci ani după punerea în vigoare a Tractatului de faţă, se va încheia o nouă convenţiune pentru transportul pe căile ferate al călătorilor, bagajelor şi mărfurilor pentru a înlocui Convenţiunea dela Berna din 14 Octcmvrie 1890 şi adăugirile subsecvente menţionate mai sus, această nouă convenţiune, precum şi condiţiunile complimentare regulând transportul internaţional pe căile ferate ce s'ar putea întemeia pe ea, vor lega Bulgaria chiar dacă această Putere va refuza să ia parte la pregătirea convenţiunii sau să adere la ea. Până la încheierea unei noui convenţiuni, Bulgaria se va conforma dispoziţiunilor Convenţiunii dela Berna şi adăugirilor subsecvente indicate mai sus, cât şi condiţiunilor complimentare.

Articolul 238

Bulgaria va fi ţinută să coopereze la stabilirea serviciilor cu bilete directe pentru călători şi bagajele lor cari i se vor cere de una sau mai multe Puteri aliate şi asociate pentru a asigura, prin drumul de fier, relaţiunile acestor Puteri între ele sau cu orice altă ţară, în transit prin teritoriul bulgar; Bulgaria va trebui în special să primească, în acest scop, trenurile şi vagoanele

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

de proveniență din teritoriile Puterilor aliate și asociate și să le îndrumeze cu o iuțeală cel puțin egală celei a celor mai bune trenuri de lung parcurs de pe aceleași linii. În nici un caz, prețurile aplicabile acestor servicii directe nu vor fi superioare prețurilor percepute, pe aceleași parcursuri, pentru serviciile interne bulgare, efectuate în aceleași condițiuni de viteză și de confort.

Tarifele aplicabile, în aceleași condițiuni de viteză și de confort, transportului de emigranți pe căile ferate bulgare cu destinațiunea pentru sau cu proveniența din porturile Puterilor aliate și asociate, nu vor putea trece niciodată peste o taxă kilometrică superioară celei a tarifelor celor mai favorabile, ținîndu-se seamă de orice prime sau refacții *(primes ou ristournes)*, de cari ar beneficia, pe zisele căi ferate, emigranții mergând spre sau venind din orice alte porturi.

Articolul 239

Bulgaria se obligă să nu adopte nici o măsură tehnică, fiscală sau administrativă, precum ar fi vizita vamală, măsuri de poliție generală, de poliție sanitară sau de control, cari ar fi speciale pentru serviciile directe prevăzute la articolul precedent, sau la transporturile de emigranți, cu destinațiunea pentru sau de proveniență din porturile Puterilor aliate și asociate, și cari ar avea ca efect de a împiedica sau întârzia aceste servicii.

Articolul 240

În caz de transport, parte pe cale ferată și parte pe cale de navigațiune interioară, cu sau fără scrisoare de trăsură directă, stipulațiunile ce preced vor fi aplicabile părții drumului efectuat pe cale ferată.

Capitolul II

Material rulant

Articolul 241

Bulgaria se obligă ca vagoanele bulgare să fie înzestrate cu dispozitive permițând:

1° a le introduce în trenurile de mărfuri circulând pe liniile acelora din Puterile aliate și asociate cari au făcut parte din Convențiunea dela Berna din 15 Mai 1886, modificată la 18 Mai 1907, fără a împiedica funcționarea frânei continue ce ar putea, în cei zece ani ce vor urma punerii în vigoare a Tractatului de față, să fie adoptată în aceste țări;

2° a introduce vagoanele acestor Puteri în toate trenurile de mărfuri ce circulă pe liniile bulgare.

Materialul rulant al Puterilor aliate și asociate se va bucura, pe liniile bulgare, de același tratament ca și materialul bulgar în ceeace privește circularea, întreținerea și reparațiunile.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Capitolul III

Cesiunea de linii de căi ferate

Articolul 242

Sub rezervă de stipulațiuni particulare, relative la transfertul porturilor, căilor pe apă și căilor ferate situate pe teritoriile transferate în virtutea prezentului Tractat, precum și a dispozițiunilor financiare privitoare la concesionari și la serviciul pensiunilor de retragere ale personalului, transfertul căilor ferate va avea loc în condițiunile următoare:

1° Lucrările și instalațiunile de orice cale ferată vor fi predate complet și în stare bună;

2° Fracția de predat a materialului existînd pe rețea se va determina prin comisiuni de experți desemnați de către Puterile aliate și asociate, la care Bulgaria va fi reprezentată. Aceste comisiuni vor trebui să ia în considerație importanța materialului înmatriculat pe aceste linii după ultimul inventar înainte de 29 Septemvrie 1918, lungimea căilor, cuprinzându-se și liniile de serviciu, natura și importanța traficului; ele vor desemna în același timp și loco motivele, trăsurile și vagoanele de transferat în fiecare caz, vor fixa condițiile de primire și vor regula aranjamentele provizorii necesare pentru a asigura reparația lor în atelierele bulgare;

3° Aprovizionările, mobilierul și tot ce servă ca instalație *(outillage)* vor fi predate în aceleași condițiuni ca și materialul rulant.

Articolul 243

Stabilirea tutulor noilor gări de fruntarie intre Bulgaria și Statele aliate sau asociate limitrofe, precum și exploatarea liniilor dintre aceste gări, se vor regula printr'o învoială încheiată între administrațiile căilor ferate interesate. În cazul cînd aceste administrații n'ar isbuti a se pune de acord asupra condițiunilor acestei învoieli, conflictele vor fi tranșate prin comisiuni de experți constituite după cum se arată mai sus.

Capitolul IV

Dispoziţiuni transitorii

Articolul 244

Bulgaria va executa instrucțiunile ce i se vor da în materie de transport printr'o autoritate lucrând în numele Puterilor aliate și asociate:

1° Pentru transporturile de trupe efectuate în executarea Tractatului de față, precum și pentru transportul materialului, munițiunilor și aprovizionărilor pentru trebuințele armatelor;

2° Și în mod provizoriu pentru transportul aprovizionării unor anumite ținuturi, pentru restabilirea cât mai grabnică a condițiunilor normale de transporturi și pentru organizarea serviciilor postale și telegrafice.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Secţiunea IV

Judecarea litigiilor şi revizuirea clauzelor permanente

Articolul 245

Diferendele ce s'ar putea ivi între Puterile interesate cu privire la interpretarea şi la aplicarea dispoziţiunilor prezentei Părţi a Tractatului de faţă se vor regula aşa cum se va prevedea de către Societatea Naţiunilor.

Articolul 246

În orice moment, Societatea Naţiunilor va putea propune revizuirea acelor articole de mai sus, cari se referă la un regim administrativ permanent.

Articolul 247

La expirarea unui termen de trei ani, începând dela punerea în vigoare a Tractatului de faţă, dispoziţiunile articolelor 212 până la 218, 221, 236, 238 până la 240 vor putea, în orice moment, să fie revizuite de Consiliul Societăţii Naţiunilor.

În lipsă de revizuire, folosirea uneia din stipulaţiunile conţinute în articolele enumărate mai sus nu va putea fi reclamată, la expirarea termenului prevăzut la paragraful precedent, de către vreuna diu Puterile aliate şi asociate în favoarea unei porţiuni oarecare din teritoriile sale pentru care reciprocitatea n'ar fi acordată. Termenul de trei ani, în cursul căruia reciprocitatea nu va putea fi cerută, va putea fi prelungit de Consiliul Societăţii Naţiunilor.

Secţiunea V

Dispoziţiune particulară

Articolul 248

Fără a aduce vreo atingere obligaţiunilor speciale ce sunt impuse de Tractatul de faţă, în profitul Puterilor aliate şi asociate, Bulgaria îşi ia îndatorirea de a adera la orice Convenţiune generală privitoare la regimul internaţional al transitului al căilor navigabile, al porturilor şi căilor ferate, ce ar putea fi încheiat între Puterile aliate şi asociate, cu aprobarea Societăţii Naţiunilor, într'un termen de cinci ani, cu începere dela punerea în vigoare a Tractatului de faţă.

[...][2]

Partea XIII

CLAUZE DIVERSE

Articolul 290

Bulgaria se obligă să recunoască şi să primească convenţiunile încheiate sau ce se vor încheia de către Puterile aliate şi asociate sau de unele din ele cu oricare altă Putere cu privire la comerţul de arme şi de spirtoase, precum

[2] Partea a XII-a referitoare la Muncă se regăseşte în tratatul cu Germania.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

şi la alte materii tratate în Actele generale din Berlin cu data de 26 Fevruarie 1885 şi din Bruxelles cu data de 2 Iulie 1890, şi Convenţiunile cari le-au completat sau modificat.

Articolul 291

Înaltele Părţi Contractante, deşi recunosc garanţiile stipulate în favoarea Elveţiei prin Tractatele din 1815 şi în special prin Actul dela 20 Noemvrie 1815, garanţii cari constituesc nişte angajamente internaţionale pentru păstrarea păcii, constată totuş că stipulaţiunile acestor Tractate şi Convenţiuni şi declaraţiunile şi celelalte acte complimentare relative la zona neutralizată a Savoiei, aşa cum a fost ea determinată prin alineatul 1 din art. 92 al Actului final de la Congresul din Viena şi prin alineatul 2 din art. 3 al Tractatului dela Paris din 20 Noemvrie 1815, nu mai corespund cu împrejurările actuale. În consecinţă, Înaltele Părţi Contractante iau act de acordul ce a intervenit între Guvernul francez şi Guvernul elveţian pentru abrogarea stipulaţiunilor relative la această zonă, cari sunt şi rămân abrogate.

Înaltele Părţi Contractante recunosc tot astfel că stipulaţiunile Tractatelor din 1815 şi ale celorlalte acte complimentare relative la onele libere din Savoia de Sus *(Haute Savoie)* şi din regiunea Gex *(Pay de Gex)* nu mai corespund cu împrejurările actuale şi că Franţa şi Elveţia vor putea regula între ele, de comun acord, regimul acestor teritorii în condiţiunile pe cari ambele ţări le vor socoti mai nemerit.

Articolul 292

Înaltele Părţi Contractante recunosc că au luat cunoştinţă şi au dat act despre Tractatul semnat de Guvernul Republicei Franceze la 17 Iulie 1918 cu Alteţa Sa Principele de Monaco şi care defineşte raporturile Franţei cu Principatul.

Anexe

I

Consiliul federal elveţian a făcut cunoscut Guvernului francez, în ziua de 5 Mai 1919, că, după ce a examinat dispoziţiunile articolului 435 din Condiţiunile de pace prezentate Germaniei, de către Puterile aliate şi asociate cu acelaş spirit de sinceră prietenie, a fost destul de fericit să ajungă la concluziunea pe care o poate accepta cu următoarele consideraţiuni şi rezerve:

1° Pentru zona neutralizată din Savoia de Sus *(Haute Savoie)*:

a) Rămîne înţeles că, atât timp cât Camerele federale nu vor fi ratificat acordul încheiat între cele două Guverne cu privire la abrogarea stipulaţiunilor relative la zona de neutralitate din Savoia, nimic definitiv nu va mai avea loc în această privinţă dintr'o parte sau din cealaltă;

b) Consimţământul dat de Guvernul elveţian la abrogarea stipulaţiunilor de mai sus implică, conform textului adoptat, recunoaşterea garanţiilor formulate în favoarea Elveţiei în Tractatele dela 1815 şi mai ales în Declaraţiunea din 20 Noemvrie 1815;

c) Acordul dintre Guvernele francez şi elveţian pentru abrogarea sus ziselor stipulaţiuni nu va fi considerat ca fiind valabil decât dacă Tractatul de pace va conţine articolul aşa cum a fost redactat. În afară de aceasta, Părţile Contractante ale Tractatului de pace vor trebui să caute a obţine

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

consimţământul Puterilor semnatare ale Tractatelor din 1815 şi ale Declaraţiuni din 20 Noemvrie 1815, cari n'ar fi semnatare ale actualului Tractat de Pace.

2° Pentru zona liberă din Savoia de Sus *(Haute Savoie)* şi din regiunea Gex *(Pays de Gex)*:

a) Consiliul federal declară că face rezervele cele mai categorice în ce priveşte interpretarea ce trebuie să se dea declaraţiunii menţionate în ultimul aliniat al articolului de mai sus, care va trebui să fie inserat în Tractatul de pace şi care zice că: „stipulaţiunile Tractatelor din 1815 şi ale celorlalte acte complimentare, privitoare la zonele libere din Savoia de Sus *(Haute Savoie)* şi din regiunea Gex *(Pays de Gex)* nu mai corespund cu împrejurările actuale". Într'adevăr, Consiliul federal n'ar voi ca, din adeziunea sa la această redactare, să se poată deduce că el ar accepta suprimarea unei instituţiuni ce are de scop să dea regiunilor vecine beneficiul unui regim special, potrivit situaţiunii lor geografice şi economice şi care s'a dovedit a fi bun. În intenţiunea Consiliului federal n'ar fi vorba să se modifice organizarea vamală a zonelor, după cum a fost organizată prin sus zisele Tractate, ci numai să se reguleze, mai în conformitate cu condiţiunile economice actuale, modalităţile de schimb între regiunile interesate. Observaţiunile ce preced au fost inspirate Consiliului federal prin citirea Proiectului de Convenţiune, relativ la constituirea viitoare a zonelor, care e anexat la nota Guvernului francez cu data de 26 Aprilie. Cu toate că face zisele rezerve, Consiliul federal declară a fi gata să examineze în chipul cel mai amical toate propoziţiunile ce Guvernul francez ar crede nemerit să-i facă în această privinţă;

b) Se admite că stipulaţiunile Tractatelor din 1815 şi ale altor acte complimentare, cu privire la zonele libere să rămâie în vigoare până în momentul când va fi intervenit între Elveţia şi Franţa un nou aranjament care să reglementeze regimul acestor teritorii.

II

Guvernul francez a adresat, la 18 Mai 1919, Guvernului elveţian următoarea notă, ca răspuns la comunicarea reprodusă în precedentul paragraf:

Printr'o notă, cu data de 5 Mai trecut, Legaţiunea Elveţiei din Paris a binevoit să aducă la cunoştinţa Guvernului Republicei franceze adesiunea Guvernului federal la proiectul articolului ce trebuie inserat în Tractatul de pace dintre Guvernele aliate şi asociate, de o parte, şi Germania, de cealaltă,

Guvernul francez a luat cu plăcere act de acordul astfel încheiat şi. după a sa cerere, proiectul articolului în chestiune, a fost inserat sub No. 435 în Condiţiunile de pace prezentate Plenipotenţiarilor germani.

Guvernul elveţian a formulat în această privinţă, prin nota sa din 5 Mai, diferite consideraţiuni şi rezerve.

În ce priveşte observaţiunile relative la zonele libere din Savoia de Sus *(Haute Savoie)* şi din regiunea Gex *(Pays de Gex)*, Guvernul francez are onoare să arate că stipulaţiunea din ultimul alineat al articolului 435 este atât de limpede, încât nici o îndoială nu poate naşte asupra sensului ei, mai ales în ce priveşte desinteresarea ce trebuie să aibă de azi înainte Puterile în această chestiune, afară de Franţa şi de Elveţia.

Întrucât îl priveşte, Guvernul Republicii, dornic să păzească interesele teritoriilor franceze de cari este vorba, şi inspirându-se în această privinţă de situaţiunea lor particulară, nu pierde din vedere nevoia de a le asigura un regim vamal potrivit şi de a regula, cât mai în conformitate cu împrejurările

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

actuale, modalitățile de schimb între aceste teritorii și teritoriile elvețiene vecine, ținând socoteală de interesele reciproce.

Se înțelege dela sine că aceasta n'ar putea atinge întru nimic dreptul Franței de a stabili în această regiune linia sa vamală pe fruntaria politică, așa cum există în celelalte părți ale fruntariilor sale și precum a făcut chiar Elveția de multă vreme în această regiune pe propriile sale fruntarii.

Guvernul Republicei ia cu plăcere act în această privință de dispozițiunile amicale în cari Guvernul elvețian declară a fi gata să examineze toate propoziționile franceze, făcute în vederea aranjamentului ce trebuie să înlocuiască regimul actual al ziselor zone libere, pe cari Guvernul francez înțelege să le formuleze în același spirit amical.

Pe de altă parte, Guvernul Republicii nu se îndoiește că păstrarea provizorie a regimului din 1815, privitor la zonele libere și prevăzut în acest alineat al notei Legațiunii Elveției din 5 Mai și care are desigur de scop să ușureze trecerea dela regimul actual la acel convențional, nu va constitui în nici un chip o cauză de întârziere în stabilirea nouei stări de lucruri recunoscută necesară de către ambele Guverne.

Aceeaș observațiune se aplică ratificării de către Camerele federale prevăzute la alineatul *a)* din „primo" al notei elvețiene din 5 Mai, sub rubrica: „zona neutralizată din Savoia de Sus *(Haute Savoie)*".

Articolul 293

Înaltele Părți Contractante convin ca, în lipsă de stipulațiuni ulterioare contrarii, Președintele oricărei Comisiuni stabilită prin prezentul Tractat va avea dreptul, în caz de paritate de voturi, să procedeze la o a doua votare.

Articolul 294

Puterile aliate și asociate convin că, în cazul când misiuni religioase creștine erau întreținute de societăți sau de persoane bulgare pe teritorii ce le aparțineau, sau erau încredințate Guvernului lor în conformitate cu Tractatul de față, proprietățile acestor misiuni sau societăți de misiuni, împreună cu proprietățile societăților de comerț al căror câștig este destinat la întreținerea misiunilor, vor trebui și de aci înainte să fie întrebuințate în folosul acestor misiuni. Spre a se asigura buna executare a acestui angajament, Guvernele aliate și asociate vor da zisele proprietăți în primirea unor Consilii de administrație, numite sau aprobate de aceste Guverne și alcătuite din persoane având credința religioasă a misiunii a cărei proprietate este în cauză.

Guvernele aliate și asociate, exercitând mai departe un control deplin asupra persoanelor cari conduc aceste misiuni, vor îngriji ca interesele acestor misiuni să fie salvate.

Bulgaria, luând act de angajamentele ce preced, declară că primește toate aranjamentele încheiate sau cari urmează a fi încheiate de către Guvernele aliate și asociate interesate pentru aducerea la îndeplinire a lucrărilor ziselor misiuni sau societăți de comerț, și renunță la orice reclamațiuni în privința lor.

Articolul 295

Sub rezerva dispozițiunilor Tractatului de față, Bulgaria își ia îndatorirea de a nu prezinta, nici direct, nici indirect, vreo reclamațiune pecuniară,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

pentru nici un fapt anterior punerii în vigoare a Tractatului de faţă, în contra nici uneia din Puterile aliate sau asociate semnatare ale Tractatului de faţă.

Stipulaţiunea de faţă va avea valoarea unei renunţări complete şi definitive la toate reclamaţiunile de acest fel, ce vor fi stinse de acum înainte, oricari ar fi interesaţii.

Articolul 296

Bulgaria primeşte şi recunoaşte ca valabile şi obligatorii toate deciziunile şi toate ordinele cu privire la vasele şi mărfurile bulgare, precum şi toate deciziunile şi ordinele relative la plata cheltuielilor cari vor fi fost date de oricare din jurisdicţiunile de prize ale Puterilor aliate şi asociate şi îşi ia îndatorirea să nu prezinte în numele naţionalilor săi nici o reclamaţiune relativă la aceste deciziuni sau ordine.

Puterile aliate şi asociate îşi rezervă dreptul de a examina, în anumite condiţiuni pe cari ele le vor determina, deciziunile şi ordinele jurisdicţiunilor bulgare în materie de prize, fie că acele deciziuni şi ordine ar atinge atât drepturile de proprietate ale supuşilor *(ressortissants)* ziselor Puteri cât şi pe acelea ale supuşilor *(ressortissants)* neutri. Bulgaria îşi ia îndatorirea de a procura copii depe toate documentele cari constituesc dosarul afacerilor, inclusiv deciziunile şi ordinele date, precum şi să accepte şi să execute recomandările prezintate în urma examinării afacerilor.

Pentru a reduce la minimum pierderile rezultate din scufundarea vaselor şi a încărcăturilor din timpul războiului şi pentru a înlesni redobândirea vaselor şi a încărcăturilor cari pot fi salvate, precum şi reglementarea reclamaţiunilor particulare cari se raportă la ele, Guvernul bulgar se obligă să procure toate informaţiunile ce are cari ar putea fi folositoare Guvernelor Puterilor aliate şi asociate sau supuşilor *(ressortissants)* lor în ceeace priveşte vasele scufundate sau păgubite de forţele navale bulgare în timpul ostilităţilor.

Prezentul Tractat, redactat în franţuzeşte, englezeşte şi italieneşte, va fi ratificat. În caz de divergenţă, textul francez va face deplină credinţă, exceptându-se în Partea I (Pactul Societăţii Naţiunilor) şi Partea XII (Muncă), în cari textele franceze şi cele engleze vor avea aceeaş valoare.

Depunerea ratificărilor se va face la Paris în cel mai scurt timp posibil.

Puterile al căror Guvern îşi are reşedinţa în afară de Europa, vor avea facultatea de a se mărgini să facă cunoscut Guvernului Republicei Franceze, prin reprezentantul lor diplomatic la Paris, că ratificarea lor a fost dată şi, în acest caz, ele vor trebui să transmită cât mai curând posibil instrumentul ratificării.

Un prim proces-verbal de depunerea ratificărilor se va întocmi îndată ce Tractatul va fi fost ratificat de Bulgaria, de o parte, şi de trei din principalele Puteri aliate şi asociate, de altă parte. Îndată după încheierea acestui prim proces-verbal, Tractatul va intra în vigoare, între Înaltele Părţi Contractante cari îl vor fi ratificat. Pentru calcularea tuturor termenelor prevăzute prin prezentul Tractat această dată va fi data punerii în vigoare.

În toate celelalte privinţe Tractatul va intra în vigoare pentru fiecare Putere la data depunerii ratificării sale.

Guvernul francez va remite tuturor Puterilor semnatare o copie certificată ca fiind conformă depe procesele-verbale ale depunerii ratificărilor.

SPRE CREDINŢA CELOR CE PRECED, Plenipotenţiarii sus numiţi au semnat Tractatul de faţă.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

FĂCUT la Neuilly-sur-Seine, la douăzeci şi şapte Noemvrie o mie nouă sute nouăsprezece, într'un singur exemplar, care va rămîne depus în arhivele Guvernului Republicei Franceze şi de pe care se vor preda copii autentice fiecăreia din Puterile semnatare.

(L. S.) FRANK L. POLK.
(L. S.) HENRY WHITE.
(L. S.) TASKER H. BLISS.
(L. S.) CECIL HARMSWORTH.
(L. S.) EYRE A. CROWE.
(L. S.) GEORGE H. PERLEY.
(L. S.) ANDREW FISHER.
(L. S.) THOMAS MACKENZIE.
(L. S.) R. A. BLANKENBERG.
(L. S.) EYRE A. CROWE
(L. S.) G. CLEMENCEAU.
(L. S.) S. PICHON.
(L. S.) L. -L. KLOTZ.
(L. S.) ANDRÉ TARDIEU.
(L. S.) JULES CAMBON.
(L. S.) GUGLIELMO MARCONI.
(L. S.) G. DE MARTINO.
(L. S.) K. MATSUI.
(L. S.) J. VAN DEN HEUVEL.
(L. S.) ROLIN-JAEQUEMYNS.
(L. S.) VIKYUIN WELLINGTON KOO.
(L. S.) RAFAEL MERTINEZ ORTIZ
(L. S.) ELEFTHÉRIOS VENIZELOS.
(L. S.) N. POLITIS.
(L. S.) M. RUSTEM-HAAIDR.
(L. S.) AOUNI ABDUL HADI.
(L. S.) L. GRABSKI.
(L. S.) ST. PATEK.
(L. S.) AFFONSO COSTA.
(L. S.) JAYME BATALHA REIS.
(L. S.) NIK. P. PACHITCH.
(L. S.) DR. ANTE TRUMBIC.
(L. S.) DR. IVAN ZOLGER.
(L. S.) CHAROON.
(L. S.) DR. EDVARD BENES.
(L. S.) STEFAN OSUSKY
(L. S.) AL. STAMBOLIISKI.

Protocol

Pentru a precizà condiţiunile în cari vor trebui executate anumite clauze din Tractatul semnat cu data de astăzi, Înaltele Părţi Contractante s'au înţeles ca:

1° Lista persoanelor pe cari Bulgaria, potrivit articolului 118, alineatul 2, va trebui să le predea Puterilor aliate şi asociate, va fi comunicată Guvernului bulgar în luna ce va urmà după punerea în vigoare a Tractatului;

2° Se va procedà la urmărirea persoanelor cari ar fi comis acte delictuoase, în legătură cu lichidarea bunurilor bulgare, iar Puterile aliate şi asociate vor primi informaţiunile şi probele pe cari Guvernul bulgar le va putea procura în această privinţă.

Făcut în franţuzeşte, în englezeşte, şi în italieneşte, textul francez făcând deplină credinţă în caz de divergînţă, la Neuilly-sur-Seine la 27 Noemvrie, una mie nouă sute nouăsprezece.

FRANK L. POLK.
HENRY WHITE.
TASKER H. BLISS.
CECIL HARMSWORTH.
EYRE A. CROWE.
GEORGE H. PERLEY.
ANDREW FISHER.
THOMAS MACKENZIE.
R. A. BLANKENBERG.
EYRE A. CROWE.
G. CLÉMNECEAU.
S. PICHON.
L. KLOTZ.
ANDRÉ TARDIEU.
JULES CAMBON.
GUGLIELMO MARCONI.
G. DE MARTINO.
K. MATSUI.
J. VAN DEN HEUVEL.
ROLIN-JAEQUEMYNS.
VIKYUIN WELLINGTON KOO.
RAFAEL MARTINEZ ORTIZ.
ELEFTHÉRIOSVENIZELOS.
N. POLITIS.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

M. RUSTEM-HAIDAR.
AOUNI ABDUL HADI.
L. GRABSKI.
ST.PATEK.
AFFONSO COSTA.
JAYMEBATALHA REIS.
NIK. P. PACHITCH.
DR. ANTE TRUMBIC.
DR IVAN ZOLGER.
CHAROON.
DR.EDVARD BENES.
STEFAN OSUSKY
AL. STAMBOLIISKI.

796

1919 noiembrie 27. **Raport trimis de Frank Rattigan, însărcinatul cu afaceri al Marii Britanii la Bucureşti, lordului Curzon de Kedleston, secretar de stat pentru afaceri externe al Marii Britanii, privind discuţia purtată cu I. Maniu în legătură cu tratamentul maghiarilor din Transilvania.**

No. 215 Bucharest, November 27, 1919

My Lord,

With reference to your despatch No. 308 forwarding Sir George Clerk's telegram No. 10 relative to the alleged persecution of Hungarians in Transylvania, I have the honour to report that I brought these charges to the notice of Mr. Maniu and urged him to invite an Allied Commission of Inquiry.

Mr. Maniu stated that throughout his life he had been guided by the principles of justice, equal rights, and complete freedom for all races and all religions. He could point to his public actions and declarations as proof of his sincerity. He wished to make me a full and frank statement as to the situation in Transylvania.

There were no doubt isolated cases of injustice there, just as in Ireland, or any other country where there was unrest. But he assured me, with every appearance of sincerity, that in every instance of injustice brought to his notice he inflicted severe punishment — generally instant dismissal — on the guilty party. He was absolutely determined to give complete equality to all sections of the community. He felt he could claim that even the Hungarians had confidence in him. He thought, therefore, that it was only fair that any accusations of ill-treatment should be submitted directly to him.

He would like to point out that the Hungarians în Transylvania could not reconcile themselves to the idea of the country becoming Roumanian. Any opportunity which they could find therefore to bring discredit on the Roumanians they naturally seized. Plots of all kinds were rife. Hungarian money was being used in large quantities to this end. Every kind of story — some founded on fact, some pure concoctions — was utilised to influence foreign opinion. For example he would cite the story of Bishop Mailath. The latter had stated that a Roumanian disguised as a British Officer had been sent to visit him, an had trumped up a story which had resulted in his arrest. The facts were that a British journalist, by name Baerlein, had visited the Bishop and had been invited to dinner, at which fourteen important Hungarian sympathisers had been present. Mr. Baerlein had been so shocked at the treasonable language used by the Bishop in the presence of his guests, that he had made a report to the Roumanian Authorities. Mr. Maniu had had therefore no option but to order the Bishop's confinement to his own grounds. He could not believe that if an Irish Bishop had publicly preached rebellion against England, our own authorities would have acted differently.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

He had absolutely no objection to the Bishop holding views hostile to Roumania: indeed, he could understand it. Nor did he object to the Bishop giving these views in private, even to a foreigner. Thus he had himself presented the Bishop to an American at Sibiu, and had left them alone together after saying: 'I wish you to talk to this American gentleman with entire frankness. Tell him what you like'. This was one thing. But that a man in the Bishop's position should allow himself to preach rebellion before fourteen people was very different and could not be overlooked. The confinement was attended with no hardship and was merely a precautionary measure.

Again with regard to the university professors of Cluj, about the treatment of whom I had spoken so strongly, it was perfectly true that at first the oath of allegiance had been demanded of all officials and public persons. Rightly or wrongly it had been held by the Provisional Council of Transylvania that in view of the union with Roumania proclaimed by the representative Assembly of Alba Julia, the oath of allegiance was both legitimate and necessary. But when it was found that the Hungarian Officials were convinced that, in giving the oath of allegiance until the union had been definitely ratified by the Allies, they would be traitors to their country, the King had himself requested that the oath should not be exacted, and the demand was accordingly dropped. At Cluj University, all the Hungarian Professors had insisted on resigning for no other reason than the appointment of a Roumanian Supervisor over the University, a measure which he considered both reasonable and necessary. In other respects the University had retained complete freedom. The truth was that these professors were centres of irredentism and discontent. In any case if they were now in want and distress it was their own fault and the immediate consequence of their irreconcilable conduct.

With regard to arrests and expulsions he could naturally not assert that there had been no single case of injustice. As he had said, isolated cases had occurred, just as they no doubt occurred in Ireland or elsewhere, but whenever he heard of them he took instant action to punish the offenders. The state of feeling which provoked such cases was the fault of the Hungarians, as the Roumanians were only too glad to be friends, and it was the former who showed bitter hostility. Generally speaking, however, he could affirm that expulsions and arrests took place only in the case of those Hungarians who were convicted of plots against Roumania, or of the countless undesirables who had flocked into the country since the war. *Bona fide* residents — however hostile to Roumania — who took no active part in the many conspiracies rife in the country were left alone in perfect freedom.

As to religious persecution he could not even take this seriously. But if it was true that complaints had been made, he asked that they might be referred direct to him. He knew that I myself was aware of his intense conviction as to the necessity for complete religious toleration.

He was against the idea of an Allied Commission, not because he had any fear as to the result. On the contrary he would be glad to have this opportunity of disaproving the charges brought against the Roumanians. But the arrival of an Allied Commission would be the signal for a violent outbreak of irredentism, as it would encourage the Hungarians in their belief that the attribution of Transylvania to Roumania was not yet decided. But he would ask me, as British Representative in Roumania, to go to Transylvania and make a personal inquiry. He would give me the fullest liberty of action, would allow me to go anywhere I wished, alone, or in the company of any Hungarians I desired to take. He would even allow me to state publicly that I had come to hear Hungarian complaints of injustice, and that

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

anyone would be free to come and lay his case before me. I replied that I would submit this proposal to my Government, and took this opportunity of saying that if Mr. Maniu feared the effects of an Allied Commission what must be the result of a refusal to accept the ultimatum and the consequent break with the Allies. The whole Hungarian population of Transylvania, as well as Hungary herself, would regard it as a heaven-sent opportunity to pay off their scores and work for the reincorporation of Transylvania in the Hungarian State.

If Your Lordship approves Mr. Maniu's proposal, I would need probably three weeks at least to make a proper investigation. I would further suggest that it might be advisable for the French Chargé d'Affaires to make an independent inquiry. In ordinary circumstances I would propose the American Representative, but I would observe very confidentially that Mr. Vopicka is hardly suitable for such work. He is popular here, but his knowledge of languages is elementary, and neither his judgment nor his experience of men and matters — outside business — are such as to justify any confidence in the accuracy of his findings. His report would undoubtedly be honest, but would be of little value as independent testimony to us, though I presume it would weigh with American opinion.

I have ...

Frank Rattigan

■ *Documents on British Foreign Policy, 1919—1939*, vol. VI, 431—434.

București, 27 noiembrie 1919

Nr. 215

Excelență,

Cu privire la depeșa dv. nr. 308 ce transmitea telegrama lui sir George Clerk nr. 10 relativ la pretinsa persecuție a ungurilor înTransilvania, am onoarea să raportez că am adus aceste învinuiri la cunoștința dlui Maniu și am stăruit pe lîngă el să invite o comisie aliată de anchetă.

Dl Maniu a declarat că toată viața sa a fost condus de principiile de dreptate, drepturi egale și completă libertate pentru toate rasele și toate religiile. Se poate referi la acțiunile și declarațiile sale publice ca dovadă a sincerității sale. A dorit să facă o declarație completă și deschisă în privința situației din Transilvania.

Au fost fără îndoială cazuri izolate de nedreptate acolo, exact ca în Irlanda sau în orice altă țară în care există tulburări. Dar, m-a asigurat, cu un aer de sinceritate, că în fiecare caz de nedreptate adus la cunoștința sa, el a aplicat pedepse severe — în general demiterea imediată — împotriva celor culpabili. Era absolut hotărît să dea completă egalitate tuturor categoriilor din comunitate. El crede că poate pretinde că și ungurii chiar au încredere în el. De aceea crede că ar fi fost corect ca orice acuzație de maltratare să-i fie adusă la cunoștință.

Ar vrea să releve că ungurii din Transilvania nu se pot împăca cu ideea că țara a devenit românească. De aceea, orice ocazie ce li se oferă pentru a discredita pe români, ei o folosesc în mod firesc. Au fost descoperite comploturi de tot felul, s-au folosit monede ungurești în mari cantități în acest scop. Orice fel de povești — unele bazate pe fapte, altele pure invenții — sînt utilizate pentru a influența opinia publică străină. De exemplu, el ar cita povestea episcopului Majláth. Acesta din urmă a declarat că un român deghizat ca ofițer britanic a fost trimis să-l viziteze și ar fi montat o istorie care ar fi dus la arestarea sa. Faptul era că un jurnalist britanic, după nume Baer-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

lein, l-a vizitat pe episcop şi a fost invitat la masă la care erau prezenţi 14 simpatizanţi unguri importanţi. Dl Baerlein a fost atît de şocat de limbajul trădător folosit de către episcop în prezenţa oaspeţilor săi, încît a făcut un raport către autorităţile române. Dl Maniu n-a avut din această cauză nici o altă alegere decît să ordone domiciliu forţat episcopului pe propria lui moşie. El n-ar putea crede că dacă un episcop irlandez ar predica public rebeliune contra Angliei, propriile noastre autorităţi ar fi procedat altfel. El nu are absolut nici o obiecţie ca episcopul să aibă păreri ostile României: de fapt, el îl poate înţelege. Nici nu obiectează că episcopul comunică aceste păreri în particular, chiar şi faţă de un străin. Astfel el însuşi prezentase pe episcop unui american la Sibiu şi i-a lăsat singuri împreună după ce a spus: „eu doresc ca dv. să vorbiţi cu acest domn american cu întreaga francheţe. Spuneţi-i tot ce doriţi". Aceasta este un lucru. Dar ca un om în poziţia episcopului să-şi permită să predice rebeliunea în faţa a 14 oameni era cu totul altceva, ceea ce nu poate fi trecut cu vederea. Domiciliul forţat n-a fost însoţit de nici o privaţiune şi a fost doar o măsură de precauţiune.

De asemenea, cu privire la profesorii universitari din Cluj, despre tratamentul cărora am vorbit atît de insistent, era perfect adevărat că la început s-a cerut jurămîntul de loialitate de la toţi funcţionarii superiori şi persoanele publice. Pe drept sau pe nedrept, Consiliul provizoriu din Transilvania a socotit că, dată fiind unirea cu România proclamată de către Adunarea reprezentativă de la Alba Iulia, jurămîntul de loialitate era şi legitim şi necesar. Dar cînd s-a aflat că funcţionarii superiori unguri erau convinşi că prestînd jurămîntul de loialitate înainte ca unirea să fi fost definitiv ratificată de Aliaţi ar deveni trădători faţă de ţara lor, regele a cerut el însuşi ca jurămîntul să nu trebuiască a fi depus şi cererea a fost în consecinţă amînată. La Universitatea din Cluj toţi profesorii unguri au insistat să demisioneze pentru nici un alt motiv decît numirea unui administrator român în fruntea universităţii, o măsură pe care el o consideră şi rezonabilă şi necesară. În alte privinţe, universitatea a păstrat completă libertate. Realitatea este că aceşti profesori erau centrul iredentismului şi nemulţumirii. În orice caz, dacă în momentul de faţă sînt în nevoie şi suferinţă este din propria lor greşeală şi consecinţa imediată a atitudinii lor ireconciliabile.

Cu privire la arestări şi expulzări, firesţe, el n-ar putea spune că n-ar exista nici un caz de nedreptate. După cum a spus, s-au petrecut cazuri izolate, aşa cum, fără îndoială, ele se produc în Irlanda sau în altă parte, dar de cîte ori a auzit de ele, a luat imediat măsuri de pedepsire a vinovaţilor. Starea de spirit care provoca astfel de cazuri a fost ⟨din⟩ greşeala ungurilor, pe cînd românii ar fi foarte bucuroşi să fie prieteni, ungurii sînt aceia care manifestă o ostilitate îndîrjită. Vorbind în general totuşi, el poate afirma că expulzări şi arestări au avut loc numai în cazul acelor unguri care au fost implicaţi în comploturi contra României sau a nenumăraţilor indezirabili care s-au furişat în ţară după război. Rezidenţii de bună credinţă — deşi ostili României — care nu au luat parte activă la numeroasele conspiraţii din ţară sînt lăsaţi în deplină libertate.

Cît priveşte persecuţia religioasă, el nu poate lua în serios aceasta. Dar dacă este adevărat că s-au făcut plîngeri, el cere ca ele să-i fie direct transmise. El ştie că cu însumi cunoşteam convingerea sa fermă în privinţa necesităţii completei toleranţe religioase.

El este contra ideii unei comisii aliate nu pentru că s-ar teme de rezultat. Dimpotrivă, ar fi bucuros să aibă ocazia să înlăture învinuirile aduse românilor. Dar sosirea unei comisii aliate ar fi semnalul pentru o violentă izbucnire de iredentism, după cum ea ar încuraja pe unguri în credinţa lor că atribuirea Transilvaniei României n-a fost încă hotărîtă. El mi-ar cere ca, în calitate de

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

reprezentant britanic din România, să merg în Transilvania să fac o cercetare personală. El mi-ar da toată libertatea de acțiune, mi-ar permite să merg oriunde aș dori, singur sau în compania oricăror unguri pe care aș dori să-i iau. Mi-ar permite chiar să declar public că am venit să ascult plîngerile de nedreptate ale ungurilor și că oricine este liber să vină la mine și să-mi prezinte cazul său. Am răspuns că voi supune această propunere guvernului meu și am folosit această ocazie pentru a spune că dacă dl Maniu se teme de efectele unei comisii aliate, ce-ar trebui să rezulte dintr-un refuz de-a accepta ultimatumul și în consecință ruptura cu Aliații. Întreaga populație maghiară din Transilvania, ca și Ungaria însăși, ar socoti-o ca o ocazie providențială pentru a-i achita contul și să acționeze pentru reîncorporarea Transilvaniei în statul ungar.

Dacă dv. aprobați propunerea dlui Maniu, eu aș avea probabil nevoie de 3 săptămîni cel puțin pentru a face o investigație adecvată. Aș mai sugera că ar putea fi recomandabil ca însărcinatul cu afaceri francez să facă o anchetă independentă. În împrejurări obișnuite aș propune pe reprezentantul american, dar aș vrea să remarc foarte confidențial că dl Vopicka nu este prea potrivit pentru o astfel de activitate. El este popular aici, dar cunoștințele sale de limbă sînt elementare și nici puterea sa de judecată și nici experiența oamenilor și lucrurilor — în afară de afaceri — nu sînt de natură să justifice încrederea în exactitatea constatărilor sale. Relatarea sa ar fi fără îndoială onestă, dar ar fi de mică valoare ca o mărturie de sine stătătoare pentru noi, deși presupun că ar cîntări în opinia americană.

Frank Rattigan

797

1919 noiembrie 28, Paris. **Instrucțiuni ale Ministerului de Externe al Franței către însărcinatul cu afaceri al Franței la București și ambasadorii francezi de la Londra și Roma în legătură cu răspunsul guvernului român la nota pe care i-a adresat-o Consiliul Suprem Aliat, privind semnarea Tratatului de pace cu Bulgaria.**

Paris, le 28 Novembre 1919

Chargé d'Affaires Français Bucarest
Ambassadeur Français Londres
— " — Rome
Communiqué à Guerre
Secrétariat Général de la Conférence
Présidence du Conseil
Groupe Avant
Une copie urgente pour Monsieur Berthelot.

Pour tous sauf Bucarest. — J'adresse le télégramme suivant au Chargé d'Affaires Français à Bucarest.

Pour Bucarest seulement. Je réponds à votre télégramme relatif à l'état d'esprit des hommes politiques roumains quant à la réponse à faire à la Note de la Conférence [1].

Pour tous. Très urgent.

Le Conseil Suprême a pris note de la date à laquelle les Ministres Alliés ont remis le texte au Gouvernement roumain, Lundi soir 24 Novembre. Le délai de huit jours laissé pour la réponse aura du être remise à votre doyen. Le télégramme faisant connaître la résolution prise par la Roumanie sera

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

attendu jusqu'au Vendredi 5 Décembre à midi. Cette seconde date représente la fin du délai de huit jours pendant lequel un protocole d'accession au traité avec la Bulgarie reste ouvert à la Serbie et à la Roumanie.

Les Ministres Alliés ne doivent pas laisser ignorer au Gouvernement roumain et au Roi que la Conférence de Paris est décidée à ne pas attendre plus longtemps la réponse Roumaine et à mettre à exécution la rupture si satisfaction entière ne lui est pas donnée; aucune discussion nouvelle ne sera admise. La note adressée à la Roumanie sera publiée pour rendre l'opinion publique en Roumanie comme ailleurs juge de la question.

Monsieur Antonescu, qui s'inquiète beaucoup de la situation faite à son pays par l'intransigeance et les procédés dilatoires mis en œuvre en vue d'éviter l'exécution des engagements qui lient les Alliés entre eux, a cherché à obtenir officieusement certaines atténuations des clauses du traité des Minorités. Il espère ainsi faciliter la signature demandée à la Roumanie.

La Commission des Minorités étudie cet après-midi les modifications acceptables; il paraît vraisemblable qu'elle se mettra d'accord pour proposer demain matin au Conseil Suprême 1. de supprimer dans le préambule du traité toute référence au traité de Berlin et à l'indépendance conditionnelle de la Roumanie (c'est-à-dire des alinéas 2 et 3 dans le préambule et de l'alinéa qui précède immédiatement le chapitre 1); 2. d'introduire dans le préambule deux mots indiquant que le traité n'est pas imposé mais a été discuté et convenu entre les puissances alliées et la Roumanie; 3. de supprimer les deux articles spécialement consacrés aux juifs, quitte à prendre acte dans le préambule du décret loi du 22 mai 1919 sur la nationalisation des Israélites.

Je vous donne à titre confidentiel ces indications sur décisions éventuelles du Conseil Suprême. Si le Gouvernement roumain s'obstine dans sa résistance, il rompra par sa propre faute avec les Alliés, rupture dont les conséquences auront pour la Roumanie une portée incalculable aujourd'hui.

Berthelot

■ Arh. St. București, col. Microf. Franța, r. 187, c. 633–635; Ministère des Affaires Étrangères, Archives Diplomatiques, série Z, carton 577, dossier Roumanie, f. 108–110; Vezi și r. 182, c. 710–712.

Paris, 28 noiembrie 1919

Însărcinatul cu afaceri al Franței la București
Ambasadorul francez la Londra
" Roma
Comunicată ⟨Ministerului⟩ de Război
Secretariatului General al Conferinței
Președinției Consiliului ⟨de Miniștri⟩
Grupului Înaintare

O copie urgentă pentru domnul Berthelot.

Pentru toți în afară de București. Adresez următoarea telegramă însărcinatului cu afaceri al Franței la București.

Numai pentru București. Răspund la telegrama dv. referitoare la starea de spirit a oamenilor politici români în legătură cu răspunsul ce urmează a fi dat la nota Conferinței [1].

[1] Consiliul Suprem Aliat a trimis la București, în 27 nov. 1919, o notă ultimativă, prin care comunica guvernului român că putea semna Tratatul de pace cu Bulgaria în curs de 8 zile, adică până la 5 dec., numai dacă în prealabil accepta Tratatul cu Austria și Tratatul minorităților.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Pentru toți. Extrem de urgent.

Consiliul Suprem a luat notă de data la care miniștrii aliați au remis guvernului român textul ⟨notei⟩ luni seara, 24 nov. Răstimpul de 8 zile lăsat pentru răspuns va trebui să fie remis decanului dv. Telegrama prin care se va face cunoscută hotărîrea luată de România va fi așteptată pînă vineri, 5 dec. la amiază. Această a doua dată reprezintă sfîrșitul răgazului de 8 zile, timp în care un protocol de aderare la tratatul cu Bulgaria rămîne deschis Serbiei și României.

Miniștrii Aliați trebuie să facă cunoscută guvernului român și regelui hotărîrea luată de Conferința de la Paris că nu va aștepta prea mult timp răspunsul României și că va proceda la ruperea ⟨relațiilor⟩ în cazul în care nu i se satisfac pe deplin ⟨dorințele⟩; nu va fi permisă nici o altă discuție. Nota adresată României va fi publicată pentru a lua opinia publică din România ca altă dată drept judecător al problemei.

Dl Antonescu, care este foarte îngrijorat din cauza situației create țării sale datorită intransigenței și tacticilor de amînare folosite în scopul evitării îndeplinirii angajamentelor care-i leagă pe Aliați între ei, a încercat să obțină, pe cale oficioasă unele atenuări ale clauzelor din Tratatul minorităților. Speră să faciliteze astfel semnătura ce se cere României.

Comisia ⟨pentru problema⟩ minorităților va examina în această după-amiază modificările ce pot fi acceptate; este posibil ca în cadrul acesteia să se pună de acord de a se propune mîine dimineață Consiliului Suprem: 1. să se elimine din preambulul tratatului orice referire la Tratatul de la Berlin și la independența condiționată a României (respectiv alineatele 2 și 3 din preambul și alineatul dinaintea capitolului 1); 2. să se introducă în preambul două cuvinte care să arate că tratatul nu este impus, ci a fost dezbătut și convenit între Puterile Aliate și România; 3. să se scoată cele două articole consacrate anume evreilor, chiar dacă se va lua notă despre naturalizarea evreilor din preambulul Decretului-lege din 22 mai 1919.

Vă dau cu titlul confidențial aceste indicii asupra eventualelor hotărîri ale Consiliului Suprem. Dacă guvernul român va continua să se opună, el va rupe ⟨relațiile⟩ cu Aliații din propria-i vină, iar consecințele acestei rupturi vor aduce României prejudicii acum incalculabile.

Berthelot

798

1919 noiembrie 28, București. **Telegramă a însărcinatului cu afaceri al Franței în România, Henri Cambon, către ministrul afacerilor externe al Franței asupra situației politice din România; demisia guvernului Văitoianu și formarea unui nou guvern condus de Al. Vaida-Voievod; incertitudinea asupra semnării tratatului; luptele dintre partidele politice, reacția familiei regale, atitudinea Legației Italiei.**

Affaires Etrangères
En clair
No. 873

Duplicata bis

Télégramme à l'arrivée
Bucarest le 28 novembre 1919
reçu par courrier le 2 décembre 1919
à 17 h 30

Le Ministère Voitoianu vient de démissionner à l'instant. La Chambre a élu comme Président Monsieur Vaida Voevod, le ministre Transylvain qui

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

était à Paris le mois dernier. Il compte parmi les Transylvains ralliés à Monsieur Bratiano. Néanmoins sur la question du traité, il a refusé de s'engager dans une politique de résistance. Mon dernier entretien avec lui (voir mon télégramme No. 866—867) m'a laissé une bonne impression. En prenant aujourd'hui possession du fauteuil présidentiel, il a prononcé une allocution dans laquelle il a afirmé la solidarité de la Roumanie et des Alliés. La Chambre a vivement applaudi, en particulier, l'allusion au rôle de la France.

D'une manière générale, l'impression est plus favorable aujourd'hui sans qu'il faille écarter toute possibilité de surprise. L'incertitude provient du manque de cohésion et de discipline dans les groupes parlementaires. J'ai vu hier Monsieur Iorga et Monsieur Couza, les deux têtes du parti nationaliste: le premier est nettement pour la signature, le second lui est violemment opposé.

Les Souverains sont rentrés hier à Bucarest. La Reine a fait aussitôt appeler le chargé d'Affaires d'Angleterre. Usant de la liberté qui lui confère sa qualité de compatriote et l'ancienneté de leurs relations, mon collègue n'a caché à Sa Majesté aucun des éléments de la situation. Il lui a même laissé entendre que la non signature du traité devait avoir pour effet l'isolement de la Roumanie entourée de voisins hostiles, donc le maintien sous les armes des citoyens dont l'unique préoccupation est de retourner à leurs foyers, il en résulterait un mécontentement qui mettrait en danger non seulement la popularité des souverains actuels, mais même leur trône. La Reine a été vivement impressionnée par cet argument et a déclaré à mon collègue qu'Elle userait de toute son influence sur le Roi dans le sens de la signature.

Le parti libéral se maintient avec fureur dans son intransigeance et tente par tous les moyens d'y rallier les partis voisins. Il y a été aidé par le vote du Sénat américain et par l'attitude du représentant de l'Italie à Bucarest qui ont ouvert à quelques uns l'espoir de voir se désagréger le bloc de l'Entente.

Je crois devoir signaler l'action de la Légation d'Italie qui, par tous les moyens et en particulier par la presse s'est efforcée depuis deux ou trois semaines de se désolidariser de l'action commune. La Légende du refus de l'Italie de signer la note du 12 octobre est accréditée dans une grande partie de l'opinion. Le journal de Monsieur Marghiloman « Le Progrès » paraît rédigé presque en entier sur les indications du Ministre d'Italie.

Ce dernier que j'ai vu aujourd'hui m'a cependant tenu sur l'attitude de Monsieur Bratiano qu'il fréquentait assidûment tous ces jours-ci, un langage où se révèle la perte de sa confiance dans le chef du parti libéral et la crainte d'une compromission trop apparente avec lui.

Henri Cambon

■ Arh. St. Bucureşti, col. Microf. Franţa, r. 176, c. 243—244; Archives Historiques Militaires Vincennes; Ministère de la Guerre, Etat Major de l'Armée, 16 N 3171.

Afacerile Externe
In clar
Nr. 873

Duplicat bis

Telegramă la sosire
Bucureşti, 28 noiembrie 1919
primită prin curier în 2 decembrie 1919,
ora 17,30

Guvernul Văitoianu tocmai a demisionat. Camera l-a ales ca preşedinte pe Vaida-Voievod [1], ministru transilvănean care era luna trecută la Paris.

[1] La 1 dec. 1919 se formează un guvern al „Blocului Democratic" prezidat de Alexandru Vaida-Voievod.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

El se socoteşte printre transilvănenii alăturaţi dlui Brătianu. Cu toate acestea, în problema tratatului a refuzat să se angajeze într-o politică de rezistenţă. Ultima mea întrevedere cu el (vezi telegrama nr. 866—867) mi-a lăsat o impresie bună. Luînd astăzi în primire fotoliul prezidenţial, a pronunţat un discurs în care a afirmat solidaritatea României şi a Aliaţilor. Camera a aplaudat puternic în special, aluzia la rolul Franţei.

În general, impresia este astăzi mai favorabilă fără să se înlăture orice posibilitate de surpriză. Incertitudinea provine din lipsa de coeziune şi de disciplină din grupurile parlamentare. I-am văzut ieri pe dl Iorga şi dl Cuza, cei doi fruntaşi ai Partidului Naţionalist: primul este ferm pentru semnare, al doilea se opune cu violenţă.

Suveranii s-au întors ieri la Bucureşti. Regina l-a chemat imediat pe însărcinatul cu afaceri al Angliei. Uzînd de libertatea pe care i-o conferă calitatea sa de compatriot şi de vechimea relaţiilor lor, colegul meu n-a ascuns Maiestăţii sale nici unul din elementele situaţiei. I-a dat chiar să înţeleagă că nesemnarea tratatului poate avea pentru România efectul izolării între vecini ostili, deci menţinerea sub arme a cetăţenilor a căror preocupare unică este de a se întoarce la căminele lor, de aici va rezulta o nemulţumire care ar pune în pericol nu numai popularitatea suveranilor actuali, ci chiar tronul lor. Regina a fost impresionată puternic de acest argument şi a declarat colegului meu că ea va uza de toată influenţa sa asupra regelui în sensul semnării.

Partidul Liberal se menţine cu furie în intransigenţa sa şi încearcă prin toate mijloacele să-şi atragă partidele vecine. El a fost ajutat şi de votul Senatului american şi de atitudinea reprezentantului Italiei la Bucureşti, care au trezit unora speranţa dezagregării blocului Antantei.

Cred că trebuie să semnalez acţiunea Legaţiei Italiei, care, prin toate mijloacele şi în special prin presă, s-a străduit de două sau trei săptămîni să se desolidarizeze de acţiunea comună. Legenda refuzului Italiei de a semna nota din 12 oct. este acreditată în mare parte de opinie. Ziarul dlui Marghiloman *Progresul* pare redactat în întregime la indicaţiile ministrului Italiei.

Acesta din urmă, pe care l-am văzut, mi-a ţinut totuşi un discurs despre atitudinea dlui Brătianu pe care l-a frecventat des în aceste zile, din care reiese că şi-a pierdut încrederea în şeful Partidului Liberal şi că se teme de o compromitere prea aparentă cu el.

Henri Cambon

799

1919 noiembrie 28. **Răspuns al guvernului român la Nota Consiliului Suprem Aliat din 15 noiembrie 1919.**

Ministère des Affaires Etrangères 28 novembre 1919

Le Gouvernement roumain est douloureusement impressionné par le fond et le ton de la note du Conseil Suprême datée du 15 novembre courant, qui ne correspondent ni à l'esprit, qui a présidé à l'Alliance, ni aux déclarations solennelles de tous les Alliés d'avoir à lutter pour la justice dans le monde, pour la liberté et l'égalité des droits de toutes les nations, grandes ou petites.

La grande guerre elle-même a été déclanchée à la suite de l'agression injuste de l'Autriche-Hongrie contre la Serbie, dans le but de porter atteinte à la souveraineté de ce pays.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

La Roumanie, dès le début de la guerre, a pris une position favorable aux Alliés et des engagements formels avec l'un d'eux, au su et avec l'assentiment des autres Alliés. Elle est entrée dans la lutte à la fin de la deuxième année de guerre, elle n'a pas été la dernière et si elle n'est entrée qu'alors, ce n'est pas par sa faute, mais par suite des difficultés qu'elle a rencontrées auprès de certains de ses Alliés, qui ne pouvaient, ou évitaient de lui assurer l'avenir, qui lui était dû et les fournitures militaires dont elle avait besoin pour une guerre qu'elle prévoyait longue et acharnée. Pendant les deux années de préparatifs militaires, pendant lesquelles elle tenait concentrées à ses frontières des troupes considérables, qui obligeaient l'ennemi de lui opposer des forces importantes, la Roumanie a rendu des services très appréciables , et, à cette époque, appréciés par les Alliés.

C'est toujours pendant cette période que la Roumanie eut sa part d'initiative qui aboutit à l'entrée en guerre de l'Italie.

Si la Roumanie n'est pas entrée en guerre simultanément avec l'Italie, ainsi qu'elle le désirait, il faut en chercher la cause toujours chez un des Alliés, qui s'est refusé de reconnaître le droit de la Roumanie à son unité nationale complète. Ce n'est que plus tard que, mieux éclairés par les événements, les Alliés ont enfin reconnu comme légitimes les aspirations nationales roumaines. Immédiatement après la conclusion de son traité d'alliance de 1916, la Roumanie a pris les armes à la date fixée. Cette date n'a pas été librement choisie par la Roumanie, mais lui a été imposée par ses Alliés devant les nécessités ressenties par eux alors.

La Roumanie a rempli ses devoirs résultant du traité, malgré que son état de préparation ne fût pas complet et malgré que les Alliés n'eussent pas pu tenir leurs obligations, savoir: l'offensive générale simultanée et l'offensive spéciale sur les fronts de Galicie et de Salonique, cette dernière devant commencer huit jours avant l'entrée en action de l'armée roumaine, pour prévenir une offensive de l'ennemi sur le Danube. Malgré les promesses réitérées et les engagements pris concernant la fourniture du matériel de guerre, ce matériel a fait défaut pendant presque toute la durée de la guerre, soit à cause des dificultés de transports, soit à cause de la pénurie de ce matériel, soit enfin par la faute des organes préposés à ces transports en Russie. Malgré la gravité de ces faits, que la Roumanie a dû subir, et les désastres dont elle était menacée, la Roumanie n'a jamais formulé de récriminations, dans la conviction qu'on lui tiendrait compte des malheurs qu'elle était obligée d'endurer dans l'intérêt d'une grande cause et par des circonstances qu'on ne pouvait lui imputer. La surprise et la douleur du Gouvernement roumain sont d'autant plus grandes actuellement, qu'au lieu de voir les souffrances, les sacrifices immenses en hommes et en biens de la Roumanie récompensés par une attitude amicale de la part de ses Alliés, elle voit contestés ses droits antérieurement reconnus légitimes par des actes solennels et est mise en demeure par une série de notes comminatoires si peu justifiées par les sentiments d'équité qui doivent prévaloir non seulement entre Alliés, mais dans l'élaboration de l'œuvre entière à laquelle préside la Conférence de la Paix.

On ne saurait en tout cas considérer la Roumanie comme un ennemi vaincu, qui doit subir la volonté du plus fort.

Le Conseil Suprême veut bien reconnaître que la Roumanie a fait, il est vrai, de grands sacrifices et subi de dures épreuves; mais, à notre grand étonnement, il conclut par le reproche «*qu' elle a finalement consenti à traiter séparément avec l'ennemi et à subir sa loi*».

Ce reproche ne saurait être maintenu, si l'on veut se souvenir de la vraie situation créée à la Roumanie et des responsabilités qu'elle comporte. Si la

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Roumanie a dû subir provisoirement la loi de l'ennemi, ceci était dû au fait que la «pauvre Roumanie a été trahie et abandonnée», ainsi que l'a si noblement exprimé le message d'ouverture de la Conférence de la paix. L'impossibilité d'une action continue de la part de la Roumanie avait été reconnue, par écrit, par les Représentants Alliés et celui des Etats-Unis en Roumanie, au commencement de l'année 1918. Le souci qui a dominé la politique roumaine fut de conserver l'armée roumaine en état de reprendre sa coopération avec les Alliés dès que les circonstances l'aurraient rendue possible.

Cette décision fut connue par les Alliés.

Les Gouvernements et le Commandement alliés ont considéré une nouvelle collaboration militaire roumaine comme certaine. La Roumanie a mobilisé son armée et a été prête à commencer les opérations contre l'ennemi au jour fixé par le dit Commandement, malgré la déclaration de l'ennemi, mise ultérieurement en exécution, que le pays serait à nouveau saccagé et pillé par ses troupes en retraite.

La Roumanie doit certainement son unité à la victoire des Alliés, à leurs immenses sacrifices, mais aussi à ses énormes propres sacrifices, à ses droits reconnus légitimes par ses Alliés et à la vaillance de son peuple. Sans les sacrifices communs de tous les Alliés, dans lesquels ceux de la Roumanie comptent pour une part si douloureuse pour elle, non seulement la Roumanie, mais beaucoup d'autres pays seraient à l'heure actuelle décimés, ruinés et asservis. L'entrée en guerre de la Roumanie a obligé les armées ennemies de retirer une quarantaine de divisions de différents fronts et spécialement de celui de Verdun, auquel, ainsi que l'Ambassadeur de France à Petrograde l'avait exposé, on devait éviter de nouvelles concentrations de forces ennemies. L'entrée en action de l'armée roumaine à l'époque imposée par ses Alliés a permis à l'armée de Salonique de se consolider. Personne n'ignore que [sic] la concentration considérable des troupes ennemies contre le front de Salonique, qui, sans l'action roumaine, était gravement menacé. Il est inutile d'insister sur les conséquences considérables produites par l'entrée en lutte de l'armée roumaine sur l'armée russe, qui, selon toute probabilité, sans cette collaboration, se serait effondrée plus tôt, c'est-à-dire avant que les effets de la coopération américaine eussent pu intervenir.

Ce n'est donc pas selon ses intérêts particuliers que la Roumanie a choisi le moment pour entrer dans la lutte à la fin de la deuxième année de la guerre, mais conformément aux exigences impérieuses des Alliés et après la reconnaissance de ses droits légitimes par tous. Les conditions qu'elle a dû poser contenaient les aspirations séculaires de la nation roumaine, consenties et reconnues légitimes par ses Alliés alors, mais qu'on discute maintenant, comme si, en doublant son territoire et sa population, la Roumanie ne devait pas son unité nationale à la justice et à son droit.

Le Gouvernement roumain est convaincu qu'après un mûr examen des faits, le Conseil Suprême voudra bien, dans un sentiment de justice, reconnaître et les grands services rendus par la Roumanie à la cause commune et son rôle important de représentant de la civilisation latine à l'Orient de l'Europe et prendre envers elle l'attitude due à un Allié fidèle pénétré de ses devoirs et qui est à même de contribuer, aussi à l'avenir, à l'ordre et à la paix dans cette partie de l'Europe.

Dans les dernières accusations, formulées contre la Roumanie au sujet des affaires de la Hongrie, le Conseil Suprême nous impute de méconnaître es principes communs et les engagements qui lient les Alliés entr'eux et que

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ses efforts patients n'ont abouti qu'à la réponse du 2 novembre, conciliante dans les mots, mais négative dans les faits.

Le Gouvernement roumain se permet de rappeler au Conseil Suprême que par ses notes verbales du 2[1] et 5[2](?9) novembre ainsi que par les communications des délégués roumains à Paris, il a répondu aux questions posées, mais il dû aussi attirer l'attention du Conseil sur les considérations qui militaient pour les modalités nécessaires en vue d'une juste application des décisions de la Conférence.

L'évacuation de Budapest et la retraite de l'armée roumaine de Hongrie sont des faits qui ne laissent pas de doute sur les intentions et les sentiments du Gouvernement roumain.

De même, le Gouvernement roumain avait admis l'abandon des réquisitions en Hongrie et l'institution de deux commissions, une à Budapest pour l'application de ces principes et une aux ponts de Szolnok et Csongrad pour la constat(at)ion des matériaux transportés. Mais il a dû observer que les déchargements des matériaux aux deux ponts présentaient de graves inconvénients et pouvaient désorganiser complètement les transports militaires dans la zone d'opérations.

Le Gouvernement roumain est prêt à examiner et sévir de la façon la plus rigoureuse contre tous abus accompli par les autorités militaires roumaines, aussitôt qu'une plainte à ce sujet serait portée à sa connaissance; mais le Conseil Suprême voudra bien reconnaître que ce serait une grave atteinte à la discipline et au moral des troupes, si des organes étrangers étaient autorisés à mener des enquêtes contre des officiers ou autres autorités de l'armée roumaine. D'ailleurs, le système, que le Conseil Suprême voudrait faire adopter en Hongrie vis-à-vis des autorités militaires roumaines, n'a pas été appliqué aux autres Alliés sur d'autres territoires.

Ainsi, notamment, il a été permis aux troupes d'occupation serbes d'enlever un matériel considérable des anciens territoires de la Hongrie, que [?qui] ne devaient pas revenir à la Serbie, et, malgré les protestations et les demandes réitérées du Gouvernement, des autorités roumaines et des populations éplorées, non seulement que [sic] ces matériaux, essentiels à la vie de ces régions, n'ont pas été restitués, mais le Conseil Suprême a laissé sans réponse toutes les plaintes, qu'on lui a soumises à ce sujet.

La Roumanie, pillée par l'armée hongroise pendant l'occupation, a été, à deux reprises, attaquée pendant la durée de l'armistice par la Hongrie, qui n'avait été ni démobilisée, ni désarmée. L'armée roumaines a dû se défendre toute seule, sans l'appui d'aucun de ses Alliés, qui après la première attaque au lieu de lui permettre de rétablir l'ordre en Hongrie, après une campagne victorieuse, et procéder au désarmement de l'armée hongroise, a [sic] arrêté l'avance des troupes roumaines pour des raisons à elles inconnues. On a ainsi laissé la liberté et les moyens à l'armée hongroise de se refaire et de préparer,

---

[1] - [2] No Rumanian note of November 5, 1919, has been traced in Foreign Office archives. In a note of November 9 addressed to the French Chargé d'Affaires at Bucharest and signed by M. Mişu the Rumanian Government had replied, generally on the lines anticipated by Mr. Rattigan to the Supreme Council's note approved on October 11. The Rumanian note stated, in particular: « le Gouvernement roumain a donné des instructions à ses délégués de signer le raité avec l'Autriche et de remettre en même temps au Conseil Suprême une Note, que le Conseil Suprême confirmerait dans sa réponse, constatant que la signature du Traité avec l'Autriche n'implique pas une obligation pour la Roumanie de souscrire aux clauses de la convention des minoriteés, du transit et du commerce, telles qu'elles sont formulées dans le projet de convention remis aux délégués roumains. Il resterait ensuite à examiner la modalité, avec le désir d'arriver à une entente, qui puisse établir que les droits des minorités ont été assurés par la Roumanie sans porter atteinte à son indépendance et sans constituter un contrôle international des lois et institutions du pays. »

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

cette fois-ci, une attaque bien organisée à l'appui d'un matériel technique considérable. L'armée roumaine, sur l'invitation de la Conférence, qui devait coopérer avec d'importantes forces alliés combinées. a été abandonnée à son sort par ses Alliés, dans une lutte pour laquelle le Commandement Suprême allié avait considéré qu'une armée de 200.000 hom⟨m⟩ es était indispensable.

Grâce à l'héroïsme et à la discipline exemplaire des troupes roumaines, la nouvelle entreprise hongroise, inauguré le 20 juillet, a échoué piteusement et la Roumanie a pu désarmer l'ennemi, rétablir l'ordre en Hongrie, mettre les populations locales à l'abri des méfaits bolchéviques et permettre ainsi aux Grands Alliés d'avoir leur⟨s⟩ Représentants à Budapest d'établir éventuellement un Gouvernement légal en Hongrie et faciliter la conclusion de la paix avec cet ennemi aussi.

L'immense service que la Roumanie a rendu à tous ses Alliés, les sacrifices en hommes, matériel et argent que la Roumanie a faite en cette occurrence, ont été passés sous silence et le Conseil Suprême, en méconnaissance des droits naturels dus à la Roumanie, à la suite de ses deux campagnes en Hongrie' dans l'intérêt de la sécurité générale, la place devant des injonctions comminatoires et lui refuse même le droit de défendre sa cause par des négociations, tandis que c'est justement sur les principes et les engagements communs que la Roumanie s'est fondée pour défendre ses droits et intérêts malheureusement en partie méconnus.

En ce qui concerne les frontières fixées par le Conseil Suprême, tout en maintenant ses revendications reconnues par une acte solennelle [sic], par déférence pour la Conférence, la Roumanie a déclaré, par ses délégués, qu'elle était prête à retirer ses troupes en deçà de la Theiss, aussitôt que les conditions techniques militaires, telles que l'organisation de l'arrière, des dépôts, etc., rendraient cette retraite possible et que la situation en Hongrie présenterait des garanties de sécurité. D'ailleurs, les armées alliées sur le Rhin ont procédé de la même façon, afin de prévenir toute possibilité d'insécurité pour les troupes d'occupation.

Pour ce qui est du traité avec l'Autriche, la Roumanie a répondu par sa note de [sic] 5 novembre[3], qu'elle était prête à signer le dit traité si le Conseil Suprême voulait bien accepter une déclaration écrite, dont il prendrait acte dans sa réponse, que, par sa signature, la Roumanie n'entent [sic] pas adhérer aux stipulations pouvant porter atteinte à la Souveraineté de son Etat ou à son indépendance.

Le Gouvernement roumain espère que le Conseil Suprême voudra bien prendre en sérieuse considération les justes explications qu'il se permet de lui soumettre et fait appel à son esprit d'équité, qui doit l'animer et qui est dû à un Allié ayant donné des preuves de la ferme volonté qu'il a de maintenir la solidarité la plus étroite avec ses Alliées, afin de vouloir bien admettre les justes demandes qu'il vient de formuler.

Il le prie en tout cas, d'attendre la formation d'un Gouvernement parlementaire, devant avoir lieu incessam⟨m⟩ent dès que le nouveau Parlement, issu du suffrage universel, sera constitué. Ce nouveau Gouvernement, s'apuyant sur la représentation nationale, sera plus à même de considérer les responsabilités qui pourraient éventuellement engager l'avenir du pays.

■ *Documents on British Foreign, Policy 1919—1939*, vol. VI. f. 445—450; Ion Rusu Abrudeanu, *op. cit.* p. 316—322.

3 V. 1 — 2.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

28 noiembrie 1919

Ministerul Afacerilor Străine

Guvernul român este dureros impresionat de fondul şi tonul notei Consiliului Suprem datat 15 nov. curent, care nu corespund nici spiritului ce a prezidat la alianţă, nici declaraţiilor solemne ale tuturor Aliaţilor că trebuie să lupte pentru dreptate în lume, pentru libertatea şi egalitatea drepturilor tuturor naţiunilor, mari sau mici.

Marele război însuşi a fost declanşat în urma agresiunii injuste a Austro-Ungariei contra Serbiei, în scopul de a leza suveranitatea acestei ţări.

România, chiar de la începutul războiului, a avut o poziţie favorabilă Aliaţilor şi-a luat angajamente formale faţă de unul dintre ei, cu ştirea şi cu asentimentul celorlalţi Aliaţi. Ea a intrat în luptă la sfîrşitul celui de al doilea an de război, n-a fost cea din urmă, şi dacă n-a intrat decît atunci, aceasta nu este din vina ei, ci în urma dificultăţilor pe care le-a întîmpinat pe lîngă unii dintre Aliaţii săi, care nu puteau sau evitau să-i asigure orientarea viitoare ce i se datora ca şi furniturile militare de care avea nevoie pentru un război pe care-l prevedea lung şi îndîrjit. În decursul a 2 ani de pregătiri militare, în cursul cărora a ţinut concentrate la frontierele sale trupe considerabile care obligau inamicul să-i opună forţe importante, România a făcut servicii extrem de apreciabile şi apreciate, în epoca aceea, de către Aliaţi.

Tot în cursul acestei perioade România a avut partea sa de iniţiativă care a dus la intrarea în război a Italiei.

Dacă România n-a intrat în război simultan cu Italia aşa cum o dorea ea, cauza trebuie căutată la unul dintre Aliaţi care a refuzat să recunoască dreptul României la unitatea sa naţională completă. Abia mai tîrziu, lămuriţi mai bine de evenimente, Aliaţii au recunoscut în sfîrşit ca legitime aspiraţiile naţionale româneşti. Imediat după încheierea tratatului său de alianţă din 1916, România a luat armele la data fixată. Această dată n-a fost aleasă în mod liber de către România, ci i-a fost impusă de către Aliaţii săi în faţa necesităţilor stringente resimţite de ei în acel moment.

România şi-a îndeplinit obligaţiile rezultate din tratat, cu toate că starea pregătirii sale nu era completă şi în ciuda faptului că Aliaţii nu şi-au putut ţine obligaţiile lor, şi anume: ofensiva generală simultană şi ofensiva specială pe fronturile din Galiţia şi de la Salonic, aceasta din urmă trebuind să înceapă cu 8 zile înaintea intrării în luptă a armatei române, pentru a preveni o ofensivă a inamicului pe Dunăre. Cu toate promisiunile repetate şi angajamentele asumate privind furnizarea de material de război, acest material a lipsit aproape toată perioada războiului fie din cauza dificultăţilor de transport, fie din cauza penuriei acestui material, fie, în sfîrşit, din vina organelor însărcinate cu aceste transporturi din Rusia. În ciuda gravităţii acestor fapte ale căror consecinţe România a trebuit să le suporte şi a dezastrelor cu care era ameninţată, România n-a formulat niciodată învinuiri în convingerea că se va ţine seama de nenorocirile pe care era obligată să le îndure în interesul marii cauze şi în urma circumstanţelor ce nu i se puteau imputa ei. Surpriza şi durerea guvernului român sînt acum cu atît mai mari, că în loc de a vedea suferinţele, sacrificiile imense de oameni şi de bunuri ale României răsplătite printr-o atitudine prietenoasă din partea Aliaţilor săi, ea îşi vede contestate drepturile recunoscute anterior ca legitime, prin acte solemne, şi se vede somată printr-o serie de note cominatorii atît de puţin justificate de sentimentele de echitate care trebuie să prevaleze nu numai între Aliaţi, ci în elaborarea tuturor lucrărilor care prezidează Conferinţa de Pace.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

În orice caz, România n-ar putea fi considerată ca un inamic învins care trebuie să îndure voința celui mai tare.

Consiliul Suprem binevoiește să recunoască că România a făcut, e adevărat, mari sacrificii și a suferit aspre încercări, dar, spre marea noastră mirare, el conchide prin reproșul că « ea a consimțit în cele din urmă să trateze separat cu inamicul și să se supună legii sale ».

Acest reproș n-ar putea fi menținut dacă s-ar dori să se reamintească situația adevărată creată României și responsabilitățile pe care le comportă aceasta. Dacă România a trebuit să se supună provizoriu legii impuse de inamic, aceasta se datora faptului că „sărmana Românie a fost trădată și abandonată", așa cum a exprimat-o atît de nobil mesajul de deschidere al Conferinței de Pace. Imposibilitatea unei acțiuni continui din partea României fusese recunoscută, în scris, de către reprezentanții Aliați și reprezentantul Statelor Unite în România, la începutul anului 1918. Preocuparea ce a dominat politica românească a fost să conserve armata română în starea de a relua cooperarea sa cu Aliații de îndată ce împrejurările ar face-o posibilă.

Această hotărîre a fost cunoscută de către Aliați.

Guvernele și comandamentul aliate au considerat o nouă colaborare militară română ca sigură. România și-a mobilizat armata și a fost gata să înceapă operațiunile contra inamicului în ziua fixată de către zisul comandament, cu toată declarația inamicului, pusă ulterior în execuție, că țara va fi din nou jefuită și prădată de către trupele sale în retragere.

România își datorează desigur unitatea sa victoriei Aliaților, imenselor lor sacrificii, dar de asemenea și enormelor sacrificii proprii, drepturilor sale legitime recunoscute de către Aliați, și vitejiei poporului său. Fără sacrificiile comune ale tuturor Aliaților, în care acelea ale românilor contează ca o parte atît de dureroasă pentru ea, nu numai România, dar multe țări ar fi la ora actuală decimate, ruinate și aservite. Intrarea în război a României a obligat armatele inamice să retragă în jur de patruzeci de divizii de pe diferite fronturi și în special de pe cel de la Verdun, pe care — așa cum a expus ambasadorul Franței la Petrograd — trebuiau să se evite noi concentrări de forțe inamice. Intrarea în acțiune a armatei române în epoca impusă de către Aliați a permis armatei de la Salonic să se consolideze. Nimeni nu ignoră concentrarea considerabilă a trupelor inamice împotriva frontului de la Salonic care, fără acțiunea românească, era grav amenințat. Este inutil să se insiste asupra consecințelor considerabile, produse prin intrarea în luptă a armatei române de partea armatei ruse care, după toată probabilitatea, fără această colaborare s-ar fi prăbușit mai devreme, adică înainte ca efectele cooperării americane să fi putut interveni.

Nu potrivit intereselor sale particulare a ales, deci, România momentul de a intra în luptă la sfîrșitul celui de al doilea an de război, ci conform cerințelor imperioase ale Aliaților săi și după recunoașterea drepturilor sale legitime de către toți. Condițiile pe care ea a trebuit să le pună conțineau aspirațiile seculare ale națiunii române, consimțite și recunoscute legitime atunci de către Aliații săi, care sînt însă discutate acum ca și cum, dublîndu-și teritoriul și populația, România nu și-ar datora unitatea sa națională justiției și dreptului său.

Guvernul român este convins că după o matură examinare a faptelor, Consiliul Suprem va binevoi să recunoască, într-un sentiment de justiție, atît marile servicii aduse de către România cauzei comune, cît și rolul important de reprezentantă a civilizației latine în Orientul Europei și va adopta față de ea atitudinea datorată unui aliat fidel pătruns de datoriile sale și care este gata să contribuie, de asemenea, și în viitor, la ordinea și pacea în această parte a Europei.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

În ultimele acuzaţii formulate contra României privind afacerile Ungariei, Consiliul Suprem ne reproşează că nesocotim principiile comune şi angajamentele ce leagă pe Aliaţi între ei şi că eforturile sale pline de răbdare n-au avut ca rezultat decît răspunsul din 2 nov. conciliant în cuvinte, dar negativ în fapte.

Guvernul român îşi permite să reamintească Consiliului Suprem că în notele sale verbale din 2 [1] şi 5 [2] (?9) nov. ca şi prin comunicările delegaţilor români la Paris, a răspuns chestiunilor puse, dar el a trebuit să atragă de asemenea atenţia Consiliului asupra consideraţiilor ce militau asupra modalităţilor necesare pentru justa aplicare a hotărîrilor Conferinţei.

Evacuarea Budapestei şi retragerea armatei române din Ungaria sînt fapte care nu lasă nici o îndoială cu privire la intenţiile şi sentimentele guvernului român.

De asemenea, guvernul român admisese abandonarea rechiziţionărilor în Ungaria şi instituirea a două comisiuni, una la Budapesta pentru aplicarea acestor principii, şi una la podurile de la Szolnok şi Csongrad pentru constatarea materialelor transportate. Dar a trebuit să observe că descărcarea materialelor la cele 2 poduri prezenta grave inconveniente şi putea să dezorganizeze complet transporturile militare în zona de operaţiuni.

Guvernul român este gata să examineze şi să procedeze în modul cel mai riguros contra oricărui abuz săvîrşit de către autorităţile militare române îndată ce s-ar aduce la cunoştinţa sa o plîngere în această privinţă; dar Consiliul Suprem va binevoi să recunoască că ar fi o gravă atingere a disciplinei şi moralului trupelor dacă ar fi autorizate organe străine să facă anchete contra ofiţerilor sau a altor autorităţi ale armatei române. De altfel, sistemul pe care Consiliul Suprem ar vrea să-l facă adoptat în Ungaria faţă de autorităţile militare române n-a fost aplicat celorlalţi Aliaţi de pe alte teritorii.

Astfel a fost permis trupelor de ocupaţie sîrbeşti să ridice un material considerabil de pe fostele teritorii ale Ungariei care nu urmau să-i revină Serbiei şi, cu toate protestele şi cererile repetate ale guvernului, ale autorităţilor române şi ale populaţiilor reclamante, nu numai că aceste materiale, esenţiale pentru viaţa acestor regiuni, n-au fost restituite, dar Consiliul Suprem a lăsat fără răspuns toate plîngerile ce i s-au supus referitor la aceasta.

România, jefuită de către armata ungară în timpul ocupaţiei, a fost atacată, în două rînduri, în cursul duratei armistiţiului de către Ungaria, care nu fusese nici demobilizată, nici dezarmată. Armata română a trebuit să se apere singură, fără sprijinul nici unuia dintre Aliaţii săi, care după primul atac, în loc de a permite să restabilească ordinea în Ungaria după o campanie victorioasă şi să procedeze la dezarmarea armatei ungare, a oprit înaintarea trupelor române pentru motive necunoscute lor. S-au lăsat astfel libertatea şi mijloacele armatei ungare să se refacă şi să pregătească, de astă dată, un atac bine organizat cu ajutorul unui material tehnic considerabil. Armata română, la invitaţia Conferinţei, care trebuia să coopereze cu impor-

[1—2] Nici o notă românească din 5 nov. 1919 nu s-a găsit în arhivele Ministerului de Externe britanic. Într-o notă din 9 nov. adresată însărcinatului cu afaceri francez la Bucureşti şi semnată de către dl Mişu, guvernul român răspunsese în general pe liniile anticipate de către dl Rattigan la nota Consiliului Suprem aprobată din 11 oct. Nota română declară în particular: „guvernul român a dat instrucţiuni delegaţilor săi să semneze Tratatul cu Austria şi să predea în acelaşi timp Consiliului Suprem o notă pe care Consiliul Suprem ar confirma-o în răspunsul său, constatînd că semnătura Tratatului cu Austria nu implică o obligaţie pentru România să subscrie clauzelor convenţiei minorităţilor, a tranzitului şi comerţului, aşa cum sînt formulate în proiectul de convenţie remis delegaţilor români. Ar rămîne apoi să se examineze modalitatea, cu dorinţa de a ajunge la o înţelegere, care să poată stabili că drepturile minorităţilor au fost asigurate de către România fără a leza independenţa sa şi fără a constitui un control internaţional asupra legilor şi instituţiilor ţării.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

tante forțe aliate combinate, a fost lăsată în voia sorții de către Aliați, într-o luptă pentru care Comandamentul Suprem aliat considerase că era indispensabilă o armată de 200 000 soldați.

Grație eroismului și disciplinei exemplare ale trupelor române, noua acțiune ungară, începută la 20 iulie, a eșuat lamentabil și România a putut să dezarmeze inamicul, să restabilească ordinea în Ungaria, să pună populația locală la adăpost de abuzurile bolșevice și să permită astfel marilor Aliați să-și aibă reprezentanții lor la Budapesta, să restabilească un guvern legal în Ungaria și să faciliteze încheierea păcii și cu acest inamic.

Imensul serviciu pe care România l-a făcut tuturor Aliaților săi, sacrificiile în oameni, material și bani ce au fost făcute de către România în această împrejurare, au fost trecute sub tăcere, iar Consiliul Suprem, nesocotind drepturile naturale datorate României în urma acestor 2 campanii în Ungaria, în interesul securității generale, o plasează în fața unor injoncțiuni cominatorii și îi refuză chiar și dreptul de a-și apăra cauza prin negocieri, în timp ce tocmai pe principiile și angajamentele comune s-a bazat România pentru apărarea drepturilor și interelor sale din nenorocire nesocotite în parte.

În ceea ce privește frontierele fixate de către Consiliul Suprem, continuînd să-și mențină revendicările sale recunoscute printr-un act solemn, din respect pentru Conferință, România a declarat, prin delegații săi, că este gata să-și retragă trupele dincoace de Tisa de îndată ce condițiile militare tehnice, cum este organizarea spatelui, a depozitelor etc. ar face posibilă această retragere și situația din Ungaria ar prezenta garanții de securitate. De altfel, armatele aliate de pe Rin au procedat în același fel, în scopul de a preveni orice posibilitate de lipsă de securitate pentru trupele de ocupație.

Cît privește Tratatul cu Austria, România a răspuns prin nota sa din 5 nov.[3] că ea era gata să semneze numitul tratat dacă Consiliul Suprem binevoia să accepte o declarație scrisă, de care ar urma să ia act în răspunsul său, că prin semnătura sa România nu înțelegea să adere la stipulațiile ce ar putea să aducă un prejudiciu suveranității statului și independenței sale.

Guvernul român speră că Consiliul Suprem va binevoi să acorde o serioasă considerație explicațiilor juste ce-și permite să-i supună și face apel la spiritul său de echitate care trebuie să-l anime și care se datorează unui Aliat care a dat dovezile voinței ferme de a menține solidaritatea cea mai strînsă cu Aliații săi, în scopul de a binevoi să admită cererile juste ce a formulat.

Guvernul îl roagă, în orice caz, de a aștepta formarea unui guvern parlamentar care va avea loc fără întîrziere, de îndată ce va fi constituit noul parlament provenit prin sufragiul universal. Acest nou guvern, sprijinîndu-se pe reprezentanța națională, va fi mai în măsură de a lua în considerare responsabilitățile care ar putea să angajeze eventual viitorul țării.

---

3 Vezi 1—2,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1919 noiembrie 29, Paris. **Telegramă a generalului Berthelot către ambasadorii francezi de la Londra şi Roma şi ministrul Franţei la Bucureşti, conţinînd textul scrisorii adresate de regele Ferdinand al României preşedintelui Republicii Franceze, Raymond Poincaré, referitoare la stipulaţiile contrare intereselor României stabilite de Conferinţa de Pace.**

Chiffré
Très urgent
Très confidentiel

Paris, le 29 Novembre 1919
Ambassadeur français Londres 8222—8223
8224—8225—8226
Ambassadeur français Rome 4348—4349
4350—4351—4352
Ministre français Bucarest 968—969—970—961—972

Le Roi de la Roumanie a adressé à Monsieur le Président de la République la lettre suivante:

« Pendant les longues épreuves subies par mon peuple et moi, les témoignages d'amitié qui j'ai reçus de Votre Excellence aussi bien que les paroles, à jamais inoubliables pour la Roumanie, prononcées par vous à l'ouverture de la Conférence, me permettent de croire inutile de revenir sur le caractère de l'action roumaine pendant toute la guerre et d'insister sur la loyauté, le dévouement et l'efficacité du concours que la Roumanie a donné à la cause de ses grands alliés, au prix de plus sanglants et de plus lourds sacrifices.

« Malgré le fait que dès le commencement des travaux de la Conférence le Conseil des Quatre prenait seul toutes les décisions, la Roumanie, pour prouver sa fidélité et sa solidarité a, néanmoins, dû se plier aux stipulations établies à son insu et contre ses intérêts, jusqu'à ce qu'elle s'est trouvée dans la situation de ne pouvoir mettre sa signature qu'au prix de sa dignité et de son indépendance. Cependant le Conseil Suprême, qui a montré et montre une si grande longanimité dans les questions non encore résolues ou dont la solution paraît difficile à réaliser, traite la Roumanie avec une violence incompatible avec nos relations d'amitié et les principes de justice.

« Cette politique des Gouvernements alliées si peu d'accord avec notre action et répondant si mal à nos sentiments ne peut avoir que les pires conséquences au point de vue du rôle d'ordre et de paix que la Roumanie doit avoir dans cette partie de l'Europe.

« On croit que je soulève des difficultés, alors que je ne fais que défendre une cause juste, et en n'écoutant pas mes appels, on donne un appui indirect, un danger qui menace tout le monde; car l'encouragement que trouvent les éléments de désordre dans cette attitude du Conseil Suprême, tend à diminuer chaque jour l'autorité de mes Gouvernements coupables seulement de défendre l'ordre, l'honneur et l'indépendance de leur Patrie.

« Il serait cependant naturel que les grands alliés, dont les responsabilités sont en rapport avec leur puissance, aient à cœur d'appuyer et de soutenir ce qui représente, de la manière la plus efficace ainsi qu'ils ont prouvé tout récemment en Hongrie et sur le Dniestr, l'ordre contre l'anarchie envahissante.

« C'est au nom de ces principes que j'ai cru devoir faire appel à vous, pour amener le Gouvernement de la République à notre égard.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

« Je m'adresse, dans le même sens, à Sa Majesté le Roi d'Angleterre et à sa Majesté le Roi de l'Italie.

Ferdinand »

Monsieur Poincaré fera une réponse directe, comme le veut la courtoisie, en indiquant qu'il a porté la lettre du roi de Roumanie à la connaissance du Chef du Gouvernement français, auquel la Constitution réserve la décision sur le fond, qui, dans l'espèce, est d'ailleurs du ressort de la Conférence de la Paix. Le Président de la République conseillera au Roi de signer et laissera entendre que du côté français on cherche à obtenir dans le traité des minorités les modifications désirées par les Roumains.

Je vous serai obligé de vous renseigner confidentiellement sur la démarche faite auprès le Roi (d'Angleterre) et sur (d'Italie) et sur les intentions pour la réponse au roi Ferdinand. Il y a évidemment intérêt à ce que les réponses des Chefs d'Etat s'inspirent des mêmes principes.

Le délai laissé à la Roumanie pour répondre à la note de la Conférence expire le mardi 2 Décembre à midi, et sa réponse sera attende à Paris jusqu'au vendredi 5 à midi, terme également fixé pour signer le protocole d'accession au traité avec la Bulgarie.

Berthelot

■ Arh. St. Bucureşti, col. Microf. Franţa, nr. 182, c. 713—715; Ministère des Affaires Etrangères, Direction des Affaires Politiques et Commerciales, Archives Diplomatiques vol. 34, série Z, carton 577, dossier 1, Roumanie. Politique Extérieure, dossier général, f. 111—113.

Cifrat
Foarte urgent
Strict confidenţial

Paris, 29 noiembrie 1919
Ambasadorul francez:
Londra 8222—8223 8224—8225—8226
Roma 4348—4349—4350—4351—4352
Ministrul francez — Bucureşti
968—969—970—971—972

Regele României a adresat dlui preşedinte al Republicii scrisoarea următoare:

„În timpul lungilor încercări suportate de poporul meu şi de mine, mărturiile de prietenie pe care le-am primit de la excelenţa voastră, precum şi cuvintele de neuitat pentru România, pronunţate de dv. la deschiderea Conferinţei, îmi permit să cred că este inutil să revin asupra caracterului acţiunii române în tot timpul războiului şi să insist asupra loialităţii, devotamentului şi eficienţei concursului pe care România l-a dat cauzei marilor săi Aliaţi, cu preţul celor mai sîngeroase şi celor mai grele sacrificii.

În pofida faptului că, de la începutul lucrărilor Conferinţei, Consiliul celor patru lua singur toate hotărîrile, România, pentru a dovedi fidelitatea şi solidaritatea sa, a trebuit să cedeze totuşi stipulaţiilor stabilite fără voia sa şi contrar intereselor sale, pînă cînd s-a aflat în situaţia de a nu-şi putea pune semnătura decît cu preţul demnităţii şi independenţei sale. Cu toate acestea, Consiliul Suprem, care a arătat şi arată o atît de mare răbdare în problemele încă nerezolvate sau a căror rezolvare ar părea greu de realizat, tratează România cu o violenţă incompatibilă cu relaţiile noastre de prietenie şi cu principiile de dreptate.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Această politică a guvernelor Aliate, atît de puțin de acord cu acțiunea noastră și care răspunde atît de rău la sentimentele noastre, nu poate avea decît cele mai rele consecințe din punctul de vedere al rolului pe care trebuie să-l aibă România în această parte a Europei, în privința ordinii și a păcii.

Se crede că eu semnalez dificultățile, pe cînd eu nu fac decît să apăr o cauză dreaptă, și, neascultîndu-se apelurile mele, se dă un sprijin indirect, unui pericol care amenință pe toată lumea; căci încurajarea pe care o găsesc elementele de dezordine în această atitudine a Consiliului Suprem tinde să diminueze cu fiecare zi autoritatea guvernelor mele, vinovate numai de apărarea ordinii, onoarei și independenței patriei lor.

Ar fi totuși firesc ca marii Aliați, ale căror responsabilități sînt în raport cu puterea lor, să sprijine cu sinceritate și să susțină ceea ce reprezintă ordinea în modul cel mai eficient împotriva anarhiei invadatoare, așa cum recent au dovedit-o în Ungaria și pe Nistru.

În numele acestor principii am crezut că pot să apelez la dv. pentru a face ca guvernul Republicii să fie de partea noastră.

În același sens, mă adresez Maiestății sale regelui Angliei și Maiestății sale regelui Italiei."

Ferdinand

Dl Poincaré va da un răspuns direct, conform regulilor curtoaziei, indicînd că el a adus scrisoarea regelui României la cunoștința șefului guvernului francez, căruia constituția îi rezervă hotărîrea asupra fondului, care, în speță, este de altfel de resortul Conferinței de Pace. Președintele republicii îl va sfătui pe rege să semneze și va lăsa să se înțeleagă că din partea franceză se încearcă obținerea modificărilor dorite de români în tratatul minorităților.

Voi fi obligat să vă informez confidențial asupra demersului făcut pe lîngă regele Angliei și al Italiei și asupra proiectului de răspuns către regele Ferdinand. Există, evident, interesul ca răspunsurile șefilor de stat să se ghideze după aceleași principii.

Răgazul lăsat României pentru a răspunde la nota Conferinței expiră marți, 2 dec., la prînz, iar răspunsul său va fi așteptat la Paris pînă vineri în 5, la prînz, termen fixat și pentru semnarea protocolului de aderare la tratatul cu Bulgaria.

Berthelot

801

1919 noiembrie 29. **Raport înaintat de George R. Clerk, însărcinat cu misiune specială la Budapesta, președintelui Consiliului Suprem Aliat, privind situația politică din Ungaria și retragerea armatei române din Budapesta.**

29 November 1919

Monsieur le Président du Conseil,

In pursuance of the instructions of the Supreme Council I arrived in Budapest on October 23 last, in order to put before the Government of Monsieur Friedrich [1] the conditions under which the Supreme Council would be prepared to treat with the Hungarian Government.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

The main condition was that such a Government must include representatives of the different political parties in Hungary. It also must be such as to satisfy the Supreme Council that it was able to maintain law and order, to hold elections based on universal suffrage, in a free, impartial and democratic manner, and be prepared to send delegates to Paris to negotiate the peace with the Allies.

It is unnecessary for me to give a long account of the tedious and difficult negotiations which were necessary before this result could be achieved, but it may be desirable to explain briefly the reasons why the negotiations were long and difficult.

Over four years of unsuccessful war, and the collapse of the whole administrative machine under the revolutionary Government of Michael Karolyi, followed by a communist regime, which again was immediately succeeded by the Romanian occupation, had reduced the Hungarian spirit to a condition of apathy and depression which it required pressure from outside to rouse to action. On the other hand the Communist Regime, of which the most prominent leaders were Jews, and its association with certain members of the Social-Democratic Party, had produced an inevitable reaction. Feeling throughout the country was excited to the highest pitch and very little would have led to an outburst of wild fanaticism. Moreover, Monsieur Friedrich, the titular Minister-President, had become in the minds of the vast majority of the Hungarian people the symbol of this reaction against Jewish and Communist influence and anything that had the appearance of attacking or weakening his position was liable to be misinterpreted and to arouse an outburst of unreflecting, but none the less dangerous, chauvinism.

Another element in the situation, which had to be taken seriously into account, was the attitude of Monsieur Friedrich as expressed in the course of an interview which I had with him immediately on my arrival in Budapest. Monsieur Friedrich asserted that during the three months for which his Government retained office, the whole country had rallied almost unanimously to his banner; the different Christian parties had fused together into a solid block which stood behind him. Personally he was ready to do his best to meet the desires of the Entente, but he was no longer a free agent as he had been when he assumed power, but merely the trusted spokesman of the Christian National Block. He had already gone as far as possible in broadening the basis of his Government, but any attempt, even if made by himself, to introduce a Social-Democrat or a Jew, or any individual even remotely connected in the popular mind with the Communist regime was foredoomed to failure. His followers simply would not hear of it, and his action must be guided by their will. If amalgamation with the Extreme Left were contemplated, then he preferred to hand over the Government of the country to the Allied and Associated Powers, failing which he would go into opposition to any Government which might take office, and the whole Christian National Block would follows him. Lastly: Monsieur Friedrich sought to impress upon me the magnitude of the service which he had rendered to the Entente by refusing repeated and tempting offers of direct negotiation with Roumania and hinted that any other Government but his was likely to succumb to them.

It was, therefore, necessary to move carefully and to work so that the country gradually awoke to the fact that the wishes of the Entente were not directed against the feelings of the Hungarian people, but were solely intended that those sections of the Hungarian people who were classed toge-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ther as enemies of the State should not suffer injustice when the elections came to be held.

But it was immediately clear to me that nothing effective could be done so long as the dead-weight of the Roumanian occupation lay upon the country. One after the other, leading Hungarians of independent views, said the same thing to me — that it was useless to try to modify or reconstruct the Friedrich Gouvernment while the Roumanian occupation[3] continued. To do so would inevitably involve disturbance and possibly worse, if a new Gouvernment resulted, which was in itself doubtful, that Government would lose its authority in a day, once it were seen that the Roumanians still remained. Moreover, it was obviously impossible to hold proper elections in any district still occupied by foreign troops. I had, therefore, no hesitation from the outset in urging the earliest possible withdrawal of the Roumanian troops upon the Roumanian authorities in Budapest. It was true that this involved a certain risk. In the unoccupied provinces, and to some extent in Budapest itself, there was much wild talk about the fate in store for the Communists and Jews, and in the capital the Jewish and Social-Democratic section of the people looked forward with great anxiety to the day when the Roumanians would leave and Horthy's 'White' army come in. On the other hand the organization of the gendarmerie and the police was under the supervisions of the Inter-Allied Mission of Generals, who were sufficiently confident of the behaviour of these forces to confirm my intention to take the risk. There remained Horthy's army. Admiral Horthy came to see me at my request from his headquarters and in the course of a long conversation, I became convinced of his sincerity and patriotism, and above all of his complete recognition of the fact that it would be fatal for Hungary if disorders or abuses followed on the arrival of his troops in Budapest

In taking this decision, I realized that I was throwing away the best lever with which to secure the withdrawal of Monsieur Friedrich, for I could have used the departure of the Roumanians as bargain and I could have easily brought about a change of Government. But I felt the gravest objections to putting the Roumanians in any way into a position which would enable them to say that their stay in Hungary was undertaken or prolonged at the request of the Allies. It would have been fatal to put the Allies under any obligation to Roumania. I, therefore, steadily pressed for their immediate evacuation.

Meanwhile, as it became clearer that the Roumanians were really going, the attitude of Monsieur Friedrich and his immediate supporters stiffened. More than once I received assurances that once the departure of the Roumanians was definite he would be prepared to meet the wishes of the Allies in every way, and resign his office. But with that departure there came an instantaneous change which, with the experience that I had acquired of Monsieur Friedrich's character and political tactics, caused me no surprise. There was now, according to Monsieur Friedrich, no reason why he should not remain in office, as desired by practically the whole country, and although the Allies certainly wanted peace, Hungary could quite well get along without it. Fortunately there were in Hungary people of wider political experience and Monsieur Friedrich was gradually forced to see that he must make an attempt to meet the wishes of the Allies. I cannot say that the attempt was undertaken very whole-heartedly. It ended with an invitation to the actual party leaders, sent on by Monsieur Friedrich without my knowledge, to meet at my house in a conference, which was so arranged as to lead inevitably to a deadlock. Monsieur Friedrich would then have been able to turn

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

to me and say that I myself was a witness of how his best efforts were useless and that the only chance for the country was to retain a Government which represented 80 or 90 per cent of the population. This Conference was to meet at 5 p.m. on Nov. 18th. To checkmate this manoeuvre, I invited about 40 of the leading Hungarians to meet me informally at 3 p.m. on the same day, in order that I might put before them the situation in Hungary as I saw it. The Friedrich Party came to this meeting with the definite decision that Monsieur Friedrich must remain Minister-President, or the whole Christian National Block would go into opposition. I spoke very plainly, and at least made the Friedrich party see that Hungary must have peace. I then left those present to discuss the position amongst themselves. The discussion lasted till late in the evening and swallowed up the proposed inter-party conference which Monsieur Friedrich had called together. The position that evening was that Count Apponyi, nominated by the Extreme Left Social-Democratic Wing, was generally accepted by all parties outside the Christian National Block as the man who should form a Coalition Government corresponding to the wishes of the Allies. Even in the Christian National Block a large number of leading men were prepared to accept Count Apponyi, but the party as a whole insisted that if it was really impossible to keep Monsieur Friedrich as their leader, the new Minister-President must at least come from the party. The Conference was ressumed at my house next day and resulted in the agreement of all parties to accept Monsieur Huszar, Minister of Education in the Friedrich Government, as Minister-President, provided that he could form a Gouvernment of all parties which would be acceptable to the country and agreeable to the Allies.

The hope and expectation of Monsieur Friedrich and his immediate adherents was that the task would prove impossible, and would break Monsieur Huszar's political neck, for he was by far Monsieur Friedrich's most dangerous competitor for leadership. His rivals counted, soundly enough, on the fact that the Social-Democrats, who would have come in almost without terms under Count Apponyi, would exact so high a price from Monsieur Huszar that the Christian National Party would be bound to refuse to pay it. Moreover the five parties of the Left had formed themselves into a block and announced their intention of standing or falling as a whole.

However, in the end Monsieur Huszar succeeded, although his negotiations were almost ruined at the last moment. The Social Democrats insisted that the portfolio of Justice must be given to Monsieur Barczy, a former Burgomaster of Budapest, a leader of the Liberal Democratic Party, and a representative of Monsieur Vaszonyi, the Jewish leader, who had left the country. Such a nomination aroused a storm in the Christian National Block — indeed a week earlier it would have been unthinkable — and the whole fabric threatened to collapse. Monsieur Huszar came to me in despair and I at once gave him a letter congratulating him on his success in bringing all parties together, and especially on the appointment of a member of the Democratic Party as Minister of Justice. No better guarantee could be given to the Allies of the genuine intentions of Monsieur Huszar to meet their wishes. I added a warning to the Democratic Party that their integrity and impartiality would be measured in the eyes of the world by their administration of this high office, whose function it was to try those who had robbed and murdered in the times of the Communist Government. Armed with this letter Monsieur Huszar brought his party to heel at once and was able to bring home to the parties of the Left the serious responsibility that lay upon them to see that the Ministry of Justice was administered with absolute

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

impartiality. Even this concession, however, did not completely satisfy the Social Democratic Party, which bluffed up to the last moment and only withdrew its exorbitant demands when informed by Monsieur Huszar that I had set a time limit for the formation of the concentration Government. Both parties were likewise aware that I should not have hesitated to make it known both to the Supreme Council and to public opinion where the responsibility lay if the negotiations had broken down.

Monsieur Karl Huszar is still young, barely 40, I think, the son of very poor parents, and himself a village school teacher. He entered Hungarian political life as early as he could and has consistently upheld Democratic views and fought for the betterment of the working classes. His personal honesty is above suspicion and he enjoys respect among all political parties. He has great energy and force of character and is well fitted to lead Hungary through this troubled stage of its existence.

I think I should also place on record the fact that the final assent of all Hungarians to a Coalition Government was due more than anything else to the wisdom and influence of two men whose names would rather suggest reaction — Count Apponyi and Admiral Horthy.

Count Apponyi, who had withdrawn altogether from the political arena and was living in retirement on his estate near Pressburg, came to Budapest at my request. His arrival was the signal for a remarkable demonstration in the whole Hungarian press, which voiced the general feeling which was noticeable everywhere that, now that Count Apponyi had come, the solution would be found. By the irony of circumstances, Count Apponyi, who has never yet been Minister-President of Hungary, was proposed for this office on this occasion by his consistent and most bitter opponents, the Social-Democrats — a striking testimony to their belief in his honesty and patriotism — and rejected by the Christian National Block, of whose policy he had been the accepted life-long exponent. Working solely for what he believed to be the interests of his country, Count Apponyi banished all personal feeling and it was his influence used on every party that more than anything else enabled Monsieur Huszar to amalgamate the various resisting elements.

Admiral Horthy not only in every particular carried out the assurances that he gave me on the occasion of my first interview with him, but ever since his arrival with his troops in Budapest on the day the Roumanians left he showed himself the leader of an army which is really national and a servant of the State, and used his full influence, at the moment greater than that of any man in the country, to make all Hungarians see that the only possible course for Hungary is to meet the wishes of the Allies. The extraordinary smoothness and absence of disorder which marked the departure of the Roumanians and the entrance of the Hungarians was due very largely to the arrangements carefully worked out by the Inter-Allied Mission of Generals and Admiral Troubridge with Admiral's Horthy's staff, but most of all to the complete hold which Admiral Horthy had over the forces under his command.

Two days before the Roumanian departure, some of the Social-Democratic and Jewish leaders came to me, to announce that they themselves intended to leave the city, as they would certainly be arrested when the 'White' troops came in, and they told me that the feeling in the Jewish and working-class section of the population was one of the greatest anxiety. I pointed out that for them to go at such a moment would be a grave political error from their point of view; I said that I personally had the fullest confidence in Admiral Horthy's sincerity and in his power over his troops and thus persuaded

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

these gentlemen to remain. I myself spent the whole of the afternoon of the transitional period in the Jewish quarter and I cannot imagine anything more normal or more peaceful, or more evident of confidence. It is true that there were one or two arrests of prominent people, but these were carried out by subordinates without orders from, or the knoweldge of the Government; and, immediately on my representation, and in some cases before, the victims were released.

The Government as now constitued is really representative of Hungarian opinion — in fact the left wing is proportionately more strongly represented in the Cabinet than its power in the country justifies — but the complete realisation of the necessity for peace and the preliminary necessity to meet the wishes of the Allies has made possible the fusion, temporary though it be, of political opposites, the thought of which six weeks ago would have aroused utter incredulity in the minds of nearly every Hungarian.

I should like to testify to the extraordinary respect and attention which was paid to me personally by all the Hungarians, as well as by their Press. Even those who were hardest to convince and most profoundly disagreed with the object for which I was sent to Budapest, were agreed that my Mission served no personal end but was simply carrying out its duty as impartially as it could, and I received the most loyal assistence from nearly everyone.

I am also much indebted to the support and assistance of Admiral Troubridge and of the Inter-Allied Mission of Generals. I not only have to thank them for their great and ready help in all personal and departmental difficulties, but also for the fact that their influence was directed throughout to support my mission and to convince the Hungarians that the Allies were completely in unison.

But the real reason why my mission achieved its object was because the Hungarians themselves wished it to do so. During the time I spent at Budapest I heard the views of Hungarians of every shade of opinion, stated, I must admit, with great moderation. They realise that though they can claim, with justice, to be a great and civilised race, they allowed their foreign policy to be controlled in another, and to them a foreign, capital, and largely by reason of that now find themselves deprived of large territoires where, whatever their political behaviour towards their non-Magyar fellow nationals, they had built up a culture and a civilisation which, it is difficult to deny, stands far higher than that of the neighbouring States, whose conduct has been in many respects deplorable.[2]

They recognise, I think, the broad justice of the inclusion of peoples of one common stock in one State, but they feel that the Allies have, inevitably perhaps but unfortunately for Hungary, only heard one side of the case and have, in doubtful instances, naturally given the benefit to those who fought on their side. Moreover the Hungarians plead for consideration of geographical and economic, as well as of purely national, factors.

The Allies certainly intend to be as just to their late enemies as to themselves, and to see that the small States, aggrandised through the war, do not, by abuse and oppression, cause the world to feel that the result of the war has after all only been to substitute one unrighteous system for another and to sow the seeds of inevitable future conflicts. It is because my experience in Hungary makes me feel that there is a serious danger of this occurring and being aggravated by a rupture of old economic ties and commercial relations, which affects the private citizen far more intimately than great political changes,[1] that I venture to close my report with some observations on what is

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

happening on the borders of Hungary and on the position of that country in general.

It is impossible to see a higher civilisation hopelessly mishandled by those who are still learners in the art of Gouvernment, without some sympathy for the victims and without some compunction for one's own share in what is happening. For instance, it seems unnecessary and uncivilised, and, I think, illegal, for the Roumanians to call for an oath of allegiance from university professors whose town and University have not yet been definitely handed over to them. But this is what the Roumanians did in the University of Kolosvar in May last. The professors very rightly said that they were still Hungarian subjects and could not consider themselves released from their duties as such until the Peace Treaty had definitely allocated Kolosvar to Roumania. The Roumanian answer was to turn the professors out of their posts, out of their houses, and to force them to work as labourers, to keep body and soul together. One distinguished Professor of Geography, who had a world-wide reputation, was forced to hoe potatoes for a living and he gave his lectures to four pupils who hoed the rows on each side of him. He was then arrested, put in prison and made to clean the latrines. He was finally allowed to leave with his family in a cattle truck, but at the sacrifice of his personal possessions and of the fruits of his whole scientific life.

Another distinguished professor, over 70 years of age and an invalid, was arrested on an unfounded charge of Bolshevism, beaten, and put in prison, where he still remains.

Officers of the Hungarian army have been carried off in numbers for enquiry as to their behaviour during the Communist regime, and are confined in filthy barracks, doing manual work, under-fed, unpaid, with no clothes save those they have on, cut off from all outside communication. And so it goes on.

It is difficult to believe that the cause of Roumania is helped by this sort of thing.

In the territoires occupied by the Serb-Croat-Slovene troops abuses of all sorts are committed and it is credibly reported that the country is being stripped bare where it is being evacuated. I have already reported the instance of the unfortunate land-owner who was shot dead with his small child and whose wife was seriously injured, simply because they happened to live in a house the contents of which appealed to the covetousness of the Serbian soldiers. In justice to the Serbian it must be added that the complaints about such abuses are directed far less against the authorities and forces of the old kingdom than against the new and imperfectly disciplined levies, from the Serb, Croat and Slovene population of the absorbed territories.

In the district in the occupation of the Czechs there is a home of the Archduke Joseph. It is true that he is an Archduke and a Habsburg, but he can not help either of these things, and he paid for this home 24 years ago out of his private funds and has spent the greater part of his life there. The Czechs continue to take away his private property in the house and are now proposing to sell by auction the wedding dress of his wife — a gift from the Empress Elizabeth whose wedding dress it had also been — and all her private family letters. The Church lands of the Archbishoprie of Esztergom, now in Czecho-Slovakia, have been taken from the Hungarian ecclesiastical authorities, and the educational and humanitarian institutions which existed on the revenues of those properties have been ruined.

This form of ignoble persecution is, unfortunately, all too typical of the Allies whom we have made independent States.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

It is for these and similar reasons that I have urged that Inter-Allied Commissions should be sent to see what is really happening in these lands which may eventually fall definitely to the lot of Roumania, Serbia, or Czecho-Slovakia, but are now suffering the fate of a village in a debatable ground in Macedonia. It might be argued that the Allies cannot insist on sending a Commission into regions which have been definitely assigned to those countries, but I venture to observe that where there is evidence that the authorities of those countries are anticipating and abusing the rights which the final Treaty of Peace may give them, the Allies owe it to themselves to see that their good name is not brought into disrepute. The danger of this is, unfortunately, serious and growing. In fact in my humble opinion there should be a Central High Commission for all these countries with real powers of inspection, and full authority to check abuses and outrage.

Hungary is dying for lack of coal and wood — the latter both for fuel and for pit props. About September 24th General Serbescu, on behalf of the Roumanian military authorities, made a formal agreement with the Hungarian Government whereby all locomotives and wagons that were taken from Hungary after 8 a.m. on September 26th were to be returned at once. The number of wagons still owing under this formal agreement is about 11,000. Budapest is faced with complete disaster unless it can get coal to run the trams, lighting, gas works, mills, hospitals, and municipal administrations, and heating of all private houses. The Czecho-Slovak Government have agreed to allow Hungary 60 wagons of coal a day, if Hungary will lend them 3,000 wagons for a year. The Hungarians have not got these wagons and asked the Roumanians to let them have 5,000 out of the 11,000 which they admittedly owe. Nothing is done and there is no machinery which can effect the urgent and direct action which alone can save the situation. Again there is a definite agreement in operation between the Hungarian and Czecho-Slovak Governments by which the latter have undertaken the continuous supply of wood for fuel and pit props. Quite suddenly, without reason given, the Czecho-Slovaks have cut off the provision of this wood with the result that even the Budapest bakeries will have to cease work, owing to lack of fuel. Here again there is nobody that can enforce the maintenance of formal obligations. It would be easy to multiply instances of the selfish and callous policy pursued by these newly created States, but what I wish to bring out is that the final result will inevitably be that the Great Powers, not only for humanity, but in order to prevent a recurrence of chaos in Europe, will be obliged to provide remedies out of their own resources at an infinitely greater cost and when bitter experience has so driven home to those who have suffered the futility of trust and confidence in the Allies that no amount of eleventh hour charity wil restore that political balance which can alone be a gurantee for the peace of Europe.

Perhaps the best instance, and one where there is still time to act, of the desirability of strong Allied action lies in the duty of finding a successor to carry on the water control system of the Hungarian plain. A glance at the map will show that the whole of Hungary, ringed round by the Carpathians, is one geographical unit. The Hungarians have worked out a scientific, efficient, and elaborate control of their water-ways — their knoweldge of this subject is is probably the highest in Europe — but if each of the new States is to be left to follow its own sweet will in the territories which it has acquired, great economic harm will result, not only to the whole geographic system, but to the individual State. I venture to think that as soon as possible some international body should de instituted which, basing itself on the labours

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

of the Hungarian Government, should provide a permanent and impartial control of all this water system, directed to the interests of all the countries concerned.

In conclusion I venture to submit, on the direct experience that I have now been privileged to have of Hungary and to some extent of Austria, that any idea of immediate payments on account of reparation from those countries must be abandoned. On the contrary, if we are not to condemn millions of human beings to misery and starvation, if we are not to be responsible for a catastrophe almost as great, and in its ultimate consequences possibly even greater, than the war itself, so far from exacting reparation, we have to find funds to keep Austria and Hungary alive. I should be the last to deny that this can be exaggerated. There is a feeling of helplessness in both countries which leads them to expect everything and to feel incapable of doing anything for themselves. But their financial situation and their losses through the war are such that unless they get some measure of immediate help they will inevitably collapse into utter ruin and despair. It is one more instance of the creditors of a bankrupt having to decide whether they should cut their losses or take over control themselves and put in more money in order to recover, in time, what they have originally risked.

Moreover, if the two countries feel that they have been able, through the help of the Allies, to avert the complete breakdown of their material and economic existence and to gain a foothold on the arduous path of reconstruction much will be done to diminish the likelihood of Austria seeking union with Germany as her one remaining chance of salvation, and to strengthen the Hungarians in their resolve to abjure for ever the German connection against which they have fretted for so many generations and from which they hope they have now been finally released.

I can only say that both Austria and Hungary long for strict Allied control, so long as it is designed to help them to live, and that the neighbouring States, our present Allies, need firm supervision and guidance to make them fit to enjoy the inheritance which has fallen to them through our sacrifice and effort.

I have the honour,...

George R. Clerk

■ *Documents on British Foreign Policy, 1919—1939*, vol. II, p. 444—451.

29 noiembrie 1919

Domnule președinte al Consiliului,

Conform instrucțiunilor Consiliului Suprem am sosit la Budapesta pe data de 23 oct., în scopul de a prezenta guvernului dlui Friedrich [1] condițiile în care Consiliul Suprem ar fi pregătit să trateze cu guvernul ungar.

Principala condiție era că un asemenea guvern trebuie să includă reprezentanți ai diferitelor partide politice din Ungaria. El ar trebui să fie de asemenea manieră încît să satisfacă Consiliul Suprem prin menținerea legii și ordinii, prin ținerea de alegeri bazate pe vot universal într-un mod liber,

[1] Guvernul condus de Friedrich István a preluat conducerea la 6 aug. 1919 fiind sprijinit de forțele naționaliste și contrarevoluționare din Ungaria care au izgonit guvernul condus de Gyula Peidl, dominat de social-democrați.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

imparțial și democratic și să fie gata să trimită reprezentanți la Paris pentru a negocia pacea cu Aliații.

Nu este nevoie să fac o lungă dare de seamă asupra obositoarelor și dificilelor negocieri ce au fost necesare înainte de a se obține acest rezultat, dar ar fi de dorit să explic pe scurt motivele care au făcut ca aceste negocieri să fie lungi și dificile.

Cei peste 4 ani de război ⟨dus⟩ fără succes și prăbușirea întregii mașini administrative sub guvernul revoluționar al lui Károlyi Mihály, urmat de regimul comunist, care a fost urmat apoi imediat de ocupația românească, au redus opinia publică ungară la un stadiu de apatie și depresiune, fiind nevoie de o influență din afară pentru a o determina să acționeze. Pe de altă parte, regimul comunist, ai cărui șefi proeminenți erau evrei, și asocierea anumitor membri ai Partidului Social-Democrat au produs o reacție inevitabilă. Sentimentele din întreaga țară au fost stîrnite la paroxism și a lipsit foarte puțin ca ele să nu izbucnească cu un fanatism sălbatic. Mai mult, dl Friedrich, prim-ministru, a devenit în opinia marii majorități a poporului ungar simbolul acestei reacții împotriva influenței evreiești și comuniste și orice ar fi putut ataca sau slăbi poziția sa era expus să fie interpretat greșit și să provoace o izbucnire nechibzuită dar nu mai puțin periculoasă a șovinismului.

Un alt aspect al situației, de care trebuia în mod serios să se țină seama, era atitudinea dlui Friedrich așa cum s-a arătat în cursul unei întrevederi pe care o avusesem cu el imediat după sosirea mea la Budapesta. Dl Friedrich a afirmat că în cursul celor 3 luni de cînd guvernul său era în funcțiune întreaga țară s-a raliat aproape în unanimitate în jurul steagului său; diferitele partide creștine au fuzionat între ele într-un bloc solid care il susținea. Personal el era gata de-a face totul pentru a veni în întîmpinarea dorințelor Antantei, dar nu mai era reprezentant liber, cum fusese cînd și-a asumat puterea, ci mai degrabă purtătorul de cuvînt și de încredere al Blocului Național-Creștin. El a mers cît mai departe posibil în a lărgi baza guvernului, dar orice încercare — făcută chiar și de el — de a introduce un social-democrat sau un evreu sau orice altă persoană, chiar și pe departe legată, după părerea publică, de regimul comunist era predestinată să eșueze. Partizanii săi nu vor să audă de el, pur și simplu, iar acțiunea trebuie să se ghideze după voința lor. Dacă s-ar proiecta o fuzionare cu extrema stîngă, atunci el ar prefera să cedeze guvernarea țării Puterilor Aliate și Asociate, nereușind, ar trece în opoziție față de orice guvern ce ar putea prelua funcția și întregul Bloc Național-Creștin l-ar urma. În sfîrșit: dl Friedrich a căutat să mă impresioneze cu privire la mărinimia serviciilor pe care le făcuse Antantei, refuzînd ofertele repetate și tentante de negocieri directe cu România și a insinuat că orice alt guvern în afară de al său ar fi cedat probabil în fața lor.

De aceea, era necesar să se procedeze cu grijă și să se acționeze astfel încît țara să-și dea seama treptat de faptul că dorințele Antantei nu erau împotriva sentimentelor poporului ungar, ci să se înțeleagă că erau doar împotriva unor grupuri ale poporului ungar care erau considerate ca dușmane ale statului pentru a nu se aduce prejudicii cînd urmau să aibă loc alegerile.

Dar pentru mine a fost numaidecît limpede că nu se poate face nimic eficace atîta vreme cît apăsa asupra țării greutatea ocupației românești. Unul după altul, liderii unguri cu vederi independente mi-au spus unul și același lucru — că era inutil să se încerce să se schimbe sau să se restructureze guvernul Friedrich atîta timp cît dura ocupația românească. A face astfel ar implica în mod inevitabil o tulburare și poate și mai rău, deoarece, dacă s-ar crea un nou guvern, ceea ce era îndoielnic, acel guvern și-ar pierde într-o

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

singură zi autoritatea în țară, de îndată ce s-ar vedea că românii continuă să rămână. Mai mult, era în mod evident imposibil să se țină alegeri în vreun district ocupat încă de trupe străine. De aceea n-am ezitat de la început să stăruiesc pe lîngă autoritățile românești de la Budapesta pentru retragerea cît mai curînd posibil a trupelor românești. Era adevărat că aceasta implica un anumit risc. În provinciile neocupate și în oarecare măsură chiar în Budapesta se vorbea foarte înverșunat cu privire la destinul comuniștilor și evreilor, iar în Capitală, evreii și partizanii social-democrați așteptau cu mare teamă ziua cînd românii s-ar retrage și ar intra armata „albă" a lui Horthy. Pe de altă parte, organizarea jandarmeriei și a poliției era sub supravegherea Misiunii Interaliate a generalilor, care arăta destulă încredere comportamentului acestor armate pentru a confirma intenția mea de a se asuma acest risc. Rămîne armata lui Horthy. La cererea mea, Horthy a venit de la cartierul său general să mă vadă și în cursul unei lungi conversații m-am convins de sinceritatea și patriotismul său și mai presus de toate deplina sa recunoaștere a faptului că ar fi fatal pentru Ungaria dacă ar urma după sosirea trupelor sale în Budapesta dezordine și abuzuri.

Adoptînd această hotărîre mi-am dat seama că am înlăturat cea mai bună pîrghie cu care să asigur retragerea dlui Friedrich, căci eu puteam să folosesc plecarea românilor ca un tîrg și puteam să realizez ușor o schimbare de guvern. Dar am ținut seama de cele mai grave obiecțiuni, punîndu-i pe români în situația care le-ar fi permis să spună că rămînerea lor în Ungaria era datorată sau prelungită la cererea Aliaților. Ar fi fost fatal să fie împinși Aliații la vreo obligație față de România De aceea, am insistat fără încetare pentru evacuarea lor imediată.

Între timp, deoarece a devenit mai limpede că românii pleacă într-adevăr, atitudinea dlui Friedrich și a susținătorilor săi imediați a devenit rigidă. De mai multe ori am primit asigurări că imediat după plecarea românilor era hotărît să fie gata a satisface dorințele Aliaților în toate privințele și să demisioneze din funcția sa. Dar cu această retragere a apărut o schimbare bruscă, care datorită experienței ce cîștigasem privind caracterul și tactica politică a dlui Friedrich, nu mi-a creat nici o surpriză. Potrivit dlui Friedrich, nu mai exista acum nici un motiv pentru care n-ar fi trebuit să rămînă în funcție, cum o dorea practic întreaga țară și, deși Aliații doreau în mod cert pacea, Ungaria putea să continue foarte bine fără ea. Din fericire, existau în Ungaria oameni de vastă experiență politică și dl Friedrich a fost forțat treptat să-și dea seama că el trebuia să facă o încercare de a satisface dorințele Aliaților. N-aș putea să spun că încercarea a fost făcută din toată inima. S-a terminat cu o invitație către realii șefi de partid, trimisă de către dl Friedrich, fără cunoștința mea, de a se întîlni în casa mea la o conferință care fusese astfel aranjată încît să ducă în mod inevitabil la un impas. Dl Friedrich ar fi fost atunci în stare să mi se adreseze și să spună că eram, eu însumi, un martor al faptului că eforturile sale erau inutile și că singura șansă pentru țară era de a păstra un guvern care reprezenta 80 sau 90% din populație. Această conferință trebuia să se întrunească la ora 5 p.m. pe data de 18 nov. Pentru a dejuca această manevră, am invitat circa 40 de unguri marcanți, pentru a se întîlni cu mine neoficial la ora 3 după-masă în aceeași zi, cu scopul de a le putea prezenta situația Ungariei așa cum o vedeam eu. Partidul lui Friedrich a venit la această întîlnire cu hotărîrea precisă că dl Friedrich trebuie să rămînă prim-ministru, sau întregul Bloc Național-Creștin va trece în opoziție. Eu am vorbit foarte clar și în cele din urmă am determinat partidul lui Friedrich să-și dea seama că Ungaria trebuie să obțină pacea. I-am lăsat apoi să discute între ei poziția. Discuția a durat pînă tîrziu seara și s-a extins la propusa conferință între partide, pe care o convocase dl Friedrich.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Hotărîrea luată în acea seară a fost în general acceptată de către toate partidele, în afară de Blocul Național-Creștin — contele Apponyi fiind numit de aripa social-democrată de extremă stîngă ca persoana care ar putea forma un guvern de coaliție, care să corespundă dorințelor Aliaților. Un mare număr de conducători, chiar și din Blocul Național-Creștin, erau gata să-l accepte pe contele Apponyi, dar partidul în ansamblu insista că dacă era în realitate imposibil să se mențină dl Friedrich ca șef al lor, noul prim-ministru ar trebui să provină cel puțin din acest partid. Conferința a continuat în casa mea ziua următoare și s-a încheiat cu un acord al tuturor partidelor de a accepta pe dl Huszár, ministrul educației în guvernul Friedrich, ca prim-ministru, presupunînd că el ar putea forma un guvern al tuturor partidelor care să fie acceptat de țară și agreat de Aliați.

Speranța și dorința dlui Friedrich și a partizanilor săi imediați erau ca sarcina să se dovedească dificilă și din punct de vedere politic să frîngă gîtul dlui Huszàr, pentru că el era de departe cel mai periculos adversar al dlui Friedrich la conducere. Rivalii săi contau, destul de sigur, pe faptul că socialdemocrații, care ajunseseră aproape fără obiecții sub conducerea conteleui Apponyi, vor cere un preț atît de mare de la dl Huszar, încît Partidul Național-Creștin va fi obligat să refuze să-l plătească. Mai mult, cele 5 partide de stînga au format ele însele un bloc și și-au anunțat intenția de a se menține sau de a eșua ca un întreg.

În cele din urmă, totuși, dl Huszàr a reușit, deși în ultimul moment negocierile sale păreau aproape năruite. Social-democrații au insistat că portofoliul de la Justiție trebuie să i se dea dlui Barczy, fost primar al Budapestei, un lider al Partidului Liberal-Democrat și un reprezentant al dlui Vaszonyi, liderul evreu care părăsise țara. O astfel de numire a provocat o furtună în Blocul Social-Creștin — de fapt o săptămînă mai înainte ar fi fost inimaginabilă — și întregul eșafodaj amenința să se prăbușească. Dl Huszár a venit la mine disperat și i-am dat numaidecît o scrisoare de felicitare cu privire la succesul său de a reuni toate partidele, și în special cu privire la numirea unui membru al partidului democrat ca ministru al justiției. Nu li s-ar putea da Aliaților o mai bună garanție decît sincerele intenții ale dlui Huszar de a veni în întîmpinarea dorințelor lor. Am avertizat partidul democratic că integritatea și imparțialitatea lor vor fi măsurate de ochii lumii prin administrația acestei înalte misiuni de a căuta pe cei care au jefuit și asasinat în timpul guvernării comuniste. Înarmat cu această scrisoare dl Huszár și-a adus partidul numaidecît la ascultare și a fost în stare să încredințeze partidelor de stînga serioasa responsabilitate ce le revenea să urmărească ca Ministerul Justiției să fie administrat cu toată imparțialitatea. Chiar și această concesie n-a dat satisfacție completă totuși Partidului Social-Democrat, care a jucat tare pînă în ultimul moment și și-a retras cererile sale exorbitante numai cînd a fost informat de către dl Huszár că eu pusesem o limită de timp pentru formarea unui guvern de coaliție. Ambele partide erau la fel de conștiente că eu n-aș fi ezitat să fac cunoscut atît Consiliului Suprem, cît și opiniei publice cine este responsabil dacă negocierile ar suferi o înfrîngere

Dl Karl Huszár este încă tînăr, aproximativ 40 de ani, cred, fiul unor părinți foarte săraci și el însuși învățător de școală rurală. A intrat în viața politică ungară de tînăr și are vederi democratice menținute cu consecvență și a luptat pentru îmbunătățirea situației clasei muncitoare. Onestitatea sa personală este mai presus de orice bănuială și se bucură de respect printre toate partidele politice. El mai are o mare energie și forță de caracter și este indicat să conducă Ungaria în această fază tulbure a existenței ei.

Cred că ar trebui să menționez faptul că aderarea finală a tuturor ungurilor la un guvern de coaliție s-a datorat mai mult decît orice înțelepciunii

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

şi influenţei a doi bărbaţi al căror nume ar sugera mai degrabă reacţiune — contele Apponyi şi amiralul Horthy.

Contele Apponyi, care se retrăsese cu totul din arena politică şi trăia retras pe moşia sa din vecinătatea Bratislavei, a venit la Budapesta la cererea mea. Sosirea sa a fost semnalul pentru o remarcabilă demonstraţie din întreaga presă maghiară, care exprima sentimentul general ce se putea constata oriunde că acum cînd contele Apponyi a venit se va găsi şi soluţia. Prin ironia împrejurărilor, contele Apponyi, care n-a fost niciodată prim-ministru al Ungariei, a fost propus acum pentru această funcţie de către cei mai consecvenţi şi îndîrjiţi oponenţi ai săi, social-democraţii — o dovadă izbitoare a încrederii lor în onestitatea şi patriotismul său — şi a fost respins de către Blocul Naţional-Creştin, al cărui exponent politic fusese toată viaţa. Activînd exclusiv pentru ceea ce credea el că este interesul ţării sale, contele Apponyi a înlăturat toate sentimentele personale şi prin influenţa sa asupra fiecărui partid, i-a dat posibilitatea dlui Huszàr, mai mult decît orice altceva, să fuzioneze diferitele elemente care opuneau rezistenţă.

Amiralul Horthy nu numai că a realizat în toate privinţele asigurările pe care mi le-a dat cu ocazia primei mele întrevederi cu el, dar chiar şi după sosirea sa cu trupele la Budapesta, în ziua cînd românii au plecat, el s-a manifestat ca şeful unei armate care este realmente naţională şi în serviciul statului; el a folosit întreaga sa influenţă, în acel moment mai mare decît a oricărui alt bărbat din ţară, pentru s-i face pe toţi ungurii să vadă că singura posibilitate pentru Ungaria este de a merge în întîmpinarea dorinţelor Aliaţilor. Perfecta linişte şi absenţa oricărei dezorientări care au marcat plecarea românilor şi intrarea ungurilor s-au datorat în mare parte tratativelor elaborate cu grijă de către Misiunea Interaliată a generalilor şi a amiralului Troubridge cu Statul Major al amiralului Horthy, dar, mai mult decît orice, totalei influenţe pe care o avea amiralul Horthy asupra forţelor de sub comanda sa.

Cu două zile înaintea plecării românilor, cîţiva dintre liderii social-democraţi şi evrei au venit la mine pentru a anunţa că ei intenţionau să părăsească oraşul, deoarece ar urma să fie arestaţi în mod sigur dacă ar intra trupele „albe". Şi mi-au spus că starea de spirit a unei părţi din populaţia evreiască şi a clasei muncitoare era de maximă teamă. Am relevat că pentru ei, a pleca în acest moment ar fi o gravă eroare politică din punctul lor de vedere; am spus că eu personal aveam cea mai deplină încredere în sinceritatea amiralului Horthy şi în puterea sa asupra trupelor; şi astfel i-am convins pe aceşti domni să rămînă. Chiar eu am petrecut întreaga după-masă a perioadei de tranziţie într-un cartier evreiesc şi nu-mi pot imagina nimic mai normal sau mai paşnic sau de mai vădită siguranţă. Este adevărat, au existat una sau două arestări de persoane marcante, însă acestea au fost executate de subordonaţi fără ordin din partea guvernului sau fără cunoştinţa lui; şi la imediatul meu demers, iar în unele cazuri chiar mai înainte, victimele au fost eliberate.

Guvernul aşa cum s-a constituit acum este în realitate reprezentativ pentru opinia publică ungară — de fapt aripa stîngă este proporţional mai puternic reprezentată în cabinet decît o justifică puterea ei în ţară — dar realizarea deplină a necesităţii pentru pace şi necesitatea preliminară de a veni în întîmpinarea dorinţelor Aliaţilor a făcut posibilă fuziunea, deşi temporară, a unor adversari politici, idee care cu şase săptămîni înainte ar fi trezit multă neîncredere în mintea oricărui ungur.

Aş vrea să vă asigur de deosebitul respect şi atenţie ce mi s-au acordat de către toţi ungurii, cît şi de presa lor. Chiar şi cei care erau mai greu de convins şi le displăcea scopul pentru care am fost trimis la Budapesta, erau de acord că misiunea mea nu era în interes personal, ci îmi făceam pur şi

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

simplu datoria cît mai imparțial posibil, și am primit cel mai loial ajutor aproape din partea fiecăruia.

Sînt de asemenea mult obligat de sprijinul și ajutorul dat de amiralul Troubridge și de Misiunea Interaliată a generalilor. Nu trebuie să le mulțumesc numai pentru marele ajutor, gata oricînd la toate dificultățile personale și ministeriale, dar de asemenea și pentru faptul că influența lor a fost orientată spre a-mi susține misiunea și a convinge pe unguri că Aliații erau cu totul de acord.

Dar motivul real pentru care misiunea mea și-a realizat scopul s-a datorat faptului că înșiși ungurii doreau s-o realizez. În timpul pe care l-am petrecut la Budapesta am auzit părerile ungurilor de toate nuanțele, declarate, trebuie să admit, cu multă moderație. Își dau seama că, deși pot pretinde, pe bună dreptate, că sînt o rasă mare și civilizată, au admis ca politica lor externă să fie controlată într-o altă capitală, străină pentru ei, și că în mare măsură, din acest motiv, se văd acum lipsiți de mari teritorii unde, oricare ar fi fost atitudinea lor politică față de alte naționalități, au creat o cultură și o civilizație care, este greu s-o negi, sînt superioare statelor învecinate, a căror conducere a fost în multe privințe deplorabilă[2].

Ei recunosc, cred, echitatea de a cuprinde oameni de același neam într-un stat, dar ei simt că Aliații au ascultat — în mod inevitabil, poate din nenorocire pentru unguri — o singură parte în cauză și au dat avantaje, în cazurile nesigure, celor care au luptat de partea lor. Mai mult, unguri, pledează pentru luarea în considerare a factorilor geografici și economicii cît și a celui pur național.

Aliații intenționează fără îndoială să fie tot atît de drepți față de recenții lor inamici, ca și față de ei înșiși și să înțeleagă că statele mici, care s-au mărit ‹ca suprafață› prin război, să nu determine prin abuz și opresiune ca lumea să simtă că rezultatul războiului n-a făcut la urma urmei decît să înlocuiască un sistem nedrept cu un altul și să semene sămînța unor conflicte inevitabile în viitor. Iată pentru ce experiența mea în Ungaria mă face să simt că există un serios pericol în a crea și agrava ruperea unor vechi legături economice și relații comerciale care afectează pe individ mult mai intim decît marile schimbări politice, încît îndrăznesc să-mi închei raportul cu unele observații cu privire la frontierele Ungariei și la poziția acestei țări în general.

Este imposibil să vezi cum o civilizație superioară este maltratată fără speranță de către cei care mai au încă de învățat în arta guvernării, fără o oarecare simpatie pentru victime și fără o oarecare remușcare pentru propria noastră participare la ceea ce se întîmplă. De exemplu, pare inutil și necivilizat și, cred, ilegal, ca românii să ceară un jurămînt de credință de la profe-

---

[2] După armistițiul de la Belgrad autoritățile ungare de la Budapesta și-au dublat eforturile, atît pe terenul propagandistic, cît și pe cel diplomatic pentru a salvgarda integritatea teritorială a Ungariei și pentru revizuirea condițiilor de pace comunicate delegației ungare la 16 ian. 1920. Propaganda ungară a găsit ecou în unele cercuri politice din țările Antantei. Printre „argumentele" vehiculate insistent de propaganda ungară s-a numărat și acela după care Ungaria ar fi fost întotdeauna un laborator creator de cultură și exponentul civilizației occidentale în răsăritul Europei în timp ce popoarele vecine ar fi avut o cultură inferioară. Aflat sub influența acestei propagande, autorul raportului a omis să-și informeze superiorii lui din Consiliul Suprem de la Paris despre politica de asimilare forțată, despre restrîngerea și lichidarea completă a drepturilor popoarelor de altă naționalitate promovată consecvent de guvernele de la Budapesta, politică prin care se urmărea — evident fără nici o șansă de izbîndă — schimbarea realităților istorice și deznaționalizarea popoarelor pe care le asupreau.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

sori universitari[3], al căror oraş şi universitate nici n-au fost trecute definitiv lor. Dar este tocmai ceea ce au făcut românii la Universitatea din Cluj, în luna mai. Profesorii au spus pe bună dreptate că ei sînt încă supuşi ungari şi n-ar putea să se considere eliberaţi de datoriile lor ca atare pînă cînd Tratatul de Pace va atribui definitiv Clujul României. Răspunsul român a fost de a-i scoate pe profesori din posturile lor, din casele lor şi să-i forţeze să lucreze ca muncitori, pentru a se putea întreţine. Un distins profesor de geografie, care are o reputaţie mondială, a fost forţat să sape la cartofi pentru a putea trăi şi preda lecţii la 4 elevi care săpau alături de el. A fost apoi arestat, aruncat în închisoare şi pus să cureţe latrinele. În cele din urmă i s-a permis să plece cu familia sa, într-un car cu vite, dar cu sacrificiul bunurilor personale şi al roadelor întregii lui vieţi de om de ştiinţă.

Un alt profesor distins, în vîrstă de peste 70 de ani şi invalid, a fost arestat, acuzat neîntemeiat de bolşevism, bătut şi aruncat în închisoare unde mai este încă.

Ofiţeri ai armatei ungare au fost ridicaţi în număr mare pentru a fi interogaţi în privinţa atitudinii lor în timpul regimului comunist şi au fost cazaţi în barăci murdare, puşi să execute munci manuale, subnutriţi, neplătiţi, fără nici un fel de haine, afară de cele pe care le aveau asupra lor, interzicîndu-li-se orice comunicare cu lumea de afară ş.a.m.d.

Este greu de crezut că poziţia României este sprijinită de astfel de lucruri.

În teritoriile ocupate de către trupele sîrbo-croato-slovene se comit tot felul de abuzuri şi se relatează, în mod credibil, că ţara este ruinată pe măsură ce se evacuează. Am raportat deja cazul unui nefericit proprietar de pămînt, care a fost împuşcat, împreună cu copilul său mic, şi a cărei soţie a fost serios maltratată, pur şi simplu fiindcă s-a întîmplat să trăiască într-o casă ale cărei bunuri au stîrnit lăcomia soldaţilor sîrbi. În favoarea sîrbilor trebuie să se spună că plîngerile cu privire la astfel de abuzuri sînt îndreptate mult mai puţin împotriva autorităţilor şi forţelor vechiului Regat decît contra noilor încorporaţi nedisciplinaţi recrutaţi din populaţia sîrbă, croată şi slovenă de pe teritoriile reunite.

În zona de ocupaţie cehă există o locuinţă a arhiducelui Joseph. Este adevărat că este arhiduce şi un Habsburg, el nu este însă vinovat de nici unul dintre aceste lucruri şi plătise pentru această locuinţă înainte cu 24 de ani din fondurile sale particulare şi a petrecut cea mai mare parte a vieţii sale acolo. Cehii continuă să-i confişte bunurile particulare din casă şi îşi propun acum să vîndă la licitaţie rochia de nuntă a soţiei lui — un dar din partea împărătesei Elisabeta, a cărei rochie de nuntă fusese — şi toate scrisorile ei particulare de familie. Proprietăţile bisericeşti ale arhiepiscopiei de Esztergom, acum în Cehoslovacia, au fost luate de la autorităţile ecleziastice ungare, iar instituţiile de educaţie şi umanitare care erau finanţate din veniturile acestor proprietăţi s-au ruinat.

Această formă de persecuţie nedemnă este din nenorocire tipică pentru Aliaţii cărora noi le-am creat state independente.

Pentru acestea şi pentru alte motive similare am stăruit să fie trimise Comisiuni Interaliate să vadă ce se întîmplă în realitate în aceste regiuni,

---

[3] Imediat după Unire, Consiliul Dirigent a iniţiat un program de măsuri vizînd rezolvarea multiplelor probleme politico-administrative, economice şi culturale din Transilvania. Printre acestea s-a numărat şi hotărîrea Consiliului Dirigent de a transforma Universitatea din Cluj într-o instituţie românească, hotărîre logică şi necesară dacă se ţine seama de atitudinea ostilă adoptată de profesorii unguri faţă de actul Unirii de la Alba Iulia. Astfel, la 7 mai 1919 Consiliul Dirigent a hotărît să ceară profesorilor de la Universitate să depună jurămîntul de fidelitate faţă de statul român. Preluînd efectiv la 12 mai 1919 Universitatea, profesorii unguri care au refuzat depunerea jurămîntului cerut au fost destituiţi.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

care ar putea eventual să revină definitiv României, Serbiei sau Cehoslovaciei, dar care acum suferă soarta unui sat cu hotarul litigios din Macedonia. S-ar putea demonstra că Aliații nu pot insista să trimită o Comisie în regiunile ce au fost atribuite definitiv acestor țări, dar eu îndrăznesc să observ că acolo unde există dovada că autoritățile acestor țări au anticipat și au abuzat de drepturile ce li s-ar putea da prin Tratatul de pace final, Aliații au obligația să vadă ca bunul lor nume să nu fie discreditat. Această primejdie este din nenorocire serioasă și în creștere. De fapt, după umila mea părere, ar trebui să existe o înaltă Comisie Centrală pentru toate aceste țări, cu puteri reale de control și deplină autoritate de a împiedica abuzurile și ultragiile.

Ungaria suferă din lipsă de cărbune și lemne, acestea din urmă atît pentru combustibil cît și pentru stîlpi de susținere în mină. La 24 sept., generalul Șerbescu, în numele autorităților militare românești, a încheiat o înțelegere formală cu guvernul ungar ca toate locomotivele și vagoanele care vor fi luate din Ungaria după 26 sept. ora 8 a.m. să fie returnate imediat. Numărul vagoanelor de sub incidența acestei înțelegeri formale este de circa 11 000. Budapesta este confruntată cu un deplin dezastru dacă nu primește cărbune pentru a pune în mișcare tramvaiele, luminatul, uzinele de gaz, morile, spitalele și administrația municipală și să încălzească toate casele particulare. Guvernul cehoslovac a consimțit să acorde Ungariei 60 de vagoane de cărbune pe zi, dacă Ungaria vrea să-i împrumute pentru un an 3 000 vagoane. Ungurii n-au primit aceste vagoane și au cerut românilor să le acorde 5 000 din cele 11 000 pe care le au. Nu s-a făcut nimic și nu există un mecanism care să determine o acțiune urgentă și directă, care să poată salva situația. Mai există un acord ferm în vigoare între guvernele ungar și cehoslovac prin care acesta din urmă a întreprins o aprovizionare continuă cu lemne de foc și pentru mine. Cu totul brusc, fără a invoca motive, cehoslovacii au tăiat aprovizionarea cu acest lemn, cu rezultatul că și brutăriile din Budapesta vor trebui să-și înceteze activitatea datorită lipsei de combustibil. Aci, din nou, nu există nimeni care să poată impune menținerea obligațiilor formale. Ar fi ușor să se înmulțească exemplele unei politici egoiste și aspre, urmate de aceste state nou create, dar ceea ce doresc să relev este că rezultatul final va fi în mod inevitabil că Marile Puteri vor fi obligate, nu numai din motive umanitare, dar și în scopul de a împiedica crearea haosului în Europa, să ofere remedii din propriile lor resurse la un preț infinit mai mare și cînd experiența amară i-a alungat acasă pe cei care au suportat zădărnicirea credinței și încrederii în Aliați, nici un plus de generozitate de ultimă oră nu va restabili acea balanță politică, care singură poate constitui o garanție pentru pacea Europei.

Poate că cel mai bun exemplu — și cît mai este vreme să se acționeze —, fiind de dorit o acțiune aliată puternică, constă în datoria de a găsi un succesor pentru a efectua sistemul de control al apelor în cîmpia ungară. O privire pe hartă va arăta că întreaga Ungarie, înconjurată de jurîmprejur de Carpați, este o unitate geografică. Ungurii au elaborat un control științific, eficient și minuțios, al căilor fluviale — cunoștințele lor despre această problemă sînt probabil superioare din întreaga Europă—dar dacă fiecare dintre noile state este lăsat să procedeze după bunul său plac în teritoriile pe care le-a obținut, va rezulta o profundă perturbare economică, nu numai pentru întregul sistem geografic, dar și pentru fiecare stat în parte. Îndrăznesc să cred că se va institui, cît mai repede posibil, o organizație internațională bazată pe lucrările guvernului ungar, care va asigura un control permanent și imparțial al întregului sistem hidrologic orientat în avantajul tuturor țărilor interesate.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

În concluzie, îndrăznesc să remarc, bazat pe experiența directă pe care am avut prilejul să o cîștig cu privire la Ungaria și în oarecare măsură la Austria, că trebuie să se renunțe la ideea unor plăți imediate din partea acestor țări a reparațiilor ‹de război› [4]. Dimpotrivă, dacă nu trebuie ca noi să condamnăm milioane de ființe umane la mizerie și foamete, dacă nu vrem să fim răspunzători de o catastrofă aproape tot atît de mare și cu consecințe finale, poate, mai mari decît însuși războiul, cît și în privința reparațiilor excesive, trebuie să găsim fonduri pentru a menține Austria și Ungaria în viață. Aș fi ultimul să neg că aceasta poate fi o exagerare. Există o senzație de neputință în ambele țări, care le face să se aștepte la orice și să se simtă incapabile de a acționa în sprijinul lor. Dar situația lor financiară și pierderile datorate războiului sînt de așa natură încît, dacă nu primesc un ajutor imediat, într-o oarecare măsură vor ajunge în mod inevitabil la o profundă ruină și disperare. Este încă un exemplu de creditori ai unui faliment care trebuie să decidă dacă trebuie să accepte pierderile sau să preia controlul și să investească mai mulți bani în scopul de a recupera la timp ceea ce au riscat inițial.

Mai mult încă, dacă cele două țări simt că au fost în stare să evite, cu ajutorul Aliaților, completa prăbușire a vieții lor materiale și economice și să cîștige un sprijin pe drumul dificil al reconstrucției, se va face mult mai mult pentru a diminua probabilitatea ca Austria să caute unirea cu Germania ca singura șansă de salvare ce i-a mai rămas și să întărească pe unguri în hotărîrea lor de a renunța pentru totdeauna la legătura germană, contra căreia s-au zbătut de-a lungul atîtor generații și de care speră că în sfîrșit s-au eliberat.

Pot doar să spun că atît Austria cît și Ungaria doresc un control aliat sever, atîta vreme cît este destinat să le ajute să trăiască și că statele învecinate, actualii noștri Aliați, au nevoie de o supraveghere și conducere fermă pentru a-i face în stare să se bucure de moștenirea ce le-a revenit prin sacrificiile și eforturile noastre.

Am onoarea,...

George R. Clerk

802

1919 noiembrie 30. **Telegramă a ataşatului militar al Franței în România, generalul Pétin, către ministrul de război al Franței, asupra reacției politice din România la nota Consiliului Suprem Aliat prin care invită guvernul român să semneze, fără restricții, într-un interval de opt zile, Tratatul de pace cu Austria.**

Le général
Attaché militaire en Roumanie
1436

Bucarest le 30 novembre 1919

Le Général Pétin, Attaché Militaire en Roumanie à Monsieur le Ministre de la Guerre (E.M.A. 2 Bureau —Missions)
Paris

Situation politique

La note du Conseil Suprême invitant la Roumanie à signer, sans restrictions, et dans un délai de huit jours, le Traité de Paix avec l'Autriche, a

[4] Austria și Ungaria nu au fost scutite de plata reparațiilor și a despăgubirilor de război. Vezi clauzele referitoare la reparații din tratatele de pace cu aceste țări.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

été remise par les Représentants des Grandes Puissances à Bucarest le lundi 24 novembre.

Bien que le texte en fût connu déjà à l'avance, le Général Coanda l'ayant apporté de Paris avec lui, sa remise officielle a provoqué ici la plus vive émotion.

Naturellement le *Parti Libéral* qui, depuis quatre mois a adopté comme plateforme la « Politique de Résistance » est entré immédiatement en campagne. La Note, d'après lui « porte atteinte à la dignité de la Roumanie à qui l'on parle comme à un véritable ennemi. Mais c'est peine perdue, les menaces ne lui feront pas peur; elle a le moyen de vivre par ses propres ressources etc. .... ». Le Parti Libéral essaie d'émouvoir et l'opinion, et ceux des partis parlementaires qui, nouveaux venus au Parlement roumain semblent plus accessibles à son action.

Cette attitude du Parti Libéral est logique, elle n'est pas nouvelle puisque derrière Monsieur Bratiano, son chef, ce Parti a accumulé, à l'égard de l'Entente, les fautes de tactique qui ont acculé le pays à l'impasse actuelle. Ce qui importe davantage, c'est de savoir quelle va être en dehors de ce parti, l'attitude des autres fractions du Parlament.

Sans parler de *Conservateurs* qui ont été toujours acquis à la signature, par conviction et par opposition aux Libéraux, sans parler de quelques *marghilomanistes* qui sembleraient même plutôt favorables, il faut noter dès maintenant que le *Parti Paysan*, le plus nombreux des nouveaux Partis du Vieux Royaume, se refuse nettement à recevoir ses directives du Parti Libéral. Il semble vouloir se grouper autour des Transylvains. *Les Nationalistes* suivent en grosse majorité Monsieur Iorga. Celui-ce a pris nettement position depuis quelques jours en faveur de la signature.

Quant aux Transylvains ils font un bloc important auquel se rallie la presque totalité des représentants du Banat et de Bessarabie.

Ces nouveaux venus en Roumanie ont trop connu, avant d'être libérés de l'Autriche les duretés du blocus et de l'isolement pour retrouver de gaietés de coeur ces mauvais jours. Ayant gardé leur liberté d'esprit, ils pèsent avantages et inconvénients, et ces derniers leur apparaissent avec toute leur valeur: débâcle financière, tous les problèmes territoriaux de Bessarabie, de Dobroudja et de Hongrie remis sur le tapis, des troubles aux frontières, la misère à l'intérieur, enfin une armée qui, suivant l'expression vulgarie, « n'en veut plus ». Dans ces conditions la Soumission au désir de l'Entente leur paraît la seule solution possible.

Un bloc de Gouverment semble ainsi se constituer autour des Transylvains avec l'accession des Nationalistes et des Paysans. Si le bloc sait se dégager du respect humain par lequel les reproches des Libéraux veulent l'effrayer on pourra constituer un Gouvernement prêt à signer. Peut-être Monsieur Maniu, Président du Conseil Dirigeant de Transylvanie, n'acceptera-t-il pas la tâche peu enviable d'apposer, à la suite d'un Ultimatum, sa signature au bas du Traité et laissera-t-il à Monsieur Iorga l'honneur de présider le Cabinet de la Signature. Tout ceci est encore du champ des hypothèses.

En résumé la note a produit le coup de fouet nécessaire et chacun se rend compte que l'heure des tergiversations est passée. La majorité des Parlementaires comprend aussi quelle faute serait la rupture avec les Alliés. On peut donc garder bon espoir.

Il ne faut pas se dissimuler toutefois que le rôle du Roi dans la solution de cette crise demeure considérable. Les Transylvains sont animés d'un grand loyalisme à l'égard de la Couronne et ne se soucient pas de rom-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

pre avec elle. C'est donc aussi sur le Roi qu'il faudrait agir; mais c'est chose difficile avec l'encerclement que lui ont fait subir depuis longtemps les Libéraux.

Si, pour finir, il m'est permis de n'envisager que le point de vue purement français, il faut déplorer que les brutalités et les maladresses de nos Alliés, tant Américains qu'Anglais, aient conduit à la situation actuelle.

Les malentendus se sont accumulés depuis quatre mois. La presse française, en croyant pouvoir prendre une attitude nettement différente de celle de son Gouvernement, n'a pas facilité les raprochements. En effet, la roumanophilie extrême dont elle s'est offert le luxe a sans doute maintenu ici la France très en faveur de l'Opinion publique; mais cette roumanophilie a aussi égaré l'opinion Roumaine en la berçant de l'illusion que la Roumanie pouvait àgir à sa guise et se soustraire indéfiniment aux décisions de l'Entente.

Le réveil est dur aujourd'hui.

Nous avons tout à perdre à ce que la Roumanie ne signe pas et rompe avec l'Entente, car l'Entente, ici, c'est surtout la France. Nous avons travaillé ici, pendant trois ans, de notre argent, de nos soldats et de nos diplomates; nous avons pris une place incomparable, place jalousée par nos Alliés. Le jour où mes Missions Alliées quitteront Bucarest, les Américains et les Anglais se frotteraient les mains en voyant dans leurs rangs les Missions Françaises. Quant aux Italiens, ils prennent, dès maintenant, leurs précautions; leur Ministre et leur Attaché Militaire ne manquent pas une occasion de dire « que l'Italie est avec la Roumanie et que si elle a signé la Note, ce n'est que pour la façade ». Aussi espère-t-elle recueillir notre succession.

Nous devons donc tenter l'impossible pour éviter cette rupture, au besoin fournir à la Roumanie le moyen de sauver la face, et dès qu'elle aura signé, continuer à lui prouver comme par le passé, qu'elle trouve en nous, quand elle est sage, son meilleur et plus fidèle appui.

Le Général Pétin, Attaché Militaire.

■ Arh. St. Bucureşti col. Microf. Franţa, r. 176, c. 245—250; Archives Historiques Militaires Vincennes, Ministère de la Guerre, Etat Major de l'Armée, 16 N.3171.

Generalul ataşat militar în România
Nr. 1436

București, 30 noiembrie 1919

Generalul Pétin, Ataşat militar în România către Domnul ministru de război (Statul Major al Armatei, al II-lea Birou — Misiuni) Paris

Situaţia politică

Nota Consiliului Suprem care invita România să semneze, fără restricţii, şi într-un interval de 8 zile, Tratatul de pace cu Austria, a fost remisă de reprezentanţii Marilor Puteri la Bucureşti, luni 24 nov.

Deşi textul era cunoscut deja, dat fiindcă generalul Coandă l-a adus de la Paris cu el, remiterea oficială a provocat aici cea mai vie emoţie.

Bineînţeles, *Partidul Liberal*, care de 4 luni a adoptat drept platformă „politica de rezistenţă", a intrat imediat în campanie. După el, nota „prejudiciază demnitatea României, căreia i se vorbeşte ca unui adevărat duşman. Dar e în zadar, ameninţările n-o vor înspăimînta, ea îşi are asigurate mijloacele de întreţinere din propriile resurse, etc. ...". Partidul Liberal încearcă

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

să impresioneze şi opinia şi pe cei din partidele parlamentare care, nou veniţi în Parlamentul român, par mai accesibili acţiunii sale.

Această atitudine a Partidului Liberal este logică, ea nu este nouă fiindcă în spatele dlui Brătianu, şeful său, acest partid a acumulat, în privinţa Antantei, greşeli de tactică care au dus ţara în impasul actual. Ceea ce este mai important este de a şti care va fi, în afară de acest partid, atitudinea celorlalte fracţiuni ale Parlamentului.

Fără să mai vorbim de *conservatori* care au fost întotdeauna pentru semnare, din convingere şi prin opoziţie faţă de liberali, fără a mai vorbi de cîţiva *marghilomanişti* care păreau chiar mai degrabă favorabili, trebuie să mai notăm depe acum că Partidul Ţărănist, cel mai numeros dintre noile partide din vechiul Regat, refuză categoric să primească directivele Partidului Liberal. Se pare că vrea să se alăture transilvănenilor. *Naţionaliştii* îl urmează în marea majoritate pe dl Iorga. Acesta a luat de cîteva zile poziţie clară în favoarea semnării.

Referitor la transilvăneni, ei formează un bloc important la care se alătură aproape totalitatea reprezentanţilor din Banat şi Basarabia.

Aceşti nou veniţi în România au cunoscut, mult înainte de a fi eliberaţi de Austria, duritătile blocadei şi izolării pentru a regăsi cu inima uşoară acele zile grele. Păstrîndu-şi libertatea de gîndire, ei cîntăresc avantajele şi inconvenientele, şi acestea din urmă le apar cu toată valoarea lor: dezastru financiar, toate problemele teritoriale ale Basarabiei, Dobrogei şi Ungariei puse pe tapet, tulburări la frontiere, mizeria internă, în sfîrşit, o armată care, conform expresiei vulgare, „s-a săturat pînă-n gît". În aceste condiţii, supunerea la dorinţa Antantei li se pare singura soluţie posibilă.

Un bloc guvernamental pare să se constituie în jurul transilvănenilor cu aderarea naţionaliştilor şi a ţărăniştilor. Dacă blocul va şti să se degajeze de respectul uman cu care reproşurile liberalilor vor să-l înspăimînte se va putea constitui un guvern gata să semneze. Poate că dl Maniu, preşedintele Consiliului Dirigent al Transilvaniei, nu va accepta sarcina puţin neplăcută de a aplica, ca urmare a unui ultimatum, semnătura sa la sfîrşitul Tratatului şi îi va lăsa dlui Iorga onoarea de a prezida Cabinetul de semnare. Toate acestea sînt încă de domeniul ipotezelor.

Pe scurt, nota a produs lovitura de trăznet necesară şi fiecare îşi dă seama că ora tergiversărilor a trecut. Majoritatea parlamentarilor înţeleg şi ei ce mare greşeală ar fi ruptura cu Aliaţii. Putem deci să ne păstrăm speranţa.

Cu toate acestea, nu trebuie să ascundem că rolul regelui în soluţionarea acestei crize rămîne considerabil. Transilvănenii sînt animaţi de o mare loialitate faţă de Coroană şi nu se gîndesc de a o rupe cu ea. Deci, va trebui să acţioneze şi asupra regelui, dar este un lucru dificil cu încercuirea pe care i-o impun de multă vreme liberalii.

Dacă, pentru a încheia, îmi este permis să expun punctul de vedere pur francez, trebuie să deplîngem că brutalităţile şi stîngăciile Aliaţilor noştri, atît americani cît şi englezi, au condus la situaţia actuală.

De 4 luni neînţelegerile s-au acumulat. Presa franceză, crezînd că poate lua o atitudine net deosebită de cea a guvernului său, n-a facilitat apropierile. Într-adevăr, românofilia extremă al cărei lux şi l-a permis a menţinut aici, fără îndoială, o opinie publică deosebit de favorabilă pentru Franţa; dar această românofilie a şi derutat opinia română, legănînd-o în iluzia că România ar putea acţiona după bunul ei plac şi să se sustragă la nesfîrşit de la deciziile Antantei.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Astăzi deşteptarea este dură.

Noi nu avem decît de pierdut dacă România nu va semna şi va rupe, cu Antanta, fiindcă Antanta, înseamnă aici mai ales Franţa. Am muncit 3 ani cu banii noştri, cu soldaţii noştri şi cu diplomaţii noştri; am cîştigat un loc incomparabil, invidiat de Aliaţii noştri. În ziua în care Misiunile mele aliate vor părăsi Bucureştiul, americanii şi englezii îşi vor freca mîinile văzînd în rîndurile lor Misiunile franceze. În privinţa italienilor, ei îşi iau de pe acum, precauţiile lor; ministrul şi ataşatul lor militar nu scapă ocazia să spună „că Italia este de partea României şi dacă ea a semnat nota n-a făcut-o decît de faţadă". Astfel speră ea să recîştige succesiunea noastră.

Trebuie deci să încercăm imposibilul pentru a evita această ruptură, la nevoie să-i furnizăm României mijlocul de a salva aparenţele şi, imediat ce va semna, să continuăm să-i arătăm ca şi în trecut, că ea găseşte în noi, cînd este înţeleaptă, cel mai bun şi mai fidel sprijin.

Generalul Pétin, ataşat militar

803

1919 noiembrie 30. **Telegramă a preşedintelui Consiliului de Miniştri şi ministru al afacerilor externe al Franţei, Georges Clemenceau, către însărcinatul cu afaceri al Franţei la Bucureşti, prin care transmite o scrisoare a preşedintelui Republicii Franceze, Raymond Poincaré, adresată regelui României, asigurînd România de sentimentele de prietenie pe care le manifestă Franţa şi exprimînd dorinţa ca aceasta să semneze Tratatul de pace.**

Chiffré JB Paris, le 30 Novembre 1919 22h15
Le Président du Conseil, Ministre des Affaires
Etrangères par intérim
à Chargé d'Affaires Bucarest 996—997—998
Très urgent

Le Roi de Roumanie a adressé à Monsieur le Président de la République une lettre datée du 24 Novembre, transmise par télégramme à Monsieur Antonesco qui l'a remise hier à Monsieur Poincaré.

Le Président de la République a répondu tout de suite au Roi et je vous prie de faire parvenir d'extrême urgence à ce dernier la lettre de Monsieur Poincaré, dont je vous adresse ci-dessous le texte:

« Je m'empresse d'accuser réception à Votre Majesté du télégramme qu'Elle a bien voulu m'adresser et qui a retenu toute mon attention. Les questions auxquelles il se réfère relevant de la Conférence de la Paix et ne pouvant être réglées que d'accord entre les Alliés, je me suis empressé de signaler les observations de Votre Majesté au Président du Conseil des Ministres français. Je puis vous donner l'assurance que le Gouvernement de la République a, comme moi, le très vif désir de maintenir aussi intime que possible l'amitié de nos deux pays et qu'il n'oublie pas le grand effort fait par la Roumanie pendant la guerre. Il souhaite, dans l'intérêt commun des Alliés et de la Roumanie, qu'elle consente à signer le traité; il continuera à faire tout ce qui dépend de lui pour lui faciliter cette signature et il cherches en ce moment même, à obtetnir pour elle, dans la question des minorié,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

des satisfactions qui lui montreront, je l'espère, combien nous sommes respectueux de la dignité nationale et de sa souveraineté. Je prie Votre Majesté de recevoir mes meilleurs vœux pour Elle, ainsi que son vaillant et noble pays. »

Clemenceau

Raymond Poincaré
Berthelot

■ Arh. St. Bucureşti, col. Microf. Franţa, r. 187, c. 640—641; Ministère des Affaires Etrangères, Archives Diplomatique, vol. 34, Série Z, Carton 577, dossier 1 Roumanie, f. 117—118; vezi şi r. 182, c. 719—720.

Cifrat JB Paris, 30 noiembrie 1919 ora 22,15

Preşedintele Consiliului ⟨de Miniştri⟩,
ministru al afacerilor externe în interimat,
către însărcinatul cu afaceri la Bucureşti
996—997—998
Foarte urgent

Regele României a adresat dlui preşedinte al Republicii o scrisoare cu data de 24 nov. transmisă prin telegramă dlui Antonescu, care a remis-o ieri dlui Poincaré.

Preşedintele Republicii a răspuns imediat regelui şi vă rog să facilitaţi transmiterea urgentă a scrisorii dlui Poincaré, al cărei conţinut vi-l redau mai jos:

„Mă grăbesc să confirm primirea telegramei pe care Maiestatea voastră a binevoit să mi-o adreseze şi care mi-a reţinut întreaga atenţie. Problemele la care se referă aceasta, fiind de competenţa Conferinţei de Pace şi neputînd fi rezolvate decît printr-o înţelegere între Aliaţi, m-am grăbit să semnalez observaţiile Maiestăţii voastre preşedintelui Consiliului de Miniştri francez. Pot să vă asigur că guvernul Republicii manifestă, ca şi mine, dorinţa foarte vie să menţină cît se poate de strînsă prietenia între cele două ţări ale noastre şi că nu va uita marele efort pe care l-a făcut România în timpul războiului. El doreşte, în interesul comun al Aliaţilor şi al României, ca ea să consimtă să semneze tratatul; va continua să facă tot ce-i stă în putinţă ca să-i faciliteze această semnătură şi încearcă, chiar în acest moment, să obţină pentru ea, satisfacţii în problema minorităţilor, care să-i demonstreze, sper,cît de mult respectăm noi demnitatea sa naţională şi suveranitatea sa. Rog pe Maiestatea voastră să primească urările mele cele mai bune, pe care le adresez şi vitezei şi nobilei sale ţări."

Clemenceau

Raymond Poincaré
Berthelot

804

1919 ⟨înainte de decembrie⟩. **Răspuns al delegaţiei Greciei, României şi a Regatului sîrbo-croato-sloven la memoriul delegaţiei bulgare referitor la crimele comise de către autorităţile şi trupele bulgare în timpul primului război mondial.**

La Délégation bulgare a présenté à la Conférence de la Paix un mémoire sur les accusations portées sur la Bulgarie par les Gouvernements Grec,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1919 mai 25, Careii Mari. Defilarea ţăranilor din Ţara Oaşului.

1919 mai 24, Békéscsaba. Primirea înaltelor oficialităţi române.

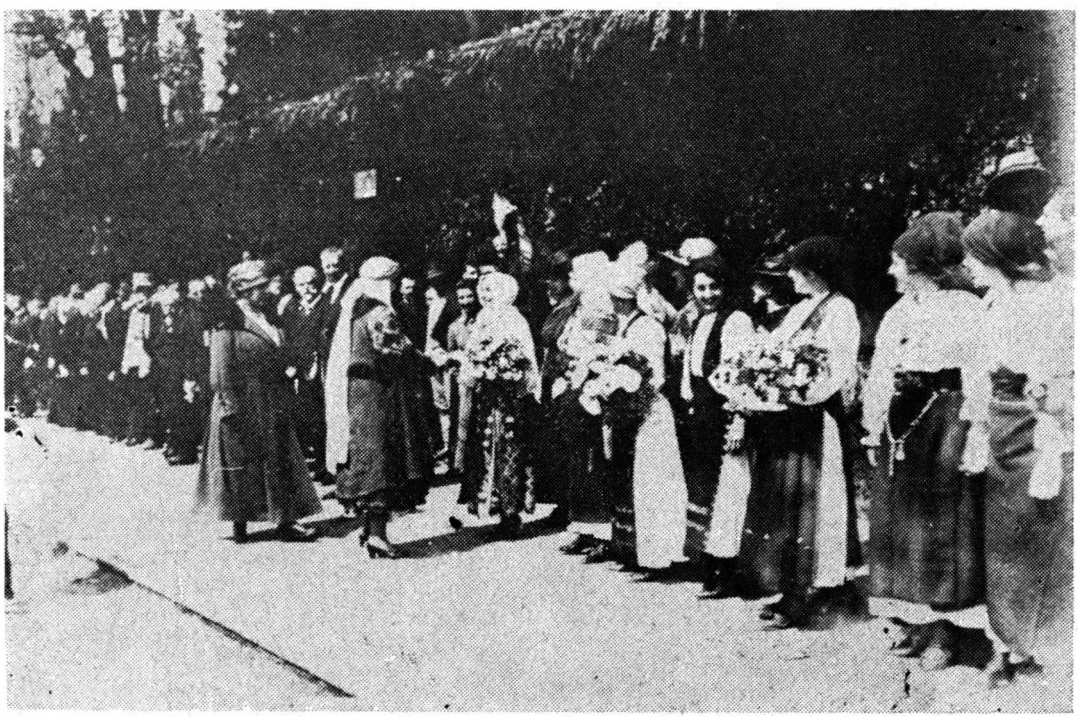

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1919 mai 26. Țăranii din districtul Bistrița prezintă suveranilor români un vechi drapel de luptă al foștilor grăniceri.

1919 mai 25. Populația din Sălciua de Jos (jud. Alba) de vorbă cu oficialitățile.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

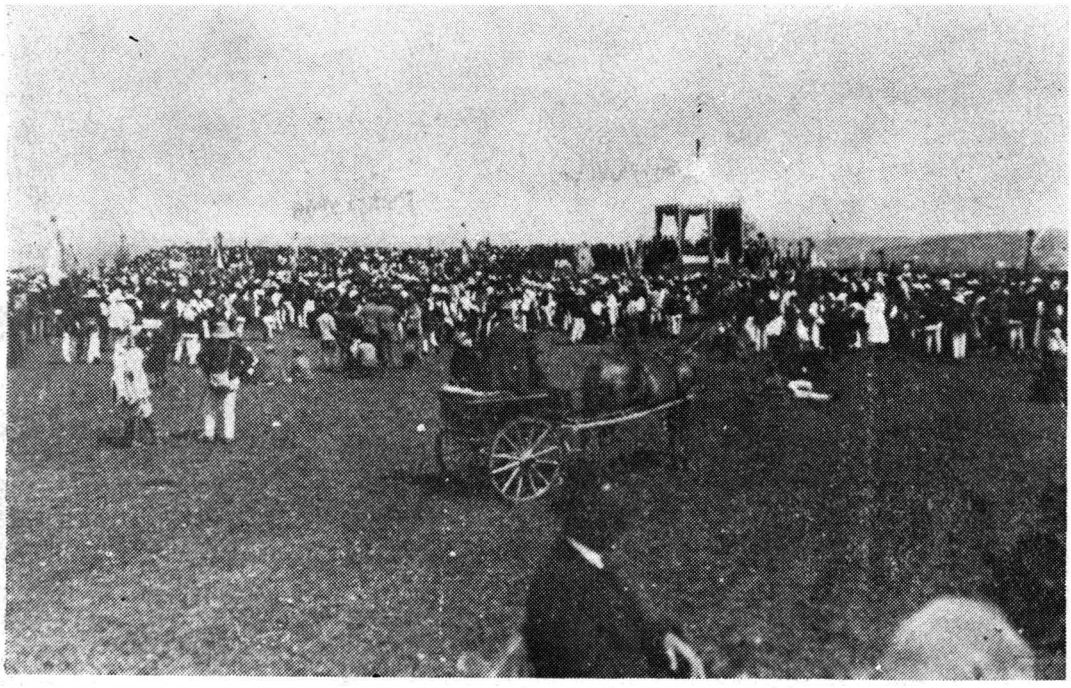

1919 mai 28. Moment emoţionant la Cîmpia Turzii (Cristiş); mulţimea adunată pe locul unde a fost ucis Mihai Viteazul.

1919 mai 28. Ţărani din Cîmpia Turzii stînd de vorbă cu şeful statului român.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1919 mai (27). Cîmpia Turzii (Cristiș). Mulțimea cinstește memoria voievodului întregitor de țară — Mihai Viteazul.

1919 mai 23. Mormîntul lui Avram Iancu la Țebea. Veterani din oastea Iancului fac de gardă.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1919 mai 29. Gorunul lui Horea de la Ţebea.

1919 mai 28. Femei din Cîmpeni cîntînd din bucium cu ocazia intrării trupelor române.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1919 mai 29, Abrud. Defilarea moaţelor în costume naţionale cu ocazia vizitei regale.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1919 mai 29, Abrud. Dansuri naţionale pe străzile oraşului cu ocazia vizitei suveranilor români.

1919 mai 30, Roşia Montană. La serbările prilejuite de înalta vizită, un car alegoric reprezentînd extragerea aurului din mină.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

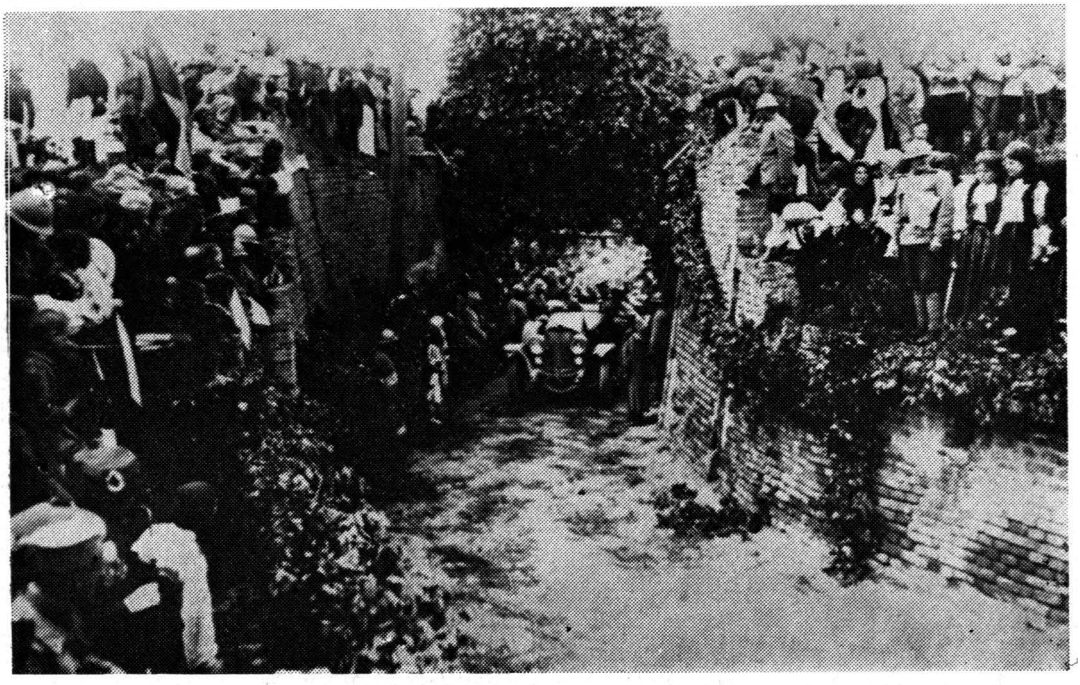

1919 mai 30, Alba Iulia. Intrarea suveranilor Regatului Ro:nâniei prin „poarta lui Mihai Viteazul".

1919 mai 30, Alba Iulia. Defilarea populaţiei în onoarea înalţilor oaspeţi români.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

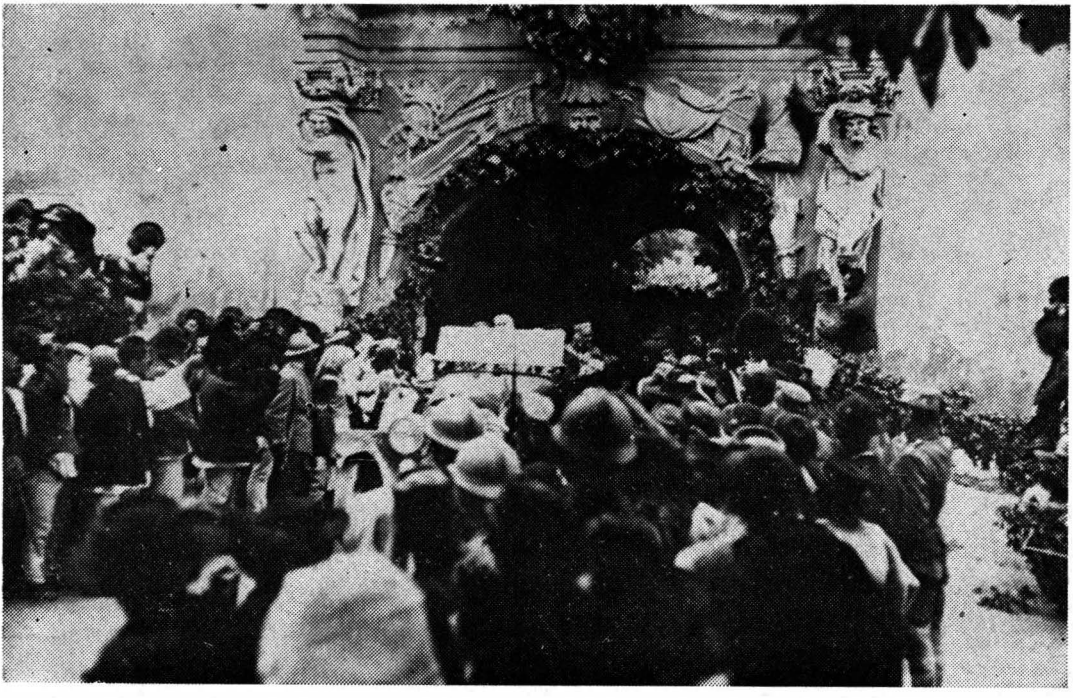

1919 mai 30, Alba Iulia. Convoiul oficial intrînd în cetate prin „poarta lui Horea".

1919 mai 31, Sibiu. Defilarea populației în costume naționale cu ocazia vizitei regale.

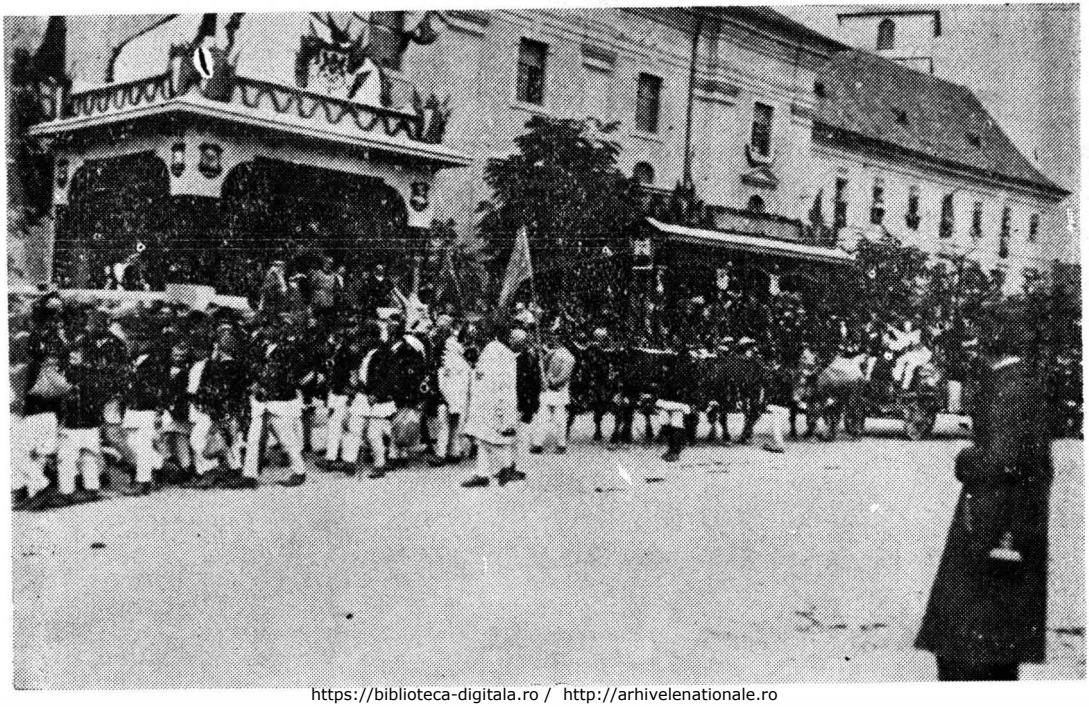

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1919 mai. Episcopul Iuliu Hossu și cetățenii din Gherla la primirea suveranilor României în prima lor vizită în Transilvania.

1919 mai, Sibiu. Generalul Gh. Mărdărescu și episcopul Miron Cristea la serbările prilejuite de vizita suveranilor României. [BARSR]

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

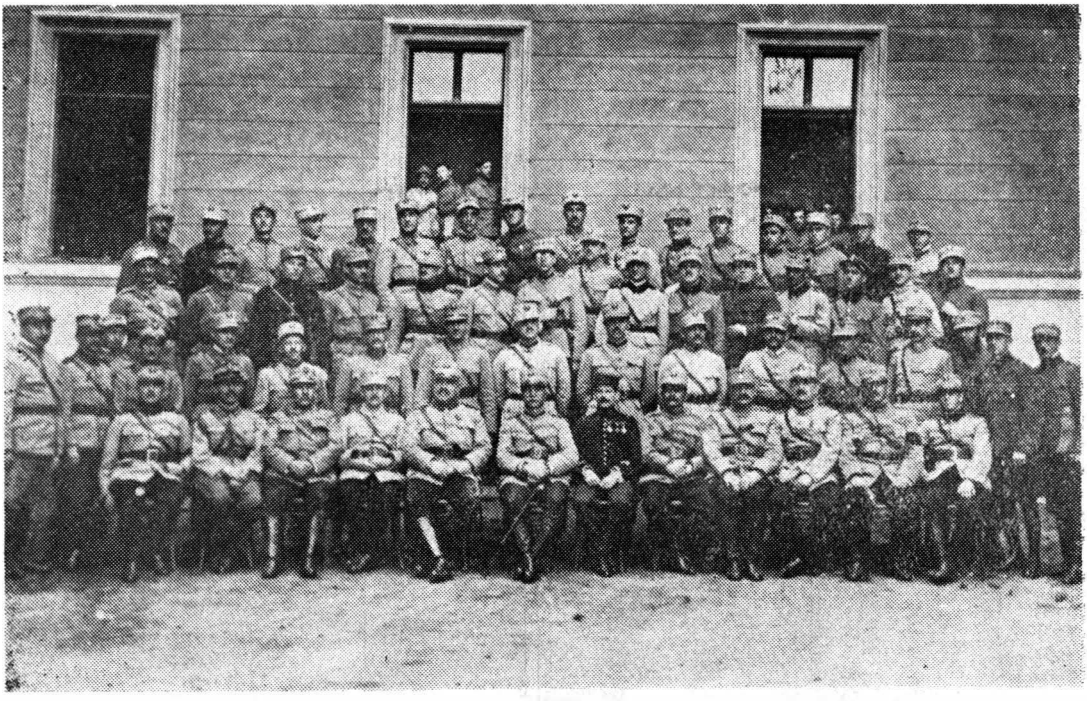

1919 mai, Sibiu. Generalul Gh. Mărdărescu împreună cu şeful Statului major, general Şt. Panaitescu, în mijlocul ofiţerilor Comandamentului Trupelor române din Transilvania.

1919 iulie 3, Arad. Generalul Şt. Panaitescu în mijlocul populaţiei.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1919 mai, Bucureşti. Manifestaţie populară pentru sprijinirea cererilor româneşti la Conferinţa de Pace.

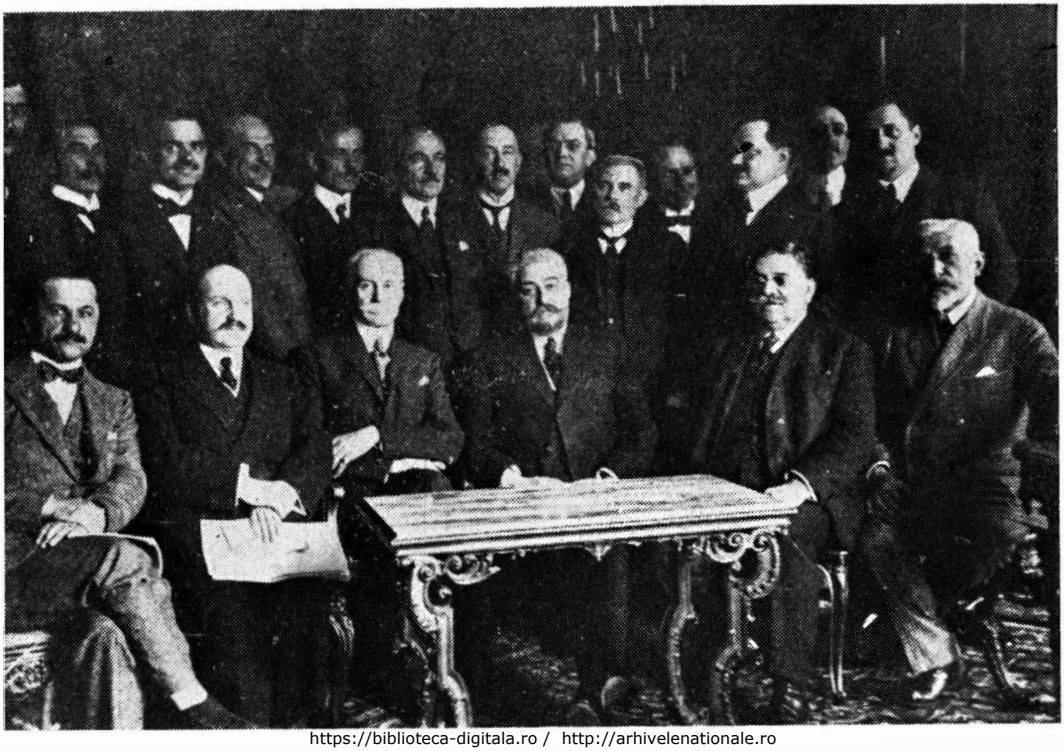

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1919 (noiembrie). **Unități românești** în așteptarea decorării steagurilor de luptă.

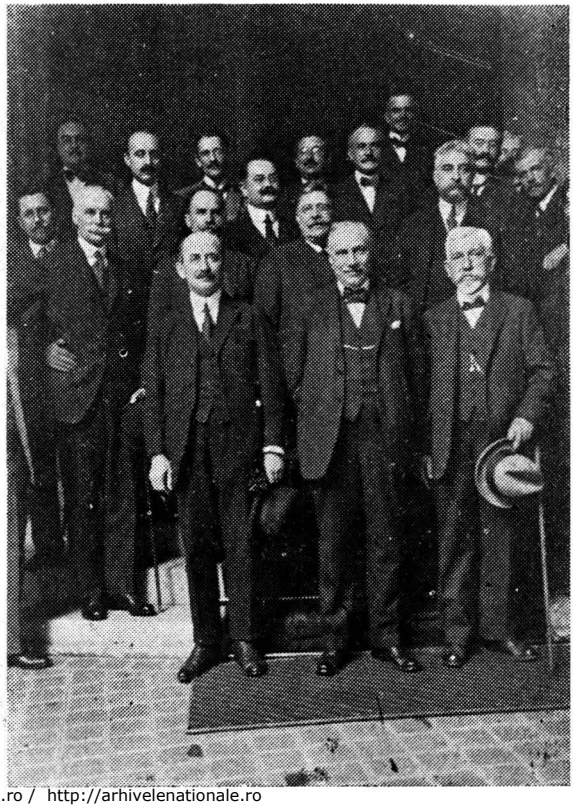

1919 iunie 9, Paris. Plenipotențiari români și delegația română la Conferința de Pace (I. I. C. Brătianu, C. Coandă, N. Mișu, Er. A. Pangratti, N. Ștefănescu, E. Neculcea, I. Gheorghiu, I. Caracostea, M. Djuvara, E. Antonescu, V. Brătianu, I. Pelivan, Al. Vaida-Voievod) [BARSR]

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

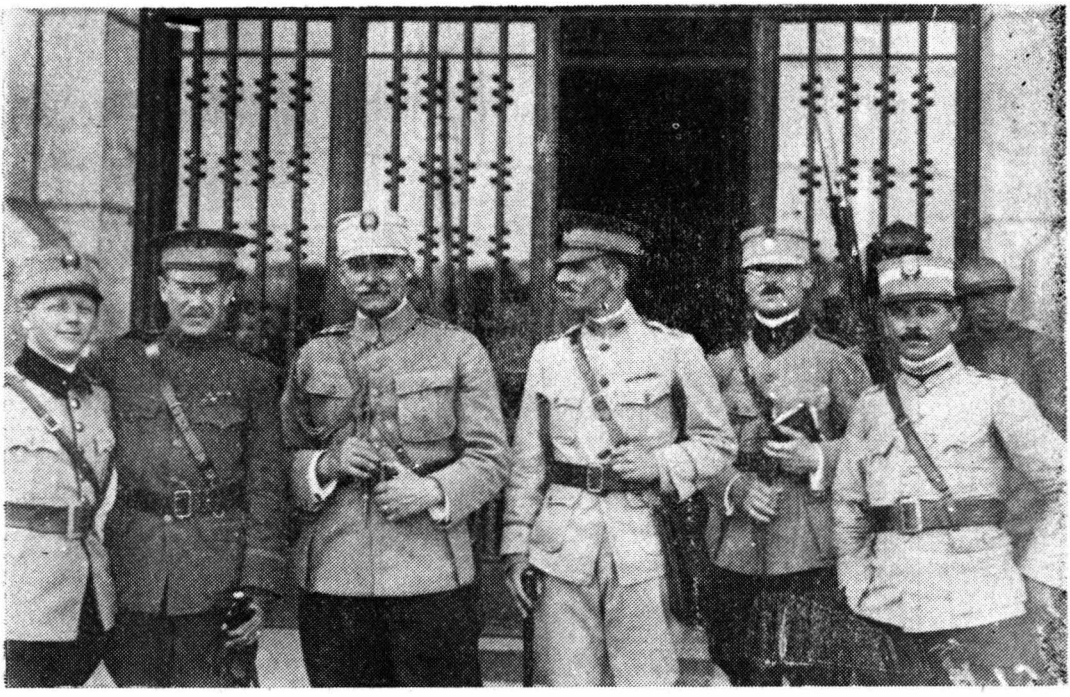

1919 august 23, Budapesta. Ofiţeri români şi englezi.

1919 august 23, Budapesta. Generalii Gh. Mărdărescu, Şt. Panaitescu şi ataşatul militar francez la Bucureşti, general Petin.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

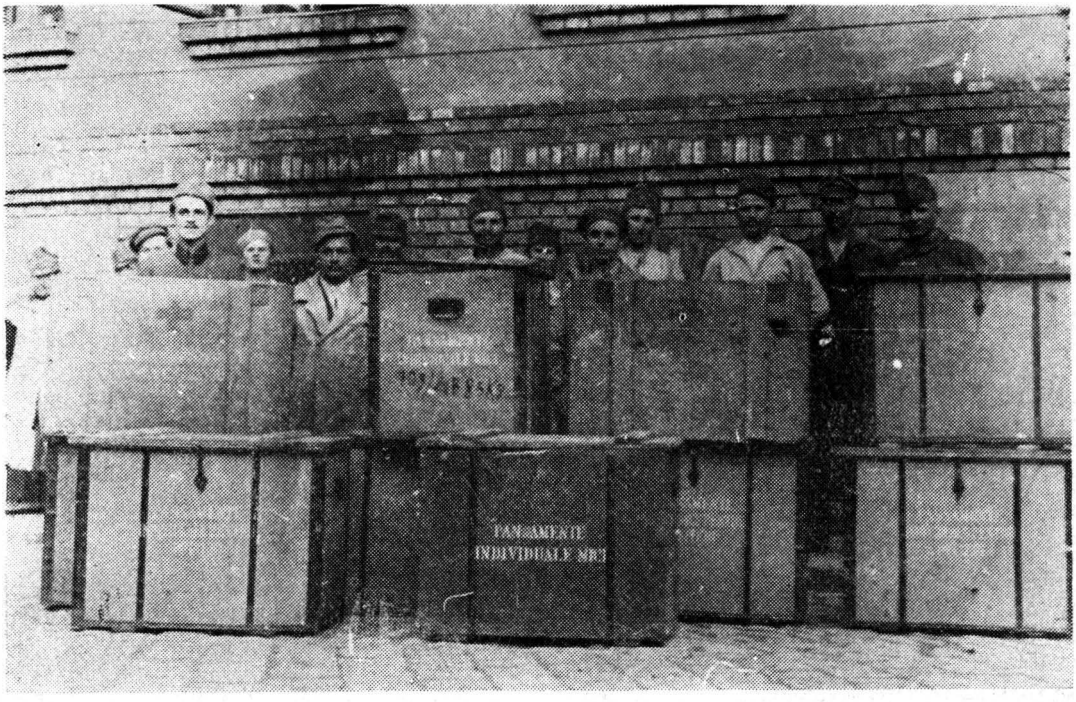

1919. Material medical luat de armata austro-ungară din România (1917) şi găsit de autorităţile române la Budapesta.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

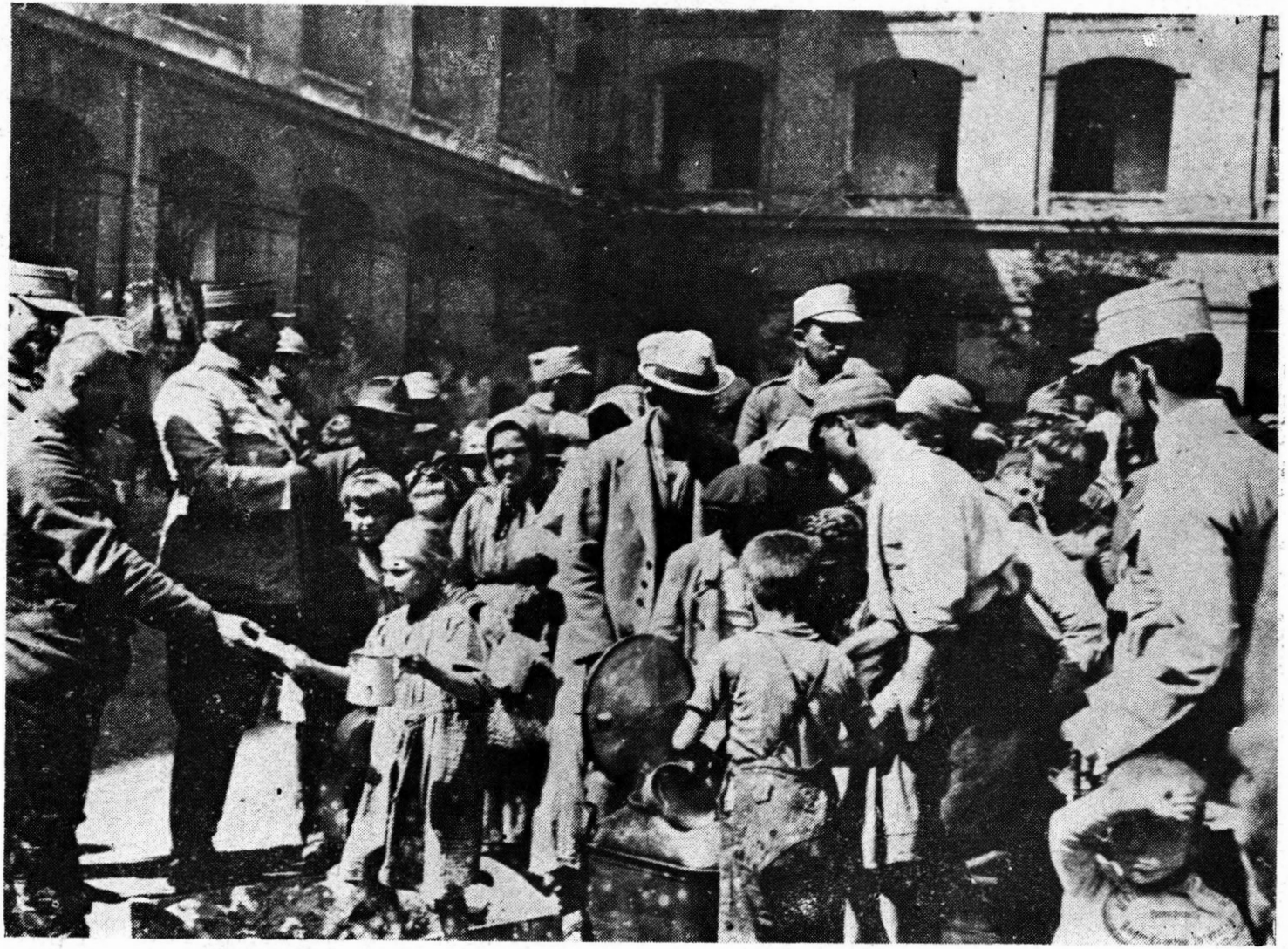

1919 august, Budapesta. Distribuirea hranei către populația ungară săracă de către un regiment de vînători din armata română. [DARSR]

https://biblioteca-digitale.ro / http://arhivelenationale.ro

Roumain et Serbo-Croato-Slovène à la suite des nombreuses atrocités commises par les autorités et les troupes bulgares au cours de la dernière guerre. Le silence de ces trois gouvernements en face d'un semblable mémoire pouvant être mal interprété, ils considèrent comme nécessaire de présenter à leur tour les observations suivantes:

Le fait même des atrocités bulgares est établi d'une manière indéniable, à un tel point que les Bulgares eux-mêmes ne peuvent plus les contester. Aussi, au lieu de nier les atrocités qui leur sont reprochées, préfèrent-ils affirmer que des faits identiques ont été commis par leurs adversaires. Or, il est par trop évident qu'au cours de cette guerre, les Grecs, les Roumains et les Serbes ont été placés dans l'impossibilité matérielle de commettre les mêmes atrocités que les Bulgares, n'ayant pas pénétré en territoire bulgare, tandis que les Bulgares, au contraire, ont occupé durant, une période assez longue, certaines parties des territoires appartenant à leurs adver saires. Pour étayer leur thèse, les Bulgares ont donc été obligés de remonter aux événements qui ont précédé cette guerre, à des événements qui auraient eu lieu, selon leurs affirmations, trop sujettes à caution, en 1913, au cours de la seconde guerre balkanique et qui, même s'ils étaient prouvés, ne pourraient faire l'objet de l'examen de la Conférence actuelle de la Paix.

A propos de ces accusations bulgares, il y a lieu de faire une observation d'ordre tout à fait général. Toutes ces accusations s'appuient sur des témoignages exclusivement bulgares. Les Gouvernements Grec et Serbo-Croato-Slovène, avant de présenter leurs accusations contre les Bulgares, ont fait procéder à une enquête sur les atrocités bulgares par une commission interalliée présentant toutes les garanties voulues d'impartialité. Une commission analoque sera également instituée par le Gouvernement Roumain. Le Gouvernement Bulgare, en ce qui le concerne, n'a jamais cru devoir procéder de cette façon.

Pour appuyer les accusations qu'ils portent contre leurs adversaires, les Bulgares ne cessent d'invoquer les résultats de l'enquête d'une commission privée qui porte le nom de Carnégie, enquête qui a eu lieu en cinq semaines, en 1913. Deux des membres de cette Commission étant connus pour leur bulgaro-philie, les Gouvernements Grec et Serbe les ont récusés. Cette récusation n'ayant pas été prise en considération, les dits Gouvernements refusèrent alors de reconnaître la Commission. Celle-ci ne put ainsi faire qu'un travail privé. Les deux tiers environ de son rapport ont été rédigés par le bulgarophile bien connu Miliouсof, exclusivement d'après les données fournies par les Bulgares. La tendance à innocenter ces derniers ou à atténuer leur responsabilité y est manifeste. On sait aujourd'hui, dans tous les milieux bien informés, ce que vaut le rapport de la Commission Carnégie, rapport qu'un avocat de la cause bulgare s'est empressé de rédiger avec les documents reçus des Bulgares, et sans entendre les contradicteurs.

Le mémoire bulgare essaie de démontrer que les atrocités bulgares, en tant qu'elles sont établies, ne sont nullement le fait des autorités bulgares, mais de personnalités isolées. A l'encontre de ceci, on peut citer d'abord le nombre élevé des personnes tuées ou soumises à de mauvais traitements; ce nombre effroyablement élevé témoigne qu'il s'agissait de mesures organisées méthodiquement, et non pas de crimes isolés. Ensuite, on peut invoquer certaines autres mesures, telles que les déportations de la population civile, qui, par leur nature même, ne peuvent être prises que par les autorités publiques, et nullement par des individus isolés. Enfin, des documents officiels de source bulgare établissent incontestablement que les mauvais traitements infligés aux Grecs, aux Roumains et aux Serbes étaient ordonnés

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

par les autorités supérieures, tant militaires que civiles, que les atrocités les plus abominables ont été en général commises par des officiers et des fonctionnaires, et que la pleine responsabilité de ces horreurs retombe donc sur le Gouvernement Bulgare.

Le mémoire bulgare essaie de prouver que la situation des internés et prisonniers était des plus favorables, et à l'appui de ses dires, il cite les lettres de certains prisonniers. Nous ferons remarquer que les lettres de prisonniers ne prouvent rien, car il y a toujours lieu de douter des circonstances au milieu desquelles elles ont été écrites; on sait que trop souvent, elles ne l'ont été que sous la menace et la contrainte. Du reste, ces lettres, adressées la plupart du temps à des personnes privées, ne pourraient témoigner que de l'attitude bienveillante de ces personnes à l'égard de certains prisonniers et nullement du bon traitement appliqué en général aux prisonniers dans les camps bulgares. Les atrocités commises dans les camps de prisonniers sont malheureusement établies par de nombreux témoignages d'officiers anglais et français qui les ont constatées de visu. D'ailleurs, la situation existant dans ces camps ressort avec une terrible netteté de ce fait que, par exemple, d'après des calculs approximatifs, 50 % seulement des prisonniers serbes ont regagné, après l'armistice, leurs foyers. Le Gouvernement bulgare qui, à présent, voudrait prouver qu'il a bien traité nos prisonniers, devrait commencer par communiquer les listes des prisonniers détenus dans les camps de concentration, listes qu'on n'a pas cessé de lui réclamer et qu'il s'est constamment refusé à fournir. Ce refus de sa part nous conduit à que la mortalité dans les camps de prisonniers a été encore bien plus élevée que celle qui ressort de nos calculs approximatifs.

Dans ses accusations dirigées particulièrement contre les Serbes, le mémoire bulgare s'occupe surtout des atrocités attribuées au voïvode Petchanatz, un des chefs de la révolte qui a éclaté en Serbie orientale en 1917. Or, tout ce que ce voïvode a fait, il l'a fait de son propre chef. Du fait même qu'il avait sont centre d'action en Serbie occupée, il se trouvait dans l'impossibilité matérielle d'entretenir des rapports suivis avec le Gouvernement serbe à Corfou ou avec le Grand Quartier serbe à Salonique et de recevoir leurs instructions. La meilleure preuve en est dans le fait que le révolte de Petchanatz a éclaté à une époque des moins propices, alors que les armées du front de Salonique ne pouvaient même pas songer à une offensive qui aurait dû être appuyée par cette révolte. Il est curieux de noter que presque toutes les atrocités que le Gouvernement bulgare met sur le compte de Petchanatz, sont des atrocités commises non sur des Bulgares, mais sur des Serbes qui, aux dires des Bulgares, ne se sont laissé entraîner dans la révolte que sous la pression terroriste de Petchanatz. Or, lorsqu'une Commission interalliée a enquêté dans les parties de la Serbie qui se trouvaient avoir été le champ d'action de Petchanatz, aucune plainte n'a été portée contre lui, tandis qu'elle a dû enregistrer des plaintes nombreuses contre les autorités et les comitadjis bulgares, et qu'elle a pu aussi constater à chaque pas des traces matérielles témoignant de ces atrocités.

Les Bulgares sont d'autant moins admis à formuler des accusations contre leurs adversaires, que les atrocités qu'ils ont eux-mêmes commises contre les Grecs, les Roumains et les Serbes, ont été dévoilées d'une manière irréfutable et définitive dans toute leur horreur.

Les crimes commis par les Bulgares contre les Grecs sont constatés dans des documents officiels et des publications diverses en très grand nombre, dont le plus récent est le volume intitulé: « Rapports et enquêtes de la Commission interalliée sur les violations du droit des gens commises

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

en Macédoine orientale par les armées bulgares». Cette Commission — composée d'un Belge, d'un Français, d'un Anglais, d'un Serbe et d'un Grec — a porté son examen sur trois cent trenteneuf localités et procédés avec la plus grande circonspection, de manière à mettre ses conclusions à l'abri de toute contestation sérieuse. Voici quelques citations suggestives de son rapport:

« En pénétrant en Macédoine orientale, le Cabinet de Sofia avait la conviction que cette contrée, depuis si longtemps convoitée, demeurerait terre bulgare, et sa seule préoccupation fut d'en falsifier l'ethnologie. L'occupation fut, dès les premiers jours, cruelle, barbare et destructive. Après la déclaration de guerre (juin 1917), elle s'aggrava du fait des deportations en masse ». Suit un exposé détaillé des mesures et des moyens mis en œuvre par le Gouvernement bulgare pour satisfaire ses fins: arrestations, tortures, terreur, requisitions arbitraires, corvées, apoliations, extorsions de sommes, vols, pillages, famine, viols, destructions, enlèvements d'enfants, déportations. Ce dernier, chapitre commence par ces mots qui promettent: « En ce qui concerne les personnes déportées en Bulgarie, les rapports et les dépositions sont abondants, précis et concordants. Il résulte de leur ensemble une impression de tristesse au sujet des malheureux qui ont subi les tourments qu'ils racontent et de dégoût pour ceux qui les leur ont imposés. La lecture des documents publiés dispenserait presque de tout commentaire ».

La conclusion de ce retentissant rapport est à retenir: « Il nous paraît certain, y est-il dit, que la Bulgarie a poursuivi un but: la destruction des populations orthodoxes helléniques de la Macédoine orientale. En agissant ainsi, elle donnait satisfaction à des sentiments de haine et de vengeance qui caractérisent la mentalité bulgare et elle préparait ses revendications sur une contrée qu'elle convoite depuis longtemps. Cette destruction fut entreprise dès le début de l'occupation, alors que le Gouvernements d'Athènes et de Sofia étaient encore en relations amicales. ...L'organisation de la famine fut un moyen sournois, mais encore bien plus cruel et bien plus efficace pour supprimer l'élément hellénique, en même temps qu'il enrichissait le Gouvernement et les particuliers bulgares... La brutalité des morts collectives par fusillades n'atteint pas en cruauté celle qui consiste à condamner des milliers d'êtres inoffensifs à mourir de faim après de lonques et angoissantes tortures ».

Quant aux déportations condamnables en elles-mêmes, puisqu'elles sont formellement interdites par les lois et coutumes de la guerre, elles ont constitué un crime odieux et flétrissant, ayant été pratiquées comme un moyen d'extermination; plus du quart des déportés mâles succomba aux privations, aux coups, aux tortures, aux travaux écrasants.

La Commission interalliée susmentionnée n'hésite pas à déclarer le Gouvernement et le commandement bulgares responsables de tous les crimes qu'elle dénonce au monde civilisé. Comment qualifier, dit-elle en terminant, un Gouvernement qui fait preuve d'un esprit de dissimulation aussi profond, qui manque si facilement à sa parole, qui méconnaît les règles du droit international, qui n'hésite devant aucun moyen, si barbare soit-il, pour satisfaire ses appétits, sa cupidité et ses ambitions? Il est dangereux non seulement pour ses voisins immédiats, mais encore pour l'humanité civilisée tout entière. Il doit être condamné à la réparation du mal qu'il a causé. Quant au châtiment qu'il a mérité, il consistera surtout dans l'application des mesures propres à l'empêcher de renouveler ses entreprises criminelles.

De son côté, la Commission interalliée spécialement désignée pour constater les violations des Conventions de La Haye et du droit international en général, commises de 1915 à 1918 par les Bulgares en Serbie occupée, après

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

avoir relevé les innombrables crimes perpétrés par ces derniers: massacres de prisonniers et de blessés et de blessés serbes, aussi bien que de la population civile, mauvais traitements, tortures, viols, internements, pillages, destructions, incendies, dénationalisation, etc., conclut ainsi son rapport:

» La politique anti-serbe du Gouvernement bulgare a été poursuivie par ses agents subalternes avec une brutalité bestiale et une sauvagerie raffinée, proche du sadisme. Toutes les horreurs des plus terribles époques de l'histoire humaine qu'on croyait à disparues, ont fait de nouveau leur apparition dans cette partie de la Serbie que les Bulgares ont traversée (y compris le pal, imaginé par les Turcs, la mise à mort à petit feu, inventée par les cannibales, etc.). Il est essentiel de relever que ces actes ne sont pas isolés. Les atrocités n'ont pas été commises seulement par les comitadjis bulgares, mais aussi par les officiers bulgares et par la police bulgare. Ces faits prouvent qu'il existe chez les Bulgares une haine invétérée, inextinguible contre les Serbes particulièrement ainsi qu'une capacité de haine sans exemple dans le monde. Le monde civilisé ne peut rester indifférent devant une telle situation. Un peuple capable de haïr à ce point, si aveugle et si acharné dans l'expression de sa haine, représente un danger pour tous ses voisins, et est une honte pour l'époque à laquelle nous vivons. Il mérite une punition exemplaire, la punition la plus sévère, parce qu'elle pourra le faire revenir à la raison et lui faire comprendre que, de nos jours, les crimes et les atrocités ne méritent aucune pitié et sont des enteprises qui ne rapportent plus aucun profit.

Bien que les Bulgares — qui ont amplement démontré leur complète incapacité d'administrer les allogènes, autrement que par l'oppression et l'extermination, aient souvent réussi à tromper les naïfs, par leurs mensonges effrontés et cyniquement répétés, nous comptons bien qu'ils ne pourront plus se relever de ces sentinces écrasantes et définitives, à moins que, réduits à l'impuissance, ils ne renoncent à toutes les pratiques criminelles et malhonnêtes par lesquelles ils ont poursuivi jusqu'ici la réalisation de leurs penchants de conquête et de domination.

En dehors de la protestation qui précède, faite par nos Alliés Serbes et à laquelle nous donnons notre complète adhésion en protestant avec eux contre les accusations formulées par les Bulgares, la Délégation Roumaine se voit obligée de répondre d'une manière spéciale à ce mémoire.

Dans une brochure intitulée: la Vérité sur les accusations contre la Bulgarie, publiée par le Ministère des Affaires Entrangères et des Cultes, nos ennemis, les Bulgares ont voulu montrer entre autres:

a) Les prétendues atrocités commises par l'armée roumaine sur la population d'origine bulgare de la nouvelle Dobroudja.

b) L'internement en masse de la population bulgare de Dobroudja.

c) Les mauvais traitements subis en Roumanie par les internés civils et les prisonniers bulgares durant leur captivité.

Nous protestons de la façon la plus catégorique contre les accusations inventées que nous repoussons énergiquement.

D'autre part, nous ne voulons pas laisser sans réponse l'accusation fantaisiste de nos ennemis, chargés de crimes, qui osent nous imputer les actes dont ils se sont eux-mêmes rendus coupables dans les territoires qui ont eu le malheur d'être occupés par eux.

a) On affirme dans la publication bulgare que l'armée roumaine a commis en Dobroudja des atrocités sur la population bulgare et pour le prouver, on se sert spécialement de photographies de cadavres humains.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Tout en contestant les soi-disant preuves invoquées à l'appui de cette accusation des Bulgares, nous tenons à faire observer tout d'abord que le territoire entier de la Dobroudja a été le théâtre de la guerre pendant la première partie de notre campagne et que quelques civils bulgares des villages de Srebarna, Babova et Rarova ont été organisés par l'ennemi en francs-tireurs qui ont attaqué les armées roumaines pendant la retraite. Les blessés et les dernières troupes en retraite ont été attaqués d'une manière sauvage; des blessés roumains ont eu les yeux crevés la langue coupée et beaucoup parmi eux ont été tués, les femmes bulgares frappant le couteau à la main nos blessés et jetant sur eux de l'eau bouillante.

Contre ces francs-tireurs, l'armée roumaine s'est vue obligée d'user des légitimes mesures de répression.

D'autre part, ceux des habitants très rares qui n'ont pas voulu se soumettre aux ordres d'évacuation ont risqué, comme partout ailleurs sur le front, de se faire tuer par l'effet des bombardements ou des balles égarées sans qu'on puisse en faire responsables l'un quelconque des belligérants.

La preuve que les soi-disant victimes des atrocités roumaines ne sont que des victimes inévitables du refus d'évacuer ou de leur coopération avec l'armée ennemie ressort même de la position dans laquelle, se trouvent les cadavres étendus partout, des rapports, des médecins bulgares qui constatent que les cadavres de gens tués à proximité du front ou à ceux qui ont paricipé aux luttes près de l'armée. Et, s'il y a un système d'atrocités pourquoi ne nous montre-t-on pas des preuves que leur mort est due à la baïonnette ou à quelque autre arme tranchante, comme on le voit quand l'attaque a eu lieu de près contre la population civile?

Mais si l'armée roumaine s'est rendue coupable des actes d'atrocités contre la population d'origine bulgare ailleurs que dans ces villages pourquoi ne nous cite-t-on pas des exemples d'atrocités commis dans les milliers de villages de l'ancienne ou de la nouvelle Dobroudja? Quand dans toute la Dobroudja — terre roumaine et théâtre de la guerre — on ne peut citer que les atrocités des trois communes du front ci-dessus mentionnées. Cela explique suffisamment le peu de fondement de pareilles accusations d'autre part, quel intérêt la Roumanie avait-elle de massacrer ses habiants les citoyens de la Dobroudja?

Quant aux cruautés de la prison de Doborici — où on prétend que trente-cinq condamnés ont été fusillés — elles sont très explicables. Les condamnés pour crimes de pillage et d'assassinats, en grande partie turcs d'origine et environ trente d'origine bulgare, s'étant évadés, pendat la retraite de nos troupes et s'étant livrés à des actes de violence très graves contre le personnel de la garde de prison; celui-ci après les avoir sommés de se rendre et pour les empêcher de commettre de nouveaux crimes a eurecours à la répression légitime imposée par les circonstances, ils voulaient profiter de la retraite roumaine pour commencer leur œuvre criminelle.

Pour ce qui est des prétendus viols dont se plaignent les Bulgres, et que nous contestons de la manière la plus catégorique, il suffira de répéter que la retraite des troupes roumaines, après des luttes acharnées, a été si précipitée et le séjour dans les villages si court, qu'on peut vraiment concevoir que ces troupes aient pu avoir la préoccupation et le temps de commettre de pareils actes. Et, comment il peut être question de vols, alors que la population de ces régions du théâtre de la guerre avait reçu l'ordre d'évacuer et qu'elle avait exécuté cet ordre avant l'arrivée de la troupe sur les lieux?

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Il est même surprenant de voir les Bulgares qui se sont rendus coupables de tous les crimes et surtout des viols dont il nous accusent les mettre à notre charge.

Mais le Gouvernement Bulgare, qui sait les atrocités et les viols les plus incroyables commis en territoire envahi, jusque dans les églises et en présence des parents des victimes mortes par suite des actes réitérés de bestialité des troupes bulgares, actes que nous avons suffisamment constatés, et qui n'ignore pas que des peines exemplaires suivront ces actes, a-t-il échappé à leurs suites en accusant de crimes imaginaires un peuple qui n'a jamais fait preuve de sauvagerie? Il se trompe, car de pareils faits ne se peuvent ni oublier, ni pardonner.

I. *Internement en masse de la population d'origine bulgare de Dobroudja.*

Étant connu que, comme il a été dit plus haut, le commandement roumain a dans l'intérêt de la population des environs du front ordonné l'évacuation de nombreux villages, il était naturel que cette population évacuée — roumaine aussi bien qu'étrangère — fût envoyée vers les lieux de retraite en Moldavie. C'est de cette façon qu'on s'explique la présence en Moldavie de ces populaions, évacuées — partout dans de très mauvaises conditions d'ailleurs — comme pour toute la population roumaine — de Valachie, Olténie et de Dobroudja.

Si pami des évacués on trouve des éléments d'origine bulgare, on doit nous savoir gréqu'au lieude les laisser tués dans les bombardements nous les ayons conduits e soignés en Moldavie où ils ont reçu le même traitement que la populatio roumaine qui les a aidés et a partagé avec eux son dernier morceau de pain.

Alorsque pendant la retraite 350.000 habitants de la population roumaine sont mors par suite de difficultés de la retraite et du typhus exanthématique et que, au contraire, on compte peu de morts parmi la population de la Dobroudja — 750 morts sur presque 20000 évacués et internés — chiffre indiqué par les Bulgares eux-mêmes — on pourrait, sinon nous adresser des remeciements, du moins nous épargner les attaques.

Voilà donc anéantie aussi cette prétendue persécution de la population d'originebulgare de la nouvelle Dobroudja par cette mesure d'internement. Commen ont vécu ceux d'entre eux qui ont été obligés de vivre en commun avec lesautres internés, les neutres le diront dans le chapitre suivant:

III. *Mauvais traitements subis par les internés civils et les prisonniers bulgares.*

La mission chargée de visiter les internés et prisonniers étrangers en Roumanie (le Dr. René Guillermon et le capitaine de Stokar) écrit à la suite de nombreses inspecions de qui suit ce qui constitue la meilleure réponse aux calomnies bulgares:

Nos avons terminé nos inspections par la visite de Barlad et de Mastacani, des dépts de travail Zorleni, Dragaseni, Gara Lascar Cataragiu, Barbosi, Vladesi, Slobozia, Cancea, Rogojeni, Albita, Scoposeni. Nous sommes heureux de vous dire que nous avons rapporté de ces inspections une impression très favorable et de rendre justice aux efforts qui ont été faits particulièrement ans ces derniers mois pour assurer aux prisonniers une situation satisfaisante.

A Barlad – Nous avons admiré le nouveau camp dont les baraques sont excellentes et nous avons remarqué les installations hygiéniques, etc.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Infirmerie très bien tenue, les feuilles des malades très sérieusement mises à jour.

Nous tenons à féliciter particulièrement le prêtre roumain, le Dr. Ulici, dont le dévouement à l'égard des prisonniers nous a été signalé en termes trés chaleureux.

A. Mastacani — L'installation et la tenue du camp sont très satisfaisantes. Les personnes sont unanimes à faire l'éloge du Commandant du camp, le Major Stavami. Là aussi les conditions du nouveau camp sont excellentes.

Dans les divers dépôts de travail visités, nous avons constaté que les conditions actuelles des prisonniers sont bonnes.

Dans la région du Nord (où se trouvaient aussi quelques milliers d'évacués, ex-internés bulgares) les mesures prises par le Commandant pour assurer le ravitaillement en vêtements, vivres, nourriture, ont été excellentes et nous n'avons entendu que des éloges sur les Commandants actuels de tous les centres que nous avons visités.

En conclusion la Commission ajoute:

Nous sommes arrivés au bout de nos inspections et de tout ce que nous avons vu, nous avons acquis la conviction que les mesures ordonnées par le Gouvernement à l'égard de ses prisonniers, ont été parfaitement bonnes et humaines.

En vous envoyant le dernier rapport, nous tenons à vous remercier, Monsieur le Ministre (c'était M. Vintila Bratiano) des facilités, qui nous ont été données pour nos inspections; nous avons trouvé au service des prisonniers du Ministère de la Guerre le meilleur accueil.

MM. les Officiers de ce service, comme ceux des camps et des dépôts, se sont toujours mis à notre disposition avec la plus grande amabilité.

En échange, on verra tout de suite comment se comportaient les autorités bulgares à l'égard des représentants neutres des intérêts de nos prisonniers.

Les mêmes constatations ont été faites par les Neutres sur les camps d'internement des officiers.

Voici en effet ce que dit, dans son rapport d'inspection du camp des officiers prisonniers de Dobrovatzi, le Dr. Baccilieri, représentant de la Légation Suisse:

Les officiers prisonniers occupent un grand bâtiment à un seul étage entouré de collines couvertes de jolis bois.

En général, l'Institut est assez bien tenu et la propreté de l'établissement et de ses alentours est aussi suffisamment bonne.

En ce qui concerne l'alimentation, les officiers à Dobrovatz mangent beaucoup mieux que nous et que nos malades dans les hôpitaux de Jassy.

J'ai l'impression que le Commandant du dépôt a atteint le but qu'il s'était proposé quand il en a pris le commandement c'est-à-dire: Il a décidé de traiter les prisonniers de la manière à laquelle il voudrait que les prisonniers roumains fussent traités par l'ennemi.

Et comme conclusion, le Dr. Baccilieri dit:

Si chaque pays belligérant traitait les officiers comme le sont ceux de Dobrovatz, je ne crois pas qu'on aurait lieu de se plaindre.

Malgré la vie de captivité, ils sont bien nourris et en bonne santé.

Pendant l'hiver (le désastreux hiver de 1916—1917) pas de grands malades aucun mort.

Dans ce temps là, sont morts 350.000 roumains, du typhus exanthématique, appartenant à la population civile.

Nous espérons avoir suffisamment répondu d'une manière succincte à cette troisième accusation de nos ennemis bulgares.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Mais nous ne pouvons terminer ce petit mémoire sans montrer, à notre tour, la conduite de nos accusateurs à l'égard des prisonniers et internés roumains.

Et tout d'abord: pendant plus d'une année, les représentants des pays neutres se sont vu refuser le droit de visiter les internés et les prisonniers roumains en Bulgarie. Preuve: le Ministre d'Espagne écrit à ce sujet:

Le ministre d'Espagne à Sofia — dit notre ministre en Espagne — fait connaître que jusqu'à présent il n'a pas reçu encore l'autorisation de visiter les camps de concentration des prisonniers roumains malgré toutes les démarches écrites et verbales.

Il ajoute qu'au mois de mars dernier la Commission de la Croix Rouge de Genève arrivée à Sofia, voulant visiter les camps des prisonniers et exprimant son étonnement pour les refus du Gouvernement bulgare de permettre aux représentants des États neutres chargés de la protection des prisonniers a reçu la réponse suivante: l'autorisation ne tardera pas a être donnée.

Mais jusqu'aujourd'hui cette promesse n'a pas été réalisée.

En octobre et décembre 1917 (c'est-à-dire après un an du commencement de la guerre), le ministre d'Espagne à Sofia communique: «qu'il n'a pas encore obtenu l'autorisation d'inspecter les distributions d'envoi d'argent, colis alimentaires et de vêtements pour les prisonniers roumains.» Il n'a pas non plus obtenu l'autorisation de visiter les dépôts des prisonniers malgré es démarches faites.

Pourquoi refusait-on cette autorisation? Parce que les malheureux prisonniers menaient la vie des escalves de jadis, et ils mouraient par milliers.

Voici ce qu'écrit le Ministre d'Espagne à Sofia au Ministre des Affaires Etrangères en Bulgarie:

Selon les renseignements que cette légation a recueillis, il résulte que la plupart des soldats prisonniers, se trouvant tant à Sofia qu'en province, sont dans une situation pitoyable, nus pieds, les vêtements en lambeaux et tellement déguenillés que plusieurs d'entre eux ne pourront résister au froid rigoureux de l'hiver.

D'autre part, elle apprend aussi qu'on les a privés de soupe et que le pain qu'on leur donne a été réduit à la plus minime portion.

On raconte avec tout les détails voulus les cas de mort à la suite du froid et d'inanition, presque pieds nus, sans vêtements et portant l'empreinte de la famine. On cite des horreurs sur la manière dont ils sont traités et sur les punitions corporelles auxquelles on les soumet pour la moindre faute. Quelques-uns même me montrèrent des blessures non cicatrisées à cause, paraît-il, d'avoir été forcés de quitter les hôpitaux avant leur guérison complète.

Et Monsieur Max Doeffus, président de la Croix-Rouge de Genève, avisé par une dame étrangère, qui avait visité Sofia et qui par hasard eut l'occasion de voir les prisonniers roumains a été étonnée de ce qu'elle a vu et entendu sur le sort des prisonniers de toutes les nationalités et en particulier des Roumains, écrit au représentant roumain de la Croix-Rouge de Genève:

La misère est très grande parmi les prisonniers et leur nourriture absolument insuffisante J'ai l'impression de plus en plus — dit le même personnage — que de tous les prisonniers roumains ceux internés en Bulgarie sont les plus malheureux et que c'est à eux qu'il convient de songer à l'avenir avant tout.

Le traitement subi par les officiers roumains prisonniers a été le même que celui infligé à la troupe, aux internés civils et aux otages parmi lesquels

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

il y avait des hauts fonctionnaires, des professeurs et magistrats roumains, etc.

Voici ce que nous lisons dans le mémoire du Colonel Marasesco, ex-prisonnier, mémoire présenté aux autorités bulgares et neutres:

Le 24 août 1916, à 6 heures de l'après-midi, après la capitulation, le convoi de prisonniers roumains traversait Turtucaia, de l'est à l'ouest de la ville. Sur notre passage, la population tirait sur nous des maisons et des fenêtres sans que les soldats bulgares qui nous escortaient l'en empêchent; il y eut plusieurs blessés parmi nos officiers et nos soldats.

Pendant l'escorte — le jour de la capitulation — de la ville à la caserne de Seremet, ainsi que les jours suivants, de Turtucaia à Rasgrad, les soldats bulgares qui nous escortaient nous ont pris tout ce que nous avions sur nous: les montres, les bagues, l'argent, ils nous ont dépouillés de nos vêtements, des manteaux des capotes, des tuniques, des culottes et des chaussures.

Pendant notre marche de Turtucaia à la caserne de Seremet, le soldat bulgare de l'escorte attaqua le commandant Dervesco pour le piller, celui-ci voulant se défendre, le Bulgare lui enfonça sa baïonnette dans le corps et le tua sur-le-coup.

Moi-même, me trouvant dans ce convoi de prisonniers, je fus frappé et volé, mais je ne fis aucune résistance pour ne pas subir le même sort que le commandant Dervesco.

Le 25 août, un convoi de 5.000 prisonniers roumains, composé de soldats et de quelques dizaines d'officiers, escortés par une compagnie du I-er régiment d'infanterie de Sofia, se dirigeait vers la forêt de Daidir. A l'entrée de la forêt, le convoi fut arrêté et pillé par le commandant même du convoi, le lieutenant Cacef. L'opération terminée, il monta en voiture et disparut avec l'argent volé.

Et nous restâmes ainsi dans un état de misère, obligés de rester couchés sur le plancher nu, ayant un bloc de pierre en guise d'oreiller; nous passâmes l'hiver sans feu; nous étions privés de tout; on nous portait la nourriture dans des chaudrons qui servaient à laver les cabinets d'aisance; c'était les officiers qui étaient chargés d'accomplir cette besogne; ils balayaient aussi la maison, la cour et la rue et traversaient la ville avec des seaux d'eau ou des marmites de nourriture sur le dos. Les maisons où étaient logés les officiers se trouvaient dans le plus mauvais et le plus éloigné quartier de la ville, le faubourg des tziganes.

Le détachement qui venait de Tulovo arriva la soir à la station de Racovski; les officiers furent enfermés pour la nuit dans une remise et laissés sous la surveillance d'un garde.

Au milieu de la nuit, le garde entra dans la remise où les soldats s'alignèrent devant les officiers roumains, chargèrent les armes et deux d'entre eux un couteau à la main, passaient devant chaque officier et le menaçaient, avec le couteau, en criant: « Donne de l'argent ». De cette façon, ils volèrent l'argent de tous les officiers.

A trois heures du matin, ils recommencèrent cette opération pensant qu'il y avait encore quelques officiers qui n'avaient pas été volés.

Le lendemain, 6 novembre 1916, à huit heures du matin, 300 officiers, 100 étaient déjà partis la veille, quittèrent Cardjali et se dirigeaient vers Pasmacli. En route, ces détachements d'officiers furent laissés à Hustovo, Raicovo, Vlaschioi et Seremeti. Arrivés dans ces localités, ils furent mis en rangs et divisés par groupes. On donna l'ordre au premier groupe de prendre les pioches, au deuxiéme de prendre les pics, au troisième de prendre les brouettes, au quatrième, les civières pour charger les blocs de pierre et au cinquième groupe de prendre les marteaux pour fendre la pierre. Les offi-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ciers, voyant qu'en effet on voulait leur faire les travaux des voies, ont refusé d'exécuter l'ordre reçu. Après ce refus, ils furent enfermés dans une grange. Le lendemain arrive le lieutenant Cacef avec une compagnie de soldats, et, faisant sortir les officiers sur la place de la ville, il demanda à chacun en particulier s'il voulait travailler. Chaque officier répondait: non. A cette réponse, l'officier était mis à terre et frappé de cinquante coup dans le dos. Beaucoup d'entre eux, ne pouvant supporter le traitement barbare, s'évanouissaient; alors les soldats bulgares les forçaient de se relever en leur donnant des coups de pieds dans la tête. Quelques officiers plus faibles, bien qu'ils aient été solidaires avec les autres dans la décision de ne pas travailler dans aucun cas, à la vue de ces atrocités, cédaient et promettaient de travailler. Ceux-ci n'etaient pas frappés.

Ceux qui avaient été frappés étaient à nouveau interrogés et s'ils voulaient persister dans leur décision, on leur annonça que s'ils ne voulaient pas se soumettre, ils seraient frappés à mort. Le Lieutenant Cernaiano, de l'Artillerie sortit des rangs et répondit qu'il préférait mourir plutôt que de travailler. Il fut de nouveau mis à terre et frappé de cinquante coups. Malheureusement, ce brave officier a succombé ensuite à la fièvre typhoïde.

Les officiers furent frappés dans toutes ces localités sur la place publique, en présence des habitants qui, indignés eux-mêmes de cette barbarie, protestaient et les femmes et les enfants criaient.

Les officiers portaient encore sur leurs corps les traces sanglantes des coups reçus. C'était navrant de voir ces malheureux officiers qui, un mois après avoir reçu les coups, ne pouvaient pas encore se tenir sur les jambes.

La Légation d'Espagne constate même:

La Légation d'Espagne au Ministère des Affaires Etrangères à Sofia en mars 1917 dit ce qui suit:

La légation a appris de source digne de foi que le 12 janvier dernier, l'officier roumain Georges Theodoresco, chef de la télégraphie sans fil de la flotte roumaine, fait prisonnier à Toutacran, aurait été appréhendé par les autorités militaires qui lui auraient administré vingt-cinq coups de bâton et c'est parce qu'il est venu demander du secours à la Chancellerie de cette légation accompagné d'un soldat bulgare.

La légation se croit en devoir de protester énergiquement contre cet acte inhumain, etc.

Le ministre des Affaires Etrangères bulgare s'est vu obligé de reconnaître — après les avoir niés — les traitements misérables infligés aux malheureux prisonniers roumains.

Voici, en effet, la confirmation résultant de cette réponse adressée, le 25 juillet 1917, à la Légation d'Espagne à Sofia:

Le ministre des Affaires Etrangères de Bulgarie informe la légation d'Espagne à Sofia que des ordres ont été donnés aux autorités compétentes pour éviter à l'avenir d'infliger aux prisonniers roumains des punitions semblables (coups de bâton) à celles dont s'est plaint l'officier Georges Theodoresco.

C'est de cette façon sauvage qu'ont été maltraités sur la place publique beaucoup d'officiers roumains (Capitaine Grigoresco Traian du 8-e Régiment d'Obusiers, Lieutenant Cernaiano, Lieutenant Palade, magistrat, pour ne citer que ceux-là) parce qu'ils n'ont pas accepté de faire — ainsi que les autres officiers — le travail de terrassiers, quelques-uns même ont été assassinés par les sentinelles bulgares pour avoir refusé de se laisser voler, comme, par exemple, le Commandant Dervesco, du Rég. Mais ce traitement était généralisé. La Légation d'Espagne écrit ce qui suit, en octobre 1917, au Ministère des Affaires Etrangères bulgare:

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Je me permets de porter à la connaissance de Votre Excellence que, selon les renseignements qui me sont parvenus, les officiers roumains qui se trouvaient au camp de concentration à Kierdgali ⟨Cardjali⟩ fond l'objet de traitements inhumains à la suite de quoi ils réblament au nom de l'humanité l'ouverture d'une enquête pour vérifier ces faits, Je prie Votre Excellence de vouloir bien, vu les souffrances de ces malheureux, ordonner l'enquête sollicitée, etc.

Aucune suite n'a été donnée et comme conclusion de cette intervention la Ministre Espagnol de nouveau demande:

Je prie également Votre Excellence de vouloir bien nous faire obtenir le plus tôt possible l'autorisation d'aller visiter les camps de concentration des prisonniers roumains.

Aucune suite n'a été donnée, comme il n'en a pas été donnée dans le cas de l'assassinat du Commandant Dervesco et des autres Roumains.

Les mauvais traitements contre les prisonniers roumains même sur le front, sont confirmés aussi par le témoignage d'un Alsacien, Henri Sitter, de Hazenau (Alsace,) qui faisait alors partie de l'armée allemande. Voici ce qu'il écrit dans sa lettre du 28 mars 1919:

Je faisais partie du 9-e régiment d'infanteire et me trouvais, en 1916, dans la Dobroudja. Au mois d'octobre commençait l'attaque; peu de temps avant, je reçus un ordre de division de ne pas faire de prisonniers, mais de les massacrer tous; ce furent les premières atrocités que je vis dans les Balkans et qui dépassaient tout ce que j'avais vu pendant la guerre. Un acte d'une extraordinaire brutalité fut exercé par un chef de peloton de la 11-e compagnie, qui frappa avec un gros bâton des prisonniers qui demandaient grâce pour leur vie. Nous ignorons ce qu'ils sont devenus dans la suite. Les Bulgares traitèrent d'une façon barbare les grands blessés qu'ils achevèrent en leur fracassant le crâne. Ils pillèrent et dépouillèrent leurs cadavres qui souvent étaient presque nus. Quelques jours après lorsque je vins à passer par là, je retrouvai les cadavres mangés par les chiens. L'endroit s'appelait Topraisar. Je traversai ensuite toute la Dobroudja pour aller à Braila, Bucarest et Focsani et pris part à la bataille de Marachesti.

C'est à ces traitements qu'on doit l'énorme mortalité, plus de 65% de prisonniers roumains, et c'est ainsi qu'on s'explique pourquoi — la Bulgarie se refusait de communiquer la liste des internés et des prisonniers qui se trouvaient dans ses camps; liste que nous, les Serbes et Grecs, nous avons demandée continuellement.

* * *

Vu l'attitude des Bulgares et les mauvais traitements systématiquement infligés aux prisonniers roumaines, la Délégation Roumaine, d'accord avec la Délégation Serbo-Croato-Slovène et avec la Délégation Grecque, a, à juste raison, demandé à la Commission des prisonniers qu'on prévoit dans le Traité avec la Bulgarie une commission spécialle d'enquête chargée d'examiner toutes les violations et tous les crimes commis par les Bulgares pendant la guerre.

Aujourd'hui encore, la Délégation Roumaine, guidés par un sentiment de haute justice, demande au Conseil Suprême que cette Commission d'enquête soit prévue dans le Traité.

■ Arh. St. Bucureşti, fond Preşed. Consil. Min., Miscellanea, dosar nr. 13/1917, f. 296—303.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Delegația bulgară a prezentat la Conferința de Pace un memoriu asupra acuzațiilor aduse Bulgariei de guvernele grec, român și sîrbo-croato-sloven, în urma numeroaselor atrocități comise de către autorități și trupele bulgare în cursul ultimului război. Tăcerea acestor 3 guverne față de un asemenea memoriu putînd fi greșit interpretată, ele consideră necesar să prezinte la rîndul lor, următoarele observații:

Faptul în sine al atrocităților bulgare este stabilit într-o formă incontestabilă și într-o asemenea măsură încît bulgarii ei înșiși nu mai pot să le conteste. De aceea în loc să nege atrocitățile care li se reproșează ei preferă să afirme că fapte identice au fost comise de către adversarii lor. Or, este prea evident că în cursul acestui război, grecii, românii și sîrbii au fost puși în imposibilitate materială de a comite aceleași atrocități ca bulgarii, ei nepătrunzînd în teritoriu bulgar, în timp ce bulgarii, dimpotrivă, au ocupat o perioadă destul de lungă unele părți din teritoriile aparținînd adversarilor lor. Pentru a-și susține teza bulgarii au fost deci obligați să apeleze la evenimente care au precedat acest război, evenimente care ar fi avut loc, după afirmațiile lor prea puțin demne de încredere, în 1913, în timpul celui de-al doilea război balcanic și care, chiar dacă erau dovedite, n-ar fi putut face obiectul analizei Conferinței actuale de Pace.

Referitor la aceste acuzații bulgare este necesar să facem o observație de ordin general. Toate aceste acuzații se întemeiază numai pe mărturii ale bulgarilor. Guvernele grec și sîrbo-croato-sloven, înainte de a-și prezenta acuzațiile împotriva bulgarilor au ordonat o anchetă asupra atrocităților bulgare a unei Comisii interaliate prezentînd toate garanțiile dorite de imparțialitate. O comisie analoagă va fi de asemenea numită de guvernul român. Guvernul bulgar, în ceea ce-l privește, nu a crezut niciodată că trebuie să procedeze astfel.

Pentru a sprijini acuzațiile pe care le aduc adversarilor lor, bulgarii nu încetează să invoce rezultatele anchetei unei comisii particulare care poartă numele de Carnegie, anchetă care a durat 5 săptămîni, în 1913. Pe doi dintre membrii acestei comisii care erau cunoscuți ca bulgarofili, guvernele grec și sîrb i-au respins. Deoarece această respingere nu a fost luată în considerare guvernele menționate au refuzat să recunoască comisia. Aceasta n-a putut deci avea decît o activitate privată. Două treimi din raportul său au fost redactate de bine cunoscutul bulgarofil Miliucof, după date furnizate în exclusivitate de bulgari. Tendința de a-i declara nevinovați pe aceștia din urmă sau de a le atenua răspunderea este clară. Astăzi se știe în toate cercurile bine informate cît valorează raportul Comisiei Carnegie, raport pe care un avocat al cauzei bulgare s-a grăbit să-l redacteze cu documentele primite de la bulgari și fără să-i asculte pe adversari.

Memoriul bulgar încearcă să demonstreze că atrocitățile bulgare, după cum s-a dovedit, nu sînt nicidecum faptele autorităților bulgare, ci ale unor personalități izolate. Împotriva acestei afirmații se poate cita în primul rînd numărul ridicat de persoane ucise sau supuse unor tratamente condamnabile; acest număr înfricoșător de mare dovedește că era vorba de măsuri luate metodic și nu de crime izolate. Apoi, putem invoca și alte măsuri, cum ar fi deportările populației civile, care, chiar prin natura lor, nu pot fi luate decît de către autoritățile publice și nicidecum de către indivizi izolați. În sfîrșit, documentele oficiale din sursă bulgară dovedesc incontestabil că tratamentele condamnabile aplicate grecilor, românilor și sîrbilor erau ordonate de către autoritățile superioare atît militare cît și civile, că atrocitățile cele mai groaznice au fost în general comise de către ofițeri și funcționari și că întreaga responsabilitate a acestor orori revine guvernului bulgar.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Memoriul bulgar încearcă să demonstreze că situaţia internaţilor şi a prizonierilor era dintre cele mai favorabile, şi în sprijinul spuselor sale citează scrisorile unor prizonieri. Noi vom atrage atenţia să scrisorile prizonierilor nu dovedesc nimic pentru că e întotdeauna cazul să ne îndoim de împrejurările în care au fost scrise; se ştie că cel mai adesea n-au fost scrise decît sub ameninţare şi constrîngere. De altfel, aceste scrisori adresate în cea mai mare parte unor persoane particulare n-ar putea atesta decît atitudinea binevoitoare a acestor persoane faţă de anumiţi prizonieri şi nicidecum bunul tratament aplicat în general prizonierilor din lagărele bulgare. Atrocităţile comise în lagărele de prizonieri sînt, din nenorocire, dovedite de numeroase mărturii ale ofiţerilor englezi şi francezi care le-au constatat *de visu*. De altfel situaţia existentă în aceste lagăre reiese cu o teribilă precizie din faptul că, de exemplu, după calcule aproximative, numai 50% din prizonierii sîrbi s-au întors, după armistiţiu, la căminele lor. Guvernul bulgar care, în prezent, ar vrea să dovedească că a tratat bine pe prizonierii noştri ar trebui să înceapă prin a comunica listele prizonierilor deţinuţi în lagărele de concentrare, liste pe care n-am încetat să i le cerem şi pe care a refuzat mereu să le pună la dispoziţie. Acest refuz din partea sa ne face să credem că mortalitatea în lagărele de prizonieri a fost mult mai ridicată decît aceea care reiese din calculele noastre aproximative.

În acuzaţiile sale îndreptate în special împotriva sîrbilor, memoriul bulgarilor se ocupă mai ales de atrocităţile atribuite voievodului Petcinnaţ, unul dintre capii revoltei care a izbucnit în Serbia orientală în 1917. Or, tot ceea ce-a făcut acest voievod a făcut după bunul său plac. Datorită faptului că-şi avea centrul de acţiune în Serbia ocupată, el era în imposibilitate materială să întreţină raporturi susţinute cu guvernul sîrb din Corfu sau cu Marele Cartier sîrb din Salonic şi să primească instrucţiunile lor. Cea mai bună dovadă despre aceasta constă în faptul că revolta lui Petcinnaţ a izbucnit într-o epocă dintre cele mai puţin propice, atunci cînd armatele Aliate de pe frontul din Salonic nu puteau nici măcar să se gîndească la o ofensivă care ar fi trebuit să fie sprijinită de această revoltă. Este curios de notat că aproape toate atrocităţile pe care guvernul bulgar le pune pe seama lui Petcinnaţ sînt atrocităţi comise nu asupra bulgarilor, ci asupra sîrbilor care, după spusele bulgarilor, nu s-au lăsat antrenaţi în revoltă decît sub presiunea teroristă a lui Petcinnaţ. Or, atunci cînd o Comisie interaliată a anchetat în părţile Serbiei, care fuseseră cîmpul de acţiune al lui Petcinnaţ, nu s-a făcut nici o plîngere împotriva lui, în timp ce ea a trebuit să înregistreze numeroase plîngeri împotriva autorităţilor şi a comitagiilor bulgari şi a putut să constate, de asemenea, la fiecare pas urme materiale dovedind aceste atrocităţi.

Bulgarii sînt cu atît mai puţin admişi să formuleze acuzaţii contra adversarilor lor, cu cît atrocităţile pe care le-au comis ei înşişi contra grecilor, românilor, sîrbilor au fost dezvăluite într-un mod absolut convingător şi definitiv în toată oroarea lor.

Crimele comise de bulgari contra grecilor sînt constatate în documente oficiale şi în diverse publicaţii în număr foarte mare, dintre care cel mai recent este volumul intitulat: „Rapoarte şi anchete ale Comisiei interaliate asupra violării drepturilor omului comise în Macedonia orientală de către armatele bulgare". Această comisie — compusă dintr-un belgian, un francez, un englez, un sîrb şi un grec — a examinat 339 de localităţi şi a procedat cu cea mai mare prudenţă pentru a-şi pune concluziile la adăpost de orice contestaţie serioasă. Iată cîteva citate sugestive din raportul său:

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

„Intrînd în Macedonia orientală, Cabinetul din Sofia avea convingerea că acest ținut, rîvnit de atîta timp, va rămîne pămînt bulgar și singura sa preocupare a fost să-i falsifice etnologia. Ocupația a fost încă din primele zile atroce, barbară și distructivă. După declarația de război (iunie 1917), ea se agravă prin deportările în masă". Urmează un expozeu detaliat de măsuri și mijloace întrebuințate de către guvernul bulgar pentru a-și atinge scopul: arestări, torturi, teroare, rechiziții arbitrare, corvezi, jafuri, stoarcere de bani, furturi, tîlhării, foamete, violuri, distrugeri, furturi de copii, deportări. Acest ultim capitol începe prin aceste cuvinte care anunță: „În ceea ce privește persoanele deportate în Bulgaria, rapcartele și depozițiile sînt abundente, precise și concordante. Din ansamblul lor rezultă o impresie de tristețe în privința nenorociților care au îndurat chinurile pe care le povestesc și de dezgust pentru acei care li le-au impus. Lectura documentelor publicate ne scutește de orice comentariu".

Concluzia acestui răsunător raport este de reținut: „Pare sigur, se spune în el, că Bulgaria a urmărit un scop: distrugerea populațiilor ortodoxe elene din Macedonia orientală. Procedînd astfel, ea dădea satisfacție unor sentimente de ură și de răzbunare care caracterizează mentalitatea bulgară și își pregătea revendicările asupra unui ținut la care jinduia de mult timp. Această distrugere a fost întreprinsă de la începutul ocupației, atunci cînd guvernele din Atena și Sofia erau încă în relații prietenești... Organizarea foametei a fost un mijloc viclean, dar și mult mai crud și mai eficace pentru a suprima elementul elen, îmbogățind în același timp guvernul și particularii bulgari... Brutalitatea morților colective prin împușcare n-o atinge în cruzime pe aceea de a condamna mii de ființe inofensive să moară de foame după lungi și înfiorătoare torturi.

Referitor la deportările condamnabile prin ele însele pentru că ele sînt formal interzise de legile și obiceiurile războiului, ele au constituit o crimă odioasă și dezonorantă fiind practicate ca mijloc de exterminare; mai mult de un sfert dintre deportații bărbați au succombat datorită lipsurilor, loviturilor. torturilor, muncilor nimicitoare.

Comisia interaliată sus-menționată nu ezită să declare răspunzători de toate crimele pe care le denunță în fața lumii civilizate guvernul și comandamentul bulgar. Cum poate fi calificat, spunea ea încheind, un guvern care face dovada unei atît de mari prefăcătorii, care își calcă atît de ușor cuvîntul, care nesocotește regulile dreptului internațional, care nu ezită în fața nici unui mijloc oricît de barbar ar fi, pentru a-și satisface poftele, lăcomia și ambițiile? El este periculos nu numai pentru vecinii săi imediați, ci și pentru întreaga umanitate civilizată. El trebuie condamnat la repararea răului pe care l-a provocat; în ceea ce privește pedeapsa pe care o merită, ea va consta mai ales în aplicare de măsuri potrivite pentru a-l împiedica să-și reînnoiască actele criminale.

În ceea ce o privește, Comisia interaliată special desemnată pentru a constata violările Convențiilor de la Haga și ale dreptului internațional în general, comise din 1915 pînă în 1918 de către bulgari în Serbia ocupată, după ce a subliniat nenumăratele crime comise de către aceștia din urmă: masacrul prizonierilor și al răniților, sîrbi, precum și al populației civile, răul tratament, torturile, violurile, internări, jafuri, distrugeri, deznaționalizare etc., își încheie astfel raportul:

„Politica anti-sîrbă a guvernului bulgar a fost continuată de agenții săi subalterni cu o brutalitate bestială și o sălbăticie rafinată, frizînd sadismul. Toate ororile celor mai teribile epoci ale istoriei omenirii despre care se credea că au dispărut pentru totdeauna și-au făcut din nou apariția în această parte

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

a Serbiei pe care bulgarii au traversat-o (înțelegînd aici și țeapa descoperită de turci, și omorul prin foc încet inventat de canibali etc.). Este esențial de relevat că aceste acte nu sînt izolate. Atrocitățile n-au fost comise numai de comitagiii bulgari, ci și de ofițerii bulgari și de poliția bulgară. Aceste fapte dovedesc că bulgarii manifestă o ură înrăită, de nepotolit în special contra sîrbilor, cît și o capacitate de a urî fără pereche în lume. Lumea civilizată nu poate rămîne indiferentă în fața unei asemenea situații. Un popor capabil să urască într-atît, atît de orbit și atît de pornit în exprimarea urii sale, reprezintă un pericol pentru toți vecinii săi și este o rușine pentru epoca în care trăim. El merită o pedeapsă exemplară pedeapsa cea mai severă, pentru că numai aceasta îl va mai putea face să revină la realitate și să-l facă să înțeleagă că, în zilele noastre, crimele și atrocitățile nu merită nici o milă și sînt acțiuni care nu mai aduc nici un profit."

Deși bulgarii au demonstrat din plin desăvîrșita lor incapacitate de a administra populațiile de origine străină (alogenii) altfel decît prin asuprire și exterminare, au reușit adeseori să-i înșele pe naivi prin minciunile lor sfruntate și în mod cinic repetate, noi contăm mult pe faptul că ei nu vor mai putea să-și revină din aceste sentințe zdrobitoare și definitive, numai dacă, reduși la neputință, ei nu renunță la toate practicile criminale și necinstite prin care au urmărit pînă acum realizarea tendinței lor pentru cucerire și dominație.

În afară de protestul care precede, făcut de aliații noștri sîrbi și față de care manifestăm întreaga noastră adeziune protestînd împreună cu ei împotriva acuzațiilor formulate de către bulgari, Delegația română se vede obligată să răspundă într-o manieră specială acestui memoriu.

Într-o broșură intitulată: „Adevărul asupra acuzațiilor împotriva Bulgariei", publicată de Ministerul Afacerilor Străine și de Culte, dușmanii noștri bulgarii au vrut să arate între altele:

a) Pretinsele atrocități comise de armata română asupra populației de origine bulgară din noua Dobroge.

b) Internarea în masă a populației bulgare din Dobrogea.

c) Răul tratament suferit în România de către internații civili și prizonierii bulgari pe durata captivității lor.

Noi protestăm în modul cel mai categoric contra acuzațiilor inventate pe care le respingem energic. Pe de altă parte, nu voim să lăsăm fără răspuns acuzațiile fanteziste ale dușmanilor noștri, împovărați de crime, care îndrăznesc să ne impute actele de care ei înșiși s-au dovedit vinovați în teritoriile care au avut nenorocul de a fi ocupate de ei.

a) Se afirmă în publicația bulgară că armata română a comis în Dobrogea atrocități asupra populației bulgare și pentru a dovedi aceasta se servesc în special de fotografii de cadavre omenești.

Contestînd așa-zisele dovezi invocate în sprijinul acestei acuzații a bulgarilor, noi ținem să se observe în primul rînd că întreg teritoriul Dobrogei a fost teatru de război în prima parte a campaniei noastre și că, cîțiva civili bulgari din satele Srebarna, Babova și Rarova au fost organizați de către inamici în franctirori care au atacat armatele române în timpul retragerii. Răniții și ultimele trupe în retragere au fost atacați într-un mod sălbatic; răniților români li s-au străpuns ochii, li s-a tăiat limba și mulți dintre ei au fost omorîți, femeile bulgare cu cuțitul în mînă loveau pe răniții noștri și vărsau pe ei apă clocotită.

Împotriva acestor franctirori, armata română s-a văzut obligată să folosească legitime măsuri de represiune.

Pe de altă parte, aceia dintre locuitorii foarte rari care n-au voit să se supună ordinelor de evacuare au riscat, ca peste tot de altfel pe front, să fie

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

omoriți în urma bombardamentelor sau a gloanțelor rătăcite fără a putea face răspunzător pentru aceasta pe vreunul dintre beligeranți.

Dovada că așa-zisele victime ale atrocităților comise de români nu sînt decît victimele inevitabile ale refuzului de a se evacua sau a coopera cu armata inamică reiese chiar din poziția în care se găsesc cadavrele întinse peste tot, din rapoartele medicilor bulgari care constată numai cadavrele oamenilor omoriți în apropierea frontului sau a acelora care au participat la lupte în apropierea armatei. Și, dacă există un sistem de atrocități, pentru ce nu ni se arată dovezi că moartea lor se datorește baionetei sau vreunei alte arme tăioase așa cum se vede atunci cînd atacul a avut loc de aproape contra populației civile?

Dar dacă armata română s-a făcut vinovată de atrocități contra populației de origine bulgară în altă parte decît aceste sate, de ce nu ni se citează exemple de atrocități comise în miile de sate din vechea sau noua Dobroge? Cînd în toată Dobrogea — pămînt românesc și teatru de război — nu se pot cita decît atrocitățile din cele 3 comune ale frontului mai sus menționate. Aceasta explică îndeajuns redusa bază a unor asemenea acuzații; pe de altă parte, ce interes avea România să-și masacreze locuitorii, cetățenii Dobrogei?

Referitor la cruzimile din închisoarea Doborici — unde se pretinde că 35 de condamnați au fost împușcați — ele sînt foarte explicabile. Condamnații pentru crime de jaf și asasinate, în mare parte turci la origine și cam 30 de origine bulgară evadînd, în timpul retragerii trupelor noastre s-au dedat la acte de violență foarte grave contra personalului de gardă al închisorii; acesta după ce i-a somat să se predea și pentru a-i împiedica să comită noi crime a recurs la represiunea legitimă impusă de împrejurări, ei voiau să profite de retragerea română pentru a-și începe opera criminală.

În ceea ce privește pretinsele violuri de care se plîng bulgarii și pe care le contestăm în modul cel mai categoric, va fi de ajuns să repetăm că retragerea trupelor române, după lupte îndîrjite, a fost atît de precipitată și șederea în sate atît de scurtă încît nu se poate concepe într-adevăr ca aceste trupe să fi putut avea preocuparea și timpul de a comite asemenea acte. Și, cum poate fi vorba de violuri, atunci cînd populația acestor regiuni ale teatrului de război primise ordinul să se evacueze și ea executase acest ordin înaintea sosirii trupei pe aceste locuri?

Este chiar surprinzător să-i vedem pe bulgarii care s-au făcut vinovați de toate crimele și, mai ales de violurile de care ne acuză, că le pun pe seama noastră.

Dar guvernul bulgar, care are cunoștință de atrocitățile și violurile cele mai de necrezut comise în teritoriu invadat, chiar în biserici și în prezența părinților victimelor moarte în urma actelor repetate de bestialitate ale trupelor bulgare, acte pe care noi le-am constatat suficient, și care știe că pedepse exemplare vor urma acestor acte, s-a gîndit oare să scape de urmările lor acuzînd de crime imaginare un popor care n-a dat niciodată dovadă de sălbăticie? El se înșeală, căci asemenea fapte nu se pot nici uita, nici ierta.

II. *Internarea în masă a populației de origine bulgară din Dobrogea*

Dat fiindcă, după cum s-a spus mai sus, comandamentul român a ordonat în interesul populației din împrejurimile frontului, evacuarea a numeroase sate, era normal ca această populație evacuată — atît română cît și străină — să fie trimisă spre locurile de retragere din Moldova. În acest fel se explică prezența în Moldova a acestor populații evacuate — peste tot în condiții

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

foarte proaste de altfel, cît şi pentru toată populaţia română din Valahia, Oltenia şi Dobrogea.

Dacă printre evacuaţi se găsesc elemente de origine bulgară, trebuie să ne fie recunoscători că în loc să-i lăsăm să moară în bombardamente noi i-am condus şi îngrijit în Moldova unde au fost trataţi ca şi populaţia română care i-a ajutat şi a împărţit cu ei ultima bucată de pîine.

Atunci cînd în timpul retragerii 350 000 locuitori din populaţia română au murit datorită greutăţilor retragerii şi a tifosului exantematic şi cînd, din contra, au fost puţini morţi în rîndurile populaţiei din Dobrogea — 750 morţi la aproape 20 000 evacuaţi şi internaţi — cifră indicată chiar de bulgari — ar fi putut, dacă nu să ne adreseze mulţumiri, cel puţin să ne scutească de atacuri.

Iată deci spulberată şi această pretinsă persecuţie a populaţiei de origine bulgară din Noua Dobroge, prin această măsură de internare. Cum au trăit aceia dintre ei care au fost obligaţi să trăiască în comun cu ceilalţi internaţi ne-o vor spune neutrii în capitolul următor:

III. *Răul tratament îndurat de internaţii civili şi prizonierii bulgari*

Misiunea însărcinată să viziteze internaţii şi prizonierii străini din România (dnul René Guillermon şi căpitanul de Stokar) scrie în urma numeroaselor inspecţii ceea ce urmează şi constituie cel mai bun răspuns calomniilor bulgare.

„Noi am terminat inspecţiile prin vizitarea Bîrladului şi Mastacanilor, lagăre de muncă la Zorleni, Drăgăşani, Gara Lascăr Catargiu, Bărboşi, Vlădeşti, Slobozia, Cancea, Rogojeni, Albita, Scopoşeni. Sîntem fericiţi să vă spunem că am raportat în urma acestor inspecţii o impresie foarte favorabilă şi apreciem eforturile care s-au făcut mai ales în aceste ultime luni pentru a asigura prizonierilor o situaţie satisfăcătoare.

La Bîrlad — am admirat noul lagăr ale cărui barăci sînt excelente şi am remarcat instalaţiile igienice etc. Infirmeria foarte bine întreţinută, foile de observaţie ale bolnavilor foarte serios completate.

Ţinem să-l felicităm în special pe preotul român dr. Ulici al cărui devotament pentru prizonieri ne-a fost semnalat în termeni foarte călduroşi.

La Mastacani — Instalaţia şi întreţinerea lagărului sînt foarte mulţumitoare. Persoanele sînt unanime în a face elogiul comandantului lagărului, maiorul Stavami. Şi aici condiţiile noului largăr sînt excelente.

În diversele lagăre de muncă vizitate am constatat că actualele condiţii ale prizonierilor sînt bune.

În regiunea din Nord (unde se găseau şi cîteva mii de evacuaţi foşti internaţi bulgari) măsurile luate de comandant pentru a asigura aprovizionarea cu îmbrăcăminte, hrană, alimente au fost excelente şi nu am auzit decît elogii la adresa comandanţilor actuali de la toate centrele pe care le-am vizitat".

În concluzie Comisia adaugă:

„Am ajuns la sfîrşitul inspecţiilor noastre şi din tot ceea ce am văzut am rămas cu convingerea că măsurile ordonate de guvern în privinţa prizonierilor săi au fost foarte bune şi umane.

Trimiţîndu-vă acest ultim raport, ţinem să vă mulţumim, dle ministru (acesta era Vintilă Brătianu) pentru înlesnirile care ne-au fost create pentru inspecţiile noastre: ne-am bucurat la serviciul prizonierilor Ministerului de Război de cea mai bună primire.

Dnii ofiţeri ai acestui serviciu, precum şi cei de la lagăre şi depozite, au stat la dispoziţia noastră cu cea mai mare amabilitate".

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

În schimb, vom vedea imediat cum se comportă autoritățile bulgare față de reprezentanții neutri ai intereselor prizonierilor noștri.

Aceleași constatări au fost făcute de către neutri asupra lagărelor de internare a ofițerilor.

Iată de fapt ceea ce spune, în raportul său de inspecție a lagărului de ofițeri prizonieri de la Dubrovăț, dr. Baccilieri, reprezentantul Legației Elveției:

„Ofițerii prizonieri ocupă o clădire mare cu un singur etaj înconjurată de coline acoperite de păduri frumoase.

În general, Institutul este destul de bine întreținut, iar curățenia clădirii și a împrejurimilor este de asemenea suficient de bună.

În ceea ce privește alimentația, la Dubrovăț ofițerii mănîncă mult mai bine decît noi și bolnavii noștri din spitalele din Iași.

Am impresia că comandantul lagărului și-a atins scopul pe care și l-a propus cînd a luat comandamentul, adică: El a decis să trateze prizonierii așa cum ar dori el să fie tratați prizonierii români de către inamic".

Iar în concluzie dr. Baccilieri spune:

„Dacă fiecare țară beligerantă ar trata ofițerii cum sînt tratați cei de la Dubrovăț, nimeni nu ar mai avea de ce se plînge".

Cu toată viața de captivitate, ei sînt bine hrăniți și sănătoși. În timpul iernii (dezastruoasa iarnă din 1916—1917) nici un bolnav grav, nici un mort".

În acest timp, au murit 350 000 de români, de tifos exantematic, aparținînd populației civile.

Sperăm că am răspuns suficient într-o manieră succintă acestei a treia acuzații a inamicilor noștri bulgari.

Dar nu putem termina acest mic memoriu fără a arăta. la rîndul nostru, conduita acuzatorilor noștri față de prizonierii și internații români.

În primul rînd: timp de mai mult de un an, reprezentanților țărilor neutre le-a fost refuzat dreptul de a vizita internații și prizonierii români în Bulgaria. Dovadă, ministrul Spaniei scrie în această privință:

„Ministrul Spaniei la Sofia — spune ministrul nostru în Spania — aduce la cunoștință că pînă în prezent n-a primit încă autorizația de a vizita lagărele de concentrare ale prizonierilor români cu toate demersurile scrise și verbale.

El adaugă că în martie trecut Comisia Crucii Roșii de la Geneva, sosită la Sofia voind să viziteze lagărele de prizonieri și exprimîndu-și mirarea pentru refuzul guvernului bulgar de a permite reprezentanților statelor neutre însărcinate cu protecția prizonierilor, a primit răspunsul următor: autorizația nu va întîrzia să fie dată. Dar pînă astăzi această promisiune n-a fost onorată.

În oct. și dec. 1917 (adică după un an de la începutul războiului) ministrul Spaniei la Sofia comunică: „că încă nu a obținut autorizația de a inspecta distribuirea banilor trimiși, pachete cu alimente și îmbrăcăminte pentru prizonierii români". El nu a obținut nici atunci autorizația de a vizita lagărele de prizonieri cu toate demersurile făcute.

De ce se refuza această autorizație? Pentru că nenorociții prizonieri duceau viața sclavilor de odinioară și mureau cu miile.

Iată ce scrie ministrul Spaniei la Sofia ministrului afacerilor externe al Bulgariei:

„După informațiile culese de această legație, rezultă că cea mai mare parte a soldaților prizonieri care se află la Sofia cît și în provincie sînt într-o situație jalnică, cu picioarele goale, hainele peticite și atît de zdrențăroși încît mulți dintre ei nu vor putea rezista frigului aspru al iernii.

Pe de altă parte, se aude de asemenea că li s-a scos supa, iar pîinea care li se dă s-a redus la porția minimă.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Se povestesc cu toate amănuntele dorite cazurile de deces în urma frigului și a foametei, cu picioarele aproape goale, fără veșminte și purtînd amprenta foametei. Se citează orori asupra felului cum sînt tratați și asupra pedepselor corporale cărora sînt supuși pentru cea mai mică greșeală. Unii chiar mi-au arătat rănile necicatrizate din cauză că — se pare — au fost forțați să părăsească spitalele înainte de a fi vindecați complet".

Și dnul Max Doeffus, președintele Crucii Roșii din Geneva, anunțat de o doamnă străină, care vizitase Sofia și care din întîmplare a avut ocazia să-i vadă pe prizonierii români, a fost mirată de ceea ce a văzut și auzit asupra soartei prizonierilor de toate naționalitățile și în special a românilor, scrie reprezentantului român al Crucii Roșii din Geneva.

„Mizeria este foarte mare printre prizonieri și hrana lor absolut insuficientă. Am impresia din ce în ce mai mult — spune același personaj — că dintre toți prizonirii români aceia internați în Bulgaria sînt cei mai nenorociți și că la ei trebuie să ne gîndim pe viitor în primul rînd".

Tratamentul îndurat de ofițerii români a fost același aplicat trupei, internaților civili și ostaticilor printre care erau înalți funcționari, profesori și magistrați români etc.

Iată ceea ce citim în memoriul colonelului Mărășescu, fost prizonier, memoriu prezentat autorităților bulgare și neutre:

„La 24 aug. 1916, la ora 6 după-masă, după capitulare convoiul de prizonieri români traversa Turtucaia, de la est la vest. În timp ce treceam populația trăgea asupra noastră din case și de la ferestre fără ca soldații bulgari care ne escortau să-i împiedice; au fost mai mulți răniți printre ofițerii și soldații noștri.

În timp ce-am fost escortați — in ziua capitulării — din oraș spre cazarma din Seremet, precum și în zilele următoare de la Turtucaia la Rasgrad, soldații bulgari care ne escortau ne-au luat tot ce aveam la noi: ceasuri, inele, bani, ne-au dezbrăcat de haine, de paltoane, de mantale, de tunici, de pantaloni și de încălțăminte.

În timpul marșului nostru de la Turtucaia spre cazarma Seremet, soldatul bulgar din escortă îl atacă pe comandantul Dervescu pentru a-l jefui, acesta voind să se apere, bulgarul îi înfipse baioneta în corp și-l omorî pe loc. Eu însumi găsindu-mă în acest convoi de prizonieri, am fost lovit și furat, dar eu n-am opus nici o rezistență pentru a nu avea aceeași soartă ca și comandantul Dervescu.

La 25 aug., un convoi de 5 000 prizonieri români, compus din soldați și cîteva zeci de ofițeri escortați de o companie din regimentul I infanterie din Sofia, se îndrepta spre pădurea Daidir. La intrarea în pădure, convoiul fu oprit și jefuit de însuși comandantul convoiului, locotenentul Cacef. După terminarea operațiunii el se urcă în trăsură și dispăru cu banii furați.

Și noi am rămas astfel într-o stare de mizerie, obligați să stăm culcați pe podeaua goală, avînd un pietroi drept pernă; am petrecut iarna fără foc; eram lipsiți de toate; ni se aducea hrana în căldări care serveau la spălatul latrinelor; ofiițerii aveau misiunea de a îndeplini această sarcină; ei măturau și casa, curtea și strada și traversau orașul cu găleți de apă sau cu oale cu hrană în spate. Casele unde erau cazați ofițerii se găseau în cel mai prost și mai îndepărtat cartier al orașului, mahalaua țiganilor.

Detașamentul care venea din Tulova sosi seara la stația Racovski; ofițerii fură închiși pentru noapte într-o remiză și lăsați sub supravegherea unei gărzi.

În miez de noapte, gadra intră în remiză unde soldații se aliniară în fața ofițerilor români, încărcară armele și doi dintre ei cu cuțitul în mînă

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

treceau prin fața fiecărui ofițer și-l amenințau cu cuțitul țipînd: „Dă banii". În acest mod ei furară banii tuturor ofițerilor.

La ora 3 dimineața, ei reîncepură această operațiune crezînd că mai sînt încă cîțiva ofițeri care n-au fost furați.

A doua zi, 6 nov. 1916, la ora 6 dimineața, 300 ofițeri, 100 plecaseră deja în ajun, părăsiră Cardjali și se îndreptau spre Pașmacli. Pe drum, aceste detașamente de ofițeri fură lăsate la Hustova, Raicova, Vlaschioi și Seremetli. Sosiți în aceste localități, ei fură așezați în rînd și împărțiți în grupe. Se dădu ordin primei grupe să ia cazmalele, a doua tîrnăcoapele, celei de a treia să ia roabele, celei de a patra brancardele pentru a încărca blocurile de piatră și celei de a cincea să ia ciocanele pentru a sparge piatra. Ofițerii, văzînd că de fapt voiau să-i pună la muncă la drumuri au refuzat să execute ordinul primit. După acest refuz, au fost închiși într-o șură. A doua zi sosește locotenentul Chercef cu o companie de soldați și, scoțînd ofițerii în piața orașului el îi întreabă pe fiecare în separat dacă voia să lucreze. Fiecare ofițer răspunse: nu. La acest răspuns ofițerul era trîntit la pămînt și i se aplicau cincizeci de lovituri pe spate. Mulți dintre ei, neputînd suporta acest tratament barbar, leșinau: atunci soldații bulgari îi forțau să se ridice dîndu-le lovituri de picioare în cap. Cîțiva ofițeri mai slabi, deși fuseseră solidari cu ceilalți în hotărîrea de a nu lucra în nici un caz, la vederea acestor atrocități, cedau și promiteau să lucreze. Aceștia nu era loviți.

Acei care fuseseră loviți erau din nou interogați și dacă voiau să persiste în hotărîrea lor, li se anunță că dacă nu voiau să se supună vor fi loviți de moarte. Locotenentul Cermaianu, din artilerie, ieși din rînduri și răspunse că prefera mai degrabă să moară decît să muncească. El fu din nou trîntit la pămînt și primi 50 de lovituri. Din nenorocire, acest brav ofițer a murit apoi de febră tifoidă.

Ofițerii fură loviți în toate aceste localități în piața publică, în prezența locuitorilor care, indignați ei înșiși de această barbarie, protestau, iar femeile și copiii țipau.

Ofițerii aveau încă pe corp urmele sîngerînde ale loviturilor primite. Era sfîșietor să vezi acești nenorociți ofițeri care, după o lună de la primirea loviturilor, nu puteau încă să se țină pe picioare".

Legația Spaniei constată chiar:

Legația Spaniei către Ministerul Afacerilor Străine din Sofia în martie 1917 spune ceea ce urmează:

„Legația a auzit din surse demne de încredere că la 12 ian. trecut ofițerul român George Teodorescu, șeful telegrafiei fără fir al flotei române, făcut prizonier la Turtucaia, ar fi fost înhățat de autoritățile militare care i-au aplicat 25 de lovituri de baston și aceasta pentru că a venit să ceară ajutor la Cancelaria acestei legații însoțit de un soldat bulgar.

Legația consideră că obligația sa este să protesteze energic contra acestui act inuman", etc.

Ministrul Afacerilor Străine bulgar s-a văzut obligat să recunoască — după ce le negase — tratamentele mizerabile impuse bieților prizonieri români.

Iată, de fapt, confirmarea rezultînd din acest răspuns adresat, la 25 iulie 1917, Legației Spaniei din Sofia.

„Ministrul Afacerilor Străine al Bulgariei informează legația Spaniei din Sofia că s-au dat ordine autorităților competente să evite în viitor de a mai aplica prizonierilor români asemenea pedepse (lovituri de bîtă) de care s-a plîns ofițerul George Teodorescu".

În felul acesta sălbatic au fost brutalizați în piața publică mulți ofițeri români (căpitanul Grigorescu Traian din reg. 8 obuziere, locotenentul Cerna-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ianu, locotenentul Palade, magistrat, pentru a nu-i cita decît pe aceştia (pentru că n-au acceptat să muncească — ca şi ceilalţi ofiţeri — la drumuri), unii au fost chiar asasinaţi de către santinelele bulgare pentru că au refuzat să se lase furaţi, ca de exemplu, comandantul de regiment Dervescu. Dar acest tratament era generalizat. Legaţia Spaniei scrise cele ce urmează, în oct. 1917, Ministrului de Afaceri Străine bulgar:

„Îmi permit să aduc la cunoştinţa Excelenţei voastre că, după informaţiile care mi-au parvenit, ofiţerii români care se găseau în lagărul de concentrare de la Kierdgali ⟨Cardjali⟩ sînt obiectul unor tratamente neomeneşti în urma cărora ei reclamă în numele umanităţii deschiderea unei anchete pentru a verifica aceste fapte. Rog pe Excelenţa voastră să binevoiască, avînd în vedere suferinţele acestor nenorociţi, să ordone ancheta solicitată, etc.".

Nu s-a dat nici un răspuns şi în concluzia acestei intervenţii ministrul spaniol cere din nou:

„Eu rog de asemenea pe Excelenţa voastră să binevoiască a ne obţine cît mai urgent posibil autorizaţia de a vizita lagărele de concentrare ale prizonierilor români".

Nu s-a dat curs acestor rugăminţi, după cum nu s-a dat nici în cazul asasinării comandantului Dervescu, şi al altor români.

Relele tratamente contra prizonierilor români, chiar pe front, sînt confirmate şi prin mărturia unui alsacian, Henri Sitter din Hazenau (Alsacia) care făcea atunci parte din armata germană. Iată ce scrie el în scrisoarea din 28 martie 1919:

„Eu făceam parte din regimentul 9 infanterie şi mă aflam în 1916, în Dobrogea. În luna octombrie începea atacul; cu puţin timp înainte, am primit un ordin de divizie să nu fac prizonieri, ci să-i masacrez pe toţi; acestea au fost primele atrocităţi pe care le-am văzut în Balcani şi care depăşesc tot ce am văzut în timpul războiului. Un act de o extraordinară brutalitate a fost executat de un şef de pluton din Compania a II-a, care lovi cu o bîtă groasă prizonierii care cereau iertare pentru viaţa lor. Nu mai ştim ce au devenit pe urmă. Bulgarii au tratat în mod barbar răniţi grav pe care îi omorau zdrobindu-le craniul. Ei le jefuiră şi despuiară cadavrele care adeseori erau aproape goale. Cîteva zile mai tîrziu, cînd am trecut pe acolo, am găsit cadavrele mîncate de cîini. Locul se numea Topraisar. Am traversat apoi toată Dobrogea pentru a merge la Brăila, Bucureşti şi Focşani şi am luat parte la bătălia de la Mărăşeşti".

Acestor tratamente li se datorează enorma mortalitate, mai mult de 65% din prizonierii români şi astfel se explică de ce Bulgaria refuza să comunice lista internaţilor şi a prizonierilor care se aflau în lagărele lor; listă pe care noi, sîrbii şi grecii, am cerut-o mereu.

Considerînd atitudinea bulgarilor şi răul tratament aplicat sistematic prizonierilor români, delegaţia română de acord cu delegaţia sîrbo-croată-slovenă şi cu delegaţia greacă a cerut, pe bună dreptate, Comisiei de prizonieri să se prevadă în Tratatul cu Bulgaria o comisie specială de anchetă însărcinată să examineze toate violările şi toate crimele comise de bulgari în timpul războiului.

Şi astăzi, încă, delegaţia română însufleţită de un sentiment de înaltă justiţie, cere Consiliului Suprem ca această comisie de anchetă să fie prevăzută în Tratat.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

805

1919 decembrie 1, București. **Scrisoare a ataşatului militar al Italiei în România, generalul Luciano Ferigo, prin care comunică generalului Antonio Isnaldi că a primit medalia de aur pe care el şi foştii colaboratori i-au oferit-o drept recunoştinţă pentru eforturile depuse în organizarea Legiunii române.**

Addetto militare d'Italia in Romania
No 1570 prot.

Bucarest, li 1° dicembre 1919

Carissimo Isnaldi,

Ho ricevuto la spendida madaglia d'oro che tu e gl'ufficiali della Legione Romena, con pensiero veramente delicato, avete voluto offrirmi in ricordo de tanto amore che ho posto nella formazione della Legione valorosa.

Non sol se al mio grande affetto ha corrisposto con eguale efficacia il risultato del mio lavoro; certo ê che vedo ancora giungere qui bellissimi soldati, corretti e disciplinati.

Cio prova come tu, caro Isnaldi, abbia saputo completare e perfezionare la mia opera. Opera questo che si crea un ambiente estremamente favorevole in tutta la Romenia.

Tanti cordiali saluti a tutti i tuoi brillanti ufficiali e soldati ed un abbraccio affettuoso a te da tuo.

affettuosissimo amice
f. to generale Luciano Ferigo

■ Arh. St. Bucureşti, col. Microf. Italia, r. 94, c. 77, Stato Maggiore dell'Esercito Italiano, Ufficio Storico, Roma.

Ataşatul militar al Italiei în România
Nr. de protocol 1 570

Bucureşti, 1 decembrie 1919

Dragă Isnaldi,

Am primit splendida medalie de aur pe care tu şi ofiţerii Legiunii române mi-aţi oferit-o cu gîndurile cele mai bune, în amintirea sentimentelor deosebite pe care le-am pus pentru formarea valoroasei Legiuni.

Nu ştiu dacă marea mea afecţiune a fost atît de eficace şi a corespuns pe deplin rezultatului muncii; adevărul este că văd şi azi sosind aici pe cei mai frumoşi, corecţi şi disciplinaţi soldaţi.

Aceasta demonstrează că tu, dragă Isnaldi, ai ştiut să dezvolţi şi să perfectezi opera începută de mine. Opera aceasta creează o impresie extrem de favorabilă în toată România.

Cele mai cordiale salutări tuturor strălucitilor tăi ofiţeri şi soldaţi şi o îmbrăţişare afectuoasă din partea mea.

Cu afecţiune deosebită,
General Luciano Ferigo

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1919 decembrie 2, Viena. Raport al lui Johann Röser, director al Societății „Agricola", înaintat Ministerului Afacerilor Externe al Germaniei, relativ la atitudinea germanilor din România față de Marea Unire din 1918 și la statutul politic al minorității germane în cadrul statului român întregit.

Kaiserlich
Deutsche Botschaft
in Wien

Wien, den 2. Dezember 1919

Anliegend beehre ich mich eine von dem zur Zeit hier weilenden Banater Bauernführer, Herrn Direktor Röser verfasste Denkschrift betreffend „Bericht über das Deutschtum in Grossrumänien" dem Auswärtigen Amt gehorsamst einzureichen.

v. Riepenhausen

An: das
Auswärtige Amt,
Berlin

Wien, den 29. November 19.

Bericht über das Deutschtum in Grossrumaenien

Die Deutschen in Ungarn waren durch den „Deutschen Bauernbund" aus den Laendern der ungarischen Krone in Budapest, organisiert.

Die wirtschaftlichen Interessen des „Deutschen Baueinbundes" waren durch die „Agricola G.m.b.H.", Warenabteilung des deutschen Bauernbundes vertreten. Eine sonstige deutsche Organisation gab es noch in der sozialdemokratischen und in der christlichsozialen Partei (Richtung Giesswein).

Als nun der Zusammenbruch in Ungarn kam, traten diese drei Parteien zusammen und bildeten den „Deutschen Volksrat für Ungarn". Der „Deutsche Volksrat" erkämpfte dann das Deutsche Autonomie — Gesetz und das Deutsche Ministerium.

Als unsere Organisationen soweit gediehen waren, kam der Zusammenbruch der Karoly'schen Regierung und der Bolschewismus übernahm die Herrschaft in Ungarn.

Unter dem Bolschewismus wurde die deutsche Bewegung durch den „Deutschen Kulturverband" in Budapest aufrecht erhalten.

Nach dem Zusammenbruch des bolschewistischen Regimes löste man das deutsche Ministerium ganz auf und durch die chauvinistische Richtung der Friedrich-Regierung wurden auch im verbliebenen Ungarn die deutschen Schulen wiederum zurückmagyarisiert.

Als der Bolschewismus in Budapest ausbrach, war ich als Leiter der Deutschen in Belgrad und verhandelte dort mit dem jugoslavischen Ministerium wegen der Rechte und Pflichten der Deutschen auf jugoslavischem Gebiete. Ich verlangte, dass wir Deutschen auch am Wirtschaftsleben des jugoslavischen Staates im Verhältnis zu unserer Anzahl und Kraft, Anteilhaben sollten. Die Belgrader Regierung machte uns gewisse Zugeständnisse, die aber nur zum Teil eingehalten wurden. Betreffs der deutschen Schulen sind wir aber auch heute noch besser dran als im eigentlichen, verbliebenen Ungarn. In wirtschaftlicher Beziehung werden wir aber in diesem Staate keine entscheidente Rolle spielen, auch wenn der jugoslavische Staat im Stande ist, sich

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

aufrecht zu erhalten und trotzdem in der Bacska und in der Baranya allein ca 700.000 Deutsche wohnen.

Von Belgrad kehrte ich nicht nach Budapest zurück sondern reiste nach Temesvar, meiner eigentlichen Heimat. Temesvar war damals noch von den Serben besetzt und sicherte man uns im Banat gewisse Rechte betreffs unseres Volkstumes zu, wenn wir einen Beschluss der „Banater Schwaben" für den Anschluss an Jugoslavien erbringen würden. Da wir aber kein Vertrauen zu den Jugoslaven hatten, vereitelten wir diese Erklärung. Infolgedessen musste ich von Temesvar nach Hermannstadt flüchten, wo wir uns mit den Rumänen namens unseres deutsch-schwäbischen Volkes im Banate unter der Bedingung einigten, dass ein jedes Volk das Recht hat, sich durch seine eigenen Söhne in seiner eigenen Sprache zu unterrichten und zu verwalten.

Auf Grund dieses Beschlusses riefen wir dann, als die Serben Temesvar geräumt hatten, eine Delegiertenversammlung der schwäbischen Gemeinden des Banates nach Temesvar ein. Bei dieser Versammlung wurde der Anschluss der Banater Deutschen an Grossrumänien ausgesprochen und auch eine Deputation gewählt, die unsere Wünsche in Paris vorzubringen hatte und es bei der „Siebener- und Zehnerkommission" durchzusetzen trachten musste, dass das ganze Banat, auch der Teil, der jetzt noch von den Serben besetzt ist, Rumänien zugesprochen werden solle, so dass das Banat ungeteilt Rumänien gehört.

Unsere Deputation wurde in Paris als Vertretung des Schwabentumes anerkannt und uns versprochen, unsere Wünsche so viel als möglich zu berücksichtigen, nur kam es uns schlecht zu statten, dass die Ententekommissionen sich mit dem Banat nicht mehr befassen wollten und die bereits gefassten Beschlüsse als endgültig betrachteten wodurch die Teilung des Banates zwischen Serbien und Rumänien eigentlich als beschlossene Sache gilt. Man wies aber die Rumänen an, mit den Serben direct zu verhandeln und sich vielleicht friedlich durch wirtschaftliche Konzessionen, die Rumänien an Serbien zu leisten hätte, zu einigen, so dass für uns noch immer die Hoffnung besteht, dass das Banat ungeteilt an Rumänien fällt.

Nachdem die Deutschen aus der Bukowina und die aus Siebenbürgen ihre Anschlusserklärung an Rumänien schon früher als wir Schwaben erbracht hatten, traten nun sämtliche organisierte Deutsche des grossrumänischen Staates in Hermannstadt zusammen und gründeten den „Bund der Deutschen aus Grossrumänien". Zu diesem Bunde gehören:
Die Deutschen aus Altrumänien mit dem Sitz Bukarest,
Die Deutschen aus Bukowina mit dem Sitz Czernowitz
Die Deutschen aus Bessarabien und
Die Deutschen aus Siebenbürgen mit dem Sitz Hermannstadt
Die Deutschen des Banates mit dem Sitz Temesvar.

Der Bund der Deutschen aus Grossrumänien einigte sich auf ein gemeinsames Wahlprogramm, in welchem verlangt wurde, dass die Rechte der Deutschen in Grossrumänien in einem Staatsgrundgesetz niedergelegt werden. Auf Grund dieses Wahlprogrammes sollten im Banat sieben deutsche Wahlbezirke gegründet werden, was uns die rumänische Regierung auch zusagte und wo jetzt wahrscheinlich schon deutsche Abgeordnete gewählt werden. In Siebenbürgen sollten 6, in der Bukowina 4, in Bessarabien 4 und, wenn möglich, in Altrumänien 2 Mandate aufgestellt werden. Der Schlüssel war, für beiläufig 30.000 Einwohner ein Mandat. Laut Wahlprogramm soll aber in Zukunft das Katasterwahlrecht für uns Deutsche in Grossrumänien eingeführt werden.

Ausserdem haben wir auch noch im Banat 2 Bezirke für deutsche Senatoren erhalten, ebenso in Siebenbürgen, so dass wir im rumänischen Parlament auch vier Deutsche Senatoren haben werden. [...][1].

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Wir haben ausserdem im Banat uns sämtliche Volksschulen in den deutschen Gemeinden mit deutscher Unterrichtssprache erkämpft, so dass es uns im Banat in nationaler Beziehung viel besser geht als unter magyarischer Herrschaft. Die rumänische Regierung wollte uns zwingen, die katholische Geistlichkeit als höchste Schulbehörde anzuerkennen. Wir haben uns geweigert, dies zu tun, weil der katholische Bischof nach Ungarn gravitiert, Magyarisierungspolitik betreibt und die deutsch-katholische Kirche nicht anerkennen will. Wir haben als höchste Kultur- und Schulbehörde den „Deutsch-schwäbischen Kulturverband" gegründet. [...][2].

Die massgebenden rumänischen Kreise, die heute die Macht in Händen haben (Walter Woywod, Manyu, Goldis) wünschen eine Vereinigung mit Deutschland und Deutschösterreich, da es ihnen klar ist, dass in Zukunft weder Amerika noch Italien oder England dem grossrumänischen Staate, der, speziell durch das Banat, grosse Mengen landwirtschaftlicher Produkte expedieren wird, etwas abnimmt. Auch ist man sich dessen vollkommen bewusst, dass Deutschösterreich und Deutschland diese landwirtschaftlichen Produkte nicht ohne Gegenleistung übernehmen werden man rechnet, dass diese vielmehr fordern werden, dass Rumänien mindestens in der selben Höhe als sie selbst, Nahrungsmittel bezieht und sie Industrieartikel nach dort liefern.

Walter Woywod, der Minister des Äusseren von Grossrumänien, der unsere Deputation in Paris empfing, liess mir und dem Herrn Abgeordneten Brandsch durch unsere Deputation mitteilen, dass wir unsere Verbindungen mit Deutschösterreich und Deutschland unter allen Umständen aufrecht erhalten sollen, da ja das ganze, was dort in Paris auch von Seiten der Rumänen im Ententen freundlichen Sinne geschieht, eigentlich nur eine Zwangsmassnahme ist. Rumänien sieht nach wie vor seine Zukunft im Verband mit Deutschösterreich und Deutschland und wehrt sich mit ganzer Energie gegen eine Durchdringung Rumäniens mit amerikanischem, englischen und französischem Kapital. Dies ist auch die Ursache, dass man Rumänien von Seiten der Entente so misstrauisch behandelt und keine Zugeständnisse machen will. Für deutsches Kapital stehen aber die Wege offen, sowohl in Jugoslavien als auch in Rumänien und zwar nicht direkt, sondern indirekt durch die Organisationen der dort wohnenden Deutschen. Das deutsche und deutschösterreichische Kapital wäre daher dort unten kein ausländisches, sondern rumänisches oder jugoslavisches und man würde es daher auch nicht als ausländisches Geld betrachten. Darum haben wir auch die Marmorbrüche in Siebenbürgen und die Glimmerwerke in Altrumänien und Siebenbürgen bereits an uns gebracht. Betreffs der Erdgasbohrungen, woran reichsdeutsches Kapital beteiligt war und der „Stea Romuna Erdölgessellschaft", können wir auch noch so manches zur Rettung dieses Kapitales durch unsere Organisationen beitragen.

Auch in Jugoslavien haben wir versucht, durch die „Donaubank" in Belgrad uns Bohrrechte für Erdöl- und Erdgase zu erwirken.

Was die politische Vertretung Deutschlands in Rumänien anbelangt, würden wir raten, vorläufig keine offizielle Vertretung in Gross-Rumänien anzustreben, da man dies von Seiten der Entente übernehmen würde. Es ist dies auch gar nicht notwendig, da ja Deutschland seine Wünsche auf diplomatischen Wege durch uns an den Abgeordneten Rudolf Brandsch in Hermannstadt, der der Vertrauensmann der rumänischen Regierung ist, immer zur Durchführung bringen lassen könnte.

Was nun die Gerüchte betrifft, welche jetzt von Budapest mit grossen Geldmitteln und mit Hilfe der klerikalen Partei, auch Deutschösterreichs, über Siebenbürgen und das Banat verbreitet werden, so beruhen dieselben entweder auf falschen Informationen aus dem Banat und Siebenbürgen, oder werden von den ungarischen Politikern absichtilch in die Welt posaunt, um

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Rumänien und dessen politische Stellung zu schwächen und so das Banat und Siebenbürgen für Ungarn zurückzugewinnen.

Wir Deutschen im Osten erkennen die uns jeweilig gezogenen Landesgrenzen nicht als das Wichtigste an. *Wir wollen eben unsere Heimat erhalten und in völkischer Beziehung das bleiben was wir sind, nämlich Deutsche.* Wir verlangen aber auch vom Mutterlande, dass man uns nicht mehr als Fremde betrachtet, sondern als dem deutschen Volke zugehörig. [. . .][3].

gez. Röser
Direktor der „Agricola"

■ Arh. St. Bucureşti, col. Microf. R.F.G., r. 64, c. 225—234; Politisches Archiv des Auswärtigne Amts, Bonn, Akten betreff. Siebenbürgen und die Stellung der Deutschen und Rumänen in Ungarn, Bd. 17, Oesterreich Nr. 104.

Ambasada imperială germană
din Viena

Viena, 2 decembrie 1919

Am onoarea să înaintez preasupus Ministerului de Externe, în anexă, un memoriu intitulat „Raport despre germanii din România Mare", redactat de conducătorul ţăranilor din Banat, domnul director Röser, care se află momentan aici.

von Riepenhausen

Către Ministerul de Externe
Berlin

Viena, 29 noiembrie 1919

Raport despre germanii din România Mare

Germanii din Ungaria au fost organizaţi în Federaţia ţăranilor germani din provinciile coroanei ungare, ⟨cu sediul⟩ la Budapesta.

Interesele economice ale acestei Federaţii au fost reprezentate de „Agricola Soc. cu garanţie limitată", secţie de mărfuri a Federaţiei ţăranilor germani. Germanii din Ungaria au fost de asemenea organizaţi ⟨politic⟩ în partidele social-democrat şi cel creştin-social (direcţia Giesswein).

Cînd în Ungaria a avut loc prăbuşirea, cele 3 feluri de organizaţii germane s-au contopit şi au constituit „Consiliul popular german pentru Ungaria". Acest Consiliu a luptat apoi pentru obţinerea legii autonomiei germane şi al unui minister german.

În timp ce organizaţiile noastre au ajuns în acest stadiu, a venit prăbuşirea guvernului Károlyi şi preluarea puterii de către bolşevici în Ungaria.

Sub bolşevism, mişcarea germană s-a menţinut sub forma „Asociaţiei culturale germane" din Budapesta.

După prăbuşirea regimului bolşevic, Ministerul german a fost dizolvat, iar orientarea şovină a guvernului Friedrich a maghiarizat din nou şcolile germane din teritoriul rămas la Ungaria.

Cînd a izbucnit bolşevismul la Budapesta, eu mă aflam la Belgrad, în calitate de conducător al germanilor şi negociam acolo cu ministerul iugoslav cu privire la drepturile şi datoriile germanilor de pe teritoriul iugoslav. Eu am cerut ca noi germanii să participăm şi la viaţa economică a statului iugoslav în raport cu numărul şi puterea noastră ⟨economică⟩. Guvernul de la Belgrad ne-a făcut anumite concesii, dar care n-au fost respectate decît în parte. În ce priveşte şcolile germane, noi avem însă şi astăzi o situaţie mai bună decît în teritoriul propriu-zis rămas Ungariei. Din punct de vedere economic, noi

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

nu vom juca însă un rol decisiv în acest stat, chiar dacă statul iugoslav este în stare să se mențină și cu toate că numai în Basca și Baranya locuiesc circa 700 000 germani.

De la Belgrad nu m-am întors la Budapesta, ci am plecat spre Timișoara, patria propriu-zisă a mea. Timișoara mai era pe atunci ocupată de sîrbi și ni se asigurau în Banat anumite drepturi cu privire la etnicitatea noastră, dacă vom realiza o hotărîre a „șvabilor din Banat" pentru alipirea la Iugoslavia. Deoarece însă n-am avut încredere în iugoslavi, am zădărnicit o astfel de declarație. Ca urmare, a trebuit să mă refugiez de la Timișoara la Sibiu, unde, în numele populației noastre germano-șvabe din Banat, ne-am unit cu românii, cu condiția ca fiecare grup etnic să aibă dreptul de a se instrui în școli prin propriii fii, în propria limbă, precum și de a se autoadministra.

În baza acestei hotărîri, am convocat apoi la Timișoara, după ce sîrbii o părăsiseră, o adunare a delegaților comunităților șvabe din Banat. În această adunare a fost proclamată alipirea germanilor din Banat la România Mare și a fost aleasă și o deputație, care urma să prezinte la Paris doleanțele noastre și trebuia să încerce a impune în cadrul „Comisiei celor șapte" și al „Comisiei celor zece" ca întreg Banatul — chiar și partea care acum este ocupată de sîrbi — să fie atribuit României, astfel încît Banatul să aparțină nedivizat României.

Deputația noastră a fost recunoscută la Paris ca reprezentantă a șvabilor și ni s-a promis să se ia în considerare pe cît posibil doleanțele noastre; numai că, din nefericire, comisiile Antantei n-au voit să se mai ocupe de Banat, considerînd ca definitive hotărîrile deja luate, prin care diviziunea Banatului între Serbia și România trecea ca o chestiune propriu-zis încheiată. Românii au fost îndreptați să trateze direct cu sîrbii și să cadă de acord pe cale pașnică, eventual prin concesii economice, pe care România le-ar face Serbiei, astfel încît pentru noi încă mai există speranța că Banatul va trece nedivizat României.

După ce germanii din Bucovina și cei din Transilvania făcuseră declarația lor de alipire la România încă mai înainte decît noi șvabii, toate organizațiile germane din România Mare au ținut o adunare la Sibiu, punînd temeiul Federației germanilor din România Mare. Din această Federație fac parte:

Germanii din vechiul Regat cu sediul la București,
Germanii din Bucovina cu sediul la Cernăuți,
Germanii din Basarabia și din Transilvania cu sediul la Sibiu,
Germanii din Banat cu sediul la Timișoara.

Federația germanilor din România Mare a căzut de acord asupra unui program electoral comun, în care s-a cerut ca drepturile germanilor din România Mare să fie înscrise în constituție. În temeiul acestui program electoral urmau să se creeze în Banat 7 circumscripții electorale germane, pe care guvernul român ni le-a și promis și în care acum sînt probabil deja aleși deputați germani. În Transilvania trebuiau să fie acordate 6 mandate de deputați, în Bucovina 4, în Basarabia, 4 și, dacă e posibil, în vechiul Regat 2 mandate. Cuvîntul de ordine a fost: un mandat la circa 30 000 locuitori. Potrivit programului electoral, urmează ca în viitor să se introducă pentru noi germanii din România Mare dreptul electoral pe bază de cadastru.

Afară de aceasta, noi am mai primit în Banat 2 circumscripții pentru senatori germani, la fel și în Transilvania, astfel încît în Parlamentul român noi vom avea și 4 senatori germani. [...][1].

[1] Organizarea învățămîntului la șvabii din Banat.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Afară de aceasta, noi am obținut în Banat ca în toate școlile elementare din satele germane limba de predare să fie cea germană, astfel încît, din punct de vedere național, nouă celor din Banat ne merge mult mai bine decît sub stăpînire ungară. Guvernul român a voit ca noi să recunoaștem ca autoritate superioară de învățămînt spiritualitatea catolică. Noi însă am ezitat să facem acest lucru, deoarece episcopul catolic gravitează spre Ungaria, duce o politică de maghiarizare și nu vrea să recunoască biserica germano-catolică. Ca for suprem de învățămînt și cultură noi am înființat „Asociația culturală a germanilor șvabi". [...] [2].

Cercurile române hotărîtoare, care au azi în mîini puterea (Al. Vaida-Voievod, Maniu, Goldiș), doresc legături cu Germania și Austria, căci ei își dau seama că în viitor nici America, nici Italia sau Anglia nu vor cumpăra ceva din statul României Mari, care va expedia, în special din Banat, mari cantități de produse agricole. De asemenea ele sînt perfect conștiente că Austria și Germania nu vor prelua fără contraprestație aceste produse agricole, ci se contează pe faptul că acestea vor pretinde să livreze României articole industriale cel puțin în proporția în care ele însele importă mijloace de hrană.

Al. Vaida-Voievod, ministrul de externe al României Mari, care a primit deputația noastră la Paris, mi-a comunicat mie și dlui deputat Brandsch, prin delegația noastră, că noi trebuie să menținem în orice caz legăturile noastre cu Austria și Germania, căci tot ce se întîmplă acolo la Paris, chiar din partea românilor, în sensul prieteniei față de Antanță, este de fapt numai un lucru făcut din nevoie. România își vede acum, ca și mai înainte, viitorul ei în legăturile cu Austria și Germania și se apără cu toată energia împotriva pătrunderii în România a capitalului american, englez și francez. Aceasta este și cauza pentru care România este tratată cu atîta neîncredere de către Antantă și nu i se acordă nici un fel de concesii. Pentru capitalul german drumurile sînt însă deschise, atît în Iugoslavia, cît și în România și anume nu direct, ci indirect prin organizațiile germanilor care locuiesc acolo. Capitalul german și cel austriac n-ar fi deci acolo un capital străin, ci român sau iugoslav și n-ar fi deci considerat bani străini. De aceea noi am preluat deja asupra noastră carierele de marmură din Transilvania și exploatările de mică din vechiul Regat și din Transilvania. În ce privește exploatările de gaz metan, la care a fost implicat mult capital german și „Steaua Română, Societate petrolieră", am putea contribui la salvarea acestui capital prin organizațiile noastre.

Și în Iugoslavia am încercat, prin „Banca Dunăreană" din Belgrad, să obținem drepturi de exploatare pentru petrol și gaz metan.

În ce privește reprezentanța politică a Germaniei în România, am da sfatul ca deocamdată să nu se tindă către o reprezentanță oficială în România Mare, căci aceasta va fi preluată de o reprezentanță din cadrul Antantei. Acest lucru nu este nici necesar, căci Germania poate oricînd să-și realizeze dorințele pe cale diplomatică prin noi, adresîndu-le deputatului Rudolf Brandsch din Sibiu, care este omul de încredere al guvernului român.

În ce privește zvonurile, care sînt răspîndite acum de la Budapesta cu mari fonduri bănești și cu ajutorul partidului clerical, inclusiv al celui din Austria, cu privire la Transilvania și Banat, ele se bazează fie pe informații false din Banat și Transilvania, fie că sînt trîmbițate intenționat în toată lumea de către politicieni unguri, pentru a slăbi România și poziția ei politică și pentru a recîștiga astfel Banatul și Transilvania pentru Ungaria.

---

[2] Organizarea politică, culturală și economică a șvabilor din Banat. Rolul Societății „Agricola, Soc. pe acțiuni". Dorința germanilor din România Mare de a se ajunge la o constelație politică de natură a promova legăturile economice ale României cu Austria și cu Germania și în care germanii din România să aibă rolul de mediatori.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Noi, germanii din Răsărit, nu recunoaştem ca lucrul cel mai important graniţele teritoriale trasate nouă la un moment dat. *Noi vrem să ne păstrăm patria noastră şi să rămînem din punct de vedere etnic ceea ce sîntem, adică germani.* Cerem însă de asemenea de la patria originară să nu ne mai considere ca străini, ci ca aparţinînd poporului german. [...][3]. Semnat,

Röser
Director al Soc. „Agricola"

807

1919 decembrie 2—3, 6, Bucureşti. **Telegrame ale lui Henri Cambon, prin care relatează întrevederile avute cu Al. Vaida-Voievod, I. Maniu şi problemele dezbătute privind formarea noului guvern român, semnarea Tratatului cu Austria şi asigurarea României de către Puterile Aliate împotriva unui nou atac ungar.**

Affaires Etrangères
Déchiffrement A—L = M
No. 876

Duplicata bis

Télégramme à l'arrivée
Bucarest, le 2 décembre 1919 à 8 h
Reçu le 4 à 22 h. 45

Extrême urgence
1-er décembre

Monsieur Vaïda-Voevod, président de la Chambre et Monsieur Bujor, Président du Sénat, sont en ce moment chez le roi. Il serait très désirable que Sa Majesté priât Monsieur Vaïda-Voevod de former le Cabinet, et que celui-ci pût y réussir.

En effet, mon collègue anglais et moi venons d'avoir avec Monsieur Vaïda-Voevod un entretien important. Nous lui avons demandé de préciser les conditions auxquelles le nouveau Gouvernement, s'il le (préside), signerait les traités.

Je vous télégraphie sous les no. 879—880 le texte des formules que nous avons rédigées séance (tenante) et qui ont été approuvées par Monsieur Vaïda-Voevod.

A suivre

Henri Cambon

Duplicata bis

Affaires Etrangères
Déchiffrement
D
No. 877
Extrême urgence

Télégramme à l'arrivée
R
Bucarest, le 2 Décembre 1919 à 8 heures
reçu le 4 à 20 h. 10

Sa manière nette et pratique de traiter ces affaires, qui (contraste) singulièrement avec celle des membres du Gouvernement auxquels nous avons eu à faire ces jours derniers, m'a produit la meilleure impression.

[1] Organizarea învăţămîntului la şvabii din Banat.

[2] Organizarea politică, culturală şi economică a şvabilor din Banat. Rolul Societăţii „Agricola, Soc. pe acţiuni". Dorinţa germanilor din România Mare de a se ajunge la o constelaţie politică de natură a promova legăturile economice ale României cu Austria şi cu Germania şi în care germanii din România să aibă rolul de mediatori.

[3] Dorinţa rezolvării pozitive a relaţiilor politice între Germania şi Ungaria, astfel încît să se poată dezvolta nestingherite legăturile economice.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Sans faire état des indications contenues dans vos télégrammes 959 à 964, nous avons laissé entendre (à Monsieur) Vaïda Voevod qu'il trouverait (à) Paris des dispositions favorables en ce qui concerne le traité des minorités.

J'ai vivement insisté pour que la constitution du nouveau Gouvernement ait lieu dans le plus bref délai.

(à suivre)

Henri Cambon

Affaires Etrangères
Déchiffrement
No. 878

Duplicata bis

Télégramme à l'arrivée
H C
Bucarest, le 2 Décembre 1919 — 8 h
reçu le 3 à 13 heures

Suite du No précédent.

Il y aurait en effet un avantage (capital) à ce que les dispositions favorables au Conseil Suprême, (que) laissent prévoir vos télégrammes No. 959 à 964 (bénéficient) au nouveau Gouvernement qui nous en saura (gré), plutôt que de paraître récompenser la politique de résistance (du) Cabinet précédent et justifier l'intransigeance de Monsieur Bratiano.

Le résultat qu'a (obtenu) l'intervention (de mon) collègue britannique et la mienne (auprès de) Monsieur Vaïda-Voevod me paraît confirmer la demande instante que nous avons, l'un et l'autre, adressée à nos Gouvernements, (à l'effet d')obtenir pour le Gouvernement roumain un délai suffisant pour se constituer et adopter (sa) décision dans les questions extérieures.

Henri Cambon

Affaires Etrangères
Déchiffrement
D
No. 879

Duplicata bis

Télégramme à l'arrivée
R
Bucarest, le 2 Décembre 1919 à 18 heures
reçu le 4 à 22 h. 45

Extrême urgence

Je me réfère à mes télégrammes 876 à 878 voici le texte des suggestions approuvées par Monsieur Vaïda-Voevod:

1. Réquisitions: Commission mixte pour examiner (les) inventaires, mais non pour prendre des sanctions, ce qui serait fatal à la discipline de l'armée;

2. Evacuation sur la ligne indiquée par la Conférence; les puissances alliées (assurent) la Roumanie contre une attaque Hongroise.

3. Minorités: La Roumanie prenant acte des assurances contenues dans la note du Conseil Suprême du 12 octobre, d'après lesquelles « si la Roumanie se déclare prête à signer le traité avec l'Autriche et le traité des minorités... » est confiante dans les garanties que lui donnent ces assurances (à suivre)

Henri Cambon

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Affaires Etrangères
Déchiffrement
No. 880

Duplicata bis

Télégramme à l'arrivée
J.
Bucarest, sans date
reçu le 2 Décembre à 18 h

Très urgent
Suite du no. précédent.

... elle demande que la Conférence accepte une déclaration (écrite), dont elle (prend)ra acte dans sa réponse, et (d'après) laquelle il serait (bien) entendu que les stipulations définitives du dit traité ne purront jamais dans leur application porter atteinte aux droits de souveraineté de l'Etat.

La Roumanie a la ferme conviction qu'un examen concerté du texte actuel du (traité) par le Conseil Suprême et les délégués de la Roumanie, en vue d'y apporter certaines modifications, aboutirait à un texte définitif qui donnerait satisfaction aux desirs de la Conférence et consilierait les intérêts de l'Etat roumain et des minorités.

Cambon

Affaires Etrangères
Déchiffrement
P.
No. 883
2 Décembre

Duplicata bis
Télégramme à l'arrivée
Bucarest, le 3 Décembre 1919 à 10 h 20
Par radio — reçu le 3 s.h.

La situation paraît moins favorable aujourd'hui. Monsieur Maniu se (trouve) (chez) le Roi qui l'a appelé pour le charger de la formation (du) cabinet. J'ai vu Monsieur Maniu comme il allait se rendre au Palais. Il dit qu'il refusera de répondre à l'invitation du Roi car pour l'avenir, un Transylvanien aurait fatalement contre lui tous les hommes de la vieille Roumanie (jaloux) de se voir sur(planter).

Monsieur Vaïda-Voevod, quelles que soient ses assurances d'hier, a tenu le même langage, à mon collegue anglais et à moi. Il s'abrite derrière l'obligation de remplir ses fonctions de Président de la Chambre pour se dérober devant celle de Chef du Gouvernement. Je viens de voir Monsieur Iorga (qui a) la même attitude pour des motifs différents... (à suivre).

Henri Cambon

Affaires Etrangères
Déchiffrement
No. 884

Duplicata bis
Télégramme à l'arrivée
S
Bucarest, le 3 Décembre 1919, 10 h 30
reçu le 6 à 6 h. 30

Extrême urgence
Suite du No. précédent.

A tous, ainsi qu'au (Maréchal) du Palais qui doit voir le Roi (1 gr. faux) ce soir dans (l'intimité), j'ai dit que la dernière chance, pour qu'une solution favorable parvienne à Paris avant vendredi soir, était que d'ici demain soir un homme politique consentit à prendre le pouvoir, déclarât aussitôt aux représentants qu'il était personnellement disposé à signer dans les conditions

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

admises par le Conseil Suprême et qu'il nous priait de transmettre cette assurance à Paris. Il n'aurait ensuite qu'à former son Cabinet (en conséquence)

Henri Cambon

Affaires Etrangères
Déchiffrement
P
No. 885
Extreme urgence

Duplicata bis
Télégramme à l'arrivée
Bucarest, le 3 Décembre 1919 à 10 h 20
reçu le 6 à 6 h 30

Suite du numéro précédent

... Mon collègue anglais a tenu le même langage à ceux qu'il a vus. Un télégramme reçu (un gr. faux) gouvernement par Monsieur Ratti (1 gr. tronqué) espoir que notre demande de délai (soit) agrée. Le gouvernement Royal (ose) espérer encore néanmoins que notre demande (renouvelée) aura reçu un accueil favorable du Conseil Suprême.

Henri Cambon

Affaires Etrangères
Déchiffrement
886

Duplicata bis
Télégramme à l'arrivée
B
Bucarest, le 3 Décembre 1919
à 14 h 15
reçu le 4 Décembre à S.h.

Très urgent
3 Décembre

Monsieur Maniu a décliné la charge de (mot passé) Cabinet mais il s'est offert au Roi pour transmettre la même proposition à Monsieur Vaïda-Voevod. Le Roi a accepté. Dès que Monsieur Vaïda-Voevod a été saisi de la proposition, il a réuni les chefs des partis du bloc et leur a demandé quelles étaient leurs intentions à l'égard de la signature du traité. Seul le chef du groupe bessarabien n'a pu être touché en raison de l'heure tardive. Mais son appui est acquis. Tous les autres ont répondu qu'ils étaient partisans de la signature.

Monsieur Vaïda-Voevod est venu à une heure de matin me faire part du résultat de sa consultation. Il m'a dit que les chefs du Bloc comprenant tous les partis, sauf le parti libéral et quelques indépendants, lui avaient soumis les noms de candidats pour les portefeuilles à pourvoir (à suivre).

Henri Cambon

Affaires Etrangères
Déchiffrement
No. 887

Duplicata bis
Télégramme à l'arrivée
H C
Bucarest, le 3 Décembre 1919, 10 h. 20
reçu — le 4 Décembre à?

Extrême urgence
Suite du No. précédent

Il fera un choix sur cette liste qu'il soumettra au Roi mercredi à 11 heures. On peut donc prévoir que, dans l'après-midi, le Cabinet sera formé.

Monsieur Vaïda-Voevod m'a autorisé à télégraphier à Votre Excellence ce qui suit:

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

« Monsieur Vaïda-Voevod, en qualité de Président de la Chambre et après avoir consulté les chefs de groupes de la majorité, donne l'assurance que cette majorité est en faveur de la (signature) dans les conditions admises par le Conseil Suprême.

Si le Roi confie à Monsieur Vaïda-Voevod le soin de former le Cabinet et que celui-ci y réussisse, il prend l'engagement de signer les traités dans les mêmes conditions en exprimant la confiance que le Conseil Suprême fera de son côté toutes les concessions possibles et que la Roumanie pourra, de la sorte, faire face aux engagements pris envers les Alliés et satisfaire aux exigences de sa politique (intérieure).

(à suivre)

Henri Cambon

Affaires Etrangères
Déchiffrement
No. 888

Duplicata bis
Télégramme à l'arrivée

H
Bucarest, le 3 Décembre 1919 — 10 h. 30
reçu le 4 à 22 h. 10

Extrême urgence
Suite du No. précédent.

Cette déclaration met fin à l'incertitude et au malaise qui pesaient sur l'avenir immédiat des relations de la Roumanie et des Alliés. J'espère que le présent télégramme arrivera en temps utile à Paris pour prévenir toutes mesures prévues en cas de refus de signer.

Henri Cambon

Affaires Etrangères
Déchiffrement
A—Le = Me
No. 892
Extrême urgence

Duplicata bis
Télégramme à l'arrivée
Bucarest, le 6 Décembre 1919 à 19 h
Reçu le 7 à 14 h

Télégramme collectif des quatres Représentants

Le Ministère est constitué et a prêté serment. (Le Président du Conseil), Monsieur Vaïda-(Vo)ev(od), nous a réunis pour nous prier de communiquer à nos Gouvernements la déclaration suivante:

« En qualité de chef du Gouvernement roumain, Je répète les assurances déjà données.

Le Gouvernement roumain signera le traité de Paix avec l'Autriche que contient (en principe) l'adhésion au traité des minorités, donnant les pleins pouvoirs dans ce sens à sa délégation à la Conférence de la Paix.

Le Gouvernement roumain est décidé d'approfondir et de développer les rapports d'alliance entre la Roumanie et les puissances alliées et (associées).

A suivre

Henri Cambon

Aldea Constantin
Bibliotecă personală
Nr. .....

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Affaires Etrangères
Déchiffrement
No. 893[1]

Duplicata bis

Télégramme à l'arrivée
H
Bucarest , le 6 Décembre 1919 — 19 h
reçu le 9 à 13 h 15

Suite du No précédent.

«Le Gouvernement roumain prend acte avec satisfaction de la décision prise par le Conseil Suprême (au sujet des) modifications qui ont été communiquées. Il espère, en même temps, que, dans les discussions amicales (qui) suivront, le Conseil Suprême tiendra compte des désirs exprimés dans la suite par le Gouvernement roumain, lesquels, sans porter atteinte au but principal (du) traité des minorités, seront (gr. tronbué) (les) intérêts supérieurs de son pays ».

Monsieur Vaïda-Voevod envois aujourd'hui même (au) (général) Coanda l'instruction de signer le traité.

Henri Cambon

■ Arh. St. Bucureşti, col. Microf. Franţa, r. 176, c. 251—263; Archives Historiques Militaires Vincennes, Ministère de la Guerre, Etat Major de l'Armée. 16 N 3171, vezi şi 3. 182, c. 723—728

Afacerile externe
Descifrat A—L = M
Nr. 876

Duplicat bis

Telegramă la sosire
Bucureşti, 2 decembrie 1919, ora 8
primită în 4, ora 22,45

Extremă urgenţă
1 decembrie

Dl Vaida-Voievod, preşedintele Camerei, şi dl Bujor, preşedintele Senatului, sînt în acest moment la rege. Ar fi de dorit ca Maiestatea sa să-l roage pe dl Vaida-Voievod să formeze Cabinetul şi ca acesta să poată reuşi.

Într-adevăr, colegul meu englez şi cu mine am avut de curînd o importantă întrevedere cu dl Vaida-Voievod. Noi i-am cerut să precizeze condiţiile în care noul guvern dacă (îl va prezida) va semna tratatele.

Vă telegrafiez sub numerele 879—880 textul formulelor pe care le-am redactat în timpul şedinţei şi care au fost aprobate de către dl Vaida-Voievod.

(urmează)

Henri Cambon

[1] În Arhivele Ministerului de Externe al Franţei (r. 182, c. 728) este cuprins şi următorul text: „Extrême Urgence — Priorité, Réponse à votre télégramme en question vous a été (expédié) par un officier courrier spécial parti de Bucarest lundi matin. Voici la répétition demandée; No. 8 (93)". „Extremă urgenţă — Prioritate. Răspunsul la telegrama respectivă v-a fost (expediat) printr-un ofiţer curier special plecat din Bucureşti luni dimineaţa. Iată repetarea cerută: Nr. 8 (93)".

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Afacerile externe
Descifrat
D
Nr. 877

Duplicat bis
Telegramă la sosire
R
București, 2 decembrie 1919, ora 8
primită în 4, ora 20,10

Extremă urgență

Maniera sa clară și practică de a trata aceste chestiuni, care (contrastează) mai cu seamă cu cea a membrilor guvernului cu care am avut de a face în aceste ultime zile, mi-a produs cea mai bună impresie.

Fără a considera indicațiile conținute de telegramele dv. 959 și 964, am lăsat să se înțeleagă (domnului) Vaida-Voievod că el va găsi (la) Paris dispoziții favorabile în ceea ce privește Tratatul minorităților.

Am insistat puternic ca alcătuirea noului guvern să aibă loc în cel mai scurt timp.

(urmează)

Henri Cambon

Afacerile externe
Descifrat
Nr. 878

Duplicat bis
Telegramă la sosire
H C
București, 2 decembrie 1919, ora 8
primită în 3, ora 13

Urmare la numărul precedent.

Ar fi într-adevăr un avantaj (capital) ca dispozițiile favorabile ale Consiliului Suprem (pe care) telegramele dv. nr. 959 și 964 le lasă să se întrevadă (să fie de folos) noului guvern, care va ști să fie recunoscător, mai degrabă decît să pară că ele recompensează politica de rezistență (a) Cabinetului precedent și că justifică intransigența domnului Brătianu.

Rezultatul intervenției colegului meu englez și a mea pe lîngă dl Vaida-Voievod îmi pare să confirme cererea stăruitoare pe care, și unul și celălalt, am adresat-o guvernelor noastre, (scopul de a) obține pentru guvernul român un interval suficient de timp pentru a se constitui și pentru a adopta decizia sa în problemele externe.

Henri Cambon

Afacerile externe
Descifrat
D
Nr. 879

Duplicat bis
Telegramă la sosire
R
București, 2 decembrie 1919, ora 18
primită în 4, ora 22,45

Extremă urgență

Mă refer la telegramele 876 și 878. Iată textul sugestiilor aprobate de dl Vaida-Voievod:

1. Rechiziții: Comisie mixtă pentru a examina inventarele și nu pentru a lua sancțiuni, ceea ce ar fi fatal pentru disciplina armatei:

2. Evacuarea pe linia indicată de Conferință; puterile aliate (asigură) România împotriva unui atac ungar;

3. Minorități: România luînd act de asigurările conținute în nota Consiliului Suprem din 12 oct., conform cărora „dacă România se declară hotărîtă

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

să semneze Tratatul cu Austria şi Tratatul minorităţilor ...", este încrezătoare în garanţiile pe care i le dau aceste asigurări (urmează).

Henri Cambon

Afacerile externe
Descifrat
Nr. 880

Duplicat bis
Telegramă la sosire
J
Bucureşti, fără dată
primită în 2 decembrie, ora 18

Foarte urgent
Urmare la numărul precedent.

... ea cere Conferinţei să accepte o declaraţie (scrisă), de care ea va lua act în răspunsul său şi conform căreia este dela sine înţeles că stipulaţiile definitive ale numitului tratat nu vor putea niciodată să prejudicieze drepturile suveranităţii de stat prin aplicarea lor.

România are convingerea fermă că o examinare organizată a textului actual al tratatului de către Consiliul Suprem şi de delegaţii României, în scopul de a face unele modificări, va duce la un text definitiv care va da satisfacţie dorinţelor Conferinţei şi va concilia interesele statului român şi ale minorităţilor.

Cambon

Afacerile externe
Descifrat
P.
Nr. 883
2 decembrie

Duplicat bis
Telegramă la sosire
Bucureşti, 3 decembrie 1919, ora 10,20
Prin radio, primită în 3, fără oră

Astăzi situaţia pare mai puţin favorabilă. Dl Maniu se află la rege, care l-a chemat pentru a-l însărcina cu formarea cabinetului. L-am văzut pe dl Maniu cînd mergea la palat. El spune că va refuza să răspundă la invitaţia regelui, căci în viitor, un transilvănean va avea în mod fatal împotriva lui pe toţi oamenii fostei Românii (nemulţumiţi) de a se vedea înlocuiţi.

Dl Vaida-Voievod, cu toate asigurările sale de ieri, ne-a spus acelaşi lucru colegului meu englez cît şi mie. El se ascunde în spatele obligaţiei de a-şi îndeplini funcţiile sale de preşedinte al Camerei pentru a se deraba de cele de şef al guvernului.

Tocmai l-am văzut pe dl Iorga care are aceeaşi atitudine din motive diferite ... (urmează)

Henri Cambon

Afacerile externe
Descifrat
Nr. 884

Duplicat bis
Telegramă la sosire
S
Bucureşti, 3 decembrie 1919, ora 10,30
primită în 6, ora 6,30

Extremă urgenţă
Urmare la numărul precedent.

Tuturor, precum şi mareşalului palatului, care trebuia să-l vadă pe rege (lipseşte) în această seară (în intimitate), le-am spus că ultima şansă, pentru

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ca o soluție favorabilă să ajungă la Paris înainte de vineri seara, era că, de acum pînă mîine seară, un om politic să consimtă să ia puterea, să declare imediat reprezentanților că va fi personal dispus să semneze în condițiile admise de Consiliul Suprem și care să ne roage să transmitem această asigurare la Paris. Apoi nu va mai avea (în consecință) decît să-și formeze cabinetul.

H. Cambon

Afacerile externe — Duplicat bis
Descifrat — Telegramă la sosire
P
Nr. 885 — București, 3 decembrie 1919, ora 10,20 primită în 6, ora 6,30

Extremă urgență
Urmare la numărul precedent

... Colegul meu englez le-a vorbit în același limbaj celor pe care i-a văzut. O telegramă primită (lipsește)) guvernul prin dl Ratti ⟨gan⟩ speranța că cererea noastră de timp (să fie) acceptată. Guvernul regal (îndrăznește) încă să spere totuși că cererea noastră (reînnoită) va primi o acceptare favorabilă a Consiliului Suprem.

Henri Cambon

Afacerile externe — Duplicat bis
Descifrat — Telegramă la sosire
Nr. 886 — B
București, 3 decembrie 1919, ora 14,15 primită în 4 decembrie, fără oră

Foarte urgent 3 decembrie.

Dl Maniu și-a declinat răspunderea a (cuvînt sărit) guvern, dar s-a oferit față de rege să transmită aceeași propunere dlui Vaida-Voievod. Regele a acceptat. De cînd dl Vaida-Voievod a fost captivat de propunere, a reunit pe toți șefii partidelor din bloc și i-a întrebat care erau intențiile lor în privința semnării tratatului. Singur șeful grupului basarabean n-a putut fi contactat din cauza orei tîrzii. Dar sprijinul său este cîștigat. Toți ceilalți au răspuns că erau partizanii semnării.

Dl Vaida-Voievod a venit de dimineață să-mi anunțe rezultatul consultației sale. El mi-a spus că șefii blocului care cuprind teoate partidele, în afară de Partidul Liberal și de cîteva partide independente, i-au supus numele candidaților pentru portofoliile de adoptat (urmează).

Henri Cambon

Afacerile externe — Duplicat bis
Descifrat — Telegramă la sosire
H C
București, 3 decembrie 1919, ora 10,20 primită în 4 decembrie,?

Extremă urgență
Urmare la numărul precedent.

De pe această listă el va face o alegere pe care o va supune regelui miercuri la orele 11. Deci, se poate prevedea că după-amiază guvernul va fi format.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Dl Vaida-Voievod m-a autorizat să telegrafiez Excelenţei voastre ceea ce urmează:

„Dl Vaida-Voievod, în calitate de preşedinte al guvernului şi după ce i-a consultat pe şefii grupărilor majorităţii, dă asigurarea că această majoritate este de partea semnării în condiţiile admise de Consiliul Suprem.

Dacă regele îi încredinţează dlui Vaida-Voievod grija de a forma guvernul şi dacă acesta va reuşi, el îşi a angajamentul să semneze tratatele în aceleaşi condiţii exprimînd încrederea că Consiliul Suprem va face în ceea ce-l priveşte toate concesiile posibile şi că România va putea, prin urmare, să facă faţă angajamentelor luate faţă de Aliaţi şi să satisfacă exigenţele politicii sale (interne).

(urmează)

Henri Cambon

Afacerile externe — Duplicat bis
Descifrat — Telegramă la sosire
Nr. 888 — H
Bucureşti, 3 decembrie 1919, ora 10,30
primită în 4, ora 22,10

Extremă urgenţă
Urmare la numărul precedent.

Această declaraţie pune capăt incertitudinii şi neliniştei care apăsau asupra viitorului imediat al relaţiilor României cu Aliaţii. Sper că prezenta telegramă va ajunge în timp util la Paris pentru a se lua toate măsurile prevăzute în cazul unui refuz de a semna.

Henri Cambon

Afacerile externe — Duplicat bis
Descifrat — Telegramă la sosire
A — Le = Me — Bucureşti, 6 decembrie 1919, ora 17
Nr. 892 — primită în 7, ora 14
Extremă urgenţă
Telegramă colectivă a celor patru reprezentanţi

Ministerul s-a constituit şi a depus jurămînt. (Preşedintele Consiliului), dl Vaida-Voievod, ne-a chemat pentru a ne ruga să comunicăm guvernelor noastre următoarea declaraţie:

„În calitate de şef al guvernului român, repet asigurările deja date.

Guvernul român va semna Tratatul de pace cu Austria care (în principiu) conţine adeziunea la Tratatul minorităţilor, dînd în acest sens puteri depline delegaţiei sale la Conferinţa de Pace.

Guvernul român este hotărît să adîncească şi să dezvolte raporturile de alianţă între România şi Puterile Aliate şi (Asociate)".

Urmează

Henri Cambon

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Afacerile externe
Descifrat
Nr. 893 H

Duplicat bis
Telegramă la sosire

București, 6 decembrie 1919, ora 19
primită în 9, ora 13,15

Urmare la numărul precedent.

„Guvernul român ia cunoștință cu satisfacție de decizia luată de Consiliul Suprem (în privința) modificărilor care au fost comunicate. În același timp, el speră, ca în discuțiile amicale (care) vor urma, Consiliul Suprem să țină cont de dorințele exprimate în continuare de guvernul român, care, fără a dăuna scopului principal (al) tratatului minorităților, vor fi (lipsește) interesele superioare ale țării sale".

Dl Vaida-Voievod trimite chiar astăzi (generalului) Coandă instrucțiunea de a semna tratatul.

Henri Cambon

808

1919 decembrie 5, Paris. **Raport al ambasadorului Belgiei la Paris, S. Gaiffier d'Hestroy, către ministrul de externe al Belgiei, Hymans, în legătură cu ultimatumul trimis de Conferința de Pace României, prin care aceasta este somată să semneze, pînă la 8 decembrie, Tratatul de la St. Germain.**

Légation de Belgique
N° 11234/4729
La Conférence de la Paix
et l'Allemagne

Paris, le 5 Décembre 1919

Monsieur le Ministre,

[...][1]. La Conférence a eu le triste courage d'envoyer un ultimatum à la Roumanie; elle la met en demeure de signer sans réserves, avant le 8 décembre à minuit, le traité de St. Germain. Si elle ne signe pas à l'échéance fixée, Entente rompra avec la Roumanie et celle-ci ne devra plus compter sur l'appui des puissances alliées pour faire valoir ses revendications. Ces deux conditions sont d'inégale importance; la première est extrêmement dure et non seulement pour la Roumanie; quant à la seconde, elle ne signifie pas grand chose, puisque, depuis longtemps, la Roumanie se trouve seule vis-à-vis des Magyars et des bolchévistes.

Monsieur Antonesco qui, dans une situation délicate, a fait preuve des plus rares qualités de tact et de souplesse, est parti pour Bucarest dans le but d'éclairer son Gouvernement sur les intentions du Conseil Suprême. Partisan de la signature, il ne doute pas qu'il ralliera le Conseil des Ministres à ses vues. Avant son départ, d'ailleurs, il a reçu l'assurance que les Puissances Alliées étaient disposées à atténuer, dans la forme, la rigueur des clauses relatives à la protection des minorités.

Veuillez agréer, ...

S. de Gaiffier

■ Arh. St. București, col. Microf. Belgia, r. 24, c. 441—443; Ministère des Affaires Étrangères et du Commerce Extérieur, Correspondance Politique, Légation-France, Série non reliée, vol. 20, Farde No. 19.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Legația Belgiei
Nr. 11234/4729
Conferința de Pace
și Germania

Paris, 5 decembrie 1919

Domnule ministru,

[...][1]. Conferința a avut jalnicul curaj de a trimite României un ultimatum; ea o somează să semneze fără rezervă, înainte de 8 dec. la miezul nopții, tratatul de la St. Germain. Dacă nu semnează în termenul fixat, Antanta va rupe relațiile cu România și aceasta nu va mai putea conta pe sprijinul Puterilor Aliate pentru a-și realiza aspirațiile. Aceste două condiții sînt de o importanță inegală; prima ⟨condiție⟩ este extrem de aspră și nu numai pentru România; în ceea ce privește cea de-a doua ⟨condiție⟩, ea nu înseamnă mare lucru, pentru că România se află, de mult timp, singură în raport cu ungurii și cu bolșevicii.

Dl Antonescu care, într-o situație delicată, a făcut dovada unor calități de tact și suplețe dintre cele mai mari, a plecat la București cu scopul de a informa guvernul său în legătură cu intențiile Consiliului Suprem. Adept al semnării ⟨tratatului⟩, el nu se îndoiește că va ⟨reuși să⟩ ralieze Consiliul de Miniștri la opiniile sale. Înainte de plecarea sa a primit, de altfel, asigurări că Puterile Aliate sînt dispuse să atenueze, în mod categoric, severitatea clauzelor relative la protecția minorităților.

Primiți...

S. de Gaiffier

809

1919 decembrie 5. **Extras dintr-un raport al Foreign Office-ului privind acceptarea de către Aliați a modificărilor propuse de România la textul proiectului Tratatului de pace cu Austria, privind situația naționalităților conlocuitoare.**

Extract from Foreign Office Report No. 17
December 5, 1919

Roumania

No definite reply has been received to the Allied ultimatum but Mr. Maniu had indicated that he is prepared to accept the principle of the rights of minorities but cannot guarantee that his party will do so. It is proposed to substitute „minorities clauses" for „rights of minorities". The Supreme Council has also considered suggested modifications and these modifications include 1) omission in the preamble of a reference to the Treaty of Berlin; 2) omission of 2 articles concerning the Jews; 3) insertion in the preamble of a recognition of the law of May 22nd regarding Jewish emancipation.

On Nov. 30th the Supreme Council reconsidered the report of the Committee on new States as to the changes which should be made in the treaty with Roumania for the protection of minorities. 1) The Committee recommended the suppression of paragraphs 2 & of the preamble; 2) all the delegations except the United States recommended the suppression of the

[1] Informații privind punerea în aplicare a Tratatului de Pace și hotărîrea Consiliului Suprem în legătură cu măsurile coercitive ce se vor lua împotriva Germaniei în cazul în care aceasta refuză să semneze protocolul complementar.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

reference to the Treaty of Berlin; 3) all the delegations except that of the United States recommended the suppression of the 2 special articles about the Jews.

It was decided to adjourn the decision of these questions until the Roumanian Government has answered the Allied ultimatum and to make concessions only if Roumania pledged herself to sign the Treaty.

■ Arh. St. Bucureşti, col. Xerogr. Elveţia, pach. IX, doc. 5; Societatea Naţiunilor — Secretariatul general, Geneva, cutia 562, dosar 1982, act 2296.

Extras din raportul nr. 17 al Foreign Office-ului, din 5 decembrie 1919

România

Nu s-a primit încă un răspuns clar la ultimatumul Aliaţilor, dar dl Maniu a arătat că el este pregătit să accepte principiul drepturilor minorităţilor, însă nu poate garanta că partidul lui va face acelaşi lucru. S-a propus să se înlocuiască „clauzele minorităţilor" cu „drepturile minorităţilor". Consiliul Suprem a luat în considerare şi modificările sugerate, iar aceste modificări includ 1) omiterea în preambul a unei referiri la Tratatul de la Berlin; 2) omiterea a două articole privind pe evrei; 3) includerea în preambul a unei recunoaşteri a legii din 22 mai privind emanciparea evreilor.

La 30 nov., Consiliul Suprem a reexaminat raportul Comitetului pentru noile state, ca şi schimbările care să fie făcute în Tratatul cu România pentru protecţia minorităţilor. 1) Comitetul a recomandat suprimarea paragrafelor 2 şi 3 din preambul; 2) toate delegaţiile, cu excepţia celei a Statelor Unite, au recomandat suprimarea referirii la Tratatul de la Berlin; 3) toate delegaţiile cu excepţia celei a Statelor Unite, au recomandat suprimarea celor două articole speciale cu privire la evrei.

S-a hotărît să se amîne decizia în această chestiune pînă cînd guvernul român va da un răspuns la ultimatumul Aliaţilor şi să se facă concesii numai dacă România va promite solemn că va semna şi ea tratatul.

810

1919 decembrie 9, Paris. **Tratatul asupra minorităţilor încheiat între principalele Puteri Aliate şi Asociate şi România.**

LES ÉTATS-UNIS D'AMERIQUE, L'EMPIRE BRITANNIQUE, LA FRANCE, L'ITALIE et LE JAPON,

Principales Puissances allieés et associées,

d'une part;

et LA ROUMANIE,

d'autre part;

Considérant qu'en vertu des traités auxquels les Princpiales Puissances alliées et associées ont apposé leur signature, de larges accroissements territoriaux sont ou seront obtenus par le royaume de Roumanie;

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Considérant que la Roumanie a, de sa propre volonté, le désir de donner de sûres garanties de liberté et de justice aussi bien à tous les habitants de l'ancien royaume de Roumanie qu'à ceux des territoires nouvellement transférés, et à quelque race, langue ou religion qu'ils appartiennent;

Se sont, après examen en commun, mis d'accord pour conclure le présent Traité et ont, à cet effet, désigné pour leurs Plénipotentiaires, sous réserve de la faculté de pourvoir à leur remplacement pour la signature, savoir:

LE PRÉSIDENT DES ÉTATS-UNIS D'AMÉRIQUE;

L'Honorable Frank Lyon POLK, Sous-Secrétaire d'État;

L'Honorable Henry WHITE, ancien Ambassadeur extraordinaire et plénipotentiaire des États-Unis à Rome et à Paris;

Le général Tasker H. BLISS, Représentant militaire des États-Unis au Conseil supérieur de guerre;

SA MAJESTÉ LE ROI DU ROYAUME-UNI DE GRANDE BRETAGNE ET D'IRLANDE ET DES TERRITOIRES BRITANNIQUES AU-DELÀ DES MERS, EMPEREUR DES INDES

Sir Eyre CROWE, K. C. B., K. C. M. G., Ministre pénipotentiaire, Sous Secrétaire d'État adjoint pour les Affaires étrangères;

Et:

pour le DOMINION du CANADA:

L'Honorable Sir George Halsey PERLEY, K. C. M. G., Haut Commissaire pour le Canada dans le Royaume-Uni;

pour le COMMONWEALTH d'AUSTRALIE;

Le Très Honorable Andrew FISHER, Haut Commissaire pour l'Australie dans le Royaume Uni;

pour le DOMINION de la NOUVELLE-ZÉLANDE:

L'Honorable Sir Thomas MACKENZIE, K. C. M. G., Haut Commissaire pour la Nouvelle-Zélande dans le Royaume-Uni;

pour l'UNION SUD AFRICAINE:

M. Reginald Andrew BLANKENBERG, O. B. E., faisant fonctions de Haut Commissaire pour l'Union Sud-Africaine dans le Royaume-Uni;

pour l'INDE:

Sir Eyre CROWE, K. C. B., K. C. M. G.;

LE PRÉSIDENT DE LA RÉPUBLIQUE FRANÇAISE:

M. Georges CLEMENCEAU, Président du Conseil, Ministre de la Guerre;

M. Stephen PICHON, Ministre des Affaires étrangères;

M. Louis-Lucien KLOTZ, Ministre des Finances;

M. André TARDIEU, Ministre des Régions libérées;

M. Jules CAMBON, Ambassadeur de France;

SA MAJESTÉ LE ROI D'ITALIE:

M. Giacomo de MARTINO, Envoyé extraordinaire et Ministre plénipotentiaire;

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

SA MAJESTÉ L'EMPEREUR DU JAPON:

M. K. MATSUI, Ambassadeur extraordinaire et plénipotentiaire de S. M. l'Empereur du Japon à Paris;

SA MAJESTÉ LE ROI DE ROUMANIE:

Le Général Constantin COANDĂ, Général de Corps d'Armée, Aide de Camp Royal, ancien Président du Conseil des Ministres;

LESQUELS ONT CONVENU DES STIPULATIONS SUIVANTES:

Chapitre 1er

Article Premier

La Roumanie s'engage à ce que les stipulations contenues dans les articles 2 à 8 du présent Chapitre soient reconnues comme lois fondamentales, à ce qu'aucune loi, aucun règlement ni aucune action officielle ne soient en contradiction ou en opposition avec ces stipulations et à ce qu'aucune loi, aucun règlement ni aucune action officielle ne prévalent contre elles.

Article 2

Le Gouvernement roumain s'engage à accorder à tous les habitants pleine et entière protection de leur vie et de leur liberté sans distinction de naissance, de nationalité, de langage, de race ou de religion.

Tous les habitants de la Roumanie auront droit au libre exercice, tant public que privé, de toute foi, religion ou croyance, dont la pratique ne sera pas incompatible avec l'ordre public et les bonnes mœurs.

Article 3

Sous réserve des Traités ci-dessous mentionnés, la Roumanie reconnaît comme ressortissants roumains, de plein droit et sans aucune formalité, toute personne domiciliée, à la date de la mise en vigueur du présent Traité, sur tout territoire faisant partie de la Roumanie, y compris les territoires à elle transférés par les Traités de paix avec l'Autriche et avec la Hongrie, ou les territoires qui pourront lui être ultérieurement transférés, à moins qu'à cette date ladite personne puisse se prévaloir d'une nationalité autre que la nationalité autrichienne ou hongroise.

Toutefois, les ressortissants autrichiens ou hongrois, âgés de plus de dix-huit ans, auront la faculté dans les conditions prévues par lesdits Traités, d'opter pour toute autre nationalité qui leur serait ouverte. L'option du mari entraînera celle de la femme et l'option des parents entraînera celle de leurs enfants âgés de moins de dix-huit ans.

Les personnes ayant exercé le droit d'option ci-dessus devront, dans les douze mois qui suivront, transporter leur domicile dans l'État en faveur duquel elles auront opté. Elles seront libres de conserver les biens immobiliers qu'elles possèdent sur le territoire roumain. Elles pourront emporter leurs biens meubles de toute nature. Il ne leur sera imposé de ce chef aucun droit de sortie.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Article 4

La Roumanie reconnaît comme ressortissants roumains, de plein droit et sans aucune formalité, les personnes de nationalité autrichienne ou hongroise qui sont nées sur les territoires qui sont transférés à la Roumanie par les Traités de paix avec l'Autriche et la Hongrie, ou qui pourront lui être ultérieurement transférés, de parents y étant domiciliés, ou encore qu'à la date de la mise en vigueur du présent Traité elles n'y soient pas elles-mêmes domiciliées.

Toutefois dans les deux ans qui suivront la mise en vigueur du présent Traité, ces personnes pourront déclarer devant les autorités roumaines compétentes dans le pays de leur résidence, qu'elles renoncent à la nationalité roumaine et elles cesseront alors d'être considérées comme ressortissants roumains. À cet égard, la déclaration du mari sera réputée valoir pour la femme et celle des parents sera réputée valoir pour les enfants âgés de moins de dix-huit ans.

Article 5

La Roumanie s'engage à n'apporter aucune entrave à l'exercice du droit d'option, prévu par les Traités conclus ou à conclure par les Puissances alliées et associées avec l'Autriche ou avec la Hongrie et permettant aux intéressés d'acquérir ou non la nationalité roumaine.

Article 6

La nationalité roumaine sera acquise de plein droit, par le seul fait de la naissance sur le territoire roumain, à toute personne ne pouvant se prévaloir d'une autre nationalité de naissance.

Article 7

La Roumanie s'engage à reconnaître comme ressortissants roumains, de plein droit et sans aucune formalité, les juifs habitant tous les territoires de la Roumanie et ne pouvant se prévaloir d'aucune autre nationalité.

Article 8

Tous les ressortissants roumains seront égaux devant la loi et jouiront des mêmes droits civils et politiques sans distinction de race, de langage ou de religion.

La différence de religion, de croyance ou de confession ne devra nuire à aucun ressortissant roumain en ce qui concerne la jouissance des droits civils et politiques, notamment pour l'admission aux emplois publiques, fonctions et honneurs ou l'exercice des différentes professions et industries.

Il ne sera édicté aucune restriction contre le libre usage par tout ressortissant roumain d'une langue quelconque soit dans les relations privées ou de commerce, soit en matière de religion, de presse, ou de publications de toute nature, soit dans les réunions publiques.

Nonobstant l'établissement par le Gouvernement roumain d'une langue officielle, des facilités raisonnables seront données aux ressortissants roumains de langue autre que le roumain pour l'usage de leur langue soit oralement, soit par écrit devant les tribunaux.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Article 9

Les ressortissants roumains appartenant à des minorités ethniques, de religion on de langue jouiront du même traitement et des mêmes garanties en droit et en fait que les autres ressortissants roumains. Ils auront notamment un droit égal à créer, diriger et contrôler à leurs frais des institutions charitables, religieuses ou sociales, des écoles et autres établissements d'éducation, avec le droit d'y faire librement usage de leur propre langue et d'y exercer librement leur religion.

Article 10

En matière d'enseignement public, le Gouvernement roumain accordera dans les villes et districts où réside une proportion considérable de ressortissants roumains de langue autre que la langue roumaine des facilités appropriées pour assurer que dans les écoles primaires, l'instruction sera donnée, dans leur propre langue, aux enfants, de ces ressortissants roumains. Cette stipulation n'empêchera pas le Gouvernement roumain de rendre obligatoire l'enseignement de la langue roumaine dans lesdites écoles.

Dans les villes et districts, où réside une proportion considérable de ressortissants roumains appartenant à des minorités ethniques, de religion ou de langue, ces minorités se verront assurer une part équitable dans le bénéfice et l'affectation des sommes, qui pourraient être attribuées sur les fonds publics par le budget de l'État, les budgets municipaux ou autres, dans un but d'éducation, de religion ou de charité.

Article 11

La Roumanie agrée d'accorder, sous le contrôle de l'État roumain, aux communautés des Szecklers et des Saxons, en Transylvanie, l'autonomie locale, en ce qui concerne les questions religieuses et scolaires.

Article 12

La Roumanie agrée que, dans la mesure où les stipulations des articlep précédents affectent des personnes appartenant à des minorités de race, de religion ou de langue, ces stipulations constituent des obligations d'intérêt international et seront placées sous la garantie de la Société des Nations. Elles ne pourront être modifiées sans l'assentiment de la majorité du Conseil de la Société des Nations. Les États-Unis d'Amérique, l'Empire britannique, la France, l'Italie et le Japon s'engagent à ne pas refuser leur assentiment à toute modification desdits articles qui serait consentie en due forme par une majorité du Conseil de la Société des Nations.

La Roumanie agrée que tout membre du Conseil de la Société des Nations aura le droit de signaler à l'attention du Conseil toute infraction ou danger d'infraction à l'une quelconque de ces obligations, et que le Conseil pourra procéder de telle façon et donner telles instructions qui paraîtront appropriées et efficaces dans la circonstance.

La Roumanie agrée, en outre, qu'en cas de divergence d'opinion, sur des questions de droit ou de fait concernant ces articles entre le Gouvernement roumain et l'une quelconque des Principales Puissances alliées et associées ou toute autre Puissance Membre du Conseil de la Société des Nations, cette divergence sera considérée comme un différend ayant un caractère interna-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

tional selon les termes de l'article 14 du Pacte de la Société des Nations. La Roumanie agrée que tout différend de ce genre sera, si l'autre partie le demande, déféré à la Cour permanente de justice internationale. La décision de la Cour permanente sera sans appel et aura la même force et valeur qu'une décision rendue en vertu de l'article 14 du Pacte.

Chapitre II

Article 13

La Roumanie s'engage à ne conclure aucun traité, convention, ou accord, et à ne prendre aucune mesure qui l'empêcherait de participer à toute convention générale qui pourrait être conclue sous les auspices de la Société des Nations en vue du traitement équitable du commerce des autres États au cours d'une période de cinq années à partir de la mise en vigueur du présent Traité.

La Roumanie s'engage également à l'étendre à tous les États alliés ou associés toute faveur ou privilège qu'elle pourrait, au cours de la même période de cinq ans, accorder, en matière douanière, à l'un quelconque des États avec lesquels, depuis le mois d'août 1914, les États alliés ou associés ont été en guerre, ou à tout autre État qui, en vertu de l'article 222 du Traité avec l'Autriche, aurait avec ces mêmes États des arrangements douaniers spéciaux.

Article 14

Jusqu'à la conclusion de la convention générale ci-dessus visée, la Roumanie s'engage à accorder le même traitement qu'aux navires nationaux ou aux navires de la nation la plus favorisée, aux navires de tous les États alliés et associés qui accordent un traitement analogue aux navires roumains.

Par exception à cette disposition, le droit est réssément reconnu à la Roumanie et à tout autre État allié ou associé de réserver son trafic de cabotage aux navires nationaux.

Article 15

En attendant la conclusion, sous les auspices de la Société des Nations, d'une convention générale destinée à assurer et à maintenir la liberté des communications et du transit la Roumanie s'engage à accorder, sur le territoire roumain, y compris les eaux territoriales, la liberté de transit aux personnes, marchandises, navires, voitures, wagons et courriers postaux transitant en provenance ou à destination de l'un quelconque des Etats alliés ou associés, et à leur accorder, en ce qui concerne les facilités, charges, restrictions ou toutes autres matières, un traitement au moins aussi favorable qu'aux personnes, marchandises, navires, voitures, wagons et courriers postaux de la Roumanie ou de toute autre nationalité, origine, importation ou propriété qui jouirait d'un régime plus favorable.

Toutes les charges imposées en Roumanie sur ce trafic en transit devront être raisonnables en égard aux conditions de ce trafic. Les marchandises en transit seront exemptes de tous droits de douane ou autres. Des tarifs communs pour le trafic en transit à travers la Roumanie, et des tarifs com-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

muns entre la Roumanie et un État allié ou associé quelconque comportant des billets ou lettres de voiture directs seront établis si cette Puissance alliée ou associée en fait la demande.

La liberté de transit s'étendra aux services postaux, télégraphiques ou téléphoniques.

Il est entendu qu'aucun État allié ou associé n'aura le droit de réclamer le bénéfice de ces dispositions pour une partie quelconque de son territoire, dans laquelle un traitement réciproque ne serait pas accordé en ce qui concerne le même objet.

Si, au cours d'une période de cinq ans, à partir de la mise en vigueur du présent Traité, la convention générale ci-dessus prévue n'a pas été conclue sous les auspices de la Société des Nations, la Roumanie aura, à quelque moment que ce soit, le droit de mettre fin aux dispositions du présent article à condition de donner un préavis de douze mois au Secrétaire Général de la Société des Nations.

Article 16

En attendant la conclusion d'une convention générale pour le régime international des voies d'eau, la Roumanie s'engage à appliquer aux portions du système fluvial du Pruth qui peuvent être comprises sur son territoire ou qui en forment les frontières, le régime précisé au premier paragraphe de l'article 332 et dans les articles 333 à 338 du Traité de paix avec l'Allemagne.

Article 17

Tous les droits et privilèges accordés par les articles précédents aux Puissances alliées et associées seront également acquis à tous les États Membres de la Société des Nations.

LE PRÉSENT TRAITÉ, rédigé en français, en anglais et en italien et dont le texte français fera foi en cas de divergence, sera ratifié. Il entrera en vigueur en même temps que le Traité de paix avec l'Autriche.

Le dépôt de ratification sera effectué à Paris.

Les Puissances dont le Gouvernement a son siège hors d'Europe auront la faculté de se borner à faire connaître au Gouvernement de la République française, par leur représentant diplomatique à Paris, que leur ratification a été et, dans ce cas, elles devront en transmettre l'instrument aussitôt que faire se pourra.

Un procès-verbal de dépôt de ratification sera dressé.

Le Gouvernement français remettra à toutes les Puissances signataires une copie certifiée conforme du procès-verbal de dépôt de ratification.

FAIT à Paris, le neuf décembre mil neuf cent dix-neuf, en un seul exemplaire qui restera déposé dans les archives du Gouvernement de la République française et dont les expéditions authentiques seront remises à chacune des Puissances signataires du Traité.

Les Plénipotentiaires qui, par suite de leur éloignement momentané de Paris, n'ont pu apposer leur signature sur le présent Traité, seront admis à le faire jusqu'au 20 décembre 1919.

EN FOI DE QUOI les Plénipotentiaires ci-après, dont les pouvoirs ont été reconnus en bonne et due forme, ont signé le présent Traité.

(L. S.) FRANK L. POLK.
(L. S.) HENRY WHITE.
(L. S.) TASKER H. BLISS.
(L. S.) EYRE A. CROWE.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

(L. S.) GEORGE H. PERLEY.
(L. S.) ANDREW FISHER.
(L. S.) THOMAS MACKENZIE
(L. S.) R. A. BLANKENBERG.
(L. S.) EYRE A. CROWE.
(L. S.) G. CLEMENCEAU.
(L. S.) S. PICHON.
(L. S.) L. L. KLOTZ.
(L. S.) ANDRÉ TARDIEU.
(L. S.) JULES CAMBON.
(L. S.) G. DE MARTINO.
(L. S.) K. MATSUI.
(L. S.) GL C. COANDA.

■ Arh. St. București, Fond Adunarea Deputaților României, dosar nr. 1894/1920.

STATELE-UNITE ALE AMERICEI, IMPERIUL BRITANIC, FRANȚA, ITALIA ȘI JAPONIA,

Principalele Puteri aliate și asociate,

de o parte;

și ROMÂNIA,

de altă parte;

Având în vedere că, în virtutea tratatelor, pe cari Principalele Puteri aliate și asociate și-au pus semnătura, sporiri însemnate teritoriale sunt sau vor fi dobândite de Regatul României;

Considerând că România, din propria sa voință, dorește a da garanții sigure de libertate și de dreptate, atât tuturor locuitorilor din vechiul Regat al României cât și celor din teritoriile de curând transferate, fără deosebire de rassă, limbă sau religiunea cărora le-ar aparține;

Examinându-se în comun chestiunea, s'a convenit pentru încheierea prezentului Tractat și, în acest scop, au desemnat ca Plenipotențiari ai lor, sub rezerva facultății de a-i înlocui prin alții pentru semnare, și anume:

PREȘEDINTELE STATELOR-UNITE ALE AMERICEI, pe:

Onorabilul Frank Lyon POLK, Sub-Secretar de Stat;

Onorabilul Henry WHITE, fost Ambasador extraordinar și plenipotențiar al Statelor-Unite la Roma și la Paris;

Generalul Tasker H. BLISS, reprezentantul militar al Statelor-Unite la Consiliul superior de războiu;

MAIESTATEA SA REGELE REGATULUI UNIT AL MAREI BRITANII ȘI IRLANDEI ȘI AL TERITORIILOR BRITANICE DE PESTE MĂRI, ÎMPĂRAT AL INDIILOR, pe:

Sir Eyre CROWE, K. C. B. K. C. M. G., Ministru plenipotențiar, Sub-Secretar de Stat ajutor pentru Afacerile Străine;

și

pentru Dominion-ul Canadei, pe:

Onorabilul Sir George Halsey PERLEY, K. C. M. G., Înalt Comisar pentru Canada în Regatul Unit;

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

pentru Federaţiunea Australiei pe:

Prea Onorabilul Andrew FISHER, Înalt Comisar pentru Australia în Regatul Unit;

pentru Dominion-ul Nouei Zelande, pe:

Onorabilul Sir Thomas MACKENZIE K. C. M. G., Înalt Comisar pentru Noua-Zelandă în Regatul Unit;

pentru Uniunea Sud-Africană, pe:

D. Reginald Andrew BLANKENBERG, O. B. E., făcând funcţiune de Înalt comisar pentru Uniunea Sud-Africană în Regatul-Unit;

Pentru Indii, pe:

Sir Eyre CROWE, K. C. B. K. C. M. G.;

PREŞEDINTELE REPUBLICEI FRANCEZE, pe:

D. Georges CLEMENCEAU, Preşedinte al Consiliului, Ministru de Răsboi;

D. Stephen PICHON, Ministru al Afacerilor Străine;

D. Louis-Lucien KLOTZ, Ministru de Finanţe;

D. André TARDIEU, Ministrul Regiunilor liberate;

D. Jules CAMBON, Ambasador al Franţei;

MAIESTATEA SA REGELE ITALIEI, pe:

D. Giacomo de MARTINO, Trimis extraordinar şi Ministru plenipotenţiar;

MAIESTATEA SA ÎMPĂRATUL JAPONIEI, pe:

D. K. MATSUI, Ambasador extraordinar şi plenipotenţiar al M. S. Împăratului Japoniei la Paris;

MAIESTATEA SA REGELE ROMÂNIEI, pe:

Generalul Constantin COANDĂ, General de Corp de armată, Adjutant Regal, fost Preşedinte al Consiliului de Miniştri;

Cari au convenit asupra stipulaţiunilor următoare:

Capitolul I

Articolul 1

România se obligă ca stipulaţiunile cuprinse în articolele 2—8 din prezentul capitol să fie recunoscute ca legi fundamentale, ca nici o lege, nici un regulament, nici un act oficial, să nu se afle în contrazicere sau în opoziţie cu aceste stipulaţiuni şi ca nici o lege, nici un regulament sau acţiune oficială (să nu treacă înaintea lor), să nu aibă precădere faţă de ele.

Articolul 2

Guvernul român se angajează a da tutulor locuitorilor săi întreagă şi deplină protecţie pentru vieaţa şi libertatea lor, fără deosebire de naştere, de naţionalitate, de limbă, de rasă sau de religiune.

Toţi locuitorii României vor avea dreptul la liberul exerciţiu, atât public cât şi privat, al oricărei confesiuni, religiuni sau credinţe, atât timp cât între

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

exercițiul acestora și ordinea publică și bunele moravuri nu va exista incompatibilitate.

Articolul 3

Sub rezerva stipulațiunilor tractatelor mai jos menționate, România recunoaște ca supuși *(ressortissants)* români, de plin drept și fără nici o altă formalitate, pe oricare persoană domiciliată, la data punerei în vigoare a prezentului Tractat, pe oricare teritoriu făcând parte din România, inclusiv teritoriile alipite ei prin Tractatele de pace cu Austria și cu Ungaria sau teritoriile ce i s'ar putea transfera ulterior, afară numai dacă la acea dată supusul *(personne)* s'ar putea prevala de o altă naționalitate decât naționalitatea austriacă sau ungară.

În orice caz, supușii *(ressortissants)* austriaci sau unguri, mai în vârstă de optsprezece ani, vor avea facultatea ca, în condițiunile prevăzute de zisele Tractate, să opteze pentru orice altă naționalitate ce ei ar putea dobândi. Opțiunea soțului va atrage după sine pe aceea a soției, iar opțiunea părinților pe aceea a copiilor lor mai mici de optsprezece ani.

Persoanele cari vor fi exercitat dreptul de opțiune de mai sus vor trebui, în cursul celor douăsprezece luni următoare, să-și strămute domiciliul în Statul în favoarea căruia vor fi optat. Ele vor fi libere să-și păstreze bunurile imobiliare ce posedă pe teritoriul român. Ele vor putea să-și ridice bunurile lor mobile de orice natură, fără a fi impuse pentru aceasta la vreo taxă de ieșire.

Articolul 4

România recunoaște ca supuși *(ressortissants)* români, de plin drept și fără nici o formalitate, persoanele de naționalitate austriacă sau ungară, născute pe teritoriile ce i-au fost alipite prin Tractatele de pace cu Austria și Ungaria, sau cari ar putea să-i fie alipite ulterior, persoane născute din părinți domiciliați acolo, chiar dacă la data punerei în vigoare a prezentului Tractat acele persoane n'ar domicilia ele însile pe acele teritorii.

Totuș, în decursul celor doi ani ce vor urma după punerea în vigoare a Tractatului de față zisele persoane vor putea declara înaintea autorităților române competente din țara lor de reședință cum că renunță la naționalitatea română și atunci ele vor înceta de a fi socotite ca supuși *(ressortissants)* români. În această privință, declarația soțului va fi privită ca valabilă făcută pentru soție, iar aceea a părinților ca valabilă făcută pentru copiii în etate de mai puțin de optsprezece ani.

Articolul 5

România se angajează a nu face nici o piedică cu privire la exercițiul dreptului de opțiune prevăzut prin Tractatele încheiate sau ce se vor încheia de Puterile aliate și asociate cu Austria sau cu Ungaria și de a permite interesaților de a dobândi sau nu naționalitatea română.

Articolul 6

Naționalitatea română se va dobândi de drept, prin singurul fapt al nașterii pe teritoriul român, de către orice persoană care nu se poate prevala de vreo altă naționalitate de naștere.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Articolul 7

România se obligă a recunoaşte ca supuşi *(ressortissants)* români, de plin drept şi fără o formalitate, pe evreii locuind în ţară pe teritoriile României şi cari nu pot a se prevala de nici o altă naţionalitate.

Articolul 8

Toţi supuşii *(ressortissants)* români vor fi egali în faţa legii şi se vor bucura de aceleaşi drepturi civile şi politice, fără deosebire de rasă, de limbă sau de religie.

Deosebirea de religie, de credinţă sau de confesiune nu va putea fi o piedică pentru nici un supus *(ressortissant)* român cu privire la folosinţa drepturilor sale civile şi politice, în special la admiterea în serviciile publice, în funcţiuni şi onoruri sau la exercitarea diferitelor profesiuni şi industrii.

Nu se va edicta nici o restricţiune contra liberei întrebuinţări de către vreun supus *(ressortissants)* român a vreunei limbi oarecare, fie în relaţiunile private sau comerciale, fie în materie de religie, de presă sau de publicaţiuni de orice natură, fie în întrunirile publice.

Cu toată stabilirea de către Guvernul român a unei limbi oficiale, se vor face înlesniri raţionale supuşilor *(ressortissants)* români de altă limbă decât cea română, pentru întrebuinţarea limbei lor, fie oral, fie în scris, înaintea tribunalelor.

Articolul 9

Supuşii *(ressortissants)* români aparţinînd unor minorităţi etnice, de religie sau de limbă, se vor bucura de acelaş tratament şi de aceleaşi garanţii în drept şi în fapt, ca şi ceilalţi supuşi români. Ei vor avea în special un drept egal de a înfiinţa, conduce şi controla, pe spesele lor, instituţiuni de bine facere, religioase sau sociale, şcoli şi alte stabilimente de educaţie, cu dreptul de a întrebuinţa limba lor proprie şi de a exercita liber religiunea lor.

Articolul 10

În materie de învăţămînt public, Guvernul român va acorda în oraşele şi districtele unde locuieşte o proporţie considerabilă de supuşi *(ressortissants)* români de altă limbă decât cea română, înlesniri menite a asigura că în şcolile primare, copiii acelor supuşi *(ressortissants)* români, vor fi instruiţi în propria lor limbă. Această stipulaţiune nu va împiedica Guvernul român de a face obligatorie predarea limbei române în zisele şcoli.

În oraşele şi districtele unde locueşte o proporţie considerabilă de supuşi *(ressortissants)* români aparţinînd unor minorităţi etnice, de religie sau de limbă, aceste minorităţi îşi vor vedea asigurate o parte echitabilă în beneficiul şi în afectarea sumelor ce ar putea fi atribuite din fondurile publice, prin bugetul Statului, prin bugetele primăriilor sau alte bugete, în scop de educaţie, de religiune sau de binefacere.

Articolul 11

România consimte să acorde, sub controlul Statului român, comunităţilor Secuilor şi Saşilor, în Transilvania, autonomia locală, în ce priveşte chestiunile religioase şi şcolare.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Articolul 12

România consimte ca, în măsura în care stipulațiile articolelor precedente privesc persoane aparținînd unor minorități de rassă, de religie sau de limbă, aceste stipulațiuni să constitue obligațiuni de interes internațional și să fie puse sub garanția Societății Națiunilor. Ele nu vor putea fi modificate fără asentimentul majorității consiliului Societății Națiunilor. Statele-Unite ale Americei, Imperiul Britanic, Franța, Italia și Japonia se obligă să nu refuze asentimentul lor la orice modificare a ziselor articole, care ar fi încuviințată în mod formal, de către o majoritate a Consiliului Societății Națiunilor.

România consimte ca oricare membru al Consiliului Societății Națiunilor să aibă dreptul de a semnala atențiunei Consiliului orice infracțiune sau temere de infracțiune la vreuna din aceste obligațiuni, și ca Consiliul să poată proceda în așa chip și să dea astfel de instrucțiuni ce-i vor părea potrivite și eficace în asemenea împrejurare.

România mai consimte, în afară de aceasta, ca în cazul cînd s-ar ivi vreo divergență de opinie asupra unor chestiuni de drept sau de fapt privitoare la aceste articole, între Guvernul român și vreuna din Principalele Puteri aliate și asociate sau orice altă putere, Membră a Consiliului Societății Națiunilor, această divergență să fie socotită drept un diferend cu caracter internațional în sensul termenilor articolului 14 din Pactul Societății Națiunilor.

România consimte ca orice diferend de acest fel să fie deferit, dacă partea cealaltă o cere, Curții permanente de justiție internațională. Deciziunea Curții permanente va fi dată fără apel și va avea aceeaș tărie și valoare ca și o decizie pronunțată în virtutea articolului 14 din Pact.

Capitolul II

Articolul 13

România convine *(s'engage)* a nu încheia nici un tractat, convențiune sau acord, și a nu lua nici o măsură care ar împiedica-o să participe la orice convențiune generală ce ar putea fi încheiată sub auspiciile Societății Națiunilor în vederea tratamentului echitabil al comerțului celorlalte State în decursul unei perioade de cinci ani, cu începere dela punerea în vigoare a prezentului Tractat.

România convine *(s'engage)* de asemenea să extindă tuturor Statelor aliate și asociate orice favoare sau privilegiu pe care ea l-ar putea acorda, în materie vamală, în decursul aceleeaș perioade de cinci ani, vreunuia din Statele cu cari, din luna August 1914, Statele aliate sau asociate s-au aflat în răsboi, sau oricărui alt Stat care, în virtutea articolului 222 al Tratatului cu Austria, ar avea cu aceste State înțelegeri *(arrangements)* vamale speciale.

Articolul 14

Până la încheierea convențiunii generale mai sus amintită, România se obligă a acorda acelaș tratament ca și vaselor naționale sau vaselor națiunii celei mai favorizate, vaselor tuturor Statelor aliate și asociate cari acordă un tratament analog vaselor române.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Prin excepţie la această dispoziţiune se recunoaşte în mod expres atît României cît şi oricărui alt Stat aliat sau asociat, dreptul de a-şi rezerva traficul său de cabotagiu vaselor naţionale.

Articolul 15

În aşteptarea încheierii unei convenţiuni generale sub auspiciile Societăţii Naţiunilor, menită să asigure şi să menţină libertatea comunicaţiunilor şi a tranzitului, România convine *(s'engage)* a acorda, pe teritoriul român, inclusiv în apele sale teritoriale, libertatea tranzitului pentru persoanele, mărfurile, vasele, trăsurile *(voitures)*, vagoanele şi curierii poştali cari trec în tranzit din, sau cu destinaţie pentru vreunul din Statele aliate sau asociate, şi de a le acorda, în ce priveşte înlesnirile, sarcinile, restricţiunile sau în orice altă materie un tratament cel puţin tot atît de favorabil ca şi acel acordat persoanelor, mărfurilor, vaselor, trăsurilor *(voitures)*, vagoanelor şi curierilor poştali ai României sau ai oricărei alte naţionalităţi, de origine, importaţiune sau proprietate, cari s'ar bucura de un regim mai favorabil.

Toate sarcinile impuse în România pe acest trafic în transit vor trebui să fie raţionale, ţinîndu-se seama de condiţiunile acestui trafic. Mărfurile în transit vor fi scutite de toate drepturile vamale sau altele. Se vor stabili tarife comune pentru traficul în transit prin România şi tarife comune între România şi un Stat aliat sau asociat oarecare cari cer bilete sau scrisori de trăsură directe, dacă această Putere aliată sau asociată o va cere. Libertatea transitului se va întinde şi serviciilor poştale, telegrafice sau telefonice.

Se înţelege că nici un Stat aliat sau asociat nu va avea dreptul de a reclama beneficiul acestor dispoziţiuni pentru o parte oarecare din teritoriul său dacă în acel teritoriu n'ar fi încuviinţat un tratament reciproc, în ce priveşte acelaş obiect.

Dacă, în cursul unei perioade de cinci ani, cu începere dela punerea în vigoare a prezentului Tractat, convenţiunea generală mai sus prevăzută nu va fi încheiată sub auspiciile Societăţii Naţiunilor, România va avea în orice moment dreptul de a face să ia sfîrşit dispoziţiunile prezentului articol, cu condiţia de a aviza cu 12 luni înainte Secretariatul General al Societăţii Naţiunilor.

Articolul 16

În aşteptarea încheierii unei convenţiuni generale pentru regimul internaţional al căilor navigabile, România se obligă a aplica porţiunilor din sistemul fluvial al Prutului, cari pot fi cuprinse pe teritoriul ei sau cari formează frontierele sale, regimul prescris la paragraful întîi din articolul 332 şi articolele 333—338 din Tratatul de pace cu Germania.

Articolul 17

Toate drepturile şi privilegiile acordate prin articolele precedente Puterilor aliate şi asociate vor fi de asemenea dobândite de către toate Statele Membre aie Societăţii Naţiunilor.

PREZENTUL TRACTAT, redactat în limbile franceză, engleză şi italiană, al cărui text în limba franceză va face credinţă în caz de divergenţă, va fi ratificat. El va intra în vigoare odată cu Tractatul de pace cu Austria. Depunerea ratificării se va face la Paris.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Puterile al căror Guvern îşi are sediul afară din Europa vor avea facultatea să se mărginească de a face cunoscut Guvernului Republicei Franceze, prin reprezentantul lor diplomatic la Paris, că au ratificat Tractatul, şi în acest caz ele vor trebui să transmită instrumentul ratificării îndată ce va fi posibil.

Se va încheia un proces-verbal de depunere a ratificării.

Guvernul francez va remite tuturor Puterilor semnatare o copie certificată, conformă cu procesul-verbal de depunere a ratificării.

FĂCUT la Paris, la nouă Decemvrie, una mie nouă sute nouăsprezece, într'un singur exemplar, care va rămâne depus în arhivele Guvernului Republicei Franceze, şi ale cărui copii autentice vor fi remise fiecăreia dintre Puterile semnatare ale Tractatului.

Plenipotenţiarii cari, din cauza absenţei lor momentane din Paris, n'au putut semna prezentul Tractat vor fi admişi a o face până la 20 Decemvrie 1919.

DREPT CARE Plenipotenţiarii de mai jos, ale căror puteri au fost recunoscute în bună şi cuvenită formă, au semnat prezentul Tractat.

(L. S.) FRANCK L. POLK.
(L. S.) HENRY WHITE.
(L. S.) TASKER H. BLISS.
(L. S.) EYRE A. CROWE.
(L. S.) GEORGE H. PERLEY.
(L. S.) ANDREW FISHER.
(L. S.) THOMAS MACKENZIE.
(L. S.) R. A. BLANKENBERG.
(L. S.) EYRE A. CROWE.
(L. S.) G. CLEMENCEAU.
(L. S.) S. PICHON.
(L. S.) L. L. KLOTZ.
(L. S.) ANDRÉ TARDIEU.
(L. S.) JLUES CAMBON.
(L. S.) G. DE MARTINO.
(L. S.) K. MATSUI.
(L. S.) GENERAL C. COANDĂ.

SUBSEMNAŢII, Delegaţi Plenipotenţiari ai Majestăţii Sale Regelui României, lucrând în virtutea deplinelor lor puteri recunoscute drept bune şi valabile, declară că Majestatea Sa Regele României accedă, în numele României, fără nici o condiţiune şi nici o rezervă:

1° La Tractatul de Pace, Protocolul şi Declaraţiunea, semnate la Saint-Germain-en-Laye, la 10 Septemvrie 1919 de către Statele-Unite ale Americei, Imperiul Britanic, Franţa, Italia, Japonia, Principalele Puteri aliate şi asociate, Belgia, Cuba, Grecia, Nicaragua, Panama, Polonia, Portugalia, Siamul şi Ceho-Slovachia, Puteri aliate şi asociate, de o parte, şi Austria, pe de alta; Acte la cari Statul Serbo-Croato-Sloven a accedat prin Declaraţiunea sa din 5 Decemvrie 1919;

2° La Aranjamentul relativ la contul reparaţiunilor în ceea ce priveşte Italia, semnat la Saint-Germain-en-Laye, la 10 Septemvrie 1919, de către Statele-Unite ale Americei, Belgia, Imperiul Britanic, China, Cuba, Franţa, Grecia, Italia, Japonia, Nicaragua, Panama, Polonia, Portugalia, Siamul şi Statul Ceho-Slovac, Aranjament la care Statul Sârb-Croat-Sloven a accedat prin declaraţiunea sa din 5 Decemvrie 1919, precum şi la Declaraţiunea modificatoare cu data de 8 Decemvrie 1919;

3° La Aranjamentul privitor la contribuţiunea de cheltuieli pentru liberarea teritoriilor fostei Monarchii austro-ungare, semnat la Saint-Germain-en-Laye, la 10 Septemvrie 1919, de către Statele-Unite ale Americei, Belgia, Imperiul Britanic, China, Cuba, Franţa, Grecia, Italia, Japonia, Nicaragua, Panama, Polonia, Portugalia, Siamul şi Statul Ceho-Slovac, Aranjament la care Statul Serbo-Croato-Sloven a accedat prin declaraţiunea sa din 5 Decemvrie 1919, precum şi la declaraţiunea modificatoare cu data de 8 Decemvrie 1919;

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

4° La Tractatul de Pace şi Protocol semnate la Neuilly-sur-Seine, la 27 Noemvrie 1919, de către Statele-Unite ale Americei, Imperiul Britanic, Franţa, Italia, Japonia, Principalele Puteri aliate şi asociate, Belgia, China, Cuba, Grecia, Hedjaz, Polonia, Portugalia, Statul Serbo-Croato-Sloven, Siamul, şi Ceho-Slovacia, Puteri aliate şi asociate, de o parte, şi Bulgaria, pe de alta;

DREPT CARI subsemnaţii am semnat prezenta declaraţiune de accesiune şi ne-am depus pecetiile.

FĂCUT la Paris, la nouă Decemvrie una mie nouă sute nouăsprezece.

(L. S.) GENERAL C. COANDĂ
(L. S.) ION G. PELIVAN.

811

1919 decembrie 9. **Memoriu al senatorilor şi deputaţilor din Maramureş, Ugocea şi Sătmar în legătură cu fixarea graniţei de nord a României.**

Domnule ministru,

Subsemnaţii, senatori şi deputaţi ai Maramureşului, Ugocea şi Sătmar, cu onoare vă rugăm să binevoiţi a lua toate măsurile necesare, pentru ca graniţele în Maramureş să fie stabilite conform liniei de demarcaţiune stabilită în luna iunie 1919 de către Comandamentul trupelor române, de comun acord cu Comandamentul trupelor cehoslovace.

Această rugăminte a noastră v-o adresăm nu numai din interesul local, ci şi în interesul întregii Românii Mari şi al întregului neam românesc, şi o bazăm pe următoarele motive:

Dacă graniţa nu s-ar menţine pe linia de demarcaţie de azi, *am pierde*:

1) Linia ferată Sătmar-Szighet-Kőrősmező (Frasini), care ar lega Ţara Românească cu Maramureşul şi cu Polonia. Această legătură de cale ferată cu Polonia e de mare însemnătate pentru România.

2) Orice legătură cu Ţara, cu judeţul vecin Sătmar — deoarece Maramureşul este înconjurat de munţi înalţi, prin care este despărţit de judeţele: Bistriţa-Năsăud, Solnoc-Dobâca, Sătmar şi Bucovina. Numai o singură poartă de ieşire are spre ţară prin defileul de la Hust, prin care trece şoseaua, rîul Tisa şi calea ferată spre Sătmar.

3) Garnizoana din Sighetul Maramureşului n-ar mai putea staţiona acolo, din cauză că nu s-ar mai putea alimenta, şi din cauză că nu ar mai avea nici o comunicaţie cu ţara.

4) Pierdem pădurile de pe malul Tisei (681 000 jugăre cadastrale) în valoare de 4 miliarde, din care jumătate sînt proprietatea statului; iar cealaltă jumătate sînt proprietatea comunelor şi composesoratelor româneşti din partea stîngă a Tisei.

5) Pierdem renumita fabrică de produse chimice din Bocicoiul-Mare la 12 km depărtare de Sighet, aflătoare chiar pe malul Tisei. Aceasta este unica fabrică de acest fel din întreaga România Mare.

Tot aici pierdem şi fabrica de sticlărie.

În aceste fabrici lucrează 4 000 de muncitori români.

6) Pierdem toate instituţiunile culturale şi militare din Sighet din cauză că acestea nu ar mai putea exista, neputîndu-se alimenta şi nemaiavînd comunicaţie cu ţara.

Ar fi imposibil a se face căi de comunicaţie noi, deoarece munţii înalţi înconjurători ar împiedica aceasta.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

7) Devine imposibilă orice comunicație între plasa Vișeului și Izei, atît între ele, cît și cu capitala județului Sighetul Maramureșului — deoarece drumurile din această plasă converg spre șoseaua principală a Tisei, care ar cădea la cehoslovaci. Aceste plăși nu pot comunica între ele decît prin șoseaua Tisei.

8) Pierdem comunele curat românești de pe malul drept al Tisei: 1) Slatina, 2) Ocna Slatina, 3) Biserica Albă, 4) Apșa de Jos, 5) Apșa de Mijloc, 6) Lunca, 7) cea mai mare și mai bogată comună românească pe malul stîng al Tisei: Săpînța. Numărul locuitorilor români din aceste comune este de cca 30 500.

9) Pierdem comunele cu populație semiromânească, semiruteană: 1) Brustura, 2) Bedeu, 3) Bustyahaza, 4) Mokra, 5) Iholz, 6) Körtvelyes, 7) Nereșnita, 8) Răhău, 9) Belin, 10) Frasin (Körösmező), 11) Bogdanul, 12) Apșa de Sus, 13) Râmeți.

Notăm că și celelalte comune rusești care cad în zona noastră au fost și ele tot românești, în decursul timpului s-au rutenizat, n-au uitat originea lor și insistă toate să li se dea preoți și școli românești.

10) Pierdem Seleușul-Mare și Craia, cu împrejurimile cu viile bogate și cu înălțimile mari, care pot forma un zid de apărare al țării de nord.

11) Pierdem pășunile a 12 comune românești de pe malul stîng al Tisei, din plasa Șugatagului, se nimicește existența populației românești, al cărei unic cîștig a fost pînă acum creșterea vitelor.

12) Apele minerale și minereurile neexploatate încă pînă acum, cum sînt: cărbunii, aurul, argintul, fierul, platina etc. (în cantitate mai mare decît în orice alte ținuturi ale României Mari).

13) Pierdem salinele renumite de la Slatina și Hust, care valorează mai multe miliarde.

14) Se nimicește orice viață românească în partea stîngă a Tisei din Maramureșul care ar veni la România, deoarece populația românească rămîne închisă cu totul de Țara-mamă; nu se mai poate alimenta cu cereale din nici o parte și e silită să cadă în contra voinței ei în mîinile cehilor, care ar avea căile de comunicație în stăpînirea lor.

15) Ar pierde și județele Sătmar, Sălaj și Bihor tot izvorul lor de lemne de construcție, lemne de foc, piatră și sare, căci toate acestea le primeau pînă acum din Maramureș și nu ar avea de aici încolo de unde să și le procure.

16) Prin granițele ce se menționează, la nord ne înconjură cehii pînă în Bucovina; spre răsărit, la cîțiva kilometri mai jos de Sighet, trecînd malul Tisei spre sud, ajuns la culmea munților spre județul Sătmar, ba intră și în largul șesului Sătmar, și așa fiind în posesiunea tuturor înălțimilor și a unei părți din șes, le este deschisă calea spre inima Transilvaniei în caz de război.

17) *Maramureșul este o unitate geografică, o cetate naturală, un adevărat Verdun al Românismului*, menit să fie cea mai puternică fortăreață de la nordul României, fără de care țara ar rămîne neapărată, dînd vecinilor noștri posibilitatea de a se întări în ea, în contra noastră.

Asta este și părerea hotărîtă a tuturor experților militari și a Marelui Cartier General și tocmai din acest motiv a fost ocupată și partea dreaptă a Tisei, care este menținută ocupată pînă azi.

18) Populația ruteană voiește și ea a fi anexată la România și a cerut prin mai multe memorii adresate Majestății sale și Consiliului Dirigent, atît direct, cît și prin deputații și senatorii trimiși în Parlamentul român.

Pe baza acestor motive, insistăm ca să binevoiți a menține și mai departe ocupația teritoriului amintit, pe linia de demarcație cunoscută, și a da ordin trupelor să nu se retragă din acest teritoriu.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Să se înceapă tratative cu cehoslovacii, care, credem că ar avea rezultate bune şi anume acuma îndată pînă ce ei *nu cunosc bogăţiile ce cuprinde acest petec de pămînt.* În caz că aceasta nu s-ar putea obţine prin tratative directe cu cehii, să binevoiţi a încerca a obţine prin Conferinţa de Pace.

Credem că s-ar putea ajunge la învoială cu cehii, făcîndu-li-se oarecare concesiuni economice, aşa de pildă prin acordarea unei anumite cantităţi de sare pe an; aceasta cu atît mai mult cu cît sentimentele populaţiei rutene de pe acest teritoriu faţă de cehi nu sînt deloc amicale.

Dacă s-ar ceda acum cehilor această zonă importantă, mai tîrziu, cînd ei ar şti ce bogăţii cuprinde, orice tratative cu el ar fi zadarnice.

Accentuăm că numai cu bogăţiile acestui teritoriu, care acum s-ar putea valorifica, s-ar putea acoperi toate datoriile publice ale României Mari, aşa că este în interesul ţării întregi să nu lăsăm din mînă acest teritoriu şi care, dacă-l lăsăm azi, nu va mai putea fi niciodată al nostru.

Credem că s-ar ajunge uşor la învoiala cu cehii şi din următorul *foarte puternic* motiv:

Pînă acum cehii n-au putut alimenta comunele rutene decît cu ajutorul *trupelor române,* şi pe viitor nu s-ar putea apăra contra ungurilor, decît tot cu ajutorul trupelor române. Din aceste motive foarte însemnate, chiar cehii înşişi au oferit românilor acest teritoriu, aşa că linia de demarcaţie s-a stabilit de *comun acord şi din ruga cehilor* pe culmile munţilor.

Este lucru ştiut de toată lumea că orice ţară trebuie să fie mai mult decît oriunde, la graniţă: bogată, puternică şi tare, iar nu săracă, slăbită şi cu populaţie în emigrare.

Primiţi, vă rugăm, Domnule ministru, asigurarea deosebitei noastre consideraţiuni.

Bucureşti, 9 Decembrie 1919

Frontiera cu Cehoslovacia

Consiliul Suprem pînă acuma încă nu a comunicat României direct şi oficios linia de frontieră cu Cehoslovacia, rugăm Conferinţa să binevoiască a examina şi lua în considerare următoarele propuneri:

I

Linia de frontieră în comitatele Ugocea şi Maramureş să se stabilească definitiv conform liniei demarcaţionale ce s-a croit în luna iunie 1919, de către Comandamentul trupelor cehoslovace de comun acord cu Comandamentul trupelor române.

Această linie a fost stabilită pe culmea înălţimilor, la faţa locului, de către experţi militari ai ambelor state vecine şi interesate, ţinîndu-se seama de interesele locale, istorice şi administrative.

Teritoriul ce zace spre est de această linie gravitează spre Tisa şi este parte integritoare a Transilvaniei, formînd o unitate geografică indivizibilă.

Pe bază istorică am avea drept a pretinde mai mult decît s-a stabilit prin linia de demarcaţie. Provincia numită „Maramureş" este „Leagănul Neamului Românesc", unde poporul nostru a trăit mai multe veacuri sub voievozi independenţi şi cuprindea în sine aproape tot teritoriul locuit azi de ruteni, atît în Maramureş, cît şi în comitatele vecine: Bereg şi Ung.

Chiar şi ungurii, inamicii noştri cei mai neîmpăcaţi, recunosc acest fapt istoric. În memoriul lor (Chestia ruteană) înaintat Conferinţei de Pace ei recunosc că cei dintîi locuitori ai Maramureşului au fost românii.

De asemenea şi istoricii ruşi recunosc acest fapt.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Rutenii au emigrat în aceste comitate abia în secolele XV şi XVI ca cc-lonişti şi ca simpli lucrători pe moşiile româneşti.

Am avea deci drept să pretindem tot teritoriul care odinioară a fost al nostru.

Cu toate acestea, luînd în considerare că populaţiunea românească în Bereg şi Ung s-a rutenizat deja în mare parte, nu cerem tot ce a fost al nostru, ci numai acea parte a pămîntului românesc din Maramureş care gravitează geograficeşte spre România şi în care se află destul de numeros elementul român şi care parte ne este neapărat de lipsă.

II

Teritoriul ce zace spre est de linia demarcaţională pînă la Tisa şi spre nord, pînă la culmea Carpaţilor, la graniţa Galiţiei, formează un colţ ascuţit, şi pentru statul cehoslovac nu reprezintă nici un preţ, nici o valoare economică; ba din punct de vedere strategic este imposibil. Din punct de vedere administrativ, pentru statul cehoslovac fiind un colţ foarte îndepărtat, ar fi numai o greutate. (Vezi harta statului cehoslovac)*.

III

Pe acest teritoriu, malul drept al Tisei, avem o mulţime de comune româneşti. Cu populaţie curat românească sînt comunele: Slatina, Ocna-Slatina, Biserica Albă, Apşa de Jos, Apşa de Mijloc, Lunca, Săpânţa, Apsica, cu o populaţiune de mai multe zeci de mii de locuitori. Aceste puternice comune româneşti zac chiar în apropierea nemijlocită a oraşului Sighet, care este capitala judeţului.

Avem, tot aici, o mulţime de comune cu populaţie semiromânească printre care amintim pe cele mai mari, cum sînt: Brustura, Bedeu, Bustyahaza, Mokra, Irholtz, Koertvelyes, Neresniţa, Rahău, Bădin, Frasin (Körösmezö), Bogdan, Apşa de Sus, Rîmeţi, Bocicoiul Mare etc.

IV

Teritoriul spre est de linia demarcaţională se poate împărţi în 2 zone şi anume:

a) Teritoriul care se extinde de la rîuşorul Tarackz spre est, pînă la rîul Tisa, şi la nord pînă la culmea Carpaţilor. Acest teritoriu întreg este eminamente românesc, atît ce priveşte populaţia (comunele amintite în punctul 3), cît şi însuşi solul, care întreg este proprietatea locuitorilor români, după cum se poate stabili cu cartea funduară şi cadastru. Singur, între Frasin şi Rahău, la izvorul Tisei, se află vreo 4 comune şi cu populaţie ruteană amestecată cu români.

b) A doua zonă ar fi teritoriul ce se extinde între rîul Tarackz şi linia demarcaţională de azi, în care elementul rutean este mai numeros. Dar şi aici, precum şi în regiunea ce cade dincolo de linia demarcaţională militară, elementul românesc este reprezentat destul de pregnant. O dovedesc aceasta numirile topografice ale munţilor, dealurilor, rîurilor şi a satelor, care aproape toate sînt româneşti. Numele de familie al locuitorilor ca: Dan, Mihail, Stoica, Mihalca, Rednic. etc., dovedesc existenţa elementului românesc. Populaţia din această zonă, deşi rutenizată prin biserică, totuşi este conştientă de originea sa şi majoritatea ei şi azi încă vorbeşte româneşte. Dar această zonă ne este

* Nu se reproduce.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

neapărat necesară spre apărarea și exploatarea căii ferate: Sătmar-Carei-Hust-Sighetul-Maramureșului-Frasin (Kőrősmező), pe care noi o revendicăm în întregime.

V

Populația ruteană și română rutenizată din această zonă a cerut prin mai multe memorii anexarea ei la România, conform liniei demarcaționale de azi, fiindcă geograficeşte aparține României și gravitează spre România și fiindcă e izolată de masa populației rutene, ce ar cădea la Cehoslovacia, prin munții înalți pe care s-a stabilit linia aceasta.

Deputații de naționalitate ruteană, aleși de poporul lor, au cerut și au declarat aceasta în mod solemn și în Parlamentul român din București și o solicitează zilnic, bazîndu-se pe principiul de *autodeterminațiune*.

VI

Zona între rîul Tarackz și Tisa zace chiar în fața orașului Sighet și formează un adevărat pod al acestui oraș, chiar așa ca la Pozsony (Bratislava) teritoriul malului drept al Dunării care pentru menținerea orașului a fost neapărat de lipsă ca să fie acordat de Conferința de Pace statului cehoslovac, cu toate că populația nu este cehoslovacă.

Tot pe baza acestui principiu, acest teritoriu trebuie acordat României, fiindcă el este în întregime proprietatea țăranilor români din satele amintite și a țăranilor români care locuiesc în orașul Sighet și în satele din partea stîngă a rîului Tisa.

Nu se poate comite această nedreptate, ca locuitorii români, toți agricultori din partea stîngă a Tisei să-și piardă tot pămîntul, tot avutul lor și să li se nimicească modul de subsistență chiar acuma cînd așteaptă ca să li se facă dreptate.

VII

Calea ferată: Sătmar—Hust—Sighet—Frasin (Kőrősmező) este o chestie vitală pentru provincia Maramureș, cît și pentru întreaga Transilvanie.

Transilvania numai prin această cale poate avea legătura cu Polonia, și numai pe această cale ar putea avea legătura și cu Cehoslovacia, și aceasta leagă provincia Maramureș cu țara-mamă. Pe unele locuri această cale trece pe malul stîng, iar pe alte locuri pe malul drept, al Tisei. Și tot așa și șoseaua principală care este trasată paralel cu calea ferată.

Aceste căi ferate numai prin defileul de la Hust au ieșire spre Sătmar. Alte căi de comunicație în altă direcție, sau pe malul stîng al Tisei, sînt imposibile.

Fără aceste căi de comunicație Maramureșul ar rămîne închis cu totul de Transilvania, *fiindcă spre est, spre Bucovina, și spre sud spre Transilvania, este înconjurat de o coamă de munți foarte înalți peste care nu se poate construi nici o cale de comunicație stabilă*. Și dacă cu greutăți enorme s-ar și construi, aceasta nu ar putea corespunde, deoarece vara, în urma ploilor, iar iarna, în urma zăpezii, orice comunicație ar trebui sistată. Chiar și guvernele ungurești au încercat a construi alte căi de comunicație, dar încercările lor au rămas întotdeauna fără succes în urma acestor impedimente naturale.

Pe partea dreaptă a căii ferate și a șoselei principale este situată renumita comună istorică: *PERI*, care a fost sediul celei dintîi și celei mai vechi episcopii românești în decursul mai multor veacuri. Poporul român dorește reînființ-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

țarea acestei episcopii istorice în același loc pe căre îl consideră și azi de loc sfînt. Satul Hust este o cetate veche românească, zidită de voievozii români ai Maramureșului și spre apărarea lui.

Orășelul Sălăușul Mare încă este românesc. Acest orășel ar forma cel mai potrivit centru pentru schimbarea de negoț între România și Cehoslovacia. Din 7 000 locuitori ce are, numai *1226 sînt ruteni*, iar ceilalți, deci majoritatea, sînt români și de alte naționalități.

În Craia (nodul de căi ferate) nu există nici măcar un singur rutean.

Fără calea ferată întreagă și fără șoseaua principală amintită, deci fără teritoriul pînă la linia demarcațională cunoscută, Transilvania ar suferi economicește mult, ba populațiunea din nordul Transilvaniei, și mai cu seamă din Maramureș, ar deveni condamnată la moarte; și atunci cînd pentru Cehoslovacia acest teritoriu nu reprezintă nici o valoare, nici economică, nici strategică, nici națională, decît numai o imposibilitate geografică.

Capitala județului, orașul Sighet, fără calea ferată și fără legătura cu Hust, Craia, Sătmar, adică cu Transilvania, ar înceta de a mai exista, încetînd în el orice viață. Nu ar mai putea menține instituțiunile economice, comerciale, culturale, militare. Nu s-ar mai putea administra Maramureșul, rămînînd închis cu totul de teritoriul țării, și, după cum am arătat mai sus, populațiunea română ar fi silită să piară sau să emigreze.

VIII

Teritoriul dintre linia demarcațională și Tisa nu a putut fi ocupat militărește și nici administra, nici alimenta din partea cehoslovacilor, fiindcă geograficește gravitează spre România, și chiar din aceste motive însuși Comandamentul cehoslovac ne-a propus să-l ocupăm noi, să-l alimentăm și să-l administrăm.

Boemia a fost reconstituită între granițele ei istorice, cu toate că în unele părți este locuită și de o populațiune germană, care este o masă compactă cu populația din Austria. Tot așa o parte a Sileziei și Teschsen nu este populată cu cehi, ci de alte naționalități.

În Slovachia, comitatele Arva și Seceș reclamate de Polonia au fost acordate Republicii Cehoslovace fără considerare la caracterul populației, fiindcă aceste comitate geograficește gravitează spre țara slovacă.

Noi nu combatem acest principiu, îl considerăm just, dar cerem ca să se aplice și la noi același principiu: să se cedeze României Maramureșul, fiindcă pe lîngă trecutul istoric și caracterul românesc al acestui ținut, și situațiunea geografică o pretinde aceasta.

O singură privire pe harta României este de ajuns ca să se poată convinge oricine despre această necesitate.

IX

De caracterul românesc al Maramureșului au ținut cont chiar și ungurii. El a fost singurul județ, în întreaga Transilvanie, în care erau prefecți, subprefecți și pretori de naționalitate română și în regiunile rutene pînă înainte de asta cu 25—30 ani.

Plebiscitul în Maramureș s-a înfăptuit voluntar din partea populațiunii rutene, care și-a ales deputați și senatori de naționalitate ruteană, trimițîndu-i în Parlamentul român. Aceștia în mod solemn au cerut în Parlamentul român anexarea Maramureșului întreg la România.

Noi nu am fi opuși unui plebiscit în zona cu majoritate ruteană, între rîul Tarackz și linia militară de azi.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Maramureşul ca provincie românească este considerat de istorie. România l-a reclamat întreg prin declararea de război către Austro-Ungaria, iar unirea lui cu ţara-mamă s-a săvîrşit:

a) prin Adunarea de la Alba-Iulia de la 1918;

b) prin participarea populaţiunii întregi (şi a rutenilor) la alegerile pentru Parlamentul român;

c) prin declaraţiunea solemnă a deputaţilor ruteni făcută în Parlamentul român la 12 dec. 1919;

d) prin Legea de unire votată solemn de Parlamentul român.

Chestiunea acestui teritoriu, deşi neînsemnat ca mărime, din consideraţiunile susînşirate, este de o mare însemnătate pentru România. Dacă Conferinţa de Pace nu ar acorda României acest mic ţinut, el va forma o rană veşnică, un izvor veşnic de conflicte între România şi Cehoslovacia, cu care România doreşte să întreţină raporturile cele mai bune.

Pe baza acestor consideraţiuni, propunem ca frontiera între România şi Cehoslovacia să fie stabilită definitiv pe linia de demarcaţiune de azi. Această linie atinge înălţimile: 375, 378, 410, 1 000, 988, 1 330, 1 725, 1 742, 1 325, 1 355 pînă la frontiera Poloniei.

■ BARSR, fond Al. Lapedatu, vol. II, Conferinţa de Pace, f. 860—872.

812

1919 decembrie 11. **Cuvîntare a lui Iancu Melic Melicsohn, rostită în şedinţa Adunării Deputaţilor, în numele naţionalităţilor din Basarabia.**

Dlor deputaţi, dle preşedinte, aici s-a auzit din tribuna aceasta cuvîntul dlui deputat dintre socialişti că d-sa ştie cum că în Basarabia s-au făcut alegerile sub teroare şi altele ca acestea, aceasta nu o ştiu eu; eu ştiu atît că toate alegerile au fost conduse cum se cade, cu libertate, şi oricine a vrut să vină să voteze a mers şi a votat (aplauze), acela care n-a vrut să meargă nu l-a tras nimeni (aplauze; ilaritate).

Eu, ca reprezentant al minorităţii evreieşti, rămîn ales însă nu numai de poporul evreiesc, ci şi de poporul ţărănesc român (aplauze), am fost rugat, înainte de a pleca într-acoace, astfel: jupîn Iancule, — că aşa zic în Basarabia, nu zic dle, — d-ta, plecînd la Bucureşti, acolo o să stai la un loc căruia îi zic tribuna democratică, de unde iese dreptatea şi toate acele bunătăţi pentru ţăranii noştri şi pentru tot poporul cel cinstit; te rugăm să stai acolo şi să ne capeţi dreptate şi bunătate pentru tot poporul, nu numai pentru acela al majorităţii, ci şi pentru al minorităţii (aplauze).

Eu, ca evreu, pot să vă făgăduiesc — fiindcă dacă nu ar fi deosebire în ce priveşte dreptatea, oamenii cei cinstiţi pot sta alături, fie ei evrei sau oricine alţii — pot să vă făgăduiesc că voi fi cetăţean al României, aşa cum zice rusul „verni podani", deci „cu dreptate în totdeauna" faţă de dv. (aplauze prelungite).

■ *Dezbaterile Adunării Deputaţilor*, nr. 11, sesiunea ordinară, 1919—1920, p. 104, col. 1

813

1919 decembrie 11. **Declaraţie a lui Gheorghe Hrabovski, reprezentant al slovacilor, în şedinţa Adunării Deputaţilor cu privire la unirea cu România a ţinuturilor locuite de ei, dar stăpînite de Ungaria.**

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

În legătură cu cuvîntarea dlui reprezentant în Parlament, Dragu, noi voim să constatăm că în teritoriile încorporate la România Mare, ale Ungariei de odinioară drepturile minorităţilor au fost garantate în toate privinţele şi sînt respectate (aplauze prelungite).

Tocmai de aceea noi, slovacii din comitatul Bichiş şi Ciaba, am cerut alipirea, potrivit cu dreptul de autodeterminare al naţiunilor, la România Mare (aplauze prelungite), şi sîntem puternic încredinţaţi că Conferinţa de Pace va îndeplini această rugăminte a noastră (aplauze prelungite).

Alegerile la Parlament s-au făcut cu cel mai mare spirit de dreptate. Dorinţa slovacilor este ca România Mare să devină un stat în adevăr democratic prin munca sa (aplauze). Sistemul de guvernare pe care Consiliul Dirigent şi guvernul român l-au introdus ne dau în această privinţă depline garanţii.

Noi slovacii vom fi credincioşi cetăţeni ai României Mari (aplauze prelungite).

Dl. Gheorghe Hrabovski: Trăiască România Mare (aplauze prelungite şi îndelung repetate).

■ *Dezbaterile Adunării Deputaţilor*, nr. 11, sesiunea ordinară 1919— 1920, p. 103— 104.

814

1919 decembrie 13. **Declaraţie a lui Orestie Ilniczki, reprezentant al rutenilor din Maramureş, făcută în şedinţa Adunării Deputaţilor.**

Sîntem încredinţaţi din partea alegătorilor noştri ruteni a exprima sentimentele de nemărginită mulţumire şi loialitate Maiestăţii sale regelui Ferdinand (aplauze prelungite) şi toată recunoştinţa Consiliului Dirigent pentru respectarea atît de corectă a dreptului minorităţilor cu ocaziunea alegerilor (aplauze).

Poporul rutean din Maramureş, de cînd există prima dată acuma la aceste alegeri şi-a putut manifesta liber voinţa sa şi şi-a putut alege reprezentanţii săi (aplauze).

Avem toată încrederea că Parlamentul român va respecta totdeauna principiile democratice şi va aduce legi bune şi folositoare pentru toţi cetăţenii care ajung între graniţele României Mari (aplauze).

Poporul rutean din părţile Maramureşului doreşte şi cere să se ia toate măsurile necesare pentru a fi anexat definitiv, conform liniei demarcaţionale de azi, pentru totdeauna la România Mare (aplauze prelungite şi îndelung repetate).

■ *Dezbaterile Adunării Deputaţilor*, nr. 12, p. 109, col. 2—3.

815

1919 decembrie 13. **Declaraţia lui Mustafa Mehmet Fehim, reprezentant al musulmanilor din Dobrogea, făcută în Adunarea Deputaţilor.**

Dlor deputaţi, , dle preşedinte şi dlor miniştri, am crezut că este necesar să spun şi eu cîteva cuvinte de la această tribună a Adunării Deputaţilor din România Mare avînd dreptul ca fiu al aceleiaşi Patrie-Mamă (aplauze).

Dlor deputaţi, în şedinţa de ieri unii colegi ai mei din fiecare naţionalitate au declarat că sînt pentru ţara românească cu tot sufletul acum şi în viitor (aplauze).

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Să dea Dumnezeu ca vorbele acestea să ajungă la urechile acelora care de multe ori nu aud şi nu văd!... (aplauze).

Dlor deputaţi, sîntem fericiţi că am venit în mijlocul dv.

Sîntem fericiţi pentru că prima dată au intrat în Camera românească 4 musulmani deputaţi de cînd există statul român (aplauze), act care dovedeşte că alegerile şi la noi s-au făcut cu mare libertate şi act care este şi va rămâne istoric pentru noi musulmanii din întreaga Dobroge (aplauze).

Dlor deputaţi, noi musulmanii din Dobrogea întreagă totdeauna am fost şi sîntem supuşi credincioşi ai statului român (aplauze).

Asta am dovedit-o.

Cereţi dovadă?

Ca dovadă pot să vă arăt marele congres musulman din Constanţa, unde am protestat contra dezlipirii Cadrilaterului de ţara-mumă (aplauze).

În sfîrşit, vă declar în numele populaţiunii musulmane din Dobrogea că vom fi credincioşi şi folositori pentru România Mare, Patria noastră iubită, care aşteaptă de la noi (aplauze) unirea în cuget, în simţiri şi în fapte, pentru că numai atunci sîntem în stare s-o facem România tare (aplauze prelungite).

■ *Dezbaterile Adunării Deputaţilor*, nr. 12, p. 115— 116.

816

1919 decembrie 16. **Discurs rostit de Ion I. C. Brătianu la şedinţa Adunării Deputaţilor, în care prezintă un istoric al intrării României în război, politica României în timpul războiului şi la Conferinţa de Pace.**

Dl Ion I. C. Brătianu: Dlor deputaţi, iau cuvîntul, cu o firească şi adîncă emoţiune, pentru prima oară în Parlamentul României Mari, fiindcă pe deasupra fiinţei şi a chipurilor, şi a celora de la guvern şi a celora din această incintă, văd în faţa mea pe toţi acei care pentru această mare realizare au murit, s-au jertfit, pe toţi acei care au crezut în înfăptuirea pe care noi trebuie să o întărim şi de care trebuie să se bucure şirurile generaţiilor ce vin.

Cu asemenea simţăminte e firesc ca din prima mea cuvîntare să elimin tot ceea ce ar putea să fie obiect de conflicte sau de neînţelegeri între noi.

De aceea din toate declaraţiunile dlui prim-ministru am să vorbesc numai de acele relative la chestiunea externă, pentru că îmi închipuiesc că pe această chestiune sentimentele nu ne pot despărţi. Dacă însă unii au tendinţa să ajungă la alte soluţiuni decît alţii aceasta nu poate să fie decît din pricina absenţei de lămuriri suficiente, pentru că nu e de închipuit ca în Parlamentul României Mari să fie deosebire de simţire în această privinţă.

Dlor, de aceea să-mi îngăduiţi ca, în contra obiceiului meu, să fiu lung în expunerea mea.

Să fiu lung, pentru că îmi dau seama că nu vorbesc în faţa celora cari constituiau altădată Parlamentele Regatului Român şi care cunoşteau tot atît de bine ca şi mine întreaga evoluţiune a fiinţei acelui regat.

Ne-am strîns aici, români din toate părţile din care cei mai mulţi au fost despărţiţi de viaţa noastră de stat independent şi care astfel au putut să ignore multe din împrejurările care au constituit fiinţa României independente de ieri, pe care împreună cu toţii suntem chemaţi să o întărim şi să o dezvoltăm.

Dlor, acestea erau intenţiunile mele, suindu-mă la această tribună, şi ele mi-au fost confirmate de unele cuvinte din declaraţia dlui prim-ministru, relativ la adevărata situaţiune de suveranitate a Regatului Român de eri.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Prin ele am văzut că dl prim-ministru însuşi nu era destul de bine orientat în ceea ce priveşte caracterul de independenţă întreg, adevărata situaţie a României dinainte de 1914 (aplauze).

Dlor deputaţi, noi nu am intrat în război ca un stat care aveam nevoie, pentru considerente de vreun ordin momentan sau de interese materiale, de a rupe starea de pace în care se desfăşurau progresele noastre. Statul român în raport cu puterile sale era unul din cele mai prospere din Europa dinainte de 1914 şi progresele sale, comparate cu acele ale oricărui stat altul european, puteau face mîndria noastră şi da dreptul la încredere într-un viitor puternic al statului şi al neamului întreg care era în jurul lui.

Dlor, situaţia României înainte de 1914 era rezultatul a 50 de ani de muncă fecundă, inteligentă şi bărbătească.

O voce: Numai pentru o clasă socială.

Dl preşedinte: Vă rog, nu întrerupeţi.

Să luaţi cuvîntul dacă aveţi ceva de spus; în această atmosferă nu se poate discuta.

Dl Ion I. C. Brătianu: era firesc, şi ar fi fost rău dacă ar fi fost altfel, ca în cursul vieţii sociale şi politice de eri, să fi fost nemulţumiţi cetăţenii români cu ceea ce era, pentru că atunci ar fi fost o lipsă de energie pentru a face mai bine. Dar nu trebuie, dlor, ca critica să ajungă la pesimism, şi cînd e de făcut bilanţul unei situaţiuni care nu mai este, trebuie să recunoaştem succesul, pentru că astfel cere dreptatea şi pentru că şi interesul nostru de neam cere ca să avem conştiinţa clară a ceea ce reprezentăm în lume. (Aplauze.)

Ziceam, dlor, noi nu eram un stat care ne agitam şi care turburam munca rodnică şi pacea celorlalţi, pentru că cu munca noastră paşnică, în fiecare 10 ani, regatul dobîndea un spor de un milion în populaţia sa, şi-şi întreia bugetul, fără a spori impozitele, pentru că în curs de 10 ani situaţia ţărănimii era astfel, încît băncile populare, cari acum 20 de ani nu existau, ajung la 200 milioane lei capital; pentru că şcolile rurale se îndoiseră; pentru că la ordinea zilei erau problemele cele mai mari şi mai fecunde ale completării organizării noastre sociale şi politice, adică reforma agrară prin expropriere şi reforma electorală care trebuia să ducă la sufragiul universal.

Statul român nu era din acelea care aveau interes să pescuiască în ape tulburi şi să tulbure apele nimănui de aceea el îşi obţinuse în viaţa lui internaţională într-adevăr respectul şi încrederea tuturor şi în primul rînd ale vecinilor săi. Această situaţiune a sa apăruse în modul cel mai limpede şi cel mai strălucit la pacea de la Bucureşti din 1913, care da o imagine complectă şi clară a situaţiunii pe care o avea România înainte de războiul mondial.

Dlor, astfel eram cînd războiul mondial a izbucnit fără vina noastră. Dar odata el izbucnit, o mare problemă se punea, şi acea problemă era: România sta-va ea neutră, sau va merge cu vreunul din beligeranţi, şi anume cu care?

Nu putea România să stea neutră, din moment ce războiul luase un caracter în adevăr european, cu alte cuvinte pentru noi un caracter mondial. Nu putea România, cu interese mari şi esenţiale pentru viitorul ei, să lase pe alţii să decidă de soarta unui război, de care depindea situaţiunea neamului său, fără ca ea să fi făcut tot ce stă în propriile ei puteri ca să asigure victoria cauzei care era a sa.

Iată de ce, din primele vremuri, situaţiunea de neutralitate definitivă nu putea să fie aceea a României într-un război mondial.

Dlor, de ce trebuia să mergem cu Antanta şi nu puteam merge cu Germania, care ne fusese aliată în momentul izbucnirii războiului?

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Aici, daţi-mi voie să insist asupra cauzei reale pentru care am mers cu Germania şi Austro-Ungaria, ca şi aliaţi, un lung şir de ani. Nu fiindcă ne ameninţase Germania, cum are aerul că a crezut dl prim-ministru.

Nu, dlor.

Este firesc, originea noastră, situaţiunea noastră geografică, misiunea noastră în aceste regiuni ale lumii fac ca între noi şi popoarele occidentale, în special între noi şi civilizaţia latină, să fie legături permanente, care în orice vreme normală trebuie să-şi găsească echivalentul în relaţiunile de strînsă amiciţie internaţională cu acele state occidentale, cu care în mod normal politica României trebuie să se acorde.

Sînt însă situaţiuni anormale; sînt stări bolnave şi trecătoare ale Europei, în care dintr-o împrejurare sau din alta statele occidentale nu pot sau nu vor să-şi manifeste interesele fireşti pe care le-ar avea în aceste părţi ale Europei şi pe care, în special, le-ar voi ca să susţie dezvoltarea cît mai puternică a statului latin de la gurile Dunării.

În acele împrejurări, e de datoria oamenilor de stat români să caute, înainte de toate, să asigure soarta acestui popor. În asemenea situaţiune s-a găsit Europa după războiul de la 1870 şi pînă după războiul de la 1877. Franţa, din pricina înfrîngerii sale, a trebuit să renunţe la un rol de adevărată putere mare, în orientul Europei, Italia nu îl dobîndise încă, Anglia era ocupată aiurea. Ne-am găsit atunci fără reazem posibil în occident. Puşi între două forţe: a Rusiei panslaviste, care nu renunţă de a merge la Constantinopol prin Peninsula Balcanică, şi a Germaniei care, împreună cu Austro-Ungaria, forma sîmburele Puterilor Centrale, la care se asociase şi Italia.

În momentul războiului de la 1877 Rusia era încă în blocul de alianţă cu aceste Puteri Centrale, cu Germania şi Austria. Atunci România nu avea pe cine să se razeme, decît făcînd o alianţă însăşi cu Rusia, pentru că i s-a refuzat sprijinul din partea oricărei alte puteri occidentale. Rusia dobîndise mînă liberă pentru ca să intre în război contra Turciei. Atunci, singura garanţie pe care puteam s-o luăm era aceea pe care ne-o aducea concursul pe care-l dam Rusiei şi angajamentul, din partea sa, că pentru acest serviciu se va recunoaşte şi siguranţa şi interesele României. După războiul de la 1878 însă, Rusia a refuzat să-şi ţie angajamentul luat, luat în scris, luat prin tratat, luat în modul cel mai formal. După război, în loc ca ea să ne garanteze integritatea teritoriului contra altora, ea însăşi ne-a luat partea din Basarabia care ne revenise după Conferinţa de la Paris.

Dlor, în treacăt, voiesc să amintesc că în faţa acelor împrejurări, în care Europa toată ne sfătuia să cedăm şi să ne înţelegem cu Rusia, pentru a da Basarabia de bunăvoie, în schimbul unor avantaje politice sau materiale, pe care Rusia ni le-ar fi putut da, guvernul român de atunci, — cu critică din partea multora — a refuzat să se supună şi a crezut că, atunci cînd e vorba de o chestiune mare, nevoia lor era de a sta de partea principiilor eterne, cu care pînă la urmă nu putea fi învinsă. Eu mă gîndesc azi cînd Basarabia ne-a revenit, la cît de mare folos moral ne-a fost faptul că România niciodată, de bunăvoie, nu a voit să recunoască Basarabia de atunci (aplauze).

Mă gîndesc că politica cea mare nu o fac, în chestiuni de asemenea ordine, acei care cred că sînt cei mai înţelepţi, ci o fac acei care sînt cu mai mult suflet şi cu mai multă credinţă (aplauze pe băncile liberalilor). (Aplaudă şi dnii ⟨A.C.⟩ Cuza şi Zelea Codreanu.)

Dar în faţa acestei atitudini a guvernului român, imperiul rus a luat o atitudine din ce în cei mai ameninţătoare şi mai vrăjmaşă. Nu uitaţi, că de fapt Bulgaria de atunci era o provincie rusă, că principele său era mai mult un guvernator, un nepot al împăratului, înconjurat de 3 generali ruşi: ministru de

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

război, cel de interne şi cel de externe, şi că, prin urmare, expansiunea Rusiei înspre noi şi peste noi era primejdia cea mai considerabilă, pe care România modernă o avusese, încă de la Nicolae Pavlovici, dinainte de războiul Crimeii. Atunci, firește, guvernul român a căutat sprijin întîi la aceia la care credea că era natural să-l găsească: s-a adresat la guvernul francez, s-a adresat la guvernul englez. Guvernul francez, cu lealitate, a spus că nu era în măsură să sprijine România; guvernul englez a dat oarecare sparanţe, care s-au cam topit, cînd, prin insula Ciprului, a fost asigurată calea Indiilor.

Am rămas atunci faţă în faţă cu colosul rus, contra căruia, Germania s-a arătat dispusă a ne garanta, în cazul cînd am merge politiceşte cu dînsa.

Acest tratat de garanţie a fost făcut pe două temeiuri principale. El avea un caracter pur defensiv contra Rusiei şi constituia o alianţă de pace; era o alianţă făcută între state care voiau să ferească pacea Europei de un nou război. Acest tratat era făcut pentru a împiedica o înaintare cuceritoare a Rusiei în Peninsula Balcanică şi în special contra României.

Acesta a fost temeiul alianţei noastre cu Germania. Ca notă caracteristică trebuie să adaog că acei care atunci au încheiat tratatul au cerut ca odată cu tratatul cu Germania şi Austria, să fie încheiat şi tratatul cu Italia, pentru că zis-au ei: Românii nu vor înţelege să se bată acolo unde nu sînt reprezentanţi ai latinităţii. (Aplauze pe băncile liberalilor).

Dlor, dacă acestea erau temeiurile pe care România intrase în alianţă cu Germania, în ziua cînd Germania şi Austria au atacat pe sîrbi, acele temeiuri erau distruse de înseşi aceste două puteri. Intrasem în înţelegere pentru garantarea independenţei Balcanilor, intrasem pentru menţinerea păcei şi acei care erau aliaţii noştri făceau un război de agresiune, pentru distrugerea unui stat balcanic şi suprimarea independenţei sale. Iată de ce noi nu puteam urma pe aliaţii noştri de ieri în războiul pe care îl întreprindeau.

Noi nu-i puteam urma, deoarece cauza pentru care ei se luptau nu era cauza noastră, nici a principiilor pe care era întemeiată situaţiunea statului şi a poporului nostru, nici a siguranţei naţionale şi politice a întregii regiuni geografice în care ne găseam. Ridicaseră Aliaţii, Antanta, două principii mari, acela al independenţei statelor mici şi al libertăţii naţionalităţilor. Cînd acest drapel se ridica într-o mare luptă capabilă să schimbe situaţiunea anterioară a Europei, toate sentimentele, toate interesele, toate sufletele României, nu puteau să nu fie în jurul lui. România nu putea să asiste la această luptă ca o fiinţă neputincioasă, care aşteaptă să vadă cum bărbaţi se luptă şi să afle în urmă care va fi soarta ei. Prin urmare, din acele momente era tras drumul, nu ne întrebam cu cine mergem, ne întrebam numai cum şi cînd? (Aplauze pe băncile liberale.) Era tras drumul din primele zile ale războiului rege fiind Carol I. Pomenesc numele său cu emoţie în faţa primului Parlament al României Mari şi vreau să fac operă de dreptate, pentru că memoria sa a fost învinuită şi nu a fost recunoscută pe destul adevărata iubire cu care el se legase de acest popor. (Aplauze prelungite, Camera aplaudă, ridicîndu-se în picioare.)

Ţin să declar că politica legăturilor noastre cu Aliaţii nu am făcut-o, cum s-a spus, în contra voinţei regelui Carol, nu am făcut-o în ascuns de dînsul. Tot ce am lucrat, am lucrat ca un servitor credincios al ţării şi al tronului, cu încrederea şi cu ştiinţa suveranului. (Aplauze pe băncile liberale.) În primele săptămîni ale luptei, în urma invitaţiunii ministrului Rusiei, am făcut o primă înţelegere pentru neutralitatea binevoitoare, în schimbul căreia Rusia se angaja că să ne dea toate teritoriile ocupate de români în Austria şi în Ungaria. Dlor, încheiasem din primele zile acea convenţiune, pentru că voiam să fie recunoscute, pe deasupra oricărui serviciu sau în afară de orice alt serviciu ce l-am face, adevăratele drepturi ale noastre într-un război cu caracterul aceluia care se poartă. Ba încă în acea înţelegere dorind guvernul rus să dea

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

o explicațiune mai drastică cuvîntului de „neutralitate binevoitoare", deși eram hotărît să o aplic mai drastic chiar dacă mi se cerea — și anume cereau ca să se împiedice trecerea muniționilor către Turcia — am refuzat să o semnez. Am semnat numai o declarațiune de neutralitate binevoitoare, pe care puteam să o aplicăm cum înțelegem noi. (Aplauze pe băncile liberale.)

Primul rezultat al acestei libertăți de interpretare s-a văzut cînd împrejurări care ar fi putut avea mari consecințe s-au ivit la Constantinopol. Cînd Antanta a crezut, și crezuse bine, că putea să ia Constantinopolul relativ ușor, dacă muniționile nu vor trece ca să-l alimenteze sau să-l revitalizeze, atunci am oprit cu desăvîrșire trecerea muniționilor la Constantinopol. Am fost obiectul multor acuzațiuni și multor calomnii, pentru că nu convenea tuturor ca acest mare serviciu făcut de noi să apară în întregime Aliaților și cei care ne acuzau mai tare erau vecinii noștri bulgari, care ei căutau să aducă muniționi la Constantinopol și ne acuzau pe noi la Aliați că trec de la noi. În realitate, am oprit toate muniționile și în acelaș timp am lăsat să treacă muniționi către Serbia și am cerut ca să ni se recunoască nouă că, peste actul făcut cu neutralitatea binevoitoare, făceam astfel un adevărat serviciu militar Aliaților, de care trebuia să ni se țină seama. Reprezentanții lor au recunoscut-o.

În timpul acesta examinam împreună cu Aliații, cum am zis, cum și cînd trebuia să intrăm în războiul mondial? Eu formulasem astfel condițiunile în care România trebuia să participe la război.

Întîi: Războiul nu se poate face fără consensul tuturor factorilor constituționali ai țării și fără a asigura ordinea internă, fără care desigur nici o mărire în afară nu poate exista.

Al doilea: Pentru că cunoșteam din experiența trecutului încrederea ce se putea pune pe cuvîntul Rusiei, chiar scris, am cerut ca tratatul nostru să fie garantat de acele state care au respectul istoric al semnăturii lor și care chiar războiul mondial îl declaraseră pentru că voiau odată pentru totdeauna, și cu jertfele care le comportă, să împiedice ca de azi înainte tratatele între state să fie zdrențe de hîrtie sau hrisoave fără drepturi. (Aplauze pe băncile liberale.)

Pe lîngă aceste două condițiuni mai formulasem încă alte patru.

Ceream ca să se lămurească situația Italiei în fața beligeranților. De ce ceream aceasta? Pentru că știam, din conversațiunile pe care le avusesem cu diferitele cabinete, că și Italia era dispusă a intra în război de partea Antantei, care și dînsa, prin factorii ei cei mai apropiați de noi, adică prin Puterile occidentale, era doritoare să vadă Italia în război.

Însă și dintr-o parte și din alta era acea rezervă pe care o au 2 oameni care vor să se înțeleagă, dar care nu vor nici unul dintre ei să facă primul pas. Am găsit prilejul favorabil ca să facem noi un act de amiciție eficace, înlesnind apropierea între 2 factori care trebuiau să meargă împreună.

Am cerut deci, în primele noastre condițiuni ca să se lămurească situațiunea Italiei în fața beligeranților. Am cerut al doilea ca să ni se dea înainte de intrarea noastră în război armamentul și muniționile de care aveam nevoie pentru acest război.

În al treilea rînd am cerut ca să ni se asigure condițiunile militare pentru participarea la război, atît din punctul de vedere al ofensivelor locale, care trebuiau să colaboreze direct cu noi și pe baza cărora era făcut planul nostru de război, cît și al ofensivei generale la care trebuia să participăm, pentru ca forțările noastre să-și poată da în întregime eficacitatea pentru cauza generală și pentru rezultatul nostru propriu. Și în al patrulea rînd, dar ca punct principal, am cerut să ni se lămurească în mod precis și definitiv care sînt granițele statului român viitor și în ce constau, nu numai ca principiu, dar ca aplicare pe harta geografică, drepturile pe care ni le recunoșteau Aliații și pe care le

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

garantau că trebuiau să ne fie acordate, în caz dacă victoria va fi a lor. (Aplauze pe băncile liberale.)

Să nu credeți că admiterea acestor condițiuni a fost așa de simplă și s-au putut obține repede. Încep cu cea din urmă.

Două chestiuni grele s-au ivit în fața noastră. Una din pricină că Rusia voia să ia nordul Bucovinei și Cernăuții, alta tot din partea Rusiei, care ținea cu obstinație ca să nu luăm în întregime Banatul.

A urmat astfel o discuțiune de luni de zile, la care au participat toate guvernele Aliate, care prin urmare au fost la curent cu toate obiecțiunile și cu toate argumentele. În urma acestor lungi și amănunțite discuțiuni s-a recunoscut în fine dreptul României și asupra Cernăuților și asupra întregului Banat, pînă la Tisa și pînă la Dunăre. (Aplauze prelungite pe băncile liberale.)

În cursul acelor discuțiuni s-a recunoscut totodată întreaga independență a României; în ceea ce privește chestiunea minorităților. Iată cu ce prilej ne-a recunoscut acest drept al nostru. Fiind în discuțiune partea Banatului unde sînt sate sîrbești, ni s-a propus un text de convenție prin care regimul minorităților, pe care l-am fi stabilit acolo, trebuia să fie chezășuit de Puterile Aliate. Am zis hotărît: aceasta, România nu poate s-o primească. (Aplauze prelungite pe băncile liberale.) Încredeți-vă în spiritul de dreptate al acestui popor. Avem dorința, avem interesul ca să trăim în pace și în frăție cu minoritățile de la noi și cu vecinii de peste hotare; încredeți-vă și în inima și în creierul nostru, dar nu ne cereți ca asemenea drepturi să fie chezășuite de alții, ci numai de statul și poporul român. (Aplauze prelungite.)

Dlor, fiindcă relativ la minorități declarația ministerială a pomenit adineauri de situația României în fața prescripțiunilor Tratatului de la Berlin, să-mi dați voie, pentru acei dintre dv. care nu sînteți din vechiul Regat, să reamintesc în cîteva cuvinte cum stă chestiunea evreiască, după dispozițiile Tratatului de la Berlin.

Acel tratat cerea ca România să recunoască drepturi egale pentru toți, fără deosebire de religiune, căci în acel timp, după Constituțiunea veche, evreii nu aveau egalitate de drepturi ca creștinii și nu puteau cumpăra imobile rurale. În fața acestei cerințe guvernul român a protestat și a spus: dacă voiți recunoașterea principiului egalității religioase, noi sîntem gata să le-o acordăm, fiindcă este în simțămintele noastre, și nu doar printr-o intoleranță religioasă n-am voit să recunoaștem unei populații, încă neasimilate nouă, drepturi egale cu ale creștinilor. Dacă creștinii de oricare alt neam ar fi venit la noi în aceleași condițiuni în care au venit evreii, am fi luat măsuri de aceeași natură în contra lor. Prin urmare nu voia guvernul român să refuze înscrierea în constituțiunea sa a drepturilor egale pentru toate religiile, pentru că aceasta era și în simțămintele noastre. Încă a spus Marilor Puteri: noi nu admitem ca, prin aceste articole, dv. să aveți pretențiunea de a rezolva chestiunea evreiască de la noi; o vom rezolva-o noi cînd și cum vom crede. Și atunci în ce s-a rezumat și cum s-a rezolvat chestiunea evreiască de la 1877.

Guvernul român pentru ca să scape de pretențiunea imixtiunilor Marilor Puteri în relațiunile dintre el și supușii români, a mers la principele de Bismarck și i-a spus: nu putem încuviința ca să trăim și să ni se impună condițiuni de acest fel, care sînt ale vieții noastre interne. Principele de Bismarck, care era un spirit foarte practic, a spus: „Ei bine, să mă scăpați pe mine de o chestiune care interesează mult pe germani, grăbiți-vă să răscumpărați căile ferate și eu vă făgăduiesc că caracterul internațional al acestei chestiuni se va închide pentru dv."

Ne-a costat atunci cîteva sute de milioane cu care am răscumpărat căile ferate. Nu e vorbă, chiar din alte puncte de vedere, afacerea era excelentă pentru noi, pentru că astfel ne-am scăpat de o administrație străină la noi

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

în țară, iar pe urmă, prin dezvoltarea economiei naționale, valoarea de atunci a căilor ferate nu mai e comparabilă cu cea de astăzi. Dar vreau să constat că sub această formulă de mare și superior interes politic și-a găsit soluțiune o chestiune de interes material. Nu vreau să zic că neapărat tot astfel s-ar întîmpla și astăzi. (Aplauze.) Dar, dlor, oamenii sînt oameni, guvernele chiar cele compuse din bărbații cei mai altruiști, cei mai generoși și inspirați numai de idealuri, totuși sînt supuși în țara lor la acțiunea, la presiunea intereselor de tot felul, care constituie viața internă a fiecărui stat. Și eu nu invidiez pe viitorii guvernanți ai României, cînd cu clește de acest fel, reprezentanții unor state mari, în situațiuni economice și financiare în care statul nostru să nu-și poată zice cuvîntul cu toată tăria, ar veni să se pună pe tărîmul de tocmeli pe care am fost cu principele de Bismarck, după 1877. (Aplauze).

Dlor, ziceam că condițiunile granițelor, ca și condițiunile minorităților, cu greutăți lungi, cu discuțiuni vii, cu considerații etnice, cu hărți geografice, cu argumente, au fost recunoscute toate în favorul României, astfel că tratatul nostru făcea cinste nu numai României, făcea cinste Aliaților noștri, pentru că ei arătau că înțeleg să trateze pe un stat mai mic pe un picior de perfectă egalitate, ca doi tovarăși, chemați să plătească fiecare cu sîngele lor cel mai scump triumful aceleiași cauze și îndeplinirea aceluiași ideal. (Aplauze.)

Dlor, alte dificultăți și mai mari au fost cu dobîndirea armamentului.

Noi, care ne furnizam toate muniținile și tot armamentul din Germania, în noua noastră situațiune nu puteam să completăm armarea noastră.

În țară, tot ce am putut dobîndi, tot ce am putut să creăm, am făcut, pentru ca să întrebuințăm tot materialul de care dispuneam. Armamentul perfecționat însă, muniținile pe care le produceau numai marile uzine ale țărilor metalurgice, din momentul ce nu le mai puteam lua de la germani, trebuia să le luăm de la Aliați. Aci a fost o crudă și lungă muncă pentru a obține foarte puțin relativ cu ceea ce aveam nevoie.

Și nu învinuiesc pentru aceasta reaua-voință a nimănui, dar nevoile erau așa de mari, pe toți Aliații îi surprinsese războiul acesta atît de nepreparați că oștirile și chiar cele mai perfecționate, cum era cea franceză, în ceea ce privește artileria grea, aviațiunea, tancurile și o sumă de altele, nu aveau strictul necesar, precum s-a constatat în cursul luptelor, pentru ele însele și deci foarte greu le venea să ia dintr-al lor și chiar imposibil le-a fost să ne dea ce ne făgăduiseră. Alte dificultăți pentru acest armament izvorau din lipsa transportului.

Ni se făgăduiau 7 trenuri pe săptămînă, care să vină prin Salonic. N-au venit nici 7 trenuri pe lună, iar în urmă, linia de la Salonic, închizîndu-se, a trebuit ca materialul să vină prin Rusia. În Rusia însă erau așa de mari dezordini în transporturi, încît pentru un material trimis pentru București, pentru un tun de exemplu, sosea avantrenul la Moscova, chesonul la Vologda și abia cîte o piesă accesorie sosea la Iași.

O voce: De ce ați intrat în război atunci? (Ilaritate).

Dl Ion I. C. Brătianu: Pentru cuvintele deja expuse.

O voce: Mai întrebați de ce a intrat.

Dl. președinte: Nu tulburați expunerea. Aveți alte mijloace de a vă arăta simpatia pentru cauza pe care o apără.

Dl Ion I. C. Brătianu: În fața acestor nevoi, în condițiunile care s-au stabilit, am insistat foarte mult pentru garantarea prin misiunile străine occidentale a procurării și a transportului materialului de război.

O altă condițiune spuneam că opuneau operațiunile militare ce trebuiau efectuate.

Am zis de la început, vom intra în război. Mai adineauri un domn mă-întrerupt.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Dl președinte: Vă rog nu vă preocupați de întreruperi.

Dl Ion I. C. Brătianu: La întrebări de acestea nu mă așteptam.

Credeam că într-un parlament român, după prima parte a cuvîntării mele, voi fi scutit de o asemenea întrebare. (Aplauze prelungite pe băncile liberale.)

Cerusem condițiuni militare. Planul nostru de operații nu putea să fie un plan de acțiune izolată. Noi eram un factor și nu unul dintre cei mai mari din complexul unei acțiuni militare. Acțiunea noastră trebuia să se facă în raport cu sistemul întreg al acțiunilor la care participam. De aceea insistasem, ca pe de o parte ofensiva noastră să fie susținută de o ofensivă vecină a armatelor ruse în Bucovina și în Galiția, armate care trebuiau să-și găsească întîlnirea cu ale noastre pe Mureș. Insistasem și insistasem mult, ca să avem garanții în contra unei primejdii de atac din sudul Dunării. Sînt silit să insist asupra acestui punct, pentru că pe vremuri, cînd îmi era gura pecetluită, am fost atît de acuzat, că eu am dat asigurări că Bulgaria nu va ataca, cînd ⟨în realitate⟩ de la început, în mod continuu și repetat, eu am cerut garanții contra acestei primejdii, pentru că România nu se putea bate pe două fronturi. Ziceam atunci, vom participa bărbățește la o ofensivă în Ardeal, dar dv. trebuie să mă asigurați în contra unei acțiuni de peste Dunăre. Și mi s-a afirmat că toate măsurile sînt luate, pentru ca acea ofensivă să nu se poată produce și ⟨că⟩ în primul rînd o ofensivă anticipată și puternică a armatei de la Salonic va pune în neputință pe bulgari de a ne ataca. Mi s-a mai comunicat că, după toate informațiunile pe care Aliații erau în măsură să le aibă, noi puteam avea în fața noastră mai mult de 7 diviziuni inamice și prin urmare eram în poziținea de a face războiul în condițiunile cele mai eficace pentru Aliați, dar totodată cele mai favorabile pentru noi și fără a compromite siguranța și buna stare internă a țării.

Dlor, astfel se prezintă situațiunea cînd am stabilit condițiunile tratatului după care nu ne mai întrebam: cum? ci numai cînd?

Hotărîsem cum puteam să intrăm, dar cînd să intrăm i-am lăsat pe Aliații noștri să ne spună, pentru că credeam că solidaritatea noastră cu cauza lor ne impune datoria să le venim în ajutor atunci cînd ei ne ziceau: „Pentru cauza noastră comună, acum mai mult decît oricînd ne este util, ajutorul vostru". (Aplauze prelungite pe băncile liberale.)

Și așa s-a și întîmplat. (Aplauze prelungite pe băncile liberale.)

Noi nu am intrat în război ca niște solicitatori nepoftiți. Noi am intrat în război ca niște aliați doriți și ceruți! (Aplauze prelungite pe băncile liberale.)

Noi am intrat bărbățește, atunci cînd ambasadorul Franței la Petrograd spunea: dacă România nu intră în război se poate să compromită frontul occidental! Am intrat în război atunci cînd rușii ne spuneau: acum, ori niciodată. (Aplauze prelungite pe băncile liberale. Bravo.)

Dlor, m-am silit să răspund în fața dv. la aceste 3 chestiuni: pentru ce? cum? și cînd am intrat în război.

Adineaori, răspunzînd unei întreruperi, ziceam: că răspunsesem deja pentru ce am intrat în război! După puțină reflecțiune, mă gîndesc că a fost o pretențiune din partea mea să cred că cuvintele mele au arătat de ce am intrat în război.

Nu ele, ci prezența dv. aci arată pentru ce am intrat în război. (Aplauze prelungite pe băncile liberale, strigăte de bravo, zgomot, întreruperi.)

Dlor, după ce căutasem, pe cît mintea noastră ne permitea, toate condițiunile necesare pe care putea să ni le inspire dragostea noastră pentru cauza și pentru poporul pe care îl serveam, am intrat în război cu hotărîre și nețărmurit devotament.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Odată intrați în război, nu am avut decît un gînd: bărbățește și prin orice sacrificii să facem să triumfe cauza comună și să reiasă solidaritatea care ne leagă cu toți aceia cu care împreună luptăm. (Aplauze prelungite pe băncile liberale.)

Dlor, și așa am și făcut!

Dintr-un început, astfel fuseseră și conducerea politică a Regatului și capacitatea și avîntul oștirii noastre, încît grelele trecători ale Carpaților erau păşite în cîteva zile.

Pentru ceea ce lui Mackensen, cu toate diviziunile lui și perfecțiunile armamentului lor, i-au trebuit săptămîni și luni ca să le înfrîngă, oștirea noastră le învinsese în cîteva zile. Ea se găsea astfel la locul de întîlnire hotărît cu rușii, pe rîurile și în cîmpiile Ardealului. (Aplauze pe băncile liberale, zgomot, întreruperi.)

Voci: Mulțumită vitejiei armatei române ați intrat.

Dl Ion I. C. Brătianu: Desigur. Dar din acel moment au început decepțiunile crescînde. Ofensiva generalului Sarail, care trebuia să se producă cu 8 zile înainte de a noastră, și să fie așa de puternică încît să fixeze pe inamicul din sudul Dunării, nu s-a putut produce.

Ofensiva generală, care trebuia să se facă pe toate fronturile și să nu permită să se aglomereze atacurile pe frontul nostru, nu s-a produs și nu numai că rezervele lăuntrice ale vrăjmașului nu au putut fi împiedicate de a se strînge, dar nici tot ce putea să treacă de pe alte fronturi nu s-a împiedicat de a se aduna, astfel că oștirea românească s-a găsit în fața unui vrăjmaș de cinci ori mai mare decît cel de care ni se afirmase că poate dispune. Și s-a găsit această oștire atacată pe 2 fronturi, în mod cum nici o alta n-ar fi putut să reziste; și ne-am găsit pe o graniță, ca aceea a vechiului Regat, de mii de kilometri, într-o situație în care în contra tunurilor, aeroplanelor, în contra a tot ce arta militară poate să aibă mai de curînd perfecționat, noi nu aveam să opunem de cît capacitatea comandamentului, vitejia soldaților și bărbăția poporului nostru. (Aplauze pe unele bănci, întreruperi, zgomot.)

O voce: Turtucaia.

O voce: Rușine.

Dl președinte: Cuvîntul nu e parlamentar.

Dl I. G. Duca: Dar nici parlamentar nu e ceea ce toleraţi.

Dl Ion I. C. Brătianu: Și atunci, în fața atitudinii Aliaților s-a pus chestiunea: era oare din toate părțile numai neputință? În primul rînd, am primit din partea guvernului francez o manifestare așa de călduroasă și sinceră a regretelor sale că frontul lui Sarail nu se putuse mișca, încît în sufletul nostru nu am putut să recriminăm contra francezilor, căci nu puteau. Luaseră un angajament peste puterile lor, și cînd a fost să-l țină nu l-au putut ține și am plătit scump această neputință.

Dar aveam aici imediat lîngă noi pe ruși, și în fața atitudinii lor se punea încă de atunci chestiunea: este neputință sau este rea-voință ?

Dlor, nu pot să urez nici unui vrăjmaș să treacă nopțile și zilele acelea, în care în lungile noastre sfaturi și frămîntări insistam pentru a mișca pe acei aliați, care ar fi trebuit să fie tot atît de interesați ca noi pentru victoria noastră. Constatam neputința de a-l pune în mișcare.

Îmi aduc aminte în special telegramele prin care ceream ca 4 divizii concentrate în Basarabia să vie în Carpați, unde ar fi scăpat Bucureștii, ar fi scăpat ruperea frontului. Și nu le-am putut obține: căci statul major rus ne răspundea că nu s-a desemnat îndeajuns acțiunea inamicului ca să se știe în ce punct anume sînt mai necesare acele trupe.

Îmi aduc aminte cu o durere veșnic trează nopțile de veghe în care tunurile se auzeau aci de peste Dunăre și în care înaintarea mai repede a unor diviziuni

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ruse de lîngă Călăraşi ar fi putut să ajute un început de ofensivă deja cu succes a noastră.

Înaintarea nu s-a produs la timp. Mi-aduc aminte indignarea crudă ce m-a înfiorat, cînd, după zile, după săptămîni de luptă neîncetată, în cari nenorocitele noastre divizii de la Jiu şi Olt pînă la Buzău nu avuseseră o zi sau o noapte de odihnă, cînd la Cartierul general am văzut că s-a înfăţişat un superb ofiţer de cavalerie, de 2 m şi mai bine de înalt şi prezentîndu-se regelui a spus că au sosit la Rîmnicu Sărat cu 18 regimente de cavalerie şi i s-a dat ordin să intre imediat în frontul de luptă şi astfel printr-o odihnă de cîteva zile a diviziilor române de la Buzău să le dea posibilitatea unei reîntărite rezistenţe. Iar generalul rus a răspuns: „Am venit, dar am nevoie de 4 zile ca să potcovesc caii diviziei". În aceste 4 zile oştirea română de la Buzău ajunsese la Rîmnicu Sărat, iar de la Rîmnicu Sărat la Focşani.

Astfel s-a întîmplat tragedia aceea în care o oştire şi sufletul întreg al unui popor a ajuns din Carpaţi pînă în Moldova, acea retragere a leului rănit, acea retragere care în fastele neamului nostru va conta mult mai mult ca multe victorii. (Aplauze prelungite pe băncile liberale.) Pentru că, dacă în momente de avînturi multe popoare sînt capabile de mari acte de eroism, e incomparabilă pilda dată de neamul şi oştirea noastră în retragerea şi în refacerea ei din Moldova. (Aplauze pe băncile liberalilor.)

Dacă la aducerea aminte a jertfelor de atunci o durere cumplită ne cuprinde şi dacă în faţa rănilor de tot felul încă deschise, în toată întinderea Regatului, alte sentimente pot fi întunecate de aceste dureri, cred însă că în acele zile, în acele pilde stă un izvor de energie naţională neasemuit şi că pentru viitorul neamului din faptele de atunci ale oştirii noastre vor răsări cele mai mari puteri pentru a-i asigura în întregime rolul pe care-l are în Europa orientală. (Aplauze pe băncile liberale.)

Dlor, am suferit toate acestea bărbăteşte.

Voci: Ţăranii, poporul le-a suferit.

Dl Ion I. Brătianu: Le-am suferit toţi bărbăteşte, pentru că din gura noastră n-a ieşit nici o recriminare în contra Aliaţilor, pe cîtă vreme vre-o recriminare putea să fie dăunătoare cauzei pe care şi ei şi noi o serveam împreună. (Aplauze pe băncile liberale.)

Cu toată durerea noastră ne-am înăbuşit orice expresiune de recriminare atît, încît, cu inamicul la Bucureşti, mi s-au cerut dosarele, din care s-ar fi putut proba în faţa poporului şi peste graniţă care fuseseră în realitate relaţiunile noastre cu Aliaţii, am refuzat să dau acele dosare şi am fost dus pînă la uşa puşcăriei, pentru că n-am vrut ca să le dau. (Aplauze pe băncile liberale.)

Dlor, a început atunci în Moldova o altă operă de bărbăţie naţională, opera refacerii armatei.

Fiindcă vorbesc de relaţiunile noastre cu Aliaţii, să-mi daţi voie să fac un dublu omagiu, să fac un omagiu călduros şi întreg reprezentanţilor Aliaţilor din mijlocul nostru, ei care au fost de aproape în contact cu adevăratele noastre situaţiuni, cu adevăratele noastre nevoi, cu adevăratele noastre simţăminte, ei au fost prieteni credincioşi şi inteligenţi ai cauzei care ne lega şi ai Românici cu care erau legaţi. (Aplauze.)

De asemenea şi tot cu aceeaşi căldură şi cu aceeaşi recunoştinţă să aduc omagiul meu reprezentanţilor militari ai Aliaţilor şi în special ai Franţei, (aplauze) care cu atîta pricepere, cu atîta însufleţire, cu atîta frăţietate, au venit să muncească cu noi şi mulţi dintre ei au venit să moară cu ai noştri (aplauze).

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Dlor, cu zilele care trec, dificultăţile îşi schimbă caracterul, fără să le scadă intensitatea.

Acelea ale aprovizionării deveneau capitale. Inamicul cucerise depozitele şi rezervele noastre. Alimentarea oştirei, a populaţiunii înseşi devenise o chestiune din ce în ce mai tragică. Singurul izvor de ravitaliere era în Rusia; continuu făceam apel la dînsa şi apelul nostru nu era totdeauna eficace.

Dlor, şi din cuvintele pe care le-am spus adineauri şi din acelea pe care le spun acum n-aş vrea ca concluziunea dv. să meargă mai departe decît gîndul meu. Eu nu vreau să acuz de trădare comandamentul aliat vecin. Pot desigur să-l acuz de rea voinţă, pot desigur să-l acuz de o lipsă de inteligenţă ⟨înţelegere⟩ a adevăratei situaţiuni, pot să-l acuz că lucra cu noi cu aceeaşi mentalitate cu care lucraseră ruşii la Plevna, unde de cîte ori un succes al frontului rus se accentua, se nesocotea ajutorul României şi unde numai în faţa dificultăţilor se recunoştea ceea ce România reprezenta într-adevăr. Au fost, din nenorocire pentru ei şi pentru noi, în comandamentul rus oameni care au considerat fără simpatie că o izbîndă a războiului să fie determinată printr-un front român şi au manifestat acest simţămînt într-un mod puţin leal şi puţin inteligent, prin acţiunea lor de nesolidarizare cu noi. În ce mă priveşte trebuie să spun că, oricare ar fi fost păcatele şi vinele împăratului Nicolae al II-lea, eu nu pot să-l acuz. Din comandamentul rus, la dînsul am găsit mai multă lealitate, în ce priveşte aplicarea relaţiunilor pe care ni le chezăşuise.

O voce: Slugile lui au fost trădătoare.

Dl Ion I.C. Brătianu: S-a procedat atunci la refacerea oştirei cu muncă grea, dar cu avînt şi cu credinţă. Aceia care văzuseră oştirea istovită nu o mai recunoşteau în diviziile care mergeau spre noul front al Siretului. Comandanţii francezi, ofiţerii şi oamenii de stat străini admirau această oştire pe care fiecare o compara cu trupele cele mai frumoase şi cele mai bune de pe frontul lor. În această situaţiune speranţe noi se iveau. Interveniserăm şi obţinusem ca în anul 1917 să reînceapă o ofensivă generală şi de rîndul acesta o ofensivă hotărîtă pe frontul rus. Revoluţia rusă intervenind, noi dispoziţii fuseseră luate. După multe necazuri, hotarele definitive se precizaseră, ziua chiar a ofensivei, a începerii atacului era dată. Oştirea noastră trebuia să participe în centrul oştirilor ruse de pe frontul nostru la recuperarea, dacă nu imediat a teritoriului întreg, dar a unei părţi a lui.

Dar în ajunul acestei acţiuni, în momentul cînd începuse deja acţiunea demonstrativă din dreapta de la oştirea a doua, comandantul suprem al oştirilor ruse de pe frontul nostru ceru audienţă urgentă la rege, pentru a-i comunica că a primit de la Petrograd ordin ca orice mişcare să înceteze, căci oştirile ruse nu mai fac ofensivă.

Şi atunci, dlor, a fost o nouă şi tragică perioadă, de care doar falnica, admirabila şi eroica purtare a oştirei noastre de la Mărăşeşti, unde a înscris în analele ...

Voci: Şi de la Mărăşti.

Dl Ion I.C. Brătianu: Desigur că ⟨şi⟩ la Mărăşti, dar la Mărăşeşti a fost centrul principal al acţiunii. Şi atunci s-a înscris în analele noastre militare o pagină, care face parte din analele glorioase ale întregului război european. (Aplauze pe băncile liberale.)

Dlor, dar după Mărăşeşti a început pentru noi un nou calvar. În Rusia, după sovietele oştirii care o descompuneau, a venit lupta între Kerenschi şi Kornilov şi s-a distrus cu această luptă ultima speranţă a unei redeşteptări de acţiune rusă. Atunci, cei care voiau să spere cu orice preţ şi-au concentrat nădejdea spre Ucraina. Au sperat Aliaţii noştri că vor putea cu ajutor din

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

partea noastră, să reconstituiască în sudul Rusiei un front ucrainean, de care să lege cele 2 oştiri din sudul Rusiei: accea din Galiţia şi aceea de la noi.

Dlor, datoria noastră, datoria mea ca şef al guvernului, era să văd clar cum era situaţia şi să o spun întreagă Aliaţilor. Le-am spus de la început că nădejdea lor de a reface frontul ucrainean nu era realizabilă, dar le-am adăogat, datoria mea de colaborator este să văd lucrurile cum sînt şi să vă spun. Dar datoria mea de solidaritate e ca să îndeplinesc ceea ce cei mai optimişti dintre dv. cred că e posibil, pentru că nu vreau, dacă nu s-ar realiza, să se poată zice că din vina vreunei lipse de concurs din partea României nu s-a realizat vreuna din şansele cele mai favorabile ale Aliaţilor.

Dl preşedinte: Orele fiind 6, consult Adunarea, dacă consimte să se prelungească şedinţa.

Voci: pe mîine.

Dl preşedinte: Dlor deputaţi, dl Brătianu consimte a vorbi încă 20 minute, prin urmare vă rog să staţi la locurile dv. şi să ascultaţi.

O voce: O pauză de 10 minute.

Dl preşedinte: Nu puteţi impune dv. un grup de deputaţi, părerea dv. cînd cea mai mare parte din Cameră este hotărîtă să asculte. Vă rog dar să rămîneţi la locurile dv. ca să ascultăm o expunere prea interesantă pentru ca să fie întreruptă.

Dl Ion I. C. Brătianu are cuvîntul.

Dl Ion I.C. Brătianu: Şi atunci, dlor, am început acea acţiune, care ducea, pentru cei care sperau în ea, la constituirea unui front ucrainean, dar care în acelaşi timp era întovărăşită pe întregul front rus nu numai de descompunerea frontului, dar de pactizarea rusă cu inamicul. Negocierile de la Brest-Litovsk începuseră. Frămîntările interne ale Ucrainei se pronunţaseră. Descompunerea diviziilor ruse de pe front, rînd pe rînd, se producea. Trupele noastre zilnic erau obligate să întindă cordonul deja prea subţire al prezenţei lor pe front, fiindcă unde o diviziune rusă se retrăgea, o brigadă, şi cîteodată un singur regiment român, trebuia să-i ia locul în faţa vrăjmaşului.

Şi atunci prevăzînd ceea ce era, să vedem, întrebam ce ne facem şi ce facem? Şi îndurerat mă întrebam şi nu îndrăzneam, în faţa propriei mele conştiinţe, să lămuresc soluţiunile care ni se impuneau. M-am dus atunci la reprezentanţii din cei mai autorizaţi ai Aliaţilor ca la duhovnic să întreb: să credem în refacerea Ucrainei, să luptăm pentru ea, să cerem oştirii noastre toate jertfele, să impunem poporului nostru toate sacrificiile pînă veţi putea cei mai optimişti să vă închipuiţi că duc la un rezultat de folos pentru voi. Dar cînd acest rezultat va apare pentru toţi că nu există, nu veţi putea cere din partea unui neam şi a unui stat sacrificii fără folos, căci n-ar mai fi operă nici de umanitate, nici de solidaritate între Aliaţi. Şi atunci ce este de făcut? Şi ni s-au dat răspunsuri din cele mai contradictorii şi din cele mai imposibil de realizat. Se vor găsi în corespondenţa ministerului de externe sfaturi date, ca oştirea noastră în timp de iarnă, fără etape, fără atelaje, fără proviziuni, fără drumuri de comunicaţie, printr-o ţară nu numai străină, dar printr-o ţară deja vrăjmaşă, să străbată 1 000 de kilometri, ca să ajungă trupele lui Kaledin care nu existau şi cu care trebuia să facem un front nou. Şi mi s-au dat alte sfaturi ca oştirea românească să se răspîndească, ascunzîndu-şi armele; şi mi s-au dat alte sfaturi ca regele României, ca comandantul oştirii noastre, ca acela care-şi părăsise şi familie şi siguranţa de orice fel, pentru ca să se pună în capul oştirii şi al poporului său, (aplauze furtunoase) să fugă şi să lase oştirea ruşinos să capituleze. Şi mi s-au dat, dlor, astfel de sfaturi care nu erau soluţiuni.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Însă, credincios cuvîntului dat, mi-am zis, cîtă vreme vor putea unii avea nădejdea Ucrainei în faţa noastră, noi vom lupta şi vom continua să rezistăm.

Şi tratările la Brest-Litovsk continuau şi disoluţiunea bolşevică în oştirea rusă se accentua şi rînd pe rînd diviziunile luau comanda generalilor şi rînd pe rînd regimente nu se mai mărgineau să părăsească frontul, ci în dezordine şi în jaf porneau prin ţară, pentru ca să ajungă în Rusia. Şi atunci Aliaţii au venit şi, în scris, prin reprezentanţii lor de la Iaşi, ne-au cerut, ca să luăm noi cu oştirea noastră măsuri în contra bolşevicilor care dezorganizau frontul rus şi care de rîndul acesta, ocupînd gara de la Socola, hotărîseră să aresteze pe generalul comandant şi să ia comanda întregului front rus pentru a-l descompune şi a pactiza cu germanii.

Dlor, vreau să vă citesc 3 acte care precizează situaţia de atunci.

Iată telegrama pe care la 6 dec., prevăzînd ce are să se întîmple, o dam reprezentanţilor noştri în străinătate, făcînd totodată şi o comunicare în acelaşi sens reprezentanţilor Aliaţilor la noi:

Iaşi, 6/19 Decembrie 1917

„Armatele ruse sînt de fapt cele fără conducător, cu desăvîrşire otrăvite de anarhie, în neputinţă de a menţine frontul şi incapabile de a organiza demobilizarea lor în vederea retragerii, care, fără aprovizionare, constituie prin ea însăşi o operă de devastare. Singurul imbold care mînă aceste cete este acel al agenţilor lui Lenin şi ai lui Rakovski care caută a da un caracter sistematic distrugerii lor şi care, prin devastarea Basarabiei şi a judeţelor din Moldova ocupate sau străbătute numai de armata rusă, ameninţă să ne închidă într-un cerc de ţinuturi prădate.

La Iaşi comandamentul nu se poate bizui nici pe 100 de oameni siguri. Gara Socola, cu depozitele şi muniţiile armatei ruse în mîinile bolşevicilor, este un pericol iminent de distrugere, şi măsurile de apărare care am fi nevoiţi să le luăm pot face să izbucnească în trupele noastre conflicte ale căror urmări s-ar resimţi firește pe tot frontul rus, unde bolşevicii singuri exercită o acţiune.

În orice caz situaţiunea generală este în aşa fel, încît incidente capabile a grăbi catastrofa sînt de aşteptat la orice clipă. Germanii, ai căror emisari trec în voie frontul rus, cunosc desigur şi situaţiunea noastră.

Unde sînt, în aceste condiţiuni, serviciile ce putem aduce Aliaţilor noştri, care nu trebuie să piardă din vedere că oricare ar fi împrejurările păcei generale Europa are tot interesul de a nu lăsa ca România să fie distrusă, nici să îngăduie poporului ei a se înşela asupra caracterului adevăraţilor lui vrăjmaşi.

Dlor, două zile după aceasta primeam în scris, de la reprezentanţii Aliaţilor această declaraţiune:

„Domnule preşedinte,

Aţi binevoit să ne expuneţi ieri situaţiunea în care se găseşte România ca urmare a acţiunii maximaliste. Recunoaştem extrema gravitate a acestei situaţiuni. Luăm act de părerea autorităţilor militare asupra neputinţei de a-i pune capăt, fără de a recurge în cel mai scurt timp la intervenţiunea armatei române.

În aceeaşi convorbire am luat cunoştinţă de veştile din Ucraina, după care guvernul ucrainean a şi luat cu succes toate măsurile în putinţă pentru a se împotrivi mişcării maximaliste, contra căreia s-a pronunţat cu hotărîre.

Socotim ca o datorie a recunoaşte întinderea sacrificiilor ce poporul român şi eroica lui armată, uniţi în jurul mărinimosului rege şi al guvernului lor, au răbdat cu atîta credinţă pentru cauza comună a României şi a Antantei.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Din parte-ne aprobăm şi sîntem gata să ajutăm prin toate mijloacele operaţiunea de poliţie militară ce s-a propus şi care pare să fie singura nădejde de a împăca menţinerea ordinii în Moldova cu necesitatea imperioasă de a se menţine un front care să prelungească pe cel ucrainean.

Constatăm că dacă din nenorocire operaţiunea nu şi-ar atinge scopul şi dacă România s-ar găsi în neputinţă să ducă la bun sfîrşit hotărîrea ce a luat de a evacua toată sau o parte din armată şi chiar să organizeze plecarea familiei regale şi a guvernului regal, (constatăm aşadar) că Antanta ar trebui să recunoască că aliata ei şi-a îndeplinit cu lealitate angajamentele. (Aplauze.)

Rugăm Excelenţa voastră să binevoiască a aduce această scrisoare la cunoştinţa M.S. regelui, precum şi a Consiliului de Miniştri.

Primiţi, etc,"

Barclay, Wopicka, S. Aulaire, Fasciotti

Erau subscrişi cei trei miniştri ai statelor Aliate, era subscris şi ministrul Statelor Unite, cu care nu aveam încă tratat.

Dlor, după aceasta, în ziua de 9, eu rezumam astfel, reprezentanţilor noştri, în străinătate, situaţiunea:

„Evenimentele s-au înteţit. Bolşevicii din gara Socola au voit să prindă pe generalul Scerbacev şi să-l omoare. Acesta a reuşit însă să aresteze pe capi, printre care se afla Rochall, venit de la Kronstadt. Generalul ne-a cerut ca gara să fie luată în primire de administraţia română şi să punem trupele noastre să intervină în caz că un conflict armat s-ar isca între trupele bolşevice şi cele ruse trimise spre a le dezarma.

El a declarat că se crede obligat să-şi părăsească comanda, în caz că i-ar lipsi sprijinul nostru pentru împiedicarea bolşevicilor din Iaşi şi de aiurea de a deveni stăpîni absoluţi în armată".

În vederea unei atari eventualităţi cei 4 miniştri ai Antantei ne-au cerut în scris, încă din timpul zilei, să dăm sprijin generalului Scerbacev, recunoscînd însă că dacă această operaţiune nu izbuteşte să asigure frontul ucrainean şi dacă România s-ar găsi în imposibilitate să-şi evacueze armata şi să organizeze plecarea guvernului său, Antanta ar trebui să recunoască că România şi-a îndeplinit în mod leal toată datoria ce avea. Am hotărît să pornim această acţiune, arătîndu-i întreg pericolul şi spunînd desluşit că dacă ea nu ar reuşi, Antanta trebuie să recunoască că nu mai avem nici o datorie de îndeplinit faţă de dînsa, dacă ⟨dar că⟩ ea continuă să aibă toate îndatoririle faţă de noi, în caz cînd ne-ar fi imposibil să continuăm o luptă armată contra germanilor, fiind în acelaşi timp înconjuraţi de o armată rusă, căreia această acţiune [i-] ar fi grăbit purtarea duşmănoasă faţă de noi. Am cerut ca tezaurul nostru de la Moscova să fie garantat faţă de Aliaţi.

Dlor, aceasta era situaţiunea noastră în faţa Aliaţilor cînd se încearcă încă refacerea frontului ucrainean.

În loc ca frontul ucrainean să se refacă, se ştie ce s-a întîmplat: ucrainienii au pactizat şi ei cu inamicii. Pactizînd cu inamicii, încercarea Aliaţilor nereuşind, declaraţiunea lor formală că ei nu mai erau la drept să mai aştepte de la noi alte servicii lasă România singură să vadă ce avea de făcut în faţa acestei situaţiuni.

Continuarea luptei sau încetarea ei devenea o chestiune de ordin intern, care privea România, ca să ştie cum şi în ce condiţiuni putea să trateze sau nu cu inamicul.

În orice caz, angajamentul nostru faţă de Aliaţi, în ceea ce priveşte serviciile militare, în situaţia de atunci, era terminat, şi era exprimat din partea mea, într-un mod precis şi drastic, că între noi aveam un contract în care noi

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ne îndeplinisem în întregime partea noastră şi aveam să aşteptăm din partea lor să-şi îndeplinească şi ei angajamentul lor. (Aplauze.)

Trebuie să spun, că am constatat cu mulţumire, că Aliaţii înţeleseseră tragica noastră situaţie şi că constataseră că, orice s-ar întîmpla, sub nevoile momentului în interiorul regatului, relaţiunile noastre cu dînşii şi angajamentele lor faţă de noi nu erau distruse.

Confirmă aceasta diversele declaraţii în parlamentele respective, declaraţia cea din urmă şi cea mai solemnă la deschiderea Conferinţei Păcii, cînd preşedintul republicii deschizînd Conferinţa de Pace a zis: „La Roumanie trahie et abandonnée". Trădată şi părăsită, de cine? Dacă din punctul de vedere moral desigur nici unul din noi nu vom învinui pe Aliaţi, de ceea ce ne-au făcut ruşii, dar din punctul de vedere al îndatoririlor aliaţilor ei, sînt dator să consider că erau solidari cu Rusia vis-à-vis de noi şi că ceea ce nu a făcut Rusia ne sînt ei datori nouă. (Aplauze prelungite.)

Pentru că nu numai în chip incidental, dar prin declaraţii repetate din partea mea, insistasem ca pe tratat să fie semnăturile lor, pentru că ei ne garantează angajamentele Rusiei.

Astfel erau principiile relaţiunilor noastre cu Aliaţii. Astfel au fost ele şi de fapt.

Aceste relaţiuni s-au menţinut şi în timpul ocupaţiunii străine în timpurile de la Iaşi, ca relaţiuni intime de solidaritate nu au discontinuat nici o zi.

Bravul general Lafont, al cărui trup doarme în mijlocul tovarăşilor săi de luptă români la Iaşi, generalul Lafont ca reprezentant al Aliaţilor, a rămas în contact direct de colaborare militară cu comandamentul oştirii noastre, reprezentat în primul rînd prin suveranul nostru. Era admis şi hotărît că România va reîncepe lupta în ziua cînd Aliaţii vor putea să ia la graniţele noastre locul pe care ei făgăduiseră că-l vor ţine prin prezenţa ruşilor şi pe care printr-aceştia nu-l putuseră ţine. În ziua cînd prin alte trupe, de rîndul acesta, occidentul era în putinţă să restabilească un contact militar între noi şi dînşii, România în permanenţă solidară cu ei, trebuia să reînceapă acţiunea ei militară imediat şi firesc.

Ca o manifestare a acestei înţelegeri, preşedintele consiliului francez, dl Clemenceau, ştiind că oştirile din Orient vor începe ofensiva lor şi se vor putea apropia din nou de noi, a trimis pe calea aerului pe fostul ministru al nostru la Paris, dl Victor Antonescu, cu un mesaj secret pentru mine: „Fiţi gata" şi am răspuns: „Sîntem gata". Şi am întrebat din nou: „Cînd şi cum?" (Aplauze.) Şi generalul Berthelot, de la Salonic, a trimis răspuns: „Astfel şi în ziua cutare" şi generalul Prezan de la Iaşi a răspuns: „În ziua aceea şi în acele condiţiuni ne vom afla". Şi ne-am aflat, (Aplauze.)

Au intervenit atunci împrejurări fericite pentru război, pentru că tocmai în acele clipe defecţiunea bulgară a apropiat încheierea războiului. A vrut soarta să coincidă reintrarea noastră — a cărei dată nu o fixasem noi — cu începerea armistiţiului.

De această coincidenţă nu eram noi vinovaţi. (Aplauze.)

În orice caz, această coincidenţă nu ne-a împiedicat să expunem ţara la o nouă frămîntare şi la o nouă devastare; căci comandamentul german ne-a spus: „dacă vă puneţi în mişcare, vom goli totul, vom distruge căile de comunicare, vom rechiziţiona materialul de căi ferate, vom păşi la alte noi rechiziţiuni, contra populaţiei deja ruinată". Noi am răspuns: „Am făgăduit să fim în război, vrem să fim în război şi sîntem în război. Şi, oricare ar fi consecinţele materiale, noi ne vom ţine făgăduiala". (Aplauze.)

Şi, fiindcă se vorbea de ademeniri şi ameninţări, să nu se uite că şi unele şi altele s-au făcut înaintea negocierilor de pace de la Bucureşti.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

S-a spus în mod mai ademenitor, la ureche şi apoi în mod mai amenințător, grăbiți-vă să faceți pacea cu Germania, înainte ca pacea de la Brest-Litovsk să se încheie, făgăduindu-ni-se munți de aur şi condiţiuni foarte bune. Am răspuns că nu voim să pactizăm cu inamicul. Vom putea să fim înfrînți sub o fatalitate a soartei, dar vrem, nu voim să cădem în faţa aliatului şi mai ales în faţa conştiinţei neamului nostru, în faţa judecăţii viitorului. (Aplauze.)

Dlor deputaţi, în aceste condiţiuni dacă ne-a sîngerat trupul nu ne-am întunecat conştiinţa. În asemenea condiţiuni am ajuns cu nădejdea întreagă la armistiţiu şi la pacea generală. Am ajuns cu acea conştiinţă a credinciosului, care îşi închipuie că cu cit a suferit mai mult în această lume de dureri, cu atît mai frumoasă va fi recompensa din lumea de apoi. Şi în acele dureri chiar găseam voluptate, căci ne ziceam: Vom găsi efectele lor în rezultatele războiului, în respectul şi încrederea de care se va bucura România, în realizarea dreptelor ei revendicări. (Aplauze pe băncile liberale.)

Daţi-mi voie, dle preşedinte, ca mîine să examinez cum a fost primit creştinul în paradisul pe care-l aştepta. (Aplauze îndelung prelungite pe băncile liberalilor; repetate strigări de bravo.) [...][1]

Dl Ion I.C. Brătianu: Dle preşedinte, dlor deputaţi, ieri în grabă, pentru a nu lungi încă mai mult şedinţa deja prelungită, am omis să citesc un act, care era completarea firească a acelora pe care le comunicasem mai înainte. Aceasta este o notă trimisă de generalul Coandă, president al consiliului, în momentul reintrării noastre în acţiunea militară. Din această notă veţi vedea confirmată situaţiunea României astfel cum v-am descris-o ieri în cuvîntarea mea. Iată această notă. Ea a fost remisă celor 4 reprezentanţi ai Aliaţilor la Iaşi şi telegrafiată legaţiunilor României din Paris, Londra şi Roma, la 28 octombrie. Ea sună astfel:

„România, atît din punctul de vedere moral, cit şi politic, are dreptul la înfăptuirea revendicărilor ei. Ea ştie că Aliaţii îi recunosc acest drept în virtutea principiilor ale căror reprezentanţi sînt, şi care au fost formulate de către preşedintele Wilson, atunci cînd a declarat că soluţiunile războiului isvorăsc din însăşi natura lui, şi din împrejurările războiului. Tot ce pot face oamenii de stat — a zis atunci presidentul Wilson — sau adunările este de a le înfăptui sau de a le trăda". Şi continuă generalul Coandă: „În adevăr, chestiunea românilor din Ungaria, s-a impus prin însăşi natura ei în ziua în care principiile de justiţie, de independenţă şi de libertate a popoarelor au fost proclamate. Ea s-a impus şi prin împrejurările războiului, cînd prin tratatul dela 4 august 1916 Aliaţii s-au obligat să asigure românilor unitatea lor naţională".

Din acest tratat România şi-a îndeplinit partea ei.

Spiritul de dreptate care însufleţeşte pe Aliaţi i-a îndemnat să recunoască că în opera comună, a celor mari şi a celor mici, România a adus, cu credinţă şi cu bărbăţie, partea ei de luptă, de jertfe şi de roade, cînd, într-una din clipele care ar fi putut fi hotărîtoare pentru vrăjmaş acţiunea ei a uşurat alte fronturi, atrăgînd asupra ei sforţări ce depăşeau cu mult forţele pe care ea le putea pune în luptă. Dar, desigur, şi rezultatul intervenţiunii ei pentru cauza generală a fost mult mai presus de acela la care Aliaţii erau în drept să se aştepte.

Pacea de la Bucureşti, care nu a fost niciodată, nici consfinţită de rege, nici ratificată, nu poate anula legămintele acelui tratat, căci România nu a fost silită la aceasta decît numai după pacea de la Brest-Litovsk şi după înghenuncherea Ucrainei de către Puterile Centrale, adică în faţa unei stări de fapt

[1] În continuare se reproduce discursul din 17 dec. 1919.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

care zădărnicea orice încercare militară și în fața unei stări de drept în care reprezentanții Aliaților vecini României, Rusia, a cărei colaborare a fost făgăduită de ei, pactizase cu vrăjmașul.

Cîtă vreme rămăsese vreo nădejde de refacere, cel puțin parțială, a fostului front rus, România s-a împotrivit tuturor amenințărilor, tot astfel cum a rezistat, pînă la urmă, tuturor ademenirilor care înainte de pacea rusă definitivă ar fi putut să-i înlesnească situația.

Reprezentanții oficiali ai Aliaților la Iași au recunoscut că încercările armate făcute de trupele române contra bolșevicilor erau ultima sforțare militară ce erau în drept să ceară de la dînsa.

În urma acestei acțiuni, grija de căpetenie impusă de interesul comun era de a feri armata română de acele condițiuni care i-ar fi zădărnicit orice posibilitate a unei noi acțiuni într-o altă perioadă a războiului mondial.

Această perioadă a început, zice generalul Coandă, în octombrie 1918.

Este natural, căci este drept că tot ce a urmat păcii de la Brest-Litovsk și îngenuncherii Ucrainei să fie socotit nul în ființa sa și în rezultatul său. Și de aceea îndată ce putința s-a ivit, România, fără nici o întîrziere, și-a reluat și pe tărîmul militar colaborarea cu Aliații, impusă de legăturile pe care regele și țara nu le-a socotit niciodată desfăcute. (Aplauze pe băncile liberale.)

Dlor, aceasta era situațiunea României, expusă în mod oficial, în momentul reintrării sale în acțiunea militară.

Pentru a arăta că principiile pe care întemeiez politica României nu sînt din partea mea invențiuni sau inspirațiuni ale unui moment, sau produse sub înrîurirea vreunor împrejurări speciale, ci în adevăr constituie pentru noi și pentru acei care au lucrat în sensul nostru, înaintea noastră, în cursul vremurilor, principiul permanent al politicii României, să-mi dați voie să vă citesc cum rezumam în alte împrejurări politice, decît cele de azi care trebuie să fie linia noastră de conduită în politica externă.

Doresc să amintesc ce spuneam în Senat la 1913, cu ocazia discuțiunii situațiunii și drepturilor României în politica internațională:

„Dlor, este necesar unui stat mai mult decît în oricare altă ramură a actualității ‹activității› sale, ca în relațiunile sale cu lumea externă să aibă oarecare norme permanente, după care să se conducă politica lui în mijlocul fluctuațiunilor zilnice, astfel ca să nu-i piardă orientarea generală.

Este nevoie pentru acela care navigă pe oceane adesea atît de tulburate, și cu țărmuri atît de depărtate pe care nu le poate vedea ochiul, să-și orienteze vasul după acele stele care stau destul de sus deasupra orizontului pentru ca să nu scapete sau să dispară sub dînsul. Este nevoie ca el să-și îndrepteze drumul după steaua polară, care nu se mișcă pe boltă și stă totdeauna la punctul ei culminant".

Numai astfel se fac politicile cele mari.

Sînt în lume, în istoria trecutului, exemple strălucite de ceea ce poate da continuitatea unor principii. Sînt, din nenorocire, foarte multe exemple de ce poate da și contrariul.

Este actualmente în Societatea Națiunilor un stat care trebuie să facă admirațiunea tuturor prin constanta principiilor care conduc politica sa externă. Acestei constante se datorește că în cursul împrejurărilor celor mai deosebite și prin mijlocul oamenilor de o capacitate foarte variabilă, care conduc guvernul acelui stat, politica sa are un caracter de mărime și de eficacitate, care constituie mîndria oricărui englez, putînd servi de pildă oricărui alt popor.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Anglia, dlor, cu o constantă admirabilă, şi-a fixat în politica sa externă, oarecare principii care domină relaţiunile externe ale poporului, care mai mult decît orice a asigurat mărirea ei în lume.

Iată cum rezumam eu în 1913 condiţiunile esenţiale ale unei politici româneşti.

1. Un ţel precis;

2. O cunoaştere exactă a condiţiunilor în care te afli, pentru a determina căile de realizare;

3. Odată determinate căile, o acţiune hotărîtă pentru ajungerea ţelului.

Pentru a fixa un atare ţel, este de considerat că politica trebuie să fie în funcţiune de o directivă determinantă şi permanentă, care îi imprimă orientarea generală, iar pe de altă parte, de împrejurările vremelnice cu care trebuie să se acorde pentru îndeplinirea scopului.

Directivele permanente şi generale ale politicii româneşti sînt atît de clare, încît nu poate să fie discuţiune asupra lor. Avem, ziceam la 1913, interese mari de neam şi interese ale regatului.

Deşi în sufletul nostru stau în ordinea în care le-am numit ale neamului, înainte de ale regatului, dar în ordinea raţională interesele regatului domină pe celelalte, pentru că regatul este garanţia esenţială a existenţei neamului întreg, pentru că el constituie axa întregii dezvoltări a neamului. (Aplauze.)

Astfel fiind liniile generale ale politicei României, orice om de stat român, fie el liberal, fie el conservator, care duce răspunderile acestei politici, trebuie să pună de acord acţiunea sa cu interesele mondiale care pentru noi sînt interesele europene.

Cine zice acord nu zice supunere, şi am constatat cu plăcere că atunci cînd este vorba de declaraţii principiale şi dl prim-ministru ajunge la aceeaşi concluzie.

În această privinţă avem un exemplu istoric, este marele Cavour şi Piemontul, care au ştiut, nu numai să se pună de acord cu interesele Europei dar chiar din situaţia mică în care se aflau, au ştiut să domine acele interese şi să le îndrumeze. În acţiunea sa găsim pe Cavour făcînd politică revoluţionară în dezacord aparent cu interesele Europei de atunci, în luptă cu expresiunea lor oficială de fapt, însă politica sa revoluţionară constituie o operă eminamente conservatoare şi, prin clădirea Italiei, satisfăcea un mare interes european.

Dar un asemenea exemplu găsim şi în istoria noastră, e vorba de Unirea Principatelor. Rău a spus dl prim-ministru cînd a afirmat că această operă s-a săvîrşit în afară de noi şi se datoreşte întreagă lui Napoleon al III-lea. Fără a slăbi recunoştinţa datorită lui Napoleon al III-lea, un simţămînt de respect al adevărului şi de demnitate naţională ne obligă să recunoaştem că românii au fost adevăraţii făuritori ai Unirii. Cu toate că Europa de atunci, în majoritatea ei, era în contra noastră, au fost români care nu s-au descurajat şi au reuşit să o înfăptuiască. Acţiunea lor a fost atît de înţeleaptă şi de energică, atît în ţară cît şi în străinătate, încît de fapt a fost covîrşitoare.

Însuşi reprezentantul lui Napoleon al III-lea la Iaşi, Place, sub această puternică înrîurire devenise agentul acţiunii româneşti pe lîngă împărat, iar nu al împăratului pe lîngă români.

Acordul cu Europa trebuie să-l stabilim astfel cum dictează interesele noastre vitale pe care cu orice preţ trebuie să le asigurăm. Exemplele ilustre pe care le-am citat arată cît se poate face în această direcţiune.

În principiu noi nu putem fi ostili acţiunilor europene, căci Europa este un complex din care facem parte şi noi, deşi este drept că în ultimii ani s-a manifestat din ce în ce mai exclusiv, ca expresiune a Europei numai voinţa

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

celor 6 mari puteri. Cert este că fiecare din ele constituie un factor european superior fiecăruia din statele rămase nereprezentate în acest concert, dar nu e mai puțin adevărat că împreună toate aceste state constituie un factor cel puțin egal cu o mare putere. Normal ar fi, deci, ca să-și găsească și ele un mijloc oficial de manifestare a intereselor lor, cînd este vorba de o chestiune europeană.

Aceasta însă este o chestiune în afară de discuțiunea de astăzi.

În organizația Europei actuale, cu lacunele sale pe care statele mici au interesul să le îndrepteze, nu pot să nu recunoască că foarte rareori este dat oamenilor de stat ai puterilor mai mici să pună ei la ordinea zilei chestiuni europene, de care depind și interesele lor. Astăzi, oricare ar fi concepțiunea noastră de egală îndreptățire a intereselor statelor mici cu acelea ale statelor mari, primele sînt în majoritatea cazurilor nevoite să profite de împrejurările create de celelalte, pentru a dobîndi maximul de satisfacție a propriilor lor interese.

Astfel fiind, în orice împrejurare, omul de stat român trebuie să privească care sînt interesele noastre în fața oricărui proces european. Ele sînt desigur multiple, și atențiunea noastră trebuie să fie întotdeauna trează în toate direcțiunile. Acțiunea noastră, însă, nu trebuie să fie risipită, ca trebuie să fie concentrată și hotărîtă asupra chestiunilor care sînt la ordinea zilei, căci prin risipire și-ar pierde intensitatea.

Dlor, astfel rezumam la 1914 directivele unei politici române și m-am silit în tot cursul războiului și înaintea Conferinței să fiu ⟨în⟩ consens cu ele.

M-am dus la Conferință călăuzit de aceste principii și m-am dus la Conferință ca reprezentantul României, care semnase tractatul de la 1916.

Dlor, terminasem cuvîntarea mea de ieri, spunîndu-vă că așteptam după toate jertfele și după toate muncile momentele de mulțumire sufletească și politică.

Din nenorocire, din ziua întîi decepțiunile cele mai dureroase s-au succedat, s-au precipitat și s-au agravat.

Din ziua dintîi, ba chiar înainte de începutul Conferinței, decepțiunile noastre s-au ivit mari și amare.

Condițiunile însești ale armistițiului au făcut că ne-am găsit opriți pe linia Mureșului în Transilvania. Ne-am găsit de asemenea cu Dobrogea, parte integrantă, corp din corpul Regatului de zeci de ani de zile necontestată și garantată în special, nu numai prin Tratatul de la Berlin, ci și prin Tratatul de la 1916, ne-am găsit cu ea ocupată de forțele aliate, fără ca armatei române să-i fie îngăduit de a intra pe acest pămînt al nostru. Iar la vest am văzut Banatul — care ne era recunoscut ca una din revendicările noastre ce nu se cădea a se mai discuta — stăpînit de armatele sîrbești, care făceau înăuntru nu numai act de ocupațiune militară, dar care-și arătau și manifestau zilnic mai pe față intențiunile lor de a nu-l părăsi.

Astfel erau decepțiunile create chiar de armistițiu, cînd la Paris înaintea Conferinței am constatat din ziua întîi că statele mari, că Puterile cele patru, înțelegeau ca să ne trateze, pe statele cele mici, la discuții nu ca pe niște tovarăși cu drepturi egale, cum fuseserăm egali la luptă. Din ziua întîi se constatau așa diferențe, încît nu mai corespundeau cu noțiunea pe care o aveam noi de noua viață internațională ce trebuie să fie între state.

Nu insist asupra chestiunilor de detaliu ca cele în care ne-am pomenit că României i se contestă dreptul de a avea nu numai un număr de plenipotențiari egali cu ai Puterilor Mari, dar României i se contestă chiar dreptul de a avea un număr de plenipotențiari egal cu acela al Belgiei, al Braziliei

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

sau Serbiei, aşa că noi nu puteam să avem decît doi plenipotenţiari, pe cînd celelalte puteau avea trei.

În dorinţa mea de a mă feri de tot ce putea provoca discuţiuni pe fapte secundare, am trecut cu vederea, cu mici ironii, asupra incidentelor de acest fel.

M-am mărginit să întreb că oare nu cumva se închipuie, pe nedrept, că doi plenipotenţiari români ar face mai mult decît trei sau cinci alţii şi am zis că nu ne recunoaştem această superioritate.

Astfel am ajuns la situaţiuni de principiu mai serioase.

Organizarea lucrărilor Conferinţei s-a făcut în condiţiuni astfel încît toate statele mici s-au crezut datoare să protesteze. Şi în numele lor, cea dintîi Belgia a protestat, protestare la care ne-am unit succesiv fiecare din reprezentanţii celorlalte state mici. Dar atunci, spre marea şi dureroasa noastră surprindere, preşedintele Conferinţei, şeful guvernului celei mai generoase democraţii din lume, a opus obiecţiunilor noastre teoria, că fiecare semnifică înaintea Conferinţei cît semnifică puterea sa militară. Era, dlor, un principiu şi o teorie care nu se acordă nici cu credinţele noastre, nici cu cele ce eram în drept şi consideram că fusese chiar ţelul principal pentru care se dusese războiul. (Aplauze.)

Şi atunci, pentru ca să se sistematizeze acest procedeu de lucru şi acest sistem nou, adică nu nou, dar prea mult învechit, al vieţei internaţionale, s-au inventat definiţiuni speciale pentru state ca acele pe care le reprezentam.

Rînd pe rînd, ele au fost numite state cu interese „particulare" şi apoi „state cu interese limitate". Am protestat în toate demersurile mele în contra acestor definiţiuni. Am căutat să conving pe cei mari că statele nu sînt unele cu interese generale şi altele cu interese limitate, dar că fiecare stat, acolo unde are interes, îl are tot atît de viu şi e tot atît în drept să-l apere ca oricare putere mare, şi că nu este nimeni în drept să limiteze unde interesele mele încep şi unde se sfîrşesc decît eu însumi. (Aplauze.)

Concepţiunea şi definiţiunea erau atît de primejdioase, încît nu puteau să nu ducă la acea consecinţă, la care s-a şi ajuns, cînd de la state cu interese limitate am ajuns să fim trataţi ca în Tratatul minorităţilor, ca state cu independenţa limitată. (Aplauze.)

Dlor, s-a introdus astfel un sistem de lucru în Conferinţă, care constituia o adevărată suprimare a Conferinţei. Adică reprezentanţii celor patru Puteri Mari, la care se unea şi reprezentantul Japoniei, pentru problemele care îl puteau interesa, hotărau de toate chestiunile, fără participarea celorlalte state.

Ce este drept, se numiseră comisiuni tehnice speciale pentru discutarea fiecărui fel de chestiuni. În comisiile speciale, compuse din oameni foarte distinşi, se luau în adevăr în dezbateri, în mod serios şi în deplină cunoştinţă, chestiunile vitale pentru fiecare din noi. Dar la urma urmelor concluziunile acelor comisiuni în loc să fie duse în dezbaterile completului Conferinţei, erau trimise în dezbaterea reprezentanţilor celor patru Puteri Mari, care singuri modificau acele concluzii aşa cum le convenea, fără a comunica hotărîrile lor reprezentanţilor celorlalte state. Ele erau înscrise în proiectul de tratat de dat inamicului fără măcar a ne fi fost măcar comunicat nouă textul acelui tratat.

Cu alte cuvinte, de fapt, Conferinţa a fost suprimată.

În afară de cîteva şedinţe de aparat şi solemnitate, ea a fost înlocuită prin consiliul care, însuşi, şi-a dat această delegaţiune fără nici un consimţămînt din partea celorlalţi colaboratori şi care s-a numit singur „Consiliul Suprem".

În modul acesta s-a elaborat şi s-a semnat Tratatul cu Germania.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Am fost în ignoranță completă de textul acestui tratat pînă în ajunul zilei cînd el a fost să fie înmînat inamicului.

Atunci am fost convocat într-o conferință primară, în care ne-am așteptat ca cel puțin în acestă ultimă oră să ni se comunice textul integral. În loc să ni se dea s-a ridicat unul din delegații marilor puteri și a făcut o scurtă, o foarte scurtă, chiar o prea scurtă expunere a ceea ce conținea tratatul în liniile sale generale și ne-a spus că neavînd imprimatul gata nu ni se va putea comunica textul însuși decît a doua zi.

Fiindcă în acel tratat, în acea expunere ce se făcea, erau aluziuni la două sau trei puncte, care ne interesau special pe noi românii, m-am adresat la doi din cei mai de seamă delegați ai acelei conferințe, nu la unul din membrii Consiliului Suprem, dar la doi oameni iluștri, care în desfășurarea evenimentelor care au produs și au condus războiul i-au asigurat succesul și care ocupă un loc de frunte în lume.

O voce: Mareșalul Foch.

Dl Ion I. C. Brătianu: M-am adresat la dînșii și i-am întrebat: cum stau aceste puncte în tratatul care privește și pe România? Fiecare pe rînd mi-a răspuns: „Dar dacă d-ta nu le cunoști, crezi că eu le cunosc? Nu cunosc textul tratatului". Atunci am zis unuia din ei, celui mai ilustru: „Vream să mă ridic și să mă plîng, dar dacă d-ta nu-l cunoști în ce sens se va mai lua plîngerea mea"?

Dlor deputați, astfel am ajuns la Versailles, în ziua în care s-a remis Tratatul cu Germania, cînd eram puși în alternativa dureroasă și plină de griji: sau să semnăm un act de asemenea importanță ca reprezentanți ai unui stat independent, fără să-i cunoaștem cu preciziune conținutul, sau în fața inamicului să mă desolidarizez de la o acțiune care trebuia să asigure și revendicările și situațiunea noastră în lume și să aud acuzînd România că, în fața Germaniei încă nesupusă, a făcut act de dezbinare, România care, pentru a rămîne unită, trecuse prin marea de sînge și de dureri de care v-am vorbit ieri!

Așa am fost siliți să iscălim tratatul, fără să fi avut textul scris și fără ca vreunul din noi să-l fi citit. Astfel s-a făcut Tratatul cu Germania. (Mișcare.)

În urma acestora ne-am crezut în drept să prevenim repetarea unor asemenea proceduri. Ne-am strîns cu celelalte state mici și ne-am zis că dacă vine tot astfel Tratatul cu Austria, cu Ungaria, cu Bulgaria unde mergem și ce sîntem?

Am făcut demersuri repetate cerînd ca în privința Tratatului cu Austria, care începuse a fi discutat, să putem să cunoaștem de mai înainte textul său pentru a-l discuta în conferință cu Aliații, înainte de a merge în fața inamicului.

Aceste demersuri ale noastre n-au dobîndit nici un rezultat favorabil. Am primit răspunsuri dilatorii care ne-au condus pînă într-o zi, cînd am fost din nou invitați la conferința plenară la care m-am sculat în numele statelor mici și am constatat că nu ni s-a comunicat tratatul și că în locul textului ni se propune o expunere verbală, pentru că textul nu era imprimat. Atunci, în fața protestului nostru, ni s-au acordat 24 ore, pentru ca să luăm cunoștință de textul tratatului. Și cînd am luat cunoștință de textul incomplet al tratatului, am văzut cu surprindere și cu o indignare pe care cred că este inutil s-o descriu în fața unor suflete românești, am văzut acel articol în care România, într-un tratat cu vrăjmașii, era obligată în fața acestora, ca ea, stat ndependent, participînd la victorie și participînd la Conferință, să se supună a orice Marile Puteri ar decide pentru dînsa.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Atunci, dlor, am protestat. Am protestat în numele unor principii care, fățiș, greu se puteau combate în mijlocul Conferinței de Pace. Am ajuns la acest rezultat, iar dilatoriu, că se va lua o nouă cercetare în această chestiune. Dar rezultatul: noua cercetare a fost că fără altă prevenire, a doua zi, s-a remis Tratatul Austriei, fără ca să ni se fi dat textul complet. Ducîndu-mă la biroul Conferinței, am deschis unicul exemplar care se adusese pentru a fi remis inamicului și am citit într-însul neschimbat acel articol pe care nu-l puteam primi. Din nou am fost pus în situațiunea să protestez în fața inamicului, pentru că în Conferință nu mai eram noi singuri, aliații. M-am crezut din nou dator să nu provoc astfel un scandal, care ar putea da naștere la relațiuni de ostilitate. Dominat ca totdeauna de acea necesitate de acord cu Aliații noștri, de acord, însă astfel încît interesele noastre să nu fie jertfite, m-am mărginit să remit imediat în scris președintelui Conferinței o protestare, declarînd că nu vreau să ridic chestiunea în fața inamicului, dar că România nu poate primi acel articol.

Dlor, astfel se tratau statele mici înaintea Conferinței acelor aliați care duseseră războiul desigur pentru revendicări legitime ale lor, dar care de asemenea îl duseseră pentru principii generale și generoase, care legaseră cu dînșii unanima opiniune a lumii civilizate.

Mi se va obiecta și mi s-a obiectat deja că în fața unei asemenea atitudini n-am încercat să facem noi blocul statelor mici care să poată să se opună acestui sistem de conducere din partea puterilor mari. Acuzațiunea este nedreaptă. Am încercat în repetate rînduri să producem această unitate de acțiune, dar nu am izbutit. După cum v-am spus, în primele noastre încercări comune pe chestiuni de principiu, ne-am izbit de răspunsul dilatoriu al Conferinței și de răspunsul cominator al președintelui său, care au descurajat pe mulți.

Am încercat în urmă, în chestiunile care ne interesau mai direct, să facem un bloc al statelor direct interesate la ele, adică în raporturile cu Austria, Ungaria și Bulgaria. Am încercat împreună cu Serbia, Grecia, Cehoslovacia și Polonia să aducem împreună chestiunea înaintea Conferinței. Dar atunci, din nenorocire, nu am izbutit, din cauza refuzului Serbiei, de a da consimțămîntul său la această acțiune comună. A primit s-o facă contra Bulgariei, dar a refuzat să o facă totodată și contra Ungariei; adică primea unde credea că este un interes special, dar nu unde erau interesele noastre ale tuturor. Dlor, n-a izbutit și din altă pricină, care a fost cauza reală a slăbiciunii noastre; m-am izbit de o concepțiune, pe care am crezut-o primejdioasă și greșită, dar contra căreia nu am avut ce face. M-am izbit de obiecțiunea unui mare om politic, care reprezenta un stat foarte simpatic nouă și care ne-a spus: d-ta vrei să faci politică de stat independent și nu-ți dai seama că noi nu sîntem state independente...

O voce: Venizelos.

Dl Ion I. C. Brătianu: Oricît de mare ar fi fost dorința mea de a ajunge la acord și cu puterile mari și cu statele mici, nu înțelegeam că această dorință putea să meargă pînă la a renunța, eu, reprezentant al Regatului Român, la situația de stat independent, pe care aveam convingerea că am nu numai dreptul, dar și datoria strictă și imperioasă ca s-o reprezint în orice caz. (Aplauze pe băncile liberale.)

Dlor, cînd astfel s-a îndrumat viața Conferinței și sistemul ei de lucru, care au fost consecințele asupra organizării ei interne și care au fost rezultatele acestei lucrări?

Reduse la Consiliul de patru, statele europene, ieșite palpitînde și materialmente slăbite din lupta în care atîția sîngeraseră, se aflau în fața unei

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

puteri predominante care a luat din ce în ce ‹o› înrîurire hotărîtoare în deciziile Conferinței. Precum îmi spunea chiar unul din cei patru, cînd mă plîngeam că noi nu participăm la o conferință, ci sîntem aduși înaintea unui tribunal ca învinuiți, el îmi răspundea: „Dar crezi d-ta, crezi d-ta că noi constituim în Consiliul Suprem o conferință? Și noi sîntem aduși aici, în fața unui arbitru, care decide pentru toți".

Acel arbitru, dlor, — nu este un secret — era reprezentantul Statelor Unite, care hotăra ca o adevărată providență asupra tuturor chestiunilor aduse înaintea Conferinței.

Ba încă eu ziceam unuia din colaboratorii americani ai delegațiunii: America a luat în ce privește atotputința un rol de providență, dar păcat că n-a imitat pe deplin ceea ce a făcut bunul Dumnezeu. Dumnezeu a crezut că nu se cuvine, cînd a creat lumea, s-o creeze deodată cu toate perfecțiunile, pe care omenirea în dezvoltarea ei putea și trebuie să le cîștige, ci s-a mulțumit să trimită pe pămînt doi oameni goi, ai căror urmași, cu experiența vieții și cu truda generațiunilor, să ajungă să meargă cu submarinele sub apă și cu aeroplanele în aer, să se servească de electricitate și de toate inven-țiunile pe care, dacă Dumnezeu le-ar fi pus la dispoziținea lui Adam și a Evei din ziua întîi, probabil că mureau de accident sau nebuni înainte de a fi asigurat existența omenirii pe pămînt. (Aplauze.)

De asemenea și statelor care nasc sau care se prefac acum ar fi suficient ca providența cea nouă să le asigure condițiunile esențiale de viață, de care au nevoie și să le lase să se constituie în viața lor internă cu propriile lor puteri și propria lor înțelepciune așa cum interesele lor interne le cer și le vor învăța că trebuie să facă.

Mai adăugam că Dumnezeu mai avea încă o însușire, pe care reprezentanții Americii n-au vrut s-o imite: Dumnezeu ne ascultă pe toți, așa ne învață preoții săi, că fiecare din noi nu avem decît să mergem în biserică sau chiar la noi acasă să-l rugăm, iar Dumnezeu aude ruga noastră; pe cîtă vreme expunerile noastre, doleanțele și drepturile noastre, ca să ajungă să fie discutate, examinate și privite de reprezentantul suprem al Americii, aceasta era foarte greu, dacă nu imposibil. (Aplauze.)

Dlor, și situația astfel creată a devenit cu atît mai grea, cînd în cursul dezvoltării intereselor mari și covîrșitoare pentru fiecare stat, care se manifestau în cursul lucrărilor Conferinței, cînd în cursul acestei dezvoltări, pe lîngă oamenii de principii, pe lîngă oamenii generoși și nobili, care reprezentau delegațiunea oficială a Americii, firește și-au luat înrîurirea lor logică și aceia din jurul lor care reprezentau interese foarte importante, dar de altă natură.

Atunci situațiunea noastră, nu numai a României, dar a tuturor statelor care trebuiau să iasă, să se prefacă din aceste frămîntări și din aceste conciliabule, devenea foarte grea; pentru că nu numai interesele lor nu puteau fi apărate pe tărîm de egalitate, cum s-ar fi cuvenit, dar pentru că înrîurirea unora care le erau ostili devenea din ce în ce precumpănitoare.

Dlor, astfel s-au dezbătut în fața Conferinței chestiunile noastre.

Prima care a venit dintre cele mai importante — nu mă opresc asupra chestiunii despăgubirilor și a reparațiunilor — este dureroasă și constituie o mare decepțiune pentru noi, dar desigur că în sufletul acestui popor, cu toate greutățile sale de astăzi, nu reparațiunile materiale sînt acelea care au făcut obiectul de căpetenie al preocupațiilor și al grijilor sale.

Prima chestiune care a venit a fost aceea a granițelor.

Cum vă spuneam ieri, pentru noi pe drept această chestiune era complect rezervată.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Noi, dintre cei 4 care luaseră asupra lor să le determine, aveam 3 angajaţi cu semnături să le recunoască, astfel cum le fixaseră dreptele noastre revendicări. Noi dintr-un spirit de dreptate, dintr-un spirit de moderaţiune care a dominat toată politica noastră, în momentele cînd am fi putut în faţa Ungariei să o fixăm, în adevărat cum am fi vrut şi să ducem fruntaria noastră întreagă pînă la Tisa, din înţelepciune şi din spirit de dreptate nu am vrut să mergem acolo unde elemente etnice puternice sînt astfel încît pentru a dobîndi o fruntarie geografică ar trebui să călcăm în adevăr un principiu superior etnic. De aceea nu am revendicat regiunea Debreţinului, şi am lăsat chiar sate curat româneşti în afară de fruntaria pe care în deplinătate de putinţă puteam să o realizăm atunci. Dar acele pe care le dobîndisem, revendicările fixate în tratat, noi nu puteam admite că se mai puteau discuta în principiu şi în părţile lor esenţiale, de Aliaţii care ni le asiguraseră în scris.

În discuţiunile pe care le-am încercat, nu am primit niciodată obiecţiuni şi argumente din partea celor care ar fi trebuit să ne susţină. În adevăr, am auzit argumente contrarii nouă din partea sîrbilor, care revendicau Banatul, dar niciodată nu am fost admis la o discuţie cu aceia care trebuiau să decidă, sau care, mai drept zis, hotărîseră că ei trebuie să decidă. Şi era chestiunea cu atît mai grea, cu cît nu ne aflam numai în faţa unei rele voinţe, căci desigur nu era rea-voinţă din toate părţile, dar cu cît ne aflam în faţa unei indiferenţe şi prea mult în faţa unei ignoranţe a unor chestiuni pentru noi vitale.

Dlor, cînd am expus chestiunea Banatului, unul din cei care de fapt îi dase deja soluţiunea, a început prin a mă întreba: dar te rog spune-mi unde e, şi ce e Banatul? şi în aceeaşi zi a dat sentinţa asupra lui.

Dlor, mă întreba un om cuminte: dar bine, dv. nu aveţi încredere în dreptatea oamenilor superiori care constituie acest Consiliu? era un englez cel care mă întreba. I-am răspuns, da, am tot atîta încredere cît ai avea d-ta dacă ceea ce se face astăzi între state, într-o lume superioară, s-ar face între planete şi dacă delegaţii Jupiterului ar avea să hotărască de soarta Angliei pentru că tot atîta cunosc unii din delegaţii Marilor Puteri interesele noastre precum s-ar cunoaşte în Jupiter chestiunile Angliei, dacă ar veni să fie discutate în vreo conferinţă interplanetară. (Aplauze pe băncile liberale.)

Şi, dlor, numai astfel se poate explica pentru ce, uitîndu-vă pe hartă veţi constata că se dă României linia de cale ferată, care uneşte Oradia Mare cu Aradul şi cu Sătmar, că se dă această linie numai pentru că ea constituie o necesitate de primul ordin, din punctul de vedere economic şi din acel al siguranţei statului român, dar că s-au fixat frontierele nu la bătaia unui tun, ci la bătaia unei puşti de această linie, esenţială vieţii unui stat.

Tot astfel dacă vă veţi uita iarăşi pe hartă, veţi vedea că izvoarele Tisei sînt date unui alt stat decît României, în aşa condiţii, încît este în paguba economică şi a acelei regiuni şi a întregului ţinut al Maramureşului.

Dar, dlor, chestiunea cea mai de seamă, aceea care a făcut obiectul preocupărilor noastre cele mai vii, a fost integritatea Banatului.

Am considerat de la început, din timpul neutralităţii noastre, am considerat în tot timpul Conferinţei şi sînt convins şi azi, din adîncul conştiinţei mele, că altă soluţiune sănătoasă şi definitivă, pentru chestiunea Banatului decît acordarea lui întreg României, nu poate fi. (Aplauze prelungite.)

Nu poate fi alta, nici în interesul României, nici în interesul Banatului, nici în interesul întregii regiuni a orientului Europei, nici în interesul, din punctul de vedere superior, al vecinilor noştri sîrbi.

Dlor, cînd am revendicat Banatul, nu numai că nu l-am revendicat cu sentimente ostile vecinilor noştri, dar l-am revendicat cu convingerea că era singura soluţiune a acestei chestiuni, care putea să asigure între noi şi sîrbi

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

acea viață de amiciție pe care o dorim și care e necesară întregei acestei regiuni. (Aplauze.)

De ce, dlor, am crezut aceasta? Pentru că principiul etnic, ca oricare principiu, nu poate, în mod absolut, să-și găsească aplicațiunea, fără să țină seama de celelalte necesități ale vieții statelor. Popoarele nu trăiesc nici în abstract, nici în aer: viața lor, în primul rînd, trebuie să se acomodeze cu situația geografică pe care sînt așezate. A fost dat acestui neam românesc să se nască, să trăiască, să se dezvolte într-un anume ținut geografic, care își are admirabilele sale granițe între Nistru, Tisa, Dunăre și Carpații de nord. (Aplauze prelungite și îndelung repetate.)

A voit o soartă vrăjmașă ca pe vremea cînd ideea de dreptate nu stăpînea lumea, un popor să vină ca cuceritor și să-și implînteze prea tare în unele regiuni ale Tisei urmele acestui act de putere brutală. De aceea, cum vă spuneam adineaori, nu am putut în acea parte să-l revendicăm în întregime, și a rămas o știrbire a teritoriului nostru național, știrbire adusă de vrăjmășia vremurilor.

Nu tot astfel stă situațiunea Banatului. În Banat, marea majoritate relativă a populațiunii este românească (aprobări).

În Banat majoritatea absolută, covîrșitoare, a populațiunii este pentru unirea cu România (aprobări).

Banatul constituie ca teritoriu geografic un tot, încît el, ca și copilul din judecata lui Solomon, nu se poate împărți între două mame. (Aplauze furtunoase, prelungite ovațiuni.)

O voce: La Conferință. (Întreruperi, zgomot.)

Dl Ion I. C. Brătianu: Vă repet aci ceea ce am spus la Conferință și ce am scris la Conferință. (Întreruperi, zgomot.)

Dl președinte: Vă rog nu întrerupeți, veți avea prilejul să se lămurească toate pe urmă.

Dl Ion I. C. Brătianu: Banatul este astfel constituit geograficește și economicește, că a tăia o parte dintr-însul este a slăbi și a compromite viața economică pentru fiecare parte.

Banatul conține gurile Mureșului și gurile Tisei, conține astfel... (Întreruperi, zgomot).

Dl. președinte: Vă rog să vă opriți aci.

Dl Ion I. C. Brătianu: Conține cu țărmurile (întreruperi) acestor rîuri...

O voce: Fiți mai buni români, cei care întrerupeți.

O voce: Dar ce, vouă nu vă trebuie Banatul?

Dl Ion I. C. Brătianu: Și posibilitățile dezvoltării navigațiunii pe cele două rîuri, fără care viața economică a centrului întreg al României de astăzi nu se va putea dezvolta în plenitudinea lui.

Dlor, Banatul în fruntariile sale naturale mai conține ceva: reprezintă între două popoare, între două state, între două rase, singura frontieră geografică fixată de natură, peste care conștiința fiecăreia din ele își poate zice cu acea autoritate impusă de ce este definitiv: nu vei trece! (Aplauze prelungite), singura frontieră care prin urmare poate constitui o vecinătate în adevăr amicală, din acele care unesc popoarele din jurul lor, iar nu care le dezbină. (Aplauze prelungite.)

O voce: Pentru ce l-ai pierdut? (Zgomot).

Voci: Dv. nu vă trebuie Torontalul? (Întreruperi.)

Dl președinte: Nu purtați grija de aceasta, îl vom relua, dlor!

Dl Ion I. C. Brătianu: Îl vom lua înapoi dle președinte, noi cu dv. și-l vor da înapoi împrejurările firești în care se va dezvolta viața acestui popor. (Aplauze prelungite, întreruperi.) Aceasta nu e nimeni care să pună la îndoială. (Aplauze prelungite, întreruperi.)

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Dl președinte: Fiindcă mă puneți în cauză, nu doresc nimic mai bun decît să am mai mult noroc decît dv. (Întreruperi, zgomot.)

O voce: Ești președintele tuturora...

(Întreruperi.)

Dl președinte: Nici n-ai auzit nimic, nici n-ai înțeles ce am vorbit eu cu dlui, ca să turburi liniștea acestei Adunări.

Dl Ion I. C. Brătianu: Dl președinte mi-a făcut cinstea să mă întrerupă.

Întreruperile președintelui întotdeauna în parlamentele normale constituie, pentru orator sau un act de dojană sau un act de mare cinste. Eu am luat-o pe aceea a dlui președinte ca un act de mare cinste. (Aplauze pe băncile liberale, strigăte de bravo.)

Dl președinte mi-a spus că-și urează noroc mai mult decît mie. Îi urez și eu din tot sufletul pentru realizarea intereselor naționale mai mult decît oricărui alt om pînă acum și în primul rînd în realizarea scopurilor naționale îi urez ca să găsească în toate chestiunile mari naționale un astfel de sprijin la concetățenii săi, încît dificultățile să nu-i vină decît din afară. (Aplauze furtunoase pe băncile liberale.)

Dl Ion I. C. Brătianu: Dlor deputați, calea pe care se poate realiza... (Zgomot, întreruperi, apostrofări.)

Dl președinte: Am întrebuințat toate mijloacele posibile pentru a putea continua discuțiunea, dar dv. înțelegeți ca frămîntările luptelor politice dintre dv. să le aduceți în mijlocul Parlamentului. Suspend ședința. (Zgomot, întreruperi.)

— Ședința se suspendă.

La redeschidere.

Dl N. Iorga, președinte: Ședința se redeschide.

Dl Ion I. C. Brătianu are cuvîntul pentru a continua cuvîntarea.

Dl Ion I .C. Brătianu: Dlor deputați, cu toată grija ce am avut de la început ca în o chestiune de felul aceleia care o expun să mă feresc de toate contingențele străine ei, de toate patimile, fie de partid fie de persoană, regret însă că trebuie să constat că din unele părți, cel puțin la unele accente, poate mai calde, ale mele s-a răspuns prin considerente de alt ordin decît cu acelea care ar trebui să domine chestiunea care ne preocupă.

Dlor, regret, nu fiindcă mă tem sau cred că asemenea patimi nu pot să fie complet evitate, dar pentru că se poate da aci în țară, dar mai ales în afară, o interpretare greșită unor recriminări sau unor acuzațiuni care din partea unor membri ai parlamentului merg la omul care vorbește, dar care, din partea acelora care ascultă din țară și mai ales din afara granițelor, ar putea să creadă că merg la însăși chestiunea pe care o dezvolt.

Voci: Foarte bine, bravo!

Dl Ion I. C. Brătianu: Dlor, țin să nu rămînă un echivoc asupra acestui punct și de aceea chiar din primul moment revendic pentru mine zgomotele de ostilitate pe care le-ați putut ridica. Cred că sînt în simțămîntul dv. cînd socotesc că ele s-au adresat omului care nu a știut destul de bine să apere Banatul, iar desigur că nu s-au adresat cuvintelor prin care am constatat că Banatul revenea României, că Banatul va trebui să revie României. (Strigăte unanime de bravo. Aplauze prelungite, entuziaste și îndelung repetate pe băncile întregii Camere.)

Dlor, și cum va reveni Banatul României?

În ultimele zile, cînd eram eu încă la guvern, fusesem acuzat de oarecare presă internațională interesată că dasem ordin oștirii române ca să atace Serbia și să intre în războiu cu dînsa. Aceasta era o invenție absolut neîntemeiată.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Eu cred că adevăratul mijloc prin care Banatul va fi asigurat României este tocmai manifestarea voinței unanime a conștiinței noastre naționale, că posesiunea acestei provincii este una din condițiunile esențiale ale dezvoltării regatului nostru și una din condițiunile esențiale ale bunei noastre amiciții cu Serbia. (Strigăte de bravo, aplauze prelungite.)

Cînd, în locul învinuirilor contra persoanei, a cărei judecată se poate face oricînd, în alte împrejurări, dacă bine sau nu a știut să apere interesele țării, cînd în locul acestor acuzări din partea dv. a tuturor, care stați în față, cum și a acelora care stau în spate și ar trebui să stea mai deasupra...

Dl Președinte: Aceasta nu mă privește pe mine.

Dl Ion I. C. Brătianu: Se va face o manifestare unanimă a unei asemenea voințe naționale, să fiți siguri că în conștiința poporului vecin va răsări cu acea tărie cu care trebuie să răsară adevăratul caracter al acestei chestiuni, și vom găsi, cum ziceam adineaori și răspunzînd la întreruperea făcută de dl președinte, soluția chestiunii de astăzi, astfel cum ea se cuvine vieții statului român. (Aplauze.)

Dlor, nu puteam eu, președintele consiliului, care semnasem tratatul de alianță, din momentul ce în granițele judecate legitime și necesare prin acel tratat s-a hotărît să se facă așa știrbiri importante și determinante pentru viitorul nostru, nu puteam eu admite aceste știrbiri nu numai pentru că aveam convingerea profundă despre toată însemnătatea Banatului pentru România, dar fiindcă aveam conștiința de toată însemnătatea morală a tratatului pe care-l încheiasem. Nu se cuvenea și nu se putea ca omul care semnase să apară în fața Europei și în fața istoriei că el a admis că acel tratat devenise caduc, din pricina vreunei incapacități a acțiunei românești. Nu-mi permitea conștiința mea, care suferisem tot ce jertfise acest popor, pentru a-și îndeplini cu sfințenie și cu prisos angajamentele luate, că atunci cînd venise vremea ca el să-și găsească dreapta răsplată, să recunosc că acea răsplată nu i se mai cuvine în întregime ei. (Aplauze).

Dacă era vorba de a se stabili granițele pe alt tărîm, decît pe acela al tratatului, în orice caz, nu semnatarul lui putea să-l negocieze, el nu mai avea căderea de a fi reprezentantul României în fața acelor care hotărau chestiunea pe asemenea teren; el nu mai avea decît o cădere, pe care o revendica întreagă și la care este hotărît să nu renunțe, aceea de a reprezenta în fața lumii de azi, și în fața istoriei de mîine, drepturile întregi ale României, înscrise în tratatul ei. (Aplauze.)

Dar, dlor, din partea Consiliului Suprem nu ne-au lipsit durerea și decepțiunea nici în celelalte chestiuni.

Întreaga dezvoltare a relațiilor noastre cu Ungaria a fost un dureros proces; dureros, nu din pricina greutăților firești, care le întîmpinam de la acei care ne erau încă vrăjmași, dar dureros fiindcă nu găseam priceperea situației României din partea acelor care ne erau datori amiciție și sprijin.

Încă de la început, cum v-am spus, s-au fixat condițiunile armistițiului astfel, încît oștirile noastre au fost oprite pe Mureș și între Mureș și Tisa s-a lăsat cîmp liber tuturor dezordinelor, tuturor uneltirilor, tuturor vrăjmașilor, tuturor pagubelor. Situațiunea nu era suportabilă pentru românime și pentru interesele ei.

Am protestat din ziua dintîi și am căutat prin toate mijloacele să reparăm cît se poate mai repede această stare de durere și de pagube, dar ne-am izbit la continuă, nu vreau să întrebuințez cuvinte nedrepte, nici prea aspre, dar la continua neînțelegere a ceea ce reprezintă în realitate această situațiune și această chestiune pentru noi.

Dlor, durerea noastră era cu atît mai mare, cu cît din ziua întîi a războiului avusesem preocuparea constantă că noi nu voim cuceriri de teritorii,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ci voim unirea de popoare, că noi nu voim să mergem să ocupăm un Ardeal şi alte ţinuturi distruse în populaţiunea şi avutul lor, nu voim cu sacrificiul Regatului ⟨decît⟩ să căutăm să cruţăm pe fraţii noştri la a căror liberare voiam să lucrăm. (Aplauze pe băncile liberale.)

Din ziua întîi am avut această preocupare şi este un martor în senat al acestei preocupări a noastră — cel care era atunci preşedintele Consiliului Naţional din Transilvania, care a venit la Sinaia să mă întrebe care ne sînt intenţiunile şi căruia i-am spus: Fiţi liniştiţi, războiul nu se termină fără să vedeţi oştirile române la dv. însă vă cer să nu faceţi revoluţiune înainte de sosirea noastră. Aceasta pentru două motive vi le cer: unul pentru că nu vreau ca prin iniţiativa voastră fără cunoştinţă întreagă şi exactă a situaţiunii să faceţi necesară intrarea României în război în aşa condiţiuni încît să nu-i convie; să lăsaţi Regatului să-şi aleagă momentul şi condiţiunile. Al doilea fiindcă cu actuala organizaţie militară modernă, cum sînt azi constituite statele şi oştirile lor, o revoluţiune nu ar putea avea alt efect decît distrugerea, dacă nu a întregii populaţiuni, a părţii celei mai viguroase dintr-însa. Noi voim o mişcare naţională în urma oştirilor româneşti, nu o voim în faţa lor. (Aplauze pe băncile liberale.)

Dlor, vedeam că efectele acestei preocupări a noastră, cel puţin pentru unele din ţinuturi, erau distruse prin noua situaţiune creată fraţilor noştri, căci bande bolşevice ungureşti, funcţionînd încă în vremea guvernului Károlyi, jefuiau şi prădau, căutînd să înfrîngă elementele naţionale, unde nu puteau să le distrugă. În luptele acestea, pe care mă cred dispensat să vi le descriu în detalii, fiindcă la aceasta dv. toţi aţi fost faţă...

Dl Octavian Tăslăuanu: Dar pe dl Stere, cu ce mesaj l-aţi trimis în Ardeal?

Dl Ion I. C. Brătianu: Nu l-am trimis noi pe dl Stere în Ardeal.

Dl Leonte Moldoveanu: Dar dta, dle Tăslăuanu, cu ce mesaj ai venit în ţara românească? (Zgomot.)

Voci: Să auzim.

Dl Ion I. C. Brătianu: Îmi închipui că întrebarea e pusă cu bună credinţă şi prin urmare ţin să-i răspund: Nu am trimis pe dl Stere în Ardeal, dar în realitate, cînd d-sa mi-a spus că vrea să meargă în Ardeal, l-am sfătuit să spună ardelenilor să stea liniştiţi, astfel cum vă spun că am vorbit — dar atunci mai deschis şi mai adînc — cu preşedintele Consiliului Naţional.

Dlor, în cursul vremurilor, astfel s-au desfăşurat împrejurările încît de două ori oştirea românească a avut imediata putinţă să treacă Tisa, mergînd la Budapesta, să pună capăt stării primejdioase pe care o constituiau nu numai pentru România, dar pentru întreg orientul şi pentru centrul Europei, întîmplările care se produceau acolo.

Şi de două ori ne-a oprit, nu puterea vrăjmaşului şi nu neputinţa noastră, ci ne-a oprit necunoaşterea situaţiei de către aceia care decideau la Paris. Într-o dimineaţă, ne-am pomenit, fără să fim informaţi, că în locul oştirei române, care fusese oprită de a merge la Budapesta, era trimis acolo un general sud-african, fără trupe: generalul Smuths, care trebuia să reguleze chestia ungurească şi să impuie, lor şi nouă, condiţiile care le-ar fi găsit de cuviinţă.

Am protestat imediat la Consiliul Suprem şi am declarat, totodată, că regret că nu se ţine seamă de acei care pot să-l pună în cunoştinţă de adevărata situaţie de la Pesta, căci astfel s-ar dispensa Conferinţa de unele acte care nu erau făcute nici în folosul politicii sale, nici în folosul prestigiului său.

Rezultatul a fost, dlor,— precum îl ştiţi — că generalul Smuths s-a întors de la Pesta nu numai fără nici un rezultat favorabil, dar cu un nou avînt dat bolşevismului care, din fericire pentru noi şi pentru Europa, şi-a

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

găsit așa incurajare în această atitudine a Consiliului Suprem incît, nedîndu-și seamă de puterile sale, s-a încumetat la acte care i-au adus propria lui distrugere. Distrugerea lui Béla Kun i-a fost adusă de incapacitatea sa de a judeca situațiunea, iar nu de îndrumările Consiliului Suprem date în contra intereselor și în contra sfaturilor și cerințelor noastre. Căci Consiliul Suprem ajunsese de fapt la concepțiunea că românii erau tulburătorii Ungariei, că românii, prin pretențiunea lor de a nu respecta linia Mureșului, aduseseră acea stare de conflict și de zăpăceală în centrul Europei.

Atît de tulburi erau cunoștințele și hotărîrile Consiliului Suprem în privința Ungariei, încît în aceeași lună am fost invitați de el, pentru a ne cere două măsuri: una — limitarea armamentului României, am răspuns că armamentul unei țări depinde de anume condițiuni, între care primele sînt: caracterul granitei ce are. Are o țară graniță tare? Armamentul ei poate să fie mai mic. A doua condițiune depinde de starea politică a vecinilor săi: are vecini puternici și tare armați? Armamentul său trebuie să fie mai tare. A treia depinde de starea internațională, de relațiunile dintre țara respectivă și vecinii săi. Noi nu cunoșteam nici granițele României, noi nu cunoașteam nici întinderea statelor ce vom avea alături, pentru că nici Ungaria, nici Bulgaria nu aveau condiții de pace, fiindcă nu se știa dacă pe Nistru va fi Ucraina mai mică sau Rusia mai mare, noi nu cunoșteam care erau și forțele militare ale Rusiei, ale Ungariei și ale Bulgariei, care erau încă în stare de ostilitate cu noi. Cum era să admitem și să fixăm noi, dezarmarea unei armate, care stă cu pușca și cu tunul gata în contra unui atac iminent din partea Budapestei, și care de altfel peste 15 zile s-a și pronunțat.

A doua oară am fost chemat pentru a ni se cere ca să tratăm și să cedăm imediat injoncțiunilor lui Béla Kun. Am căutat să conving Consiliul Suprem că Béla Kun nu reprezintă un guvern cu care se poate trata, pentru că nu reprezintă un guvern de ordine și pentru că în concepțiunile lui și în toate acțiunile lui nu avea decît o tendință, aceea de a înșela guvernele cu care trata, pentru a aduce unirea celor 2 anarhii, ⟨cea⟩ de la Moscova cu cea dela Pesta, și astfel, ocupînd centrul Europei, să asigure triumful ideilor lor.

Dlor, nu urez nimănui discuțiuni ca acelea care au fost atunci, și în care nu se mai știa cine era amicul și cine vrăjmașul.

Din fericire, nu numai pentru noi dar pentru Europa, cum ziceam adineauri, logica faptelor, mai puternică decît greșelile oamenilor, a îmbătat în așa mod pe Béla Kun de situația care a avut-o în fața sa, încît a început atacul contra Cehoslovacilor întîi, și pe urmă în contra noastră.

Atunci, Consiliul Suprem s-a deșteptat și atunci am fost invitați la o acțiune în contra Pestei, de la care de două ori fusesem opriți. Am fost invitați ca să participăm la o acțiune comună, pe care noi asemenea de două ori o cerusem și ne fusese refuzată. Dar cînd a fost să se facă acțiunea comună în contra unui inamic, bine armat și organizat și socotit astfel de către cei mai competenți și anume de către comandamentul care condusese victorios războiul mondial, cînd a fost să se facă această acțiune comună, s-a constatat că, din partea celorlalți, contingentele militare respective nu puteau fi puse în acțiune, pentru un motiv sau pentru altul.

Și, în asemenea condițiuni, Béla Kun, încurajat de succesele sale militare contra cehilor, a atacat în mod înverșunat oștirea română și a atacat-o cu așa forță militară, încît Comandamentul Suprem al Aliaților consideră că trebuiesc cel puțin 200 de mii de oameni, bine organizați, ca să o poată înfrînge. Dar în fața lor, în lipsa celor 200 000 aliați, s-a găsit tot soldatul român singur, izolat pe Tisa, și s-a găsit în fruntea lui un comandament capabil, a cărui ordine și a cărui dispoziție a făcut admirația tuturor acelora din străinătate. (Aplauze prelungite.)

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Voci: Trăiască armata.

Dl Ion I. C. Brătianu: Şi această oştire singură, în faţa vrăjmăşiei şi primejdiei noi, a restabilit ordinea nu numai pentru noi, dar pentru Europa întreagă, nu numai pe Tisa, dar de la Dunăre la Pesta. Şi a intrat oştirea noastră în capitala Ungariei cum intră Românul victorios, blajin şi drept, şi a intrat nu numai pentru asigurarea lui şi a Europei, dar pentru ca să asigure ordinea şi pacea în populaţiunea paşnică a Ungariei şi să redea posibilitatea de viaţă statului astăzi vecin nouă. (Aplauze prelungite.)

Am fost siliţi să facem această operă nu numai românească, dar europeană, fără consimţămîntul Conferinţei şi fără participarea ei. Dar rezultatele au fost astfel, că în locul generalului Smuths, care s-a întors, în condiţiunile în care vă vorbeam, — în urma oştirii române, 4 generali aliaţi şi un delegat al Conferinţei au putut să se ducă, fără o trupă şi fără un singur soldat, şi să pună noile condiţiuni de viaţă ale Ungariei de astăzi. (Aplauze.)

Dlor, condiţiunile pe care noi le-am reclamat după intrarea noastră la Pesta, şi după noile servicii pe care le făcuserăm cauzei europene, se rezumau astfel: noi ceream dezarmarea inamicului, care deja atît de mult ne costase ca sînge, ca pagube, ca dezordine de tot felul; reocuparea materialului care ne fusese luat de dînsul şi de aliaţii săi, în timpul ocupaţiunei vrăşmaşe, ceream fruntarii mai sigure din partea sa şi ceream — deoarece guvernul, care se reconstituia acum, se reconstituia numai graţie concursului nostru, numai graţie ordinei pe care armata română o dusese şi posibilităţi, ca în urma ei, să se aşeze acolo cu demnitate şi cu autoritate reprezentanţii Conferinţei — ceream ca şi noi să fim chemaţi să participăm împreună cu reprezentanţii Conferinţei la condiţiunile care se creau pentru Ungaria de astăzi.

Dlor, aceste pretenţiuni erau atît de juste, atît de legitime, atît de moderate, încît nu credeam că ele puteau fi contestate de orice judecător drept, necum de Aliaţi. Cu toate acestea, la expunerea lor, Consiliul ne-a răspuns prin refuz, ne-a cerut să redăm materialele de căi ferate, pe care le recuperasem şi care pentru noi constituiau condiţiune esenţială de viaţă a întregului nostru stat, ne-a cerut să încetăm cu rechiziţionarea tuturor acelor obiecte, care nu erau decît o recuperare slabă şi insuficientă a ceea ce ne luase vrăşmaşul; ni s-a refuzat orice ameliorare a graniţei ce fusese fixată, deşi sînge nou cursese.

Un ton s-a întrebuinţat în contra noastră, nişte accente de nedreptate şi violenţă, care nu se obişnuieşte în relaţiunile de bună curtenie între state, şi cu atît mai puţin în relaţiunile de amiciţie şi de alianţă. (Aplauze.)

Şi mai presus de toate, ni s-a cerut o condiţiune în contra căreia nu mă îndoiesc că nici un român nu va putea să nu protesteze, s-a cerut ca o anchetă internaţională să stabilească abuzurile făcute de reprezentanţii oştirii româneşti în Ungaria.

Dlor, asemenea anchete s-au refuzat, chiar pentru teritorii aliate. Noi am cerut ca să se facă pentru deprădările făcute în Banat de armatele sîrbe şi s-au refuzat. Nu s-au admis pentru alte oştiri şi nu este posibil ca România să admită un control de asemenea natură făcut în contra demnităţii oştirii şi reprezentanţilor ţării. (Aplauze prelungite şi îndelung repetate.)

Am răspuns că orice abuz îşi va găsi pedeapsa severă, din partea reprezentanţilor unei oştiri care a dat exemplul continuu al disciplinei şi al organizaţiei sale. Nu putem însă admite nici un tratament de inegalitate pentru o oştire care, în toate împrejurările războiului, a putut să fie comparată cu cele mai de seamă în caracterul şi însufleţirea morală care a stăpînit-o. (Aplauze prelungite.)

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Dar, dlor, o înfățișare foarte acută a luat pretențiunea ca noi să redăm materialul ce luasem. Materialul luat din Ungaria era de 2 feluri. Era material luat pradă de război. Nici o oștire nu a dat seama de materialul de război ce a luat în luptă, tot materialul de care se serveau forțele militare inamice și care cade în luptă în mîna ta îl deții, și orice oștire aliată l-a considerat peste tot locul ca al său. După armistițiu, cînd se impune predarea restului materialului din țara învinsă, atunci se face repartițiunea între toți care au luptat și a acestui rest, care constituie o altă categorie de material. Dar nouă ni se pretinde ca să predăm materialul pe care l-am luat cu armele în mîini, de la inamici, ceea ce stabilea o condițiune de inferioritate pentru noi, pe care nici un alt stat n-a primit-o.

O altă chestiune foarte arzătoare era aceea a locomotivelor și a vagoanelor. Dv., care trăiți în orice unghi al țării, vă puteți da seama că pe lîngă toate celelalte nevoi, pe deasupra lor și care pe toate le agravează, este aceea a dificultăților transportului din lipsa de material rulant.

De la începutul armistițiului, am cerut necontenit, am bătut la toate ușile, am intervenit la toate organele, ca să ni se redea cel puțin o parte din materialul pe care ni-l luase vrășmașul, și a cărui lipsă ne pusese în condițiuni de viață atît de grele și atît de păgubitoare.

Ca să dau măsura în care încercările noastre reușiseră, constat că, pe cînd numai în Regat ne lipseau 1 200 de locomotive, am obținut în curs de 10 luni să ni se dea 62 de locomotive.

Prin acțiunea noastră la Budapesta, am putut să reintrăm în stăpînirea unui număr considerabil, desigur cu mult insuficient și sub nevoile noastre, dar număr considerabil de locomotive și de vagoane. Consiliul Suprem cerea cu insistență, ca să nu le luăm.

Aci, dlor, nu mai învinuiesc Consiliul Suprem, nici ignoranța acelor care trebuiau să decidă, aci altfel de interese din afară de Consiliul Suprem îl induseseră în eroare.

Dlor, am avut cunoștință, fiind încă la Paris, de raportul unui trimis al unui stat mare; însărcinat ca să facă anchetă asupra situațiunei României, unui trimis ostil poporului și intereselor noastre. El conchisese, într-un raport secret, că România nici nu are dreptul, nici nu va avea putința să-și mențină revendicările și dobîndirile sale din cursul războiului, dar adăuga că, armata română fiind o armată solidă, sfătuiește pe cei care ar vrea ca să înfrîngă această stăpînire românească să o înfrîngă mai mult prin coerciții economice, pentru că poporul român, zicea dînsul, e un popor căruia îi place viața ușoară, iar dacă va fi constrîns prin măsuri mai drastice va ceda la punctele pe care dînsul rezistă.

Dlor, ce am întîmpinat eu, cînd am cunoscut acest fel de a înfățișa poporul român, cred că n-am nevoie să spun, căci răspunseseră pentru mine faptele recente.

Poporul acesta, care pentru un ideal își sacrificase și avutul și familia, și siguranța și viața, acest popor să fie considerat ca un popor căruia îl place viața ușoară și care poate pentru mizerii materiale să dea înapoi din ceea ce consideră ca drept cîștigat al său.

O voce: Nu toți.

Dl Ion I. C. Brătianu: Aceasta era o concepție, desigur, a unui om venit de departe, pătimaș și greșit, nu numai din patimă, dar și din pricina distanței.

O voce: Cine este?

Dl Ion. I. C. Brătianu: Dar nu e mai puțin adevărat că materialul de căi ferate pe care noi l-am luat deschidea acea fereastră indispensabilă pentru ca aerul necesar respirațiunii să poată să intre în casa românească.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

De aceea, în corespondențele care se transmiteau ați putut să vedeți cită furie, cîtă violență, cită patimă în contra acestor recuperări, care redau României posibilitatea unei vieți care nu mai depindea de bunăvoința altora.

Așa stau chestiunile noastre de granițe și de relațiuni politice. Dar pe deasupra lor s-a ridicat o altă chestiune, aceea care este cuprinsă în Tratatul minorităților, al tranzitului și al convențiunilor economice.

Dlor, greșala ce se face este că se confundă sub același nume două chestiuni care sînt complet deosebite și în realitate nu depind una de alta.

Una este chestiunea drepturilor minorităților și a toleranței religioase în granițele statelor respective, cealaltă este chestiunea controlului și a protecțiunei pe care unul sau mai multe state poate să le exercite într-un alt stat pentru anume interes.

Dlor, pentru noi chestiunea drepturilor minorităților e rezolvată. Ea a fost rezolvată din momentul ce a ⟨fost⟩ recunoscut⟨ă⟩ necesitatea soluționării ei complete, creată de un interes de dreptate și de un interes de bună viețuire internă a actualei societăți românești, totdeauna dominată de acel spirit de toleranță religioasă care nu a părăsit niciodată pe poporul nostru. Pentru vechiul Regat ea a fost rezolvată din momentul cînd am acordat evreilor cetățenia română și primeau toate drepturile politice și egala îndreptățire în fața tuturor legilor ca oricare alt cetățean român.

Iar în ținuturile cele noi, frații noștri și noi înșine, de la început am fost convinși că numai pe același principiu de egală îndreptățire și de drept la limbă al minorităților și la cultura lor specială se poate înființa o viață pașnică și trainică în interiorul statului.

La noi, deci, toată chestiunea aceasta în sine era regulată, rezolvată și definitiv terminată.

De altă parte, cu ocaziunea creării Ligii Națiunilor, în fața Conferinței s-a ridicat chestiunea drepturilor minorităților, sub forma egalității de rasă, de naționalitate și de religiune. S-a cerut ca aceste principii să fie înscrise între obligațiunile impuse de Liga Națiunilor pentru toți membrii săi.

Dar, dlor deputați, cine credeți că sînt aceia care s-au opus la înscrierea acestui principiu la Liga Națiunilor, unde astăzi el nu figurează. S-a opus la înscrierea principiului religios reprezentantul Angliei și s-a opus la înscrierea principiului egalității naționalităților reprezentantul Americii (ilaritate), care pentru țările lor nu le-au primit.

Iar reprezentantul României a votat pentru. Am spus de la început: noi sîntem pentru o viață independentă a statului; deci admitem orice garanție pentru principii care vor fi înscrise deopotrivă pentru toate statele independente, mari și mici. Noi înțelegem să fim de partea celor care sînt pentru cele mai largi libertăți în toate sensurile cuvîntului. (Strigăte de bravo, aplauze.)

Am fost surprins și îmi închipui că nu am înțeles bine cînd dl președinte al consiliului a spus ieri că semnîndu-se Tratatul cu Germania, noi ne supusesem deja la stipulațiuni asemenea celor impuse prin Tratatul minorităților.

Ce este drept, am mărturisit că semnasem tratatul cu Germania fără ca să-l fi citit; dar l-am citit pe urmă și sînt convins că nu am semnat nimic care să știrbească în acest fel independența întreagă a statului, precum întreagă și necontestată în formă și în fond a fost independența statului român de la 1877 încoace și precum în fond întreagă fusese chiar înainte de 1877, afară de o mică contribuție financiară și de mici chestiuni de formă.

De fapt, chiar în ultimul deceniu al vasalității ei România era independentă și cînd, în mod atît de insolit, Consiliul Suprem a socotit că e permis să discute independența Regatului român după 1877, am spus: „dacă se contestă independența care a fost recunoscută și în formă și în fapt timp de

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

40 de ani atunci este firesc ca să se restabilească suveranitatea ⟨suzeranitatea⟩ sultanului, iar nu a vreunui alt președinte de republică";

Dar, dlor, pînă a ne regăsi sub suveranitatea ⟨suzeranitatea⟩ sultanului, noi, ca și orice stat independent, nu putem să primim în relațiunile dintre stat și cetățenii săi controlul vreunui alt stat. Și nici un stat independent, oricare i-ar fi întinderea, nu se cuvine să primească acest control. Nu poate România să primească din 3 puncte de vedere, întîi, pentru că nu există în concepțiunea noastră, în ce privește independența, „state mari și state mici"; iar noi înțelegem că să avem la noi, relativ la legile interne și la relațiunile statului cu cetățenii săi, în interiorul Regatului, tot atîta libertate și independență ca oricare mare împărăție.

Voci: Foarte bine. (Aplauze.)

Dl Ion I. C. Brătianu: Dlor, dar nici din punctul de vedere al bunelor relațiuni dintre state nu se cuvine ca să se admită asemenea imixtiuni. Pentru că dacă unele state au dreptul să se amestece la altele în viața lor internă, acest drept le impune și datorii. Și astfel vor fi împrejurări cînd, fără voia lor și în detrimentul amiciției internaționale, guvernele vor fi aduse să intervină în chestiuni interne ale unui alt stat cu care ar trebui să trăiască în prietenie.

În al treilea rînd, pentru că asemenea intervențiune este mai presus de toate în detrimentul minorităților pe care are pretenția să le protejeze. Este în detrimentul lor, pentru că aceste imixtiuni se fac în detrimentul vieții frățești și amicale care trebuie se existe între cetățenii unui stat și de care minoritățile au încă mai mare nevoie ca majoritățile. (Aplauze.)

Cînd legile interne dau egală îndreptățire tuturor cetățenilor, atunci ei toți, fie ei ai majorităților, fie ai minorităților, recunosc pe statul căruia aparțin ca protectorul lor natural, sprijinul lor unic. Prin mijlocul acestui sprijin minoritățile dobîndesc cea mai solidă legațiune cu concetățenii ceilalți care formează însăși temelia statului.

Din contră, răsturnați situația, împărțiți cetățenii unui stat în două cete, unii care își găsesc tot sprijinul și tot ajutorul numai în statul lor, ceilalți care, pe lîngă statul lor, își găsesc un sprijin superior în state din afară. Vedeți care este viața de zăzanie și de animozitate la care sînt chemate aceste două fracțiuni ale unui popor. Dacă noi avem un interes — și-l avem mare — ca să trăim în frățietate cu minoritățile de la noi, ele au un interes — și-l au încă mai mare — de a trăi în frățietate cu aceia care constituie majoritatea poporului cu care sînt de soartă hotărîți să conviețuiască.

Pentru aceste grave motive, putem admite un tratat care ne-ar impune controlul din străinătate, care ar invita pe unii cetățeni români să se îndrepteze, în contra statului lor, la un alt stat, care ne-ar pune într-o stare de inferioritate internațională, într-o stare incompatibilă cu demnitatea pe care o revendicăm pentru statul nostru? (Aplauze.)

Dlor, consider ca o agravare, modificarea textului de care s-a vorbit ca de o atenuare. S-a zis că în locul constrîngerii brutale, violente, care voia să ni se impună și în formă ca și în fond, și care ni s-a și impus prin articolul Tratatului cu Austria, s-a renunțat la preambulul Tratatului minorităților care punea în discuție explicit independența unui stat, care ca egal s-a luptat și a vărsat sîngele împreună cu ceilalți Aliați în marele război actual. S-a renunțat într-acest tratat la formula cominatorie, deja impusă prin acel precedent, și s-a înlocuit cu o formulă farisiană, care pretinde că România de bunăvoie a consimțit la un asemenea tratament. Nu se cade ca nici într-o formă România să se supună la acest regim. (Aplauze.)

Dar pentru dezvoltarea viitoare a chestiunii, eu prefer să rămînă înscrisă sub forma ei violentă și brutală, cum e și actul însuși. (Aplauze.)

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Reprezentantului Conferinței, care caută să mă convingă că s-ar putea îndulci astfel unele din condițiuni, eu i-am răspuns că nu pot să discut condițiile de aplicare, cînd nu pot să primesc principiile pe care ele au fost stabilite. Pentru un stat oarecare, dar mai ales pentru unul ca al nostru, a părăsi terenul principiilor este deja a se da bătut, pentru că principiile singure ne dau nouă în viața internațională compensația necesară, în fața celor mai mari. (Aplauze.)

I-am repetat, declarați că sîntem gata să primim ce se va impune, totalitatea celorlalte state civilizate. Am admis ca Liga Națiunilor să ia pentru toți măsuri uniforme ⟨unitare⟩, la care România aderă fără rezerve.

Mi s-a răspuns că se pun aceste condițiuni numai pentru moștenitorii Austro-Ungariei. Atunci am zis: „Bine, să se pună pentru toți moștenitorii Austro-Ungariei, începînd cu Italia, care este o Putere mare, și atunci ne supunem și noi; dar nu admitem să se facă două tratamente și ca de azi înainte, în centrul Europei, să fie state constituite, cum ziceam mai adineauri, cu o independență limitată și că, precum a fost Turcia de ieri la coastele Europei, să fie de azi înainte în centrul ei state cu un regim special de capitulații, pentru că aceasta nu va fi nici în interesul dezvoltării lor, nici în interesul dezvoltării întregii lumi europene.

Am spus: nu primim aceste condițiuni de inegalitate, care consacră imixtiunea altor state în afacerile noastre interne.

Ne asigurați azi de amiciția dv., mîine, în jocul firesc al echilibrului de puteri, statele și popoarele vor însemna din nou fiecare ceea ce forțele sale îi permit să semnifice, și vom avea la noi pe lîngă reprezentanții unor state amice și reprezentanții altor state care vor putea să aibă interese ostile nouă, și va putea oricare din ei să ia statul nostru de gît și să-l ducă la judecata tribunalului ligii popoarelor, la care judecată celelalte state independente sînt în drept să nu meargă, și de aceea nici noi nu voim să mergem.

Am mai adăugat că, în afară de aceste considerente de ordin superior de morală, de ordin permanent de siguranță de stat, mai este și alt considerent peste care nu pot să trec, este că tonul cu care mi se vorbește nu convine unui ton de negocieri și de înțelegere, este un ton de violență și un ton cominatoriu, care nu trebuie să fie între noi.

Iată, dlor, pentru ce, dacă în chestiunea granițelor mi-am închipuit că orice guvern poate să dea momentului soluțiunile pe care el le crede mai înțelepte, deși din partea mea am convingerea că singurele înțelepte și singurele definitive vor fi tot acelea pe care le revendicasem noi, și dacă în chestiunea aceasta un guvern ardelean, mai mult decît oricare altul, era în drept să facă concesiuni mai largi decît ce puteam să fac eu, care rămîn omul tratatului pe chestiunea minorităților, nici un guvern nu credeam că poate să reprezinte cum se cuvine întreg Regatul român închegat cu caracterul de independență pe care o adusese ca partea sa vechiul Regat (aplauze pe băncile liberale), nu putea nimeni să reprezinte România făcînd acele concesiuni care sînt contra independenței reale a statului, astfel cum el a trăit pentru prosperitatea neamului timp de 40 de ani și astfel cum a fost clădit cu atîta muncă și cu atîta patriotism de aceia pe care noi i-am urmat. (Aplauze pe băncile liberale.)

Dl Octavian Goga: Nu este guvern ardelean.

Dl N. Iorga, președinte: Camera admite suspendarea ședinței pentru 10 minute? (Aprobări.)

Suspend ședința pentru 10 minute.

— La redeschidere:

D N. Iorga, președinte: Ședința se redeschide, dl Brătianu are cuvîntul.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Dl Ion I. C. Brătianu: Dlor deputaţi, am făcut, desigur lungă pentru răbdarea dv. dar prea scurtă pentru însemnătatea situaţiei şi pentru importanţa chestiunilor despre care am vorbit, expunerea situaţiei României astfel cum a fost creată de către Conferinţa de Pace, dar ⟨şi⟩ de către Consiliul Suprem care a înlocuit această Conferinţă. Am făcut această expunere aşa cum credeam, cu sinceritatea care se cuvine în faţa unui parlament care are a decide asupra chestiunilor ce-i sînt supuse. Nu aş vrea însă ca adevărurile care am fost silit să le arăt în ceea ce priveşte atitudinea Consiliului Suprem să-şi găsească în sufletele acelora care nu sînt destul de iniţiaţi răsunet: nu contra unei rele înjghebări a Conferinţei şi a greşitelor cunoştinţe a situaţiei României din partea acelora care o prezidau, dar contra înseşi a popoarelor pe care ei le reprezentau. Din contră, în opiniunile publice ale tuturor, în măsură desigur cu cît fiecare are adevărată cunoştinţă despre cauza României, aceasta a găsit un ecou din cele mai simpatice. Desigur nu pe temeiul pe care l-a creat Consiliul Suprem între dînsul şi statul român, se pot dezvolta relaţiunile de simpatie adîncă şi de interese mari care trebuie să lege popoarele din occident. E de ajuns să vedeţi cum cei mai însemnaţi şi cei mai de drept reprezentanţi ai opiniei publice franceze se exprimă asupra modului cum România a fost tratată de Consiliul Suprem, pentru ca să găsiţi în cuvintele lor şi o mare mîngîiere pentru noi şi o mare încredere că dificultăţile orei prezente sînt trecătoare, precum vremelnică este şi organizaţia politică care le-a creat.

Dlor, ziceam că în dezvoltarea acestui Consiliu Suprem astfel a fost condusă acţiunea lui, încît treptat America în chestiunile europene a avut hotărîtoarea deciziune. Această hotărîtoare deciziune a avut-o, pentru că şi-au închipuit aceia care compuneau Consiliul Suprem că precum America avea hotărîrile definitive, ea va da şi siguranţa hotărîtoare necesară şi suficientă pentru tot ceea ce s-a hotărît. S-a întîmplat însă că prezidentul Wilson, care făcuse aceste legăminte în numele poporului său, reîntorcîndu-se în America, a găsit o rezistenţă hotărîtă din partea organului legal al statului american şi astfel Consiliul Suprem, care îşi întemeiase soluţiunile şi garanţiile chestiunilor europene pe voinţa şi puterea Americii, a aflat că este lipsă de voinţă din partea Americii ca să dea această chezăşie. În această situaţiune Consiliul Suprem s-a găsit în faţa unei surprinderi dureroase, care cam brusc l-a silit să vadă rezultatul grav la care ajunsese, eliminînd din rolul lor firesc statele Europei care aveau dreptul şi căderea să contribuie la soluţiuni, ca fiind cele mai interesate să le găsească, şi mai în măsură pînă la sfîrşit să le asigure în întregime, nu numai aplicaţiunea lor de astăzi, dar şi chezăşuirea lor pentru mîine. Consiliul Suprem a constatat astfel că clădise totul rezămîndu-se pe un singur factor, care la momentul hotărîtor refuza să ia asupra sa această sarcină. El şi-a văzut dintr-o dată primejduită opera, pentru că se primejduia prestigiul acelora care o proiectaseră şi combinaseră.

În faţa acestei decepţii şi a acestei ameninţări el a căutat în primul moment, cu nerăbdarea totdeauna rău sfătuitoare, să-şi restabilească un prestigiu pe care îl pierduse prin atitudinea luată de America.

Prin acte contra cui putea el să-şi restabilească acest prestigiu?

A socotit că prin acte contra României şi a procedat la cunoscutele măsuri de violenţă întrebuinţate în contra ei.

Dar de ce a socotit că putea în contra României să aibă un succes mai facil? Pentru că şi-a închipuit că în România avea a face nu cu rezistenţa conştientă a unui popor, ci cu capriciul unui om pentru că i se spusese că la noi era vorba de o politică personală a mea care nu-mi dădeam seama de adevăratele interese şi de adevărata situaţiune a României şi că poporul român, în conştiinţa lui naţională, nu înţelegea la fel apărarea acelor interese

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

De aceea, dlor, astăzi este o zi hotărîtoare, pentru că din soluționarea acestor chestiuni de către parlament va reieși, dacă revendicările române, și mai ales acele care importă atît de vital independenței și demnității statului, au fost înfățișate fidel de reprezentantul conștiinței naționale bărbătești a unui popor viteaz și hotărît. (Aplauze.)

Dlor, avem desigur nevoie, avem mare nevoie de Aliații noștri. Dar tot atît de sigur au și ei nevoie mare de noi. (Aplauze prelungite, strigăte de bravo.)

Nu le cerem pentru acordarea politicii noastre cu a lor, nu le cerem să sacrifice nici unul interesele lor de seamă, dar nici ei nu trebuie să ne ceară să sacrificăm interesele vitale ale vieții noastre de stat. (Aplauze.)

Întrucît rezistența în fața unor pretențiuni care știrbesc din posibilitățile dezvoltării noastre complete, întrucît această rezistență este hotărîrea bărbătească a unei conștiințe naționale, fiți siguri, dlor, că nu este nici în putința, nici în interesul Aliaților ca să o înfrîngă. (Aplauze prelungite și îndelung repetate.)

Amenințările și violențele, cum v-am spus, au fost pentru a înfrînge capriciul unui om. Dacă ele vor întîlni în fața lor voința unui popor, se vor topi și-și vor căuta singure soluții amicale, fiindcă n-ar avea posibilitatea de a realiza altele, fără a compromite, deodată cu interesele românești, și interesele mari și directe ale Europei. (Aplauze prelungite, strigăte de bravo.)

Nu depinde de aceste amenințări nici siguranța externă a statului, nici situațiunea lui internă.

Este sigur că victoria Aliaților a produs o situațiune europeană care a permis României realizarea revendcărilor ei seculare, dar la această victorie România a avut partea ei, partea ei mare de jertfe și de rezultate și cînd a fost vorba de ocuparea teritoriilor sale ea le-a ocupat, la Nistru, ca și la Tisa, cu bărbăția soldatului și cu luptă în contra vrăjmașului. (Aplauze prelungite, strigăte de bravo.)

O voce: Trăiască armata română. (Aplauze furtunoase. Adunarea aplaudă în picioare.)

Dl Ion I. C. Brătianu: Siguranța noastră politică, cîștigarea definitivă a provinciilor alipite în jurul României Mari ne-o dă încrederea pe care o avem în energia poporului și în bărbăția oștirii.

Am fost dar noi pavăză în contra vrăjmașului, care a vrut să ne atace în Basarabia și în Ardeal, și nu cu hotărîri ale altora puse în protap am putut să oprim puhoaiele vrăjmașe care veneau asupra noastră (Aplauze), ci cu piepturile soldaților noștri și cu hotărîrea bărbătească a poporului nostru. (Aplauze prelungite.)

Nu vă temeți, dlor, nu sînt puteri străine care mai pot să scoată de la sînul României Mari pe fiicele ei astăzi regăsite. Orice s-ar întîmpla peste Nistru, orice s-ar întîmpla peste Tisa este definitivă și hotărîtă soarta integrității Regatului. (Aplauze prelungite,) În momente grele și hotărîtoare, nu numai pentru noi, dar pentru civilizațiunea unei părți întregi a lumii, nu ne-au fost alții pavăză, ci am fost noi pavăza noastră și a lor. (Aplauze prelungite).

O voce: Țăranul român.

Dl Ion I. C Brătianu: Țăranul român și toți românii, nu numai țăranul. (Aplauze prelungite.)

Ne-am regăsit după veacuri în desfășurarea evenimentelor istorice îndeplinind aceeași misiune de apărători ai civilizațiunii occidentale pe care am îndeplinit-o în trecut, cînd sub forma semilunei Europa era amenințată de barbarii orientului; de rîndul acesta asemenea, ca o stîncă, între cele două

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

valuri ale hoardelor, care voiau să se unească peste noi pentru a cotropi toată civilizaţiunea Europei, a stat ca o stîncă românul care a arătat din nou ce este pentru alţii şi ce poate pentru dînsul. (Aplauze prelungite.)

Nu vă înspăimîntaţi de vorbe, dlor! nici pe un tărîm nu există în firea forţelor putinţa să înfrîngă hotărîrea unui popor care vrea să trăiască demn şi independent. (Aplauze furtunoase.)

A dat poporul nostru pildă că nu e ceea ce scria acel vrăjmaş informator al unei delegaţii de la Paris şi nu pentru un blid de linte îşi va vinde el dreptul de întîi născut al civilizaţiunii europene la gurile Dunării. (Aplauze prelungite.)

Nu poate să ne înfrîngă, fiindcă nu de bunăvoinţă sau de reauavoinţă depind dificultăţile economice ale zilelor de azi.

Suferă, suferă greu toate regiunile care au fost ocupate şi devastate.

Franţa, chiar la ea acasă, nu a reuşit să restabilească o viaţă posibilă în regiunile care au fost distruse.

Nu lipsa buneivoinţe e cauza hotărîtoare, ci lipsa posibilităţii Aliaţilor. Trebuie cu toţii să ne încordăm puterile pentru satisfacerea nevoilor cît vom putea mai mult prin mijloacele noastre.

Iar din afară vor veni, da, vor veni fireşte la timp cele ce pot să vină, pentru că cel puţin tot atîta interes cît avem noi la schimb cu alţii, au şi alţii la schimb cu noi. (Aplauze prelungite.)

Dlor, în ziua cînd statele europene îşi reiau prin atitudinea Americii adevăratul lor rost în echilibrul de forţe al continentului nostru, România reapare întreagă, ceea ce trebuie să fie în raport cu ce a fost în Orientul de ieri, în raport cu ce e azi în graniţele sale mărite.

Nu uitaţi că dacă nu e dreaptă declaraţia preşedintelui Conferinţei că fiecare popor semnifică numai prin puterea sa militară, este însă adevărat, că însemnătatea popoarelor e reprezentată prin forţele de care dispun. Ea e reprezentată prin forţele lor intelectuale, morale, materiale, de energie.

Cea mai bună definiţiune pe care am găsit-o de ceea ce înseamnă o naţiune este aceea a conştiinţei naţionale.

O naţiune este o conştiinţă naţională. Cît valorează una atît însemnează cealaltă.

Conştiinţa a ceea ce eşti şi hotărîrea fermă de a fi este puterea cea dintîi a unui popor. Cum şi-o manifestă el astfel îşi aşează rolul şi rostul în mijlocul neamurilor. (Aplauze prelungite, strigăte de bravo.)

Prin situaţiunea lui geografică, prin însuşirile lui,prin energiile lui, prin trecutul şi originea lui, neamul nostru are un rol de seamă în lume.

Am fost în trecut apărători ai „Legii" şi apărători ai civilizaţiei; am fost în prezent apărători ai libertăţei şi apărători ai ordinei. Vom fi şi în viitor apărători ai păcii şi ai civilizaţiunei ale întregei regiuni de la gurile Dunării.

Consiliul Suprem şi cu hotărîrile sale este o instituţiune vremelnică. Peste el, pe deasupra lor stă interesul superior şi permanent al popoarelor civilizate care vrea ca în aceste ţinuturi ale lumii să se aşeze şi să se dezvolte un stat puternic, puternic prin ceea ce reprezintă, puternic prin ceea ce este, puternic prin constituirea sa internă, puternic, mai presus de toate, prin conştiinţa pe care o are despre înalta lui misiune. (Aplauze.)

În lupta de azi între cele două concepţiuni, a Consiliului Suprem şi a noastră, noi avem pentru noi ideea cea mare şi avem astfel pentru noi siguranţa triumfului în viitor. Ce cerem noi azi pentru viaţa internaţională a popoarelor? Cerem ce s-a dobîndit pentru viaţa internă a tuturor statelor civilizate, cerem democratizarea vieţii internaţionale. (Aplauze.)

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Sînteţi, dlor, toţi reprezentanţii unui popor, care este mîndru şi poate să fie mîndru de trecutul său, şi care trebuie să aibă mare încredere în viitorul său. Nu scădeţi rolul pe care el trebuie să-l aibă în lume; fiţi cît de modeşti pentru persoana dv., nu fiţi pentru poporul pe care îl reprezentaţi. (Aplauze.)

Aveţi conştiinţa că cu numărul lui şi cu situaţiunea în care a fost, nu este popor care să fi putut să îndeplinească un rol mai nobil, un rol mai rodnic decît l-a îndeplinit neamul nostru. Şi de aceea, rog pe dl prim-ministru, în zilele de azi, să nu-şi mai termine cuvîntările sale ca acelea ale unui om care intră în prăpastie, pentru că în prăpastie nu se cade să se coboare acela care poartă destinele poporului român. Nu, dlor, daţi-vă seamă cu toţii că trăim zilele Reînvierii şi să zicem, toţi împreună, „Sus inimile"! (Aplauze prelungite.)

■ *Dezbaterile Adunării Deputaţilor*, nr. 14—15, din 30 decembrie — 1 ianuarie 1919/1920, p. 157—175.

817

1919 decembrie 17. **Declaraţie făcută de R. Brandsch în Adunarea Deputaţilor, în numele „naţiunii germane din România Mare".**

Onorată Cameră, am onoarea, în numele poporului meu, înaintea Parlamentului, a face următoarea declaraţiune, care exprimă sentimentele noastre şi vederile noastre politice.

„Onorată Cameră, noi reprezentanţii liberi aleşi ai naţiunii germane din România Mare, la intrarea noastră în Adunarea Constituantă, ne simţim datori a reînnoi declaraţia solemnă că ne-am alipit Statului Român prin libera hotărîre şi că îi vom aparţine ca cetăţeni credincioşi şi loiali, sub sceptrul dinastiei (aplauze), cu sentimentul frăţesc pentru toate naţiunile ţării, pătrunse de aceleaşi convingeri şi mai cu seamă pentru poporul român, de care în parte ne leagă aceeaşi soartă de multe secole, salutăm noua noastră patrie, şi îi urăm, precum şi tuturor popoarelor sale, din toată inima un viitor binecuvîntat. (Aplauze.)

Numai munca comună şi serioasă a tuturor cetăţenilor va fi în stare de a pune pe baze sigure acest viitor. De aceea vom participa din toate puterile la această muncă şi vom colabora spre a face din patria noastră o citadelă a culturei şi a civilizaţiei, a libertăţei democratice şi a drepturilor egale pentru toate popoarele sale.

Nădejdea noastră în realizarea acestui scop e bazată pe adînca convingere ce o avem că vor fi executate într-un mod loial şi îndeplinite în întregime prin legislaţia ţării hotărîrile de la Alba Iulia (aplauze), hotărîri pătrunse de spiritul adevăratei democraţii, corespunzătoare ideii de protecţie reală a minorităţilor, recunoscută astăzi de lumea întreagă, şi mai cu seamă promisiunea că fiecare popor se va putea instrui, judeca şi administra în limba şi prin proprii săi fii, că va participa în măsura numărului său la guvernarea şi la legislaţia ţării şi se va bucura de deplina autonomie a şcoalei şi a bisericei.

Stăm pe tărîmul adevăratei democraţii, ne vom strădui a colabora într-un mod cinstit cu toţii, adevăraţii democraţi în toate ramurile progresului cultural, social şi economic, avînd satisfacţie deosebită că împărtăşim în această direcţie sentimentele fraţilor noştri români din Transilvania, autorii hotărîrilor din Alba Iulia.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Dorim patriei noastre o pace durabilă corespunzătoare atît demnității cît și intereselor sale și ne exprimăm ura rea ca Dumnezeu să binecuvînteze munca noastră și să dăruiască patriei noastre și tuturor popoarelor sale un viitor fericit.

Pe baza programului dezvoltat din partea guvernului, declarăm că votăm acestui guvern, prezidat și compus de oameni care au luptat în timpuri grele pentru poporul lor, încredere, încredințați fiind că va crea bazele unei vieți mulțumite și nouă în patria noastră comună, pentru care au vărsat și ostașii noștri sîngele lor pe Tisa. (Aplauze.)

Trăiască România Mare! Trăiască regele și familia regală. (Aplauze prelungite.)"

■ *Dezbaterile Adunării Deputaților*, nr. 15, p. 181—182.

818

1919 decembrie 17. **Discurs al lui G. Gîrda în ședința Adunării Deputaților în care a prezentat, în numele deputaților bănățeni, și o declarație.**

Dl dr. G. Gârda: Dle președinte, dlor deputați, 18 veacuri s-au strecurat de cînd falnica acvilă romană, filfiind, a trecut Dunărea cea lată, ca răpuind îndrăzneț ul balaur al lui Decebal, cu vigoarea sîngelui acestui balaur, să coroboreze sîngele nobililor săi fii, dintre care pe cei dintîi i-a așezat în Banat. Din primul moment al descălecării, Banatul a primit caracterul romanic, a devenit țară românească: leagănul neamului românesc. (Aplauze.) De atunci și pînă în ziua de azi cîte năvăliri nu l-au izbit, cîte popoare barbare nu l-au dripit ⟨sic !⟩ și el totuși a rămas ceea ce soarta i-a hărăzit ca să fie — cea mai falnică provincie românească. (Aplauze.) Fiindu-i și lui ca și altor provincii române ursit ca mai multe secole să tînjească în lînceda sclavie a altor popoare, a trebuit să îndure și el toate loviturile îndreptate asupra sa, pentru zdrobirea caracterului său românesc, crezînd asupritorii lui că astfel i se va face imposibil de a se mai îmbrățișa cîndva cu celelalte surori ale sale. (Aplauze.)

Fost-a sfîșiat în două, dar rana tăieturii niciciînd nu s-a vindecat, nici măcar nu s-a cicatrizat, sîngele a curs întruna, durerea a fost perpetuă și cînd din grația proniei cerești cele două părți s-au putut atinge din nou una de alta, vindecarea s-a produs așa de repede și așa de temeinic , că nici semn nu a mai rămas după urma tăieturii. (Aplauze.)

Uimiți de această însușire magică a poporului românesc, asupritorii lui au iscodit alte vicleșuguri pentru a-l distruge sau cel puțin pentru a-l denatura.

Rînd pe rînd, au vîrît în corpul lui mai multe icuri de elemente străine, crezînd că dezbinîndu-ne vom slăbi și ne vom stinge. Dar cu cît dînșii loveau mai puternic în acele icuri, menite să ne despice, corpul nostru rezista mai puternic și nu numai că n-a slăbit, ci din contră se învîrtoșa văzînd cu ochii. (Aplauze.)

Istoria deci ne dovedește că a încerca sfîșierea Banatului este egal cu a lupta în contra legilor firii. (Aplauze prelungite, bravo.)

Și totuși, acuma, abia scăpați din ghiarele vechilor noștri asupritori, cu mirare ne vedem puși înaintea unui nou atentat îndreptat împotriva integrității teritoriale a Banatului.

Banatul este o unitate indivizibilă, atît din punctul de vedere etnic, cît și din punctul de vedere economic și strategico-geografic. Banatul întreg are

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

caracter românesc; prin urmare întregul Banat trebuie închegat în România Mare. (Aplauze prelungite, bravo.)

O dorim aceasta nu numai noi românii, ci o cer cu insistență și cel mai bogat și după români cel mai numeros element al Banatului: șvabii (aplauze) și o pretind și slovacii. (Aplauze.)

Că ce importanță are integritatea Banatului din punct de vedere strategic, aceasta nu trebuie să o dovedesc eu, deoarece o dovedește istoria prin desele și decizătoarele lupte, care s-au desfășurat pe teritoriul Banatului. Iar că din punct de vedere economic, ce înseamnă integritatea Banatului, aceea o dovedește înaltul său comerț, întinsa sa industrie, dar mai vîrtos o dovedesc lungile caravane de moți și alți locuitori de la munte, care zilnic parcurg drumurile lui, ducînd acasă la copii și la nevastă pîinea de toate zilele. (Aplauze.)

Nu este o absurditate de a divide așa o provincie? Ba da. (Aplauze.)

Dlor deputați! Cînd România a intrat în războiul mondial, cu trupul, formal, era legată de Puterile Centrale, cu sufletul însă era pe deplin contopită cu surorile sale latine, (aplauze) și cu acele popoare din apus, care împreună cu ele au luptat pentru descătușarea celor ferecați și pentru adevărata libertate a popoarelor. Numai ceasul îl așteaptă, ca, dimpreună cu ele, și ea să lupte pentru mîntuirea neamurilor. Înainte de a intra în război, în scris i s-a garantat mîntuirea și unirea întregului neam românesc. Și cînd a intrat România în război? Nu atunci cînd momentul a fost mai prielnic pentru dînsa, ci cînd pericolul a fost mai mare pentru Aliați!!! (Aplauze.)

Atunci, cînd la Verdun, cîinele turbat apucase de pulpă și era să răpună pe sora sa mai mare pe cea mai nobilă dintre țări, pe Franța! Fără ezitare s-a năpustit asupra zăvodului turbat, care, astfel stingherit în planurile sale, a năvălit asupra României, a alungat-o, a încolțit-o, i-a cauzat multe dureri, dar România le-a suferit cu conștiința liniștită că a salvat pe sora sa, despre care de asemeni era ferm convinsă că, îndată ce rănile i se vor vindeca, fără preget va grăbi întru mîntuirea surorii sale mai mici. (Aplauze.)

Așa a și fost. Războiul s-a terminat, și deodată cu zuruitul produs de ruperea lanțurilor sclaviei, peste munți și peste văi a răsunat cuvîntul înțeleptului Wilson: Popoare, la autodeterminațiune!

Am alergat și noi la Alba Iulia, unde, în sensul acestui principiu și pe baza contractului de alianță, am decretat unirea tuturor ținuturilor românești. (Aplauze.)

Dar iată că înainte de realizarea integrală a idealului nostru național, o armată străină intră în Banat și o armată străină se formează la Tisa cu scopul de a ne distruge pe noi, ca mai apoi, prin principiile sale, să distrugă Europa întreagă.

Față de prima armată am respectat gestul Aliaților noștri; pe a doua armată am zdrobit-o (aplauze), și așa am înlăturat și acest rău de pe capul Europei.

Dacă evenimentele istorice își au însemnătatea lor, prin felul cum au decurs, o deosebită importanță au din punctul acela de vedere, ce efecte ar fi urmat dacă n-ar fi decurs astfel?

Ai se ivesc două întrebări: 1) ce s-ar fi întîmplat în Europa dacă România nu intra în război la 1916: 2) ce s-ar fi întîmplat dacă bolșevismul unguresc nu s-ar fi îndreptat în contra noastră, ci ar fi pornit spre apus cu porțile deschise.

Acestea sînt meritele și acestea sînt principiile de drept, în temeiul cărora cerem realizarea tuturor revendicărilor noastre naționale. (Aplauze.)

Acestea sînt meritele și acestea sînt principiile de drept, în temeiul cărora pretindem integritatea Banatului, la care noi, bănățenii, nu vom renunța

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

nicicînd (aplauze prelungite) și ne vom folosi de toate ocaziunile pentru ca să accentuăm aceasta. (Aplauze.)

Noi, deputații bănățeni, membri ai Partidului Național, sîntem convinși că semnarea păcii s-a făcut numai în urma unei forțe majore. De aceea sîntem cu deplină încredere în guvernul actual. (Aplauze prelungite.)

Cu toate acestea, în chestiunea Banatului, procedăm solidar cu ceilalți colegi ai noștri din alte partide și de alte convingeri politice, conștienți despre aceea că în lupta pentru idealul național trebuie să se șteargă orice graniță dintre frați. (Aplauze.)

Partea relativă la Banat, din expozeul dlui ministru-președinte, ne-a săgetat inima atît de adînc, încît nu putem să înăbușim țipătul nostru de durere pe care voim ca lumea întreagă să-l audă. Durerile ne-au unit pe toți bănățenii. (Aplauze.)

De aceea, în perfectă înțelegere, toți deputații bănățeni dorim ca alături de...

Voci: Care toți?

Alte voci: Toți!!

Dl dr. G. Gârda: Ca alături de expozeul dlui ministru-președinte să se eternizeze și următoarea noastră declarație:

Voci: Să auzim.

Dl dr. G. Gârda: Banatul, care din punct de vedere etnic, este leagănul neamului românesc, se înfățișează în toate privințele ca un întreg indivizibil.

Din cele mai vechi timpuri românii sînt singurii locuitori de baștină ai Banatului.

În fruntea lor au apărat Vadurile Dunării luptînd pentru creștinătate și pentru cultura apuseană: Iancu Vodă Corvinul și Paul Chinezul, întocmai ca voievozii principatelor române învecinate.

Deci, al românilor trebuie să fie și dreptul de a fi stăpînii Banatului întreg.

Și, cu toate că în veacurile din urmă dușmanii seculari ai neamului românesc au împestrițat unele ținuturi bănățene cu răzlețe colonii străine, sprijinite și ajutorate pe întreaga linie pe puterea statelor austriac și ungur, totuși elementul românesc, prigonit și strîmtorat, formează marea majoritate a locuitorilor lui și Banatul întreg și-a păstrat caracterul său românesc.

Astfel, chiar și numai cu considerare de înaltele principii de libertate, statornicite de factorii puterilor care croiesc din nou harta lumii și acceptate de toate țările, precum și de considerare la principiul autodeterminațiunei este absolut firesc că Banatul întreg nu poate aparține decît României cu atît mai vîrtos că aceasta o doresc nu numai românii, ci o cere și totalitatea șvabilor și a slovacilor din Banat, din 4/5 a locuitorilor lui. (Aplauze.)

Între frontierele sale, atît de ideale cum e Mureșul, Tisa și Dunărea, pulsează o însemnată viață economică, comercială și industrială, unitară și atît de strîns legată prin produsele solului și subsolului, prin rîurile, căile de comunicațiune, precum și prin canalurile unui întreg sistem de hidrotehnică, încît o divizare a Banatului nu numai că va tulbura întreagă această stare înfloritoare, ci va provoca o mare decadență, cum s-a întîmplat pe timpul domniei turcilor, care de asemenea sfîșiaseră acest frumos colț de țară.

Alipirea întregului Banat la România (aplauze) o cer și marile jertfe și însemnatul sprijin dat de poporul românesc și de viteaza sa oștire întru obținerea definitivei biruințe a glorioșilor noștri Aliați.

Adus-am aceste jertfe de o parte îndemnați de simțul firesc că în marele conflict mondial locul poporului român trebuia să fie alături de marile sale surori latine și de statele care luptau pentru dezrobirea și drepturile popoarelor asuprite și peste tot pentru idealurile omenirii; de altă parte, poporul român a fost îmbărbătat de vitejia sa și de cuprinsul Tratatului de la 4/17

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

august 1916 care, cu iscălitura celor 4 mari Puteri Aliate, a sancţionat dreptul României şi asupra întregului Banat.

Aceasta o cere şi interesul general pentru pacea acestor părţi, căci proiectata lui împărţire cu hotarele imposibile de azi va crea un fel de Alsacie şi Lorenă a Orientului, care va fi un izvor de continue certuri între două ţări şi popoare, care pînă acum nu s-au războit între sine şi au şi pe viitor mari interese de bună vecinătate.

În temeiul acestor considerente, noi, subsemnaţii deputaţi ai Banatului, în numele celor ce ne-au trimis în această primă Adunare Naţională a României Mari, în perfectă înţelegere cu senatorii bănăţeni:

1. Pretindem cu toată hotărîrea ca atît guvernul ţării, cît şi toţi ceilalţi factori ai ei, în interesul hotărîrii unanime a Marii Adunări Naţionale de la Alba Iulia şi a Adunărilor Naţionale locale de la Lugoj (10 iunie 1919) şi Timişoara (10 august 1919), să insiste pentru alipirea integrală a Banatului la patria mumă. (Aplauze prelungite.):

2. Enunţăm că nu vom recunoaşte sub nici o formă ştirbirea acestui drept indiscutabil. (Aplauze.); şi

3. Protestăm sus şi tare contra oricărei tendinţe de a smulge de la sînul patriei mume pe cea mai sănătoasă, mai bogată şi mai înaintată parte a pămîntului românesc, ai cărei fii, în orice împrejurări, vreau să fie consideraţi ca aparţinînd Patriei Române, contopiţi sufleteşte cu fraţii lor de pretutindeni şi care, încurajaţi de sfinţenia şi dreptatea cauzei lor şi de pilda patriotică de la 1871 a fraţilor lor francezi din Alsacia şi Lorena, exclamă acum şi vor exclama şi în viitor, plini de nădejde în zile mai bune:

„Banatul nu e pierdut!" (Aplauze.)

Bucureşti, la 18 decembrie 1919.

Semnaţi: dr. George Adam, inginer E. Munteanu, Anton Mocioni, dr. Avram Imbroane, dr. Pompiliu Ciobanu, dr. Ion Damian, Ioan Oprea, dr. Lucian Georgevici, dr. Liviu Cigăreanu, dr. Alexandru Moraru, Ioan Mocsony, inginer Simeon Simu, Patrichie Ramniaţiu, Augustin Ghilezan, dr. Ioan Sîrbul, dr. Tiberius Brediceanu, dr. Caius Brediceanu, Romulus S. Molin, dr. Aurel Văleanu, dr. Ioan Ţeicu, Teodor Bucurescu, Ioan Păşuica, dr. Constantin Murariu, dr. Ştefan Frecot, Victor Biberia, Sever Bocu, Johann Tengler, dr. Peter Rausch, dr. Gheorghe Gârda, dr. Joseph Gabril, Heinrich Anwender, dr. Trifun Laţia.

■ *Dezbaterile Adunării Deputaţilor*, nr. 15, p. 182, col. 1— 183, col.3.

819

1919 decembrie 17. **Telegrame adresate Marelui Cartier General român în legătură cu faptul că ungurii, susţinuţi de englezi, vor adopta poziţia de nesemnare a Tratatului de Pace, continuînd să se înarmeze în vederea reluării operaţiunilor militare.**

Nr. 185 din 17 dec. 1919

Repetarea telegr. 172:

Informaţiuni, origine confidenţială de la Makertraye, corespondent la ziarul *Times:* ungurii, sprijiniţi de englezi, nu vor semna pacea, ei vor tărăgăna lucrurile pînă la primăvară, pînă cînd vor avea timp necesar pentru a-şi organiza armata. Englezii trimit ungurilor muniţii prin Serbia. Primit.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Se mai adaugă: zilele trecute s-a descoperit un tren cu muniție, cu trecere spre Ungaria, cu etichete engleze. Misiunea engleză a cerut pedepsirea jidanului care făcea transportul reclamînd că etichetele au fost falsificate.

Știrea nu a pătruns în public și se va mușamaliza.

Ungurii au chemat sub arme tinerii născuți în anii ⟨18⟩95—⟨18⟩98. Cei din tertoriile ocupate nu sînt considerați ca străini deci au ordin de prezentare.

Ungurii au mobilizat pînă la 40 ani. Stop.

Generalul baron Bevereviczy devenit șef de Stat Major în locul generalului Soos trecut ministru de război ungur. Stop.

La telegrama nr. 7900 individul cu propunerea de telegrame făcută lui Rozescu este Voina Gabor, cunoscut aici sub numele căpitan Braun de la Serv. de informații ungar, Aser str. 37. Fotografia sa a fost trimisă M.C.G. de Rozescu prin Comisia de lichidare nr. 179 din 16 dec. 1919.

⟨indescifrabil⟩

■ Arh. M.A.N., fond Marele Cartier General, dosar nr. 2773/1919—1921, f. 108—109.

820

1919 decembrie 18, Viena. **Raport al lui Johann Röser, director al Societății „Agricola" din Budapesta, despre propunerile delegației ungare la tratativele de pace de la Paris; ideea unei autonomii pentru Transilvania și Banat; relațiile autorului cu Al. Vaida-Voievod, I. Maniu și V. Goldiș.**

Deutsche Botschaft
In Wien

Wien, den 18. Dezember 1919

Verehrter Baron Grünau!

Anliegend beehre ich mich, Ihnen einen Bericht zu übersenden, den der bekannte Deutschenführer, Herr Direktor Röser, vor seiner Abreise auf der Botschaft in die Maschine diktiert hat.

Herr Röser, der mit demselben Zuge wie der Kurier reist, wird Sie voraussichtlich bald nach seinem Ankunft aufsuchen. Ich nahm an, dass Ihnen daran gelegen sein würde, vorher von seinen Ausführungen Kenntnis zu nehmen. Er ist als politischer Faktor eine durchaus ernst zu nehmende Persönlichkeit; trotz seines linkischen und bäuerlichen Wesens ein Mann, der über grossen Einfluss verfügt.

Da aus Zeitmangel eine Abschrift seines Exposees in der Botschaft nicht gemacht werden konnte, wäre ich Ihnen dankbar, wenn Sie dieselbe privatbrieflich als Durchschlag der Botschaft mit dem nächsten Kurier zukommen liessen.

Mit angelegentlichen Empfehlungen

Ihr sehr ergebener
W. Stolberg

Bericht über Budapest!

Infolge des Umstandes dass ich für den Anschluss des Banates an Rumänien eingetreten bin, verliess ich, als die Rumänen Budapest räumen muessten,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Budapest und reiste nach Wien. Die ungar. Regierung liess mir nun mitteilen dass sie es wünscht, dass ich nach Budapest zurückkehre und meine Meinung betreffs des von der ungar. Friedenskommission verfassten Exposses für die Friedenskonferenz, als anerkannter Führer der Deutschen des früheren Ungarn, abgäbe. Ich kehrte nach Budapest zurück und verhandelte im Auswärtigen Amt mit dem Grafen Betlehn und dem Grafen Töleki, welche das ungarische Exposee, welche der Friedenskonferenz vorgelegt wird, ausgearbeitet haben, und welche beide Herren auch die Referenten bei der Friedensverhandlung in Paris sein werden. Graf B. ist übrigens auch der kommende Mann in Ungarn und wird, wenn der Friede einmal geschlossen ist, Ministerpräsident werden.

Die ungar. Friedensdelegation wird nun in Paris auf der Integrität Ungarns bestehen. Man weiss aber ganz bestimmt, dass diese nicht aufrechtzuerhalten ist. Man wird daher für Westungarn vollständige Autonomie mit Selbstverwaltung gewähren, wenn dieser Teil für Ungarn erhalten bleibt. Auch den Slovaken in Oberungarn wird man vollständige Autonomie mit Gleichberechtigung der dort lebenden Nationen geben, wenn dieser Teil an Ungarn zurückfällt. Betreffs Siebenbürgen, des Banates und der Basca wird man verlangen, dass diesen Gebiet ein selbstständiges Reich wird, welches politisch unabhängig von Ungarn und auch von Rumänien ist; wirtschaftlich aber mit Rumänien und Ungarn durch Verträge gebunden ist.

Sollte dieser Plan in Paris nicht durchgehen, dann will man insoferne nachgeben, dass Siebenbürgen Rumänien einverleibt wird, dass das Banat und die Basca aber ein selbstständiger, politisch unabhängiger Staat mit Wirtschaftsanschluss an Rumänien und Ungarn wird, und zwar mit Gleichberechtigung sämtlicher dort lebender Nationen.

Wenn auch dieser Plan bei der Friedenskonferenz nicht genehmigt werde, dann will man von Paris abreisen und den Friedensvertrag nicht unterschreiben. Es könnte auch keine Delegation mit einem Friedensvertrag, wodurch Ungarn aus 12 Komitaten bestehen würde, nach Ungarn zurückkehren. Die Magyaren haben, wenn sie in Paris nichts erreichen, es auch gar nicht notwendig, sich allzustark für den Friedensschluss, der eigentlich das Todesurteil für Ungarn wäre, zu beeilen.

Ich habe nun dem Grafen B. vorgeschlagen, dass wenn die Friedenskonferenz Geneigtheit zeigt, eventuell das Banat, die Basca und Siebenbürgen als selbstständiges Land bestehen zu lassen. Dies aber nur in Einverständnis mit den Rumänen geschehen könnte. Nachdem die Machthaber in Rumänien, und zwar der jetzige Ministerpräsident Vaida Voyvod, der Präsident des Nationalrates in Hermannstadt, Manyu, früher selbst für diese Idee geschwärmt haben, in Alt-Rumänien aber die Bojaren die Führung unbedingt an die annektierten Provinzen übergeben müssten, ist es nicht ausgeschlossen, dass sowohl von Altrumänien, als auch von dem jetzigem Führer der Rumänen, die Einwilligung zu obigem Plane gegeben werden würde. Für uns Deutsche wäre diese Lösung günstig, weil dann in diesem neuen Staatsgebilde beiläufig eine Million und 200.000 Deutsche wohnen würden, welche infolge ihrer Intelligenz und ihres Reichtumes bei Gleichberechtigung der Nationen in diesem Staatsgebilde die Hauptrolle spielen würden. Auf diese Art wäre die rumänisch-magyarische Feindschaft aus der Welt zu schaffen und es könnte ein gutes Wirtschaftsbündnis zwischen diesen drei Ländern geschafft werden.

Graf B. und auch die Richtung der jetzigen ungar. Regierung ist deutschfreundlich und sucht ihr Heil nicht bei den Tschechoslovaken und Jugoslaven, sondern hält die wirtschaftliche Verbindung Rumäniens, Siebenbürgens Deutschösterreichs Deutschlands für die gesündeste.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Ebenso verhält es sich mit der jetzigen rumänischen Regierung. Vaida Voyvod hat deutsche Bildung und deutsche Erziehung genossen. Derselbe hat mir durch den Präsidenten unserer Friedensdelegation, die wir Schwaben nach Paris gesandt hatten, direkt mitteilen lassen, dass ich meine Verbindungen mit Deutschösterreich und Deutschland unter allen Umständen aufrecht erhalten soll, umsomehr, da er die ganze Kömödie in Paris betreffs Rumäniens für Mumpitz [1] halte und es einsehe, dass Rumänien nur in einem Bündnis mit Deutschland gesunden kann. Meine letzten Nachrichten aus Siebenbürgen lauten auch dahin, dass die Stimmung in Rumänien direkt ententefeindlich [2] ist und dass man der Entente direkt droht, ein Bündnis mit Deutschland abzuschliessen. Nachdem nun Vaida Voyvod Ministerpräsident von Grossrumänien ist, scheint diese deutschfreundliche Stimmung schon durch ihn hervorgerufen worden zu sein.

V. V., Manyu, Goldis und die Führer der siebenbürger Rumänen, bildeten seinerzeit vereint mit Abgeordneten Brandsch mir, die ungarländische Nationalitätenpartei. Wir wurden seinerzeit von den Magyaren riesig verfolgt, arbeiteten aber immer Hand in Hand, stehen daher seit vielen Jahren in enger Fühlung und sind durch gleiche Leiden eng miteinander befreundet. Als nun der Umsturz kam, wurden wir staatlich getrennt um schliesslich wieder in einem Staate vereinigt zu werden. Als nun wir Deutsche in Ungarn uns befreiten und von der ungarischen Regierung die deutsche Autonomie und das deutsche Ministerium erkämpften, sollte ich deutscher Minister in Ungarn werden. Ich lehnte es aber ab und schlug meinen Freund Tafelrichter Junger aus Marienfeld anstatt meiner vor, der auch der erste deutsche Minister in Ungarn war. Die Ursache warum ich den Ministerposten nicht annahm, war die, dass ich als Präsident der deutschen Volkspartei schon damals wahrnahm, dass wir Deutsche in Ungarn an verschiedene Länder verteilt werden. Ich hätte nun als ungarischer Minister diese Deutschen wirtschaftlich und politisch nicht zusammenhalten können. So reichen jetzt unsere deutschen Organisationen über ganz Gross-Rumänien und in Jugoslavien über Symmien, die Basca und einen Teil des Banates. Ausserdem gehören auch die westungarischen Deutschen, sowie die Zipser Sachsen zu unseren Organizationen. Diese Deutschen aus den Ländern der ungarischen Krone sind jetzt trotzdem wir in 5 Ländern und zwar die Tschechoslovakei, Deutschösterreich, Jugoslavien, Rumänien und dem verbliebenen Ungarn verteilt sind, zu unserer Budapester wirtschaftlichen Organisation, dem deutschen Bauernbund und werden wirtschaftlich durch die Warenabteilung dieses Bauernbundes, die Agricola G.m.b.H., deren Direktor ich bin, zusammengehalten und auch politisch geleitet, da wie bekannt, die Politik heutzutage auch durch den Magen geht. Infolge unserer wirtschaftlichen Organisation haben wir nun an die deutschösterreichische Regierung 2000 Waggons Mehl und Mais verkauft. Durch unseren Einfluss in Budapest haben wir die Durchfuhr dieser Waggons erlangt, durch unsere Freundschaft mit der rumänischen Regierung die Ausfuhrbewilligung für diese Waggons. Wir werden auch die 50.000 Reichsdeutschen, welche hier in Deutschösterreich wohnen, mit Mehl versorgen. Ausserdem bekommt die deutsche Kolonie in Budapest von uns das Mehl. Die Agricola von Budapest hat, um keinen Anstand bei der rum. Regierung zu erregen, die Agricola A. G. in Temesvar gegründet, und besitzt alle Aktien dieser Gesellschaft. Welche Gesellschaft nun ein selbstständiges Institut in Rumänien ist und unsere dort lebenden Mitglieder umfasst. Eine ebensolche Organisation hat die Agricola G.m.b.H. in Budapest in Neusatz für die Deutschen in Jugoslavien mit dem Sitz in Neusatz gegründet. Nachdem ich nun die ganzen Organisationen und zwar auf politischem, kulturellem und wirtschaftlichem Gebiete der Deutschen, die früher zu den Ländern der ungarischen Krone

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

gehörten, leite, werde ich in keinem dieser Länder eine bindende Stelle annehmen. Ich sollte auch in Banat zum deutschen Senator für die rum. Konstituante gewählt werden, habe aber auch dort meine Freunde wählen lassen, weil ich ja sonst meine Tätigkeit in Budapest nicht hätte fortsetzen können,

Wir und zwar der Abg. Rudolf Brandsch, der derzeit auch Abg. in der rum. Konstituante ist und ich, können, insolange die deutsche Reichsregierung noch keinen Geschäftsträger in Rumänien hat, die deutsche Regierung und auch die deutschen Wirtschaftsinteressen in Rumänien am besten vertreten und fördern, umsomehr, da wir mit dem Ministerpräsidenten und den meisten Ministern jahrelang Kampfgenossen und Freunde sind. Durch unsere wirtschaftlichen Organisationen kann auch jetzt schon Rumänien für die deutsche Industrie als Absatzgebiet erobert werden. Wir müssten die Waren nur bis Deutschösterreich d.h. bis Wien schaffen und von hier würden wir sie zur Belange mit Ententebegleitung, als Kompensationsware für die nach Deutschösterreich zu lieferenden Lebensmitteln, hinunterschaffen können.

Wir würden auch die deutschen Belange in Rumänien und zwar: Steaua Romana, Erdölgesellschaft und die Erdgasbohrungen in Siebenbürgen und die sonstigen deutschen Belange [3], heute schon günstig erledigen können.

Direktor Röser

■ Arh. St. Bucureşti, col. Microf. R.F.G., r. 64, c. 235—240; Politisches Archiv des Auswärtigen Amts, Oesterreich Nr. 104, Bd. 17.

Ambasada germană
din Viena

Viena, 18 decembrie 1919

Stimate Baron Grünau!

Am onoarea să vă expediez, alăturat, un raport, pe care cunoscutul conducător al germanilor, dl director Röser, l-a dictat dactilografei la ambasadă, înainte de plecare.

Dl Röser, care călătorește cu același tren ca și curierul, vă va căuta probabil îndată după sosire. Am presupus că ați ține să luați cunoștință în prealabil despre expunerile sale. Ca factor politic, el este o personalitate care trebuie luată absolut în serios; în ciuda firii lui stîngace și rustice, e un bărbat care dispune de mare influență.

Deoarece din lipsă de timp n-a putut fi făcută, la ambasadă, o copie a expunerii sale, v-aș fi recunoscător dacă, prin curierul următor, ne-ați restitui-o, într-o scrisoare particulară, ca o copie a ambasadei.

Cu salutări deosebite,

al dv. foarte devotat,
W. Stolberg

Raport despre Budapesta

Ca urmare a faptului că am susținut alipirea Banatului la România, am părăsit Budapesta atunci cînd românii au trebuit să se retragă din Budapesta și am plecat la Viena. Guvernul ungar mi-a comunicat apoi că dorește să mă întorc la Budapesta și, în calitate de conducător recunoscut al germanilor din fosta Ungarie, să-mi spun părerea cu privire la expozeul redactat de Comisia ungară de pace, destinat Conferinței de Pace. M-am întors la Budapesta și am tratat la Ministerul de Externe cu contele Bethlen și cu contele Teleki, care au elaborat expozeul maghiar ce va fi prezentat la Conferința de Pace; cei

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

doi domni vor fi totodată referenţi la tratativele de pace de la Paris. Contele Bethlen este de altfel un bărbat de viitor în Ungaria şi va deveni preşedinte al Consiliului de Miniştri după încheierea păcii.

Delegaţia ungară pentru pace va insista la Paris mai întîi pentru integritatea Ungariei. Se ştie însă absolut sigur că aceasta nu poate fi menţinută. De aceea se va garanta pentru Ungaria de vest deplină autonomie, cu autoadministraţie, dacă această parte va rămîne Ungariei. De asemenea, şi slovacilor din Ungaria de Sus li se va da deplină autonomie, cu drepturi egale pentru naţiunile care trăiesc acolo, dacă această parte revine din nou Ungariei. Cu privire la Transilvania, Banat şi Bačca, se va cere ca acest teritoriu să fie un stat autonom, care, din punct de vedere politic, să fie independent de Ungaria, ca şi de România; din punct de vedere economic însă să fie legat cu România, şi cu Ungaria, prin acorduri.

Dacă acest plan nu este acceptat la Paris, atunci se va ceda, astfel ca Transilvania să fie încorporată la România, însă Banatul şi Bačca să devină un stat autonom, independent din punct de vedere politic, cu alipire economică atît la România cît şi la Ungaria, şi anume cu drepturi egale pentru toate naţiunile care locuiesc acolo.

Dacă nici acest plan nu va fi aprobat de Conferinţa de Pace, atunci delegaţii unguri vor să plece de la Paris şi să nu semneze Tratatul de pace. Nici o delegaţie nu s-ar putea întoarce în Ungaria cu un tratat de pace prin care Ungaria ar fi constituită din 12 comitate. Dacă nu obţin nimic la Paris, ungurii nici nu au nevoie să se grăbească prea tare cu semnarea păcii, care de fapt înseamnă sentinţa de moarte pentru Ungaria.

Eu am propus contelui Bethlen ca, în caz că Conferinţa de Pace manifestă oarecare interes ⟨pentru această idee⟩ să lase să existe eventual Banatul, Bačca şi Transilvania ca ţară autonomă. Acest lucru însă n-ar putea avea loc decît în înţelegere cu românii. După ce deţinătorii puterii din România, şi anume actualul preşedinte al Consiliului de Miniştri, Vaida-Voievod, preşedintele Consiliului Naţional din Sibiu, Maniu, s-au entuziasmat şi ei mai înainte pentru această idee, iar boierii din vechiul Regat au trebuit să predea neapărat provinciilor anexate conducerea, nu este exclus ca atît vechiul Regat, cît şi actualii conducători ai românilor să-şi dea aprobarea pentru planul de mai sus. Pentru noi, germanii această soluţie ar fi favorabilă, căci, în acest caz, în noua formaţie statală ar locui circa un milion şi două sute de mii de germani, care, datorită inteligenţei şi bogăţiei lor, ar juca rolul principal în cadrul acordării de drepturi egale pentru toate naţiunile. În felul acesta duşmănia româno-maghiară ar dispărea din lume şi s-ar putea crea o bună alianţă economică între aceste 3 ţări.

Contele Bethlen şi chiar actualul guvern ungar manifestă prietenie faţă de germani şi îşi caută salvarea nu la cehoslovaci şi la iugoslavi, ci consideră o legătură economică cu România, Transilvania, Austria, Germania ca lucrul cel mai sănătos.

Tot la fel stau lucrurile şi cu actualul guvern român. Vaida-Voievod are educaţie germană şi e un prieten al culturii germane. Acesta mi-a comunicat direct, prin preşedintele delegaţiei noastre de pace, pe care noi şvabii am trimis-o la Paris, că eu trebuie să păstrez în orice caz legăturile mele cu Austria şi Germania, cu atît mai mult cu cît el consideră întreaga comedie de la Paris referitoare la România ca un moft [1] şi îşi dă seama că România nu se poate

[1] Într-o variantă a acestui raport, autorul dă explicaţia că oamenii politici români (Vaida, Maniu, Goldiş) îşi dau seama că în viitor „nici America, nici Italia sau Anglia nu vor cumpăra produsele agricole ale României Mari" şi că Austria şi Germania le vor prelua, străduindu-se în schimb să-şi plaseze propriile lor articole industriale (Arh. St. Bucureşti, col. Xerogr. R.F.G., pach. XVII/6, p. 6—7).

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

însănătoşi decît într-o alianţă cu Germania. Ultimele mele informaţii din Transilvania sună de asemenea în sensul că atmosfera în România este direct ostilă Antantei [2] şi că se fac de-a dreptul ameninţări Antantei că se va încheia o alianţă cu Germania. Acum cînd Vaida-Voievod a devenit preşedinte al Consiliului de Miniştri în România Mare, se pare că această atmosferă prietenoasă faţă de Germania a fost instaurată chiar de el.

Vaida-Voievod, Maniu, Goldiş şi conducătorii românilor din Transilvania, în unire cu deputatul Brandsch şi cu mine, am format la vremea respectivă partidul naţionalităţilor din Ungaria. Noi am fost la acea vreme foarte prigoniţi de unguri, am lucrat însă totdeauna mînă în mînă, de aceea ne aflăm încă de mulţi ani în contact strîns şi ne-am împrietenit îndeaproape între noi prin aceleaşi suferinţe. Cînd a venit răsturnarea, am fost separaţi din punct de vedere statal, pentru a ajunge în cele din urmă iarăşi într-un singur stat. Cînd noi, germanii din Ungaria, ne-am eliberat şi ne-am cîştigat prin luptă de la guvernul ungar autonomia germană şi un minister german, urma ca eu să devin ministru german în Ungaria. Am refuzat însă şi am propus în locul meu pe prietenul meu, judele Junger din Feldioara, care a devenit cel dintîi ministru german în Ungaria. Cauza pentru care n-am primit postul de ministru a fost că, în calitate de preşedinte al Partidului popular german, mi-am dat seama încă de pe atunci că noi, germanii din Ungaria, vom fi împărţiţi între diferite ţări. Ca ministru ungar n-aş fi putut ţine laolaltă economic şi politic aceşti germani. Pe cînd acum organizaţiile noastre germane se extind în întreage România Mare, în Iugoslavia, Sirmia, Backa şi o parte din Banat. Afară da aceasta, şi germanii din Ungaria de vest, ca şi saşii din Zips ţin de organizaţiile noastre. Aceşti germani din ţările coroanei ungare, deşi sîntem dispersaţi în 5 ţări, şi anume Cehoslovacia, Austria, Iugoslavia, România şi restul Ungariei, ţinem de organizaţia noastră economică din Budapesta, Federaţia ţăranilor germani, şi sîntem uniţi laolaltă economic prin Secţia mărfuri a acestei Federaţii, „Agricola, Soc. cu garanţie limitată", al cărei director sînt eu; de asemenea, sîntem uniţi laolaltă şi politic, căci, cum este ştiut, politica trece în ziua de azi şi prin stomac. Datorită organizaţiei noastre economice, am vîndut acum guvernului austriac 2 000 vagoane făină şi porumb. Prin influenţa noastră la Budapesta am obţinut tranzitarea acestor vagoane, prin prietenia noastră cu guvernul român, aprobarea de export pentru aceste vagoane. Vom aproviziona cu făină şi pe cei 50 000 germani din Reich care locuiesc în Austria. Afară de aceasta, colonia noastră germană din Budapesta primeşte făină de la noi. Pentru a nu trezi ezitări în guvernul român, „Agricola" din Budapesta a fondat o societate pe acţiuni agricole la Timişoara şi posedă toate acţiunile acestei societăţi. Această societate este acum un institut autonom în România şi cuprinde pe membrii noştri care trăiesc acolo. „Agricola" din Budapesta a înfiinţat o organizaţie similară şi la Novisad pentru germanii din Iugoslavia. Conducînd politic, cultural şi economic toate aceste organizaţii ale germanilor care mai înainte aparţineau provinciilor coroanei ungare, nu voi ocupa în nici una din aceste ţări un post de răspundere. Trebuia să fiu ales senator german în Banat pentru Constituanta română, dar şi acolo' am făcut să fie aleşi prietenii mei, căci altminteri n-aş fi putut continua la Budapesta activitatea mea.

---

[2] Într-un anumit stadiu al tratativelor de la Paris au existat unele disensiuni între puterile Antantei şi naţionalităţile din cadrul fostului Imperiu Austro-Ungar, provocate atît de delimitarea graniţelor, cît şi din cauza grabei acestor naţionalităţi de a intra în drepturile lor — în baza principiului wilsonian al autodeterminării, bine stabilit şi acceptat de puterile Antantei, ca şi de naţionalităţile respective — înainte de o recunoaştere oficială. Aceste disensiuni s-au resimţit şi în starea de spirit a opiniei publice din statele succesoare ale monarhiei austro-ungare (vezi Arh. St. Bucureşti col. Xerogr. R.F.G., pach. XVII/8, p.19, 7—28, 31—32, 42—45, 57—62).

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Noi, anume deputatul Rudolf Brandsch, care acum este de asemenea deputat în Constituanta română, şi cu mine, putem reprezenta şi promova cel mai bine guvernul german şi interesele economice germane în România, atîta vreme cît guvernul german nu are un însărcinat cu afaceri în România, cu atît mai mult cu cît noi sîntem de ani de zile tovarăşi de luptă şi prieteni cu preşedintele Consiliului de Miniştri şi cu cei mai mulţi miniştri. Prin organizaţiile noastre economice, încă de pe acum România poate fi cîştigată ca piaţă de desfacere pentru industria germană. Noi ar trebui să ducem mărfurile numai pînă în Austria, adică la Viena, iar de aici, cu însoţire din partea Antantei, am putea să le introducem ca marfă de compensaţie pentru mijloacele de trai care trebuie livrate Austriei.

Noi am putea rezolva favorabil încă de pe acum interesele germane în România, şi anume: „Steaua Română, Soc. petrolieră" şi exploatările de gaz metan din Transilvania, precum celelalte interese germane[3].

Director Rōser

821

1919 decembrie 19, Paris. **Telegramă către primul-ministru al României în care se relatează despre interpelarea în Camera Comunelor a primului-ministru al Marii Britanii, asupra relaţiilor României cu Aliaţii.**

Ministerul Afacerilor Străine
Radiogramă descifrată de la Legaţiunea din Londra prin Paris

Paris, 2744 — 19XII1919

Pour Premier Ministre, Bucarest

À la séance du 15 de la Chambre des Communes, le premier ministre, questionné par le colonel Hoare, au sujet des relations de la Roumanie avec les Alliées, a répondu: la Roumanie a signé le traité et le gouvernement roumain suit le conseil du Conseil Suprême en retirant les troupes de la Hongrie, où l'intervention de Sir Georges Clerk a reussi d'établir un gouvernement de tous les représentants du peuple hongrois. Le réglement de ces questions de cette manière établit les relations entre la Roumanie et les autres alliés et Puissances associées sur une base satisfaisante.

Boeresco no. 5 288
Victor Antonesco no. 5 992

■ Arh. M.A.N., fond Probleme E 2, partea a II-a, vol. 29, p. 550, copie.

Paris, 2 744 — 19.XII 1919

Pentru primul-ministru, Bucureşti

În şedinţa din 15 a Camerei Comunelor, primul-ministru, interpelat de colonelul Hoare, asupra relaţiilor României cu Aliaţii, a răspuns: România

[3] Pentru oferta germanilor din România de a servi ca intermediari între Germania şi România în probleme economice, vezi *Memoriul* din 23 iunie 1919, semnat de Rudolf Brandsch şi dr. Fritz Jickeli, intitulat „Viitoare organizare a relaţiilor economice între Germania şi germanii din România Mare" (Arh. St. Bucureşti, col. Xerogr. R.F.G., pach. XVII/5, p. 107— 112).

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

a semnat tratatul, şi guvernul român urmează sfatul Consiliului Suprem, retrăgîndu-şi trupele din Ungaria, unde intervenţia lui sir Georges Clerk a reuşit să stabilească un guvern al tuturor reprezentanţilor poporului ungar. Reglementarea acestor chestiuni, în această manieră, aşază relaţiile dintre România şi ceilalţi Aliaţi şi Puterile Asociate pe o bază satisfăcătoare.

〈M.〉 Boerescu — nr. 5 288
Victor Antonescu — nr. 5 922

822

1919 decembrie 22, Paris. **Scrisoare trimisă de G. Clemenceau, preşedintele Conferinţei de Pace, preşedintelui Consiliului de Miniştri al României, prin care îi transmite hotărîrea Conferinţei de Pace în ce priveşte Bucovina.**

Conférence de la Paix — Paris le 22 Décembre 1919
Le Président

Monsieur le Président,

Conformément à la décision prise par le Conseil Suprême des Puissances alliées et associées, le 18 de ce mois, j'ai l'honneur de vous faire savoir que la frontière de la Roumanie avec la Galicie orientale en Bucovine, depuis le Dniester jusqu'à l'ancienne frontière entre la Hongrie et la Galicie, a été fixée comme il suit:

Une ligne quittant le thalweg du Dniester à un point à environ deux kilomètres en aval de Zalescyki.

De là vers le sud ouest vers le point de rencontre de la ligne administrative entre la Galicie et la Bucovine avec la limite entre les districts de Horodenka et Snyatyn à environ onze kilomètres au sud est de Horodenka; une ligne à déterminer sur le terrain passant par les cotes 317, 312 et 329.

De là vers le sud ouest l'ancienne limite administrative entre la Galicie et la Bucovine jusqu'à son point de rencontre avec l'ancienne frontière entre la Hongrie et la Galicie.

En adoptant ce tracé le Conseil Suprême a maintenu la Bucovine — qu'il reconnait roumaine —, dans l'integrité de son territoire historique, sauf une légère rectification, qu'il a jugée nécessaire pour ne pas couper la communication par voie ferrée entre les villes galiciennes de Horodenka et Zalescyki.

Veuillez agréer, Monsieur le Président, l'assurance de ma très haute consideration.

Signé: Georges Clemenceau

■ BARSR, Fond Al. Lapedatu, vol. II, Conferinţa de Pace., f. 140 a.

Conferinţa de Pace — Paris, 22 decembrie 1919
Preşedintele

Domnule Preşedinte,

Conform deciziei luate de către Consiliul Suprem al Puterilor Aliate şi Asociate la data de 18 ale lunii, am onoarea vă face cunoscut că frontiera României cu Galiţia Orientală, în Bucovina, de la Nistru pînă la vechea frontieră între Ungaria şi Galiţia, a fost fixată după cum urmează:

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

O linie care părăsește talvegul Nistrului pînă la un punct situat aproximativ la 2 km în aval de Zalescyki.

De acolo spre sud-vest către punctul de întîlnire al liniei administrative dîntre Galiția și Bucovina, cu limita dintre districtele Horodenka și Snyatyn, la aprox. 11 km sud-est de Horodenka; o linie de demarcație pe terenul care trece prin cotele 317, 312 și 239.

De acolo spre sud-vest, vechea limită administrativă dintre Galiția și Bucovina pînă la punctul ei de întîlnire cu vechea frontieră dintre Ungaria și Galiția.

Adoptînd acest traseu, Consiliul Suprem a menținut Bucovina — pe care o recunoaște ca românească — în integritatea teritoriului său istoric, în afara unei neînsmnate rectificări, pe care a considerat-o necesară pentru a nu tăia legătura de cale ferată dintre orașele galițiene Horodenka și Zalescyki.

Vă rog să primiți, dle președinte, asigurarea înaltei mele considerații.

Georges Clemenceau

823

1919 decembrie 22. **Discurs rostit de Iuliu Maniu, în Adunarea Deputaților, referitor la semnarea Tratatului de pace de către România și la consecințele sale economice și politice.**

Dl dr. Iuliu Maniu: (oratorul e primit la tribună cu aplauze și ovațiuni prelungite)

Dle președinte, onorată Cameră. Cînd pentru întîia dată iau cuvîntul în această Cameră, a tuturor românilor, cu adîncă evlavie mă închin măritelor umbre, care în decursul secolelor, mînate de gînduri înalte, de sentimente sfinte, aducînd de atîtea ori jertfa vieții lor proprii, au făcut ca noi astăzi, cei care ieri încă eram răzleți la atîtea împărății, întruniți la un singur loc, să căutăm cărările fericirii și măririi neamului românesc.

Dar simțămintele noastre de sinceră gratitudine, a acelor care am venit de peste Carpați, nu se îndreaptă numai înspre cei trecuți, dar se îndreaptă și spre marii contemporani ai vechiului Regat, care în vremuri de grea cumpănă au știut să aleagă cărarea adevărată a mîntuirii neamului.

Să credeți dv. că peste toate deosebirile de vederi, care în viața politică sînt inevitabile, și peste toate adversitățile politice, care uneori în mod fatal ies la suprafață, este sentimentul nostru de sinceră și adîncă recunoștință față de toți factorii vieții publice ai neamului românesc care astăzi au făcut ca noi împreună să gîndim asupra viitorului neamului românesc.

Să credeți dv. că noi, fără deosebire, ne gîndim cu sinceră mulțumită la toate acele grupări politice, la toți acei bărbați politici, care, oriunde ar fi stat ei, au lucrat în conștiință curată și în adevărat patriotism pentru fericirea și pentru unirea întregului neam românesc.

Să fiți încredințați, dlor, că atunci cînd noi am venit de peste Carpați încoace, am venit cu mîna deschisă și frățească pentru fiecare fiu patriot al vechiului Regat.

Dlor, noi știm prea bine că ceea ce s-a făcut pentru dezrobirea noastră s-a făcut din partea întregului popor românesc și din partea vitezei noastre armate.

Dar mai știm prea bine că orice curent mare, orice curent fericitor ar trece peste capul unui popor, dacă nu sînt bărbați politici, bărbați politici sau literați, care să știe înțelege aceste curente, și care să știe îndruma neamul

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

în mersul acestor curente fericitoare, ele vor trece fără urmă peste acel popor. De aceea noi ne închinăm cu sinceră recunoştinţă tuturor acelor factori care au ştiut pricepe aceste curente într-un moment dat, şi au ştiut a arăta în vechiul Regat calea adevărată a măririi neamului românesc.

Chiar şi astăzi, dlor, stăm înaintea unei asemenea grele răspîntii.

Guvernul actual, care ni se prezintă, arată două atitudini care pretind luarea noastră aminte. Prima este aceea a semnării tratatului şi cea de a doua este a politicii sale interne care crede s-o urmeze.

Cînd îmi iau libertatea, în numele partidului din care am onoarea a face parte, să fac o scurtă privire asupra politicii actualului guvern care a arătat-o în referinţele noastre externe, să-mi permiteţi, onorată Cameră, ca să fac în materia discuţiunii acestei chestiuni două categorii principale. Categoria primă, aceea unde între noi nu este şi nu poate fi nici o deosebire, categoria acelor expuneri, care se referă la trecutul ţării acesteia, la faptele vechiului Regat, la peripeţiile prin care au trecut dezbaterile tratatului pînă în momentul cînd am ajuns la ultimat şi cînd a trebuit guvernul actual să ia deciziunea să-l semneze.

Pentru că, onorată Cameră, poate oare să fie între noi deosebire cînd este vorba să apreciem acea mare hotărîre a vechiului Regat de a lua arma pentru mîntuirea întregului neam românesc? Oare ar putea să fie între noi o deosebire de vederi cînd este să apreciem faptele acelea în adevăr peste orice măreţie istorică pe care le-au săvîrşit glorioasele noastre armate române atunci cînd şi-au luat avîntul pentru a face în fapt dezrobirea noastră, a celor robiţi? Oare poate să fie deosebire între noi cînd este vorba să apreciem acea retragere, pot zice glorioasă, pe care a trebuit să o facă armata română după ce a fost trădată şi abandonată? Oare nu cu toţii trebuie să fim uniţi şi nu sîntem cu toţii uniţi atunci cînd apreciem acele sforţări pe care au trebuit să le facă bărbaţii noştri politici ai vechiului Regat şi armata întreagă cînd a trebuit din nou să se refacă ca să-şi ia din nou avîntul său vitejesc? Şi toţi plîngem de durere cînd ne aducem aminte de suferinţele acelea îngrozitoare la care a fost supusă populaţiunea românească din vechiul Regat atunci cînd în faţă stătea o oaste de oţel, la spate o armată răzvrătită, iar în casă era jale, era durere, era foame!

Şi nu ştiu care era mai mare supărare: a bietei femei rămasă acasă, supărarea pentru bărbatul care sîngeră pe cîmpul de luptă, ori durerea că copiii ni mor de foame acasă?

Eu cred, onorată Cameră, că în aprecierile acestea nu poate să fie între noi deosebiri. Nu poate să fie între noi deosebiri nici în aprecierea luptelor din nou începute care au dat de rezultat cele mai victorioase pagini ale istoriei neamului românesc.

Şi precum în acestea nu poate să fie între noi deosebiri, nu poate să fie nici în modul de apreciere în ceea ce priveşte tratamentul de care am fost împărtăşiţi după aceste mari fapte ale neamului românesc.

Cu toţi sîntem de acord că, în adevăr, după aceste mari jertfe şi mari sacrificii, s-a încheiat un armistiţiu care nu lua în seamă interesele adevărate ale neamului românesc. El nu ţinea cont de realitatea care o prezenta poporul românesc, cu hotarele sale geografice. Şi cu toţi cu durere am putut să constatăm, şi constatăm şi acum, că în decursul acestui an am întîmpinat adesea accente care pentru noi şi în noi numai durere a putut să nască şi a putut numai să ne întărească în credinţa că jertfele care le-a adus neamul românesc, în special vechiul Regat, nu primesc în toate părţile acele aprecieri pe care cu drept le-am putea aştepta.

Mai departe, dlor, oare poate să fie între noi vreo deosebire asupra felului cum s-a încheiat actul de pace cu Austria şi cum se plănuieşte a se încheia

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

pacea cu Ungaria în ceea ce privește aspirațiunile noastre naționale, întrucît acest act nu este în raport cu jertfele mari ale neamului românesc?

Faptul că în ceea ce privește revendicațiunile noastre teritoriale, un colț scump de țară se pare că-l pierdem, acest fapt, pentru fiecare dintre noi, trebuie să ne umple cu adîncă durere; dar trebuie să judecăm cu tot calmul, ca să nu trecem marginea pe care trebuie să o treacă cineva cînd interesul neamului trebuie să aducă o judecată.

Dumneavoastră știți prea bine că în sensul acestor tratate noi am pierde o parte din Banat. Dar nu am pierde numai o parte din Banat, fără a nu pierde și o parte însemnată din părțile așa-numite ungurene, locuite de români.

Și cînd noi, cu adîncă tristețe, vedem că pierdem acea parte din Banat și cînd ne silim ca să căutăm motive pentru această desconsiderare a aspirațiunilor noastre integrale, poate că am mai putea găsi unele care ar avea aparența unor justificări.

Dar mai adîncă durere ne cuprinde cînd vedem cum și în acele părți ale aspirațiunilor noastre teritoriale unde absolut nici un motiv justificat nu există, totuși acolo aspirațiunile noastre sînt desconsiderate.

Pierdem teritorii din partea spre unguri, ceea ce înseamnă că într-un moment dat Consiliul Suprem apreciază, contrar dispozițiunilor tratatului, mai mult interesele inamicului decît cele ale noastre.

Noi, onorată Cameră, care am decretat pe vecie unirea Ardealului, a Banatului și a părților românești din Ungaria către vechiul Regat, am hotărît acest lucru din libera voință, pentru totdeauna și în mod integral.

În consecință: noi, prin această hotărîre, am zis că întreg Banatul trebuie să fie pe veci și necondiționat alăturat către vechiul Regat.

Noi, această hotărîre a noastră am produs-o în deplină conștiință a faptelor pe care le-am săvîrșit. Noi, în hotărîrea aceasta nu am plecat numai din viața noastră sentimentală, ci am plecat pe lîngă aceasta și din motive naționale, absolut necesare ale exigențelor naționale și integrale românești.

Noi am fost de credință și sîntem și azi de credință că în adevăr acest Banat întreg trebuie să ne aparțină nouă, în baza dreptului istoric, în baza configurațiunii sale geografice, în baza situațiunii etnografice și în baza tuturor condițiunilor de natură economică și de natură militară.

Și, prin urmare, dlor, dacă pe cineva poate să atingă dureros acea hotărîre, în sensul că o parte a Banatului ar fi ruptă de la noi, atunci în primul rînd, și în măsura cea mai mare ne atinge pe noi dureros, căci acea parte a Banatului este trup din trupul nostru, este suflet din sufletul nostru.

Și noi, neamul român din Transilvania, Banat și Ungaria, care am adus această hotărîre vom ține în veci la această hotărîre.

Și nu putem decît să constatăm faptul că peste deciziunile vremelnice care se aduc și se semnează într-un moment dat, există conștiința veșnic vie a națiunii, care nu va putea să lase niciciînd nesusținut în tot ceea ce pentru integralitatea vieții și ființei sale naționale se prezintă ca absolută necesitate națională.

Eu cred, dlor, că în această privință nu poate să existe între noi nici un fel de deosebire; dar cred că nu există nici un alt punct de vedere în ceea ce privește tratatul de pace.

Vechiul Regat s-a hotărît într-un moment istoric ca să ia parte la această luptă mondială de partea Aliaților; bărbații politici care au luat răspunderea politică pentru acest lucru au binemeritat înaintea națiunii. România a încheiat un tratat, care tratat — orice s-ar zice azi — noi trebuie să-l socotim de sfînt și în valoare. Noi, dlor, credem așa că tratatele care se fac în vremuri grele, ele sînt făcute în interes reciproc, și în tot cazul pentru a asigura în viitor, în baza acelui tratat, drepturile aceluia care pentru moment are importanța sa, dar care

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

în viitor poate să fie mai mic în putere, dar cu toate acestea drepturile lui trebuiesc să fie în mod egal respectate cu acelea ale celor mai tari.

În consecință, atunci, în baza acestui tratat, nouă ne revine integritatea aspirațiunilor noastre și atunci cînd vedem că acest tratat e nesocotit, este de sine înțeles că acest fapt îl înregistrăm cu adîncă și unanimă durere, și cu acea mîhnire care poate s-o simtă o națiune care se simte în drepturile sale jignită.

Noi cu drept cuvînt așteptam de la cei care hotărăsc azi soarta lumii întregi ca aceste convențiuni care au fost subscrise de trei inși, dintre cei care au cuvînt hotărîtor și azi, să fie pe deplin considerate și pe deplin împlinite. Și mai ales cînd aceste teritorii pe care noi le revendicăm în baza integrității aspirațiunilor noastre, le revendicăm și în baza dreptului de autodeterminațiune și prin urmare ori se consideră aceste teritorii în baza tratatului care s-a încheiat și pe care noi pretindem să fie împlinit, ori se consideră această chestiune teritorială în baza principiilor autodeterminațiunii nu avem nici o îndoială că aceste teritorii trebuie să ne revină nouă.

În tot cazul, onorată Cameră, noi tot în justele noastre pretențiuni și aspirațiuni sîntem; ori că considerăm chestiunea dintr-o parte sau dintr-alta, ori o luăm pe baza contractului și tratatului, ori că o luăm pe baza principiului acceptat azi în lumea civilizată; putem zice că dreptul este de partea noastră și în consecință că pe noi toți, fără nici o deosebire, ne atinge adînc durerea cînd vedem că amîndouă bazele sînt abandonate și că se comite un act care din punctul de vedere al drepturilor noastre naționale îl putem socoti ca un act injust și neavenit.

Onorată Cameră, în toate aceste considerațiuni credem și am crezut că sîntem pe deplin în acord cu întreg neamul românesc. Și de aceea, onorată Cameră, cînd reprezentanții oficiali ai României întregite, pe această bază, au pretins înaintea Conferinții de Pace respectarea integrității aspirațiunilor noastre, cînd reprezentanții oficiali ai României întregite au susținut întregul crez al gîndirii românești înaintea lumii din afară, noi, poporul românesc din Transilvania, Banat și din părțile ungurene, am stat ca un zid la spatele acestor reprezentanți oficiali ca să dăm totdeauna, în orice clipă și în orice moment, toată tăria și tot sprijinul moral pe care le-a putut da un popor de atîtea milioane.

Noi, poporul românesc din Transilvania, Banat și din părțile ungurene, am stat neclintiți cu loialitate, fidelitate, în ajutorul guvernului român, care după a noastră convingere a reprezentat gîndirea întreagă a neamului nostru românesc atunci cînd a pretins la locul competinte să fie respectate toate drepturile și aspirațiunile integrale ale neamului românesc.

Am făcut, dlor, aceasta pentru aceea fiindcă ne-a fost totdeauna convingerea că în chestiunile mari care trebuiau să fie reprezentate în fața străinătății nu este iertat ca să ia loc în mijlocul nostru o politică de *licitatio diminuenda*. Ci din contră, întreaga națiune română trebuie să fie solidară pentru a reprezenta aspirațiunile juste și întregi ale neamului românesc.

Dar, noi, onorată Cameră, nu numai pentru aceasta am stat cu toată loialitatea ca un zid la spatele guvernului care reprezenta în mod oficial aspirațiile române, dar și pentru că aveam convingerea, și avem și azi, că guvernele dlui Ion Brătianu au reprezentat o cauză dreaptă, o cauză sfîntă înaintea areopagului european. Și că atunci cînd a susținut integralitatea aspirațiunilor noastre și demnitatea națională și-a făcut o mare datorie, o datorie sfîntă pentru țară și pentru neam și că ar fi făcut o mare greșeală dacă ar fi făcut altfel.

Este deci, onorată Cameră, clar că asupra acestor chestiuni, între noi deosebire nu poate să existe. Deosebirea între noi începe să fie atunci cînd este vorba de a semna tratatul care ni se impune. Guvernul actual a semnat tra-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

tatul şi noi zicem că guvernul actual a făcut bine şi a îndeplinit o datorie naţională cînd a semnat.

Şi să nu credeţi, onorată Cameră, că între afirmaţiunea de mai înainte şi afirmaţiunea aceasta este vreo contrazicere.

Voci: Nu este.

Dl dr. Iuliu Maniu: Nu, guvernul actual a trebuit să tragă în mod fatal consecinţele unei situaţiuni date.

Voci: Aşa este.

Dl dr. Iuliu Maniu: Situaţiunea dată era că era ultimatumul şi nu exista altă posibilitate decît aceea, sau a duce o politică de rezistenţă, sau a semna. Observ, onorată Cameră, că situaţiunea politică a suferit oarecare schimbări din momentul de cînd guvernul dlui Ion Brătianu şi-a dat abzicerea.

Cînd guvernul dlui Ion Brătianu şi-a dat abzicerea din cauzele cunoscute, atunci reprezentantul transilvănean la delegaţiunea din Paris, dl Alex. Vaida-Voievod, actual prim-ministru, după ce dl Ion Brătianu se depărtase din Paris, mi-a trimis un raport, şi asta ţin să o constat pentru justificarea D-sale, mi-a trimis un raport în care a scris precis: politica de rezistenţă nu mai are şansă de reuşită şi eu, adică dl Alex. Vaida-Voievod, actualul prim-ministru, cer şi doresc ca să se înceapă fără amînare tratative insistente ca să se cerce rezultate cît se poate de favorabile pentru ţară şi pentru neam. Şi a declarat D-sa, că, întrucît acest lucru nu se face, dumnealui îşi declină răspunderea.

Aceasta era situaţiunea după ce dl prim-ministru, Ion Brătianu, se depărtase din Paris, şi atunci, dlor, să-mi permiteţi să dau expresia părerii mele cum s-au pierdut două sau trei luni care se puteau folosi poate altfel decît cum s-au folosit.

Voci: Aşa este.

Dl dr. Iuliu Maniu: Eu, onorată Cameră, n-am de gînd să mă ocup cu aceste două sau trei luni, ci am în scurt să arăt pentru ce noi în situaţiunea dată credem că a fost bine că tratatul a fost semnat. Era să alegem între rezistenţă şi între semnare. Şi aci este foarte firesc, sînt absolut de acord că poporul românesc, că naţiunea română, că ţara românească acum întregită care timp de veacuri negre a putut să ducă o luptă de rezistenţă cu deplin succes faţă de o lume întreagă de inamici şi de duşmani, da, cred că ar fi putut-o duce şi în prezent.

Eu, onorată Cameră, cred că ţara românească şi naţiunea românească are puterea trebuitoare ca pornind din un gînd clar, ca avînd înaintea sa cărările luminate, avînd înaintea sa mijloacele despicate, avînd opiniunea publică organizată, avînd întreaga forţă şi întreaga gîndire românească în serviciul unei rezistenţe, eu cred că această rezistenţă naţiunea română, ţara românească, că şi astăzi o poate face.

Voci: Aşa este!

Dl dr. Iuliu Maniu: Însă, dlor, în politică, după cum vedeam noi lucrurile, înainte de a se ajunge la examinarea împrejurării că oare se putea face o acţiune ori ba, noi trebuie să trecem întîi la examinarea dacă este bine, dacă este necesar, ori dacă este util, ca să facem această supremă încordare a forţelor naţionale.

Şi aci, onorată Cameră, părerea mea este că în momentul dat, a organiza naţiunea românească şi statul românesc într-o rezistenţă, politiceşte, nu este bine. Şi pentru ce nu? Înainte de toate, pentru acelaşi lucru nu este bine pentru care lucru guvernul dlui Ion Brătianu, la timpul său, nu a găsit de bine ca să nu semneze tratatul de pace cu Germania, pentru aceea pentru că noi credem că nu este bine, că este chiar periculos pentru ţară, ca să ne desolidarizăm de Aliaţi.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Astăzi, onorată Cameră, cînd întreaga lume este încă în fierbere, atunci cînd acele gînduri pe care Aliaţii vor să le pună în aplicare în ce priveşte ocîrmuirea lumii nu sînt încă ajunse în stadiu de realizare şi sînt numai în stadiu de precizare, şi de începere de a le pune la cale, atunci cînd noi, în baza acestor principii şi acestor vederi, credem că nu numai ţara noastră şi neamul nostru fără ⟨ci⟩ întreaga omenire are să-şi găsească alte căi de fericire decît pînă acum, noi credem că ar fi fost greşit ca noi, în acest moment, să ne desolidarizăm de Aliaţii noştri.

Dar, dlor, credem că nu ar fi fost bine şi pentru aceea că, prin intrarea într-o rezistenţă, noi ne-am fi izolat de acea lume care azi, pe lîngă forţele noastre proprii naţionale, este cel mai mare sprijin al nostru.

Admir, onorată Cameră, cu toată puterea sufletului meu, arta de a conduce soarta naţiunii sale, a puternicii Britanii. Este adevărat că Anglia, Marea Britanie, este naţiunea şi poporul care, după vechii romani, cel mai bine au ştiut ca să-şi însuşească arta de a domni lumea. Şi de bună seamă că acest ilustru popor a putut să facă acest lucru pentru că ştia totdeauna, cuvenită mîndriei conştiinţei naţionale, să-şi aleagă ţintele, să le ţină clare şi perpetue înaintea ochilor, şi să precizeze bine cărările pe care avea să meargă înspre aceste ţinte.

Însă, onorată Cameră, această puternică Anglie, care pe la vremea morţii reginei Victoria era la culmea înfloririi şi a măririi sale, şi care ducea atunci politica aceea care se numea politica izolaţiunii splendide, pentru că credea că în lume nu are de lipsă nici un sprijin altul decît al vaselor sale şi stindardului său înaintea cărora se va închina întreaga lume, în mijlocul puterii sale aproape ameţitoare au venit bărbaţii cuminţi ai poporului englez care au abandonat această politică a izolaţiunii splendide şi s-a pus în alianţe care au adus victoria poporului englez, aşa-zicînd asupra lumii întregi.

Şi acum, onorată Cameră, dacă acest popor englez, care aşa bine ştia să-şi aleagă ţintele şi cărările şi mijloacele, a ţinut într-un moment dat să abandoneze această izolaţiune a sa, crede onorata Cameră că am lucra bine noi, neamul românesc, dacă noi chiar azi am intra în această izolaţiune? Crede onorata Cameră că noi, poporul românesc, care abia acum am înfăptuit această unitate naţională, că poporul român care stă în mijlocul atîtor valuri duşmane, fără nici un prieten sincer în apropiere, crede că acest neam şi această ţară românească ale cărei hotare nu sînt încă definitiv statornicite, că acest neam românesc va putea azi chiar să ia splendida izolaţiune pe care a abandonat-o cea mai puternică ţară din lume într-un timp de netăgăduită tărie? Crede poporul românesc că va putea să o facă, cînd nici o putere, oricît de mare ar fi ea astăzi, nu este suficientă pentru a înfrunta valurile duşmane care se apropie ameninţînd tot ce a rezultat dintr-un groaznic război al lumii întregi?

Eu cred, onorată Cameră, că neamul românesc niciodată nu va fi aşa mic la suflet ca să creadă că atunci cînd e vorba de adevărurile şi vitalele sale interese nu va avea destulă putere în sine pentru a putea să înfrîngă acele pericole care vin asupra capului său. Tot atunci cred însă că naţiunea română va şti să aprecieze valoarea acelor forţe străine, dar amice, care îi pot veni în ajutor pentru a înfrînge cu mai mare uşurinţă şi cu mai multă securitate acele valuri inamice care pentru a o înfrînge atunci cînd situaţiunea sa creată prin atîtea jertfe nu e încă definitiv statornicită şi definitiv precizată.

Aceste consideraţiuni mă fac să cred că nu e bine să încercăm în situaţiunea creată prin ultimatumul cunoscut o rezistenţă. Şi acum, onorată Cameră, să-mi permiteţi, cu un sentiment de oarecare durere, să remarc că în decursul dezbaterilor s-a amintit vorba că a venit un guvern ardelean care să semneze această pace.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

E de sine înțeles, cred cel puțin, că nu este necesar să arăt că acest guvern nu este un guvern ardelean. Eu cred, dlor, că antevorbitorii mei care și-au arătat sprijinul față de acest guvern, au dovedit mai mult decît trebuie eu să dovedesc că acest guvern nu se bazează numai pe opinia publică politică a Ardealului, dar se bazează pe toată forța, așa-zicînd, a opiniei publice din România întregită.

Și dacă, cu toate acestea, revin asupra acestui lucru o fac numai din motivul ca să arăt onoratei Camere convingerea mea că acest guvern, în fruntea căruia întîmplător stă un ardelean, nu prea ar fi fost îndreptățit ca să nu semneze acest tratat și că dacă s-ar fi pus pe panta politicii de nesemnare ar fi făcut o mare greșeală politică.

Înainte de toate, onorată Cameră, țin să observ că acest guvern s-a decis la semnarea tratatului atunci cînd anume determinațiuni din tratat și din convențiunea asupra minorităților, care, într-adevăr, erau supărătoare pentru demnitatea țării și care atingeau în special relațiuni din vechiul Regat, au fost șterse.

Știm că preambulul, vestit și atît de supărător pentru demnitatea noastră națională și pentru vechiul Regat, acel preambul a fost șters. Știm de asemenea, onorată Cameră, că acele articole din tratat asupra minorităților, care atingeau relațiuni îndeosebi privitoare la vechiul Regat, au fost modificate și au fost schimbate în așa fel, încît Aliații și Consiliul Suprem au socotit a fi aranjată acea chestiune printr-o măsură pornită din suveranitatea legislațiunii, din suveranitatea statului român. Astfel, onorată Cameră, aceste lucruri care în adevăr erau atît de supărătoare pentru demnitatea vechiului Regat — dacă se mai poate face această deosebire între noi — acestea au fost șterse.

Și atunci, onorată Cameră, lucrurile supărătoare și jignitoare care sînt în acest tratat au ajuns a se referi în cea mai mare parte chiar asupra provinciilor acum alipite către vechiul Regat. Căci, neconsiderarea aspirațiunilor noastre integrale teritoriale se referă, cu durere, la noi. Hotarele noastre din Ardeal, Banat și ținuturile ungurene au fost nesocotite, teritoriul nostru este ciungărit și trupul nostru sîngerează în urma acestei operațiuni, după convingerea noastră, nedreaptă, a acelora care hotărăsc soarta neamurilor în ziua de astăzi. Iar în ce privește chestiunea minorităților este clar că ea atinge în cea mai mare măsură, poate astăzi exclusiv chiar, Ardealul, ținuturile ungurene, Banatul, Basarabia și Bucovina.

Dl A. C. Cuza: În cea mai mare măsură atinge Moldova.

Dl dr. Iuliu Maniu: Aceste neajunsuri le va suferi de sine înțeles țara întreagă, dar pentru moment ne atinge în cea mai mare măsură pe noi.

Și acum, onorată Cameră, situațiunea s-a desfășurat în modul următor: noi din Ardeal, Banat și părțile ungurene am dat tot concursul nostru, am dat cele mai mari ajutoare, fără nici o rezervă și fără scop special, acelei lupte mari diplomatice care s-a dus pentru integralitatea aspirațiunilor noastre. Noi am făcut din partea noastră tot ce omenește se poate, ca în adevăr aceste aspirațiuni și aceste drepturi să fie în întregimea lor salvate. Într-un moment dat, însă, onorată Cameră, s-au făcut alegerile și în acest moment opinia publică a vechiului Regat s-a declarat în contra politicii de rezistență.

Întreb, onorată Cameră: atunci cînd opinia publică politică din vechiul Regat s-a declarat în contra politicii de rezistență...

Dl A. C. Cuza: Nu este exact.

Voci: Este foarte exact.

Dl A. C. Cuza: Problema rezistenței nu s-a pus înaintea alegătorilor.

O voce: Ați spus-o chiar dv.

Dl N. Iorga, președinte: Dl Maniu are dreptul să-și aibă punctul d-sale de vedere, care nu este numai al dumnealui.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Dl dr. Iuliu Maniu: Este, cînd constat rezultatul şi poate să constate fiecare că în vechiul Regat majoritatea opiniei publice nu se ataşează unei politici de rezistenţă. Avem noi putinţa morală de impunere vechiului Regat o politică de rezistenţă? Eu pot să deplîng acest lucru, pot să-l constat sau pot să-l aprob, dar a-l schimba nu-l pot. Noi trebuie să înregistrăm faptul, care înaintea noastră trebuie să fie hotărîtor. Şi atunci, onorată Cameră, vă întreb pe dv.: Cînd vechiul Regat a adus sacrificiul de aproape un milion de suflete şi vieţi pentru dezrobirea noastră, atunci cînd vechiul Regat, pentru dezrobirea noastră, a provinciilor alipite, a sacrificat tot ce a fost mai voinic poate în generaţiile sale şi care dintr-un belşug ce a avut a ajuns la acele greutăţi în care trăiesc astăzi, şi dacă vechiul Regat, pentru dezrobirea noastră, din ţara în care curgea cu adevărat rîuri de miere şi lapte, astăzi a ajuns la acea stare încît toate forţele naţionale trebuie să le îmbinăm pentru a o reface măcar în parte, atunci întreb eu: putem noi, din provinciile alipite, să venim ca să vă cerem, să vă pretindem, să vă impunem prin votul nostru, să vă punem deasupra capetelor dv. o nouă jertfă de rezistenţă, să vă cerem, după sacrificiile cele fără de margini, pentru o chestiune care în primul rînd ne aparţine nouă, să vă cerem din nou toate acele greutăţi care le poate aduce după sine o politică de rezistenţă al cărei capăt nu-l vedem, dar ale cărei consecinţe le putem cu prisosinţă constata?

Noi credem, onorată Cameră, că dacă noi, în situaţia actuală politică a vechiului Regat, am fi impus prin forţa noastră, întîmplător numerică ţării o politică de rezistenţă, atunci cînd acele dispoziţiuni care pentru vechiul Regat erau în adevăr în măsura cea mai mare supărătoare au fost eliminate, noi credem că am fi făcut o mare greşeală politică şi credem că guvernul actual a făcut un fapt mare, un mare act patriotic, cînd a luat asupra sa sarcina de a scăpa de această greşeală întregul Regat şi mai ales de a scăpa de această neiertată greşeală politică pe aceia care au onoarea de a sta alături de dl prim-ministru de astăzi.

Eu cred, onorată Cameră, că guvernul actual nu merită ocară, ci merită din partea noastră a tuturor recunoştinţă sinceră că în situaţiunea dată a luat asupra sa această grea sarcină şi a primit îndatorirea de a semna acest tratat, care, deşi are multe părţi dureroase, deşi are atîţia spini adînc sfîşietori, dar totuşi înseamnă pentru noi realizarea unităţii naţionale pentru vecie.

De aceea, onorată Cameră, acest guvern are întreaga noastră încredere.

O voce: Nu ştiu dacă are şi încrederea Marelui Cartier General.

Dl N. Iorga, preşedinte: Vă puteaţi dispensa de la această declaraţie, care nimeni nu o aştepta de la autoritatea dumneavoastră.

Dl dr. Iuliu Maniu: Dar, onorată Cameră, acest guvern are încrederea noastră şi pentru că credem că programul politic pe care l-a prezentat răspunde necesităţilor reale ale neamului românesc. Noi, în programul acestui guvern vedem tendinţa şi năzuinţa de a edifica pe bază sigură naţională şi democratică edificiul mare al României întregite.

Noi sîntem de credinţa că programul acesta înseamnă în adevăr ţinta la care trebuie să tindem cu toţii în ceea ce priveşte compunerea din viitor a statului românesc.

Noi vedem în acest program înfăţişată tendinţa de unificare desăvîrşită a vieţii de stat şi a vieţii naţionale a României întregite.

Noi sîntem de credinţă, că declarînd şi înfăptuind pentru vecie unirea României întregite, trebuie să tindem prin toate căile, prin toate mijloacele, ca în adevăr unificarea acestui stat să se întîmple atît pe deplin şi sufleteşte şi în instituţiunile sale de stat.

Onorată Cameră, atunci cînd am decretat unirea, am decretat-o necondiţionat şi nerezervînd drepturi speciale provinciale, pentru că am fost şi sînt,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

de credința nestrămutată că România întregită trebuie să fie una în Corpurile sale legiuitoare; trebuie să fie una în guvernămîntul său; trebuie să fie una în sufletul său, în gîndirea sa și în toate instituțiunile publice de stat. Pentru ca aceste instituțiuni de stat create, întărite și dezvoltate în spirit național să poată contribui în mod organic la unificarea spiritului românesc, care pînă acum, timp de secole, a fos supus la atîtea vînturi vitrege, a fost împărțit și astfel împiedicat în dezvoltarea sa unitară pînă acum.

Statul românesc întregit va avea, după concepția noastră, viitorul său asigurat pentru toate timpurile dacă în adevăr întreg neamul românesc va fi unit în gîndiri, va fi unit în simțire și va fi, înconjurînd orice zguduire, unit în toate instituțiunile sale, astfel ca un singur duh să pătrundă toate instituțiunile sale și toți membrii săi.

De sine înțeles, onorată Cameră, că această prefacere trebuie să se facă în serviciul și sub protecțiunea ideilor adevărat democratice și adevărat naționale.

Guvernul actual în programul său făgăduiește a face aceasta și arată calea pe care crede că se va putea atinge acest scop. Noi sîntem pătrunși ⟨că⟩ acest guvern este expresiunea adevăratelor idei democratice de care noi sîntem adînc pătrunși. Noi ne închipuim că viața de stat în toate manifestațiunile sale trebuie să se bazeze pe păturile largi ale poporului, că în adevăr fiecăruia să i se dea posibilitatea netăgăduită de a-și transpune gîndul său în gîndul statului întreg și de a-și transpune puterea sa în puterea națiunii întregi.

Noi credem că aceste straturi sociale ale întregii structuri naționale trebuie să se bucure de toată protecțiunea și de tot ajutorul statului; căci menirea adevărată a unui stat nu este numai a domni, fără a da mîna de ajutor unde e de lipsă; este de datoria lui de a face validă puterea acolo unde este o adevărată și sănătoasă putere și unde ea să poată folosi spre binele națiunii, a societății umane și civilizației generale.

Dar, onorată Cameră, în afară de ideea mare democratică ce ne stăpînește pe noi, sîntem îndureraţi și de marile principii naționale.

Credem că pe lîngă curentele mari democratice, instituțiunile statului nostru trebuie să fie dominate de gîndurile adevărat naționale.

Toate instituțiunile de stat trebuie să stea în serviciul gîndurilor adevărat naționale, ca în adevăr prin ele să se propage cultura și puterea națională în stat. Este adevărat că această gîndire se poate traduce în viața practică, mai ales în acele părți ale României întregite care s-au unit prin hotărîrile din Alba Iulia, numai cu un procedeu uman și prevăzător. Noi, sub ideea națională care are să domnească toate instituțiile acestei țări, nu înțelegem nici pe departe o oprimare pentru acele popoare pe care soarta le-a pus în mijlocul nostru.

Din contră, noi credem și sîntem convinși că viața națională a statului românesc va fi cel mai sigur scut pentru libertatea tuturor popoarelor care trăiesc în această țară. Nimeni nu va tinde ca să oprească aceste popoare în dezvoltarea lor culturală și națională, nimeni nu va sta în calea lor pentru a-și cultiva limba lor, cultura lor, tradițiunile lor strămoșești și nimeni nu-i va împiedica să se închine înaintea altarului sufletului lor propriu.

Ceea ce însă nimeni nu va putea denega statului nostru este în adevăr ca acest stat să stea în serviciul suveranității națiunii românești, acea suvera-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

nitate pe care noi am moştenit-o de la legiunile romane, pe care am moştenit-o de la strămoşii noştri, locuitorii băştinaşi ai acestei ţări, a suveranităţii noastre întregi şi fireşti printr-aceste plaiuri, şi în dreptul acestei suveranităţi, fără a aştepta hotărîri străine, am recunoscut şi dat drepturi pentru toate neamurile, mult întrecătoare celor ce alţii vroiau să ni le impună, şi acest guvern şi ţara întreagă va respecta aceste drepturi, chiar în baza idealurilor democratice la care noi sîntem aserviţi pentru totdeauna.

Dar, onorată Cameră, încrederea o dăm acestui guvern, nu numai pentru programul său, cît şi pentru credinţa ce o nutrim faţă de dînsul că, în serviciul acestui program de fapte, va putea susţine în ţara noastră adevăratele virtuţi cetăţeneşti.

Noi credem că guvernul acesta va avea putere, în tot cazul va avea cinstita năzuinţă, ca să aducă în viaţa publică, prin exemplul său propriu, spiritul adevărat de datorie şi spiritul adevărat de jertfă naţională.

Orice program mare, orice program care în singulare determinaţiuni ar putea fi cît se poate de splendid, dacă în adevăr la baza lui nu stă spiritul de jertfă naţională, nu stă tendinţa de a introduce acest spirit de jertfă naţională în fiecare stat care compune acest sistem social al statului, acest program nu are multă valoare.

Eu cred că lucrarea guvernului actual va însemna tendinţa adevărată de a transpune prin exemplul propriu convingerea în fiecare cetăţean că drepturile pe care el le are în stat au la spatele lor şi datorinţe mari, acelea de a-şi jertfi totul pentru ţară şi pentru naţiune, aceasta mai ales în vremurile de astăzi, cînd refacerea acestei ţări, cînd întronarea acestei ţări pe veci, cînd întărirea şi înflorirea pe viitor depind chiar de spiritul de jertfă pe care îl va arăta guvernul actual şi va trebui să-l arate întreaga ţară.

■ *Dezbaterile Adunării Deputaţilor*, nr. 18 din 6 ianuarie 1920, p. 216—220.

824

1919 decembrie 30, Bucureşti. **Adresă telegrafică privind situaţia parcului de vagoane de la începutul războiului pînă la sfîrşitul anului 1919.**

Direcţiunea generală
a Căilor Ferate Române
Direcţiunea I regională Bucureşti
Serviciul de mişcare

Domnule Ministru,

Conform ordinului dv. verbal, am onoare a vă expune mai jos situaţiunea parcului de vagoane de la începutul războiului şi pînă azi.

În anul 1916 se găseau în toată ţara 24 335 vagoane proprietate C.F.R. şi proprietatea societăţilor din ţară.

Cu ocazia evacuării în Moldova am putut avea acolo 15 195 vagoane, iar dincoace de Siret au rămas 9 140 vagoane. În afară de acest parc de vagoane C.F.R. am mai avut în Moldova şi din ce am mai adus noi din Muntenia un total de 8 295 ⟨vagoane⟩ germane, austriece şi ungare, deci se găseau în Moldova un total de 23 490 vagoane.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Acest parc a suferit în Moldova următoarele schimbări:

a) s-au dat rușilor, împrumut, 2 499 vagoane din vagoanele C.F.R.;

b) 8 295 vagoane austriece, germane și ungare s-au înapoiat c.f. proprietare prin Mărășești, Burdujeni și Galați, în urma convențiunilor tratatului de pace;

c) iar 802 vagoane C.F.R. s-au dat germanilor care amenințau că întrerup traficul între Moldova și Muntenia dacă nu le dăm vagoane din Moldova pentru efectuarea transporturilor necesare populațiunii din teritoriul ocupat.

Din cifrele date mai sus rezultă că la părăsirea de către germani a teritoriului ocupat ar fi trebuit să se găsească în acest teritoriu:

9 140	vagoane	lăsate de noi în 1916
8 295	„	înapoiate de noi din Moldova c.f. germane, austriece și ungare și
802	„	C.F.R. date ca împrumut pentru nevoile țării.

Total: 18 237 vagoane.

La reluarea liniilor de către noi din teritoriul fost ocupat s-au găsi următoarele vagoane:

vagoane clase 300 vagoane marfă 2 250

vagoane Kz. 300

Aceste cifre sînt aproximative neputîndu-se face pînă acum o scontare serioasă din lipsă de mijloace. În privința locomotivelor situațiunea este următoarea:

Înainte de război posedam 1 063 locomotive, din acestea au rămas la evacuare 201 locomotive și s-au mai trimes din Moldova 45 pentru reparat, total 246 rămase în stăpînirea germanilor.

La reluarea liniilor de către noi s-au găsit 285 mașini, din care în bună stare numai 42 mașini pentru trenuri și 15 pentru manevre, iar restul parte defecte și parte arse de germani.

Director General

Directorul Serviciului M.

Șef Birou M.,
D-sale, dlui ministru al lucrărilor publice

Loco

■ Arh. St. București, col. Documente privind mișcarea muncitorească, dosar nr. 57/1918–1921, f. 88–89.

825

1919 ⟨decembrie⟩ 31. **Tabel întocmit de Biroul operațiilor din cadrul Marelui Cartier General al Armatei Române pe baza presei oficiale ungare și a actelor emise de organele administrative, în legătură cu nemulțumirile aduse armatei române de către autorități și populația ungară pentru sprijinul acordat în alimente, stabilirea ordinii și siguranței publice.**

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Marele Cartier General
Biroul Operațiilor

Tabel
de mulțumirile aduse armatei române de către: armata, autoritățile și populația ungară

Autoritatea sau persoanele care aduc mulțumiri	Cui e adresată mulțumirea	Motivul mulțumirii	Acte doveditoare	Fila
1	2	3	4	5
Delegația locuitorilor din comuna Abony	Comandamentului român	Intrarea armatei române în acea comună a adus eliberarea populației de sub teroarea și persecuția comunismului.	Declarația semnată de 20 locuitori din comuna Abony din 13. X. 1919	1 și 2
Primăria comunei Dab	Comandamentului superior al armatei din Budapesta	Pentru măsurile luate de Comandamentul român relativ la păstrarea ordinei cetățenești.	Adresa Primăriei comunei Dab din 14. X. 1919	3 și 4
Primăria comunei Ujpest	Comandamentului român.	Se aduc mulțumiri maiorului Coroama, comandantul pieței, și tuturor ofițerilor, pentru atitudinea binevoitoare către autoritățile și locuitorii comunei.	nr. 724 din 25.VIII 1919	5 și 6
Consilierul de poliție Orz György	Comandamentului român al armatelor de ocupație	Exprimă recunoștință pentru concursul dat de armata română în timpul ocupației, pentru menținerea ordinei și siguranței publice.	Adresa Consilierului de poliție Orz-György din 17.X.1919	8 și 9
Primăria, Comitetul și biserica reformată din comuna Dömzöd	Comandamentului Rgt. 2 cavalerie	Exprimă adîncă recunoștință, pentru că armata română a restabilit ordinea și siguranța personală Mulțumește de asemenea pentru atitudinea corectă a soldaților români pe timpul ocupației.	Adresa din 15. X. 1919 a Primăriei și bisericii reformate din comuna Dömzöd	10 și 11
Primăria, reprezentanții comunali și întreaga populație din comuna Ráczkeve	Comandamentului Rgt. 2 cavalerie	Exprimă adîncă recunoștință pentru că armata română a scăpat Ungaria.	Adresa nr. 3587 din 20.X. 1919 a Primăriei Ráczkeve.	12 și 13
Oficiul parohial din Csepel	Comandamentului Rgt. 10 vînători	Pentru că a restituit clopotul bisericii din sat pe care Regimentul l-a găsit ascuns de bolșevici.	Adresa oficiului parohial din Csepel	14 și 15
Primăria comunei Saroksár	Idem	Exprimă mulțumiri pentru buna purtare a ofițerilor și trupei pe tot timpul ocupației.	Adresa Primăriei comunei Saroksár	16 și 17
Primăria comunei Monor	Comandantului Brigada 4 vînători	Pentru purtarea frumoasă a armatei române în timpul ocupației.	Declarația din 17.XI 1919 a primarului comunei Monor	20 și 21

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1	2	3	4	5
Populaţia comunei Vejes	Regimentului 2 vînători	Adresă de mulţumire şi recunoştinţă	Adresa populaţiei semnată de un număr de locuitori din comuna Vejes	18, 19
Maiorul ungur D. Béla	Idem	Pentru că comandamentul român a încuviinţat organizarea unei gărzi naţionale.	Adeverinţa din 17. XII 1919 semnată de maiorul ungur Béla	22, 23
Autorităţile comunei Czegléd	Comandantului Div. 2 vînători	Pentru ajutorul dat de armata română la restabilirea ordinii şi încuviinţarea dată pentru formarea unei gărzi naţionale.	Adresa oficială semnată de primar, notar şi un proprietar din comună	24, 25
Primăria comunei Czegléd	Comandantului Bg. 4 vînători	Pentru buna ordine ţinută de armata română în comună.	Adresa Primăriei comunei Czegléd	26, 27
Primăria comunei Abony	Comandantului Div. 2 vînători	Pentru că armata română n-a jefuit şi nici n-a rechiziţionat alimente.	Declaraţia din 20.XI 1919 a primăriei comunei Abony	28
Primăria comunei Mácsa	Regtului 31. Infanterie	Pentru ajutorul dat văduvelor de război din acea comună, pentru a-şi transporta recolta de porumb şi pentru a-şi procura petrolul şi lemnele de foc necesare.	Adresa Primăriei comunei Mácsa din 14. oct. 1919	29
Presa ungară	Comandamentului român	Pentru sprijinul dat ad-ţiei ungare şi îndeosebi populaţiei ungare, pentru a fi hrănită cu pîine şi hrană caldă.	Ziarul *Neues Politiches Volksblatt* din 11.XI.1919	30, 33, 36
Consiliului comunal al comunei Rákospalota	Comandamentului Div. 7	Pentru că zilnic a împărţit hrană la 250 copii săraci şi 15 membri ai gărzii naţionale	Ziarul *Magyar Polgár* din 27.IX.1919	30, 33, 36, 38
Ajutorul de primar al Budapestei, Folkushazi Lajos	Comandamentului român	Pentru rîvna lăudabilă cu care s-a grăbit să vie în ajutorul capitalei înfometate.	Ziarul *Nemzeti Ujság* din 2.X.1919	30, 33, 36, 40.
Primarul Bódy	Idem	Pentru aprobarea dată pentru a se procura oraşului lemne, în valoare de 25 milioane coroane.	Ziarul *Az-Est* din 28. IX. 1919	31, 34, 36, 44.
Presa ungară	Idem	Pentru ajutor.	Ziarul *Kereszteny Szocializmus* din 1. X. 1919	31, 34, 37, 47.
Idem	Idem	Pentru aprovizionarea cu cartofi a oraşului.	Ziarul *Az-Ujsag* din 5. X. 1919	31, 35, 37, 49.
Ministerul Aprovizionării ungare	Idem	Pentru sprijinul dat în aprovizionarea cu 10 000 vagoane cartofi şi transportul la Budapesta.	Ziarul *Daily Express* din oct. 1919	32, 35, 37, 52.
Primăria comunei Bia	Rgt. 5 roşiori	Pentru hrănirea copiilor săraci din sat.	Adresa din 1.X. a Primăriei comunei Bia	54, 55.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1	2	3	4	5
Primăria oraşului Vácz	Rgt. 4 roşiori „Regina Maria"	Pentru 15 saci făină, 5 saci porumb şi 5 saci orz distribuiţi de rgt. pentru nevoile comunei.	Adresa nr. 4724 din 23. IX. 1919 a primăriei comunei Vácz	56.
Primăria oraşului Szolnok	Comandamentului Diviziei 20	Pentru beneficiul realizat de către comandament, prin funcţionarea cinematografului local, în folosul săracilor din comună şi pentru înfiinţarea unei cantine pentru săraci.	Extras din Buletinul nr. 5 al Div.20 în care sînt publicate mulţumirile aduse de primar comandamentului	57, 58
Presa ungară	Comandamentului român	Pentru suma de 1013 coroane, donate copiilor săraci din Hallas (profit realizat de societatea teatrală din acea localitate).	Ziarul *Kiskunhallas Helyi Ertesitője* din 8.X. 1919	59, 60
Autorităţile din comuna Abony	Idem	Pentru concursul dat de armata română pentru restabilirea ordinii şi eliberarea populaţiei	Declaraţia din 13.X. 1919 a autorităţilor comunei Abony semnată de notar şi primar	62, 63
Primăria comunei Rákospalota	Idem	Pentru sprijinul dat în hrănirea populaţiei şi pentru ajutorul militar dat primăriei la cererea acesteia, pentru menţinerea ordinei şi liniştei în comună.	Certificatul nr. 14107 /1919 al primăriei comunei Rákospalota din 17.X.1919	65, 66, 67
Primăria comunei, Kiskunmájas	Rgt. 6 roşiori	Pentru concursul dat pentru introducerea şi menţinerea ordinei în comună şi pentru buna purtare a trupelor.	Declaraţia primăriei comunei Kiskunmájas din 12.X.1919	68
Primăria comunei Gödöllö	Comandamentului div. 2 cavalerie	Pentru alimentele date populaţiei sărace din acea comună.	Declaraţia din 14.X. 1919 a comunei Gödöllö	69
Orz György m.p. şef consilier de poliţie al Districtului 10.	Comandamentului român	Pentru concursul şi ajutorul dat de armata română, în timpul ocupaţiei, pentru a se introduce ordinea şi siguranţa publică în comună.	Adresa Consilierului de poliţie Orz György din 15.X. 1919	70, 71
Adresa primăriei şi a bisericii din comuna Dömösd	Comandamentului Rgt. 2 roşiori	Pentru concursul dat la restabilirea ordinii şi siguranţei publice în comună.	Adresa Primăriei din Dömösd din 15. X. 1919	72
Presa ungară	Armatei române	Prin intrarea armatei române în părţile de la vest de Tisa a întrerupt dominaţia anarhiei.	Ziarul *Kiskunhallas-Helyi Ertesytője* din 1. X. 1919	73, 74
Primăria oraşului Kiskunfelegyhaza	Rgt. 5 vînători	Aduce mulţumiri pentru modul cum s-au purtat ofiţerii şi trupa Rgt. 5 vînători faţă de autorităţi şi populaţia oraşului.	Adresa primarului Holló din 12.X. 1919	76

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1	2	3	4	5
Direcţiunea azilului de copii părăsiţi din Saroksár	Comandamentului trupelor române	Aduce mulţumiri pentru bunătatea şi mărinimia cu care a dat hrană copiilor.	Adresa medicului şef şi director al azilului de copii părăsiţi din 24. X. 1919	77
Primăria comunei Monor	Rgt. 2 vînători	Se aduc mulţumiri ofiţerilor şi trupei Rgt. 2 vînători care au avut o purtare foarte bună faţă de primărie şi locuitori.	Certificatul Primăriei Monor din 24. X. 1919	78, 79
Primăria Districtului X Budapesta	Comandantului trupelor regale române de ocupaţie din Kőbanya	Se aduc mulţumiri pentru activitatea ageră, ce a dezvoltat comandamentul, în interesul menţinerii siguranţei publice în Districtul X.	Adresa nr. 13230/1919 a Primăriei Districtului X Budapesta	80
Comunitatea religioasă izraelită din Pesta	Comandamentului sanitar român	Se aduc mulţumiri pentru pansamentele ce li s-au dat de către Serviciul sanitar român.	Adresa Economatului Spitalului de copii Sigmund şi Adela Brody	81, 82
Serviciul igienic al Ministerului Ungariei	Serviciului Sanitar al M.C.G. român	Dovadă de primirea a 300 flacoane de serum antitetanic şi 50 flacoane de serum anticarboneum, de către Serviciul igienic al Ministerului ungar.	Adresa doctorului Oltres, profesor agregat de bacteriologie la Universitatea din Budapesta	83
Ministerul unguresc al aprovizionării	D-lui general Mărdărescu	Se aduc mulţumiri pentru aprovizionarea Budapestei	Adresa nr. 243 din 31. X. 1919 a Ministerului unguresc de aprovizionare	84, 85
Cetăţenii comunei Ujszász	Comandantului Pieţii Ujszász	Exprimă mulţumiri pentru dispoziţiunile bune luate de comenduire pentru asigurarea vieţii şi a averii populaţiei.	Adresa semnată de un număr de cetăţeni din comuna Ujszász, din 4.X. 1919	86, 88
Cetăţenii din comuna Ujszász	Batal. 14 Pionieri	Mulţumesc din inimă pentru dispoziţiunile preţioase cu care au apărat liniştea populaţiei şi au asigurat ordinea publică.	Adresa din 4. X. 1919 a cetăţenilor din Ujszász	89, 90
Declaraţia unor cetăţeni din Kispest	Trupelor de ocupaţie ale armatei române	Aduc mulţumiri pentru că au restabilit siguranţa personală, care dispăruse în decursul bolşevismului, au îmbunătăţit alimentarea, începîndu-se şi aducerea la piaţă a mărfurilor în cantităţi mai mari.	Declaraţia unor cetăţeni din Kispest, din 30. X. 1919	91, 92
Primăria comunei Zagyvarékás	Batal. 14 pionieri	Se aduc mulţumiri pentru bună-voinţa arătată faţă de comună şi pentru ajutorul dat populaţiei, în urma mizeriilor la care a ajuns din cauza inundaţiilor.	Adresa din 5.X.1919 a primăriei comunei Zagyvarékás	87, 88.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1	2	3	4	6
Şeful Poliţiei districtului Erzsébetfalva	Comandamentului român	Se adevereşte că Comandamentul Român, nu s-a amestecat în afacerile poliţiei şi că a dat tot sprijinul său în ce priveşte menţinerea ordinii. A dat autorizaţie pentru fel de fel de întruniri, pentru care poliţia şi-a luat responsabilitatea.	Adresa semnată de Huszar Ianos M.P. şef de poliţie al districtului Erzsébetfalva, din 15.X.1919	92
Ministerul unguresc al Finanţelor	D-lui general Mărdărescu	Se aduc mulţumiri ptr. că Ministerul de Industrie şi Comerţ Român a vîndut 17 500 kg benzină Ministerului unguresc de Industrie şi Agricultură, pe un preţ convenabil.	Adresa nr. 5959 din 3. XI. 1919 a Ministerului unguresc de finanţe, semnată de baronul Korany M.P. şi adresa federaţiei petrolifere din 30 oct. 1919	93, 94 bis
Primăria comunei Erzsébetfalva	Trupelor române de ocupaţie	Se aduc mulţumiri pentru că în timpul ocupaţiei române a avut siguranţa publică. Mulţumeşte de asemenea pentru ajutorul ce l-a dat comandamentul militar român pentru alimentarea populaţiei.	Adresa din 15.X. 1919 a primăriei comunei Erzsébetfalva, semnată de primarul Bistak Iosef	95, 96
Direcţiunea Hotelului Szent Gellert	D-lor general Mărdărescu, general Panaitescu, colonel Ganea şi maior Stroe	Aduce mulţumiri şi exprimă recunoştinţă pentru modul cum ofiţerii s-au purtat cu personalul hotelului şi pentru distribuirea sumei de 50.107 coroane la funcţionarii acelui hotel.	Două adrese din 11/XI. 1919 ale direcţiei Hotelului Szent Gellert, semnate de Kurty Béla şi Bablakin Géza	97, 98, 99, 100.
Cetăţenii comunei Ujszász şi Primăria comunei Zagyvarékàs	Batal. 14 pionieri	Aduc mulţumiri pentru că au pus în stare de funcţionare moara de foc, aprovizionînd cu benzină şi alte mori; au aprovizionat cu făină şi alte alimente pe săracii şi orfanii din comună.	Adresa cetăţenilor din Ujszász din 6. X. 1919 şi adresa din 10. X. 1919 a Primăriei comunei Zagyvarékas	101, 102, 103.
Primăria Budapesta	Comandamentului Trupelor Române	Mulţumeşte pentru intervenirea ce s-a făcut, ca să se aprobe importarea a 4 000 vagoane lemne, pentru nevoile spitalelor, instituţiilor sanitare şi uzinelor de interes public.	Adresa primăriei Budapesta nr. 6384 din 9. XI. 1919, semnată de primar	104
Comisiunea Militară Interaliată din Budapesta	Înaltului Comandament Român	1. Aduce mulţumiri pentru măsura luată de Comandament, pentru a se putea împărţi o serie de articole populaţiei sărace din Budapesta 2. Felicită Comandamentul de modul cum sînt trataţi prizonierii din Arad	1. Adresa Comisiei Militare Interaliate nr. 840 din 12 nov. 1919, semnată de preşedintele zilei, general Graziani 2. Idem nr. 849 din 12. XI. 1919	105, 106, 107, 108.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1	2	3	4	5
Locuitorii comunei Bessenszög	Regimentului 3 Olt	Pentru buna purtare a soldaților și pentru că au plătit toate alimentele pe care le-au luat din comună.	Adeverința colectivă și dovezi individuale pe care le-au avut soldații români în cantonament	109, 141.
Primăria comunei Heres	Regimentului 3 Olt	Pentru buna purtare avută de soldații români, pe tot timpul cît au stat în acea comună.	Certificatul primăriei nr. 2174 din 28 VIII 1919	142
Primăria comunei Iaszkisellös	Idem	Pentru buna purtare avută de soldații români pe tot timpul cît au stat în acea comună.	Adresa Primăriei din 1. IX. 1919	145
Primăria comunei Jaszberény	Idem	Idem	Adresa Primăriei din 6. IX. 1919	143
Autoritățile comunei Albertirsa	Idem	Pentru că au plătit cu bani toate materialele luate din comună și pentru buna purtare avută de soldații români.	Scrisoarea nr. 1517 din 13 septembrie 1919	144
Primăria comunei Kunszentmiklos	Idem	Pentru că cumpărăturile de alimente, furaje și materiale, făcute de ofițerul cu aprovizionarea al regimentului, s-au făcut prin Primărie și că s-a plătit cu bani după prețul maximal.	Adeverința Primăriei semnată de notar, Bartok Béla, și de primar, Burjan Andras	145
Primăria comunei Kunszentmiklos	Căpitanului Mihalcea, comandantul Companiei I din Rgt. 3 Olt	Pentru că a intervenit la Primăria Dömzöd ca să se distribuie comunei Kunszentmiklos 63 saci cu cereale.	Dovada din 13.IX 1919.	146
Primăria comunei Dömzöd	Regimentului 3 Olt	Pentru că a plătit cu bani tot ce au luat din sat și pentru că au fost mulțumiți de purtarea soldaților.	Adresa din 12. IX 1919 a primăriei Dömzöd	147
Presa ungară	Reg. 5 roșiori	Exprimă mulțumiri pentru ținuta corectă avută de ofițerii și trupa Reg. 5 roșiori, față de orașul Eger.	Ziarul *Egri*-Népújság	148 149
Primăria și întreaga populație din comuna Rászkeve	României și întregii armate române	Exprimă adîncă mulțumire și recunoștință, pentru că armata română a restabilit ordinea și siguranța publică și avutul iar populația și-a reciștigat dragostea de muncă.	Adresă semnată de primar și de un număr de cetățeni din Rászkeve	151—152
Șeful poliției Kecskemét	Armatei române	Mulțumește pentru bunăvoința călduroasă și interesarea dlor generali și corpului ofițeresc față de populația ungară și cere a se aproba formarea unei gărzi de 600 oameni, în vederea retragerii trupelor române.	Adresa nr. 435/1919 din 9. X. 1919 a șefului poliției din Kecskemét	153

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1	2	3	4	5
Locuitorii județului Bihor comuna Cohad	Idem	Mulțumesc armatei române pentru că i-a eliberat.	Declarația din 5.VII 1919 semnată de un număr de locuitori din comuna Cohad, județul Bihor	54
Locuitorii din comuna Osokaly,	Armatei române	Idem	Declarația din 1.VI 1919 a locuitorior din comuna Osokaly, județul Bihor	155
Locuitorii din comuna Almásd	Idem	Idem	Declarația din 8.VII 1919 a locuitorilor din Almásd	156
Postul de jandarmi notarul și locuitorii din comuna Bihardioszeg	Idem	Pentru buna purtare a soldaților români față de populația maghiară.	Declarația din 8.VII semnată de șeful postului de jandarmi de notar și de un număr de locuitori din comuna Bihardioszeg	157
Locuitorii din comuna Kurmari	Idem	Mulțumesc armatei române.	Declarația din 8.VII 1919 semnată de un număr de cetățeni din comuna Kurmari	158
Filiala Asociației de ocrotirea mamelor și copiilor din județul Jasznagykunszolnok	Doamnei general Anastasiu	Mulțumesc pentru înființarea cantinei „Masa Săracilor".	Adresa din 12.X. 1919 semnată de președinta filialei Asociației de ocrotire a mamelor și copiilor din județul Jasznagykunszolnok	159, 150.
Primăria orașului Szolnok	Comandamentului Diviziei 20 și Comenduirii Pieței	Mulțumește pentru că sub ocuparea armatei române s-a asigurat populației siguranța publică a averii; pentru că dna Sofia gen. Anastasiu a înființat „Parcul Sofia" pentru asistența medicală și o masă gratuită pentru săracii orașului. Intendența Diviziei 20 a ajutat de multe ori orașul cu alimente și material de foc; pionierii au restabilit podurile de cale ferată și șoselele, s-a restaurat teatrul și s-a dat lumină orașului.	Adresa din 18.XI. 1919 a primăriei Szolnok	161, 162
Consiliul orășenesc Szolnok	Dnei și dlui general Anastasiu	Se aduc mulțumiri pentru bunăvoința arătată față de consiliul orășenesc și pentru alimentarea populației sărace și a orfanilor.	Adresa Consiliului orășenesc din 27 septembrie 1919	163, 165.
Parohia evanghelică din Kiskörös	Armatei române	Mulțumește pentru că biserica sub ocupația română și-a reprimit autonomia, a putut ține și adunări și să-și încaseze darea bisericească.	Adresa parohici evanghelice din Kiskörös nr. 222 din 1919	166, 167

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1	2	3	4	5
Protopopul din Kiskőrös	Idem	Idem	Adresa nr. 204 din 1919 a protopopului din Kiskőrös	168, 169.
Primăria oraşului Eger	Reg. 5 roşiori	Mulţumeşte pentru modul cum s-au purtat ofiţerii şi trupa în comună şi pentru că s-a achitat tot ce s-a cumpărat pentru hrana cailor.	Procesul verbal din 16 XI semnat de delegatul Reg. 5 roşiori şi primarul oraşului Eger	170
Primăria oraşului Bia	Idem	Idem	Procesul-verbal nr. 1779	171
Primăria oraşului Bia	Idem	Idem	Procesul-verbal din 2 XI 1919	172
Primăria comunei Tarnok	Idem	Idem	Procesul-verbal nr. 867	173
Comandantul Trupelor de asistenţă din comitatul Jasznagykunszolnok şi prefecturii oraşului, Jaszbereny	Armatei române	Mulţumesc pentru modul cum s-a rezolvat orice reclamaţie, pentru că s-a plătit tot ce s-a luat şi pentru modul cum s-au purtat ofiţerii şi trupa cu populaţia.	Procesul-verbal din 18.XI.1919	174
Comandamentul jandarmilor unguri din Kistereny	Escadronului I din Reg. 9 roşiori	Mulţumeşte pentru modul cum s-a purtat timp de trei luni cu populaţia din oraş.	Procesul-verbal din 13 XI 1919	175
Primăria oraşului Kiskunfeligyhaza	Colonelului Miron Vasile, comandantul Brigăzii 50 infanterie	Mulţumeşte pentru atitudinea ofiţerilor şi ajutorul dat Primăriei şi populaţiei în zilele grele.	Adresa Primăriei Kiskunfeligyhaza din 18.XI.1919	176, 177.
Primăria oraşului, Kecskemét	Reg. 99 infanterie	Se adevereşte că armata pe tot timpul ocupaţiei a avut o atitudine demnă şi a achitat toate alimentele şi furajele pe care le-a procurat Primăria pentru regiment.	Procesul-verbal din 18. XI. 1919 semnat de comandantul garnizoanei Kecskemét, şi primarul oraşului, dr. Szombathelyi M. Miklos	178
Primăria oraşului Nagykőrös	Idem	Idem	Procesul-verbal din 16.XI. 1919 semnat de comandantul garnizoanei Nagykörös, comandantul Pieţei, primarul oraşului, dr. Szigety Laszlo şi alte notabilităţi.	179
Dr. Hoffer Ioszef	Comandantului Brigăzii 50 infanterie	Mulţumeşte pentru căi s-a dat o gardă ca să-i păzească ferma şi pentru modul cum s-a achitat garda de această însărcinare.	Adresa de mulţumire din 14.XI.1919, semnată de dr. Hoffer Ioszef.	181

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1	2	3	4	5
Autorităţile judeţului şi oraşului Nyiregyhaza	Diviziei 2 cavalerie	Mulţumeşte pentru modul cum s-au purtat ofiţerii şi trupa Diviziei 2 cavalerie, faţă de autorităţi şi populaţia oraşului şi judeţului Nyiregyhaza.	Adresa din 19.VI. semnată de prefect, primar, subprefect, administrator, financiar, preoţii evanghelici, avocaţi etc.	182, 183
Ziarul *Veszpremi Hirlap* din 20 august	Armatei române	„Ocupaţia românească nu e îndreptată împotriva poporului maghiar. Faţă de zvonuri răuvoitoare răspîndite de comunişti, am liniştit la timp publicul că trupele de ocupaţie română nu nutresc sentimente duşmănoase faţă de poporul maghiar, ci dimpotrivă se poartă cu adevărat cavalereşte. În acelaşi timp liniştim populaţia oraşului, că comandamentul Trupelor de ocupaţie nu numai că nu voieşte să neîngrădească libertatea peste măsurile necesare de ordine, dar are chiar simpatie faţă de sentimentele noastre patriotice şi durerile noastre etc."	Ziarul *Veszpremi Hirlap* din 20.VIII 1919	184
Comuna Magyarbanhegyes	Diviziei 1 cavalerie	Exprimă mulţumiri pentru bunăvoinţa şi indulgenţa arătată faţă de comună, arătînd că armata română a luptat pentru cultura şi pacea Europei.	Certificatul comunei Magyarbanhegyes nr. 2404/1919	186
Ziarul *Felegyhazi közlöny*	Colonelului Miron Vasile şi lt. col. Rădulescu, comandantul Reg. 99 infanterie	Aduc mulţumiri pentru modul cum s-a purtat cu populaţia şi pentru că a admis să se dea gardă pentru paza cătunelor.	Ziarul *Felegyhazi közlöny*	187 bis

■ Arh. M.A.N., fond Marele Cartier General, dosar nr. 2725/1919, f. 19—32.

826

1919 ⟨decembrie⟩ 31. **Tabel întocmit de Biroul operaţiilor din cadrul Marelui Cartier General al Armatei Române pe baza dărilor de seamă, a rapoartelor înaintate de Comandamentul Trupelor române din Transilvania şi a presei oficiale ungare, în legătură cu situaţia în care se găsea Ungaria, în privinţa alimentaţiei la intrarea trupelor române.**

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Marele Cartier General
Biroul Operaţiilor

Tabel

de situaţia în care se găsea Ungaria, în privinţa alimentării, la intrarea trupelor Române

Nr. crt.	Situaţia în care se găsea Ungaria, în privinţa alimentării, la intrarea trupelor române	Măsura luată de Comandamentul Român, pentru remedierea răului	Actul doveditor
0	1	2	3
1.	Serviciul de aprovizionare era complet dezorganizat	Comandamentul Trupelor din Transilvania a dat autorizaţie pentru liberă circulaţie în Ungaria agenţilor oficiali ai Ministerului Ungar (Serv. Aprovizionării).	Ziarul *Világpiac*, traducere fila 4, şi darea de seamă a Comandamentului Trupelor din Transilvania (pag. 1, al. 1.)
2.	Alimentele nu erau repartizate în mod raţional pe comitate; din această cauză în unele regiuni existau prisosuri, iar în altele lipsuri mari	Comandamentul Trupelor din Transilvania a luat dispoziţiuni ca sub controlul său toate prisosurile de alimente să fie expediate la Budapesta. S-a interzis riguros orice fel de rechiziţii alimentare, pentru nevoile armatei, atît din Budapesta cît şi din 40 de comune dimprejurul acestui oraş.	Darea de seamă a Comandamentului Trupelor din Transilvania pag. 1 al. 5, 7 şi pag. 2 al. 16.
3.	Se resimţea mare lipsă de alimente, grîu şi zarzavat	Comandamentul a asigurat expedierea zilnică a 15—20 vagoane alimente şi zarzavat. S-au distribuit prin îngrijirea Comandamentului român: 50 000 kg carne congelată; 20 000 carne viţel şi 10 vagoane grăsime. S-a pus la dispoziţia Ministerului de Alimentare maghiar 60 000 de porci (pentru a se tăia cîte 300 pe zi pentru nevoile oraşului). S-au acordat Ministerului de Alimentare maghiar 10 000 vagoane cartofi, din regiunea de la est de Tisa.	Extras din ziarul *Nemzeti-Ujság* din 26.X. 1919, pag. 15 şi darea de seamă a Comandamentului Trupelor din Transilvania, pag. 1 al. 6 şi pag. 2 al. 8. Extras din ziarul *Világpiac* din 16.XI 1919 şi darea de seamă a Comandamentului Trupelor din Transilvania pag. 2 al. 9 şi 10.
4.	Lipseau chiar alimentele necesare bolnavilor din spitale şi sanatorii	Prin îngrijirea Comandamentului, spitalele şi sanatoriile au primit hrană îndestulătoare.	Darea de seamă a Comandamentului Trupelor din Transilvania, pag. 2 al. 15.
5.	O parte din alimente erau ascunse de bolşevici	Îndată ce au fost descoperite s-au pus la dispoziţia Ministerului maghiar din Budapesta.	Darea de seamă a Comandamentului Trupelor din Transilvania, pag. 1 al. 3.
6.	Serviciul Transporturilor pe C.F. şi a vagoanelor, complet dezorientat; nu mai putea funcţiona	Comandamentul român a dispus înfiinţarea a 4 trenuri zilnice, pentru aprovizionare. A ordonat comandamentelor şi trupelor în subordine să lase absolut liber şi să accelereze transporturile de aprovizionare, dîndu-le prioritate chiar transporturilor militare.	Extras din ziarul *Világpiac* din 16.XI, fila 4, şi Ziarul *Nemzeti-Ujság* din 26.X, fila 15. Darea de seamă a Comandamentului Trupelor din Transilvania, pag. 1 al. 4.

Aldea Constantin
Bibliotecă personală
Nr. .....

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

0	1	2	3
7.	Era o lipsă totală a combustibilului în Budapesta	Comandamentul român a luat dispoziţiuni ca trupele române să înlesnească pe orice cale transportul combustibilului în oraş.	Darea de seamă a Comandamentului Trupelor din Transilvania, pag. 2 al. 12.
8.	Nu se mai importa şi exporta nimic din Ungaria	Comandamentul a luat măsurile necesare pentru a se permite exportul vinului din Ungaria în Austria, în schimbul compensaţiilor alimentare.	Idem

■ Arh. M.A.N., fond Marele Cartier General, dosar nr. 2725/1919, f. 16—18.

827

1919 (decembrie), Cluj. **Extras din buletinul de informaţii al Biroului de presă; din cadrul Consiliului Dirigent, în legătură cu relaţiile româno-ungare şi perspectiva acestora; poziţia unor cercuri politice ungare faţă de încheierea tratatului de pace.**

Biroul presei
Cluj

Buletin de informaţii nr. 66
Confidenţial

Înţelegerea Ungariei cu România

Ziarul *Tribune de Genève* din 1/12 publică o corespondenţă din Budapesta după care marele sociolog Oskár Jászi şi partizanii săi au început o propagandă energică în vederea unei înţelegeri între Ungaria şi statele vecine şi în special cu România.

Ungaria şi România

Dr. Ioan Broşu publică în ziarul *Le Démocrat* din 2 XII un articol în care face o paralelă între Ungaria şi România. Ambele popoare au avut o dezvoltare istorică aproape identică. Pe această dezvoltare trebuiesc puse bazele unei păci durabile între cele două popoare. Este adevărat că trupele române, cu ocazia cuceririi Budapestei, au făcut o pradă bogată, luînd pînă şi trenurile de lux ale fostului împărat Francisc Joseph. Dar publiciştii ungari nu trebuie să uite cele luate de trupele Puterilor Centrale din România ocupată. Aceste neînţelegeri nu vor putea împiedica ca, odată relaţiunile normale reluate, alte chestiuni de importanţă vitală pentru cele două ţări, chestiuni economice şi financiare, să fie rezolvate astfel, ca să creeze o strînsă comunitate de interese între cele două ţări.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Scrisori din Budapesta

Ziarul parizian *L'Information* din 2.XII publică o corespondență particulară din Budapesta din care extragem următoarele:

„Nimica mai straniu și mai confuz ca actuala situație din Ungaria. Este o dezordine fără sens, o dezorientare completă, este de asemenea și nebunie și disperare. În primul rînd, perspectiva tratatului de pace.

Ungaria știe că Antanta a luat obligațiuni formale față de România, Serbia și Cehoslovacia. Ea știe că va fi obligată să semneze un act care o va micșora cu Transilvania la est, cu Banatul, cu Slovacia. Un iredentism adînc însuflețește toate inimile. « Vom semna și apoi vom vedea », aceasta este fraza care se aude mai des în «conversațiile neoficiale». [...]"

■ Arh. St. Alba, fond Prefectura județului Alba, Cabinetul prefectului, dosar nr. 2/1919, f.13

828

1919 ⟨Sibiu⟩. **Fragment din memoriul întocmit de Consiliul Dirigent în legătură cu drepturile legitime ale românilor asupra Transilvaniei; combaterea unor încercări ale capilor bisericii maghiare de a acuza guvernul român pentru faptul că ar duce o politică naționalist-șovină față de naționalitatea ungară.**

[...] Deși populația românească din Transilvania la Adunarea de la Alba Iulia, ținută la 1 decembrie 1918, a hotărît unirea cu Regatul român, sprijinită pe dreptul de autodeterminare, care unire a fost întărită prin declarațiunea făcută de sașii și șvabii din Transilvania și recunoscută ca dreaptă de Conferința Păcii, totuși vechii aderenți ai habsburgilor reacționari cred că pot să întoarcă o stare de lucru, care a fost tocmai una din pricinile de căpetenie ale războiului.

Problema românilor din Transilvania este cu mult mai bine cunoscută de lumea din Apus, decît a o repeta aici, descriind lupta de mai multe secole care s-a dat pentru libertatea politică, religioasă și economică, între elementul preponderent prin numărul său, care sînt românii, și între clasa stăpînitoare a ungurilor, disparentă ca forță numerică, dar cu atît mai îndărătnică în disprețuirea civilizației umane, în ceea ce privește drepturile elementare ale vieții unui popor.

Stăpînirea ungurească, întoarsă cu fața către Apus, de unde cerea să fie recunoscută ca părtașă și colaboratoare a civilizației umane, de fapt ea, prin sistemul ei de guvernare, prin opresiune dusă pînă la disperare, și prin o lipsă de scrupul fără pereche în istorie față de poporul românesc pe care 'l-a înjgenunchiat, dovedea Europei întregi o situație vrednică de a fi numită nu balcanică, ci cu adevărat tiranică.

Departe de a fi țara clasică a libertăților, de 300 ani încoace, ea a fost o Turcie europeană, în care guvernanții maghiari cultivau anumite aparențe, cu care să poată înșela lumea.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Pentru acest motiv au întemeiat Universitatea maghiară din Cluj, în aceleași condiții ca și Universitatea germană din Cernăuți, întemeiată de austrieci, într-un ținut locuit numai de români, ca să dezbrace de cultura națională un popor care, înzestrat cu cele mai frumoase calități, era împiedicat de a se cultiva prin școală.

Această universitate, menită să propage exclusiv cultura ungurească în dauna celei românești, n-a avut în cei 50 de ani de existență, decît un singur profesor român; pe dr. Grigore Szilasi, destituit pentru sentimentele lui românești și înlocuit pe urmă cu un individ al cărui merit zace în faptul că și-a renegat naționalitatea sa: profesorul Moldovan Gherghel, adus la catedra universitară din birourile unei circumscripții polițienești, dintr-un oraș de provincie.

Alături de oprimarea libertății politice a poporului românesc din Transilvania, a mers mînă în mînă și știrbirea principiului de toleranță religioasă.

Trebuie să se știe că Ungaria a fost cea din urmă țară care a recunoscut toleranța religioasă pe seama bisericii românești. Abia de la 1868 se poate vorbi la noi în Transilvania de începutul unei ere de libertate a bisericii ortodoxe române, care a avut să sufere persecuțiile cele mai neomenoase din partea bisericilor, reprezentate astăzi de cei 3 episcopi care au înaintat memoriul lor. Întrucît ne privește pe noi, poporul românesc, această eră de libertate și-a avut începutul sub presiunea împăratului de la Viena.

Chiar și în epoca mai nouă a stăpînirii ungurești, numită constituțională, biserica românească de ambele confesiuni, ortodoxă și catolică, n-a putut ajunge la drepturile ce s-au garantat prin lege decît prin umilinți rușinoase; dar și în acest caz nu i s-au recunoscut pe deplin drepturile.

În ceea ce privește respectul față de libertatea individuală, precum și față de libertatea cultului religios, a supușilor, care se întîmplă să ajungă sub stăpînirea ungurească, ne luăm voie să atragem atențiunea opiniei publice europene asupra nemaipomenitelor violențe, care se aplică astăzi în ținutul rămas unguresc, față de supușii care au alt crez politic decît al regimului reacționar din Budapesta.

Iată cauza care ne face să cerem noi și mai departe, în special, simpatia Antantei pentru Transilvania, eliberată pe veci din jugul politicii ungare.

Aceste stări de lucruri nu sînt decît incontestabil o oglindă a civilizației ungurești, care arată în mod clar nivelul cu stăruință ⟨al⟩ guvernanților unguri.

Dar nu putem fi de acord cu părerile rev. W. H. Drumond, nici în ceea ce privește judecarea situației politice a Transilvaniei și nici în ceea ce privește presupusul tratament rău la care a fost expusă minoritatea ungurească din partea românilor.

Pe cînd cei 3 episcopi unguri, în memoriul lor, uită cu intențiune să-și reamintească evenimentele care s-au succedat de la 30 oct. 1918, adică de la izbucnirea revoluției ungurești, creînd situații cu totul nouă, rev. W.H. Drumond le ignorează, nefiind lămurit asupra acelor evenimente de către informatorii săi tendențioși.

Revoluția ungurească, de la sfîrșitul lunii octombrie 1918, care a răsturnat dinastia habsburgică și a introdus în Ungaria numita republică a lui Károlyi, a dezlegat de jurămîntul lor pe toți funcționarii statului ungar, făcut odinioară acelei dinastii. Astfel aceiași funcționari maghiari din Transilvania,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

care astăzi se plîng împotriva depunerii jurămîntului cerut de statul român, s-au grăbit atunci, în frunte cu episcopii lor, să se lege printr-un nou jurămînt de regimul republican, al lui Károlyi.

Acelaşi guvern al lui Károlyi însă, recunoscînd dreptul de autodeterminare a poporului românesc, a lăsat românilor libertatea de a depune jurămînt pe steagul consiliilor naţionale româneşti, constituite în vederea eliberării lor de sub jugul ungar.

Această recunoaştere a Consiliului Naţional Român n-a fost retrasă decît după Adunarea de la Alba Iulia, cînd s-a încredinţat, prea tîrziu, că poporul românesc din Transilvania nu doreşte nimic mai fierbinte decît realizarea unităţii sale naţionale.

Tocmai Adunarea de la Alba Iulia, care a împuternicit Consiliul Dirigent de a organiza şi guverna Transilvania după hotărîrile sale, a creat o platformă nouă pentru dezvoltarea politică a Transilvaniei.

Pornind de la acest punct, s-a cerut mutarea liniei de demarcaţie, schimbîndu-se linia stabilită de armistiţiul de la Belgrad şi apoi mai tîrziu din aceleaşi consideraţiuni, la care s-a mai adăugat şi dorinţa de a salvgarda populaţia românească rămasă încă sub stăpînirea ungurească, s-a mai cerut, şi s-a admis de către Conferinţa Păcii, mutarea mai departe a liniei de demarcaţie pînă la limita numită Clemenceau.

Întreg teritoriul revenit astfel sub stăpînire românească a fost administrat sub raport politic de către Consiliul Dirigent pînă la încorporarea definitivă cu Regatul vechi.

În această situaţie, tendinţa cîrmuirii româneşti n-a fost alta decît a înstăpîni o ordine legală, bazată pe legile în vigoare din Transilvania. Această înstăpînire şi ordine legală nu s-au putut asigura din partea foştilor funcţionari unguri, care într-un timp scurt au depus jurămînt şi unui guvern republican, ca şi, ceva mai tîrziu, unui guvern comunist, decît cerîndu-li-se jurămîntul de credinţă noului regim, susţinător de ordine legală de stat.

Acesta a fost motivul, şi nu altul, care a călăuzit Consiliul Dirigent să ceară jurămînt tuturor funcţionarilor publici din Transilvania.

Însuşi procedeul acesta arată că nu era în intenţiunea nimănui de a lipsi pe cineva de funcţiunea sa, cît şi de mijloacele de existenţă, ci de a împiedica răsturnarea unei ordini înjghebate, care ar fi pricinuit aceeaşi catastrofă în Transilvania ca şi în Rusia şi Ungaria, bolşevice.

Putem dovedi oricînd cu acte ce se găsesc în dosarele Siguranţei, ori ale curţilor marţiale, că acei funcţionari care au refuzat de a depune jurămînt s-au dedat la uneltiri şi comploturi împotriva statului român, dîndu-se ca unelte în mîna propagandei lui Károlyi, a lui Kun Béla şi în timpul din urmă, a regentului Horthy.

Dar în afară de acest punct de vedere, statul român, încă din 28 aug. 1916, data intrării sale în război, în urma asigurărilor date de către Aliaţi, în ceea ce priveşte justele sale aspiraţiuni asupra teritoriului transilvănean, s-a socotit în dreptul său a păzi acest teritoriu de tot ce ar putea răsturna ordinea publică, dăunătoare statului român.

Sîntem pe deplin convinşi că aceste principii, după care ne-am călăuzit nu numai noi, ci şi celelalte state care au căpătat viaţă nouă, în urma prăbuşirii puterilor centrale, au aflat aprobare la Aliaţii noştri.

Poporul românesc, tolerant din firea sa însăşi, va şti să respecte libertatea altor naţiuni, după ce a învăţat cu prisosinţă din experienţa sa proprie cît de sfîntă este libertatea politică şi religioasă a fiecărui popor.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Şi de aceea poporul român în adunarea de la Alba Iulia a asigurat şi garantat minorităţilor etnice din Transilvania libertatea aceea pe care el niciodată n-au putut-o atinge sub stăpînire străină.

Sentimentele de liberalism şi democraţie sinceră ale bărbaţilor politici români sînt o chezăşie pentru împlinirea acestei făgăduinţi solemne.

În memoriul de la 8 sept. 1919, pe care l-au înaintat cei 3 episcopi maghiari din Transilvania Conferinţei Păcii, se afirmă că din ziua ocupării Transilvaniei de către români: „Ungurii sînt victimele celei mai sălbatice persecuţii şi gem sub efectele terorismului naţionalist, care face uz de toate mijloacele unei supremaţii fără scrupule".

Dacă n-am cunoaşte concepţia politică, precum şi sentimentele de care sînt animaţi aceşti conducători ai maghiarismului din Transilvania, am considera această afirmaţie ca o insultă simplă, faţă de care, în faţa Aliaţilor noştri, ar ajunge să protestăm în modul cel mai categoric.

Dar atitudinea politică a guvernului unguresc din Budapesta, care stă în strînsă legătură cu aceşti 3 reprezentanţi ai bisericilor din Transilvania, ne explică cauza afirmaţiunilor lipsite de orice temei real.

Adevărul este că funcţionarii unguri din Transilvania, ca şi episcopii bisericilor ungureşti, apelează la cele mai disperate mijloace pentru a se împotrivi operei de dreptate precum şi sancţiunilor drepte ale Conferinţei de Pace, prin atribuirea Transilvaniei Regatului român.

Nu cunoaştem în ţara noastră acea sălbatică persecuţie şi acel nesuferit terorism naţionalist de care sîntem acuzaţi. Nu cunoaştem pentru că poporul românesc restituit în drepturile sale, răpite odinioară de către acuzatorii de astăzi, poate stăpîni Transilvania, pe care o deţin prin forţa numerică, cît mai ales prin masele compacte întinse pe întreg teritoriul ei.

În revoluţia din toamna anului 1918, poporul român, exploatat nu numai sub raport politic de către unguri, ci şi economiceşte, a dovedit atît de strălucit teza contrară a acestei afirmaţiuni încît nimeni nu poate să tragă la îndoială sentimentele de toleranţă şi de iertare faţă de foştii săi oprimatori.

Timp de două luni (o spunem aceasta, ştiind că episcopii unguri vor trebui să o confirme) intelectualii români, îndeplinind o operă uriaşă, au alergat în cursul revoluţiei din sat în sat, pentru ca să lumineze poporul şi să-l îndemne a cruţa viaţa proprietarilor unguri şi evrei, în care ţăranul român vedea pe adevăratul lui exploatator feudal, în cel mai medieval înţeles al cuvîntului.

Nu ni se poate arăta un caz în care vreun moşier ungur sau evreu să fi fost ucis de răzvrătirea îndreptăţită a poporului nenorocit.

Dacă nu s-ar fi întărit stăpînirea românească în Transilvania, ungurii de aici, cît şi întreaga populaţie, ar fi căzut pradă furiei bolşevice, care totuşi a făcut atîtea victime în unele părţi ale Transilvaniei lăsate dincolo de linia demarcaţională. Aceste victime sînt cunoscute cu prisosinţă de Conferinţa Păcii şi de opinia publică europeană.

Guvernul român din Transilvania, care n-a putut să obţină de la funcţionarii unguri recunoaşterea unei stări faptice care nu se mai poate schimba, cu atît mai puţin obţine colaborarea lor la susţinerea ordinii legale. El a fost împiedicat în împlinirea sarcinii grele în urma situaţiei create de foştii stăpînitori, printr-o politică de mai multe secole.

Înainte de toate, cele cîteva oraşe din Transilvania plantate în centrul celor mai curate ţinuturi româneşti, în scopul ca să devină un instrument sigur al stăpînirii maghiare, împiedicau funcţiunea autorităţilor legale ale statului, care erau chemate a garanta ordinea publică.

Ele au fost suprapopulate cu funcţionari unguri aduşi din toate părţile Ungariei şi puşi în serviciul ideii de supremaţie maghiară.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Funcționarii români n-au fost admiși și se constată că în cei 50 de ani în urmă, nu se poate arăta mai mult decît un procent din numărul tuturor funcționarilor care să fi fost de naționalitate română. Acolo unde nu a fost îndestulător elementul unguresc, funcțiile în stat au fost completate în mod sistematic cu funcționari israeliți devotați politicii ungare. De la funcționarul român pus în slujba statului ungar se cerea ruperea oricărei relații sociale și religioase cu familia sa și cu atît mai vîrtos lepădarea lui de sentimentele naționale.

Aceste orașe însă prezintă și astăzi o piedică însemnată pentru desfășurarea unei administrații cît de puțin realizabilă, prin faptul că în urma războiului și a împrejurărilor create de acest război, ele s-au suprapopulat în așa măsură, că este în interesul public, nu numai al statului, descongestionarea lor.

Cu invaziunile rușilor în ținuturile de nord ale fostei monarhii, s-a sporit în Transilvania numărul mare de refugiați evrei, pe care stăpînirea ungurească n-a vrut să-i primească în Ungaria propriu-zisă; iar în toamna anului 1916, odată cu intrarea în război a României, un număr însemnat de refugiați unguri și-au găsit refugiu în orașele situate în interiorul țării. În sfîrșit, revoluția din toamna anului 1918, a venit să adauge un număr și mai mare de unguri și evrei care s-au stabilit în orașe de frica țăranilor.

Astfel, de unde Clujul, pînă la izbucnirea războiului, abia număra 70 000 de locuitori, astăzi, după numărătoarea oficială, numără exact 123 000 de suflete. Acest raport de suprapopulație s-a stabilit și în alte orașe.

De la sine se înțelege că pe lîngă mizeria aprovizionării acestor orașe, cel mai simțit efect l-a avut supraîncărcarea, în lipsa de cartiere.

Cum funcționarii unguri au refuzat de a servi statul român, ne-am trezit deodată cu imposibilitatea de a plasa pe funcționarii români, care trebuiau să le ocupe locul, pentru a duce mai departe administrația satelor și a orașelor.

În această situație, Consiliul Dirigent s-a văzut silit a urma procedurile aplicate în alte țări și a lua măsuri pentru descongestionarea orașelor, invitînd în primul rînd pe cei așezați în cursul războiului, care n-au dreptul de cetățenie aici, apoi pe funcționarii aduși din alte părți ale Ungariei, care prin numărul lor mare și prin lipsa de ocupație au devenit nu numai o primejdie pentru stat, dar chiar o primejdie socială.

Măsurile luate au ținut seama de împrejurările speciale ale unora din acei atinși și este sigur că episcopii unguri nu pot dovedi afirmațiunea lor „că în special nu cruțăm pe văduve și pe săraci", care este o insultă nedemnă.

Cunoscînd această situație a orașelor ungurești din Transilvania, așezate în mijlocul populației curat românești, era firesc ca autoritățile statului român să ceară de la negustorii orășeni ca să-și pună firme românești pe lîngă cele ungurești.

Prin această măsură desigur că nu s-au călcat drepturile limbii ungurești, ci limba statului român a fost statornicită în dreptul ei cîștigat.

Aceleași orașe curat ungurești au ridicat statui cu tendința vădită de a sfida sentimentul național al locuitorilor români.

Este de înțeles, prin urmare, dacă opinia publică românească a cerut cîndva îndepărtarea acestor statui. Însă Consiliul Dirigent n-a aprobat în nici un caz concret pornirile în mase ale românilor din Transilvania, îndreptate împotriva acestor monumente, mai ales cînd era vorba de obiecte de artă sau obiecte care simbolizau anumite sentimente religioase.

Dintre toate statele din Europa poate pentru nici unul n-a fost așa de aproape primejdia comunismului, ca pentru România, înconjurată la un moment dat din două părți de această boală infecțioasă.

Cel mai bun mijloc pentru prevenirea ei este fără îndoială luarea unor măsuri profilactice.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Nu ajunge să apărăm Nistrul de bandele şi de agenţii bolşevici, cu armele, ci şi prin înlăturarea nedreptăţilor sociale, de orice natură, pe care le-a suferit poporul pînă astăzi, îl ferim de infecţie.

Ca şi în alte ţări, unde ideile democratice au triumfat, s-au luat şi la noi măsuri pentru realizarea unei reforme agrare, care să satisfacă necesităţile vitale ale ţăranului agricultor, lipsit de pămînt.

Reforma care se îndeplineşte în Transilvania este cea mai retrogradă (sic !) şi cea mai cruţătoare pentru saşi şi unguri. Ea ţine seamă nu numai de justele pretenţii ale ţăranilor, ci ea tinde să apere întrucît se poate şi interesele proprietarilor.

Pentru ca să se poată stabili o armonie între cei doi factori interesaţi la această reformă agrară, Consiliul Dirigent a convocat anchete la care au luat parte proprietarii mari: maghiarii la adunarea de la Tîrgu Mureş, iar saşii la adunarea de la Sibiu, unde şi-au spus părerile şi au prezentat punctul lor de vedere, respectat şi de legea agrară, de cele mai multe ori.

Politica economică a ungurilor a fost şi pe acest teren exclusivistă faţă de naţionalităţile nemaghiare, şi favorabilă numai elementului unguresc. Îndeosebi împroprietărirea ce s-a făcut în Transilvania în anul 1859 a fost cea mai defavorabilă pentru români.

Aşa se explică împrejurarea că în Transilvania marii proprietari se recrutează numai din şirul ungurilor, iar românii în tot cuprinsul acestui vast ţinut nu pot arăta nici două procente din numărul total al proprietarilor mari.

Prin urmare, dacă prin reforma actuală sînt atinşi mai ales proprietarii unguri, acest lucru se înţelege de la sine şi este o pură întîmplare că la dreptatea socială ce se face prin împărţirea pămîntului se adăuga şi o mare dreptate naţională.

Ţinem să amintim că, în conformitate cu legea agrară, ţăranul ungur se împărtăşeşte în aceeaşi măsură ca şi ţăranul român, căci pe cît a fost de exclusivă măsura ungurească în această privinţă, pe atît este de liberală cîrmuirea românească faţă de saşi şi unguri.

Este deci un neadevăr, afirmat din partea celor 3 episcopi, că această reformă i-ar atinge numai pe ei laolaltă cu instituţiile lor culturale şi religioase.

În înţelesul legii, sesiunile date preoţilor de la sate nu numai că se vor respecta, dar ele vor fi întregite. Tot asemenea se va respecta proprietatea acelor instituţii culturale sau filantropice, pentru care proprietatea pămîntului formează o condiţie de existenţă.

Prin urmare, se vor expropria numai moşiile întinse ale episcopilor catolici, care vor fi pe deplin despăgubiţi. Afirmăm că exproprierea s-a început cu proprietăţile Mitropoliei greco-catolice române din Blaj şi ale Episcopiei române din Oradea Mare.

Cît priveşte bisericile care nu se pot întreţine din averea lor, statul român le-a asigurat deja subvenţiuni însemnate, de unde să-şi satisfacă trebuinţele culturale.

Aşadar, concluziile trase din legea agrară de către cei 3 episcopi vor putea fi aprobate numai de acel care nu vrea să aprobe, din răutate, tendinţele sincere de democraţie, care călăuzesc pe conducătorii români.

Din memoriul celor 3 episcopi, ca şi din protestul separat al episcopului romano-catolic din Alba Iulia reiese în mod vădit tendinţa de a prezenta statul român ca pe un duşman al libertăţii cultului şi toleranţei religioase.

Se pare că şi rev. W. H. Drumond ar fi fost convins de către informatorii săi despre lucrul acesta.

Dar insultele ce ni s-au adus nu ne-au jignit pe noi în aceeaşi măsură în care ne-a lovit o aserţiune atît de lipsită de temei, menită a trezi simpatia coreligionarilor din ţările aliate.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Protestăm categoric împotriva acestei afirmaţiuni, deoarece respectarea libertăţii individuale, şi în special a libertăţii cultului religios, este principiul conducător al vieţii noastre de stat. Am ştiut întotdeauna să recunoaştem dreptul de existenţă al tuturor confesiunilor, lăsîndu-le cea mai largă libertate pentru a-şi exercita cultul religios.

Dar drept răsplată a acestui liberalism al nostru, episcopii unguri precum şi alţi membri ai clerului unguresc, în loc să-şi vadă de datoria de a se îngriji de păstorirea duhovnicească a credincioşilor lor, preferă să se prefacă în unelte de agitaţiune contra statului român, ocrotind propaganda, venită din afară, contra siguranţei statului român şi alimentînd conspiraţiile ţesute pentru răsturnarea ordinii publice.

Însuşi memoriul înaintat de către cei 3 episcopi Conferinţei de Pace arată tendinţele politice pe care le mărturisesc singuri aceşti reprezentanţi ai bisericilor maghiare.

Întreaga atitudine a lor, pe care o putem dovedi cu nenumăratele acte, se îndreaptă contra statului român, pe care îl atacă nu numai cu insulte, ci cu o acţiune sistematică de subminare.

S-a întîmplat, cu prilejul venirii în Transilvania a M. S. Regelui nostru, să cerem şi bisericilor maghiare de toate confesiunile ca să facă servicii religioase pentru căpetenia statului român. Ni s-a răspuns că, după obiceiurile cultului lor, nu dispun de astfel de rugăciuni. Am renunţat, deci, a le mai cere acest lucru, deşi cunoaştem din experienţa trecutului că ei au făcut astfel de servicii, ba ne-au silit şi pe noi să prăznuim în toate bisericile româneşti căderea Bucureştilor şi bombardarea Parisului de la instanţa cunoscută.

Iată cît sîmbure de adevăr cuprinde afirmaţiunea celor 3 episcopi, că biserica lor a fost silită să îndeplinească anumite servicii incompatibile cu conştiinţa lor.

S-a mai constatat, neîndoios, că unii dintre preoţii bisericilor maghiare au abuzat de amvonul bisericii folosindu-l pentru propaganda politică şi îndemn direct la răzvrătire împotriva autorităţilor legale ale statului [...].

Dar ţinem să mai amintim că, pornind de la un caz concret, cînd s-au ridicat bănuieli contra unui preot predicator, Consiliul Dirigent atunci a avut ocaziune mai prielnică să repete hotărîrea pentru libertatea absolută a cuvîntului în biserică, determinînd toate organele statului să respecte acest principiu. (Aceasta se poate constata din adresa ministrului de culte şi instrucţiunii publice nr. 9 857 din 1919 şi din adresa ministrului de interne nr. 2 237 din 1919.)

Liberalismul guvernului român în această privinţă a mers aşa departe încît n-a făcut nici o observaţiune împotriva cîntării imnului naţional maghiar la serviciile bisericeşti, deşi acest imn nu se cînta mai înainte şi are darul de a propaga ura faţă de poporul român. (Aceasta se poate constata din adresa ministrului cultelor nr. 7 529 din 1919).

Cît priveşte plîngerea episcopilor relativ la situaţia materială a preoţilor maghiari, cuprinde o parte de adevăr. Statul român de fapt n-a mai dat ajutorul material bisericilor ungureşti, ajutor pe care îl aveau mai înainte de la guvernul ungar.

Dar vina aceasta nu o poartă statul român, ci înşişi episcopii bisericilor maghiare, care, deşi invitaţi în diferite rînduri a-şi preciza raportul faţă de statul român şi a-şi arăta trebuinţele materiale pe care le reclamă de la stat, au refuzat să urmeze invitaţiunii.

În scris şi verbal au declarat că ei nu recunosc autoritatea statului român.

O singură dată consistoriul bisericii reformate din Transilvania a cerut un ajutor, din vistieria statului, de aproape 9 milioane coroane pe anul 1919.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Ministrul de culte şi instrucţiuni publice, cu nr. 9 879/din 8 aug. 1919 a pus în vedere consistoriului acordarea acestei sume, îndată ce conducerea acelei biserici îşi va lămuri atitudinea sa faţă de statul român şi va înainta conspecte amănunţite despre trebuinţele băneşti.

La acest act al ministrului nostru, consistoriul bisericii reformate n-a dat nici un răspuns.

De fapt, preoţii evanghelici şi reformaţi ai căror căpetenii au rămas dincolo de linia Clemenceau au primit ajutoarele cerute de la Consiliul Dirigent după ce au recunoscut autoritatea statului român.

Nu putem da în cadrul acestei expuneri o dezminţire hotărîtă şi amănunţită asupra celor 72 de cazuri de atrocităţi sau tratament rău, de care este acuzat guvernul român şi armata sa.

Pentru o cît mai completă lămurire s-a iniţiat o anchetă care să cerceteze aceste cazuri. Rezultatul va fi adus la cunoştinţa opiniei publice europene.

Declarăm că toate cazurile de rău tratament sînt ori exagerate, ori lipsite cu desăvîrşire de adevăr.

Noi astăzi nu vom urma cu nici un preţ pe unguri în tratamentul cetăţenilor supuşi statului român. Vrem ca această glorie de intoleranţă şi reacţiune sîngeroasă să rămînă specialitatea rasei ungare.

Noi renunţăm la prezentarea unei liste înfinit de mari în care să înşirăm numele miilor de români care au suferit închisoare, deportare şi moarte, din partea ungurilor, fie înainte de război, fie după război sau în timpul revoluţiei, cînd indulgenţa mărinimoasă a poporului român a fost răsplătită cu vărsare de sînge din partea unor magnaţi unguri, reacţionari.

O ţară aşa frumoasă ca Transilvania, înzestrată de Dumnezeu cu atîtea bogăţii şi cu o populaţie aşa de neaoşă românească, senină la suflet şi tolerantă faţă de minorităţile străine din cuprinsul ei, avînd sprijinul atît de preţios al Puterilor Aliate, va şti să ducă înainte civilizaţia umanităţii a cărei pază în Răsărit a fost şi va fi poporul român.

Singura dorinţă a noastră este ca întreaga Europă civilizată să primească aceste expuneri ale noastre cu aceeaşi sinceritate cu care am scris noi aceste şiruri, apărînd o cauză absolut dreaptă.

■ Arh. M.A.N., fond Comandamentul Trupelor din Transilvania, dosar nr. 276/1919—1920, f. 491—506; copie.

829

1919. Telegramă a regelui Ferdinand adresată regelui Angliei prin care îi solicită sprijin faţă de atitudinea Consiliului Suprem Aliat în problemele României.

A Sa Majesté le Roi d'Angleterre

Tu es trop au courant des épreuves qui nous ont été imposées et tu m'as témoigné trop d'amitié pour que je crois utile de t'exposer le caractère de l'action Roumaine pendant toute la guerre et d'insister sur la loyauté, le dévouement et l'efficacité du concours que la Roumanie a donné à la cause de ses grands alliés au prix des plus sanglants et plus lourds sacrifices.

Malgré le fait que dès le commencement des travaux de la Conférence, le Conseil des Quatre s'était réservé exclusivement toute décision, la Roumanie, pour prouver sa fidélité et sa solidarité, a néanmoins souscrit à des

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

stipulations établies à son insu et contre ses intérêts, jusqu'à ce qu'elle s'est trouvée dans la situation de ne pouvoir mettre sa signature qu'au prix de sa dignité et de son indépendance. Cependant le Conseil Suprême qui a montré tant de magnanimité par rapport à de grandes questions non encore résolues ou dont l'application se montre si difficile à réaliser, traite la Roumanie avec une violence incompatible avec nos relations d'amitié et les principes de justice.

Cette politique des gouvernements alliés si peu d'accord avec notre action et répondant si mal à nos sentiments ne peut avoir que les pires conséquences pour le rôle d'ordre et de paix que la Roumanie doit avoir dans cette partie de l'Europe. On croit que je soulève des difficultés alors que je ne fais que défendre une cause juste et en n'écoutant pas mes appels on donne un appui indirect à un danger qui menace tout le monde, car l'encouragement que trouvent les éléments de désordre dans cette attitude du Conseil Suprême tendent à diminuer sans cesse l'autorité de nos gouvernements, coupables seulement de défendre l'ordre et l'honneur et l'indépendance de leur Patrie, peut produire des effets graves non seulement dans les limites de la Roumanie.

Il serait cependant naturel que les grands alliés, dont les responsabilités sont en rapport avec leur puissance, aient à cœur d'appuyer et de soutenir ceux qui représentent, ainsi qu'ils l'ont prouvé tout récemment en Hongrie et sur le Dniester, l'élément le plus efficace contre l'anarchie envahissante.

C'est au nom de ces principes et de ces grands intérêts que j'ai senti devoir faire appel à toi pour amener ton gouvernement à une attitude plus juste et amicale à notre égard.

Je m'adresse dans le même sens au Roi d'Italie et au Président de la République Française auprès desquels ton intervention serait aussi très précieuse.

■ Arh. St. Bucureşti, fond Casa regală, dosar nr. 6/1919, f. 1—5.

Către Maiestatea sa regele Angliei

Eşti la curent cu încercările care ne-au fost impuse şi mi-ai dovedit prea multă prietenie ca să cred că este necesar să îţi expun caracterul acţiunii române în tot timpul războiului şi să insist asupra loialităţii, devotamentului şi eficacităţii concursului pe care România l-a dat cauzei marilor săi Aliaţi cu preţul sacrificiilor celor mai sîngeroase şi mai grele.

În ciuda faptului că de la începutul lucrărilor Conferinţei, Consiliul celor patru îşi rezervase în mod exclusiv orice decizie, România, pentru a-şi dovedi devotamentul şi solidaritatea sa, a consimţit totuşi la condiţiile stabilite fără ştirea sa şi contra intereselor sale, pînă cînd s-a găsit în situaţia de a nu putea să le semneze decît cu preţul demnităţii şi independenţei sale. Totuşi Consiliul Suprem, care a arătat atîta mărinimie în privinţa marilor probleme încă nerezolvate sau a căror aplicare se dovedeşte atît de dificil de realizat, tratează România cu o violenţă incompatibilă cu relaţiile noastre de prietenie şi cu principiile justiţiei.

Această politică a guvernelor aliate, aşa de puţin în acord cu acţiunea noastră şi răspunzînd atît de rău sentimentelor noastre, nu poate să aibă decît cele mai grave consecinţe pentru rolul ordinii şi al păcii pe care România trebuie să-l aibă în această parte a Europei. S-ar părea că provoc dificultăţi, pe cînd eu nu fac decît să apăr o cauză dreaptă, şi, neascultînd apelurile mele, se dă un sprijin indirect unui pericol care ameninţă întreaga lume, căci încurajarea pe care o găsesc elementele de dezordine în această atitudine a Consiliului Suprem, tinzînd să diminueze fără încetare autoritatea guver-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

nelor noastre, vinovate numai de a apăra ordinea și onoarea, și independența patriei lor, poate avea urmări grave nu numai între hotarele României.

Ar fi totuși normal ca Marii Aliați, ale căror răspunderi sînt în raport cu puterea lor, să pună la inimă sprijinirea celor care reprezintă, așa cum s-a dovedit recent în Ungaria și pe Nistru, elementul cel mai eficace contra anarhiei invadatoare.

În numele acestor principii, al acestor mari interese, m-am simțit dator să fac apel la tine pentru a determina guvernul tău la o atitudine mai justă și mai prietenoasă în ceea ce ne privește.

Mă adresez în același sens Regelui Italiei și Președintelui Republicii Franceze, pe lîngă care intervenția ta va fi de asemenea foarte prețioasă.

830

1919. Studiu intitulat *Atacul ungurilor* referitor la acțiunile întreprinse de Ungaria contra Cehoslovaciei și României, precum și atitudinea Armatelor Aliate față de aceste atacuri.

Autorii războiului mondial fură nevoiți să recunoască neputința de a învinge și, forțați să depună armele, în loc să se resemneze, s-au hotărît să întrebuințeze o nouă armă, mult mai periculoasă ca tunul și mitraliera.

Această armă de care voiesc să se servească ungurii este bolșevismul, întrebuințat și de aliații lor germani, pe timpul războiului mondial, în Rusia.

Ungaria a fost forțată să ia calea bolșevismului prin aceea că la Masa Verde, punîndu-se marele principiu al naționalităților, ea pierdea o mare parte din popoarele pe care le opresa de secole. Singurul mijloc ce-i rămînea de făcut era ca să adopte și ea bolșevismul rusesc și de aceea să caute să-l propage vecinilor săi fie pe cale de propagandă, fie prin forța armată.

Pe cale de propagandă toate tendințele ei au dat greș căci, din mai 1919 pînă la iulie 1919, armatele române au stat ca un zid în fața trupelor armatei roșii ungare.

Guvernul Béla Kun, văzînd că prin teroare nu se mai poate menține la frînele statului unguresc, se hotărî ca să-și instruiască și să-și disciplineze armata, fiind ajutat în această operă de ofițerii germani din armata lui Makensen și de depozitele enorme de material de război, ce se aflau în Ungaria, ale armatelor germane, la care luau parte și soldați germani din fosta armată Makensen și pe care soldați îi vom vedea în luptele contra cehoslovacilor și contra noastră că au dat probă de tenacitate, disciplină și instrucție de luptă.

El să hotărî, dar, ca după înăbușirea mișcării contrarevoluționare ce a izbucnit simultan în mai multe centre din Ungaria către finele lunii iunie, să ia ofensiva contra unuia din vecinii săi, cehoslovaci sau români, ofensivă care trebuia să le aducă victoria pentru a se întări în interior.

Comandamentul trupelor ungare alese atunci pe cehoslovaci pe care, ca popor nou, ei îi credeau mai puțin destoinici în a se opune planurilor lor.

Armata ungurească la începutul ofensivei dispunea de următoarele unități:

8 divizii de infanterie;

Brigada 8-a infanterie și

4 brigăzi independente de infanterie.

Efectivul total al acestei armate se ridica la 66 000 arme, 964 mitraliere, 1 350 săbii, 308 tunuri și 9 secții aviație sau 168 de batalioane cu 127 unități

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

mitraliere, 10 escadroane, 30 baterii de cîmp, 37 baterii obuziere, 7 baterii de munte, 5 baterii grele, 13 baterii artilerie de tranşee şi 9 trenuri blindate.

Că această armată era disciplinată nu avem decît să arătăm că:

1. S-au desfiinţat comisarii politici de pe la unităţi;
2. Ofiţerii iau comanda unităţii numai în urma unui examen;
3. Votul sovietului soldăţesc a fost perimat;
4. S-au redat ofiţerilor semnele distinctive;
5. S-au reînfiinţat pedepsele disciplinare;

Armata cehoslovacă în acest timp dispunea de 6 divizii (1—2—4—8—9) ⟨sic!⟩ din vechea armată.

O divizie de legionari din Franţa (a 5-a).

Două divizii de legionari din Italia (a 6-a şi a 7-a).

Total 230 000 oameni. Se mai găsea în formaţie la Iglo

Divizia 10.

La Zilina în formaţie Divizia 12.

În acoperire la aripa dreaptă Divizia 11, în plus 70 batalioane răspîndite în Boemia şi 10 batalioane ce formau grupul Teschen.

Grupurile de armată cît şi o parte din divizii erau comandate de generali francezi (Grupul gen. Mitelhauzen la Petersburg — Grupul gen. Hennok la Kaschau).

Comandamentele ungare în ajunul ofensivei făcuseră cunoscut soldaţilor armatei roşii că acei ce se retrag din luptă vor fi arestaţi de batalioanele de teroare şi executaţi. Aceste ordine se dăduseră după ce comandamentele armatei ungare îşi dăduseră seama de lipsurile în instrucţiune şi în disciplină a trupelor şi după ce începuse o pregătire serioasă în sensul disciplinării trupelor, instrucţiei de luptă şi legăturilor între unităţi (a se vedea ordinul operativ nr. 707/3 al Diviziei 5 ungare).

Atacul ungurilor în contra cehoslovacilor a avut loc în a doua jumătate a lunii iunie şi a fost un atac îndîrjit şi executat cu impetuozitate după cum reiese chiar din comunicatul oficial unguresc de la 22/6/1919.

În acelaşi timp, Comandamentul ungar ordonă incursiuni peste Tisa cu forţe puternice şi disciplinate (se citează incursiunea de la 5 iunie la nord-vest de Tokaj unde inamicul a reuşit să treacă prin surprindere la Tisa şi Venkselo şi s-a dat o luptă îndîrjită între noi şi unguri. Încercarea de trecere în noaptea de 2—3 iulie în regiunea Timar nord Rakamaz, în timp ce unităţile inamice din regiunea sud Tokaj acţionau demonstrativ cu focuri în faţa localităţii Tisa Eslar (sud Rakamaz). Incursiunea inamicului la sud de Szolnok în dimineaţa zilei de 3 iulie care a fost respinsă numai în urma contraatacurilor puternice ale trupelor noastre.

Aceste atacuri ce erau îndreptate contra noastră, odată cu ofensiva pe care o luaseră contra cehoslovacilor, nu eru decît preludiul unei mari ofensive ce mai tîrziu voia s-o ia contra noastră.

Aceasta reieşea şi dintr-o radiotelegramă adresată de Böhm aliaţilor, trimisă din Budapesta la Praga, [din care] rezultă intenţiunea comandamentului unguresc de a ataca pe frontul Tisei spre a goni cu armele de pe teritoriul ungar trupele române care au violat linia de demarcaţie stabilită prin armistiţiul încheiat anterior.

După luptele ce au avut loc între unguri şi cehoslovaci, în urma cărora armata cehoslovacă [a fost] bătută şi respinsă în dezordine, şi pe cînd aripa lor stîngă mai era susţinută de un detaşament român ce le venise în ajutor, Clemenceau trimite o radiotelegramă lui Béla Kun prin care-l somează să-şi retragă trupele.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Printr-acest succes repurtat contra cehoslovacilor şi ca răspuns la radiotelegrama lui Clemenceau, nu numai că nu ia măsuri să-şi retragă trupele din Cehoslovacia, [dar] din contră, printr-o radiotelegramă, raportează lui Clemenceau că românii au trecut la finele lunii iulie Tisa şi au atacat trupele ungureşti; în consecinţă, ungurii vor lua contramăsuri.

Faţă de intenţiunea agresivă pe care şi-o luaseră ungurii, după succesul repurtat s-au hotărît ca să nu mai ţină seamă de nici o ameninţare şi de nici o notă diplomatică luînd toate măsurile de o nouă grupare la vest de Tisa, grupare care era vădită de intenţiunea de a ataca România. Aceasta reiese din următoarele informaţiuni căpătate prin biroul englez din Viena; prin Comandamentul Armatei de Dunăre (generalul Gratziani) care cu nr. 2 606 din 15/7 ne trimite cu titlul de informaţie o telegramă din sursă sîrbească că forţe ungureşti ce se ridică la un efectiv de 60 000 oameni au intenţiunea să ne atace; Misiunea Militară Franceză din Austria (Viena) cu nr. 601/3 din 15/7 anunţă începerea ofensivei ungare în direcţiunea Szolnok şi Zerens.

Gruparea ce o făceau ungurii la vest de Tisa era proiectată pe baza următorului plan de acţiune:

Atacul principal Corpul I armată (Diviziile 2, 8 şi 7) plus Divizia 5 în regiunea Szolnok.

Atac secundar Corpul 3 armată (Divizia 1 plus Brigada 23 independent) în regiunea Tokaj.

În rezervă restul unităţilor luate de pe frontul cehoslovac şi din interior, nemaiavînd nevoie de ele acolo, deoarece cehoslovacii nu mai existau din punct de vedere militar iar revoltele interne nu mai puteau avea loc din cauza succesului repurtat de guvernul şi armatele sovietiste.

În legătură cu aceste operaţiuni ungurii au căutat prin diferiţi emisari şi prin sume enorme de bani să provoace o încercare de răscoală a populaţiei civile din localităţile Oradea Mare şi Debreţin etc.

Pentru aceasta s-au trimis la est de Tisa foarte mulţi emisari.

Motivele ce îndrituiau pe unguri să întreprindă această ofensivă contra românilor erau — cele oficiale — următoarele:

a) Procurarea de mijloace de hrană trupelor ungare ce duceau mare lipsă;

b) Respingerea trupelor române peste Carpaţi.

Motivele ascunse ale guvernului sovietist erau:

1. Întronarea principiului sovietist în Europa Centrală prin triumful armelor;

2. Unirea bolşevicilor unguri cu bolşevicii ruşi prin România;

3. Întronarea bolşevismului în România şi Bulgaria care şi ea, din cauza războiului, tinde către această formă de guvernămînt.

Consiliul Suprem Aliat, îngrijat de întinderea puterii sovietiste în Ungaria şi probabilitatea răspîndirii ei în Europa, cheamă pe mareşalul Foch şi-l însărcinează ca să formeze o expediţie contra ungurilor pentru a-i bate, a le ocupa capitala şi a le impune un guvern de ordine; dezarmîndu-i în acelaşi timp.

Despre această ofensivă aliată este anunţat şi colonelul Rosetti, ofiţer de legătură român pe lîngă Armata de Dunăre care cu nr. 1 727 din 28/6, comunică Marelui Cartier General că generalul Franchet d'Espérey a primit de la Paris o telegramă prin care anunţă că mareşalul Foch va soma din nou pe Béla Kun să evacueze Cehoslovacia etc.

Mai tîrziu (la 17 iulie 1919 cu nr. 3 388 Ministerul de Război) Comandamentul en Chef al Armatelor Aliate de la Paris prezintă preşedintelui delegaţiei române la Conferinţa de Pace o notă, prin care-i face cunoscut că mare-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

şalul Foch este de părere să întreprindă o acţiune în Ungaria şi că această notă pe care ne-a prezentat-o şi nouă mareşalul Foch în ziua de 17 iulie orele 16 o va prezenta Conferinţei.

Prin notă ni se făcea cunoscut că Consiliul Suprem al Puterilor Aliate şi Asociate au decis la 11 iulie că mareşalul Foch, după ce va consulta autorităţile diferitelor guverne interesate, să stabilească un plan de operaţii contra Ungariei şi să ţină Consiliul la curent cu lucrările sale.

Pentru executarea acestei decizii au fost invitaţi: generalul Péllé pentru armata Cehoslovacă; generalul Pečič pentru armata sîrbă şi generalul Prezan pentru armata română, ca să arate forţele ce poate să le consacre operaţiunilor eventual proiectate.

La rîndul său, generalul Franchet d'Espérey a fost rugat să indice condiţiunile în care s-ar putea întări puterea ofensivă a armatei franceze în Ungaria.

Din informaţiile date de generalii arătaţi mai sus, situaţia la 16 iulie se prezenta după cum urmează:

Armata cehoslovacă

6 divizii infanterie ce le are pe front, gata să intre în acţiune;

2 divizii infanterie în formaţiune, gata la 18 iulie;

Efectiv aproximativ: 100 000 oameni.

Aceste forţe au fost reorganizate şi recompletate sub direcţiunea Misiunii Militare Franceze; ele sînt în bune condiţiuni pentru a relua operaţiunile ofensive. Au lipsă muniţiuni de artilerie.

Armata sîrbă

Poate pune la dispoziţie:

14 batalioane, 12 escadroane, 12 baterii, total o divizie şi jumătate infanterie şi o divizie de cavalerie.

Sînt gata la 18 iulie.

Pentru ajutorul acordat, guvernul sîrb a cerut ca o condiţiune a cooperării sale ajutorul binevoitor al Antantei în ceea ce priveşte fricţiunile cu Italia şi să asigure protecţia teritoriului sîrb contra trupelor şi a comitagiilor bulgari.

Armata română

La predarea notei nu sosise un răspuns definitiv, se putea conta însă pe 6 divizii infanterie şi o divizie de cavalerie (75 000 oameni).

Armata română este în bune condiţiuni materiale şi morale pentru luptă.

Are însă nevoie de efecte.

Ajutorul material poate fi dat de Anglia şi America, care nu participă a operaţiunile proiectate.

Armata franceză

Dispune de 2 divizii de infanterie, o brigadă de cavalerie;

2 companii care de asalt, total 20 000 oameni.

Infanteria este completă; artileria şi serviciile trebuie să-şi recompleteze personalul.

Totalul forţelor trupelor aliate care luau parte la ofensiva proiectată se ridică la efectivul de 160 000 oameni.

Armata ungară

Dispunea de 8 divizii infanterie, 3 brigăzi infanterie independentă, 4 brigăzi de grăniceri şi 2 divizii de cavalerie, în total 10—11 divizii de infanterie şi 2 divizii de cavalerie cu efectiv global de 150 000 oameni.

Consiliul Suprem de Război arată că trupele fiind de diferite naţionalităţi, nu se poate spera la un rezultat serios decît numai dacă va fi un singur comandament.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

În rezumat: O acțiune aliată, combinată de așa fel printr-un efort comun al armatelor aliate, sub o singură comandă, va aduce aceste armate la porțile Budapestei.

Forțele de care dispunea Antanta ar părea suficiente pentru a duce la bun sfîrșit și cu șanse de succes o operație militară.

Pentru completarea informațiunilor din nota prezentată de mareșalul Foch, Consiliul Suprem Aliat și ca răspuns colonelului Dumitrescu Toma la telegrama nr. 201 cît și mareșalului Foch la nr. 3 332, Marele Cartier General (Biroul Operațiilor) le face cunoscut că le poate pune la dispoziție 6 divizii de infanterie plus 2 divizii de cavalerie.

Acțiunea poate începe 8 zile după luarea deciziei definitive. Acest răspuns i s-a dat mareșalului Foch cu nr. 2 272 din 17/7, iar colonelului Dumitrescu cu nr. 2 265 din 16/7.

Trebuie să accentuăm că în adresa cu nr. 3 332 din 13/7/1919 a mareșalului Foch către Marele Cartier General Român și prin care-i arăta însărcinarea ce i-a dat-o Conferința de Pace, face atent Comandamentul român și este în același timp de părere că acțiunea ce trebuie întreprinsă trebuie să se facă cu maximum de mijloace pentru a prezenta toate garanțiile de succes și să se poată obține rezultate repezi.

„Eu gîndesc că în considerația interesului ce prezintă pentru România lichidarea completă a chestiunii ungare, veți găsi necesar de a consacra la operațiunea eventuală maximum de mijloace de care România poate să dispună în prezent".

Iar raportul nr. 201 din 12/7 al colonelului Dumitrescu Toma prin care la punctul 2 arată că șeful de Stat Major al mareșalului Foch (generalul Waigand) îi comunică textual următoarele:

„Mareșalul știe că puterea militară a Ungariei a crescut mult în ultimul timp (de la 6—8 divizii — plus alte 2 ce se organizează acuma) iar moralul s-a ridicat foarte mult în urma succeselor ⟨de pe frontul⟩ cehoslovac".

Prin urmare, o acțiune a aliaților contra Ungariei în momentul de față trebuie să se facă cu mijloace și forțe suficiente.

Nu știm care au fost motivele pentru care planul de acțiune în comun contra ungurilor nu a avut loc cu toate că deși armata ungară avea un moral ridicat și o forță destul de respectată totuși bănuim că mareșalul Foch nu s-a bizuit pe armata cehoslovacă care fusese complet distrusă de către unguri și nici chiar pe armata franceză care după cum se vede trebuia recompletată.

Armata sîrbă nu venea în luptă decît cu o divizie și jumătate de infanterie și acestea fără nici un moral deoarece, după cum se recunoaște chiar de către guvernul sîrb, fricțiunile cu Italia și amenințările trupelor și bandelor bulgare se manifestau zilnic.

În acest timp se apropia cu pași grăbiți executarea atacului armatei sovietiste ungare, atac care, după toate informațiile ce le căpătăm din toate sursele, trebuia să aibă loc în noaptea de 19 spre 20 iulie 1919; românii așteptau cu grijă, însă și cu dorința de a înfrînge inamicul care-i ataca sau a muri pînă la unul fără ca să se gîndească la o retragere.

Trebuie să accentuăm, după cum reiese chiar din partea a doua a acestui studiu, că pe toată frontiera Tisei (360 km) nu erau decît două divizii ardelenești ce de-abia se formaseră în acoperire și care, deși pe un front atît de întins, aceste divizii care erau formate numai din români din Ardeal au știut să arate ungurilor, impilatorii lor de veacuri, că sînt conștienți de naționalitatea lor și de libertatea pe care trebuie să o aibă de aici înainte.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Este drept că atacul impetuos al inamicului a făcut pe comandamentul român ca să dea ordin trupelor de la centru să se retragă pentru a putea să manevreze prin coloane de atac de la nord și sud pentru a distruge cu desăvîrșire inamicul care trecuse Tisa pe la Szolnok și care se încumetase să pătrundă în interiorul Transilvaniei peste 60 km avînd un obstacol în spate.

Față de atacul ungurilor și cu toate că Marele Cartier General Român cu nr. 2 357 din 19 iulie, către maiorul Potopeanu, ofițerul de legătură pe lîngă armata din Orient, arăta că: reușita acțiunei noastre în contra ungurilor, în cazul unei eventuale agresiuni ungurești, ar fi cu atît mai ușor asigurată dacă trupele franceze ar ataca pe inamic în spate între Tisa și Dunăre, în caz cînd ele ar reuși să treacă la est de Tisa.

Atacul s-a dat, trupele franceze cu arma la picior au privit în toată splendoarea lui atacul armatelor sovietiste; sîrbii nu numai că nu ne-au venit în ajutor, dar ⟨cînd⟩ am vrut să transportăm Divizia 2 pe zona de operații ne-au interzis s-o trecem pe calea ferată de la Timișoara și luaseră chiar aerul de agresori cînd în primele 2—3 zile ungurii păreau a fi biruitori.

Cehoslovacii par scuzabili, deoarece armata lor fusese cu totul dezorganizată în luna iunie în urma atacului unguresc.

Forțele române bine utilate, însă, au făcut după lupte îndîrjite și pierderi mari să arunce pe inamic peste Tisa, astfel că la 24 iulie seara pe malul stîng al Tisei nu se mai găsea picior de dușman.

Comandamentul român se hotărî de astă dată pe contul lui propriu să termine cu armata ungurească și trecînd Tisa să aibă ca obiectiv distrugerea completă a armatei inamice pe care nu o realizase pe stînga Tisei.

Modest însă și căutînd să fie de acord cu Aliații, Marele Cartier dădu ordin maiorului Potopeanu, ofițer de legătură pe lîngă Comandamentul Armatei Aliate din Orient, să întrebe ce ar avea de obiectat în caz că armata română ar trece Tisa și ar merge spre Budapesta pentru a termina odată cu chestiunea ungară.

Generalul Franchet d'Espérey a răspuns la intervenția maiorului Potopeanu următoarele:

„Ar fi greșit să vă opriți și acum la Tisa; de altfel, cred că de astă dată nici Parisul nu vă va mai face dificultăți. Oricum, eu rugai pe generalul Briges, care pleacă mîine la Paris, să intervină pentru a lăsa armata română să termine un lucru atît de bine început; cred însă pe de altă parte că guvernul dv ar trebui să caute mai mult contact cu guvernul din Seghedin, singurul care poate înlocui momentan guvernul comunist".

Am terminat aici cu istoricul atacului unguresc, urmînd a descrie în partea doua luptele ce au avut loc pînă la ocuparea Budapestei.

În timpul acestor lupte mai este de semnalat intervenția lt.-colonelului italian Romanelli, care pe timpul înaintării trupelor noastre către Budapesta, după ce distrusese și capturase aproape toate diviziile ungurești, la Gödölö a somat comandamentul român să oprească înaintarea trupelor de a intra în Budapesta.

Iată dar cum am fost ajutați de Aliați și de concursul lor binevoitor în tot acest timp.

■ Arh. St. București, fond Președ. Consil. Min., Miscelanea, dosar nr. 9/1916, f. 122— 132, copie.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1919. Scrisoare adresată de președintele Partidului Național Slovac, Gh. Hrabovski, președintelui Conferinței de Pace, Georges Clemenceau, prin care comunică hotărîrea poporului slovac din cîmpia Crișului de a se uni cu România.

Monsieur le Président,

Je soussigné en ma qualité de président et de représentant au Parlement de Bucarest du Parti National Slovaque de la plaine au-delà du Criș, me permets d'adresser à la Conférence de la Paix au nom du peuple Slovaque la requête suivante:

Le peuple slovaque en se basant sur les principes du Président Wilson, acceptés par les Puissances de l'Entente, qui reconnaissent aux peuples la libre disposition d'eux-mêmes a déclaré par une résolution votée à l'unanimité par son Assemblée Nationale tenue à Bekescsaba le 13 juin 1919, qu'il veut lier son sort au sort de la Transylvanie et qu'avec dernière il désire être attaché à la Roumanie.

Cette résolution était fondée sur le fait que le peuple slovaque de la plaine appartient à la race des peuples Tchêco-Slovaques et Yougo-Slaves, qui sont les Alliés de l'Entente; étant donc séparé des états frères, il désire être attaché à un État allié et ami de l'Entente.

Nous avons communiqué notre résolution et notre voeu dans un mémoire adressé à la Conférence de la Paix le 2 septembre 1919, par l'intermédiaire du Dr. Benes, Ministre des Affaires Etrangères de la Republique Tchéco-Slovaque. Nous attendons avec anxiété la solution favorable de notre sort.

Le territoire habité par nous est contigu à la frontière ethnographique roumaine, en l'attribuant à la Roumanie 1/3 de la population est roumaine et magyare et la population des autres 2/3 est purement slovaque.

Nous sommes persuadés que la politique de la Hongrie ne fera jamais siennes les idées nobles destinées à rendre tous les peuples heureux idées que la glorieuse victoire des Alliés a imposé par les armes au profit de tous les peuples du globe et qui seules sont appelées à assurer la paix du monde.

Le peuple slovaque de la plaine désire porter à la connaissance du Conseil Suprême, qu'il comprend la politique généreuse des Puissances de l'Entente, il en est pénétré et il assure de son affection et de son attachement: tous les peuples qui font leurs les buts nobles et généreux de l'Entente. Nous Slovaques de la plaine nous désirons collaborer avec nos frères Tchéco-Slovaques et Yougo-Slaves et s'il le faut, lutter pour la politique de l'Entente.

Mais, étant éloignés de nos frères, nous ne pouvons atteindre notre but que si nous sommes attachés aux Roumains, qui ont démontré par de très grands faits et par leur large libéralisme qu'ils suivent les buts généreux de l'Entente.

En nous basant sur ces faits nous nous adressons au Conseil Suprême de nouveau et solennellement, en le priant de vouloir bien nous accepter dans la société des peuples civilisés et honnêtes, car nous désirons non seulement devenir les citoyens fidèles de la Roumanie, mais nous défendrons de toutes nos forces, la seule vraie politique de l'humanité, incarnée dans les peuples de l'Entente.

Le peuple roumain nous a délivré du bolchevisme et nous traite en frères. L'évacuation de notre territoire par l'armée roumaine amènera pour le peuple slovaque l'avalanche des souffrances. Les pillages et les assassinats reviendront

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

avec une intensité beaucoup plus grande qu'avant l'occupation de notre territoire par l'armée roumaine.

De la conduite de l'armée „blanche-rouge" de l'amiral Horthy et des hauts faits des éléments latentes bolchevistes qu'elle renferme, ni le Gouvernement Magyar ni Horthy ne peuvent se porter garants. C'est donc l'anarchie complète qui s'y installera de nouveau.

Pour ces raisons d'une si haute portée, nous prions insistemment le Conseil Suprême de vouloir bien donner au voeu du peuple slovaque, la seule solution compatible avec la justice et avec l'intérêt bien compris de la Paix et de la Civilisation, inspirée par les mêmes hauts sentiments que le peuple slovaque laborieux et honnête nourrit envers les hommes d'état et les peuples des Puissances qui ont délivré le monde du cauchemar de la rechute dans la barbarie.

Je vous prie, Monsieur le Président, d'agréer la haute considération de tout le peuple slovaque.

Député à la Chambre de Bucarest
Président du Parti National Slovaque.

■ BARSR, Fond Al. Lapedatu, vol. II, Conferința de Pace, f. 921—924.

Domnule Președinte,

Eu, subsemnatul, în calitatea mea de președinte și de reprezentant în parlamentul din București al Partidului Național Slovac din cîmpia de peste Criș, îmi permit să adresez Conferinței de Pace, în numele poporului slovac, următoarea cerere:

Poporul slovac, bazîndu-se pe principiile președintelui Wilson, acceptate de Puterile Antantei care recunosc popoarelor libertatea de a hotărî însele despre ele însele, a declarat, printr-o rezoluție votată în unanimitate de către Adunarea sa Națională ținută la Békéscsaba la 13 iunie 1919, că vrea să-și lege soarta sa de soarta Transilvaniei și că dorește ca împreună cu aceasta să fie unită la România.

Această rezoluție era bazată pe faptul că poporul slovac din cîmpie aparține rasei popoarelor cehoslovace și iugoslave, care sînt aliate ale Antantei; fiind deci separat de statele frățești, el dorește să fie unit cu un stat aliat și prieten al Antantei.

Noi am comunicat hotărîrea și dorința noastră într-un memoriu adresat Conferinței de Pace la 2 sept. 1919, prin intermediul dr. Beneš, ministrul afacerilor externe al Republicii Cehoslovace. Așteptăm cu neliniște hotărîrea favorabilă a soartei noastre.

Teritoriul locuit de noi este învecinat frontierei etnografice române, acordînd României 1/3 a populației ⟨care⟩ este română și maghiară, și populația celorlalte 2/3 care este numai slovacă.

Sîntem convinși că politica Ungariei nu-și va însuși ideile nobile destinate să facă fericite toate popoarele, idee pe care glorioasa victorie a Aliaților a impus-o prin arme în favoarea tuturor popoarelor de pe glob și care ele singure sînt chemate să asigure pacea lumii.

Poporul slovac din cîmpie dorește să aducă la cunoștința Consiliului Suprem că înțelege generoasa politică a Puterilor Antantei, că este pătruns de această politică și că asigură de afecțiunea sa și de prietenia sa toate popoarele care își realizează obiectivele nobile și generoase ale Antantei. Noi, slovacii din cîmpie, dorim să colaborăm cu frații noștri cehoslovaci și iugoslavi și, dacă trebuie, să luptăm pentru politica Antantei.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Dar fiind departe de fraţii noştri, nu ne putem atinge scopul decît dacă sîntem uniţi cu românii, care au arătat, prin foarte mari fapte şi prin largul lor liberalism că urmăresc generoasele scopuri ale Antantei.

Bazîndu-ne pe aceste fapte, ne adresăm, din nou şi în mod solemn, Consiliului Suprem rugîndu-l sa binevoiască să ne primească în societatea popoarelor civilizate şi cinstite, căci nu dorim numai să devenim cetăţeni credincioşi ai României, dar vom apăra cu toate puterile noastre singura adevărată politică a umanităţii , întrupată în popoarele Antantei.

Poporul român ne-a eliberat de bolşevism şi ne tratează drept fraţi. Evacuarea teritoriului nostru de armata română va atrage pentru poporul slovac o avalanşă de suferinţe. Jafurile şi asasinatele vor reveni cu o intensitate mult mai mare decît înaintea ocupării teritoriului nostru de către armata română.

Asupra comportării armatei „alb-roşie" a amiralului Horthy şi a acţiunilor arogante ale elementelor bolşeviste ascunse pe care ea le cuprinde, nici guvernul ungar, nici Horthy nu pot să se propună garanţii. Deci anarhia completă se va instaura din nou.

Pentru aceste motive de o aşa de înaltă valoare, rugăm stăruitor Consiliul Suprem de a binevoi să acorde voinţei poporului slovac singura soluţie compatibilă cu dreptatea şi bineînţeles cu interesul păcii şi civilizaţiei, inspirată din înseşi înaltele sentimente pe care poporul slovac, harnic şi cinstit, le nutreşte faţă de oamenii de stat şi de popoarele Puterilor care au eliberat lumea de teama de recădere în barbarie.

Vă rog, domnule preşedinte, să primiţi înalta consideraţie a întregului popor slovac.

Deputat în Camera de la Bucureşti,
Preşedinte al Partidului Naţional Slovac

832

1919. Memoriu al delegaţiei române înaintat Conferinţei de Pace privind atitudinea Puterilor Antantei faţă de România în timpul întregului curs al negocierilor.

La Roumanie
devant le Congrès de la Paix

I

En 1878, sur la demande de la Russie, le Congrès de Berlin arrachait à la jeune Roumanie une province roumanie: la Bessarabie.[1] La Russie témoignait par là non seulement son ingratitude envers l'alliée qui l'avait sauvée dans la guerre contre les Turcs, mais surtout ses visées impérialistes sur les Balkans. Le Royaume de Roumanie fut obligé de chercher auprès des Puissances centrales, qui seules pouvaient l'aider, une garantie contre un danger qui menaçait sa liberté et son existence même.

Au début du XXe siècle, la situation politique de l'Orient de l'Europe se trouve transformée: d'une part, la Russie absorbée par ses intérêts asiatiques d'abord, par ses difficultés intérieures ensuite, cessa de constituer un danger de conquête pour la Péninsule Balkanique; d'autre part, l'Allemagne

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

et l'Autriche-Hongrie, par une emprise économique et politique toujours croissante sur la Turquie, manifestaient de plus en plus violemment leur intention de dominer l'Orient. La guerre balkanique mit en évidence avec éclat ces tendances impérialistes des Puissances centrales, qui étaient en contradiction flagrante avec les intérêts essentiels de la Roumanie.

C'est dans ces conditions qu'en août 1914, la Roumanie refusa son concours aux Puissances centrales; elle n'avait voulu faire avec celles-ci qu'un accord défensif pour assurer la paix [2]; la guerre offensive déclarée par les Puissances centrales lui rendait sa liberté.

Dès le commencement des hostilités, le Gouvernement russe proposa à la Roumanie une entente que celle-ci accepta, et qui lui assurait, contre sa neutralité bienveillante, le droit d'occuper, quand elle le jugeait nécessaire, les territoires de la Hongrie habités par les Roumains. Le Gouvernement russe s'engageait en même temps à faire reconnaître ce droit par ses alliés d'Occident, dont les Gouvernements étaient au courant de cet engagement réciproque. Dans les notes échangées à ce propos, le Gouvernement russe avait voulu préciser que la Roumanie ne laisserait pas passer des munitions pour l'ennemi. Le Gouvernement roumain, tout en refusant de signer un engagement écrit, arrêta, de sa propre volonté, tout passage de munitions. Lors de l'attaque contre Constantinople, les Gouvernements alliés reconnurent que cette décision équivalait à un concours militaire qui pouvait avoir de grandes conséquences.

Le développement de la guerre rendit évidente pour les Alliés l'importance que pourrait avoir un concours militaire effectif de la Roumanie. Les Gouvernements alliés demandèrent donc au Gouvernement roumain sa coopération militaire, qui fut décidée par un traité conclu en août 1916. En exécution de ce traité, et malgré l'impossibilité où les Alliés furent de remplir tous les engagements qu'ils avaient pris, l'action militaire de la Roumanie s'effectua et attira sur les fronts roumains plus de quarante divisions et mit hors de combat plus de 200.000 soldats ennemis. Mais le pays roumain perdait 330.000 soldats, plus de 1/20 de sa population totale; avec les civils morts de maladie, de misère, de faim, il perdait plus de 1/10 de sa population totale. Il eut à subir une occupation rigoureuse, qui dévasta une partie du territoire et épuisa complètement le reste. Enfin, à la suite de la débâcle, de la trahison et des attaques des troupes russes qui se tournèrent contre les Roumains, il se vit dans l'impossibilité de continuer son effort militaire. Cette impossibilité absolue fut reconnue, par écrit (10 décembre 1917), par les représentants des Puissances alliées et des Etats-Unis, à Jassy. Après la paix de Brest-Litovsk, et lorsque l'Ukraine fut occupée par les Allemands, la Roumanie ne pouvait plus qu'attendre des modifications de la situation stratégique, qui lui permissent de recommencer sa coopération; elle n'avait qu'un devoir pour rendre de nouveau cette coopération militaire possible: c'était d'empêcher que ses troupes ne fussent désarmées. La Roumanie, „abandonnée et trahie", dut se soumettre aux conditions que les Allemands lui imposaient à Bucarest, mais elle sut conserver son armée.

Cette période imposa à la Roumanie des épreuves cruelles que son Roi et son peuple acceptèrent pour rester fidèles à la cause à laquelle ils s'étaient dévoués. Le Roi, au risque des plus graves conséquences, se refusa de ratifier le traité de paix avec l'Allemagne; ainsi, ce traité n'eut jamais d'existence légale, et, du reste, les Allemands continuèrent à occuper militairement le pays, à l'épuiser de réquisitions incessantes et à ruiner tout son outillage économique.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Les chefs des Gouvernements alliés reçurent du Roi de Roumanie les assurances nécessaires sur la politique que le pays entendait suivre et sur sa résolution de recommencer la lutte dès que celle-ci serait possible. En échange, le Roi de Roumanie avait reçu des Etats alliés les assurances les plus amicales.

Tel était l'état des choses quand le Gouvernement français fit connaître au Roi de Roumanie que la situation militaire dans les Balkans rendait bientôt possible une coopération nouvelle de l'armée roumaine, et qu'il était nécessaire que celle-ci fût prête. Sans délai, le Roi chargea l'ancien chef d'Etat-Major de l'armée roumaine, le Général Presan, d'étudier avec le représentant militaire de la France à Jassy, le Général Lafont, la posibilité d'une reprise des opérations militaires. Les conclusions de cette étude furent communiquées au commandement français de l'Armée d'Orient et, d'accord avec celui-ci, les conditions et le jour de la rentrée en action de la Roumanie furent fixés.

Les évènements se précipitèrent de telle façon sur tous les fronts que l'armistice intervînt quelques jours après; la Roumanie n'en avait pas moins eu le temps d'entrer en action à la date convenue.

La Roumanie se présentait donc à la Conférence de la Paix en alliée fidèle et dévouée des Puissances de l'Entente.

II

Pourtant, dès la première heure, les représentats de la Roumanie à la Conférence de la Paix eurent la surprise de constater que, sans aucune raison valable *, le nombre des délégués accordés à la Roumanie était inférieur à celui d'autres Etats alliés, tels que la Belgique et la Serbie. La délégation roumaine s'abstint toutefois de soulever des objections sur une objection qui pouvait à ce moment paraître de pure forme.

Son émotion fut autrement vive quand elle vit que les frontières que lui avait reconnues un traité signé par la France, par la Grande-Bretagne et par l'Italie, lui étaient désormais contestées, et que pour le Banat, dont l'intégrité est une condition essentielle de développement économique et de sécurité, il semblait qu'une partie de la province, accordée entièrement en 1916 à la Roumanie **, fût maintenant promise à une autre Puissance.

Au cours des négociations, la Délégation roumaine eut la douleur de constater que des questions qui intéressaient au suprême degré le pays roumain étaient discutée et résolues sans sa participation. Cette manière de procéder se généralisa de plus en plus à la Conférence, et elle aboutit à faire remettre aux délégués allemands, en présence et au nom des délégués roumains, un texte de traité dont ceux-ci ne connaissaient qu'un résumé verbal, succinct et incomplet, qui leur avait été fait la veille. La Délégation roumaine ne reçut le texte du traité qu'à l'heure même où les délégués allemands le recevaient. Ce texte, dans ses stipulations relatives aux réparations, mettait la Roumanie en état d'infériorité vis-à-vis d'autres alliés.

Toujours soucieuse d'éviter tout incident qui auraient pu aggraver les difficultés de la paix avec l'Allemagne et donner quelque encouragement aux représentants de l'ennemi, la Délégation roumaine s'abstint cette fois encore de toute protestation, bien qu'elle fût obligée du subir ainsi le sacrifice d'intérêts légitimes et considérables. Mais instruite par cette expérience, au moment où commençaient les négotiations avec l'Autriche, la Roumanie,

* Voir Annexe A, article 6.
** Annexe A, article 4.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

d'accord avec les autres Etats intéressés, fit des démarches réitérées pour obtenir d'être mise à même d'examiner les conditions de paix avec l'Autriche avant qu'elles n'aient pris un caractère définitif. Ces démarches restèrent sans réponse.

Quarante-huit heures seulement avant que le traité ne dût être présenté aux délégués autrichiens, l'on convoqua une conférence des Alliés pour leur faire connaître, cette fois encore, par un résumé verbal, ce qui avait été décidé par les représentants des quatre grandes Puissances au sujet de l'Autriche. La Délégation roumaine fit remarquer qu'elle avait besoin de connaître d'abord le texte du traité, qu'on ne lui présentait pas, avant de pouvoir émettre un avis, et le Président de la Conférence voulut bien ajourner à quarante-huit heures la discussion de ce texte, dont il était entendu que les Délégations auraient connaissance le jour même. En fait, des retards étant intervenus, la Délégation roumaine ne put prendre connaissance de ce texte que la soirée précédent immédiatement la matinée fixée pour la présentation des observations.

Ce fut dans ces conditions que la Délégation roumaine eut connaissance des clauses relatives au droit que s'attribuaient les grandes Puissances de décider pour la Roumanie ce qu'elles jugeraient nécessaires pour la protection des minorités, ou pour la liberté du transit, ou pour le commerce même de la Roumanie avec les autres nations *.

Dans la conférence qui eut lieu dans l'après-midi du 31 mai, la Délégation roumaine fit valoir les raisons pour lesquelles la Roumanie ne pouvait accepter ces clauses **. A la suite de la discussion sur ce point et de la proposition faite d'examiner à nouveau la question, il y avait lieu de croire que l'article intéressant la Roumanie serait réservé ainsi qu'il avait été fait pour de nombreux articles du traité sur lesquels une entente ne s'était pas encore établie. Et c'est sur cette impression que la séance fut levée.

Les Délégations furent convoquées à Saint-Germain, sans qu'aucune autre communication fût intervenue, pour asister à la remise d'une partie du projet de traité à la Délégation autrichienne. Les exemplaires du projet, qui étaient destinées aux Délégations alliées, n'avaient pu être préparés à temps. Toutefois, grâce à un léger retard accidental de Monsieur le Président Wilson, la Délégation roumaine avait pu prendre connaissance, dans l'exemplaire même qui devait être remis à la Délégation autrichienne, du texte du projet de traité. Elle y constatait le maintien de l'article qui faisait difficulté. Elle se hâta de répéter, par une note écrite, déposée sur-le-champ et avant la remise du traité, ses réserves et ses déclarations antérieures ***. Elle évita cependant encore de soulever un incident public devant les représentants de l'ennemi.

Il n'en restait pas moins que, dans le traité proposé à l'ennemi même contre lequel la Roumanie avait été entraînée à entrer en lutte par son désir d'aider les Alliés, ce pays constatait l'omission volontaire de ce qui devait lui être légitimement accordé, c'est-à-dire l'union de la Bukovine ****; cette Province est en effet remise par le traité, non pas à la Roumanie, mais aux grandes Puissances; et que, d'autre part, elle se voyait imposer des obligations d'autant plus humiliantes qu'elles étaient encore indéterminées, qui portaient atteinte à sa souveraineté et pouvaient compromettre sa paix intérieure et son développement économique.

---

* Annexe B.
** Voir annexe B, note II.
*** Annexe B, note IV.
**** Voir annexe B, note I

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Le caractère d'une convention qui imposait à une Nation alliée des obligations sans lui reconnaître aucun droit, était encore aggravé du fait qu'elle était passée avec un ennemi n'ayant plus aucune frontière commune avec la Roumanie et qui n'était pour ainsi dire plus intéressé lui-même à ces clauses.

La Délégation roumaine ne pouvait pas ne pas être profondement émue de l'état d'esprit peu équitable que révélaient ces dispositions. Elle ne pouvait pas d'avantage adhérer aux clauses qui lui étaient présentées.

III

L'attitude des Puissances de l'Entente à l'égard de la Roumanie pendant tout le cours de ces longues négocitions n'avait d'ailleurs pas été sans créer dans ce pays même une situation des plus pénibles.

Les conditions de l'armistice conclu en Orient avaient été établies, sans aucune participation des représentants de l'armée roumaine, par des Etats-majors qui ignoraient les conditions politiques, ethniques, militaires même des territoires limitrophes de la Roumanie et qui ignoraient plus encore les engagements pris à l'égard de ce pays par les Puissances alliées depuis 1916.

La Roumanie fut ainsi empêchée, par les conditions de l'armistice, d'occuper les territoires que lui avait assurés sa première convention de neutralité avec la Russie. D'autre part, malgré les demandes réitérées des représentants de la Roumanie, les divisions hongroises ne furent pas désarmées. Elles purent se réorganiser et se concentrer de nouveau contre le front roumain. La Roumanie fut ainsi obligée d'assister, impuissante, aux pires violences exercés par les autorités et par les troupes hongroises contre la population des territoires roumains de Hongrie, qui attendait, anxieuse, haletante, que sonnât enfin l'heure de la délivrance. Elle ne comprenait pas ce qui pouvait empêcher l'armée roumaine de venir à son secours.

Comment, en effet, aurait-elle pu imaginer que ses tortures morales et matérielles fussent la suite d'une décision des Puissances alliées?

Le Gouvernement roumain ne cessa de répéter ses demandes auprès de toutes les autorités alliées, politiques ou militaires, pour que cet état de choses fût modifié. Après de longs ajournements et lorsque la région roumaine était déjà en grande partie dévastée du fait de bolchevisme organisé par le Gouvernement de Károlyi, la Roumanie obtint enfin une modification des lignes d'occupation.

Lorsque le Gouvernement hongrois de Károlyi eut connaissance par le Commandement français du changement décidé par le Commandement interallié de Versailles, il résolut de s'y opposer et il multiplia contre les troupes roumaines des attaques meurtrières menées non seulement par les bandes bolchevistes, mais par des divisions organisées et groupées: Et c'est en se défendant contre ces attaques que les troupes roumaines entrèrent en lutte ouverte avec l'armée hongroise massée à l'Est de la Theiss.

Pour rendre son action plus impressionnante et plus violente, le Gouvernement de Károlyi passa la main à un Gouvernement officiellement bolchevik. Toutefois, le développement des opérations militaires fut tel que l'armée hongroise, battue, fut rejetée en désordre au delà de la Theiss et que le Gouvernement de Bela Kun, en prévision des progrès rapides et certains des Roumains vers Budapest, fit des préparatifs pour évacuer cette ville.

Il semble que la politique des Alliés ne s'accordait pas avec une avance des troupes roumaines sur Budapest: l'armée roumaine dut donc s'arrêter sur la Theiss. Elle se fixa sur des positions qui lui assuraient une situation défensive plus forte, et elle profita de cette supériorité pour renforcer sur le

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Dniéster les contingents nécessaires, afin de résister au danger bolchevik russe qui avait obligé les Français à quitter Odessa et qui menaçait d'une façon dangereuse le front de Bessarabie.

A ce moment, le bruit courut que l'armée roumaine aurait l'intention de recommencer son mouvement contre Budapest. Le Conseil des Quatre s'en émut et fît demander au Gouvernement roumain de ne pas exécuter ce projet.

Le Gouvernement roumain n'eut pas de peine à répondre immédiatement qu'il n'avait pas formé ce dessein et qu'il n'eût entrepris une marche facile sur Budapest que si cette opération militaire lui avait été demandée par les Puissances alliées comme un service nouveau à rendre à leur cause.

Mais, une fois de plus, le Gouvernement Roumain constatait que les Puissances alliées qui n'avaient pas voulu désarmer les troupes hongroises lors de l'armistice général, paraissaient vouloir éviter à tout prix tout ce qui aurait pu amener la ruine du Gouvernement bolchevik institué à Budapest.

Et une fois de plus encore, le Gouvernement de Bela Kun eut la possibilité de rassembler ses troupes et d'organiser de nouvelles divisions qu'il s'empressa d'utiliser pour commencer contre les Tchéco-Slovaques une offensive très dangereuse pour ceux-ci.

Devant cette conséquence naturelle de ses décisions antérieures, le Conseil de Quatre s'émut de nouveau et il prescrivit que les troupes hongroises, tchéco-slovaques et roumaines devraient se retirer chacune derrière les frontières que ce Conseil avait fixées pour leurs trois pays.

Le Conseil des Quatre convoqua, pour leur signifier cette décision, les représentants de la Tchéco-Slovaquie et de la Roumanie. Mais la Délégation roumaine se trouva dans la nécessité de faire remarquer que son Gouvernement n'avait pas encore été mis à même de connaître les frontières qui lui auraient été fixées et que devaient limiter sa zone d'occupation. Le Conseil reconnut qu'il y avait eu là un retard fort regrettable et il décida que, dès le lendemain, le Conseil des Cinq donnerait aux représentants de la Roumanie connaissance des frontières qui avaient été assignées à ce pays.

Devant le Conseil des Cinq, la Délégation roumaine prit connaissance des frontières établies par les Puissances alliées entre la Hongrie du nord-est et la Roumanie. La Délégation roumaine put voir ainsi que ces frontières n'étaient nullement en accord avec les stipulations du traité de 1916, et qu'elles ne tenaient compte ni des conditions économiques, ni des conditions de sécurité nécessaires à la Transylvanie et aux régions roumaines de Hongrie.

Non seulement ces frontières laissaient à la Hongrie les embouchures des rivières navigables de la Transylvanie, mais, établies sans qu'on ait eu recours aux indications et à la coopération des représentants des régions intéressées, ses frontières aboutissaient à séparer, ici un village de sa gare de chemin de fer, ailleurs les paysans des champs qu'ils cultivent, parfois les villes de leur banlieue. De plus, ces frontières étaient tracées à moins d'une portée de canon, quelque fois à moins d'une portée de fusil de la ligne de chemin de fer qui constitue l'artère principale de toute cette région.

Enfin la frontière entre la Hongrie et la Roumanie traversait le Mouresh pour entamer un coin du Banat, ce qui impliquait, sans que le sort de cette province ait été encore réglée officiellement, du moins à la connaissance de la Délégation roumaine, qu'une partie du Banat ne devait pas revenir à la Roumanie. Le Conseil des Cinq déclara que toute discussion sur cette question était inutile, car le Conseil des Quatre avait statué, et les solutions avaient dû être proposées en connaissance de cause par la Commission spéciale. En

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

fait, celle-ci était composée des représentants des grandes Puissances, à l'exclusion de ceux des États intéressés.

Il était impossible, dans ces conditions, à la Délégation roumaine, d'assumer la responsabilité de reconnaître cette frontière comme valable; elle déclara qu'il lui était indispensable d'en référer au Gouvernement à Bucarest.

Dans l'intervalle de ces réunions et conférences eut lieu un échange de télégrammes entre les Puissances alliées et le Gouvernement de Bela Kun et aussi, sous une forme quelque peu surprenante, l'envoi au „Gouvernement roumain à Bucarest" d'une invitation à abandonner la ligne de la Theiss et à faire retirer ses troupes derrière la ligne frontière fixée par le Conseil des Quatre dés que le territoire tchécoslovaque aurait été évacué par les troupes hongroises.

Le Gouvernement roumain n'a jamais prétendu conserver les territoires hongrois situés entre la Theiss et les territoires roumains de Hongrie tels qu'ils avaient délimités par le traité de 1916 * après de longues discussions qui avaient permis de reconnaître la légitimité des revendications roumaines.

Mais le retrait des troupes roumaines derrière la ligne fixée par les alliés, sans que des garanties efficaces de sécurité aient été réalisées, comporterait des dangers auquel le commandement de l'armée roumaine ne saurait exposer ses troupes.

La première de ces garanties, c'est le désarmement de l'armée hongroise et, pourtant, la Roumanie a dû constater que l'accord proposé par les alliés au Gouvernement de Bela Kun a coincidé avec une mobilisation générale de l'armée hongroise.

D'autre part, il y a sinon un intérêt direct pour l'Entente, au moins un intérêt élémentaire d'humanité, à ne pas rendre à la domination bolchevik, sans avoir pris des mesures de sécurité, les villes et les territoires que l'occupation roumaine avait délivré de celle-ci.

L'expérience faite à Odessa après la retraite des troupes alliées est une leçon que le Gouvernement roumain ne peut oublier.

Sur les autres frontières roumaines, la situation n'est ni plus claire, ni plus équitable, ni plus sûre. La Dobroudja, territoire du royaume roumain dont l'intégrité a été garantie par le traité du 1916**, a été cependant occupée successivement par l'armée anglaise et l'armée italienne. Elle a été laissée en proie à l'agitation bulgare et les autorités militaires roumaines n'ont pas même été autorisées par les alliés à pénetrer dans ce pays roumain.

Du côte du Dniéster, la Roumanie a eu aussi le regret de constater que l'attitude des Puissances alliées lui rendait très difficile la tâche de pacification de la Bessarabie. Cette province, historiquement, politiquement et ethniquement roumaine, revenait de plein droit et par la force même des choses à la mère patrie du jour où s'est disloquée la Russie tsariste et impérialiste. En proie à l'anarchie comme tous les pays de l'ancienne Russie, la Bessarabie, devenue un gouvernement autonome, fit appel à la Roumanie pour échapper au désastre et proclama de son plein gré son union avec le Royaume.

Pour rétablir l'ordre, non par la force, mais par l'institution de la paix sociale, de larges réformes politiques et agraires furent réalisées en Bessarabie. Ces réformes devaient naturellement mécontenter les deux partis extrêmes: d'une part les anciens privilégiés du régime autocratique, et d'autre part les bolcheviks. Néanmoins, le sentiment de la supériorité du nouvel état de

* Voir annexe A, article 4.
** Annexe A, article 1.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

choses, l'impression de stabilité et de sécurité qui s'en dégageait eurent vite découragé les agitations des partis extrêmes et la paix intérieure était arrivée à renaître jusqu'au Dniéster.

C'est ce moment que les Puissances alliées choisirent pour introduire dans les conditions posées à l'amiral Koltchak une formule qui réveillait tous les espoirs des agitateurs: ces conditions visaient „les parties roumaines" de la Bessarabie, ce qui impliquait à tort l'existence de régions non-roumaines susceptibles d'être rendues à la Russie, malgré l'acte d'union intégrale de cette province entièrement roumaine et alors qu'il ne peut être question que d'éléments de population non-roumaine, dont les droits sont d'ailleurs reconnus et garantis déjà par l'acte d'union.

Les Puissances alliées ne pouvaient pas oublier cependant que dans l'intérêt de la grande cause commune, les Roumains leur avaient donné un concours incessant pour contenir les éléments de désordre de la grande Russie et que non seulement les troupes roumaines avaient arrêté sur le Dniéster le péril bolchevik, mais qu'elles avaient à plusieurs reprises passé ce fleuve pour coopérer avec les troupes françaises [3]. Elles ne pouvaient oublier davantage qu'à la demande du Commandement français et sur l'intervention du Ministère des Affaires Etrangères de France, plusieurs milliers de soldats transylvains avaient prêté en Sibérie leur concours aux troupes de l'amiral Koltchak, et pourtant elles se contentaient, en ce qui concerne la Bessarabie, d'une réponse vague de l'amiral Koltchak.

IV

L'attitude des Puissances alliées s'explique par le fait que, en ce qui concerne l'Orient de l'Europe sans attendre la paix, dès la première heure de l'armistice, les grandes Puissances ont voulu supprimer les distinctions entre ceux qui avaient été les ennemis et ceux qui avaient apporté leur concours à la cause de l'Entente, au prix des plus grands sacrifices et presque de la ruine, et qu'elles ont cherché dans toutes les questions les solutions les mieux faites pour réconforter ceux qui devaient être le plus légitimement mécontents du résultat final de la guerre.

Cette attitude a trouvé son expression à la fois la plus singulière et la plus manifeste dans la rédaction de l'article qui impose à la Roumanie la soumission par avance à des conditions inconnues et dépendant seulement de la volonté des quatre grandes Puissances pour des questions d'ordre intérieur, politique ou économique *.

La situation ainsi créée au Gouvernement roumain peut se résumer en deux points essentiels:

1° N'ayant pas vu reconnaître les frontières qui garantissent la sécurité de son territoire, la Roumanie, alors que les hostilités ont cessé dans le reste de l'Europe depuis plus de sept mois, se trouve en guerre déclarée avec ses voins bolcheviks russes et hongrois. Et en même temps, les populations non-roumaines des pays roumains sont entretenues dans une agitation continue par l'incertitude du sort qui leur est réservé.

2° Les stipulations vagues relatives aux minorités n'ont fait qu'aggraver cet état d'agitation. Pour ne parler que d'un cas, les éléments saxons et allemands des provinces roumaines qui, dès la première heure, ayant reçu du Gouvernement roumain toutes les garanties nécessaires pour leur liberté complète de langue et de culture, avaient fait à l'union roumaine une adhésion sans réserve, recommencent un mouvement d'opposition et réclamant

* Voir annexe B.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

des autonomies territoriales et des constitutions spéciales matériellement impossibles à établir ou à réaliser.

Quelle serait la situation de l'Etat roumain vis-à-vis des 800.000 Allemands répartis sur tout son territoire le jour où l'Allemagne, entrée dans la Société des Nations, aura légalement la possibilité de soutenir les prétentions les plus discutables de ces Allemands, et d'intervenir en leur faveur pour organiser les désordre dans un pays auquel elle ne pardonnera pas sa fidélité à l'Entente?

Le Gouvernement roumain ne saurait donc adhérer à l'article du projet de traité avec l'Autriche relatif à la garantie des droits des minorités, et à l'organisation du transit et du commerce. Dans sa forme, cet article prévoit une obligation qu'on n'avait jamais imposée jusqu'ici, même à un ennemi vaincu. Dans ses résultats pratiques, il compromet l'indépendance d'un Etat libre, et il constitue un ferment d'agitation incessante, une porte ouverte à des interventions ennemies de nature à mettre en péril la sécurité politique et le développement économique de la Roumanie.

C'est pour la Roumanie une situation qui ne correspond ni aux droits qu'on lui avait reconnus ni aux conditions qui sont indispensables à sa sécurité internationale et à la paix intérieure.

Annexes

Annexe A

Article premier. — La France, la Grande-Bretagne, l'Italie et la Russie garantissent l'intégrité territoriale du Royaume de Roumanie dans toute l'étendue de ses frontières actuelles.

Art. 2. — La Roumanie s'engage à déclarer la guerre et à attaquer l'Autriche-Hongrie dans les Conditions stipulées par la Convention Militaire; la Roumanie s'engage également à cesser, dès la déclaration de la guerre, toutes relations économiques et échanges commerciaux avec les ennemis des Alliés.

Art. 3. — La France, le Grande-Bretagne, l'Italie et la Russie reconnaissent à la Roumanie le droit d'annexer les territoires de la Monarchie Austro-Hongroise stipulés et déterminés à l'article 4.

Art. 4. — Les limites des territoires mentionnés à l'article précédent sont fixées comme suit:

La ligne de délimitation commencera sur le Pruth à un point de la frontière actuelle entre la Roumanie et la Russie près de Novoselitza et remontera ce fleuve jusqu'à la frontière de Galicie au confluent du Pruth et du Ceremos. — Ensuite elle suivra la frontière de la Galicie et de la Bucovine et celle de la Galicie et de la Hongrie jusqu'au point Stog (cote 1655). De là elle suivra la ligne de séparation des eaux de la Tisza et du Viso pour atteindre la Tisza au village de Trebusa en amont de l'endroit où elle s'unit au Viso. A partir de ce point elle descendra le thalweg de la Tisza jusqu'à 4 kilomètres en aval de son confluent avec le Szamos en laissant le village de Vasaros-Namény à la Roumanie. — Elle continuera ensuite dans la direction du Sud-Sud-Ouest jusqu'à un point à 6 kilomètres à l'Est de la ville de Debreczen. — De ce point elle atteindra le Crisch à 3 kilomètres en aval de la réunion des deux affluents (le Crisch blanc et le Crisch rapide). — Elle joindra ensuite la Tisza à la hauteur du village Algye, au Nord de Segedin, en passant à l'Ouest des villages de Oroshaza et de Bekessamson à 3 kilomètres duquel elle fera une petite courbe. A partir d'Algye la ligne descendra le thalweg de la Tisza

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

jusqu'à son confluent avec le Danube et enfin suivra le thalweg du Danube jusqu'à la frontière actuelle de la Roumanie.

La Roumanie s'engage à ne pas élever des fortifications en face de Belgrade dans une zone à déterminer ultérieurement et à ne tenir dans cette zone que des forces nécessaires au service de la police. Le Gouvernement royal Roumain s'engager à indemniser les Serbes de la région du Banat qui, abandonnant leurs propriétés, voudraient émigrer dans l'espace de deux ans à partir de la conclusion de paix.

Art. 5. — La Roumanie d'une part et la France, la Grande-Bretagne, l'Italie et la Russie de l'autre part s'engagent à ne pas conclure de paix séparée ou la paix générale que conjointement et simultanément.

La France, la Grande-Bretagne, l'Italie et la Russie s'engagent également à ce que, au traité de paix, les territoires de la Monarchie Austro-Hongroise, stipulés à l'article 4, soient annexés à la Couronne de Roumanie.

Art. 6. — La Roumanie jouira des mêmes droits que les Alliés pour ce qui a trait aux préliminaires, aux négociations de la paix, ainsi qu'à la discussion des questions qui seront soumises aux décisions de la Conférence de la Paix.

Art. 7. — Les Puissances contractantes s'engagent à garder secrète la présente convention jusqu'à la conclusion de la paix générale.

Fait en cinq exemplaires à Bucarest le 4/17 août 1916.

Annexe B

Traité de paix avec l'Autriche
Partie III
Clauses politiques — Section IV.

Art. 5.— *La Roumanie adhère à l'insertion dans un traité avec les principales Puissances alliées et associées les dispositions que ces puissances jugeront nécessaires pour protéger en Roumanie les intérêts des habitants qui diffèrent de la majorité de la population par la race, la langue ou la religion.*

La Roumanie adhère également à l'insertion dans un Traité avec les principales Puissances alliées ou associées des dispositions que ces Puissances jugeront nécessaires pour protéger la liberté du transit et un régime équitable pour le commerce des autres nations.

Notes de la délégation Roumaine

I

31 Mai 1919

La Délégation Roumaine considère que la conclusion de la paix avec l'Autriche ne laisse aucun doute sur l'union de la Bucovine à la Roumanie. En effet, la Roumanie devenue par son Traité d'Alliance du 17 août 1916, Puissance belligérante contre l'Autriche, a vu revenir à elle la Bucovine comme conséquence de la dissolution de l'Empire d'Autriche et en accord avec les voeux de la population bucovinienne. Ainsi se trouve réparé dans l'intégralité du territoire ravi à la Moldavie le rapt de 1775.

Par l'adhésion à l'acte de l'Union proclamé par la Bucovine, la Roumanie procède à la reconstitution de cette province, assure sa sécurité et arrête sur la frontière du Dniéster l'expansion de l'anarchie qui menace toute une partie de l'Europe. Au prix de sacrifices militaires qui ne sont pas près de cesser, la Roumanie veille sur la Bucovine et affirme en même temps sa solidarité avec les intérêts généraux de la civilisation.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Relativement à l'Art. 5 de la IIIe partie, IVe Section du Projet de Traité avec l'Autriche, concernant le traitement des minorités par la Roumanie, la Délégation Roumaine a l'Honneur de faire la déclaration suivante:

Le Premier Délégué Roumain à la date du 27 mai dernier a adressé la lettre suivante à Monsieur Berthelot, Président de la Commission chargée de déterminer la nature des garanties qu'il y a lieu d'assurer pour la protection des minorités incorporées dans les nouveaux Etats en formation en Europe, ainsi que celles des autres Etats qui recevront des accroissements territoriaux:

„Monsieur le Président, en réponse de la lettre que vous avez bien voulu m'adresser en date du 23 dernier j'ai l'honneur de vous communiquer que la Roumanie a assuré l'égalité complète des droits et des libertés politiques et religieuses à tous ses concitoyens sans distinction de race ou de religion. Elle considère comme citoyen roumain tout individu né en Roumanie et ne jouissant pas d'une sujétion étrangère, ainsi que tous les habitants des territoires nouvellement unis à la Roumanie, qui étaient sujets des Etats auxquels appartenaient ces territoires jusqu'ici, hors ceux qui expriment la volonté d'opter pour une autre sujétion.

„Conformément à ces principes, le Gouvernement royal, d'accord avec les représentants de la Transylvanie, de la Bessarabie et de la Bucovine, a également décidé d'assurer dans toute l'étendue du nouveaux royaume les droits et libertés des minorités par une large décentralisation administrative de nature à garantir aux populations allogènes leur libre développement en ce qui concerne la langue, l'enseignement et l'exercice de leur culte.

„D'une manière générale la Roumanie est prête à accepter toute disposition que tous les Etats faisant partie de la Ligue des Nations admettraient sur leurs propres territoires en cette matière.

„Dans d'autres conditions la Roumanie ne saurait en aucun cas admettre l'intervention des gouvernements étrangers dans l'application de ses lois intérieures."

Par cette lettre la Roumanie entend reconnaître les plus larges libertée aux minorités ethniques et confessionnelles. S'inspirant de ces principes, ses délégués ont voté, lors de la constitution de la Ligue des Nations, en faveur des garanties proposées pour l'ensemble des Etats faisant partie de cette ligue; mais en dehors de ces principes généraux, la Roumanie ne saurait souscrire à des stipulations qui limiteraient ses droits d'Etat souverain, — et, dans cet ordre d'idées, elle considère que les droits des Etats sont les mêmes pour tous.

Dans l'intérêt même que les fondateurs de la Ligue des Nations doivent avoir à prévenir toute contradiction au sujet des grands principes dont elle s'inspire, il faudrait éviter aux membres dirigeants cette institution des attitudes qui ne seraient pas identiques envers tous les Etats.

Dans l'espèce, une intervention étrangère, toute en n'accordant aucune liberté en plus de celles que l'Etat roumain est décidé à garantir à tous ses citoyens, pourrait compromettre l'oeuvre de fraternisation que le Gouvernement roumain s'est donné pour objet. D'une part, certaines minorités se croiraient dégagées de toute reconnaissance envers l'Etat, qui compte précisément sur le développement de ce sentiment pour cimenter la fraternité des races; d'autre part, on donnerait naissance à un courant qui tendrait à créer deux catégories de citoyens dans le même royaume: les uns confiants

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

dans la sollicitude de l'Etat, les autres portés à lui être hostiles et à chercher des protections en dehors des frontières.

L'histoire preuve, qu'envisagée de cette façon, la protection des minorités a contribué plus à ébranler les Etats qu'à les consolider. A l'heure actuelle, la Conférence des Alliés doit s'efforcer justement d'asseoir sur les bases de la fraternité des peuples, les pays dont le développement doit assurer la paix dans l'Europe Centrale et Méridionale. Et ces mêmes Alliés, lors de la discussion du projet de la Ligue des Nations ont fait retirer l'article 121 dont voici la teneur: „Les Hautes Parties Contractantes sont d'accord pour déclarer qu'aucune entrave n'interviendra dans le libre exercice de toute croyance, religion ou opinion, dont la pratique n'est pas incompatible avec l'ordre public et les moeurs, et que, dans leur jurisdiction respective, nul ne sera troublé dans sa vie, sa liberté ou sa poursuite de bonheur en raison de son adhésion à une telle croyance, religion ou opinion", parce que l'on considérait que cet article portait atteinte à la souveraineté des Etats.

Dans l'intérêt de la liberté et de la justice pour tous aussi bien que dans celui de son développement intérieur, la Roumanie est décidée à assurer les droits de minorités. — Dans le même intérêt elle ne prétend pour elle-même, en tant qu'Etat indépendant à aucun traitement exceptionnel, mais ne peut non plus subir un régime spécial auquel d'autres Etats souverains ne seraient pas astreints.

C'est pourquoi elle se déclare prête à insérer dans le projet de Traité à l'article 5, Partie III, Section IV, le texte suivant:

„La Roumanie accorde à toutes les minorités de langue, race et religion, qui habitent à l'intérieur de ses nouvelles frontières des droits égaux à ceux appartenant aux autres citoyens roumains."

III

31 Mai 1919

En ce qui concerne le second alinéa de l'art. 5, Partie III, Section IV du Projet de Traité avec l'Autriche, la Roumanie déclare qu'elle est disposée a prendre toutes les mesures destinées à faciliter le transit et à développer le commerce avec les autres Nations.

Elle acceptera à ce sujet toutes les dispositions d'ordre général que la Ligue des Nations édictera et qui seront applicables à tous les Etats faisant partie de cette ligue, ainsi que celles établies dans les différentes Commissions spéciales de la Conférence de la Paix auxquelles les Délégués Roumains ont adhéré.

IV

2 Juin 1919

La Délégation Roumaine a constaté, au moment de la remise du Projet de Traité de Paix aux représentants de l'Autriche qu'il y a lieu de maintenir les reserves contenues dans ses déclarations et les propositions faites à la séance interalliée du 31 Mai 1919.

Dans un sentiment de haute solidarité avec les Puissances Alliées et Associées elle s'est abstenue de soulever devant l'ennemi des objections sur un sujet sur lequel l'accord n'est pas encore établi entre Alliés.

Arh. St. Bucureşti, col. Microf. Franţa, r. 175, c. 177—196; Archives Historiques, Militaires Vincennes, Ministère de la Guerre, Etat Major de l'Armée.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

România în fața Congresului de Pace

I

În 1878, la cererea Rusiei, Congresul de la Berlin smulgea tinerei Românii o provincie românească: Basarabia[1]. Rusia demonstra prin aceasta nu numai ingratitudinea sa față de aliata care o salvase în războiul împotriva turcilor, dar mai ales pretențiile ei imperialiste asupra Balcanilor. Regatul României a fost obligat să caute pe lîngă Puterile Centrale, singurele care o puteau ajuta, o garanție împotriva pericolului ce amenința libertatea și chiar existența sa.

La începutul secolului al XX-lea, situația politică din răsăritul Europei se transformase: pe de o parte, Rusia, absorbită mai întîi de interesele sale asiatice și apoi de dificultățile interne, a încetat să constituie un pericol de cucerire pentru Peninsula Balcanică; pe de altă parte, Germania și Austro-Ungaria, printr-o influență economică și politică tot mai mare asupra Turciei, își manifestau din ce în ce mai violent intenția de a domina Orientul. Războiul balcanic a pus în evidență în mod strălucit aceste tendințe imperialiste ale Puterilor Centrale, care erau în contradicție flagrantă cu interesele esențiale ale României.

În aceste condiții, în august 1914, România refuză concursul său Puterilor Centrale; ea nu dorise să încheie cu acestea decît un acord defensiv pentru a asigura pacea[2]; războiul ofensiv declarat de Puterile Centrale îi redau libertatea.

De la începutul ostilităților, guvernul rus propuse României o înțelegere pe care aceasta o acceptă și care-i asigura, pentru neutralitatea sa binevoitoare, dreptul de a ocupa, atunci cînd va considera necesar, teritoriile Ungariei locuite de români. Guvernul rus se angaja, în același timp, să facă să fie recunoscut acest drept de către Aliații din Occident, ale căror guverne erau la curent cu acest angajament reciproc. În notele schimbate în acest sens, guvernul rus ar fi vrut să se precizeze că România nu va lăsa să treacă muniții pentru inamic. Guvernul român, refuzînd să semneze un angajament scris, a oprit din proprie inițiativă orice trecere de muniții. În timpul atacului împotriva Constantinopolului, guvernele aliate au recunoscut că această decizie echivala cu un concurs militar care putea avea mari consecințe.

Evoluția războiului a evidențiat Aliaților importanța pe care ar fi putut-o avea concursul militar efectiv al României. Guvernele aliate au cerut atunci guvernului român cooperarea sa militară care a fost decisă printr-un tratat încheiat în august 1916. Dînd curs acestui tratat, cu toată imposibilitatea în care erau Aliații de a-și îndeplini toate angajamentele pe care și le luaseră, acțiunea militară a României s-a efectuat și a atras pe frontul românesc mai mult de 40 de divizii și a scos din luptă peste 200 000 soldați inamici. Dar țara românească a pierdut 330 000 oameni, aproape 1/10 din populația totală; cu civilii morți de diverse boli, de mizerie, de foame, ea mai pierdea 1/10 din populația totală. A avut de suferit o ocupație riguroasă, care a devastat o parte din teritoriu și a epuizat complet restul lui. În sfîrșit, ca urmare a ruinei, a trădării și a atacurilor trupelor rusești care s-au întors împotriva României, ea s-a văzut în imposibilitate de a continua efortul său militar. Această absolută imposibilitate a fost recunoscută în scris (10 decembrie 1917) de reprezentanții Puterilor Aliate și ai Statelor Unite la Iași. După pacea de la Brest-Litovsk și cînd Ucraina a fost ocupată de germani, România nu putea decît să aștepte modificări ale situației strategice pentru ca această cooperare militară să fie posibilă, ea nu trebuia să facă decît un singur lucru: să împiedice dezarmarea trupelor sale.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

România „abandonată și trădată" a trebuit să se supună condițiilor pe care germanii i le-au impus la București, dar a știut să-și păstreze armata.

În această perioadă România a trecut prin încercări foarte grele, pe care regele și poporul le-au acceptat pentru a rămîne fideli cauzei căreia i se dedicaseră. Regele, cu riscul celor mai grave consecințe, a refuzat să ratifice Tratatul de pace cu Germania; astfel, acest tratat n-a avut niciodată o existență legală și de altfel germanii continuau să ocupe militar țara, să o epuizeze prin rechiziții neîntrerupte și să distrugă întregul ei utilaj economic.

Șefii guvernelor aliate primiră de la regele României asigurările necesare asupra politicii pe care țara dorea să o urmeze și asupra hotărîrii sale de a reîncepe lupta de îndată ce acest lucru ar fi posibil. În schimb, regele României a primit de la Statele Aliate asigurările cele mai amicale.

Aceasta era starea de lucruri cînd guvernul francez a făcut cunoscut regelui României că situația militară în Balcani va face posibilă imediat o nouă cooperare cu armata română și că era necesar ca aceasta să fie pregătită. Fără întîrziere, regele a însărcinat pe fostul șef de stat major al armatei române, generalul Prezan, să studieze cu reprezentantul militar al Franței la Iași, generalul Lafont, posibilitatea unei reluări a operațiunilor militare. Concluziile acestui studiu au fost comunicate Comandamentului francez al armatei din Orient și, de acord cu acesta, au fost fixate condițiile și ziua reintrării în acțiune a României.

Evenimentele s-au precipitat astfel pe toate fronturile, încît armistițiul a intervenit la cîteva zile după aceea; România n-a mai apucat să intre în acțiune la data convenită.

România se prezenta deci la Conferința de Pace ca aliat fidel și devotat al Puterilor Antantei.

II

Totuși, din prima clipă, reprezentanții României la Conferința de Pace au avut surpriza să constate că, fără nici un motiv valabil *, numărul de delegați acordat României era inferior celui al altor state aliate, ca Belgia și Serbia. Delegația română s-a abținut, totuși, să ridice obiecții la o decizie care putea părea pur formală în acel moment.

Emoția sa a fost deosebit de puternică atunci cînd a constatat că frontierele care-i fuseseră recunoscute printr-un tratat semnat de Franța, Marea Britanie și Italia îi erau acum contestate iar în ce privește Banatul, a cărui integritate este o condiție esențială a dezvoltării economice și de securitate, părea că o parte a provinciei acordate în întregime României** în 1916 fusese promisă acum unei alte puteri.

În cursul negocierilor, delegația română a constatat cu durere că probleme care interesau în cel mai înalt grad țara românească erau discutate și rezolvate fără participarea ei. Acest fel de a proceda s-a generalizat din ce în ce mai mult la Conferință și s-a ajuns pînă la a se remite delegaților germani, în prezența și în numele delegaților români, un text de tratat din care aceștia ⟨românii⟩ nu cunoșteau decît un rezumat verbal, succint și incomplet, care le fusese făcut în ajun. Delegația română nu a primit textul tratatului decît în momentul cînd îl primeau și delegații germani. Acest text, în stipulațiile relative la reparații, punea România în stare de inferioritate față de ceilalți Aliați.

* Vezi anexa A, art. 6.
** Vezi anexa A, art. 4.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Delegația română, totdeauna preocupată permanent să evite orice incident care ar fi putut agrava dificultățile păcii cu Germania și i-ar fi putut încuraja pe reprezentanții inamicului, s-a abținut și de această dată de la orice protest, cu toate că a fost obligată să suporte astfel sacrificiul unor interese legitime și considerabile. Dar învățînd din această experiență, în momentul în care începeau negocierile cu Austria, România, de acord cu celelalte state interesate, a făcut demersuri repetate pentru a obține dreptul de a examina condițiile de pace cu Austria, înainte ca ele să capete un caractere definitiv. Aceste demersuri au rămas fără răspuns.

Cu numai 48 de ore înainte ca tratatul să fie prezentat delegaților austrieci, s-a convocat o conferință a Aliaților, pentru a face cunoscut, și de această dată printr-un rezumat verbal, ceea ce fusese hotărît de reprezentanții celor patru mari puteri în legătură cu Austria. Delegația română a remarcat că ea avea nevoie să cunoască mai întîi textul tratatului, care nu-i era prezentat, înainte de a putea să emită o părere, și președintele Conferinței a avut amabilitatea de a întîrzia cu 48 de ore discutarea acestui text de care s-a înțeles că delegațiile vor lua cunoștință în aceeași zi. În fapt, intervenind unele întîrzieri, delegația română n-a putut lua cunoștință de text decît în seara precedentă dimineții fixate pentru prezentarea observațiilor.

În aceste condiții delegația română a luat cunoștință de clauzele relative la dreptul care se atribuia Marilor Puteri de a decide pentru România ceea ce considerau necesar pentru protecția minorităților sau pentru libertatea tranzitului sau chiar pentru comerțul României cu alte națiuni *.

La conferința care a avut loc în după-amiaza zilei de 31 mai, delegația română a arătat care sînt motivele pentru care România nu putea accepta aceste clauze**. Ca urmare a discuției asupra acestui punct și a propunerii făcute de a examina din nou problema, se putea crede că articolul care interesa România va fi rezervat, așa cum se făcuse cu numeroase articole ale tratatului asupra cărora nu se stabilise încă o înțelegere. Și cu această impresie s-a ridicat ședința.

Delegațiile au fost convocate la Saint-Germain, fără ca vreo altă comunicare să fi intervenit, pentru a asista la remiterea unei părți a proiectului tratatului delegației austriece. Exemplarele proiectului care erau destinate delegațiilor aliate n-au putut fi pregătite la timp. Totodată, datorită unei oarecare întîrzieri accidentale a dlui președinte Wilson, delegația română a putut lua cunoștință, din chiar exemplarul ce trebuia remis delegației austriece, de textul proiectului de tratat. Ea a constatat menținerea articolului care crease dificultăți. Ea s-a grăbit să repete într-o notă scrisă, depusă imediat și înaintea remiterii tratatului, rezervele și declarațiile anterioare ***. În același timp a evitat încă o dată să creeze un incident public în fața reprezentanților inamicului.

Nu rămînea decît ca această țară să constate, în tratatul care-i era propus chiar inamicului împotriva căruia România a fost antrenată să intre în luptă din dorința de a ajuta Aliații, omiterea voluntară a ceea ce ar fi trebuit să-i fie acordat în mod legitim, adică unirea Bucovinei ****; această provincie este într-adevăr dată prin tratat nu României, ci Marilor Puteri; și, pe de altă parte, ea vedea impunîndu-i-se obligații atît de umilitoare, încît ele nu putuseră fi precizate, ceea ce aducea prejudicii suveranității sale și putea compromite pacea interioară și dezvoltarea ei economică.

---

* Anexa B.
** Vezi anexa B, nota II.
*** Anexa B, nota IV.
**** Vezi anexa B, nota I.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Caracterul unei convenţii care impunea unei naţiuni aliate obligaţii fără să-i recunoască nici un drept era şi mai agravat de faptul că ea era tratată ca un inamic ce nu mai are nici o frontieră comună cu România şi care, altfel spus, nu era interesat el însuşi de aceste clauze.

Delegaţia română nu putea să nu fie profund emoţionată de starea de spirit puţin echitabilă pe care o demonstrează aceste dispoziţii. Ea nu putea să adere la clauzele care-i fuseseră prezentate.

III

Atitudinea Puterilor Antantei faţă de România în timpul întregului curs al negocierilor nu a putut să nu creeze în această ţară o situaţie din cele mai penibile.

Condiţiile armistiţiului încheiat în Orient fuseseră stabilite fără nici o participare a reprezentanţilor armatei române de către statele-majore care ignorau condiţiile politice, etnice, chiar militare ale teritoriilor limitrofe ale României, care ignorau şi mai mult angajamentele luate faţă de această ţară de către Puterile Aliate, în 1916.

România a fost astfel împiedicată de condiţiile armistiţiului să se ocupe de teritoriile pe care le asigurase prima sa convenţie de neutralitate cu Rusia. Pe de altă parte, cu toate cererile repetate ale reprezentanţilor României, diviziile ungare nu au fost dezarmate. Ele au putut să se reorganizeze şi să se concentreze din nou împotriva frontului românesc. România a fost astfel obligată să asiste, neputincioasă, la cele mai mari violenţe comise de autorităţile şi trupele ungare asupra populaţiei din teritoriile româneşti ale Ungariei, ⟨populaţie⟩ care aştepta neliniştită, cu sufletul la gură, să sune în fine ceasul eliberării. Ea nu înţelegea ce putea împiedica armata română să vină în ajutorul ei.

Într-adevăr, cum putea să-şi imagineze că aceste torturi morale şi fizice erau urmarea unei decizii a Puterilor Aliate?

Guvernul român n-a încetat să repete cererile sale pe lîngă toate autorităţile aliate, politice sau militare, pentru ca să se schimbe această stare de lucruri. După lungi amînări şi în timp ce regiunea românească era în fapt deja în mare parte devastată de bolşevismul organizat de guvernul lui Károlyi, România obţinea, în sfîrşit, o modificare a liniilor de ocupaţie.

În timp ce guvernul ungar al lui Károlyi lua cunoştinţă prin Comandamentul francez de schimbarea decisă de Comandamentul interaliat de la Versailles, a hotărît să se opună şi să înmulţească atacurile distructive împotriva trupelor române, atacuri date nu numai de bandele bolşevice, dar şi de divizii organizate şi grupate. Apărîndu-se împotriva acestor atacuri, trupele române intrară în luptă deschisă cu armata ungară masată la est de Tisa.

Pentru a face acţiunea lui mai impresionantă şi mai violentă, guvernul Károlyi a cedat puterea unui guvern oficial bolşevic. Totodată, desfăşurarea operaţiunilor militare s-a petrecut astfel încît armata ungară, înfrîntă, a fost respinsă peste Tisa şi guvernul lui Béla Kun, prevăzînd progrese rapide şi sigure ale românilor către Budapesta, a făcut pregătiri pentru a evacua acest oraş.

Se pare că politica Aliaţilor nu era de acord cu o înaintare a trupelor române spre Budapesta. Armata română a trebuit, deci, să se oprească pe Tisa. Ea s-a fixat pe poziţii care-i asigurau o situaţie defensivă mai puternică şi a profitat de această superioritate pentru a trimite pe Nistru contingentele necesare pentru a rezista pericolului bolşevic rus, care obligase pe francezi să părăsească Odessa şi care ameninţa în mod periculos frontul din Basarabia.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

În acest moment s-a răspîndit zvonul că armata română ar avea intenţia să reînceapă mişcarea împotriva Budapestei. Consiliul celor patru s-a neliniştit şi a făcut să se ceară guvernului român să nu execute acest proiect.

Guvernului român nu i-a fost greu să răspundă imediat că nu avea această intenţie şi că n-ar fi întreprins un marş asupra Budapestei decît dacă această operaţie militară i-ar fi fost cerută de Puterile Aliate ca un nou serviciu adus cauzei lor.

Dar o dată mai mult, guvernul român constata că Puterile Aliate care n-au vrut să dezarmeze trupele ungare la data armistiţiului general, păreau că doresc cu orice preţ să evite tot ce ar fi putut duce la ruină guvernul bolşevic instituit la Budapesta.

Şi o dată mai mult, guvernul lui Béla Kun a avut posibilitatea să-şi adune trupele şi să organizeze divizii noi pe care s-a grăbit să le întrebuinţeze pentru a începe împotriva cehoslovacilor o ofensivă periculoasă pentru aceştia.

În faţa acestei consecinţe naturale a deciziilor lui anterioare, Consiliul celor patru s-a neliniştit din nou şi a prescris că trupele ungare, cehoslovace şi române ar trebui să se retragă fiecare în spatele frontierelor pe care Consiliul le-a fixat pentru ţările lor.

Consiliul celor patru a convocat, pentru a aduce la cunoştinţă această decizie, pe reprezentanţii Cehoslovaciei şi României. Dar delegaţia română s-a văzut obligată să arate că guvernul său n-a fost încunoştinţat de frontierele care-i erau fixate şi care ar fi trebuit să limiteze zona sa de ocupaţie. Consiliul a recunoscut că în acest sens exista o întîrziere regretabilă şi a decis ca a doua zi Consiliul celor cinci să facă cunoscute reprezentanţilor României frontierele care-i fuseseră fixate.

În faţa Consiliului celor cinci, delegaţia română a luat cunoştinţă de frontierele stabilite de Puterile Aliate între Ungaria de nord-est şi România. Delegaţia română a putut vedea astfel că frontierele acestea nu erau sub nici o formă în acord cu stipulaţiile tratatului din 1916 şi că ele nu ţineau cont nici de condiţiile economice, nici de condiţiile de securitate necesare Transilvaniei şi regiunilor româneşti din Ungaria.

Nu numai că aceste frontiere lăsau Ungariei gurile rîurilor navigabile ale Transilvaniei, dar stabilind aceste frontiere fără să se recurgă la indicaţiile şi la cooperarea reprezentanţilor regiunilor interesate, se ajungea să se separe aici un sat de gara sa de cale ferată, dincolo pe ţărani de cîmpurile pe care le cultivă, uneori oraşele de împrejurimile lor. Mai mult, aceste frontiere au fost trasate la o distanţă mai mică decît o lovitură de tun, uneori la o distanţă mai mică decît o bătaie de puşcă de calea ferată care constituie artera principală a întregii regiuni.

În fine, frontiera dintre Ungaria şi România traversa Mureşul pentru a ciunti un colţ al Banatului, ceea ce implica faptul că, fără ca problema sorţii acestei provincii să fie încă rezolvată oficial, cel puţin conform celor ştiute de delegaţia română, o parte a Banatului nu revenea României. Consiliul celor cinci a declarat că orice discuţie asupra acestei probleme era inutilă, deoarece Consiliul celor patru a hotărît în acest sens şi soluţiile ce trebuiau să fie puse în cunoştinţă de cauză de Comisia specială. În fapt, aceasta era compusă din reprezentanţii Marilor Puteri, excluzînd pe cei ai statelor interesate.

În aceste condiţii, îi era imposibil delegaţiei române să-şi asume responsabilitatea de a recunoaşte această frontieră ca valabilă; ea a declarat că este absolut necesar să discute cu guvernul de la Bucureşti.

În intervalul dintre aceste reuniuni şi conferinţe a avut loc un schimb de telegrame între Puterile Aliate şi guvernul Béla Kun şi de asemenea, sub

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

o formă oarecum surprinzătoare, trimiterea către „guvernul român la București" a unei invitații de a abandona linia Tisei și de a-și retrage trupele în spatele liniei de frontieră fixate de Consiliul celor patru, de îndată ce teritoriul cehoslovac va fi fost evacuat de trupele ungare.

Guvernul român n-a pretins niciodată să păstreze teritoriile ungare situate între Tisa și teritoriile române ale Ungariei așa cum au fost delimitate de Tratatul din 1916 * după îndelungi discuții care au permis să se recunoască legitimitatea revendicărilor românești.

Dar retragerea trupelor românești în spatele liniei fixate de Aliați, fără ca garanții de securitate eficace să fi fost realizate, ar comporta pericole la care Comandamentul armatei române nu ar dori să-și expună trupele salei.

Prima dintre aceste garanții este dezarmarea armatei ungare, și totuși România a trebuit să constate că acordul propus de Aliați guvernului lui Béla Kun a coincis cu o mobilizare generală a armatei ungare.

Pe de altă parte există, dacă nu un interes direct al Antantei, cel puțin un interes elementar de umanitate să nu se predea dominației bolșevice fără a fi luate măsuri de securitate, orașele și teritoriile pe care ocupația română le eliberase de sub aceasta.

Experiența făcută la Odessa după retragerea trupelor aliate este o lecție pe care guvernul român n-o poate uita.

Pe celelalte frontiere românești situația nu este nici mai clară, nici mai echitabilă, nici mai sigură. Dobrogea, teritoriu al regatului român, a cărui integritate a fost garantată de Tratatul din 1916 **, a fost cu toate acestea ocupată succesiv de armata engleză și de armata italiană. Ea a fost lăsată pradă agitației bulgare și autoritățile militare române n-au fost autorizate de către Aliați nici măcar să pătrundă în această regiune românească.

În partea Nistrului, România a avut de asemenea regretul de a constata că atitudinea Puterilor Aliate îi făcea foarte dificilă sarcina de a pacifica Basarabia. Această provincie, istoric, politic și etnic românească, revenea pe drept și prin forța lucrurilor patriei mume, din ziua în care se destrămase Rusia țaristă și imperialistă. Pradă anarhiei, ca toate țările vechii Rusii, Basarabia, devenită o gubernie autonomă, a făcut apel la România pentru a scăpa de dezastru și a proclamat prin voința sa unirea cu Regatul.

Pentru a restabili ordinea, nu prin forță, ci prin instituirea păcii sociale, au fost realizate în Basarabia largi reforme politice și agrare. Aceste reforme trebuiau în mod normal să nemulțumească cele două tabere extreme: de o parte, foștii privilegiați ai regimului autocratic, și de cealaltă, bolșevicii. Cu toate acestea, sentimentul de superioritate al noii stări de lucruri, impresia de stabilitate și de securitate care se degaja din acesta au descurajat repede agitațiile partidelor extreme și pacea interioară a ajuns să renască pînă la Nistru.

Acest moment l-au ales Puterile Aliate pentru a introduce în condițiile puse de amiralul Kolceak o formulă care trezea toate speranțele agitatorilor: aceste condiții vizau „părțile românești" ale Basarabiei, ceea ce implica în mod obligatoriu existența unor regiuni neromânești susceptibile de a fi date Rusiei, cu tot actul de unire integrală a acestei provincii care este în întregime românească; astfel că nu se poate pune problema unor elemente de populație neromânească ale cărei drepturi sînt de altfel recunoscute și garantate deja prin actul unirii.

---

* Vezi anexa A, art. 4.

** Anexa A, art. 1.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Puterile Aliate nu puteau uita totuşi că în interesul marii cauze comune, românii le dăduseră un concurs neîncetat pentru a stăvili elementele de dezordine din marea Rusie şi nu numai că trupele româneşti opriseră pe Nistru pericolul bolşevic, dar că, în mai multe rînduri, ele au trecut fluviul pentru a coopera cu trupele franceze [3]. Mai mult, ele nu puteau uita că la cererea Comandamentului francez şi la intervenţia ministrului afacerilor externe al Franţei mai multe mii de soldaţi transilvăneni au dat concursul lor trupelor amiralului Kolceak în Siberia şi cu toate acestea s-au mulţumit în ceea ce priveşte Basarabia cu un răspuns evaziv al amiralului Kolceak.

IV

Atitudinea Puterilor Aliate se explică prin faptul că, în ceea ce priveşte Orientul Europei, fără a aştepta pacea, din primul ceas al armistiţiului, Marile Puteri au dorit să suprime deosebirile între cei ce le fuseseră inamici şi cei ce-şi aduseseră aportul la cauza Antantei, cu preţul celor mai mari sacrificii şi care ajunseseră aproape la ruină şi au căutat în toate problemele soluţiile cele mai bune pentru a împăca pe cei care ar fi trebuit să fie în modul cel mai legitim nemulţumiţi de rezultatul final al războiului.

Această atitudine şi-a găsit totodată expresia cea mai singulară şi cea mai manifestă în redactarea articolului care impune României supunerea anticipată la condiţii necunoscute şi dependente numai de voinţa celor patru puteri în probleme de ordine interioară politică sau economică *.

Situaţia creată astfel guvernului român poate fi rezumată în două puncte esenţiale:

1. România, nevăzîndu-şi recunoscute frontierele care garantează securitatea teritoriului său în timp ce ostilităţile au încetat în restul Europei de mai mult de 7 luni, se găseşte în război declarat cu vecinii săi bolşevici ruşi şi unguri. Iar, în acelaşi timp, populaţiile neromâneşti din ţinuturile româneşti sînt menţinute într-o agitaţie continuă din cauza incertitudinii în privinţa sorţii care le este rezervată.

2. Stipulaţiile vagi relative la minorităţi n-au făcut decît să agraveze această stare de agitaţie. Pentru a nu vorbi decît de un caz, elementele săseşti şi germane din provinciile româneşti care, din primul moment avînd din partea guvernului român toate garanţiile necesare pentru deplina libertate a limbii şi culturii, aderaseră la unirea română fără rezerve, reîncep o mişcare de opoziţie şi reclamă autonomia teritorială şi constituţii speciale, materialmente imposibil de stabilit sau de realizat.

Care va fi situaţia statului român în faţa a 800 000 de germani răspîndiţi pe tot teritoriul său în ziua în care Germania, intrată în Societatea Naţiunilor, va avea în mod legal posibilitatea să susţină pretenţiile cele mai discutabile ale acestor germani şi să intervină în favoarea lor pentru a organiza dezordinea într-o ţară căreia nu-i va ierta fidelitatea faţă de Antantă?

Guvernul român nu ar putea deci să adere la articolul din proiectul de tratat cu Austria relativ la garantarea drepturilor minorităţilor şi la organizarea tranzitului şi comerţului. În forma lui actuală, acest articol prevede o obligaţie care n-a fost impusă niciodată pînă acum, nici chiar unui duşman învins. Prin rezultatele lui practice el compromite independenţa unui stat liber şi constituie un germen de agitaţie continuă, o poartă deschisă unor intervenţii duşmane de natură să pună în pericol securitatea politică şi dezvoltarea economică a României.

* Vezi anexa B.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Aceasta este pentru România o situație care nu corespunde nici drepturilor care i-au fost recunoscute, nici condițiilor care sînt indispensabile securității sale internaționale și păcii sale interioare.

Anexe

Anexa A

Art. 1. Franța, Marea Britanie, Italia și Rusia garantează integritatea teritorială a Regatului României pe toată întinderea frontierelor sale actuale.

Art. 2. România se angajează să declare război și să atace Austro-Ungaria în condițiile stipulate de Convenția militară; România se angajează, de asemenea, să întrerupă odată cu declararea războiului, orice relații economice și de schimburi comerciale cu inamicii Aliaților.

Art. 3. Franța, Marea Britanie, Italia și Rusia recunosc României dreptul de a anexa teritoriile monarhiei Austro-Ungare stipulate și determinate prin articolul 4.

Art. 4. Limitele teritoriilor menționate în articolul precedent sînt fixate după cum urmează:

Linia de delimitare va începe pe Prut dintr-un punct al frontierei actuale între România și Rusia lîngă Noua-Suliță și va sui acest fluviu pînă la frontiera Galiției, la confluența Prutului cu Ceremușul. Apoi ea va urma frontiera Galiției și a Bucovinei, și pe aceea a Galiției și Ungariei pînă la punctul Stog (cota 1655). De aici ea va urma linia de separare a apelor Tisei și Vișeului pentru a atinge Tisa la satul Trebușa în amont de locul unde ea se unește cu Vișeul. Plecînd din acest punct, ea va coborî talvegul Tisei pînă la 4 km în aval de confluentul ei cu Someșul, lăsînd satul Vásáros-Namény României. Va continua apoi în direcția sud-sud-vest pînă la un punct la 6 km est de orașul Debrețin. Din acest punct, ea va atinge Crișul la 3 km în aval de la întîlnirea celor 2 afluenți ai săi, Crișul Alb și Crișul Repede. Ea va întîlni apoi Tisa la înălțimea satului Algyo la nord de Seghedin, trecînd pe la vest de satele Orosháza și Békéssamson la 3 km față de care va face o mică curbă. Plecînd de la Algyo, linia va coborî talvegul Tisei pînă la întîlnirea cu Dunărea și în fine va urma talvegul Dunării pînă la frontiera actuală a României.

România se angajează să nu ridice fortificații în fața Belgradului într-o zonă care va fi delimitată ulterior și să nu țină în această zonă decît forțele necesare serviciului de poliție.

Guvernul regal român se angajează să despăgubească pe sîrbii din regiunea Banatului care, abandonînd proprietățile lor, ar dori să emigreze într-un răstimp de 2 ani de la încheierea păcii.

Art. 5. România, pe de o parte, și Franța, Marea Britanie, Italia și Rusia, pe de altă parte, se angajează să nu încheie pace separată sau pace generală decît împreună și simultan.

Franța, Marea Britanie, Italia și Rusia se angajează, de asemenea, ca în Tratatul de pace, teritoriile monarhiei Austro-Ungare, stipulate în art. 4, să fie anexate Coroanei Române.

Art. 6. România va beneficia de aceleași drepturi ca Aliații în tot ceea ce este în legătură cu preliminariile, negocierile de pace, ca și cu discuțiile asupra problemelor care vor fi supuse deciziilor Conferinței de Pace.

Art. 7. Puterile contractante se angajează să păstreze secretă prezenta convenție pînă la încheierea păcii generale.

Făcut în 5 exemplare la București, la 4/17 august 1916.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Anexa B

Tratatul de pace cu Austria

Partea III

[...] Clauze politice — Secţia IV

Art. 5. România aderă la inserarea într-un tratat cu principalele Puteri Aliate şi Asociate a dispoziţiilor pe care aceste Puteri le vor considera necesare pentru a proteja în România interesele locuitorilor care diferă de majoritatea populaţiei prin rasă, limbă sau religie.

România aderă, de asemenea, la inserarea într-un tratat cu principalele Puteri Aliate şi Asociate a dispoziţiilor pe care aceste Puteri le vor considera necesare pentru a proteja libertatea tranzitului şi un regim echitabil pentru comerţul celorlalte naţiuni.

Notele delegaţiei române

I

31 mai 1919

Delegaţia română consideră că încheierea păcii cu Austria nu lasă nici o îndoială asupra unirii Bucovinei cu România. Într-adevăr, România, care a devenit prin Tratatul de alianţă din 17 august 1916 putere beligerantă împotriva Austriei, a văzut revenindu-i Bucovina ca o consecinţă a dizolvării Imperiului austriac şi în acord cu dorinţa populaţiei bucovinene. Astfel s-a realizat întregirea teritoriului smuls Moldovei prin răpirea din 1775.

Prin adeziunea la actul de unire proclamat de Bucovina, România procedează la reconstituirea acestei provincii, asigură securitatea ei şi opreşte pe frontiera Nistrului expansiunea anarhiei care ameninţă o întreagă parte din Europa. Cu preţul sacrificiilor militare care nu sînt deloc pe punctul de a înceta, România veghează asupra Bucovinei şi îşi afirmă în acelaşi timp solidaritatea cu interesele generale ale civilizaţiei.

II

31 mai 1919

Relativ la art. 5 de la partea III — Secţia IV a Proiectului de tratat cu Austria, în legătură cu tratamentul acordat minorităţilor de România, delegaţia română are onoarea de a face următoarea declaraţie:

Primul delegat român la data de 27 mai anul curent a adresat următoarea scrisoare dlui Berthelot, preşedintele Comisiei însărcinate cu determinarea naturii garanţiilor necesare pentru protecţia minorităţilor încorporate noilor state în formare în Europa, ca şi cele ale altor state care-şi vor primi măriri de teritoriu:

„Dle preşedinte, ca răspuns la scrisoarea pe care aţi avut amabilitatea să mi-o adresaţi cu data de 23 mai a.c., am avut onoarea de a vă comunica că România va asigura egalitatea completă a drepturilor şi libertăţilor politice şi religioase tuturor cetăţenilor ei, fără distincţie de rasă sau de religie. Ea consideră ca cetăţean român orice individ născut în România şi care nu beneficiază de nici o supunere străină, ca şi toţi cetăţenii teritoriilor nou unite cu România, care au fost supuşii statelor cărora aparţineau aceste teritorii pînă acum, în afara celor care-şi exprimă dorinţa de a opta pentru o altă supunere.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Conform acestor principii, guvernul regal, de acord cu reprezentanții Transilvaniei, ai Basarabiei și ai Bucovinei, a decis de asemenea să asigure pe toată întinderea noului Regat drepturile și libertățile minorităților printr-o largă descentralizare administrativă de natură să garanteze populațiilor alogene dezvoltarea lor liberă în ceea ce privește limba, învățământul și exercitarea cultului.

În general, România este gata să accepte orice dispoziție pe care statele care fac parte din Liga Națiunilor ar accepta-o pe propriile lor teritorii, în această direcție.

În alte condiții România nu va admite în nici un caz intervenția guvernelor străine în aplicarea legilor sale interne".

Prin această scrisoare, România înțelege să recunoască cele mai largi libertăți minorităților etnice și confesionale. Inspirîndu-se din aceste principii, delegații ei au votat în timpul constituirii Ligii Națiunilor, în favoarea garanțiilor propuse pentru ansamblul statelor care fac parte din această ligă, dar în afara acestor principii generale România nu va subscrie la stipulații care ar limita drepturile ei de stat suveran — și în această ordine de idei, ea consideră că drepturile sînt aceleași pentru toate statele.

În interesul chiar pe care fondatorii Ligii Națiunilor trebuie să-l aibă în a preveni orice contradicție în privința marilor principii din care se inspiră, trebuie să se evite membrilor conducători ai acestei instituții atitudini care n-ar fi identice pentru toate statele.

În același timp, o intervenție străină care n-ar acorda nici o libertate în plus față de cele pe care statul român este decis să le garanteze tuturor cetățenilor săi ar putea compromite opera de fraternizare pe care guvernul român și-a propus-o. Pe de o parte, unele minorități s-ar crede eliberate de orice obligație de recunoștință față de stat, care contează în mod special pe dezvoltarea acestui sentiment pentru a cimenta fraternitatea dintre rase ‹neamuri›; pe de altă parte, s-ar da naștere unui curent care ar tinde să creeze două categorii de cetățeni în același regat: unii, încrezători în solicitudinea statului, ceilalți, înclinați să fie ostili și să caute protecție în afara frontierelor.

Istoria dovedește că, văzută în acest fel, protecția minorităților a contribuit mai mult la zdruncinarea statelor decît la consolidarea lor. La ora actuală, Conferința Aliaților trebuie să facă efortul să așeze exact pe bazele fraternității între popoare țările a căror dezvoltare trebuie să asigure pacea în Europa Centrală și Meridională. Și aceiași Aliați, în timpul discuției proiectului Ligii Națiunilor au făcut să fie retras art. 121, al cărui conținut este: „Înaltele Părți Contractante sînt de acord în a declara că nici o piedică nu va interveni în exercitarea liberă a oricărei credințe, religii sau opinii a cărei practică nu este incompatibilă cu ordinea publică și cu obiceiurile și care, prin jurisdicția respectivă, nu va tulbura viața, libertatea sau continuarea fericirii oamenilor ca urmare a aderării lor la o astfel de credință, religie sau opinie" pentru că au considerat că acest articol lezează suveranitatea statelor.

În interesul libertății și justiției pentru toți ca și în cel al dezvoltării interne, România este decisă să asigure drepturile minorităților. În vederea aceluiași scop, ea nu pretinde pentru ea însăși, în situația de stat independent, nici un tratament excepțional, dar nici nu poate suporta un regim special la care alte state suverane nu ar fi constrînse.

De aceea ea se declară gata să insereze în proiectul de tratat la art. 5, partea III — secția IV, textul următor:

„România acordă tuturor minorităților de limbă, rasă și religie, care locuiesc în interiorul noilor sale frontiere drepturi egale cu ale celor ce sînt cetățeni români".

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

III

31 mai 1919

În ceea ce priveşte alineatul doi al art. 5, partea III, secţia IV a proiectului de tratat cu Austria, România declară că este dispusă să ia toate măsurile destinate să uşureze tranzitul şi să dezvolte comerţul cu celelalte naţiuni.

Ea va accepta în această privinţă toate dispoziţiile de ordin general pe care Liga Naţiunilor le va promulga şi care vor fi aplicabile tuturor statelor care fac parte din această Ligă, ca şi cele stabilite în diverse comisii speciale ale Conferinţei de Pace la care delegaţii români au aderat.

IV

2 iunie 1919

Delegaţia română a constatat în momentul remiterii proiectului Tratatului de pace reprezentanţilor Austriei că este necesar să-şi menţină rezervele formulate în declaraţiile sale şi propunerile făcute în şedinţa interaliată din 31 mai 1919.

Dintr-un sentiment de înaltă solidaritate cu Puterile Aliate şi Asociate ea s-a abţinut să ridice în faţa inamicului obiecţii asupra unui subiect asupra căruia n-a fost stabilit încă acordul între Aliaţi.

833

〈1919〉. **Memoriu al delegaţiei române la Conferinţa de Pace cuprinzînd revendicările teritoriale ale României.**

La Roumanie
devant le Congrès de la Paix.
Ses revendications territoriales

Le Gouvernement Roumain se présente devant la Conférence de la Paix au nom:

1° Des populations du Royaume de Roumanie tel qu'il existait en 1914;

---

1 Partea Moldovei dintre Prut şi Nistru care a fost anexată de Imperiul Rusiei ţariste la 1812, în urma păcii de la Bucureşti. Autorităţile ţariste au denumit această provincie Basarabia, nume care pînă atunci îl avea numai sudul acestei provincii (judeţele Cahul, Bolgrad şi Ismail) ce făcuse parte din statul întemeiat de Basarab I în prima jumătate a secolului al XIV-lea.

In urma Congesului de pace de la Paris (1856), cele trei judeţe din sudul Basarabiei au fost retrocedate Moldovei, pentru ca după Congresul de la Berlin (1878) aceste judeţe să fie reanexate la Rusia ţaristă.

2 Aluzie la tratatul secret dintre România şi Austro-Ungaria din 1883 prin care cele două părţi se angajau să-şi acorde sprijinul reciproc în eventualitatea cînd una din ele ar fi fost atacată de o terţă putere. Dat fiind caracterul defensiv al acestui tratat, la declanşarea primei conflagraţii mondiale, ca urmare a atacului întreprins de Austro-Ungaria împotriva Serbiei, România, în urma Consiliului de coroană de la Sinaia întrunit la 3 august 1914, s-a declarat ţară neutră.

3 Autorul documentului a făcut această afirmaţie, inexactă, în necunoştinţă de cauză, probabil inspirîndu-se din unele ziare. Documente, provenind de la şeful guvernului român, precum şi de la comisarul poporului pentru afaceri externe al Rusiei Sovietice, dezmint prin ele însele această afirmaţie.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

2° Des populations de la Bessarabie qui a librement proclamé, en 1918, d'abord son autonomie, puis son rattachement au Royaume de Roumanie;

3° Des Roumains: de la région ravie, il y a 150 ans, à la Moldavie et rattachée à la Couronne d'Autriche sous le nom de Bukovine, — de la Transylvanie et des régions du Maramouresh et de la Crishana, — du Banat de Temeshvar, qui ont toujours réclamé, avant la guerre de 1914, leur séparation de l'empire Austro-Hongrois, et depuis ont attesté, dès qu'ils ont pu librement le faire, leur volonté de se réunir aux Roumains du Royaume et de Bessarabie.

Pour toutes ces provinces et régions, le Gouvernement Roumain demande les frontières qui assureront la liberté de leur existence administrative, politique et économique et de leur développement dans le sens de leur conscience nationale.

Ces frontières se définissent ainsi:

Le Dniester depuis son embouchure jusqu'à la frontière de la Galicie et de la Bukovine;

A partir de ce point, une ligne atteignant le Pruth au confluent du Ceremush, suivant de là la frontière entre Galicie et Hongrie jusqu'au point Slog (cote 1655), puis la ligne de partage des eaux de la Theiss et du Vizo jusqu'au village de Trebuza en amont du confluent des deux rivières, le thalweg de la Theiss jusqu'à 4 kilomètres en aval du confluent du Somesh (Vasares-Nameny restant à la Roumanie); la ligne continuera en direction S.—S.—O. jusqu'à un point à 6 kilomètres E. de Debretsin, de là jusqu'au Crish à 3 kilomètres en aval du confluent du Crish blanc et du Crish rapide, puis à la Theiss à la hauteur de Algyo, au nord de Szegedin, en passant à l'ouest de Oroshaza et Bekessamsom;

Le cours inférieur de la Theiss jusqu'à son confluent avec le Danube;

Le cours du Danube en aval de ce confluent, puis:

La ligne fixée par le traité de Bucarest de 1913 comme frontière entre la Roumanie et la Bulgarie, jusqu'à Ekrene au nord de Varna, sur la mer Noire;

Enfin le littoral de la mer Noire depuis ce dernier point jusqu'à l'embouchure du Dniester.

Ces demandes ne sauraient être considérées comme des innovations.

Le cours du Danube depuis les Portes de fer et la ligne frontière jusqu'à la mer Noire, puis le littoral de la mer Noire jusqu'à la bouche septentrionale du Danube constituent la frontière méridionale de l'ancien Royaume de Roumanie depuis 1913.

Le cours du Dniéster a toujours marqué la limite de la Bessarabie et celle de la Bukovine. La frontière demandée depuis le Pruth jusqu'aux Portes de fer est la même qui a été reconnue comme la frontière légitime de la Roumanie par l'accord du 17 août 1916 entre les Puissances Alliées et le Royaume Roumain.

Il semble que les constatations précédentes pourraient suffire comme justification de la demande du Gouvernement Roumain.

Il ne saurait entrer dans les intentions d'aucune des Puissances représentées à la Conférence de réduire en quoi que ce soit le territoire légitimement possédé par laRoumanie et par la Bessarabie avant la guerre de 1914. Il est aussi impossible que les centaines de milliers de morts perdus par le pays du fait de sa participation à la guerre aux côtés des Puissances Alliées les dommages sans nombre et le supplice infligés par les Empire Centraux et leurs alliés à la Roumanie ruinée et affamée encore aujourd'hui, aient pour effet de la faire déchoir si peu que ce soit des droits qui lui étaient reconnus en 1916 par tous ses compagnons de lutte.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Mais le Gouvernement Roumain tient à ne pas laisser subsister sur le caractère de son droit la moindre obscurité ou le moindre doute, source possible de difficultés et de future conflits.

Aussi apportera-t-il, sur tous les points où pourrait subsister quelque hésitation ou naître quelque litige, toutes les justifications, fussent-elles superflues, de sa bonne foi et de son bon droit.

Le Gouvernement Roumain pense que la manière dont il établit ses revendications est à elle seule une preuve et une garantie suffisante de sa volonté de sacrifier à l'établissement d'une paix durable dans le monde, même des aspirations profondes et légitimes.

S'il s'était agi d'appliquer avec une rigueur absolue le principe du groupement linguistique ou ethnique, la Roumanie aurait dû réclamer sans contestation possible l'union des centaines de milliers de Roumains de langue, de moeurs et de coeur, qui habitent en groupes compacts sur la rive gauche du Dniéster et au-delà du Boug jusqu'au Dniéper.

Elle aurait dû demander de même le rattachement à la Mère Patrie des centaines de milliers de Roumains établies au delà du Danube, en Serbie, entre les vallées du Timok et de la Morava, qui, eux aussi, ont gardé leur langue, leurs traditions et leur conscience de Roumains.

Elle aurait montré encore que, depuis la frontière serbe jusqu'à Sistov, toute la rive bulgare du Danube est en réalité habitée d'une façon continue par plus de cent mille Roumains que rien ne distingue et qui ne voudraient pas être distingués des Roumains de la rive gauche du fleuve.

Outre ces groupes importants, qui vivent à la lisière même des frontières aujourd'hui demandées par la Roumanie, celle-ci aurait dû dénombrer tous les villages roumains épars dans la plaine hongroise près de la Theiss, dans plusieurs provinces de l'ancien empire des Tzars et jusque dans la lointaine Sibérie.

Elle aurait rappelé aussi qu'au coeur même de la Péninsule balkanique, dans la Macédoine serbe et bulgare, en Albanie, en Grèce, vivent d'anciennes populatins roumaines qui, depuis de nombreuses années, se sont tournées vers elle et dont elle a, au prix de lourds sacrifices, réussi à aider l'existence et à atténuer les malheurs.

En réclamant pour la grande unité roumaine toutes ces âmes roumaines, elle aurait pu facilement faire bon marché des éléments étrangers établis à l'intérieur des frontières naturelles du pays roumain, entre le Danube, la Theiss et le Dniéster.

Mais la Roumanie n'aurait réalisé ainsi qu'un État factice et dispersé, dont le développement économique aurait rencontré des difficultés peut-être insurmontables et dont la constitution géographique aurait été la source de conflits sans nombre et sans fin avec les États voisins, avec lesquels elle désire vivre toujours en réciprocité de confiance, de respect des droits et de bons offices pacifiques.

Sans doute, elle ne peut ni ne veut abandonner tous ces Roumains qu'elle laisse hors de ses frontières. Elle se doit de leur apporter toute son aide pour assurer leur existence, le respect de leur liberté et une parfaite égalité de traitement avec tous les sujets des États sur le territoire desquels ils vivront, comme elle assurera elle-même liberté et égalité à toutes les populations hétérogènes établies sur son territoire propre.

Mais la Roumanie ne réclame pas l'entrée dans l'unité roumaine de toutes ces populations d'au-delà du Danube, du Dniéster ou de la Theiss, même pas de celles dont elle n'est séparée que par la largeur d'un cours d'eau.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

La Roumanie demande seulement à tous les États voisins de montrer la même modération et de faire les mêmes sacrifices à l'intérêt de la paix, du libre développement des peuples et des progrès économiques de l'Europe.

Les frontières demandées par le Gouvernement Roumain comprennent, outre le Royaume de Roumanie et la Bessarabie:

1° La Transylvanie proprement dite, avec une partie des comitats limitrophes de Hongrie (en tout environ 85.000 kilomètres carrées).

2° Le Banat de Temeshvar (28.000 kilomètres carrés).

3° La Bukovine (10.000 kilomètres carrés).

Pour chacune de ces régions le Gouvernement Roumain indique dans la suite de ce mémoire le principe de ses revendications.

I. — La Transylvanie[1]

Le développement historique du peuple roumain, au nord du Danube, s'est produit dans l'ensemble du territoire compris entre le Danube, la Mer Noire, le Dniéster, les Carpathes de Galicie et la Theiss. Il a trouvé à travers les siècles un point d'appui solide dans l'ensemble des massifs qui entourent le plateau de Transylvanie et d'où descendent, vers les plaines de Moldavie, de Bessarabie, de Valachie et de Hongrie, les grands cours d'eau qui sont les voies naturelles de toutes ces régions. Le peuple roumain a d'ailleurs largement débordé ces limites, en particulier vers l'Est et vers le Sud.

Mais la Roumanie, désireuse de concilier le plus exactement possible le principe ethnique, qui domine ses revendications avec les nécessités de la vie des peuples, n'a pas demandé, lors du traité de 1916, que ses frontières fussent portées au delà du Dniéster et du Danube.

Elle n'a pas demandé non plus que sa frontière du Nord-Ouest fût reportée sur tous les points jusqu'à la Theiss, mais seulement sur une ligne allant du confluent du Somesh avec la Theiss au confluent du Muresh, en passant par l'est de Debretsin et le confluent des deux Crish, quoiqu'il y ait encore à l'Ouest de cette ligne des groupes de population roumaine. C'est en effet que la longue durée de la domination magyare a réussi à entamer, à l'angle de la Theiss, le territoire historique et géographique roumain et à y faire pénétrer une masse compacte de près d'un million d'habitants ayant dans la ville de Debretsin un centre politique et un centre de culture magyare.

Entre le cours supérieur de la Theiss, la ligne conventionnelle du confluent du Somesh au confluent du Muresh, le Muresh lui-même et les Carpathes se trouvent, sur une étendue d'environ 85.000 kilomètres carrés, les 15 divisions administratives hongroises (comitats) de la Transylvanie proprement dite, et tout ou partie de 7 comitats hongrois limitrophes (parties de Maramouresh et Ugocea au Sud de Theiss, Satmar, Salagiu, Bihor, Arad, parties roumaines de Bichish et de Cenad). Cette distinction entre Transylvanie et comitats limitrophes est d'ailleurs sans valeur. Elle correspond à des divisions administratives faites par les Magyars depuis 1867, surtout dans l'intérêt de leur politique électorale.

---

[1] Pour plus de brièveté, nous appellerons Transylvanie, non seulement la région qui, dans l'histoire ou dans la terminologie administrative actuelle, porte ce nom, mais tout le territoire ethnique roumain compris entre les Carpathes et la rive gauche de la Theiss, qui est aujourd'hui revendiqué par la Roumanie.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

La population roumaine s'étend sur toutes les parties de ce territoire. Si l'on tient à la statistique hongroise seule, la répartition de la population est la suivante:

Roumains	2.505.958	soit	54,0 %
Magyars	1.092.719	soit	23,6 %
Szeklers	450.000	soit	9,7 %
Allemands (Saxons)	276.335	soit	5,9 %
Juifs	187.987	soit	4,0 %
Slaves	73.416	soit	1,6 %
Divers	55.838	soit	1,2 %
Total:	4.642.253		

Les Roumains forment donc, même d'après cette statistique, la majorité absolue dans l'ensemble du territoire revendiqué par la Roumanie. Mais la statistique officielle hongroise est établie, sans aucun doute possible, sur des bases volontairement faussées, et il est nécessaire de la rectifier. Des rectifications incontestables portent le nombre des Roumains à au moins 2.900.000, soit 62.5 %, et réduisent le nombre des Hongrois à 700.000, soit 15.0 %, non compris les Szeklers.

La population roumaine est surtout une population rurale: 95 % de cette population habitent les villages, 5 p. % seulement les villes.

Les Magyars ne forment pas, en général, de masse compacte. Ils sont disséminés entre les Roumains et établis surtout dans les villes, en grande partie comme population flottante, principalement de fonctionnaires. Tandis que les Roumains forment 69% de l'ensemble de la population rurale et seulement 23% de la population urbaine, les Magyars ne forment que 13% de la population rurale et, par contre, représentent 40% de la population des agglomérations urbaines.

Les Szeklers sont une population apparentée dans ses origines aux Magyars. Ils constituent, dans l'angle sud-est de la Transylvanie, à la frontière du Royaume de Roumanie, un groupe ethnique homogène occupant trois comitats et une partie d'un quatrième. Ce territoire assez étendu est en réalité occupé par une population en général peu dense, en raison de la nature montagneuse de la région. Les 450.000 Szeklers sont, au reste, complètement entourés, sur une très large profondeur, par des populations exclusivement roumaines, et toute leur existence sociale et économique est intimement liée à la vie des Roumains, et en dépendance étroite de celle-ci.

Les Allemands de Transylvanie, qui se désignent eux-mêmes sous le nom de Saxons, ont été introduits dans la province par des colonisations assez anciennes. Ils ne forment pas un territoire ethnique continu. Ils sont répartis, autour de villes plus ou moins importantes, dans diverses régions de la Transylvanie, où ils sont du reste mêlés à des Roumains, sans arriver à constituer la majorité de la population dans aucun district.

Les Roumains représentent en Transylvanie et dans les régions limitrophes l'élément ancien, et on peut dire autochtone. L'invasion magyare, la colonisation germanique, la colonisation szekler, les infiltrations plus récentes, et toujours plus ou moins artificielles, des Magyars, n'ont pas réussi à altérer le caractère roumain de tout ce territoire. Elles ont pu seulement aboutir à entraver le développement du peuple roumain, et à lui enlever, à partir du XVe siècle, l'exercice de sa liberté nationale et politique.

Les Roumains n'ont donc pas pu jouer, dans la vie de l'État, le rôle qui leur aurait appartenu en raison de leur nombre. Mais ils ont concentré leur

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

effort sur leur développement cultural et sur la lutte pour leur liberté nationale. Leur vigueur dans cette lutte, la violence de la répression magyare sont les preuves suffisantes de l'intensité du sentiment national des Roumains de Transylvanie.

Ces Roumains n'ont jamais admis la légalité de la domination magyare qui leur était imposée. En 1914, ils ont refusé en très grand nombre de servir sous le drapeau magyar, et ils sont passés en Roumanie où ils ont formé des légions entières.

Dès l'effondrement de la monarchie austro-hongroise, avant même l'arrivée de toute armée alliée d'occupation, les députations des Roumains de tous les comitats de la Transylvanie et du Banat, composées de plus de 100.000 personnes, ont réclamé, dans l'imposante Assemblée nationale d'Alba-Julia du 1 décembre 1918, l'union définitive de la Transylvanie et des régions roumaines de Hongrie, ainsi que celle du Banat, avec la Roumanie.

L'union a été réalisée avec cette disposition particulière que la Transylvanie garderait, jusqu'à la conclusion de la paix, une autonomie provisoire lui permettant de régler elle-même toutes les questions spéciales posées par le nouvel état de choses. L'acte d'union assure aux minorités les droits politiques, confessionnels et culturaux, les plus étendus.

Sur la base de ces garanties, les Saxons, dans leur assemblée tenue à Mediash, le 8 janvier 1919, ont adhéré formellement à cet acte d'union.

Le Gouvernement Roumain comprend aujourd'hui trois ministres représentants de la Transylvanie, et la question de l'autonomie provisoire de cette province, jusqu'à la conclusion définitive de la paix, se trouve réglée par un statut établi d'un commun accord et qui assure la collaboration de la Transylvanie et du Royaume.

La Roumanie ne doute pas que la Conférence veuille ratifier l'acte d'union consacré par une manifestation aussi précise de la volonté des populations.

II. — Le Banat de Temeshvar

Il n'a pu venir à l'esprit de personne de contester à la Roumanie le droit de revendiquer l'union politique d'un territoire où les Roumains vivent depuis de longs siècles et où ils sont au nombre de 600.000 auprès de moins de 400.000 Allemands, colons venus depuis le XVIIIe siècle, et d'environ 300.000 Serbes, immigrés au XVe et surtout au XVIIIe siècle, pour ne parler que des éléments ethniques les plus importants.

Mais l'on a imaginé de distinguer, dans le Banat, entre les régions où la population roumaine a la majorité absolue et celles où elle n'a qu'une majorité relative ou seulement une minorité importante; l'on a pensé qu'il serait possible de tracer à travers les plaines du Banat une frontière d'État entre les Roumains, à l'Est, qui seraient rattachés au Royaume de Roumanie, et les non-Roumains, à l'Ouest, qui deviendraient sujets de l'État Serbe. Le Gouvernement Roumain estime que c'est là une erreur dangereuse.

Le Banat n'est pas une expression géographique, c'est une réalité, une véritable région géographique et aussi une véritable province politique formant un tout complet et indivisible, aujourd'hui comme de tout temps dans l'histoire. Si bien qu'il est difficile de concevoir qu'un Etat puisse demander ou accepter la possession d'une partie seulement de ce pays, et plus difficile encore d'espérer que, possesseur de cette partie, il saurait se soustraire à la nécessité de revendiquer bientôt le pays tout entier.

Les cours d'eau qui bornent le Banat sur trois côtés (Muresh, Theiss, Danube) forment une frontière naturelle qui entoure une région de plaines, à l'Ouest, et une région de montagnes, à l'Est, étroitement liées entre elles.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

C'est la plaine du Banat qui donne aux habitants des montagnes l'alimentation en céréales, c'est dans cette plaine que viennent hiverner les nombreux troupeaux de la montagne; ce sont les montagnards qui fournissent aux habitants de la plaine leurs richesses forestières et minérales et les produits de l'élevage. Les plaines riches et relativement moins peuplées trouvent dans l'excédent de la population plus pauvre des montagnes les ressources de main-d'oeuvre et de peuplement indispensables: la plaine et la montagne ne peuvent vivre ici l'une sans l'autre.

Tous les réseaux des voies de communication par terre, par fer ou par eau, ne peuvent être avantageusement organisés dans le Banat que pour l'ensemble de la province, et l'établissement d'une frontière d'État qui les couperait en deux, aboutirait à rendre inutiles tous les efforts faits jusqu'ici, depuis le XVIIIe siècle, pour établir les communications indispensables à la vie économique dans cette région.

Les rivières navigables et les canaux de la plaine conduisent à la Theiss et au Danube les lourds produits des montagnes de l'Est; le partage du Banat laisserait aux Roumains le cours supérieur des rivières, aux Serbes le cours inférieur et les canaux: on aboutirait ainsi à ruiner les avantages mêmes de la situation du Banat entre ses trois cours d'eau, en coupant pour toute une partie du pays le libre accès au Danube et à la Theiss.

La Transylvanie elle-même, dont le Muresh est la seule grande voie d'eau traversant le pays et pénétrant jusqu'au cœur de ses montagnes, serait privée d'un de ses débouchés les plus nécessaires. Les produits de ses forêts et de ses mines doivent normalement arriver au Danube et de là à la mer en descendant le cours du Muresh et de la Theiss: une frontière serbo-roumaine entraverait leur course à partir du bas Muresh.

Il ne servirait de rien d'affirmer solennellement et même de garantir en fait la liberté de navigation sur toutes les voies, fleuves, rivières, canaux. La navigation a besoin d'autre chose encore: d'organisation technique, d'entrepôts, d'installations mécaniques, commerciales, industrielles, pour conserver, manutentionner, répartir, ouvrer ou transformer les produits aux points et dans les conditions les plus avantageuses.

Tous ces secours, le commerce fluvial de la Transylvanie et du Banat les trouverait naturellement sur une rive roumaine de la Theiss et du Danube; il serait vain de les attendre de la bonne volonté d'un État étranger pour les produits d'un autre État.

Mais si l'on voulait malgré tout couper en deux le Banat par une frontière que l'on croirait ethnographique, il serait impossible de le faire sans violer de toutes parts la nécessaire équité.

Même dans la région où les Serbes sont en nombre, des groupes roumains importants sont mêlés parmi eux, et aussi des colonies germaniques qui ne peuvent être rattachées politiquement à aucun État de même nationalité, mais qu'il n'y a aucune raison de réunir à la Serbie, et qui ne pourraient en tout cas être toutes réunies à cet État à cause de leur répartition sur tout le centre du Banat: ces Allemands (Souabes), le jour où ils seront libres d'exprimer publiquement leur volonté dès maintenant certaine, refuseront d'ailleurs de se laisser partager entre la Serbie et la Roumanie et se rallieront de préférence à ce dernier État.

Le mélange de ces diverses nationalités dans l'Ouest du Banat est tel que, pour détacher de la Roumanie les 200.000 Serbes qui se trouvent dans cette région, il faudrait annexer du même coup à la Serbie un nombre double de non-Serbes, Allemands, Magyars et Roumains. Et l'on aurait ainsi créé de nouveaux irrédentismes.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Peut-être fera-t-on encore valoir, pour ôter aux Roumains au moins le Sud-Ouest du Banat, la nécessité de laisser devant Belgrade une zone de protection. Les leçons de la dernière année de la guerre ont pu singulièrement diminuer la croyance à l'utilité de cette protection et la valeur de l'argument qu'on en tirait.

D'ailleurs, la Roumanie y a déjà répondu en 1916 en insérant dans son traité avec les Puissances Alliées l'engagement de laisser sans travaux militaires et sans garnisons toute une zone en face de la capitale actuelle de la Serbie.

C'est là une garantie suffisante au point de vue défensif. Au contraire l établissement sur la rive gauche du Danube d'une zone de protection ayant le caractère d'une possession politique et militaire serbe constituerait une véritable tête de pont, c'est-à-dire une organisation militaire moins défensive qu'offensive.

Depuis que l'État Serbe et l'État Roumain vivent en contact sur le Danube l'histoire fournit les preuves de leurs nombreuses relations de commerce et de civilisation ; elle n'a jamais enregistré entre eux un conflit : la volonté pacifique des deux peuples a trouvé une aide précieuse dans la frontière nette et certaine que le Danube établissait entre eux, frontière naturelle, frontière d'intérêts.

Le Gouvernement Roumain est si bien convaincu de cette importance du Danube comme frontière pacifique qu'il s'est toujours interdit de jeter les yeux au delà de ce fleuve et de songer à la possibilité de réunir à la Roumanie nord-danubienne les nombreux Roumains établis en Serbie entre les vallées du Timok et de la Morava.

Il croit en effet que, le Danube une fois franchi, une tête de pont une fois établie sur l'autre rive, des extensions territoriales de plus en plus grandes dans cette direction s'imposeraient chaque jour davantage comme une nécessité politique et économique. Les conflits surgiraient alors, sans solution pacifique possible, autour de frontières plus ou moins conventionnelles. Il n'est pas douteux que ces conflits, que la Roumanie s'est refusée à faire naître sur la rive droite du Danube, ne manqueraient pas de se produire sur la rive gauche, autour d'une frontière aussi incertaine et aussi inéquitable que celle, quelle qu'elle soit, qu'on tracerait à travers les plaines du Banat.

L'on a voulu faire croire que des concessions réciproques permettraient d'aboutir à l'établissement d'une frontière acceptable pour tous. Le fait grave est que, si l'on abandonne la frontière du Danube, aucune ligne frontière ne s'impose plus qu'une autre et que l'arbitraire peut alors passer indifféremment de l'une à l'autre. C'est ainsi que l'étendue des revendications serbes sur la rive gauche du Danube, dans le Banat, a varié suivant les dates où elles se sont produites. Mais, ou bien la frontière accordée à la Serbie lui donnerait un grand nombre des Serbes de la rive gauche et elle ne pourrait le faire qu'en englobant un nombre bien plus considérable de non-Serbes, si bien qu'on violerait, en voulant l'appliquer rigoureusement, le principe ethnique lui-même ; ou bien elle ne donnerait à la Serbie qu'un nombre de Serbes trop peu important pour légitimer l'abandon de la frontière du Danube.

En faisant franchir à la Serbie la frontière du Danube pour assurer à cet État une prétendue limite ethnographique, en espérant trouver dans cette concession une garantie pour l'organisation de la paix des peuples, on n'aboutirait qu'à la désorganisation économique, à l'arrêt du développement de toute une région et à la perspective de conflits.

En réclamant la Bukovine et la Bessarabie, la Roumanie ne fait que réaliser des désannexions légitimes.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

III. — La Bukovine

La Bukovine n'est qu'un fragment 10.000 kilomètres carrés de la Moldavie. Elle a été détachée de cette province, en 1775, par une combinaison diplomatique de l'Autriche, qui constitue un véritable rapt, reconnu comme tel par l'Impératrice Marie-Thérèse elle-même.

L'Administration autrichienne s'est efforcée de diminuer dans la mesure du possible, l'importance de l'élément roumain qui, en 1775, composait presque exclusivement la population du pays. Mais, tandis que les Magyars s'efforçaient de détruire les caractères nationaux des provinces placées sous leur domination par la magyarisation violente des individus ou des groupes, l'Autriche a préféré procéder à des mélanges de nationalités dans les provinces qui lui étaient soumises, en y introduisant des colonies et en favorisant l'immigration des populations limitrophes. La Bukovine a été tout spécialement soumise à ce régime, et le résultat a été la constitution d'un amalgame de nationalités, dans lequel les éléments roumain et ruthène sont les plus nombreux, sans que l'Autriche, même d'après ses statistiques officielles favorables aux Ruthènes, ait réussi à faire obtenir à ceux-ci plus des 3/8 de la population totale du pays.

La Moldavie a toujours réclamé la Bukovine. La Bukovine elle-même a toujours voulu son retour à la Moldavie et a manifesté, jusqu'au dernier moment, les tendances irrédentistes les plus nettes.

Pour la Bukovine aussi, la guerre a été une occasion de proclamer sa volonté. Le Gouvernement provisoire, issu d'une Assemblée nationale des Roumains et de toutes les nationalités de Bukovine, représentant la grande majorité de la population de toute la province à l'exception des Ruthènes, a proclamé, le 28 novembre 1918, à Cernauts, l'union définitive et sans aucune condition, avec la Roumanie, de toute la province dans ses limites historiques jusqu'au Dniéster.

Le traité de 1916 n'avait porté la frontière roumaine que jusqu'au Pruth, les Russes s'étant énergiquement opposés à laisser la Roumanie atteindre sur aucun point la frontière du Dniéster. Mais, par l'union de la Bessarabie, la Roumanie a retrouvé la frontière naturelle que ce fleuve a constituée pour elle, pendant des siècles, depuis la mer jusqu'à la frontière de la Galicie.

La Roumanie n'a eu qu'à prendre acte de la volonté d'union totale de la Bukovine et à faire aux représentants de cette province leur place dans le gouvernement.

IV. — La Bessarabie

La population de la Bessarabie comprend actuellement 72 % de Roumains contre 28 % de non-Roumains. Ceux-ci sont surtout des Ruthènes, au Nord dans la région de Khotin, et des colonies allemandes et bulgares, dans le Sud, où elles forment des îlots entourés de populations roumaines.

La Bessarabie, qui a toujours fait partie intégrante de la Moldavie dès la constitution de cette principauté, lui a été enlevée par les Russes, en 1812, restituée en partie en 1856, reprise de nouveau complètement en 1878.

Le seul intérêt de la Bessarabie pour la Russie était de constituer une étape importante dans sa marche vers Constantinople à travers la péninsule balkanique. Cette marche est aujourd'hui définitivement arrêtée et la Bessarabie ne peut plus présenter pour les Russes, quelque constitution qu'ils donnent à leur pays, l'intérêt qui avait motivé cette conquête.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

La Moldavie n'a pas cessé de protester contre ce dépécement de son territoire, et la Bessarabie de son côté a gardé constamment le désir de redevenir roumaine.

Dès que, au cours de la dernière guerre, la Révolution russe de 1917 a permis à la Bessarabie d'exprimer librement sa volonté, elle a dès l'abord proclamé son autonomie.

Cette proclamation a été faite par le Conseil National de Bessarabie, représentation légale et complète de la province, élue sous le régime russe. L'autonomie de la République de Bessarabie a été reconnue par le Gouvernement russe.

Après le coup d'État bolchevik, la Bessarabie a proclamé, dans les mêmes formes constitutionnelles, son indépendance absolue de la Russie; et son gouvernement, par l'intermédiaire du commandement des troupes alliées, a demandé l'intervention des troupes roumaines pour la défendre contre les bolcheviks.

Enfin, le 9 avril 1918, le Conseil National a voté, par 86 voix contre 3, l'union de la Bessarabie, dans ses limites historiques, c'est-à-dire jusqu'au Dniéster qui est son ancienne frontière, avec la Roumanie.

Cette union comportait d'abord la conservation, pour la Bessarabie, de son autonomie provisoire. Le Conseil National a, par la suite, renoncé volontairement à cette condition et a demandé seulement au Gouvernement Roumain une loi sur le partage des terres. Cette loi est faite et promulguée, et l'union de la Bessarabie avec la Roumanie a été dès lors complètement réalisée sans conditions.

Le Gouvernement Roumain comprend deux ministres représentants de la Bessarabie.

■ B.A.R.S.R., fond Al. Lapedatu, vol. II, Conferința de Pace, p. 1—18.

ROMÂNIA
ÎN FAȚA CONGRESULUI DE PACE
REVENDICĂRILE SALE TERITORIALE

Guvernul român se prezintă în fața Conferinței de Pace în numele:

1. Populației din Regatul României așa cum arăta el în 1914;

2. Populației din Basarabia, care și-a proclamat în mod liber, în 1918, mai întîi autonomia și apoi aderarea la Regatul României;

3. Românilor din regiunea răpită Moldovei acum 150 de ani și alipită Coroanei Austriei sub numele de Bucovina, a celor din Transilvania și din ținuturile Maramureșului și Crișanei, precum și din Banatul Timișoarei, care au cerut mereu, înainte de războiul din 1914, să se separe de Imperiul austro-ungar și apoi, de îndată ce au putut să o facă în mod liber, și-au exprimat dorința de a se uni cu românii din Regat și din Basarabia.

Pentru toate aceste provincii și ținuturi, guvernul român solicită frontiere care să le asigure libertatea existenței administrative, politice și economice și a dezvoltării în consens cu conștiința lor națională.

Aceste granițe se înfățișează astfel:

Nistrul de la vărsare pînă la granița dintre Galiția și Bucovina.

Pornind de aici, o linie care atinge Prutul la confluența cu Ceremușul, urmînd granița dintre Galiția și Ungaria pînă în punctul Stog (cota 1655), apoi linia de separare a apelor Tisei și respectiv Vizo pînă la satul Trebuza în amonte de confluența celor două rîuri, talvegul Tisei pînă la 4 km în aval de confluența

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

cu Someşul (Vásárosnamény urmînd să rămînă României); linia va continua în direcţia sud-sud-vest pînă într-un punct situat la 6 km est de Debreţin, de aici pînă spre Criş, la 3 km în aval de confluenţa Crişului Alb şi a Crişului Repede, apoi spre Tisa pînă în dreptul localităţii Algyó, la nord de Szegedin, şi la vest de localităţile Orosháza şi Békéssámson.

Cursul inferior al Tisei pînă la confluenţa cu Dunărea.

Cursul Dunării în aval de acest afluent, apoi:

Linia fixată prin Tratatul de la Bucureşti din 1913 drept graniţă între România şi Bulgaria, pînă la Ekrene, la nord de Varna, pe litoralul Mării Negre;

În sfîrşit, litoralul Mării Negre de la acest din urmă punct pînă la vărsarea Nistrului.

Cererile acestea nu ar putea fi considerate ca noutăţi absolute.

Cursul Dunării de la Porţile de Fier şi linia de graniţă mergînd pînă la Marea Neagră, apoi litoralul Mării Negre pînă la gura de nord a Dunării constituie graniţa meridională a vechiului Regat al României după 1913.

Cursul Nistrului a marcat întotdeauna hotarul Basarabiei şi al Bucovinei. Graniţa solicitată de la Prut pînă la Porţile de Fier este tot cea care a fost recunoscută ca graniţă legală a României prin acordul din 17 august 1916 între Puterile Aliate şi Regatul român.

Se pare că observaţiile precedente sînt de ajuns spre a justifica cererea guvernului român.

Nu se poate admite ca vreuna din Puterile reprezentate la Conferinţă să micşoreze în vreun fel teritoriul stăpînit în mod legitim de România şi Basarabia înainte de războiul din 1914. Tot astfel este imposibil ca sutele de mii de morţi pe care i-a pierdut ţara ca urmare a participării sale la război alături de Puterile Aliate, pagubele fără număr şi supliciul pe care le-au pricinuit Puterile Centrale şi Aliaţii lor României ruinate şi înfometate şi astăzi să aibă drept rezultat renunţarea, fie ea şi simbolică, la drepturile ce-i fuseseră recunoscute în 1916 de toţi tovarăşii săi de luptă.

Dar guvernul român insistă în a nu lăsa să persiste asupra caracterului drepturilor sale nici cea mai mică umbră de îndoială, sursă posibilă de dificultăţi şi conflicte viitoare.

El va prezenta, de asemenea, în legătură cu toate punctele asupra cărora ar putea plana vreo nelămurire sau care ar putea da naştere la vreun litigiu, toate motivaţiile, fie ele şi superflue, ale bunei sale credinţe şi dreptăţii sale.

Guvernul român consideră că modul în care şi-a formulat revendicările este el însuşi o dovadă şi o garanţie suficientă a voinţei sale de a sacrifica, în scopul stabilirii unei păci durabile în lume, chiar şi aspiraţii dintre cele mai profunde şi mai legitime.

Dacă s-ar fi pus problema aplicării cu rigoare absolută a principiului organizării pe temeiuri lingvistice sau etnice, România ar fi fost îndreptăţită să ceară, fără putinţă de contestare, unirea sutelor de mii de români care vorbesc aceeaşi limbă, au aceleaşi obiceiuri şi aceeaşi simţire, şi care locuiesc în grupuri compacte pe malul stîng al Nistrului sau dincolo de Bug pînă în zona Niprului.

Ea ar fi fost la fel de îndreptăţită să solicite alipirea la patria-mamă a sutelor de mii de români stabiliţi dincolo de Dunăre, în Serbia, între valea Timocului şi a Moravei, care, la rîndul lor, şi-au păstrat limba, tradiţiile şi conştiinţa de români.

În aceeaşi măsură ea ar fi putut arăta că, de la frontiera sîrbească pînă la Siştov, tot malul bulgar al Dunării este în realitate locuit în mod compact

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

de mai mult de o sută de mii de români pe care nimic nu-i deosebește și care n-ar voi ei înșiși să fie deosebiți de românii de pe malul stîng al fluviului.

În afară de aceste grupuri importante, care trăiesc la marginea chiar a frontierelor pe care le solicită azi România, ea ar fi fost îndreptățită să includă în cererile sale toate satele românești răsfirate în cîmpia ungară de lîngă Tisa, în mai multe provincii ale fostului imperiu țarist și chiar în îndepărtata Siberie.

Ar fi putut aminti totodată că în inima chiar a Peninsulei Balcanice, în Macedonia sîrbească și bulgărească, în Grecia, trăiesc vechi populații românești care, de mulți ani, și-au ațintit privirile spre ea și cărora ea, cu prețul a grele sacrificii, a izbutit să le ușureze existența și să le micșoreze suferințele.

Revendicînd, în numele marii unități românești, toate aceste inimi românești, ea ar fi putut lesne să facă abstracție de elementele străine stabilite în interiorul frontierelor naturale ale teritoriului românesc, între Dunăre, Tisa și Nistru.

Dar România n-ar fi întemeiat astfel decît un stat artificial și lipsit de unitate, a cărui dezvoltare economică ar fi întîmpinat dificultăți poate insurmontabile și a cărui înfățișare geografică ar fi fost sursă de conflicte fără număr și fără sfîrșit cu statele vecine, cu care ea dorește să trăiască întotdeauna într-o atmosferă de încredere reciprocă, de respectare a drepturilor și a bunelor relații de vecinătate.

Indubitabil, România nu poate și nici nu dorește să-i abandoneze pe toți acești români care rămîn în afara hotarelor sale. Ea se leagă să le dea tot sprijinul pentru a le garanta existența, respectarea libertății lor și un tratament întru totul egal cu al tuturor celorlalți supuși ai statelor pe al căror teritoriu trăiesc, în aceeași măsură în care ea însăși va garanta libertatea și egalitatea pentru toate populațiile eterogene stabilite pe teritoriul său.

Dar România nu solicită pătrunderea în unitatea românească a tuturor acestor populații de dincolo de Dunăre, de Nistru și de Tisa, nici măcar a celor de care nu este despărțită decît de lățimea unui curs de apă.

România cere doar tuturor statelor vecine să arate aceeași moderație și să facă aceleași sacrificii în interesul păcii, al dezvoltării libere a popoarelor și al progresului economic al Europei.

Granițele cerute de guvernul român cuprind, în afară de Regatul României și de Basarabia:

1. Transilvania propriu-zisă cu o parte din comitatele limitrofe din Ungaria (în total cam 85 000 km²).
2. Banatul Timișoarei (28 000 km²).
3. Bucovina (10 000 km²).

Pentru fiecare din aceste regiuni guvernul român menționează în anexa acestui memoriu motivul revendicărilor sale.

I. Transilvania [1]

Dezvoltarea istorică a poporului român, la nordul Dunării, s-a produs în totalitatea teritoriului cuprins între Dunăre, Marea Neagră, Nistru, Carpații Galiției și Tisa. În decursul secolelor, ea a găsit un punct de sprijin solid în ansamblul masivelor care înconjoară podișul Transilvaniei, de unde coboară,

[1] Pentru mai multă operativitate, vom numi Transilvania nu numai regiunea care, în istoriografie sau în terminologia administrativă actuală, poartă acest nume, ci și teritoriul etnic românesc cuprins între Carpați și malul stîng al Tisei, revendicat astăzi de România.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

spre cîmpiile Moldovei, Basarabiei, Valahiei și Ungariei, marile cursuri de apă care constituie căile naturale de circulație prin toate aceste regiuni. Poporul român a depășit, de altminteri, în mod considerabil, aceste fruntarii, cu deosebire spre est și spre sud.

Dar România, dornică să împace în modul cel mai riguros cu putință principiul etnic, care stă la baza revendicărilor sale, cu nevoile vitale ale popoarelor, n-a cerut, cu ocazia tratatului din 1916, ca frontierele sale să fie mutate dincolo de Nistru și Dunăre.

Ea n-a cerut nici ca frontiera sa din nord-vest să fie împinsă în mod uniform pînă la Tisa, ci numai pe o linie mergînd de la confluența Someșului cu Tisa pînă la confluența acesteia cu Mureșul, trecînd pe la est de Debrețin și pe la confluența celor două Crișuri, cu toate că la vest de această linie sînt grupuri masive de populație românească. Într-adevăr, lunga dominație maghiară a reușit să străpungă, în cotul Tisei, teritoriul istoric și geografic român și să determine pătrunderea în această zonă a unei mase compacte de mai mult de un milion de locuitori care și-au creat în orașul Debrețin un centru politic și un centru al culturii maghiare.

Între cursul superior al Tisei, linia convențională care pornește de la confluența acesteia cu Someșul și ajunge la confluența cu Mureșul, Mureșul propriu-zis și Carpați se află, pe o întindere de aproximativ 85 000 km², cele 15 diviziuni administrative ungurești (comitate) ale Transilvaniei propriu-zise, și toate sau parte din cele 7 comitate ungurești limitrofe (parte din Maramureș și Ugocea la sud de Tisa, Satu Mare, Sălaj, Bihor, Arad, părțile românești ale Becheșului și Cenadului). Această distincție între Transilvania și comitatele limitrofe este de altfel fără valoare. Ea corespunde diviziunilor administrative stabilite de maghiari de la 1867 încoace, cu precădere în interesul lor politic electoral.

Populația românească se întinde pe tot acest teritoriu. Dacă ne raportăm numai la statistica ungurească, repartizarea populației este următoarea:

Români	2 505 958	adică	54,0%
Maghiari	1 092 719	adică	23,6%
Secui	450 000	adică	9,7%
Germani (Sași)	276 335	adică	5,9%
Evrei	187 987	adică	4,0%
Slavi	73 416	adică	1,6%
Diverși	55 838	adică	1,2%
Total:	4 642 253		

Românii formează deci, chiar potrivit acestei statistici, majoritatea absolută în ansamblul teritoriului revendicat de România. Statistica oficială ungară este însă întocmită, fără nici un dubiu, pe baze deliberat false, și e necesar să fie rectificată. Rectificări ce nu pot fi contestate fac ca numărul românilor să ajungă la cel puțin 2 900 000, adică 62,5%, reducînd numărul ungurilor la 700 000, adică 15,0%, secuii fiind socotiți aparte.

Populația românească este mai ales o populație rurală: 95% din această populație locuiește la sate, și numai 5% în orașe.

Maghiarii nu constituie, în general, o masă compactă. Ei sînt risipiți printre români și s-au stabilit mai ales în orașe, în mare parte ca populație flotantă, cu precădere funcționărească. În vreme ce românii formează 69% din ansamblul populației rurale și numai 23% din populația urbană, maghiarii nu constituie decît 13% din populația rurală și reprezintă, dimpotrivă, 40% din populația aglomerărilor urbane.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Secuii sînt o populaţie înrudită prin originile sale cu ungurii. Ei formează, în colţul sud-estic al Transilvaniei, la graniţa cu Regatul României, un grup etnic omogen care ocupă 3 comitate şi o parte dintr-un al patrulea. Acest teritoriu destul de întins este în realitate ocupat de o populaţie în general puţin numeroasă, dată fiind natura muntoasă a regiunii. Cei 450 000 de secui sînt, de altfel, înconjuraţi complet şi în profunzime de o populaţie exclusiv românească şi întreaga lor existenţă socială şi economică este intim legată de viaţa românilor şi în strînsă dependenţă de aceasta.

Germanii din Transilvania, care îşi spun lor înşişi saşi, au pătruns în provincia aceasta prin colonizări de dată destul de veche. Ei nu formează un spaţiu etnic continuu. Sînt împărţiţi, în jurul unor oraşe mai mult sau mai puţin importante, în diferite regiuni din Transilvania, unde trăiesc de altfel amestecaţi cu românii, fără a ajunge să formeze majoritatea populaţiei în nici un district.

Românii reprezintă, în Transilvania şi în regiunile limitrofe, elementul vechi şi se poate spune autohton. Invazia maghiară, colonizarea germană, colonizarea secuiască, infiltrările mai recente şi în orice clipă mai mult sau mai puţin artificiale, ale ungurilor n-au reuşit să modifice caracterul românesc al acestei provincii. Ele au reuşit doar să împiedice dezvoltarea poporului român şi să-i răpească, cu începere din secolul al XV-lea, putinţa manifestării libertăţii sale naţionale şi politice.

Românii n-au putut aşadar să joace, în viaţa statului, rolul care le-ar fi revenit în virtutea numărului lor. Ei şi-au concentrat însă eforturile spre dezvoltarea culturală şi în lupta pentru libertatea naţională. Vigoarea arătată în luptă, ca şi violenţa represiunii maghiare sînt dovezi suficiente ale tăriei sentimentului naţional al românilor din Transilvania.

Românii n-au acceptat niciodată ideea că dominaţia maghiară ce le fusese impusă era legală. În 1914, ei au refuzat în număr extrem de mare să servească sub drapelul ungar, trecînd în România unde au format contingente întregi.

După prăbuşirea monarhiei austro-ungare, înainte chiar de sosirea oricărei armate aliate de ocupaţie, delegaţii ale românilor din toate comitatele Transilvaniei şi Banatului, compuse din mai mult de 100 000 de persoane, au cerut, în impozanta Adunare naţională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, unirea definitivă a Transilvaniei şi a regiunilor româneşti din Ungaria, precum şi a Banatului, cu România.

Unirea a fost înfăptuită cu această clauză specială că Transilvania îşi va păstra, pînă la încheierea păcii, o autonomie provizorie care să-i permită să-şi reglementeze singură toate problemele deosebite pe care le implica noua stare de lucruri. Actul unirii asigură minorităţilor drepturile politice, confesionale şi culturale cele mai largi.

Pe baza acestor garanţii, saşii, în adunarea ţinută la Mediaş, la 8 ian. 1919, au aderat în mod efectiv la actul unirii.

Guvernul român cuprinde astăzi 3 miniştri reprezentînd Transilvania, iar chestiunea autonomiei provizorii a acestei provincii, pînă la încheierea definitivă a păcii, este reglementată printr-un statut încheiat prin comun acord şi care garantează colaborarea Transilvaniei cu vechiul Regat.

România nu se îndoieşte că în ansamblul ei Conferinţa va binevoi să ratifice actul unirii, consfinţit prin manifestarea atît de limpede a voinţei neamurilor.

II. — Banatul Timişoarei

Nimănui nu i-a venit în minte să conteste României dreptul de a revendica unirea politică a unui teritoriu unde românii trăiesc de veacuri şi unde sînt

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

în număr de 600 000, alături de mai puțin de 400 000 de germani, coloniști veniți din secolul al XVIII-lea, și de aproximativ 300 000 de sîrbi, imigrați în secolul al XV-lea și mai ales în cel de-al XVIII-lea, ca să nu vorbim decît de elementele etnice cele mai importante.

Dar s-a putut face distincție, în Banat, între zonele în care populația românească deține majoritatea absolută și cele în care nu constituie decît o majoritate relativă sau numai o minoritate importantă; s-a considerat că este posibil să trasezi, de-a curmezișul cîmpiilor Banatului, o frontieră de stat între românii de la est, care să fie alipiți Regatului României, și neromânii de la vest, care ar urma să devină supuși ai statului sîrb. Guvernul român socotește că lucrul acesta reprezintă o greșeală primejdioasă.

Banatul nu este o expresie geografică, el este o realitate, o zonă geografică reală și, în egală măsură, o provincie politică reală ce formează împreună un tot indivizibil, astăzi ca și oricînd în istorie. Astfel încît este dificil să gîndești că un stat poate cere sau accepta să stăpînească numai o parte din țară, și este încă și mai dificil să speri că, stăpînind această parte, statul respectiv ar putea să se sustragă necesității de a revendica de îndată întregul teritoriul țării.

Cursurile de apă care mărginesc Banatul pe trei laturi (Mureșul, Tisa, Dunărea) formează o graniță naturală care înconjoară o regiune de cîmpie, la vest, și o alta de munți, la est, strîns legate între ele. Cîmpia Banatului oferă locuitorilor din munți o alimentație bazată pe cereale, și tot în această cîmpie vin să ierneze turmele nenumărate de la munte; locuitorii munților furnizează celor de la cîmpie bogățiile lor, constînd în lemn și minerale, precum și produsele rezultate din creșterea vitelor. Cîmpiile bogate și destul de puțin populate găsesc în excedentul de populație al locuitorilor mai săraci de la munte sursa de mînă de lucru și de creștere demografică absolut indispensabilă; cîmpia și muntele nu pot trăi aici una fără altul.

Toate rețelele de comunicații rutiere, pe căi ferate și pe apă nu pot fi organizate avantajos în Banat decît pe ansamblul provinciei, și trasarea unei frontiere care să le secționeze ar ajunge să facă inutile toate eforturile depuse pînă acum, începînd din secolul al XVIII-lea, pentru a stabili mijloacele de comunicație indispensabile vieții economice în această regiune.

Rîurile navigabile și canalele din zona de cîmpie conduc spre Tisa și Dunăre produsele pe care le oferă ținuturile muntoase din est; împărțirea Banatului ar lăsa românilor cursul superior al rîurilor, iar sîrbilor cursul inferior și canalele; s-ar ajunge astfel la distrugerea avantajelor rezultate din situarea Banatului între cele 3 cursuri de apă, tăindu-i unei întregi părți din țară accesul liber la Dunăre și la Tisa.

Transilvania însăși, în care Mureșul este singura cale navigabilă ce traversează țara și pătrunde pînă în inima munților, ar fi lipsită de unul din debușeele sale cele mai însemnate. Produsele pădurilor și ale minelor sale ajung în mod normal la Dunăre și la mare coborînd pe cursul Mureșului și al Tisei; o frontieră sîrbo-română le-ar întrerupe drumul începînd din bazinul de jos al Mureșului.

N-ar servi la nimic să afirmi în mod solemn sau chiar să garantezi în fapt libertatea de navigație pe toate rîurile, fluviile, canalele etc. Navigația are nevoie de ceva în plus: organizare tehnică, antrepozite, instalații mecanice, comerciale, industriale, pentru a conserva, a manipula, a repartiza, a prelucra sau transforma produsele în locurile și în condițiile cele mai avantajoase.

Toate aceste înlesniri, comerțul fluvial din Transilvania și Banat le-ar găsi în chip natural pe un mal românesc al Tisei sau al Dunării; ar fi zadarnic să le aștepți ca urmare a bunăvoinței unui stat străin în schimbul produselor celuilalt stat.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Dacă în ciuda tuturor acestor argumente se doreşte împărţirea Banatului printr-o frontieră zisă etnografică, lucrul acesta este imposibil de realizat fără încălcarea totală a minimei echităţi.

Chiar şi în zonele unde sîrbii sînt superiori numeric, grupuri româneşti importante sînt amestecate printre ei, şi la fel colonii germane, care nu pot fi ataşate, politic vorbind, nici unui stat de aceeaşi naţionalitate, şi în legătură cu care nu există nici o motivaţie de a le alipi Serbiei, cu atît mai mult cu cît sînt răspîndite în tot centrul Banatului; aceşti germani (şvabi) vor refuza de altfel, în ziua în care vor fi liberi să-şi exprime în mod public voinţa care de pe acum se anunţă nestrămutată, să se lase împărţiţi între Serbia şi România şi se vor alătura cu precădere acestui ultim stat.

Amestecul de diverse naţionalităţi în vestul Banatului este atît de mare încît, pentru a detaşa de la România pe cei 200 000 de sîrbi care trăiesc în această regiune ar trebui să anexezi concomitent Serbiei un număr dublu de nonsîrbi, germani, maghiari şi români. S-ar crea în acest mod noi iredentisme.

Vor exista poate, spre a răpi românilor măcar sud-estul Banatului, încercări de a face din nou să prevaleze necesitatea de a constitui în faţa Belgradului o zonă de protecţie. Lecţiile ultimului an de război au reuşit doar să diminueze credinţa în utilitatea acestei protecţii şi semnificaţia argumentului care era desprins de aici.

De altfel, România s-a pronunţat deja în acest sens inserînd în tratatul său din 1916 cu Puterile Aliate angajamentul de a nu executa lucrări militare şi de a nu instala garnizoane într-o zonă întinsă din faţa actualei capitale a Serbiei.

Este o garanţie suficientă din punct de vedere defensiv. Dimpotrivă, constituirea pe malul stîng al Dunării a unei zone de protecţie, avînd caracteristicile unei ocupaţii politice şi militare sîrbeşti, înseamnă un adevărat cap de pod, adică o organizare militară mai degrabă ofensivă decît defensivă.

De cînd statul sîrb şi statul român trăiesc în contact pe Dunăre, istoria oferă numeroase dovezi ale schimburilor lor comerciale şi de civilizaţie; nu s-a înregistrat niciodată vreun conflict între ele: voinţa de pace a celor două popoare a găsit un ajutor preţios în graniţa fermă şi sigură pe care Dunărea o stabilea între ele, graniţă naturală şi confluenţă de interese.

Guvernul român este întru totul convins de importanţa Dunării ca graniţă paşnică, ce interzice să-ţi orientezi ambiţiile dincolo de fluviu şi să te gîndeşti la posibilitatea de a alătura României nord-dunărene pe numeroşii români stabiliţi în Serbia între văile Timocului şi Moravei.

Guvernul român consideră că, odată trecută Dunărea, deci odată instalat un cap de pod pe malul celălalt, expansiuni teritoriale din ce în ce mai mari se vor impune în fiece zi ca o necesitate politică şi economică. Ar izbucni atunci conflicte imposibil de soluţionat pe cale paşnică, în jurul unor graniţe mai mult sau mai puţin convenţionale. Este neîndoielnic că aceste conflicte, pe care România nu le-ar accepta pe malul drept al Dunării, nu ar întîrzia să apară pe malul stîng, în jurul unei graniţe pe cît de nesigure pe atît de neechitabile, cum ar fi aceea care, într-un fel sau altul, ar străbate cîmpiile Banatului.

S-a voit să se acrediteze ideea că o serie de concesii reciproce ar permite să se ajungă la stabilirea unei frontiere acceptabile pentru toată lumea. Faptul grav este că, dacă se abandonează frontiera pe care o reprezintăDunărea, nici o altă linie de frontieră nu se dovedeşte mai convenabilă decît alta şi arbitrarul poate interveni atunci indiferent din ce parte. O dovadă o reprezintă faptul că aria revendicărilor sîrbeşti pe malul stîng al Dunării, în Banat, s-a modificat în funcţie de datele cînd acestea au apărut. Dar, ori frontiera stabilită în avantajul Serbiei i-ar da acesteia un mare număr de sîrbi de pe malul stîng, lucru ce n-ar fi posibil decît prin înglobarea unui număr încă şi mai mare de

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

nonsîrbi, astfel încît ar fi încălcat, voind să-l aplici riguros, principiul etnic însuşi, ori Serbia ar primi un număr de sîrbi mult prea neînsemnat pentru a fi legitimată abandonarea frontierei dunărene.

Acordîndu-i-se Serbiei dreptul de a depăşi frontiera dunăreană pentru a se garanta acestui stat o aşa-zisă limită etnografică, sperînd să se obţină, prin această concesie, un temei pentru stabilirea păcii între popoare, nu se va ajunge în fapt decît la dezorganizarea economică, la stoparea dezvoltării unei întregi regiuni şi la conturarea a noi conflicte.

Revendicînd Bucovina şi Basarabia, România nu face în schimb decît să înfăptuiască legitime dezanexări.

III. — Bucovina

Bucovina nu este decît o porţiune (10 000 de km²) din Moldova. Ea a fost detaşată din această provincie în 1775, în urma unei combinaţii diplomatice a Austriei, fapt ce nu reprezintă altceva decît un veritabil rapt, recunoscut ca atare de însăşi împărăteasa Maria-Tereza.

Administraţia austriacă s-a străduit să micşoreze, în limita posibilului, importanţa elementului românesc care, în 1775, constituia aproape în exclusivitate populaţia regiunii. Dar, în vreme ce ungurii se străduiau să distrugă caracterul naţional al provinciilor aflate sub dominaţia lor printr-o maghiarizare violentă a indivizilor şi a grupurilor umane, Austria a preferat să folosească amestecul de naţionalităţi în provinciile care îi erau supuse, transplantînd aici colonişti şi favorizînd imigrarea populaţiilor limitrofe. Bucovina a fost în mod deosebit supusă acestui regim, iar rezultatul a fost constituirea unui amalgam de naţionalităţi, în care elementele român şi rutean sînt cele mai numeroase, fără ca Austria, potrivit chiar statisticilor sale oficiale, favorabile rutenilor, să fi reuşit să obţină pentru aceştia un procent mai mare de 3/8 din populaţia totală a provinciei.

Moldova a cerut dintotdeauna Bucovina. Bucovina însăşi a dorit întotdeauna reîntoarcerea la Moldova şi a manifestat, pînă în ultimul moment, tendinţele iredentiste cele mai ferme.

Şi pentru Bucovina războiul a fost o ocazie de a-şi manifesta voinţa. Guvernul provizoriu, creat de o Adunare naţională a românilor şi a tuturor naţionalităţilor din Bucovina, reprezentînd marea majoritate a populaţiei din întreaga provincie cu excepţia rutenilor, a proclamat, la 28 noiembrie 1918, la Cernăuţi, unirea definitivă şi necondiţionată cu România a întregii provincii în limitele sale istorice pînă la Nistru.

Tratatul din 1916 nu împinsese frontiera română decît pînă la Prut, ruşii opunîndu-se energic oricăror intenţii ca România să atingă în vreun punct oarecare Nistrul. Dar, prin unirea Basarabiei, România şi-a regăsit frontiera naturală pe care acest fluviu a constituit-o pentru ea, vreme de secole, începînd de la mare pînă la graniţa galiţiană.

România n-a făcut decît să ia act de voinţa de unire definitivă şi a acordat reprezentanţilor acestei provincii locul cuvenit în guvern.

IV. — Basarabia

Populaţia Basarabiei cuprinde actualmente 72% români faţă de 28% neromâni. Aceştia sînt mai ales ruteni, în nord, în zona Hotinului, şi colonii de germani şi bulgari în sud, unde formează insuliţe înconjurate de populaţie românească.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Basarabia, care a făcut totdeauna parte integrantă din Moldova de la constituirea acestui principat, a fost luată de ruşi în 1812, restituită în parte în 1856, luată din nou în întregime în 1878.

Singurul interes pe care îl prezenta Basarabia pentru Rusia era acela că forma o etapă importantă în drumul acesteia spre Constantinopol de-a lungul Peninsulei Balcanice. Acest drum este astăzi definitiv oprit şi Basarabia nu mai poate prezenta pentru ruşi, indiferent ce statut ar acorda ei provinciei, interesul care motivase vechea anexare.

Moldova n-a contenit să protesteze împotriva acestei dezmembrări a teritoriului său, iar Basarabia, la rîndul ei, şi-a menţinut constant dorinţa de a redeveni românească.

De îndată ce, în cursul ultimului război, Revoluţia rusă din 1917 a îngăduit Basarabiei să-şi exprime liber voinţa, ea şi-a proclamat dintru început autonomia.

Proclamarea autonomiei a fost înfăptuită de Consiliul Naţional al Basarabiei, reprezentantul legal şi integral al provinciei, ales încă sub regim rus. Autonomia Republicii Basarabia a fost recunoscută de guvernul rus.

După lovitura de stat bolşevică, Basarabia şi-a proclamat, în cadrul aceloraşi forme constituţionale, independenţa absolută faţă de Rusia, iar guvernul său, prin intermediul Comandamentului trupelor aliate, a cerut intervenţia trupelor române pentru a o apăra în faţa bolşevicilor.

În sfîrşit, la 9 aprilie 1918, Consiliul Naţional a votat, cu 86 de voturi pentru şi 3 contra, unirea Basarabiei, în graniţele sale istorice, adică pînă la Nistru, care este vechiul său hotar, cu România.

Această unire comporta la început păstrarea, pentru Basarabia, a autonomiei sale provizorii. Consiliul Naţional a renunţat, ulterior, în mod voluntar la această condiţie şi a cerut guvernului român doar promulgarea unei legi privind împărţirea pămînturilor. Legea a fost promulgată şi unirea Basarabiei cu România s-a înfăptuit apoi în mod complet şi fără condiţii.

Guvernul român cuprinde 2 miniştri reprezentanţi ai Basarabiei.

834

⟨1919⟩. Memoriu destinat Conferinţei de Pace, despre situaţia etnică din Transilvania, însoţit de date statistice.

LA ROUMANIE
DEVANT LE CONGRÈS DE LA PAIX [1]
La Transylvanie
et les territoires Roumains de Hongrie
Renseignements statistiques et ethniques avec une carte ethnographique [2]

Renseignements statistiques

1. Au point de vue politique, la Transylvanie comprend tout le territoire revendiqué par les Roumains entre les Carpathes, la Tisa et le Muresh. La limite nord-ouest de ce territoire est: la Tisa, depuis sa source jusqu'à son confluent avec le Somesh; une ligne partant de ce confluent dans la direction sud-sud-ouest jusqu'à 6 kilomètres à l'est de Debretsin et continuant dans la même direction par le confluent du Crish blanc et du Crish rapide, l'ouest de Oroshaza et de Bekes-Samson, pour atteindre la Tisa en face du village d'Algyo à 20 kilomètres au nord de Seghedin.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Outre les 15 comitats de la Transylvanie proprement dite (1° Alba-de-jos, 2° Bistritsa-Nasaud, 3° Brasov, 4° Ciuc, 5° Fagarash, 6° Trei-Scaune, 7° Hunedoara, 8° Tarnava-mica, 9° Cojocna, 10° Muresh-Turda, 11° Tarnava-mare, 12° Sibiu, 13° Solnoc-Doboca, 14° Turda-Ariesh et 15° Odorheiu), la Transylvanie politique comprend encore les comitats limitrophes suivants: 1° Maramuresh (partie au sud de la Tisa: districts de Iza, Sugata, Sighet et Viseu), 2° Ugocia (district de la rive gauche de la Tisa), 3° Salagiu, 4° Satmar, 5° Bihor, 6° Arad, 7° Bichish (districts de Bichish, Bichish-Ceaba, Giula) et 8° Cenad.

D'après les données de la statistique officielle hongroise de 1910 (Recensement général de la population des pays de la Sainte Couronne hongroise en 1910, rédigé et publié par l'Office central de Statistique du Royaume de Hongrie; Budapest, 1913), sur l'ensemble du territoire transylvain, revendiqué par les Roumains, pour une population de 4.845.000, on trouverait:

2.340.000	Roumains	(48,3%)
1.540.000	Magyars	(31,8%)
500.000	Szeklers	(10,3%)
295.000	Allemands	(6,1%)
112.000	Slaves *	(2,3%)
58.000	Autres	(1,2%)

Mais il est certain que la statistique magyare ne représente pas d'une façon sincère et objective les rapports des populations de Hongrie. Pour nous en rendre compte, il suffit de comparer les renseignements ethniques sur la Hongrie de 1867 d'après la dernière statistique autrichienne du Dr. Ad. Ficker (Die Voelkerstaemme der oesterreichisch-ungarischen Monarchie, Vienne 1869) avec ceux de 1910 d'après la dernière statistique hongroise ci-dessus mentionnée.

1867

	Population totale	Roumains	Magyars
Transylvanie	2.115.000	1.200.000	573.000
Hongrie et Banat	10.920.000	1.447.000	4.825.000
	13.035.000	2.647.000	5.398.000

1910

	Population totale	Roumains	Magyars
Transylvanie	2.678.000	1.472.000	918.000
Hongrie et Banat	15.586.000	1.468.000	9.026.000
	18.264.000	2.940.000	9.944.000

Ainsi donc, pendant que l'ensemble de la population de l'ancien Etat hongrois (sans tenir compte de la Croatie et de la Slavonie) a augmenté de 40,1%, les Magyars auraient augmenté de 82,7% tandis que les Roumains, le peuple le plus prolifique de la monarchie après les Ruthènes, n'auraient augmenté que de 11,0%**.

---

* 68.000 Slovaques, 36.500 Ruthènes et 8.000 Serbo-Croates.

** Plus précisément, en distinguant les provinces:

a) Pendant que la population de la Transylvanie proprement dite s'accroissait de 26,6% les Magyars y auraient augmenté de 66,0% et les Roumains seulement de 22,0%;

b) Pendant que la population des territoires roumains de Hongrie et du Banat augmentait de 44,6%, les Magyars se seraient accru de 88,0%, et les Roumains seulement de 1,5%.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Cet extraordinaire accroissement des Magyars est dû aux éléments pris parmi les non-Magyars, à savoir:

a) Populations qui ne tiennent pas à marquer leur caractère ethnique par l'emploi de leur langue maternelle, comme les Juifs, fort nombreux (831.000 en 1910) et les Tziganes, assez nombreux (142.000 en 1867). Il faut y joindre ceux qui ont perdu leur langue nationale, comme les Arméniens de Transylvanie (12.500 en 1867).

b) Non-Magyars qui, soit forcés par les circonstances, soit par défaut d'une conscience nationale, soit par ignorance, ont déclaré parler le hongrois, et ont été enregistrés dans la statistique comme Magyars; il faut y ajouter ceux qui, par un abus de fonctionnaires chargés du recensement, ont été inscrits sans aucune raison comme Magyars: illettrés, petits enfants, muets, etc.

Il est évident que la statistique hongroise, dans les conditions où elle a été établie, ne peut être employée, comme l'ont constaté les statisticiens et les ethnographes qui se sont occupés des rapports numériques des populations en Hongrie, sans qu'on y apporte au moins les rectifications possibles.

Ces rectifications peuvent être faites:

a) En retranchant du nombre des Magyars tout ce que l'on peut reconnaître d'éléments ajoutés à ce nombre au détriment des non-Magyars, et, dans notre cas particulier, au détriment des Roumains, et en ajoutant ces éléments au nombre des non-Magyars.

b) En augmentant le nombre des non-Magyars et particulièrement des Roumains, depuis 1867, date de la dernière statistique autrichienne, du pourcentage réel d'accroissement jusqu'à 1910, date de la dernière statistique magyare, pourcentage qui, naturellement, est loin d'être représenté par les chiffres officiels hongrois.

2. La première opération de rectification de la statistique magyare peut être opérée à l'aide du recensement confessionnel où les Juifs qui, dans le recensement national d'après la langue parlée, sont enregistrés comme Magyars ou quelquefois comme Allemands, se trouvent inscrits comme Israélites, et où, de même, on peut découvrir au moins une partie des Roumains enregistrés comme Magyars dans le recensement national, étant donné que, en Hongrie, il n'y a que les Roumains avec les Ruthènes et les Serbes qui appartiennent aux confessions gréco-orientale et gréco-catholique.

Or, la statistique magyare donne, pour le recensement confessionnel, un nombre de gréco-orientaux et de gréco-catholiques beaucoup plus considérable (5.012.000) que ne l'est la somme des Roumains (2.949.000), des Ruthènes (528.000) et des Serbes (1.106.000) enregistrés dans le recensement national. Cet excédent de gréco-orientaux et de gréco-catholiques (428.000) est forcément constitué de Roumains, de Ruthènes et de Serbes, dont la statistique officielle a fait des Magyars.

Si donc, nous défalquons du nombre des Magyars du territoire revendiqué par les Roumains en Transylvanie, les Juifs (194.000) et les Roumains inscrits comme Magyars (180.000), en ajoutant à ces derniers le chiffre des prétendus Magyars „gréco-orientaux" et „gréco-catholiques", — les rapports numériques des populations de Transylvanie indiqués plus haut se trouvent modifiés comme suit:

Sur une population totale de 4.845.000 nous avons:

2.520.000 Roumains	(52,0 %)	112.000 Slaves *	(2,3 %)
1.205.000 Magyars	(24,9 %)	195.000 Juifs	(4,2 %)
460.000 Szeklers	(9,5 %)	58.000 Autres	(1,2 %)
295.000 Allemands	(6,1 %)		

* 68.000 Slovaques, 36.500 Ruthènes et 8.000 Serbo-Croates.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Mais ni ces chiffres ne représentent pas le rapport réel des populations en Transylvanie, car si l'opération de revision de la statistique hongroise, par laquelle nous les avons obtenus, est précise, elle n'est pas complète:

a) Parce que l'on n'a pu calculer et défalquer tous les éléments ethniques étrangers ajoutés aux Magyars (Arméniens, Tziganes presque en entier, Allemands et Slaves partiellement).

b) Parce qu'on n'a pu calculer et ajouter aux Roumains tous leurs conationaux enregistrés dans la statistique comme Magyars.

3. Pour obtenir le rapport de populations le plus voisin de la réalité en Transylvanie, il faut recourir à l'autre opération de revision de la statistique magyare indiquée plus haut: nous devrons augmenter le nombre des Roumains depuis 1867 de leur pourcentage réel d'accroissement jusqu'à 1910, pourcentage qui est au moins de 10% par décade. (Dr. V. Merutsiu, Românii între Carpați și Tisa, Jassy, 1915).

Prenant donc comme base le chiffre de 2.647.000 accordé aux Roumains de Transylvanie par la dernière statistique autrichienne de 1867, et en l'augmentant de 40% (ce qui est d'ailleurs le pourcentage d'accroissement, dans le même temps, de toute la population du pays), nous obtenons le chiffre de 3.725.000 Roumains, et en défalquant les Roumains du Banat, au nombre de 600.000, et les émigrés non expatriés qui sont au maximum de 200.000, nous avons, pour l'ensemble du territoire roumain situé entre les Carpathes, la Tisa et le Muresh, 2.925.000 Roumains, c'est-à-dire 585 000 de plus que ne donnait la statistique hongroise. Ce chiffre de 585.000, plus celui des Juifs (195.000), doit être défalqué du chiffre des Magyars *.

Ainsi, le rapport numérique général donné plus haut est modifié comme suit:

Sur une population totale de 4 845 000 nous avons:

2 925.000 Roumains	(60,3%)	195.000 Juifs	(2,3%)[3]
800.000 Magyars	(16,4%)	12.000 Slaves	(2,3%)
460.000 Szeklers	(9,5%)	158.000 Autres	(1,2%)
295.000 Allemands	(6,1%)		

Mais ces résultats ne sont pas encore exacts, car si, en ce qui concerne les Roumains, le nombre indiqué ci-dessus ne peut pas être ⟨qu'⟩au-dessous de la réalité, en ce qui concerne les Hongrois, le nombre indiqué est au-dessus de la réalité. En effet, comme nous l'avons montré, leur nombre a été accru considérablement par l'adjonction des Arméniens, des Tziganes, des Allemands et des Slaves, enregistrés, les premiers presque en totalité, les derniers en partie, comme Magyars dans la statistique hongroise. Toutefois, comme le nombre de ces non-Magyars, artificiellement „magyarisés", ne pourrait être découvert qu'à la suite de recherches particulières, nous devons accepter provisoirement les résultats ci-dessus comme exprimant les rapports des populations les plus voisins de la réalité, avec une dernière rectification toutefois.

En effet, étant donné que la limite nord-ouest du territoire dont nous nous occupons, en deça de laquelle où ont été faits les calculs ci-dessus est une

---

* Plus précisément, en distinguant les provinces:

a) En Transylvanie proprement dite, 1.580.000 (en estimant à 100.000 le nombre des émigrés non expatriés), soit 108.000 de plus que ne donne la statistique officielle hongroise. Ces 108.000, plus 64.000 Juifs, doivent être défalqués du nombre des Magyars.

b) En Hongrie (comitats ou portions de comitats indiqués ci-dessus) 1.345.000 (en estimant à 100.000 le nombre des émigrés non expatriés) c'est-à-dire 477.000 de plus que ne donne la statistique officielle hongroise. Ces 477.000, plus 131.000 Juifs, doivent être défalqués du nombre des Magyars.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ligne conventionnelle qui reste encore à préciser sur le terrain en se conformant à la situation ethnique et aux accidents géographiques, et que cette délimitation effective laissera au moins 300 000 Magyars dans leur territoire politique actuel, les rapports entre les Magyars et les Roumains, dans le territoire transylvain revendiqué par les Roumains entre les Carpathes, la Tisa et le Muresh seront approximativement les suivants:

Pour une population totale d'environ 4 500 000:
2 900 000 Roumains (62,2 %)
500 000 Magyars (11,1 %)
460 000 Szeklers (10,2 %)

Renseignements ethniques

1. Les Roumains

Comme descendants de la population dace romanisée par la colonisation de Trajan, les Roumains représentent en Transylvanie, en face des Magyars conquérants et des Saxons colonisateurs, l'élément ethnique autochtone.

Le plateau transylvain, où ils sont établis depuis près de deux mille ans, a été le réservoir ethnique de la nation roumaine. C'est de là, de Transylvanie, que sont descendus sans cesse, au cours des siècles, d'importants contingents qui sont venus consolider la structure ethnique du peuple roumain sur l'ensemble du territoire où il s'est développé, entre le Danube, la Tisa et le Dniester.

Ce fait, pleinement confirmé par l'histoire, explique comment, malgré toutes les vicissitudes par lesquelles elle a passé, la population roumaine de Transylavnie a été, dans le passé comme aujourd'hui, l'élément ethnique le plus important du pays, en nombre, en extension, en solidité et en vitalité.

En fait, comme nous l'avons vu dans les pages précédentes, le nombre des Roumains de Transylvanie est d'à peu près 3 000 000, six fois plus considérable que le nombre des Magyars (500 000), sept fois plus que le nombre des Szeklers (460 000), dix fois plus que celui des Allemands (320 000).

De même, pour l'extension territoriale, les Roumains dépassent de beaucoup les autres nationalités de Transylvanie. En effet, sur les 140 districts existants dans les 23 comitats revendiqués en Transylvanie par les Roumains, ceux-ci forment la majorité dans 98, ils ne sont en minorité que dans 42, à savoir: dans 22 en minorité par rapport aux Magyars, dans 15 par rapport aux Szeklers, dans 4 par rapport aux Saxons, dans un par rapport aux Ruthènes.

Le fait que les Roumains sont en minorité dans ces derniers districts est dû à l'établissement, au cours des siècles, sur leur territoire ethnique, d'une part, des Szeklers, dans l'angle sud-est de la Transylvanie, d'autre part, des colons saxons, dans les régions de Sibiu, Tarnava, Brasov et Bistritsa, et à l'extension de l'élément hongrois (surtout par la magyarisation des Slovaques) d'au delà de la Tisa sur la rive gauche de cette rivière, entre le Somesh et le Muresh.

Cependant, bien que spécialement favorisés par les conditions de développement de jadis et par la politique de magyarisation du temps présent, ces éléments ethniques hétérogènes ne sont pas parvenus à détruire le caractère spécifiquement roumain de la Transylvanie. Car comme nous le verrons, l'élément roumain du territoire szekler s'est maintenu et se maintient encore avec assez de puissance (la toponymie par exemple est encore aujourd'hui, après 800 ans, entièrement roumaine); et en ce qui concerne les Saxons, ils sont devenus presque partout la minorité en face des Roumains.

C'est seulement dans la région de la rive gauche de la Tisa, au nord-ouest de la Transylvanie, que l'élément roumain a été dissocié et repoussé (comitats

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

de Satmar, Bihor, Bichish, Cenad). Ce fait s'est d'ailleurs produit surtout au siècle dernier, comme un résultat d une politique violente de dénationalisation. Cela résulte de l'examen des situations ethniques anciennes qui montrent que les Roumains ont toujours été l'élément prépondérant dans ces régions, et que leur diminution est due d'une part à la magyarisation forcée, et d'autre part à la falsification des statistiques officielles hongroises. (Voir le mémoire intitulé: Les territoires revendiqués par les Roumains au nord-ouest de la Transylvanie).

Enfin, les Roumains forment la population la plus solide et la plus féconde de la Transylvanie, car de leur nombre total, 95% habitant les villages et 5% seulement les villes, et l'accroissement de la population (excédent des naissances sur les décès) dans les régions purement roumaines est beaucoup plus considérable que dans les régions où les Roumains habitent avec les Saxons et dans celles qui appartiennent exclusivement aux Szeklers.

En résumé donc, la plus ancienne, la plus nombreuse, la plus étendue, la plus solide, la plus féconde des populations de la Transylvanie est la population roumaine.

2. Les Magyars

La population magyare de Transylvanie est de deux sortes:

1° Les Szeklers (460 000), population ancienne et stable formant un territoire ethnique propre, et

2° les Magyars (500 000), population qui, pour la plus grande partie, est nouvelle et flottante, dispersée à l'intérieur du territoire ethnique roumain, surtout dans les villes.

Différentes par leurs caractères, ces deux populations doivent être examinées séparément. Car, tandis que les Szeklers sont condamnés à rester ultérieurement englobés dans la masse ethnique roumaine au milieu de laquelle ils se trouvent depuis huit cents années, les Magyars, dans le nouvel ordre politique résultant de la guerre mondiale, pourront se retirer dans leur territoire d'origine ou bien se confondre avec les Roumains, car ils ne constituent nulle part des centres pouvant donner lieu à une organisation nationale autonome.

Venus en Transylvanie comme conquérants, les Magyars sont restés longtemps en surface, comme un élément politique dominateur. Ce n'est qu'après l'établissement des Szeklers (XIe siècle) et la colonisation saxonne (XIIe et XIIIe siècles) qu'ils ont commencé à s'établir en Transylvanie. Bien que leur contingent se soit augmenté dans les siècles suivants (XIVe et XVe) de la noblesse roumaine magyarisée, leur nombre est cependant resté jusqu'à la seconde moitié du siècle dernier sans importance en face du nombre des Roumains. Sans remonter plus haut que 1867 (date du dernier recensement autrichien en Hongrie), nous voyons qu'à cette date les Magyars ne représentaient en Transylvanie que 14% dans les régions roumaines, et 7% dans les régions saxono-roumaines.

Le chiffre de la population magyare de Transylvanie a augmenté depuis 1867, surtout dans les villes, où les nécessités d'organisation, d'administration et de consolidation du nouvel Etat hongrois dualiste ont amené de nombreux contingents de fonctionnaires mis au service de la magyarisation. Le sociologue hongrois bien connu, Jaszy Oszkar, montre (A nemzeti allamok kialakulása és a nemzetiségi kérdés, Budapest, 1912) que l'accroissement des Magyars dans les villes (chefs-lieux de comitats) a été, dans les vingt dernières années seulement (de 1880 à 1900) de 85%, tandis que celui des non-Magyars était à peine de 11%.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Ainsi s'explique le fait que, tandis que les Magyars de Transylvanie forment 40 % de la population urbaine, ils ne forment que 13 % de la population rurale, et que sur l'ensemble du territoire ethnique roumain, entre les Carpathes, le Muresh et la Tisa, depuis la frontière szekler du sud-est jusqu'à la frontière hongroise du nord-ouest, on ne trouve pas un seul district dans lequel les Magyars forment la majorité de la population. Partout ils se trouvent en minorité en face des Roumains, même dans le petit nombre d'endroits où ils sont plus nombreux et où les cartes ethnographiques magyares les représentent comme formant des enclaves ethniques (comitats de Tarnava-mica, Turda-Ariesh, Cojocna et Salagiu).

Etant donné donc le caractère en grande partie récent et flottant de la population magyare de Transylvanie, et aussi le fait que la présence de cette population est liée à l'existence de l'Etat national hongrois, il y a lieu de s'attendre à ce que la limitation de l'autorité de cet Etat à ses frontières ethniques naturelles amène le retrait de la population dont nous nous occupons vers ses territoires d'origine. Par là, le nombre des Magyars du territoire ethnique roumain, entre les Carpathes et la Tisa, va être considérablement réduit. Désormais, il n'y aura pas 10 % de Magyars dans la population de Transylvanie (à l'exception bine entendu du territoire szekler).

3. Les Szeklers

Par une fatalité historique qui n'a pas encore été éclaircie définitivement, les Szeklers se sont établis, ou, suivant l'opinion de quelques-uns, ont été installés comme colons, au XIe siècle, au milieu de la masse des Roumains qui, au fur et à mesure de leur développement naturel et de leur consolidation ethnique, les ont entourés de toutes parts de plus en plus fortement.

Isolés de leurs frères de Hongrie, les Szeklers se sont développés indépendamment de ceux-ci, de telle sorte que par leur constitution physique, leurs mœurs, leur langue et même leurs traditions historiques, ils forment un population différente de la population magyare de Hongrie. Cette constatation a été faite par tous ceux qui se sont occupés avec quelque précision d'étudier les Szeklers.

Les Szeklers occupent l'angle sud-est de la Transylvanie, où ils forment un territoire ethnique propre dans les comitats de Ciuc, Trei-Scaune, Odorheiu, Muresh-Turda. Si l'on retranche de ces territoires les parties roumaines des comitats de Ciuc et de Muresh-Turda, ainsi que les régions montagneuses inhabitées du comitat de Ciuc (monts de Moldavie) et des confins des comitats de Muresh-Turda et d'Odorheiu (monts de Gurghiu et de Harghita) et du sud-est du comitat de Trei-Scaune (monts de Buzeu), l'extension du territoire ethnique szekler peut être évaluée à environ 10 à 12 000 kilomètres carrés.

La population de ce territoire est en général assez peu dense: 28 habitants par kilomètre carré dans Ciuc, 38 dans Trei-Scaune, 42 dans Odorheiu et 46 dans Muresh-Turda. Au total, d'après les renseignements de la statistique officielle hongroise, pour 1910, rectifiée en retranchant du nombre des Szeklers les éléments juifs et roumains et en ajoutant ces éléments aux nations auxquelles ils appartiennent, le territoire szekler comprend, pour une population totale de 633,000 habitants:

460.000 Szeklers (72,6 %)	1 000 Slaves (0,2 %)
141 000 Roumains (22,2 %)	12 000 Juifs (1,9) %
12 000 Allemands (1,9 %)	7 000 Autres (1,0 %)

Les Szeklers forment donc la grande majorité de la population. Cependant, le nombre des Roumains est suffisamment important, car des 18 districts que comprennent les quatre comitats szeklers, les Roumains ont:

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

dans 3 districts, plus de 50 % de la population
dans 1 district, 40—50 % de la population
dans 1 — 30—40 % —
dans 2 — 20—30 % —
dnas 4 — 10—25 % —
dans 6 — 1—10 % —

Mais il faut noter qu'une petite partie des Roumains du pays szekler est magyarisée pour la langue, mais non pour la vie et la conscience ethnique, conscience dont ils témoignent en se nommant en hongrois „Roumains" et en faisant le signe de croix à la manière orthodoxe. C'est qu'ils appartiennent aux églises roumaines de Transylvanie et que seulement en 1912, par l'abus le plus révoltant, 35 communautés religieuses roumaines du pays szekler, avec 18 700 croyants, ont été détachées de l'archidiocèse gréco-catholique roumain d'Alba-Julia et Fagarash pour être réunies (sous la forme d'un vicariat ayant son siège à Targul-Muresh) à l'évéché gréco-catholique hongrois de Hajdu-Dorogh, créé à ce moment pour hâter et compléter le procès de magyarisation des Roumains dont nous parlons et d'autres de situation analogue sur les confins du territoire ethnique roumain au Nord-Ouest de la Transylvanie.

Quoi qu'ils constituent un territoire ethnique assez étendu, les Szeklers, n'ayant aucune possibilité de relations géographiques avec leurs frères de Hongrie et manquant des moyens nécessaires à une vie économique et politique indépendante, sont condamnés à dépendre à ce point de vue de la masse ethnique au milieu de laquelle le sort les a placés, les Roumains.

La nécessité de dépendre politiquement et économiquement des Roumains a été sentie d'ailleurs instinctivement, dans le passé, par les Szeklers. Ainsi s'explique le fait caractéristique que, dans tout le cours de leur vie commune, à peu près millénaire, avec les Roumanis, l'histoire n'enregistre aucun conflit politique et militaire quelque peu accentué et durable entre les Szeklers et les Roumains, aussi bien ceux de Transylvanie que ceux des Etats nationaux politiquement constitués, de Moldavie et de Valachie. Au contraire, politiquement et militairement, les Szeklers ont été jusqu'à la fin du XVIe siècle comme confédérés avec les princes roumains d'outremonts, surtout avec ceux de la Moldavie, et leurs rapports sociaux et économiques avec les Roumains des Principautés danubiennes ont été très étendus et très intimes.

Ce sont seulement les conditions de maintien et de dévelopement du nouvel Etat dualiste Hongrois, activement magyarisateur, qui ont réduit peu à peu ces relations sociales et économiques naturelles, en empêchant autant que possible le passage des Szeklers dans la Roumanie des Carpathes. De plus, cet Etat leur a imposé une vie politique en opposition avec leur situation géographique et même avec leurs traditions historiques, en provoquant d'ailleurs, par cette volonté, une lutte de classes et de nations que le passé szekler n'avait pas connue.

Il faut donc admettre que, du moment où ces dernières causes disparaîtront par une nouvelle organisation politique, les antiques rapports entre Szeklers et Roumains seront repris, puisque ni le temps ni les hommes n'ont pu rien changer à ce que la nature a créé et que la destinée a établi. Demain, tout autant qu'autrefois, les Szeklers seront sous la dépendance des Roumains pour soutenir leur vie économique et politique. Car si, conformément aux idées des sociétés nouvelles, ils pourront se réunir et assurer leur vie autonome dans le domaine de la culture et de l'administration, les Szeklers ne pourront pas s'assurer de même une indépendance économique, faute de moyens ma-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

tériels, et une indépendance politique qui, même si elle leur était accordée ne serait qu'illusoire en l'absence de conditions indispensables.

Il n'y a qu'une solution au probleme szekler: celle qui découle de la situation géographique de leur territoire ethnique: l'introduction des Szeklers dans le futur organisme politique roumain, avec une autonomie culturelle et administrative, qui assure le maintien et le développement de leur vie nationale propre. Cela en vertu du principe qui impose aujourd'hui l'autonomie de toutes les minorités nationales constituées en groupes territoriaux assez considérables, en quelque lieu qu'elles se trouvent, autonomie que, dans l'espèce, les Roumains ont été les premiers à admettre dans l'Acte d'union d'Alba Julia.

4. Les Saxons

Originaires des régions d'entre le Rhin et la Moselle, les Saxons ont été amenés en Transylvanie (XIIe et XIIIe siècles) pour organiser et mettre en valeur, au point de vue économique et agricole, le sol de ce pays. Dans ce but, on a mis à leur disposition les terres les meilleures, et on leur a conféré d'importants privilèges politiques. Grâce à ces privilèges et à la libre disposition des terrains qui leur avaient été donnes, ils ont pu se développer plus rapidement et plus profondément que les autres peuples au milieu desquels ils habitaient, plus que les Magyars, restés surtout en surface comme l'élément conquérant et à petit nombre, plus que les Szeklers, établis dans leurs montagnes arides et pauvres, plus que les Roumains exclus, en tant que peuple vaincu, de la vie politique du pays, et soumis sur la plupart des points, socialement et économiquement, à la noblesse privilégiée (magyare, saxonne et szekler).

D'après la statistique hongroise de 1910, le nombre des Saxons de Transylvanie est de 234 000. En dehors de quelques centres isolés et noyés dans la masse ethnique roumaine, la plupart des Saxons se trouvent réunis dans trois régions: dans ce que l'on appelle le „Fundus regius", qui s'étend sur une bonne partie du comitat de Sibiu, sur presque tout le comitat de Tarnava mare, et sur les régions voisines des comitats limitrophes, Alba-de-jos à l'Ouest et Tarnava-mica au Sud, — dans le pays de Barsa (Burzeenland), qui comprend à peu près toute l'étendue de la plaine du comitat de Brasov et une partie des comitats de Bistritsa et de Cojocna (Noesnerland).

Dans ces régions, les Saxons se sont établis dès le debut parmi les Roumains. Aussi, bien que sous le rapport politique, ils aient constitué jusqu'à 1848 un corps unitaire, ils n'ont pu, sous le rapport ethnique, constituer un territoire propre, comme les Szeklers par exemple. Des 18 districts de Transylvanie dans lesquels les Saxons se trouvent en nombre assez considérable (plus de 10%), ils ne forment que dans 4 districts la majorité absolue ou relative de la population; dans tous les autres districts, ils sont en minorité par rapport aux Roumains. L'affaiblissement et la dissociation de l'élément saxon de Transylvanie par l'accroissement et la pénétration de l'élément roumain est d'ailleurs un fait connu. Il est dû à la vitalité particulière des Roumains et à la limitation de l'accroissement des Saxons par la restriction volontaire de la natalité.

En raison de cette situation ethnique de la population saxonne de Transylvanie, les chefs politiques des Saxons, sur la base des droits d'entière liberté nationale que les Roumains ont reconnus et garantis aux minorités ethniques de Transylvanie par l'Acte d'union de ce pays avec l'ancien royaume de Roumanie, ont adhéré pleinement à cette union, et se sont reconnus, dans leur Assemblée nationale du 8 janvier 1919, à Médiash, citoyens du nouvel Etat roumain.

■ BARSR, fond Al. Lapedatu, vol. II, Conferinţa de Pace, f. 267—283.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

TABLEAUX STATISTIQUES

I

Statistique des nationalités dans les comitats (districts et villes) de Transylvanie, d'après le recensement officiel hongrois de 1910

Districts	Pop. tot. 1910	Roumains	%	Magyars	%	Allemands	%	Slaves	%	Juifs	%	Autres	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
					1. ALSO-FEHÉR								
1. Alvincz	28.436	26 131	92,0	886	3,1	898	3,1	14	0,0	201	0,7	306	1,1
2. Balazsfalva	24.930	19.553	78,3	2.268	9,0	2.204	8,8	3	0,0	447	1,7	555	2,2
3. Kisenyed	21.334	17.698	83,1	586	2,7	2.781	13,0	3	0,0	48	0,2	218	1,0
4. Magyarigén	22.906	20.739	90,5	1.316	5,9	92	0,4	90	0,4	207	0,9	432	1,9
5. Marosujvar	28.793	19.102	66,4	8.242	28,6	142	0,5	9	0,0	597	2,1	701	2,4
6. Nagyenyed	23.002	18.635	81,0	3.823	16,6	16	0,1	—	—	107	0,5	421	1,8
7. Tovis	21.538	18.889	87,7	2.074	9,6	71	0,3	26	0,2	259	1,2	219	1,0
8. Verespatak	23.414	21.776	93,0	1.484	6,3	14	0,1	2	0,0	5	0,0	133	0,6
Villes													
1. Abrudbanya	2.933	1.731	59,0	1.110	37,8	34	1,1	6	0,2	32	1,1	25	0,8
2. Gyulafehérvar	11.616	5.666	48,7	3.144	27,1	792	6,8	53	0,5	1.586	13,7	375	3,2
3. N. Enyed	8.663	2.372	27,4	5.642	65,1	163	1.9	11	0,1	423	4,9	52	0,6
4. Vizakna	4.048	2.760	68,2	1.088	26,9	62	1,5	1	0,0	33	0,8	104	2,6
Total	221.618	175.052	79,0	31.693	14,3	7.269	3,2	218[1]	0,1	3.845	1,8	3.541	1,6

[1] 184 Slovaques; 8 Ruthènes; 8 Croates; 18 Serbes.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
2. BESZTERCZE-NASZOD													
1. Besenyo	24.803	14.828	59,8	955	3,9	6.781	27,3	6	0,0	882	3,6	1.351	5,4
2. Iad	31.165	18.831	60,4	23	0,1	10.172	32,6	58	0,2	1.267	4,1	814	2,6
3. Naszod	29.830	25.928	86,9	1.095	3,7	202	0,7	30	0,1	2.454	8,2	121	0,4
4. Oradna	28.809	25.014	86,8	791	2,8	1.348	4,7	148	0,5	1.210	4,2	2.981	1,0
Villes													
1. Besztercze	13.236	4.508	34,1	1.345	10,1	5.835	44,1	25	0,2	1.441	10,9	82	0,6
Total	127.843	89.109	69,6	4.209	3,3	24.338	19,1	267(1)	0,3	7.254	5,6	2.666	2,1

(1) 37 Slovaques; 213 Ruthènes; 11 Croates; 6 Serbes.

3. BRASSO

1. Alvidek	19.718	7.987	40,5	3.197	16,2	8.311	42,1	17	0,1	15	0,1	191	1,0
2. Felvidek	19.712	7.584	38,5	1.762	8,9	10.234	51,9	9	0,0	14	0,1	109	0,6
3. Hetfalu	20.713	8.438	40,7	11.792	55,9	156	0,8	31	1,0	57	0,3	239	1,2
Villes													
1. Brasso	41.056	12.555	30,6	15.645	38,1	10.841	26,4	186	0,5	1.417	3,4	412	1,0
Total	101.199	36.564	36,2	32.396	32,0	29.542	29,2	243(1)	0,2	1.503	1,5	951	0,9

(1) 184 Slovaques; 18 Ruthènes; 19 Croates; 22 Serbes.

4. CSIK

1. Felcsik	33.946	980	2,9	32.681	96,3	48	0,1	9	0,0	91	0,3	127	0,4
2. Gy-sz-Miklos	41.333	7.078	17,1	33.149	80,2	317	0,8	157	0,3	509	1,3	123	0,3
3. Gy-Tolgges	11.620	9.803	84,4	684	5,5	345	3,0	3	0,0	737	6,5	48	0,5
4. Alcsik	21.849	1.864	8,5	19.802	91,0	17	0,1	11	0,0	36	0,2	29	0,2
5. Szépviz	20.376	3.634	17,8	16 021	78,9	193	0,9	33	0,1	422	2,0	73	0,3
Villes													
1. Csikszereda	3.701	116	3,1	3.288	88,8	45	1,2	13	0,3	241	0,5	8	0,2
2. Gy-sz-Miklos	8.905	447	5,0	7.936	89,1	115	1,3	63	0,7	321	3,6	23	0,3
Total	141.730	23.922	16,9	113.651	80,1	1.080	0,8	289(1)	0,2	2.357	1,7	431	0,3

(1) 85 Slovaques; 188 Ruthènes; 13 Croates; 3 Serbes.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
5. FOGARAS													
1. Alsoarpas	23.333	21.810	93,5	412	1,8	723	3,1	6	0,0	138	0,6	244	1,0
2. Fogaras	21.623	20.931	96,8	185	0,9	125	0,6	50	0,2	139	0,6	193	0,9
3. Sarkany	23.270	21.383	91,9	367	1,6	983	4,2	13	0,1	98	0,4	426	1,8
4. Torcsvar	20.369	19.143	94,0	749	3,7	402	2,0	2	0,0	16	0,0	57	0,3
Villes													
1. Fogaras	6.579	2.265	34,4	2.754	41,9	1.003	15,2	10	0,2	514	7,8	33	0,5
Total	95.174	85.532	89,8	4.467	4,7	3.236	3,4	81(1)	0,1	905	1,0	953	1,0

(1) 55 Slovaques; 20 Ruthènes; 3 Croates; 3 Serbes.

6. HAROMSZEK

1. Kézdi	38.647	4.220	10,9	34.201	88,6	37	0,1	13	0,0	75	0,2	101	0,2
2. Miklosvar	19.681	4.866	24,7	14.637	74,4	60	0,3	16	0,1	85	0,4	17	0,1
3. Orba	29.734	5.122	17,2	23.459	78,9	197	0,6	288	1,0	319	1,1	349	1,2
4. Sepsi	45.274	16.208	35,8	28.535	63,0	128	0,3	19	0,0	265	0,6	119	0,3
Villes													
1. Kézdivasarhely	6.079	136	2,2	5.789	95,2	37	0,6	16	0,3	95	1,6	6	0,1
2. Sepsiszgyorgy	8.665	508	6,5	7.518	86,8	158	1,8	23	0,3	383	1,4	15	0,2
Total	148.080	31.120	21,0	114.139	77,1	617	0,4	375(1)	0,3	1.222	0,8	697	0,4

(1) 202 Slovaques; 7 Ruthènes; 15 Croates; 14 Serbes.

7. HUNYAD

1. Algyogy	24.385	23.217	95,2	515	2,1	77	0,3	7	0,0	276	1,2	293	1,2
2. Brad	32.653	29.839	91,4	1.385	4,3	580	1,8	51	0,2	263	0,8	335	1,0
3. Deva	34.304	27.575	80,4	5.511	16,1	523	1,5	89	0,3	205	0,6	401	1,1
4. Hatseg	43.863	41.161	93,7	1.407	3,2	385	0,8	59	0,1	313	0,7	668	1,5
5. Korosbanya	22.558	21.489	95,2	637	2,8	62	0,3	105	0,5	106	0,5	159	0,7
6. Marosillye	39.987	38.036	95,1	981	2,5	215	0,5	34	0,1	409	1,0	312	0,8
7. Petrozseny	50.015	24.258	48,5	16.925	33,8	3.309	6,6	1.343	2,7	2.189	4,1	1.985	4,0
8. Puj	16.276	15.221	93,5	474	2,9	84	0,5	18	0,1	162	1,0	317	2,0
9. Szaszvaros	28.936	26.299	30,9	1.529	5,3	699	2,4	55	0,2	60	0,2	294	1,0
10. Vajdahunyad	23.158	19.959	86,2	2.489	10,8	374	1,6	54	0,2	97	0,4	185	0,8

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1	2	[3]	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Villes													
1. Deva	8.654	2.865	33,1	4.584	53,0	276	3,2	62	0,7	791	9,1	82	0,9
2. Hatseg	3.124	1.565	50,1	1.018	32,6	136	4,4	16	0,5	369	11,8	20	0,6
3. Szaszavaros	7.672	4.137	53,9	1.556	20,3	1.294	16,9	30	0,4	273	3,5	382	5,0
4. V. Hunyad	4.520	1.828	40,5	2.252	49,8	187	4,1	46	1,0	166	3,7	41	0,9
Total	340.145	277.446	81,6	41.263	12,1	8.101	2,4	1.969(1)	0,5	5.679	1,7	5.674	1,7

(1) 1.024 Slovaques; 606 Ruthènes; 195 Croates; 140 Serbes

8. KIS-KUKULO

1. Dicso sz-Marton	30.172	13.603	45,1	11.520	38,2	2.972	9,9	14	0,0	46	1,5	1.600	5,3
2. Erzsebétvaros	30.435	13.106	43,1	5.122	16,8	10.716	35,2	1	0,0	224	0,7	1.266	4,2
3. Hoszuaszo	26.048	17.144	65,8	1.622	6,2	5.903	22,7	5	9,0	230	0,9	1.144	1,4
4. Radnot	20.611	14.363	69,7	5.005	24,7	67	0,3	5	0,0	275	1,4	806	3,9
Villes													
1. Dicso-sz-Marton	4.417	1.239	28,1	2.524	37,1	118	2,7	10	0,2	404	9,1	122	2,8
2. Erzsebétvaros	4.408	1.306	29,6	2.077	47,1	496	11,2	3	0,1	170	3,9	356	8,1
Total	116.091	60.761	52,3	27.960	24,1	20.272	17,5	38(1)	0,0	1.766	1,5	5.294	4,6

(1) 31 Slovaques; 1 Ruthène; 4 Croates; 2 Serbes.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
9. KOLOZS													
1. Banfihunyad	47.286	33.312	70,4	11.638	24,6	153	0,4	40	0,1	1.901	4,0	242	0,5
2. Gyalu	21.879	15.008	68,6	6.279	28,7	27	0,1	10	0,0	188	0,9	367	1,7
3. Hidalmas	23.150	18.883	81,6	2.641	11,4	113	0,5	17	0,1	866	3,8	610	2,6
4. Kolozsvar	37.448	28.208	75,4	7.824	20,9	91	0,3	6	0,0	664	1,8	655	1,5
5. M-ormény	13.355	11.178	83,7	1.540	11,5	701	0,8	—	—	296	2,2	240	1,8
6. Mocs	21.451	15.060	70,2	5.206	24,3	116	0,5	1	0,0	513	2,4	555	2,6
7. Nadasment	17.959	8.746	48,7	8.648	48,2	26	0,1	9	0,0	294	1,7	236	1,3
8. Nagy-sarmas	16.076	12.238	76,1	2.622	16,3	153	1,0	—	—	442	2,7	621	3,9
9. Teke	23.137	13.453	58,2	2.395	10,4	5.927	25,6	10	0,0	310	1,3	1.042	4,5
Villes													
1. Kolozs	4.138	1.841	44,5	2.197	53,1	3	0,1	—	—	41	1,0	56	1,3
2. Kolozsvar	60.808	10.005	16,4	41.215	67,8	1.676	2,8	188	0,3	7.016	11,6	678	1,1
Total	286.687	167.932	58,5	92.205	32,1	8.386	3,0	281[1]	0,1	12.581	4,4	5.302	1,9

[1] 169 Slovaques: 13 Rhuthènes; 55 Croates; 44 Serbes.

10. MAROS-TORDA													
1. Maros also	38.734	9.836	25,4	26.810	60,2	133	0,3	12	0,0	531	1,4	1.412	3,7
2. Maros felso	33.632	15.637	46,5	16.495	49,0	82	0,2	„	„	344	1,1	1.072	3,2
3. Nyaradszerda	36.823	3.330	9,1	32.568	88,4	98	0,3	2	0,0	668	1,8	157	0,4
4. Regen also	40.545	25.700	63,4	11.454	28,3	1.478	3,6	37	0,1	743	1,8	1.133	2,8
5. Regen felso	37.028	22.240	60,2	9.082	24,6	2.921	7,9	186	0,5	1.872	5,1	727	1,7
Villes													
1. Szaszrégen	7.310	1.451	19,8	2.170	29,7	2.994	41,0	8	0,1	637	8,7	50	0,7
2. M. Vasarhely	25.547	2.983	11,7	18.769	73,5	606	2,4	66	0,3	2.755	10,8	338	1,3
Total	219.589	81.177	37,0	117.384	53,4	8.312	3,8	311[1]	0,2	7.550	3,4	4.891	2,2

[1] 79 Slovaques; 174 Ruthènes; 33 Croates; 25 Serbes.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
11. NAGY-KUKULO													
1. Kohalm	30.986	14.906	48.1	4.469	14,4	8.817	28,5	26	0,1	192	0,6	2.576	8,3
2. Medgyes	30.720	14.051	45,7	797	2,6	14.899	48,5	20	0,1	107	0,3	846	2,8
3. Nagysink	19.298	10.383	54,1	590	3,1	7.535	38,7	28	0,2	34	0,2	728	3,7
4. Segesvar	25.897	10.835	41,8	115	0,5	12.817	49,5	8	0,0	125	0,5	1.997	7,7
5. Sz. Agota	21.712	12.193	56,1	278	1,3	8.362	38,5	2	0,0	60	0,3	817	3,8
Villes													
1. Medgyes	8.626	3.004	34,8	1.086	12,6	3.866	44,8	27	0,3	354	4,1	289	3,4
2. Segesvar	11.587	3.395	29,3	2.106	18,2	5.486	47,3	19	0,2	217	1,9	364	3,1
Total	148.826	68.767	46,2	9.441	6,3	61.782	41,5	130(1)	0,1	1.089	0,8	7.617	5,1

(1) 63 Slovaques; 6 Ruthènes; 57 Croates; 4 Serbes.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
12. SZEBEN													
1. Nagydisznod	29.512	23.035	78,0	93	0,3	5.530	18,7	252	0,9	52	0,2	550	1,9
2. Nagyszeben	25.029	12.987	51,9	206	0,8	11.442	45,7	19	0,1	—	—	375	1,5
3. Szaszsebes	21.394	18.635	87,1	53	0,3	2.598	12,2	5	0,0	9	0,0	94	0,4
4. Szelistye	16.035	15.604	97,3	140	0,9	191	1,2	22	0,1	4	0,0	74	0,5
5. Szerdahely	26.517	20.397	76,9	55	0,2	5.842	22,1	10	0,0	10	0,0	203	0,8
6. Ujegyhaz	16.441	11.030	67,1	27	0,2	4.687	28,5	7	0,0	63	0,4	627	3,8
Villes													
1. N. Szeben	33.489	9.227	27,5	5.542	16,5	16.832	50,4	165	0,5	1.307	3,9	416	1,2
2. Szaszebes	8.504	5.254	61,8	481	5,6	2.345	27,7	58	0,6	120	1,4	246	2,9
Total	176.921	116.169	65,6	6.597	3,7	49.467	28,0	538(1)	0,3	1.565	0,9	2.585	1,5

(1) 154 Slovaques; 205 Ruthènes; 84 Croates; 95 Serbes.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
13. SZOLNOK-DOBOKA													
1. Bethlen	37.232	26.439	71,0	5.925	15,9	2.417	6,5	6	0,0	2.035	5,5	410	1,1
2. Csakigorbo	31.532	29.450	93,4	396	1,3	419	1,3	4	0,0	1.030	3,3	233	0,7
3. Dés	44.367	35.206	79,4	5.431	12,2	739	1,7	58	0,1	2.195	4,9	738	1,7
4. Kapolnokmonostor	12.922	12.154	94,0	60	0,5	—	—	1	0,0	618	4,8	89	0,7
5. Kekes	25.755	17.871	69,4	6.285	24,4	493	1,9	1	0,0	711	2,8	394	1,5
6. Magyarlapos	30.975	25.716	83,0	2.509	8,1	872	2,8	21	0,1	1.516	4,9	341	1,1
7. N-ilonda	21.309	19.795	92,9	164	0,8	77	0,3	3	0,0	907	4,7	273	1,3
8. Szamosujvar	29 530	21.723	73,5	6.134	20,8	398	1,3	54	0,2	754	2,6	476	1,6
Villes													
1. Dés	11.452	3.188	27,8	5.548	48,4	445	3,9	8	0,2	2.166	18,9	87	0,8
2. Szamosujvar	6.857	2 430	35,4	3.306	48,2	190	2,8	46	0,7	775	11,3	110	1,6
Total	251.940	193 972	77,0	35.758	14,2	6.050	2,4	212(1)	0,1	12.797	5,1	3.151	1,2

(1) 42 Slovaques; 154 Ruthènes; 9 Croates; 7 Serbes.

14. TORDA-ARANYOS													
1. Alsojara	17.268	14.050	81,4	2.860	16,6	37	0,2	10	0,0	170	1,0	141	0,8
2. Felvincz	19.442	12.573	64,7	6.078	31,3	66	0,3	1	0,0	215	1,1	509	2,6
3. Marosludos	35.987	25.836	71,7	7.112	19,7	199	0,6	31	0,1	1.339	3,8	1.470	4,1
4. Topanfalva	34.277	33.968	99,1	32	0,1	34	0,1	4	0,0	14	0,0	225	0,7
5. Torda	33.503	23.332	69,6	9.005	26,9	112	0,4	9	0,0	366	1,1	679	2,0
6. Toroczko	20.442	15.924	77,9	4.297	21,0	28	0,1	7	0,0	62	0,4	122	0,6
Villes													
1. Torda	13.455	3.738	27,8	8.844	65,7	100	0,7	21	0,2	482	3,6	271	2,0
Total	174.374	129.421	74,2	38.228	21,9	576	0,3	83(1)	0,1	2.648	1,5	3.148	0,2

(1) 62 Slovaques; 8 Ruthènes; 10 Croates; 3 Serbes;

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
					15. UDVARHELY								
1. Homorod	27.377	2.013	7,4	24.412	89,1	703	2,6	3	0,0	153	0,6	93	0,3
2. Parajd	15.479	144	0,9	15.154	98,0	26	0,2	2	0,0	141	0,9	12	0,0
3. Sz. Kerestur	34.193	2.600	7,6	29.984	87,4	758	2,2	17	0,1	618	1,8	316	0,9
4. Udvarhely	36.880	514	1,4	35.517	96,3	503	1,4	46	0,1	145	0,4	155	0,4
Villes													
1. Sz-udvarhely	10.244	257	2,5	9.490	92,6	212	2,1	6	0,1	256	2,5	23	0,2
Total	124.173	5.528	4,4	114.457	92,1	2.202	1,8	74(1)	0,1	1.313	1,1	599	0,5

(1) 33 Slovaques; 1 Ruthène; 5 Croates; 35 Serbes.

TABLEAU GÉNÉRAL

Comitats	Pop. tot. 1910	Roumains	%	Magyars	%	Allemands	%	Slaves	%	Juifs	%	Autres	%
1. Also-Fehér	221.618	175.052	79,0	31.693	14,3	7.269	3,2	218	0,1	3.815	1,8	3.541	1,6
2. Beszercze-Naszod	127.843	89.109	69,7	4.209	3,3	24.338	19,0	267	0,3	7.254	5,6	2.666	2,1
3. Brasso	101.199	36.564	36,2	32.396	32,0	29.542	29,2	243	0,2	1.503	1,5	951	0,9
4. Csik	141.730	23.922	16,8	113.651	80,2	1.080	0,8	289	0,2	2.357	1,7	431	0,3
5. Fogaras	95.174	85.532	89,8	4.467	4,7	3.236	3,4	81	0,1	905	1,0	953	1,0
6. Haromszek	148.080	31.120	21,0	114.139	77,1	617	0,4	375	0,3	1.222	0,8	607	0,4
7. Hunyad	340.135	277.449	81,6	41.263	12,1	8.101	2,4	1.969	0,5	5.679	1,7	5.674	1,7
8. Kis Kukolo	116.091	60.761	52,3	27.960	24,1	20.272	17,5	38	0,0	1.766	1,5	5.294	4,6
9. Kolozs	286.687	167.932	58,5	92.205	32,1	8.386	3,0	281	0,1	12.581	4,4	5.302	1,9
10. Maros-Turda	219.589	81.177	37,0	117.348	53,4	8.312	3,8	311	0,2	7.550	3,4	4.891	2,2
11. Nagy-Kükülo	148.826	68.767	46,2	9.441	6,3	61.782	41,5	130	0,1	1.089	0,8	7.617	5,1
12. Szeben	176 921	116.169	65,6	6.597	3,7	49.467	28,0	538	0,3	1.565	0,9	2.585	1,5
13. Szolnok-Doboka	251.940	193.972	77,0	35.758	14,2	6.050	2,4	212	0,1	12.797	5,1	3.151	1,2
14. Torda-Aranyos	174.374	129.421	74,2	38.228	21,9	576	0,3	83	0,1	2.648	1,5	3.418	2,0
15. Udvarhely	124.173	5.528	4,5	114.457	92,1	2.202	1,8	74	0,1	1.313	1,0	599	0,5
Total	2.674.380	1.542.475	57,7	783,812	29,3	231.230	8,6	5.109(1)	0,2	64.074	2,4	47.680	1,8

(1) 2.404 Slovaques; 1.759 Ruthènes; 523 Croates; 421 Serbes.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Statistique des nationalités dans les comitats (districts et villes) des Territoires roumains de Hongrie, d'après le recensement officiel hongrois de 1910

Districts	Pop tot. 1910	Roumains	%	Magyars	%	Allemands	%	Slaves	%	Juifs	%	Autres	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1. MARMOROS													
1. Iza	27.598	22.280	80,6	253	1,0	4	0,0	22	0,1	4.976	18,1	63	0,2
2. Sugata	28.218	23.413	89,5	1.430	5,1	—		29	0,1	3.261	11,6	85	0,3
3. Sziget	43.067	19.624	45,5	1.927	4,5	2.775	6,5	9.556	22,2	9.153	21,2	32	0,1
3. Viso	44.206	20.023	45,3	1.655	3,8	2.188	4,9	9.194	20,8	11.088	25,1	58	0,1
Villes													
1. Sziget	21.370	5.446	25,5	6.116	28,6	1.257	5,9	545	2,6	7.981	37,3	25	0,1
Total	164.459	90.786	55,2	11.381	6,9	6.224	3,8	19.346(1)	11,8	36.459	22,2	263	0,1

(1) 68 Slovaques; 19.269 Ruthènes et 9 Croates

2. UGOCSA

Sud de la Tisa	46.967	12.829	27,3	12.612	27,0	1.711	3,6	14.413(1)	30,7	5.268	11,2	134	0,2

(1) 8 Slovaques; 14.403 Ruthènes; 1 Croate; 1 Serbe.

3. SZILAGY

1. Kraszna	31.480	22.876	72,7	5.370	17,1	93	0,3	1.924	6,1	921	2,9	296	0,9
2. Szilagycsech	42.767	28.589	66,9	11.519	26,9	349	0,8	10	0,0	2.024	4,7	276	0,7
3. Szilagysomlyo	34.957	17.929	51,3	14.071	40,2	24	0,1	1.467	4,2	1.001	2,9	405	1,3
4. Tasnad	38.889	21.194	54,5	15.052	38,7	121	0,3	205	0,5	1.944	5,0	373	1,0
5. Zilah	37.644	24.426	64,9	11.619	30,8	110	0,3	137	0,4	992	2,6	360	1,0
6. Zsibo	29.456	24.967	80,8	2.998	10,2	80	0,3	13	0,0	1.112	3,7	286	1,0
Villes													
1. Szilagysomlyo	6.885	1.298	18,9	4.051	58,8	20	0,3	9	0,1	1.440	20,9	67	1,0
2. Zilah	8.062	891	11,1	6.700	83,1	19	0,2	25	0,3	415	5,1	12	0,2
Total	230.140	242.170	61,8	71.380	31,0	816	0,3	3.790(1)	1,6	9.849	4,3	2.135	1,0

(1) 3.727 Slovques; 52 Ruthènes; 5 Croates; 6 Serbes.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
4. SZATMAR													
1. Avas	24.365	18.573	76,3	2.607	10,7	928	3,8	300	1,2	1.905	7,8	52	0,2
2. Csenger	28.899	7.995	27,7	18.969	65,6	16	0,0	22	0,1	1.837	6,4	60	0,2
3. Erdod	31.711	16.590	52,3	10.293	32,5	3.527	11,1	17	0,1	1.092	3,4	192	0,6
4. Fehérgyarmat	31.631	1.685	5,3	27.960	88,4	54	0,2	13	0,0	1.896	6,0	23	0,1
5. Mateszalka	45.191	8.846	19,6	31.940	70,7	86	0,2	45	0,1	4.222	9,3	52	0,1
6. Nagybanya	30.584	26.205	85,7	3.430	11,2	172	0,6	22	0,1	599	1,9	156	0,5
7. Nagykaroly	43.726	14.458	33.1	28.018	64,1	303	0,7	26	0,0	860	2,0	61	0,1
8. Nagysomkut	30.027	25.347	84,4	2.039	6,8	343	1,1	15	0,1	1,900	6,3	383	1,3
9. Szatmar	34.093	13.248	38,9	18.781	55,1	74	0,2	12	0,0	1.915	5,6	63	
10. Szinervaralya	28.136	20.899	74,3	5.033	17,9	281	1,0	10	0,0	1.887	6,7	26	
Villes													
1. Felsobanya	4.422	1.245	28,2	2.866	64,8	19	0,4	9	0,2	268	6,0	15	0,4
2. Nagybanya	12.877	4.946	38,4	6.321	49,1	175	1,3	21	0,2	1.402	10,9	12	0,1
3. Nagykaroly	16.078	3.916	24,4	9.581	59,6	63	0,4	9	0,0	2.491	15,5	18	0,1
4. Szatmar	34.892	6.979	20,0	19.907	57,1	629	1,8	111	0,3	7.194	20,6	72	0,2
Total	396.632	170.932	43,1	187.745	47,3	6.670	1,7	632(1)	0,2	29.468	7,4	1.185	0,3

(1) 425 Slovaques; 114 Ruthènes; 66 Croates; 27 Serbes.

5. BIHAR

1. Belényes	49.711	41.289	83,1	6.975	14,0	89	0,2	58	0,1	1.025	2,1	275	0,5
2. Bel	19.530	18.069	92,5	684	3,5	109	0,6	81	0,4	268	1,4	319	1,6
3. Berettyoujfalu	33.666	4.270	12,7	27.709	82,3	33	0,1	31	0,1	1.589	4,7	34	0,1
4. Biharkeresztes	31.551	4.622	14.6	26.021	82,5	55	0,2	22	0,1	819	2,6	12	0,0
5. Ceffa	30.583	13.698	44,8	15.828	51,7	7	0,0	74	1,9	416	1,4	65	0,2
6. Derecske	25.468	935	3,7	23.537	92,4	28	0,1	6	0,0	961	3,8	1	0,0
7. Elesd	51.381	41.038	80,0	5.293	10,3	249	0,4	5 136	6,1	1.346	2,6	319	0,6
8. Ermihalyfalva	28.068	7.254	25,9	18.785	66,9	55	0,2	11	0,0	1.961	7,0	2	0,0
9. Central	47.516	25.926	54,6	19.364	40,8	638	1,3	192	0,4	964	2,0	432	0,9
10. Magyarcseke	31.234	28.762	92,1	1.383	4,4	62	0,2	135	0,4	611	2,0	281	0,9

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
11. Margitta	41.197	17.721	43,0	16.981	41,1	422	1,1	3.441	8,4	2.419	5,9	213	0,5
12. Nagyszalonta	47.486	12.733	26,8	33.047	69,6	99	0,2	174	0,4	1.228	2,6	205	0,4
13. Sarrét	23.913	445	1,9	22.756	95,2	7	0,0	2	0,0	703	2,9	—	—
14. Szalard	26.528	10.001	37,7	15.160	57,1	920	0,4	434	1,6	716	2,7	125	0,5
15. Szkelyhid	33.318	4.717	14,2	26.941	80,8	30	0,1	98	0,3	1.434	4,3	98	0,3
16. Tenke	31.614	22.809	72,2	7.845	24,8	89	0,3	32	0,1	570	1,8	269	0,8
17. Vaskoh	29.368	28.080	95,6	635	2,2	119	0,4	123	0,4	377	1,3	34	0,1
Villes													
1. Nagyvarad	64.169	7.950	12,4	38.920	60,7	1.416	2,2	396	0,6	15.155	23,6	332	0,5
Total	646.301	290.414	44,9	307.864	47,6	3.599	0,6	8.946(1)	1,4	32.462	5,0	3.016	0,5

(1) 8.457 Slovaques; 211 Ruthènes; 156 Croates; 122 Serbes.

6. ARAD

1. Arad	39.385	19.995	50,8	9.975	25,3	8.916	22,6	108	0,3	338	0,9	53	0,1
2. Boresjeno	37.421	30.687	82,0	5.389	14,4	424	1,1	261	0,7	445	1,2	215	0,6
3. Borossebes	36.443	32.139	88,2	3.002	8,2	306	0,8	203	0,6	650	1,8	143	0,4
4. Elek	34.209	11.963	35,0	9.053	26,3	9.945	29,1	2.889	8,5	235	0,7	144	0,4
5. Kisjeno	52.536	30.298	57,7	18.469	35,1	1.700	3,2	940	1,8	677	1,3	452	0,9
6. Magyarpecska	30.289	10.496	34,6	14.484	47,8	2.593	8,6	1.564	5,2	376	1,2	776	2,6
7. Mariaradna	34.453	29.865	86,7	2.591	7,5	1.334	3,9	94	0,2	336	1,0	233	0,7
8. Nagyhalmagy	21.030	20.425	97,1	345	1,7	18	0,1	20	0,1	113	0,5	109	0,5
9. Tornova	27.476	24.364	88,7	2.491	9,1	289	1,0	15	0,1	220	0,8	97	0,3
10. Vilagos	37.980	21.906	57,6	5.882	15,5	8.805	23,2	110	0,3	417	1,1	860	2,3
Villes													
1. Arad	63.166	12.315	19,5	37.754	59,7	4.365	6,9	2.132	3,4	6.295	10,0	305	0,5
Total	414.388	244.453	58,9	109.415	26,4	38.695	9,4	8.336(1)	2,0	10.102	2,5	3.387	0,8

(1) 5.451 Slovaques; 677 Ruthènes; 70 Croates; 2.137 Serbes.

7. BEKÉS

1. Bekés	45.810	576	1,3	35.400	17,2	3.222	7,0	5.853	12,8	751	1,7	8	0,0
2. Bekés-Csaba	41.930	809	2,0	14.807	35,3	287	0,7	23.983	57,1	2.002	4,8	42	0,1
3. Gyula	14.090	3.086	21,9	10.514	74,6	85	0,6	250	1,8	74	0,5	81	0,6
Villes													
1. Gyula	24.284	3.481	14,4	17.946	73,8	1.581	6,5	327	1,4	921	3,8	28	0,1
Total	126.114	7.952	6,3	78.667	62,4	5.175	4,1	30.413(1)	24,0	3.748	3,1	159	0,1

(1) 30.341 Slovaques; 3 Ruthènes; 13 Croates; 56 Serbes.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
					8. CSANAD								
1. Battonya	33.750	4.035	12,0	25.132	74,4	337	1,0	3.747	11,1	434	1,3	65	0,2
2. Central	23.786	1.896	8,0	15.878	66,7	111	0,5	5.700	24,0	126	0,5	75	0,3
3. Mezokov-haz	26.853	557	2,1	22.392	83,3	151	0,6	3.235	12,0	498	1,9	20	0,1
4. Nagylak	25.941	9.181	35,4	7.704	29,7	206	0,8	8.345	32,1	367	1,4	138	0,6
Villes													
1. Mako	34.918	1.535	4,4	31.004	88,7	208	0,6	200	0,6	1.928	4,3	43	0,2
Total	145.248	17.204	11,8	102.110	70,4	1.013	0,7	21.227[1]	14,5	3.353	2,3	341	0,3

[1] 17.133 Slovaques; 119 Ruthènes; 8 Croates; 3.967 Serbes.

COMITATS DE HONGRIE

Comitats	Pop. tot. 1910	Roumains	%	Magyars	%	Allemands	%	Slaves	%	Juifs	%	Autres	%
1. Maramoros	164.459	90.786	55,2	11.381	6,9	6.224	3,8	19.346	11,8	36.459	22,2	263	0,1
2. Ugocsa	46.967	12.829	27,3	12.612	27,0	1.711	3,6	14.413	30,7	5.268	11,2	134	0,2
3. Szilagy	230.140	142.170	61,8	71.380	31,0	816	0,3	3.790	1,6	9.849	4,3	2.135	1,0
4. Szatmar	396.632	170.932	43,1	187.745	47,3	6.670	1,7	632	0,2	29.468	7,4	1.185	0,3
5. Bihar	646.801	290.914	44,9	307.864	47,6	3.599	0,6	8.946	1,4	32.462	5,0	3.016	0,5
6. Arad	414.388	244.453	58,9	109.415	26,4	38.695	9,4	8.336	2,0	10.102	2,5	3.387	0,8
7. Bekés	126.114	7.952	6,3	78.667	62,4	5.175	4,1	30.413	24,0	3.748	3,1	159	0,1
8. Csanad	145.248	17.204	11,8	102.110	70,4	1.013	0,7	21.227	14,5	3.353	2,3	341	0,3
Total	2.170.749	977.240	45,0	881.174	40,6	63.903	2,9	107.103[1]	5,0	130.709	6,0	10.620	0,5

[1] 65.610 Slovaques; 34.849 Ruthènes; 328 Croates; 6.316 Serbes.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ROMÂNIA
în fața Congresului de Pace [1]
TRANSILVANIA
ȘI TERITORIILE ROMÂNEȘTI DIN UNGARIA

Informații statistice și etnice, cu o hartă etnografică [2]

Informații statistice

1. Din punct de vedere politic, Transilvania cuprinde toate teritoriile revendicate de români între Carpați, Tisa și Mureș. Limita nord-vestică a acestui teritoriu este: Tisa, de la izvor pînă la confluența ei cu Someșul; o linie pornind de la această confluență în direcția sud-sud-est pînă la 6 km est de Debrețin și continuînd în aceeași direcție prin confluența Crișului Alb cu Crișul Repede, ⟨apoi pe la⟩ vest de Oroshaza și de Bekes Samson, spre a atinge Tisa în fața satului Algyo, la 20 km nord de Seghedin.

În afara celor 15 comitate ale Transilvaniei propriu-zise (1. Alba de Jos; 2. Bistrița-Năsăud; 3. Brașov; 4. Ciuc; 5. Făgăraș; 6. Trei Scaune; 7. Hunedoara; 8. Tîrnava Mică; 9. Cojocna; 10. Mureș-Turda; 11. Tîrnava Mare; 12. Sibiu; 13. Solnoc-Dăbîca; 14. Turda-Arieș și 15. Odorhei), Transilvania politică cuprinde și următoarele comitate limitrofe: 1. Maramureș (partea de la sud de Tisa; districtele Iza, Șugatag, Sighet și Vișeu); 2. Ugocea (districtul de pe malul stîng al Tisei); 3. Sălaj; 4. Satu Mare; 5. Bihor; 6. Arad; 7. Bichiș (districtele Bichiș, Bichiș-Ceaba, Gyula) și 8. Cenad.

Conform datelor statisticii oficiale ungare din 1910 *(Recensămîntul general a populației țărilor Sfintei Coroane ungare în 1910*, redactat și publicat de Oficiul Central de Statistică al Regatului Ungariei, Budapesta, 1913), pe ansamblul teritoriului transilvănean revendicat de români, la o populație de 4 845 000 ⟨locuitori⟩, se găseau:

2 340 000 români (48,3%)	295 00 germani (6,1%)
1 540 000 maghiari (31,8%)	112 00 slavi * (2,3%)
500 000 secui (10,8%)	58 000 alții (1,2%)

Însă este sigur că statistica maghiară nu reprezintă sincer și obiectiv raporturile populațiilor Ungariei. Pentru a ne da seama de aceasta, este suficient să comparăm informațiile etnice asupra Ungariei din 1867, după ultima statistică austriacă a dr. Ad. Ficker *(Naționalitățile Monarhiei austro-ungare*, Viena, 1869) cu cele din 1910, după ultima statistică ungară menționată mai sus.

1867

	Total populație	Români	Maghiari
Transilvania	2 115 000	1 200 000	573 000
Ungaria și Banat	10 920 000	1 447 000	4 825 000
	13 035 000	2 647 000	5 398 000

1910

	Total populație	Români	Maghiari
Transilvania	2 678 000	1 472 000	918 000
Ungaria și Banat	15 586 000	1 468 000	9 026 000
	18 264 000	2 940 000	9 944 000

* 68 000 slovaci, 36 500 ruteni și 8 000 sîrbo-croați.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Prin urmare, în timp ce ansamblul populației vechiului stat ungar (fără a ține seama de Croația și Slovenia) a crescut cu 40,1%, maghiarii ar fi crescut cu 82,8%, iar românii — populația cea mai prolifică a monarhiei, după ruteni — nu ar fi crescut decît cu 11,0% *.

Această extraordinară creștere a maghiarilor se datorează elementelor aflate printre nemaghiari, adică:

a) Populații care nu țin să-și marcheze caracterul etnic prin folosirea limbii lor materne, ca evreii, foarte numeroși (831 000 în 1910), și țiganii, destul de numeroși (142 000 în 1867). Mai trebuie adăugați cei care și-au pierdut limba lor națională, ca armenii din Transilvania (12 500 în 1867).

b) Nemaghiarii care, fie forțați de împrejurări, fie datorită lipsei unei conștiințe naționale, fie din ignoranță, au declarat că vorbesc maghiara și au fost înregistrați ca maghiari în statistică; mai trebuie adăugați cei care, printr-un abuz al funcționarilor însărcinați cu recensămîntul, au fost înscriși fără nici o rațiune ca maghiari: analfabeți, copii mici, muți etc.

Este evident că, în condițiile în care a fost stabilită, statistica ungară nu poate fi folosită — așa cum au constatat statisticienii și etnografii care s-au ocupat de raporturile numerice ale populațiilor în Ungaria — fără a i se aduce cel puțin rectificările posibile.

Aceste rectificări pot fi făcute:

a) Scăzînd din numărul maghiarilor tot ceea ce poate fi recunoscut ca elemente adăugate la acest număr în detrimentul nemaghiarilor — în cazul nostru particular, în detrimentul românilor — și adunînd aceste elemente la numărul nemaghiarilor.

b) Mărind numărul nemaghiarilor și îndeosebi al românilor, după 1867, data ultimei statistici austriece, cu procentajul real de creștere pînă la 1910, data ultimei statistici maghiare, procentaj care, desigur, este departe de a fi reprezentat de cifrele oficiale ungare.

2. Prima operație de rectificare a statisticii ungare poate fi făcută cu ajutorul recensămîntului confesional, unde evreii, care în recensămîntul național după limba vorbită sînt înregistrați ca maghiari sau uneori ca germani, se află înscriși ca israeliți și unde, de asemenea, pot fi descoperiți cel puțin o parte dintre românii înregistrați ca maghiari în recensămîntul național, dat fiind că în Ungaria numai românii, rutenii și sîrbii aparțin confesiunilor greco-orientală și greco-catolică.

Or, statistica ungară dă pentru recensămîntul confesional un număr de greco-orientali și de greco-catolici mult mai mare (5 012 000) față de suma românilor (2 949 000), rutenilor (528 000) și sîrbilor (1 106 000) înregistrați în recensămîntul național. Acest excedent de greco-orientali și de greco-catolici (428 000) este în mod necesar constituit din români, ruteni și sîrbi, din care statistica oficială a făcut maghiari.

Prin urmare, dacă din numărul maghiarilor din teritoriul revendicat de români în Transilvania defalcăm pe evreii (194 000) și pe românii înscriși ca maghiari (180 000), adăugînd la aceștia din urmă cifra pretinșilor maghiari „greco-orientali" și „greco-catolici", — raporturile numerice ale populațiilor din Transilvania indicate mai sus se găsesc modificate după cum urmează:

---

* Mai precis, distingînd provinciile:

a) În timp ce populația Transilvaniei propriu-zise a crescut cu 26,6%, maghiarii din această ⟨provincie⟩ ar fi crescut cu 66,0%, iar românii cu numai 22,0%.

b) În timp ce populația teritoriilor românești din Ungaria și din Banat a crescut cu 44,6%, maghiarii ar fi crescut cu 88%, iar românii cu numai 1,5%.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

La o populație totală de 4 845 000, avem:

2 520 000 români (52,0%)	295 000 germani (6,1%)
1 205 000 maghiari (24,9%)	112 000 slavi * (2,3%)
460 000 secui (9,5%)	195 000 evrei (4,2%)
	58 000 alții (1,2%)

Dar nici aceste cifre nu reprezintă raportul real al populațiilor în Transilvania căci, dacă operația de revizuire a statisticii ungare — în urma căreia le-am obținut — este precisă, ea nu este completă:

a) Pentru că nu s-au putut calcula și defalca toate elementele etnice străine adăugate maghiarilor (armeni, țigani aproape în întregime, germani și slavi parțial);

b) Pentru că nu s-au putut calcula și adăuga românilor toți conaționalii lor înregistrați în statistică drept maghiari.

3. Pentru a obține raportul de populații cel mai apropiat de realitatea din Transilvania, trebuie să se recurgă la altă operație de revizuire a statisticii maghiare indicate mai sus: trebuie să mărim numărul românilor, începînd din 1867, cu procentul lor real de creștere, pînă în 1910, procent care este de cel puțin 10% pe decadă. (Dr. V. Meruțiu, *Românii între Carpați și Tisa*, Iași, 1915.)

Luînd deci ca bază cifra de 2 647 000 acordată românilor din Transilvania de către ultima statistică austriacă din 1867 și mărind-o cu 40% (ceea ce de alftel reprezintă procentul de creștere în aceeași perioadă a întregii populații a țării), obținem cifra de 3 725 000 români și, defalcînd pe românii din Banat, în număr de 600 000, și pe emigranții neexpatriați, care sînt de maximum 200 000, avem pentru ansamblul teritoriului român situat între Carpați, Tisa și Mureș 2 925 000 români, deci cu 585 000 mai mult decît dă statistica ungară. Această cifră de 585 000, plus cea a evreilor (195 000), trebuie defalcată din cifra maghiarilor **.

Astfel, raportul numeric general dat mai sus este modificat după cum urmează:

La o populație totală de 4 845 000, avem:

2 925 000 români (60,3%)	295 000 germani (6,1%)
800 000 maghiari (16,4%)	195 000 evrei (2,3%) [3]
460 000 secui (9,5%)	112 000 slavi (2,3%)
	58 000 alții (1,2%)

Dar aceste rezultate nu sînt încă exacte, căci, dacă în ceea ce-i privește pe români numărul indicat mai sus nu poate fi decît sub cel real, în ceea ce-i privește pe unguri numărul indicat este peste cel real. Într-adevăr, așa cum am arătat, numărul lor a crescut considerabil prin adăugarea armenilor, țiganilor, germanilor și slavilor, înregistrați — primii aproape în totalitate, ultimii în parte — ca maghiari în statistica ungară. Totodată, cum numărul acestor nemaghiari, „maghiarizați" artificial, nu ar putea fi descoperit decît în urma unor cercetări speciale, trebuie să acceptăm provizoriu rezultatele de mai

---

* 68 000 slovaci, 36 500 ruteni și 8 000 sîrbo-croați.

** Mai precis, distingînd provinciile:

a) În Transilvania propriu-zisă, 1 580 000 (estimînd la 100 000 numărul emigranților neexpatriați), deci cu 108 000 mai mult decît dă statistica oficială ungară. Acești 108 000, plus 64 000 evrei, trebuie defalcați din numărul maghiarilor.

b) În Ungaria (comitatele sau părțile de comitate indicate mai sus), 1 345 000 (estimînd la 100 000 numărul emigranților neexpatriați), deci cu 477 000 mai mult decît dă statistica oficială ungară. Acești 477 000, plus 131 000 evrei, trebuie defalcați din numărul maghiarilor.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

sus ca exprimînd raporturile cele mai apropiate de realitate dintre populații, dar cu o ultimă rectificare.

Deci, întrucît limita de nord-vest a teritoriului de care ne ocupăm și pe care am avut-o în vedere la efectuarea calculelor de mai sus este o linie convențională ce rămîne încă să fie precizată pe teren în conformitate cu situația etnică și cu accidentele geografice, ⟨de asemenea⟩, întrucît această delimitare efectivă va lăsa cel puțin 300 000 maghiari în teritoriul lor politic actual, raporturile între maghiari și români în teritoriul transilvănean revendicat de români între Carpați, Tisa și Mureș vor fi aproximativ următoarele:

Pentru o populație totală de aproximativ 4 500 000:

2 900 000 români (62,2%)
500 000 maghiari (11,1%)
460 000 secui (10,2%)

INFORMAȚII ETNICE

1. Românii

Ca descendenți ai populației dace romanizate prin colonizarea lui Traian, românii reprezintă în Transilvania, față de maghiarii cuceritori și de sașii colonizatori, elementul etnic autohton.

Platoul transilvănean în care s-au stabilit de aproape două mii de ani a fost rezervorul etnic al națiunii române. De acolo, din Transilvania, au descins necontenit, în decursul secolelor, importante contingente care au consolidat structura etnică a poporului român pe ansamblul teritoriului pe care s-a dezvoltat, între Dunăre, Tisa și Nistru.

Acest fapt, pe deplin confirmat de istorie, explică cum, în ciuda tuturor vicisitudinilor prin care a trecut, populația română din Transilvania a fost, în trecut ca și azi, elementul etnic cel mai important al țării ca număr, întindere, soliditate și vitalitate.

Prin urmare, așa cum am văzut în paginile precedente, numărul românilor din Transilvania este de aproape 3 000 000, *de șase ori* mai mare decît numărul maghiarilor (500 000), *de șapte ori* mai mare decît numărul secuilor (460 000), *de zece ori* mai mare decît cel al germanilor (320 000).

De asemenea, în privința întinderii teritoriale, românii depășesc cu mult celelalte naționalități din Transilvania. Prin urmare, din cele 140 districte existente în cele 23 comitate revendicate în Transilvania de către români, aceștia formează majoritatea în 98 și nu sînt în minoritate decît în 42, anume: în 22 în minoritate în comparație cu maghiarii, în 15 în comparație cu secuii, în 4 în comparație cu sașii și în unul în comparație cu rutenii.

Faptul că românii sînt în minoritate în aceste ultime districte se datorează stabilirii, în cursul secolelor, în teritoriul lor etnic, pe de o parte a secuilor, în colțul sud-estic al Transilvaniei, pe de altă parte a coloniștilor sași, în regiunile Sibiului, Tîrnava, Brașov și Bistrița, precum și extinderii elementului ungar (mai ales prin maghiarizarea slovacilor) de dincolo de Tisa pe malul stîng al acestui rîu, între Someș și Mureș.

Totuși, deși foarte favorizate de condițiile de dezvoltare de odinioară și de politica de maghiarizare din timpul prezent, aceste elemente etnice eterogene nu au reușit să distrugă caracterul specific românesc al Transilvaniei. Căci așa cum vom vedea, elementul românesc din teritoriul secuiesc s-a menținut și se menține încă cu destulă putere (toponimia, de exemplu, este și astăzi, după 800 de ani, în întregime românească); iar în ceea ce privește sașii, ei au devenit aproape peste tot o minoritate față de români.

Singura zonă în care elementul românesc a fost disociat și împins înapoi este cea de pe malul stîng al Tisei, în nord-vestul Transilvaniei (comitatele

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Satu Mare, Bichiş, Békés, Cenad). Acest fapt s-a produs de altfel mai ales în ultimul secol, ca rezultat al unei politici violente de deznaţionalizare. Aceasta rezultă din examinarea situaţiei etnice vechi, care arată că românii au fost întotdeauna elementul preponderent în aceste regiuni şi că diminuarea lor se datorează pe de o parte maghiarizării forţate, iar pe de altă parte falsificării statisticilor oficiale ungare (Vezi memoriul intitulat: *Teritoriile revendicate de români în nord-vestul Transilvaniei*).

În sfîrşit, românii formează populaţiunea cea mai solidă şi mai fecundă a Transilvaniei, căci din numărul lor total, 95% locuiesc la sate şi doar 5% la oraşe, iar creşterea populaţiei (excedentul naşterilor asupra deceselor) în regiunile pur româneşti este mult mai mare decît în regiunile în care românii locuiesc împreună cu saşii şi în cele care aparţin exclusiv secuilor.

Rezumînd deci, cea mai veche, cea mai numeroasă, cea mai extinsă, cea mai solidă, cea mai fecundă dintre populaţiile Transilvaniei este populaţia română.

2. Maghiarii

Populaţia maghiară a Transilvaniei este de două feluri:

1) Secuii (460 000), populaţie veche şi stabilă, formînd un teritoriu etnic propriu, şi

2) Maghiarii (500 000), populaţie care în cea mai mare parte este nouă şi flotantă, dispersată în interiorul teritoriului etnic român, mai ales în oraşe.

Diferite prin caracterele lor, aceste două populaţii trebuie examinate separat. Căci în timp ce secuii sînt obligaţi a rămîne ulterior înglobaţi în masa etnică română în mijlocul căreia se găsesc de 800 de ani, maghiarii, în noua ordine politică rezultînd din războiul mondial, se vor putea retrage în teritoriul lor de origine sau se vor putea contopi cu românii, deoarece ei nu constituie în nici o parte centre care să poată da loc unei organizări naţionale autonome.

Veniţi în Transilvania ca cuceritori, ungurii au rămas mult timp la suprafaţă, ca un element politic dominator. Numai după stabilirea secuilor (secolul al XI-lea) şi după colonizarea săsească (secolele XII—XIII) au început ei să se stabilească în Transilvania.

Deşi contingentul lor s-a mărit în secolele următoare (al XIV-lea şi al XV-lea) cu nobilimea română maghiarizată, numărul lor a rămas totuşi pînă în cea de-a doua jumătate a secolului trecut fără importanţă faţă de numărul românilor. Fără a ne întoarce mai înainte de 1867 (data ultimului recensămînt austriac în Ungaria), vedem că la această dată nu reprezentau în Transilvania decît 14% în regiunile româneşti şi 7% în regiunile româno-săseşti.

Cifra populaţiei maghiare din Transilvania a crescut după 1867, mai ales în oraşe, unde necesităţile de organizare, administrare şi consolidare a noului stat ungar dualist au adus numeroase contingente de funcţionari puşi în serviciul maghiarizării. Sociologul ungur binecunoscut Jaszy Oszkar arată (*Formarea statelor naţionale şi problema naţională*, Budapesta, 1912) că creşterea numărului maghiarilor în oraşe (reşedinţe de comitate) a fost numai în ultimii douăzeci de ani (de la 1880 la 1900) de 85%, în timp ce cea a nemaghiarilor a fost de-abia de 11%.

Astfel se explică faptul că, în timp ce maghiarii din Transilvania formează 40% din populaţia urbană, ei nu formează decît 13% din populaţia rurală iar pe ansamblul teritoriului etnic românesc, între Carpaţi, Mureş şi Tisa, de la frontiera secuiască din sud-est pînă la frontiera ungară din nord-vest, nu se află nici un district în care maghiarii să formeze majoritatea populaţiei. Peste tot ei sînt în minoritate faţă de români, chiar şi în micul număr al

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

locurilor în care ei sînt mai numeroşi şi în care hărţile etnografice ungare îi reprezintă ca formînd enclave etnice (comitatele Tîrnava Mică, Turda-Arieş, Cojocna şi Sălaj).

Dat fiind deci caracterul în mare parte recent şi flotant al populaţiei maghiare din Transilvania, precum şi faptul că prezenţa acestei populaţii este legată de existenţa statului naţional ungar, este cazul să ne aşteptăm ca limitarea autorităţii acestui stat la frontierele lui etnice naturale să implice retragerea populaţiei de care ne ocupăm spre teritoriile ei de origine. Prin aceasta, numărul maghiarilor din teritoriul etnic românesc, între Carpaţi şi Tisa, va fi considerabil redus. În viitor nu vor fi decît 10% maghiari în populaţia Transilvaniei (cu excepţia, bineînţeles, a teritoriului secuiesc).

3. Secuii

Printr-o fatalitate istorică ce nu a fost încă lămurită definitiv, secuii s-au stabilit sau, conform opiniei unora, au fost instalaţi ca colonişti în secolul al XI-lea în mijlocul masei românilor care, pe măsura dezvoltării lor naturale şi a consolidării lor etnice, i-au înconjurat din toate părţile din ce în ce mai puternic.

Izolaţi de fraţii lor din Ungaria, secuii s-au dezvoltat independent de aceştia, astfel încît prin constituţia lor psihică, moravurile lor, limba lor şi chiar prin tradiţiile lor istorice ei formează o populaţie diferită de populaţia maghiară din Ungaria. Această constatare a fost făcută de toţi cei care s-au ocupat cu rigurozitate de studierea secuilor.

Secuii ocupă colţul de sud-est al Transilvaniei, unde formează un teritoriu etnic propriu în comitatele Ciuc, Trei Scaune, Odorhei, Mureş-Turda. Dacă se scad din aceste teritorii părţile româneşti ale comitatelor Ciuc şi Mureş-Turda, precum şi regiunile muntoase nelocuite din comitatul Ciuc (Munţii Moldovei), de la graniţa comitatelor Mureş-Turda şi Odorhei (Munţii Gurghiului şi Harghita) şi din sud-estul comitatului Trei Scaune (Munţii Buzăului), întinderea teritoriului etnic secuiesc poate fi evaluată la aproximativ 10—12 000 km².

Populaţia acestui teritoriu este în general puţin densă: 28 locuitori pe km² în Ciuc, 38 în Trei Scaune, 42 în Odorhei şi 46 în Mureş-Turda. În total, după datele statisticii oficiale ungare pentru 1910, rectificată prin scăderea din numărul secuilor a elementelor evreieşti şi româneşti şi prin adăugarea acestor elemente la naţiunile cărora aparţin, teritoriul secuiesc cuprinde, la o populaţie totală de 633 000 locuitori:

460 000 secui (72,6%)	1 000 slavi (0,2%)
141 000 români (22,2%)	12 000 evrei (1,9%)
12 000 germani (1,9%)	7 000 alţii (1,0%)

Secuii formează deci marea majoritate a populaţiei. Totuşi, numărul românilor este destul de important, căci din cele 18 districte pe care le cuprind cele 4 comitate secuieşti, românii au:

în 3 districte, peste 50% din populaţie	în 2 districte, 20—30% din populaţie
în 1 district, 40—50% din populaţie	în 4 districte, 10—25% din populaţie
în 1 district, 30—40% din populaţie	în 6 districte, 1—10% din populaţie

Însă trebuie notat că o mică parte a românilor din regiunea secuilor este maghiarizată în privinţa limbii, dar nu în ceea ce priveşte viaţa şi conştiinţa etnică, conştiinţă pe care ei o dovedesc numindu-se în ungureşte „români" şi făcînd semnul crucii în manieră ortodoxă. Ei aparţin bisericii româneşti din Transilvania şi abia în 1912, prin abuzul cel mai revoltător, 35 comunităţi

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

religioase românești din regiunea secuilor, cu 17 700 credincioși, au fost detașate de arhidieceza greco-catolică română de Alba Iulia și Făgăraș, spre a fi trecuți (sub forma unui vicariat cu sediul la Tîrgu Mureș) la episcopia greco-catolică ungară din Hajdúdorog, creată în acel moment spre a grăbi și completa procesul maghiarizării românilor de care vorbim și a altora ⟨aflați⟩ în situația analoagă la marginile teritoriului etnic românesc din nord-vestul Transilvaniei.

Deși constituie un teritoriu etnic destul de întins, secuii, neavînd nici o posibilitate de relații geografice cu frații lor din Ungaria și lipsindu-le mijloacele necesare unei vieți economice și politice independente, sînt obligați să depindă din acest punct de vedere de masa etnică în mijlocul căreia i-a așezat soarta, românii.

Necesitatea de a depinde politic și economic de români a fost simțită de altfel instinctiv în trecut de către secui. Astfel se explică faptul semnificativ că, în tot cursul vieții lor comune, aproape milenară, cu românii, istoria nu înregistrează nici un conflict politic și militar cît de cît accentuat și durabil între secui și români, atît cei din Transilvania cît și cei din statele naționale constituite politic, Moldova și Valahia. Din contră, ⟨pe plan⟩ politic și militar secuii au fost pînă la sfîrșitul secolului al XVI-lea confederați cu principii români de peste munți, îndeosebi cu cei din Moldova, iar raporturile lor sociale și economice cu românii din Principatele dunărene au fost foarte întinse și intime.

Numai condițiile de menținere și de dezvoltare ale noului stat dualist ungar, maghiarizator activ, au redus puțin cîte puțin aceste relații sociale și economice naturale, împiedicînd pe cît posibil trecerea secuilor în România Carpaților. În plus, acest stat le-a impus o viață politică în opoziție cu situația lor geografică și chiar cu tradițiile lor istorice, provocînd, de altfel, prin această voință, o luptă de clasă și națională pe care trecutul secuimii nu o cunoscuse.

Trebuie deci admis că, din momentul în care aceste ultime aspecte vor dispărea ca urmare a unei noi organizări politice, vechile raporturi dintre secui și români vor fi reluate, deoarece nici timpul și nici oamenii nu au putut schimba nimic din ceea ce a creat natura și din ceea ce a stabilit destinul. Mîine, la fel ca altădată, secuii vor fi sub dependența românilor, spre a susține viața lor economică și politică. Căci dacă conform ideilor societăților noi, ei vor putea să se reunească și să-și asigure viața lor autonomă în domeniul culturii și administrației, secuii nu vor putea să-și asigure și o independență economică, din cauza lipsei de mijloace materiale, și nici o independență politică, chiar dacă le-ar fi acordată, nu ar fi decît iluzorie în absența condițiilor indispensabile.

Nu există decît o soluție la problema secuilor: cea care decurge din situarea geografică a teritoriului lor etnic: includerea secuilor în viitorul organism politic românesc, cu o autonomie culturală și administrativă care să asigure menținerea și dezvoltarea vieții lor naționale proprii. Aceasta în virtutea principiului care impune astăzi autonomia tuturor minorităților naționale constituite în grupări teritoriale destul de mari, oriunde s-ar afla, autonomie ce, în speță, românii au fost primii care au admis-o în actul de unire de la Alba Iulia.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

4. Saşii

Originari din regiunile dintre Rin şi Moselle, saşii au fost aduşi în Transilvania (secolele XII şi XIII) pentru a organiza şi a valorifica din punct de vedere economic şi agricol solul acestei ţări. În acest scop, li s-au pus la dispoziţie pămînturile cele mai bune şi li s-au conferit importante privilegii politice. Graţie acestor privilegii şi liberei dispuneri asupra terenurilor care le-au fost donate, ei au putut să se dezvolte mai rapid şi mai profund decît alte popoare în mijlocul cărora trăiau, mai mult decît ungurii, rămaşi mai ales la suprafaţă ca element cuceritor şi puţin numeros, mai mult decît secuii, stabiliţi în munţii lor arizi şi săraci, mai mult decît românii, excluşi, ca popor învins, de la viaţa politică a ţării şi supus, în majoritatea locurilor, din punct de vedere social şi economic, nobilimii privilegiate (maghiară, săsească şi secuiască).

După statistica ungară din 1910, numărul saşilor din Transilvania este de 234 000. În afara cîtorva centre izolate şi pierdute în masa etnică românească, majoritatea saşilor se află reuniţi în 3 regiuni: în cea numită „Domeniul regal" — care se întinde pe o bună parte din comitatul Sibiu, pe aproape tot comitatul Tîrnava Mare şi pe regiunile vecine ale comitatelor limitrofe Alba de Jos la vest şi Tîrnava Mică la sud — în Ţara Bîrsei (Burzenland), care cuprinde aproape toată cîmpia comitatului Braşov şi în o parte a comitatelor Bistriţa şi Cojocna (Noesnerland).

În aceste regiuni, saşii s-au stabilit de la început printre români. De aceea, deşi sub raport politic au constituit pînă la 1848 un corp unitar, ei nu au putut, sub raport etnic, să-şi constituie un teritoriu propriu, ca secuii de exemplu. Dintre cele 18 districte ale Transilvaniei în care saşii se găsesc într-un număr destul de mare (peste 10%), ei nu formează decît în 4 districte majoritatea absolută sau relativă a populaţiei; în toate celelalte districte ei sînt în minoritate faţă de români. Slăbirea şi disocierea elementului săsesc al Transilvaniei prin creşterea şi penetrarea elementului românesc este de altfel un fapt cunoscut. El se datorează vitalităţii deosebite a românilor şi limitării înmulţirii saşilor prin restrîngerea voluntară a natalităţii.

Avînd în vedere această situaţie etnică a populaţiei săseşti din Transilvania, şefii politici ai saşilor, pe baza drepturilor de deplină libertate naţională pe care românii le-au recunoscut şi garantat minorităţilor etnice din Transilvania prin actul de unire a acestui ţinut cu vechiul Regat al României, au aderat pe deplin la această unire şi s-au recunoscut, în Adunarea lor naţională din 8 ianuarie 1919, la Mediaş, cetăţeni ai noului stat român.

---

[1] Deşi acest memoriu (ca, de altfel, şi celelalte din aceeaşi serie) nu are specificat numele autorului, este bine cunoscut că acesta nu putea fi decît istoricul Al. Lapedatu (1876— 1950), pe atunci consilier al delegaţiei române la Conferinţa de Pace, specialist în materie.

[2] Lucrarea a fost tipărită la Imp. Dubois et Bauer, (Paris 30 p. + 1 hartă), în franceză şi engleză; harta nu se reproduce. Al. Lapedatu notează în manuscrisele păstrate că a folosit pentru documentaţie exclusiv surse ungare, între care oficiosul *Pallas Nágy Lexikon*, Budapesta, 1897.

[3] Evidentă greşeală de calculare a procentului; corect: 4%.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

I

Statistica naţionalităţilor în comitatele (districte, ⟨plase⟩ şi oraşe) din Transilvania, conform recensământului oficial ungar din 1910

Districte	Pop. tot. 1910	Români	%	Maghiari	%	Germani	%	Slavi	%	Evrei	%	Alţii	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1. ALBA DE JOS													
1. Vinţu de Jos	28.436	26.131	92,0	886	3,1	898	3,1	14	0,0	201	0,7	306	1,1
2. Blaj	24.930	19.553	78,3	2.268	9,0	2 204	8,8	3	0,0	417	1,7	555	2,2
3. Sîngătin	21.334	17.698	83,1	586	2,7	2 781	13,0	3	0,0	48	0,2	218	1,0
4. Ighiu	22.906	20.739	90,5	1.346	5,9	92	0,4	90	0,4	207	0,9	432	1,9
5. Ocna Mureş	28.793	19.102	66,4	8.242	28,6	142	0,5	9	0,0	597	2,1	701	2,4
6. Aiud	23.002	18.635	84,0	3.823	16,6	16	0,1	—	—	107	0,5	421	1,8
7. Teiuş	21.538	18.889	87,7	2.074	9,6	71	0,3	26	0,2	259	1,2	219	1,0
8. Roşia Montană	23.414	21.776	83,0	1.484	6,3	14	0,1	2	0,0	5	0,0	133	0,6
Oraşe													
1. Abrud	2.933	1.731	59,0	1.110	37,8	34	1,1	6	0,2	32	1,1	25	0,8
2. Alba Iulia	11.616	5.066	48,7	3.111	27,1	792	6,8	53	0,5	1.586	13,7	375	3,2
3. Aiud	8.663	2.372	27,4	5.632	65,1	163	1,9	11	0,1	123	4,9	52	0,6
4. Ocna Sibiului	4.048	2.760	68,2	1.088	26,9	62	1,5	1	0,0	33	0,8	104	2,6
Total	221.648	175.052	79,0	31.693	14,3	7.269	3,2	218[1]	0,1	3.845	1,8	3.541	1,6

[1] 184 slovaci; 8 ruteni; 8 croaţi; 18 sîrbi.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
2. BISTRIȚA NĂSĂUD													
1. Viișoara	24.803	14.828	59,8	955	3,9	6.781	27,3	6	0,0	882	3,6	1.351	5,4
2. Livezile	31.165	18.831	60,4	23	0,1	10 172	32,6	58	0,2	1.267	4,1	814	2,6
3. Năsăud	29.830	25.928	86,9	1.095	3,7	202	0,7	30	0,1	2.454	8,2	121	0,1
4. Rodna	28 809	25.014	86,8	791	2,8	1.348	4,7	148	0,5	1.210	4,2	2.981	1,0
Orașe													
1. Bistrița	13.236	4.508	31,1	1.345	10,1	585	44,1	25	0,2	1.441	10,9	82	0,4
Total	127.843	89.109	69,6	4.209	3,3	24.338	19,1	267(1)	0,3	7.254	5,6	2.666	2,1

(1) 37 slovaci; 213 ruteni; 11 croați; 6 sîrbi.

3. BRAȘOV

1. Districtul de Jos	19.718	7.987	40,5	3.197	16,2	8.341	42,1	17	0,1	15	0,1	191	1,0
2. Districtul de Sus	19.812	7.584	38,5	1.762	8,9	10.234	51,9	9	0,0	—	0,1	109	9,1
3. Săcele	20.713	8.438	40,7	11.792	55,9	156	0,8	31	1,0	57	0,3	239	1,2
Orașe													
1. Brașov	41.656	12.555	30,6	15.645	38,1	10.841	26,4	186	0,5	1.417	3,4	412	1,0
Total	101.199	36.564	36,2	32.396	32,0	29.541	20,2	243(1)	0,2	1.503	1,5	951	0,9

(1) 184 slovaci; 18 ruteni; 19 croați; 22 sîrbi.

4. CIUC

1. Ciucul de Sus	33.946	980	2,9	32.681	96,3	48	0,1	9	0,0	91	0,3	127	0,4
2. Gheorgheni	41.333	7.078	17,1	33.149	80,2	317	0,8	157	0,3	509	1,3	123	0,3
3. Tulgheș	11.620	9.803	84,4	684	5,5	345	3,0	3	0,0	737	6,5	48	0,5
4. Ciucul de Jos	21.849	1.864	7,5	19.892	91,0	17	0,1	11	0,0	36	0,2	29	0,1
5. Frumoasa	20.376	3.634	17,8	16.021	78,9	193	0,9	33	0,1	422	2,0	73	0,3
Orașe													
1. Miercurea Ciuc	3.701	116	3,1	3 288	88,8	45	1,2	13	0,3	241	0,5	8	0,2
2. Gheorgheni	8.905	447	5,0	7.936	89,1	115	1,3	63	0,7	321	3,6	23	0,3
Total	141.730	23.922	16,9	113.651	80,1	1.080	0,8	289(1)	0,2	2.357	1,7	431	0,3

(1) 85 slovaci; 188 ruteni; 13 croați; 3 sîrbi.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
5. FĂGĂRAŞ													
1. Arpaşul de Jos	23.333	21.810	93,5	412	1,8	723	3,1	6	0,0	138	0,6	244	1,0
2. Făgăraş	21.623	20.931	96,8	185	0,9	125	0,6	50	0,2	139	0,6	193	0,9
3. Şercaia	23.270	21.383	91,9	367	1,6	983	4,2	13	0,1	98	0,4	426	1,8
4. Bran	20.369	19.143	94,0	749	3,7	402	2,0	2	0,0	16	0,0	57	0,3
Oraşe													
1. Făgăraş	6.579	2.265	34,4	2.754	41,9	1.003	15,2	10	0,2	514	7,8	33	0,5
Total	95.174	85.532	89,8	4.467	4,7	3.236	3,4	81(1)	0,1	905	1,0	953	1,0
6. TREI SCAUNE													
1. Chezdi	38.647	4.220	10,9	34.201	88,6	37	0,1	13	0,0	75	0,2	101	0,2
2. Micloşoara	19.681	4.866	24,7	14.637	74,4	60	0,3	16	0,1	85	0,4	17	0,1
3. Orba	29.734	5.122	17,2	23.459	78,9	197	0,6	288	1,0	319	1,1	349	1,2
4. Sepsi	45.274	16.208	35,8	28.535	63,0	128	0,3	19	0,0	265	0,6	119	0,3
Oraşe													
1. Tîrgul Secuesc	6.079	136	2,2	5.789	95,2	37	0,6	16	0,3	95	1,6	6	0,1
2. Sfintul Gheorghe	8.665	568	6,4	7.518	86,8	158	1,8	23	0,3	383	4,4	15	0,2
Total	148.080	31.120	21,0	114.139	77,1	617	0,4	375(1)	0,3	1.222	0,8	607	0,5
7. HUNEDOARA													
1. Geoagiu	24.385	23.217	95,2	515	2,1	77	0,3	7	0,0	276	1,2	293	1,2
2. Brad	32.653	29.839	91,4	1.385	4,3	580	1,8	51	0,2	263	0,8	335	1,0
3. Deva	34.304	27.575	83,4	5.511	16,1	523	1,5	89	0,3	205	0,6	401	1,1
4. Haţeg	43.893	41.161	93,7	1.407	3,2	385	0,8	59	0,1	313	0,7	668	1,5
5. Baia de Criş	22.558	21.489	95,2	637	2,8	62	0,3	105	0,5	106	0,5	150	0,7
6. Ilia	30.987	38.036	95,1	981	2,5	215	0,5	34	0,1	409	1,0	312	0,8
7. Petroşani	50.015	24.258	48,5	16.925	33,8	3.309	6,6	1.343	2,7	2.189	4,4	1.985	4,0
8. Pui	16.276	15.221	93,5	474	2,9	84	0,5	18	0,1	162	1,0	317	2,0
9. Orăştie	28.936	26.299	90,9	1.529	5,3	699	2,4	55	0,2	60	0,2	294	1,0
10. Hunedoara	23.158	19.959	86,2	2.489	10,8	374	1,6	54	0,2	97	0,4	185	0,8

(1) 55 slovaci; 20 ruteni; 3 croaţi; 3 sîrbi.

(1) 202 slovaci; 7 ruteni; 15 croaţi; 14 sîrbi.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Orașe													
1. Deva	8.654	2.865	33,1	4.584	53,0	276	3,2	62	0,7	791	9,1	82	0,9
2. Hațeg	3.124	1.565	50,1	1.048	32,6	136	4,4	16	0,5	369	11,8	20	0,6
3. Orăștie	7.672	4.137	53,9	1.556	20,3	1.294	16,9	30	0,4	273	3,5	382	5,0
4. Hunedoara	4.520	1.828	40,5	2.252	49,8	187	4,1	46	1,0	166	3,7	41	0,9
Total	340.135	277.440	81,6	41.263	12,1	8.101	2,4	1.969(1)	0,5	5.679	1,7	5.674	1,7

(1) 1.024 slovaci; 606 ruteni; 195 croați; 140 sîrbi

8. TÎRNAVA MICĂ

1. Tîrnăveni	30.172	13.003	45,1	11.520	38,2	2.972	9,9	14	0,0	462	4,5	1.600	5,3
2. Dumbrăveni	30.435	13.106	43,1	5.122	16,8	10.716	35,2	1	0,0	224	0,7	1.266	4,2
3. Valea Lungă	26.048	17.144	65,8	1.622	6,2	5.903	22,7	5	0,0	230	0,9	1.114	4,4
4. Iernut	20.611	14.363	69,7	5.095	24,7	67	0,3	5	0,0	275	1,4	802	3,9
Orașe													
1. Tîrnăveni	4.417	1.239	28,1	2.524	37,1	118	2,7	10	0,2	404	9,1	122	2,8
2. Dumbrăveni	4.408	1.306	29,6	2.077	47,1	496	11,2	3	0,1	170	3,9	376	8,1
Total	116.091	60.761	52,3	27.960	24,1	20.272	17,5	38(1)	0,0	1.766	1,5	5.294	4,6

(1) 31 slovaci; 1 ruteni; 4 croați; 2 sîrbi.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
9. COJOCNA													
1. Huedin	47.286	33.312	70,4	11.638	24,6	153	0,4	40	0,1	1.901	4,0	242	0,5
2. Gilău	21.879	15.008	68,6	6.279	28,7	27	0,1	10	0,0	188	0,9	367	1,7
3. Hida	23.150	18.883	81,6	2.641	11.4	113	0,5	17	0,1	866	3,8	610	2,6
4. Cluj	37.448	28.208	75,4	7.824	20,9	94	0,3	6	0,0	664	1,8	655	1,5
5. Urmeniș	13.355	11.178	83.7	1.540	11,5	704	0,8	—	—	206	2,2	240	1,8
6. Mociu	21.451	15.060	70,2	5.206	24,3	116	0,5	1	0,0	543	2,4	555	2,6
7. Plasa de pe Nadăşu	17.959	8.746	48,7	8.648	48,2	26	0,4	9	0,0	294	1,7	236	1,3
8. Sărmaşu	16.076	2.238	76,1	2.622	16,3	153	1,0	—	—	442	2,7	621	3,9
9. Teaca	23,137	13.453	58,2	2.395	10,4	5.927	25,6	10	0,0	340	1,3	1,042	4,5
Oraşe													
1. Cojocna	4.138	1.841	44,5	2.197	53,1	3	0,1	—	—	41	1,0	56	1,3
2. Cluj	60.808	10.005	16,4	41.215	67,8	1.676	2,8	188	0,3	7.046	11,6	678	1,1
Total	286.687	167.932	58,5	92.205	32,1	8.386	3,0	281[1]	0,1	12.581	4,4	5.302	1,9

[1] 169 slovaci; 13 ruteni; 55 croaţi; 44 sîrbi.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
10. MUREŞ-TURDA													
1. Mureşul de Jos	38.734	9.836	25,4	26.810	69,2	133	0,3	12	0,0	531	1,4	1.412	3,7
2. Mureşul de Sus	33.632	15.637	46,5	16.495	49,0	82	0,2	„	„	344	1,1	1.072	3,2
3. Miercurea Nirajului	36.823	3.330	9,1	32.568	88,4	98	0,3	2	0,0	668	1,8	157	0,4
4. Reghinul de Jos	40.545	25.700	63,4	11.454	28,3	1.478	3,6	37	0,1	743	1,8	1.133	2,8
5. Reghinul de Sus	37.028	22.240	60,2	9.082	24,6	2.921	7,9	186	0,5	1,872	5,1	727	1,7
Oraşe													
1. Reghin	7.310	1.451	19,8	2.170	29,7	2.994	41,0	8	0,1	637	8,7	50	0,7
2. Tîrgu Mureş	25.517	2.983	11,7	18.769	73,5	606	2,4	66	0,3	2.755	10,8	338	1,3
Total	219.589	81.177	37,0	117.384	53,4	8.312	3,8	311[1]	0,2	7.550	3,4	4.891	2,2

[1] 79 slovaci; 174 ruteni; 33 croaţi; 25 sîrbi.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
11. TÎRNAVA MARE													
1. Rupea	30.986	14.906	48,1	1.469	14,4	8.817	28,5	26	0,1	192	0,6	2.576	8,3
2. Mediaş	30.720	14.054	45,7	797	2,6	14.899	48,5	20	0,1	107	0,3	846	2,8
3. Cincul	19.298	10.383	54,1	590	3,1	7.535	38,7	28	0,2	34	0,2	728	3,7
4. Sighişoara	25.897	10.835	41,8	115	0,5	12.817	49,5	8	0,0	125	0,5	1,997	7,7
5. Agnita	21.712	12.193	56,1	278	1,3	8.362	38,5	2	0,0	60	0,3	817	3,8
Oraşe													
1. Mediaş	8.626	3.004	34,8	1.086	12,6	3.866	44,8	27	0,3	354	4,1	289	3,4
2. Sighişoara	11.587	3.395	29,3	2.106	18,2	5.486	47,3	19	0,2	217	1,9	364	3,1
Total	148.826	68.767	46,2	9.441	6,3	61.782	41,5	130[1]	0,1	1.089	0,8	7.617	5,1

[1] 63 slovaci; 6 ruteni; 57 croaţi; 4 sîrbi.

12. SIBIU													
1. Cisnădie	29.512	23.035	78,0	93	0,3	5.530	18,7	252	0,9	52	0,2	550	1,9
2. Sibiu	25.029	12.987	51,9	206	0,8	11.442	45,7	19	0,1	—	—	375	1,5
3. Sebeş	21.394	18.635	87,1	53	0,3	2.598	12,2	5	0,0	9	0,0	94	0,4
4. Sălişte	16 035	15 604	97,3	140	0,9	191	1,2	22	0,1	4	0,0	74	0,5
5. Mercurea	26.517	20.397	76,9	55	0,2	5.842	22,1	10	0,0	10	0,0	203	0,8
6. Nocrich	16.541	11.000	67,4	27	0,2	4.687	28,5	7	0,0	63	0,4	627	3,8
Oraşe													
1. Sibiu	33.489	9.227	27,5	5.542	16,5	10.832	50,4	165	0,5	1.307	3,9	416	1,2
2. Sebeş	8 504	5.254	61,8	481	5,6	2.345	27,7	58	0,6	120	1,4	246	2,9
Total	176.921	116.169	65,6	6.597	3,7	49.467	28,0	538[1]	0,3	1.565	0,9	2.585	1,5

[1] 154 slovaci; 205 ruteni; 84 croaţi; 95 sîrbi

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
13. SOLNOK—DĂBÎCA													
1. Beclean	37.232	26.439	71,0	5.925	15,9	2.417	6,5	6	0,0	2.035	5,5	410	1,1
2. Gîrbou	31.532	29.450	93,4	396	1,3	419	1,3	4	0,0	1.030	3,3	233	0,7
3. Dej	44.367	35.206	79,4	5.431	12,2	739	1,7	58	0,1	2.195	4,9	738	1,7
4. Copalnic-Mănăştur	12.922	12.154	94,0	60	0,5	—	—	1	0,0	618	4,8	89	0,7
5. Chiochiş	25.755	17.871	69,4	6.285	24,4	493	1,9	1	0,0	711	2,8	394	1,5
6. Tîrgu Lăpuş	30.975	25.716	83,0	2.509	8,1	872	2,8	21	0,1	1.516	4,9	341	1,1
7. Ileanda	21.309	19.765	92,9	165	0,8	77	0,3	3	0,0	997	4,7	273	1,3
8. Gherla	20.539	21.723	73,5	6.134	20,8	398	1,3	54	0,2	754	2,6	476	1,6
Oraşe													
1. Dej	11.452	3.158	27,8	5.548	48,4	445	8,9	18	0,2	2.106	8,9	87	0,8
2. Gherla	6.857	2.430	35,4	3.306	48,2	190	2,8	46	0,7	775	11,3	110	1,6
Total	251.940	193.972	77,0	35.758	14,2	6.050	2,4	212(1)	0,1	12 797	5,1	3.451	1,2

(1) 42 slovaci; 154 ruteni; 9 croaţi; 7 sîrbi.

14. TURDA-ARIEŞ													
1. Iara	17.268	14.050	81,4	2.860	16,0	37	0,2	10	0,0	170	1,0	141	0,8
2. Vinţul de Sus	19.442	12.573	64,7	6.078	31,3	66	0,3	1	0,0	215	1,1	509	2,6
3. Luduş	35.987	25.836	71,7	7.112	19,7	199	0,6	31	0,1	1.339	3,8	1.470	4,1
4. Cîmpeni	34.277	33.968	99,1	32	0,1	34	0,1	4	0,0	0,0	0,0	225	0,7
5. Turda	33.503	23.332	69,6	9.005	26,9	112	0,4	9	0,0	366	1,1	679	2,0
6. Rimetea	20.442	15.924	77,9	4.297	21,0	28	0,1	7	0,0	62	0,4	122	0,6
Oraşe													
1. Turda	13.455	3.738	27,8	8.844	65,7	100	0,7	21	0,2	482	3,6	271	2,0
Total	174.374	129.421	74,2	38.228	21,9	576	0,3	83(1)	0,1	2.648	1,5	3.148	0,2

(1) 62 slovaci; 8 ruteni; 10 croaţi; 3 sîrbi.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
15. ODORHEI													
1. Homorod	27.377	2.013	7,4	24.412	89,1	963	2,6	3	0,0	153	0,6	93	0,3
2. Praid	15.479	144	0,9	15.154	98,0	26	0,2	2	0,0	141	0,9	12	0,0
3. Cristurul Secuesc	34.193	2.600	7,6	29.984	87,4	758	2,2	17	0,1	618	1,8	316	0,9
4. Odorhei	36.880	514	1,4	35.547	96,3	503	1,4	46	0,1	146	0,4	156	0,4
Orașe													
1. Odorhei	10.244	257	2,5	9.490	92,6	212	2,1	6	0,1	256	2,5	23	0,2
Total	124.173	5.528	4,4	114.457	92,1	2.292	1,8	74(1)	0,1	1.313	1,1	599	0,5

(1) 33 slovaci; 1 rutean; 5 croați; 35 sîrbi.

TABEL GENERAL

Comitate	Pop. tot. 1910	Români	%	Maghiari	%	Germani	%	Slavi	%	Evrei	%	Alții	%
1. Alba de Jos	221.618	175.052	79,0	31.693	14,3	7.269	3,2	218	0,1	3.845	1,8	3.541	1,6
2. Bistrița Năsăud	127.843	89.109	69,7	4.209	3,3	24.338	19,0	267	0,3	7.254	5,6	2.666	2,1
3. Brașov	101.199	36.564	36,2	32.306	32,0	29.542	29,2	243	0,2	1.503	1,5	951	0,9
4. Ciuc	141.730	23.922	16,8	113.651	80,2	1.080	0,8	289	0,2	2.357	1,7	431	0,3
5. Făgăraș	95.174	85.532	80,8	4.467	4,7	3.236	3,4	81	0,1	905	1,0	253	1,0
6. Trei Scaune	148.080	31.120	21,0	114.139	77,1	617	0,4	375	0,3	1.222	0,8	607	0,4
7. Hunedoara	340.135	277.449	81,6	41.263	12,1	8.101	2,4	1.969	0,5	5.679	1,7	5.674	1,7
8. Tîrnava Mică	116.091	60.761	52,3	27.960	24,1	20.272	17,5	38	0,0	1.766	1,5	5.294	4,6
9. Cojocna	286.687	167.932	58,5	92.205	32,1	8.386	3,0	281	0,1	12.581	4,4	5.302	1,9
10. Mureș-Turda	219.589	81.177	37,0	117.348	53,4	8.312	3,8	311	0,2	7.550	3,4	4.891	2,2
11. Tîrnava Mare	148.826	68.767	46,2	9.441	6,3	61.782	41,5	130	0,1	1.089	0,8	7.617	5,1
12. Sibiu	176 921	116.169	65,6	6.597	3,7	49.467	28,0	538	0,3	1.565	0,9	2.585	1,5
13. Solnoc-Dăbîca	251.940	193.972	77,0	35.758	14,2	6.050	2,4	212	0,1	12.797	5,1	3.151	1,2
14. Turda-Arieș	174.374	129.421	74,2	38.228	21,9	576	0,3	83	0,1	2.648	1,5	3.418	2,0
15. Odorhei	124.173	5.528	4,5	114.457	92,1	2.202	1,8	74	0,1	1.313	1,0	599	0,5
Total	2.674.380	1.542.473	57,7	783.812	29,3	231.230	8,6	5.109(1)	0,2	64.074	2,4	47.680	1,8

(1) 2.404 slovaci; 1.759 ruteni; 523 croați; 421 sîrbi.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Statistica naţionalităţilor în comitatele (districte, ⟨plase⟩ şi oraşe) din teritoriile româneşti din Ungaria, conform recensământului oficial ungar din 1910

Districte	Pop. tot. 1910	Români	%	Maghiari	%	Germani	%	Slavi	%	Evrei	%	Alţii	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1. MARAMUREŞ													
1. Iza	27.508	22.280	80,6	253	1,0	4	0,0	22	0,1	4.976	18,1	63	0,2
2. Şugatag	28.218	23.413	89,5	1.430	5,1	—	—	29	0,1	3.261	11,6	85	0,3
3. Sighet	43.067	19.624	45,5	1.927	4,5	2.775	6,5	9.556	22,2	9.153	21,2	32	0,1
4. Vişeu	44.206	20.023	45,3	1.655	3,8	2.188	4,9	9.194	20,8	11.088	25,1	58	0,1
Oraşe													
1. Sighet	21.370	5.146	25,5	6.116	28,6	1.257	5,9	545	2,6	7.981	7,3	25	0,1
Total	164.459	90.786	55,2	11.381	6,9	6.224	3,8	19.346(1)	11,8	36.459	22,2	263	0,1
2. UGOCSA													
Sud de Tisa	46.967	12.829	27,3	12.612	27,0	1.711	3,6	14.413(1)	30,7	5.268	11,2	134	0,2
3. SĂLAJ													
1. Crasna	31.480	22.876	72,7	5.370	17,1	93	0,3	1.924	6,1	921	2,9	296	0,9
2. Cehul Silvaniei	42.767	28.589	66,9	11.519	26,9	349	0,8	10	0,0	2.024	4,7	276	0,7
3. Şimleul Silvaniei	34.957	17.929	51,3	14.071	40,2	24	0,1	1.467	4,2	1.001	2,9	465	1,3
4. Tăşnad	38.889	21.494	51,5	45.052	38,7	121	0,3	205	0,5	1.944	5,0	373	1,0
5. Zalău	37.644	24.426	64,9	41.619	30,8	110	0,3	137	0,4	992	2,6	360	1,0
6. Jibou	29.456	24.967	84,8	2.998	10,2	80	0,3	13	0,0	1.112	3,7	286	1,0
Oraşe													
1. Şimleul Silvaniei	6.885	1.298	18,9	4.051	58,8	20	0,3	9	0,1	1.440	20,9	67	1,0
2. Zalău	8.062	891	11,1	6.700	83,1	19	0,2	25	0,3	415	5,1	12	0,2
Total	230.140	242.170	61,8	71.380	31,0	816	0,3	3.790(1)	1,6	9.849	4,3	2.135	1,0

(1) 68 slovaci; 19.269; ruteni; 9 croaţi.

(1) 8 slovaci; 14.403 ruteni; 1 croat; 1 sîrb.

(1) 3.727 slovaci; 52 ruteni; 5 croaţi; 6 sîrbi.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
4. SATU MARE													
1. Oaş	24.365	18.573	76,3	2.607	10,7	928	3,8	300	1,2	1.905	7,8	52	0,2
2. Csenger	28.899	7.995	27,7	18.969	65,6	16	0,0	22	0,1	1.837	6,4	60	0,2
3. Ardud	31.711	16.500	52,3	10.293	32,5	3.527	11,1	17	0,1	1.092	3,4	192	0,6
4. Fehérgyarmat	31.631	1.685	5,3	27.900	88,4	54	0,2	13	0,0	1.896	6,0	23	0,1
5. Mátészalka	45.191	8.846	19,6	31.940	70,7	86	0,2	45	0,1	4.222	9,3	52	0,1
6. Baia Mare	30.584	26.205	85,7	3.430	11,2	172	0,6	22	0,1	599	1,9	156	0,5
7. Carei	43.726	14.458	33,1	28.018	64,1	303	0,7	26	0,0	860	2,0	61	0,1
8. Şomcuţa Mare	30.027	25.347	84,4	2.039	6,8	343	1,1	15	0,1	1.900	6,3	383	1,3
9. Satu Mare	34.093	13.248	38,9	18.781	55,1	74	0,2	12	0,0	1.915	5,6	63	0,2
10. Seini	28.136	20.809	74,3	5.033	17,9	281	1,0	10	0,0	1.887	6,7	26	0,1
Oraşe													
1. Baia Sprie	4.422	1.245	28,2	2.866	64,8	19	0,4	9	0,2	268	6,0	15	0,4
2. Baia Mare	12 877	4.946	38,4	6.321	49,1	175	1,3	21	0,2	1.402	10,9	12	0,1
3. Carei	16.078	3.946	24,4	9.581	59,6	63	0,4	9	0,0	2.491	15,5	18	0,1
4. Satu Mare	34.892	6.979	20,0	19.907	57,1	629	1,8	111	0,3	7.194	20,6	72	0,2
Total	396.632	170.932	43,1	187.745	47,3	6.670	1,7	632(1)	0,2	29.468	7,4	1.185	0,3

(1) 425 slovaci; 114 ruteni; 66 croaţi; 27 sirbi.

5. BIHOR													
1. Beiuş	49.711	41.289	83,1	6.975	14,0	89	0,2	58	0,1	1.025	2,1	275	0,5
2. Beliu	19.530	18.069	92,5	684	3,5	109	0,6	81	0,4	268	1,4	319	1,6
3. Berettyóújfalu	33.666	4.270	12,7	27.769	82,3	33	0,1	31	0,1	1.589	4,7	34	0,1
4. Biharkeresztes	31.551	4.622	14,6	26.021	82,5	55	0,2	22	0,1	819	2,6	12	0,0
5. Cefa	30.583	13.693	44,8	15.828	51,7	7	0,0	574	1.9	416	1,4	65	0,2
6. Derecske	25.468	935	3,7	23.537	92,4	28	0,1	6	0,0	961	3,8	1	0,0
7. Aleşd	51.381	41.038	80,0	5.293	10,3	249	0,4	3.136	6,1	1.346	2,6	319	0,6
8. Valea lui Mihai	28.068	7.254	25,9	18.785	66,9	55	0,2	11	0,0	1.961	7,0	2	0,0
9. Central	47.516	25.926	54,6	19.364	40,8	638	1,3	192	0,4	964	2,0	432	0,9
10. Ceica	31.234	28.762	92,1	1.383	4,4	62	0,2	135	0,4	611	2,0	281	0,9

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
11. Marghita	41.197	17.721	43,0	16.981	41,1	422	1,1	3.441	8,4	2.419	5,9	213	0,5
12. Salonta	47.486	12.733	26,8	33.017	60,6	99	0,2	174	0,4	1.228	2,6	205	0,4
13. Sárrét	23.943	445	1,9	22.756	95,2	7	0,0	2	0,0	803	2,9	—	—
14. Sălard	26.528	10.001	37,7	15.160	57,1	92	0,4	434	1,6	716	2,7	125	0,5
15. Săcueni	33.318	4.717	14,2	26.941	80,8	30	0,1	98	0,3	1.434	4,3	98	0,3
16. Tinca	31.614	22.809	72,2	7.845	24,8	89	0,3	32	0,1	570	1,8	269	0,8
17. Vaşcău	29.368	28.080	95,6	635	2,2	119	0,4	123	0,4	377	1,3	34	0,1
Oraşe													
1. Oradea	64.169	7.950	12,4	38.920	60,7	1.416	2,2	396	0,6	15.155	23,6	332	0,5
Total	646.301	290.414	44,9	307.864	47,6	3.599	0,6	8.946[1]	1,4	32 462	5,0	3.016	0,5

[1] 8.457 slovaci; 211 ruteni; 156 croaţi; 122 sîrbi;

6. ARAD

1. Arad	39.385	19.995	58,9	9.975	25,3	8.916	22,6	108	0,3	338	0,9	53	0,1
2. Ineu	37.421	30.687	82,0	5.389	14,4	424	1,1	261	0,7	445	1,2	215	0,6
3. Sebiş	36.443	32.139	88,2	3.002	8,2	306	0,8	203	0,6	650	1,8	143	0,4
4. Elek	34.209	11.963	35,0	9.053	26,3	9.945	29,1	2.889	8,5	235	0,7	144	0,4
5. Chişineu-Criş	52.536	30.298	57,7	18.469	35,1	1.700	3,2	940	1,8	677	1,3	452	0,9
6. Rovine	30.289	10.496	34,6	14.484	47,8	2.503	8,6	1.564	5,2	376	1,2	776	2,6
7. Radna	34.453	29.865	76,7	2.591	7,5	1.334	3,9	94	0,2	336	1,0	233	0,7
8. Hălmagiu	21.030	20.425	97,1	345	1,7	18	0,1	20	0,1	113	0,5	109	0,5
9. Tîrnova	27.476	24 364	88,7	2.491	9,1	289	1,0	15	0,5	220	0,8	97	0,3
10. Şiria	37.980	21.906	57,6	5.882	15,5	8.805	23,2	110	0,3	417	1,1	860	2,3
Oraşe													
1. Arad	63.166	12.345	19,5	37.754	59,7	4.365	6,9	2.132	3,4	6.295	10,0	305	0,5
Total	414.388	244.453	58,9	109.415	26,4	38.695	9,4	8.336[1]	2,0	10.102	2,5	3.387	0,8

[1] 5.451 slovaci; 677 ruteni; 70 croaţi; 2.137 sîrbi

7. BÉKÉS

1. Békés	45.810	576	1,3	35.400	17,2	3.222	7,0	5.853	12,8	751	1,7	8	0,0
2. Békéscsaba	41.930	809	2,0	14.807	35,3	287	0,7	23.983	57,1	2.002	4,8	42	0,1
3. Gyula	11.000	3.086	21,9	10.514	74.6	85	0,6	250	1,8	74	0,5	81	0,6
Oraşe													
1. Gyula	24.284	3.481	11,4	17.946	73,8	1.581	6,5	327	1,4	921	3,8	28	0,1
Total	126.114	7.952	6,3	78.667	62,4	5.175	4,1	30.413[1]	24,0	3.748	13,1	159	0,1

[1] 30.341 slovaci; 3 ruteni; 13 croaţi; 56 sîrbi.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
					8. CSANÁD								
1. Battonya	33.750	4.035	12,0	25.132	74,4	337	1,0	3.747	11,1	434	1,3	65	0,2
2. Central	23.786	1.896	8,0	15.878	66,7	111	0,5	5.700	24,0	126	0,5	75	0,3
3. Mezőkovácsháza	26.853	557	2,1	22.302	83,3	151	0,6	3.235	12	498	1,9	20	0,1
4. Nădlac	25.941	9.181	35,4	7.704	29,7	206	0,8	8.345	32,1	367	1,4	138	0,6
Orașe													
1. Makó	34.918	1.535	4,4	31.004	88,7	208	0,6	200	0,6	1,928	5,5	43	0,2
Total	145.248	17.204	11,8	102.110	70,4	1.013	0,7	21.227(1)	14,5	3.353	2,3	341	0,3

(1) 17.133 slovaci; 119 ruteni; 8 croați; 3.967 sîrbi

COMITATELE DIN UNGARIA (TABEL GENERAL)

Comitate	Pop. tot. 1910	Români	%	Maghiari	%	Germani	%	Slavi	%	Evrei	%	Alții	%
1. Maramureș	164.459	90.786	55,2	11.381	6,9	6.224	3,8	19.346	11,8	36.459	22,2	263	0,1
2. Ugocsa	46.967	12.829	27,3	12.612	27,0	1.711	3,6	14.413	30,7	5.268	11,2	134	0,2
3. Sălaj	230.140	142.170	61,8	71.380	31,0	816	0,3	3.790	1,6	9.849	4,3	2.135	1,0
4. Satu Mare	396.632	170.932	43,1	187.745	47,3	6.670	1,7	632	0,2	29.468	7,4	1.185	0,3
5. Bihor	646.801	290.914	44,9	307.864	47,6	3.599	0,6	8.946	1,4	32.462	5,0	3.016	0,5
6. Arad	414.388	244.453	58,9	109.415	26,4	38.695	9,4	8.336	2,0	10.102	2,5	3.387	0,8
7. Békés	126.114	7.952	6,3	78.667	62,4	5.175	4,1	30.413	24,0	3.748	3,1	159	0,1
8. Csanád	145.248	17.204	11,8	102.110	70,4	1.013	0,7	21.227	14,5	3.353	2,3	341	0,3
Total	2.170.749	977.240	45,0	881.174	40,6	63.903	2,9	107.103(1)	5,0	130.709	6,0	10.620	0,5

(1) 65.610 slovaci; 34.849 ruteni; 328 croați; 6.316 sîrbi

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

〈1919〉. Memoriu prezentat de Ion I. C. Brătianu, în numele delegației române la Conferința de Pace cuprinzînd revendicările românești asupra teritoriului situat în nord-vestul Transilvaniei.

LE TERRITOIRE REVENDIQUÉ PAR LES ROUMAINS AU NORD-OUEST DE LA TRANSYLVANIE PROPREMENT DITE

I. I. C. Brătianu
Président du Conseil
Ministre des Affaires Etrangères de Roumanie

Le territoire revendiqué par les Roumains, au nord-ouest de la Transylvanie proprement dite (Transylvanie administrative) est limité par le cours supérieur de la Theiss jusqu'à l'embouchure du Somesh. Elle continue ensuite dans la direction Sud-Sud-Ouest jusqu'à un point á 6 km à l'Est de la ville de Debretsin. De ce point elle atteint le Crish à 3 km. en aval de la réunion de ceux deux affluents, le Crish blanc et le Crish rapide. Elle joint ensuite la Tisza à la hauteur du village d'Algyo, au Nord de Szegedin, en passant à l'Ouest du village de Oroshaza et du village de Bekecsamson à 3 km duquel elle fera une petite courbe.

Ce territoire comprend:

Les parties situées au sud de la Theiss des comitats de Maramouresh et de Ugocia, les comitats de Sălagiu, Satmar, Bihor et Arad, la partie Sud-Est du comitat de Bichish (districts de Bichish, Bichish-Csaba et Giula) et le comitat de Cenad.

D'après les données de la statistique hongroise pour 1910, rectifiées en déduisant le nombre des Israélites (110 000) du chiffre représentant les Magyars et en augmentant le nombre des Roumains par l'adjonction de leurs congénères enregistrés par la statistique comme Magyars de confession gréco-orientale ou gréco-catholique (109 000), ce qui en réalité n'existe pas, le rapport entre les Roumains et les Magyars de ce territoire est le suivant:

Pour 2 175 000 habitants	973 000	(44,7 p. 100) Roumains
	883 545	(40,6 p. 100) Magyars.

Mais ces chiffres sont loin de représenter le rapport réel des populations roumaine et magyare, car si les corrections de la statistique hongroise qui ont abouti à ces chiffres sont exactes, elles sont encore incomplètes; il n'a été possible en effet de retrouver et de retrancher du nombre des Magyars qu'une partie des Roumains mis a tort dans la statistique sous la rubrique magyare.

Pour approcher davantage de la réalité il faut apporter à la statistique hongroise une autre correction, et ajouter au nombre des Roumains le pourcentage réel de l'accroissement de la population entre 1867, date de la dernière statistique autrichienne (Dr. Ad. Ficker. *Die Volkerstamme des Oesterreichisch-Ungarischen Monarchie*, Vienne, 1869) et 1910 (date de la dernière statistique hongroise).

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

D'après les calculs d'un spécialiste (Prof. Dr. V. Merutsiu, *Românii între Tisa și Carpați*, Jassy, 1915), ce pourcentage est d'au moins 10 p. 100 par 10 années, c'est-à-dire 40 p. 100 pour la période 1867—1910, et non pas 11 p. 100 comme il semblerait être pour cette période d'après les données de la dernière statistique hongroise.

En effet, et comme on peut le voir par le tableau ci-dessous, d'après les donnés hongroises, les Magyars auraient augmenté entre 1867 și 1910, dans les régions qui nous occupent, de 85 p. 100, tandis que l'ensemble de la population hongroise pendant la même période n'a augmenté que de 33 p. 100, et les Roumains qui sont le peuple le plus prolifique de l'ancien Etat hongrois (Ruthènes mis à part) ne se seraient accrus que de 11 p. 100.

Statistique de 1867

	Roumains	Magyars
I. En Transylvanie proprement dite	1.200.00	673.000 (Szeklers compris)
II. En Hongrie et Banat	1.447.000	4.825.000
	2.647.000	5.498.000

Statistique de 1910

	Roumains	Magyars
I. En Transylvanie	1.472.000	918.000
II. En Hongrie et Banat	1.468.000	9.026.000
	2.940.000	9.944.000

Si donc nous augmentons le nombre des Roumains donné par la statistique autrichienne de 1867 pour la Hongrie et le Banat (1.447.000) de leur pourcentage réel d'accroissement jusqu'à 1910 (40 p. 100), nous devons avoir pour ces deux régions 2 025 000 Roumains. En retirant de ce chiffre les 600 000 Roumains du Banat, et un maximum de 100 000 émigrés, il reste pour le territoire qui nous occupe (Hongrie) 1 325 000 Roumains, soit 461000 de plus que ne l'indique la statistique hongroise de 1910 (864 000).

Ainsi le rapport des populations roumaine et magyare le plus approché de la vérité pour le territoire revendiqué par la Roumanie dans les régions nord-ouest de la Transylvanie doit être:

Pour 2.175.000 habitants 1.325.000 (60,9 p. 100) Roumains
et 531.000 (24,5 p. 100) Magyars.

II

Ces chiffres ne sont exagérés, ni en plus pour les Roumains, ni en moins pour les Magyars, et ils correspondent bien à ce que nous apprend l'étude des rapports ethniques anciens entre Roumains et Magyars. Cette étude montre que dans le territoire qui nous occupe, le principal élément ethnique a toujours été l'élément Roumain, et que la diminution qu'il paraît présenter

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

aujourd'hui est purement apparente, et dûe d'une part aux procédés de magyarisation et d'autre part aux falsifications des statistiques officielles de la Hongrie.

1. — Le *Schematismus* du diocèse ruthène gréco-catholique de Munkacs de 1822 (*Schematismus venerabilis cleri greci ritus catholicorum diocesis Munkacsiensis pro anno Domini 1822*, Budae) indique que l'élément roumain était absolument prédominant à cette époque dans le comitat de Satmar, car sur 288 communautés religieuses de ce comitat, 132 appartenaient exclusivement aux Roumains et 82 exclusivement aux Ruthènes. Le reste, soit 74, appartenait: 10 aux Roumains et aux Ruthènes, 31 aux Roumains et aux Magyars et 33 aux Roumains, aux Ruthènes et aux Magyars.

Dans le comitat de Satmar tout entier, il n'existait donc pas, à cette époque, une seule communauté religieuse exclusivement magyare. Le peu des Magyars qui se trouvaient alors dans ce comitat cohabitaient avec des Roumains ou avec des Roumains et des Ruthènes à la fois, ce qui établit l'origine roumaine et ruthène de la population de ces régions.

En ce qui concerne les habitants de Satmar, ceux-ci étaient, en 1822, au nombre de 82.000 dont 53.000 (64 p. 100) dans les communes exclusivement roumaines.

Si à ce dernier nombre nous ajoutons les Roumains qui vivaient dans les communes mixtes où cohabitaient Ruthènes et Magyars, nous constatons que la grande majorité de la population du comitat de Satmar était roumaine. Après ceux-ci, venaient les Ruthènes, et bien loin derrière, et en nombre incontestablement beaucoup plus réduits, les Magyars.

Mais ce n'est pas seulement dans le Bihor et le Satmar que l'élément roumain était prédominant, mais aussi dans certaines parties des comitats voisins; dans la région sud du comitat de Sabolci et dans la région est du comitat du Hajdu, c'est-à-dire au-delà de la ligne des revendications roumaines.

Dans deux districts du comitat de Sabolci: Nyrbator et N-Kallo, il y avait, en 1822, d'après le *schématisme* du diocèse de Munkacs, 36 communautés religieuses employant le roumain, le ruthène et le magyar comme langue liturgique.

Dans le comitat de Hajdu, d'après le même *schèmatisme*, dans toutes les communes des environs de Debretsin et à Debretsin même, on employait la langue roumaine dans les églises.

2. — Le *Schematismus* du diocèse roumain gréco-catholique d'Oradea-Mare de 1836 (*Schematismus venerabilis cleri diocesis Magno-Varadiensis graeci ritus catholicorum pro anno 1836*, Varadini) signale partout dans le comitat de Bihor, comme le *schématisme* précédent pour les comitats du Satmar, Sabolci et Hajdu, des communautés religieuses de langue roumaine, même dans les régions de l'extrême Ouest, où la dernière statistique hongroise n'enregistre que très peu ou même pas du tout de Roumains.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

3. — Vingt ans plus tard, Carol Czernig *(Ethnographie der Oesterreichischen Monarchie*, Wien, 1857, pages 65—69) indiquant la frontière du territoire ethnique roumain dans les régions Nord-Ouest de la Transylvanie montre que ce territoire était beaucoup plus étendu qu'on ne le prétend aujourd'hui. Il signale en effet, comme roumains, en dehors d'îlots ethniques au-delà de ce territoire, des localités (comme par exemple Satmar et Careii Mari) et des régions entières représentées d'ordinaire sur les cartes ethnographiques comme magyares.

4. — Enfin, d'après les données de la dernière statistique autrichienne en Hongrie, qui date de 1867 (Dr. Ad. Ficker, ouv. cit. page 95) l'élément roumain des territoires en question était relativement beaucoup plus nombreux qu'il ne semble l'être d'après la dernière statistique hongroise, comme on peut le voir par le tableau comparatif ci-dessous:

Comitats	1867		1910	
	Roumains	Magyars	Roumains	Magyars
Maramouresh	30,9 p. 100	8,7 p. 100	23,6 p. 100	14,7 p. 100
Ugocia	13,6 —	44,0 —	10,0 —	33,6 — [1]
Satmar	36,6 —	49,5 —	30,2 —	67,7 —
Sălagiu [2]	67,2 —	30,9 —	59,1 —	38,0 —
Bihor	45,6 —	51,3 —	41,1 —	56,6 —
Arad	68,9 —	18,6 —	57,9 —	30,0 —
Bichish	8,7 —	67,4 —	2,1 —	70,9 —
Cenad	20,7 —	58,4 —	9,7.—	72,2 —

[1] Pourcentage réduit en raison de l'accroissement par immigration du nombre des Ruthènes.

[2] Appelé, en 1867, Solnocul de Mijloc.

Ainsi, le nombre des Magyars aurait augmenté dans les derniers quarante ans pour chacun de ces comitats, dans une proportion variant entre 5 et 18 p. 100, tandis que le nombre des Roumains, non seulement n'aurait pas augmenté, mais aurait diminué dans une proportion variant entre 4 p. 100 et 11 p. 100.

De tout ce qui précède, il résulte que:

1° — Pendant la première moitié du siècle dernier, jusque dans les parties les plus extrêmes du territoire revendiqué aujourd'hui par les Roumains au Nord-Ouest de la Transylvanie, les Roumains étaient l'élément ethnique principal.

2° — Depuis la fondation de l'Etat dualiste hongrois (1867) jusqu'à nos jours, l'élément roumain de ce territoire aurait, suivant les statistiques hongroises, diminué, surtout dans les parties extrêmes, d'une façon inexplicable.

III

Il est evident qu'un élément ethnique aussi nombreux que l'était l'élément roumain de ces régions n'a pas pu être réduit en quelques dizaines d'années, et par endroits même complètement anéanti.

Cet élément continue à exister, même dans les parties extrêmes, en plus grand nombre que l'élément magyar. Mais ces Roumains sont maintenant en partie de langue magyare, ou bien ils ont été „camouflés" en Magyars dans les statistiques officielles.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

A la vérité, nulle part peut-être en Hongrie, on n'a entrepris une action de « magyarisation » plus violente et sur une plus grande échelle que dans cette région au détriment des Roumains.

Les moyens employés sont bien connus. Le dernier moyen employé, le plus révoltant doit être relevé: ce fut la fondation, en 1912, de l'évêché gréco-catholique magyar de Hajdu-Dorogh, ayant pour but la destruction des relations religieuses — par conséquent nationales — des Roumains de ces régions avec la masse roumaine principale.

Pour obtenir ce résultat, parmi les habitants des territoires dont nous nous occupons, on a pris uniquement des diocèses roumaines de Oradea Mare et Szamas-Ujvar, 55.000 fidèles dont seulement 23.000 parlent *aujourd'hui* le hongrois.

En ce qui concerne le „camouflage" de l'élément roumain de ces régions nous devons encore signaler un fait: tandis que la statistique hongroise donne pour le comitats Hajdu et Sabolci 79.000 gréco-orientaux et gréco-catholiquse, elles ne donne dans ces même comitats que le chiffre de 800 Roumains et Ruthènes alors que ces deux nationalités sont cependant, avec les Serbes, les seules en Hongrie appartenant à ces confessions.[1]

Ainsi donc, ce n'est que par les procédés violents de magyarisation et par la falsification systématique de la statistique au préjudice des autres nationalités que les Magyars peuvent prétendre à une majorité relative dans quelques régions du territoire revendiqué aujourd'hui par les Roumains au Nord-Ouest de la Transylvanie.

Quelle valeur ethnique peut avoir une majorité magyare ainsi maintenue? On le verra dans un avenir prochain quand, avec la nouvelle situation créée par la guerre européenne, la population en question reviendra d'elle-même à la masse ethnique à laquelle elle a été arrachée; car même la partie de cette population qui a perdu l'usage de la langue roumaine, a conservé sa conscience et son caractère ethnique roumains.

C'est en vertu de ces considérations que les Roumains revendiquent les régions dont nous nous sommes occupés ci-dessus, comme ayant appartenu à leur territoire ethnique avant la fondation de l'Etat dualiste austro-hongrois et comme leur revenant de droit après la disssolution de cette monarchie et la réduction de l'Etat magyar à ces frontières etniques et politiques naturelles.

■ Arh. St. Bucureşti., col. Microf. Franţa, r. 184, c. 689—706; Ministère des Affaires Etrangères, Direction des Affaires Politiques et Commerciales, Série Z, Carton, 577, Dossier 5. Europe 1918—1929, Roumanie, vol. 41, f. 93—109.

TERITORIUL REVENDICAT DE ROMÂNI LA NORD-VEST DE TRANSILVANIA PROPRIU-ZISĂ

I. I. C. Brătianu
Preşedintele al Consiliului de Miniştri
Ministru al Afacerilor Externe al României

Teritoriul revendicat de români la nord-vest de Transilvania propriu-zisă (Transilvania administrativă) este limitat de cursul superior al Tisei pînă la gura Someşului. Linia de demarcaţie se întinde apoi în direcţia sud-sud-vest

[1] A la fin du siècle dernier (en 1899), les Roumains de Nyr, comme on dénomme ordinairement cette avant-garde de l'élément roumain vers l'ouest (dans les Comitats de Sabolci et Hajdu), étaient au témoignage du Dr. Nestor, témoin très bien informé (*Liga Română*, No 18, Avril 1899) au nombre de 40.000. Si une partie d'entre eux n'employait plus la langue roumaine, il y avait des villages entiers parlant, tout comme aujourd'hui, exclusivement le roumain.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

pînă la un punct aflat la 6 km est de orașul Debrețin. De aici continuă pînă la Criș, pe care îl atinge la 3 km în aval de locul unde se întîlnesc cei 2 afluenți ai săi, Crișul Alb și Crișul Repede. Întîlnește în fine Tisa, în dreptul satului Algyó, la nord de Szegedin, trecînd pe la vest de satul Oroshaza și de satul Békésamson, la 3 km unde face o mică curbă.

Acest teritoriu cuprinde:

Părțile situate la sud de Tisa din comitatele Maramureș și Ugocea, comitatele Sălaj, Satu Mare, Bihor și Arad, partea sud-estică a comitatului Bichiș (districtele Bichiș, Bichiș-Ciaba și Gyula) și comitatul Cenad.

După datele statisticii ungare din 1910, rectificate prin scăderea din cifra ce indică pe unguri a celor 110 000 de israeliți, și prin mărirea numărului românilor în urma adăugării cifrei corespunzătoare a conaționalilor lor înregistrați de statistică ca fiind unguri de confesiune greco-orientală sau greco-catolică și (109 000), situație ce nu există de fapt în realitate, raportul între românii și ungurii care locuiesc acest teritoriu este următorul:

Din 2 175 000 locuitori	973 000 (44,7 la sută) români	
	883 545 (40,6 la sută) unguri	

Cifrele acestea sînt însă departe de a reprezenta raportul real dintre populația română și cea ungară, căci dacă corecțiile statisticii ungare care au condus la aceste cifre sînt exacte, ele sînt totuși incomplete, căci în fapt n-a fost posibil să se regăsească și să se scadă din numărul de unguri decît o parte din românii trecuți pe nedrept în statistică ca fiind unguri.

Pentru a ne apropia mai mult de realitate, trebuie să fie adusă statisticii ungare o altă corecție, și să se adauge la numărul românilor procentajul real de creștere a populației între 1867, data ultimei statistici austriece (Dr. Ad. Ficker, *Die Völkerstämme des Oesterreichisch-Ungarischen Monarchie,* Viena, 1869) și 1910 (data ultimei statistici ungare).

După calculele unui specialist (Prof. Dr. V. Meruțiu, *Românii între Tisa și Carpați*, Iași, 1915), acest procentaj este de cel puțin 10 la sută pe 10 ani respectiv 40 la sută pentru perioada 1867—1910, și nu 11 la sută, cum părea să fie pentru această perioadă, potrivit datelor ultimelor statistici ungare.

Într-adevăr, după cum se poate vedea din tabelul alăturat, potrivit datelor ungare, numărul ungurilor ar fi crescut între 1867 și 1910, în regiunile de care ne ocupăm, cu 85 la sută, în vreme ce, per ansamblu, populația ungară n-a crescut în această perioadă decît cu 33 la sută, iar românii, care reprezintă poporul cel mai prolific din fostul stat ungar (cu excepția rutenilor) n-ar fi crescut decît cu 11 la sută.

	Statistica din 1867	
	Români	Unguri
I În Transilvania propriu-zisă.....	1 200 000	673 000 (inclusiv secuii)
II În Ungaria și Banat	1 447 000	4 825 000
	2 647 000	5 498 000

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

		Statistica din 1910	
		Români	Unguri
I	În Transilvania	1 472 000	918 000
II	În Ungaria şi Banat	1 468 000	9 026 000
		2 940 000	9 944 000

Dacă adăugăm la numărul românilor, indicat de statistica austriacă din 1867 pentru Ungaria şi Banat (1 447 000) şi procentul real de creştere pînă în 1910 (40 la sută), obţinem pentru aceste regiuni cifra de 2 025 000 de români. Scăzînd din această cifră pe cei 600 000 de români din Banat, şi cel mult 100 000 de emigranţi, rămîne pentru teritoriul de care ne ocupăm (Ungaria) un total de 1 325 000 de români, adică cu 461 000 mai mult decît indică statistica ungară din 1910 (864 000).

În acest fel, raportul dintre populaţia română şi cea maghiară cel mai apropiat de realitate pentru teritoriul revendicat de România în regiunile nord-vestice ale Transilvaniei este următorul:

La 2 175 000 de locuitori 1 325 000 (60,9 la sută români)
şi 531 000 (24,5 la sută) unguri.

II

Aceste cifre nu reprezintă exagerări, nici în plus pentru români, nici în minus pentru unguri, şi corespund întocmai datelor pe care ni le oferă studiul raporturilor etnice vechi dintre români şi unguri. Acesta arată că în teritoriul de care ne ocupăm principalul element etnic a fost dintotdeauna elementul românesc, şi că scăderea pe care ar părea s-o prezinte astăzi este pur aparentă, ea datorîndu-se pe de o parte metodelor de maghiarizare şi pe de altă parte falsificărilor din statisticile oficiale ungureşti.

1. *Indexul* diocezei rutene greco-catolice Munkacs din 1822 *(Schematismus venerabilis cleri greci ritus catholicorum diocesis Munkacsiensis pro anno Domini 1822,* Buda*)* arată că elementul românesc era cu totul predominant în această epocă în comitatul Satu Mare, căci din cele 288 de comunităţi religioase ale acestui comitat, 132 aparţineau exclusiv românilor şi 82 exclusiv rutenilor. Restul, adică 74, aparţinea după cum urmează: 10 românilor şi rutenilor, 31 românilor şi ungurilor şi 33 românilor, rutenilor şi ungurilor.

În tot comitatul Satu Mare nu exista deci, la această epocă, nici măcar o singură comunitate religioasă exclusiv maghiară. Micul număr de unguri care locuiau atunci în acest comitat trăiau alături de români sau alături de români şi ruteni în acelaşi timp, lucru care defineşte originea românească sau ruteană a populaţiei din aceste zone.

Cît priveşte pe locuitorii din Satu Mare, aceştia erau în 1822 în număr de 82 000, dintre care 53 000 (64 la sută) în comune exclusiv româneşti.

Dacă la această ultimă cifră îi adăugăm pe românii care trăiau în comunele mixte, unde locuiau împreună ruteni şi maghiari, constatăm că marea majoritate a populaţiei comitatului Sătmar era românească. După ei veneau rutenii şi mult în urmă, şi în număr incontestabil mai redus, maghiarii.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Dar elementul românesc era predominant nu numai în Bihor și Sătmar, ci și în anumite zone din comitatele vecine: în zona sudică a comitatului Sabolci și în zona estică a comitatului Hajdu, adică dincolo de limita revendicărilor românești.

În două districte din comitatul Sabolci: Nyrbator și Nagy-Kallo, erau în 1822, potrivit indexului diocezei Munkacs, 36 de comunități religioase care foloseau româna, ruteana și maghiara ca limbă liturgică.

În comitatul Hajdu, potrivit aceluiași index, în toate comunele din raza Debreținului și chiar în Debrețin, se folosea limba română în biserică.

2. — *Indexul* diocezei române greco-catolice Oradea Mare din 1836 *(Schematismus venerabilis cleri diocesis Magno-Varadiensis graeci ritus catholicorum pro anno 1836,* Oradea*)* semnalează pretutindeni în comitatul Bihor, asemeni indexului precedent pentru comitatele Satu Mare, Sabolcs și Hajdu, comunități religioase de limbă română, chiar și în zonele din extremitatea vestică, în care ultima statistică ungară nu înregistrează deloc români sau numai foarte puțini.

3. — Douăzeci de ani mai tîrziu, Carol Czernig *(Ethnographie der Oesterreichischen Monarchie,* Viena, 1857, p. 65—69), referindu-se la granița teritoriului etnic românesc în zonele nord-vestice ale Transilvaniei, arată că acest teritoriu era cu mult mai întins decît se afirmă astăzi. El menționează ca românești, în afara insulelor etnice din afara acestui teritoriu, localități (ca de pildă Satu Mare și Careii Mari) și regiuni întregi prezentate de obicei în hărțile etnografice ca fiind ungurești.

4. — În sfîrșit, potrivit datelor din ultima statistică austriacă din Ungaria, ce datează din 1867 (Dr. Ad. Ficker, *op. cit.*, p. 95), elementul românesc din teritoriile în chestiune era relativ mult mai numeros decît pare a-l indica ultima statistică ungară, după cum se poate vedea din tabelul comparativ de mai jos:

Comitate	1867		1910	
	Români	Unguri	Români	Unguri
Maramureș	30,9%	8,7%	23,6%	14,7%
Ugocea	13,6—	44,0—	10,0—	33,6— [1]
Sătmar	36,6—	49,5—	30,2—	67,7—
Sălaj [2]	67,2—	30,9—	59,1—	38,0—
Bihor	45,6—	51,3—	41,1—	56,6—
Arad	68,9—	18,6—	57,9—	30,0—
Bichiș	8,7—	67,4	2,1—	70,9—
Cenad	20,7—	58,4—	9,7—	72,2—

[1] Procentaj redus dată fiind creșterea, în urma imigrării, a numărului rutenilor.
[2] Numit, în 1867, Solnocul de Mijloc.

În felul acesta, numărul ungurilor ar fi crescut în ultimii 40 de ani, în fiecare din aceste comitate, într-o proporție variind între 5 și 18%, în vreme ce numărul românilor, nu numai că n-ar fi crescut, dar ar fi scăzut într-o proporție între 4% și 11%.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Din cele de mai sus, rezultă că:

1. — În prima jumătate a secolului trecut, chiar și în porțiunile cele mai mărginașe ale teritoriului revendicat astăzi de români în nord-vestul Transilvaniei, românii constituiau elementul etnic principal.

2. — De la constituirea statului dualist ungar (1867) pînă în zilele noastre, elementul românesc din acest teritoriu, potrivit statisticilor ungare, s-ar fi diminuat, mai ales în zonele mărginașe, de o manieră inexplicabilă.

III

Este evident că un element etnic atît de numeros cum era elementul românesc din aceste regiuni n-a putut să scadă în cîteva zeci de ani, iar pe alocuri chiar să dispară complet.

Acest element continuă să existe, chiar și în ținuturile de margine, în număr mult mai mare decît elementul maghiar. Dar românii aceștia sînt acum în parte vorbitori de limbă maghiară, sau au fost „camuflați" în unguri în statisticile oficiale.

În realitate, nicăieri poate în Ungaria nu s-a întreprins o acțiune de „maghiarizare" mai violentă și pe o scară mai mare ca în această regiune, în detrimentul românilor.

Mijloacele întrebuințate sînt binecunoscute. Ultimul mijloc folosit, și cel mai revoltător, l-a constituit întemeierea, în 1912, a episcopiei greco-catolice maghiare de la Hajdu-Dorogh, ce avea drept scop distrugerea relațiilor religioase — și în consecință naționale — existente între românii din aceste ținuturi și masa românească principală.

Pentru a se ajunge la acest rezultat, dintre locuitorii de pe teritoriile de care ne ocupăm au fost aleși în exclusivitate din diocezele românești Oradea Mare și Samoș-Ujvar 55 000 de credincioși, din care doar 23 000 vorbesc *astăzi* maghiara.

În ceea ce privește „camuflarea" elementului românesc din aceste regiuni, trebuie să mai semnalăm un fapt: în vreme ce statistica ungară indică pentru comitatele Hajdu și Sabolci 79 000 de greco-orientali și greco-catolici, pentru aceleași comitete nu dă decît cifra de 800 de români și ruteni, cînd se știe că aceste naționalități sînt, alături de sîrbi, singurele din Ungaria care țin de această confesiune [1].

Așadar, numai în urma folosirii mijloacelor violente de maghiarizare și a falsificării sistematice a statisticii în detrimentul celorlalte naționalități pot ungurii pretinde că dețin o majoritate relativă în cîteva regiuni din teritoriul revendicat astăzi de români la nord-vest de Transilvania propriu-zisă.

---

[1] La sfîrșitul secolului trecut (în 1899), românii din Nyr, cum este denumit în mod obișnuit acest avanpost al elementului românesc înspre apus (în comitatele Sabolci și Hajdu), erau, după mărturia Dr. Nestor, martor foarte bine informat (*Liga Română*, No. 18, aprilie 1899), în număr de 40.000. Dacă o parte dintre ei nu mai folosea limba română, erau în schimb sate întregi care, întocmai ca și astăzi, vorbeau în exclusivitate românește.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Ce valoare etnică poate avea o majoritate maghiară menținută în acest chip? Se va vedea în viitorul apropiat cînd, datorită noii situații create de războiul european, populația respectivă va reveni de la sine în masa etnică de unde a fost smulsă: căci pînă și acea parte a acestei populații care a pierdut uzajul limbii române și-a păstrat conștiința și caracterul etnic românesc.

În virtutea acestor motivații, românii revendică regiunile de care ne-am ocupat mai sus, ca aparținînd teritoriului lor etnic dinainte de întemeierea statului dualist austro-ungar și revenindu-le de drept, în urma destrămării acestei monarhii și revenirii statului ungar la frontierele sale etnice și politice firești.

836

⟨1919⟩. Memoriul delegației române prezentat Conferinței de Pace, privind Banatul.

LA ROUMANIE
DEVANT LE CONGRÉS DE LA PAIX
Le Banat de Temeshvar [1]

Le Gouvernement Roumain a demandé à la Conférence de la Paix d'assurer la réunion au nouvel Etat roumain de toute la province comprise entre le Mouresh, la Theiss, le Danube et les Carpathes, et connue sous le nom de Banat de Temeshvar. Cette revendication est fondée non seulement sur des raisons ethniques et historiques, mais aussi sur la nécessité d'assurer aux populations du Banat des possibilités d'existence économique et politique indépendante. Elle est d'ailleurs conforme au voeu de la majorité des habitants du Banat.

Voici en quels termes elle a été présentée à la Conférence par la Délégation Roumaine:

„Il n'a pu venir à l'esprit de personne de contester à la Roumanie le droit de revendiquer l'union politique d'un territoire où les Roumains vivent depuis de longs siècles et où ils sont au nombre de 600.000 auprès de moins de 400.000 Allemands, colons venus depuis le XVIIIe siècle, et d'environ 300.000 Serbes, émigrés au XVe et surtout au XVIIIe siècle, pour ne parler que des éléments ethniques les plus importants.

„Mais l'on a imaginé de distinguer, dans le Banat, entre les régions où la population roumaine a la majorité absolue et celles où elle n'a qu'une majorité relative ou seulement une minorité importante; l'on a pensé qu'il serait possible de tracer à travers les plaines du Banat une frontière d'Etat entre les Roumains, à l'Est, qui seraient rattachés au royaume de Roumanie, et les non-Roumains, à l'Ouest, qui deviendraient sujets de l'Etat Serbe. Le Gouvernement Roumain estime que c'est là une erreur dangereuse.

„Le Banat n'est pas une expression géographique, c'est une réalité, une véritable province politique formant un tout complet et indivisible, aujourd'hui comme de tout temps dans l'histoire. Si bien qu'il est difficile de concevoir

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

qu'un Etat puisse demander ou accepter la possession d'une partie seulement de ce pays, et plus difficile encore d'espérer que, possesseur de cette partie, il saurait se soustraire à la nécessité de revendiquer bientôt le pays tout entier.

„Les cours d'eau, qui bordent le Banat sur trois côtés (Mouresh, Theiss, Danube) forment une frontière naturelle qui entoure une région de plaines, à l'Ouest, et une région de montagnes, à l'Est, étroitement liées entre elles. C'est la plaine du Banat qui donne aux habitants des montagnes l'alimentation en céréales, c'est dans cette plaine que viennent hiverner les nombreux troupeaux de la montagne; ce sont les montagnards qui fournissent aux habitants de la plaine leurs richesses forestières et minérales et les produits de l'élevage. Les plaines, riches et relativement moins peuplées, trouvent dans l'excédent de la population plus pauvre des montagnes les ressources de main-d'œuvre et de peuplement indispensables; la plaine et la montagne ne peuvent vivre ici l'une sans l'autre.

„Tous les réseaux des voies de communication par terre, par fer ou par eau, ne peuvent être avantageusement organisées dans le Banat que pour l'ensemble de la province, et l'établissement d'une frontière d'Etat qui les couperait en deux, aboutirait à rendre inutiles tous les efforts faits jusqu'ici, depuis le XVIIIe siècle, pour établir les communications indispensables à la vie économique dans cette région.

„Les rivières navigables et les canaux de la plaine conduisent à la Theiss et au Danube les lourds produits des montagnes de l'Est; le partage du Banat laisserait aux Roumains le cours supérieur des rivières, aux Serbes le cours inférieur et les canaux; on aboutirait ainsi à ruiner les avantages mêmes de la situation du Banat entre ses trois cours d'eau, en coupant pour toute une partie du pays le libre accès au Danube et à la Theiss.

„La Transylvanie elle-même, dont le Mouresh est la seule grande voie d'eau traversant le pays et pénétrant jusqu'au cœur de ses montagnes, serait privée d'un de ses débouchés les plus nécessaires. Les produits de ces forêts et de ses mines doivent normalement arriver au Danube et de là à la mer en descendant le cours du Mouresh et de la Theiss; une frontière serbo-roumaine entraverait leur cours à partir du Bas-Mouresh.

„Il ne servirait de rien d'affirmer solennellement et même de garantir en fait la liberté de navigation sur toutes les voies, fleuves, rivières, canaux. La navigation a besoin d'autre chose encore: d'organisation technique, d'entrepôts, d'installations mécaniques, commerciales, industrielles, pour conserver, manutentionner, répartir, ouvrer ou transformer les produits aux points et dans les conditions les plus avantageux (sic !).

„Tous ces secours, le commerce fluvial de la Transylvanie et du Banat les trouverait naturellement sur une rive roumaine de la Theiss et du Danube; il serait vain de les attendre de la bonne volonté d'un Etat étranger, pour les produits d'un autre Etat.

„Mais si l'on voulait malgré tout couper en deux le Banat par une frontière que l'on croirait ethnographique, il serait impossible de le faire sans violer de toutes parts la nécessaire équité.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

„Même dans la région où les Serbes sont en nombre, des groupes roumains importants sont mêlés parmi eux, et aussi des colonies germaniques qui ne peuvent être rattachées politiquement à aucun Etat de même nationalité, mais qu'il n'y a aucune raison de réunir à la Serbie, et qui ne pourraient en tout cas être toutes réunies à cet Etat à cause de leur répartition sur tout le centre du Banat : ces Allemands (Souabes), le jour où ils seront libres d'exprimer publiquement leur volonté dès maintenant certaine, refuseront d'ailleurs de se laisser partager entre la Serbie et la Roumanie et se rallieront de préférence à ce dernier Etat.

„Le mélange de ces diverses nationalités dans l'Ouest du Banat est tel que, pour détacher de la Roumanie les 200.000 Serbes qui se trouvent dans cette région, il faudrait annexer du même coup à la Serbie un nombre double de non-Serbes: Allemands, Magyars et Roumains. Et l'on aurait ainsi créé de nouveaux irrédentismes.

„Peut-être fera-t-on encore valoir, pour ôter aux Roumains au moins le Sud-Ouest du Banat, la nécessité de laisser devant Belgrade une zone de protection. Les leçons de la dernière année de la guerre ont pu singulièrement diminuer la croyance à l'utilité de cette protection et la valeur de l'argument qu'on en tirait.

„D'ailleurs la Roumanie y a déjà répondu en 1916 en insérant dans son traité avec les Puissances Alliées l'engagement de laisser sans travaux militaires et sans garnison toute une zone en face de la capitale actuelle de la Serbie.

„C'est là une garantie suffisante au point de vue défensif. Au contraire, l'établissement sur la rive gauche du Danube d'une zone de protection ayant le caractère d'une possession politique et militaire serbe constituerait une véritable tête de pont, c'est-à-dire une organisation militaire moins défensive qu'offensive.

„Depuis que l'Etat Serbe et l'Etat Roumain vivent en contact sur le Danube, l'histoire fournit les preuves de leurs nombreuses relations de commerce et de civilisation; elle n'a jamais enregistré entre eux un conflit; la volonté pacifique des deux peuples a trouvé une aide précieuse dans la frontière nette et certaine que le Danube établissait entre eux, frontière naturelle, frontière d'intérêts.

„Le Gouvernement Roumain est si bien convaincu de cette importance du Danube comme frontière pacifique qu'il s'est toujours interdit de jeter les yeux au delà de ce fleuve et de songer à la possibilité de réunir à la Roumanie nord-danubienne les nombreux Roumains établis en Serbie entre les vallées du Timok et de la Morava.

„Il croit en effet que, le Danube une fois franchi, une tête de pont une fois établie sur l'autre rive, des extensions territoriales de plus en plus grandes dans cette direction s'imposeraient chaque jour davantage comme une nécessité politique et économique. Les conflits surgiraient alors, sans solution pacifique possible, autour de frontières plus ou moins conventionnelles. Il n'est pas douteux que ces conflits, que la Roumanie s'est refusée à faire naître sur la rive droite du Danube, ne manqueraient pas de se produire sur la rive gauche, autour d'une frontière aussi incertaine et aussi inéquitable que celle, quelle qu'elle soit, qu'on tracerait à travers les plaines du Banat.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

„L'on a voulu faire croire que des concessions réciproques permettraient d'aboutir à l'établissement d'une frontière acceptable pour tous. Le fait grave est que, si l'on abandonne la frontière du Danube, aucune ligne frontière ne s'impose plus qu'une autre et que l'arbitraire peut alors passer indifféremment de l'une à l'autre. C'est ainsi que l'étendue des revendications serbes sur la rive gauche du Danube, dans le Banat, a varié suivant les dates où elles se sont produites. Mais, ou bien la frontière accordée à la Serbie lui donnerait un grand nombre de Serbes de la rive gauche et elle ne pourrait le faire qu'en englobant un nombre bien plus considérable de non-Serbes, si bien qu'on violerait, en voulant l'appliquer rigoureusement, le principe ethnique lui-même; ou bien elle ne donnerait à la Serbie qu'un nombre de Serbes trop peu important pour légitimer l'abandon de la frontière du Danube.

„En faisant franchir à la Serbie la frontière du Danube pour assurer à cet Etat une prétendue limite ethnographique, en espérant trouver dans cette concession une garantie pour l'organisation de la paix des peuples, on n'aboutirait qu'à la désorganisation économique, à l'arrêt du développement de toute une région et à la perspective des conflits." *(La Roumanie devant la Conférence de la Paix; ses revendications territoriales*, pages 11, 12, 13, 14).

Le Gouvernement Serbe a demandé au contraire que le Banat fût partagé entre la Roumanie et la Serbie, la région montagneuse de l'Est allant à la Roumanie, la région de plaines de l'Ouest et du Centre à la Serbie.

En dernier lieu, cette demande a fait l'objet d'un mémoire présenté à la Conférence de la Paix par la Délégation Serbe. Il a paru utile d'exposer dans les chapitres qui suivent les faits qui justifient les revendications roumaines et les rectifications qu'appellent les arguments présentés par le Gouvernement Serbe.

II

La situation ethnique dans le Banat

1. — Le Banat de Temeshvar comprend, au point de vue ethnique, des Roumains, des Germains (Souabes), des Serbes et des Magyars.

D'après la statistique officielle de l'Etat Hongrois pour 1910, les chiffres de population de chacune de ces nationalités et leurs proportions relatives sont:

Roumains	592.049	(37,0 %)
Souabes	387.545	(24,5 %)
Serbes	284.329	(18,0 %)
Magyars	221.509	(14,0 %)
Juifs	20.643	(1,3 %)
Divers [1]	76.058	(4,2 %)
Total	1.582.133	

Ce n'est pas seulement par leur nombre, mais aussi par leur extension territoriale que les Roumains occupent la première place parmi les nationa-

[1] Parmi lesquels: Slovaques: 22.131; Croates: 4.872; Ruthènes: 2.392.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

lités du Banat, car, sur les 39 districts que comptent les 3 départements (comitats) de cette province, ils se rencontrent dans 36, où ils sont !

Dans	18	districts,	plus de 50 %
—	2	—	de 40 à 50 %
—	3	—	de 30 à 40 %
—	6	—	de 20 à 30 %
—	7	—	de 10 à 20 %

Les Roumains occupent, avec la majorité de la population, toute la moitié Est du Banat et s'étendent comme minorité sur presque toute l'autre moitié, jusqu'au Danube et à la Theiss.

Ce n'est que dans l'angle formé au nord-ouest par la Theiss et le Mouresh, qu'ils sont moins de 10 %, dans le district de Torok-Kanizsa (majorité hongroise), de Nagy-Kikinda (majorité serbe) et de Torok-Becse (majorité serbe).

Après les Roumains viennent les Souabes, par leur extension territoriale comme par leur nombre. Ils se trouvent dans 26 districts sur 39, savoir:

Dans	4	districts,	plus de 50 %
—	1	—	de 40 à 50 %
—	7	—	de 30 à 40 %
—	7	—	de 20 à 30 %
—	7	—	de 10 à 20 %

L'élément allemand occupe, avec la majorité de la population, une grande partie du Nord, au milieu du Banat (département de Timish et de Torontal) d'où il s'étend comme minorité vers l'Est, le Sud et l'Ouest.

Vers l'Est, il ne pénètre que partiellement dans le territoire occupé par les Roumains; mais vers le Sud et l'Ouest, il arrive jusqu'au Danube et à la Theiss.

C'est seulement dans le district de Alibunar à majorité roumaine (département de Torontal) et dans l'angle Nord-Ouest, entre Theiss et Mouresh, que cet élément est moins de 10 %, dans les districts de Torok-Kanizsa et Torok-Becse (majorité serbe).

Par leur extension comme par leur nombre, les Serbes ne viennent qu'au troisième rang; ils se trouvent dans 17 districts sur 39, savoir:

Dans	3	districts	plus de 50 %
—	3	—	de 40 à 50 %
—	4	—	de 30 á 40 %
—	2	—	de 20 à 30 %
—	5	—	de 10 à 20 %

Ils sont répartis inégalement, tantôt en majorité, tantôt et le plus souvent en minorité, sur presque toute la moitié Ouest du pays.

Les Magyars forment la nationalité la moins nombreuse, quoique un peu plus étendue que les Serbes, car ils se trouvent dans 19 sur 39 districts, savoir:

Dans	1	district,	plus de 50 %
—	1	—	de 30 à 40
—	6	—	de 20 à 30
—	11	—	de 10 à 20

Ils ne sont en majorité que sur un seul point, entre Theiss et le Mouresh (district de Torok-Kanizsa). Par ailleurs, ils sont répandus avec de très petites minorités dans les trois départements du Banat.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Considérés d'ensemble dans la réalité de leur mélange territorial, les Roumains, les Souabes, les Serbes et les Magyars se partagent le Banat comme suit:

Roumains	20 districts		18	à majorité absolue;		2	à	majorité relative
Souabes	12	—	4	—	—	8	—	—
Serbes	6	—	3	—	—	3	—	—
Magyars	1	—	1	—	—			

2. — La situation ethnique de la région occidentale du Banat est compliquée par un mélange extrême des diverses nationalités qui l'habitent (Serbes, Souabes, Magyars et Roumains). Si les districts de l'Est appartiennent exclusivement aux Roumains, les 20 districts de l'Ouest sont partagés: 12 aux Souabes, 6 aux Serbes, 1 aux Magyars, 1 aux Roumains.

Les pourcentages qui suivent montrent surabondamment l'opposition entre l'homogénéité ethnique à l'Est et l'amalgame à l'Ouest.

En effet, tandis que, par exemple, à l'Est d'une ligne qui, commençant à Biserica-Alba, aboutirait au Mouresh, aux confins des deux comitats de Timish et de Totontal, les Roumains forment 55% de la population totale (le reste étant: Germains, 23%; Magyars, 11%; Serbes, 5%; autres, 6%); à l'Ouest de cette ligne, le peuple le plus nombreux de cette région (les Serbes) ne forme que 34% de la population totale (le reste étant: Germains, 26%; Magyars, 20%; Roumains, 14%; autres, 6%).

D'une part, outre que les Serbes ne forment pas la majorité absolue de la population dans ce territoire, ils n'y représentent même pas une continuité ethnique. Ils y sont partagés par des zones importantes d'autres popu-

I. Comitat de

	Population totale en 1910	Roumains	%	Allemands	%	Slovaques	Croates
1. Bega	23.825	16.897	70,8	962	4,0	57	19
2. Boksabanya	36.458	27.747	76,0	4.189	11,5	748	9
3. Bozovics	29.795	27.521	92,3	396	1,3	7	—
4. Facsad	24.895	19.932	79,7	724	2,9	47	1
5. Jam	35.593	32.526	91,4	655	1,8	2	1
6. Karansebes	35.802	30.755	85,9	3.069	8,5	338	17
7. Lugos	21.084	16.037	76,0	3.378	6,0	58	1
8. Maros	20.807	19.700	94,7	151	0,7	11	5
9. Ujmoldova	28.195	13.228	46,9	753	2,7	12	19
10. Oraviczabanya	44.608	27.890	62,5	12.437	27,8	598	59
11. Orsova	27.237	19.420	68,8	2.884	10,2	56	101
12. Resiczabanya	49.934	25.583	51,2	11.819	23,6	575	25
13. Temes	25.915	19.242	74,2	2.864	11,0	232	26
14. Teregova	33.182	29.461	88,8	3.032	9,1	5	6
Karansebes (ville)	7.999	3.916	48,9	2.419	30,2	35	15
Lugos (ville)	19.818	6.227	31,4	6.151	31,0	127	15
Totaux:	466.147	336.082	72,1	55.883	12,0	2.908	319

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

lations en quatre groupements ethniques. Ainsi, le groupement de Fehértemplom et Kevevara est séparé de celui de Antalfalva par une zone de populations germano-roumaines qui s'étendent entre les districts de Versecz et de Pancsova; le groupement d'Antalfalva est séparé du groupement de Pardany et de ceux de Nagy-Kikinda et de Torok-Becse par des zones de populations non serbes, surtout germaniques, qui s'étendent entre les districts de Versecz et de Nagy-Becskerek d'une part, entre Nagy-Becskerek et Ujarad de l'autre.

Bien plus, même à l'intérieur de ces groupements serbes et des zones de populations non-serbes, le mélange est tellement prononcé que sur une carte ethnographique représentant avec quelques détails les rapports des populations de la Hongrie, celle du professeur Cholnoky Jeno, de Cluj, qui ne peut être suspecté de partialité que pour les Magyars, la partie Ouest du Banat et surtout le Sud-Ouest, se présente comme un véritable mosaïque ethnique (voir la carte ci-annexée).

En fait, le mélange des populations est si intime dans cette région que, pour 240.000 Serbes, il y a dans le comitat de Torontal (Fehértemplom et Kevevara) 460.000 non-Serbes, c'est-à-dire un nombre à peu près double, dans lequel figurent 183.000 Germains, 129.000 Magyars et 102.000 Roumains.

3.— Tels étant, en réalité, le rapport des populations dans l'Ouest du Banat, tout partage de la domination politique du pays d'après le principe ethnique est impossible sans que la population soit consultée.

D'abord parce qu'une telle procédure serait contraire au droit des peuples à disposer de leur sort conformément à leurs intérêts. En second lieu parce que, excepté les Serbes, chacune des nationalités en cause, les Roumains et les Germains surtout, a ses raisons de ne pas accepter un semblable partage, raisons sur lesquelles on ne peut passer sans laisser subsister des causes de profond mécontentement et de dangereuse mésentente.

Krasso-Szorény

Ruthènes	Serbes	%	Magyars	%	Juifs	%	Autres	%	Orthodoxes et uniates
—	21	0,1	5.459	22,8	167	0,7	243	1,0	17.192
3	151	0,4	2.437	6,7	206	0,6	968	2,6	28.357
1	38	0,1	328	1,1	22	—	1.482	4,9	28.130
36	32	0,1	3.685	14,7	294	1,2	144	0,6	20.121
—	1.321	3,7	652	1,8	76	0,2	360	1,0	34.131
41	14	—	764	2,1	134	0,4	670	1,9	31.249
530	45	0,2	719	3,4	58	0,3	258	1,2	16.721
—	9	—	636	3,1	113	0,5	182	0,8	19.404
1	10.513	37,3	550	1,9	54	0,2	3.065	10,9	24.076
86	310	0,7	1.566	3,5	290	0,6	1.372	3,1	28.734
1	1.707	6,0	2.280	8,1	349	1,2	1.439	5,1	21.568
43	175	0,3	2.471	4,9	560	1,1	8.687	17,4	26.800
1.593	41	0,1	1.109	4,3	84	0,3	724	2,8	21.474
9	13	0,4	338	1,0	98	0,3	220	6,7	28.438
2	67	0,8	1.001	12,5	412	5,1	132	1,6	4.112
5	221	1,1	4.997	25,2	1.878	9,4	197	1,0	6.648
2.351	14.674	3,1	28.992	6,3	4.795	1,0	20.143	4,3	357.159

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Les Roumains par exemple (population de la moitié Est du Banat atteinte, comme nous l'avons vu, dans ses intérêts économiques les plus vitaux) considéreraient comme la plus grande injustice envers eux l'institution d'une frontière qui, mauvaise comme frontière économique, ne serait pas davantage une frontière naturelle, ethnique et politique. Il resterait plus de Roumains (14%) dans le territoire du Sud-Ouest, qu'il ne resterait de Serbes dans le territoire du Nord-Est (5%). Cette frontière arbitraire serait une source perma-

II. Comitat de

	Population totale en 1910	Roumains	%	Allemands	%	Slovaques	Croates
1. Buziasfurdo	35.762	22.820	63,8	5.654	15,8	667	5
2. Csakova	30.479	17.376	57,0	8.992	29,5	73	8
3. Detta	28.495	9.701	34,0	9.146	32,1	579	38
4. Fehértemplom	36.831	8.234	22,3	4.791	13,0	42	6
6. Kevevara	35.482	5.705	16,1	6.587	18,6	42	31
5. Central	46.372	16.109	34,7	22.635	48,8	90	6
7. Lippa	34.833	21.215	60,9	10.646	30,5	32	4
8. Temesrekas	35.933	19.748	54,9	5.576	15,5	606	10
9. Ujarad	34.117	9.289	27,2	19.319	56,6	138	3
10. Versecz	36.978	18.174	49,1	8.605	23,3	194	2
11. Vinga	34.104	10.408	30,5	12.670	33,7	107	2
Fehértemplom (ville)	11.524	1.806	1,8	6.062	52,6	42	19
Temesvar	72.555	7.566	7,6	31.644	43,6	341	148
Versecz (ville)	27.370	879	3,2	13.556	49,5	127	38
Totaux:	500.835	169.030	33,8	165.883	33,1	3.080	350

III. Comitat de

	Population totale en 1910	Roumains	%	Allemands	%	Slovaques	Croates
1. Alibunar	29.292	14.982	51,3	755	2,6	988	6
2. Antalfalva	47.044	5.442	11,6	1.849	3,9	8.623	365
3. Banlok	27.667	5.637	24,0	8.403	30,4	823	78
4. Csene	30.936	3.626	11,7	16.468	53,0	9	714
5. Modos	27.048	3.877	14,3	9.905	36,6	61	905
6. Nagybecskerek	54.715	10.581	19,3	16.485	30,1	3.265	573
7. Nagykikinda	33.009	238	0,7	9.875	29,9	5	4
8. Nagyszentmiklos	43.442	10.239	23,6	12.921	29,7	125	2
9. Pancsova	47.877	10.735	22,4	15.573	32,5	1.045	1.277
10. Pardany	27.171	4.007	14,7	7.153	26,3	13	21
11. Perjamos	30.334	8.218	27,1	16.692	55,0	80	7
12. Toeroekbecse	48.464	110	0,2	1.054	2,3	10	3
13. Toeroekkanizsa	47.639	2.058	4,3	2.961	6,2	294	5
14. Zsombolya	46.904	4.643	9,9	25.552	54,4	50	21
Nagybecskerek (ville)	26.006	339	1,3	6.811	26,2	456	74
Nagykikinda	26.795	436	1,6	5.855	21,8	52	13
Pancsova (ville)	28.808	769	3,7	7.467	35,9	244	135
Totaux:	615.151	86.937	14,1	165.779	26,9	16.143	4.203

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

nente de conflits avec les Serbes, ce que les Roumains, dans l'avenir comme dans le passé, tiennent à éviter.

A leur tour, les Souabes qui, comme les Saxons de Transylvanie, ont toujours constitué dans la vie politique un corps national séparé, ont tout intérêt à ne pas être repartis dans deux dominations politiques, mais à rester sous une seule et même domination, parce qu'ainsi il leur sera plus facile d'affirmer et de soutenir leurs intérêts nationaux communs.

Temes

Ruthènes	Serbes	%	Magyars	%	Juifs	%	Autres	%	Orthodoxes et uniates
—	88	0,2	5.993	16,7	284	0,8	251	0,7	23.364
—	621	2,0	2.755	9,0	194	0,6	460	1,5	18.475
—	1.943	6,8	5.442	19,1	280	0,9	1.366	4,8	11.838
—	20.987	57,0	868	2,3	41	0,1	1.862	5,0	30.081
2	16.795	47,3	5.254	14,8	101	0,3	965	2,7	22.951
6	897	1,9	5.992	12,9	100	0,2	537	1,2	17.459
—	74	0,2	2.265	6,5	438	1,2	159	0,4	21.457
5	3.144	8,7	5.196	14,4	266	0,7	1.352	3,8	23.371
1	2.036	5,9	2.933	0,6	138	0,4	260	0,8	11.732
—	5.531	14,9	3.398	9,2	24	0,0	1.050	2,8	23.922
—	3.711	10,8	4.196	12,3	147	0,4	2.863	8,4	14.278
3	1.994	17,3	963	8,3	250	2,2	385	3,3	3.908
4	3.482	4,8	21.824	30,1	6.728	9,2	818	1,2	11.975
9	8.602	31,4	3.147	11,5	743	2,7	269	0,1	9.627
30	69.905	13,9	70.126	14,0	9.734	2,0	12.597	2,5	244.438

Torontal

Ruthènes	Serbes	%	Magyars	%	Juifs	%	Autres	%	Orthodoxes et uniates
—	11.793	40,3	482	1,6	106	0,4	180	0,6	26.766
—	24.530	52,1	5.639	11,9	318	0,7	278	0,6	29.722
—	4.503	16,3	6.293	22,7	92	0,3	838	3,0	11.474
—	5.765	18,6	3.608	11,7	128	0,4	618	2,0	9.721
3	6.959	25,7	4.524	16,7	161	0,6	653	2,4	11.084
—	14.445	26,4	8.287	15,1	286	0,5	793	1,4	25.229
1	15.351	46,5	7.071	21,4	227	0,7	237	0,7	15.837
1	2.830	6,5	10.325	23,7	657	1,5	6.342	14,6	13.418
—	14.930	31,2	3.092	6,4	56	0,1	1.169	2,4	25.976
1	9.708	35,7	5.965	21,9	133	0,5	171	0,6	13.961
1	3.416	11,2	1.203	3,9	149	0,5	568	1,9	12.070
1	32.938	67,9	13.734	30,6	402	0,9	212	0,5	33.206
1	17.099	35,9	24.510	51,4	451	0,9	260	0,5	19.452
—	3.687	7,8	11.798	25,1	228	1,0	925	2,0	8.694
1	8.934	34,3	7.916	30,4	1.232	4,7	243	0,9	9.434
1	14.148	52,8	5.186	19,3	782	2,9	322	1,2	14.480
1	8.714	41,8	2.658	12,8	706	3,4	114	0,5	9.586
11	199.750	32,4	122.291	19,9	6.114	1,0	13.923	2,3	290.470

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Ensemble du Banat

Comitats	Population 1910	Roumains	%	Allemands	%	Slovaques
I. Krasso-Szorény	466.147	336.082	72,1	55.883	12,0	2.908
II. Temes	500.835	169.030	33,8	165.883	33,1	3.080
III. Torontal	615.151	86.937	14,1	165.779	26,9	16.143
Totaux	1.582.133	592.049	37,4	387.545	24,5	22.131

Comitats	Croates	Ruthènes	Serbes	%	Magyars	%
I. Krasso-Szorény	319	2.351	14.674	3,1	28.992	6,3
II. Temes	350	30	69.905	13,9	70.226	14,0
III. Torontal	4.203	11	199.750	32,5	122.291	19,0
Totaux:	4.872	2.392	284.329	17,9	221.509	14,0

Comitats	Juifs	%	Autres	%	Orthodoxes et uniates
I. Krasso-Szorény	4.795	1,0	20.143	4,3	357.159
II. Temes	9.734	2,0	12.597	2,5	244.438
III. Torontal	6.114	1,0	13.923	2,3	290.470
Totaux:	20.643	1,4	46.663	2,9	892.067

III

Les voies navigables du Banat

Un examen rapide du système de voies navigables dans le Banat suffira à fournir une preuve des irréductibles difficultés économiques auxquelles aboutirait toute division de cette province.

Dans la partie méridionale de la plaine hongroise se trouve un nœud hydrographique de premier ordre, constitué par la convergence de la Save, de la Drave, de la Theiss et du Danube.

Les affluents du Danube sont navigables et un système de canaux existants et projetés augmente la valeur économique de ce système qui englobe le Banat.

Cette province est comprise entre le Danube au Sud, la Theiss à l'Ouest et le Mouresh au Nord. Le comitat de Torontal, partie occidentale du Banat, s'appuie sur la Theiss et commande à la fois l'embouchure du Mouresh dans la Theiss et l'embouchure de la Theiss dans le Danube.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

D'après les statistique officielles, le Banat possède les voies navigable suivantes:

1°. La rive gauche du Mouresh	118 km.	navigables pour des bateaux à vapeur
2°. Le Temesh (88 km. navigables pour des peniches, etc.)	3 km.	— —
3°. La Bega (de Temeshvar à la Theiss)	115 km.	— —
4°. La Theiss, rive gauche, du Mouresh au Danube	180 km.	approximativement
5°. Le Danube, rive gauche, de l'embouchure de la Theiss à Vârciorova (Portes de Fer)	250 km.	
Total:	666 km.	approximativement

Sur ces 666 kilomètres approximativement, 460 kilomètres reviennent au comitat de Torontal, c'est-à-dire toute la distance sur la Theiss jusqu'à son embouchure, la majeure partie du Mouresh inférieur jusqu'à son embouchure dans la Theiss, presque toute la partie navigable de la Bega, le Temesh et une bonne partie du Danube en aval de Belgrade.

L'importance économique de ces voies avant la guerre a été très considérable. Sur la Bega seule, le mouvement accuse plus de 400.000 tonnes de marchandises et plus de 8.500 troncs de sapin, provenant des montagnes du Banat.

Il est à remarquer, en outre, que la ligne principale de chemin de fer: Vienne ou Prague, Budapest, Szegedin, Temeshvar, Bucarest, Constantsa, Constantinople, sur laquelle circulait avant la guerre l'Express-Orient de Paris-Londres-Ostende à Constantinople par Constantsa traverse le Torontal entre Szegedin et Temeshvar.

De ces quelques données il résulte clairement que le possesseur du Torontal commande la rive gauche des cours inférieurs du Mouresh et de la Theiss et leurs embouchures, et que si ce possesseur est également maître de la rive droite de la Theiss, il exerce un contrôle complet sur tout le réseau des voies de communication qui entrent dans le nœud hydrographique, dont les Serbes veulent tenir la clef à Belgrade.

Cet état de choses devient encore plus grave quand on envisage spécialement l'arrière-pays du Mouresh, la Transylvanie. C'est un pays forestier (38,58% de sa superficie), pauvre en terres labourables (27,12%), riche en générateurs d'énergie (chutes d'eau, charbon, gaz naturels) et en matières premières, minières et autres — pays qui disposera d'un excédènt important d'énergie humaine. La proximité de la grande voie du Danube et la possibilité de descendre vers celle-ci par le Mouresh et la Theiss feront, dans l'avenir, de la Transylvanie un pays de grand développement industriel.

Un des principes économiques les plus élémentaires demande qu'un pays industriel qui se trouve dans de pareilles conditions ait la possibilité de disposer à son gré de ses voies naturelles de transport vers la voie internationale: la voie du Danube. Il a besoin, en outre, de frontières naturelles pour que son expansion économique puisse se faire dans toute son ampleur.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Or, cette liberté de développement économique, à laquelle aspirent d'ailleurs tous les pays, n'existerait pas pour la Roumanie si une partie quelconque du Torontal était en la possession d'un autre Etat.

Un coup d'œil jeté sur une carte des voies navigables et des chemins de fer montre aisément que la possession par les Serbes d'une partie du Torontal leur permettrait un contrôle de tout le mouvement convergent vers le Danube international, et, par répercussion, une influence économique sur les pays producteurs.

Les quelques chiffres qui suivent permettent de se faire une image de l'importance du mouvement de navigation dans la partie considérée du système fluvial.

En 1911, la Société Impériale Royale de navigation à vapeur sur le Danube et la Société Hongroise de navigation fluviale et maritime, deux des principales Sociétés de la navigation dans le bassin hongrois du Danube, ont transporté:

2.548.110	tonnes	de marchandises, dont
1.989.107	—	sur le Danube
175.867,7	—	sur la Theiss
287.135,3	—	sur la Save
96.300	—	sur la Drave.

Ces chiffres sont inférieurs à la réalité par le fait que n'y sont pas compris les transports effectués par d'autres. Plus instructif encore est le mouvement sur les canaux principaux. Ainsi, sur le canal François, qui relie le Danube à la Theiss à travers la plaine de la Batchka, ont été transportées 312.282 tonnes et sur le canal Bega, entre Temeshvar et la Theiss, 410.960 tonnes.

Les quantités se référant au Danube sont supérieures à la réalité par le fait qu'il ne faudrait considérer que la partie du fleuve en aval de Budapest. Mais, par contre , il nous manque des données sur les affluents de la Theiss.

En résumé, d'après les statistiques officielles, le mouvement des deux principales Sociétés de navigation fluviale en Hongrie, accuse presque 2 millions de tonnes de marchandises sur le Danube: 560.000 tonnes sur les affluents inférieurs. Il faut y ajouter un mouvement total de plus de 720.000 tonnes sur les deux principaux canaux.

Donc, pour tout le système dont le point de convergence est Belgrade, on constate un mouvement de plus de 1.280.000 tonnes sur les affluents du Danube et les canaux principaux, sans compter le flottage sur les rivières descendant des Carpathes.

A ce chiffre, il faut ajouter en outre l'énorme trafic sur le Danube même, en aval de Budapest, pour se faire une juste idée de l'importance économique de ce système de navigation fluviale dont on voudrait que Belgrade devînt la clef.

IV

Les Roumains du Banat
(Aperçu Historique)

La Délégation serbe a présenté à la Conférence de la Paix une revue sommaire de l'histoire du Banat, d'où il paraîtrait resulter que les Serbes ont seuls joué un rôle dans l'histoire de cette province, où les Roumains ne seraient que des nouveaux venus.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Un exposé sommaire de l'histoire des Roumains du Banat suffira à montrer l'importance de l'élément roumain dans le passé de cette province.

1. — *Avant la Conquête Magyare*

La continuité de la vie latine n'a jamais cessé dans le Banat depuis la colonisation romaine de la Dacie. Cette continuité est attestée par Priscus, historiographe byzantin, envoyé par l'empereur Théodose II à la cour d'Attila, en 448.

A l'époque où les Slaves descendent dans les vallées danubiennes (VIe siècle), la population romaine de Dacie était constituée assez solidement pour que leur influence prolongée et puissante ne lui ait rien fait perdre du caractère latin de la langue, du fond romain de la religion et des éléments essentiels de sa culture, elle aussi romaine.

Cette population est encore restée romaine, même après le passage des Slaves au Sud du Danube (VIIe siècle). Au moment de l'arrivée des Magyars dans le Banat, au Xe siècle, ceux-ci n'ont trouvé dans cette région que les tribus bulgares du duc Ahtoum et les Roumains indigènes du duc Glad *(Anonymus notarius regis Belae)*.

Ainsi, lors de la constitution des premières organisations d'Etat serbes (X^e — XIIe siècles), le Banat se trouvait sous la domination des Magyars, mais les descendants des colons latins, les Roumains, étaient l'élément ethnique principal du pays.

2. — *De la Conquête Magyare jusqu'au XVe siècle*

La situation, l'organisation et le rôle de l'élément roumain dans le Banat, sous la dynastie arpadienne (jusqu'à 1300) comme sous les Angevins et leurs successeurs (1526) sont connus par les centaines de diplômes publiés par les historiens hongrois et roumains.

Un de ces diplômes, du 29 août 1457, par lequel Ladislas le Posthume récompense les services que les Roumains du Banat ont rendus aux rois de Hongrie, ses prédécesseurs, et à lui-même, en confirmant leurs anciennes libertés et leurs anciens droits et privilèges *(eorum libertatibus, praerogativis et juribus, praedecessores nostros reges Hungariae ispsis concessa sunt... manutenere et conservare promittimus)*, nous donne des éclaircissements suffisants sur la situation sociale et juridique des Roumains, leur organisation politique et administrative et le rôle qu'ils ont eu comme défenseurs des frontières de leur territoire national (au XIe et XIIe siècles contre les Byzantins, au XVe et XVIe contre les Turcs).

Ils étaient répartis en trois classes: les nobles, les cnèzes et les paysans. Les nobles, égaux en tout aux autres nobles du pays, ne pouvaient être jugés que par leurs comtes et avaient droit d'appel au roi. Les cnèzes étaient exemptés de tout impôt dû au roi ou à d'autres et jouissaient, en ce qui concerne les juridictions, des mêmes privilèges que les nobles. Les gens du commun, les paysans, ne pouvaient être exécutés pour dettes et étaient jugés seulement par les nobles, leurs seigneurs naturels. La justice se rendait *more valachico, juxta ritum Valachie,* ou, plus précisément, *juxta antiquam et approbatam legem districtuum valachicalium universorum.*

Ces districts, désignés dans les documents comme *sedes valachicales,* constituaient l'organisation politique et administrative à caractère national des Roumains du Banat.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

A la tête de chaque district était un juge, un notaire et plusieurs assesseurs de justice; à la tête de tous les districts était un comte, choisi parmi les indigènes, avec des attributions administratives, judiciaires et militaires; enfin, comme autorité générale des districts, à côté du comte, était l'*universitas nobilium.*

Le droit de propriété des Roumains dans leurs districts était absolu; personne ne pouvait prendre ou séquestrer les biens, pas même des paysans, à plus forte raison des cnèzes ou des nobles. Le roi lui-même s'engageait à ne pas faire de donation à l'intérieur de leurs districts si ce n'est avec leur assentiment, et à ne jamais séparer les districts les uns des autres; ceux-ci devaient, en outre, rester en rapport direct avec la couronne.

Pour le rôle militaire des Roumains du Banat, le diplôme en question montre que, comme habitants des frontières du royaume, ils défendaient les gués du Danube contre les Turcs qui faisaient des incursions dans cette région.

En cette qualité, les Roumains ont été pendant longtemps les gardes frontières du pays, prenart une part active et importante à toutes les expéditions et à toutes les guerres contre les Turcs, entreprises par Jean Corvin (mort en 1557 /sic !/ et par le brave comte de Temesvhar /sic !/, Paul Chinez (mort en 1494), tous deux Roumains d'origine.

3. — *Depuis le XVe siècle jusqu'à l'occupation complète du Banat par les Turcs (1658)*

Telle était l'organisation des Roumains du Banat lors de la venue et l'établissement dans le pays de premières colonies de quelque importance de populations étrangères (Serbes) dans la deuxième moitié du XVe siècle.

Aucune immigration serbe de quelque importance n'est attestée auparavant. Jirecék, le plus profond connaisseur des peuples slaves du Sud-Est de l'Europe, n'a, dans son importante œuvre historique, *Geschichte der Serben*, pas une seule page relative au Serbes du Banat avant la mort du tsar Douchan (1355).

Cela s'explique, car s'est seulement après la défaite de Kossovo (1389) que les Serbes ont commencé à chercher un refuge au nord du Danube, dans la Hongrie méridionale et dans le Banat; mais ils ne sont venus en groupes considérables qu'après la destruction définitive de l'Etat serbe (1459).

D'ailleurs, leur nombre n'a pas pu, même à cette époque, être aussi considérable que l'indique, par exemple, le roi Mathias Corvin dans une lettre au Pape (200.000); on ne s'expliquerait pas autrement pour quoi les Serbes ont été et sont toujours restés de beaucoup inférieurs en nombre aux Roumains et pourquoi, lors de la reprise du Banat (1718), la partie occidentale du pays était en grande partie déserte.

A peu près à l'époque de l'établissement des Serbes dans le Banat, une partie de la noblesse roumaine, en raison de l'intolérance religieuse, abjure sa vieille croyance orthodoxe et devient catholique en se magyarisant.

Les Roumains perdent naturellement par là de leur importance politique; toutefois, ils continuent, après la catastrophe de Mohacs (1526), et même après que le Banat fut tombé au pouvoir des Turcs (1552), leur vie nationale particulière dans les districts roumains, ayant pour centres Lugosh et Caransebesh.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Pendant plus d'un siècle, jusqu'en 1658, ces districts conservent leur organisation politique et administrative autonome, et les habitants leurs anciennes libertés, privilèges et droits, car le diplôme de Ladislas le Posthume, de 1457, a été confirmé intégralement par les princes de Transylvanie (Gabriel Bathory, le 3 avril 1609), suzerains, comme successeurs des rois de Hongrie, des districts roumains du Banat.

Ainsi, tandis que, sous la domination de plus de cent cinquante ans des Turcs dans le Banat, toute vie politique chrétienne a disparu dans la région Ouest du pays, elle s'est maintenue dans la région Est, dans les districts roumains, où s'étaient d'ailleurs retirés la plus grande partie des Roumains des régions tombées sous la domination turque.

Cette vie a un caractère spécifique roumain si prononcé qu'un écrivain étranger, l'Italien Gromo, nomme, en 1550, le Banat: „Valachie citérieure"; que les Jésuites, venus quelque temps après dans cette région pour combattre la propagande de la Réforme, durent prêcher en roumain pour être compris, et qu'enfin une activité littéraire particulièrement importante dans l'histoire de la culture roumaine a existé à Lugosh (1580), où elle se manifeste par la première traduction en langue roumaine de l'Ancien Testament.

Dans la chronique politique des XVIe et XVIIe siècles des districts roumains du Banat, se reflète une quantité d'événements importants du temps. Quand Sigismond Bathory lève l'étendard de la révolte contre les Turcs (1594), les Roumains participent aussi au soulèvement de la population chrétienne du Banat, sous la conduite de Georges Palatici, ban de Lugosh. Puis, quand Michel le Brave, prince de Valachie, s'empare de la Transylvanie (1599) et de la Moldavie (1600), réalisant, pour peu de temps, l'union de ces trois provinces roumaines, les districts du Banat se trouvent aussi sous le sceptre du prince roumain. Quand, enfin, le prince Mathieu Bassarab monte sur le trône de Valachie (1634), ce sont les Roumains des districts du Banat qui lui apportent le secours de leurs armes.

Les bans de Lugosh et de Caransebesh jouent un rôle important dans les relations entre les Turcs du Banat et les princes de Transylvanie. Deux d'entre eux, Bocskay (1605) et Barcsai (1658) deviennent même princes de Transylvanie.

4. — *Les Invasions et les Colonisations serbes, magyares et allemandes dans le Banat au XVIIIe siècle*

A partir du moment où la domination ottomane s'installe dans le Banat entier (1658), la vie politique chrétienne disparaît de cette province.

Harcelée et dépossédée de ses biens, même dans les montagnes, une partie de la noblesse roumaine cherche refuge en Transylvanie, dans les régions de Turda et Alba-Julia, où toutes les facilités lui furent offertes pour s'établir.

Mais cet état de choses ne dura pas longtemps. Peu après survinrent les luttes contre la domination ottomane en Hongrie, luttes qui eurent pour résultat, entre autres, la libération du Banat.

Pour obtenir, dans ces luttes, le concours des chrétiens des Balkans, l'empereur Léopold Ier offrit aux peulpes subjugués du Sud du Danube des avantages matériels considérables et de privilèges politiques importants, dans le cas où ils viendraient s'établir dans la Hongrie méridionale et prendre les armes contre les Turcs (1690).

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

A la suite de cette offre, un grand nombre de Serbes et autres chrétiens balkaniques, près de 30 000 familles, passèrent le Danube et, sous la direction du patriarche Arsenie Cernoevici, s'établirent dans la Slavonie, la Sirmie et la Batchka.

Ce ne fut que plus tard, et seulement après l'abandon complet du Banat par les Turcs (1718), qu'une partie de ces populations passa la Theiss et s'installa dans la région occidentale de ce pays, très peu peuplée à ce moment.

En effet, une statistique autrichienne faite en 1719, peu après la prise de possession du Banat, montre que, dans la partie centrale et orientale de cette province, le nombre des villages et des maisons était beaucoup plus grand que dans sa partie occidentale: du nombre total de 662 villages avec 21 279 maisons, dans le Banat entier, 581 villages (aujourd'hui *585*), avec 19 481 maisons se trouvaient dans la région du Carash et du Temesh, et seulement 81 villages (aujourd'hui *208*), avec 1 798 maisons dans la région occidentale du Torontal.

Alors comme aujourd'hui, les Roumains constituaient donc l'élément ethnique fondamental, tandis que les descendents des immigrants serbes du XVe siècle étaient comparativement bien moins nombreux. Il en eût été autrement, sans doute, si ces immigrations serbes avaient eu les proportions que leur avait attribuées le roi Mathias Corvin dans sa lettre au Pape (1483).

La population serbe du Banat n'a pris une certaine consistance qu'avec l'arrivée, d'outre-Theiss, des Serbes réfugiés du patriarche Cernoevici (1720—22) et avec les immigrations serbes ultérieures, durant tout le XVIIIe siècle.

A la même époque, vinrent s'installer dans le pays les Magyars. La domination ottomane de plus de cent cinquante ans avait détruit, dans le Banat, jusqu'aux vestiges mêmes des Magyars. Ce n'est qu'à partir de 1718 que les Hongrois commencent à passer la Theiss et le Mouresh, ce qui explique d'ailleurs leur présence en plus grand nombre au confluent de ces deux rivières. L'immigration magyare dans le Banat, comme l'immigration serbe, a continué, encouragée par la domination d'abord autrichienne et ensuite hongroise, pendant tout le XVIIIe siècle et aussi le XIXe. Même ces tout derniers temps, des colonisations magyares ont eu lieu surtout dans les régions purement roumaines.

En même temps que les Serbes et les Magyars, amis en bien plus grand nombre et mieux favorisés, vinrent les colons allemands (Souabes) depuis 1720 jusqu'en 1840. Leur colonisation fut particulièrement intense sous Marie Thérèse et Joseph II. Leur but était double: repeupler et mettre en valeur le pays et le germaniser en même temps. En effet, leur nombre, celui particulièrement des Allemands venus du Rhin, de Bavière, Baden, Luxembourg, Basse-Autriche, Brême, Vorarlberg, Kriana et Moravie, était si grand que, s'ils n'avaient pas été décimés par le paludisme, le Banat entier, selon un historien compétent, serait aujourd'hui un pays allemand.

5. — *Les Roumains du Banat aux XVIIIe et XIXe siècles*

Le mélange de populations, qui fait de la partie occidentale du Banat une mosaïque ethnique, ne date que du XVIIIe siècle. Toutes ces colonisations furent faites au détriment des habitants autochtones du pays, qui étaient les

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Roumains et qui se voyaient ainsi forcés de se retirer, pour la troisième fois, dans la partie occidentale du pays.

L'expropriation des Roumains et leur expulsion des régions colonisées a été avouée par Joseph II dans l'une de ses lettres concernant l'administration du Banat: „Avec les Valaques (Roumains), on procède — écrit-il — comme avec des esclaves. On a commis à leur égard une grande erreur quand on leur a pris leurs terres les meilleures pour les donner aux colons et qu'on les a obligés de se déplacer, quoiqu'ils fussent les habitants les plus anciens du Banat."

Néanmoins, les Roumains restèrent, comme dans le passé, la population principale et la plus nombreuse du pays, car, des 317.000 habitants, nombre donné par la statistique de Grisellini (1774) pour la population du Banat (excepté les confins militaires), plus de la moitié étaient des Roumains (181 000) et un quart seulement Serbes (78 000).

Si, par les colonisations serbes, allemandes et magyares, du XVIIe siècle, on n'a pas réussi à détruire le caractère ethnique roumain du Banat-on a obtenu la subordination au point de vue religieux et scolaire de la nation roumaine à la nation serbe.

En effet, les Roumains orthodoxes, ayant perdu, par l'union d'une partie des Roumains de Transylvanie et de Hongrie à l'Eglise catholique, leur ancienne hiérarchie ecclésiastique, furent soumis à la juridiction du patriarcat serbe de Carlovitz, en vertu des privilèges accordés à Arsène Cernoevici lors de son arrivée en Hongrie.

La subordination religieuse et scolaire des Roumains aux Serbes constitue la période la plus difficile de leur vie nationale. Elle dura à peu près cent cinquante ans, jusqu'en 1865. A la suite de longs efforts, les Roumains orthodoxes du Banat obtinrent à cette date une organisation ecclésiastique propre, dépendant de la Métropolie roumaine de Transylvanie, restaurée en même temps.

Ainsi, les Roumains obtinrent le droit de créer deux évêchés orthodoxes à Caransebesh et Temeshvar, en plus de l'évêché gréco-catholique qui existait déjà à Lugosh. Mais, faute de moyens matériels, l'évêché obtenu pour Temeshvar n'a pas encore été institué jusqu'à ce jour.

Les Roumains du Banat possèdent donc deux évêques: l'un gréco-catholique, l'autre orthodoxe. Celui-ci a une juridiction beaucoup plus étendue que les deux êvêques serbes. Tandis que l'évêque roumain de Caransebesh a sous son autorité canonique 326 paroisses et autant d'écoles primaires de langue roumaine, les deux évêques serbes de Temeshvar et Versecz n'ont que 156 paroisses.

En ce qui concerne la vie politique des Roumains aux XVIIIe et XIXe siècles, elle a été une protestation permanente contre les peuples colons et privilégiés. Les Roumains ont toujours revendiqué leurs droits usurpés et n'ont jamais reconnu les droits octroyés aux Serbes, Allemands et Magyars.

Il est particulièrement intéressant, comme conclusion de cet aperçu historique, d'examiner un argument que la Délégation Serbe ne paraît pas avoir fait valoir, au moins dans un document écrit, mais qui a été parfois invoqué contre les Roumains du Banat.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

L'on a prétendu que les Serbes ont, seuls, eu dans le Banat de Temeshvar, au cours de la deuxième moitié du XIXe siècle, une action politique, et que par exemple, ils étaient seuls à avoir des députés au Parlement hongrois.

Il serait trop facile de retourner cet argument contre ceux qui le présentent, et c'est à coup sûr une mauvaise preuve de l'intensité de la conscience et de la vie nationales pour un peuple opprimé que le succès de sa collaboration parlementaire avec le gouvernement étranger qui l'opprime, surtout quand il s'agit du gouvernement magyar, et quand on connaît le caractère des élections auxquelles il a procédé dans les dernières années. Il est certain que les Roumains du Banat auraient eu de nombreux députés au Parlement magyar, s'ils avaient voulu renoncer à leurs revendications nationales, et il y a eu en fait dans cette assemblée, jusqu'à maintenant, quelques députés roumains gouvernementaux, que le peuple roumain n'a jamais voulu considérer comme des représentants. Mais il convient avant tout, ici, d'examiner les faits et les dates.

En 1861, quand la vie constitutionnelle fut rétablie dans la Monarchie des Habsbourg, les Roumains du Banat crurent pouvoir accepter de participer aux élections pour le Parlement central, et, de 1861 à 1881, ils eurent dans toutes les législatures leurs représentants nationaux, certains élus dans les districts mêmes du comitat de Torontal que l'Etat Serbe voudrait aujourd'hui revendiquer comme siens. Quelques-uns de ces députés sont parmi les représentants les plus éminents de la culture et de la nation roumaine, par exemple les membres de l'illustre famille de Mocioni (André, Alexandre et Eugène), Vicentsiu Babesh, Eftimié Murgu, etc.

En 1881, les Roumains de Banat ne croyant plus à l'utilité des élections parlementaires en Hongrie, adoptèrent l'attitude de passivité que leurs frères de Transylvanie avaient préconisée dès 1869, et l'absence, dans le Parlement hongrois, à partir de cette date, des représentants roumains non gouvernementaux est la preuve, non de leur inactivité, mais de leur discipline. Cela n'empêcha pas d'ailleurs qu'en 1888 les populations du Banat aient élu, bien qu'il ne fût pas candidat, le général roumain Trajan Doda, qui refusa publiquement d'exercer son mandat tant que les Roumains continueraient à être privés, par des lois d'exception et des mesures oppressives, de l'exercice réel de leurs droits civiques, ce qui valut au vieux général une condamnation à deux ans de prison.

En 1906, les Roumains du Banat, qui n'avaient jamais cessé de manifester leur activité nationale par la presse et par la parole, résolurent d'essayer de nouveau de l'activité parlementaire. Leurs chefs politiques se présentèrent avec le programme national le plus absolu, et furent élus. Ce sont le docteur C. Brediceanu, le docteur Stefan Petrovici, le docteur G. Popovici, le docteur Aurel Novac, ce dernier avocat dans un district que les Serbes réclament aujourd'hui comme exclusivement serbe: le district de Biserica-Alba (Fehértemplom).

Ce succès effraya les Magyars, qui, aux élections suivantes, mirent en jeu tous leurs moyens de corruption, de falsification et de violence, et empêchèrent la réélection des députés roumains.

Il ne nous appartient pas de rechercher pourquoi les Magyars ne se sont pas opposés avec la même violence à l'élection des députés serbes il nous a

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

suffi de montrer que l'action parlementaire des Roumains du Banat a été réelle et efficace, et que ses intermittences et ses insuccès mêmes ne sont qu'une preuve de plus de l'intensité de la vie politique roumaine dans cette province

V

Arguments serbes

A

Le Gouvernement Serbe s'est particulièrement appliqué à nier l'unité du Banat de Temeshvar, et à établir une division imaginaire entre le Banat oriental montagneux et le Banat occidental ,région des plaines. Mais il suffit d'attirer l'attention sur l'histoire et la géographie du Banat pour que le caractère unitaire de cette province apparaisse clairement aux yeux.

1. — *L'unité politique*

Il est impossible de nier le caractère unitaire du Banat au point de vue politique, car l'histoire constate sans variation la permanence de l'unité politique de cette province.

Mais le Gouvernement Serbe déplace la question, et la fait passer du terrain politique sur le terrain administratif.

Il est facile, en effet, de montrer qu'il y a eu, au cours des siècles, des périodes pendant lesquelles le Banat a été divisé, au point de vue administratif, en Banat oriental corespondant d'une façon général au comitat de Carash-Severin, Banat occidental (comitat de Torontal), et Banat central(comitat de Timish), de même que dans d'autres périodes, le Banat a été divisé non plus de l'Ouest à l'Est, mais du Nord au Sud, en administration civile du Banat du Nord et administration militaire du Banat du Sud.

Personne ne songe à soutenir que le Banat ne puisse pas être divisé administrativement, puisqu'il est, aujourd'hui même, divisé en trois comitats mais il s'agit de divisions purement administratives et non politiques qui, au cours de l'histoire, ont varié suivant les circonstances, et dont l'existence que personne ne songe à contester, ne saurait avoir aucune importance. De même jadis, sous la domination magyare, une *joupanie* du Torontal a pu exister temporairement, sans que l'unité de la province du Banat en fût profondément atteinte, pas plus ne l'a été par la création d'une administration plus ou moins étendue des Confins militaires du Sud.

Ce que les Roumains affirment, c'est que le Banat a toujours constitué une unité politique en ce sens qu'il était, hier, tout entier magyar, comme autrefois tout entier autrichien, ou turc ou hongrois; qu'il n'a jamais été divisé entre deux dominations politiques différentes si ce n'est pendant des périodes de guerre entre Turcs et Magyars, ou Allemands et Turcs, et jusqu'à ce que l'un des deux prétendants ait exclu l'autre. Si bien que l'expérience du passé montre que toute division du Banat correspond à un état de guerre et que, seule, l'unité d'une domination politique peut y assurer la paix.

2. — *L'unité géographique*

Les Serbes contestent le caractère unitaire du Banat au point de vue géographique; ils prétendent que le Banat central, et surtout le Banat occidental constitueraient, avec la Serbie septentrionale et la vallée de la Morava une unité géographique indépendante de la partie orientale du Banat, le Carash-Severin.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

La carte du Banat fournit à cet argument la meilleure réponse: elle montre le Banat nettement séparé, à l'Ouest, de la Hongrie par la Tḥeis, au Sud, de la Serbie par le Danube.

Quant à prétendre que le Banat oriental montagneux ne peut pas constituer, avec les plaines du Banat central et occidental, une unité géographique, c'est une opinion qui nous amènerait, si nous voulions y attacher quelque importance, à déclarer que les Vosges ou les Alpes occidentales ne sauraient faire partie de l'unité géographique française, ou que la plaine de Valachie méridionale doit être constitué en un Etat séparé de la région de montagnes et de collines de la Valachie du Nord. Ce n'est pas une comparaison purement formelle que nous faisons ici: il suffit de comparer un profil transversal du Banat (voir la carte ci-jointe) et un profil transversal de la Valachie pour se rendre compte que la constitution de ces deux provinces est identique, et que toutes deux forment, de la même manière, des régions géographiques parfaitement unies où la plaine et la montagne se complètent nécessairement.

B

Le Gouvernement Serbe a présenté en outre un certain nombre d'arguments particuliers qui appellent nécessairement de remarques et des correctives.

I

Il n'y aurait pas lieu, dans le calcul des populations du Banat, de tenir compte des colons allemands (Souabes), car ils sont trop éloignés de tout territoire allemand et ne sont pas établis sur un territoire continu.

Remarques. — 1° Il est impossible de concilier avec le respect du droit des peuples, principe essentiel de la Conférence de la Paix, le désir des Serbes de ne tenir aucun compte de l'existence des populations souabes du Banat. Peut-être la question se poserait-elle si ces populations demandaient à constituer un Etat allemand séparé ou à se rattacher à des organisations politiques allemandes lointaines, mais elles ne demandent qu'à avoir leur place dans un Etat non allemand, et on ne peut leur refuser ni cette place ni les droits qu'elle comporte.

2° S'il pouvait y avoir un doute sur le véritable intérêt et sur la volonté des Souabes du Banat, il serait nécessaire de les consulter, et la Roumanie accepte d'avance les conclusions de cette consultation, à la condition cependant que cette consultation et les discussions préliminaires indispensables entre Souabes soient entièrement libres, et l'occupation actuelle par les troupes serbes de l'Ouest et du Centre du Banat est une mauvais garantie de cette liberté. Il serait néccessaire aussi que les questions sur lesquelles les Souabes auraient à donner leur avis fussent posées nettement et d'une façon complète: il faudrait leur demander s'ils veulent ou bien être tous rattachés à l'Etat Serbe, ou tous rattachés à l'Etat Roumain, ou s'ils consentent à voir leur peuple partagé entre ces deux Etats. C'est, en effet, un des vices principaux de la solution réclamée par le Gouvernement Serbe que de diviser en deux la masse de la population souabe du Banat, et de lui enlever ainsi son autorité et son influence légitimes dans les destinées de la province.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

II

La Serbie est un pays montagneux, faible producteur de blé, qui aura un besoin pressant du blé du Banat.

Remarques. — 1° Les richesses agricoles de la plaine du Banat ne sont pas actuellement un bien sans emploi. Elles servent à nourrir les populations des montagnes du Banat et des régions les plus proches de la Transylvanie, à qui on ne peut enlever sans dommage et sans injustice ces ressources pour les donner à d'autres populations.

2° Mais il faudrait établir encore que la Serbie a réellement besoin de ces ressources agricoles. Cela était peut-être le cas pour la Serbie avant 1913, mais depuis la paix de Bucarest, qui a mis fin aux guerres balkaniques, la nation serbe a acquis, en Macédoine et en Vieille-Serbie, d'importantes terres agricoles. Depuis 1918, la réunion à la Serbie de tout le pays yougoslave a apporté au nouvel Etat des terres agricoles aussi riches qu'étendues. Enfin si la Conférence de la Paix aboutit à laisser étendre l'Etat Serbe sur la rive gauche du Danube, c'est la région de la Batchka, entre le Danube et la Theiss, qui doit être donnée à la Serbie, et il y a lieu de se demander si cette nouvelle acquisition d'un riche pays agricole, ajoutée aux acquisitions précédentes, n'aboutira pas déjà à faire de la Serbie un pays d'exportation pour les produits de la terre. Que faudrait-il dès lors penser d'une solution de la question du Banat qui aboutirait à dépouiller la population de plus d'une moitié de cette province des ressources agricoles qui lui sont indispensables pour assurer à la Serbie un supplément d'exportation?

III

Historiquement le Banat de Temeshvar a fait partie d'une organisation politique serbe: la Voïvodie. (Voïvodina).

Remarques. — 1° Ici, il y a lieu de préciser: le Banat n'a jamais fait partie d'une organisation politique serbe. Il a été, à partir du 18 novembre 1849, réuni dans un même groupement politique et administratif autrichien à la Voïvodie serbe, qui s'étendait à l'Ouest de la Theiss dans la Batchka et dans la Sirmie.

2° Ce goupement était, au point de vue politique et administratif, uniquement allemand, la langue de l'administration de la justice y était l'allemand et non le serbe. Et il avait été constitué, non pas dans l'intérêt des populations serbes de l'Ouest de la Theiss ou du Banat, mais uniquement pour diminuer l'importance politique et administrative de la Hongrie, à qui la Maison de Habsbourg voulait faire payer la révolution de 1848.

3° Cette organisation des Habsbourg a été essentiellement passagère. Elle a correspondu à un essai d'absolutisme de l'Autriche à l'égard de la Hongrie, et elle n'a duré que dix ans, jusqu'en 1860.

4° Les Roumains du Banat n'ont d'ailleurs jamais accepté même cette simple juxtaposition administrative avec la Voïvodie serbe, et ils ont fait entendre leur protestation dès le mois de décembre 1849.

Il ne peut être question de trouver, dans cet accident de la politique des Habsbourg en Hongrie, même une apparence de droit historique serbe sur le Banat de Temeshvar.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

IV

On trouverait encore une preuve du droit des Serbes sur le Banat dans le fait que les monastères orthodoxes du pays sont serbes, et que l'église orthodoxe y a dépendu du patriarcat serbe.

Remarques. — 1° Ici encore des précisions sont indispensables. Ce n'est qu'au début du XVIIIe siècle que les Roumains orthodoxes du Banat ont été soumis à la juridiction ecclésiastique du patriarche serbe de Carlovitz.

2° En 1865, après de longues luttes, les Roumains du Banat ont reconquis l'indépendance de leur église et ils ont eu un évêque national à Caransebesh; les Roumains uniates avaient déjà le leur à Lugosh depuis 1850.

3° Lors de cette séparation, les Roumains réclamèrent la moitié des biens des monastères dont ils étaient co-propriétaires avec les serbes. Ce fut l'origine d'un long procès qui n'est pas encore achevé. Les Roumains obtinrent succesivement deux monastères, dont l'un est devenu leur propriété (Hodosh-Bodrog), mais les Magyars, pour punir les Roumains de la violence de leurs revendications nationales, trouvèrent le moyen d'entraber la marche du procès qui n'est pas encore jugé.

On ne peut transformer en un semblant de droit historique pour les Serbes un accident de l'organisation ecclésiastique imposée aux Roumains par les Habsbourg et un déni de justice des Magyars.

V

La partie occidentale du Banat doit être considérée comme une région serbe du fait que le mouvement intellectuel s'y trouve aux mains des Serbes, et que les Serbes originaires de ces régions ont fondé et développé la littérature serbe et donné à leur nation un très grand nombre d'hommes de lettres et de savants célèbres.

Remarque. — S'il ne s'agit que d'opposer à une liste de célébrités serbes une liste de Roumains, nés dans le Banat, et qui ont honoré la nation roumaine, la Roumaine ne sera pas en peine pour le faire.

Voici quelques noms:

Le fabuliste D. Tsichindeal (mort en 1818);

Le grammairien Paul Jorgovici (mort en 1818);

Les pédagogues Diaconovici Loga (mort en 1850) et Jean Mihuts (mort en 1835);

Le juriste Damascène Bojince, professeur à l'Académie Mihaileana de Jassy (mort en 1866);

Le philologue Siméon Mangiuca (mort en 1890);

L'écrivain et homme politique Eftimie Murgu (mort en 1870);

Les anciens membres de l'Académie roumaine: André Mocioni, Vicentsiu Babesh, Vasile Maniu et Athanase Marienescu;

Le bactériologiste Victor Babesh, savant universellement réputé;

Le romancier J. Popovici-Banatseanu, peintre de la vie des Roumains de Banat;

Les historiens J. Sârbu et G. Popovici;

Le philologue J. Popovici, professeur à Université de Budapest avant la guerre;

Le compositeur J. Vidu;

L'écrivain politique Aurel C. Popovici, un des plus ardents défenseurs de la nation roumaine en Hongrie, et l'un des plus persécutés par les Magyars; et la Roumanie ne peut pas oublier que c'est dans le Banat qu'a vu le jour e général Dragalina, le héros du Jiu, tombé glorieusement sur le champ de bataille, en 1917, dans la lutte contre les Impériaux.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

VI

Etant la continuation de la vallée de la Morava, le Banat occidental constitue une zone territoriale protégeant la frontière septentrionale de la Serbie qui est tout à fait ouverte,— zone couvrant l'entrée de la vallée de la Morava qui, dans le temps historique, aussi bien que dans la dernière guerre, a toujours représenté une porte ouverte à l'ennemi; enfin, cette région, seule, protège Belgrade, capitale du royaume des Serbes, Croates et Slovènes, qui resterait sans cela complètement exposée à l'ennemi dès le premier jour de l'agression, comme ce fut le cas lors de la dernière guerre.

Remarques. — 1° Il a été sufisamment répondu déjà à l'argument relatif à Belgrade, mais l'instance du Gouvernement serbe oblige à poser une question qui avait été jusqu'ici volontairement laissée de côté. Belgrade est la capitale de la Serbie. Restera-t-elle la capitale du nouvel Etat yougoslave? Quelle serait la valeur d'une décision qui n'aurait pour but que d'assurer une protection (d'ailleurs inefficace et inutile) à Belgrade capitale, et qui ne s'appliquerait plus qu'à un chef-lieu de province?

2° Quant à la protection de la vallée de la Morava, affluent de droite du Danube, par une zone de plaine à donner à la Serbie sur la rive gauche de fleuve, c'est là une demande dont on pourrait discuter l'intérêt stratégique. En tout cas, si l'on devait admettre une demande de ce genre pour la Morava, ne faut-il pas s'attendre quelque jour à une demande semblable, de la part des Serbes, pour la protection de la vallée du Timok dont le caractère et la situation sont tout à fait analogues à ceux de la Morava; et ne faudra-t-il pas aussi quelque jour que chaque pays riverain du Danube ou de tout autre grand fleuve demande, sur la rive qui ne lui appartient pas, la possession d'une zone de protection destinée à couvrir les vallées de son pays?

Mais il y a plus. De qui peuvent-ils craindre une attaque brusquée sur la vallée de la Morava? Si c'est d'une nation étrangère traversant le Banat roumain pour aller attaquer la Serbie, la meilleure protection pour la Serbie sera toujours une Roumanie fortement établie dans le Banat; et si c'est aux Roumains que les Serbes pensent en prévoyant une attaque possible, le Gouvernement roumain croit devoir rappeller que rien dans l'attitude passée et présente de la Roumanie à l'égard de la Serbie ne saurait autoriser une supposition semblable. Seule, peut-être, l'annexion ilégitime à la Serbie d'un nombre important de Roumains du Banat, venant augmenter la population roumaine déjà comprise dans l'Etat Serbe, entre les vallées de la Morava et du Timok, pourrait être une source de désaccord et de conflit que la Roumanie tient à éviter et qu'elle demande à la Serbie de ne pas faire naître.

Mais si le Gouvernement Serbe devait persister à réclamer une protection inutile, et à faire par là preuve d'une méfiance injustifiée, le Gouvernement Roumain serait obligé à son tour de considérer comme un véritable danger militaire l'établissement d'une tête de pont serbe sur la rive gauche du Danube, et il n'en serait que mieux fondé à s'opposer, avec toute l'énergie de son droit et de sa volonté pacifique, à l'acceptation par la Conférence de la Paix des demandes serbes sur ce point.

■ Arh. St. Bucureşti, col. Microf. Franţa, r. 175, c. 136—176; Archives Historiques Militaires Vincennes, Ministère de la Guerre, Etat Major de l'Armée, 6 N 77.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

România în fața Congresului de Pace
Banatul Timișoarei [1]

Guverntul român a cerut Conferinței de Pace să asigure reunirea la noul stat român a întregii provincii cuprinse între Mureș, Tisa, Dunăre și Carpați și cunoscute sub numele de Banatul Timișoarei. Această revendicare este fondată nu numai pe adevăruri etnice și istorice, dar și pe necesitatea de a asigura populațiilor din Banat posibilități de existență economică și politică independentă. De altfel, ea este conformă cu dorința majorității locuitorilor pin Banat.

Iată în ce termeni a fost ea prezentată Conferinței de către delegația română:

„Nu a înțeles nimeni să conteste României dreptul de a revendica unirea politică a unui teritoriu în care românii trăiesc de-a lungul secolelor și în care sînt în număr de 600 000 pe lîngă mai puțin de 400 000 germani, coloniști veniți din secolul XVIII și aproximativ 300 000 sîrbi, emigranți din secolul XV, și mai ales din secolul XVIII, pentru a nu vorbi decît de elementele etnice cele mai importante.

Dar s-a propus să se facă deosebiri în Banat, între regiunile în care populația română are majoritatea absolută și cele în care ea nu are decît o majoritate relativă sau numai o minoritate importantă; s-a crezut că ar fi posibil de trasat, de-a lungul cîmpiilor Banatului, o frontieră de stat între românii, la est, care ar fi atașați regatului României, și neromânii, la vest care ar deveni supuși ai statului sîrb. Guvernul român consideră că aceasta este o eroare periculoasă.

Banatul nu este o expresie geografică, este o realitate, o veritabilă regiune geografică și, de asemenea, o veritabilă provincie politică formînd un tot complet și indivizibil, astăzi, ca și în toate timpurile, în istorie. Chiar dacă este greu de conceput că un stat poate să ceară sau să accepte posedarea numai a unei părți din această țară și mai greu încă să spere că în calitate de posesor al acestei părți el va ști să se sustragă necesității de a revendica mai curînd întreaga țară.

Cursurile de ape care mărginesc Banatul din 3 părți (Mureș, Tisa, Dunăre) formează o frontieră naturală care înconjoară o regiune de cîmpii, la vest, și o regiune de munți, la est, strîns legate între ele. Aceasta este cîmpia Banatului care dă locuitorilor de la munte alimentarea cu cereale; în această cîmpie vin să ierneze numeroase turme de la munte; muntenii sînt aceia care furnizează locuitorilor cîmpiei bogățiile lor forestiere minerale și produsele rezultate din creșterea animalelor. Cîmpiile bogate și relativ mai puțin populate găsesc în excedentul populației mai sărace de la munte resursele de mînă de lucru și de populare indispensabile: cîmpia și muntele nu pot trăi aici, una fără alta.

Toate rețelele de căi de comunicații, terestre, ferate sau aeriene, nu pot fi avantajos organizate în Banat decît pentru ansamblul provinciei și instituirea unei frontiere de stat care ar tăia-o în două ar ajunge să facă inutile toate eforturile făcute pînă acum, din secolul al XVIII-lea, pentru a stabili comunicațiile indispensabile vieții economice în această regiune.

Rîurile navigabile și canalele cîmpiei conduc la Tisa și la Dunăre produsele grele ale munților de la est; împărțirea Banatului ar lăsa românilor cursul superior al rîurilor, sîrbilor cursul inferior și canalele: se va ajunge astfel a se ruina chiar avantajele situării Banatului între 3 cursuri de apă, tăind pentru o întreagă parte a țării liberul acces la Dunăre și la Tisa.

Transilvania — ea însăși, a cărei singură mare cale de apă este Mureșul, traversînd țara și pătrunzînd pînă în inima munților, ar fi privată de unul

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

din debuşeele sale cele mai necesare. Produsele pădurilor sale şi ale minelor sale trebuie, normal, să ajungă la Dunăre şi de acolo la mare, coborînd cursul Mureşului şi al Tisei: o frontieră sîrbo-română ar frîna cursul lor începînd cu Mureşul inferior.

Nu ar servi la nimic de a afirma solemn şi chiar de a garanta în fapt libertatea navigaţiei pe toate căile: fluvii, rîuri, canale. Navigaţia are nevoie de alt lucru încă: de organizare tehnică, industrială, pentru a păstra, administra, repartiza, lucra sau transforma produsele la punctele şi în condiţiile cele mai avantajoase.

Toate aceste ajutoare, comerţul fluvial al Transilvaniei şi al Banatului, le-ar găsi, în mod firesc, pe un mal românesc al rîului Tisa şi al Dunării; ar fi în zadar de a aştepta bunăvoinţa unui stat străin pentru produsele unui alt stat.

Şi dacă, în ciuda acestui fapt, s-ar dori totuşi tăierea în două a Banatului, printr-o frontieră care s-ar crede etnografică, ar fi imposibil de a se face aceasta fără a se viola, de orice parte, dreptatea necesară.

Chiar în regiunea în care sîrbii sînt numeroşi, grupuri române importante sînt amestecate printre ei şi, de asemenea, colonii germanice, care nu pot fi ataşate politic nici unui stat de aceeaşi naţionalitate, dar pentru care nu există nici un motiv de a fi reuniţi Serbiei şi care, în nici un caz, nu ar putea fi toate reunite acestui stat din cauza repartiţiei lor pe întreg centrul Banatului: aceşti germani (şvabi), în ziua în care vor fi liberi de a-şi exprima public voinţa, din acea zi, în mod sigur, vor refuza, de altfel, de a se lăsa împărţiţi între Serbia şi România şi se vor ralia de preferinţă acestui ultim stat.

Amestecul acestor diverse naţionalităţi din vestul Banatului este de aşa natură încît pentru a detaşa de la România cei 200 000 sîrbi care se găsesc în această regiune, ar trebui anexat, în acelaşi timp, Serbiei un număr dublu de nesîrbi: germani, maghiari şi români. Se va ajunge astfel de a se crea din nou iredentisme.

Poate că se va pune în evidenţă, pentru a răpi românilor cel puţin sud-vestul Banatului, necesitatea de a lăsa în faţa Belgradului o zonă de protecţie. Lecţiile ultimilor ani ai războiului au putut să diminueze mult credinţa utilităţii acestei protecţii şi valoarea argumentului care se poate trage din aceasta.

De altfel, România a răspuns deja la aceasta în 1916, inserînd în tratatul său cu Puterile Aliate angajamentul de a lăsa fără lucrări militare şi fără garnizoană o întreagă zonă în faţa capitalei actuale a Serbiei.

Este o garanţie suficientă din punct de vedere defensiv.

Din contră, stabilirea pe partea stîngă a Dunării a unei zone de protecţie, avînd caracterul unei posesiuni politice şi militare sîrbe, ar constitui un veritabil cap de pod, cu alte cuvinte o organizare militară mai puţin defensivă decît ofensivă.

De cînd statul sîrb şi statul român trăiesc în contact pe Dunăre, istoria furnizează dovezi ale numeroaselor lor relaţii de comerţ şi de civilizaţie; ea nu a înregistrat niciodată între ele un conflict; voinţa de pace a celor 2 popoare a găsit un ajutor preţios în frontiera clară şi sigură pe care Dunărea o stabileşte între ele, frontieră naturală, frontieră de interese.

Guvernul român este atît de convins de această importanţă a Dunării ca frontieră a păcii, încît el întotdeauna şi-a interzis de a privi dincolo de acest fluviu şi de a se gîndi la posibilitatea de a reuni la România nord-dunubiană numeroşii români stabiliţi în Serbia între văile Timokului şi ale Moraviei.

El crede, într-adevăr, că Dunărea odată trecută, un cap de pod odată stabilit pe celălalt mal, s-ar impune cu fiecare zi extinderii teritoriale din

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ce în ce mai mari în această direcţie, mai mult ca o necesitate politică şi economică. Conflictele vor apărea atunci, fără soluţie paşnică posibilă, în jurul unor frontiere mai mult sau mai puţin convenţionale. Nu este îndoielnic că aceste conflicte, pe care România a refuzat să le provoace pe malul drept al Dunării, nu ar lipsi să se producă pe malul stîng, în jurul unei frontiere la fel de incerte şi la fel de inechitabile ca aceea, oricare ar fi ea, care ar trece de-a lungul cîmpiilor Banatului.

S-a intenţionat să se facă să se creadă că concesii reciproce ar permite să se ajungă la stabilirea unei frontiere acceptabile pentru toţi. Faptul grav este că dacă se abandonează frontiera Dunării, nici o linie de frontieră nu se impune mai mult ca alta şi că arbitrarul poate atunci să treacă indiferent de la una la alta. Este aşa precum întinderea revendicărilor sîrbe asupra malului stîng al Dunării, în Banat, a variat, după datele cînd s-au produs. Dar, sau frontiera acordată Serbiei îi va da un mare număr de sîrbi de pe malul stîng şi ea nu ar putea să o facă decît înglobînd un număr mult mai considerabil de nesîrbi, sau că se va viola, dorind să aplice riguros, însuşi principiul etnic; sau ea nu ar da Serbiei decît un număr de sîrbi prea puţin important pentru a justifica abandonarea frontierei Dunării.

Dînd ocazie Serbiei să treacă peste frontiera Dunării pentru a asigura acestui stat o pretinsă limită etnografică, sperînd ca să se găsească în această concesie o garanţie pentru organizarea păcii popoarelor, nu se va ajunge decît la dezorganizarea economică, la oprirea dezvoltării întregii regiuni şi la perspectiva conflictelor" *(România în faţa Conferinţei de Pace; revendicările sale teritoriale*, p. 11, 12, 13, 14*)*.

Guvernul sîrb a cerut, din contră, ca Banatul să fie împărţit între România şi Serbia, regiunea muntoasă de la est revenind României, regiunea de cîmpie de la vest şi centrul, Serbiei.

În ultimul moment, această cerere a făcut obiectul unui memoriu prezentat Conferinţei de Pace de delegaţia sîrbă. A apărut necesar de a se expune în capitolele care urmează faptele care justifică revendicările româneşti şi rectificările cerute de argumentele prezentate de guvernul sîrb.

II

Situaţia etnică în Banat

1. Banatul Timişoarei cuprinde, din punct de vedere etnic, români, germani (şvabi), sîrbi şi maghiari.

După statistica oficială a statului ungar din 1910, cifrele populaţiei fiecăreia din aceste naţionalităţi şi proporţiile lor relative sînt:

Români	592 049	(37,0%)
Şvabi	387 545	(24,5%)
Sîrbi	284 329	(18,0%)
Maghiari	221 509	(14,0%)
Evrei	20 643	(1,3%)
Diverşi *	76 058	(4,2%)
TOTAL:	1 582 133	

Nu numai prin numărul lor, dar şi prin extinderea teritorială, românii ocupă primul loc printre naţionalităţile din Banat, căci în ⟨din⟩ cele 39 dis-

* Printre care: slovaci — 22 131; croaţi — 4 872; ruteni — 2 392.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

tricte pe care le cuprinde cele 3 departamente (comitate) ale acestei provincii ei se întîlnesc în 36, în care sînt:

În	18 districte	mai mult de	50%
În	2 „	„	40 la 50%
În	2 „	„	30 la 40%
În	6 „	„	20 la 30%
În	7 „	„	10 la 20%

Românii ocupă cu majoritatea populației întreaga jumătate estică a Banatului și se întind ca minoritate aproape asupra celeilalte jumătăți întregi pînă la Dunăre și la Tisa.

Aceasta numai în unghiul format la nord-vest de Tisa și Mureș, întrucît, sînt mai puțin de 10% în districtul Török-Kanizsa (majoritate maghiară). Kikinda Mare (majoritate sîrbă) și Török-Becse (majoritate sîrbă).

După români urmează șvabii, prin extinderea lor teritorială ca și prin numărul lor. Ei se găsesc în 26 districte din 39, știind:

În	4 districte,	mai mult de	50 %
În	1 „	„	40 la 50%
În	7 „	„	30 la 40%
În	7 „	„	20 la 30%
În	7 „	„	10 la 20%

Elementul german ocupă, cu majoritatea populației, o mare parte a nordului, la mijlocul Banatului (departamentul Timiș și Torontal), de unde se întinde ca minoritate spre est, sud și vest.

Spre est, el nu pătrunde decît parțial în teritoriul ocupat de români; dar spre sud și vest ajunge pînă la Dunăre și Tisa.

Numai în districtul Alibunar cu majoritate română (departamentul Torontal) și în unghiul nord-vest, între Tisa și Mureș, acest element este în mai puțin de 10% în districtele Török-Kanisza și Török-Becse (majoritate sîrbă).

Prin extinderea, ca și prin numărul lor, sîrbii nu se găsesc decît pe locul trei; ei se găsesc în 17 districte din 39, știind:

În	3 districte,	mai mult de	50%
În	3 „	„	40 la 50%
În	4 „	„	30 la 40%
În	2 „	„	20 la 30%
În	5 „	„	10 la 20%

Ei sînt repartizați inegal, cînd în majoritate, cînd, și cel mai adesea, în minoritate pe aproape întreaga jumătate de vest a țării.

Maghiarii formează naționalitatea cea mai puțin numeroasă, cu toate că sînt puțin mai întinși ca sîrbii, căci ei se găsesc în 19 din 39 districte, știind:

Într-un	district	mai mult de	50%
În	1 „	„	30 la 40%
În	6 „	„	20 la 30%
În	11 „	„	10 la 20%

Ei nu sînt în majoritate decît într-un singur punct, între Tisa și Mureș (districtul Török-Kanisza). De altfel, ei sînt răspîndiți cu minorități foarte mici în trei departamente ale Banatului.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Consideraţi în ansamblu, în funcţie de reala lor împărţire teritorială, românii, şvabii, sîrbii şi maghiarii se împart în Banat după cum urmează:

Românii	20 districte	18 cu majoritate absolută; 2 cu majoritate relativă
Şvabii	12 districte	4 cu majoritate absolută; 8 cu majoritate relativă
Sîrbii	6 districte	3 cu majoritate absolută; 3 cu majoritate relativă
Maghiarii	1 district	1 cu majoritate absolută.

2. Situaţia etnică a regiunii occidentale a Banatului este complicată de amestecul extrem al diverselor naţionalităţi care-l locuiesc (sîrbi, şvabi; maghiari şi români). Dacă districtele de est aparţin exclusiv românilor, cele 20 districte de vest sînt împărţite: 12 şvabilor, 6 sîrbilor, 1 maghiarilor, 1 românilor. Procentajul care urmează arată cu prisosinţă opoziţia între omogenitatea etrică la est şi amalgamul de la vest.

Într-adevăr, în timp ce, de exemplu, la estul unei linii care, începînd de la Biserica-Albă, ar ajunge la Mureş, cu hotare de 2 comitate, Timiş şi Torontal românii formează 55% din populaţia totală (restul fiind: germani 23%; maghiari 11%; sîrbi 5%; alţii 6%), la vest de această linie poporul cel mai numeros al acestei regiuni (sîrbii) nu formează decît 34% din populaţia totală (restul fiind: germani — 26%; maghiari — 20%; români — 14%; alţii — 6%).

Pe de altă parte, în afară de faptul că sîrbii nu formează majoritatea absolută a populaţiei în acest teritoriu, ei nu reprezintă nici măcar o continuitate etnică. Ei sînt aici împărţiţi prin zone importante de alte populaţii în patru grupări etnice. Astfel, gruparea de la Biserica Albă şi Kevevara este separată de cea de la Antalfalva printr-o zonă de populaţii germano-ro-

I. Comitatul

Districte	Populaţia totală în 1910	români	%	germani	%	slovaci	croaţi
1. Bega	23 825	16 897	70,8	962	4,0	57	19
2. Bocşa Vasiovei	36 458	27 747	76,0	4 189	11,5	748	9
3. Bozovici	29 795	27 521	92,3	396	1,3	7	—
4. Făget	24 895	19 932	79,7	724	2,9	47	1
5. Iam	35 593	32 526	91,4	655	1,8	2	1
6. Caransebeş	35 802	30 755	85,9	3 069	8,5	338	17
7. Lugoj	21 084	16 037	76,0	3 378	6,0	58	1
8. Mureş	20 807	19 700	94,7	151	0,7	11	5
9. Moldova Nouă	28 195	13 228	46,9	753	2,7	12	19
10. Oraviţa	44 608	27 890	62,5	12 437	27,8	598	59
11. Orşova	28 237	19 420	68,8	2 884	10,2	56	101
12. Reşiţa	49 934	25 583	51,2	11 819	23,6	575	25
13. Timiş	25 915	19 242	74,2	2 864	11,0	232	26
14. Teregova	33 182	29 461	88,8	3 032	9,1	5	6
Caransebeş (oraş)	7 999	3 916	48,9	2 419	30,2	35	15
Lugoj (oraş)	19 818	6 227	31,4	6 151	31,0	127	15
Total:	466 147	336 082	72 1	55 883	12 0	2 908	319

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

mâne care se întinde între districtele Vîrşeţ şi Pancevo; gruparea de la Antalfalva este separată de gruparea de la Pardany şi de cei din Kikinda-Mare şi Török Becse prin zona de populaţii nesîrbe, mai ales germanice, care se întind între districtele Vîrşeţ şi Becicherecul Mare, de o parte, şi între Becicherecul Mare şi Aradul Nou, de altă parte. Mai mult, chiar în interiorul acestor grupări sîrbe şi al zonelor de populaţii nesîrbe, amestecul este atît de pronunţat încît pe o hartă etnografică, reprezentînd cu cîteva detalii raporturile populaţiei Ungariei, şi ⟨pe⟩ cea a profesorului Kalnoky Jenö, din Cluj, care nu poate fi suspectat de parţialitate decît pentru unguri, partea de vest a Banatului, şi în special sud-vestul, se prezintă ca un veritabil mozaic etnic (a se vedea harta aici anexată).

În fapt, amestecul de populaţii este atît de intim în această regiune, încît pentru 240 000 sîrbi există în comitatul Torontal şi în cele 2 districte din sudul comitatului Timiş (Biserica-Albă şi Kevevara) 460 000 nesîrbi, se poate spune un număr aproape dublu, în care figurează 183 000 germani 129 000 maghiari şi 102 000 români.

3. Acestea fiind, în realitate, raporturile de populaţii din vestul Banatului, orice împărţire a dominaţiei politice a ţării după principiul etnic este imposibilă fără ca populaţia să fie consultată.

Mai întîi, pentru că o asemenea procedură ar fi contrară dreptului popoarelor de a dispune de soarta lor, conform intereselor lor. În al doilea rînd, pentru că, exceptînd sîrbii, fiecare din naţionalităţile în cauză, românii şi germanii mai ales, au drepturile lor de a nu accepta o asemenea împărţire, drepturi peste care nu se poate trece fără a lăsa să existe cauze de profunde nemulţumiri şi de neînţelegeri periculoase.

Românii, de exemplu (populaţia jumătăţii de est a Banatului, atinsă, cum am văzut, în interesele ei economice cele mai vitale), vor considera ca cea mai mare nedreptate împotriva lor instituirea unei frontiere, care

Caraş-Severin

ruteni	sîrbi	%	maghiari	%	evrei	%	alţii	%	ortodocşi şi uniţi
—	21	0,1	5 459	22,8	167	0,7	243	1,0	17192
3	151	0,4	2 437	6,7	206	0,6	968	2,6	28 357
1	38	0,1	328	1,1	22	—	1 482	4,9	28 130
36	32	0,1	3 685	14,7	294	1,2	144	0,6	20 121
—	1 321	3,7	652	1,8	76	0,2	360	1,0	34 131
41	14	—	764	2,1	134	0,4	670	1,9	31249
530	45	0,2	719	3,4	58	0,3	258	1,2	16 721
—	9	—	636	3,1	113	0,5	182	0,8	19 404
1	10 513	37,3	550	1,9	54	0,2	3 065	10,9	24 076
86	310	0,7	1 566	3,5	290	0,6	1 372	3,1	28 734
1	1 707	6,0	2 280	8,1	349	1,2	1 439	5,1	21568
43	175	0,3	2 471	4,9	560	1,1	8 687	17,4	26 800
1 593	41	0,1	1 109	4,3	84	0,3	724	2,8	21 474
9	13	0,4	338	1,0	98	0,3	220	6,7	284
2	67	0,8	1001	12,5	412	5,1	132	1,6	411
5	221	1,1	4 997	25,2	1 878	9,4	197	1,0	6.648
2.351	14.674	3,1	28 992	6,3	4 795	1,0	2 143	4,3	357.159

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

nefiind bună ca frontieră economică, nu ar fi cu atît mai mult o frontieră naturală, etnică şi politică. Ar rămîne mai mulţi români (14%) în teritoriu, de sud-vest, care nu ar mai rămîne sîrbilor în teritoriul de nord-est (5%). Această frontieră arbitrară ar fi o sursă permanentă de conflicte cu sîrbii ceea ce românii, în viitor ca şi în trecut, ţin să evite.

II. Comitatul

Districte	Populaţia totală în 1910	români	%	germani	%	slovaci	croaţi
1. Buziaş	35 762	22 820	63,8	5 654	15,8	667	5
2. Ciacova	30 479	17 376	57,0	8 992	29,5	73	8
3. Deta	28 495	9 701	34,0	9 146	32,1	579	38
4. Biserica Albă	36 831	8 234	22,3	4 791	13,0	42	6
6. Kevevara	35 482	5 705	16,1	6 587	18,6	42	31
5. Central	46 372	16 109	34,7	22 635	48,8	90	6
7. Lipova	34 833	21 215	60,9	10 646	30,5	32	4
8. Recaş	35 933	19 748	54,9	5 576	15,5	606	10
9. Aradul Nou	34 117	9 289	27,2	19 319	56,6	138	3
10. Vîrşeţ	36 978	18 174	49,1	8 605	23,3	194	2
11. Vinga	34 104	10 408	30,5	12 670	33,7	107	2
Biserica Albă (oraş)	11 524	1 806	1,8	6 062	52,6	42	19
Timişoara (oraş)	72 555	7 566	7,6	31 644	43,6	341	148
Vîrşeţ (oraş)	27 370	879	3,2	13 556	49,5	127	38
Total:	500 835	169 030	33,8	165.883	33,1	3 080	350

III. Comitatul

	Populaţia totală în 1910	români	%	germani	%	slovaci	croaţi
1. Alibunar	29 292	14 982	51,3	755	2,6	988	6
2. Antalfalva	47 044	5 442	11,6	1 849	3,9	8 623	365
3. Banloc	27 667	5 637	24,0	8 403	30,4	823	78
4. Cenei	30 936	3 626	11,7	16 468	53,0	9	714
5. Modoş	27 048	3 877	14,3	9 905	36,6	61	905
6. Becicherecul Mare	54 715	10 581	19,3	16 485	0,1	3 265	573
7. Kikinda	33 009	238	0,7	9 875	29,9	5	4
8. Sinnicolaul Mare	43 442	10 239	23,6	12 921	29,7	125	2
9. Panciova	47 877	10 735	22,4	15 573	32,5	1 045	1 277
10. Pordeanu	27 171	4 007	14,7	7 153	26,3	13	21
11. Perianu	30 334	8 218	27,1	16 692	55,0	80	7
12. Tőrőekbecse	48 464	110	0,2	1 054	2,3	10	3
13. Tőerőekhanizsa	47 639	2 058	4,3	2 961	6,2	294	5
14. Jimbolia	46 904	4 643	9,9	25 552	54,4	50	21
Becicherecul Mare (oraş)	26 006	339	1,3	6 811	26,2	456	74
Kikinda Mare (oraş)	26 795	436	1,6	5 855	21,8	52	13
Panciova (oraş)	28 808	769	3,7	7 467	35,9	244	135
Total	615 151	86.937	14,1	165 779	26 9	16 143	4.203

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

La rîndul lor, şvabii care, ca şi saxonii din Tarnsilvania, au constituit întotdeauna în viaţa politică un corp naţional separat, au tot interesul să nu fie repartizaţi sub două dominaţii politice, ci să rămînă sub una singură şi aceeaşi dominaţie pentru că astfel le va fi mai uşor de a afirma şi susţine interesele lor naţionale comune.

Timiş

ruteni	sîrbi	%	maghiari	%	evrei	%	alţii	%	ortodocşi şi uniţi
—	88	0,2	5 993	16,7	284	0,8	251	0,7	23 364
—	621	2,0	2 755	9,0	194	0,6	460	1,5	18 475
—	1 943	6,8	5 442	19,1	280	0,9	1 366	4,8	11 838
—	20 987	57,0	868	2,3	41	0,1	1 862	5,0	30 081
2	16 795	47,3	5 254	14,8	101	0,3	965	2,7	22 951
6	897	1,9	5 992	12,9	100	0,2	537	1,2	17 459
—	74	0,2	2 265	6,5	438	1,2	159	0,4	21 457
5	3 144	8,7	5 196	14,4	266	0,7	1 352	3,8	23 371
1	2 036	5,9	2 933	0,6	138	0,4	260	0,8	11 732
—	5 531	14,9	3 398	9,2	24	0,0	1 050	2,8	23 922
—	3 711	10,8	4 196	12,3	147	0,4	2 863	8,4	14 278
3	1 994	17,3	963	8,3	250	2,2	385	3,3	3 908
4	3 482	4,8	21 824	30,1	6 728	9,2	818	1,2	11 975
9	8 602	31,4	3 147	11,5	743	2,7	269	0,1	9 627
30	69 905	13,9	7 026	14,0	9 734	2,0	12 597	2,5	244 438

Torontal

ruteni	sîrbi	%	maghiari	%	evrei	%	alţii	%	ortodocşi şi uniţi
—	11 793	40,3	482	1,6	106	0,4	180	0,6	26 766
—	24 530	52,1	5 639	11,9	318	0,7	278	0,6	29 722
—	4 503	16,3	6 293	22,7	92	0,3	838	3,0	11 474
—	5 765	18,6	3 608	11,7	128	0,4	618	2,0	9 721
3	6 959	25,7	4 524	16,7	161	0,6	653	2,4	11 084
—	14 445	26,4	8 287	15,1	286	0,5	793	1,4	25 229
1	15 351	46,5	7 071	21,4	227	0,7	237	0,7	15 837
1	2 830	6,5	10 325	3,7	657	1,5	6 342	14,6	13 418
—	14 930	31,2	3 092	6,4	56	0,1	1 169	2,4	25 976
1	9 708	35,7	5 965	21,9	133	0,5	171	0,6	13 961
1	3 416	11,2	1 203	3,9	149	0,5	568	1,9	12 070
1	32 938	67,9	13 734	30,6	402	0,9	212	0,5	33 206
1	17 099	35,9	24 510	51,4	451	0,9	260	0,5	19 452
—	3 687	7,8	11 798	25,1	228	1,0	925	2,0	8 694
1	8 934	34,3	7 916	30,4	1 232	4,7	243	0,9	9 434
1	14 148	52,8	5 186	19,3	782	2,9	322	1,2	14 480
1	8 714	41,8	2 658	12,8	706	3,4	114	0,5	9 586
11	199 750	32,4	122 291	19,9	6 114	1,0	13 923	2,3	290 470

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Comitate	Populaţia 1910	români	%	germani	%	slovaci
I. Caraş-Severin	466 147	336 082	72,1	55 883	12 0	2 908
II. Timiş	500 835	169 030	33,8	165 883	33 1	3 080
III. Torontal	615 151	86 937	14,1	165 779	26 9	16 143
Total:	1 582 133	592 049	37,4	387 545	24 5	22 131

Comitate	croaţi	ruteni	sîrbi	%	maghiari	%
I. Caraş-Severin	319	2 351	14 674	3,1	28 992	6,3
II. Timiş	350	30	69 905	13,9	70 226	14,0
III. Torontal	4 203	11	199 750	32,5	122 291	19,9
Total:	4 872	2 392	284 329	17 9	221 509	14,0

Comitate	evrei	%	alţii	%	ortodocşi şi uniţi
I. Caraş-Severin	4 795	1,0	20 143	4,3	357 159
II. Timiş	9 734	2,0	12 597	2,5	244 438
III. Torontal	6 114	1,0	13 923	2,3	290 470
Total:	20 643	1,4	46 663	2,9	892 067

III

Căile navigabile ale Banatului

Un examen rapid al sistemului de căi navigabile în Banat va fi suficient să furnizeze o probă a ireductibilelor dificultăţi la care ar duce orice împărţire a acestei provincii.

În partea meridională a cîmpiei maghiare se află un nod hidrografic de prim ordin, constituit prin convergenţa rîurilor Sava, Drava şi a Tisei şi Dunării.

Afluenţii Dunării sînt navigabili şi un sistem de canale existente şi proiectate ar ridica valoarea economică a acestui sistem care înglobează Banatul.

Această provincie este cuprinsă între Dunăre la sud, Tisa la vest şi Mureş la nord. Comitatul Torontal, partea occidentală a Banatului, se bazează pe Tisa şi domină, în acelaşi timp, vărsarea Mureşului în Tisa şi vărsarea Tisei în Dunăre.

După statisticile oficiale, Banatul posedă următoarele căi navigabile:

1. Malul stîng al Mureşului 118 km navigabili pentru vapoarele cu aburi
2. Timişul (88 km navigabili pentru şlepuri etc. 3 km
3. Bega (de la Timişoara la Tisa) 115 km
4. Tisa, malul stîng, de la Mureş la Dunăre 180 km aprox.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

5. Dunărea, malul stîng de la vărsarea Tisei la Vîrciorova (Porțile de Fier)	250 km
Total:	666 km aprox.

La acești 666 km aprox., 460 km revin comitatului Torontal, adică întreaga distanță pe Tisa pînă la vărsarea sa, marea parte a Mureșului inferior pînă la vărsarea sa în Tisa, aproape întreaga parte navigabilă a Begăi, Timișului și o bună parte a Dunării în aval de Belgrad.

Importanța economică a acestor căi înainte de război a fost foarte mare. Numai pe Bega, mișcarea indică mai mult de 400 000 t de mărfuri și mai mult de 8 500 truchi de brad, provenind din munții Banatului.

Trebuie remarcat, în afară de aceasta, că linia principală de cale ferată: Viena sau Praga, Budapesta, Seghedin, Timișoara, București, Constanța, Constantinopol pe care circula înainte de război Orient-Expresul de la Paris — Londra — Ostende la Constantinopol prin Constanța, traversează Torontalul între Seghedin și Timișoara.

Din aceste cîteva date rezultă clar că posesorul Torontalului controlează malul stîng al cursurilor inferioare ale Mureșului și ale Tisei și gurile lor și că dacă acest posesor este, deopotrivă, și stăpîn al malului drept al Tisei, el exercită un control complet asupra întregii rețele de căi de comunicații care intră în nodul hidrografic, a cărui cheie sîrbii vor să o țină la Belgrad.

Această stare de lucruri devine încă mai gravă cînd se are în vedere în mod special ținutul din interior al Mureșului, Transilvania. Aceasta este o țară forestieră (38,58 % din suprafața sa), săracă în pămînturi arabile (27,12 %), bogată în generatoare de energie (căderi de apă, cărbune, gaze naturale) și în materii prime, minereuri ș.a. — țară care va dispune de un excedent important de energie umană. Vecinătatea marii căi a Dunării și posibilitatea de a coborî spre aceasta pe Mureș și pe Tisa vor face, în viitor, din Transilvania o țară de mare dezvoltare industrială.

Unul din principiile economice cele mai elementare cere ca o țară industrială care se află în asemenea condiții să aibă posibilitatea de a dispune, în folosință deplină, de căile sale naturale de transport spre calea internațională: calea Dunării. Ea are în afară de aceasta nevoie de frontiere naturale pentru ca expansiunea sa economică să poată să se facă în toată amploarea sa. Or, această libertate de dezvoltare economică, la care aspiră, de altfel toate țările, nu ar exista pentru România dacă o parte oarecare a Torontalului ar fi în posesia unui alt stat.

O privire aruncată pe harta căilor navigabile și de cale ferată arată cu ușurință că posedarea de către sîrbi a unei părți a Torontalului le-ar permite un control al întregii mișcări convergente spre Dunărea internațională și prin repercusiuni, o influență economică asupra țărilor producătoare.

Cele cîteva cifre, care urmează permit să se facă o imagine asupra importanței mișcării de navigație în partea considerată a sistemului fluvial.

În 1911, Societatea imperială regală de navigație cu aburi pe Dunăre și Societatea maghiară de navigație fluvială și maritimă, două din principalele societăți ale navigației în bazinul ungar al Dunării, au transportat:

2 548 110 t de mărfuri, din care:
1 989 107 — pe Dunăre
175 867,7 — pe Tisa
287 135,3 — pe Sava
96 300 — pe Drava

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Aceste cifre sînt inferioare față de realitate prin faptul că în acestea nu sînt cuprinse transporturile efectuate de către alții. Mai instructivă însă este mișcarea pe canalele principale. Astfel pe canalul Francisc, care unește Dunărea cu Tisa traversînd cîmpia Bačka, au fost transportate 312 282 t și pe canalul Bega, între Timișoara și Tisa, 410 960 t.

Cantitățile care se referă la Dunăre sînt superioare realității prin faptul că nu ar trebui considerată decît partea fluviului în aval de Budapesta. Dar, din contră, ne lipsesc date asupra afluenților Tisei.

În rezumat, după statisticile oficiale, mișcarea a 2 principale societăți de navigație fluvială în Ungaria pune în evidență aproape 2 milioane de tone mărfuri pe Dunăre, 560 000 t pe afluenții inferiori. Trebuie adăugat la acestea o mișcare totală de mai mult de 720 000 t pe cele 2 canale principale. Deci pentru întregul sistem, spre al cărui punct de convergență aspiră, de altfel, Belgradul, se constată o mișcare de mai mult de 1 280 000 t pe afluenții Dunării și canalele principale, fără a considera plutăritul pe rîurile care coboară din Carpați.

La aceste cifre trebuie adăugat, în afară de acestea, traficul enorm, chiar pe Dunăre, în aval de Budapesta, pentru a se forma o justă idee de importanța economică a acestui sistem de navigație fluvială din care s-ar vedea că Belgradul devine cheia (anexată harta) [2].

IV

Românii din Banat
(rezumat istoric)

Delegația sîrbă a prezentat Conferinței de Pace o revistă sumară a istoriei Banatului din care s-ar părea să rezulte că sîrbii au jucat singuri un rol în istoria acestei provincii în care românii nu ar fi decît noi veniți.

Un expozeu sumar al istoriei românilor din Banat ar fi suficient pentru a arăta importanța elementului român în trecutul acestei provincii.

1. Înainte de cucerirea maghiară.

Continuitatea vieții latine nu a încetat niciodată în Banat de la colonizarea romană a Daciei. Această continuitate este atestată de Priscus, istoric bizantin, trimis de împăratul Theodosie II la curtea lui Attila, în 448.

În epoca în care slavii descind în văile danubiene (sec. VI), populația română din Dacia era constituită destul de solid pentru ca influența lor prelungită și puternică să nu o facă să piardă nimic din caracterul latin al limbii, al fondului roman, al religiei și al elementelor esențiale ale culturii sale, de asemenea romane.

Această populație a rămas încă română chiar după trecerea slavilor la sud de Dunăre (sec. VII). În momentul sosirii maghiarilor în Banat, în sec. X, aceștia nu au găsit în această regiune decît triburile bulgare ale ducelui Ahtum și românii indigeni ai ducelui Glad (Anonymus notarius regis Belae).

Astfel, de la constituirea primelor organizații de stat sîrbe (sec. X—XII), Banatul se găsea sub dominația maghiarilor, dar descendenții din coloni latini, românii, erau elementul etnic principal al țării.

2. De la cucerirea maghiară pînă la sec. XV.

Situația, organizarea și rolul elementului român în Banat sub dinastia arpadiană (pînă la 1300), ca și sub Angevini și succesorii lor (1526), sînt cunoscute prin sute de diplome publicate de istorici unguri și români.

Una din aceste diplome, din 29 aug. 1457, prin care Ladislau Postumul recompensează serviciile pe care românii din Banat le-au făcut regelui Ungariei, predecesorilor săi, și lui însuși, confirmînd vechile lor libertăți și vechile or drepturi și privilegii (eorum libertatibus, praerogativis et juribus... praedecessores nostros reges Hungariae ipsis concessa sunt... manutenere

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

et conservare promittimus = predecesorii noştri, regii Ungariei, au promis să menţină şi să conserve libertăţile, prerogativele şi drepturile care le-au fost acordate), ne dă lămuriri suficiente asupra situaţiei sociale şi juridice a românilor, organizării lor politice şi administrative şi rolului pe care le-au avut ca apărători ai frontierelor teritoriului lor naţional (în sec. XI şi XII contra bizantinilor, în sec. XV şi XVI contra turcilor).

Ei erau împărţiţi în 3 clase: nobili, cnezi şi ţărani. Nobilii, egali în toate cu ceilalţi nobili ai ţării, nu puteau să fie judecaţi decît de către comiţii lor şi aveau drept de apel la rege. Cnezii erau scutiţi de orice impozit către rege sau alţii şi se bucurau, în ceea ce priveşte jurisdicţiile, de aceleaşi privilegii ca nobilii. Oamenii obişnuiţi, ţăranii nu puteau să fie urmăriţi pentru datorii şi erau judecaţi numai de către nobili, stăpînii lor fireşti. Dreptatea se făcea more valachico = după obiceiul valah, juxta ritum Valachiae = după datinile Valahiei sau mai precis juxta antiquam et approbatam legem districtuum valachicalium universalem = după legea străveche şi aprobată a tuturor districtelor valahe.

Aceste districte desemnate în documente ca sedes valachicales constituiau organizarea politică şi administrativă cu caracter naţional a românilor din Banat.

În fruntea fiecărui district erau un jude, un notar şi mai mulţi asesori de justiţie; în fruntea tuturor districtelor era un comite, ales dintre băştinaşi, cu atribuţii administrative, judiciare şi militare; în fine, ca autoritate generală a districtelor, alături de comite erau universitatea nobililor.

Dreptul de proprietate al românilor în districtele lor era absolut: nimeni nu putea lua sau sechestra bunurile nici chiar ale ţăranilor, cu atît mai mult ale cnezilor sau ale nobililor. Regele, el însuşi se angaja să nu facă donaţii în interiorul districtelor lor, dacă nu avea asentimentul lor, şi să nu separe niciodată districtele unul de altul; aceştia trebuiau totodată să rămînă în raport direct cu coroana.

Pentru rolul militar al românilor din Banat, diploma respectivă arată că, ca locuitori ai frontierelor regatului, ei apărau gurile Dunării contra turcilor care făceau incursiuni în această regiune.

În această calitate, românii au fost timp îndelungat păzitorii frontierelor ţării luînd o parte activă şi importantă la toate expediţiile şi la toate războaiele contra turcilor întreprinse de Ioan Corvin (mort în 1557 [sic!]) şi de bravul conte de Timişoara, Paul Chinezul (mort în 1494), amîndoi români de origine.

3. Din sec. XV pînă la ocuparea completă a Banatului de către turci (1658).

Astfel era organizarea românilor din Banat de la venirea şi stabilirea în ţară a primelor colonii de oarecare importanţă de populaţii străine (sîrbe) în a doua jumătate a sec. XV.

Nici o imigrare sîrbă de oarecare importanţă nu a fost atestată mai înainte. Jireček, cel mai profund cunoscător al popoarelor slave din sud-estul Europei, nu are, în importanta sa operă istorică, *Geschichte der Serben* (Istoria sîrbilor), nici măcar o singură pagină referitoare la sîrbii din Banat, înainte de moartea ţarului Duşan (1355).

Aceasta se explică prin faptul că numai după înfrîngerea de la Kosovo (1389), sîrbii au început să caute un refugiu la nord de Dunăre, în Ungaria meridională şi în Banat; dar ei nu au venit în grupuri considerabile decît după distrugerea definitivă a statului sîrb (1459).

De altfel, numărul lor nu a putut să fie atît de considerabil cum îl indică, de exemplu, regele Matias Corvin într-o scrisoare către Papă (200 000) chiar în această epocă; nu s-ar explica altfel pentru ce sîrbii au fost şi sînt întotdeauna

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

rămaşi cu mult inferiori la număr faţă de români şi pentru ce de la reluarea Banatului (1718) partea occidentală a ţării era în mare parte pustie.

Aproximativ în epoca stabilirii sîrbilor în Banat, o parte a nobilimii române din cauza intoleranţei religioase, abjură vechea sa credinţă ortodoxă şi devin catolici maghiarizîndu-se.

Românii pierd, firește, prin aceasta din importanţa politică; totodată ei continuă după catastrofa de la Mohács (1526), şi chiar după ce Banatul căzuse sub puterea turcilor (1552), viaţa lor naţională specifică în districtele române avînd ca centre Lugojul şi Caransebeşul.

Timp de mai bine de un secol, pînă la 1658, aceste districte păstrează organizarea lor politică şi administrativă autonomă şi locuitorii, vechile lor libertăţi, privilegii şi drepturi, căci diploma lui Ladislau Postumul, din 1457, a fost confirmată integral de principii Transilvaniei (Gabriel Báthory la 3 apr. 1609), suzerani, ca succesori ai regilor Ungariei, ai districtelor române din Banat.

Astfel, în timp ce, sub dominaţia de mai mult de 150 de ani a turcilor în Banat, întreaga viaţă politică creştină a dispărut în regiunea de vest a ţării, ea s-a menţinut în regiunea de est, în districtele româneşti, unde s-au retras, de altfel, cea mai mare parte a românilor din regiunile căzute sub dominaţie turcă.

Această viaţă are un caracter specific românesc atît de pronunţat încît un scriitor străin, italianul Gromo, numeşte în 1550 Banatul: „Valachie citérieure" (Valahia care se află dincoace); că iezuiţii veniţi după cîtva timp în această regiune pentru a combate propaganda Reformei au trebuit să predice în română pentru a fi înţeleşi şi că, în fine, o activitate literară deosebit de importantă în istoria culturii române a existat la Lugoj (1580) unde s-a manifestat prin prima traducere în limba română a Vechiului Testament.

În cronica politică a secolelor XVI şi XVII a districtelor româneşti din Banat se reflectă un număr important de evenimente ale timpului. Cînd Sigismund Báthory ridică stindardul luptei contra turcilor (1594), românii participă, de asemenea, la ridicarea populaţiei creştine din Banat sub conducerea lui Gheorghe Palatici, ban de Lugoj. Apoi, cînd Mihai Viteazul, domnul Ţării Româneşti, ia în stăpînire Transilvania (1599) şi Moldova (1600) realizînd, pentru puţin timp, unirea acestor trei provincii române, districtele Banatului se găsesc, de asemenea, sub sceptrul domnului român. Cînd, în fine, domnul Matei Basarab se urcă pe tronul Ţării Româneşti (1634), districtele române ale Banatului i-au dat ajutorul armelor lor.

Banii Lugojului şi Caransebeşului joacă un rol important în relaţiile dintre turcii din Banat şi principii Transilvaniei. Doi dintre ei, Bocskay (1605) şi Barcsai (1658), devin chiar principii ai Transilvaniei.

4. Invaziile şi colonizările sîrbe, maghiare şi germane în Banat în sec. XVIII.

Începînd cu instalarea dominaţiei otomane în întreg Banatul (1658), viaţa politică creştină dispare din această provincie.

Hărţuită şi deposedată de bunurile sale, chiar la munte, o parte a nobilimii române caută refugiu în Transilvania, în regiunea Turda şi Alba Iulia, unde i-au fost oferite toate facilităţile pentru a se stabili.

Dar această stare de lucruri nu dură mult timp. Puţin după aceea, începură luptele contra dominaţiei otomane în Ungaria, lupte care au avut ca rezultat, între altele, eliberarea Banatului.

Pentru a obţine, în aceste lupte, ajutorul creştinilor din Balcani, împăratul Leopold I oferă popoarelor subjugate de la sud de Dunăre avantaje mate-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

riale considerabile și privilegii politice importante, în cazul în care se vor stabili în Ungaria meridională și vor lua armele contra turcilor (1690).

În urma acestei oferte, un mare număr de sîrbi și alți creștini balcanici, aproape 30 000 familii, au trecut Dunărea și sub conducerea patriarhului Arsenie Cernoevici s-au stabilit în Slovenia, Srem și Bačka.

Abia mai tîrziu și numai după părăsirea completă a Banatului de către turci (1718), o parte a acestor populații trecu Tisa și se instală în regiunea occidentală a acestei țări, foarte puțin populată în acel timp.

Într-adevăr, o statistică austriacă întocmită în 1719, puțin timp după luarea în posesie a Banatului, arată că în partea centrală și orientală a acestei provincii, numărul satelor și caselor era mult mai mare decît în partea sa occidentală: din numărul total de 662 sate cu 21 279 case, în întreg Banatul, 581 de sate (astăzi *585*), cu 19 481 case, se găseau în regiunea Caraș și Timiș și numai 81 sate (astăzi *208*), cu 1 798 case, în regiunea occidentală a Torontalului.

Atunci, ca și astăzi, românii constituiau deci elementul etnic fundamental în timp ce descendenții imigranților sîrbi din sec. XV erau comparativ cu mult mai puțin numeroși. Ar fi fost altfel, fără îndoială, dacă aceste imigrații sîrbe ar fi avut proporțiile pe care i le-a atribuit Matiaș Corvin, în scrisoarea sa către Papă (1483).

Populația sîrbă a Banatului nu a căpătat o oarecare consistență decît cu sosirea de peste Tisa a sîrbilor refugiați ai patriarhului Cernoevici (1720—22) și cu imigranții sîrbi ulteriori, în cursul întregului secol XVIII.

În aceeași epocă, se instalară în țară maghiarii. Dominația otomană de peste 150 de ani, distrusese în Banat pînă și urmele maghiarilor. Abia din 1718 ungurii încep să treacă Tisa și Mureșul, ceea ce explică, de altfel, prezența lor într-un număr mai mare la confluența acestor 2 rîuri. Imigrarea maghiară în Banat, ca și imigrarea sîrbă, a continuat încurajată de dominația austriacă la început și în continuare maghiară, în tot timpul sec. XVIII și, de asemenea, în sec. XIX. Chiar și în tot acest ultim timp au avut loc colonizări maghiare, în special în regiunile pur românești.

În același timp cu sîrbii și maghiarii, dar într-un număr mai mare și mult mai favorizați, veniră coloniștii germani (șvabi), începînd din 1720 pînă în 1840. Colonizarea lor a fost deosebit de intensă sub Maria Tereza și Iosif al II-lea. Scopul lor era dublu: de a repopula și pune în valoare țara și a o germaniza în același timp. Într-adevăr, numărul lor, în special al germanilor veniți de pe Rin, Bavaria, Baden, Luxemburg, Austria de Jos, Bremen, Voralberg, Kraina și Moravia, era atît de mare încît, dacă nu ar fi fost decimați de paludism, Banatul întreg, după un istoric competent, ar fi fost astăzi o țară germană.

5. Românii din Banat în secolele XVIII și XIX.

Amestecul de populații, care face din partea occidentală a Banatului un mozaic etnic, nu datează decît din sec. XVIII. Toate aceste colonizări au fost făcute în detrimentul locuitorilor autohtoni ai țării care erau români și care s-au văzut astfel forțați de a se retrage, pentru a treia oară, în partea occidentală a țării.

Exproprierea românilor și expulzarea lor din regiunile colonizate au fost recunoscute de Iosif al II-lea într-una din scrisorile sale referitoare la administrația Banatului. „Cu valahii (români) s-a procedat — scria el — ca și cu sclavii. S-a comis față de ei o mare greșeală cînd li s-au luat pămînturile cele mai bune pentru a le da coloniștilor și că au fost obligați să se deplaseze cu toate că ei au fost cei mai vechi locuitori ai Banatului".

Totuși, românii au rămas, ca și în trecut, populația principală și cea mai numeroasă a țării, căci din 317 000 de locuitori, număr dat de statistica lui

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Grisellini (1774), pentru populaţia Banatului (exceptînd graniţele militare) mai mult de jumătate erau români (181 000) şi numai un sfert sîrbi (78 000).

Dacă prin colonizările sîrbe, germane şi maghiare, din sec. XVIII, nu s-a reuşit să se distrugă caracterul etnic românesc al Banatului, s-a obţinut subordonarea din punct de vedere religios şi şcolar a naţiunii române faţă de naţiunea sîrbă.

Într-adevăr, românii ortodocşi pierzînd vechea lor ierarhie ecleziastică, prin unirea unei părţi a românilor din Transilvania şi din Ungaria cu biserica catolică, au fost supuşi jurisdicţiei patriarhului sîrb de la Carlovitz, în virtutea privilegiilor acordate lui Arsenie Cernoevici, de la sosirea sa în Ungaria.

Subordonarea religioasă şi şcolară a românilor faţă de sîrbi constituia perioada cea mai grea din viaţa lor naţională. Ea a durat aproximativ 150 de ani pînă în 1865. În urma unor lungi eforturi, românii ortodocşi ai Banatului au obţinut, la această dată, o organizare eclezistică proprie, depinzînd de Mitropolia română din Transilvania, restaurată în acelaşi timp.

Astfel, românii au obţinut dreptul de a crea două episcopii ortodoxe, la Caransebeş şi Timişoara, în afară de episcopia greco-catolică, care exista deja la Lugoj. Dar, din lipsă de mijloace materiale, episcopia obţinută pentru Timişoara nu a fost încă instituită pînă în această zi.

Românii din Banat au deci 2 episcopi: unul greco-catolic, altul ortodox. Aceştia au o jurisdicţie mult mai întinsă decît cei 2 episcopi sîrbi. În timp ce episcopul român din Caransebeş are sub autoritatea sa canonică, 326 parohii şi tot atîtea şcoli primare de limbă română, cele 2 episcopii sîrbe, din Timişoara şi Vîrşeţ, împreună, nu au decît 156 parohii.

În ceea ce priveşte viaţa politică a românilor, în sec. XVIII şi XIX, ea a fost un protest permanent contra popoarelor colonizate şi privilegiate. Românii au revendicat întotdeauna drepturile lor uzurpate şi nu au recunoscut niciodată drepturile acordate sîrbilor, germanilor şi maghiarilor.

Este deosebit de interesant, în concluzia acestui rezumat istoric, de a se examina un argument pe care delegaţia sîrbă nu l-a demonstrat cel puţin într-un document scris, dar care a fost adesea invocat contra românilor din Banat.

S-a pretins că sîrbii au fost singurii care au avut în Banatul Timişoarei, în cursul celei de-a doua jumătăţi a sec. XIX, o acţiune politică şi că, de exemplu, ei au fost singurii care au avut deputaţi în Parlamentul ungar.

Ar fi foarte uşor de a întoarce acest argument contra acelora care îl prezintă şi este desigur o slabă dovadă a intensităţii conştiinţei şi a vieţii naţionale pentru un popor oprimat succesul colaborării sale parlamentare cu un guvern străin care îl oprimă. mai ales cînd este vorba de guvernul maghiar, şi cînd se cunoaşte caracterul alegerilor la care a procedat în ultimii ani. Este sigur că românii din Banat ar fi avut numeroşi deputaţi în Parlamentul maghiar dacă ar fi consimţit să renunţe la revendicările lor naţionale şi au existat în fapt în această adunare pînă în prezent cîţiva deputaţi români guvernamentali pe care poporul român nu a vrut niciodată să-i considere ca reprezentanţi ai săi. Dar se cuvine, înainte de toate, de a se examina aici faptele şi datele.

În 1861, cînd viaţa constituţională a fost restabilită în monarhia habsburgică, românii au crezut că pot accepta să participe la alegeri pentru Parlamentul central şi, din 1861 pînă în 1881, ei au avut în toate legislaturile reprezentanţii lor naţionali, unii aleşi de districtele comitatului Torontal pe care statul sîrb ar vrea astăzi să-l revendice ca al său. Cîţiva dintre aceşti deputaţi sînt printre reprezentanţii cei mai eminenţi ai culturii şi naţiunii

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

române, de exemplu: membrii ilustrei familii Mocioni (Andrei, Alexandru şi Eugen), Vincenţiu Babeş, Eftimie Murgu etc.

În 1881, românii din Banat, nemaicrezînd în utilitatea alegerilor parlamentare în Ungaria, au adoptat atitudinea de pasivitate pe care fraţii lor din Transilvania au preconizat-o din 1869 şi absenţa în Parlamentul ungar, începînd de la această dată, a reprezentanţilor români neguvernamentali este proba, nu a inactivităţii lor, ci a disciplinei lor. Aceasta nu a împiedicat, de altfel, ca în 1888 populaţiile din Banat să-l aleagă, cu toate că el nu a fost candidat, pe generalul român Traian Doda, care a refuzat, în mod public, să-şi exercite mandantul atît timp cît românii vor continua să fie privaţi prin legi excepţionale şi măsuri opresive să-şi exercite în mod real drepturile lor civice, ceea ce i-a adus bătrînului general o condamnare la doi ani de închisoare.

În 1906, românii din Banat, care nu încetaseră niciodată de a-şi manifesta activitatea lor naţională, prin presă şi prin cuvînt, au hotărît să încerce din nou activitatea parlamentară. Şefii lor politici naţionali s-au prezentat cu programul naţional cel mai absolut şi au fost aleşi. Aceştia sînt doctorul C. Brediceanu, doctorul Ştefan Petrovici, doctorul G. Popovici, doctorul Aurel Novac, acesta din urmă avocat în districtul pe care sîrbii îl reclamă astăzi ca exclusiv sîrb: districtul Biserica Albă (Fehértemplon).

Acest succes i-a înspăimîntat pe maghiari care, la alegerile următoare, au pus în joc toate mijloacele lor de corupţie, de falsificare şi de violenţă, şi au împiedicat realegerea de deputaţi români.

Nu ne aparţine de a cerceta pentru ce maghiarii nu s-au opus cu aceeaşi violenţă la alegerea de deputaţi sîrbi; ne este suficient să arătăm că acţiunea parlamentară a românilor din Banat a fost reală şi eficace şi că intermitenţele sale, insuccesele chiar, nu sînt decît o probă în plus a intensităţii vieţii publice româneşti în această provincie.

V

Argumentele sîrbe

A

Guvernul sîrb s-a străduit, în mod special, să nege unitatea Banatului Timişoarei şi să stabilească o împărţire imaginară între Banatul oriental muntos şi Banatul occidental, regiune de cîmpie. Dar este suficient să atragem atenţia asupra istoriei şi geografiei Banatului pentru ca să apară clar în faţa ochilor caracterul unitar al acestei provincii.

1. Unitatea politică

Este imposibil să se nege caracterul unitar al Banatului din punct de vedere politic, căci istoria constată, fără variaţie, permanenţa unităţii politice a acestei provincii.

Dar guvernul sîrb deplasează problema şi o face să treacă de pe teren politic pe teren administrativ.

Într-adevăr, este uşor să arăţi că au existat, de-a lungul secolelor, perioade în timpul cărora Banatul a fost împărţit, din punct de vedere administrativ, în Banatul oriental, corespunzînd într-o manieră generală comitatului Caraş-Severin Banatul occidental (Comitatul Torontal) şi Banatul Central (Comitatul Timiş), la fel cum în alte perioade Banatul a fost împărţit nu de la vest spre est, ci de la nord la sud, în administraţia civilă a Banatului de nord şi administraţia militară a Banatului de sud.

Nimeni nu se gîndeşte să susţină că Banatul nu poate fi împărţit din punct de vedere administrativ pentru că el este chiar astăzi împărţit în 3 comitate, dar e vorba de diviziuni pur administrative şi nu politice care, de-a lungul istoriei, au variat după împrejurări şi a căror existenţă, pe care nimeni nu

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

se gîndește s-o conteste, nu s-ar cunoaște să fi avut vreo importanță. La fel, odinioară, sub dominația maghiară un jupanat al Torontalului a putut exista temporar, fără ca unitatea provinciei Banatului să fie atinsă profund, așa cum nu a fost nici prin crearea unei administrații mai mult sau mai puțin întinse a granițelor militare spre sud.

Ceea ce afirmă românii este faptul că Banatul a constituit totdeauna o unitate politică, în sensul că ieri a fost în întregime maghiar, cum altă dată a fost în întregime austriac, sau turc sau ungar; că n-a fost niciodată împărțit la două dominații politice diferite dacă nu este vorba de perioadele de război între turci și maghiari sau germani și turci și pînă în momentul în care unul din cei doi pretendenți l-a exclus pe celălalt. Astfel că experiența trecutului arată că orice împărțire a Banatului corespunde unei stări de război și că singură unitatea unei dominații politice poate să-i asigure pacea.

2. Unitatea geografică

Sîrbii contestă caracterul unitar al Banatului din punct de vedere geografic; ei pretind că Banatul central și mai ales Banatul occidental ar constitui, împreună cu Serbia septentrională și cu valea Moravei o unitate geografică independentă de partea orientală a Banatului, Caraș-Severinul.

Harta Banatului furnizează, la acest argument, cel mai bun răspuns; ea arată Banatul net separat la vest de Ungaria prin Tisa, la sud de Serbia prin Dunăre.

Cît privește pretenția că Banatul oriental muntos nu poate constitui o unitate geografică cu cîmpiile Banatului central-occidental, aceasta este o opinie care, dacă am dori să-i acordăm oarecare importanță, ne-ar duce la ideea că Vosgii și Alpii occidentali n-ar face parte din unitatea geografică franceză sau că Cîmpia Munteniei meridionale ar trebui să fie constituită într-un stat separat de regiunea de munți și coline a Munteniei de nord. Nu este o comparație pur formală cea pe care noi o facem aici; este suficient să se compare un profil transversal al Banatului (vezi harta alăturată)[3] și un profil transversal al Munteniei pentru a realiza că alcătuirea celor două provinci este identică și că amîndouă formează la fel regiuni geografice perfect unite în care cîmpia și muntele se completează în mod necesar.

(harta profilurilor) [4]

B

Guvernul sîrb a prezentat, în afară de acestea, un oarecare număr de argumente speciale care cer în mod necesar cîteva observații și corectări.

I

„Nu ar fi cazul, în calculul populațiilor din Banat, să se țină seamă de coloniștii germani (șvabi) căci ei sînt prea departe de orice teritoriu german și nu sînt stabiliți pe un teritoriu continuu".

Observații

1. Este imposibil să împaci cu respectul dreptului popoarelor, principiu esențial al Conferinței de Pace, dorința sîrbilor de a nu ține sub nici o formă seama de existența populațiilor șvabe din Banat. Poate că problema s-ar pune dacă aceste populații ar cere să constituie un stat german separat sau să se alipească unor organizații politice germane îndepărtate, dar ele nu cer decît să aibă locul într-un stat negerman și nu li se pot refuza nici locul și nici drepturile pe care acesta îl comportă.

2. Dacă ar putea exista o îndoială asupra adevăratului interes și asupra dorinței șvabilor din Banat, ar fi necesar să fie consultați și România acceptă

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

dinainte concluziile acestei consultări cu condiția, totuși, ca această consultare și discuțiile preliminare indispensabile între șvabi să fie pe deplin libere și ocupația actuală de către trupele sîrbe a vestului și centrului Banatului este o proastă garanție pentru această libertate. Ar fi necesar, de asemenea, ca problemele asupra cărora șvabii vor avea să-și dea avizul să fie puse net și de o manieră totală: ar trebui întrebați dacă doresc sau să fie toți alipiți la statul sîrb, sau toți alipiți la statul român sau dacă doresc ca poporul lor să fie împărțit între cele două state. Este, într-adevăr, unul din viciile principale ale soluției cerute de guvernul sîrb, aceea de a diviza în două masa populației șvabe din Banat și de a-i lua astfel autoritatea și influența legitimă în soarta provinciei.

„Serbia este o țară muntoasă, slabă producătoare de grîu, care va avea o nevoie deosebită de grîul din Banat".

Observații

1. Bogățiile agricole ale cîmpiei Banatului nu sînt în momentul de față un bun fără întrebuințare. Ele servesc la hrănirea populației din munții Banatului și regiunile cele mai apropiate ale Transilvaniei, cărora nu-i putem lua, fără a dăuna și fără a comite un act de injustiție, aceste resurse pentru a le oferi altor populații.

2. Dar ar trebui stabilit și dacă Serbia are în mod real nevoie de aceste resurse agricole. Acesta era poate cazul pentru Serbia dinainte de 1913, dar după pacea de la București, care a pus capăt războaielor balcanice, națiunea sîrbă a cîștigat în Macedonia și în vechea Serbie importante terenuri agricole. Din 1918, unirea cu Serbia a tuturor țărilor iugoslave a adus noului stat terenuri agricole și bogate și întinse. În fine, Conferința de Pace ajunge la ideea de a lăsa statul sîrb să se întindă pe malul stîng al Dunării, ⟨iar⟩ regiunea Bačka, dintre Dunăre și Tisa, trebuie să fie dată Serbiei și este locul să ne întrebăm dacă această nouă achiziție a unei regiuni agricole bogate, adăugată achizițiilor precedente, nu va duce la transformarea Serbiei într-o țară exportatoare a produselor pămîntului. Ce ar trebui să se gîndească despre o soluție a problemei Banatului care ar duce la despuierea populației din mai mult de jumătate din această provincie de resurse agricole care-i sînt indispensabile pentru a asigura Serbiei un supliment de export?

III

„Din punct de vedere istoric, Banatul Timișoarei a făcut parte dintr-o organizare politică sîrbă: Voivodina".

Observații

1. Aici este locul să precizăm: Banatul n-a făcut niciodată parte dintr-o organizare politică sîrbă. El a fost înglobat începînd din 18 noiembrie 1849 în aceeași grupare politică și administrativă austriacă ca și Voivodina sîrbă, care se întindea la vest de Tisa în Bačka și în Srem.

2. Această grupare era din punct de vedere politic și administrativ unic germană: limba administrației și justiției era germana și nu sîrba. Și ea a fost constituită nu în interesul populațiilor sîrbești de la vest de Tisa sau din Banat, ci numai pentru a diminua importanța politică și administrativă a Ungariei, căreia casa de Habsburg dorea să-i plătească pentru revoluția de la 1848.

3. Această organizare a habsburgilor a fost cu totul trecătoare. Ea a corespuns unei încercări de absolutism a Austriei față de Ungaria și n-a durat decît 10 ani, pînă în 1860.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

4. Românii din Banat n-au acceptat, de altfel, niciodată nici chiar simpla alăturare administrativă de Voivodina sîrbă şi şi-au făcut auzit protestul încă din luna decembrie 1849.

Nu se poate pune problema să se găsească în acest accident al politicii habsburgilor în Ungaria nici măcar urmă de drept istoric sîrb asupra Banatului Timişoarei.

IV

„Încă o dovadă a dreptului sîrbilor asupra Banatului se va găsi în faptul că mănăstirile ortodoxe din regiune sînt sîrbeşti şi că biserica ortodoxă a depins de patriarhia sîrbă".

Observaţii

1. Şi aici precizările sînt indispensabile. Numai la începutul sec. al XVIII-lea românii ortodocşi din Banat au fost supuşi jurisdicţiei ecleziastice a patriarhului sîrb de la Carlovitz.

2. În 1865, după îndelungate lupte, românii din Banat şi-au recucerit independenţa bisericii lor şi au avut episcop naţional la Caransebeş: românii uniţi aveau deja episcopul lor la Lugoj din 1850.

3. În timpul acestei separări, românii au cerut jumătate din bunurile mănăstirilor ai căror coproprietari erau împreună cu sîrbii. Aceasta a fost originea unui lung proces care n-a fost încă încheiat. Românii obţinură succesiv 2 mănăstiri, dintre care una a devenit proprietatea lor (Hodoş-Bodrog), dar maghiarii, pentru a-i pedepsi pe români pentru violenţa revendicărilor lor naţionale, găsiră mijlocul de a împiedica mersul procesului care n-a fost încă judecat.

Nu se poate transforma într-o aparenţă de drept istoric pentru sîrbi un accident al organizării ecleziastice impuse românilor de habsburgi şi un refuz de justiţie din partea maghiarilor.

V

„Partea occidentală a Banatului trebuie considerată ca regiune sîrbă prin faptul că mişcarea intelectuală se află în mîna sîrbilor şi că sîrbii originari din această regiune au fondat şi dezvoltat literatura sîrbă şi au dat naţiunii lor un foarte mare număr de oameni de litere şi de savanţi celebri".

Observaţii.

1. Dacă nu este vorba decît să opunem listei de celebrităţi sîrbe o listă de români născuţi în Banat şi care au onorat naţiunea română, România nu va fi în dificultatea să o întocmească.

Iată cîteva nume:

Fabulistul D. Ţichindeal (mort 1818)

Lingvistul Paul Iorgovici (mort 1818)

Pedagogii Diaconovici Loga (mort 1850) şi Ion Mihuţ (mort 1835)

Juristul Damaschin Bojinca, profesor la Academia Mihăileană din Iaşi (mort 1866)

Filologul Simion Mangiuca (mort 1890)

Scriitorul şi omul politic Eftimie Murgu (mort 1870)

Foştii membri ai Academiei române: Andrei Mocioni, Vincenţiu Babeş, Vasile Maniu şi Athanase Marinescu;

Bacteriologul Victor Babeş, savant universal reputat

Romancierul I. Popovici-Bănăţeanu, pictor al vieţii românilor din Banat

Istoricii: I. Sîrbu şi G. Popovici

Filologul I. Popovici, profesor la Universitatea din Budapesta înainte de război

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Compozitorul I. Vidu.

Scriitorul politic Aurel C. Popovici, unul din cei mai înfocați apărători ai națiunii române și unul din cei mai persecutați de maghiari;

Și România nu poate uita că în Banat a văzut lumina zilei generalul Dragalina, eroul de la Jiu, căzut glorios pe cîmpul de luptă în 1917, în lupta împotriva imperialilor.

VI

„Fiind continuarea văii Moravei, Banatul occidental constituie o zonă teritorială ce protejează frontiera septentrională a Serbiei care este complet deschisă — zonă acoperind intrarea în valea Moravei care de-a lungul istoriei, ca și în ultimul război mondial a reprezentat totdeauna o poartă deschisă pentru inamic; în fine, singură această regiune protejează Belgradul, capitala regatului sîrbilor, croaților și slovenilor, care ar rămîne fără aceasta complet expusă inamicului, din prima zi a agresiunii, cum a fost cazul și în timpul ultimului război".

Observații

1. S-a răspuns deja suficient la argumentul relativ la Belgrad, dar insistența guvernului sîrb ne obligă să punem o problemă care a fost lăsată pînă acum deoparte, în mod intenționat. Belgradul este capitala Serbiei. Va rămîne el capitala noului stat iugoslav? Care ar fi valoarea unei decizii care nu ar avea drept scop decît să asigure o protecție (de altfel ineficace și inutilă) capitalei Belgrad și care nu s-ar aplica decît unei reședințe de provincie?

2. Cît privește protecția văii Moravei, afluent de dreapta al Dunării, prin cedarea către Serbia a unei zone de cîmpie pe malul stîng al fluviului, aceasta este o cerere al cărui interes strategic ar putea fi discutat. În orice caz, dacă ar trebui admisă o cerere de acest gen pentru Morava, n-ar trebui să ne așteptăm peste cîteva zile la o cerere asemănătoare din partea sîrbilor pentru protecția văii Timocului ale cărui caracter și situație sînt asemănătoare cu cele ale Moravei și nu ar trebui ca, de asemenea, într-o bună zi, fiecare țară riverană a Dunării sau a altui mare fluviu să ceară, pe malul care nu-i aparține, posesiunea unei zone de protecție destinată să acopere văile țării?

Dar mai este ceva. Din partea cui pot [sîrbii] să se teamă de un atac brusc pe valea Moravei? Dacă este din partea unei națiuni străine care traversează Banatul românesc pentru a ataca Serbia, cea mai bună protecție pentru Serbia va fi totdeauna o Românie puternic așezată în Banat; și dacă la români se gîndesc sîrbii cînd prevăd un posibil atac, guvernul român crede că trebuie să reamintească faptul că nimic în atitudinea trecută și prezentă a României față de Serbia nu ar autoriza o supoziție asemănătoare. Poate numai anexarea nelegitimă la Serbia a unui număr important de români din Banat, care vin să mărească numărul populației românești deja cuprinse în statul sîrb, între valea Moravei și a Timocului, ar putea fi o sursă de dezacord și de conflict, pe care România ține să o evite și cere Serbiei să nu o facă să se nască.

Dar dacă guvernul sîrb va persista în a reclama o protecție inutilă și să facă prin aceasta dovada unei neîncrederi nejustificate, guvernul român se va vedea obligat să considere ca un adevărat pericol militar stabilirea unui cap de pod sîrb pe malul stîng al Dunării și nu va fi decît și mai decis să se opună, cu toată energia dreptului său și voinței sale de pace, acceptării de către Conferința de Pace a cererilor sîrbești asupra acestui punct.

---

[1] Memoriul a fost tradus în franceză și engleză și tipărit la Imp. Dubois et Bauer, Paris (38 p. și 4 hărți bazate pe statistica ungară din 1910). La alcătuirea lui a contribuit direct istoricul Al. Lapedatu (1878— 1950), consilier în cadrul delegației române la Conferința de Pace.

[2-4] Hărțile nu se reproduc.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1919. Studiu prezentat de delegaţia română la Conferinţa de Pace, în care este fundamentat dreptul de legitimă recunoaştere internaţională a statului unitar român.

A. Generalităţi

Înaintea războiului european România avea o situaţie unică pe lume.

Ţară mică, izolată, aşezată la gurile Dunării, între Rusia, Austro-Ungaria şi Bulgaria, de origine şi rasă cu totul diferită, a fost necontenit, din timpurile cele mai depărtate şi pînă astăzi, ameninţată în existenţa ei ca ţară liberă şi împiedicată de a se dezvolta economiceşte şi milităreşte.

Explicaţia acestui calvar este uşor de găsit.

Prin situaţia ei, România a constituit întotdeauna, pentru Rusia şi Austria, stăvilarul de care s-a lovit şi sfărîmat tendinţa de expansiune a ambelor popoare către Orient.

Pe de altă parte, (în) ultimele 3 decenii, ţara aceasta a fost şi santinela neadormită care a vegheat necontenit, ca hegemonia de tristă memorie, pe care au exercitat-o turcii pînă la 1877 în Balcani, să nu fie înlocuită cu o alta mai brutală la care tindea un popor de recentă apariţie, animat de o ambiţie nemăsurată şi cu nimic justificată din punctul de vedere etnic şi istoric.

Este vorba de poporul bulgar.

Dacă la consideraţiile de ordin general, arătate mai sus, se adaugă şi faptul, de toţi cunoscut, că atît Austria cît şi Rusia stăpîneau întinse ţinuturi pur româneşti, găsim cu uşurinţă şi prisosinţă explicaţia, pentru că ambele ţări urmăreau, cu perseverenţă şi metodă, nu numai punerea României în imposibilitate de a se organiza, dezvolta şi întări, dar chiar distrugerea ei definitivă.

Pe măsură ce ţara progresa, se apropia şi ziua în care unitatea politică a tuturor românilor n-ar mai fi putut fi de nimeni împiedicată.

Odată această unitate realizată, atît tendinţa de hegemonie în Balcani a unuia, cît şi aceea de expansiune către Orient a altora, ar fi luat fatalmente sfîrşit, pentru totdeauna.

Aceste interese, contrarii în ce priveşte aspiraţiunile lor în parte, însă comune în ce priveşte dispariţia României, au format întotdeauna puntea de apropiere între vecinii acestei ţări.

Atît întregul trecut istoric al României, cît şi gruparea naţiunilor în tragedia de curînd sfîrşită dovedesc, în întregime şi cu prisosinţă, această afirmaţie.

Tot astfel se explică şi izolarea dureroasă în care s-a găsit întotdeauna România atît înaintea cît şi în timpul ultimului război.

Pentru a putea trăi liber şi a se putea dezvolta în vederea realizării programului istoric — unitatea politică a tuturor românilor — România trebuia să se alipească de una din marile constelaţii politice ale Europei.

Avînd revendicări deopotrivă de mari atît la est cît şi la apus, alegerea ar fi fost foarte grea.

Consideraţii de ordin economic, reminiscenţele dureroase ale trădării Rusiei în 1877, cît şi interese străine de sentimentul unanim al poporului întreg, au aruncat de la 1885 ţara de partea Puterilor Centrale.

Această situaţie extremă surprinde România în 1914.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Războiul general izbucnise. Guvernul și întreaga țară s-au găsit în fața celei mai grele și mai dureroase probleme care s-a pus vreodată unui popor în lume.

De ori ce parte ar fi trecut țara, soldații români ar fi trebuit să încrucișeze sabia cu frații lor.

Această situație a impus României să nu răspundă în august 1914 la cererile prin care Puterile Centrale o invitau să respecte tratatul de alianță și să adopte „expectativa armată".

În cursul războiului opinia publică, prin manifestații neîntrerupte, a afirmat în mod evident care erau sentimentele adevărate ale poporului și cît de nepopulară era alianța pe care conducătorii lui o încheiaseră fără să-l consulte.

Iar în ziua cînd Puterile Înțelegerii au pus ca scop principal al războiului dreptatea și respectarea principiului de naționalitate la alcătuirea politică a statelor, atunci toată suflarea românească, fără deosebire de situație, cultură și credință, a arătat cu un gest energic și hotărît pieptul în care trebuia să fie înfiptă baioneta românească.

S-a încheiat atunci Tratatul de alianță de la 4 august 1916 [1], iar la 15 aceeași lună, trupele române treceau Carpații în uralele nesfîrșite ale tuturor românilor de pretutindeni.

Ziua dreptății venise.

Ultimul punct din programul nostru istoric — Unirea tuturor românilor — începea să se realizeze.

Acest program, lăsat nouă, la 1599, ca o sfîntă moștenire de Marele și de veci neuitatul Mihai și urmărit necontenit de atunci de românii de pretutindeni, cuprindea reconstituirea Daciei Traiane în hotarele arătate pe anexa nr. 1 așa după cum au fost fixate prin Tratatul din 4 august 1916.

Argumente puternice, de natură etnică și istorică, au determinat pe Aliați să se angajeze, la 4 august 1916, formal și în scris, a reconstitui România pe aceste baze.

Din cele ce se arată mai jos, pe scurt, se va putea cu ușurință aprecia valoarea adevărată a acestor argumente, astfel încît, se va vedea că, cea mai mică contestație adusă astăzi dreptelor noastre revendicări nu poate fi luată în considerație, fără a se călca, fără motiv, angajamentele luate.

A. Argument istoric

Poporul român se află, din timpuri foarte îndepărtate, așezat în mase compacte în tot ținutul cuprins între Tisa, Nistru, Dunăre și Mare și în blocuri, destul de considerabile, de-a lungul malului drept al Dunării și dincolo de Nistru pînă la Don.

Această situație este recunoscută oficial și public chiar de inamicii noștri care, prin harta alăturată — anexa 2,[2] au concretizat, în mod desăvîrșit, care este, sub raport etnic, valoarea actuală a elementului românesc la gurile Dunării.

Răsfoind sumar frămîntările istorice și politice care au avut loc în orientul Europei, de la întronarea creștinismului pînă astăzi, pe de o parte găsim originea, vechimea și permanenta stabilitate a poporului român în ținuturile pe care le locuiește, iar pe de altă parte, putem aprecia sforțările titanice pe care acest popor le-a făcut, 18 secole neîntrerupt, pentru a se menține, a trăi liber și a se uni într-un singur stat politic.

---

[1] *1918 la Români*, Vol. I, doc. nr. 236—237.

[2] Harta nu se reproduce.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

După cum vom vedea mai jos, evenimentele istorice dovedesc că elementul cu adevărat autohton în aceste ţinuturi îl formează numai poporul românesc şi că acest popor n-a renunţat niciodată, în tot cursul vremurilor, la dreptul firesc de a se guverna liber şi prin mijloace proprii.

Grupate pe epocile mari şi schiţate în linii generale, evenimentele istorice care dovedesc afirmaţia de mai sus sînt următoarele:

1. *Epoca antemergătoare românilor (anexa 3)*[3]

În Peninsula balcanică, ca şi în ţinuturile de la nordul Dunării, se găseau numai triburi tracice şi ilirice:

Pe la anul 50 d. Christos la nordul Dunării, între Tisa şi Mare, se consolidează statul dac cu centrul politic la Sarmizegetusa, în regiunea Haţegului — vest Sibiu.

2. *Epoca romană (anexa 4)*[4]

Statul dac devenind un pericol pentru puternica împărăţie romană, împăraţii romani hotărăsc desfiinţarea lui.

După o serie de războaie foarte sîngeroase, scopul este atins; Decebal, ultimul rege dac, fiind învins moare — moarte de erou pe ruinele Patriei sale. Statul dac este desfiinţat şi transformat în provincie romană la anul 106 d. Christos.

Provincia este colonizată cu elemente romane şi din fuziunea lor cu elementul dac a ieşit poporul românesc de astăzi.

Aceasta este originea noastră istorică şi etnică.

Tipul, obiceiurile, tradiţiile rămase de la popoarele de origine tracă, care au locuit în Dacia, înaintea stăpînirii romane, fac dovada indubitabilă că originea noastră este rezultatul contopirii celor două elemente.

3. *Epoca invaziunii barbarilor (anexa 5)*[5]

Pe cînd noile elemente astfel formate erau pe cale de dezvoltare, începe, după anul 250 d. Christos, invaziunea barbarilor.

Valuri nesfîrşite, mereu crescînde, se rostogoleau de la răsărit, din Asia, către centrul şi apusul Europei, zdrobind tot ce întîlneau în cale.

Prima regiune organizată de care s-au lovit şi sfărîmat primele valuri a fost Dacia Traiană. *Provincia fiind situată în calea acestor invazii, a constituit întotdeauna drumul lor de scurgere în toate sensurile.*

Din această cauză, pe la anul 270 d. Ch., legiunile romane sînt retrase la sudul Dunării şi provincia, astfel părăsită de forţe armate, rămîne, timp de zece secole — pînă pe la 1250 — complet pradă barbarilor năvălitori.

Pe timpul acestui nesfîrşit calvar, au trecut pe aici toate hoardele Uralo-altaice, germane şi slave, care erau în căutarea regiunilor bogate şi adăpostite ale împărăţiei romane.

Dintre aceşti năvălitori, singurii care au avut o influenţă determinantă asupra poporului român, de curînd şi necomplet format, au fost slavii. Urmele acestei influenţe se găsesc şi astăzi în limbă şi obiceiuri.

Sălbăticia barbarilor invadatori, furia lor distrugătoare, infinitatea invaziunilor lor şi influenţa dizolvantă pe care ei au avut-o asupra celorlalte popoare din Europa, peste care au venit, fiind o chestiune de istorie generală, este desigur universal cunoscută.

Singur elementul românesc, ieşit din fuziunea daco-romană, face excepţie de la această regulă, aproape generală.

Atît de mare era valoarea etnică a acestui element şi atît de puternică forţa lui de rezistenţă, încît cu toate că era de recentă apariţie, totuşi a reuşit, după zece secole de nesfîrşite invaziuni, să păstreze totdeauna intacte: conştiinţa originii sale romane, obiceiurile, limba, tradiţiile şi chiar foarte multe din numirile accidentelor geografice.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Închei această epocă, atrăgînd atenţia că deşi Dacia Traiană a fost ultima regiune din răsăritul Europei anexată Imperiului Roman, *totuşi, este singura provincie la care populaţia a păstrat limba şi conştiinţa sa latină.*

Nu tot acelaşi lucru s-a întîmplat cu populaţia din celelalte provincii romane din Peninsula Balcanică — de pildă vechea Moesie — care, deşi au stat un timp mult mai îndelungat sub dominaţia romană, totuşi au pierdut complet, sub influenţa barbarilor, atît conştiinţa originii lor, cît şi limba şi obiceiurile.

Este aceasta un punct de onoare, necesar de reţinut din trecutul nostru istoric, fiindcă dă noţiunea reală a vitalităţii şi puterii noastre de rezistenţă.

4. *Epoca primelor consolidări politice* (anexa 6)[6]

Pe la anul 1000 furtuna invaziilor pierde mult din intensitate, fiindcă pe de o parte Asia se golise, iar pe de altă parte foarte mulţi dintre barbarii năvălitori se stabiliseră în locurile pustii ale Europei sau peste alte popoare, pe care le-au gonit şi distrus, sau cu care mai tîrziu s-au contopit.

Calmul luînd locul furtunii, în toate ţinuturile româneşti, în Transilvania, în Banat, în Moldova pînă la Nistru şi în Muntenia, încep să se formeze, între 1200 şi 1300, primele organizaţii politice, cunoscute sub numele de judeţe sau pe slavoneşte cnezate şi voievodate.

Lupta de1 000 de ani în contra barbarilor invadatori de-abia se terminase; primele organizaţii politice româneşti începuseră să se formeze, cînd deodată şi pe neaşteptate, poporul românesc se vede din nou ameninţat, în existenţa şi libertatea lui, prin tendinţa brutală şi mereu crescîndă, de expansiune către răsărit, a ungurilor.

După ce au fost bătuţi de germani şi definitiv împiedicaţi a mai înainta către apus, ungurii s-au aşezat în pustă — Valea Dunării mijlocii.

Privirile lor s-au îndreptat atunci cître răsărit şi astfel începe pentru poporul român o nouă luptă dureroasă de încă 1 000 de ani.

Ei trec Tisa, pătrund în Transilvania, desfiinţează primele grupări politice româneşti care începuseră a se forma şi tindeau să treacă munţii pentru a ajunge în cîmpia Dunării şi la marginea Mării.

Lupta în contra acestei tendinţe începe după anul 1100 şi culminează în intensitate şi brutalitate în războiul actual, cînd, în sfîrşit, dreptatea strigătoare a triumfat complet şi pentru totdeauna.

În timpul cînd ungurii pătrundeau în Transilvania, judeţele din Muntenia şi Moldova începuseră a se reuni între ele şi în epoca de la 1300—1360 se formează cele două grupări mari, cunoscute sub numele de domnii sau principate.

Ia astfel fiinţă Principatul Moldovei, care se întindea — vezi anexa 7 —[7] pînă la Nistru şi Mare şi avea centrul politic la Suceava în Bucovina; şi Principatul Munteniei (Ţării Româneşti), care se întindea — vezi anexa 7 — de ambele părţi ale Carpaţilor, cuprinzînd din Transilvania ţinuturile Almaşului şi Făgăraşului, iar din Banat o parte din ţinutul Caraş-Severinului, de ambele părţi ale Dunării şi în Dobrogea pînă la Mare. Centrul politic al acestui Principat a fost la început Curtea de Argeş.

Apariţia turcilor în Peninsula Balcanică şi tendinţa lor de înaintare, dincolo de Dunăre, către centrul Europei pe de o parte, şi tendinţa de expansiune către răsărit prin Transilvania şi ţările româneşti a ungurilor, pe de altă parte, au făcut, după cum vom vedea mai jos, cu neputinţă continuarea închegării într-un singur trup a marilor grupări româneşti care apăruseră şi în parte se şi consolidaseră în secolele al 13-lea şi al 14-lea.

Evenimentul care a succedat ca o consecinţă fatală acestor două tendinţe contrarii a făcut ca atît cele două Principate, cît şi Transilvania să aibă

[3-7] **Anexele nu se reproduc.**

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

de la 1400 pînă în epoca contemporană o viaţă politică separată; este însă de reţinut că viaţa culturală a continuat să fie unitară, în toate secolele, la toţi românii.

5. *Epoca supremaţiei turceşti.*

Constituirea României Mici (anexa 7)

Năvălind în Europa prin Imperiul Bizantin către anul 1350, turcii reîntronează aceeaşi teroare de tristă memorie din epoca năvălirii barbarilor.

Pe măsură ce înaintează, prin Peninsula Balcanică către nord, distrug şi transformă în paşalîc turcesc, rînd pe rînd, toate organizaţiile politice pe care le întîlnesc în calea lor.

Astfel, cad sub supremaţia turcească Muntenia după 1400, Moldova după 1500 şi Transilvania după 1526 — Bătălia de la Mohaci.

Afară de Transilvania, care de la 1526 şi pînă astăzi a avut soarta, rînd pe rînd, strîns legată de aceea a Austriei sau a Ungariei ⟨va⟩ sale. Principatele române au fost timp de peste 400 de ani, tributare turcilor.

În acest lung interval de timp, poporul român a fost singurul popor creştin care a urmărit cu perseverenţă libertatea creştinilor din orientul Europei, de sub jugul turcesc şi în acest scop n-a încetat niciodată lupta în contra lor.

În lupta aceasta sîngeroasă se disting două mari şi impunătoare personalităţi istorice.

Una este aceea a lui Ştefan cel Mare — 1457—1504 — care, prin acţiunea sa de interes general, ocupă un loc de frunte în istoria universală; iar a doua este aceea a lui Mihai Viteazul — 1593—1601 — care a reuşit, pentru scurtă vreme, să unească, sub un singur sceptru, Muntenia, Moldova şi Transilvania.

Printr-o singură, dar puternică lovitură de sabie, marele domnitor a arătat, de acum 300 de ani, care era ţelul politic la care trebuia să ajungă poporul român de pretutindeni, oricît de mare ar fi trebuit să fie jertfele.

Această idee a călăuzit în decursul timpurilor toate minţile luminate ale românilor de pretutindeni şi toate generaţiile care s-au succedat de la revoluţia din 1848 şi pînă la acelea care au făcut ultimul război din 1916—1917.

În timpul cînd Ştefan cel Mare, Mihai Viteazul şi alţi domnitori din Principatele române duceau lupta grea[8] în contra Semilunei, puterea militară a turcilor creşte necontenit.

Această putere merge crescînd pînă la 1683, cînd trupele turceşti au înaintat pînă sub zidurile Vienei.

Însă, de astă dată, turcii, fiind înfrînţi, încep în retragere, o serie de lupte foarte sîngeroase, care se termină prin pacea de la Karlowitz la 1699, urmată de ofensivele imperiale, care s-au terminat prin păcile de la Passarowitz — 1718 — Belgrad — 1739 —, după care Ungaria, Transilvania şi Banatul sînt „liberate" şi încorporate Casei de Austria.

După cum vedem, o mare parte din România trece, nu pentru ultima oară, dintr-o sclavie într-alta.

---

[8] Cercetările din ultima vreme au pus într-o lumină nouă relaţiile dintre ţările româneşti şi Poarta otomană. Rezistenţa celor trei ţări româneşti faţă de pericolul otoman, dusă de cele mai multe ori prin eforturi comune, a determinat Poarta să ţină seama de puterea statelor româneşti, acceptînd statornicirea unor înţelegeri sau tratate (capitulaţii) prin care Ţara Românească la 1393, Moldova la 1511 şi Transilvania la 1541 îşi păstrau autonomia politico-administrativă, se conduceau după legile şi obiceiurile lor, iar domnul ales de adunarea ţării era pe deplin stăpîn, avînd toate prerogativele monarhilor europeni ai vremii. În schimbul unei sume de bani, *tribut*, pe care cele trei ţări române îl plăteau sultanului Poarta se obliga să respecte autonomia ţărilor româneşti, integritatea lor teritorială şi le ajuta cu armată în cadrul unui atac al altor puteri, aşa cum se obişnuia în epocă. Într-o perioadă începînd din a doua jumătate a sec. XVI, cînd multe hotare au fost desfiinţate şi, odată cu ele, mai multe state din Europa de sud-est şi de centru-est, ţările române şi-au continuat existenţa lor politică participînd activ la istoria continentului.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Puterea militară a turcilor era în decadență și dominația lor ar fi fost de o durată mult mai scurtă dacă ungurii și polonii, vecinii de la nord și apus ai Principatelor române, ar fi sprijinit acțiunea, pe care ⟨acestea⟩ o duceau pentru dezrobirea creștinătății.

În loc ca acești creștini să sprijine, în interesul comun, după cum era logic și necesar, această acțiune, din contră, atît Polonia cît și Ungaria căutau să profite de luptele grele în care erau angajați necontenit românii pentru a realiza, cu acest mijloc, visul lor de totdeauna, trecerea peste trupul României pentru a ajunge la Marea Neagră.

Din această cauză lupta dusă de Principate în contra turcilor nu putea ajunge la țelul dorit, fiindcă ambele țări trebuiau în același timp să se apere și în contra cotropitorilor de la nord și apus.

În secolul al 18-lea Polonia dispărînd, apare, pentru prima oară, la hotarul de răsărit al Moldovei, imensa împărăție rusească.

Sub aparența de a ocroti pe creștinii din orientul Europei, Rusia începe o serie de războaie în contra turcilor, cu scopul nemărturisit, dar evident de a transforma Marea Neagră într-un lac rusesc și a ajunge astfel acolo unde Petru cel Mare hotărîse, la Constantinopol, atît peste Balcani cît și prin Asia Mică.

Austria urmărind aceeași politică, a început atunci, sub masca dezrobirii creștinătății, o luptă de concurență pentru distrugerea Turciei. În realitate, fiecare din aceste mari puteri tindea să moștenească provinciile și zonele de influență turcești.

Cele dintîi victime ale acestei politici au fost Principatele române, cărora li s-a răpit Bucovina la 1775 și Basarabia la 1812.

În afară de această jefuire odioasă, prin faptul că se smulgeau Moldovei două din cele mai frumoase regiuni pe care le stăpînea de la 1360—1400 cînd, atît Austria, cît și Rusia nu existau ca state formate, Principatele erau continuu amenințate să fie înghițite în întregime, fiindcă se găseau în calea tendințelor politice ale ambelor popoare.

Dovada acestei intenții o face cu prisosință faptul că după terminarea luptelor, care mai întotdeauna se desfășurau pe teritoriul nostru, oștirile dușmane victorioase căutau a rămîne sub diferite pretexte în Principate.

Astfel, în cursul secolului al XVIII-lea, țările românești au fost, rînd pe rînd, ocupate și de ruși și de austrieci, timp de vreo 50 de ani.

În aceste împrejurări, soarta românilor părea definitiv decisă. După sfîșierea și împărțirea Poloniei între Austria, Rusia și Germania, aceea a Principatelor române trebuia să urmeze. Jertfele de 1 000 de ani, făcute pentru libertate și rezistența în contra a mii de cotropitori, nu servesc la nimic. Mai mult ca niciodată, împrejurările erau în contra noastră, cu toate că dreptatea era cu noi.

Cînd cerul era mai întunecat, începe pe neașteptate, să se facă lumină.

Pe de o parte, împrejurări externe favorabile, slăbirea Turciei, antagonismul dintre cele două puteri rivale — Rusia și Austria —, în ce privește moștenirea turcească, conștiința dreptății etnice și istorice, principiul naționalităților, sprijinit de țările din apus — Franța și Anglia —, iar pe de altă parte, dezvoltarea mereu crescîndă a conștiinței naționale a poporului român, în ce privește originea, valoarea, forța și drepturile lui istorice, ne-au salvat.

Curentul acesta puternic de dezvoltare a conștiinței naționale își are originea în Transilvania și este foarte interesant de observat că, pe cînd în secolul al 18-lea, din cauza dominației turcești, cele două Principate se găseau într-o completă decadență politică, culturală, economică și chiar morală, în Ardeal, conștiința națională se ridică mai puternică ca oricînd.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Această conștiință era acolo atît de puternică încît la începutul secolului al 19-lea, ideile din Ardeal trec în *Principate, unde redeșteaptă sentimentul național și aduc renașterea României contemporane.*

Sub această puternică influență, poporul începe să-și dea seama de originea sa daco-romană, de forța sa etnică de 14 000 000, așezate în masă compactă la gurile Dunării, de valoarea istorică și de trecutul lui glorios și, de asemenea, ce avea în viitor.

Datorită acestei renașteri, s-a ajuns la un program politic, care ducea la realizarea programului pe care Mihai l-a lăsat, odată cu capul lui, moștenire sfîntă întregului popor.

Programul cuprindea următoarele trei mari idei:

a) Mai întîi unirea celor două Principate.

Idee realizată în 1859, cînd Moldova și Muntenia s-au contopit și au constituit țara de atunci, cunoscută în lume sub numele de România.

b) *Independența țării.* Idee înfăptuită la 1877 cînd după 4 secole de dureroase înjosiri și suferințe, Principatele astfel unite își iau, în deplină libertate, zborul către *progres și își îndreaptă privirea către Carpați*, în sfîrșit.

c) *Gruparea tuturor românilor din Dacia Traiană într-un stat unitar, liber și puternic.* Idee realizată, mai curînd decît ne așteptam, datorită aroganței, trufiei, îndrăznelii și sălbăticiei acelora care de 1 000 de ani au întrebuințat temnița, spînzurătoarea și lanțul pentru a distruge un popor care nu avea altă vină decît că se născuse în niște ținuturi frumoase și bogate pe care la venirea ungurilor le stăpînea de 1 000 de ani.

Acesta este trecutul nostru istoric.

După cum se vede, vechimea originii noastre, încăpățînarea cu care ne-am ținut, timp de 2 000 de ani, agățați de locurile unde ne-am născut, cu toată urgia năprasnică a năvălitorilor și perseverența sălbatică a cotropitorilor, suferințele îndurate, luptele duse și vitalitatea noastră constituie drepturi suficiente în baza cărora putem, cu drept cuvînt, pretinde să se reconstituie Dacia Traiană în limitele trasate cu sabia și lăsate nouă moștenire de strămoșii noștri.

Cu toate acestea cînd războiul european a izbucnit, România a găsit că este mai demn să ia cu pieptul și prin sacrificiul nelimitat al fiilor ei dreptul ce avea, decît să-l cerșească la ușa Conferinței de Pace.

Astfel s-a aruncat, plină de entuziasm, dornică de sacrificiu în august 1916, în groaznica viltoare a morții de unde a ieșit, prin greșelile altora, zdrobită dar glorioasă.

A fost sortit ca poporul acesta blînd, bun, drept și vrednic să înghită și ultima picătură de otravă din nesfîrșita cupă pe care o soarbe continuu de 2 000 de ani.

Cele cîteva rînduri care mai urmează și în care se tratează, cu o maximă iuțeală, războiul nostru din 1916—1918 sînt suficiente pentru a face dovada afirmației de mai sus.

6. *Ultimul sacrificiu, România Mare.*

În fine, după doi ani de nesfîrșită și chinuitoare neutralitate, ziua cea mai mare a neamului sosește.

La 15 august 1916, regele trage sabia și, cu un gest energic, răstoarnă dintr-odată bariera care, de 1 000 de ani, frîngea în două trupul aceleiași țări.

În aceeași noapte trupele noastre de acoperire treceau în fuga mare Carpații, în tot lungul lor.

Inamicul, fiind surprins, aruncă armele și fuge. Rînd pe rînd, defileurile cad în mîna noastră. Porțile Transilvaniei sînt astfel larg deschise celor

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

3 armate care, mai tîrziu, vor înainta concentric către inima ei. Pentru prima oară de la Mihai Viteazul, stindardele românești înveselesc și înaintează pe cîmpiile scăldate, o eternitate, numai în lacrimi și în sînge.

Pe urma lor, în genunchi și plîngînd, copiii și femeile cernite strigau „Doamne! Ajută-le".

Astfel începea, într-o zi de sărbătoare, războiul cel mai măreț din istoria noastră, ca glorie, suferințe, sacrificiu, umilință și rezultate.

În timpul acesta, trupele se mobilizau cu grăbire și, dornice să dea mai curînd pieptul cu dușmanul, alergau către zonele de concentrare.

În tabelul nr. 1 — anexa 8[9] — se arată totalitatea forțelor ridicate de România în acest război, iar gruparea lor în armate și pe fronturi de operații se poate vedea în anexa nr. 2.

În conformitate cu convenția militară, acțiunea noastră trebuia să facă parte dintr-un ansamblu de operațiuni, bine coordonate în timp și spațiu.

După cum vom vedea, angajamentele luate n-au fost respectate:

Chiar a doua zi după intrarea sa în acțiune, România a rămas militărește complet izolată și nesusținută. În astfel de condițiuni, armata română a fost nevoită, de la început, să lupte singură pe două fronturi și în contra tuturor Puterilor Centrale care, de la 16—18 august, s-au solidarizat toate cu Austro-Ungaria.

Din această cauză, proiectul inițial de operațiuni, stabilit de comun acord cu Aliații, nu a mai putut fi realizat.

În principal, proiectul prevedea ofensiva pe frontul de nord și defensiva pe cel de sud.

Trupele care operau pe frontul de nord aveau misiunea de a pătrunde concentric în Transilvania, cu scopul să ajungă repede pe linia indicată în anexa 2.

Foloasele acestei operațiuni erau: se scurta de la 700 la 500 km frontul de operație al armatelor de nord; se lărgea spațiul de manevră și se crea inamicului o situație neprielnică în această parte, fiindcă forțele lui nu se mai puteau concentra decît dincolo de Munții Apuseni ai Transilvaniei.

Operațiunea trebuia să fie coordonată, în timp și spațiu, cu acțiunea armatelor cu care Brusilov acționa pe frontul galițian și bucovinean.

Odată armatele ruse-române ajunse pe frontul indicat mai sus, orientarea mai departe a operațiunilor s-ar fi făcut în raport cu situația.

Pentru ca operațiunea să reușească, trebuia să se asigure completa libertate de acțiune.

Această misiune o aveau forțele grupate pe frontul de sud.

Dată fiind insuficiența lor, în raport cu întinderea și vulnerabilitatea frontului de sud, pe de o parte se stabilise întărirea lor cu trupe ruse, iar pe de altă parte, acțiunea trebuia să fie precedată și susținută, *în timp*, printr-o *ofensivă energică care, conform convenției militare, urma să se execute pe frontul Salonic.*

Din cauze pe care n-am avut putința să le cunoaștem decît mult mai tîrziu, acțiunile promise nu s-au executat pe nici unul din fronturi.

Totuși, armatele române izolate continuau, conform programului, operațiunile în condițiuni extrem de grele.

De îndată ce România rămăsese izolată și nevoită să se măsoare singură cu adversari atît de numeroși și de puternici, *era legic ca proiectul de operațiuni să fie imediat adaptat noii situațiuni și deci modificat.*

Speranța însă că dintr-o zi într-alta concursul așteptat va veni și promisiunile zilnice, verbale și scrise, care întreținеau această speranță, au

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

pus Comandamentul superior român în imposibilitate de a lua această decizie, care se impunea.

Aceasta este originea și cauza adevărată a primelor și dureroaselor noastre înfrîngeri.

După cîteva succese ușoare, trupele noastre ajung la nord pe frontul indicat în anexa nr. 9. [10]

În timpul acesta nouri negri se adunau din toate părțile. Năpraznica furtună se apropia văzînd cu ochii. Nu mai era însă cu putință să ne abatem din calea ei.

La 24 august, Turtucaia inaugurează seria dureroasă a înfrîngerilor noastre.

Inamicul, deplasînd succesiv de pe un front pe altul locul de izbire, execută de la 1 sept. pînă la 1 oct. o serie de acțiuni scurte, dar violente, în urma cărora trupele române sînt nevoite să se retragă la nord pe crestele munților și în Dobrogea pe linia de întăriri, organizate imediat la sud de calea ferată Cernavodă—Constanța.

Intrasem în război cu voința de a învinge și cu credința că prin acțiunea noastră vom putea grăbi prăbușirea inamicului.

Tunul bubuia de 45 zile și speranțele noastre erau spulberate.

Într-un timp atît de scurt pierdusem trei sferturi din Dobrogea și toată situațiunea din Transilvania.

Cum; în afară de promisiuni, nici o mînă sinceră de ajutor real nu venea de nicăieri, pe de o parte campania din 1916 putea fi socotită ca pierdută, iar pe de altă parte conștiința generală era că nu ne vom putea opri unde ne găseam.

Totuși pămîntul sfînt al Patriei trebuia apărat cu orice preț.

Au început atunci o serie de lupte de apărare, pe viață și pe moarte, în care soldatul român a arătat dușmanului ce înseamnă baioneta în mîna omului conștient de menirea lui și de dreptatea cauzei în numele căreia se ridicase.

Cu toată superioritatea inamicului pe frontul de nord — 21 divizii față de 11 ale noastre —, cu toate că lipsea complet artileria grea și aveam relativ cu adversarul, foarte puține mitraliere, totuși în luna octombrie, trupele noastre rezistă cu succes pe crestele Carpaților, de la Vîrciorova pînă la Dorna.

Ca și altădată, baioneta și pieptul țăranului român au format zidul de granit de care s-au spart valurile furioase, mereu crescînde, ale sălbaticului cotropitor.

Luptele de eroică apărare, purtate cu această ocazie, și în special acelea de la Jiu, Olt, Cîmpulung, Prahova, Oituz, și Trotuș, vor rămîne de-a pururi în istoria poporului român dovadă nepieritoare a vredniciei generațiilor care au știut să moară pentru fericirea urmașilor și răzbunarea strămunilor.

Pe cînd forțele noastre scădeau văzînd cu ochii, acelea ale inamicului sporeau necontenit. La sfîrșitul lunii noiembrie, 37 divizii inamice strîngeau din ce în ce mai tare cercul lor omorîtor în jurul gîtului nostru.

Sub presiunea covîrșitoare a acestei încercuiri corabia trosnea din toate părțile și prăbușirea ei vertiginoasă era de neînlăturat la cea dintîi străpungere a frontului.

În lupta aceasta pentru ținerea cu orice preț a munților și evitarea străpungerii, s-au consumat toate rezervele și s-au epuizat complet forțele noastre fizice.

Astfel încît, atunci cînd la 1 noiembrie inamicul, după o uriașă sforțare, a pătruns la Jiu, tot sistemul nostru de apărare a început să cadă pe rînd și pe măsură ce trupele inamice înaintau către est.

[9-10] Nu se reproduc.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Odată ajuns în cîmpia Jiului, unde nu mai era nimeni să-l oprească, inamicul a înaintat vertiginos către Craiova şi valea de jos a Oltului.

Drumul către Bucureşti, prin spatele forţelor angajate pe frontul de nord, în lungi şi grele defileuri şi înşirate pe frontul de sud, în lungul Dunării, era complet deschis.

Perspectiva celui mai dureros dezastru încreţise toate frunţile şi întunecase toate minţile.

Se ia atunci hotărîrea să se concentreze grabnic în regiunea Piteşti o masă de 4 divizii — de curînd retrase de pe alte fronturi şi incomplet reorganizate — cu care să se lovească inamicul la trecerea Oltului şi în caz de succes să se încerce încă odată aruncarea lui peste frontieră.

Concentrarea era în curs, se transportase la Piteşti o singură divizie, cînd ca un trăsnet, vine neaşteptata veste că inamicul a trecut Dunărea la Zimnicea şi înaintează către Bucureşti.

Ghiara asasină-şi făcuse apariţia şi-n această parte.

Nefiind rezerve la îndemînă, ocuparea capitalei era inevitabilă.

Priviţi acum harta teatrului de operaţiuni românesc, ţineţi socoteala de forţa şi situaţia în care se găseau trupele inamice şi române în momentul în care ne ocupăm şi veţi simţi cu prisosinţă greutatea răspunderii care apasă pe umerii conducătorilor români din acele dureroase clipe.

Dacă inamicul ocupa capitala, cu iuţeala proiectată, atunci toate forţele Armatei 1 şi mare parte din acelea ale Armatei 2 nu se mai puteau retrage; trei sferturi din armata română ar fi luat cu arme şi bagaje drumul dureros al captivităţii. Onoarea noastră ar fi fost pierdută.

Pentru înlăturarea acestor eventualităţi era nevoie de timp.

În acest scop, s-a imaginat şi executat marea bătălie de la Argeş care a avut loc, în cîmp deschis, între 16 şi 21 noiembrie, la vest de Bucureşti.

Se încearcă o lovitură îndrăzneaţă care, în cazul cel mai bun, *putea* să dea *un rezultat maxim* — aruncarea inamicului peste Dunăre — sau, în cazul cel mai rău, trebuia să dea *unul minim* — obţinerea timpului trebuincios Armatei 1 şi 2 să retragă forţele lor la est de linia Piteşti, Bucureşti, Olteniţa.

Trupele însărcinate cu această operaţiune sînt aduse din toate părţile concentric pe cîmpul de bătălie.

Soldatul român a făcut şi de data aceasta dovada avîntului şi spiritului său de sacrificiu nemărginit.

Inamicul fiind impetuos atacat, în flanc şi spate, este complet surprins şi bătut în zilele de la 18 şi 19 noiembrie.

Parte din trupele noastre — Diviziile 2/5 şi 9/19 — se găseau pe linia lui de comunicaţie.

Cinci mii de prizonieri, 30 tunuri, 50 mitraliere şi mult material de război cad în mîinile trupelor noastre, al căror avînt nu mai cunoştea limită.

Inamicul, fiind complet întors, se retrăgea la Dunăre, în ale cărui valuri ar fi fost forţat să se arunce, fiindcă pierduse legătura cu singurul pod ce avea.

O, zi de nepieritoare glorie! Cu cît ai fost de scurtă cu atît ai rămas de înălţătoare.

Ca la Baia şi Rovine, Călugăreni şi Turda, stindardele noastre, larg desfăşurate, purtau mîndre pajura lor regească peste trofeele şi cadavrele părăsite de inamic, pe cîmpiile de bătălie de la Bălăria şi Stîlpul.

Soarta nemiloasă a vroit ca bucuria noastră să dispară cu iuţeala cu care se stinge scînteia, pe vreme de furtună.

Era sortit să fim învinşi şi am fost.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Cu o zi înainte ordinul de operațiuni, cu gruparea forțelor noastre și intenția comandamentului român, căzuse cu purtătorul lui, în mîna inamicului.

Cunoscînd tot așa de bine situația noastră ca și pe a lui, comandamentul inamic a știut cum și unde să izbească.

Totuși, bătălia pe trei sferturi cîștigată n-ar fi fost pierdută dacă un comandant nevrednic — la Divizia 2/5 — și o trădare odioasă n-ar fi contribuit la aceasta.

Două divizii rusești au stat nepăsătoare, cu arma la picior, la 10 km de cîmpul de luptă.

Cu toată stăruința rugătoare pusă, zi și noapte, atît pe lîngă comandanții diviziilor, cît și pe lîngă reprezentanții oficiali ai Marelui Cartier General rus, atașați Comandamentului nostru suprem, trupele ruse nu clinteau și continuau a privi, cu o indiferență de fiară, la tragedia sfîșietoare care se juca la picioarele lor.

Comandanții ruși promiteau, se agitau, dădeau ordinele cele mai severe, nimeni însă nu mișca.

Găsindu-se pe flancul inamicului și avînd putința să pună cu ușurință stăpînire pe singura linie de comunicație pe care acesta o stabilise de curînd pe la Giurgiu, intervenția rușilor în luptă ar fi fost decisivă.

Inamicul strîns ca într-un clește, între trupele române și cele ruse, victoria trebuia să fie de partea noastră.

Cererile de ajutor grabnic, adresate generalului Falkenhein de către mareșalul Makensen, întăresc această convingere.

Așadar, din cauzele arătate, bătălia se pierde.

Începe atunci, într-o zi posomorîtă și rece de toamnă ploioasă, printr-o regiune lipsită de drumuri, de aprovizionamente și de sate, cea mai grea și mai dureroasă dintre operațiunile militare: retragerea.

Împreună cu regele și căpeteniile țării, trupele noastre înfrînte, încovoiate de osteneală și de durere, dezbrăcate și flămînde, străbat, cu ochii în lacrimi, Capitala.

Amețit de succes și dornic de a ne distruge complet, inamicul mărește furia atacurilor sale, în tot lungul frontului nostru.

Armatele 1 și 2 luptă, în condiții extrem de grele, cu un inamic întreit numericește — erau la acea dată 42 divizii în lungul frontului român, înarmat cu cele mai perfecționate mijloace de luptă, oțelit printr-o îndelungată experiență, înfierbîntat de ură pentru grelele pierderi ce suferise în munții noștri și orbit de glorie.

Totuși datorită timpului obținut prin bătălia de la București, retragerea tuturor forțelor noastre a fost asigurată și relativ s-a executat în bune condițiuni.

După această bătălie, încep o serie de lupte în retragere prin ajutorul cărora armatele române, învingînd cele mai neînchipuite dificultăți, au reușit să se retragă în Moldova, înapoia frontului format de Siret, unde Comandamentul superior rus dorea să ne vadă, chiar de la intrarea noastră în acțiune.

Diferite măsuri premergătoare și neexplicabile pentru noi în momentul cînd se executau anumite declarații curioase, făcute de persoane care reprezentau la noi oficialitatea militară și politica rusă, atitudinea indiferentă și complet pasivă pe care au păstrat-o trupele ruse în Dobrogea și la București, acte oficiale divulgate ulterior — raportul fostului ministru de război rus, generalul Polivanof —, sînt atîția factori suficient de convingători, care mai tîrziu ne-au făcut să ne dăm seama că intrasem pe mîna unui aliat deopotrivă de periculos, de răuvoitor și de perfid ca și inamicul.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Dar în sfîrşit, cu toată superioritatea, mai mult decît zdrobitoare a adversarului, cu toată bunăvoinţa specială a puternicului nostru aliat, cu toată epuizarea fizică şi morală a soldatului nostru, ⟨trupele române⟩ au reuşit să se sustragă învăluirii şi să se retragă în Moldova de nord pentru a se reorganiza.

Roadele campaniei din 1916 erau dezastruoase.

În 4 luni pierdusem: moralul şi avîntul, trei sferturi din ţară, capitala, cea mai mare parte din bogăţia noastră naţională — petrolul, vitele şi depozitele de cereale şi 400 000 oameni — 100 000 prizonieri, 150 000 morţi şi răniţi rămaşi în mîna inamicului şi 150 000 răniţi evacuaţi în Moldova din cei 650 000 care formau armatele de operaţiuni.

După cum se va vedea, pierdusem totul, afară de credinţa nestrămutată în triumful dreptăţii şi setea de răzbunare în contra acelora care, ca amic şi inamici, călcau în picioarele lor trupul sacrificat, însîngerat şi dezarmat al întregii ţări.

În aceste condiţiuni, ajungem către 1 decembrie 1916, pe linia Siretului.

O sută de zile de lupte şi marşuri neîntrerupte epuizase şi dezorganizase complet forţele noastre, astfel încît toate aveau absolută nevoie să se odihnească şi să fie refăcute.

Totuşi, pentru a nu da adversarului putinţa să se fălească că a scos armata română complet din cauză şi mai ales pentru a nu lăsa apărarea Moldovei la discreţia deplină a Comandamentului rus, am fost nevoiţi a continua lupta cu o parte din forţele noastre.

S-a lăsat atunci pe front, în sectorul Oituz-Caşin, Armata 2 română cu 6 din diviziile care păstrau o oarecare capacitate de luptă.

Celelalte 9 divizii au fost grămădite în nordul Moldovei şi grupate într-o singură armată.

Ambele armate trebuiau să se reorganizeze în cursul iernii 1917, astfel, încît în primăvara aceluiaşi an să poată relua lupta.

Ce a fost pentru noi această perioadă nu se va putea descrie.

Iarna grea, inamicul şi ruşii se coalizaseră cu toţii pentru a ne distruge.

În contra urgiei cereşti nu puteam să luptăm. Am luptat însă, cu ultima energie, în contra celorlalţi.

Veniţi în număr mare pentru a ne ajuta, ruşii s-au instalat în Moldova ca cuceritori.

Călăuziţi fiind de această mentalitate au pus stăpînire pe toate oraşele şi satele, pe toate clădirile oficiale şi particulare, pe toate aprovizionamentele şi pe toate căile ferate. Invocînd secretul operaţiunilor, au impus trupelor noastre să se mişte pe jos şi numai pe anumite drumuri şi să nu cantoneze decît în localităţile cele mai mizerabile.

Trebuie însă să se ştie că la acea epocă — la ajunul revoluţiei — toate operaţiunile lor militare se reduceau în a jefui, teroriza populaţia, dezonora femeile şi distruge toată avuţia noastră naţională.

Pentru ca să poată executa în deplină libertate planul lor infernal, stăruiau din răsputeri ca misiunile aliate, regele, armata, guvernul şi refugiaţii din teritoriile invadate de inamic să treacă în Rusia, la est de Nistru.

Era zăpada de un metru şi un ger cumplit.

În Basarabia nu existau şosele; peste Prut şi Nistru nu erau poduri: căile ferate din Rusia nu puteau face faţă nici transporturilor de aprovizionare necesare frontului, astfel încît evacuarea nu se putea face decît pe jos. În lungul drumurilor, destinate de ei retragerii noastre, nu erau sate, lemne de foc şi nici depozite de aprovizionamente.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

În schimb, refugiații și soldații români erau desculți, dezbrăcați, flămînzi, degerați și istoviți de oboseala sutelor de km pe care-i străbătuseră pe jos din Oltenia prin Muntenia, pînă în nordul Moldovei.

Nu se puteau organiza din țară convoiuri de aprovizionamente, fiindcă 50% din caii armatei muriseră de frig și foame. Mai dese ca stîlpii de telegraf, cadavrele lor au rămas înșirate în lungul tuturor drumurilor din Moldova pînă în primăvara anului 1917.

Cu toată această situație, absolut reală, și pe deplin cunoscută, atît guvernul Stürmer [11], cît și generalul Zaharov, comandantul de tristă memorie al trupelor ruse de pe frontul român, n-au ezitat a ne forța, prin toate mijloacele de presiune, constrîngere și teroare, posibile să luăm, în condițiunile arătate, drumul exilului și al morții.

Eram, însă, după o scurtă dar nespus de tristă experiență, complect edificați.

Se urmărea cu metodă și perseverență distrugerea forțelor militare și dezorganizarea autorităților noastre legale, pentru a se putea pune mai repede și cu mai multă ușurință în aplicare planul infernal, conceput și stabilit, în cele mai mici detalii, chiar în ziua cînd același guvern semnase alianța cu noi.

România era destinată a fi împărțită între Austria, Bulgaria și Rusia.

Eram victima unei trădări.

Cînd am fost convinși de aceasta, ne-am explicat cu prisosință, atît neintervenția rușilor în bătălia de la București, cît și ușurința cu care au părăsit Dobrogea, cu toate că în această regiune, ca peste tot de altfel, aveau forțe superioare inamicului.

Nu vroiam, prin urmare, să mergem în Rusia, unde eram convinși că ni se pregătește, cu toate formele oficiale, moartea prin foame și umilință.

Eram în această privință susținuți și de Aliați.

La rîndul nostru făcusem toate concesiunile omenești posibile. Deși prin mărinimia puternicului aliat, eram acum străini în țara noastră, totuși pentru a nu părăsi pămîntul strămoșesc, ne-am făcut mici, mici de tot, ne-am îngrămădit în satele cele mai sărace, departe de orașe și liniile ferate.

Pentru că nu vroiam să mergem să murim în Rusia, au decis să ne facă să murim la noi în țară. Numai astfel se explică măsurile cu caracter distrugător, luate în contra noastră.

Sub pretext că Moldova este mult prea mică pentru nevoile operative ale armatelor rusești, ne-au impus să ne restrîngem de trei ori zonele, pe care se adunaseră, spre refacere, diviziile noastre.

Din această cauză, soldații români au fost necontenit grămădiți, astfel încît, la un moment dat, au ajuns cîte 50 într-o cameră mică și sărăcăcioasă, lipsită de lumină și de aer.

În același timp soldații ruși, răspîndiți în țara întreagă, erau repartizați cîte unul sau cel mult doi la o casă.

Comandamentul rus, arătînd, în contra evidenței, că armatele lor suferă de foame, ne-a impus să le punem la dispoziție toate rezervele noastre alimentare.

O sută de mii de vagoane de cereale, în mare parte ridicate cu forța și prin crimă, au trecut astfel în magaziile lor, tocmai în perioada cînd soldatul nostru nu avea altă hrană zilnică decît o bucată de mămăligă și suferea cumplit de foame.

---

[11] Boris Vladimirovici Stürmer, președinte al Consiliului de Miniștri al Rusiei în perioada februarie-noiembrie 1916. Bănuit că purta tratative secrete pentru o pace separată cu Germania, deputații din Dumă l-au acuzat de trădare și a fost înlocuit de la conducerea guvernului.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

În schimb, soldatul rus era hrănit cu pîinea și carnea noastră, cu unt, zahăr, ceai și băutură fără măsură.

Consecințele acestei situații n-au întîrziat a se arăta.

În luna februarie, cînd gerul era mai aspru și lipsa de hrană mai simțită, tifosul exantematic își face apariția și seceră cu atîta furie încît, în foarte multe părți, nu erau brațe suficiente pentru îngroparea morților.

Un regiment a pierdut 1 500 din 2 500 de soldați într-o singură săptămînă.

Cazul lui nu este izolat.

În populația civilă victimele nu s-au putut număra nici pînă astăzi.

Trecînd peste Prut, la noi, odată cu primele elemente ruseşti, boala a fost purtată și răspîndită de ei, de la un capăt la altul al țării.

Cauzele pentru care mortalitatea a fost atît de mare numai printre ai noștri nu sînt explicabile decît pentru aceia care au avut durerea să vadă în iarna anului 1917 contrastul dintre soldatul român și cel rus.

Cel dintîi era slab, palid, stins, cu stomacul gol, cu corpul în zdrențe pe un ger de 15 grade sub zero, pe cînd camaradul și aliatul său era gros, gras, rumen, cu corpul bine ascuns în cisme pînă la șolduri, într-un cojoc pînă la pămînt și într-o căciulă pînă la umeri.

În aceste împrejurări penibile armata română începe către 15 februarie a se reorganiza. La această dată se terminaseră complet marșurile și contramarșurile impuse de necontenita schimbare a zonelor de adunare și oamenii se grupaseră pe unități iar acestea pe comandamente.

Instrucția se făcea însă în condițiuni extrem de grele, din cauza gerului, tifosului exantematic și a lipsurilor. Oamenii fiind dezbrăcați nu puteau fi ținuți afară; săli de instrucție nu existau; armele lipseau.

Deși echipamentul și armamentul necesar fuseseră trimise de Aliați, totuși nimic nu sosea în țară fiindcă, de la Arhanghelsk la Iași, totul dispărea.

Aceeași forță misterioară zădărnicea toate măsurile de salvare luate de aliații și prietenii noștri.

A început atunci goana ofițerilor francezi prin Rusia, după vagoanele încărcate cu echipament, armament și muniții pentru noi.

Procedarea a dat rezultate satisfăcătoare, astfel încît, odată cu apariția razelor binefăcătoare ale soarelui de primăvară, soldatul român, îmbrăcat și armat din nou, reînvie.

A fost o surpriză, o minune chiar, pentru toți aceia care necunoscînd tenacitatea, rezistența și puterea de răbdare a românului ne credeau definitiv scoși din cauză și pierduți.

Mic, cu baioneta lungă și cu tolba plină de grenade, soldatul român, bine echipat și puternic armat, călca mai țanțoș și mai impunător ca niciodată. De unde în timpul retragerii și în cursul iernii, soldatul rus îl lovea și îl îmbrîncea, începe acum a-l ocoli.

Dornice de a relua cît mai curînd lupta, unitățile noastre lucrau fără preget pentru a ajunge la înălțimea cerințelor războiului modern. Sub direcția ofițerilor francezi, numeroase școli de specialitate funcționau pe lîngă toate comandamentele.

Pe vecie vom păstra dragoste și recunoștință acelora care, cu un devotament sublim, ne-au ajutat, în toate direcțiile, în zilele noastre de durere și de umilință.

În timpul cînd noi ne pregăteam să reluăm lupta, izbucnește revoluția rusească. Consecințele acestei revoluții sînt îndeajuns de cunoscute și, după cum vom vedea, cele dintîi victime ale ei, am fost tot noi.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Totuşi continuam a ne organiza şi a ne pregăti. În timpul acesta, generalul Zaharov este înlocuit şi odată cu sosirea generalului Scerbacev, se schimbă şi mentalitatea comandamentelor ruse de pe frontul român.

Relaţii normale şi chiar amicale încep să se stabilească între ambele comandamente.

Sperîndu-se că armata revoluţionară rusă este superioară armatei ţariste, se hotărăşte reluarea operaţiunilor ofensive pe tot frontul oriental.

Pe frontul român, operaţiunile principale trebuiau să fie executate, în sectorul Nămoloasa-Caşin de Armatele 4 rusă, 1 şi 2 române.

Acţiunea noastră trebuia să fie precedată de operaţiunile care urmau să se execute de armatele Kornilov pe frontul galiţian.

Programul primeşte un început de execuţie.

Armatele ruse din Galiţia pornesc la atac şi debutează un frumos succes. Lumea întreagă prinde a avea încredere în armatele revoluţionare, cînd, cu iuţeala trăsnetului, vine tragica veste că aceiaşi soldaţi, pînă atunci victorioşi, au aruncat armele, au părăsit tunurile, îşi masacrează ofiţerii şi fug în învălmăşeală.

Ofensiva fiind cu totul compromisă, Kerenski a ordonat la 11 iulie, tuturor armatelor ruse, să înceteze orice acţiune.

În acest timp, Armatele 2 română şi 4 rusă, însărcinate cu atacul secundar, se găseau de două zile în plină acţiune.

Rezultatele acestei acţiuni au fost strălucite: 116 tunuri, 62 mortiere de tranşee, 3 700 prizonieri şi numeroase materiale au rămas în mîinile celor două armate.

Inamicul se retrăgea în învălmăşeală către frontieră.

În timpul acesta pe frontul Nămoloasa, unde Armata 1 română trebuia să dea lovitura principală, 150 de tunuri grele pregăteau atacul care urma să se dezlănţuiască în dimineaţa de 12 iulie.

Cum singuri nu puteam continua acţiunea, tunul a amuţit pe întregul nostru front spre deznădejdea acelora care, cu mîna încleştată pe armă şi cu ochii către Bucureşti, aşteptau setoşi de răzbunare ziua sfîntă şi de mult dorită a atacului.

Învăţaţi cu loviturile soartei, soldaţii s-au închinat, au încleştat pumnii, au strîns dinţii şi au întors privirea lor tăioasă către aceia care erau cauza suferinţelor şi dezamăgirii lor.

Cu sufletul strîns de groază, toţi eram cu ochii asupra ruşilor, şi ne întrebam ce ne vom face în cazul cînd soldaţii lor vor arunca, ca şi cei din Galiţia, armele şi vor părăsi frontul. Puţini la număr cum eram nu aveam putinţa să ne apărăm hotarele ţării şi să pedepsim în acelaşi timp şi pe fugari.

Era evident că trebuia să lovim numai într-o singură direcţie. Între duşmanul invadator şi aliatul trădător şi jefuitor nu era greu de ales.

În timpul acesta, Galiţia toată şi Bucovina erau recucerite de inamic. Situaţia era mai tragică ca niciodată.

Pe cînd trupele române organizate, erau toate în lungul Trotuşului şi Siretului de jos, drumul către Iaşi era complet deschis. Pentru a face faţă situaţiei se iau, de comun acord cu Comandamentul rus, dispoziţii ca Armata 1 română să înlocuiască Armata 4 rusă pe frontul de la Putna, iar această ultimă armată să fie transportată cu trenul în Moldova de nord.

Următoarele două principale motive ne-au determinat să ne oprim la această soluţie:

Pe de o parte, dorinţa de a face din toate trupele române un singur bloc, astfel încît în cazul unei viitoare retrageri, trupele noastre să formeze o masă unică, iar pe de altă parte, siguranţa — rezultată din apariţia, la un mo-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ment dat, a 8 divizii germane în linia I pe un front de 15 km — că inamicul se pregătea să atace în lungul Siretului, cu scopul de a rupe frontul de sud în două și a cădea pe liniile de retragere ale Armatei 1 română și 9 rusă.

Pe cînd operațiunea proiectată de noi era în curs de executare, inamicul atacă brusc, în noaptea de 24—25 iulie, aripa stîngă a Armatei 4 ruse.

După o rezistență de cîteva ore, Divizia 34 rusă fuge în dezordine.

Prevestită imediat, Armata 1, care tocmai era în curs de deplasare către noul front, aleargă în fuga mare la chemarea tunului.

Situația fiind gravă, din cauză că soldații ruși fugeau, diviziile românești sînt aruncate, pe măsură ce sosesc, în vîltoarea luptei.

Astfel începe pentru noi memorabila și de toți cunoscuta bătălie de la Mărășești, în care martirii și eroii noștri, din toate timpurile, au fost pe deplin răzbunați.

Mărășeștii este răspunsul demn și nobil pe care soldatul român l-a dat tuturor acelora care, fără să-l cunoască, l-au calomniat.

Timp de aproape o lună — 25 iulie — 21 august — șapte divizii române, aduse din cauza împrejurărilor pe rînd pe cîmpul de bătălie, zdrobesc completcele 11 divizii — dintre care 9 germane — cu care inamicul proiectase să îngenunche în 4 zile și Moldova.

A fost un masacru. Cu patul puștii îndoit de izbituri, cu baioneta înfierbîntată de razele dogoritoare ale soarelui de vară, în cămașă și cu capul gol, soldatul nostru a înecat în sînge valurile de asalt ale adversarului.

Îndîrjirea, înfierbîntarea și pasiunea erau deopotrivă de mari în ambele tabere.

Atît forțele noastre cît și ale adversarului au fost în timpul bătăliei, de două și trei ori retrase, refăcute și reazvîrlite iarăși în luptă.

În sfîrșit, către 21 august, tunul amuțește și cîmpia, de atunci celebră, se luminează. Înfrînt, distrus, dezorganizat și umilit, inamicul reintră pentru totdeauna în vizuină.

O liniște binefăcătoare se lasă peste cîmpia însîngerată și înnegrită de cadavre. Se numără morții și răniții. Sînt dureros de numeroși.

Noi am avut 15 000 morți și 13 000 răniți, iar inamicul peste 30 000 morți și tot atîția răniți.

În fața alor noștri ne vom închina de-a pururea cu recunoștință, fiindcă sacrificiul lor sublim a format piedestalul pe care s-a ridicat, mărită, întărită și glorioasă, România de astăzi și de mîine.

După Mărășești, inamicul renunță definitiv la orice luptă dreaptă și începe și în rîndurile noastre o acțiune criminală de dezorganizare morală.

Erau ajutați, în această privință, de soldații ruși care, încă de la izbucnirea revoluției lor, se luptau din răsputeri să atragă, prin minciuni, promisiuni și amenințări, și pe ai noștri în apele lor.

Soldatul nostru era îndemnat, atît de unii cît și de alții, să omoare pe ofițeri, să părăsească frontul, să răstoarne guvernul și să lupte pentru triumful bolșevismului.

Scopul lor nu a fost atins. Soldatul român a rămas neclintit la postul de onoare. Disciplina lui a rămas și astăzi aceeași. Spiritul lui de sacrificiu, devotamentul către rege și dragostea către țară au crescut.

Ținînd seama de greutățile ce au avut de învins, de lipsurile pe care le-a îndurat și mediul anarhic de care a fost înconjurat, putem afirma, fără a exagera, că atitudinea de atunci și de astăzi formează cel mai însemnat punct de onoare din tot războiul nostru.

După terminarea bătăliei de la Mărășești un calm neobișnuit se lasă în tot lungul frontului român.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

În timpul acesta anarhia lua proporții neînchipuite în rîndurile armatei ruse.

Soldații ruși trec inamicului, pe parale și băutură, armele, tunurile și aprovizionamentele lor. Tot frontul se transformă într-o tarabă.

Au fost vîndute tunuri pe 50 coroane unul și cai pe o sticlă de rachiu.

Netrebnicii și trădătorii nu s-au oprit aici. Îndemnați de inamic și de patima lor josnică, s-au organizat în bande, au pornit prin Moldova și au început să omoare pentru a jefui.

Mii de oi și de vite, furate de la locuitori, au fost trecute inamicului pe bani și pe rachiu.

Toată toamna anului 1917, situația a fost îngrozitoare.

Zi și noapte, soseau din toate părțile telegrame, prin care autoritățile și particularii cereau ajutor în contra bandiților.

Am fost nevoiți să slăbim frontul și să răspîndim mai mult de jumătate din forțele noastre în toată Moldova.

Vînătoarea a fost scurtă și în cîteva săptămîni, liniștea s-a restabilit.

Pe cînd duceam această luptă, intervine, în tot lungul frontului oriental, armistițiul și tratativele de la Brest-Litovsk.

Vestea cade ca un trăsnet. Militărește și politicește eram pierduți.

Fiind de jur împrejur înconjurați numai de inamici, armata nu mai putea face singură față unor dușmani atît de numeroși și puternici.

Citiți studiul întocmit și predat guvernului de Marele Cartier General, la 1 decembrie 1917 — anexa nr. 11, și veți putea aprecia cu prisosință care era situația României în acele timpuri de tristă amintire.

Evenimentele precipitîndu-se vertiginos, tîrîți de ele, noi mergeam cu o iuțeală ametitoare către un sfîrșit tragic.

În ziua cînd tratativele de la Brest-Litovsk au început, rușii nu mai voiau să rămînă pe front, fiindcă inamicul le spunea că pacea va fi încheiată în folosul lor și deci pot pleca acasă.

Convinși că așa se va întîmpla, părăseau în unități compacte frontul și deschideau astfel inamicului larg porțile Rusiei și Moldovei.

După cererea generalului Scerbacev și a Aliaților, care sperau în constituirea unui front ucrainean, am încercat să-i oprim cu forța.

S-a încins atunci între noi și ruși, în spatele întregului front, de la Galați la Dorohoi, o luptă inegală, scurtă dar sîngeroasă.

Ai noștri deși mult inferiori numericește totuși au învins, forțînd cetele de fugari să predea armele sau să se reîntoarcă pe front. Cîteva din unitățile întoarse au trecut la inamic cu arme și bagaje.

De fapt, lupta aceasta a fost zadarnică, fiindcă scopul urmărit nu a putut fi atins. Încetul cu încetul, toată armata rusă s-a evaporat, astfel încît, în februarie 1918, nici un soldat rus nu mai era pe front. În schimb toată Moldova era plină de cai, tunuri, arme și căruțe părăsite.

Ultima noastră acțiune nereușind, eram în imposibilitate de a continua războiul și, în februarie 1918, România, în agonie, cere pace.

Ce-a urmat se știe.

Cu o brutalitate fără precedent în istoria lumii, inamicul ne-a impus, cu genunchiul în piept și cuțitul în mînă, să semnăm în martie același an, pacea de la București.

Schilodiți și cu streangul de gît, eram totuși mîndri de luptele, sacrificiile și suferințele noastre. N-am regretat niciodată gestul făcut la 15 august 1916 și fiindcă pe de o parte ne îndeplinisem o sfîntă și strămoșească datorie, iar pe de altă parte, aveam credința nestrămutată în triumful dreptății.

Astăzi, după atîtea secole de nesfîrșite lupte, soarele nostru a răsărit și visul nostru a devenit o realitate — România este și va rămîne veșnic Mare.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Chestiunea Bucovinei[12]

Nu putem renunța la regiunea cuprinsă între Prut și Nistru pentru următoarele motive:

1. Orașul Cernăuți, cel mai mare centru politic, cultural, economic și militar al Bucovinei, ar rămîne chiar pe frontieră.

2. Sursele de apă care alimentează acest oraș se găsesc în această regiune.

3. Singura șosea care leagă Cernăuții cu Hotinul trece tot prin această regiune.

4. Singura cale ferată care leagă Bucovina și nordul Moldovei cu nordul Basarabiei trece de la Cernăuți la Noua Suliță tot prin acest teritoriu.

Dacă această cale ferată se pierde, relațiile economice între cele 3 regiuni indicate mai sus ar fi cu totul compromise fiindcă cea mai apropiată cale ferată care ar putea face această legătură trece pe la Iași, Bălți, Ocnița, făcînd un ocol de 250—300 km.

5. La cel dintîi conflict armat cu vecinii noștri, orașul va fi la completa discreție a adversarului.

6. În sfîrșit, deși această regiune este astăzi în mare parte rutenizată, totuși se poate dovedi cu ușurință că această rutenizare s-a făcut prin forță.

La 1775 cînd Bucovina ne-a fost răpită, ținutul era în întregime locuit de români și era cuprins în granițele provinciei.

Chestiunea Cadrilaterului[13]

Nu putem renunța la Cadrilater pentru următoarele motive de ordin militar și economic:

1. Avem o bază mai mare la Mare.

2. Avem putința să construim la Mangalia un port militar și să ne facem o flotă.

Pînă la anexarea Cadrilaterului această idee n-a putut fi realizată fiindcă pe de o parte Mangalia era numai la 7 km de frontieră, iar pe de altă parte, între Mangalia și gurile Dunării, coasta nu se pretează la organizarea unui port militar.

3. Se pune în siguranță singura linie ferată care face legătura între țară și mare. Aceasta este singura arteră prin care se poate face pe mare schimbul de mărfuri între noi și străinătate pe tot timpul cît Dunărea este înghețată 3—4 luni pe an.

4. Avem putința să punem Muntenia și Capitala la adăpostul unei agresiuni brutale, fiindcă prezența trupelor noastre în Cadrilater amenință în flanc operațiunile pe care bulgarii ar încerca să le execute peste Dunăre în sectorul Tg. Măgurele-Turtucaia.

---

[12] Bucovina a devenit o „problemă" în timpul Conferinței de Pace din momentul în care delegațiile americană și engleză au obiectat față de cererea României de a se recunoaște unirea întregii Bucovine cu România, invocînd faptul că între Prut și Nistru majoritatea populației o formau rutenii. Delegația română a respins această obiecție arătînd că prezența rutenilor, minoritari în partea de nord a Bucovinei, s-a datorat politicii de dezbinare și asuprire, promovate de Imperiul habsburgic după 1775, care a încurajat colonizarea elementelor alogene în această parte a Moldovei. Cum statul român nu avea nici o vină în aceasta, reprezentanții S.U.A. și Angliei la Conferința de Pace au recunoscut în cele din urmă legitimitatea actului plebiscitar de la 28 noiembrie 1918 și unirea Bucovinei cu România în fruntariile sale istorice.

[13] În cursul negocierii Tratatului de pace cu Bulgaria guvernele de la Sofia și S.U.A., care nu întrerupseseră legăturile diplomatice cu Bulgaria, au exercitat presiuni asupra guvernului român pentru a-l determina să cedeze acesteia partea de sud a Dobrogei (Durostorul și Caliacra), cunoscută sub numele de Cadrilater, ce revenise României prin Pacea de la București din 1913. Guvernul român a arătat că Bulgaria declarase război României și-i provocase mari pagube materiale și umane. Prin urmare respinge categoric cererea adresată de guvernele american și bulgar.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Concentrarea acestor forțe în Dobrogea și manevrarea lor cu ușurință de pe un mal pe altul este cu putință numai în cazul cînd Cadrilaterul este în stăpînirea noastră.

Într-adevăr legătura între un mal și altul este posibilă numai în sectorul Turtucaia-Silistra. De la această localitate pînă la gurile Dunării trecerile sînt cu desăvîrșire limitate din cauza bălților.

5. Avem putința a face încă o legătură cu marea prin construirea unei linii ferate de la Călărași sau Oltenița la Balcic.

Această linie va fi foarte necesară pentru satisfacerea nevoilor României Mari.

Chestiunea Banatului [14]

Nu putem renunța la Torontal pentru următoarele motive:

1. Din timpurile cele mai îndepărtate ale istoriei toată regiunea cuprinsă între Tisa, Mureș, Dunăre și munți a constituit întotdeauna una și aceeași provincie cunoscută sub numele de Banat.

2. Torontalul este grînarul care aprovizionează celelalte două județe ale Banatului care din cauza terenului n-au putința să facă agricultură.

Pe de altă parte, regiunea deluroasă a Banatului a aprovizionat întotdeauna, cu lemne, cărbuni, piatră și fructe regiunea de la șes, cunoscută sub numele de Torontal.

Aceste considerațiuni de ordin economic au făcut să se stabilească între cele două regiuni ale Banatului relații care nu pot fi astăzi rupte fără a lovi puternic în interesele vitale ale locuitorilor întregului ținut.

3. Prin cedarea Torontalului se stabilește între noi și sîrbi o frontieră cu totul artificială, ceea ce din punctul de vedere militar este deopotrivă de rău pentru ambele țări.

4. Motivele de ordin istoric, etnic și militar invocate de sîrbi sînt neîntemeiate.

a) Din punct de vedere istoric Banatul, și cu el și Torontalul n-au aparținut politicește niciodată sîrbilor.

b) Din punct de vedere etnic superioritatea pe care o pretind că o au sîrbii în Torontal cade față de marea majoritate pe care o au românii în întregul Banat.

Această superioritate provine din faptul că împărțirea administrativă făcută de unguri la 1872 s-a stabilit prin linii perpendiculare trasate între Dunăre și Mureș.

Dacă împărțirea administrativă s-ar face prin linii orizontale paralele cu Dunărea și Mureșul, superioritatea numerică ar fi de partea noastră în toate județele.

c) Din punct de vedere militar Torontalul nu poate acoperi în nici un caz Belgradul, în cazul unui eventual conflict armat între noi și sîrbi, fiindcă trupele de acoperire, concentrate în acest spațiu îngust, ar risca să fie aruncate în Dunăre și Tisa a doua zi după izbucnirea conflictului.

---

[14] Delegația română la Conferința de Pace a cerut recunoașterea hotărîrii Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, din 1 decembrie 1918, cu privire la Banat, care proclamase „dreptul inalienabil al națiunii române la întreg Banatul, cuprins între rîurile Mureș, Tisa și Dunăre". Delegația Regatului sîrbo-croato-sloven a revendicat partea de vest a Banatului (ocupată deja de unități ale armatei sîrbe), invocînd, printre altele, necesitatea asigurării securității Belgradului. Guvernul român s-a supus hotărîrii Conferinței de Pace, prin care partea de vest a Banatului a fost încorporată statului iugoslav. După rezolvarea acestui diferend, primul de altfel în istoria relațiilor româno-iugoslave, între cele două țări și popoare s-au restabilit raporturile de prietenie și strînsă colaborare.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

5. În sfîrșit, nu trebuie să se piardă din vedere că între noi și sîrbi n-au existat pînă acum decît relații frățești.

În ziua cînd Torontalul va fi, în mod arbitrar, rupt din trupul Banatului, noi nu vom mai putea întinde niciodată o mînă prietenească acelora pe care i-am ajutat în momentele lor grele.

Un viitor conflict armat provocat de această chestiune nu este exclus și atunci, ori sîntem învinși și pierdem tot Banatul, ori învingem și luăm pe lîngă Torontal tot ținutul Timocului, unde sînt în mare număr, români.

838

1920 ianuarie 2. **Raport al Marelui Cartier General al armatei române, către Președinția Consiliului de Miniștri, în legătură cu acțiunile ostile siguranței și ordinii, pe care le întreprind ungurii din Transilvania ca urmare a indicațiilor primite de la guvernul din Budapesta.**

Marele Cartier General
Biroul de Contrainformații
S.S. Nr. 8608 din 2 ianuarie 1920
Foarte grabnic
Strict secret

Va comunica în copie R. (Cabinetul ministrului cu nr. 8600 din 2 ian. 1920)

Marele Cartier General
către
Președinția Consiliului de Miniștri

Am onoare a vă comunica că acțiunea ungurilor în întreg Ardealul, pînă la Tisa, este cu desăvîrșire îngrijorătoare.

Deși am făcut la timp cunoscut autorităților respective amenințarea de către unguri a siguranței și ordinii din Ardeal, totuși neluîndu-se măsuri în raport cu gravitatea cazului, mă simt dator a vi le comunica pentru ca să obținem cel mai larg sprijin din partea dv.

La Comandamentul Amiral Horthy din Budapesta se găsește organizată o secțiune specială pentru Ardeal cu dublă însărcinare, pe de o parte a-și întări gărzile albe cu elemente din Ardeal, iar pe de alta de a demoraliza armata și populația română dintre Tisa și Carpați.

Mijloace de acțiune

a) *Înrolări.* Numeroși emisari unguri trimiși de centrul de la Budapesta pătrund la noi peste Tisa prin diferite mijloace, oficiale sau clandestine (în uniformă franceză, atașați pe lîngă ofițeri din misiuni străine, șoferi sau mecanici pe lîngă automobilele misiunilor aliate etc.) și se pun în legătură cu comitetele ungare din Ardeal a căror existență ne este în mare parte cunoscută.

Aceste comitete au întocmit liste de foști ofițeri din armata ungară, precum și de grade inferioare unguri, secui și parte chiar sași, pe care îi strecoară treptat peste frontieră fiind ajutați, din nenorocire, chiar de elemente din poliția română (detectivi de origine ungară).

Din această cauză, se observă de cîtva timp un mare număr de tineri apți de a purta armele, care, sub pretext de a-și continua studiile, aleargă la ordinul de chemare al amiralului Horthy.

Parte din gărzile albe au destinația de a rămîne pe teritoriul Ardealului, pentru ca ungurii să le utilizeze în cazul cînd armata lui Horthy ne-ar ataca.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Organizarea lor este analoagă cu aceea pe care au avut-o cehoslovacii în ajunul revoluției din Austro-Ungaria și ale căror roade s-au văzut cînd la izbucnirea răscoalei fiecare agent, ofițer sau funcționar, a știut unde să se ducă și funcțiunea pe care trebuiește să o îndeplinească.

Organizarea din Ardeal, făcută de centrala din Budapesta, prevede numiri de prefecți, primari, notari, șefi de gări etc. care își vor lua posturile în primire la darea semnalului răscoalei fiind susținuți prin grupele militare de gărzi albe existente în Ardeal.

Programul de acțiune este completat cu o grevă generală pe căile ferate, cu ocuparea oficiilor telegrafo-poștale, precum și cu distrugerea lucrărilor de artă pentru a împiedica concentrarea armatei române.

Comitetele locale însărcinate cu aceste operațiuni de detaliu se pot vedea în anexa nr.1.[1]

b) *Spionajul*. Pentru reușirea planului, centrala din Budapesta se informează prin spioni, în majoritate funcționari și funcționare de origină ungară de la instituțiunile publice și private (căi ferate, poștă, telegraf, poliție), de cele mai mici amănunte ale deplasărilor militare precum și supravegherea întregii acțiuni a autorităților civile-militare din Ardeal.

c) *Propaganda*. Tot în scopul reușirii acțiunii ungare în Ardeal, centrala din Budapesta caută prin agenți demoralizarea populației românești pe tema că ocupațiunea Transilvaniei, Banatului etc. este provizorie și că înșiși Aliații s-au convins de dreptatea cauzei ungare, și le vor da ajutor pentru reîntregirea Ungariei.

În această propagandă se servesc și de următorul mijloc: funcționarii unguri din căile ferate întîrzie intenționat plecarea trenurilor căutînd să prezinte administrația românească ca neserioasă și incapabilă, spre a deștepta astfel amintirea timpurilor normale de sub austro-ungari, în care trenurile circulau în mod regulat, iar pe de altă parte, evreii în solda ungurilor caută să conrupă pe funcționarii administrativi în scopul ca funcționarii noștri să apară venali.

Pentru marele public propaganda este realizată prin zvonuri tendențioase, jurnale, pamflete, cărți poștale cu ilustrațiuni tendențioase etc.

Prin aceste mijloace Comandamentul Horthy caută a pregăti acțiunea sa în Ardeal, odată cu întărirea armatei albe din Ungaria care, în adevăr, a ajuns să se organizeze prea bine în cadre, material și moral, animînd-o de un elan patriotic și războinic fără seamăn, pe timp ce în soldatul nostru slăbește energia, entuziasmul și patriotismul pentru că se face o propagandă nenorocită în jurul său vorbindu-se că războiul s-a terminat, că demobilizarea generală trebuie să se facă, că el este prost îmbrăcat, hrănit și tratat și că familia sa îl așteaptă acasă de mulți ani îndurînd mizeriile cele mai mari.

II

Măsurile pe care le propunem sînt următoarele:

1. *Măsuri de urmărire*:

a) Formarea unei brigăzi de siguranță sub conducerea unuia din cei mai experți polițiști pe care îl propunem în persoana dlui Trifu. Această brigadă să fie înzestrată cu aparatul de agenți necesar aleși dintre cei mai buni și excluși cu desăvîrșire detectivii de origină ungară.

Această brigadă, cu sediul la Oradea Mare, va lucra direct cu Siguranța Generală, avînd relațiuni de informațiuni cu centrala Cluj, care rămîne centralizatoarea brigăzilor ordinare ce sînt organizate.

[1] Nu se reproduce.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Este nevoie a fi înzestrată cu fonduri şi mijloace de locomoţiune necesare, fără nici un fel de economie.

b) Ordin Comandamentului de jandarmi, în sensul ca unităţile în subordine să furnizeze brigăzii mobile, în copie, informaţiunile relative ce înaintează şefilor lor direcţi.

c) Idem grănicerilor.

Comandamentele militare şi serviciile lor de informaţii au ordine în acelaşi sens.

2) *Măsuri de instrumentare*

Ataşarea pe lîngă această brigadă a unui cabinet de instrucţie, format din judecătorii de instrucţie şi procurorii din cei mai experţi, pentru a putea urmări prin interogatorii şi descinderi firul întreg al organizaţiei. Să se doteze şi cu translatorii necesari, formaţi din avocaţi ardeleni sau magistraţi români din Transilvania ce cunosc limbile ungară şi germană.

3) *Măsuri represive*

Internarea tuturor elementelor compromise şi cei în bănuială sub un regim sever şi sigur pentru a nu putea corespunde cu exteriorul.

Aceasta este necesar, dat fiind mediul în care se fac cercetările şi marile interese ce vor fi angajate, reprezentate prin personalităţi cu situaţiuni înalte, de origină, însă, neromânească, care nu vor cruţa nici un mijloc pentru a contrabalansa acţiunea ce se întreprinde.

4) *Măsuri de combaterea propagandei şi a ideii de stat ungar refăcut în vechile frontiere:*

1) Suprimarea imediată a oricărei urme de uniformă cu caracter ungar (funcţionari de căi ferate, portari, funcţionari poştali, pompieri, sergenţi de stradă etc.) şi cît de curînd suprimarea capelei ungare de la orice funcţionar al statului.

2) Înlocuirea firmelor ungare cu firme scrise româneşte permiţîndu-se însă şi indicaţiunile maghiare în caractere mai mici mai cu seamă pentru profesioniştii de care publicul are nevoie.

3) În cel mai scurt timp să se înlocuiască numirile tuturor străzilor cu nume româneşti.

Aceste măsuri sînt absolut trebuincioase pentru a face să dispară urmele care ar reaminti vechea monarhie şi care celor slabi le-ar mai da speranţa de reînvierea unei dominaţiuni ungare.

Măsurile trebuiesc să fie radicale, singurele care pot influenţa în mod decisiv asupra maselor. Jumătăţi de măsură sau încercări de apropiere dau aparenţa că administraţia este slabă sau timidă.

p. Şeful de Stat Major General al Armatei
General, Cihoski

p. conformitate,
D. Nestorescu

■ Arh. St. Bucureşti, fond Preşed. Consil. Min., Miscellanea, dosar nr. 9/1916, f. 425—429, copie.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1920 ianuarie 2. **Articol din ziarul** *Deutsche Allgemeine Zeitung* **intitulat** *O şedinţă istorică în Camera Deputaţilor din România*, **referitor la entuziasmul cu care au fost primite decretele regale emise cu ocazia făuririi statului naţional unitar român.**

D⟨eutsche⟩ Allg⟨emeine⟩ Zeitung. Abend
Nr. 3 vom 2. 1. 1920

Eine historische Sitzung im rumänischen Abgeordnetenhaus

Da. Im Bukarester Abgeordnetenhaus fand eine historische Sitzung statt, in der die königlichen Verordnungen über die Vereinigung Rumäniens mit allen befreiten rumänischen Gebieten ratifiziert wurden. Im Namen Bessarabiens las Minister Inkuletz, im Namen der Bukowina Minister Nistor und im Namen Siebenbürgens, Crisanu, Satmar und Marmaros Erklärungen vor. Das königliche Dekret der Vereinigung wurde von der gesamten Kammer mit unbeschreiblichem Jubel aufgenommen. Die neuen Gesetze für Bessarabien wurden von dem Abgeordneten Jonescu begründet. Er erklärte in seinen Ausführungen, dass trotz aller rumänienfeindlich gesinnter Länder die Vereinigung Bessarabiens mit Rumänien für ewige Zeiten gelten müsse, und dass Bessarabien eher untergehen wolle, als auf den Zusammenschluss mit Rumänien verzichten. Eine ähnliche Erklärung gab der Vertreter der Bukowina ab; er betonte, dass der Anschluss der Bukowina an Rumänien auf einen freien Beschluss der Nationalversammlung vom 15. November 1919 hin erfolge. Wasile Goldis sprach darauf im Namen der Bevölkerung Siebenbürgens in bewegten Worten, dass das Land, welches er vertrete, schon seit jeher von der festen Hoffnung beseelt gewesen wäre, dass sich einmal alle Rumänen vereinigen würden. Er las darauf den Beschluss der Karlsburger Versammlung vor, in welchem die Nation die Vereinigung mit dem Mutterland beschlossen hatte. Während der Vorlesung standen alle Regierungsmitglieder auf und gaben wiederum ihrem Beifall Ausdruck. Als Goldis darauf forderte, dass das ganze Banat zu Rumänien kommen müsse, wurde er wiederum durch stürmischen Beifall unterbrochen. Nach seiner Erklärung nahm der Kammerpräsident Iorga das Wort. Er erklärte im Namen der Nationalversammlung, dass die Gebiete, deren Vertreter eben gesprochen hätten, einstimmig an Rumänien angegliedert worden seien, und dass Rumänien sie, wenn notwendig, auch mit den allergrössten Blutopfern verteidigen würde.

Wie verlautet, wird die Regierung in diesen Tagen die Verhandlungen mit Jugoslawien in der Banater Frage beginnen. Serbien soll zu bedeutenden Konzessionen bereit sein.

■ Arh. St. Bucureşti, col. Microf. R.D.G., r. 79, c. 169; Sächs. Hauptstaatsarchiv Dresden, Gesandtschaft Wien, Akten XI 40, Bd. III Ungarn betr.

O şedinţă istorică în Camera Deputaţilor din România

La Camera Deputaţilor din Bucureşti a avut loc o şedinţă istorică, în care au fost ratificate decretele regale referitoare la unirea României cu toate provinciile româneşti eliberate. Au citit declaraţii în numele Basarabiei ministrul

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Inculeț, ministrul Nistor în numele Bucovinei și ⟨Vasile Goldiș⟩ în numele Transilvaniei, Crișanei, Sătmanului și Maramureșului. Decretul regal referitor la Unire a fost primit de întreaga Cameră cu entuziasm de nedescris. Expunerea de motive la noile legi pentru Basarabia a fost făcută de deputatul Ionescu. El a declarat în expunerea sa că în ciuda țărilor cu gînduri dușmănoase față de români, unirea Basarabiei cu România trebuie să fie veșnică și că Basarabia mai curînd ar vrea să piară decît să renunțe la unirea cu România. O declarație asemănătoare a dat reprezentantul Bucovinei; el a sublinit că unirea Bucovinei cu România a avut loc în urma adoptării unei hotărîri libere în Adunarea națională din 15 noiembrie 1919. Vasile Goldiș, în numele populației din Transilvania, în cuvinte mișcătoare, s-a referit la faptul că țara, pe care el o reprezintă, a fost însuflețită încă din timpuri imemoriale de speranța fermă că odată toți românii se vor uni. El a citit hotărîrea adunării de la Alba Iulia, la care națiunea a hotărît unirea cu patria mamă. În timpul citirii declarației toți membrii guvernului s-au ridicat în picioare și au aplaudat. Cînd Goldiș a cerut ca întregul Banat să revină la România, a fost întrerupt din nou de aplauze furtunoase. După declarația sa, a luat cuvîntul Iorga, președintele Camerei. El a declarat în numele Adunării Naționale, că provinciile, ai căror reprezentanți au vorbit mai înainte, în unanimitate s-au unit cu România și că România, dacă va fi necesar, le va apăra cu cele mai mari jertfe de sînge.

După cum se spune, guvernul va începe în aceste zile tratativele cu Iugoslavia în problema Banatului. Serbia pare să fie dispusă la concesiuni însemnate.

840

1920 ianuarie 2, **Roma. Telegramă a generalului de brigadă Luciano Ferigo, comandant al Legiunii române din Italia, trimisă colonelului Antonio Isnaldi în legătură cu sosirea în țară a ultimelor batalioane românești ale Legiunii.**

Copia del telegramma pervenuto da Bucarest
il 2 gennaio 1920

Deposito I° Regg⟨imento⟩ Gran⟨de⟩
Ufficio Legione Romena
per il colonnello Isnaldi
Roma
No. 1 744 — Telegramma

Vossignoria in data 25 novembre mi è giunto solo oggi 25 decembre — stop. Ultimi battaglioni romeni sono stati passati in rivista da S⟨ua⟩ M⟨aestà⟩ destando entusiasmo in tutte le Autorità e nei cittadini per l'ottimo stato salute dei soldati, per il rico equipaggiamento e per la irreprensibile disciplina — stop. Anche in nome di S⟨ua⟩ M⟨aestà⟩ il re di Romenia? Ringrazio di tutto cuore coloro che con tanto amore hanno ridonato alla patria romena splendidi soldati ed ottimi cittadini; stop — sacrifizii sopportati da vossignoria e da tutto il personale che non ha potuto venire qui, sono noti alle autorità romene, e di essi sara tenuto debito conto oltre alla inestinguibile riconoscenza che

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

hanno determinato nel animo di tutti i romeni — stop — invio un affettuoso saluto a V⟨os⟩ S⟨ignoria⟩ ed a tutti i bravi collaboratori.

Generale f. to Ferigo

■ Arh. St. Bucureşti, col. Microf. Italia, r. 94, c. 76, Stato Maggiore dell'esercito italiano, Ufficio Storico Roma.

Copia telegramei parvenite de la Bucureşti
la 2 ianuarie 1920
Depusă la Marele Regiment I
Oficiul: Legiunea Română
pentru colonelul Isnaldi
Roma
Nr. 1 744 —

Telegrama Domniei voastre din data de 25 nov. mi-a ajuns abia astăzi 25 dec. Stop. Ultimele batalioane româneşti au fost trecute în revistă de Maiestatea sa trezind entuziasmul tuturor autorităţilor şi al cetăţenilor pentru excelenta condiţie fizică a soldaţilor, pentru echipamentul complet şi pentru disciplina ireproşabilă — stop — de asemenea, în numele maiestăţii sale regele României, mulţumesc din toată inima acelora care cu atîta dragoste au redat patriei române splendizii soldaţi şi excelenţii cetăţeni; stop — sacrificiile făcute de domnia voastră şi de întreg personalul care nu a putut veni aici sînt cunoscute autorităţilor româneşti care le vor păstra o recunoştinţă veşnică ce dăinuie în sufletul tuturor românilor — stop — trimit un afectuos salut domniei voastre şi tuturor bravilor colaboratori.

General Ferigo

841

1920 ianuarie 4, Bucureşti. **Telegramă a ministrului plenipotenţiar al Franţei, Saint-Aulaire, prin care relatează convorbirea avută cu regele Ferdinand privind stadiul raporturilor dintre România şi Antantă şi retragerea trupelor române în frontiera fixată de Conferinţă.**

Affaires Etrangères
En clair
P
No. 6

Répétition

Duplicata bis
M
Télégramme à l'arrivée
Bucarest, le 4 Janvier 1920
reçu par courrier le 13 à 21 h

Le Roi Ferdinand m'a entretenu hier de l'état des rapports de la Roumanie et l'Entente. Il m'a déclaré avoir éprouvé un veritable soulagement lorsque s'étaient enfin aplanies les difficultés relatives à la signature du traité avec l'Autriche. Il attribue surtout à l'action du gouvernement français les modifications qui ont permis à la Roumanie de souscrire au texte de ce traité. Il n'ignore pas non plus que l'action personnelle de Monsieur le Président du Conseil s'est exercée en faveur de la Roumanie notamment dans les questions de la Bessarabie et du Quadrilatère.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

En ce qui concerne le repli des troupes roumaines en deçà de la frontière fixée par la Conférence, le Roi reconnaît qu'elle ne peut actuellement exposer la Roumanie à aucun danger militaire du côté de la Hongrie. Il est évident, en effet, que les troupes hongroises ne sont pas en état d'attaquer de nouveau la Roumanie. Et, d'ailleurs, d'après tous les renseignements parvenus à Bucarest, l'impérialisme hongrois, le jour où il aurait les moyens de redevenir agressif, le serait non contre la Roumanie, mais contre la Tchéco-Slovaquie. Mais le Roi se préoccupe du danger économique auquel le brusque repli de son armée expose le pays, en substituant à la ligne infranchissable de la Theiss, une frontière pratiquement impossible à défendre contre l'invasion de la monnaie austro-hongroise, attirée en Transylvanie par un cours qui, pour des raisons politiques analogues à celles dont nous nous sommes inspirés en Alsace-Lorraine à l'égard du mark, est très supérieur à sa valeur réelle. L'avilissement sans précédent de la monnaie roumaine est attribué en grande partie à cette cause.

Enfin, le Roi s'inquiète des projets de main-mise anglaise sur le Danube. L'Angleterre, dit-il, pour compléter la maîtrise des mers, poursuit la maîtrise fluviale, sous le couvert de l'internationalisation. C'est pourquoi elle s'efforce de faire de la Hongrie un fief anglais et de Buda-Pesth la capitale du Danube anglais. Le Roi a ajouté que la Roumanie ne peut, par ses seuls moyens, contrecarrer cet impérialisme fluvial qui, dit-il, est sans doute approuvé par les autres Puissances de l'Entente, puisqu'elles se sont ralliées à la politique suivie par l'Angleterre à Buda-Pesth afin de lui préparer les voies.

Ce langage m'a paru avoir un double but; invoquer discrètement notre appui contre la main-mise anglaise sur le Danube, et prémunir le Gouvernement roumain contre toute récrimination de notre part s'il cède à la pression exercée sur lui par les anglais pour lui imposer une mission navale destinée à compléter cette main-mise.

Saint-Aulaire

■ Arh. St. Bucureşti, col. Microf. Franţa, r. 176, c. 264—266; Archives Historiques Militaires Vincennes, Ministère de la Guerre, Etat Major de l'Armée.

Afacerile Externe
In clar
P
Nr. 6

Duplicat bis
M
Telegramă la sosire
Bucureşti, 4 ianuarie 1920
primită prin curier în 13, ora 21

Repetare

Regele Ferdinand mi-a vorbit ieri despre stadiul raporturilor dintre România şi Antantă. El mi-a declarat că a simţit o adevărată uşurare de cînd s-au aplanat, în sfîrşit, dificultăţile privitoare la semnarea Tratatului cu Austria.

El atribuie în special acţiunii guvernului francez modificările care au permis României să subscrie la textul acestui tratat. El nu neglijează deloc faptul că acţiunea personală a preşedintelui Consiliului s-a exercitat în special în favoarea României în problemele Basarabiei şi Cadrilaterului.

În ceea ce priveşte replierea trupelor române dincoace de frontiera fixată de Conferinţă, regele recunoaşte că în prezent nu poate expune România nici unui pericol militar din partea Ungariei. Într-adevăr, este evident că trupele ungare nu sînt în stadiul de a ataca din nou România. Şi, de altfel,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

conform tuturor informațiilor sosite la București, imperialismul ungar, în ziua în care va avea posibilitatea să devină din nou agresiv, o va face, nu față de România, ci față de Cehoslovacia. Dar regele se preocupă de pericolul economic la care neașteptata retragere a armatei sale expune țara, substituind liniei de netrecut a Tisei o graniță practic imposibil de apărat față de invazia monedei austro-ungare, atrasă în Transilvania de un curs care, din motive politice analoage celor din care ne-am inspirat în Alsacia și Lorena în privința mărcii, este foarte ridicat față de valoarea sa reală.

Slăbirea fără precedent a monedei române este în mare parte atribuită acestei cauze.

În sfîrșit, regele este îngrijorat de proiectele de sechestru engleze pe Dunăre. Anglia, spune el, pentru a-și completa stăpînirea asupra mărilor, urmărește o stăpînire fluvială sub masca internaționalizării. De aceea ea se străduiește să facă din Ungaria un regat englez și din Budapesta capitala Dunării engleze. Regele a adăugat că România nu poate, numai cu mijloacele sale, să contracareze acest imperialism fluvial care, spune el, este fără îndoială aprobat de celelalte Puteri ale Antantei, pentru că ele s-au alăturat politicii urmate de Anglia la Budapesta, în scopul de a-i pregăti calea.

Această exprimare mi s-a părut să urmărească un dublu scop: să invoce discret sprijinul nostru împotriva sechestrului englez pe Dunăre și să prevină guvernul român față de orice incriminări din partea noastră dacă cedează la presiunea exercitată de către englezi, pentru a-i impune o misiune navală destinată să completeze acest sechestru.

Saint-Aulaire

842

1920 ianuarie 7, București. **Raport al lui Saint-Aulaire în care se relatează despre presiunea economică exercitată asupra României de către S.U.A. și pentru a provoca o ruptură între Antantă și România.**

Affaires Etrangères
En clair
A — L = M
No 16
Répétition
Secret

Duplicata bis
Télégramme à l'arrivé
Bucarest, le 7 Janvier
Reçu par courrier le 15 à 21h

Mon collègue des Etats-Unis, avec qui j'ai toujours entretenu les rapports les plus confiants et que je n'avais pas vu depuis de longs mois, m'a parlé hier très librement de la politique de son pays à l'égard de la Roumanie.

Il m'a dit qu'au moment où il a été invité à interrompre son congé pour rejoindre son poste, les organisations juives et les capitalistes des Etats-Unis ont, avec la complicité d'une partie de l'entourage du Président Wilson, exercé sur lui une forte pression pour l'amener à se faire l'instrument de leur parti pris de provoquer par tous les moyens une rupture entre l'Entente et la Roumanie. C'était, disait-on, le seul moyen d'assurer la main-mise économique des Etats-Unis sur la Roumanie qui, n'étant plus soutenue par les autres puissances de l'Entente et notamment par la France, serait traitée, non en alliée, mais en rebelle et pourrait ainsi être exploitée sans aucun ménagement.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

On se proposait, notamment, d'exiger les pétroles, les forêts et les chemins de fer, en garantie des avances de guerre consenties à la Roumanie et qu'elle est actuellement dans l'impossibilité de rembourser.

Mon collègue m'a dit aussi que les auteurs de ce plan étaient fort excités contre moi et avaient inspiré la plainte dont j'ai été l'objet de la part de la délégation américaine à Paris.

Il a ajouté qu'ayant trouvé l'écho de cette plainte dans la correspondance officielle de son poste, il l'avait relevée en déclarant que j'avais toujours été en plein accord avec lui et que d'ailleurs, pour tous ceux qui ont été comme lui, et moi, sur place témoins des événements , il n'y a pas deux manières de les juger.

Monsieur Vopicka s'est, en effet, employé activement à neutraliser, dans la mesure du possible, la politique de son Gouvernement et à éviter une rupture entre l'Entente et la Roumanie.

Il m'a, en outre, raconté que la veille du jour où cette rupture paraissait imminents, les délégués des juifs roumains, affolés par la protection dont le Conseil Suprême les accablait, étaient venus le supplier de tout tenter pour éviter cette rupture qui, disaient-ils, entrainerait immédiatement un massacre général des Juifs par la population roumaine qui les rend responsables de la politique du Conseil Suprême. Ainsi, le résultat le plus certain du plan des Juifs américaines eût été, en cas de succès, de provoquer un progrom général dans un pays où il n'y en a jamais eu jusqu'ici.

Le fait que cette démarche n'a eu lieu qu'auprès de la Légation des Etats-Unis montre clairement que les gens avertis ne se méprennent pas quant à la responsabilité de la politique adoptée par l'Entente envers la Roumanie. Elle n'en est pas moins exploitée, auprès des masses, avec acharnement contre nous, par nos ennemis et surtout par nos alliés.

Saint-Aulaire

■ **Arh. St. Bucureşti, col. Microf. Franţa, r. 176, c. 266—267; Archives Historiques Militaires, Vincennes, Ministère de la Guerre, Etat Major de l'Armée, 16 N 2994.**

Afacerile Externe
In clar
A — L = M
Nr. 16
Repetare
Secret

Duplicat bis
Telegramă la sosire
Bucureşti, 7 ianuarie
Primită prin curier la 15, ora 21

Colegul meu din Statele Unite, cu care am întreţinut întotdeauna cele mai sigure relaţii şi pe care nu l-am văzut de mai multe luni, mi-a vorbit ieri foarte liber despre politica ţării sale faţă de România.

El mi-a spus că în momentul în care a fost invitat să-şi întrerupă concediul pentru a-şi relua postul, organizaţiile evreieşti şi capitaliştii din Statele Unite au exercitat asupra lui, cu complicitatea unei părţi a anturajului preşedintelui Wilson, o puternică presiune pentru a-l determina să devină instrumentul partidului lor cu condiţia de a provoca prin toate mijloacele o ruptură între Antantă şi România. Este, se spune, singurul mijloc de a asigura dominaţia din punct de vedere economic a Statelor Unite asupra României care, nemaifiind susţinută de alte puteri ale Antantei şi în special de către Franţa, ar fi tratată nu ca aliată, ci ca potrivnică şi ar putea fi astfel exploatată fără nici un menajament. Se propunea, îndeosebi, să se ceară petrolul, pădurile

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

şi căile ferate drept garanţie a avansurilor de război acordate României şi pe care este actualmente în imposibilitate de a le rambursa.

Colegul meu mi-a spus, de asemenea, că autorii acestui plan erau foarte porniţi împotriva mea şi au inspirat plîngerea delegaţiei americane la Paris, al cărei obiect am fost eu.

El a adăugat că găsind ecoul acestei plîngeri în corespondenţa oficială a postului său a relevat-o declarînd că eu am fost întotdeauna în deplin acord cu el şi că, de altfel, pentru toţi cei care au fost ca el, şi ca mine, la faţa locului, martori ai evenimentelor, nu există două moduri de a le judeca. Dl. Vopicka s-a străduit în mod activ, într-adevăr, să neutralizeze, în măsura posibilului, politica guvernului său şi să evite o ruptură între Antantă şi România.

El mi-a povestit, în afară de aceasta, că în ajunul zilei în care această ruptură părea iminentă, delegaţii evreilor români, îngrijoraţi de protecţia cu care Consiliul Suprem i-a copleşit, au venit să-l roage să caute să evite această ruptură care, spun ei, ar antrena imediat un masacru general al evreilor de către populaţia română, care îi face responsabili de politica Consiliului Suprem. Astfel, rezultatul cel mai sigur al planului evreilor americani ar fi fost, în caz de succes, să provoace un pogrom general într-o ţară în care aşa ceva nu a avut loc niciodată pînă în prezent.

Faptul că acest demers nu s-a făcut decît pe lîngă Legaţia Statelor Unite arată în mod clar că oamenii avertizaţi nu se înşală asupra responsabilităţii politicii adoptate de Antantă faţă de România. Ea nu este din această cauză mai puţin exploatată, în opinia maselor, cu înverşunare contra noastră, de către duşmanii noştri şi în mod special de către Aliaţii noştri.

Saint-Aulaire

843

1920 ianuarie 11. **Raport al Marelui Cartier General semnat de generalul Prezan, către Preşedinţia Consiliului de Miniştri, în care se propun unele măsuri contra acţiunilor complotiste ale autorităţilor civile şi militare din Ungaria.**

România
Marele Cartier General
Biroul operaţiilor

11 ianuarie 1920
Nr. 6283
Marele Cartier General
Biroul operaţiilor

Către
Preşedinţia Consiliului de Miniştri

Prin adresa nr. 8608 din 2 ian. c. vi s-a făcut cunoscut că autorităţile militare şi civile ungare pe de o parte complotează în contra siguranţei statului român prin faptul că au organizat în Ardeal populaţia cu scopul de a o ridica în contra noastră, iar pe de altă parte intenţionează a ne ataca de îndată ce vor reorganiza forţele lor armate.

Dată fiind această atitudine, dovedită cu acte şi fapte, cu onoare rog a aprecia dacă mai este în interesul nostru a continua să alimentăm pe duşmanul atît de perfid, cu cele 3 000 vagoane grîu din zona ocupată de noi la est de Tisa.

Măsura a fost luată de un alt guvern care a dat această aprobare pe baza cererii făcute de autorităţile ungureşti şi în scopul de a veni în ajutorul unei

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

populațiuni, care se arăta recunoscătoare că România o scăpase de tirania bolșevistă.

Față, însă, de atitudinea și intențiunea actuală a acestor autorități, cred că nu este în interesul neamului să contribuim la hrănirea unui popor cu care sîntem încă în război și care s-a dovedit încă o dată mai mult că nu se dă înapoi de la nici un mijloc pentru a ne distruge.

În tot cazul cred că măsura n-ar putea fi menținută decît numai dacă Aliații dau garanții că, pe de o parte, vor împiedica pe unguri să ia o atitudine agresivă nouă, iar pe de altă parte vor obliga guvernul ungar a destitui și pedepsi imediat pe organizatorii mișcărilor descoperite în teritoriul românesc.

General,
Prezan

Șeful Bir. Operațiilor
lt.-col Antonescu

■ Arh. St. București, fond Președ. Consil. Min., Miscellanea, dosar nr. 9/1916, f. 442, copie.

844

1920 ianuarie 12, București. **Telegramă a ministrului plenipotențiar al Franței în România, Saint-Aulaire, adresată generalului Franchet d'Espérey, în legătură cu rezultatul intervenției pe lîngă guvernul român pentru deschiderea frontierei românești trupelor lui Denikin și refugiaților ruși.**

Affaires Etrangères — Duplicata bis
En clair — C.
P. — Télégramme à l'arrivée
No. 8—9—10
Bucarest, le 12 Janvier 1920
Pour Haut-Commissaire de France à Constantinople
Pour Général Franchet d'Espérey

J'ai insisté auprès du Gouvernement roumain pour l'amener à ouvrir sa frontière aux troupes de Denikine et aux réfugiés d'Odessa.

Le Président du Conseil n'oppose pas une fin de non recevoir absolue à cette demande, mais il soulève deux objections:

I. Au point de vue matériel, il n'a aucun moyen d'assurer le transport, le logement et l'entretien des réfugiés. Tous les ponts du Dniester ont été détruits. Le transport devrait donc se faire par bateaux que seuls les alliés sont en état de fournir. Il faudrait aussi installer des baraquements, envoyer des vivres et des vêtements. Le gouvernement roumain pense que seul vous auriez les moyens de parer au plus urgent. Le gouvernement roumain ne pourrait guère donner que son territoire en assignant aux réfugiés russes, sans doute dans la région de Tulcea, une zone où ils devraient être soumis à une rigoureuse surveillance sanitaire, des cas de typhus et de peste étant signalés.

II. Au point de vue politique, le Gouvernement roumain éprouve toujours la plus vive répugnance à recueillir sur son territoire, surtout en Bessarabie ou dans la région voisine, un grand nombre des réfugiés russes qui,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

bolchévistes ou nationalistes, lui sont tous hostiles et dont la propagande peut l'exposer à un grave danger. Cepedant, il ne les repousserait pas si les Alliés déclarent que le jour où la Russie sera reconstituée, ils lui demanderont de reconnaître les droits de la Roumanie sur la Bessarabie. Le Gouvernement roumain ne subordonne pas sa décision a des engagements à prendre par Denikine qui, dit-il, n'existe plus. Le Président du Conseil m'a dit qu'il allait rédiger à ce sujet une note à adresser à l'Entente. Le maximum de ce qui pourrait être obtenu serait que le Gouvernement roumain n'attende pas une réponse favorable à cette note pour recueillir les premiers réfugiés.

Je vous adresse ces renseignements trop peu précis encore pour être communiqués à Paris, afin de vous mettre à même, si vous le jugez possible, de prévoir dès maintenant l'aide matérielle à fournir, et de signaler l'intérêt qu'il y a, au point de vue militaire, a ce que les Alliés prennent sans délai au sujet de la Bessarabie une attitude de nature à tranquilliser le Gouvernement roumain et à lui enlever toute raison sérieuse de ne pas accorder l'hospitalité aux troupes de Denikine.

Saint-Aulaire

■ Arh. St. Bucureşti, col. Microf. Franţa, r. 176, c. 270–271; Archives Historiques Militaires, Vincennes, Ministère de la Guerre, Etat Major de l'Armée, 16 N 2994.

Afacerile Externe
În clar
P.
Nr. 8—9—10
Bucureşti, 12 ianuarie 1920

Duplicat bis
C.
Telegramă la sosire

Pentru Înaltul comisar al Franţei la Constantinopol
Pentru generalul Franchet d'Espérey

Am insistat pe lîngă guvernul român pentru a-l determina să deschidă frontiera sa trupelor lui Denikin şi refugiaţilor din Odessa.

Preşedintele Consiliului nu a răspuns la această cerere în mod definitiv că nu îi primeşte, dar ridică două obiecţii:

I. Din punct de vedere material, el nu are nici un mijloc de a asigura transportul, cazarea şi întreţinerea refugiaţilor.

Toate podurile de pe Nistru au fost distruse. Transportul ar trebui, deci, să se facă cu vapoarele, pe care numai Aliaţii sînt în măsură să le furnizeze. Ar trebui, de asemenea, instalate barăci, să se trimită alimente şi îmbrăcăminte. Guvernul român consideră că numai dv. aţi avea mijloacele de a lua măsurile cele mai urgente. Guvernul român ar putea pune la dispoziţie numai teritoriul său pe care l-ar repartiza refugiaţilor ruşi fără îndoială în regiunea Tulcei, o zonă unde ei vor trebui supuşi la o riguroasă supraveghere sanitară fiind semnalate cazuri de tifos şi de pestă.

II. Din punct de vedere politic, guvernul român încearcă întotdeauna cea mai vie aversiune de a primi pe teritoriul său, mai ales în Basarabia sau în regiunea învecinată, un mare număr de refugiaţi ruşi care, bolşevici sau naţionalişti, îi sînt toţi ostili şi a căror propagandă poate să-l expună la un grav pericol. Cu toate acestea, el nu îi respinge dacă Aliaţii declară că în ziua în care Rusia va fi reconstituită aceştia îi vor cere să recunoască drepturile României asupra Basarabiei.

Guvernul român nu îşi subordonează decizia sa angajamentelor pe care şi le-ar lua Denikin care, spune el, nu mai există. Preşedintele Consiliului

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

mi-a spus că va întocmi în legătură cu acest subiect o notă pe care o va adresa Antantei. Maximul ce s-ar putea obține ar fi ca guvernul român să nu aștepte un răspuns favorabil la această notă pentru a primi primii refugiați.

Vă trimit aceste informații, foarte puțin precise încă, pentru a fi comunicate la Paris, cu scopul de a vă înlesni, dacă considerați posibil, să prevedeți încă de acum sprijinul material care s-ar putea da și de a putea semnala interesul care este, din punct de vedere militar, ca Aliații să ia fără răgaz în problema Basarabiei o atitudine de natură să liniștească guvernul român și de a-i face să dispară orice motiv serios de a nu acorda ospitalitate trupelor lui Denikin.

Saint-Aulaire

845

1920 ianuarie 16, Bruxelles. **Rezumat al unui raport al Legației Belgiei din România, din 29 noiembrie 1919, întocmit de Direcția Politică din Ministerul Afacerilor Externe al Belgiei, în legătură cu reacția opiniei publice din România privind nota ultimativă adresată de Aliați României în vederea semnării tratatelor de la St. Germain și Neuilly; situația politică internă a României.**

Ministère des Affaires Etrangères
Direction P⟨olitique⟩ N° 6016

Bruxelles, le 16 Janvier 1920

Extrait d'un rapport de la Légation de Belgique en Roumanie, en date du 29 novembre 1919. N° 296.

Dans sa séance du samedi 15 de ce mois, le Conseil Suprême a arrêté les termes de la réponse des Alliés à la Roumanie « qui aura une semaine pour répondre ». Cette note fut remise le 24 novembre à Monsieur le Ministre des Affaires Etrangères.

La Roumanie était en pleine crise gouvernementale au moment de l'ouverture des chambres du Royaume agrandi. On devait savoir à Paris que le Cabinet Vaitoiano n'avait pour mission que de présider aux élections et qu'il se retirerait aussitôt que le Roi pourrait choisir des hommes nouveaux. Cette désignation ne pouvait être faite qu'après la constitution du bureau de la Chambre des Députés. Avant cela devait avoir lieu la validation des pouvoirs des nouveaux élus. Il était donc impossible à la Roumanie de répondre dans le court délai fixé par le Conseil Suprême. Les Ministres français, américain et italien s'empresseront de demander à leurs gouvernements respectifs que le terme de l'ultimatum fu retardé. Le Conseil Suprême a fait droit à cette proposition ; un radio d'hier soir apprend que le Conseil Suprême ayant constaté le retard apporté à la remise de sa dernière note à la Roumanie, a décidé d'accorder un délai de 8 jours pour signer les traités de St. Germain et de Neuilly.

Cette sage satisfaction fera bon effet ; elle était nécessaire car l'opinion unanime de ce Pays est excessivement montée contre les Alliés.

Les Roumains se plaignent d'être traités en ennemis et font remarquer que les plus violents Allemands, même Monsieur de Kiederlen ne se sont jamais adressés à eux dans une forme aussi brutale. Tout le monde remarque

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

aussi avec peine la différence de traitement dont souffrent les petites Puissances. Le Conseil Suprême n'envoie pas d'ultimatum aux Etats-Unis qui ne signent pas non plus, ni à l'Italie qui ne parvient pas à régler l'affaire de Fiume.

De vieux amis roumains, dont les sympathies pour l'Entente sont très grandes ont déclaré qu'ils ne pourraient jamais oublier ces mauvais traitements des Grandes Puissances et qu'ils en garderont une vive rancune.

Le Général Vaitoiano a présenté hier la démission du Cabinet au Roi, qui l'a acceptée. Le Président du Conseil avait attendu que la Chambre des Députés élut son président, ce qui fut fait hier après-midi.

Monsieur Alexandre Vaida-Voevod, ministre sans portefeuille a été élu hier président de cette chambre, c'est le meilleur choix qu'on pouvait faire.

Le nouveau Président l'a prouvé immédiatement en remerciant les députés. Son premier discours a été très applaudi.

Après avoir payé un juste tribut de respect au Roi si brave et à la Reine, Monsieur Vaida-Voevod a mentionné les valeureux alliés: la généreuse Amérique, la démocratique Angleterre, « notre chère soeur » l'Italie et la grande et si glorieuse France. Le président a ajouté que les alliés ne formaient qu'une famille qui devait rester unie. Toute la Chambre a approuvé ce langage.

Le Président appartient au parti national roumain de Transylvanie qui a formé un bloc parlementaire avec les Députés de la Bessarabie, de la Bucovine, avec le parti paysan de l'ancien Royaume et avec le parti national-démocrate. Les libéraux et les socialistes sont exclus de cette union à laquelle aucun courant parlementaire ne pourra être opposé. Le Roi a appelé hier au Palais Monsieur Maniu. Ce grand chef transylvain sera sans doute chargé de former le cabinet, ce serait un gouvernement d'union.

L'opinion générale est que la Roumanie se résignera à signer le traité mais insistera pour que la Conférence revienne ultérieurement sur certaines dispositions du pacte de St. Germain, qui sont incompatibles avec la dignité et la souveraineté nationales.

Un journal de hier matin a annoncé que les représentants des Alliés à Bucarest ont eu toute liberté d'appréciation en ce qui cocerne la date de la remise de l'ultimatum. Ils ont fait publier, ce matin, un démenti de cette nouvelle.

La presse s'est occupée, avec une modération relative, du grave conflit qui existe entre la Roumanie et les Aillés; certains diplomates alliés étaient intervenus à cet effet auprès des principaux journaux de la capitale il ne fallait pas exciter l'opinion publique, déjà très mécontente des Alliés.

■ Arh. St. Bucureşti, col. Microf. Belgia, r. 39, c. 522— 524; Ministère des Affaires Etrangères et du Commerce Extérieur, Bruxelles, Correspondance Politique. Legations, France, annexe VI F, dosar 18.

Ministerul Afacerilor Externe
Direcţia P⟨olitică⟩ Nr. 6016

Bruxelles, 16 ianuarie 1920

Rezumat al unui raport al Legaţiei Belgiei
în România din data de 29 noiembrie 1919. Nr. 296.

În şedinţa sa de sîmbătă, 15 ale acestei luni, Consiliul Suprem a fixat termenul în care Aliaţii să răspundă României „care va avea ⟨la dispoziţie⟩ o săptămînă pentru a răspunde". Această notă a fost remisă în 24 nov. dlui ministru al afacerilor externe.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

România se afla în plină criză guvernamentală în momentul deschiderii ⟨lucrărilor⟩ Camerelor Regatului întregit. Trebuia să se ştie la Paris că Cabinetul Văitoianu a avut misiunea să prezideze doar alegerile şi că urma să-şi depună demisia de îndată ce regele ar avea ocazia să aleagă oameni noi. Această desemnare nu putea fi făcută decît după constituirea biroului Camerei Deputaţilor. Înainte de aceasta trebuia să aibă loc validarea mandatului noilor aleşi. Îi era, deci, imposibil României să răspundă în scurtul termen fixat de Consiliul Suprem. Miniştrii francez, american şi italian se vor grăbi să ceară guvernelor respective să prelungească termenul ultimatumului. Consiliul Suprem a fost de acord cu această propunere; o ştire trasmisă prin posturile de radio ieri seară informează că Consiliul Suprem, constatînd întîrzierea produsă în remiterea ultimei sale note către România, a hotărît să acorde un răgaz de 8 zile pentru semnarea tratatelor de la St. Germain şi de la Neuilly. Această măsură înţeleaptă va produce o impresie bună. Ea era necesară întrucît întreaga opinie publică a acestei ţări este mult prea pornită împotriva Aliaţilor.

Românii se plîng că sînt trataţi ca duşmani şi fac remarca că nici cei mai violenţi germani, inclusiv dl Kiederlen, nu li s-au adresat vreodată în termeni atît de grosolani. Toată lumea observă, de asemenea, cu durere deosebirea în modul de tratare ce se aplică micilor puteri. Consiliul Suprem nu trimite ultimatum Statelor Unite, care nici ele nu semnează, şi nici Italiei, care nu reuşeşte să reglementeze problema Fiume.

Vechi prieteni români, a căror simpatie pentru Antanta este foarte pronunţată, au declarat că n-ar putea niciodată să uite acest mod urît de a se purta al Marilor Puteri şi că le vor păstra pentru aceasta o vie ranchiună.

Generalul Văitoianu a prezentat ieri regelui demisia guvernului, care a acceptat-o. Preşedintele Consiliului ⟨de Miniştri⟩ a aşteptat să fie ales preşedintele Camerei Deputaţilor, ceea ce s-a întîmplat ieri după-amiază.

Dl. Alexandru Vaida-Voievod, ministru fără portofoliu, a fost ales ieri preşedinte al acestei Camere; este cea mai bună alegere care se putea face.

Noul preşedinte a confirmat acest lucru imediat, mulţumind deputaţilor. Primul său discurs a fost aplaudat puternic.

După ce a pronunţat cuvinte pline de respect la adresa regelui atît de viteaz şi a reginei, dl Vaida-Voievod i-a menţionat pe vrednicii Aliaţi: generoasa Americă, democratica Anglie, „soră noastră scumpă" Italia şi marea şi atît de glorioasa Franţă. Preşedintele a adăugat că Aliaţii formează o singură familie care trebuie să rămînă unită. Toată Adunarea a încuviinţat acest mod de a vorbi.

Preşedintele face parte din Partidul Naţional român din Transilvania, care a constituit un bloc parlamentar împreună cu deputaţii Basarabiei şi Bucovinei, Partidul Ţărănesc din vechiul Regat şi Partidul Naţional-Democrat. Liberalii şi socialiştii nu fac parte din această organizaţie, căreia nici un curent parlamentar nu i se poate opune. Regele l-a chemat ieri la Palat pe dl Maniu. Acest mare conducător transilvănean va fi, fără îndoială, însărcinat să formeze guvernul; acesta va fi un guvern de uniune ⟨naţională⟩.

Opinia generală este că România se va resemna să semneze tratatul, dar va insista ca Conferinţa să revină ulterior asupra unor hotărîri ale Tratatului de la St. Germain, care sînt incompatibile cu demnitatea şi suveranitatea naţională.

Un ziar de ieri dimineaţă a anunţat că reprezentanţii aliaţi de la Bucureşti au avut toată libertatea de apreciere în ceea ce priveşte data remiterii ultimatumului. Ei au determinat publicarea, în această dimineaţă, a unei dezminţiri a acestei ştiri.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Presa s-a ocupat, cu o relativă moderație, de seriosul conflict care există între România și Aliați; unii diplomați aliați au intervenit în acest scop pe lîngă principalele ziare din Capitală, ⟨afirmînd⟩ că nu trebuia întărîtată opinia publică, deja foarte nemulțumită de Aliați!

846

1920 ianuarie 20, București. **Telegramă a ministrului plenipotențiar al Franței în România, Saint-Aulaire, adresată Ministrului de Externe al Franței, cu privire la opinia reprezentanților aliați asupra condițiilor puse de guvernul român la intrarea trupelor ruse ale lui Denikin și a refugiaților ruși pe teritoriul său.**

Affaires Etrangères
En clair
P.
No. 25

Duplicata bis
Télégramme à l'arrivé
Bucarest, le 11 Janvier 1920
reçu par courrier le 20

Le général Franchet d'Espérey m'ayant demandé d'insister auprès du Gouvernement roumain en vue d'obtenir l'ouverture de la frontière roumaine aux réfugiés russes et au troupes de Denikine, je lui ai fait connaître le résultat de mes démarches en ce sens par le télégramme suivant:

(Voir télégramme annexé No. 8—9—10).

Selon l'intention qu'il m'avait exprimée, le Président du Conseil a réuni hier tous les Représentants alliés, y compris ceux de Pologne et de Grèce, qui comptent de nombreux compatriotes parmi les réfugiés à recueillir en Roumanie. Il nous a donné lecture de deux notes dont j'envoie copie à Votre Excellence par le courrier (dépêche No. 9), où sont énoncées les conditions mises par Gouvernement roumain à l'entrée des troupes russes sur son territoire.

Tous les Représentants alliés estiment que ces conditions sont légitimes et que les sentiments d'humanité s'accordent avec les intérêts généraux de l'ordre pour imposer à l'Entente l'obligation d'y satisfaire. Mes collègues télégraphient dans ce sens à leurs Gouvernements.

En effet, au point de vue matériel, le dénouement dans lequel se trouve la Roumanie la met dans l'impossibilité de pourvoir elle-même au transport, à l'installation et au ravitaillement des réfugiés.

Cette charge doit donc incomber à l'Entente.

D'autre part, au point de vue moral, le principe de l'entrée des Russes en territoire roumain sera difficilement accepté par le Pays ainsi que par le Parlement et ne serait pas, en fait, appliqué, si la Roumanie ne reçoit pas de l'Entente, au sujet de la Bessarabie, des assurances plus précises que celles qui lui ont été données jusqu'ici.

Si, en effet, les droits de la Roumanie en Bessarabie ne sont pas garantis par les Alliés, elle ne consentira jamais à laisser pénéter chez elle, notamment en Bessarabie et dans le voisinage, un nombre indéterminé de Russes qui ne cachent pas leur intention de reprendre cette province dès qu'ils en auront les moyens et dont la présence même, grâce à l'hospitalité qu'ils y auraient reçue, risquerait par la suite d'être invoquée pour en contester le caractère roumain.

Enfin, dans l'état de crise aigue que la Roumanie traverse, au double point de vue politique et économique, le meilleur moyen de lui rendre la vigueur

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

nécessaire pour résister au bolchévisme et pour le combattre au dehors, est de satisfaire autant que possible son sentiment national et de lui démontrer la sollicitude efficace des Alliés.

Mes collègues téléhgraphient aux Représentants de leurs Gouvernements à Constantinople pour les mettre à même de se concerter, au sujet des premières mesures à prendre, avec le général Franchet d'Espérey que, de mon côté, je tiens au courant de l'état de la question.

En ce qui concerne le concours matériel nécessaire pour assurer l'entretien des Russes, seul, mon collègue d'Italie a formulé des réserves en exprimant l'avis que, dans l'état actuel de l'opinion en Italie, son Gouvernement ne pourrait sans doute pas obtenir des crédits pour contribuer à l'entretien des troupes de Denikine.

Saint-Aulaire

■ Arh. St. Bucureşti, col. Microf. Franţa, r. 176, c. 268—269; Archives Historiques Militaires, Vincennes, Ministère de la Guerre, Etat Major de l'Armée, 16 N 2994.

Afacerile Externe
In clar
P.
Nr. 25

Duplicat bis
Telegramă la sosire
Bucureşti, 11 ianuarie 1920
primit prin curier pe 20

Generalul Franchet d'Espérey cerîndu-mi să insist pe lîngă guvernul român în vederea obţinerii deschiderii frontierei româneşti refugiaţilor ruşi şi trupelor lui Denikin, i-am făcut cunoscut rezultatul demersurilor mele, în acest sens, prin următoarea telegramă (a se vedea telegrama anexată nr. 8—9—10).

După intenţia pe care el mi-a exprimat-o, preşedintele Consiliului a reunit ieri pe toţi reprezentanţii aliaţi, inclusiv pe cei ai Poloniei şi Greciei, care au numeroşi compatrioţi printre refugiaţii ce urmează a fi adăpostiţi în România. El ne-a citit două note ale căror copii le trimit Excelenţei voastre prin curier (depeşa nr. 9), în care sînt enunţate condiţiile puse de guvernul român la intrarea trupelor ruse pe teritoriul său.

Toţi reprezentanţii aliaţi consideră că aceste condiţii sînt legitime şi că sentimentele de umanitate sînt în acord cu interesele generale ale ordinii pentru a impune Antantei obligaţia de a le satisface. Colegii mei telegrafiază în acest sens guvernelor lor.

Într-adevăr, din punct de vedere material, deznodămîntul în care se află România o pune în imposibilitatea de a lua numai asupra sa transportul, instalaţia şi hrana refugiaţilor.

Această sarcină trebuie, deci, să revină Antantei.

Pe de altă parte, din punct de vedere moral, principiul intrării ruşilor pe teritoriul românesc va fi greu de acceptat de către ţară ca şi de către parlament şi nu ar fi, în fapt, aplicat, dacă România nu primeşte din partea Antantei, în problema Basarabiei, asigurări mai precise decît cele care i-au fost date pînă în prezent.

Dacă, într-adevăr, drepturile României în Basarabia nu sînt garantate de către Aliaţi, ea nu va consimţi niciodată să lase să pătrundă în ţară, în special în Basarabia şi în împrejurimi, un număr nedeterminat de ruşi care nu îşi ascund intenţia lor de a relua această provincie de îndată ce vor avea mijloacele şi a căror simplă prezenţă, datorată ospitalităţii pe care ar urma

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

să o primească, ar reprezenta un risc în continuare pentru a fi invocată în vederea contestării caracterului românesc.

În fine, în stadiul actual al crizei acute pe care o străbate România din dublul punct de vedere, politic şi economic, cel mai bun mijloc de a-i reda vigoarea necesară pentru a rezista bolşevismului şi pentru a-l combate din afară este de a satisface atît cît este posibil sentimentul său naţional şi de a-i demonstra solicitudinea eficace a Aliaţilor.

Colegii mei telegrafiază reprezentanţilor guvernelor lor la Constantinopol pentru a-i pune de acord, în legătură cu primele măsuri care trebuie luate, cu generalul Franchet d'Espérey pe care la rîndul meu îl voi ţine la curent privind stadiul problemei.

În ceea ce priveşte concursul material necesar pentru a asigura întreţinerea ruşilor, numai colegul meu din Italia a avut rezerve, exprimîndu-şi părerea că, în stadiul actual al opiniei din Italia, guvernul său nu ar putea, fără îndoială, să obţină credite pentru a contribui la întreţinerea trupelor lui Denikin.

Saint-Aulaire

847

1920 ianuarie 22, Paris. **Memoriu al delegaţiei române la Conferinţa de Pace adresat Consiliului Suprem Aliat, prin care se solicită garanţii privind protecţia populaţiei române şi slovace din Ungaria după retragerea trupelor române în limitele stabilite de Conferinţă.**

Délégation roumaine
à la Conférence de la Paix

Paris, le 22 Janvier 1920

Au sujet du retrait des troupes roumaines sur les limites fixées par le Conseil Suprême et en exécution des engagements pris par le Gouvernement Royal et confirmés verbalement par le Président du Conseil de Roumanie, Monsieur Vaida, devant le Conseil Suprême, dans la séance du mardi 20 Janvier 1920, la Délégation Roumaine a l'honneur de faire appel aux sentiments d'humanité du Conseil Suprême en ce qui concerne les garanties effectives à assurer, afin que les populations, tant roumaines que slovaques, qui seront laissées sans défense, après le départ des troupes roumaines soient préservées des persécutions et mauvais traitements de la part des autorités et agents de la force publique de Hongrie. Les tristes expériences subies à cet égard, déjà au cours de la guerre et dont ont été victimes les blessés, les prisonniers et les populations civiles autorisent malheureusement toutes les craintes sur les atrocités qui pourraient être commises vis-à-vis de ces populations, qu'il s'agisse soit de communes isolées, soit de groupe de communes formant un noyau important.

Le danger est d'autant plus sérieux qu'en dehors des manifestations locales de joie d'avoir échappé à l'oppression hongroise il y a eu, de la part de ces populations des affirmations publiques — telles que le mémoire adressé par le groupement slovaque de Bekes Szaba au Conseil Suprême, appuyé par le Gouvernement Tchéco-Slovaque — et suivi par l'élection des Députés Slovaques au Parlement de Bucarest où ils siègent et démontrent par leurs discours leurs sentiments.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

La Délégation Roumaine n'ignore pas que ces populations sont destinées à bénéficier plus tard du droit de protection des minorités solennellement affirmé et consacré par le Conseil Suprême. Mais il s'agit pour l'instant d'une période transitoire créant une situation de fait à laquelle le Conseil Suprême aura à coeur de porter remède afin qu'après le départ de l'armée roumaine les populations ainsi laissées sans défense ne soient pas en butte aux vengeances et aux mauvais traitements des Hongrois.

■ Arh. St. Bucureşti col. Microf. Franţa, r. 170, c. 727—728; Ministère des Affaires Etrangères, Archives Diplomatiques, Série Europe 1918—1929, sous-série Roumanie-Hongrie, vol. 49, f. 182—183.

Delegaţia română — Paris, 22 ianuarie 1920
la Conferinţa de Pace

În legătură cu retragerea trupelor române în graniţele stabilite de Consiliul Suprem şi drept urmare a angajamentelor luate de guvernul regal, confirmate verbal de preşedintele Consiliului ⟨de Miniştri⟩ al României, dl Vaida, în faţa Consiliului Suprem, în şedinţa de marţi, 20 ian. 1920, delegaţia română are onoarea sa facă apel la sentimentele de umanitate ale Consiliului Suprem în ce priveşte asigurarea unor garanţii efective, pentru ca populaţiile, atît română cît şi slovacă, care vor rămîne fără apărare, după plecarea trupelor române să fie păzite şi ocrotite în faţa persecuţiilor şi a unui tratament necorespunzător din partea autorităţilor şi a agenţilor puterii publice ungare. Experienţa tristă încercată în această privinţă încă din timpul războiului, şi ale cărei victime au fost răniţii, prizonierii şi populaţia civilă, îndreptăţeşte, din păcate, temerile în legătură cu atrocităţile ce ar putea fi comise asupra acestor populaţii, fiind vorba fie de comune izolate, fie de un grup de comune care formează un centru important.

Pericolul este cu atît mai mare cu cît în afară de manifestaţii locale prin care se exprima bucuria de a fi scăpat de opresiunea ungară au existat, din partea acestor populaţii, dovezi publice — cum este memoriul adresat Consiliului Suprem de comunitatea slovacă din Békéscsaba, sprijinit de guvernul cehoslovac — şi urmat de alegerea de deputaţi slovaci în Parlamentul de la Bucureşti, unde aceştia activează şi unde îşi pot afirma prin discursuri sentimentele.

Delegaţia română ştie că aceste populaţii vor beneficia mai tîrziu de dreptul de protecţie a minorităţilor, în mod solemn garantat şi consfinţit de Consiliul Suprem. Dar pentru moment este vorba de o perioadă de tranziţie care creează o situaţie de fapt şi căreia Consiliul Suprem va trebui să-i găsească o rezolvare, astfel încît, după plecarea armatei române, populaţiile rămase fără apărare să nu fie expuse la răzbunări şi persecuţii din partea ungurilor.

848

1920 ianuarie 23. **Articol din** *The Times* **intitulat** *Preţul păcii* **(Noile frontiere ale Ungariei, teritoriile pierdute de Ungaria).**

The times — January 23, 1920
The Price of Peace

The frontiers of Hungary as fixed in accordance with the new Treaty of Peace are so drawn as to exclude nearly all mountains and hill country

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

from the dominions of the Magyars. Their rich and fertile plain — the Alföld— is for the most part left to them, but even of this certain districts are withdrawn in favour of the autonomous Ruthenian districts of Czecho-Slovakia in the north, of Yugoslavia in the south, and of Rumania in the south-east. The Magyars knew that defeat would entail the loss of Croatia-Slavonia and of Transylvania, which were never parts of Hungary proper, but only „Members of the Crown of St. Stephen." The cession of the Bachka and of the Banat of Temesvar is, however, keenly felt. The former is being given up on ethnographic grounds, but the Magyars protest that the ancestors of the Slavs in whose favour the district is being assigned to Yugoslavia were welcomed as refugees from Turkish oppression to south of the Save and the Danube, and contend that they ought not to be penalised now because of their charitable kindness in the 17th century. They point out, moreover, that a considerable Magyar population is being put under foreign administration owing to the generosity in which the new frontier has been drawn in favour of Yugoslavia. In a more marked degree has „generosity" been practised in favour of Czecho-Slovakia in the north and north-west. By bringing the new frontier down to the Danube from Pressburg to Gran the Hungarians point out that the Allies have taken a strip of territory nearly 80 miles long and varying in width from 15 to 25 miles, and almost entirely inhabited by Magyars, away from Hungary. They assert that the new frontier is so drawn as to exclude some half-million Magyars from Hungary and leave them in Czecho-Slovakia. The Hungarian territory allotted to Austria is almost entirely inhabited by Austrian-Germans, and the cession is justified on ethnographical grounds.

The new frontier with Rumania is also characterized by generosity towards that kingdom. So much so is this the case that it is claimed that with the 600,000 Magyars who inhabit the south-east of Transylvania — the Erdely of the Magyars, Ardeal of the Rumanians, and Siebenbürgen of the Germans — Rumania will have nearly 1,200,000 Magyar subjects in future. Against this it should be remembered that Hungarian census figures were notoriously untrustworthy for the districts where Magyars and Rumanians were mixed, and it may well be that many of these so-called Magyars will gladly become Rumanian-Speakers now that all official inducement to profess and call themselves Magyars has been removed. It is possible that there may be an emigration of Magyars from the lost territories back into Hungary, which, apart from this, should have a population of over 7,000,000 Magyars. If, from a strictly ethnographical point of view, the new frontiers are for the most part open to criticism, considerable sectors are unsatisfactory from a geographical point of view, and Budapest, the Hungarian capital, from being well centred in an important kingdom, now finds itself a bare 25 miles from the border of a comparatively small state.

■ Arh. St. Bucureşti, col. Fotocopii, Pach. XXXIV, v. şi r. 696; The Library of Congress' Washington D.C.; *The Times*, vineri, 23 ian. 1920.

The Times

23 ianuarie 1920

Preţul păcii

Frontierele Ungariei, aşa cum au fost fixate potrivit noului Tratat de pace, sînt astfel trasate încît să excludă aproape toate regiunile muntoase şi deluroase de sub stăpînirea ungurilor. Cîmpia lor bogată şi fertilă—Alföld—

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

li s-a lăsat în cea mai mare parte, dar chiar și din aceasta anumite districte au fost luate în favoarea districtelor autonome rutene din Cehoslovacia în nord, de Iugoslavia în sud și de România în sud-est. Ungurii știau că înfrîngerea va aduce pierderea Croației, Sloveniei și a Transilvaniei, care n-au fost niciodată părți ale Ungariei propriu-zise, ci numai „membre ale coroanei Sfîntului Ștefan". Cedarea regiunii Bačka și a Banatului Timișoarei este greu resimțită. La prima s-a renunțat pe considerente etnografice, dar ungurii protestează că strămoșii slavilor, în favoarea cărora s-a atribuit acest district Iugoslaviei, au venit ca refugiați de sub oprimarea turcească la sud de Sava și de Dunăre și cred că ei n-ar fi vrut să fie pedepsiți acum pentru amabilitatea lor filantropică din secolul al XVII-lea. De altfel, ei scot în evidență că o populație ungară considerabilă este împinsă sub administrație străină datorită generozității cu care a fost trasată noua frontieră în favoarea Iugoslaviei. Într-o măsură și mai mare s-a practicat „generozitatea" în favoarea Cehoslovaciei în nord și nord-vest. Coborînd noua frontieră pe Dunăre, de la Bratislava pînă la Esztergom, ungurii relevă că Aliații au luat o fîșie de teritoriu de aproape 80 de mile în lungime și între 15—25 mile în lățime, locuită aproape în întregime de unguri, separați de Ungaria. Ei afirmă că noua frontieră este astfel trasată încît să excludă aproximativ o jumătate de milion de unguri din Ungaria și să-i lase în Cehoslovacia. Teritoriul ungar acordat Austriei este locuit aproape în întregime de austro-germani, iar cedarea este justificată pe considerente etnografice.

Noua frontieră cu România se caracterizează de asemenea prin generozitate față de acest regat. Acesta e cazul în măsura în care se pretinde că cu cei 600 000 de unguri care locuiesc în sud-estul Transilvaniei — adică Erdely pentru unguri, Ardeal pentru români și Siebenbürgen pentru germani — România va avea aproape 1 200 000 de supuși unguri în viitor. Față de aceasta trebuie să se reamintească că cifrele recensămîntului ungar erau, în mod notoriu, nedemne de încredere pentru acele județe în care ungurii și românii erau amestecați și se poate foarte bine ca mulți din acești așa-numiți unguri să devină bucuros români, acum cînd a dispărut orice constrîngere oficială pentru a se proclama și numi unguri. Este posibil să se producă o emigrare a ungurilor de pe teritoriile pierdute, înapoi în Ungaria, care, pe lîngă aceștia, va avea o populație de peste 7 milioane unguri. Dacă dintr-un punct de vedere strict etnografic noile frontiere sînt în cea mai mare parte expuse criticii, din punct de vedere geografic porțiuni considerabile sînt necorespunzătoare. Budapesta, capitala ungară, care este bine centrată într-un regat important, se găsește acum ea însăși la doar 25 de mile de frontiera unui stat mic în mod comparativ.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

849

1920 ianuarie 24, Paris. **Telegramă a Ministerului Afacerilor Externe al Franţei, semnată de Millerand, adresată lui Saint-Aulaire şi ambasadorilor francezi de la Londra, Roma şi Washington în legătură cu demersurile făcute de preşedintele Consiliului de Miniştri al României, Al. Vaida-Voievod, pe lîngă Consiliul Aliat Suprem cu privire la Basarabia şi problema evacuării trupelor române din Ungaria.**

Affaires Etrangères — Télégramme au départ
Europe — Paris, le 24 Janvier 1920 —
chiffré JC — 17 heures 35'

Ministre français Bucarest No 54—55—56
Ambassadeur français Londres No 614 (par courrier)
Ambassadeur français Rome No 348 (par courrier)
Ambassadeur français Washington No 215 (par courrier)

Communiqué à Conférence
Groupe Avant
Bessarabie.

Pour tous sauf Bucarest. — Pour votre information *confidentielle.* J'adresse le télégramme suivant au Ministre de France à Bucarest.

Pour Bucarest. — Concernant votre télégramme No 25.

Pour tous. — Dans sa séance du 20 janvier, le Conseil Suprême a entendu Monsieur Vaïda Voevod, qui a exposé les demandes de la Roumanie concernant la Bessarabie.

Le Conseil à rappelé que le Gouvernement roumain n'avait pas encore exécuté l'engagement, pris par lui, d'évacuer entièrement la Hongrie. Prenant acte de la bonne volonté témoignée à cet égard par Monsieur Vaïda, il a exprimé l'avis que les troupes roumaines mettraient d'autant plus de hâte à procéder à l'évacuation qu'elles sauraient que la décision de la Conférence relative à la Bessarabie sera prise quand cette évacuation sera terminée.

Le président du Conseil roumain a demandé si cela devait être considéré comme la promesse que la Bessarabie serait roumaine. On lui a fait observer que donner son assentiment à cette interprétation reviendrait à préjuger de la décision de la Conférence. Mais on lui a rappelé que la Commission des Affaires roumaines, où toutes les principales puissances étaient représentées (sauf le Japon), s'était prononcée à l'unanimité pour l'attribution de la Bessarabie à la Roumanie.

Monsieur Vaïda, appréciant à sa juste valeur cette observation, a remercié le Conseil Suprême et a promis de faire tous ses efforts pour hâter l'évacuation de la Hongrie, afin que la question de Bessarabie soit rapidement résolue.

Confidentiel. —

Les déclarations enregistrées ainsi au Conseil ont été faites par Monsieur Lloyd George. Monsieur Clemenceau avait dit préalablement, au nom de la France, qu'il était prêt pour sa part à aller plus loin et à reconnaître dès à présent l'annexion de la Bessarabie. C'est ce langage qui a amené Monsieur

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Lloyd George à rappeler la décision de la Commission des Affaires roumaines, ce qui peut être considéré comme une promesse implicite.

Millerand

■ Arh. St. Bucureşti, col. Microf. Franţa, r. 170, c. 729—730; Ministère des Affaires Etrangères, Archives Diplomatiques, Série Europe 1918—1929, sous-série Roumanie-Hongrie, vol. 49, f. 184—185.

Afaceri externe — Telegramă la plecare
Europa — Paris, 24 ianuarie 1920 — ora 17,35
cifrat JC

〈Către〉
ministrul francez de la Bucureşti Nr. 54—55—56
ambasadorul francez de la Londra Nr. 614 (prin curier)
ambasadorul francez de la Roma Nr. 348 (prin curier)
ambasadorul francez de la Washington Nr. 215 (prin curier)

Comunicată Conferinţei
Grupul înaintare
Basarabia

Pentru toţi în afară de Bucureşti. Spre informarea dv. *confidenţială.* Adresez următoarea telegramă ministrului francez de la Bucureşti.

Pentru Bucureşti. În legătură cu telegrama dv. Nr. 25.

Pentru toţi. În şedinţa sa din 20 ian., Consiliul Suprem l-a ascultat pe dl Vaida-Voievod, care a expus cererile româneşti privind Basarabia.

Consiliul a reamintit că guvernul român nu şi-a îndeplinit încă angajamentul pe care şi l-a luat de a evacua complet Ungaria. Luînd act de bunăvoinţa pe care a dovedit-o în această privinţă prin dl Vaida, Consiliul şi-a exprimat părerea că trupele române s-ar grăbi cu atît mai mult să procedeze la evacuare cu cît ar şti că Conferinţa va lua hotărîrea relativă la Basarabia imediat ce se va termina această evacuare.

Preşedintele Consiliului 〈de Miniştri〉 al României a întrebat dacă acest lucru că Basarabia va fi românească, poate fi considerat ca o promisiune. I s-a dat de înţeles că dacă s-ar aproba această interpretare ar însemna să se anticipeze hotărîrea Conferinţei. Dar i s-a reamintit că Comisia pentru afacerile româneşti, în care sînt reprezentate toate principalele puteri (cu excepţia Japoniei), s-a pronunţat în unanimitate pentru ca Basarabia să fie atribuită României.

Dl Vaida, apreciind la justa valoare această remarcă, a mulţumit Consiliului Suprem şi a promis să depună toate eforturile spre a grăbi evacuarea Ungariei, pentru ca problema Basarabiei să fie grabnic soluţionată.

Confidenţial.

Declaraţiile înregistrate în această formă în Consiliu au fost făcute de dl Lloyd George. Dl Clemenceau a spus în prealabil, în numele Franţei, că el este gata în ceea ce îl priveşte să meargă mai departe şi să recunoască de pe acum alipirea Basarabiei. Tocmai aceste afirmaţii sînt cele care l-au determinat pe dl Lloyd George să reamintească hotărîrea Comisiei pentru afacerile româneşti, lucru ce poate fi considerat drept o promisiune implicită.

Millerand

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

850

1920 ianuarie 30, Londra. **Articol din ziarul** *The Times* **privind întîlnirea dintre premierul român Al. Vaida-Voievod şi premierul britanic Lloyd George, la Londra.**

1920, January 30 London

The Rumanian Premier
Mr. Lloyd Geroge's Welcome

The Rumanian Prime Minister, Dr. Alexander Vaida-Voevod, called yesterday morning upon Mr. Lloyd George at Downing-Street and had a short conference with him.

We understand that the two Prime Ministers found themselves in agreement on many points. The rights of nationalities in Rumania were among matters dealt with.

At midday a luncheon was given in honour of Dr. Vaida, by Mr. William Cosens-Hardy, at which Mr. Lloyd George, Mr. Walter Long, and other representatives of the Government were present. In proposing the health of the Rumanian Prime Minister, Mr. Lloyd George said:

I am glad to salute, in the name of British Government and in my own, the first Premier of the reconstituted Rumania. Rumania has been a friend to us in the past and should in future also be an effective help. I am glad, therefore, to be able to welcome in Dr. Vaida the representative of the men who stood by us. I know that he was one of the Transylvanian chiefs. I know that he carried through in the Hungarian Parliament a splendid fight for his own people. I know that he managed to mantain their spirit, their striving for liberations, in Transylvania itself. I am glad to have the advantage of knowing him personally, which is a very different thing from meeting him in a course of negotiation at the Peace Conference. I have always been anxious to establish close relations between us and Rumania, and I hope we can count upon Rumania in future also for aid in the tasks that lie before us. Dr. Vaida can help us greatly, and I am sure he will help us in connection with the questions of Hungary and of Russia.

In reply, Dr Vaida expressed his regret that he could not speak in English, but he assure them that his sentiments were most sincere, and that was the principal thing. He was deeply gratefull for the splendid reception of the British Government and people. He knew that this honour was not offered to him, personally, but to the Rumanian people, who had always been with the Allies. He personally had a great admiration for the genius of Mr. Lloyd George, who knew how to overcome all difficulties at the moments of greatest danger. The part that Rumania could play in the future could be very important for the civilization of the world. Rumania could play that part all the more easily if she would have in the future the friendship and the help of the Allies, and especially of Great Britain. He asked them to support the Rumanian nation also in the future, and he could assure them that the Rumanians would be worthy of that help. He drank to the health of Mr. Lloyd George.

Last evening Dr. Vaida was the guest of the Government at a dinner at the Carlton Hotel. Lord Hardinge of Penshurst, the Permanent Under-Secretary of the Foreign Office, presided.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

In proposing the health of the guest, Lord Hardinge referred to him as the Premier of United Rumania, not merely the Rumania of old, but Rumania as she now is.

Dr. Vaida in reply, expressed his gratitude for the warmth of the welcome given him in London. For a young nation, every mark of sympathy on the part of great nations was a stimulus and an encouragement. Divided until yesterday into five fragments, but now ever united, Rumanians are fully conscious that their sacrifices and their tenacity would have been in vain without the powerful aid, moral and material, of their great Allies. Now, with peace concluded and national unity accomplished, Rumania turned confidentily to the Allies for help in the necessary work of moral consolidation.She had resolved to send to the West a large number of her students in order that they might catch the spirit of great Western nations.

Arh. St. Bucureşti; col. Fotocopii S.U.A., pach. XXXVI, v. şi r. 696; Library of Congress, Washington D.C.; *The Times*, 20 ianuarie 1920.

1920, ianuarie, 30, Londra

Prim-ministrul român.
Primirea făcută de Lloyd George

Prim-ministrul român dr. Alexandru Vaida-Voevod, a făcut o vizită ieri dimineaţă dlui Lloyd George în Downing Street şi a avut o scurtă întrevedere cu acesta.

Înţeleg că cei doi prim-miniştri au căzut de acord asupra multor probleme. Dreptul naţionalităţilor din România a fost una dintre problemele despre care s-a discutat.

În onoarea dlui Vaida s-a dat o masă de prînz de către William Cosens-Hardy la care au fost prezenţi dl Lloyd George, dl Walter Long şi alţi reprezentanţi ai guvernului.

Închinîndu-se în sănătatea prim-ministrului român, dl Lloyd George a spus:

Sînt încîntat să salut în numele guvernului britanic şi în numele meu personal pe prim-ministrul României reconstituite. România ne-a fost un prieten în trecut şi ne va fi de un eficient ajutor şi în viitor. Sînt încîntat, de aceea, să întîmpin pe dr. Vaida, reprezentantul acelor oameni care au fost alături de noi. Ştiu că este unul dintre conducătorii transilvăneni. Ştiu că a dus o luptă remarcabilă în Parlamentul ungar pentru propriul său popor. Ştiu că a reuşit să le menţină treze spiritul şi străduinţa lor pentru eliberare, chiar în Transilvania. Sînt încîntat că am avut şansa de a-l cunoaşte personal, ceea ce este mult diferit de faptul de a-l întîlni în timpul negocierilor de la Conferinţa de Pace. Am fost întotdeauna doritor să stabilesc relaţii strînse între noi şi România şi sper că putem conta pe România şi în viitor pentru realizarea sarcinilor care ne stau în faţă. Dr. Vaida ne poate ajuta enorm şi sînt sigur că ne va ajuta în legătură cu problemele legate de Ungaria şi de Rusia.

În răspuns, dr. Vaida şi-a exprimat regretul că nu poate vorbi în englezeşte dar ne asigură de sentimentele lui cele mai sincere şi aceasta este lucrul important. Este profund recunoscător pentru minunata primire ce i s-a făcut de către guvernul britanic şi de poporul englez.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Ştie că această onoare nu îi este lui personal acordată, ci poporului român care a fost întotdeauna alături de Aliaţi. Personal are o mare admiraţie pentru geniul dlui Lloyd George, care a ştiut să depăşească toate greutăţile în momentele de cel mai mare pericol. Rolul pe care România l-ar putea juca în viitor ar putea fi foarte important pentru civilizaţia mondială. România şi-ar putea juca rolul şi mai uşor dacă ar avea şi în viitor prietenia şi ajutorul Aliaţilor, îndeosebi al Marii Britanii. El a cerut Aliaţilor să sprijine naţiunea română şi în viitor şi asigură că românii vor fi demni de acest ajutor. A băut în sănătatea lui Lloyd George.

Seara trecută dr. Vaida a fost invitatul guvernului la dineul de la Hotel Carlton. Lordul Hardinge de Penshurst, subsecretar permanent al Foreign Office-ului a prezidat dineul.

Lordul Hardinge, bînd în sănătatea invitatului, s-a referit la el ca premierul României unite, nu numai al României din trecut, dar al României aşa cum este astăzi.

Dr. Vaida, în răspuns, şi-a exprimat gratitudinea pentru primirea ce i s-a făcut la Londra. Pentru o naţiune tînără orice semn de simpatie din partea marilor naţiuni este un stimulent şi o încurajare. Împărţiţi pînă ieri în cinci părţi, dar acum pentru totdeauna uniţi, românii sînt pe deplin conştienţi că sacrificiile şi stăruinţa lor ar fi fost în zadar, fără puternicul ajutor, moral şi material, al marilor lor Aliaţi. Acum că pacea s-a încheiat şi unitatea naţională s-a îndeplinit, România se îndreaptă cu încredere către Aliaţi pentru a fi ajutată în munca necesară pentru consolidarea sa spirituală. Ea a reuşit să trimită în Apus un mare număr de studenţi cu scopul de a înţelege spiritul marilor naţiuni apusene.

Au mai colaborat :

Ioana Brînduş ● Octavian Comănescu ● Georgeta Dimisianu ● Horia Matei ● Viorica Oancea ● Gheorghe Pienescu ● Constanţa Ranghet

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Vol. V-VI Lei III

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro